

સાચું પાણી મેં પી મેં મેળવ્યું.

૧૯૭૭

૧૯૭૭

૧૯૭૭
૧૯૭૭

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૉપીરાઈટ વિભાગ]

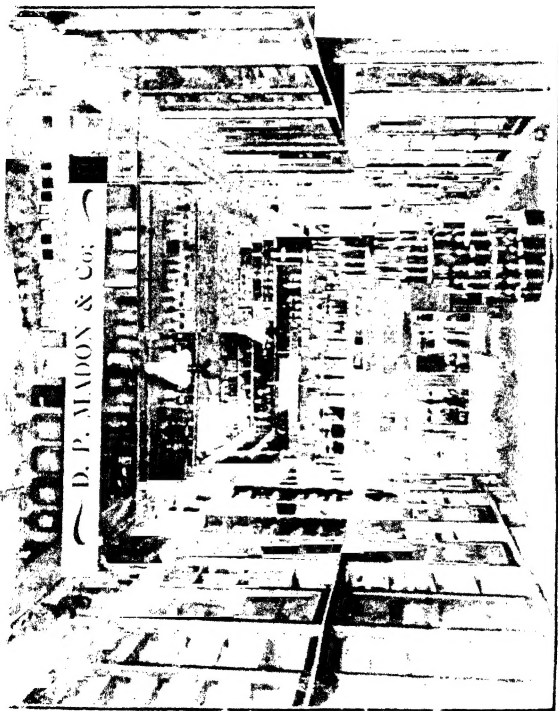
અનુક્રમાંક - ૨૦૬૩૧ વર્ગીક

પુસ્તકનું નામ દાહલો પાલો ખરીયશાલો

વિષય ડર : ૬

મુંબઈ ખપાડીયા ચક્રા પર આવેલા ' સમચાર ' પ્રી. પ્રેસમાં
જયવંતરાવ રતનજી દેસાઈએ મેસર્સ વિષ્ણુભાઈ એન્ડ કો.
તરફથી કામ્યું.

ગુજરાત વિધાપીઠ પ્રથમ
સભ્ય પાટ
ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૧૦૬૩૧

ESTABLISHED 1891

છાલો પાલો

મરી મસાલો

છાલા પાલા અને મરી મસાલાથી અંજન,
પોટીસ, ચાહ, ઉકાળા વગેરે ગરીબ ઘરમાં
અને ગામડાંઓમાં સહેલાઈથી કામ
આવે એવો દેશી દવાઓનો
નુકસા સંગ્રહ.

આવૃત્તિ ચાથી.

પ્રગટ કરનાર.

ડી. પી. માદન.

અંગ્રેજી દવા દેવનાર-

કણ્ઠ પીડ બબ્બર—મુરત.

૬૦ સ૦ ૧૯૨૩

કિંમત રૂ. ૩૧

દુ:ખ: દરદ દરે કરવા માટે

૩૦૦૦ વરસ આગળ જરથોસ્તના જમાનામાં પાંચ સાધનો હતાં,—અંધા બેઘજે, દાંતો બેઘજે, કેરેંતો બેઘજે, ઝિરવરે બેઘજે, માથરો બેઘજે. [અરદીબેસ્ત મંથસ્ત.]

અંધા બેઘજે, તે અંધોમથી (પવિત્રામથી) દરદ ભાંજનાર, દાંતો બેઘજે તે મનસાક આપી દરદ સાડું કરનારા; ઝિરવરે બેઘજે, તે ગ્રાડપાનની મદદથી દરદ સાડું કરનારા; માંથરો બેઘજે, તે માંથરવાણી (મંત્ર) લાગુને દરદ સાડું કરનારાં. માથરવાની યાને મંત્રથી સારાં થતાં દરદોનાં દાખલા દલીલ માટે લઘુ ખુલાસો અને તલારીખી દાખલા જાણવા હાય તો પાંચા “અદો અને જંદગી” બનાવનાર સા. મ. દેસાઈ એશનરોડ નવસારી.

દુ:ખ: દરદો સાફ કરવા માટે

દેશી વૈદ્યામાં છાલા પાલાના ઇલાજે સાથ મંત્ર, તંત્ર અને જંતરના ઇલાજે હતા.

છાલા પાલાના ઇલાજેમાં વનસ્પતી વગેરે ચીજોમાંથી બનાવેલી દવાથી દરદ સાફ કરતા.

મંત્ર (ભંત્ર) એટલે ઇશ્વરનું નામ દઈને અથવા પવિત્ર શ્લોક બોલીને દરદ મટાડતા.

તંત્ર એટલે ખેલ કરીને, અક્ષરા કરીને અથવા દરદીની રૂખ સાચવી ઠગાઇ કરીને દરદીના મન ઉપર બેઇંતી અસર કરી દરદ દરે કરતા.

જંતર એટલે કાગળ ઉપર હીસાત્રી આંકડા લખીને તે કાગળ શરીર ઉપર બાંધી દરદ સાફ કરતા.

“છાલા પાલા નરો મસાલા”મ વનસ્પતીથી બનેલા ઇલાજોનો સમૂહ કરવાંમા આવ્યો છે

સુચના

માનપૂર્વક જણાવવાની રજા લઉં છું જે “છાલા પાલા મરી મસાલા” નું પુસ્તક પ્રગટ કરવામાં મેં કાંઈ નવું કર્યું નથી, પણ ભાણ પાલા, મરી મસાલાના વૈદક ગુણો બતાવી તેઓના કેટલાક નુકશાઓ જે ગરીબ ઘરમાં અને ગામોમાં ઉપયોગી થઈ પડે તેઓનો ફક્ત સંગ્રહ કર્યો છે.

આ પુસ્તકનો ઉપયોગ કરનારાઓમાં મોટે ભાગે ગુજરાતી ભાષા થોડી જાણનારા ગામડાના લોકો અને ગરીબ કુટુંબોના બાનુઓ હોવાથી તેઓને સહેલથી સમજ પડે એવી સહેલી ભાષા રાખવામાં આવી છે.

દવાના અને દરદોનાં કેટલાક અશુદ્ધ નામો, જે હાલમાં ચાલુ વપરાય છે તે અશુદ્ધ નામો સગવડને ખાતર ચાલુ રાખવામાં આવ્યાં છે.

એકજ દવા એકજ દરદ માટે બુદ્ધા બુદ્ધા અનુભવીઓ, બુદ્ધી બુદ્ધી મેળવણીથી વાપરે છે તે સઘળાંનો સંગ્રહ કરવામાં આવ્યો છે,

એક વનસ્પતી બુદ્ધાં બુદ્ધાં નામથી ઓળખાય છે તેનો સંગ્રહ બુદ્ધો કર્યો છે.

કેટલાક દેશી છલાને જે હાલમાં હસી કાઢવા જેવા જણાય છે તેઓને હસી કાઢી રદ ન કરતાં તે લખાણની અસલ નેમ શું છે, અને તે કેટલા ઉપયોગી છે, તે ઉપર અનુભવીઓએ ધ્યાન આપવું જોઈએ છે.

વધારા અને સુધારા સાથે આ પુસ્તકની ચાંથી આવૃત્તિ ગદાર પડી છે, એજ પુરાવો આ પુસ્તકના ઉપયોગીપણા અને જાહેર પ્રસંશા માટે બસ છે.

ડી. પી. માડન. કલ્પીદ-મુરત.

અનુક્રમણીકા

છાલાપાલા મરી મસાલા માટે મળેલી પૂષ્કળ સરદીફીકેટોમા-
ની થોડી. પાનું—

૨ બહેરમાં બાણીતી થયેલી દવાઓની બહેર ખમરેા પાનું
૩ જુદા જુદા નામોથી ઓળખાતી વનસપતીઓના નામો-
નો સંગ્રહ—પાનું

૪: દવાનો એક સરખો ગુણ ધરાવનારા વસાણા પાનું—
૫ સાંકળીઝી પાનું
૬ દરદોના ઇલાજો.

સાંકળીઝી.

અજરણ—૧ થી ૯, ૩૮૦, ૪૧૪,
૬૧૧.

અજમદા—૨૭

અતિસા—૬ થી ૧૨, ૭૧, ૭૨,
૧૮૪, ૪૨૩, ૫૨૨.

અડગરી—૧૨, ૧૩, ૬૧૬, ૬૨૩

અરીણનું બધાં ભુજી } ૧૭, ૧૮
અરીણના આમલ ભુજી }

અધુ માયું હુમે-૧૮ થી ૨૧, ૬૨૫

અળાખ-૨૩, ૨૪, ૩૦, ૫૩, ૩૭૫.

અગન શરીરે—૨૩, ૨૪, ૩૦,

૫૩, ૩૭૫

અમુજન—૧૨૧ થી ૧૩૧, ૨૭૪

અવાજ ખુલે—૧૦૮, ૧૦૯

અપસમાર—૩૬૭

અરૂચી—જુઓ 'હોજરીના દરદો'
'અજરણ' 'ભુખ'

અપચી—૧૦૭

અસમરી—૩૨૬

બાડદીઓવા—જુઓ 'હિસતીરીઆ'

અમાન—જુઓ 'આમન'

અપચો—જુઓ 'અજરણ'

અર્ધાંગ વાયું—જુઓ 'શકવો'

અરિષદ—૩૩

અભયાદી કવાથ—૨૫૩ એમીકિ
મીકરચર

આમવાયુ } ૯ થી ૧૨, ૭૧, ૭૨
આમ }

૪૨૩, ૫૨૨

આનેપક—૪૮૪

આગર—૧૭, ૩૧૧, ૩૪૬

આધાસીસી } ૧૮ થી ૨૧, ૬૨૫
આદાસીસી }

આદાસી

આસંધવાર્ધન—૫૩૫

આધરો } ૨૧, ૨૨, ૬૨૪
આધરો }

આગર—જુઓ 'પીદસ'

અમન—૨૨ ૨૩, ૬૨૫

આસવ-આસંધ—૫૩૫

આમળ ખસે—૩૬૪

આસવ—૩૩ થી ૩૫, ૬૨૪

આસવ દરાખ—જુઓ 'દરાખ'
આસવ

આભાડુક—૧૦૮

આટેપક—૧૬૭, ૨૭૧,

આસવ કડાનો—૫૨૩ નંબર ૬

આસવ રોહીતી જુઓ 'આસવ'.

આસવ જુવારનો—૫૨૮

આસવ—ઉમરાનો જુઓ 'આસવ'

આંખનું કુલું—૩૭૨

આટણ—૬૨૭, ૧૧૪, ૪૭૭

આંમળ ખસે—૩૬૮, ૧૫૧

આંખનું તેલ-૩૫૯ નંબર ૩૨, ૫૦૦

નંબર ૬૦, ૬૧,

ઘાંટીઉ—જુઓ 'કૂકડીઆ ખાંસી'

૫૧૫ નંબર ૯૨

ઉવાઈ—જુઓ 'જવજંતુ મરે'

ઉકળાટ } ૩૭૫, ૫૩, ૨૩, ૨૪,
ઉનવા } ૩૦

ઉઘાસી—૧૫૦, ૨૪.

ઉઘડી—૬૩૭, ૨૫,

ઉપજ્યું—૫૧૭, ૨૮, ૩૪૦

ઉધરસ-૨૬૮ નં. ૬, ૧૨૧, ૨૭૪

ઉઘરનું જોડેર—૧૬૧, ૧૬૨

હિન્દાઈ—જુઓ 'દીવાનાપણ'

હીડી હુડીઉ—૬૩૬, ૨૫૬, ૫૪

હિપદંથ—૪૭૪, ૨૭૨, ૧૬૭,

૨૭૧, ૪૮૪

ઉકેસ્તંભ વા—જુઓ 'હિસતીરીઆ'

યકત—૩૭૭

ઉદેલ તેલ ૬૩૬

ઝેડકી—૧૨, ૧૩, ૬૧૬, ૬૨૩

ઝેડ વસાણાના અનેક ઇલાજો—૬૩૬

ઝેડાઉમીહસ્યર-અભયાદી કવાય—

૨૫૩

ઝાકારી—૬૩૭, ૨૫.

ઝોઝ ઝળે—૬૨૦, ૨૮

ઝોળખી અથવા ઘી તેલ "પનાવ-

વાની રીત—૧૦૨

ઝોળખેન ક્યુલર—૫૬૪

ઝોખો—૨૭

ઝોરી } ૫૪

ઝોળા }

અંધાપો—જુઓ 'આંખના દરદો'

અંકોળાનું તેલ—૫૧૨ નં. ૬૪

અંતરમળા { ૬૩૫, ૫૭૫, ૫૦૬,

અંકોલિ { ૪૭, ૧૪, ૧૫૩

અંકરં શરીરે—૨૧, ૫૩૨

અરીતનું જોડેર વધે—૧૬૪

અરીણનું જોડેર ઉતરે—૧૬૩

અરીણની કંઈ ઉતરે—૩૧૫

અંતરડાના દરદો—૫૩

આંમળ પેરો—૨૧, ૫૨

આંચળી—૧૨, ૧૩

આંકડી—૩૬૭, ૬૧૮

આંખના દરદો—૩૬, ૪૬, ૧૮૫

૩૭૨, ૪૮૭

આંખે આંબણી—૪૪, ૬૩૩ નં.

૧-૨.

આંખમાં કુલું—૪૪, ૪૬, ૩૭૨

આંખે અંધારાં—૪૪

આંખે કાંકરો—૪૫

આંખે મોલીઓ—૪૫

આંખની મરમી—૪૩

આંખે ખબ—૩૬થી ૪૬

આખનો રોજો જુમાઈ પડે

આખના પાપજી ખડે

આખમાં બાલ ઉમે

આખ ફટકે

આખમાં ખીલ

આખ તેજ વડે

આખ અધારો

આખ આમનવા

આખ તરમર

આખ નજરો

આખ પડે

આખ ગરમી

આખમાં ગળા

.. પરવાળા

.. ધાતુ

.. અમારો

આખ ફટકી નજર

.. મોતીઆ

આંતરીઓ તાર—૨૫૫

આંજની—જુઓ 'આંખ આંજની'

યકત—જુઓ અદગાળ

યાદ દાસ વડે ૪૦૫, ૪૦૪૨

યાદ દાસ ઘટે ૪૦૮

આંતરડું એક પર એક ઘટે } ૫૨
" વગ આપ

ઉંચ આવે—૨૮, ૩૧૪, ૬૪૦

ઉંચ કમી થાય } ૨૮
ઉંચમાં અડખડે }
ઉપલીંગે }

મંદિના દરદો—'પરમો' 'સાળે'

'વિરુદ્ધક' 'ટાંકો'

મંડાનું તેજ કાઢવાની રીત ૩૫૬

નં. ૩૨, ૫૦૦ નં. ૬૦,

૬૧, ૫૧૫ નં. ૯૨

ઉનમાદ—૨૯૯થી ૩૦૨

જીપદંસ માટે ૪૭૪થી ૪૭૭

ઉરસંભ વા—૪૮૨

ઉનમરો થાય તેના પ્રકાર ૬૧

નં. ૧૪

ઉલટી લાવવા માટે—૪૮૬ નં.

૩૬, ૬૩૬ નં. ૭

ઉંદર નાદસે } ૩૨

ઉંદર આજ થાય }

ઉંચમાં બીદે } જુઓ "બાલક"

ઉંચમાં મુંડે } બીદે—૬૪૫

ઉંદરી—૬૪૦, ૩૧, ૩૨, ૧૬

કમળો—૩૭૭, ૫૪, ૬૩૩

કમળો ઉંજવો—૬૩૫

કોરીનું પાણી—૨૪૩ નં. ૨૨

કરમ પેટમાં—૫૨૦, ૫૧૭, ૬૨, ૨૮

કરમ પેટમાં—મોટા માણસને જુઓ

"કરમ"

કંગાળીઓ—૬૭

કચરાનું તેજ બનાવવાની રીત

૩૦૭ નંબર ૧૯.

કલેશનાં દરદો—૩૭૭, ૬૬

કચરાનું ઝેર લાગે—૨૦૭

કમરનો દુખાવો—૬૨, ૫૧૪,

કમર વાંકી વળે—૨૬૦

કળતર—૭૧

કળજીઆત—૭૨, ૭૩

કપાળનો કીડા મરે—જુઓ 'કોફર'

કફ—૩૭૭, ૨૭૪, ૧૨૧, ૩૭૫

કટોદર—૧૭૭થી ૧૮૧

કનક તેજ—૭૩

કષ્ઠાયું—૧૫૬

કમળ સુધરે—૫૨૨, ૫૪૮

કાનનમાં અવાજ

કાનના દરદો } ૪૦૪; ૭૪થી

કાનનો દુખાવો } ૮૨

કાનના અસકા

કાનનો બેહેરાટ—જુઓ 'બેહેરાટ'

કાખખલાલી- } ૧૪૨ ૧૪૫ ૧૪૬
કાખખોમળી- }

કાનમાં કાનક્યુરો-૭૬ નં. ૩૧

માં ખંજો કોલમ.

કાનમાં કીડા-૮૧

કાનમાં માંડ-૭૬

કાનમાં ખગા-જુઓ 'કાનના
દરદો

કાનક્યુરો કાનમાં-પાનું ૭૬ નં. ૨
૩૧માં ખીજો કોલમ

કીડ-૬૪૨. ૨૭૭, ૧૩૧, ૧૧૧, ૮૨

કીડ શરીરપર દત્તપન થાય-૮૬

કીડા મરે-૮૬, ૧૮૧

કેફ ઉતરે જુઓ 'નીઆ' ભાંગની
કેફ-દારની કેફ-૨૬૭-૩૧૫

કેરોસીનનું ઝેહેર ઉતરે-૨૩૯

કુતરાનું ઝેહેર-૧૬૪

કુકડીઆ ખાસી-જુઓ "ખાસી"

કોલેરાની દવા-૮૮થી૯૩

કાલેરામાંથી બચવાનો ઇલાજ ૮૮

૯૩ નં. ૩, ૪, ૭, ૨૬, ૫૪, ૫૫

કોઢ સફેદ-૯૪થી૧૦૧

કોઢ કાલા ૯૬થી ૧૦૧

કોઢવાટ-૧૦૨

કોહોળી [ગળાવર]નો દંખ ૨૦૧
નંબર ૭૭

કંઠી દારૂ સુધર-૨૬૭

કંઠમાં ૧૦૫, ૧૦૮

કંઠ ખુબ-૧ ૮૫૧૦૯

કમરનો ખાંવા-૫૧૪ ૬૨

કમર કળે ૧૪૧, ૭૮, ૭૯

કમરમાં નં. ૧૧-જુઓ "વિષ"

કટિ ભાગે ૧૦૦-૧૧૧-૩૬૭

ખરસુ-૧૧ ૨૭૭, ૨૬૫

ખમીર બનાવવાની રીત-૧૨૪

ખરસુ } ૧૧૧, ૧૩૧

ખસ- }

ખલામાં પવન-૧૦૮

ખલી-૧૧૫થી૧૨૦

ખાય ખાય ને જીખ લાગે-૪૧૧

ખીલી-૧૩૪

ખીસ જુઓ 'મોડા પર ખીસ'

ખુશખોઈ-૮૬ નંબર ૨

ખુજલી-૮૨થી૮૬-૧૩૧-૨૬૫

ખિન-જુઓ 'દાંડણ' 'દમ' 'સ્વાસ'

ખોરાક દુધો-૫૪૦

ખોરાક-૧૩૫થી૧૪૨ ૫૪૦

ખોરાક પચે નહીં-૨, ૪૧૪

ખોરાકનકસાન કરે- ૮૨

ખોરા-માથામાં 'નિ' ૧૬-૩૧-૧૩૫

ખોરાક દવા તરીકે-૧૪૨

ખોરાક પચે જુઓ (અજરણ)-૪૧૪

ખાંસી-૧૧૫ થી ૧૩૧, ૬૨૧

ખુંધ નિકળે-૧૩૫

ખંચતાળ-જુઓ 'હીંદીરીઆ'

ગમગીની -૧૫૦-૨૪

ગળો સત્ર બનાવવાની રીત ૫૦૯
નં. ૩૨

ગઝુમદા-૧૪૮-૧૪૫

ગંધકને શુદ્ધ કરવાની રીત-૫૬૨
નંબર ૬૯

ગરમી શરીરે વધે-૧૪૭

ગળામાં સોજે-૧૫૮, ૧૫૭

ગળુ ખેડેલું-૧૫૭, ૧૫૮

ગળામાં અગન-૧૦૭

ગળામંદ-૧૦૭

ગળાનો કાઢો વધે-૧૫૮

ગળાનાં માંડ સુજે-૧૫૭

ગળસુ-૧૫૮

ગળામાં દાડકું-ગળામાં ગળાં-૧૫૯

ગરમી શરીરે ૨૪.૭૭૩, ૩૭૫, ૨૩

ગજકરણ—૧૧૧, ૨૧૭, દરાઝ,
ગજલતી-ભુઓ 'મગજે નમળાઈ'
ગળું પડવું—૩૩૮
ગળો સત્વ—૫૦૯

ગફા—૧૪૮

ગળેયું—૧૫૮

ગર્ભપાત—૫૭૫

ગર્ભસ્થાન સુધરે-ભુઓ 'ઝીનું'
'ગર્ભસ્થાન'-ગર્ભને નુકસાન થાય

ગાલગુંદ-૧૬૨

ગુમડાં—૧૪૫થી૧૪૯

ગુલમ વાયું—૧૫૧

ગુરદાના દરદો-પીસામે રેતી-પીસામે
પથરી-પીસામ છુટે, મુત-કચ્છ ૧૬૨

૩૨૬, ૩૪૭, ૩૨૦, ૪૪૬

ગુલકન—૧૬૨

ગેળછા—૨૯૯

ગેળી વાચી વધે

ગેળીમાં ફતારાય

ગેળીના આગર

ગેળીમાં અવાજ

ગેળીમાં સોઝન

ગેળીમાં આંતરડું

ગેળી મોટી

ગેળીમાં વધરાવળ

ગેળીમાં પાણી-ગેળીમાં ચરખી

ભુઓ—૧૫૧

ગેવડું-ભુઓ 'આકલને ગેવડું'

ગેળો પેટમાં—૧૫૨-૧૬૫

ગંધકનું નેણ બનાવવાની

રીત ૩૫૮ નં. ૩૧ ભુઓટીલી નસો

ગંડાળા—૧૦૫ થી ૧૦૮

ગાંડ, ગુમડા પાંચે—૧૦૦ નં ૧૨

ગાંડ ફાડતી ગાંડ કચ્છતી—

૧૪૫-૧૪૬ ૩૪૪

ગાંડ પેટની ખસે—૧૬૫

ઘડપણ જલદી ન આવે—૫૩૪

ધરરો, ભુઓ 'ખીડ'

ધાદ રમે—૧૭૧ થી ૧૭૬

ધાટું પડે—૧૦૮-૧૦૯

ધાદડાં શરીર—૩૭૫

ધી વનસપતીનું ૧૭૨

ધીલીડીનું ઝેર લાગે—૨૦૭

ધેલાપણું—૨૪-૧૬૩, ૨૬૯થી૩૦૨

ધેલજા—૨૯૯, ૨૪, ૧૬૩

ધોડાની દવા—૬૪૧

ઘસકા શરીરે—૧૬૭

ઘસકા કાનમાં—૭૭

ચરખી તવાય-પેટમાંની ચરખી વધે—

૧૬૬થી૩૬૬

ચસકા શરીરે મારે—૧૬૭

ચરખી શરીરે—૫૩૦

ચટક વાયુ-ભુઓ 'દીસતીરીઓ'

ચામડું દીળું કહણ થાય-ચામડી વ્તડી

થાય, ચામડી સુન મારે—૧૬૬

ચામડી નરમ થાય -૧૬૮ નં ૨૦

ચામડી ફાટે પડ

ચાદ દેશી—૧૬૯

ચામડી પર કાળાસ—૧૬૯

ચામ નેમ ભુઓ 'ચગત પીત'

ચાંડા—૧૬૭-૧૬૮

ચામડીના રોગો ૧૬૯

ચાનભુ—૧૬૦, ૧૬૧

ચીનસલ વાયું—૨૯-થી૩૦૨

ચીપડા નાંખમાં—૧૬

ચીંચીડી શરીરે—૧૬૯

ચેંગ શરીરે—૮૨થી૮

ચાચાઓ તાવ -૨૫૩થી૨૫૫

ચાપગીનીનો ઉકાળો ૫૭, ૫૧૧

ચામાસાનો તાવ ૭૨

ચાપડા માંડ—૩

ચાંદી--૪૮૩-૨૭૧, ૧૬૭ થી ૧૬૯
 ચાંદુ, પગે જુઓ 'બુદ્ધિ' ૪૧૩
 ચાંદાં--૧૬૭-૧૬૮
 ચુક પેટમાં--૧૬૯
 છાતીએ કંક-૧૪૮
 છાતીએ-દાવ=છાતીએ પીત-૩૫૩
 થી ૩૫૪, ૩૬૭, ૩૭૧
 છાહી-છીપ--૧૭૦-૬૧૭
 છાસના ગુણ--૫૨૩ નં. ૬
 છાતીએ લોહી પડે ૧૭૧ નં. ૩
 છાતીએ ધપધરે ૧૭૧
 છાતીએ દખાને ૫૧૪
 છોકે આવે } ૧૭૦
 છોકણી }
 છેરે સુધરે--૧૪૬
 છખમ રહે--૧૭૧, ૧૭૬, ૪૭૦
 છળાંદર--૧૧૭, ૩૧૫
 છળોદર-૧૭૭ થી ૧૮૧, ૩૧૫
 નવતી રહે-જુઓ 'સુસ્તિ તમે'
 'શરીરે ગરમી આવે'
 છવજંતુ મરે--૮૬, ૮૭, ૧૮૧
 છમે કાતરા--૮૬
 છલનો સ્વાદ સુધરે--૧૮૩
 છમ દાંતથી કપાય--૧૮૩ નં. ૪
 છવડા મરે--૮૬, ૮૭, ૧૮૧
 છવ ખુશમાં રહે--૨૪, ૧૫૦
 છરણ તાવ--૧૬૮, ૨૬૦
 જુલામનું લેવ--૧૮૬ નં. ૭
 જુલામ આવે--૧૮૬ થી ૧૮૯
 જુલામ માટે સરખત--૧૮૬ નં. ૫
 જુલામ લાવતા માટે લેપડી--
 ૧૮૮ નં. ૩૧
 જુ--૧૬, ૧૬૦ થી ૧૬૧
 જોડા દખ--૨૩૯
 જંતરથી દરદ દે ચામ--૪૩૨
 મલાવવા રોમ--૪૮૨

ઝામરી--૫૮૧
 ઝામરવા--૧૮૫
 ઝાડા બંધ થાય--૧૮૪, ૫૨૨
 ઝાડા લોહીના--૧૮૪, ૫૨૨
 ઝાડા થાય--૧૮૬, ૪૨૩
 ઝામરો--૧૮૫
 ઝેર ઉંદરનું--૧૮૧, ૧૮૨.
 ઝેર અફીણનું--૧૬૩
 ઝેર અફીણનું વધે--૧૬૪
 ઝેર કુતરાનું--૧૬૪ થી ૨૦૪
 ઝેર વાંદરાનું--૨૦૪
 ઝેર પારા ધાતુનું--૨૦૪
 ઝેર સોમકનું--૨૦૫
 ઝેર બીલાડીનું--૨૦૬
 „ તોળીઆનું--૨૦૬
 „ ફેરોસનનું--૨૦૬
 „ માખીનું-ભમરાનું--૨૩૯
 „ તિપાળાનું--૨૩૯
 „ પાયણ જાનવરનું--૨૩૯
 „ સરડાનું--૨૦૬
 „ વાઘનું--૨૦૬
 „ ધીલોડીનું } ૨૦૭
 „ કચરાનું }
 „ વીચ્છુનું--૨૦૭ થી ૨૧૬
 „ સાપનું--૨૩૩ થી ૨૩૮
 ૨૧૯ થી ૨૩૨
 „ કોષ્ટ બી જાતનું--૨૩૨
 „ ધતુરાનું--૨૩૬, ૨૩૮
 „ તણ જાતનું } ૨૨૮ નં. ૭૮
 „ ઉતરે } ૨૩૧ નં. ૧૦૬
 „ વજામનું--૨૩૯
 ટાંક-૩૦૨ નં. ૩૪ ૨૮, ૩૪૦
 ટાંક-જુઓ 'બાલ ઉમે'
 ટાંકો-'આતેશક' 'ચાંદી' 'ઉપદેશ'
 ૪૮૪, ૨૭૧, ૧૬૭, ૧૬૮

ઠાક ઉતરે—૨૭૪
 હપકામણું—જુઓ 'દમરામણું',
 'વાગેણું' 'પાછાડ' 'લોહી
 બાગેણું'—૨૬૨
 ઠાકર—૫૮૦, ૫૮૧
 ઠાકી ભરાય—જુઓ 'શરીરે થાકી'
 ઉપાલેટરી—૨૬૦
 ઠાસા—જુઓ 'ખાંસી' 'દક'
 ઠાકી વાંકી વળે—૨૬૦
 ઠીલી નસ મળજીત થાય—જુઓ
 'નસ'
 તરસ મટે—૨૪૦
 તલ શરીરપરના—૪૨૬
 તાવ તાલ વાગેને આવે—'વિષ્મ
 બવર' 'સંતજીવર' ૨૪૧ થી
 ૨૫૨
 તાવ ચામાચાનો—૨૫૨
 તાવ ચાચીનો—૨૫૩ થી ૨૫૫
 " પીતનો—૨૫૨
 " આંતરીઆ—૨૫૫
 " ટુટીઆનો—૨૫૬
 " સાધારણ—૨૫૭ થી ૨૬૦
 તાંબુ ભોરના પીછામાંથી—૬૪૨
 તાવ ટાંકસ—૨૬૨
 " ટાંકફાંફ—૨૬૨
 " પનકજીવનજા—૨૬૪, ૨૬૬
 તાવ ઉતરે—૨૬૬, ૨૭૦
 તાવ સઘળી જીતના ૨૫૬, નં.
 ૩૩, ૨૬૬
 તાવ આવે [તાવ લાપવા મટે] ૨૬૭
 " ચઢાવવા મટે—૨૬૭
 " ઇનટરમીટ—૨૬૮
 " જરણ ૨૬૦, ૨૬૧

" બપનો } ૨૬૧
 " કોપનો }
 વિષ્મ વિકારનો—કામ વિકારનો ૨૬૧
 તાવ વાગવાથી } ૨૬૨
 તાવ અમનો }
 " પંગેનો—૨૬૨, ૩૩૧
 " ખરાબ પાણીનો—
 તાણુ—જુઓ 'આંકડી' 'દિરદ્રીઆ'
 તાણુ માખણદૂધનાવવાની રીત
 ૪૬૪ નં. ૨
 તોતડાપાણું—૩૬૬
 તેલ વચળાક—૫૧૬
 તેલ ઝીંડનું—૫૧૫
 તેલ કનક—૫૧૭
 તેલ અંકાસાં—૫૧૨
 તેલ સેકડા—૫૧૨
 તેલ વનસ્પતીનું ૧૭૨
 " બીસામાનું—૫૧૧
 " અંધકનું—૩૫૮
 તંત્રથી દરદ નારાં થાય
 હપકામણું—૫૧૨ થી ૨૬૫
 થાકી શરીરે જનાય—જુઓ 'શરીરે થાકી'
 થાક ઉતરે—૨૭૪
 થાનના દરદ—જુઓ 'જાનના
 થાનના દરદ—
 દસગીરી—૨૪ ૧૫
 દરાજ—૧૧૫, ૧૧૪, ૨૭૭, ૨૮૫
 દમ—૧૨૧ થી ૧૩૦—૨૭૪, ૧૧૩
 દસ્ત આવે ૧૧૬ થી ૧૮૬
 દંખ માખણ—૨૩૬
 દરાખ આસા } જુઓ 'આસા'
 દરાખ પાક }
 દમરામણું—જુઓ 'વાગેણું' 'લોહી
 બાગેણું'—૨૭૬, ૧૮૨

દરીઓ લાગે--૨૯૫

દસ્તાન બધ થાય--જુઓ રત્રીને
દસ્તાન'--૫૬૩

દાદર-દાધર ૧૧૧, ૨૭૭, ૨૯૫

દાઝેલું- ૨૯૦, ૨૭૭

દાઝેલાના બલમ } ૨૯૦, ૩૭૭,
દાઢ શરાર } ૩, ૨૪,
" બજે } ૩૦ ૫૩

દાઢની કેફ ઉતરે--૨૯૭

દાઢના ખગામ વાસ જાય--૨૯૭

દાઢ સુધરે--૨૯૭

દાઢ બળ જુ છાતીએ પીત ૬૪૩

દાઢના પા મોઢામાંથી નિકળે--૨૯૭

દાઢની તળાપ લાગે ૨૯૮, ૨૯૭
નં.

દાઢ કળે ૨૮૮ નં. ૧૦૮

દાઢી પા--કોઢવાટ ૨૯૮, ૪૩૨

દીવાનાપાળું ૨૯૬ ૧૬૩થી ૧૬૫

દીલ વાસ મારે--૨૯૯

દીવાળે લુણે--જુઓ 'લુણે' ૪૬૫

દુધ કમી કરવું--જુઓ 'સ્ત્રીનું'
પા

દુધમાળા--૧૦૫થી ૧૦૮

દુધની ગાંઢ બંધાય બાળકને જુઓ
"બાલક"

દુધેલો માણસ--૬૪૩

દુધ વધે--જુઓ 'સ્ત્રીના ચાનમાં
દુધ.

દુધનો ખોરાક--૫૪૦

દુધ તપાસવાની રીત--જુઓ સ્ત્રીનું
દુધ તપાસવું"

દુધ બંધાય--જુઓ 'સ્ત્રીના ચાનમાં
દુધ બંધાય

દુધાવો--જુઓ સરારે દુધાવો

ડોઢી વાંકી થાય--૯૦

દાંતના દરદો--૨૮૦થી ૨૮૬

દાંતના કીડામરે--૨૮૨ નં. ૨૩, ૪૪

દાંતનું મનજન--૨૮૦થી ૨૮૬

દાંતમાંથી લોહી--૨૮૫ નં. ૮૦,
૮૧, ૯૮

દાંતમાં કળતર--૨૮૩ નં. ૪૫
૫૧, ૧૦૫

દાંત હાલતા મજાનુ થાય--૨૮૬
૨૮૭

દાંત દુખે--૨૮૭

દાંતના પારા સુઝે--૨૮૭

દાંત સેફ થાય--૨૮૨ નં. ૨૧૭

{ દાંતમાં મંડા--
દાંત ઉપરી જાય, ખરી પડે
૨૮૮ નં. ૧૧૨, ૧૧૪

દાંત દીસા કરવા માટે--૨૮૬

ડેપીલેટરી--૩૯૧, ૨૬૦

દાંતના પારા કાળા હોય--૨૮૬
નં. ૯૦

ધગી--૨૬૦, ૨૬૮

ધનુગનું ઝંડર ઉતરે--૨૩૮-૨૩૯

ધનુરવા--જુઓ 'વા' ૩૦૨ નં. ૩૪,
૪૮૧

ધન ધોરીયો--૪૮૨

ધાન વધે--૩૦૩

ધાવરો--૪૮૩

ધાતુ વિકારના દો--જુઓ 'વાય'

ધાતુપુષ્ટ-૩૪૨, ૩૫૫, ૩૩૫, ૭૭૬

ધાતુકીન અને
ધાતુ નળણી થાય } ૩૪૨

ધાત્વી દુર થાય--જુઓ 'બ્હીક
બાગે' ૩૬૩

ધાવન વધે--૫૫૫

ધાવરો--૪૮૩, ૫૭૫

ધુજરી--૩૦૨

ધુપરેલ-૩૮૯

ધુવણીજી જુઓ પ્રદર-૫૪૦

ધુળ પેટમાં- ૪ ૩

ન્હાર-જુઓ 'નાર' 'વાળો'

નસોને શક્તી આવે- } ૩૦૩.
નસો દીલી મળજીત થાય } ૩૦૫.

૩૫૫

નકામા બાલ કાંદવા મટે-૨૯.

નખળાધ મટે-૩૫૫

નસંકેરી કુટે-૩૧૧

૨૬૬ નં. ૨૯

નલખંધ વાયુ-૩૧૮

નખછેગ-૩૧૫

નખ આમડીમાં પેસે-૩૧૫

નારગોર } ૧૭૭, ૩૧૫
નારગોળ }

નાસુર-૩૧૧, ૪૦૯, ૪૧૦

નાસબાગ-જુઓ 'મનેપાટ'

નાકમાં છુડ-૧૭, ૩૪૫

નાર-૪

નાબી પાકે-૪૦૧

નાબી-૧૫૧, ૩૬૪, ૩૦૫

નાકના દરદાર-૧૭, ૩૪૬, ૩૧૧

નાકમાંથી નાક-૩૧૧

નાકમાંથી ચીપડા-૪૭૨, ૩૧૧

૧૭

નાક ગળે, જુઓ 'મળખમ'

નાકમાં મસા-જુઓ 'મસા શરીર
પરના'

નાકમાં બદળો- } જુઓ 'આગર'

નાકમાંથી પડ- } 'પોદસ'

નાકમાં ભરાયલી ચીજ નીકળે-૩૧૪

નોળીયાનું ઝેહેર-૨૦૬

નીરોગી રહે-જુઓ 'શરીર નીરોગી'

નિંદ આવે } ૨૮, ૨૯, ૩૦, ૩૧૪
નિંદ આવે }

નિંદ કમી કરવી-૧૮ નં. ૨

નીસા છુટે-૨૯૭, ૩૧૫, ૪૨

નીખ-૧૧, ૩૧. ૩૨, ૧૩૫,

૧૯૦, ૧૯૧, ૪૩૨

નીપાલાનું ઝેહેર ઉતરે-૨૩૯

પડ જીભી-૧૫૮

પથરી પીસાએ-ગુરદાના દરદ-૧૬૨

પજાડ-દભરાયજી-૨૯૨

પનીરની બનાવટ-૩૩૧

પરસેવો ઘણો છુટે-૩૩૦

પલેગનો તાવ-જુઓ 'તાવ પલે-
ગનો' ૨૬૨-૩૩૧

પંખો } ૩૯૨
પ્રમેદ }

પવન જુઓ પેટમાં પવન,

પત આપવાની રીત-૪૧૨

'લીલ-જુઓ 'બસોદર' ૩૭૭

પક્ષપાટ-જુઓ 'હીરનીરીઆ'

પરવાળાં-જુઓ 'આખ પરવાળાં'

પગે ચાલવાનું ઘોર વધ-૬૧૨

પગ ફાટે-જુઓ 'હાથ ફાટે' 'શ-
નીરની આમડી ફાટે'

પગે ખાડ આપજી ૬૧૨

પ્રદર-૫૪૬, ૫૪૮

પ્રસવ સેદ્ધયી થાય-જુઓ સ્ત્રીનું
ફટાવું-૫૭૦

પાકું કુટે-પાકું રૂઝે ૩૪૪, ૧૫૦.
૧૪૫

પાખાનો સોસ મટે-૨૪૦

પાલ લાગે } ૩૩૮
પાલના પાણી }

પાયજી જાતવરનું ઝેહેર ઉતરે-૨૩૯

પાણી ૨૨૦ થાય-૩૩૮

પારો લાગે-જુઓ 'મણુ પડુ' 'બાળ શાપ' 'સુકતાન' બા-
જકના માથામાં ખાડો' 'બા-
જકનું સુકાવું'—૩૩૮

પાણુની—૩૨૦ ૧૬૨, ૩૨૬

પારાનું ઝેહેર—૨૦૪

પારાનો મલમ—૫૧૫

પારો શરીરે કુટે—૬૧૨

પારાનો મલમ-જુઓ સંધીવા—૮૧

પાણી પડે-જુઓ 'સ્ત્રીને પાણી પડે'

પારો(ધાતુ) બંધાય—૨૯૫ નં. ૪૯-૨૯

પીતનો તાવ—૨૫૨

પીસામે લોહી—૩૨૦ ૪૫૨ નં. ૨૮

" પથરી—૩૪૭

" રેતી-જુઓ 'મુતકચ્છ—૩૨૦,

૧૬૨, ૩૨૬, ૩૨૮, ૩૨૯

" કુટે—૩૨૮, ૩૪૭

પીસાબવારે વારચાય—૩૫૧, ૩૨૯, ૪૪૬

પીસામે ઘટ પદાર્થ—૨૫૨

પીસાબ ટપકે—૩૫૨ નં. ૧૪

પીસામે ધાતુ વળય—૨૫૨

પીત જરૂર જુઓ 'તાપ'

પીસાબ ઉંઘમા—૩૫૧

પીત છાતીએ—૧૭૧, ૩૫૩, ૩૬૭

પીતનાં ચાડાં } જુઓ 'રંગત' પીત'

પીત શરીરે } ૪૫૩

પીંદસ } ૧૭, ૩૧૧, ૩૧૩, ૩૪૬

પાનસ } ૬૨૫

પુરુષાદત વધે—૩૦૩, ૩૦૫, ૩૪૨,

૩૫૫, ૩૭૬, ૪૨૧

પુતિ ગંધા—૧૭

પેટમાં ખાલ ગયા હોય જુઓ 'પેટના

દરદ

પેટમાંનો ખરાબ વાસ-જુઓ

'કુખજીઆત'

પેટમાંભાર-જુઓ ખાલકને પેટમાંભાર

પેટમાં માંડ—૧૫૧, ૩૬૪

પેટ આરે—૧૮૬થી ૧૮૯

પેટમાં ગરબી—૩૫૫, ૩૬૬

પેટમાં રાગ—૩૬૩, ૫૪૫

પેટમાં પવન } ૩૬૨, ૩૮૦, ૫૪૫

પેટમાં વાયુ } ૩૮૦

પેટના દર્દો } ૩૮૦

પેટનો દર્દો } ૩૮૦

પેટની ગરબી—૧૮૧, ૩૬૫

૧૫૧, ૩૬૪

પેટમાં વાયુ-જુઓ 'વાયુ પેટમાં'

પેટમાં પેલડ-જુઓ 'સ્ત્રીના પેટમાં

છાડ'

પેટમાં દર્દ-જુઓ 'હોલેદર'

પંચાસા—૪૫

પાંદુરોગમાં લોહીશરીરમાંઘટે—૩૩૭

શીંગળા—૧૬૭, ૨૭૧, ૨૭૨

કુરો દર્દોમાં—૩૭૧

કટકાએક મા—૩૭૨

કુતુ જુઓ 'આંખના દર્દ'—૩૭૨

કેકડે—૩૭૧

કેકડે કુતુ—૩૭૧

કોડાં શીંગળા—૩૭૫

કોડાં લાગે—૩૬૫, ૧૧૦, ૧૧૧

અદરોગમાં—૧૮૧, ૧૨૧, ૩૮૦

અનુ મલમ—૪૫૫ ૪૫૩

અગાતર—૩૭૩, ૩૭૫, ૩૦, ૫૩

૨૩, ૨૪.

અદરોસ } ૩૭૫, ૧૬, ૭૦

અલોહર } ૩૭૫

અગાતર—૩૭૫ ૨૬૦

અદ-૧૫, ૩૦૪, ૧૮૬, ૧૪૫

અદરોસ } ૨૩, ૨૪, ૩૭૫, ૩૭૩

અગાતર } ૨૩

અગાતર વાસ—૩૭૬

બલગમ દુરઘાય-૩૭૭, ૩૭૫, ૨૭૪
 બળતરાં બળે-૫૩, ૨૩, ૨૪, ૩૦
 બાલ કાળા થાય ૩૮૦થી ૩૮૫
 બાલ વધે }
 બાલ ખરતા અટકે } ૩૮૬
 બાલ પાછા ઉગે }
 બાલ ઉગે નહીં-૩૯૧
 બાવાસીર-બુઝો 'દરમ' ૫૮૩
 'બાલ પાછા આવે-૩૮૮નં. ૩૦થી ૩૫
 બાલ કાઢવા માટે-૨૯૦, ૩૯૧
 બાલ તેરો-૩૯૨
 બાલ સાફ થાય-૩૯૨
 બાળકની બંદીના મુમતો બચાકાય
 બુઝો 'બાળક' ૩૫૦થી ૩૯૩
 બાલકના ખાસ દરદો ૩૫૧, ૩૯૩
 'બાલક ઉધમાં મુતરે-૩૫૨-૩૯૩
 બાળક બીટીને હિં-૩૯૩-૩૯૪
 બાલક આસ પાંડે
 બાલકને કબજાઆત
 બાલકને પેટમાં ભાર
 બાલકને દુધની ગાંઠ અધાય
 બાલક નિરોગી રહે
 બાલકના ગાળા સુજે
 બાળકને ગોવર-૩૯૬
 બાળકનું સરીર ગળે 'સુકાવું' નય-
 'તવાજુ' નય' બાલક જનમથી
 નમલુ થાય-૩૯૭
 બાળકને બુધ નીકળે-૧૩૫
 બાળકની ખાસતી મટે)
 'બાળકને' ખોરાક
 બાળકને કરમ
 બાળક રો રો કરે
 બાળકને તાવ, ખાંસી,
 ભગકને ઉલટી
 ભગકનું પેટ ચઢે)
 બાળક જલદી અવતરે-૫૭
 બાળકની દુડી મોટી થાય-૩૯૯
 બાલકના દાંત ડુટે-૪૦૦

બાળકની પીમાખખેંચાય ૩૯૯
 બાળકની દુડીમાં આત- | ૪૦૧
 રડું દેખાય
 બાળકને મુખારકી રોમ-ખાંકડી
 આવે-કાંડ થાય-૪૦૨
 બાળક જલદી બોલે-૪૦૨
 બાળક બેશુદ્ધ થાય-૪૦૩
 બાળકની બચીસી બેસે-૪૦૩
 બાળસાપ-૩૩૮
 બાલકનું સુકાવું-૩૩૮
 બાલિન જવર-૨૬૨
 બાલ દવા-ખાસા ગોટી-૩૯૫
 બાલકના પગમાં ખોડ ખાપણુ-૬૧૨
 બાલકને રતવા-બુઝો 'રતવા'
 બાલક બોખરે-નાતર-૩૯૯
 બાળકની ગાળી મોટી થાય-૪૦૨
 બાળકને માથે ખાંડો-૩૩૮
 બીસાટીનું કોરેર-૨૦૬
 બીક ભાગે-૩૯૩
 બુદ્ધી વધે-૪૨૨-૪૦૫થી ૪૦૮
 બુદ્ધી કમી થાય-૪૦૮
 બેદરાત થાય-૪૦૫
 બેદરાત બુઝો 'કાનના દરદો'-૪૦૪
 બોખરાપણુ- 'વાચા સુધરે'-૩૯૯
 બેલડોના પસારટર-સંધીવાળુ, ૫૧૪
 બધેજ બુઝો 'પુરૂપાટણુ' 'શકટી'
 બધકોસ; બુઝો 'ખાડા'
 બમદર-૩૧૬-૪૦૯
 બરમક રોમ-૪૧૧
 ભમરાનો દંખ-૨૭૯
 ભમરી-૫૦૫
 ભરનીમર-૪૧૩
 બીલામાનું તેલ બુઝો સંધીવા-૪૮
 બીલામુ ઉડે-૪૧૩
 બુખ લાગે નહીં-૪૧૪, ૧થી ૬
 બુતજવર-૪૧૨,
 બુતવાયુ-બુઝો 'હોસ્ટીઆ'

બુદ્ધી-૪૧૩

બુખ કમી થાય-૪૧૪

બુખવધે-જુઓ 'અજરજુ' -૩૮૦, ૪૧૪

બેદવાયુ-૪૧૨

ભાંગની કેફ ઉતરે-જુઓ 'કેફ'
'નીસા'-૪૧૨

મગી-જુઓ 'મીરગી'-'હિરદીરીઆ'
'વાખ'

મચ્છર મરે-૧૮૧થી ૧૮૩, ૮૬, ૮૭

મરદો-૬, ૭૧, ૧૮૪, ૨૬૮, નં. ૬,
૪૨૩, ૫૨૨

મગજે નખખાઈ-૪૧૮-૪૦૬ ૧૬૩

મગજે અસાંતી-૨૬૬

મગજે શક્તી વધે-'મનશક્તી ખીલે'-

૪૧૮, ૪૨૨, ૪૦૬

મગજે શક્તી ઘટે-૪૦૮

મંતરવીન્ધુના ઝેરેર માટે-૨૧૬

નં. ૧૦૧

મસીઓ પા-૮૮૩

મગજે વાઈ

" નખખાઈ | જુઓ મગજની

" પુટી

" ફેર ભમરી | ખીમરી

મરદાન ઘટે-૫૦૫

મરદને શક્તી ડપપ, ૪૨૧, ૩૦૩,

૩૪૨, ૩૫૬.

મચ્છાસકરી-૩૫૫, ૪૦૧

મલમ રાહલના-૮૫૧, ૪૧૭ નં. ૫

મલમ રૂઝના નયા પદવવાનો-૪૧૭

" પાગનો-૪૧૭

મગજ ખુલીમાં રહે-જુઓ 'ઉદાસી'

'દલગીરી'

મગજની ખીમરી-૨૬૬, ૪૧૮

મળ વિકાર-૪૦૦

મસા દરમના-જુઓ 'દરમ' = ૫૮૩

મસા શરીર પરના ખરે-૪૨૬,

૧૦૩ નં. ૨૨૨.

મમીઆઈ બનાવતી-૨૬

મગજ મળે-જુઓ 'મગસ', 'ઝાનીએ

કેફ', 'સળેકમ'

મધુ પરમો-૪૪૧

માયાનો ખોરો-૧૬, ૪૩૨

માથે ભમરી-

માયાનો દુખાનો- | ૬૩ ૪૩૩

માલે ખાડ્યા

માયામાં જુ-૧૮૦-૧૮૧

માકરીના કુલો-૨૫૮-૪૩૨

માર વાગવાથી દબરાએકું લોપી

માટે-૪ ૬

માકડ મરે-૮૬, ૮૭

માખી નાહસે ૧/૧થી ૧૮૩

માખીનો દંખ લાગે-૨૩૬

મીરગી | ૧૬-થી ૧૬૫, ૬૧૮

મગી |

મીડી પીસામ-૪૪૨

મુગકચ્છ-૪૪૬ ૩૨૦, ૧૬૨,

૩૨૬, ૩ ૧

મરગી-૩૬૭

મુઝ ખરી પટે જુઓ 'ઉદરી'

માદરો સાપનો-૨૩૩ નં. ૧૭

મારના પીળામાં નાંજુ ૬૪૨

મુઝ માર-૪૭૬

મુગ વ્યાધી-જુઓ 'દરમ' ૫૮૩

મુગારકી-૪૦૨

મુઝના ગાંડ-જુઓ ગાંડ'

મેલરીઆ-૨૪૧ ખી ૫૫૨

માતીઆ આંખનો-જુઓ 'આંખનો

માતીઆ'

માયકાવું ૬૦૧, ૨૦૮.

મારચી-૪૫૦

મામીઆઈ બનાવતી

મોઢાની બદ્દમો ૪૪૮-૪૫૦
 મોઢાની કામ }
 અશાખાસ } ૪૪૮, ૪૪૯
 મોઢાપર કાલાસ
 " કચ્છળી-૪૫૦
 મોઢાની ચાંદ-જૂઓ 'મોઢું પાકે,'
 ૪૫૦
 મોઢાની ગરમી-૨૪૦, ૪૫૦
 મોઢાપર તેજ કાલી-૪૫૧,
 " હો-૪૫૨
 " ખાસ જુઓ 'ખીસ'
 મોઢું પાકે-જુઓ 'મોઢાની ગરમી'
 ૪૫૦
 મંતરથી દરેક દેં ધાય-૪૩૨
 ચકત જૂઓ "અહરોજ"
 રંગતપીત-૪૫ ૬૭, ૪૫૩
 રંગાંધળા-જુઓ "અના દરેકે" ૪૫૮
 રાંત આંધળા ૪૬૬
 રતવા-જુઓ 'આળકને રતવા'
 ૪૬૦
 રતવા ઉજવાનું મંતર-૪૬૨ નં. ૨૮
 રસોળી-૪૭૬
 રચુદો-૪૫૮, ૪૬૦
 રકનારતાવ-૪૭ ૪૫૭
 રકતા તીસા ૪૭૧ 'મરદો'
 રદદય-૪૫૧
 રકતપીત-જુઓ 'પડે, જખમ
 રૂંઝે'
 રાહસનો મહમ
 રસવંતી-૬૦ ૮૮
 રેતી પીસામે-૧ ૨૬
 રોહીલા આમ ૧ 'આસર'
 રૂમીરોમ જુઓ 'પીત'
 રંગ
 રંગની ખુખી

રંગ }
 રંગની ખુખી } ૪૦૨
 સર-૪૬૬
 સીમ-૧૯૦, ૧૯૧ ૧૬
 સરવાનું તેલ-૪૬૭
 રંગેજી }
 રાજબી } ૪૬૩
 રાસબી અર્ક-૫૦૮
 લોહી બાંધેલું-જુઓ 'દબગાયલું'
 વામેલું 'પછા' દબગાયલું-૨૬૨
 લોહી ઘટે-૩૩૭
 લોહી પડે-જુઓ 'રતપીત' જખમ
 રૂંઝે-૪૭૦-૪૫૧
 સવારો બહારો જુઓ 'સનેપાત'
 વા-૧ ૬
 વા રતબ-૪૮૨
 વા ધન ધારીઓ-૪૮૦
 વા મનીઓ-૪૮૩
 વામ 'જુઓ 'દીસ્ટીગીઆ'
 વાયુ જુઓ 'દીસ્ટીગીઆ'
 વિચરેનો વનસ નરમ પડે-૪૯૩
 વાંડીઆપાયુ-૪૮૩
 વસાળાના એક સરખા ખુખી ૫૦૪
 લપ ૪૬૬
 લોહી વધે-સુધરે-૪૭૪
 લોહી વિકાર ૪૭૪
 લોખડી ભરમ-૪૭૬
 લોહીવા'સ્ત્રીનેદસ્તાન બાંધ પડે-૫૬૩
 લુખમ-૧૧૧, ૨૭૭, ૮૨
 લુ લાગે-૪૬૩
 લુખો દીવાળે-જુઓ 'દીવાળે લુખો', ૪૬૫
 વનરપતીનું લી અથવા નેસ બના
 બનાવવાની રીત-૧૭૨, ૨૬૦
 નં. ૩, ૪૬૧ નં. ૪
 વરસોળી-૪૭૬

વસુરી-૪૫૬

વરન-૩૧૬ બુઝો 'નાસર'

વનરપતીઆનો બુકો બનાવવાની

રીત-૫૬૭ નં. ૧૫૯

વધરાવળ-૧૪,૧૬,૪૭,૫૨,૫૫૩,૫૦૬

વચનામનું જોરે હિતરે-૨૩૬

વચણાકનું તેલ બુઝો 'સમીવા'-૬૬

વાઘનું જોરે લાગે-૨૦૬

વગધ-૨૮, ૩૪૦

વાઘ હાડકાની ૪૮૪

વાયા મુધરે-૩૬૬

વાઝેલું-૨૬૨, ૪૭૬

વાવરી-૨૮-૩૪૦-૫૧૭

વિરકુટક-૧૬૭-૨૭૧-૪૮૪

વીરમજવર-૨૪૧થી ૨૫૨

વીઘુનો દંખ-૨૦૭થી ૨૧૬

વિય વધે-૩૦૩, ૩૪૨-૩૭૬

૪૨૧, ૪૬૪.

વિયંપાન અટકે-૩૪૨-૪૬૨

વાયુ પેટનો-૪૮૪

વાળો-૪૮૭

વાંદરાનું જોરે-૨૦૪

વાઘનું જોરે-૨૦૬

વાઈ હાડકાની-૪૮૪

વાયા મુધરે-૩૬૬

વાઘ, બુઝો રીફરે-૩૬૭

સંધીવા-૫૬૭

સસણી-૨૮, ૩૪૦, ૫૧૭

ની ૧૦૧

સ્નાના ખાસ દરદો-૫૭૬

સંદેહ ખાસ કાળા ઘાય-૩૮૩, ૩૮૫

સમુદ્ર કળ પકવવું-૫૨૬

સ્ત્રી મર્જવાળાને અતિસાર-૫૦૫

સ્ત્રીને મર્જ રહે નહી-૫૭૪

સ્ત્રીને કસુવાવડ-૫૦૫

સ્ત્રીને અટકાવ લાવવા મારે-૫૦૪

સ્ત્રીના થાનના દરદો-૫૧૧

ના થાનમાં દુધ ખાવા-૫૩૬

નું ધાવણુ ખમડે-૫૦૬

નું ધાવણુ શાકે-૫૩૬

ને પાણી પડે-૫૪૦, ૫૪૬

ને મર્જ નહી ગયે તેના

કારણો-૫૫૩ નં. ૫૨

ના મર્જને નુકશાન થાય-૫૮૮

૫૦૫

નું મર્જ મુધરે-૫૪૮-૫૫૨

મર્જ રહે-૫૫૨

ને સુવારોમ-૫૫૫

મર્જ પાટ ન થાય-૫૫૬

સુવારડીના રોગો-૫૫૭

ને દસ્તાન આવે-૫૫૬

ગકટ મુલમ-૫૬૧

ને દસ્તાન બંધ થાય-૫૬૩

ના પેટની છાડ નીકળે-૫૩૭

ને ધાવણુ વધે-૫૬૫, ૪૬૬ નં. ૬

થનમાં દુધ વધે-૫૬૫

૪૬૪ નં. ૧૬

નું કસ્તાવું-૫૭૦

ની જાત ધસે-૨૨-૨૩

સમુદ્ર કળ પકવવાની રીત-૪૨૬

સરદાનું જોરે લાગે-૨૦૬

સરદી-બુઝો 'શરીરે થઈ'-

સરકો બને-૫૨૮

સ્વાસ-૨૭૪, ૧૨૧, ૬૧૩

સ્મરણુ શકડી વધે-૪૦૫-૪૦૮

સળેકમ-સરકમ-સળેખમ-૫૨૫

સનેપોત-૫૨૮

રટાર્ય-૫૨૬

સારંગ બુઝો-૧૦થી ૧૬ ૪૭ ૫૦૬

૬૩૫

રત્નિ આકારી-૫૧૬

„ મળપાટ-૫૭૫

„ ના પેટમાં છોડે-૫૩૭

„ મળધીને લોહી પડે-૫૩૭

„ પેટમાં દુખાવો-૫૩૮

સ્ત્રીનું દુધ તપાસવાની રીત-૫૩૮

સ્ત્રીનું દુધ કમી કરવું-૫૩૮, ૫૬૯

સાપનો મોહોને-૨૩૩ નં. ૧૭

સાપ કરડે નદી-૨૩૨ નં. ૧૧

૨૩૧ નં. ૧૦૮ ૨૩૭નં. ૪૫

સાપનું ઝહેરુ સામે નદી-૨૩૧

નં. ૧૦૬, ૨૩૮ નં. ૬૫

સાપ નાદમે-૨૩૧ નં. ૧૦૮,

૫૦૫, ૨૩૭ નં. ૫૮

સાપનું ઝહેર ઉતારવા માટે

સાપ કરડે નદી માટે વીટી બના-

વવાની રીત-૩૪૬ નં. ૪૮

સાધારણ તાવ-૨૫૭ થી ૩૬૦

સાદાડાનું તેલ બનાવવાની રીત-

૩૦૭ નં. ૧૮

સાપનો ડંખો ૨૧૯ થી ૨૩૨

„ નું ઝેર ૨૩૩ થી ૨૩૮

સાપનો વેરી-૫૦૫

સાસપિરીલા-જુઓ સમી વા-

નં. ૨૦

સાતપડો-૫૦૫, ૫૮૧

સાકરીઓ પરમે-૪૪૧

સુવાવડી માટે પરી-૫૫૭ નં. ૩, ૪

સુળ-જુઓ 'શરીર સુળ'

સુકતાન-૩૩૮

સીલવા-૫૩૬

સીલસ-સિતપીત-૫૩૬

સીલવાની મરમી-૫૮૨

સુનખેરી-૪૬૬, ૪૬

સુન્ની તળે-જુઓ 'શરીરે મરમી'

'નમતી રહે'

સુવાવડીના રોમે } ૫૫૭

સુવારોમ }

સાસ પાણીની-જુઓ 'તરસ માટે

સોને શરીરે-૫૧૫, ૫૭૫, ૫૮૦

„ ગાળીએ-૫૭૫ 'અંતમળ'

સામસનું ઝેર ૨૦૫

સંગ્રહણી-૬-૫૧, ૬૮૪, ૬૨૩,

૫૨૨

સમીવા-૫૦૨, ૫૧૫

સંતત મવર-૨૮૫ થી ૨૫૨

શરીરે સામે-૫૦૬ નં. ૧૬ થી

૧૮

„ ઉચ્છાટ } ૨૩, ૨૭૩

„ મરમી } ૩૦, ૫૩

૫૩૧

„ થલી બગાવ-૫૩૨

„ સરદી-૫૪૨

„ સકતી-૪૦૩, ૫૮૪, જુઓ

'પુઝાટણ'

„ સુન્ની તળે-૫૬૦

શરીરે વાસ મારે-૨૪૯

કુલે-૫૩

શરીરે મરમી આવે-૧૪૭, ૫૩૦

„ મળ આ-૫૩૧ જુઓ

'કાડ'

„ સુળ મારે ૫૩૧

„ સસમ-૫૩૨

„ સિત્રી ૫૩-૫૩૨

„ દુખાવો-૫૩૨

„ આંકચ-૫૩૨

„ નાદુ થાવ-૫૩૦

„ મરમી-૪૫૫, ૪૬૬, ૫૩૦

„ પર કાડ ઉત્પન્ન થાય-૮૬

„ નમતી રહે-૫૩૦

શરીરનું ચામડી ફાટે-૫૩૩

શરીરે અચન ૫૩૧

શરીરે લોહી ધટે-૩૭૭

,, શીતળા થાય નહી-૫૩૪

શરીર સુખાકારી રહે } ૫૩૪

શરીર નીચેગી રહે }

,, ના ગેમ નળે-૫૩૪

શીતળા "શરીરે શીતળા"-૫૩૪

શીતલાની ગરમી-૫૮૨

સુલેમાની લવણ } ૫૮૨

ગુલેમાની સાલ્ } ૫૮૨

સુખાકારી રહે-જુઓ 'શરીરે સુ-
ખાકારી'

સેક્ટાનું તેલ બનાવવાની રીત-
૫૧૨ નં. ૬૩

સોળે દરેક જાતના મટે-૫૮૦
નં. ૬૬

દજરત ભરતી-૬૨૦

દર ખરાબ દુર થાય ૬૨૦

દરસેનો મલમ, ૫૮૩ નં. ૧૮

૫૬૪ નં. ૧૨૮, ૫૬૫ નં.

૧૭૯, ૬૦૬ નં. ૨૪૬

મટે ખાવાનો પાક-૫૬૩
નં. ૧૦૧

દરસ મટે ધુન્-૫૮૩ નં. ૮

૫૮૫ નં. ૨૪, ૫૮૫ નં.

૧૭, ૫૮૬ નં. ૨૭, ૫૮૭

નં. ૪૩, ૫૮૯ નં. ૬૩

૫૯૦ નં. ૭૬, ૫૯૧ નં.

૮૬, ૫૯૪ નં. ૧૧૪, ૫૯૫

નં. ૧૨૪, ૫૯૬ નં. ૧૪૦

૫૯૭ નં. ૧૫૭, ૫૯૮ નં.

૧૬૫, ૬૦૦ નં. ૧૯૬, ૬૦૧,

૨૦૭, ૬૦૩ નં. ૨૧૬

૬૦૬ નં.

૨૧૦

દાઢી

દાઢી

દાઢી

૫૮૨

દાઢી

દાઢી

૨૬૦,

દાઢી

દાઢી 'શરીરની

દાઢી

દાઢી

૧૪-૩૧૦

દાઢી

દાઢી

દાઢી

દાઢી

૬૧૧

દાઢી

દાઢી

૫૧૫

૬૧૨, ૨૭૮,

૬૧૮

૬૧૯, ૧૨, ૧૩,

જુઓ 'બદલમી'

જુઓ-

૧૭૧-

૫૮૩

૬૨૦

જુઓ 'હૃદય'-૫૮૨

૧૧૨૦

૧૧૨૦

‘બંદો—

અને

‘બંદગી’

માંથરવાની તથા મંત્ર માટે “છીટ છીટ
નોન્સન્સ” કહેનારા સાહેબો માટે માંથરવાની
અને મંત્રના ચમત્કારીક ગુણો, દાખલા અને
ત્વારીખી નોંધ સાથે રમુજથી જાણવા માટે આ
પુસ્તક હમણાજ પ્રગટ થયું છે.

બનાવનાર.

જાણીતા લેખક:—

સો. મ. દેસાઈ

સ્ટેશન રોડ.

નવસારી.

હકીમ રસતમજી એદલજી
ગવાલીયરના ના. મહારાજ સીંધીઆ સાહેબની ખાસ દાક્ટર
તેઓની મહા પ્રસિધતા પામેલી દવાઓ

સરખતે ઉશખા

ફક્ત સુધ્ધ દેશી વનરપતીમાંથી બનાવેલુ જેને માટે મુંબઈના
સરકારી રસાયણ શાસ્ત્રીએ પ્રયક્ત કરી ઉત્તમ સરટીડીફ્ટ આપી છે.

ત્રીસ વરસના અનુભવ પછી આ બહાર પાડેલું, લોહી સફા
કરનાર સરખતે રામખાણ ખલાજ નરીકે સારી પેટે ગળાવતું છે.

એ લોહી સુધારનાર, પેટની કમજબીઆત દૂર કરનાર, બુખ વ-
ધારનાર, ધાતુપુષ્ટ અને ખોરાક હજમ કરનારી દવા છે. લાંબી માંદ-
ગીથી ગયેલી શક્તી પાછી લાવે છે. લોહીના બીગાડથી અનેક દરદી
લાગુ પડે છે, જેવાં કે ફુલ્લા, કદરૂપાં આથાં શરીર ઉપર ફુડી નીકલે
છે તે તેમજ કાંઠામાળા, નાસુર, ગાંઠ, ખુજલી તથા સરવે પ્રકારના
ગરમીના જખમ તથા એને લગતાં દરદી, સાંધાંનું રહેલું જવું, કલતર,
લીવરને લગતાં દરદી, આલુ બદાલત્તી, ખોરનોના દરદી, મગજની
થાકથી થતી નાપખાઈ, એ સર્વે બીમારી માટે, સરખતે ઉશખા એક
રામખાણ ખલાજ નરીકે પુરવાર થયું છે.

વાપરવાની રીત—અમર્યા સરખત, એ અમર્યા પાણી સાથે દી-
વસમાં ૩ ગળા લેવું, ક્રીમત રૂ. ૧-૮. તથા રૂ. ૨-૮-૦

૧૩૬, કાલખાદેવી રોડ, મુંબઈ.

પાઈલો ક્યુરા

દરદી તથા મસા માટે ખાસ થયેલ મલમ છે. આ દરદીથી દરે
વધુ વખત હોરાન થશે નહીં.

આ દમારો 'પાઈલો ક્યુરા' મલમ દમાએ ધણીજ મેદેનને દૂર
દેશોવરોમાંથી જાડપાલા મંગાવી બનાવ્યો છે. દરદીમાંથી મમે એટલા
દીવસ થયા લોહી જતું હોય તે ફક્ત એ બે દીવસમાંજ બંધ કરી
થંડક આવે છે અને આલુ થોડા દીવસ લગાડીઆ પછી ગમે એવા
મોટા મસા ચીમરાય જાય છે અને વરસો સુધી પાછા ફરખ નહી આવે
તેની ખાતરી આપે છીએ. એ ઉપરાંત મદરામાં દરેક બીજા કારણથી
પડતાયીરા ફક્ત એક બનાડયામાં ફગી નાખી સફરાતા અકરસાત
તથા સોજા નરમ પાડે છે. જેઓ એ મલમ વાપડે છે તેઓજ એની
આ બે ક એની કીમત વધુ છે ના પણ સંકેડ.

શીશીઓને ચાલુ ખાવ રહે છે.

વાપરવાની રીત—આંગળી વડે અથવા સફરામાં મલમ મુકવાના
કામ પણ હથથાર વડે દીવસમા બે વખત લગાડવો. જાડો ખરાબર સાફ
આવે તેની ખુબ કાલજી રાખવી. ક્રીમત રૂ. ૩.

૧૩૧ કાલખાદેવીરોડ—મુંબઈ

એકથી રાખેન્સીનીનીમ્સ) જુદા જુદા નામથી ઓળખાતી વનસપત્તિઓ.

મુખ્યમર-કાંઈ અમર
 કચરા-અજાણ કરા.
 કચી છુંપરી, બેલ ચોઈ
 કર્પ-૮૦ મણીઆરતું વચન
 કલબો-કોલમ
 કલકાવી-ઉગડીઉ.
 કાસોદાનામુળ-કાસકે મુળા
 કાલીસર-સારસા
 કાનબેગ-કાંચરમુળ
 કાકડખાયા-શીવચીંચ
 કાંતા અધેડો-કુતરીઆ છપતો
 કાંતા છપતો-
 (એની ભેળ (બનચીસ) જુગડે
 વળગી રહે)
 કાનકોડી-તળવણી-હરીઆકસની
 કાળા દણીની વેળ-ભગરડો
 કાળીપાટ-પાટશા જુ
 કાદલીવર તેલ-એની જગાપર,
 અળસીનું અથવા કપાસીઆનું
 તેલ ચાલે.
 કાચંદા-સરડા
 કાસંકેમુળા-કાસોડાના મુળ
 કાલસાક-રામ તોરી
 કાંમલત્રી-કુતરીઉ ધાસ
 કોટાડો, બાવળનો કાળો ગુંદર
 (એમાં એસીડ ટેનીક છે.
 કેસુદા-ખાખરાના ઝૂલ
 કેદગાયા-કેરખા.
 કેરખા-કેહેરોખા
 કુટાર-દાદરીઉ, પીટપાપડો.
 કુમુદાની-રાત્રી કમળ

કેકરેખા } મોડી બહાર
 કેકરેખા }
 કુકમર-ઉપલેટ.
 કુર્તમેલી-કુકડવેલ.
 કુત્રી-
 કુતલી } કુતરીઉ ધાસ
 કુતરીઆ છપટો-કાંટા છપતો,
 કોરફેડ-કુવાર
 કોઈ-ઉપલેટ
 કોલમ-કલબો
 ખરસણ-સગતરા
 ખડસળીઓ-ધાસીઓ પીત પાપડો
 ખટખટમખા-એલચો.
 ખપાટનામુળનું મુરજુ-અતિખાળા
 ખાખરાનો ગુંદર-કમર કસ.
 ખીપ-સંગીતરા
 ખરજીબી-બોં પાથરી
 બહિલા-સુમંધી-બહિલો
 ખરમાલાનો ખર=અમલતાસ
 ગાઓ જુખાન-ઉંધાકળી
 થોડા યાળી-અથવાયાળી.
 ચારદર-ઝપટો-ઠંદીઅન વર્મકુ
 યાળી-બોં પાથરી
 યાઉજખાન ઉંધાકળી
 ધાયમારીલી-એલચો airplant
 ધા મારો
 ઘીકુમાર-કુમાર
 ઘીતેલા-કમળના કુલ
 ગીલે મધેરા-એક જાતની માંડી
 ગુલ્લર-ઉમરો
 ગુદરડો-નાચર ચોડ

એકાથી શબ્દો [સિનીનીમ્સ] બુદ્ધા બુદ્ધા નામોથી ઓળખાતી વનસ્પતિઓ

ગૂંચેકમગુંદ-શાયચંપાની બાજ
એર-મોળરેદ
એરમટી-પીળીમાટી
એરખ ઝુદી-એઠસ-એરો કચાર
એડાએાળી-અથએાળી
એરીસર-સારમ
ચક્રમક-સીલીકા
ચંચળ-પારો
ચપ્પી-જેઠીમથ મુળ
ચમાર દુધેલી-નાગલી દુધેલી
ચણુક ચાપ-ચાપચીણી, દરાસના
મુળ
ચાઈ-અરણી
ચાતુરજાત-(તજ, તમાલપત્ર, એલચી,
નામ કેમર)
ચાંચડમરી-કલ્હાર
ચીકાતર-પપેનાસ
ચુણીએ ગુંદર-ખાખરાનો ગુંદર,
કમરકસ
જમાલ-જમાલ ગોટો, નિપાલો
જલજમની-વેવડી-એરપ.
જહમે હયાત-એલયાનો હોડ
જરદો-તંખાકુ
જાંબુના હસીઆ-સુડખરાતી
જાફરાન-કેસર
જાહડ ફોદો-વાદો
જાલર-વાહ
જમખંદા-કડવી ગીસોડી,
તખાસીર-વાંસ કપુર
તળવણી-કાનફોડી-હાદીઆ કરસન-
હરીઆ કસન
તપહીર-તપખીર કુલ સંભારો

તક-અસ
ટકટક-તકે તક (હવા પીવીતે)
તાંદળજો-મેદા નામ
તાળા-હડતાળ
તીકદી-નીવરી
તીવરી-તીકરી
ત્રીકટક-માવરી ગોખર.
તીચ-મોર યુયુ
ત્રીમુખધી-તજ, તમાલપત્ર, એલ-
ચીનું ચુ. ચુ.
તુખમે ખીઆરાન બધે-કાકરીનાખી
તુ'ચુ=ગાવ સુકણા
તુખમી સરવાળી-લીમદીના ખીજ
તુલસી-વાઈટ બેસીલ તેલીઆ-
દેવાદાનું તેલ-ટર્પેન્ટાઇન
ચુથા-મોર યુ યુ.
દશમુળ-ખોલીના મુળ
દશામુળી-કઃચલાને બાળીને કાપી
માફક કરેલા બુદ્ધાને કહે છે.
દમરો-રીછડીકે-મરવા
દાંગર-ભૂર કેલર
દારૂ હળદર-અરમેરીમ,
દાદરીકે-પીટપાપટો, કુશર
દારી-દારુડી
દેવદાર તેલ-ટર્પેન્ટાઇન
ધૂત-લી
ધાતરી-ધાવડીના કુલ
ધુપણી-પ્રદર
નામ વચનાક } વચનામ
નામ }
નરગોળ-ગોખાખરી
નાખરમોડ-ગુંદરદો

એકાથી રાખ્દો=(સીનોનીમ્સ) બુદા બુદા નામોથી ઓળખાતી વનસ્પતીઓ.

નાગર-સુંક
નાગમળા-ગજુએડીના મુળની જા-
લનું ચુરખુ
નાગની માત્રા-ફલાવેલું મોરચુયુ
નિપાળો-જમામ ગોટો
નિરદુંગ-હાથલા ચુચર
નિયાંસમદ-આવળનો ઢિટોડો, ઢાળો
જુદર (એમાં ટેનીક એસીદ છે)
નોરવેલ-ધચ્ચરમુલ-કાનભેર
પળ-૪ કર્ષનો ૧) પલ-૧ કર્ષનો
૮૦] ચણોટી- ભાર વજન
પડકાળા-ભુરૂં દોહરૂં.
પલાસ પૂષ્પ-ખાખનાના ફુલ
પડવાસ પીસા } પડવાસ પીસા
પડવાસ પેપડી }
પલપલ-ચચ્ચાર રૂપીઆ ભાર
વજન ને કહે છે.
પતોલ-વરવલ
પરેસાવસાન-પોથા પાપરી, સંખા-
વળી.
પાદા કુતાર-કુંવાર
પાતલાળું-દાળીપાન
પાણુદો-જંગલી કદો; સીલા.
પાતાલ દોહલું-વિદારી કંદ
પાપડખાર, રોક સોદ્દ
પીત પાપડો-ખાખરાના ખીજ.
પીપર તુલા-લીંપી પીપર,
પીળો કપુરીઆ-કપુરીઆ
પુનનવા-સાટોડી
પોધ-નાળાંએડીનો કાકો-નાળી-
એડી ઉપર તરવારના જેવો
ફજુગો.

ફરીદબુટ્ટી-દેવડીનો વેળા
ફાલેજ-લખવાતી ખીમરી
ફુલ સંભારો-તપખીર
ખડુફળી-હરખુ ખુરી
ખંગ-કલધ
ખબુળ-દેશી ખાવળ,
ખંદાળ-રીંગણી.
ખરખેરી-ચરૂ હળદર
ખીખવાં-ભીલામુ
ખુકકા-અગત્યના ખી.
ખેરંજનું તેલ; કોપેવા ખાલ સમ
ખેરાં-ખેલેરીક માદરોખેલન
ખેટલ ગાદું=કડવી તુંબરી.
ખોગરો-ગોરખ મુંદો.
ભમદોદા-ખિલાડીની તોપ
ભરસાદ-ચુલામાતી ગરમ રાખ
ભગોડા-રાતા ગલના ફળ
ભવાડો-રખરનું ઝાડ
ભગરડો-દાળા ધાણુની વેલ
ખરંગરાજ-ભાંગરો
ભખૂદા વાંધા-સ્થાની જાત ખહાર
આવ ને દરદ

ભાદરવો } રખરનું ઝાડ
ભાદરવેલ }
ખૂરું દોહલું-દાંગર
ખૂતીકે-નાક છીકણી
ખૂતડા-ધાળો મુળતાની માટી
ખેશ્વસીંગ-કવચ, કોખચ
ખોંચરીંગણી-આઘ્રી
મગફળી-ખોંચસીંગ
મંદર } લોખંડી ખાક
મહુર }

ઐકાથી' રાખ્દો=[સીનોનીમ્સ] બુદા બુદા નામથી ઐળખાતી વનસપતીઓ.

મંદાર } આકડો
 મુદાર }
 મુગી-ફીફરં (દરદ)
 મરવો-રીછડીછિ, દમરો
 મરીકંઠા-કાગડ કેરી
 મહીરાવણ-એલચો
 મારણ-To neutralise
 મીઠીઆવળ-અજામી
 મેઝેરીઅન બાર્ડ-રામેશ
 મેનંગા છનજર-આખા હળદ
 મેચનાદ-તાંદળને બાળ
 મુરમી-શીકરાંનું દરદ
 મુલહતી-જેઠી મધ
 રસવંતી-રસાજન,
 રસ-પારો
 રસાજન-રસવંતી
 રચુદો-રતાંધળો
 રક્તપિત્ત=લોહી નીકળવું પ્લીઝીન-
 હેમરેજ
 રગતપિત્ત-લેપરસી;
 રાતા ગળના ફળ-ભગોડા
 રામ ચંપાની જાત-ગુએકમં બુદ
 રામતોરી-કાલસાક
 રામઠ-છગ
 રામેઠા-મેઝેરીઅન બાર્ડ
 રીંગણા-મેચન-વેગણા
 રીછડીછિ, દમરો-મરવો
 રીસામણી-લગ્નળુ
 રૂંદની-સાણો
 રૂપ-આકડો
 રૂંછો-બેરવ સીંગના કાંટા,

રૂમી સીંગરફ-હિંમલોઠ
 રેવચી, રૂપામે
 સક્ષમણા-દરણપૂરી-સંદે ભોંય
 રીંગણીના મુળ.
 લવણ-મીઠું
 લાગણી-વચનાકની જા
 લાગણી-રીસામણી દ
 લીલાગર-માંગ
 કુણી-ખાતી બાળ
 લોટ-પદાણી લોદર
 વખમો-વચનામ
 વરાહવસા-દુકરની ચરમી.
 વપ=અડસો
 વસોડી-માટોડી
 વરવળ-પટોળ
 વંસલોચન-વાંસમાંથી નિકળે છે, તે
 વાંદો-ઝાડ ફોડો
 વાસા-અરડુંસ
 વાગોળ=વનવામલું.
 વાંચલોચન- | વાંસકપુર
 વામકપુર- | વાંસકપુર
 વ્યાધી-ભોય રીંગણી
 વિદારી કંદ-પાતાલ કાકડું
 વિજયા-ભાંગ
 વીસ-વચનામ
 વીટ સાસ્ટ-વડનમરી તીકું જાંટ
 કશોટ
 વિનજુદોવત-લી
 વેવ-વજનવેલો
 વેગરસ=રસકપુર
 વેલાતી રીંગણી-ઉભી રીંગણી
 વેણુ-કપાસના છોડ

ઐકાથી° શબ્દો=(સીતોનીમ્સ) બુદ્ધા બુદ્ધા નામથી. ઐજાખાતી વનસપતીઓ.

વેવડી-ઐરપ, જલજમની
સંખાવણી-પરેસાવસાન, પેથા
પોપરી
સંભાળું-નગોડ
સગતરા } ખી
સંગીતરા } ખરયાણુ
સ્વેત ખરખર-ધાપણુ
સતાવરી-હાંહાંજીજી ઐકલંકટામુળ
સાજખાર-સોદાખામકાપે
સાટોડી-મોટા આખંડો-પુન નવા
સાયવો ધંઉ. યજ્ઞા. બુવારને
શેકીઆ પછી ફરેલો લોટ
સારીવા-સાર્સા ઉપલસરી
શીવલીંગી-કાકડખાયા
સીવા-હરડે
સીલીકા-ચકમક
સેજીકી-કલ્લાર ગીકણી
સેરીલુખાણુ-પસેમ

સુકંખરોરી-જાંબુના હરીઆ
સોદાગો-ટણુકન ખાર, ખડીઆ ખાર
હરણુખૂરી-મહુ ફળી
હરડાં-Chebolicomyrs balan
હરીઆ કસન-કાનફોડી-તલવણી
હરણુખૂરી-લક્ષમણી-ભોંય
રીંગણીના મુળ
હડમચી-ગેર
હગવેલા } વિદારી કંદ [કાડીઆ
હગીઆ } વાદના મામભડોરીમાં
મજા છે
હરણુખૂરી-વજન
હાડીઆ કરસચ-તળવણી
હાંહાંજીજી-સતાવરી
હીરવણી-રાતો કપાસ
દુલહુલના બીજ; } તણવણીના
ફર ફર } બીજ

સમાચાર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ

હમારે ત્યાં આર્ટિસ્ટીક બ્લેઝ કામ દરેક
જાતનું અને રંગ ખેરંગી સુંદર અને સફાઈ-
દાર રીતે થાય છે.

જેવું કે બીલ્ડ, નોટપેપર્સ, મેટરહેડ્સ મેમો,
કંફર્પત્રિકાં, વાઉચર્સ, ચેકબુક, પોસ્ટ કાર્ડ્સ તેમજ
બુકવર્ક લેબર્સ વીગેરે.

સંસ્કૃત, ગુજરાતી, અંગ્રેજી, હિંદી તેમજ
જૈન ભાષામાં છપાય છે.

બુકબાઈન્ડીંગ પણ સુંદર અને સફાઈદાર થાય છે.

એસ્ટીમેટ બેઠ આનાની ટીકીટ મોકલી મફત મંગાવો.

મેનેજર,

સમાચાર પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.

જાપાટીઆ ચક્રા-મુરત.

દૈનિક

સમાચાર.

પત્ર

તાંત્રી:—મગનલાલ રતનજી વિદ્યાર્થી,
એમ. એ. બી. એસ. સી. એલ. એલ. બી.

રાષ્ટ્રીય લાવના પોષક, સમાજીક સ્વતંત્રતાનું વાતા-
વરણ, પ્રસારિક, દેશોન્નતિની વિવિધ પ્રવૃત્તિઓનું પ્રોત્સાહક,
સસ્તમાં સસ્તુ પ્રથમ નંબરનું ગૃહરાતનું દૈનિક પત્ર.

લવાજમના દર.

૧ વર્ષ (અહારગામનાં)	રૂ૦	૧૩-૦-૦
૦૧ વર્ષ	"	૭-૦-૦
૦૧ વર્ષ	"	૩-૧૨-૦
૧ વર્ષ (સ્થાનિક)	"	૮-૦-૦
૦૧ વર્ષ	"	૪-૪-૦
૦૧ વર્ષ	"	૨-૪-૦

બહાર ખર્ચનું ઉત્તમ સાધન—સસ્તા દરે.

—:વધુ જિગત માટે લખો:—

બળવંતરાય રતનજી દેશાઈ,
મેનેજર, સમાચાર પ્રી. પ્રેસ તથા સમાચાર
ખપાટીઆ ચકલા-ચુરત.

રમજનઅલી ઈબ્રાહીમ એન્ડ કું.

ખોરાકી સામાન, પેટન્ટ દવાઓ વગેરેના વેપારી

— તથા —

ઓસ્ટ્રેલીઆની દરેક જાતની ખોરાકી આયાત કરનાર.

પ્રિન્સેસ સ્ટ્રીટ, મંગળદાસ રોડ,

મુંબઈ નાં. ૨

E A G L E

Use

EAGLE'S EUCALYPTUS OIL
Engle Manufacturing Works.

Sole Agents for Bombay Presidency

Ramjanally Ebraaim & Co.,

Princess St., Mangaldas Co.,

BOMBAY-2

ત્રણ બાળમિત્રો યાને બાળરોઝના રાત્રી.

કમળછાપ

બા લામૃત
લાગોળી
લ સોગથી

બાંધકોષ અને મંદાગ્નિનો પોકાર ચારે દીશાથી
સંભળાય છે

જો તમારો પોકાર હોય તો આજથીજ કમળછાપ દ્રાક્ષાસવ ખરીદી
સેવન કરો. પોર્ટવાઇનથી શ્રેષ્ઠ છે કુશી નથી. ખર્ચને બાંધ નથી.

બાળવૈદ કે. એચ. ઇન્દ્રાપોરીઆ

રાંદેર.

સુરત.

મુંબઈ.

Chhala Pala Mari masala.

CERTIFICATES.

.....is requested to be good enough to transmit one copy of Chhala Pala Mari Masala (with following parts the same being required by the Oriental Translator to the Government of Bombay for transmission to British Museum, India office, London.

(Sd.) A. F. DALAL,

Hazoor Deputy Collector, Surat.

2 I beg to thank you sincerely for Chhala-pala, Mari Masala.....accepted with pleasure.

(Sd.) F. MADON, Librarian
Bodelian Library OXFORD.

3 I thank you for your valuable compilation of Indian Drugs, which, I hope, will prove useful in practice. There are no doubt many specifics known to Indians, which are not sufficiently recognised. Several friends of mine have lately been cured of Colitis by the Indian seeds called Isapgool, after many other remedies had failed. I hope your Firm continuing to prosper as it well deserves to do.....

(Sd.) F. S. P. Lely.
Retired Commissioner; Switzerland.

4 They contain valuable information as to the property of our indigenous Drugs, valuable not only to the poor but to all people at large

.....such household remedies would save much money and time.....books are worth being kept on table for easy reference..... hope you will publish the remaining part at your earliest convenience.

(Sd) Thakordas Mathooradas
Retired Jendge of the Court of Small
Causes, Surat.

5 The book is certainly most useful to each and all families.

K. M. Vagifdar, Navsari.

6 Not only the public at large deservedly appreciate your interesting and useful books on Chhala Pala but even the Bombay Government have been pleased to recognise their utility by ordering copies of them to be sent to Victoria Museum London.

Hormajshaw D. Gandhy
Peshawar.

7 I find the book very useful specially to those who are not within easy reach of Medical advice..... It is more regrettable to note that such an important book.....should be allowed to be out of stock within one month or so..... This shows that there is a great demand for the book.....You should issue 2nd, 3rd, and 4th edition of your books.

Part II was shown to many others who all unanimously declared to be a valuable oneSome of them are unlucky in not getting it.....

See your way to issue fresh addition.....
Send me part I and III..... without these I
am very much disappointed and will never be
happy till I get them.....

Hornasji Cowasji Mistry
Post Box 166 Esplanade Road, Bombay.

આપણા બધુઓ કે નંબરો અજ્ઞાનપણામાં અને પૈસાની તંબીને
લીધે જીંદગી તનદુરસ્તી સાથે બોમ્બે શકતા નથી તેઓને આ લોક
ઉપોગી, સંઘ દેલો કામના છે અને કહેવો આશીરવાદ છે તે તેમના
કાને નાખવાના ખરાદાયી બે બોલની નહોત ત આપી છે.

જહાંગીરશાહ અં તાલેઆરખાં
માજ પોલીસ કમીશનર-અરોડા રોડ

હાલાપાલાના બીજા ભાગની ચોપડી મળી છેજી.....ભાગ
ત્રીજાની ૨) નકલ જરૂર જરૂર મોકલશેજી.

૬૧૦ એસ. પી. બામજી, નવસારી.

આપના હાલાપાલાનું પુસ્તક ધણુંજ સારું છે, એવાં બીજા
પુસ્તકો લખી પ્રસિદ્ધ કરશો.

વડદરજા અમૃતલાલ ચુંદરજી પઢીઆર, ચૈરાગડ.

હાલાપાલાનો બીજો ભાગ મારા વાંચવામાં આવ્યો ત્યારે વધારે
ઇન્ટરેસ્ટ લાગ્યો, ત્રીજો ભાગ પણ મોકલશે.

૬૧૦ એફ. એમ. શેઠના લાયખલા-મુંબઈ

વગર આચકાએ જણાઈ ધું જે તમારા પુસ્તકોમાંથી મને ધણું
શીખવાનું મળ્યું છે.....નુસકાઓ સાદા તેમજ ઉપોગી છે, દેશી
પંક્તિઓ કહેવાં જોતમ છે તે બતાવી આપે છે.....ગોઠવીને રચવા
માટે જે મહેનત કીધી છે તે વખાણને પાત્ર છે.....દાકટરની ગેર-
હાજરીમાં આ પુસ્તકો ગરીબ ઘરમાં આશીરવાદ સમાન છે.

૬૧૦ બે. એમ. શેઠના-મુંબઈ.

૧૩—છાલોપાકાનો ભાગ ૧લો મલ્યો છે.....શીન્ને ભાગ
છપાકને તદ્દ્યારે મલ્યો છે તે સેવકને મોકલશો.

વૈદરાજ બરકતરામ દલપતરામ પાટણ—ગુજરાત

૧૪—છાલોપાકો મરી મસાલો ભાગ ૧લો મલ્યો.....તમારા
આદકોના નામની ટીપમાં અમારું નામ દાખલ કરશો.

વૈદરાજ ત્રીકમજી હરીરામ રાસ્તે મુદ્રા બંદર—કચ્છ.

૧૫—તમારી ચોપડી માટે હું ધણેજ ઉપકારી છું...ઉપર લખેલી
નજર ફેંકતા અતિ ધણી કામતી સેવા બજાવેલી જણાય છે.

દાગ સોરાબજી પાલનજી—નવસારી.

૧૬—ખરેજ, એવી ચોપડીઓની પીછાણ અનુભવીઓજ કરી શકે.
બાકી અલદાતુ માણસ શું જણે કે નજીવી ગણાતી ચીજો કેટલી
ઉપયોગી છે, ખચીત.....લોકોના બહુ ઉપયોગી કામ બજાવે છે.

દાકટર મે. દા. મસાની—બોરડી

૧૭—ગામડામાં, ગરીબ ઘરોમાં, તથા સ્ત્રીઓમાં આવા પુસ્તકોના
જ્ઞાનની ખાસ જરૂર છે. પુસ્તક ઘણું સાં, સરલ, અને સાદી ભાષામાં
લખાયેલું છે.

વૈદક દુષ્કાઓના સંત્રદ કરવામાં આવ્યા છે. જેને સાસ્ત્રનો
અભિઆસન કર્યો હોય તેને બહાનથી લેતાં ગપ લેવાં જણાય, પણ
એમાંના ઘણા ઉપાયો શાસ્ત્ર શિક્ષ છે એવું માટે કબજા કરવું પડે છે.

વૈદરાજ અમૃતલાલ માણસા કર—ભરૂચ.

૧૮—આ પુસ્તક અત્યંત ઉપયોગી છે, ગામગામ થોડું બજેલા
માણસને દાકટરની ઝેર દારૂગીમાં આપતું પુસ્તક અમૂલ્ય માર્ગ બતાવે
એવું છે.....શહેરના મજૂરા માટે પણ આ પુસ્તક કોઈ કોઈ
પ્રસંગે બહુ ઉપયોગી થઈ પડશે. ભાષા સળી અને થોડું બજેલી સ્ત્રી
પણ સમજી શકે તેવી છે.

વૈદરાજ લક્ષ્મણ પુરંદારામ—સરખેજ.

પેહેલા પુસ્તકમાં આપે લખીઈ છે જે કેટલાક દલગ દરી કાદવા
જેવા છે.....પણ તેમ નથી; મારે એનો પુરો અનુભવ થઈ ચુક્યો
છે.....ધરમદું પેદાં માટે ઘણુંજ ઉપયોગી છે, મેં એની અંદરના
ઘણા ઉપાયો શ્રેણી છે અને તે કૃતેદમદ નીવડ્યા છે.

વેદરાજાજીમનાથ મોતીરામ—ભરૂચ.

૨૦—આ પુસ્તકનો પેહેલો ભાગ વાંચી છું બહુ રાજ થયા છું અને
આપને સુભારક બાદી આપુ છું.

વેદરાજા અમરતલાલ સુંદરજી પઠીઆર—અમદાવાદ.

૨૧—મીઠા હી. પી. માફને જાણાપાણી મરી મરાણા નામની ૧)
નાનકડી મેપડી બહાર પાડી હતી. તે તરફ અમારી પસંદગી બતાવી
 હતી. હાલ પીઠ આપડી પ્રગટ થયેલી વેદરાજા અમરે ખુશી ઉપજે છે,
અમારી બહામુ છે જે વોળે ભાગ બહા-પાડીયા પડી વળે ભાગો
બેગા કાન પ્રગટ કરવી.

સાધારણ રૂબ અને અસમાન વેળા તરત કામ આવી શકે એવા
પ્રકારનો.....આ નાની આપડીમ મારાંજો છે અને તેટલાજ માટે
અમે તે તરફ પસંદગી બતાવ્યો છો.

સરત માફતાર—મુઆઈ.

૨૨—જાણાપાણી બાગ જેલો નામની પાસે સીલક નથી. તે મેફેર-
યાની દરી જે પીયા હરણ પડેલા તે જાન બતાવવારે આવી મોકલો
જાણાજી આઠ વડીલ—સેનારા.

૨૩—જાણાપાણી માટે ઘણુંજ રાજ્ય મનુ છું. પીળા ભાગો મોક-
વાની પેહેલાની નામની પાસે હાલ મેફેર અવરથો મંડી
બતાવે છે. આપડી પસંદગી કરવામાં આવે.

અવરથો પીળા ભાગ મારતર—ગણુરેવી.

જાણાપાણી પીળા ભાગ મરો છે.....ભાગ ૧લો અમને
જરૂર મોકલ્યો છો. નવો નહીં હોય તે જુના પુરાની પડેલી હોય
તે જરૂર મોકલશે. અને ભાગ બહાર પડે ત્યારે મોકલશે.

વલ્લભજી રામજી આંડ બજારુમુઆઈ.

૨૪ Miss Vajifdar has strongly recommended me to ask for your Chhala Pala.

Koovarbai Nariman Dastoor Navsari.

૨૫-I am Interacted in Chhala Pala, please send me as many parts as you have.

B. E. Cooper, Fort Bombay.

૨૬-ચોપડી મળી છે.....એકી તરફના સાંકડાનાં વેનનાંજ ખાતરી થઈ છે જે આ ચોપડી દરેક કુટુંબમાં ઉપયોગી રહ પડશે, એમાં કાંઈ સફ નથી. એની કીમત કાંઈ ખીસાદમાં નથી...એવી તો સરલ ભાષામાં લખાયેલી છે કે કાઠખી સાધારણ શીખેલા માણસ સમજી શકે. એરામજી બી. આસદીન, સરભોગ,—આસામ.

૨૭-I feel desirous of possessing a copy of Chhala Pala Mari Masala.

Hormasji S. Batliwala

Mazagaon, Bombay.

૨૮-આવી કીમતી ચોપડી મલવાથી હું ઘણા ખુશી છું એ ચોપડી માં કેટલાએક દુઃસ્થઓ એવા છે કે કાઠ વેળાએ ઘણાજ ઉપયોગી થઈ પડે, અને ગરીબ માણસોને થોડા પૈસાથી દુઃખને નાશ થાય. જમસેદજી માં ભાઈદેજી ધોખીતલાવ-મુંબાઈ.

૨૯-હમણા પારસીઓમાં દવાઓની પછવાડે બહુજ પછસો થાય છે ને આવી બાબદોનો ઉપયોગ કરતા નથી એ બહુ દલગીરીની વાત છે. બહાગીરજી માનેકજી ખરા સ. પરેલ—મુંબાઈ.

૩૦-તમારી ચોપડી મને મોકલવાની કૃપા કરશો તો ખરેખર એક અતી આશીર્વાદ સમાન મુજ ગરીબને થઈ પડશે.

બાગીર અરદેશાર મોગરેલીઆ. ધોખીતલાવ—મુંબાઈ.

૩૧-તમારી ચોપડી અમારા વાંચવામાં આવી તો છે...મેહેરબાની કરી મોકલજો. કારણ કે આ ચોપડી બાઇ માણસને વધારે કામ આપે એવી છે.

રતનબાઇ રસતમણ ચીનીકામવાલા. કેટ-મુંબઈ.

૩૨-આપની આ ચોપડી ઘણીજ ઊંચેથી તમજ કુટુંબને માટે એક આશીર્વાદ જેવી છે, અને તેનો ફેલાવો થયેલાં વંતવા હમે આતુર છીએ. જહાંગીર બી કરાણીના છોકરાઓ. બુકસેલર મુંબઈ.

૩૩-તમારી ચોપડી વાંચવાથી માલમ પડે છે જે ખરેખર દરેક દાનાવ સંસારી જનજાતોના કુટુંબમાં રાખવા લાયક છે.

અરહેશર આદરણ સંદેરીઆ કેટ-મુંબઈ.

૩૪-આપે મેહેરબાની રાહે બીજે ભાગ બેટ દાખલ મોકલ્યો હતો તે મને મળ્યો નથી તેથી દલગીર છું. આપની છુટ્ત મહેર પ્રતિસા પામી છે તે ખુશી થવા જોગ છે. એ છુટ્ત ખરેખર દરેક ઘરમાં રાખવા યોગ્ય છે,

ગુસ્તાદણ પેસતનણ પટેલ-એન

૩૫-જણાવવાને દલગીર છું જે તમારી ચોપડી હજી મને મળી નથી.
Ardesar Jahangirji

Eastern Bank--Bombay.

૩૬-જલોપાલો ભાગ રજેબેટ મોકલ્યો તે માટે ધણા ઉપકારી છીએ તમારો પરીપકાર ખરેજ આશીર્વાદ સમાન છે, કારણ કે.....તમારી ચોપડી ઘરમાં રાખવા લાયક ઉપયોગી માલમ પડે છે ભાગ ૧લો બીજવાર બહાનું પાડે ત્યારે જરૂર મોકલસો. વધુકે જ્ઞાન તમે મેહેનત કરી વળી ગાંઠનો ખરચ કરી પ્રભમાં ફેલાવો છો આ તમારો ખુશ બીલકુલ વખાણને પાત્ર છે.

હારાબણ અનંક કેા શ્રીનગર-કાશમીર.

૩૭-મુંબાઈના પ્રખ્યાત દાકતરોના હાથમાં આ યાપત્રી જ
જોઈએ કારણ કે આંગલ વધેલા દાકતરોથી ઘણા ગામડી ઉપાયો
અજાણે છે.તમારી મહેનતનો ખર્ચો થી જશે

બેનનજી બરબોરજ પંથકી, ૪૬ ધોળીતલાવ—મુંબઈ.

૩૮—I am much obliged for the second part of
Chhala Pala. I shall be much more pleased to
receive a copy of the first part.

Nadirshaw D. Minocherhomji
Ahmedabad.

૩૯—I am sure great credit is due to you for
the patience and perseverance with which you
have collected the prescriptions and compiled the
books. Allow me to thank you very much in-
deed for your interesting and useful book Chhala
Pala.... and have gone through it with much
pleasure.

H. D. Gnanhy. Barach.

૪૦-આ પાત્રી જેવાં જાણીતા દાકતરોના હાથ ઉપર એક બેના ઉપ-
કર છે.પ્રકૃતિનિષ્ઠ રીતે મળે આ પત્રી.

અરબસાર નાડીવાડીસરીઆ—નવસરી.

૪૧-You have in a way rendered useful service
to the indigenous medicine preserving in a
book form the properties of important ingre-
dients.

Sayed Shamsudin Kadri,
Oriental Translator, Bombay.

૪૨—I write to thank you for kindly sending me your further issue of an Indian Pharmacopoea. It does credit and energy of public spirit. Wishing you all success.

F. S. P. Tely, Retired Commissioner)
Grant Hotel, Viareggio

૪૩—I glanced over your present publication and am strongly of opinion that you have conferred a real boon upon all in general, knowing Gujarati and upon housewives in particular especially in villages where Doctors and Vaidas are not easily available.

Ganpatram Anoopram Trivedi
(Retired Educational Inspector)

૪૪—ગુણવંતી ગદ્યગતની, ગુણિયત ગૂર્જર બે, ન,
‘છલોપા’ ને વચ્ચે સુખી થશે દિન રેન.
‘મરી મનસો’ જે કરે, તેનું ન કરે કોઈ,
આનંદ વાળે જગમાં. આખું પુસ્તક બેઠ.
ડી. પી. ગાંધી કંપની, પ્રગટ કરવામાં નામ,
જશ વાળે તેનું વચ્ચેમાં, કાલે કુંડા કામ.
વિસ્તારી પ્ર—મહિરે, ગાંધી પુસ્તક પાસ,
સુખ શોધે તે પાસે. ગાંધી વચ્ચે આસ.
પરોપકાર ગરસી, ‘માહન’ નર જિંદાર,
ખંત મરી રાખે કયો, કોઈ કરી વિચાર.
તેને આખું આપશે, સત્યગતને શ્રીમાન,
વનસ્પતિ વેંકે તણ, મળશે તેને જાન.
મોકલવા વિનંત કરી, ગાંધી મરીને વ્દાત,
કરે ગેરહી સુચના, મુખ્યા દિરાત્રાત

કૃષ્ણાબેરી હરલાલ રાવળ
હૈડમીસ્ટ્રેસ, હુજાવાડા

પ્લેફીનો (રૂ. ૧) —

તાવ ઇન્ડુએન્ઝા તથા પ્લેગ અટકાવવા તથા મટાડવા સાડ બહોળા વપરાસમાં આવેલો જાણીતો ઇલાજ છે એનાથી સેંકડે લાકડા દરદી સારા થાય છે.

મોંઘી કોમતની વીમાની પોલીસી લીધી હોય તો માણસના મરી જ્યા પછી તેના વારસને કે સગાને પૈસા મળે તે કંઈ માણસનો અમુલ્ય જીવ બચાવતી નથી. પણ આ દવાતો તમને તમારા સગાને કે કોઇને પણ જીવ કમિતમાં મોતના પાંખમાંથી બચાવશે.

:જરૂર જરૂરમાં રાખો. ~~જરૂર~~

ઘર્માદાખાતાં-ઇસ્પીટાલો કે ફોડા મોટે ખાસ ભાવ.

સરટીફિકેટ તથા વધારે માહિતી સાડ નીચે લખો.

માથાનો દુખારો-સાંધાનો દુખારો
વગેરે પર સૌથી સરસ બામ.

જાટલી ૧૦ આના-નાની જાટલી ૬ આના
નમુનો ૧ આનો.

ડી. પી. માઇનની કંપની.
કજીપીઠ, સુરત.

૧૦૦ દવા-૧ હવા

દાકતરો ને વધારે પોતાના દરદીઓને દવાથી સારું નથી કરી શકતા ત્યારે હવા ફેર જવાની બલામણુ ઠરે છે. હવા પાણી કુદરતનો કે ઇસ્વરનો ઇલાજ દવા કરતાં ચઢીઆતો છે.

સુરત ડીસ્ટ્રીક્ટમાં આજરે પંદર માઇલ ઉપર દરીઆ કાંઠે એકાંત જગા પર રેતાળ જમીનમાં દરદો સારા કરવા માટે વખણાયલું હજીરા ગામ આવેલું છે. ખાસ કરીને અજીર્ણ અથવા બદ હજીમીના ઘણા દરદીઓ સારા થયા છે. ને મરતા બચ્યા છે.

હજીરામાં પારખી (ની ૨) હીંદુ (ની ૪) વહોરા (ની ૧) કોમોની ધરમશાળા ને સેનીટેરીઅમ મળી ઉતારાના સાત મકાનો છે. ઉપરાંત બે ત્રણ સારા બાડાના બંગલા પણ મળી શકે છે. એ બાબતની વિશેષ માહિતી નીચેથી મળી શકશે.

ડી. પી. માદનની કું.

કલુપીઃ—મુરત.

રેશના

ફ્રેન્ચ હેન્ડ ઓધલ.

મસ્દો કરતાં સ્ત્રીઓની પોતાની પહેલ્લી ખુબસુરતીની
સુંદરતા તેઓના

શોભનતા બાલ દેાય છે.

ફ્રાન્સના મહાન તખીએ પોતાની વણીક કાઢેલો પછી “આ
રેશના પરફ્યુમ્ડ હેરઓધલ” ખાસ ખરતા બાલ અટકાવવાને, ખોરો
દુર કરવાને અને બાલને ભરાવદાર લાંબા અને સુવાળા, નરમ રેશમ
જેવા બનાવવાને ફતેહ મેળવી છે, માથાનો દુખારો અને આંખમાં
થતી અગન અટકાવે છે, ધરડાઓ કે જવાનોને બાલમાં કપડાંના
દુધા આ તેલ વાપરવા પછી જરૂર પડતી નથી પણ થોડા વખતમાંજ
પોતાના બાલ લાંબા થતા માલમ પડ્યા છે. “બાલ ધોવા માટે
રેશના સેમ્પુ પાઉડરનો ઉપયોગ વળેા ફાયદાકાર છે.”

રેશના

—પેરોકસાઇડ ફેસ ક્રીમ—

(ઓરીજનલ રેશનાજ માગ્ગને)

સ્ત્રીઓની ખુબસુરતી માત્ર તેઓના શોભનતા બાલમાંજ સમા-
એલી નથી પણ તેઓનાં સુવાદ સફેદ મોઢાં, દુપાળા અને દોડ ઉપર
દરેક આદમ જનતનું પહેલું ધ્યાન ખેંચાય છે. આ “ઓરીજનલ પેરોકસાઇડ
ઓક્સીજન” સાથનું “રેશના પેરોકસાઇડ ફેસ ક્રીમ” એવો નો ખુબસુરત
ગોલાખી બનાવી મોઢાં ઉપર થતાં ખીસ, ખાંતજારી, અવગત વગેરે,
દુર કરે છે બાળ કાઢખા ક્રીમ કરતાં આ જુદાજ પ્રકારનું અને
નહીં જણાય એવી રીતે રક્તે રક્તે સાંમળા અંદરને કાંઈપણ નુકસાન
વગર ગોરી ચામડી બનાવવાને આ એકલોજ ઉપાય છે. બહાર નીક-
ળતી વખતે વધું ખુબસુરત દેખાવા માંગતાં દેાય તે “નાયક્સ
બામ” વાપરે.

અમ, ટી. માદનના કું,

કાફરડ મારકેટ, (કોરનરસોય)

૩૪૬ ‘અબદુલ રહેમાન સીટ. સુબાઇ

દીનશા -

—: એન્ડ :—

કંપની.

તરેહવાર જાતનો.

વેલાયતિ દારૂ

કીકાયત બાવે મળશે

દરેક જાતની ખાદ્ય ખોરાકી, દવા વિગેરે થર
સંસારને લગતો માલ ટુંક કમીશને
વી. પી. થી રવાના કરશું.

દીનશા & કંપની

વેલાયતિ દારૂ, પ્રોવીઝનના વેપારી
સોણ લેમન વીગેરે બનાવનાર
અને

આઇસ કંટાકટર.

કલુપીડ, સુરત.

સરટીફિકેટ

સુરત શહેરમાં તેમજ બહાર ગામોમાં જાણીતી

દીનશા કંપનીનો

સોડા લેમન રાસ્બરી વીગરના

ખપ દીવસે દીવસે વધતો જાય છે એજ તેના

સ્વચ્છ પીણાઓની

ખુશામત વગરની જાહેર

સરટીફિકેટ છે.

દીનશા કંપનીનો માલ પીવાથી

દરેક કોમના ધર્મની જાળવણી થાય છે.

હમારે ત્યાં પાણી મહાન ક્રેમ ચોષડોના ફીલ્ડરોથી
સ્વચ્છ કરવામાં આવે છે.

કારખાનુ:—કલુપીઠ, સુરત.

પાકદાદાર અહુરમઝદની મદદ હોજો.

શ્રી ૧૧

છાલો પાલો મરી મસાલો

~*~*~*~

અશ્વરણ ધાએ અથવા બુખ લાગે નહીં.

ખોરાક પચે નહીં; કાદાને કડિવત મળે નહીં; જરૂર સુધરે;
બદલજમી થાય તે માટે નીચલા ઇલાજો.

૧=અશ્વરણ થાય બુખ લાગે નહીં ત્યારે ઘણા માગુઓ દવા અને દાડ પી પીને ખોરાક પેટમાં દામે છે તેના કરતાં અપવાસ કર્યો હોય તો બધી પ્રીડા સેવેજમાં પતી ગય છે અને ખરચ કાંઈ થતો નથી.

જે અપવાસ કરવાનું કાચે નહીં તો ખંખારના એકવાર આવું અને ઘણી જરૂર જણાય તો રાતરે ફક્ત ગરમ દુધ પીવું. અપવાસ કરવો એટલે ૧ દીવસ બુખ્યાં રહેવું. કેટલીક પ્રગ્ત અપવાસને દસી કહાડે છે, અને જેમ વધુ ખોરાક પેટમાં દવાય તેમ ફાયદા ભરેલું છે એમ સમજે છે.

અપવાસમાં દવાનો ગુન છે અને તે દવા તરફક કામ કરે છે; દેશી વષદું બહુજ લાંબા વખતથી એના ગુણ અને જરૂરીયાતની બલામણ કરતું આવ્યું છે.

અપવાસથી ઘણા દુખો દરણ થાય છે. જળાંદર ઓષ્ઠ થાય છે; અશ્વરણ મટે છે. બુખ લાગે છે; જીભનો સ્વાદ બગડેલો હોય તે સુધરે છે અને દરેક પક્વાન સ્વાદીષ્ટ લાગે છે. ટુંકામાં તનદુરસ્તી ચાલુ રાખવા માટે અપવાસ કરવાની ઘણી જરૂર છે.

૨=ખોરાક ન પચવાથી પેટમાં દુઃખે તો આદુનો રસ ના થી ૧) તોલો પીવો. આદુના અચાર કરી ખોરાક સાથે ખાવામાં લેવો. આદુનો મુરખ્ખો કરી ખાવામાં લેવો. આદુ ખોરાકને નરમ કરે છે, પણ આદુ પોતે જલદી નરમ અને પોચું પડી શકતું નથી. આદુનો મુરખ્ખો કરતાં તેને નરમ પોચું કરવાની જરૂર છે. જે માટે એને ચોળાઈની લાજમાં બાકે છે, ત્યારે તે નરમ થાય છે. પછી તેને ચોખી શાકરના ફરજતમાં સુકી મરમ કરી મુરખ્ખો બનાવે છે.

૩=જીવો ગાળ અને પીપર ના તોલો ખાતી.

૪=૨ વગણાનું ફળ લઈ તેની ગાળડી કઢાડી તેની અંદર અજમે ૨ ને કાળાં મરી ભરી ગાળડી પાછી મારી બુઢાવા દેવું. પછી એના ચુરણને નુકરી ના તોલો પાણી સાથે ખાતી. ઈંદરવરણાનું ફળ બેટલું વગળાં મેળા તેનો ૧૬ મો ભાગ અજમે અને ૧૬ મો ભાગ મરી લેવ.

૫=નજરણ મટાડે. કોઠાને કઢિત આપે, ખાધેલું પાચન કરે, સુરણના પાત્રમાં રાંધે કરે, પેટમાંની અગન નરમ કરે, લાલ પથરી (અંરતાવાળાં)ને ફાવે આપે—આ સઘળા રોગો માટે ચુનાનું નીતરું પાણી લેવાયું ફાવે થાય છે, મોટા માણસ માટે અરધા આ સથો ૪ આંસ સુધી તે પીવામાં અપાય છે.

૬=છઠ્ઠ પન્નાલ વાડીને પાણી સાથે ફાડી મારવી.

૭=અજમે ન માટે ખાયક ચુરણની બનાવટ—

ત્રિકૂળ, ત્રિકુટ, એળચી, ચિંત્રા પીપળા, ૧, સેકડી લીંગ, છૂં, વરીઆલ, વાવડ, વાવડીંગ, સિંધવ, અજમે, વરાગડું મીઠું, મંગળ, એ બધાં નમનામે ચુરણ બનાવી તેને લીમડાના પાત્રમાં રસમાં ભેળવી રાંધી બુઢાવા દેવું, વગળાં ના તોલો પાણી સાથે રોગ જે વાર લેવ.

૮=મવારે નાણું કોડે ના શેર પાણીમાં ખાટાં લોંચુની ૧) ચીરી નીચવી રોગ પીડી.

૯=નવેળાનું ફળ તે ખયફળ છે અદ્દજમી માટે—ખયફળ ના અથવા ના બનાવેલ સાથે ખાવું.

૧૦=કોઈ રોગનાં સિંધવ પીમળાતી, તેમાં મુંડ આડ દોવસ ભેળવી રોગનાં જાયમાં સુકવી, તેનું ચુરણ ના તોલો સેવન કરવું,

૧૧=કોપર ધાથો અજરણુ આમે, તે કાથા ચાખા ચવાડવા અને અપાડવા.

૧૨=અજરણુ ફેળનું—કરીથી અજરણુ થયું હોય તો મુંડ ખાધાથી દુર થાય છે.

૧૩=અખરોટ ખાવાથી અજરણુ થાયે તો અંજર ખાવાં ને અંજર ખાવાથી અજરણુ થાય તો અખરોટ ખાતી.

૧૪=દુધના દુશ્મન—મીઠું, ગોળ, મગ, સુળા, માછલી દુધના ખોરાક સાથે ખવાય નહીં ખાય તો ચામડાના દરેક અને કાઢક થાય. દુધ સાથે તાડી દારૂ ન પીવાય કારણ કે અજીરણ થાય.

૧૫=કેળાના દુશ્મન—કેળું જાસ તથા દહીં સાથે ખાવામાં નુકસાન છે.

૧૬=પાકી કેરી પુરકળ ખાવાથી જાહડા ત્યારે કેરીના ગોટલાં ભુંજી અંદરની ગોટલી ખાવી.

૧૭=ફણસના ફળ ને ચાંપા છે. ચાંપા ખાવા પછી પાન સોપારી ખાએ તો પેટ ચડે તેનાં ઇલાજ માટે ખાટાં ખોર ખાવાં.

૧૮=ચાંપા ઘણાં ખાવાથી અજીરણ ચાએ, જાહડા આવે તો કાપડ ખાવું.

૧૯=અજીરણ બચ્ચાને થાય ત્યારે ધાણા ૬ તોલા, એલચી ૧ તોલા, આ બધાને ખોખરાં કરી ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૧૦ તોલા ગાખી ને પાણી બચ્ચાને ૦૧ તોલો દીવસમાં ૩ વાર પાવું. મોટા નાણુને ૫ તોલા સુધી આપવું.

૨૦=ધાણા ભુજીને ચાવી ખાવા.

૨૧=જીરૂ ઉતમી પાંચ વાસ વાટીને પાણી સાથે ફાકી મારવી.

૨૨=ચણાનો ખાર ૦૧ તોલો સાકર સાથે મેળવીને પીવો.

૨૩=આમલીની ઉપરની જાસની રાખ ૬) માસા રાતરે ખાવી.

આરકેનમ ચુરણ.

૨૪=ખાધેલુ પાચન થાય, આડો સાકર આવે તે માટે વડગરૂ મીઠું, લાલ મીઠું, હરડે, વરીઆળી, અને સુનામખી આ ચીજોને મેળવણી છે. ખોરાક સાથે ૦૧ તોલો લેવો.

૨૫=ગાયના દુધનું તાળું દહીં પાણીથી ખુબ મેળવી જાસ બનાવી પીવું. ખોરાક તરીકે શરીરને ટેકા આપે છે અને અજીરણ મટાડે છે.

૨૬=દુધને ગરમ કરી અંદર લીજું નીચવે તો દુધ કાટે અને પાણી છુટું પડે. તે પાણી ગાળીને એ તોલા પીવામાં લેવું. દીવસમાં ૩ વાર પીવું. તેનાથી અજીરણ મટે છે.

દુધનો ખોરાક બાલકને બહુ સારો છે. પણ દુધ બાલકને જરૂરપત ન થતું હોય તો, વેલાની બથવા ગામળી બીમકાટ તાજી એક તોલો ખાંડ ૦૧ તોલો એ બંનેને ખુબવાટી બારીક કરી, પાણી ગરમ કરી

ઉકાસવું તેમાં આ ભુક્ષા જગ જરા નાંખતા જવું અને ધુટતા જવું. ઘણું બહુ કરવું નહીં. કપટેથી ગાળી તે પાણી બાલકને પાવું. વખત જતે થોડું થોડું દુધ ઉમેરતા જવું. બાલક માટે આ ખોરાક પહેલા નાંખરતો છે.

૨૭=પાણી ઘણું પીવાથી ખોરાક હજમ થાય છે, અને શરીરનો રોગ નીકળી જાય છે.

હોજરી નખાવી પડે, શરીરે સુસ્તી લાગે તે માટે—ગરમ પાણી અંકેક કપ દીવસમાં ૩) વાર પીવું. ૧) માસ ચાલુ રાખવું. થકું પાણી પીવું નહીં. ખાધા પછી ૧૫ કલાકે, અને ખાધા અગાઉ ૧) કલાક પાણી પીવું.

ખંધકોસ થાય ત્યારે ગરમ પાણીવાળી ખાટલીથી પેટ ઉપર સેક કરવો.

૨૮=અછરણ માટે જુણીમાજી નો રસ ૨) તોલા ઝાસ સાથે પીવો.

અછરણ=ખદહજમી=ખોરાક પચે નહીં.

૧ ખોરાક થોડો લેવો, જરા ભુખે પેટે રહેવું, ખોરાક દાખીને ખાવો નહીં, એ ઇલાજ પહેલો અને સહેલો છે.

૨ કેટલાંક માણસો પોતાનાં દાંતથી પોતાની ધોર ખોડે છે. એટલે સવાદ માટે અનેક જાતના પકવાન દાંતે ચાવી ચાવીને પેટમાં નાખે છે, તેથી અછરણ થાય છે નખજાર્ધ વધે છે; જરૂરી ઘડપણ આવે છે, અને દુખી થઈ જરૂરી મરે છે.

૩ ખોરાકમાં લાત, દુધ, અને દાખનું પાણી એ સિવાય બીજું કંઈ લેવું નહીં.

૪=આગસું ખેસી રહેવાથી, ચીંતા રાખવાથી, અભ્યાસનો મોઝિ ઘણો હોવાથી ભુખ મરી જાય છે; આ કારણો હોય તો ઘટ્ટો ઉપાય લેવો અને ખામી દૂર કરવી.

૫=આદુનો રસ ૧) તો. નિમખ ૩) વાલ મેળવી ખાવાના વખતની ૧૫ કલાક આગળ પીએ. આથી ભુખ છુટે અને જીએ સ્વાદ વધે.

૬=ખાવાના વખતની ૧૫ કલાક આગળ પીવાએ એટલું પાણી પીવું પછી હિંદાળા ઉપર અથવા હિંચકાવાળી ખુસ્સી ઉપર હિંચકા ખાવા.

૬=લીંબુનો રસ, અને આદુનો રસ દરેક ૧૫ તો. સિંધા લુંચ ૬) વાળ મેળવીને બોજન લેવાની ૧) કલાક આગળ પીવું.

૭=અજમે અને સુંદનું ચુરણ ૦૧ તો. રોજ એ વાર બોજન લેવાની ૦૧ કસાક આમળ લેવું.

૮=કોલ્હો એનું ચુરણ ૨ થી ૫) જૈન લેવું, એથી બુખ અને અમની વધે.

૯=કોડમરી, આદુ મરી, કોકમ, સિંધાનુજી વરીઆળી એની જોટણી બનાવી બોજન સાથે ખાએ.

૧૦=કલોંજી (કરીજરી) ખાવામાં લેવું. તેજ તથા ચરખીને પાણી સાથે એક રસ કરવાને એ ઉપોદ્ગી છે; એથી ઘી, તેલના ખોરાકને એ જલદી હજમ થાય છે.

૧૧=અડાયાંની રાખ ૪) તો. ૦૧ શેર પાણીમાં નાખે. અને મેળવે; તરસ લાગે ત્યારે આ નિતકં પાણી પીવું.

૧૨=આદુનો મુરખમો ખાવા આદુ ૧) ભાગ મંગડીઆ ૨ ફૂં પાણી ૮) ભાગ અને ઇમાર પર રાખે. આદુ નરમ થાય ને કાઢી લેવું અને સાકરના સીરામાં મુકી થંડા અંમાર પર રાખવું.

૧૩=ખારકને લીંબુના રસમાં બોળી રાખવી. નરમ પડે ત્યારે ચીરીને અંદરનો ફરીઓ કાઢી નાખવો. અંદર નીચલો મસાલો ભરી સુનરથી બાંધી તડકે મુકવું. તે ખાવામાં સ્વાદીય છે. મસાલો=સુક, મરી, પીપર, લવંગ, જામફળ, જાવનત્રી, ધાણુ, વરીઆળી દરેક ૨) તો. સીંધવ ૦૧ તો.

૧૪=આકડાના પકિસા પાન ઉપર ઘી લગાડે. ગરમ કરે તેનો રસ કાઢી, ગોળ સાથે મેળવી ચીરીડાના વજન જેટલી ગોળી બનાવી ગોળ સવારે ખાએ.

૧૫=અજીરણ માટે-હોજરીના દરદો માટે-તાડ આડની જોટ (ફુલ) વાસણમાં બંધ કરી ભરમ કરે; ૬) રતી ભરમ રોજ એ વાર વાસી પાણી સાથે ખાએ.

૧૬=નાળીએરની સુડી વાડીની ગાખડી કાઢાઈ અંદર ૫) તો. સીંધાલુજી મુકે, ગાખડી પાછી મારે, કપડછંડ કરે, છાણાની અમનીથી સેકે; બળેલું કોપરું અને મીઠું વાડીને ચુરણ કરે. ૦૧ તો. ચુરણ રોજ ૩) વાર ખાએ.

૧૭=કપડું ભરમ=બુખ લમાડે. કોડીઓને ગરમ કોલસાની ઉપર મુકી બીજા કોલસા ઉપર મુકે અને સળગાવે; પંખાથી પવન નાખવો આશુ રાખે. ત્યારે ભરમ સફેદ થાય. નહીતર ભરમ કાળો થાય. ૧) વાસી ભરમ ઘી સાથે ખાવી.

૧૮=(ક્ષારામૃત)=કટકડી. સુરોખાર, સાજીખાર, સિંધવ, ખડીઓ-ખાર ઝેઝોતો ભુકો કરી, પાણીવાળાં નાળીએરમાં મુકે. પાણું બાંધ કરી તે નાળીએર કપડ છાંદ કરી છાણામાં સળગાવે. નાળીએરની કાચલી બળી ગયા પછી નાળીએર અને ખારનું ચુરણ કરે. આ ખારથી અજીરચુના ઝાડા બંધ થાયે અને બંધકાપ હોય તો ઝાડા આવે.

૧૯=હરડે મોટી રોજ ખાવી. હરડે રેસા વગરની જોધએ હરડે લાંબી દોકવાળીને રેપા નહી હોય, લંબગોળમાં રેપા હોય.

૧૯=ત્રાપણને પાણીમાં ધસી, સોદાખાર મેળવી પાતું, અન પચે, આક્રો ન થાયે; લુખ લાગે.

૨૦=પીપર અને ગોળ ખાવો.

૨૧=ચટણી ખાવી.

૨૨=ચટણીની બનાવટ=કેરી ખમનેલી ૦૧૧ મણ, મીઠું ૦૧૧ સેર મેળવી ૮) કલાક રાખવું.

૮ કલાક પછી ચોળવું અને નિચવી રસ ભુકો નાખવે. એક રાત રહેવા દેવું, ફરી છુંછને ચોળવું અને સવારે નિચવવું. બંધે રસ મેળવી તેમાં કેરીનો છુંછો પાછો મેળવવો અને તડકે સુક તેનું વજન ૪) શેર રહેશે તેમાં રાઇ ૨) શેર, ગોળ ૧૦) શેર મરી ૦૧ શેર, સંરકો સારી જાતનો ૦૧ શેર અથવા ખમે તેટલો મેળવી છુંદવું એકરસ કરી બાટલીમાં ભરવું.

૨૩ ચટણી—દુધ કાઢી લીધેલો નાળીએરનો છુંછો, ધાણાજર તજ, લવંગ, ખસખસ, હળદર, મરચાં, સરકો ખપતો લઈ મેળવી બાટલીમાં ભરે.

૨૪—અજીરણ—ખાવામાં આવતી ચીજોનો વિકાર=એક ખીજા વીજ્ઞ આહારથી થતા વિકાર. દુધ સાથે ખાતી ચીજ ન ખવાય. મુળા સાથે દુધ ન ખવાયે, મુળાની સાથે અડદનાં કાષ્ઠી પદાર્થ ન ખવાય. બીજામાં સાથે ગરમ ઘી ન ખવાય. દુધ સાથે ખીચડી ન ખવાય. કાંસાના વાસણમાં મથેલું ઘી ન ખવાય. કમળ કાકડીના મગજ સાથે મધ ન ખવાય. નાળીએરના પાણી સાથે બરાસકપુર ન ખવાયે. અડદની દાળ સાથે દુધ, દહી, આંબળી, ગોળ, અને કેરી ન ખવાય. તાડી સાથે જાસ ન ખવાય. દહી સાથે કેળાં ન ખવાય. દુધ સાથે માઝવી ન ખવાય. કારખાનું સાક સાથે બકરાંતું આઉસ ન ખવાય. કંપીલા સાથે જાસ ન ખવાય, દુધ સાથે દારૂ ન ખવાય. મરધડીના માકોસ સાથે દહી ન ખવાય. મધ અને લી સરખે

વજને ન ખવાય. તીતર અને મોસ્તું મહિસા કુવાના પાણી સાથે ખવાય. મુળા સાથે ગોળ અને કમળકંદ ન ખવાય. દુધ સાથે મહિસા ન ખવાય. આ ચીજો ન ખાવી જોઈએ છતાં ખવાય એકેર જેવા યુષ્ઠા થાય એટલે રોગોને જનમ આપવા જેવા રસતા ખુલ્લા થાય. જે દીવસે મુળા ખાઓ તે દીવસે દુધ નજ ખાવું.

૨૫ ચોખા ખાવાથી અજીરણ થાય તો પેતમાં કરમ પાકે તે મહિ દાડેમના પાન સાથે સેવાલ (જે નદીમાં બારીક છોડવા થાય છે તે) ખાય.

૨૬ ગોરૂઆ ભાત ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે પેતમાં આમ થાય. નાખ બંધ થાય ત્યારે. બાવચી, ત્રિફળાં, પુવાડીઆનું સંભાગે બનાવેલું ચૂરણ જે ભાર લેવું.

૨૭ ગોળપાપડી (મુખડી) ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે આખા સરીરે દરાઝ થાય છે તે માટે દુધ ખાંડ સાથે ૧) માસ પીવું—નરણે કાંઠે પીવું. ધજાં; મગ, અડદ, જવ, મઠ ખાવાથી અજીરણ થાય અને જે બેચેણી અને પીડા થાય તે માટે બીજોરોનો રસ પીવાથી તરત સાંતી મળે.

૨૮ કોદરા ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે માન ચડે, પેતમાં દુઃખે, ધરજરી થાય, ફેર આવે ત્યારે દુધમાં કદું ધસીને પીવું અથવા કોદરાના રસમાં ગોળ મેળવી પીવે.

૨૯ ગોળ ખાવાથી અજીરણ થાય અને ગોળને લીધે કોષ વિકાર થાય તો ગોળ લી મેળવી ખાવું. ખાંડ ખાવાથી અજીરણ થાય ત્યારે ઝાડો કે ઉલતી થાય ત્યારે સંચળ અને અજમો સંભાગે મેળવી ના થી ના તો ખાવો.

૩૦ સાકર ખાવાથી અજીરણ થાય તો હાસ પીવી.

૩૧ હાસનું અજીરણ થાય તો મીઠું ખાવું.

૩૨ યુષ્ઠા ખાવાથી ગરમીનો વિકાર જણાય તો લી ચાટવું.

૩૩ લી દુધનું અજીરણ થાય તો ચણોડીની જડ ચાવવી.

૩૪ આકડાનું દુધ ખવાયું હોય તો લી ખાવું.

૩૫ આકડાના દુધથી સોળે આવ્યો હોય તો લી ચોપડવું.

૩૬ લી ખાવાથી અજીરણ થાય તો લીંબુનો રસ પીવે.

૩૭ લીંબુ ખાવાથી જે વીકાર થાય તે માટે મીઠું ખાવું.

૩૮ મીઠું ધણું ખાવાથી જે વેદના થાય તે માટે ચોખાની ધુવણુ પીવી, અથવા, ચણાની દાળ ખાવી,

૪૬=અણ્ન પદાર્થો ખાવાથી અજરણ થાય ત્યારે પેતમાં દરદ થાય, વાયુ વધે તે માટે કફ, સતાવરી, જેડીમધનો ઉકાળો પીવો.

૪૮=ખાજરી ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે નાકમાં છાંડ બંધાય નાક બંધ થાય, અતિસાર થાય તે માટે પ્રાંત કાચ દુધ અને ખાંડ ખાવી.

૪૯=મળામ ખાવાથી અજરણ થાય. ભુખ બંધ થાય, પેતમાં દુખે ત્યારે સાકર ૧ ભાગ નસોતર ૩ ભાગ ઝાંચી ઝાંચી તે ફાફી મારવી.

૫૦=ઘીણુ ખાવાથી વિકાર થાય. તેમાં અતિસાર, બંધકોસ થાય ત્યારે જેડી મધ, વાળો અને કેરીનું સંભાગે ચુરણ ઝાંચી તે ખાવું.

૫૧=આંખળી ઘણી ખાવાથી વિકાર થાય, સોજ આવે, સરીઝ થાય થાય, માથાનો દુખાવો થાય, બળતરાં બળે ત્યારે કેરડાનું મળા અસમાં અથવા દુધમાં ઘસી પીવું.

૫૨=વેગણુ ઘણુ ખાવાથી વિકાર થાય તેમાં ગરમી, બમ, ગળ, દાદર, કરોળીઓ થાય ત્યારે તિફળાંની ફાફી ઝાંચી તે અથવા ચોખાનું ધોવણુ અને સાકર ખાવી.

૫૩=કચી કેરી ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે પીસાખમાં બળતરા બળે, દમ, ઉધરસ, કફ થાય તે માટે ચોખાનું ચંદુ ધોવણુ પીએ. નાના કાચા કેરીના મરવાથી ઉપલો વ્યાધી જણાય તો ચોખાનું ગરમ ધોવણુ પીવું.

૫૪=કેરીના રસથી વિકાર થાય ત્યારે પેતમાં ચોટ રહે તે માટે કાકડા સીંગ, સુક, સિંધવ, લી, સંભાગે ઝાંચી તે ઝાંચી અથવા આંખાની ડાલનો ઉકાળો પીવો.

૫૫=ખીજેરાના અજરણથી બાંધ, ગેણુ જણાય તો સિંધાલુણ પાણી સાથે પીવું.

૫૬=કોકોડાના વિકારથી શરીર ઉપર બે સુમાર છુમરાં થાય આંખમાં ગરમી આવે, જોવાએ નહીં, માંચુ ધુમે, સંભાગે લાગે તે માટે જેડીમધ, સાકર, આમળા સુખાનું ચુરણ ઝાંચી તે ખેતું અથવા ખાંડ અને દરડે લેવી.

૪૯=કાલેરાં ખાવાથી વિકાર થાય ત્યારે, બળતરાં, આગસ, ચેળ, થાય ત્યારે અકાળ અને વરીઆળી છુંદીને ખાવી.

૫૦=માજરના વિકારમાં, અળ, દાદર, પિત્ત થાય ત્યારે ચણાનેદ દોટ અને ગોળ ખાએ અથવા કુંભારનો ગર અને હીમ, હરડે ખાએ.

૫૧=સુએમાની સદટ (તીડું) નવસાર, સંધાતુણુ સુરોખાર, દરેક ૧૦) તો ને જુદા જુદા પીસવા, ૧ લોટામાં ભરી કપજંદ કરી, બસેર છાણના ઈગારમાં રાખવું. તેમાંથી બે આની ભાર ચુરણુ ખાવું પછી બોજન લેવું.

અતિસાર, આમવાયુ, મરડો, સંઘ્રહણિ.

૧=સૌથી સારો ઈલાજ એ, જે ૧) દીન અપવાસ કરવો પછી પાતળો ખોરાક લેવો; પછી સાદો ખોરાક લેવો.

૨=વડની ટીસીઓ ચોખાના ધોવણુમાં વાટીને હાસ સાથે પીવી.

૩=જાંબુ, આંબો, આમલીના પાનનો રસ ૨) તો મધ દુધ અથવા દહીમાં લેવો.

૪=અરીણુ અને કેસર સમભાગે મેળવી ચણોડી જેવડી ગોળી બનાવી ખાવી.

૫=સુંક વરીઆળી, ખસખસની ફાફી ૦ા તોલો. લેવી.

૬=સસણની કળી ઉભી ચીરી તેમાં એક જુવારના દાણા જેટલું અરીણુ ભરી તે ગરમ કરીને દીવસમાં ૩) વાર ૩) દીવસ ખાવાની જરૂર છે.

૭=અતિસાર માટે જાંસ, ઘણીજ ગુણવાલી છે. દુધ બાંધી દહી બનાવી, તેમાં દહીના વજન જેટલું પાણી નાંખી હાસ બનાવવી માખણ સાથની હાસ માફક ન આવે તો માખણ કાઢાડી લેવું, હાસમાં સેકેલું જરૂર અથવા હીમ મેળવવી.

૮=કડા હાસ ૦ા તોલો ખાવામાં લેવી. કડના ઝાડને ઈન્જવનું ઝાડ કહેવામાં આવે છે, ઈન્જવ ધોડના મસાલામાં થણે વપરાય છે તે ઈન્જવનું કામ કરે છે.

૯=અકાસના ઝાડના મુળીઆનો જુદો ૦ા તોલો લઈ તેને મધ અને ચોખાના ધોવણુ સાથે દીવસમાં ૩ વાર ખીવાવું.

૧૦=જીજી કરમમાં જેવા ફરીના મરવાનો લુકા તોલો ૦૧, પાંચ દીવસ લેવાથી મરડો મટે છે. તથા ખેડેલું ગળું ખુલે છે. આખાના મોઢોરને ચુસવાથી પણ ખેડેલું ગળું મટે છે.

૧૧=આંખાની અંતર છાલ ૦૧ તોલો. દહી સાથ મેળવી દીનમાં ત્રણવાર ખવાડે

૧૨=૧ તોલો કાંદાના રસમાં ૧) રતી અરીચી મેળવી દીવસમાં ૩ વાર લેવાથી અતીસારને ફાયદો થાય છે.

૧૩=કેસર અને અરીચી સમમાત્રે લઈ, મધ સાથે મેળવી, ચોખ્ખા જોટલી ગોળીઓ બનાવી તેમાંની એક સહવારે અને સાંજે ત્રણ દીવસ ખાતી.

૧૪=નાની હીમજી હરડેને દીથેલનો હાથ લગાડી ગરમ કરીને ચુરચુ બનાવે. આ ચુરચુ ૦૧ તોલો પાણી સાથ રાજ ખે વાર ખાંધા પછી ખાઓ.

૧૫=ખેરનું મુળ લાતી લાલ દોરા સાથ વીટાળી કમરે બાંધે તો અતિસારને ફાયદો થાય છે.

૧૬=દીવેલ ધણું અકસીર છે. બચ્ચાંઓને તે ઘણું ફાયદા કારક છે,

૧૭=કોઝ દરદીને વારંવાર આહડા થતા હોય તેને માટે નીચેનો સહેલો ઉપાય છે:-

દીવેલ જીજીખનું ૦૧ તોલો નારંગીનો રસ તોલો ૧૦ આ બન્નેને મેળવવું તેમાંથી એક ચમચી ભરીને પાણી વગર પીવું. દીવસમાં ૪ વાર પીવું. જરૂર જણાય તો એકેક કલાકે પીવું.

૧૮=રૂંદીની ફુંટી ઉપર આદુનો રસ લખાડવાથી બહુ ફાયદો થાય છે.

બાલકને મંત્રહણી હોય તે માટે-સુંકને પાણીમાં ઘસી તેટલું જી, અને સાકર મેળવી ગરમ કરી ચટાડવું.

ર૦=ખીસ્તાં અને આંખાની જોટલીનો રસ મધ સાથ પીવો.

ખીસ્તાં, સુંક અને ફાયદોનો કાઢવો અકસીર છે.

૨૧=અતિસાર લોહી સાથનો મટે=ખેરડીની જીજી દુધમાં ઘસી મધ સાથ પાતી.

૨૨=૦૧ તોલો સાખરસીંગુ લીમાં ઘસી ખાવું.

૨૩=નયદળ, અરીણુ, ખારેક સમભાગે લઘ પાનના રસમાં ધુંડી ધણુા જેવડી ગોળા બનાવી તેમાંની ૧ ગોળા દીનમાં ૩ વાર ઊસ સાથે ૭ દીન ખાવો.

૨૪=એમાં કમ્બર, પેદુ અને ખરડો દુખે ત્યારે ખજુર ૦૧ શેર ને પાણીમાં બાંજવી ચોળાને તેનું પાણી ગાળાને પીવું. એ મુજબ સાત દીવસ પીવું.

૨૫=દંડુ ખાર એ વાલ પાંદિલાં પાનની સાથ ખાવો. પાંદિલાં પાન વધારે ખાય તો ફાયદો થાય.

૨૬=મરડો સારો થાય=નગોડના પાનનો રસ ૨) તોલા રોજ એ વાર દરદી પીએ.

૨૭=આમ વાતન દુર કરે=ગલો, સુંક અને તેલ મેળવી ખવાડવું

૨૮=મરડો, આમવાયુ, પેચસ સારું થાય=અરદુસાના પાન અને સાકર અઢેક તોલો લઘ દુધમાં ઉકાળી રોજ એ વાર પીવું.

૨૯=આમ વાયુ માટે=મેથીને સેકી જુદા કરી તેનું ૦૧૧ તોલો ચુરણ દહીમાં મેળવી ખાવું.

૩૦=મરડો લોહી સાથનો હોય તે માટે=ગુળે અરમાની ૧ ભાગ ચાક ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ, મેળવી તેમાંથી અરધો તોલો પાણી સથ પીવો.

૩૧=મરડો=અતિસાર=ધણુા સખત અતિસારમાં ધંતુરાનું એક પાન દહીસાથ મેળવીને રોજ એક વાર ખવાડવાનું. ફાયદો જણાવા પછી અરધું અથવા ૫૦) પાન ખવાડવું. ગળામાં મરમી જણાય તો દુધ પીવું.

૩૨=આમવાત, અતિસાર મટે=આકરાના મુળની છાલનું ચુરણ ૧૧ માસો સાકર સાથ મેળવી ૩ વાર ખવાડવું. ઘણું ઘણું કામ કરે છે.

૩૩=મરડો સારો થાય=દાડમની છાલ ૦૧ તોલો, સહિર એક તોલો, એને પાણી સાથ વાટીને રોજ એક વાર પીવું.

૩૪=મરડો, મુત્ર કચ્છ મટે=ગળવેલનો રસ એ તોલા અને દીવેલ એ તોલા પીવું.

અતિસાર.

૧=જળવંત્રી, ખસખસ, અને ખારેક એનું સંજામે ચુરણ નથી ૦૧૧ તો. દહી સાથ ખાવું. ખારકને લીને હાથ લઘ હુંદે તો જળડી હુંદાય.

૩=આતસારના તમામ દરદો માટે કડાની છાલ, અને ઇંદ્રજવ
: બી ઉત્તમ ઓપદ છે.

૪=મકધના ખાલી દાંડાને ખાળીને તેનો કાલસો ખનાતી બે વાલ,
મધ, પાણી અથવા છાલ સાથ લેવો.

એડકી-હેડકી-અડગરી આંચકી બંધ પડે.

૧=વાસ થોડી વાર રોકવો.

૨=મકરીનું દૂધ સુંક સાથ ઉકાળી પીવું.

૩=જેડીમધ મધ સાથ ચાટવી.

૪=લસણ ઘી સાથે ખાવું.

૫=આમળા, પીપર, સુંકનું ચુરણ ખાવું.

૬=આદુ મોખામા રાખી તેનો રસ ગળવો.

૭=હીંગ અને અડદની ભુકાનો ધુમાડો લેવો.

૮=જેડીમધનું ચુરણ મધમાં મેળવી નાકમાં લગાડવું.

૯=પીપર અને સકર ફાકવી.

૧૦=હીંગ વાલ બે, ઘી સાથે ખાવી

૧૧=સાકરીઆ ખાંડમાં જરા સરકો નાંખી જલદી ચાવીને
જળી જતી.

૧૨=કમળકાકરીના ખીજ ૦૧ તોલો પાણી સાથ પીવામાં
આવે છે.

૧૩=જીના ચામડાની રાખ મધમાં ખાવી. વેલેરીઆણુ રૂતનો
ચણુ એમાં છે.

૧૪=સુકાં કોપગંને પાણી સાથે ખાંડી સાકર મેળવીને પીવું

૧૫=કુલવેલી ફટકી ૧ વાલ ખવડાવવી.

૧૬=દૂધ ઉકાળી તેમાં જરા ઘી નાંખી પીવું.

૧૭=ધોરા ઘાસના મુળ નો રસ ૧ માંસો મધ સાથ પીવો.

૧૮=પીપળાની છાલના અંગારને પાણીમાં ભુજવી તે પાણી
એક તોલો, દર ૦૧ કલાક પીવું.

૧૯=અડગરી માટે સેરડીનો રસ પીવો.

૨૦=જયદ્રઘ ચોખાના ધોવણમાં ધસી પીએ તો હેડકી બંધ પડે.

અડગરી=હોડી, એડી, આંચડી.

૧=મરી પાણીમાં માટે પસારી ૪ તે પાણી ૧૪ તો, ૨૦ તો. રાખે તેના બામ ૩ બામ કરી સચર, બપોર સાંજ પીએ. ૨=મરી પાણીમાં માટે પસારી ૪ તે પાણી ૧૪ તો, ૨૦ તો. રાખે તેના બામ ૩ બામ કરી સચર, બપોર સાંજ પીએ. ૩=મરી પાણીમાં માટે પસારી ૪ તે પાણી ૧૪ તો, ૨૦ તો. રાખે તેના બામ ૩ બામ કરી સચર, બપોર સાંજ પીએ.

૪=મરી ૦૧ તો. થી ૦૧ તો. ગુમમીના પાનનો રસ ૧ તેલો મેળવી પીએ.

૫=પાણી વીકનો કુમાડો લીએ.

૬=અડગરી ખાનારને કહેવું જે "તું એ કાંઈ ચોરી કરી છે તે માફ કર અને તે માટે પસારાવો કર" તો અડગરી બંધ થાય. આ વાત સાંભળી પોતે શું ચોરી કરે છે તે માફ કરવામાં દરદીનું મન રોકાય; દરદીનું મન બીજી બાદ ઉપર જોરથી રોકાય ત્યારે અડગરી ખાવાનું જુળી જવાય.

૭=જોર પક્ષીના પીછના ૧ ચાંદ્રાની રાખ, (૧ વાસ સુધી) પીપર ૧ વાસ મધ સાથે દર ૦૧ કલાકે ખાએ.

૮=સોનાના વરકનું પાણું ૧ મધ સાથે ખાવું.

૯=કાચાં કાકના માવાનો જુકો ૦૧ તેલો ખાવો.

૧૦=આમળા ધી આમળાનો રસ ૧ તો. મધ સાથે ખાવો.

૧૧=ઈમ ને ઈમાર ઉપર મુકી કુમાડો નાખે લેવો.

૧૨=કાકડા સોંમનું ચુરણ ૦૧ થી ૦૧ તો. મધ સાથે ખાવું.

૧૩=નાળાએરની ચોટલી (મુજ) ચક્રમમાં પીતી.

૧૪=નાળાએરની કાયલી ૨ વાસ જોટલી, ખારેકનો ઠરીઓ ૧ વાસ જોટલો પાણીમાં ધસી પીવું.

૧૫=મીપલાની વડવાઈ, કેસર, અરીણ પાણીમાં વાડી દરેક આંચળાં ના નખ પર લગાડે.

૧૬=કસતુરી ૧) સ્ત્રી ચંચલી પાન સાથે સારી પેટે ચાતીને ખાતી.

૧૭=અરીણ અને કપુર એકેક સ્ત્રી ખાતી.

૧૮=બાલકને આંચડી માટે.

૦૧ વાસ જોરોચન પાણીમાં ધસી પાવું.

૧૯=ધોળા ફંગરી અને થીની લેપડી કરી બાલકના માથે મુકે.

૨૦=કડું ૧) વાસ પાણીમાં ધસી પાવું.

૨૧=જોડીમધનું મુજ પાણીમાં ધસી પાવું.

૨૨=જોડીમધનું મુજ અને કુલ્લની સંભાળે ચુરણની કુઈ આપવી.

ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે-અંતરમળ

સારંગ-ગોળીમાં વધર વળ-ગોળી મેળી.

૧=અંતરમળ માટે કસાજ-અજમો ૭ તોલા, પાણી બસેર ૦૧ શેર તેલ એઆને સાથે ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું, તેલ અજમો લેવું. આ તેલ પેટું, પેટ અને ગોળી ઉપર ૦૧ કસાક સુધી મસળવું. પછી આકરાના થાન જરા ગરમ કરી ગોળીની આસપાસ અને બાંકા આગળ બાંધવો. ૧૨ કસાક પછી ગરમ પાણીથી ગોળીને સેકવી.

અંતરમળ માટે-નગારના પાંતરાંની પોટીસ કરી બાંધવી અને કાચકાના મીજ બે તોલા, મરી સફેદ ૧ તોલો મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો ચુરણ પાણી સાંચ ખાવું. પવન છોડવવા માટે ૧૧૧ તોલો આદુ અને ૦૧૧ તોલો મીઠું મેળવી ખાવું. અંતરમળવાળા દરદીનેા ઝાડડા લાવવાની ધણી જરૂર છે.

૨=એળીઆ, જવખાર, ઉપલેટ, વજનામ એ સધળાનું તેલ ઉપર બાતાવેલી રીત પ્રમાણે બનાવી તે પ્રમાણે અંતરમળની બાબતે ૧૦ દીવસ મસળવું,

૩=કપાહણને પાણીમાં ઘસી તે જગાપર લેપ કરવો.

૪=લોટ, અજમો, દીવેલીનું મગજ સરખે ભાગે મેળવી દુધમાં તેની પોટીસ કરીને તે ગાંડપર મુકીને પાટો બાંધવો. આ મુજબ કરે તો વધરાવળ મટે,

૬=દામડમની છાલનું ચુરણ ૦૧ શેર અને તેલ ૧ સેર ઉકાળીને ગોળીએ મસળે ને કચ્છો બાંધે તો ગોળી નાની થાય.

૭=અંતરમળમાં ઝાડડા અને પીસાણ છોડવા માટે અજમો ૫, દીવેલીનું મગજ ૨૧૧, સુંક ૦૧, સૂચળ ૫, વહીઆળી ૨ ભાગનું ચુરણ બનાવી ને ચુરણ ૦૧ તોલો, ૧૧ તોલો દીવેલ, ૧૧ તોલો દુધ મેળવીને ખાવું. ઝાડડા ૦૧૧૧ કસાકમાં ન આવે તો ફરી ઉપર મુજબ ખાવું.

અજમો, દીવેલીનું મગજ, કલોજ, સુવા, અજમોદ સમભાગે છુંદી તેના સેક કરવો.

૮=વધરાવળ માટે કમનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો ચેજ બે વાર લેવું.

૯=દાથીપગ=સારંગ-દાથીપગ તથા સારંગ ગાંડ (આંતરડાનું ગોળીમાં ઉતરવું ને) ઉપર આવરા ૧૧ પાંતરાનું વરાળીયુ બાંધે.

૧૦=આવના પીતાનું પાણી ગોળીએ ચોપડનું. ગોળી વચે નહીં
જોઈ કોઈ સરખા પાણી. (નિર્ધારિત નિયમો મુજબ) ૧૧-૧૨-૧૩

૧૧=અંતરગળ નરમ પડે અંતરગળના આકારનાં પાતરાં જોના
પાતરા જેવાં થાય છે તે ઉપર બીજા નસ લગાવી ગોળી ઉપર બાંધ
તો અંતરગળ નરમ પડે છે.

૧૨=કંદરણને છુદી લેપ બનાવી ૩ દિન સુધી ગોળી ઉપર
બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે.

૧૩=ઝસેસ, હીરાદખણ, એલીઆ, હીરાગોળ, કપડાં કરીને
સરસના પાણીમાં નરમ કરી લેખતો પટો કરી લગાડવો.

૧૪=જીરાના પાતરાં, કાંકસીના પાતરાં, ૩ વાસ અરીસા મેળ-
વતે લગાડે અથવા જીરાપાક નાથુક ખાવામાં લેવો. પાક બનાવવાની
રીત—૫ તોલા સફેદ જીરું સેરડીનાં સરકામાં ૨૪ કલાક ખરમોટી
રાખનું બામાં સુકવવું પછી રાત્રી તોલા સુક અને મૂળ સાથે મેળવી
પાક બનાવવો. ૦૧ તોલો પાક દર વેળા ખાવો.

૧૫=હીંગ પેટનો પવન બહાર કઢાડે છે. આંતરડું ગોળામાં ઉતરી
પડે ત્યારે કાંધવાર પેટનો પવન બહાર કઢવાની જરૂર જણાય છે.
તે વેળા ૧) વાલ હીંગ દરદીને ખવાડવી. હીંગમાં ઉંધ લાવવાનો
ચુલ્લ છે.

૧૬=કંદરણને છુદીને લેપ બનાવી ૩ દિવસ સુધી ગોળી
ઉપર બાંધે તો અંતરગળ નરમ પડે.

૧૭=અંતરગળનો ઇલાજ—નવટાંક હળદ સુકી, ૫) શેર યુનો
૧) મજા પાણીને કાઢવાનાં વાસંધુમાં તેનું મોં બંધ કરી ઉકાળે
પાણી બળી રહે ને હળદને સુકવી ચુરણ બનાવી તેમાંથી ૦૧ તો.
સવારે રોજ ખાએ

૧૮=નજી ધારમગો કંટારીઓ યુવર તેના પાદડાં સેર ૧૦)
લગ તેને મીઠામાં આંધવાં; નજી દિવસ પછી કઢાડી તડકે સુકવવાં.
તે પાતશતેની નીચેની વસ્તુઓ સાથે મેળવી અચાર બનાવવાં. પાતરાં
આકારનાં તેનું નીકળેલું પાણી જોટલું ખપે એટલું લેવું. સાજાખાર,
સીંધવ દરેક નવટાંક, આંખાહળદ, રાષ દરેક ૦૧ એ ઓતે શેર, સરકા
સાથ મેળવવું ૧) રાત રાખી રાષને ચઢાવવી તેની ઝેહેલું નીકળે ને
પેલા પાતરાં તેની સાથે મેળવવા. કાષ ગરમી સરકાને બદલે સરસીકે
તેમ હીએ છે. તેલવાળું અચાર જલદી બનડું નથી પણ
જડપત થતાં અડચણ પડે છે. આ અચાર અંતરગળવાળાં દરદીએ
રોજ ખાવું.

૧૬=તવર (આવર)ના પાતરાંને છુદીને ગરમ પોટીસ કરીને ગોળી ઉપર મુકે તો આંતરડું પાણુ ઠેકાણે જાય.

૨૦=તમાકુ અને સેજારસ ગોળી ઉપર બાંધવું.

૨૧=નવસારનાં પોતાં મુકે. ગોળી સડોચાય અને આંતરડું ચડે. ઉલટી વગેરે બીજાં ચીનહો નરમ પડે.

૨૨=અંતરગળ માટે કેમોમ્મીષલનું તેલ ગોળીએ મસળવું.

૨૩=અજમો ચાર પહસા બાર અને ખારેકના ૧૭ ઠળીઆનું ચુરણ બનાવવું. ટળીઆને દીકરાં ઉપર લુંગવાથી લુકો જલદી થાય છે. આ ચુરણ બે આની બાર રોજ પાણી સાથે બેવાર ખાવું.

૨૪=નમુરીને જરા નીમખ સાથે બાફવી તેને છુદી લાડી જેવી બનાવવી. તેને લુંગડા ઉપર લગાડી પટી બનાવવી તે પટી પેદુ આગળથી ગોળી સુધી લગાડવી.

૨૫=સારંગ ગાઠ ઉપરે ત્યારે થંડા પાણીમાં ૧) કલાક બેસવું અથવા ૨) કુટ ઉંચેથી થંડા પાણીની ધાર માંક ઉપર પડવા દેવી, ૦૧ કલાક સુધી પડવા દેવી.

૨૬=કનતારીઆ થુચરનો એક ઝુટ જેવડો કુમલો કટકો લઈ તેની કાતરી કરવી, તેને લીમાં તળી ચુરણ કરવું આ ચુરણ ૦૧૧ તોલો, લવંગ બે આની બારમાં મેલવી દરદીને રોજ ખવાડવું.

૨૭=અંતરગળ માટે—મેથીનો આટો ધંતુરા ના પાનના રસમાં મેલવી લેપડી કરી ગરમ ગરમ, સોજા ઉપર મુકી પાટો બાંધવો. ઘણા દીવસ આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો દરદ દફે થાય. ધંતુરો ન મળે તો પાન ચાલી શકે.

ઉંદરી=માથામાં ખોરો=લીખ=માથામાં જી

૧=મેંસના સીંગડાંની રાખ તેલમાં મેળવી લગાડે.

૨=પતોલના પાનનો રસ લગાડે તો ઉંદરી મટે, વાલ વધે અને નવા ઉગે.

૩=ધોડાવજ પાણીમાં ઘસીને ઉંદરી પર લગાડે.

૪=સાઇટ્રણ મલમ (નાઇટ્રેટ ઓફ મરક્યુરી મલમ) લગાડે.

૫=મોરથુથુ ૩) વાલ પાણી ૦૧ સેર એના પોતાં ઉંદરી પર મેલવાં પછી દીવસમાં લુંગડું બોળી ઉંદરી પર મુકે. ૪) દીન મુખ્યા

૩૨. આથી હંદરીના પોપડા નિકળી જાય. તે પોપડા ધણા હોય તે
હંદરી ઉપર ધડેના લોટની પોતીસ બાંધવી. પોપડા કાઢ્યા પછીજ
નીચલા ઉપાય લાગુ કરવા.

આગરૂ-પીંદસ=નાંકમાંથી ચીપરા પડે.

૧=આગરૂ-મોઢામાંથી દુર સુધી બદ્ધો જાય તે માટે-ખેરસાલ
ચાર ભાગ, મોરથુથુ ત્રણ ભાગ, કાથો છ ભાગ, મેળવીને દાંત તથા
પારાપર ધસે.

૨=ખેરસાલ, ધમાસો, કાંટાસળીઓ સંભાગે ઉકાળી ઢાગળા
કરે તે આગરૂ મટે.

૩ ખેરસાલ ચાર ભાગ સુંકે સાત ભાગ, કાંડો ચાર ભાગ,
પાપડીઓ ખાર ચાર ભાગ તે ઉપલેટ છ ભાગ મેળવીને દાંત ધસે
તો મોઢામાંથી તીકળતો ખરાબ વાય દુર થાય.

૪=જાંઘના પાતરાં ઉકાળીને પીવાં.

૫=ઉપલેટ છ ભાગ, પાપડીઓ ખાર ચાર ભાગ મેળવી દાંત ધસે

આગરૂ=ધુતિગંધા.

૧=ત્રણ ખેરસાલ, ત્રણ માંદો, જાયફળ, જવંચી, દમરાની માંજર
અને પાત, ચાર ભાગ, સંભાગે ત્રણ જાયફળ ગોળી બનાવે ૧) ગોળી
રોજ ૩) વાર મેંદામાં રાખે.

૨=આમ પાતના ટીકા પાત ઢાગળા કરવા. ડાહ્યી કારણથી તે
આંચ તે નરમ પડે.

અરીજુનો અવસર છુટે અરીજુનું અંધારણ છુટે.

૧=અરીજુનો અવસર છુટે-અરીજુ, લીંગ, સીંધિવ, સરખે ભાગે
લેવું અને સેકરાના જાડની છાલના રસમા ગોળી ચણા જેટલી બનાવી
સહવારે દીન ઉગતે રોજ ખાવી.

અરીજુની તત્તવ જાય-ગોખરાં ગાંજે, (દેહેજ) ભરેમંદીના બી
તથા પાતરાં લુકામાં પીવાં.

૨=અરીજુનું અંધારણ છુટે-ટીકચર કેપરીસાઈ ૪ દ્રામ, પોટાસ
ઓમા ઈડ ૪ દ્રામ, રીપીટ એમેનીયા આરોમેટીક ૩૫ દ્રામ,
ક્યુરનું પાણી આઉસ ૬. એ ગીળેતે મેળવીને બધે દ્રામ બધે

અડીલો અમલો કુર.

ચોપ ચીની ના અથવા ના તો રોજ દુધમાં લગાડવાની.

અથવા ચોપચીનીનું ચુરણ ના તો વી સાથે ખાવું.

આધાસીસી=અરધું માથું દુઃખે તે=આધાસી.

૧=ચનોડીના મુળને પાણીમાં ધસીને જે બાબુ દુઃખે તે બાબુના નસકોરામાં સુંઘવાથી તણ દીવસમાં દુખ દૂર થાય.

૨=મળોનો રસ રાત્રી તોલા, મધ ૧ તોલા સહવારમાં ખાવો.

૩=ગરજીના મુળને પાણીમાં ધસી તેના ટીપાં પાંચ નાકમાં નાંખવાં.

૪=તલનો બોળ, વાવડીંગ પાણી સાથે લેપ કરી માથે લગાડવું.

૫=તુળસીના પાનરાં ૩) મરીના દાણા ૩) એ બંનેને ઘુટી કપડામાં મુકી પાટલી કરવી. તે પાટલી પાણીમાં બોળીને સુંઘવી.

૬=આકરાનું કુમળું પાતળું લામ તે ઉપર ગાયનું ધી ચોપડવું. અંગાર ઉપર જરા ગરમ કરી મસળાવું. અને લુગડામાં તે ચટણી મુકીને તેના ૪ ટીપા નાકમાં નાંખવા, નાકમાં જરા અમન બળે, આ નાકમાંથી કા પડે.

૭=તુળસીના પાનરાંના રસ ટીપાં ૩ નાકમાં મેલવાં, અમન બળે તે નાકે ધી લગાડવું.

૮=દુધ સકરને યદામની ખીર ખાવી.

૯=ગુલસી અને ધંતુરના રસ સમમાને મેળવીને મુઠે તે તત્કાળ માથું ઢિતરે છે.

૧૦=તલ અને દુધ વાડી લેપડી કરી માથે મુકવી.

૧૧=પરસ બીડીના ટીંડા પાણીમાં ધસી માંથાપર લગાડવાં.

૧૨=આધાસીસી માટે લવંગ ચીની દુધમાં ધસા કપાળે લગાડવું.

૧૩=ભાંગરાનું મુળ આમતના પાણીમાં ધસી કપાળે લગાડવું. ડેડીના મરવા ચીની દુધમાં ધસી, જે તરફનું માથું દુઃખ તે તરફના નાકના નસકોરામાં ટીપા મુકવાં.

આધાસીસી માટે લુપાત ના તોલા, કમોદનાં ચાખા ૨) તોલા, સુખડના ઘસાંડા, લીંબુનો રસ મેળવી કપાળે લગાડવો.

૧૪=ગરજીના મુળને પાણીમાં ધસી તેના ટીપાં પાંચ નાકમાં નાંખવા.

ઉપરોક્ત, ઘોડાવળ, લોખાન પાણીમાં ધસી કપડાં લગાડે અથવા નવસાર પાણીમાં પીગલાવી ચુનાની એક કટકી તેમાં નાખી તેને શીશીમાં બંધ કરે અને તે શીશી સુમે.

આદાસીસો=આદાસી.

આધાસીસી=અરધું માથું દુઃખે.

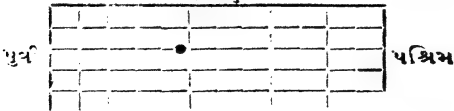
૧ બકરીના દુધમાં સુંક ધસી ૧) ટીપું નાખે લગાડે.

૨ લી અને કસર મેળવી નાખે મુકે. તલને દુધમાં વાટી તેની લેપડી માથે મુકે. ૫) તે કાળી દરાખને પાણીથી ઘોષ પાણીમાં આખી રાત ભીંજવી રાખે સવારે તેનો રસ કાઢે અને પીએ. ૫) દીન સુધી ગોરખ મુંદીનો રસ તથા કાળાં મરી મેળવી પીવું. વાલપાપડીના મુલ પાણીમાં ધસી માથે લગાડે. પીતના નેરથી આધાશીશી થાય તે માટે ગળોતો રસ અને સાકર ઉમદા છે, પીતના દરેક દરેકને એ દાખે છે. બકરીનું દુધ અને ભાંગરાનો રસ તડકે મુકે, તે નાખે મુકે. સમુદ્રકળને પાણીમાં ધસી મુકે નાખમાંથી પુરકળ કદ નિકળે. નેપાળાનું પાન, ૭) બાળુ દુઃખાનો થાય તે બાળુના આંખના ભવાના ઉપલા ભાગ પર બેઆની જેટલું પાન મુકે. ત્યાં હાગરો ઉકે તે ફાડે. અગાંતી રાખને આકરાના દુધથી ભીંજવે, તેને મુકવ આદુના રસ નાંખે લગાડે. પીપર, મરી, લાધરનું સંભાગે ચુરણ મુકે.

૩=ચણાદીને પાણીમાં ધસી ૧) ટીપું નાખે મુકે આ કાંઠાજ રામબાળુ છે.

૪=દક્ષિણ તથા ઉત્તર તરફ ઉભા રહેવું. જમીનપર ૭ લીટા આગ પાડવા, (ઉગમનથી તે આથમન સુધી) પડી દક્ષીણથી ઉત્તર સુધી ૭ લીટા પાડવા.

દક્ષીણ.

ઉત્તર

લીટા પાડનારનો ઓળો લીટાવાળો જગા ઉપર પડવો ન જોઈએ. તેથી મુરજની બાળુપર એટલે પૂર્વ પશ્ચિમ ઉભા ન રહેવું.

આધાસીસીવાળા દરદીને સુરજની બાજુએ ઉભો રાખવો. માથા ઉપર ને જમાએ દુખાવો થતો હોય ત્યાં દરદીએ પોતાની આંગળી મુકવી. તે આંગળીને સુરજ સામે રાખવી તે આંગળીનો ઓળા ઉપલા જતરના વચ્ચે લાવવો. ત્યાં મીડું છે ત્યાં લાવવો. તે આંગળીનો આ જતરમાં પડે ત્યાં એક ખીલો દાટવો તેથી દુખાવો નરમ પડે.

આધાસીસી-અડધુ માથુ ફરિ.

૧=૧૩ નમરી મીઠું પાણીમાં પીગળે એટલું પીગળાવવું. તે પાણીના ૫) ટીપાં નાખના ફીફરામાં નાખવાં ને બાબુથી માથુ દુખત હોય તેની સામેની બાબુના નાકના ફીફરામાં મુકવાં.

૨=જે બાબુ માથું દુખતું હોય તેની સામેની બાબુના નાખના ફીફરામાં અમલીઆ ઝાડના પાનનો અથવા કુદનો રસ નાખવો.

૩=સરપંખાતું મૂળ પાણીમાં ધસી માથે લગાડો.

૪=કાંસોદરી, રેસમડી, કસુબડી; એના પાન રેસમજેરા સુંવાળા છે, ફુલ પીળાં છે, એના પાન વાડી લેપ કરવો.

૫=કાલીજરીની સુંકીસોડીને સળગાવી નાખવાટે ધુમાડો લેવો.

આંગળ પેરો.

દાથીદાંતના વેઢમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી તેની પોટીસ આંગળાપર દરદવાળી જગાએ નાંધે.

આંગર પેરાના દરદ ઉપર જીવતો દેરકો બાંધે તો અમન ચુસીલીએ.

આંકરાં શરીરે.

આંકરાં શરીરે આવે તો બકરીનું દુધ માખણ અથવા ઘી ખુબ ધસવાથી આંકરા બંધ પડશે, વધુ વખત આ ઈલાજ ચાલુ રાખવાથી ફરીથી આંકરા આવશે નહીં.

—:(•):—

આફરે.-આફળો.

૧=આફળો, ઝાડનો કમજઆત, પેટમાં કરમ માટે કંપીલો ના તોલો અથવા વધુ વપરાય છે.

૨=ઘાગું ખાધાથી આફરો થાય ત્યારે યુવરનું દુધ પાપડ ઉપર ચોપડી, તે જીજને દરદીને ખવાડે તો પુષ્કળ ઝાહડા આવે અને આરામ થાય.

થુવરની જાતો—દાંડળીઓ (ખરસાણીઓ) ધુંગળીઓ, કાથભો, ચીધારો અને ચોધારો એટલી જાતોના થુવરો છે.

કદારીઓ થુવર પાંચ ખાંચવાળા છે અને તેના પાતરાં માણસની જીભના આકારના છે, એવું દુધ, ધણું ગરમ અને ચીકાસવાળું છે. થુંદર તરીકે કાગળ વળાડવામાં ચાલે છે. એવું દુધ સુકાઈને કટકા બને છે, તે જીવાળ માટે ખાવામાં અપાય છે, ઘરીરે ચોપડવાથી ચામડી લાલ થાય છે.

૩=ખાળકને આફ્રા=મરડો, અતિસાર માટે દીવેળ ધણું ઊપ-ચોગી છે; પીવામાં આવે તો બહુ ફાડો થાય.

૪=સુવાની બાજનો રસ ૧) તોલો પીવાથી, પેટનો આફ્રો અને વાયું મટે.

જાયફળને લીંજુના દસમાં ધસીને ચાટે.

આમન બહાર આવે=સ્ત્રીની જાત ધસે તે માટે.

૧=આમન તથા બપિરાંની જાત બહાર નીકળી આવે તો ૨૦૦) બસે વરસની જુની ઇંટ ૨) તોલો અને અસારીઓ ૧૫ તોલો છુદી પોટલી કરીને ઉપર મુકે તો આમન વીઝેર બેસી જાય.

૨=કેવડાની જડનો રસ એક ચમચો તેરો મલમ બનાવીને લગાડવે.

૩=કણુતોલાનાં કણુની લેપડી મુકે તો આમણ બેસી જાય છે.

૪=ધાવડીના મુળનો જુકો આમણ ઉપર દબાવે તો આમણ બેસે.

૫=જાણુ ગરમ કરી બહાર નીકળતાં સફરાના આમન ઉપર મુકે તો સફરો અંદર બેસી જાય છે.

૬=હરડે બેડાં, આમળાનું ચુરણ ૧) ભાગ, ચાક ૨) ભાગ દાખે તો મટે.

આમન.

ખાત્રોકાને આમન બહાર આવે ત્યારે સફેદ કમળના ફુલના પાનને સુકવી તેનું ચુરણ સાકર સાથે આપવાથી અજબ પરીણામ આવે છે.

આમન તથા સ્ત્રીની જાત બહાર નીકળે તે માટે.

૧=કમળ ફુલ અને સાકર ખાત્રી (એનો ચુકકણ બનાવી રાખી સકાયે)

૩=ભાંગની પોલીસ મુકે.
 ૪=સહરેલીના પાનનો રસ આમન પર ચોળી આમન અંદર દાખે
 તો પાણુ બહાર ન આવે.

કેવડાના પાનનો તથા દાખળીનો રસ લગાડે.

ઉંદર જાણુવરનું તેલ ગુદા પર લગાડે તો આમન બેસી જાય.

ઉંદરનું તેલ બનાવવાની રીત.

ઉંદરનું માંજિસ ૧) સેર. પાણી (૮) સેર ઉકાળી ૧) સેર રાખે
 નેતે ગાળે, અંદર ૧૦) તોલા તલનું તેલ નાખી ઉકાળે પાણી જળી
 રહે ને ને ગાળી લીએ.

ચણાદીના પાનનો રસ લગાડે.

દીપ ૧૥ વાલ, અતિ વીધ ૦૥ વાલ, અજમોદ ૧૥ વાલનું
 ચુરણ બનાવી ૧) વાલ ફડી સાથે (૩) દીવસ ખરાડે.

ફેમી મસનદી ૦૬ તો. કલ્પસફેતા ૦૬ તો. માયુકળ ૦૬ તો.
 એનું ચુરણ આમનને લગાડી આમનને અંદર દાખે. વડના ઝાડની
 ચંડર-કુમળીનો રસ કાઢી તેને ઉકાળી ઘટ (ખનસત્વ) બનાવે તેની
 સાથે સંખજીર મેળવી ખરાડે. કારેલીના મળને આખાના ધુણમાં
 વાડી લગાડે.

કેવડાના મળનો રસ તેલમાં ઉકાળી, પાણી ખાળીને તેલ લગાડે.

કુકકડીનો રસ અને ફટકડીનું ઘટ પાણી (પાણીમાં ફટકડી પીગળે
 એટલી પીગળાવી તેનું નીચપાણી) મેળવી તેમાં લુગડું બીજની મુકે.

અગાઈ દુર થાય, બફાળો ઓછો થાય, ઉકળાટ
 નરમ પડે—ઉતવા બળતરા શરીરે બળે.

૧=અગાઈ દુર થાય, બફાળો દુર થાય—તાપના દીવસમાં પાણી
 તડકે ગરમ કરી નાહવું.

૨=અગાઈ મટે—શરીરપર અગાઈ થાય ત્યાં નાળાએરની
 કાટલીનું તેલ મસાળે.

૩=ચણાનો લોટ શરીરે મળળીને નાહવું. પીપળાની જલ અને
 ઘંટ વાડીને લગાડવી. આખાના પાન અને ગો મૂત્ર શરીરે લગાડવું.

કુપાદીખાના ખીન્ની ચુરણ દહીમાં મેળવી લગાડવું. ડાંડળીઆ ચુરની રાખ પાણીમાં લગાડવી. મગની અને વાલની દાળની રાખ સરસીઆ તેલમાં લગાડવી.

પાપડખાર ટંકખાર ગાં મુત્રમાં લગાડવો. ખાંખાના ખાલની રાખ મસળવી. પારસ પીપળાના દોડવામાંથી પીળા પદાર્થ નીકળે તે લગાડવો.

ગુલાબના ફુલ ચોખ્ખા સાથે રોંધી ખાવું.

અળખાઇ=જીનાળાની ગરમી=કુનસી,

૧=આંખળા ૪) ભાગ તોપડું ૨) ભાગ કપુર કાચલી ભાગ મેળવી પાણી સાથે વાટી સરીર પર લગાડે.

૨=આમલી પાણીમાં વાટી અળખા પર લગાડે.

૩=કેરીનો રસ લગાડે.

૪=સોના જે રુદ્રાળ્ય જગમાં મેળવી લગાડે. જસટની ખાક અથવા ઝીંક બોક્સાઈદ પાણીમાં લગાડે.

૧=શરીરની ગરમી તથા ઉકળાટ—શરીરની ગરમી મટાડવા માટે આમલા, ના તોલો, કાળી દ્રાણ ના તોલો અને મધ ૧ તોલો એ સર્વેને પાણી સાથે મેળવી ગાળીને પીવું તેનાથી શરીરનો ઉકળાટ નરમ પડે છે.

ઉદાસસી દલગીરી ઘેલાપણું-ગમગીની

૧=જીવ ખુશમાં રહે--મનની ઉદાસી મટે--અરડુસી, અબણી, વજ, હરડે સમભાગે મેસવી તેમાંથી સફાર અને સાંજ અરડો તોલો ફાંકે, અને ઉપરથી પાણી પીએ તો જીવ ખુશીમાં રહે છે. એનો આસવ કરીને લાપરી શકાય છે.

૨=મગજને ખુશ રાખે મગજની શાંતિ રહે--કપાસીના ખાડના ફુલનું સખરત પીવામાં લેવું.

ઉદાસી ગમગીની.

લોહ ભરમ ૧) જોટામાસી ૮) ઈંગ બે એના ૭) વાલની ગોળી બનાવી ખાએ.

ઉલટી ઓકારી બંધ પડે

૧=ઉલટી બંધ થાયે— કરોળીઆના સફેદ પડને ગોળ સાથે મેળવી દરદીને ખવાડવું.

૨=આંકડાના પાંતરાનો જુકા એક વાલ મધ સાથ ચાટવો.

૩=ઉલટી-ખચ્ચાઓને થાય ત્યારે ચુનાતું પાણી દુધ સાથ પીવાડે.

૪=તાવ, ખાંસી, ઉલટીમાં અતિવીધ ખચ્ચાં માટે ખાસ છે.

માત્રા એક વાલથી બે વાલ સુધી મધ સાથે આપવી.

૫=ઉલટી અથવા ઓકારી—તુળસીનો રસ ૦૧ તોલો ગોળી-ચંદન બે આની બાર મેળવી પાવાથી ઉલટી મટશે.

૬=ઉલટી થવા માટે—બે આની બાર દુધીઆ વજનો જુકા પાણી સાથ પીવાથી ઉલટી થાય છે.

ઉલટી થાય—મીંદળનો ગર્ભ દરદીને ખવાડી જેટલી વાર ગરમ પાણી પાચે તેટલી વાર ઉલટી થાયે.

૭=ગર્ભણી સ્ત્રીને ઉલટી થાયે ત્યારે કલંબો ૨ થી ૪ વાલ ખવાડવો.

* ૮=નાળીએરની ચાટલીની રાખ ૧ વાલ, મધ સાથ ચટાડવી.

૯=આંકડાના પાંતરાનો જુકા ચરધા વાલ મધ સાથે ચાટવો.

૧૦=ગંજુરીના પાનનો રસ એક તોલો પીવો, અથવા ભમરીના પંરની માટી ૪ વાલ ગરમ પાણીમાં પીવી.

૧૧=આદુ અને કાંદાનો રસ અંકક તોલો પીચે તો ઉલટી બંધ થાયે.

૧૨=કડવી ગરતુંબીનો ગર ખાધાથી ઓકારી અને જુલાળ આવે છે.

૧૩=જીરાંની ધુધ નાંકમાં લેવાથી ઉલટી બંધ પડે.

૧૪=ચોખાના ધોવણમાં જાવફલ ધસીનેખાવાથી હાથદો થાય.

૧૫=ઉલટીમાં લોહી પડે તે બંધ થાય—જેડીમધ અને સુખક દુધમાં ધસીને દરદીને વારંવાર પાવું, ખોરાકમાં દધ અને ચોખા.

૧૬=ઉલટી=આફરે મટે—સોવાની બાછનો રસ ૧) તો. પીવે.

૧૭=દાણુ વચરની દરાખ ચાર માસા મધ સાથ ખાવી.

૧૮=ઉલટી બંધ પડવા માટે—બે રાસ મોમીઆંધ ગરમ પાણીમાં મેલવી પાવી.

ઉલટી.

૧=તો. ખડાયાંની રાખને ઠા શેર પાણીમાં મેળવે. તેનું નિતર પાણી દવા તરીકે પીવું. આદુ અને તુલસીનો રસ, મોરના પીછની રાખ ૧) વાલ મધ સાથે ખાવી. પાલકને કરમની ઉલટી થાય ત્યારે ૧) અથવા ૨) ચમચી યુનાનું પાણી મધ સાથે પાવું.

ઉલટી=ઝાકારી.

ઉલટી કરવા માટે અગ્રેજીમાં છપેકકયુના વપડાય છે તેમ વૈદ્યોમાં, કડવાં તુરીઆના મગજનું ચુરણ ૩ થી ૪ વાલ અપાય છે. ઉલટી આવે—ગોડા વગનું ચુરણ ૫) વાલ ખવાડે તો ઉલટી આવે. વધારે ખવાડે તો નુકસાનકારક છે. ઉલટી થાય તે બંધ પડે નહીં.

મોમીઆઈ, મમુઈ. (ખનાવટી)

ખનાવટી મોમીઆઈ—રાત્ર શેર ૧, બીલામું શેર ૧ એ બંને ખાંડતા જવું અને ઠા શેર તેલ આસને આસને મેળવતાં જવું. મારીના વાસણમાં મુકી ચુલે ચઢાવવું. ઉલટા આવ્યા પછી ૨ તોલા હીંગળો નાખવો, અને લાકડીથી દલાવવું. ઉભાણુ આવે, સવળું કાળું બને એટલે થકું પડવા દેવું. વાસણ કાઢવું ભાંગી અંદરની મોમીઆઈના કટકા કરવા.

૧૬=ઉલટી બંધ પડે—મગની પકાવેલી દાળનું પાણી (ઝોસામણ) પીવું.

૨૦=ઝાકારી માટે—મોરના પીછની રાખ એક વાલ મધ સાથે ખવાડવી.

૨૧=ઉલટી, ઝાકારી માટે—મધપુડાનું ચાણું મીન મધ સાથે મેલવી ખવાડવું.

૨૨=ઉલટી બંધ કરવા ૪) લવંગ ચાવી ખાવાં.

૨૩=ઉલટી બંધ કરવા માટે હુપ્પાનતી હુંસ આપેલા વાસણમાં ગરમ પાણી નાંખી તે થકું પડે તે દરદીને પાવું.

૨૪=ઉલટી માટે ૧) તો. વરીઆળી ૨૦) તોલા પાણીમાં ભીજવી રાખી તે પાણી દરદીને પાવું.

ઉલટી=ઝાકારી.

ઝાકારી કરવા માટે અગ્રેજીમાં છપેકકયુના વપડાય છે તેમ વૈદ્યોમાં, કડવાં વેરીઆના મગજનું ચુરણ ૩ થી ૪ વાલ અપાય છે.

ઝાકારી આવે—ગોડા વગનું ચુરણ ૫) વાલ ખવાડે તો ઝાકારી આવે વધારે ખવાડે તો નુકસાનકારક ઝાકારી થાય તે બંધ પડે નહીં.

ઉઘતી થતી અટકે

૧) કપુરકાચલીની ૨) વાલ જેવડી ગોળી પાણી સાથે ગળે.
૨) વાલ હુંપાનના કુલ મધ અથવા પાન સાથે ખાએ.
૩) મોરના પીછતી રાખ, પીપર સંભાળેનું ૨) વાલ ચુરણ ખાવું.

૪) સોનાના વરકનું ૧) પાણું માખણ સાથે ખાવું.

૫) કાકના માવાની ભુકી ખાવી.

૭) આમળાનો રસ, પીપર, મધ સાથે ખાવું.

૮) ઇંગ અને અડદ ઇંગાર ઉપર ભુકી હુંપ લેવી.

૯) સોપારીના ફળ ઉપરની છાલની રાખ મધ સાથે ખાવી.

૧૦) મકાના ખાલી કુંડવાની રાખ મધ સાથે લેવી.

૧૧) સખત ઉઘતી બંધ પડે—પીપળાના છોડાંની રાખ પાડે તે

૧) સેર ગરમ પાણીમાં રાખી ૨) કલાક પછી નિતરું પાણી પીવામાં લેવું. ના અથવા ના સેર પાણી પીવું. ચમતકારીક ઈલાજ છે, ખાધા પછી ઉઘતી પીનના કારણે થાય તે ના તે. કમળકાકડીને પાણીમાં વાટી પીવી. અથવા તમક તેજની ગોળી ખાવી. બાનાવત માટે જુઓ “ઉંચ આવે.” જેરી કોપર એ વાલ પાણી સાથે ઘસી સાકર મેળવી ખાવું. નાળાએરની કાચલી ૧) વાલ પાણીમાં ઘસી ખાવી કપાસની જડની દાંડીની રાખ ના તે. પાણી સાથે લેવી.

નેતરની લાકડી પાણી સાથે ઘસવી. ૩) તોલા ઘસાડો પીવેલ ખાધા પછી ઉઘતી થાય તે માટે “તમક તેજની ગોળી” લેવી. બનાવત માટે જુઓ “ઉંચ ન આવે.”

અછબદા=ઓખો.

અછબદા અને ઓળી બાના તાવ માટે અત્યા ઝાડના છાલને કાઢાળો પીવો.

હીંગવાળું અડદનું સાક, રોકિલા ચણા, તુવરનું ઓસામણ એમાંની એક ચીજ ખાવાથી ઓળીના તાવના બળતરા શાંત થાય;

આડાયા છાણાનો ભુકા સરીરે લગાડવો.

માથે આવેલી સ્ત્રીનો છાયો ન આપવો. ૧૪ દીન પછી નહવાડું ત્રીજાં સાકર ખવાડવી. બી બંધ કરવું. જસ ચોખા ખવાડવા.

ઉપજીઉ=સસણી=વાવરી.

૧=વાઘન ઇપેકેકયુનાના બે ટીપુ પાણી સાથે હીવસમાં
અથવા વાર પાવાં.

૨=મોડ્યંદન ૧) ચોખા જેટલું માતાના દુધમાં ધસીને દર
અથવા કલાકે પાવું;

૩=ચામ નામનું એક જીવ જંતુ છે, જે સોતેરી રંગનું
પતંગીઉ છે, જે પહેલો વરસાદ પડતાં ખેતરોમાં તથા વાડ પર
પાકે છે; જેને કુકાંની સાથે મેળવી દાખડીમાં રાખે તો ઘણો
લાંબો વખત જીવતું રહે છે, તે પતંગીઉ ૧) અથવા અંરધું ગો-
ળમાં મેળવી બાલકને ખવાડે તો સસણીવાળા બાલકને ફાયદો કરે.

સસણી માટે બામ નામનો છોડ બીનાસવાળી જગા ઉપર
આવું વરસ રહે છે તેનું ૧) પાન જમીનમાં રોપે તો છોડ ઉતપન
આવે. એના પાનનો સેક બાલકની છાતીએ અને પેટપર કરે.
અથવા એ પાનના પાંચ ટીપાં મધ સાથે બાલકને ૧) વારંવાર પીવાડે.

૪=જુઓ ' સસણી '—' વાવરી '

એજ ગળતી બંધ થાય.

સરેકા, મધ અંકેક તોલો પાણી વા સેર મેળવી કાગળા કરવા.

ઉંઘમાં બકારા.

ઉંઘમાં બળડે તે માટે—૧ તોલો મુનામુખી રોજ પાણી
સાથ પીએ.

ઉંઘ આવે=નીંદ આવે.

૧=ઉંઘ લાવે—ઉંઘ કમી થઈ હોય તો પીપરીમળનું ૧ તોલો
ચુરણ ગોળ સાથે રાત્રે સુતી વેળા ખાવું અથવા તેની ચાદ બનાવી
પીવી. આ ઘણો જાણીતો હસાજ છે.

૨=ઉંઘ આવે. સેદરડીના છોડ થંડો જગા ઉપર થાય છે.
રાત્રે મુલસીના પાન જેવાં એના પાન છે. એના રૂળની તોપીબનાવી
રાત્રે સુતી વેળા પહેરવી.

ઉંઘ કમી થાય.

ઉંઘ પુરકળ આવતી હોય તો કમી થાય. કાળાં મરી શોડાની
લાદમાં ધસી અંજન કરે, અથવા ઝેર કચુરાતું ચુરણ વા વાલ
મધમાં રોજ ખાએ.

ઉંઘ લાવવા માટે અડીણુ ખાર વાલ, તુકમે કાકુ ૩૦ વાલ, કાળી મરી ૩૦ વાલ, પીપર ૩૦ વાલ, સુંઠ ૪૦ વાલ આવરના ગુંદર સાથે અઢેક વાલની ઝોળીએ બનાવી તેમાંની એક ઝોળી રાત્રે સુતી વેળા ખાવી.

ઉંઘ લાવવા માટે રતાંજરી ગુલાબમાં ઘસી વારંવાર ૫) દીવસ સુધી કપાળે લગાડે.

૩=ઉંઘ લાવવા, હાફણુ નરમ કરવા, શરીરે થતું દરદ આશુ કરવા અને મીઠી પીસાળ માટે અરીણુ ખાવામાં આવે છે.

૪=નયકુળમાં ઉંઘ લાવવાનો ગુણુ છે. ગુલાબગળમાં ઘસી ખંચાને કપાળે લગાડો તો ખચ્ચુ ઉંઘાત્ર નય છે. નયકુળ ઘસી ખાવાથી ડેર ચરે છે.

૫=તુખમે કાકુ—ઉંઘ લાવે છે. મગજનું ઘણું કાંમ કરના નારાની ઉંઘ ઉડી નય છે, તેને એની ચાહ પીવામાં લીધાથી ઉંઘ આવે છે. ખચ્ચાને બે ઘઉં ભાર અપાય છે. આના છોડમાંથી દુધ નીકળે છે.

૬=ઉંઘ—રાત્રે સુતી વેળા બેંસનું વધ ગરમ કરી તેમાં નયકુળની બુટ્ટી ન ખી પીએ તો ઉંઘ શાંતિથી આવે છે.

૭=ઉંઘ આવે—ભાંગ સેટીને ચુરણુ બનાવે. ૧૧ વાલથી વધારે તે ચુરણુ સાદરમાં મેળવી દરદને ખવાડે.

૮=ઉંઘ આવે—અગસીનું તેલ અને દીવસ સંભાળે મેળવી પગના નહીં અને લગાડે અને કાંસાના વાટકાથી પગપર મસળે.

ઉંઘ આવે=નિંદ્રા આવે

૯=માનેદનાપાન સરકામાં ઝોળી રાતના ખાના સાથે રોજ ખાવો

૧૦=દરડાં, બેદરડાં, અને આમળાનું ચુરણુ લા તો. રોજ ખાવું

૧૧=ઝેલેર કચરાને સેટી ઉપરની ચામડી તા. અંદરનું બી કાહડી નાખી તેનું ચુરણુ ૧૧ વાલ રોજ ખાવું—

૧૨=સેકલી ભાંગ એક વાલ રોજ ખાવી મધ સાથે ખાવી

૧૩=પીપળી મળના ગધોડા ૮) માસા રાત્રે સુતી વેળા ખાવા

૧૪=ચીની કપાલા બેચાની ભાર સુતી વેળા ધી સાથે ખાવા

૧૫=માંદગીમાં ઉંઘ ન આવે ત્યારે; શુધ્ધ હીંગોડ ૧) ગંધક.

૧૬) અરીણુ. ૪) અકકલધરો લવંગ, કેસર, નયકુળ, પીપળ નયતરી (અથવા નર્મનાપુલ) ૧૧ એની ઝોળી ૧૧ વાલની બનાવી સુતી વેળા ખાવી.

૧૭=જિંધ શાંત ન આવે વિચારે ઉપર વિચાર આવે તો ટાળવે અને કપુલે ધી ધસે.

૧૮=ચક્રીના દુધમાં વરીઆળી વારી આંખ ઉપર લેપડી મુકે

૧૯=નમકતેજની ગોળી, વાપરે એની બનાવટ મરી ૨) ભાંગ ૧) બુનો ગોળ ૪) લેવો. ભાંગમાંથી બીજ અને દાંખલી કાઢી નાખીને લેવી, તેને પાણીથી ધોવી, સુકાવીને તાંબાના વાસણમાં સેકવી. આ બધાને મેળવી મગ જેવડી ગોળી વાલવી. ૧) થી ૨) ગોળી પાણી સાથે આપવી ઉપરથી દુધ પીવું—ગરમ કરી પીવું. નિદ્રા ન આવે, સ્વપના થાય, ગમગીની આવે, ખાધા પછી તરત જાગતી થાય, ચાદાસકમી થઈ જાય, તે માટે ધણી જાણ્યોગી છે. આ ગોળી દર મહીને તાજી બનાવે.

૨૦=ખાલકને જિંધ આવે—સ્ત્રીના દુધના ટીપા નાખમાં લગાડે.

૨૧=ગરમ પાણીનો બાફ લેવો.

૨૨=થંડા પાણીથી નાહવું.

૨૩=પીપરીમુળ ૫) તો. ટંકણુ પાટીઓ કુટવેલો ૧) તો. લીંડી-પીપર ૧) તો, ભાંગવું ચુરણુ ૧) વાલ ૧) તોડો એનું ચુરણુ વાલ બે અથવા બપે એટલું રોજ બે વાર ખાવું.—

૨૪=ડાંડીવાળા થુઅરનું પાન લેવું. તે ઉપર ધી ચાપડવું તેને તલના તેલના દીવા ઉપર રાખવું મેંસ પડે તે એકડી કરવી. આ મેંસ સુતી વખતે આંખમાં આજે.

૨૫=જિંધ લાવવા માટે ૧) વાલ ખરાસ કપુર ખાય. (Chlaretoneજિંધમાટે આપે છે તેમાં કપુર છે)

૨૬=સીતાફળના પાનનો પાણી સાથે કાટેલો રસ ૬) તો આમંટા અથ ૧) તો. સાથે પાચે ૧) કલાકમાં શાંતી થાય.

ખારાસાંની અજમાંનો તકીઓ માથા તળે સુતી વેળા રાખવાં.

ઉનવા=દાહ બળે.

૧=ઉનવા—શરીરે બળતરાં બળે ત્યારે ૧ તોડો આમલાને વાાા જેર પાણીમાં વાા કલાક લીંજવી, તે ગાળી અંદર સફેદ નાખી પીવું.

૨=તુકમરીઆના બી ૨) તોલા, સાકર ૪), તોલા, પાણી શેર વાા એને ૩) કલાક પસળવા કષ્ટ ગાળીને પીવું.

૩=દાહ બળે—આમળાનું પાણી શરીરે ચાળવું. અને આમળાના પાણીથી નાહવું.

૪=તે જગા ઉપર ખાસમાં બીંજવેલું લુગડું મુકવું.

બુઓ “બળતરાં બળે.” “દાહ બળે.”

ઉંદરી માથાની

ઉંદરી માટે લીંબોડીનું તેલ લગાડે. લીંબોડીના મગજને હુંદી દાખે તો તેલ નીકળે, અથવા મગજને હુંદા પાણી સાથે ઉદાળે તો તેલ નીકળે.

૨=અગીજી અને માંખનો અવાર પાણીસાથ મેળવી ને માથે લગાડવેલ.

૩=કાચા અણુને બાળીને રાખ કરીને અને તેલ સાથે મેળવીને લગાડે.

૪=કેરીનો ચીક, લીંબુના રસ સાથે મેલવીને ૬ માથાની ઉંદરી વીગેરે ચામડીના દરદા ઉપર લગાડે છે.

૫=નુવરની દાલનો કાચનો તથા ગળી સમઝાગે મેળવી તેને ધુપરેલ સાથે મેળવી કાંસાની થાળોમાં મુકીને કાંસાના વાટકાથી બહુ મસખવું અને પછી માથે લગાડવું.

૬=સાઇદ્રજી મલમ ૧) બાગ સાલીદ તેલ ૨) બાગ મેળવી રાત્રે લગાડે અને સવારે ધુએ.

૭=લીમજી દરડેનું ચુરણ માથે લગાડે.

૮=કોકોડના મૂળ, ખીજડીઆના પાન સંભાગે દહીમાં મેળવી લેપ કરે.

૯=હાથીદાંત, રસસતી, સંભાગે બકરીના દુધમાં ઘસી લગાડે.

૧૦=નવસાર ૧) બાગ, સરકા ૮) બાગ મેળવી માથે લગાડે.

૧૧=ધાણુને સરકામાં વાટી લેપડી મુકવી.

૧૨=બકરીની લીડ પાણીમાં વાટી માથે લેપડી મુકવી.

૧૩=રેહાન (સખજો) નો રસ માથે લગાડવો,

૧૪=હસપન છોડનું તેલ માથે લગાડે (જુઓ “ ખોરા ”)

૧૫=સાપની કાચળીને ધુપરેલમાં ગરમ કરવાથી પીગળી જાય તેલ માથે લગાડે.

૧૬=હસપન=હરમર=હસપન લાહોરી એક જાતનો છોડ છે માંખીની દુકાને મળે છે, દરદીના ઓરડામાં એની ધુઈ અપાય તો ત્યાંની હવા સાફ ચોખ્ખી થાય.

હસપનના છોડનો રસ ૧) સેર સરસીઈ તેલ ૧૦ સેર એઓને ઉકાળી તેલ બનાવે, તે તેલ માથે ઘસે તો ખોરા, નિંખ, અને જીં નિકળી જાય. ઉંદરી મટે.

૧૭ ઉંદરી માટે આકરાનું દુધ અને માખણ સાથે ત્રાંખાનો કાટ (Cupri Acet) મેલવી માથે લગાડે.

૧૮=ઉંદરી માટે સરગવાની બાલનો રસ, કળીની રાખ, તેલમાં ગરમ કરી માથે લગાડે.

૬=ઉંદરી માથાપર થાય તે માટે દીવેલ અને લીંબુનો રસ સંભાળે મેલવીને લગાડે અથવા દીવેલ અને ચુના આગળનો ધુમ્મસ મેલવી લગાડવો.

૭=ઉંદરીવાળાં માથાપર ઘી ચોપડવું, તે ઉપર વળગે એટલી ખાંડ બહારાવવી. માથા ઉપર રહે એના ઘઉંની રોટી બનાવવા; કીકરાંપર તેનું એક પડ સેકવું એક કાચું પડ માથાપર મુકો તે રોટી બાંધી લેવી, ઉંદરીની અંદરના જીવડા બધા રોટીને વળગી આવશે. આ મુજબ ત્રણ દીવસ કરવું.

૮=ઉંદરી માટે—ગોરા ઘાસમાં રસમાં ચોખ્ખા વાટી માથે લગાડવા.

ઉંદરી માથાપરની માટે—ગીંદને દહી સાથે મેળવી માથે લગાડવું.

૯=છાંડનું તેલ મસળવાથી ઉંદરી મટે.

૧૦=પોડાવજ્જ સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી લગાડવી.

૧૧=માથા ઉપર તેમજ મુઠ, દાદી ઉપર કીડ લાગી આગ ખરી પડે છે તે માટે. ચણોડીનું મગજ પાણીમાં વાટી, તેમાં ભાંજરાનો રસ સાથે ભાળે મેળવી તેલ બનાવી લગાડવું—ઉંદરીથી ખરી પડેલા પાલ પાછા ઉગે.

૧૨=પંડાળના પાનનો રસ ૩) દીવસ લગાડવો.

૧૩=પાટાલ જંતરથી નાળીયેરની કાચડીના કટાકાનું તેલ (ચુનો) કાઢાડવો. બા શેર ચુનામાં મોરચું, ગંધક, તથા ટંકણખાર દરેક ૧) નો. મેળવી માથા ઉપર લેપ કરતા.

ઉંદર નાહસે-ઉંદર ઝોછા થાય.

૧=ઉંદર નાહથી ગા-ગ્યાં ઉંદરનો ઉપદ્રવ ઘણા થતા હોય ત્યાં કોવચ મુઠા દોપ નો ઉંદરો ને જગા છોટી નાશી જાય.

૨=ઉંદરના રહેણાં આગળ ઉંદરના પગને વચગે એવી રીતે ૧) પીટીમાં મરચાની બુટ્ટી મુકવી. મરચાની બુટ્ટી ઉપરથી આવતાં ઉંદરને તે બુટ્ટી લાગે તને ખરડાટ લાગે તેથી તે રહેણાં છોટી જાય.

૩=જંઘીમધનું ચૂરણ લોટના મેલવીને ઉંદરને ખંવાડવું.

૪=ગંધકની ધુળથી ઉંદર નાહવે.

૫=દળદ અને ચુનો સંભાળે મેળવી ઉંદરના રહેણાં આગળ મુકવું.

આસવ.

આસવ—નવ પુદ્ગલા ૧ ભાગ, ૪ ભાગ પાણી એ બધેને ઉકાળી ૧ ભાગ રાખે, તેમાં ગોળ વજનસર મુકે તો આસવ બને.

આસવ=અરિષ્ઠ

આસવ એટલે પકાવ્યા વગરના કાચા વસાણાં અને થંડા પાણીથી જે મદ (juice) થાય તે અરિષ્ઠ એટલે વસાણાઓને પાણીમાં ઉકાળી કપડાંથી ઝાળી જે મદ (juice) બનાવે તે તે જુદા જુદા ગુદ્ધથી જુદી જુદી રીતે આસવ બનાવે છે, કાર્મ મીઠાસ બણે નાખે છે અને પોર્ટવાઈન જેવા મીઠા બનાવે છે.

કાર્મ એવું કહે છે જે આસવમાં મીઠાસ ન રહેતો જોઈએ જે મીઠાસ હોય તેનો મદ (syrup) બનાવો જોઈએ જેમ સેરીવા ઇનમાં મીઠાસ નથી તેમ થવું જોઈએ.

એક વસાણાનો ગુણ તેનો આસવ પીવાથી જઘ્ઘડી માલમ પડે છે કારણ કે તે આસવ શરીરની નેસોમાં જઘ્ઘડી દાખલ થાય છે. તે વસાણું બીજા આકારમાં ખાવાથી ગુણ જણાતાં વખત લાગે છે.

આસવ અથવા અરિષ્ઠ બનાવતાં કાચનું અથવા કોરીનું વાસણ લેવું. તેને ઘીનો દાઘ લગાવો. એટલે જરા ઘી તે વાસણની અંદર માપડવું.

રસથી બરતી અરધી ભરવી. બરતી અથવા વાસણ અરધું ખાલી રાખવું કારણ અંદર ઉત્પન્ન થતી (ગેસ) દવાને ગહેવા માટે જગા ન હોય તો બરતીનું મોઢું ખુલ્લું કરી નાખે. જો મોઢું મગજુત કરેલું હોય તો બરતીનું કાઢી નાખે. રસવાળાં વાસણ જમીનમાં દાટવાં અને બરતીનું મોઢું લઈ અંત તડકા લાગે તેમ ખુલ્લું રાખવું. જમીનમાં બરતી દાટવાની કાષ્ટક જરૂર નોતું નથી; આખી બરતી તડકામાં ખુલ્લી રાખે છે.

૨૦ દિવસ પછી બરતીમાં ખમીર ઉત્પન્ન થાએ ત્યારે તેમાં અવાજ નિકળે અને (ગેસ) દવા પેદા થાય એસને બહાર જવા માટે બરતીનું મોઢું ધીમું રાખવું, સખત પેક કરવું નહીં, બરણીના મોં ખોલી તે પર દીવાની બતી પરવી. અંદર પેદા થતી જીહેરી દવાથી બટી બુગ્ગળાઈએ. એ ગુદ્ગળ રાજ તપાસ કરવી ત્યારે બટી છેક બરણીના મોઢાંમાં લઈ જવા જતાં બુગ્ગળે નહીં ત્યારે જાણવું જે

આસવ પરી પકવ થયો. હવે બરણીનું મોઢું મળ્યુત પેક કરવું. હવે અંદર જવા દેવી નહી. ૩૦ દીન પછી બાટલીઓ ભરવી. ૩૦ દીવસ બરણીમાં પેક રાખવાનું કારણ એજે બહારની હવા અંદર જાય નહીં અને આસવમાં બાકી રહેલી હવા ઊતપન થાએ તેનું જોર બાટલો ખમી શકે. કાચની બાટલી હોય તે ફાડી નાખે.

આસવ બની રહ્યા પછી બહારની હવા આસવને લાગે તો ખટાશ ઊતપન થાય.

આસવ બનાવવામાં ખમીર (આસવના બીજ) ની પહેલી જરૂર છે. દરાખ, ગોળ, ખાંડ ધાવરીના કુલ, કીમ ટાટ જેઠી અથ એ ખમીર લાવનાર છે.

આસવ બનાવવાનું વજન

પાણી શેર ૬૪=ગોળ. ૨૫ શેર, મધ ૧૧૧ શેર, ધાવરીના કુલ સાથે વસાણા ૨૧૧ શેર

જો વસાણા ઓછા વધતા પ્રમાણમાં હોય અથવા ઝરમી વધારે હોય કે ઓછી હોય તો આટલા કારણોથી આસવ થાય નહી, અથવા થયેલા આસવ જલડી ખગડે.

ખમીર ઊતપન કરનારી યોગ્ય=દરાખ, ખજૂર, મહુદાં, કેળી નાડી, પપાઈ, પાટું, ચાંપાં, જામફળ, સુરા (મીઠાસ વાળા ફળો)માં ખમીર ઊતપન કરવાનો કુદરતી કાયદો છે. ખમીર ઊતપન કરે એવી કોઈ વસ્તુ મીઠાસવાળાં પાણીમાં મળવાથી ખમીર પેદા થાય છે.

ખમીર પેદા થાય ત્યારે રસ ઉપર શીજી બંધાય છે.

આસવ બનવાની કીર્ચા પુરી થાય ત્યારે શીજી નીચે એસે અવાજ થતો બંધ પડે અને પાણી નિતરૂં થાય.

૮૮ ભાગ પાણી અને ૧૨ ભાગ ગોળ અથવા સાકર મળવે. વધારે મીઠાસ હોય તો ખમીર ચઢતાં પછા દીવસ લાગે અથવા ખમીર ચઢે પણ નહી.

આસવ શરીરના શીકાસ માટે=ગોળ ૧ શેર, હરદાનુ ૬૭ ૧ શેર, અજમો ૧ શેર, પાણી ૧૦ શેર, ૫ શેર લોખંડને એએને ૧ વાસણમાં મુકી, જમીનમાં અથવા અનાજમાં દાટવું. ૧ માસ પછી ખાળીને તે પીવામાં ૫ તોલા જેટલું લેવું.

આસવ રોહિદા (રોહિત કારિષ્ટ) રોહિડાની જાથ ૪૦૦ તોલા, પાણી ૪૦૦૬૬ તોલા. ગોળ જીરુનો ૬૪ તોલા, ધાવરીના કુલ ખુંદેલા ૬૪ તોલા, સુંક, મરી, પીપર, ચીત્રામૂલ, ચવક, તજ, તમાલ પત્ર, દલામચી; હરડે, બેહડાં, આમળા, દરેક ૪ તોલા એ સધળાંને બરનીમાં

મુકે, ખરૂં જમીનમાં દોડે. ૧ માસ પછી બાતલીમાં પેક કરે ખરોળ કલેજના દરદ, અર્થ, હૃદયના રોગ, સંધીવા, આ દરદોને કાયદા આપે,

આસવની ખનાવત-પાણી ૧૦૨૪, ગોળ ૪૦૦ મધ ૨૦૦, આસવના મીશ્રણની આપફ. ૪૦),

આસવ પરીપક્વ થવાનો વખત ઉતાળામાં ૬ દીવસ. વરસાદ અને થંડી રીતમાં ૮ દીવસ. ત્યારે વધુ વખત રહે ત્યારે આસવ ખાતો થઇને સરેશ અને.

આસવ ખનાવાની રીત.

અરિષ્ટ ઉકાળાથી અને.

આસવ થતા ઉપચારથી અને આસવના વાસણને રોજ દલાવવું સર્યાનમાં આસવના વાસણમાં હવા જતી રાખવી. હવા વન્ય તોજ ખમીર (roast) પેદા થાય. આસવમાંથી નિકળતી કારબોનીક હવા બંધ પડે ત્યારે આસવ ગારી લેવા. નહીં તો ફરીથી બીજી હવા ઉત્પન્ન થાય, ઉપર સંકેદ થાય, અને સરેશ (મુકન) અને. આસવ બન્યા પહેલે તેમાં હવા જતી નેહએ, અને વાસણ રોજ બે વાર દલાવવું નેહએ એવું કાઠકે કહે છે.

આસવમાં કાચા ચણા મેળવાય છે; તેમાં નાઇટ્રોજન વધારવાની નેમ છે.

ખમીરની કાઠીઆ સર થાય ત્યારે આસવની ટેમપરેચર (ગરમી ૮૦ થી ૭૫) ફેરનેટ ડીગ્રી થાય કાઠ વાર ૧૦૦ ડીગ્રી થાએ. ગરમી એકદમ વધે તો આસવના વાસણને થંડા અથવા ખરડના પાણીમાં મુકે, જે ગરમી ઓછી થાય. તો આસવના વાસણને ગરમ પાણીમાં મુકે.

ખમીર ઉત્પન્ન કરવા માટે આસીદેટીકની જરૂર છે માટે આસવમાં ધાવરીના ઘૂલ નખાય છે, તેને બદલે કાઠ ખાવળની છ. રૂ નાંખે છે.

આસવ તૈયાર થાય ત્યારે તેની ગરમી ૮૦ થી ૮૫ ડીગ્રી હોય છે.

આસવ બરવાના વાસણ ચોખ્ખા નેહએ તેમાં જરાબી ખટાસ હોવા ન નેહએ. ચણાના પાણીથી વાસણ ધોવાય તો ખટાસ રહે નહીં.

આસવ=મુકેશ (જવ ૧) ભાગ ૧ પાણી ૪ ભાગ. બંધને બીકાળે ૧ ભાગ રાખે. તેમાં ત્રીજે દિવસે ગોળ નાખે.

આંખના દરદો.

આંખની ગરમી

આંખે પરડા

આંખની ખજ

” અધારા

આંખની ચેલ

આંખમાં પરવાળા

આંખમાં બાળ ઉંઝે

” દુધી નજર

આંખમાં ખીલ પડે

” ફેલે

આંખનું તેજ વધે

” ના સાતીઆ

આંખનો અંધારો મટે

આંખનું ફુલું

આંખમાં ઝામરવા

” નજળો

૧=આંખના દરદ માટે—પીળા ફુલવાળી ગળજીલી (માવજીયાન)નો રસ એક તોલો તેમાં ૦૧ વાલ ફટકડી મેળવી આંખમાં નાંખે.

૨=આંખની ગરમી મટે=આંખની ઝાંખ મટે, આંખનો નજળો, કાપે—જીરાંને પાણી સાથે અથવા બાવળની પાણીના અથવા સંધે-સાના પાનના રસમાં વાડી લેપડી આંખપર ૩ કલાક બાંધે “અથવા આખીરાત આંધી રાખે. આ ઇલાજ ૪ દીન નળુક કરે. આંખમાંથી આંધુ નીકળવા દાંબે.

૦૧ તોલો જીરૂ સહવાર સાંજ ખાવાથી ઉપલાં દરદોને ફાયરો થાય છે.

આંખનું બરણુ, આંખના દરદો માટે—ગધેડાની લીકને કાઢવાના કાલામાં મુઝી તેમાં પાણી નાંખી એક રસ કરે. ચીમોડને લુગડાંની પોટલીમાં મુઝી તે પોટલી ગધેડાની લીકાળાં કાલામાં મુઝી પકાવે, ચીમોડનાં છાળતાં ક્ષણે નાખી તેનું બહુજ બારીક ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ આંખના પાપણુલી અંદર મુઝી આંખ બંધ કરે. આંખપર ૩ મુકી પાટો બાંધે. રાતરે સુતી વેળા આંખમાં આ બરણુ બરે અને સહવારે પાટો છોડે.

૬=આંખમાં ખાંજ અથવા ચેળ મટે—મેઢાંના દળીઆને મધમાં ધસી અંગન કરે.

આંખની મરમી=જારી=જાંજલા માટે=રસમતી પાણી સાથે તાંબા ઉપર ધસીને બધે આંખે આંજે. દરદવાળી એકજ આંખે આંજે તો તે આંખ સારી થાય પછી બીજી આંખે દરદ થાય, માટે બંને આંખે સાથે આંજે.

આંખની મરમી માટે રસમતી પાણીમાં ધસી આંખની આસ-પાસ લમાડે અને આમળીનાં પાનની લેપડી આંખ ઉપર ૪) દલાક સાથે તો તરત આંખ સારી થાય.

૪=આંખો આવે—આંખો લાલ થાય—પારે આંખનું બરણ નીચે મુજબ બનાવી રાતરે સુતી વેળા આંખમાં ભરવું.

ચીમડના પીળા બી (મીંજ) કાઢીને દેવતા ઉપર સેકી બારીક કરવા, તેમાં જરા વડાગરા મીઠાની કટકી અને જાસના ટીપાં નાંખી બહુ વાટીને બુકા લુગડામાંથી ચાળી લેવો, તેનું અંગન કરવું.

૫=આંખ દુઃખે ત્યારે આવરના પાનરાને દુધમાં બારી આંખે પોટલી મુક. આવરના જાડના નાના છોડ રેતાળ જમ્બીનમાં દરિયા કિનારે થાય છે. તેના પાંદડાં સુનામખી જેવાં છે. તેની ઉપર કુદ પીલાં પછી રાતાં થાય છે, તેના બીની સીંગ આવરની સીંગ જેવી થાય છે. મેંદાના સીંગડાં જેવાં જોળ આવરને પાંદડાવાળી મેંદી આવર છે; તે સુનામખી જેવું કામ કરે છે. મેંદી આવળને મીઠી આવળ પણુ કહે છે.

૬=આંખ મળતી બંધ થાય—મેઢાંની વંદાના કનના રસ નોલો ૧, સીંધાલુણુ ૧ રતી એએને વાટી અંગન કરવું.

૭=ધુવરનું દુધ તથા બીલામુ આંખને લાગવાથી તે સુજી આવે છે. ત્યાર પાછા કેરીનો રસ આંખની અંદર તથા બાહ્યર લગાવવો.

૮=આંખના વધુ ખેંચાવાથી બચરી, મગજની અશાંતિ, ફીસ્ટીરીઆ થાય છે, રાત્રે કિંબુ ન આવે, મગજની પેદા થાય, શીકર થાય, મગજમાં મધરામણુ, બોલવાંચાં તોતચટ થાય, ને પીવાની

હવાથી કાપેલો ન થાયે તો તેની આંખ તપાસી આંખે ચક્ષુઓ પહેરાવે તો બહુ દુખ દુર થાયે.

૧૮=આંખની ગરમી કાપવા માટે-- સાફ પાણીમાં ધરીને આંખે આંજે છે.

૧૯=આંખ આવેલી, આંખમાં ખીલ માટે-ચતોડીના પાનનો રસ આંખમાં આંજવા.

આંખમાં ચણાટાના પાતરાં ચળતત્તરી રતાશ વધે તો આમળાનો માલો પાણીમાં કઢાડે. આંખ આંજવા.

૨૦=આંખના પરવાળાં, આંખમાં બાલ ઉગે તે માટે ઉપાય કંદવણના લીલા ફળમાં સુરમાંનો કટોરો મુકવો. તે ફળ મુકાએ ત્યારે સુરમાં અંદરથી કાઢાડી ગીળત લીલાં ફળમાં મુકવો. તે મુકાએ ત્યારે સુરમાં અંદરથી કાઢાડી ત્રીજાં ફળમાં મુકી મુકવવું. ત્રીજવારના ફળને સુરમાં સાથે યાત્રીક બુંદ કરીને આંખે આંજવા કરવું.

૨૧=આંખની ગરમી, માતી ન રાગાગાનો--ગરમી અને તાણ હરડે પાણીમાં ઘસી આંખે અંજે તો આંખનો મેલીઆ અટક અને આંખના ખીલત દરેકોને કાપવે થાય. આ ધસાડો રાગ નાનું નોંધવું. દાવસમાં બે વાર આંજવા. વજ્રાએ અને તે ઘણા મહીના સુધી ચાલુ રાખવો નોંધવું. આ ધસાડા અમલ અને ઘણા જાણીતા છે.

અંગ્રેજી ડાક્ટરો આંખના દરેક માટે એસીડ ટેનીક વાપરે છે. તે એસીડ ટેનીક હરેકમાં છે. આગલા ગુના અંગ્રેજી ડાક્ટરોનો અભિપ્રાય હતો જે ફાસફરસ તેલ આંખમાં આંજવાથી માતીઓ કપાય છે, તે ફાસફરસ સાકરમાં છે, એટલે હરડે અને સાકરનો ઘસાડો દેલી વજ્રા તેમજ અંગ્રેજી વજ્રામાં આંખના દરેક માટે ઉપયોગી ગણેલો છે.

૨૨=છાકરાંઓની આંખ આવે, આંખમાં ખીલ થાય ત્યારે છાકરાંઓનો માલો અગળીની સોટી આતવારે કાપી લાવી તેના છણા નાના કડકા કરી માળા બનાવી છાકરાંઓને પેહેરાવે તો આંખ સારી થાય. એવી કહેવત ચાલે છે.

આંખમાં ખીલ વારંવાર થતા હોય તે માટે ના તેલો ધણીનો પાકા રોઈંગ સુધી વેળા આવે.

ધાણપાક—૧ શેર ધાણને છુંદવા, તેના છેાળતાં કાઢી નાંખવા.
ધાણના મગજને ઘુણ વાટવા જેમ બાલુ વાટે, તેમ ગુણ વધે. તેમાં
આંદાના વરકના એ પાના નાંખવા અને ૧ શેર ઘુલકજીમાં મેળવવું.

૧૪=આંધાપાનો કાપાય—આળસીઆં છુંદીને ૬ સાથ મેળવી
તેની ખતી બનાવવી, તેને ઘીમાં મુકી સળગાવી, કાજલ પાડી આંખ
અંજન કરે તો રાત્રે અંધારામાં પણ દેખાએ. ચાર, લોકોને આ
અંજન જાણીનું છે, તે ચારે અંધારામાં દામ કરી શકે છે એવું
ખાસાય છે. અળસીઆમાં ત્રાંબુ હોય છે, તે ત્રાંબુ ખરડ હોય છે,
તેને નરમ કરવાની નીચે મુજબ રીત છે,

ઘોડાનાં નખ, હાથી દાંત બેસના અથવા બકરાનાં સીંગડાં,
મધ, ઘી, ગોળ, ચણોટી, ટનકળખાર, સંભાગે મેળવવું. ૧ લામ
ખરડ ધાતુ (ત્રાંબુ રૂપે અથવા સોનું) અને ૩ ઉપલી મેળવતીને
સાથે પીગળાવવાથી ધાતુ નરમ માખણ જેવી થાય છે.

૧૫=આંખનું તેજ વધે—૨ તોલા સુનામખી અને ચોપચીની
૧ તોલો છુંદીને કાઢી બનાવી ૧૧ તોલો કાઢી રોજ ૪૧ દીવસ ખાવી.

૧૬=આંખનું દુખવું મટે—મત્તનાશીનો રસ આંખમાં આંજવો.

૧૭=આંખ ગળતી બંધ થાય—ગીલોડાના વેજાના કનનો રસ
તોલો ૧, સીધાગુણ ૧ રતી સરવેને વાટી અંજન કરવું.

૧૮=આંખમાં કચરો જાય ત્યારે ઓરતનું દુધ આંખે આંજવું.

૧૯=આંખની ગરમી કપાય—દાડમના દાણાને રસ આંખમાં
મુકવાથી ગરમી કપાય છે.

૨૦=આંખની ગરમી કાપે—માથું બોરાઆ પછી દીવેલાના પાતરાં
એ માથે બાંધવા માથાના બાળ મોટા હોય તો ગુણ લાગે નહીં.

દાડીયા-દાડી-સત્યાનાસીના

૨૧=આંખનું અંજન—છોડનો રસ ૧ તોલો, સુરમો કાળો તોલો
૧, કાળા મરી ૧૧ દાણાં, ૩ કલાક ખરણ કરી સીસીમાં બરવું.

૨૨=આંખનું અંજન—દાડીનો રસ, ઝેટલુંજ ઘી, કલાક ૬
ધુંટવું અને અંજન તરીકે વાપરવું.

૨૩=આંખના દરદો મટે ૧ તો. સુનામખી સેરડીના રસ
સાથ રોજ ખાવી.

૨૪=આંખની રોશની વધે, કાળા મસલી અને સુનામખીનું
ચુરણ ૧ તો. રોજ સેવન કરે,

૨૫=આંખનું તેજ વધે, ત્રીફળાનો બુધો કુમારના રસમાં
ખરણ કરી ૧૪ દીવસ તેનું અંજન કરવું.

૨૬=આંખનું તેજ વધે, સળંગેમ પકવેલું જુએ પેટે ખાતું,
 ૨૭=દુધનું દુધ આંખમાં લાગુ હોય તો, આમલીના ધનના
 રસના ચાર ટીપાં આંખમાં નાંખવાં, અને આમલીનો પાતો
 દરદીને ખવાડવો. અથવા ચાખના છાણનો રસ ૪) ટીપાં આંખમાં
 નાંખવાં.

૨૮=બાળકોની આંખો આવે તો પહેલે દીવેલનો જુલાળ
 આપવો.

૨૯=આંખનું તેજ વધે=રતનજોતના દુધમાં ૩ ભીંજી તેને મુકવીને
 જોટ બનાવે. એક કાદવના કોડીઆમાં થી મુકી, તે જોટ સળ-
 ગાવે અને કાળજી પાડે. તે કાળજી કાંસાના વાસણમાં રાખે
 અને અંજન કરે,

૩૦=આંખની ઝાંખ મટે=આંખની અંદર થંડા પાણીના
 ફડકા રોજ ૩ વાર મારવાથી આંખની ઝાંખ અને ગરમી મટે.

૩૧=આંખણી—આંખના પોપચા ઉપર ફડકી થાય તે ઉપર
 અણીની મગજ પાણીમાં ધસી લગાડવું.

આંખણી આંખપર થાય તે માટે—ગાવનું દુધ અને બેંસનું
 છાણ સંભાગે મેળવી લગાડવું.

હાથની આંગળી બીજા હાથની હથેલી પર ધસે. ગરમ થાય
 ત્યારે આંખણીને તે આંગળી લગાડવી. આમ ઘણીવાર કરવું.

આંખણી માટે—સીંદૂર અથવા લખવાની કાળી સાડી લગાડે.

૩૨=આંખ દુખે ત્યારે આવરના પાતરાને દુધમાં બાફી આંખ તેની
 પાટલી મુકે, આવરના ઝાડના નાના છેડ રેતાળ જમીનમાં દરિયા
 કિનારે થાય છે. તેના પાદડા સુનામખી જેવાં છે. તેની ઉપર ફલ
 પીલાં પકી રાતાં થાય છે. તેના બીની સીંગ આવળની સીંગ
 જેવી થાય છે. મેંદાના સીંગરાં જેવાં ગોળ પાદડાંવાળી આવરને
 મેંદી આવર કહે છે. તે સુનામખી જેવું કામ કરે છે. મેંદી
 આવળને મીઠી આવળ પણ કહે છે.

૩૩=રોસની આંખમાં વંધ=કાળી મુસળી બકરીના દુધમાં
 ધસ અંજન કરવું.

૩૪=આંખ નળીવાળા દરદીએ પગના તળીએ અને
 માથાપર હમેશ રોજ તેજ દીવેલ મસળવું. ત્રીફળાનું ચુરણ ખાતું
 અને તેના ટીપા આંખ મુકવા.

૩૫=આંખે નજીવે } મણેલીનું મળ બોકડાના મુનમાં
 " જાંખ } ધસી અંજન કરવું,
 " પડશે } મોથને પાણીમાં ધસીને અંજન કરવું,
 " અધારા } સરમાવાના પાનનો રસ અને મંચના
 દીપાં મુકવાં,

૩૬=જાણવા-૪) વાજ અંગેનો સત્ત્વ દૂધમાં ઉકાળી પીવો,
 દરદ નરમ રહેશે.

૩૭=પરવાળાં=પાપણુના વાળ અંદર આંખમાં વળી જઈ
 દુખ દીએ છે તે માટે ૨) તોણા. સુરમાના પથ્થરને ૧) તાગ
 ઇંદ્રવારણુના ફળમાં ખોસવો. ફળ સુકાઈ રહે તે તે સુરમો મીઠાં
 ત્રીજા ફળમાં એ મુજબ ૩) વાર પકડી સુરમો ખારીક કરી
 આંખે આંજવો.

૩૮=આંખની જાંખ મટે. નીરમળીના બી ઝર કચુરાના જેવા
 છે. ગંદ પાણી હોય તેમાં નાંખવાથી પાણી નીતઈ નીરમળ અને
 છે. આંખની જાંખ તોડવા અને આંખના તેજ આપવા નીરમળી
 કપૂર. મધ, સાથે મેળવી આંખે લગાડવી.

૩૯=આંખનું તેજ વધ, આંધળો દેખે—કાળા નામના પેટ
 માંની ચરબી લોકાના વાસણમાં તાવે. તત્તી કાળજી બહુ તપાસથી
 પાટે. માટીના કાળીઆને મધિસરાનો રસ ચાવડી ખાયામાં સુકાવે.
 સંભળી નજીવું પાત લોખંડના વાસણમાં મુકે. અંદર જેત મુકી
 તેની ઉપર એકથી વાજ ૨ તો બુંદો દોરડના મોઢાં
 આગળ મુકા પકડી દોડા રોડાન કરીને ઉપર પેટું દોડીયું લોકે
 અને કાળજી પાટે આ મેસ આંખમાં આજે તો આંધળો પણ
 જોતો થાય.

૪૦=કુંડી નજર=પરવાળાં=આંખના દરદો માટે. આંખના દરદો
 માટે સાંકડીનું મળ ધસી અંજન કરવું.

૪૧=આંખનું તેજ વધે—ગોંડી રી બ શેર. સાકર બ શેર
 એની મેળવણી બનાવી જાડના વાસણમાં મુકે તે વાસણ પાણીવાળી
 એક તપેલીમાં તરવું રાખ તે તપેલીના ઉપર કાદવનું પાણીથી જ-
 રવું વાસણ મુકે. તે સુરણ એક તોલો રોજ એ વાર ખાવું.

૪૨=આંખના દરદ માટે—મમીરા છુતી ઘી સાથે મેળવી બત્તી
 સળમાવે અને કાળજી પાટે તે કાળજી આંખે આંજવું.

મમીરી.

૪૭=મમીરી એ મમીરાંના જેવી છે. તેને મળતી આવે. દરદારના પહાડપર થાય છે.

મમીરી નર છે અને મમીરી નારી છે. મમીરી દીસે જોવામાં આવતી નથી એના ચતકાટથી રાત્રે જણાય છે, એવું મૂળ સંકેદ જુખરા રંગનું હોય છે.

અનાવટી મમીરી,

કોઈ જાડના મુળીઆને નાત્રીક એસીડના પટ આપે અને પછી તે મુળીક મુળીથી રંગેલા કપડા ઉપર ધસે તો કાળો રંગ નીકળી જાય. લુંગું સંકેદ થાય. આવો દેખાવ કરી તે મુળીઆ મમીરા તરીકે ઓળખાવ.

આમર વા=ચુકામા=રંગાંનાના મુળીઆને ઘસી સાફ અનાવે તે આંખની કીકી ઉપર પાંચ મીનીટ દાખી રાખેતો આંખમાંથી ગરમ પાણી નીકળે અને આમરવાં મટે.

મમીરી.

આઈફામાં હોદાદા ગામમાં એ મલે છે. આરબ લોકો એને દરજી દુટીઆ કહે છે.

આમરવા માટે—આંખની કીકી ઉપર મમીરી લગાડવાથી આંખનું પાણી ખસે છે.

ગળીથી રંગાયલા કપડાં ઉપર મમીરી મુકે તો કાળો રંગ નીકળી જાય અને કપડું સંકેદ થાય.

ધોળી સાંટાડીનું મુળ મમીરા જેવુંજ વઘદક કામ કરે છે.

કાશમીર તથા કાબુલમાં મમીરાના છોડ થાય છે એના છોડ ચંડકમાં ઉગે છે, તેના ઉપર રાત્રે રોશની દેખાય છે. એની ગાંઠ હળદરની ગાંઠ જેવી પણ બહુ મખન રહે છે. કાગડાના પીછ ઉપર પાણી લગાડી મમીરી ઉપર ધસે તો કાળું પીછ સંકેદ થાય છે.

૪૭=આમરવા, માથે દુખાંત થયા પછી થયેલો અંધારો મટે=મમીરાને પાણીમાં ધસી અંગન કરવું.

આંખના પાપણુ ઉગે=રસમતી, દરડે અને સફેર પાણીમાં ધસી આંખની આસપાસ લગાડે અને આંખમાં અંગન કરે.

આંખનો કાળો જુલાઇ પડે તો—કાચા ચણાની દાળની લેપડી ડાળા ઉપર બાંધી તે ઉપર પાંચ બાંધી ૩ દીવસ રહેવા દેવી.

આંખમાં તમ્બર આવે તે માટે કાળી મુસળી દીવેળમાં મેળવી અંગન કરવું.

આંખ ફટકતી હોય આંખમાં વસવાટ થાય ત્યારે—મધમાં સીધવ ધસી આંખે અંજન કરે, અથવા કડાની પાનરી દૂધાણીમાં જીંજની વાટીને આંખપર મુકે.

આંખના દરેકા.

૧ આંખની ગરમી માટે રસવંતી દુધમાં અથવા લીંબુના રસમાં ધસીને લગાડે.

૨=જેડીમધ મધમાં ધસી લગાડે.

૩=આંખની રતાસ કમી થાય, ગુલાબજળના ટીપા આંખમાં નાખે.

૪=આંખ જોડે (બાલકની) ને માટે માતાના દુધમાં ફટકીને ભુંકા મેળવી તેની સળી બનાવે; તે સળી આંખમાં આજે.

૫=આંખ બગડવાનું ૧) કારણ આંખોને દીવસનો ને રાત્રીનો કામ થઈ સંકે નેટલું કરવા હેતુ એક કુદરતી નીયમ છે; રાત્રે અંધારામાં આંખને આસામેસ આપણે કુદરતી કારણે દોષે. વખતના ફેરફાર સાથે અને કામનો બોલ વધવા ને લીધે રાત્રી વેળા બતીથી કામ કરવાનું સરૂ થયું. જ્યાં સુધી દીવસ અને કોપરેલની બતીથી કામ થયું ત્યાં સુધી આંખનું તેજ ઘટેલું જણાયું, નહીં. વખત જતે, જન જનની વધુ રોશની વધતી ગઈ તેમ આંખો નખળા થતી ચાલી. નાના બાલકને રોશનીથી આંખનું તેજ ઘટે છે. આંખ બગડે છે. તેથી તરતના જનમેલાં છોકરાની આંખને નુકસાન નહીં થવા દેવાના હેતુથી દીવસની રોશનીથી બચાવવા, તેઓને ઘણા દીવસ અંધારી ઓરડીમાં રાખવાનો રવાજ અસલ હતો. કેટલીક ન્યાનીમાં રવાજ એવો છે જે ૪) માસ સુધી તરતના જનમેલાં બાળકને ચાનની રોસની જોવા દેવી નહીં. સુવાવડી બાઈડીને અંધારી ઓરડીમાં રાખવાની મુખ્ય મનઃક્રમ આ હતી. કુદરત તરફ જોતાં આ રવાજને ટેકા મળે છે જે કુતરાં, બીંટાડાં, ચલ્લી, ઠાગડા, ઉંદર વગેરેના બચ્ચાંની આંખો જનન્યા પછી ઘણે દીવસે, અને આંખો રોસની જોવાની સક્તીમાં આવે છે ત્યારેજ તેઓની આંખો ખુલે છે, આ કાયદો હવે અમલમાં રહેતો નથી. તેથી બાલકોની આંખ જળાડી બગડે છે. આ જમાનામાં ઉલ્લેગ વખો છે અને તેથી ઘણા કઠાક દીવાની બતીથી કામ કરવું પડે છે. વધારે અને વધારે તેજવાળી બતીથી હવે કામ લેવામાં આવે છે; તેના પરીણામમાં આંખનું તેજ ઘટે છે, અને અસમાની મદદ લેવાની જરૂર જણાય છે. આંખને બચાવ માટે રુકસમાં જતા છોકરાઓને, કોપરેલ, દીવસની બતીથી નેટલું કામ થઈ સંકે નેટલું કામ રાત્રે કરાવવું.

આંખમાં આંજની,

૧=૧૦૦) વાર ઘોયલા વીમાં અથવા ઘણા વખતના જુના વીમાં સીંદુર મેળવી આંજની પર લગાડવું.

૨=રસવંતી, સુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ આંજની પર લગાડવું.

૩=આંખમાં પાન ઝાડ પરથી તોડે ત્યારે તેનીદાંડીમાંથી જે ચીકણું પદાર્થ નિકળે તે આંજની પર લગાડવો.

૪=મેંસના જાણુનો રસ, દુધ સાથે મેળવી લગાડવો.

૫=ઉજળી ચણેલીનું મુળ સ્ત્રીના દુધમાં ઘસી આંજની પર લગાડવું.

આંખનું કુળું

કુળું કપાય, સત્યાનાસીતા રસ ૧) થારીમાં વા દીવ ઝેડા ભરે, ઠારીને પેહેલે ઘીના હાથ લગાડે, નડકામાં સુકવવું, ધુળ જતા દેવી નહીં. એની ટીકરી ખનાવે, તે વીમાં અથવા દુધમાં ઘસી આંજને, આ ટીકરી ૧) વરસ પછી નડાયી થાય.-

૨=નિરમળીના (નિગમલી) ના બી મધમાં ઘસી આંજને.

૩=અક્ષરકરાના ચુરણો મેળીના દુધમાં ૩) દીન ખરસ કરે. તેની ગોળી ખનાવે, પાણીમાં ઘસી આંજને. ૧) માસ સુધી રાજ એ વાર આંજને.

૪=મવમલના કટકો અક્ષરકરાના દુધમાં ૭ વાર પત આપે. કાઢવના વાસણમાં તે આંજને, નિર આંખનું સાથ મળવી આંજને તો જનવરનું કુળું બી મધે.

૫=સીતળાનું કુળું—ગેરચુડા ટાંક ૧), સાદડી બાપા. ૧) ટાંક, ગંધેલીના દુધમાં. પીસી ગોળી ખનાવે, ન પાણીમાં ઘસી ૧૧) દીન આંજને કરે—

૬=દામદા ઘાસનું મુળ કાંતે પાંતે. અંગેડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી આંજને. દાઢી (સત્યા નાંત)નું દુધ ૧ દીપુ, થો ૩ દીપાં એવી મેળવણી કરી સોનામાં રાખે આંખ આંજને કરે તો શરૂઆતનો મોતીઆ, કુળું, આંખના કાંચ, રાત્રીના અમરવા, દરેકાને ફાંપેલા આંખ, કાંજાજ નિર્ભય છે,

આંખે અંધારાં

આંખે અંધારાં આવે તે માટે—પિત્તથી મસ્તક ચડે અને આંખે અંધારાં આવે ત્યારે ઘાસીઆ પિત્તપાપકાનું ચુરણ નેત્રમાં મેળવી તાળવાં ઉપર અરેલા આંખના જંદા લેપ કરે.

આંખના પાંપણ ખરી ૫૩.

૧=એ માટે ચપેલીનું તેજ ઇડાની સફેદી સાથ મેળવી આંખે આંખે તો બાલ પાંખ ઉઠે.

૨=ઝિરંડીઆ તેલને ખુબ ઉકાળી અંદર બારીક મોરચુડા નાખી મેળવે. રોજ ૩) વાર આ તેલ આંખે આંખે ખરી મયલી પાંપણ પાછી થાય. એ તેલ ૫) તોલા મોરચુડા ૨) વાલ

આંખે કાંકરો.

આંખે કાંકરો ખુબ, આંખ ખટકે, આંખ દુખે, તે માટે આંક-ડાના દૂધમાં બીજવંલું રૂંડ પુમરૂં પગના અંગુઠાના નખ ઉપર મુકે.

મોતીઓ આંખનો.

કરણનો એકસ્ટ્રેક્ટ, અગ્રિજ એકસ્ટ્રેક્ટ નકસવામીકા તથા અગ્રીજના જેવો ગુણુ ધરાવે છે અને તેનાજ પ્રમાણમાં ખાવામાં લીએ છે.

૧=કુલું, મોતીઓ—આંખનું કુલું તથા સરવાતનો મોતીઓ સારો થાય. ઉપર મુજબનો કરણનો મલમ આંખ લગાડે અથવા અગ્રિજ એકસ્ટ્રેક્ટ બેલેડાના ટીપાં 'મનાવી' આંખમાં નાંખે છે. તે મુજબ એકસ્ટ્રેક્ટ કરણના ટીપાં બનાવી આંખમાં મુકે તો કુલને તેમજ મોતીઆને કાયદો કરે.

૨=આંખના દરદો, મોતીઓ, જામરો સાત ચાય—કાંસાનો ઠાળીને જરા ઘી લગાડીને દાર્ડીના છાંડનો રસ મુકવે તે મુકાય તે તેની ટીકડી બનાવવી, આ ટીકડી દુધમાં ઘસી આંખ લગાડવા કરવી. આટ્રોપીઆ, પોટાસ આયોડાઇડ અને મરુકાઉરીના મલમ જેવું એ કામ કરે છે. આ વાપરવામાં જરાએ બેખમ નથી.

૩=આંખનું કુલું મટ—દાર્ડીના છાંડમાંથી રસ પીળો નીકળે છે તે એક ભાગ અને ઘી ૩ ભાગ મેગી સીરીમાં ભરી રાખે અને તેમાંથી રોજ અંગળ કરે. કુલ: માટે આ રામચાણુ મનાજ છે.

૪=આંખનો મોતીઓ અટકે—નાંદળા, જેડીમધ, તજ, અને દાર્ડીના મહુડાનું સંભાળે ચુરણ બનાવી ૧૦ તોલા ચુરણ મધ અને ઘી સાથ ૪૦ દીવસ સહવાર ખાનું.

આંખમાં પુલું

૧=આંખનું કુલું, ગાયના દુધમાં સુંઠ ધસી અંજન કરવું.
૨=આંખનું કુલું કપાય=પકવેલું સમુદર ફળ બકરીના મુતરમાં ધસી અંજન કરવું.

૩=કુલું આંખનું નરમ અને કાચું હોય તો જીરાંના પાણીમાં બખે દીપાં આંખમાં મુકવાં.

૪=કુલું--ગંધડાના દાંતને પાણી સાથે ધસી આંખમાં આંજો તો આંખનું કુલું મટે.

૫=આંખનું કુલું--ગીલોરીના છેરને માતાના દુધમાં ધસી આંખે લગાડવું અથવા ચક્ષ્માના છેરમાં સાકર વાટી આંખમાં ભુકી બબરાવલી અથવા સફેદ મુસળીને સ્ત્રીના દુધમાં ધસીને આંજી અથવા ફટકડીના ચૂરણનું અંજન કરવું.

૬=કુલું આંખનું--ચલીઆતો અધાર અને સાકર સમભાગે મેળવી તેની ખારીક ભુકી આંખમાં મુક્યા કરે તો કુલું કપાશે.

૭=આંખનું કુલું બે માસનું હોય તે મટે--કપુરને વડના દુધ સાથે મેળવી આંખમાં અંજન, કરવું ઘણા દીલસ ચાલુ રાખવું.

૮=આંખમાં કુલું-- કુલું સફેદ જગા જીપર હોય તો ૧ વાલ ફટકી અને ૨૫ તોલા પાણી મેળવી તેનાં દીપાં આંખમાં નાખવાં. એ બહુજી અકસીર દલાજ છે.

૧૦=આંખનું કુલું મટે--જીરાંના પાણીના ૨ દીપાં મુકવાં અને ચક્ષ્માની અધાર અને સાકર મેળવી અંજન કરવું,

૧૧=આંખના કાળા ભાગમાં પુલું પડે તો વડાચર મીઠું, જાસમાં મેળવી અંજન કરે,

૧૨=આંખનું કુલું મટે--સમુદર ફળ અને ઘોડાનું નખ પાણીમાં ધસી અંજન કરે

૧૩=આંખનું કુલું સહીઅંડમાં થએલું મટે.

ગંધડાના દાંત અને સાકર સમભાગે પાણીમાં ધસી આંખ લગાડવું. ચરકવા (ચક્ષ્મા) ની અધાર અને સાકર સમભાગે ખારીક કરી ચૂરણનું અંજન કરવું.

૧૪=આંખનું કુલું મટે--ધાળી મુસલી સ્ત્રીના દુધમાં ધસી ૨૧ દિન આંજો.

અટળ

૧=આટળ ઉપર ચંચેલીના પહોંડાનો રમ મુક છે, તેથી આટળ નરમ થાય છે. ધઉનું શુકુ સરકામાં ભોંઝી ને આટળ ઉપર બાંધવું.

૨=કાંદો છુંદો આટળ ઉપર મુકાય છે. તજનું નેત્ર આટળ પર લગાડયા કરવું.

અંતરગળ-ગોળીમાં અંતરડું-ગોળીનો

આજર- ૧૨ંગગાંઠ-ગુલ ગોટો, વધરાવળ

૧=દાડે દસદર ગોળા સાથે ખાલી

૨=ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે ને માટે નવજારી પ્રાંતના કામનજ તાલુકાના દસદર ગામમાં દાદમ દર્ સાદું કરે છે તે નીચે મુજબ.

જે બાળુએ સારંગ ગાંઠ દોષ નેથી સમિતી બાળુના હાથની બાળુપર હાલમ મુક છે. દાદમ કહી જગાપ. મુકવા ને ચોકસ કરવા માટે નીચે મુજબ કરવું.

જે હાથ ઉપર દાદમ દેવામાં દેવા ને હાથને ખીનત હાથથી પકડે. એટલે ખીનત હાથ પીડ પગડોથી પપાર કહી ને હાથવડે પેલા હાલમ દેવાના હાથની બાળુ પકડવી. અને એટલી ઉચાછએથી બાળુ પકડવી. તેમ કરતાં, અંગુઠો દાદમ મુકવાની બાળુની જે જગપર પોહોંચે ત્યાં નિશાન કરવી. આ નિશાન કરેલી જગા ઉપર હાલયોગ કરેલા લોખંડના પાતળા સળીઆથી દામ દેવા. તેને ૨૦) દોવસ કરવા દેવો. પછી બાવળની હાલનું ઉકાળેલું પાણી લગાડી રૂઝ લાવે.

દાદમ દેવાની અંગે રીત મુજબ પેલી નીશાન કરેલી જગા ઉપર બેલીસ્ટરીંગ પેપર મુક. જાગરો પડે ને ફોડે. તેમાં કાચો ચણો મુકી બાંધી દોએ. તે ચણા વાળી જગાએ ખાડો પડે ત્યારે તે ખાડામાં મીનતી ગોટી મુક. ને જખમને કરવા દોએ રૂઝ આવવા દોએ નહોં. ૨૦) દોવસ પછી રાજમતા. મલમન પત્તી મારી રૂઝ લાવે.

અંતરગળ=Rupture, Inguinal Hernia ૨) જાતના છે, રીડ્યુસએ એટલે જે ચડે ઉતરે તે અને સ્ટ્રેનગુલેટેદ એટલે ઉતરીઆ પછી પાછો ચડે નહીં તે એમાં જોખમ ઘણું છે.

૪ ચડે ઉતરે અંતરગળ માટે સરઆતમાંજ જતર (પંતો) વાપડે તો તે દરદ નિકળી જવાનો સંભવ છે.

૫ અંતરગળ બાલકને હોય તો નવસાર ગાા તો. સ્પીરીટ રાા તો. પાણી સેર મેળવી તેના પોતાં મેલવાં.

૬ અંતરગળ પાછો ચડે નહીં ત્યારે ગેરીના ૧) તો. લીને કાંસાની થાળીમાં શીણુવું. તેમાં ગા તો. રાહાલ નાખી ફરી શીણુવું તેમા વચનાશ ગ તો. મેળવવી તેના જોખીપર લેપ કરવો.

૭ તંબાકુના લીલાં પાન ઉપર સીધારસ લગાડી જોખીએ બાંધવું લીલો તંબાકુ ન મળે તો સુકાને પાણીમાં ભીંજવી નરમ થાય તે વાપડવો. સુકા તંબાકુ વાપડવાથી, ઓકારી આવે, જીવ દોહોવાય.

૮ અંતરગળની સરઆતમાં મેડીના દાણા ગ તોલો આખા પાણી સાથેજ એવાર ગળે તો ૧૫) દીવસમાં ફાયદો થાય.

૯ ખુમરીના પાન ફીઆના આકારના થાય છે. એની દાંડી લાલ છે. અરુના પાંતરાંની દાંડી માફક એની દાંડી પાંતરાંની વચ્ચે થાય છે. જે બાબુએ અંતરગળ હોય તેની સામી બાબુએ ગરદનની પાસે ખાંદ આગળ એનું ૧) પાન દાખી રાખે તેથી બક્ષીસ્ટર (ફાફ-કચ્છા) ઉઠે તેને દાંડી ૧૫) દીવસ કરવા દીએ. રૂઝ આવવા દીએ નહીં

૧૦ મીંદલના બી અને લીંડોળીપર જામે વાલ મધ સાથે રાજ ખાય.

૧૧ લાથના અંચુડા ઉપર એક મોટી અને જાહેરમાં દેખાતી નસ છે તેને ગરમ કીચેલાં લોઢાંથી દાંબે. જો દાખી બાબુની ગાળાંમાં આંતરું ઉતરે તો જમના લાથના અંચુડાની નસપર દાખમ સુકે. જો જમના બાબુની ગાળાંમાં આંતરું ઉતરે તો દાખા લાથના અંચુ-દાને દાંબે.

ગરોળી (જાણુવર)ના માંસનું ગ્રાહ આપવાથી વધરાવળ અને આમણું દરદ નરમ પડે.

૫૬) (ગોધમ) ના ઊડના મૂળ ઘેટીના દુધમાં વાટી લેખ કરે અને દીવેલ પીવું રોજ આલુ રાખે ૧) અથવા બે ઝાંઝા પુલાસાથી આવે એટલુંજ દીવેલ રોજ દુધમાં પીએ. ચામી દીવેલ કાશું સારી તેને ઉકાળી તેલ ઘરમાં તાણું ખનાવે તે ઉત્તમ સમજવું ૮) દીન ચાલે એટલું ખનાવ્યા કરવું.

જાતર પહેલાં અથવા કાંઠો એવી રીતે ખાંધવો જે આતરકું બહાર દેખાવું હોય તેને દાખે આ રીત આલુ રાખવાથી તરતજ દરદ નરમ પડે અને વધારે આગળ વધે નહીં.

લેખ—મિઘવ, પુરસાનીઅજમે, તંબાકુ (જઘેદો) દરેક ૨) તેજ ગધેડાના લીડ ૦૧ સેર પાણી સાથ ગરમ કરી નીડો લેખ ખાંધે અને ઇગારોઆના બી ૧) ચણાટી બાર રોજ બે વાર પીવું ૩) દીનમાં કાચદો ચાવ.

અંતરગળ.

અંતરગળ, એટલે ગોળીના દરદો આઠ ગંતના છે; જળ (પાણી) ભરાવાથી થાય તે 'વધરાવળ' લોહી " " " રક્તજન્ય વધી પવન " " " વાયુજન્ય આંતરું કાઠળીમાં ઉતરવાથી થાય તે સારંગ સોજે (દુઝરથી થવાથી) અને ચામડી નીડી થવાથી.

ઉપાયોમાં દાંઠ દેવો, વાયુને કાઢનારી દવાઓ, દસ્ત સાફ લાવનારી દવાઓ, ખાંડીના લાવનારી, ઉસતી કરાવનારી દવાઓનું સંવન કરવું સારજુ હોય તો પડે લગાડવો.

વધરાવળ માટે ઉત્તમ છે. ગોળીના મૂળમાં, દાંઠ દેવો અથવા કાનની વચમાં ગરમ અથવા થંડી સોય મોટી કાનું પાડણું કાનામાં દોરો પોષલો ૧) માસ રાખવો. હાથમી ડેડરી ઉપર હાથની કાંઈ પથ્થુ આંગળી વચ્ચે આંગળી ખેંચીને પછી દાંઠ દેવો. હાથના પોંચા આગળ વચલી આંગળીની નસ ઉપર આડો દાંઠ અંતર જે બાબુએ હોય તેની સામી બાબુએ દાંઠ દેવાય, દાંઠ દેવાયથી નસો ગોળી સાથ સંબંધ રાખે છે; એટલેજ નસનું મોડું ૧) નરેલી ખુલ્લુ થાય તો ગોરીના, પવન, પાણી, અને લોહીની રસીને બહાર નિકળવાનો માર્ગ મળે છે.

સોય, અથવા મુઝો ભોંપતાં દરદ થાય નહીં, માટે અંગ્રેજીમાં ઈંદ્રજુ લગાડે છે; તેમ દેશીમાં દેડકા નળવુજીને, આખો અથવા તેનાં

સરીસો કાષ્ઠ બાજુ ૨) કલાક બાંધી રાખે તો ચામડી સુણુ મારી જાય છે. અથવાં સુઓ ભેગવાની જગા ઉપર મીણુ તાવીને ખમી કાઢાય એટલું ગરમ લગાડવું તેથી મીણુની પોપરી બધાય; તે પોપરીમાં સુઓ જાય તો ચામડીને દરદ થાય નહીં આ ઇલાજ ગળની ચામડી પર કરી, સોય ચામડીમાંથી ફોડી કાઢો તો અનુભવ થશે.

પોત મુકવાની રીત—ગુણુ નીચે પીડી ઉપર અથવા ગુણુ આગળ જાંઘ ઉપર, અથવા જુગની ડેડરી ઉપર સળગાવેલા દળા દરનાં ગાંડીઆથી દામ દેવો. તે ઉપર ઘૂલેલો થશે. આંકડાના કુધમાં સુતરને બાંજવી તેની દડી બોર જેટલી મોટી બનાવી મુકે, તે ઉપર ફોળી જાતનું પાતરું બાંધે (૮) દીન પછી તે જગા ઉપર કાંતુ પડશે તે કાણુ ચોખુ મીણુ ગોટી કરી મુકવું પાટો બાંધેલા આંસી નીકળતી જગા રોજ ધોવી. મીનની ગોટી ધોઈ પાછી મુકવી, પાટો બાંધવો આ મુજબ રોજ કરવું સરીરમાંથી પાણી અથવા રજડો એ કાનાવાટે નીકળતું બંધ થાય દરદને ફાયદો થયેલો જણાય ત્યારે પેલાં કાનાને (જખમને) રૂઝ લાવવું હોય ત્યારે મીનની ગોળી પેલાં આંધાપર મુકવી નહીં પણ બોરડી બાવળ પીપરની છાલ ના ઉકળાથી તે ચાંદુ રોજ ધોવું અને રૂઝનો મલમ લગાડવો બીજી એક જાતનો દાંમ અથવા પોત=પગની પીડી ઉપર પેનસીલથી પાટલી સુતરની દોરી બાંધવી ગોળી સાથે સંબંધ રાખનારી નસ ૨૧) દીન પછી કુલશે આ કુલેલી નસને ફેડવી કાંતુ પાડવું તે માટે ચિતરાનું ચૂરનું ચુરણુ તેલમાં ગરમ કરી નસ ઉપર મુકે ખરાબ પાણી તે જખમાંથી બહાર નીકળવા દેવું ત્યારે દરદ નરમ પડે ત્યારે ટોપરાંને આળી તેના ચુરણુને પાણી સાથે મેળવી માખણ જેવું ઘટ બનાવે તે જખમ પર મુકવું પોત મુકવા પહેલાં અગત્યાના બી (ચુકડા) ૮) વાલનું ચુરણુ પાડવું આ ઇલાજથી ઘણા વરમના દુઃખી દરદીઓ સારા થાય છે.

ખાંસની દવા—ઈંગીરીઆના બી ચણોટીભાર વારી પાણી સાથે સંધાર સાંજ લેવાથી જરૂર ગુણુ જણાય છે આ ઇલાજ તદ્દન સુગમ સરલ અને સોંકસ છે.

લેપ—ધાંગડા તાગતં લોંડા પાસેર અને ખુરાસાની અજમે ૧૧ સેર પાણીમાં બારીક વાટે ગરમ કરે લેપ બાંધે.

લેપ—ખુરાસાણી અજમે વાટીને ગોળા ઉપર જાડો લેપ કરે છે ઉપર લીમડાના પાનનો લેપનો કંકેરો કરે તે ઉપર ઝરડાનું તંબાકું અથવા બજરનું પલાળાનું પાન મુકી પનો બાંધે, તેથી ગોળામાંથી પાણી કાઢે.

લેપ—કાંક્રાડને કાઢવના વાસણમાં બાળી ચુરણ કરે તે રાખ
બ્રીક કરી સીધવ સાથ મેળવી લગાડે દરદ અવસ્થ મટે.

જે બાળુની ગોળીએ આતરકું ઉતરે તેની સામી બાળુએ પીડ
ઉપર દાંમ મુક. દાદમ દેવાની જગા સીધવા માટે નીચે મુંજવ
કરવું. જમની બાળુ આંતરકું ઉતરે છે તે જમનો દામ પગડી
બરડા આંગળથી ગરદન આગળ નેટલો અને તેટલો ઉંચો ડાખા
ખજા આગળ લેવો અને જે જગા ઉપર વચલી નડી આંગળી લાગે
ત્યાં દાદમ દેવો. ૧) માસ દાદમને ઝરવા દેવો જેમ ઝરેહ તેમ ગોળી
નાંની થાય. ૧) દીવસમાંજ ફાયરો દેખાએ, ગોળીમાં મવાડ પહોં
જુનો હોય તો નરમ પડે નહી, પણ મવાદ વધવા પામે નહી.

ફાયરો થવાનું કારણ એ જે, જે નસમાં થઈને વીકાર ગોળીમાં
જાય છે તે નસને દાંબવાથી, ગોળીમાં તે વીકાર વધુજ થકતો નથી.

૧૩=અજમો ના તો. રોજ એ વાર ખાવો. તેમાં સિંધવ, મુંઠ.
ઈંજ મેળવે તે વધુ ફાયરો થાય.

૧૪=મુકી હળદ છોળેલી, ૫) તો. ચુણો ૫) સેર, પાણી મજ
ના એએને કાઢવના વાસણમાં ઉકાળે; વાસણનું મોં બધ રાખે પાણી
બળી રહે તે ગાડીઆ બહાર કાઢી મુકવે, તેનું ના તોંસા ચુરણ રોજ
સવાર ખાય.

૧૫=મોંપાતરીના પાન ૧૦) સફેત મરી ૪) નીમખ ૨) વાલ
હળડ ૧) વાલ ૫) તો. પાણીમાં વાડી રોજ સવારે ૧૦) દીન
સુધી પીએ.

૧૬=સિંદુર અને તેજ મેળવી મસળે.

૧૭=ખુનુ ઉન જાસમાં ગરમ કરી તેનો લેપ લગાડે અને,
કાચો બાંધે.

૧૮=ધોધરાના કંદનું પાણી લગાડે તો ગોળીની અંદરનું પાણી
સુકાય અને અંતરગળની જગા ચીમરાય.

૧૯=દીવેલીના મીજ ટાંક ૯) મરી, હળદર ટાંકન નવ, સીધવ
ટાંક ૪, ઈંગ ટાંક ૧૧ (લસણ ટાંક ૪) માળવી ગોળ શેર ના એની
મેળવણી ટાંક ૧) સવાર સાંજ ખાય.

૨૦=એરંડીઉ, સિંધાચુણ, હીરાકસીનો લેપ લગાડવો.

૨૧=ધોળીમુસરી કાળીમુસરી કાળાંમરી, અકલકરો, અજમોદ
એનું ચુરણ ૪ ટાંક ૭ દીન ખાય,

૨૨ સિંધવ, ઉપલેટ, છરં હીંમ એને મીઠા તેલમાં વાડી
લેપ કરે.

૨૩=અંતરંગ ૧૦ દીનમાં સારો કામ એ આશ્ચર્યની વાત છે કામ્યા જનવર (કામંડાની) રાખ સિંધાણુ અને તેજનો લેપ કરી લે છે.

આંતરડું વળખાએ.

આંતરડું વળખાએ તે વેળા પેતમાં દુખાવો ધણો થાય છે. કાંઈ વાર ગ્રાહાડો મોંઘા વાટે આવે છે.

૧=૦૧ તો સોદાખાધકરણ પાણી ૨ તો માં પીગલાવી સફરામાં પીચકારી મારવી. પછી એ આની બાર એસીદ ટાસ્ટરીક એ તોલા પાણીમાં ગલાવી. સફરામાં પીચકારી મારવી. સફરા દાખી રાખવો, અંદરથી કારખોનીક એસીદ હવા નિકળવા દેવી નહીં. આ અંધે હવા સાથે મળવાથી કારખોનીક એસીદ હવા ઉત્પન્ન થાય, તે હવાને, સફરા વાટે નિકળવા ન દીએ તો તે હવા આંતરડામાં જોડાયેલા ભરાએ તેથી વળેલું આંતરડું પાણું સીધું થાય અને ગ્રાહાડોનો રસ્તો ખુલ્લો બને.

૨=અમનની મદદથી સફરામાં હવા દાખલ કરે તો ઉપર મુજબ કામદો થાય.

૩=દરદીને ગરમ પાણીમાં બેસાડે.

આંગળ પેરો.

૧=આંગળપેરો—મરઘીના એક ઇંડાને કાનું પાડે તેમાં દાળ અને સફેદી રહેવા દીએ, દરદી દરદવાળું આંગળું એ ઇંડામાં બેસી પાટો બાંધે, તે પાટો ૩ દીન રાખે તો દરદ પાડે.

૨=આંગળપેરો—કાકમરાનું ફળ કાતરી તેને પોકળ બનાવી તે આંગળા ઉપર પહેરાવે છે. તે બધું દરદ ચુસી લે છે.

૩=આ દરદમાં અગન બધું બળે છે. નસ્તર લગાડવાથી દુખારો વધે છે, આ દરદમાં આંગળાનું એક પેર ખદી પડે, પછી બીજું ખરી પડે. કુમારીઆના પાંદડાંની લેપડી દરદ ઉપર બાંધવી અને ઉપર ઠંડુ પાણી મુકવા કરવું. લેપડી મુકાવા દેવી નહીં. અગન જલદી નરમ પડે છે.

૪=દરદ ઉપર ધતુરાનું દીંદવું છુંદીને બાંધવું.

૫=હાથીદાંતના વેદમાં દીવલ નાખી ગરમ કરી પોતીસ મુકવી.

આંતરડાનાં દરદો.

આંતરડાના દરદો, } આ માટે અનેનાસ ખાવામાં ગુણુકારી છે.
પીસામે પથરી, } અનેનાસનો રસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.
ગળ સુનો, } સાગ્ન ઉતારવાનો મુખ્ય ગુણુ એમાં છે.
દાળચીનીના દરદો.

આંતરડાનો કોદવાટ સમરે, લોહી સાફ કરે, રોગની સાફ કરે.
દામોદા કાચા ખારામાં ગુણુ વધારે છે. એનો માવો અને રસ દરદોને
સેદેસથી પચે છે. દામોદા, કાંદા, મીઠું અને લીંબુની કચુબર બનાવી
ખોરાક સાથે ખાવામાં ફાયદો છે.

દામોદા પાકાને સેરડીના સરકામાં ઉકાળી તેનો રસ ખાટલીમાં
ભરી રાખી ખોરાક સાથે ખાવામાં લીએ તો ખાનુ હજમ થાએ
દામોદા ના બી અને હાલ કાંડો કબજ કરે છે.

ઉકળાટ-અગન-શરીરે-બળતરાં

દાહ જરીરે.

૧=શરીરે અગન બળે તો કેળના કુમળાં પાંતરા ઉપર સુવાથી
અગન નરમ પડે છે.

૨=જાતી ઉપરના પીત તથા ગરમીથી આપું શરીર બળયું
બળયું થતું હોય ત્યારે કરીઆનાનું પાણી પીવામાં અપાય છે. જુખ
લગાડવામાં અને આવેલું હજમ કરવામાંટે અને તાવને માટે કરીઆનું
ઉપજોગી છે.

૩=શરીરે દાહ બળે—તો રેદાનના બી વાા તોલો પાણીમાં
લીંબુની રાખી તેનો લાઝ ગારી લઇને ફુધ અને સાકર સાથે
મેલવી પીવે.

૪=શરીરે બળતરાં બળે, દાહ બળે—આમળાનું પાણી શરીરે
ચોળવું. અને આમળાના પાણીથી નાહવું.

હાટીઝં દુટીઝં.

હાટીઝં દુટીઝં નરમ પડે—તજ, સંકે. જેડીમધ દરેક વા તોલો એલચી અને બદામ દરેક નંગ ગાર. એ બધાને ખાખરાં કરી ચાર ભાગ કરવા. ૧ ભાગને વા શેર પાણી સાથે કાઢવના વાસણમાં હાકાળી નવટાંક પાણી રહે તે ચાળી તેમાં ૧ તોલો સાકર નાંખી ગરમ ગરમ પાણી દરદીને પાવું અને ઓઢાડી મુવાડનં. કુચ્યા રહે તેને ઉપર મુજબ બપોરે હાકાળી પાવું. ૪ ભાગ ૪ દીવસ આ મુજબ પાવા.

ઝારી

ઝારી=આળકને સરીરે કુકી=અને ખસ માટે=પીપળાનું છેાંરે આં છંટ પાણીમાં ઘસી દીવસમાં ૪ વાર લગાડવું.

ઝાઝા.

ઝાઝા (ખચ્ચાને એક જાતના ચાણં આખે દીલે) થાય તે ઉપર ધતુરાના તથા આકરાનાં પાંતરાંની રાખ, બા તોલો સીંદર, બા શેર તેલમાં હાકાળીને તેલ શરીરે આપડવું.

હાટીઝં દુટીઝં.

એમાં સાધારણ તાવ આવે. સરીરના દરેક સંધાં અડી ગય. ૪ દીવસ અકરસાટ રહી પાંતાની મેળે નરમ પડે.

૧=તે માટે દીવાલમાંની જુની છંટતો જુલું, (મીઠાંની ગાગરી જેટલો મોટો) સેર બા મીઠું સેર બા, એઓને કાઢવની હાડમી બહુ ગરમ કરવું તે હાડી નાની સગરી ઉપર મુકવી. દરદીના કપડાં કાઢવા. અંગ ઉપર બંદુસ રાખી આ મીઠાંનો આફ લેવો. બા કલાક સુધી આખે દીલે બંદુસ ઓધેલું રાખવું. ૩) દીવસ આ મુજબ આફ લેવા. ૨=લેડાવજનું ચુગણુ ૧ વાલ થી ૨ વાલ રોજ ખાવું.

કમળો.

૧=કમળા માટે જુલામ લાવવાની પેટેલી જરૂર છે.

૨=ધાળી ડુંગળી, ગોળ અને હળદર ખાવી.

૩=સંધેસડા અથવા ખાવળના પાનનો રસ બા શેર, ૨) તોલો સાકર સાથે સાત દીવસ પીવો.

૪=ત્રીફલાનો રસ બનાવી પીવો.

૫=કડુ સર્વોત્તમ ઉપાય છે. તેના કાઢવામાં બે વાદ્ય નવસાર મેળવવો.

૬=એરનડાના (કુમળા) પાનનો રસ ૪ તોલા અને ગાયનું દુધ ૪) તોલા રોજ બે વાર પીવું.

૭=સાટોડીના પનમાંગનું ચુરણ ૦૧ તોલો, મધ, સંકેર સાથે ખાવું.

૮=એલીઆનો બુલાબ એક આંતરે લેવો.

૯=આંબળા સોનાગેડું, હળદર સમભાગે બારીક વાટી આંખે અંજન કરવું.

૧૦=ચણાડીના પાનનો રસ સુંધવો.

૧૧=પાન સાથે ખાવાનો ચુનો માખણમાં મેળવી ૩) દીવસ ખાવો.

૧૨=કમળો મટે-કાંડો ઘોળો, ગોળ અને હળદર સહવારે અથવા રાત્રે ખાવી;

૧૩=કમળો મટે-પાણીના પાન પાંચ સહવારે ખાએ તો ૬) દીવસમાં કમળો મટે. પહરેજી, દુધ, ગોળ, હળદર, નેલ, ખટાર્થ.

૧૪=કમળો મટે--કમોડના ચોખા ૧) તો. ૦૧ રોર પાણીમાં ૧ આખીરાત ભીંજવી રાખે. આ પાણી ગારીને ૩) તો. લેવું. તેમાં સાટોડીનો કણ ૧) તોલો મેળવી પીએ. સરદીની દેહવાળો ફક્ત ૦૧૧ તોલ લીએ. ગરમીની દેહવાળો ૧) તો થી વધુ લઈ શકે.

૧૫=કમળો દૂર થાએ—આમળા, સુનાગેડ, હલદર સમભાગે પાણીમાં આંખે આંજે.

ઊંબરોડાળો=બોં ઉમરી-આંજરે દરતી.

૧૬=બોં ઉમરીના ઊંડ ચાચ છે. તેના છેક થડમાં ફળ આવે છે.

ભાષક રક્તપીટ લોહી ગમે ત્રાથી નીકળે, દુઝતા દરસ, કમળો, લોહીનો સુધારો, પીસામે પડતો ઘટ પદાર્થ,	} આ માટે વાટકાળી ઉપાય છે. આસવ બનાવવા રીત. બોં ઉમરીના મૂળ ૧૪૦ તોલા. જેડીમધનાં મુળીઆ ૪૦ તોલા, બીલી મુળ ૧૦ તોલા, ગોખર ૧૦ તોલા. પાણી ૫૦ રોર.

એ બધાંને ઉકાળી ૨૫ રોર પાણી ગાળી લેવું, તેમાં નીચે મુજબ મેળવવું.

ચીનીકખાસા, સુંક, પીપર, મરી, નવકળ, સુખડનો ભુંકા, ચીત્ર કમળ, લવંગ દરેક ૩ તોલા, કાળી દરાખ ૨૫ તોલા, ધાવરીના કુલ ૨૫ તોલા, દેશી ગોળ સૌર ૧૦ મેળવી એક બરણીમાં ૨૦ દીન રહેવા દેવું પછી ખાટલી ભરી મુકવી. જેમ જુનો થાય તેમ એ આસવ નીતરો અને છે. પીવાનું વજન ૨૨થી ૪ તોલા દીવસમાં બે વાર, ખાધા પછી લેવું.

બોંઠિમરીનું ચુરણ—ઉપર મુજબ ચુરણ બતાવે છે. ચુરણ બનાવવાની રીત; મુળાંઆને ખાંડી ભુંકા કરવો, તે ભુંકાને બોંઠિમરના આખા છોડના રસમાં ૩ પટ આપવા. સુકવીને ભુંકા ૦૧ થી ૦૧૧ તોલા દીનમાં ૩ વાર લેવો.

૧૭=કરીઆતુ અને સાંકર ૦૧૧ તોલા, નવટાંક ટાંકાં પાણીમાં ભીંજવી રાખ. ૧) કલાક પછી પીનામાં લીંચે, આ મુજબ દીનમાં ત્રણવાર ત્રણ દીવસ પીએ; પાણી વધારે લેવામાં આવે તો ફાયદો છે.

૧૮=દરદીને ફેર્યાની માળા ગળામાં પહેરાવે છે તેથી કમળાને સારી અસર થાય છે.

૧૯=કપીતો અને વાયવરંગ દરેક ૦૧ તોલા, મધ સાથે ખાનું, ૨૦=કેળનો રસ ક્ષય રોગને દરે છે. જલંધર, કમળા, લીવરને ફાયદો કરે છે.

૨૧=ચનોટીનાં પાતરાંનો રસ નાંકિ મુકે તો પીતો મવાદ નીકળી સારું થાય.

૨૨=કલેળનાં દરદ, કમળા, બરોળ, પીતના છાડાં માટે ગળાનું સત્ત્વ સારું છે.

૨૩=ગધેડાના તાજાં લીંડવાને પાણીમાં ભીંજવી એક રાત રાખી તેનું નીતરું પાણી કલાડી રોજ સહવારે ત્રણ દીવસ પીએ તો કમળા સારું થાય છે.

૨૪=ક્ષય, કમળા, જલંધર, લીવર—માટે બીજા અનુભવીઓ નીચે મુજબ પીવાની ભલામણ કરે છે;

કેળના ઝાડની રાખ ૧ આંઠિસ, પાણી ચાર આંઠિસમાં મેળવી ૨) કલાક ભીંજવી રાખી એનું નીતરું પાણી પીવું. ઘણું ફાયદો આપે છે.

૨૫=કમળા સારું થાય—આકાદોરીના પાનનો રસ ૧૦-૧૦ દીપા બન્ને કાનમાં નાંખે.

ડાળડી કડવી-કડવા ગણકા.

૨૬=કમળો—મુઠા ગણકાનો ગર ની કંચ ભુડતાં પાણીમાં ના કલાક ભોળી રાખવો. ઉતાવળ હોય તો પાણીમાં પાંચ મીનીટ એકજનું ને પાણીના ત્રણ ચાર ટીપાં નાકના બને નસકારામાં નાખવા. અથવા કલાક પછી નાકમાંથી પીળું પાણી ઝરશે, તે નીકળવા દેવું. એ મુજબ ત્રણ ચાર દીવસ નાંખવું. ટીપા નાખવાથી ખમી કલાક એટલી એકજન બળશે. ત્રણ ચાર દીવસમાં ફેર જણાશે. પછી ક્યા ક્યારે મુકવાની જરૂર નથી. ધીરે ધીરે પીળાશ બધો આપોઆપ નીકળી જશે. પીસાબનો રંગ એકજ દીવસમાં બદલાશે. નાકમાંથી દારૂવાર લોહી પડે તો તેની ચિંતા નહીં. તે વખતે કાળા જોડા લીંબની માથા ઉપર મુકવી અથવા ભુની છાં (બધકામ તુડી ખેસુ હોય તેનું છાં) લુકા કરી પાણી સાથે મેળવી માથા ઉપર મુકવું. તે કડક આપશે અને નીકળતું લોહી બંધ પડશે.

૨૭=ગળામાં આગન તથા તરસ—આ ઈલાજથી કોઈને ગળામાં અમન બળે અને તરસ જાગે ત્યારે સુનામખીની ચાહ ના શેર બનાવવી, બાળીને તે પાણીમાં ૧ તોલો કાળા દરખ ણીઆ કાઢેલી ભીંજવવી, તેને ચોળી રસ કઢાડવો; તેમાં સાડેર પીમળાવવી, કુંડ પાડી ના શેર પીવું. આં મુજબ દીનમાં ત્રણ ચાર વાર પીવું. પેટ થણા નહીં આવે તો રોજ પીવામાં તુકસાન નથી. જો ત્રાડ થણા આવે તો સુનામખી વગરનું સાદા પાણીમાં બનાવી પીવું. કમળાનો થોડો રહેલો પીળાસ એ કઢાડે છે. ખોરાકમાં દલડ અને ચીકાસ ખાવાં નહીં. દુધ ને રોટલો ખાવો સારો છે. કોઈ અનુભવી ખીચડી અને ઘી ખાવાની રજા આપે છે.

૨૮=કુંડ બે આનીથી પાવલીઆર. સાકર ના તોલા સાથ મળી પાણી સાથ ફાકી મારવી. કલેજનું પીટ સોધન થઈ જાહડા વારે પડે છે, અને કમળો સારો થાય છે.

૨૯=કુકલેલના પાનનો રસ બંને નસકારામાં મુકે અથવા વારં-વાર સુધે તો નાકમાંથી પીળો રસ ગળે અને તાત્કાળ કાયદો થાય. ૨૪ કલાકમાં આથરે બીરો પાણી પડે છે. પાણી પડતું બંધ કરવું પડે, તો ગરમ ઘી સુંઘા કરવું. પાન લીલાં ન ગળે તો મુકાં પાનને ૧ રાત ભીંજવી રાખી તેનો રસ વાપડવો.

૩૦=કડવાં તુડીઆનો ગર, પાણીમાં ભીંજવી તેના ચાર ટીપાં નાકમાં નાખવાથી નાક વાટે પીળું પાણી ગળીને, કમળો નરમ પડે,

જૂર હોય તો ગુણ દીવસ દીપાં નાંખવા દીપાં નાખ્યા પછી એક કલાક ખીચડી ને લી ખાવું.

૬૩=તુરીકિ-કડ્ડીસવળ-પીટફળ એ બધાંએકજઃ છે. ડાહ્યા-ડાળકી લીસોડી, ગલકા કડવા, દુધી, તુંમડી કરતી. આ દરેક ચીજ કડ્ડી હોય ત્યારે તેનો ગુણએક સરખો છે. આ ચીજોનો લીડો રસ અથવા સુકા ગરને પાણીમાં પલાળી કાઢેલા રસના દસ દસ દીપાં નાકમાં સુકવાં અથવા ચટાડવાં અથવા આ ફળોનું બારીક ચુરણ રતી એક સુંબાડવું. તેથી પીટ ઝરે છે. આ નાસીકા રેચ બંધ કરેલો હોય તો લી સુકવું. નાકમાં દીપાં સુકવા પહેલાં લી ચાટવું જેથી ગળામાં અણચણાટ લાગે નહીં.

૩૧=કમળો તથા બલોર મટે=તુરીકિ કડવું-કડવી લીસોડી-એનાં બી દુધીના ખીજેવાં થાય છે. એના સુકા ગરને પાણીમાં બીજતી તેના દીપાં ચારપાંચ નાકમાં સુકે તો કમળો તથા બલોર મરી જાય એનાં સુકાં બી વાગીટ અને ઝાઢડો લાવે છે. એ બધા આકળાં છે.

૩૨=કમળી માટે-ભાંગરાના રસમાં ૬ માસા મરી વાડીને ખાવાં.

૩૩=બઉનું તેલ બે દીવસ આંખમાં આંજે તો કમળો મટે.

૩૪=કમળાની માળામાં જે સળીઓ વાપરે છે તે ગળાની ડાંબણી છે. લીલી ડાંખળીને સુતરના દોરાના અળગા બાંધી બાંધી હાર ખનાવે છે. જેમ ડાંખળી સુકાય તેમ દોરો તણાઈને લાંબો થાય છે. કમળા ઉપર એ કેમ ગુણ કરે છે તે સમજાતું નથી.

૩૫=દીનદોરીના પાતરાનો રસ ૯ ટાંક, દહી શેર ના સાથે દીન ૩ ખાવો.

૩૬=દુધીની અંને ધાનાની જડ વાડીને ફાડી મારી ઉપરથી ટુંકું પાની પીવું.

૩૭=નરમાનાના દીડવાનો રસ નાકમાં સુકે તો નાકમાંથી પીળા રસ ગળે અને કમળો મટે,

૩૮=કમલો-પતુરાના પાનનો રસ પાંચ દીપાં બંધ કાનમાં નાંખવા.

૩૯=કમળો મટે-આકડાના મુળને ચોખાની ધુણમાં ધસી તેકુ એક દીપું નાકમાં સુકવું.

૪૦=કમળો-પતુરાના પાનનો રસ આખા શરીરે મસલવો, મોઢાં આગળથી શરૂ કરી પગ આગળ મસલતા આવવું પછી તડકે ના કલાક બેસવું. ફક્ત બે દીવસમાં ફાયદો થાય છે;

૪૧=૪) તોણા ત્રીફળાને બેર પાણીમાં ઉકાળા, પાણી દોઢ; શેર રાખી તેમાંથી રાા તોણા દીવસમાં ત્રણ વાર પીવાથી કમળો સારો થાય છે.

૪૨=કમળો, કલેબનું દરદ=ચુરદાના દરદને—કાંકળ પોપરી ધણી સારી છે; દરદને મુતરાવી કહાડે. કુકકાના દરદને ફાયદો કરે છે. ચાન્ન=ચાર માસા.

૪૩=દેવદાંગરના કુલનું ચુરણ એક ચોખામાર દરદી મુઘે તો નાંકમાંથી પીજો રસ ગળી દરદ સાફ થાય.

૪૪=ત્રીફળ ના શેર અને પાણી એક શેરને ઉકાળા ના શેર રાખવું તેને ગાળી અંદર ૧૧૧ તોણા મધ નાંખી તેના ત્રણ ભાગ કરી દીનમાં ૩) વાર પીવું.

૪૫=કમળા માટે તલવનીનું મુળ આતવારે સવારના મુરજ ઉઘવા પહેલાં લારી, પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો કમલો નાપ.

૪૬=કમલો—દેવદારનાં મુળની ભુજીની પોટલી સુધીઆ કરે તો ફાયદો થાય.

૪૭=બીદાર એ એક જાતનું ફળ છે, તે ફળની નીચે લંબેશા એક કનું રહે છે. આ ફળ ગાંધીઆ વેચે છે.

કમળો માટે—બીદાર ફળને પાણીમાં ભીંજવવું. તે પાણીના ૩ દીપા નાકમાં નાંખવાથી નાક ઝરે અને નાકમાંથી પીજો પદાર્થ નીકળે નાક ઝરવું રાખે. નાકમાં જરા અગન લાગે, અગન ન ખમી શકાય તો માથાપર ઠું પાણી નાખે.

૪૮=કમળા માટે—અકંઠ જસંતીના મળ ખુદી પેહેલી રાતે ભીંજીની તેનું પાણી ૧૧૧ શેર રાતરે ૧૨) કલાક પીવું.

૪૯=કમળા માટે=૧૧૧ તોણા સાજાપાર પાણી સાથ સવારે ભુખે પેતે ૩) દીન પીવા. ખારાકમાં વ્યયદી અને ઘી ખાવું.

૫૦=કમળો—સમદ્ર શીષ્ય પાણીમાં ઘસી અંગન કરે તો કમળો નરમ પડે.

૫૧=કમળા માટે આપદાના ઝાડની ખાલના કટકાને કાચા સુત રના દોરાથી માંધી, હાર બનાવી દરદીના ગળામાં મુકવો અથવા તેની કમરે બાંધવો, તેનાથી કમળો નરમ પડે છે. આ ઉપાય ૬૭ આવું છે.

૫૨=કમળા માટે ઝીરનદીઆના પાંતરાનો રસ તોણા ૪, ચાવડું ૬૫ તોણા ૪, મેળવાને દીનમાં બે વાર પીવું.

૫૩=કચ્છીરવળ (કચ્છમાં ઘુરીમાં જેવું છે. એના મુકા મરને ૧) કચ્છ પાણીમાં ભીંજવી તેના ચાર ટીપાં નાકમાં નાખે તો કચ્છ મટે છે. જરૂર મરે ફરી મુકવું નહીં. ખાવામાં ૧ કલાક પછી જીરે ખીખડી લેવી. (નાકમાં આ ટીપાં મુકનારા ખીખડા હળદ અને શી ખાવા ના પાડે છે.)

૫૪=મળાનો સત્વ—મળ લીમડા ઉપર ચાવ તે સારી તે ખાવાથી કચ્છી લાગે છે. વેલો ભડો હોય તેમાંથી સહે સત્વ પછે નીકળે છે. મળાને છુંદી, પાણીમાં ભીંજવી રાખવી, ચાર દિવસ ચોળ્યા કરવી. તેમ કરવાથી અંદરનો આરા જેવો લાગ પડે છે. કુચો કાઢી બધ કપડાથી આળી મેવું. સત્વ ઠરી નીચે મેસે તેને પાણીથી નીતારી લેવું. ખીજું પાણી નાખી તે સત્વને ધોવું. મેચ્છુ ચાર પાણીએ ધોવાથી સત્વ સહે ચાવ છે, તેને મુકવે છે.

સન્ધીવા, કમળો, તાવ અટકાવવામાં મળાનું સત્વ બપોયની છે.

૫૫=કમળાને ફાયદો કરે—પાકી ફરીના રસ સદવારે મુખે ચેટ ચેટ ભરીને પીએ, પછી આખો દિવસ અપવાસ કરે. પાણી પીએ તો અડચણ નથી.

૫૬=કમળા મારે—ઝેરંડીઆનું મુળ ૧ તોલો ધસીને રાજ પીએ; સહેક કાંદો, હળદ અને મોળ ખાવાથી ફાયદો છે.

૫૭=કમરખનો રસ ૪ તોલા સાફર સાથે મેળવી સદવારે જામદાદમાં ૩ દિન પીવે.

૫૮=કમળા મારે—કુકરવાડાના વેળાનો રસ પાંચ ટીપા નાકમાં મેળવો અથવા એના ફળનું ચુરણ ૧ રતી સુંધવું. નાક મળીને નાકમાંથી પીળો પદાર્થ નીકળી જશે અને રોગ નાશુદ થશે.

૫૯=કમળા સારી થાય—કુંવારના કાંડાનો રસ લીમાં મેળવી દરદીએ સુંધવો.

૬૦=કમળાનો ઈલાજ—કુંવારનો રસ ૪ તોલા, સાફર ૧૧૧ તોલો મેળવી ૧૭ દિવસ દરદીએ ખાવું.

૬૧=કોઠીના પાનને દુધમાં વાડી તેનો રસ તોલા ૫ રોજ પીવે.

૬૨=લીંબુની ફાડમાં ચુનો મેળવીને ચુસે.

૬૩=લીંબુના રસમાં સમુદ્ર શીણ ધસીને આંખમાં આંજે.

૬૪=લીંબુના રસના ૨ ટીપા દરેક આંખમાં નાખે.

૬૫=વત્સવળંગ, કંપીલો સ્ખભાજ મેળવી ૦૧ તોલો અથવા ૦૧ તોલો થોડાં મધ સાથે ખવાડવું.

૬૬=પેટમાંનું દરદ જાય—સમુદ્ર ફળ લીંબુના રસમાં ખાવું.

૬૭=કમળા માટે—ના તોલો સોડા દર ૨૦૦ કલોકે પાણી સાથે પીવો.

૬૮=હરડે ૪ લામ, દરાખ કાળી ૧ લામ મેળવી ના તોલો ખાવી.

૬૯=સાદા અને ખાંડ સમભાગે લઇને ના તોલો ફાડી મારી બપોરથી સાંજ ૬૫ અથવા પાણી પીવું.

૭૦=સોના ગેર, આમળા, હળદર સંભાગે મેળવી અન્ન કરે તે કમળા માટે.

૭૧=હરડે, આમળા, મુંદ, કરીઆનું. કડું, સંભાગે લઈ કાઢાવો કરી પીવો.

૭૨=કમળાનો હલાજ—હરડાં, કાળી દરાખ દરેક ના તોલો રાજ ખવાડે તે મોઢા પરનો પીળામ જાય, અંતે રાસ આવે, દીન ૭ અથવા ૧૪ ખાવું. અથવા ઉકાળો કરી પીવો.

૭૩=કમળાના દરદીને—કાળીજીરી ના તોલો પાણીમાં વાડી તેનો રસ ગાળીને દરદીને રાજ ૩ વાર પાંચ.

દતનગ્નેન (તનદીરી)ના પાંચાનો રસ નાંચી ના તોલો ફાડીમાં મેળવીને ખાવો.

લીવર (કલેગ)ના દરદ માટે સરખાનું મુળ ૫ વાલ પાણીમાં ધસી પાવું અને કલેગ ઉપર ધસેલું મુળ બપોરે ખાવી.

૭૪=કમળા માટે—કમોદના આળા ૧ તોલો આખી રાત ૧૦ તોલો પાણીમાં બીજની રાખે, આ પાણી ૩ તોલો લઈ તેમાં સતોડીનો (વલ્લ) કણ ૧ તોલો અથવા વધારે ધસીને પીવું. ગરમીની દેવવાળો દરદી વધુ પી શકે, સરદીની દેવવાળો ના તોલો વાપરે.

૭૫=કમળા માટે લીંબુની ફાડમાં મરી ભરી રાખીને યુક્તે તે કમળા નરમ પડે.

૭૬=કમળો સારો થાય—આકાદીરીના જાનનો રસ ૧૦-૧૦ દીપા બધે કાનમાં નાંખે,

૭૭=કાસનીના પાનનો રસ ૭ તોલો લઈ ઉકાળવો અને પાંચ પાંચ તોલો સફેદ નાખીને પીવો, ખોરાકમાં મરતી દાળ અને રોડી ખાવી.

૭૮=દેવદારના મુળની બુટીની પાટલી મુંઝીઆ કરે તે કામદો થાય.

૭૬=આવળનાં કુશને બારીક કરી તેની ગોળી મધ સાથે વાળી તે ગોળી તેલમાં ધસી આંખમાં ચાર દીવસ આંખવી.

૮૦=કમળા માટે મેદીના પાતરાં ૨) તોલા લઘ તેને પાસેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવે, તે ગોળીને સહવારે દરદીને પાય.

૮૧=કમળા—કમળા માટે ૦૧ તોલો ફટકી, પાંચ તોલા પાણીમાં મેળવી બળે દીવસને આંતરે પીવી, આડો હિલડી સાથ તેની અઘચણુ નથી તેનાથી કમળો સારો થાય છે.

૮૨=કમળા—કમળા માટે સંધેશરાની તથા બાવલની પાણીને રસ રોર ૦૧ સાકર તોલા સાથ ૭ દીવસ પીવામાં આવે તે કમળો નય.

૮૩=કમળા—શુતખાસાના પાંદડાનો ભુકા કરી મુઘવાથી કમળાને ફાયદો થાય છે.

કમરનો દુખાઓ.

૧=કમરનું કળલુ મટે—કુવાડીઆના બી ૦૧ તોલો રોજ સહવારે ફાકે. ઉપરથી પાણી પીએ.

૨=કમરમાં જોર વધે—૦૧ તોલો મુનામખી હરણુના દુધમાં રોજ ખાલી.

૩=કમર દુખતી નરમ પડે—મોંયરીગણી આદા સાથ મેળવી રોડી બનાવી ઘી, ગોળ સાણુ ખાએ, તે જરૂર દરદ નરમ પડે.

કરમ પેટમાં.

બાળકોને પેટમાં કરમ આવે ત્યારે નીચે મુજબ આપવું.

૧=વાયવર્ગીને ભરડી અંદરની મીઠા કાઢાડી સેકવાં. ઉમરના પ્રમાણમાં ૧, ૨, ૩ મીઠા પાણીમાં વાટી બેવાર પાવાં. વાલકીમની ભુકા ૧ થી ૨) વાલ મધમાં અપાય છે.

૨=ડીકામાળી અથવા ટીકામાલી વાટીને પાવાથી કરમ ખેતી નય.

૩=કડવા છરી ૧) વાલ પાણીમાં પાવી.

૪=૧) કાંદવીઓ સેકા તેને વાટી ૪) થી ૮) પરીક્ષા કરવી. રોજ બે પરીક્ષા ખવાડવી.

કરમની ઉપલી દવામાંની દોઢખી દવા રાત્રે આપી સહનરે જુથાળ દીવેલનો આપવો.

૧૫=કૌવચ (બેરવસીંગ) ૧ ના કાંટા હરી વડી કાઢાડી ગોળમાં મેળવી ખવાડવી.

૧૬=કપીલો તેમજ કલબો ૧ થી ૨ વાલ આપવો.

૧૭=વટાણા જેટલો કપુર ગોળના નવટાંક પાણીમાં મેળવી તેમાંથી ૧) ચમચી (૦૧ તો.) દીવસમાં ૩ વાર આપવી.

૧૮=વડી વડવાઈના કુણા અંકુરો (કુમળી જડ) ને પાણીમાં વાડી પાવાં.

૧૯=ઉંદરકાનીતો રસ ૧) ચમચી પાવો.

૧૦=કુલવેલી ફટકડી ચણોડીભાર લઈ જુના ગોળમાં ખવાડવી.

૧૧=તલનું તેલ કરમને મારનાર છે, માટે તેલમાં તબેલી પુરી બાળકને ખવાડવી.

૧૨=કરમ પેટમાંના=પીતનો માથાનો દુખાવો એ માટે—દાકઃ-માળી ૦૧ વાલ અને એક અખરોટનું મગજ પાણીમાં વાડી પીવું.

૧૩=ત્રોડાની લાદનું ચુરણ કરવું, વાપવડંગના કવાથથી ૧૦૦ વાર તેને ભાવના આપવી, આ ચુરણ એ વાલ મધ સાથે ખસકને આપવું.

જુની દાડમરીની છાલ દોઢ તોલો, પાણી એક માં ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રહેને પીવું, નેહાર કાઢે પીવું.

૧૪=ફરાસ પાપડો એ આંની ભાર ખવાડવો.

૧૬=પલસ પાપડી અધડચરી કરી મગની દાલ જેટલી બાલકને ખવાડે અથવા ૧) પલસ પાપડી પાણીમાં છુંદી, ગારીને બાલકને પીવાડે—(આ પાણીમાંથી ખાર કઢાડી શકાય છે.)

૧૭=ગરમારાનો ગોર ખવાડવો. એ ચમત્કારી ઈલાજ છે.

૧૮=કાકડાસીંગ, કરીઆતું, કંકુ, ગરમારાનો અર સંભાજેલેવેલ તેનાથી ૪ થા ભાગે અજમો અને ૧૬ માં ભાગે ખોરાસાની અજમો લઈ વટાણા જેવડી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી બાલકને ખવાડવી.

૧૯=કરમ બાલકને થાય તે માટે આખાહજાડ અને સીંધવ સંભાજે મેળવી ૨) વાલ ખવાડવું ઉપરથી ગરમ પાણી પાવું.

૨૦=કરમની કસર મટે—પેપેનાસના ૩) પાન ચાહમાં નાખી તે ચાહ બાળકને પાવી.

૨૧=મીઠાં વમરની ઠળીઆ કાટેલી આમલી ૧ લામ, બીલાસુ ૧) જામને મેળ સાથે મેળવી એક વાસની ગોળી બનાવે, તેમાંની ૧) ખવાડે તો કરમ મરે અને કરમ ખખડીને બહાર પડે.

૨૨=પાછલી રાત્રે મરખા બોલવા પહેલાં કરમના મો ખુલ્લા થાય છે તે વેળા બાળકને તેની ઉમરના પ્રમાણમાં ૧૦-૧૫ ટીપાં કાચનવાટર પાણીમાં નાંખી પાવું. કાચવાટરને બદલે ખાંડી કાચ આલી શકે.

૨૩=ગાંધે બે વાગે સંધેસરાની પાલી લાવી તેનો રસ બનાવી રસ ના તોલો તેમાં બે ટીપાં તેલ નાંખી રાત્રે ત્રણ વાગે પાવું.

પાછલી રાત્રે કરમનું જોર વધે છે, કરમનાં મોં ખુલ્લા થાય છે, તેમજ સંધેસરાના જાડના પાનમાં રાત્રે બે વાગે રસવધતો આવે છે.

૨૪=અવરકંડીના પાનને પાણીમાં ઉકાળી ૧ ચમચી ઉકાળો પાવો અને તેના પાનનું વરાળીયું પેટે બાંધવું.

૨૫=કરમાંની અને કાચખીર બન્ને આપવાથી કરમ નરમ પડે.

૨૬=કાચી ફેરીની ગોટલીનો બુકા નીચલા દરદો માટે છે.

પેટમાંના કરમ દુજતા મસા, જાડા વાટે લોહી પડે તે, દસતાન બધું જતું હોય તે, તથા જાડા થતા હોય તે માટે આવામા બે છે. ના થી અરથો તોલો દીનમાં ૩ વાર પાવો.

૨૭=ગોળના પાણી સાથે કપુર ખવાડતાં કરમ પડે છે. ગોળ જુનો જોઈએ. ઉપદ્યોતો ગોળ ધર્મદા અપાય છે. તે જુનો ૩-૪ વરસનો ગોળ એકલો અથવા કપુર સાથે મેણેલી આપે છે. જુનો ગોળ જાહડો લાવવાનો ગુણ ધરાવે છે.

૨૮=કરમ માટે કપીલો થણો ઉપયોગી છે. અપટા, ગોળ અને સુતરીઆ કરમ બહાર પાડે છે.

૨૯=કરમ માટે મહેલો ઉપાય બન્ધ્યાંને કરમની અસર જણાય તો અખરોટ એક સહવારે અને ખીજ સાંજે ખવાડવી, રાતે સુતીવેળા દીવેલોનો બુલામ આપવો, કરમ હશે તો પડી જશે.

૩૦=કૂમી જતુંને માટે=	}	નીચે મુજબ છલાજ ચાલુ રાખવો.
યાદ દાસ વધે=		
લાલી સુધરે=		
વિષ પ્રટકને કાયદો આપે=		
ક્ષયને કાયદો કરે=		
શક્તી વધે,		

જેડી મધ તથા વાયવડીંગના ખીજ (ચિકંગ તનદુલેને) ભરડી ઉપરના છોળનાં કાદડી અંદરના ખીનો બુંદા સંભાગે લઈ તેની કાકો

ના તોભે ૧ માસ સુધી ખાવી (અથવા તેની ચાહ બનાવીને પીવી)
એરાકમાં ભાત, લી અને મગનું એસામણ લેવું.

મગનું એસામણ—મગ અને આમળા સુકાને પાણીમાં બારી
તેના એસામણને લી તથા છરાથી વધાર કરવો. ઉપલી કાકી ના
તેલાથી ફૂર કરી તે દર અડવાઈએ ના તોભે વધારી ૧ તેલા સુધી
વધવું. કાકી અથવા ચાહના આકારમાં લેવું.

૪૧=કરમની અને કાઠમીરનો રસ પીવાથી કરમ પડે.

૪૨=કરમ માટે—અંધેજી વરમસીલી માફક કાયકાનો પાઉદર
અપાય છે. બચ્ચાને એ માફક છે.

૪૩=દાડમના મુળની છાતનું ચુરણ ના તોભે પાણી સાથે ખાવું
અને જુલાઈ લેવો. (એનો ઘટ એરૂકટની ગોળી બની શકે.)

૪૪=પીતપાપડો અને વાયવરંગ દરેક એ વાત લેવું.

૪૫=મરવસીંગ (કાચા=કચર)ની કાટા વાળી સીમને દુધમાં નાખે
કાંટા છુટા પડે અને તે દુધ પીએ. પછી જુલાઈ આપે.

૪૬=ખાખરાની લીલી શીંગનો રસ મધ સાથે પીવો.

૪૭=લીમડાના જાલનો રસ મરી નાખી પીવો.

૪૮=સમુદર ફળ પાણીમાં ઘની પીવું.

૪૯=કરમ પડે (પેટમાના)કાળી મુસલી ગાયના લી સાથે ખાએ.

૫૦=ધોડાની લાડનું ચુરણ બનાવવું તેને વાયવરંગના ઉકાળાની
૧૦૦ ભાવના આપી તે ચુરન એ વાલ આપે તો કરમ પડે.

૫૧=કરમ જતું માટે ડીકામીરીનું ચુરણ ૧) વાલ અપાય છે.

૫૨=કરમ જ્યાંને થાય તે માટે—કેલોમેળ વણા ચણ કરે છે.
કેલોમેળ ઝેન એક, રંકામેળીઆ ઝેન એ, અનીસુ તેલ ડીપુ ના એક
બચ્ચાં માટે છે.

૫૩=નાના મોટા કરમ પડે—રંકામેળીઆ ઝેન એ, નસાતર છ ઝેન
એક વખતે આપવાં.

૫૪=સેનટોનાકન ઝેન એક, કેલોમેળ ઝેન ૧, રાત્રે સુતી વખતે
ખાંડ માથે આપવું.

૫૫=કરમની ગુંચ પડે—તર સેવડી (સેવડી જે ઉપર કુલ ન
ખાવે તે) તેને અમળુજ ખરે છે તેનાં પાતરાંનો રસ ૩ દીન પાવો
દરરોજ ૧ તોભે રસ પાય તો કરમ પડે.

૫૬=બચ્ચાંને વામીટ થાય તો કરમ જાતીએ છે એમ જાણવું.
તે વેળા ધાણા વાટીને સાકર સાથે આપવા. કરમ થયા હોય

ત્યારે બચ્ચાંઓ પાણી ઘણીવાર પીવા માંગે છે અને પોતાનું નાક ધવરીઆ કરે છે.

૪૭=ઘણા જુના ગોળ ઘણા કીમતી બને છે. ઉપકીઉ અને કરમ ઉપર ખવાડે છે. નેચી ઢાંદોડા આવે છે. કરમ નીચે ઉતરે છે. ગોળ જેમ જુનો થાય છે તેમ તેમાં જીજ્ઞાસ થવાની અસર વધે છે, કારણ તેમાં સીંદર=પોતાશ ઉત્પન્ન થાય છે. ગોળ જનવારના ખોરાક સાથે અપાય છે પણ તે ખટાશવાળો ન લેઈએ.

૪૮=બચ્ચાંના કરમ માટે સહેજે ઉપાય-૧ તોડો દીવેલ અને ૩ ટીપાં ટરેનટાઇનના નાંખી બચ્ચાંને આપે તો કરમ પડે. દીવેલ વેલાની દેવાની ખાસ જરૂર નથી. ગામડી દીવેલ જરા ગરમ કરી લેવું. તાજું દીવેલ ગુણ્ય આપે છે.

૪૯=બચ્ચાંને કરમ હોય તો દાડમડીના કુકરને પાણીમાં વાટી પ.દ.માં આપે છે.

૫૦=કરમ માટે—ઉદિગ્ધ અને વાયકર્મંગ સંભાગે લખ મધ સાથે ૧ વાલ જેવડી ગોળી બનાવી ખવાડે તો કરમનો નાશ થાય.

૫૧=કાળીછરી ૩ વાલ ખાખને જીજ્ઞાસ લીએ તો પેટના કરમ પડે.

૫૨=કરમ માટે—બીનિરંતી સુકી છાલનો કઢાવો પીવો.

બાળકને સેવ જેવાં જીણા કરમ સાથે ત્યારે રોટી કરવાનાં ફીકરાં પરતી મેસ દીવેલમાં મેળવી સફરામાં લગાડે તો કરમ નીકળી પડે.

૫૩=કરમ માટે વાયર્ડીંગ ૨) વાલ, નસોતર ૧) વાલ, કપીલો ૧) વાલ અને ૨) નાલા પાણી સાથે ઉકળાવવું, નિતર પાણી ૦૧ તો ૩) ૩) કલકે પાવું.

૫૪=બાળકના કરમ માટે—અતીતીપ ૧ વાલ મધ સાથે આપવાથી બદ્ધ કાયદો થાય છે.

૫૫=કરમ માટે—કીઓડીના તેવના ૨) ટીપા ખાણ સાથે બાળકને ખવાડવાં.

૫૬=કરમ માટે—વાયવર્ડીંગનો ઉકાળો બાળકને મધ સાથે આપવો.

૨) વાલ વાયવર્ડીંગ ૦૧ રતી ફેલોમેલ મેળવી આપે.

૫૭=પેટના જીણા કરમ મરે—અંકાલના મુળનો કઢાવો કરી જરા ઘી નાંખી પાવો.

૫૮=પંથી જાતના કરમ મરે—દરદીને રાત્રે સુતી વખતે ગોળ ખવાડે જેથી પેટના કરમ તે મીઠાસપર વળજે સહવારે દરદીને ૦૧

તોતો કપીલો દહીમાં ખવાડે તો બધા કરમ મરે ના તોતો કપીલો
મધ સાથ બી આપે છે.

૫૮=મું અને વાયવગંગ ખાવાથી કરમ મટે છે.

સુતામખી અથવા હનુવર કાચી, ગોળ સાથે ખાવાથી કરમ પડે.

૬૦=વાયવડંગ કરમને મારે છે. આથી કરમ પેટમાં મરી જાય
છે માટે તેને બદલે કાઢવા દીવેલનો જુલાય જરૂર આપેલા જોઈએ.

૬૧=સીતાખના પાદડાનો રસ ખવડાવે કરમ મટે આપે છે.
અથવા પાંદડાં ગળે આપે છે. એના વાસથી કરમ જાતીએથી નીચે
ઊતરે છે. સીતાખ ગર્ભસ્થાનને નુકશાન કરતા છે.

૬૨=મે વાસ સીતાખના પાનના રસને પાનના પાણી સાથે પાવે.

૬૩=કરમ પેટમાં પાંક નહી—સેકડાની સીંગ ખાનારને કરમ
પાંક નહીં.

૬૪=કરમ પડે—કમરકાકરીનું મગજ અને એલચી સંભાળે
લઈ લીબુના રસમાં વાડી ચણા જેવડી ગોળીઓ ખતાવે તેમાંની ૧
ગોળી રાતરે ૧૨ વાગે ખાવડને ખવાડે અને ઉપરથી ના તોતો
ખાન કુકાડે.

કરોળીઓ-છી ૫-છાહી.

૧=નસના નેત્રનું મર્દન કરવું.

૨=કળીયુનો ૧ ભાગ, સરસીઉં નેત્ર ૫ ભાગ મેળવીને શરીર
મસળી તડકે એસવું. પા કલાક પછી નાલવું.

૩=ચાળાખની ભાજી અથવા તેના મુળની રાખ પાણીમાં મેળવી
શરીરે ચોપડી ના કલાક તડકે એસવું અને ગરમ પાણીથી નાલવું.

૪=સુખડ અને ટંકણુખાર પાણીમાં ધરી લગાડવું.

૫=ફળદર અને કાળા તલ સમભાગે મેળવી શરીરે મસળવા.

૬=જો દરદીને માફક આવી શકે તો, કંડાં પાણીમાં એળેલી
ચાદર શરીરે વીટાળે, અને ધાખળો ઓઢી ૩ કલાક સુધી રહે અને
એ વખતમાં પીવાએ એટલું પાણી પીએ તો પરસેવો નીકળી
રોગ સારો થાય.

૭=કુવાડીયાના બી અધકચરાં વાડી દહીમાં ૩ દીવસ રાખીને
તે દહી સરીરે મસળવું અને થોડીવારે નાહી લે
કરોળીઓ નરમ પડે છે.

૮=કાળી છરી અને કાળા તલ સંભાળે મેળવીને ચુરણ બનાવી રોજ ના તોળે ખાવો. આમડી પર થતો કરોળીઓ તેનાથી સાફ થાય છે.

૯=કરોળીઓ માટે—મનસીલ, ટંકણખાર, હળદર સંભાળે વાટીને શરીરે લગાડે તે કરોળીઓ સાફ થાય.

૧૦=ચોળાઈતી ભાજીની રાખ પાણી સાથે મેળવી શરીરે ચોપડી તડકે ખેસવું. પછી ગરમ પાણીથી નાહવું.

૧૧=તુલસીના હોડને વળગેલી મટાડી પાણી સાથે મેળવીને લગાડે તો શરીર ઉપરનો કરોળીઓ સારો થાય.

૧૨=કરોળીઓ શરીરે થાય તો તેલીઆ દેવદારને લીંબૂના રસમાં ધસી લગાડવું.

કરોળીઓ માટે શરીર ઉપર વેંગણનો રસ લગાડે.

૧૩=સુકા આમલા પાણીમાં ધસી શરીર પર લગાડવા.

૧૪=તલના કુલ આમડી પર મસળવા.

૧૫=શરીરે સરંકા ધણા દિવસ ચોળવો.

૧૬=હળદ અને ફટફી પાણીમાં ધસી મગાડે.

૧૭=મજીને મધમાં મેળવી શરીરે મસળવી.

૧૮=કરોળીઓ માટે—મુળાના ખીજ ના શેર વાટીને ના શેર દીવેલમાં મેલવે અને તે શરીરે મસળે.

૧૯=કરોળીઓ, છીપ માટે—હળદર, કાળા તલ સંભાળે મેળવી બેંસના દુધમાં વાટી મસળાવું.

૨૦=સાબુ અને સામરના કુલ સંભાળે મેળવી શરીરે લગાડવું.

૨૧=કરોળીઓ—મુખડને ટંકનખારમાં ધસીને શરીરે ચોપડે તો કરોળીઓ મટે.

૨૨=કરોળીઓ માટે—સમુદર ફળ પાણી સાથે ધસી લગાડવું.

૨૩=મુળાના ખીજને અંધેડના ખારના પાણીમાં વાટી મસળે.

૨૪=સાપ વળણવરને બાળીને કરેલી રાખને ખેડેડના મીઠાના તેલ સાથે મેળવી લગાડે.

૨૫=મુળાનો રસ મસળે.

૨૬=ધાપાણ (ધામણ) ૧ રતલ ગુલાબી રંગ ના તોલી મેળવી લગાડે.

કલેજના દરદો તથા બરોળ-બસાહ.

૧=કલેજનું મોટું થાય ત્યારે ના તોલો અજબો ગોળ સાથે દરરોજ ખાવો.

૨=બરોળ અને કલેજની ગાંઠને પીગળાવે છે. અસાળીઆને પાણીમાં પીગળાવી દુધ સાથે મેળવી રાખી કરીને રોજ પીવામાં લેવી. શરીરમાં લોહીની ગાંઠ બંધાઇ હોય તેને પણ એ તોડે છે.

૩ કલેજનું (લીવર) પકિડું હોય, મોજો આવેલો હોય કે ફાંટલું પથ્થુ હોય છતાં ૬૦ મુર મજબુત બતામજી કરે છે કે, વીસ ટ્રેન ઇપેકેક્યુના રોજ આપવું. પીંજો અનુભવી ૬૦ આજ ઉપાય કયુલ કરી જણાવે છે કે, દરદીને વામીટ ન થાય માટે એની સાથે દસ ટ્રેન એશીડ ટેનીક અને એક ટ્રેન કેઝોમેજ ઉમેરવું જોઈએ. ૧૫ દીવસ સુધી આ મુજબ દીનમાં બેવાર પાવું. દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ આવતું ખટકે.

૪=આંકડાના પાતરાની ઉદરકાળ્પીના રસમાં ગોળી એક વાલની બનાવી તેમાંની એક ગોળી દીનમાં ૩ વાર ખાવી.

મુદાર પાઉદર=આંકડાના ઝાડના મૂળની છાલનો બુકો ઇપેકેક્યુના રૂટના સઘળા ગુણને મળતો છે.

૫=બલોદર=કલેજનાંદરદ—માટે આંકડાના પાંતરા અથવા મૂળનો બુકો બલોદોર અને કલેજના દરદો ઉપર ખવાય છે.

૬=કલેજના=બરોળના દરદ માટે—કારેલાનો રસ તજ સાથે મેળવીને પીવાય છે.

૭=બરોળ—વજનમાં ના શેર કારેલાનો રસ, અને નીમક ના તોલો મેળવી પીવું.

૮=ગરમીના સઘળા આગર, જલદર, કલેજનું દરદ, લોહી વીકાર, પીત વીકાર માટે કાસનીનો કાલાવો બનાવી પીવાય છે.

૯=કલેજનાં દરદ, કમજો, બરોળ, પીનનાં ચાટાં માટે ગજાનો સત્ત સારો છે.

૧૦=કલેજનું દરદ—આંકડાના ઝાડની છાલ અને એળીઓ મંબાએ મેળવી તેની ગોળી ચણા જેવડી બનાવી દીનમાં ત્રણ વાર ખાવી.

૧૧=કલેજના દરદ માટે—વછદો નવસાર વાપરે છે.

૧૨=કલેજમાં દરદ થાય ત્યારે મધ અને કળી ચૂનો મેળવી કલેજની જગાપર લગાડી ૩ દાએ.

૧૩=નવસાર એ આની બાર દરડેના ઉકાળામાં પાવો.

૧૪=કડુ નાં તોલો, પાણી સાથે પીવું. કડુ ચૂક કરે તો સાથે પીપર લેવી.

૧૫=મુળાના પાનનો રસ ૨ તોલા અને નવસાર એ વાલ પીવો.

૧૬=ગૌમુત્ર ૧ તોલો, નવસાર ૨ વાલ મેળવી પીવું.

૧૭=કલેબુ મોટું દેખાય તો ૦૧ તોલો અજમે, જુના એળ સાથે ખાવો.

૧૮=આંકડાના પાનને ઉદર કાણીના રસ સાથે મેળવી વાલ ૧ની ગોળી બનાવી રોજ ત્રણ ગોળી ખાવી.

૧૯=કાંકચીઆની ફાકી ૪ વાલ પાણી સાથે લેવું.

૨૦=સરગવાનું મુળ ૫ વાલ પાણીમાં ઘસી પીવું. અને એનો ઘસારો ચામડી પર લગાડવો.

૨૧=ઉપલેટ ચુરણ ૦૧ તોલો મધમાં ફાકવું.

૨૨=કલેબુના દરદો, આંતરડું એકકપર ચટ્ટું હોય, પવન પેટનો મટે—આંકડાના મુળનું ચુરણ (મુદાર) ૩ વાલ, એસીદોત્તીક ૨ વાલ, ક્લોમેલ ૧ ગ્રેન આ મીઠા સહવારે ખાવું અને ફરી સાંજે ખાવું. વામીટ થવા દેવું નહિ. દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ ન થાય.

૨૩=કલેબુના દરદો માટે—દારૂ પીવાથી અને તંબાકુ ખાવાથી કલેબુના દરદો થાય તે માટે ૧ જુલાય લેવો. પગને તળીએ દોવલ મસજાવ્યા કરવું અને કાળી દરાખ સેરડીના સરકામાં ભોંજવી રાખવી તેમાંથી એ તોલા દરાખ ખાનું ખાધા પછી રોજ ખાવી.

૨૪=કલેબુના દુખાવામાટે દાડમની કળી અને સુનામખીની દાંડી વગરના પાન સંભાળે ચુરણ બનાવી ૦૧ તોલો રોજ ખાવો.

૨૫=કલેબુ, જલોદોર, કેકુ ટુલે ત્યારે—મધ ૧ તોલો પાણી નવટાંક મેલવીને એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં સો વાગ નાખે અને રોજ સહવારે જુગ પેટે પીએ.

કળતર.

૧=કળતર—ખાંડ, સાકર ઘણી ખાવાથી સાંધાઓમાં કળતર થાય છે.

૨=કળતર થતી હોય તે જગા પર ૩) તોણા આખાદળદ પાણીમાં ધસી તેમાં ૧) તોણો સાંજખાર ઉમેરી તે કળતર વાળી જગા પર લગાડીઆ કરે.

શરીરની કળતર અને ચસક મટે—મરી, પીપર, મુંડ અંકક તોણો ગંધક ના તોણો એ સવળાને આદુનો રસમાં ખરણ કરે, એક વાલના વજનની ગોળી બનાવે. સદવાર સાંજ અંકક ગોળી ખાએ.

૩=કળતર મટે—મેથીના લાકુ બનાવી ખાવા.

અતિસાર, આમ-મરડો. સંગ્રહણી.

૧=અતિમાર, મરડો, આક્રશ—આ માટે દીવેલ ધણું અકસીર ખચ્યાંઓને તે ધણું ફાયદાકારક છે.

૨=અતિસાર લાઢી સાથનો—માયાને લીમાં તળીને ભુદ્રા કરી ખવાડે.

૩=અતિસાર હોય નો—દરદીને દુરી ઉપર આદુનો રસ લગાડવાથી ખડુ ફાયદો થાએ.

બાલકને સંગ્રહણી હોય તે માટે—મુંડને પાણીમાં ધસી તેદલુંજ લી, અને સાકર મેળવી ગરમ કરી ચટાડવું.

૪=આમને પાચન કરવામાં મુંડ જેની અકસીર છે તેવું લસણ પણુ છે. આમ, અતિસાર, કાલેરા—એના આવના ઝાડા માટે લસણનો રસ પીવાથી ઝાડા બંધ થાએ છે.

૫=આમ—અતિસાર—ચરીઆળીનો કાઢનો પીવો અથવા ચરીઆળી, મુંડ એઓને લી લગાડી ભુજીને ના તોણો ચુરણુ ખાવું.

૬=અતિસારનો ઇલાજ—ચડના કુમળા પાન અને તેની કીસીઓ (કુપળ)ને લાકડાની ખાંડનીમાં ખાંડી તેના કુચા કરતાં ૧૬) ધણું પાણી નાખી ઉકાળવું. અરધું પાણી બળે તે કુચો ગાળી કઠાડવો, ફરી તેને ચુતાપર ઉકાળી ગોળ જેવો ઘટ બનાવી તેની ૧) વાલની ગોળી કરવી, તે ગોળી, ૨) દીનમાં ૩) વાર લીગસાથ ખવાડવી.

૭-અતિસાર—વડવાબને ચોખાના ધોવાવણમાં હાસ સાથે પીવી
૮-સંમંડણી માટે—સુંક, કમિ આરેક અઠક તોલો, અરીણ
ના તોલા લીધુના રસમાં ચીનીબોર જેવી ગોળી કરી ખાવી.
ખોરાક દહીને ભાત લેવાં.

૯-આમ અતિસાર માટે સુંક, ગોળ, ધી મેળવીને ખવાડવું.
આમનું પાણી થાય છે જરૂરની વધે છે.

૧૦-અતિસારની ગોળી—અરીણ અને ફરસ સંભાળે મેળવી
મધ સાથે તેની ગોળીઓ ચોખાના દાણાં જેવડી બનાવવી. આ
ગોળી ૨ સહવારે અને ૨ સાંજે ગળવી.

૧૧-અતિસાર માટે—કાકડાસીંગ, અતીતીખનો ધસાડો મધમાં
મેળવી પીવા.

૧૨-આમ માટે—મેથીની ભાજનો રસ પાંચ તોલા બર્ષ સાકર
સાથ મેળવી ખાવો.

૧૩-અતિસાર લોહી સાથનો—મેથીની ભાજનો રસ બે તોલા
અને કાળી દરાખનો રસ બે તોલા મેળવી પાવો.

કંદ-અગગમ

૧૪=કંદ-માગગમ માટે—કદાબાઓ ચુદર (કતીના) જળગમ કાપે
તથા છાતીનો અને ગળાનો ચીકણો બસગમ કાટે છે. ફેફસાનાં અને
કુકાના જખમને કાયદો આપે છે.

૧૫=કંદ પાચો પડી બહાર નીકળે—દાંડળીઆ યુવરની રાખ
૧ વાસ અદુસાના પાતના રસમાં દાવમમાં તણુવાર આપવી.

૧૬=કંદ નાશ પામે—ગોળ આદુ સાથ ખાવો.

૧૭=કંદને દૂર કરે—મધ સાથે ગલોના સત્વ ખાએ.

કફજ આત.

૧=કફજ આત, પેટમાંના ખરાબ વાસ માટે—સુનામખી તોલા
૫, સુંક ૨ તોલા, સંચળ ૨ તોલા, એસચી ના તોલો આ પ્રમાણે
વજનમાં મેળવી ચીનીબોર જેવા ગોળી બનાવી તે રોજ ગોળી
ચુસીને ખાવી. સુનામખી પેટમાં દુખાવો કરે નહીં, માટે એના ફક્ત
પાંતરા લેવા, કાંખળી કહાડી નાખવી અથવા પાંતરાને ઘીના પટ
આપી ગરમ કરવા. સુનામખીની આદ સાથે જીસાખનું મીઠું
વાપરવાથી દુખાવો થાય નહીં.

૨=કમળઆન--મીઠું મોટા આદમીની કમળઆન દર કરે છે.

૩=કમળઆન માટે--એલીઓ તથા લીંગ સરમે ૦ ગે લઈને તેમાંથી ૧ થી ૨ વાલ રાતરે ખાવી. ગર્ભવાળી સ્ત્રી માટે નહીં.

૪=કમળઆન માટે--દાંડી વગરના સુનામખીના પાડાં, વગી-આળી અને સાકર સંભાળે મેળવી તેમાંથી ૦૫ તોલો ખાધા પછી રોજ બે વાર ખાવું.

૫=કમળઆન માટે-૧ તોલો અથવા વધારે ચાલેદનું તેલ જુએ પેટ રોજ પીવું. યુનાવાળા પદાર્થ પેટમાં હોય તે નીકળી જાય.

૬=જીંઘા "મળખંધ વાયુ" "નળખંધ વાયુ"

૭=રેમળ (દીમજી દરેક) ને એક રાત ગોમુતમાં ભીજવી રાખે તેને ધીમાં તળી ચુરણ બનાવે. ૦૫ તોલો રોજ ખાય.

૮=રેમળ અને મુંડનું ચુરણ બે આની ભાર લેવું.

૯=નિસાનર ૧૫ તોલો સંચળ ૦૫ તોલો સિંધાતુણુ ૦૫ તોલો, જીરું ૦૫ તોલો, લીંજુના રસમાં ચણા જેવડી ગોળા બનાવી રોજ એકવાર અથવા બેવાર લેવી.

૧૦=હાન્દ્રવારણ એક પાકું લાઇ તેમાં સિંધાતુણુ ૧ તોલો, સંચળ ૧ તોલો ભરવા. તેને ઘડોના લોટનું પડ ચઢાવવું. ચૂલામાં સેકવું લોટ પાકી જાય ત્યારે કાઢી નાખી ફગાવે વાડી ચણા જેવડી ગોળા બનાવી સવાર સાંજ એકેક ખાવી. આથી જીખ લાગે અને દરત સાફ આવે.

૧૧=મોટાડીની લેપડી પેટ ઉપર મુંડ તો કમળઆનથી ચેના ફુખાવો નરમ પડે.

૧૨=૦૫ શેર પાણીમાં એક ખાટાં લીંજુનો રસ તોલો, ૧ તથા સાકર નાખી પીએ.

૧૩=જીનો ગોળ ખાવામાં લેવાથી કમળઆન મટે.

૧૪=વાયવડીંગ અને જેડીમધનું ચુરણ ૦૫ તોલો રોજ ખાવાથી ઘર કડી બેઠેલું દરદ સાફ થાય.

કનક તેલ.

૧-ચામડીના રોગો માટે કનક તેલ પુંજવા લાયક છે. બનાવવાની રીત :-

જેડીમધ, ગહિલા, મજ્જા, ચનદન પોયના, નાગરેસઝ દરેક ૧ તોલો, પાણી ખસેર અને તેલનું તેલ ૦૫ સેર, એ ઉકાળી પાણી બળી રહે અને તેલ ગાળી લેવું. એ તેલ ચામડી ઉપર મસજવાથી અનેક જાતના બાધી સારા થાય છે.

કાનના દરદો

૧-કાનનો દુખાવો મટે—તુળસીના પાતરાંને ખાટા લીંબુના રસમાં વાટી તેના ૪ ટીપાં કાનમાં નાખવા, દીવસમાં ૩ વાર.

૨-કાનમાંથી રસી નીકળતી બંધ થાયે—અચ્ચાના મુતરમાં દારમની છાલ ઘસી કાનમાં ટીપા નાંખવા.

૩-અચ્ચાના કાનનું દુખવું મટે—ત્યારે અચ્ચાને કાનમાં દુધે ત્યારે માતાના દુધમાં મીઠું મેળવી તેના કાનમાં ટીપા મુકવા.

૪-કાનના દરદ નરમ પડે—ઉકાળેલા દુધના ૧૦ ટીપા કાનમાં નાખવા.

૫-કર્ણુ સુળ ટળે—મોટી બોંયરોગણીની મુળીકાં પાણીમાં ઘસી કાને ભરવું.

૬-અચ્ચાનો કાન પાડયાજ કરે અને રૂઝ નડીજ આવે તો પોટાસ આયોડાઇડ પીવામાં આપવો; અચ્ચું છેક નાનું હોય તો તેની માને તે પાંચ.

૭-કાનનું ગળવું—ગળતાં કાનને પાણીથી ઘોઈ સાફ કરીને અંદર નીચે મુળખ દવાના ૧૦ ટીપા નાખવા—દરકડી ટ્રેન ૮, ઝીક સોલ્ફુસ ટ્રેન ૮, પાણી ૧ આઉસ.

૮-કાનમાં પડે તથા દુરગંધ હોય—કાનમાંથી પડે નીકળે અને કાન વાસ મારે તો કુંદનાના રસના ૧૦ ટીપા કાનમાં નાખવાં.

૯-કાનનો મેલ મુકાઇ ગયો હોય અને દુખાવો થાય તો મધ અને તલનું તેલ સભાગે મેલવી કાનમાં નાંખે તો મેલ બહાર આવે.

૧૦-કાનમાંથી વહેતું પડે બંધ થાય—મેઠાને દુધમાં બાન્ધવી રાખવી. તેને વાટી રસ કાઢાડી કાનમાં નાંખવા.

૧૧-કાનના કીડા મરે—૪ વાલ એલીઆ; ૧ તોલો ગાયનું ઘી, દીવલ અથવા તેલમાં ગરમ કરી કાનમાં નાંખવું.

૧૨-કાનનો દુખાવો મટે—કેરા ફળનો રસ કાનમાં નાંખવો.

૧૩-કાનની સુળ મટે—મુળાનો રસ, સરસીકાં તેલ અને આંક-ડના પાતરાંનો રસ દરેક ૧૦ તોલા, પાણી ૨૦ તોલાને મેળવી મંમાર ઉપર ગરમ કરી પાણી આળી નાંખે અને તેલ રહે તેના ટીપાં કાનમાં નાંખવા.

૧૪-કાનના દરદાં માટે—કાંતકોડીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખવો.

૧૫=કાનમાં ઢાંક પડે, કસારાં બોલે—રેહાન અને અજમેા એ બંધના પાદનો રસ સંભાગે ૪ પછસામાર કલાડી, તેલ ૨ પછસામારમાં ઉકાળે, પાણી બળે ને તેલના ૧૦ ટીપાં કાનમાં મેડે.

૧૬=કાનનો દુખાવો, બેહેરાપણું—એ માટે લસણની એ કળી ૧ તોલા મીઠા નેલમાં કકળાવી કાનમાં ટીપાં નાખવા.

૧૭=સરદીથી કાન બેહેરા થાય તો સુંક, અને કોપરું ચાવીને દુખતા કાનની આજુબે મોંઢામાં રાખવું, જાણ્યા બાજીને, તેનો સેક કરવો, તેનો ગરમ ધુમાડો કાનમાં જવા દેવો.

૧૮=કાનના ચસકા મટે—સુંક અને અરીચી ચીંના થાનતા દુધમાં ઘસી ટીપાં ૧૦ કાનમાં નાખવાં.

૧૯=કાનનો દુખાવો, બેહેરાપણું, સરદી થયેલી હોય તો—એક લસણની કળી કાનમાં રાખે અથવા લસણને છુંદી નેલમાં કકળાવી કાનમાં મુકે તો સરદી તુટ છે.

૨૦=કાનમાં પાણી ભરાવાથી કાન પકે તેનો ઇલાજ—લસણની કળી ૩, ફટકાં એ આની બાર બનેને બુડાં પાણીમાં બીજરી રાખી. ૬ ઘડી સુધી રાખીને મીન તોલો ૦૧, ધ્રુવેલ તોલો પાંચમા ઉકાળા રીન બાગે ત્યારે થંડુ પાડાને તે તેલના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાખવા.

૨૧=કર્ણ સુગ, કાનમાં ડુળી—રાંદાના પાનને કેળતા પાનરામાં પીટાવી સેક કરવો પછી પાનનો રસ કલાડી કાનમાં નાખવો.

૨૨=કાનમાં બેહેરાન બાગે—સમુદર ફળ બાંધરાના રસમાં ઘસીને કાનમાં ટીપા મુકવાં.

૨૩=કાનમાં નાસુર હોય તો ૦૧૧ વાલ જોળને ૧ તોલો પાણીમાં મેળવેલાં બે પાણીમાં સમુદર ફળ ઘસીને કાનમાં પાંચ ટીપા નાખવા.

૨૪=કાનના અથરા કોઇ બો નાસુર મટે—પ્રાપની કાંચગાની રાખ ૨) મેન કાગળી બીડીમાં મુકી કાનમાં ડુંકરી.

૨૫=કાનના દુખાવા માટે સેકટાના મુળનો રસ કાનમાં નાખવો.

૨૬=કાનમાં અવાજ ખુરકીથી થાય—તો પેટ બુખુ રાખે નડી, દીવડામાં ૪ વાર આનુ લીએ અને કાનમાં બદામનું તેલ મુકે.

૨૭=કાનનું બેહેરાપણું—એ સરદી લાગવાથી કાન બેહેરા થયા હોય તો સુંક અથવા મરીને કોપરાં સાથે ચારી. તે ઘુંટે જે કાન દુખતો હોય તે આજુબે મોંઢામાં મુકવો, સુંક અથવા મરી ગરમાવો આપે. અને કોપરું તે ગરમીથી મોંઢામાં જામરા પડવા દે નડી.

૨૮=શરદીથી કાન બહેર મારી જાય તો સફેદ મરી ચાલીને તે સરદીવાલા કાનની બાબુએ રાખવા. કાઠ સુંકની બલામણુ કરે છે, આથી કાનના અંદરની શરડી દુર થાય છે. તીખાશ મોંમાં છાગરા પડે નહીં. તે માટે સાથે કાપડ લેવું. મોઢામાં રસ થાય તે ચુંકી નાંખવો, તે ગળી જવાય તો અશ્યણુ નથી.

૨૯=કાનનો બહેરાટ મટે—આમળાના પાનનો રસ, મધ સાથ મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખે.

૩૦=બહેરાટ થટે—દ્રવાણીના તાગ્નું ફળને તલના નેલમાં મેલવી.

૩૧=કાનનો બહેરાટ ભાગે—ચોરખું મધ. (મકા શહેરનું) સરસો, કાંદાનો રસ અને બકરીનો પીનો સંભાગે મેલવી ગરમ કરે, તે રસના ત્રણ ભાગ બળે અને ૧) ભાગ રહે તેમાં ૩ બોળીને તે કાકરો કાનમાં મુકે. ૩) દીવસમાં ફાયદો જણાવે.

[કાનકચુરો કાનમાં ભરાયો હોય તો માઉસનો ખીમો કંઠી કાન આગળ ધરવો. તેના વાસથી કાનકચુરો બહાર નીકળી માંસને વળગે છે. અથવા મસાળેદાર બુંજેલું માઉસ કાન આગળ રાખે તો તેના વાસથી તે ખાવા આવે છે.

કાનકચુરો કાનમાં ભરાયો હોય તો—કાનમાં કાંદાનો રસ મુકે.

કાનકચુરો કપાળે ચઢીઓ હોય તો—નાખમાં કાંદાનો રસ મુકે.

કાનમાં માકડ.

માકડ કાનમાં ભરાયો હોય તો મધના ટીપા નાખવાથી માકડ નીકળી જાય છે.

૩૨=કાનની દવા—કાયાકુટીનું તેલ એક ભાગ, મીઠું તલનું તેલ સાત ભાગ મેળવીને કાનમાં ટીપાં નાંખે છે. આ કાયાકુટીના તેલને એલચીનું અથવા લેવડાનું તેલ કહે છે.

૩૩=કાનમાં અવાજ—અખરોટ ખાવાથી નરમ પડે છે.

૩૪=કાનનો દુખાવો—આંકડાના પાતરાનો રસ ૨) બે ટીપાં કાનમાં નાખવા.

ઉકાળેલાં દુધના ૧૦ ટીપાં કાનમાં નાંખવાથી કાનના દરદ નરમ પડે,

૩૫=કાનનો દુખાવો મટે—આંકડાના પાન ઉપર ધી સગાડી જીંદેને નરમ કરી રસ કાઢી તે રસના ૫) ટીપા કાનમાં નાખવા.

કાનનાં દરજા

૧-ખીલકાસિ એકમમાં પીચે તેલમાં ઉકળે તે તેલ કાનમાં મુકે.
૨-કાંદાને ખાંચે તેના રસ ડાઘી કાનમાં નાખવો. કાનમાં નાખતી વખતે રસ જરા ગરમ કરવો.

૩-સુનામ (અળસીયા) માંથી નિકળેલું માથું બેઆના બારે આખું સોનું ૦૧ તાલો ઝેની બનાવેલી વીટીને તેલમાં બીકળે તે તેલ કાનમાં નાખે.

૪-ખાજકને કાનમાંથી પર નિકળે ત્યારે માતાના દુધમાં રસવંતી સાથે મધ મેળવી કાનમાં મુકે.

૫-કાનમાં થતો અવાજ બંધ પડે તંબાકુની બીડીનો-ધુમાડો મોઢામાં ભરવો. નાખ અને મોઢું બંધ રાખવું. ધુમાડો પુઢાર કાઢવાની કોસેસ કરવી. ધુમાડો નિકળવાના રસ્તાં બંધ બંધ હોવાથી ધુમાડો કાનની નસોમાં ભરાશે અને અવાજ થતો બંધ પડશે.

૬-કાનમાં થતો અવાજ બંધ પડે-સરકો અને બદામનું તેલ તેલ સંભાળે મેળવી કાનમાં મુકવો.

૭-કાનના દુખાવા માટે કાચની બાંમળીથી અથવા ખસથી દાંતના પાસે ખસવાં, દાંત પર ચેપી (massagur) ચલાવી કાચરો થાય.

૮-ચુઅરના પાનને ગરમ કરી રસ કાઢે તે રસ કાનમાં મુકે પરં બંધ થાય.

૯-કાનમાં અવાજ ત્યાં દુખાવા માટે અધેડના ખારને તેલમાં મેળવી કાનમાં મુકે.

૧૦-કાનમાંથી પર નિકળે તે માટે ધંતુરાના પાનનો રસ કાનમાં નાખે ઉપરથી કું બહારાવે.

૧૧-કાનમાં કિડા હોય અને કરડે તે માટે ભોય રીંઝળીને ધુમાડો કાનમાં જવા દોએ તો કિડા પુઢાર આવે.

૧૨-કાનનો દુખાવો (ખાલકની બાધી) માટે અકસીર ઈલાજ બાંકડાના ઝાડના ૩) સોટા (જડી દાળી) લાવે ૧) દાળીને કપડું વીટાશે ૧) હેટ્ટું અને બીજો છેડે દોરી બાંધી તેને લટકવું રાખે. પછી કપડું સળગાવે. તેમાંથી તેલ નીકળે તે એકકું કરે.

આંકડાની બીજી ઢાળીને ફરી લુચકું વીંટળાને ઉપર મુજબ નિકળેલાં તેલમાં બોળા ફરી સળગાવી બીજીવાર તેલ કાઢે, આ મુજબ ૩) ઢાળીમાં કપડું વીટાળી તે તેલમાં બોળી ૩)જી વાર સળગાવી તેલ કાઢે તે તેલ કાનમાં નાખે.

૧૩=મેરના પાને બાણી ચુકાવના પાને

૧૪=મેરના પીંછા ને તેલમાં ઠકાવના પીંછા તેલમાં મુકે.

૧૫=કાનનો પહેરાટ મટે-પદ્મમાં તેલ માં બાળ મગફળી રસ કાઢી વરણના પાનનો રસ રાત્રે અધેડાના બીજનું ચુકાવ રાત્રે બકરીનું મુતર રાત્રે, પીલ્લીના મળને પાણીમાં વાટી ખતાવેલો રસ રાત્રે એનું તેલ ખનાવી કાનમાં નાંખે.

૧૬=મેરનાટ માટે સાપરસીયું સેકટો, કુંદ, ઘોડાવળ, ઈંચ, પાણીમાં વાટી કાનની બાસબાસ ભગાડે.

૧૭=મેરનાટ માટે-ગાયનું મુતર (બુનું ચામ તેમ વપારે ચુકાવ આવે) ને તેલ વરાગડું મીઠું એક વાલ, ઈંચ ૨) મહી ભાર, સિંધુ ૪) ઘઉં ભાર, કીણનો રસ ૧૦) દીપ્ત એને અંગાર ઉપર ખમણવે ઉભવે આવે ને બકુ પાડે, ૨ વડી તેના દીપ્ત કાનમાં ખમણી દીવસ નાંખે.

૧૮=આંકડાના પાન ઉપર બી ચોપડી ગરમ કરી રસ કાઢે તેના દીપા કાનમાં નાંખે બહેરાટ મટે.

૧૯=મેરનાટ માટે કુકડવેલના પાનનો રસ અને તેલનું તેલ ઉકાળે તેલ ખતે તે કાનમાં નાંખે.

૨૦=મેરનાટ માટે તુમડીના પાનનો રસ અને તેલ ઉકાળે કાનમાં નાંખે.

૨૧= મેરનાટ માટે કરણના ફુલ વાટી તેલમાં પકાવી કાનમાં નાંખે.

૨૨= મેરનાટ માટે સરદીથી બચે હોય તો કાનની પછડીના ભાગ ઉપર રાત્રા મલમની પટ્ટી મારે. અથવા કાનને મજબુત બાંધે રાત્રે ચુતી વેળા જરૂર બાંધે.

૨૩= મેરનાટ માટે આંકડાના પાનને બાણી રસ કાઢે તેમાં ૨) દીપા રાંજાનું તેલ નાંખે. કાનમાં વાપરે.

૨૪=નખળાઈથી કાનનો મેરનાટ ચામ નુમારે, ખીલ્લાનોગર ના તેલ દુધ ના તેલો તેલ રાત્રે તેલ પાણી રાત્રે ગાયનું મુતર રાત્રે તેલ એનું તેલ ખનાવી કાનમાં મુકે.

૨૫=કેરડાના ફળ, લવંગ અને બકરાનું મુતર જરા ગરમ કરી કાનમાં મુકે.

૨૬=સરસીઈ તેલ કાનમાં મુકે મેરનાટ કમી થાય.

૨૭=દમરાના પાનનો રસ ના સેર, તેલ ના સેર મોટાં વાસણમાં ઉકાળી તેલ ખનાવવું એને ઉભરાવા દેવું નહીં.

શાનના ય કા

૧-શાનના યસમાં બંધ પડે—જાર કાગડી અને ધોળા કાડી
મરમ પાખીમાં ધરાવે તેના દીપા કાનમાં નાખવાથી યસમાં તરત
નરમ પડે છે.

૨-અગ્નિ કાનમાં દુખવું મટે—ત્યારે અગ્નિ કાનમાં દુખે
ત્યારે માતાના દુધમાં મીઠું મેળવી તેના કનમાં દીપા મુકતાં.

૩-શાનના દરદ માટે—મલગોટાના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૪-શાનનો દુખાવો મ—તુલસીના પાનને ખાટાં લીંબુના
રસમાં વાડી તેના ૪) દીપાં કાનમાં નાખવાં, દીવસમાં ૩) વાર.

૫-કાનનો દુખાવો—આકડાના પાનરાંનો રસ ૨) બે દીપાં
કાનમાં નાખવાથી દુખાવો, તથા યસમાં બંધ પડે છે.

૬-કાનના દરદ નરમ પડે—ઉકાળેલાં દધના ૧૦ દીપાં
કાનમાં નાખવાં.

૭-કાનમાંથી રસી નીકળતી બંધ થાય—અગ્નિના મુનમાં
દારૂની ઓલ ભરી કાનમાં દીપાં નાખવા.

૮-કાનમાંથી પડે નીકળે (અગ્નિ) તે દીવેલ અને મધ દર
ત્રીએ દીવસે પાવું. બે બુધમાં થાય એટલું જ દીવેલ આવવું.

કાનમાં જનાવર તથા મુઝર બરાધું હોય તે દીવેલ અથવા
તેલ જરા મરમ કરીને કુદ કાનમાં નાખવું તેથી યુગ્મજાળને
જનાવર મરી જશે અને મેલ દુધે બદલ નીકળશે.

૯-કાનમાં નામુર કાન પડેલા એ માટે—ચણા સારા હલાજ
છે. જુનો ગોળ ૧ રતી પાણી ૩૦ દીપાં, સમુદરકાળ ૧ રતી,
એને મેળવી બે દીપાં કાનમાં નાખવાં.

૧૦-કાનમાં પડે નીકળે તે બંધ થાય—હાંડીવાળા યુવરની
હાંડી બેઠમાં સંકે તેનો રસ આઠડીમાં ભરી રાખે તેના દીપાં પાંચ
કાનમાં નાખવા.

૧૧-કાનક્યુર કાનમાં બગાયો હોય તે ગાયનું લી કાનમાં રેડવું.

૧૨-કાનક્યુર કાનમાં ખોલ હોય તે સફેદ કાંદાનો રસ લુગડાંથી
ગાયોને કાનમાં નાખે.

૧૩-કાનક્યુર ગાયનું લી જરા મરમકરી કાનમાં નાખવાથી
કાનક્યુર બંદર બરાધો હોય તે ગહાર આવે છે.

૧૪=કરજી સુખી મટે—ધાણા, હોંગ, સુકંદે સમભાગે છુદે કાનનો દુખાવો. (તેન.થી ૪) ઘણું તેલ અને ૪) ઘણું પાણી મેળવી ઉકાળો તેલ બનાવી કાનમાં નાંખે.

૧૫=કાનમાં દુઃખાવો, રસી, લોહી માટે, સેકટાના ઝાડની જાલ હથીઆર વડે નહી પચ્છ પત્થર અણીદાર ઘર્ષિતે વતી કાઢવી; તેને પથરથી વાળી રક્ષ કઢાડવો; તે રસના પ) ટીપાં કાનમાં મુકવાં. બીજાવાર મુકવાની જરૂર હોય તો મુકવાં.

૧૬=કાનમાંથી ખરાય કાઢવા માટે લોણુના રસનાં ટીપાં કાનમાં મુકવાં.

૧૭=કાન ગરમીથી દુખે તો લોણુના ટીપા મુકવા.

૧૮=કાનમાં પર ધનું હોય તો ઇડાનાં કાતલાની રાખ કાનમાં નાખે તો પર ખંધ થાય.

૧૯=કાનના દરેક માટે—આંગો, બાંજુરી, વડ, મહુડા એનાં કુમળા પાનની લેપડી બનાવવી. તે લેપડીના વજન કરતાં ૪ ઘણું તેલ અને ૪ ઘણું પાણી નાંખી ઉકાળી તેલ બનાવવું. તે તેલના ટીપાં કાનમાં નાંખવાં,

૨૦=કાનમાં અવાજ થાય તે માટે—સરસીંગ તેલ, આકળના કુના પાનનો અથવા કપાસનાં છાંડવાના રસના ટીપા કાનમાં નાંખવાં.

ધોડા વજનું તેલ બોચી પર મસળવું. એવડનું તેલ કાનમાં નાંખવું.

કાનનો બેરહોત.

૧=કાનનું બહેરાપણું—જો સરડી લાગવાથી કાન બહેરા થવા હોય તો સુંક અથવા મરીને કાપરાં સાથે આવી, તે છુંદો જે કાન દુખતો હોય તે બાબુએ મોઢાંમાં રાખી મુકવો. સુંક અથવા મરી ગરમાવો આગે અને કાપડું તે ગરમીથી બગરો પડવા દે નહીં.

૨=કાંદાનો રસ કપડાંથી આળીને કાનમાં મુકવો તેથી બહેરાસ તથા સરડી દૂર થાય.

૩=આમળાનો પાનનો રસ, અથ સાથ મેળવી કાનમાં ટીપાં નાંખવા.

૪=કાન ફુગીઆ. કાનનો બહેરાટ, કાનનો દુઃખાવો સારો થાય—રેહાનના પાન હાથપર ચોળી તેનો રસ કાનમાં નાખવો.

૫-બહેરાટ મટે—ખીલ્લાને ગઢિમુતરમાં છુદે, તેની ચટણી બનાવે. એક ભાગ ચટણી બે ભાગ બકરીનું દુધ, બે ભાગ પાણી, ૬ ભાગ તેલ ઉકાળી તેલ બનાવી કાંનમાં નાખે.

૬-કાનનો બહેરાટ મટે—ટરગેનતામન ૩૦, દીપાં, સોલેલ્લું તેલ ૧૨૦ દીપાં મેળવી તેના ૧૦ દીપાં કાનમાં નાખે.

૭-કાનનો બહેરાટ ભાગે—આકાશના પાકા પાનને જરા ગરમ કરા તેનો રસ કાઢાડી તેના ૮ દીપાં કાનમાં નાખે.

૮-બહેરાટ—કુષ્ઠનામન ઘણું ખાવાથી કાને બહેરાટ થાય છે. તે માટે એસીદ બરોમીક દાદાલુટના દથ દીપાં પાણી સાથે દીનમાં ત્રણ વાર આપવા અથવા ગળોનો પત્થ બે વાક્ર મધ સાથે આપો તો બહેરાટ જાય છે.

૯-કાનનો બહેરાટ મટે—માંચરાના રસમાં કાળી મુસળી ધસી કાનમાં નાખવી.

૧૦-બહેરાટ માટે—જુરાં કોઢળાંનો રસ અથવા મુરખ્ખો ખવાડે તો કુષ્ઠનામન ખાવાથી થયેલો બહેરાટ નીકળે. કુષ્ઠનામનની ગરમીથી ઉશ્કેરાએલા મગજના તંતુઓને બરોમાખદ શાંત કરીને જડ બનાવે છે. પણ ગળો ગરમી ઓછી કરીને તંતુઓને પાણીમાં તસ્તાં બનાવે છે. એટલે બરોમાખડ પોટાસ કરતાં બહેરાટ દુર કરવા માટે ગળોનો સત્વ વધારે સારો છે.

કાનમાં કીડા,

૧=કાનમાંની બગાએ નીકળે—સફરચંદ (સેબકજ) કાળી કાન પર મુકે તો જીવતી બગાય હોય તે બહાર આવે.

૨=કાનના કીડા મટે—સરકાના ૧૦ દીપાં કાનમાં નાંખવાં.

૩=કાનના કીડા નીકળે—તનખીનીના પાનનો રસ કોનમાં મેલીને ૩ દાળે તો જીવડા ૩ ઉપર એકઠા થાય.

૪=કાનમાં બગાએ હોય, કોનડા ચડી આવે તો સોખડનો ત્વચીથી લોશ ગરમ કરી તે ઉપર દોવેલ નાંખવું. તવામાં ઉપરથી પડેલું દોવેલ કાનમાં નાંખવાથી બગાએ પીગળી બહાર નીકળે અથવા સોખડના પાનનું તેલ કાનમાં મુકવું.

૫-ગલેડીના વેલા મીઠા અને કડવા આવે છે જતીનમાં તેને કંદ રહે છે, કડવો વેલો રસાયણ બનાવા માટે ઉપયોગી છે; મીઠી ગલેડી દવા તરીકે વપરાય છે.

કાનના કીડા નીકળે--મીઠી ગલેડીના પાનનો રસ અને ચોખ્ખા જેવડી હાંગ મેલવી કાનમાં નાંખે અને ૩ કાનમાં ખાસે તો ૩ પર કીડા તરી આવે, અથવા મરી જઈ તેનો મેલ થઈ બહાર આવે. કાનમાં કીડા ન હોય ને એ રસ નાંખે તો પણ અટચણ નથી.

ખીજ વનસવતી કાનના કીડા કાઢવા માટે નીચે મુજબ છે.

૬=દુધેરી, ચમાર દુધેરીના ત્રણ પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૭=ગજોડી અને આંખાના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૮=આંકાડોળી જેના ઉપર મરચાંના જેવાં ફળ થાય છે તેના પાનનો રસ કાનમાં નાખવો.

૯=કાનના કીડા } નીકળે--હાંગ ૧) વાલ ભંયરીંગણીના
દાંતના કીડા } બી ૦ તો, ખપે એટલું દીવેલ લજ
તેની જોડી બનાવે એક ઠાળીમાં પાણી

નાખે, તે પાણીમાં રાખે ભરેલો વાટકા મુકે. વાટકામાં ઈંગાર રાખે. ઈંગાર ઉપર પેલી ગોટી મુકે તે ઉપર કાનુ પાડેલું કાઢવનું કરવડું પાંકે. કરવડાના કાનામાંથી હુમારો નીકળે તે દુખતા દાંત ઉપર અથવા કાનમાં જવા દીએ કીડા બહાર નીકળી ઠાળીમાં પાણી પર પડે,

કીડ-ખુજળી-ચેળ-શરીરે લુખસ-ધવરો.

૧=લીમડા, ખોરડી, ખાવળના પાન અથવા આમળા એમાંની ૧) ધીજ પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી રોજ નાહવું.

૨=ગૌમુત શરીરે ચોળી નાહવું.

૩=ગજળબી અથવા તાજ ગજોનો રસ પીવો.

૪=તાંદળખની ભાજ ઉકાળી પીવી.

૫=ચારોળી પાણીમાં વાટી પીવી.

૬=તિક્કલાંનું ચુરણ ખાવું. તીક્કલાંનું પાણી શરીરે ચોળવું.

૭=૪) વાલ ધોયલો ગંધક ધી સાકર સાથ મેળવી રોજ ખાએ; તો કીડ ચેળના ચામડીની અંદરના કીડા મરે.

૮=શરીરે ધવરો, ખસ મટે--કાલાં મરી અને લીંબુનો રસ

સંભાગે મેળતી ધુપેલ સાથ એકરસ કરે અને શરીરે ખુબ મસળે અને ૦૧ કલાક તડકે બેસે અને પછી પાણીથી ઘોષનાંબે ચાર દીવ સમાં ફાયદો થાય.

૯=ખુજળી શરીરે થાય ને મટે—મનસીલ ૧ તોલો બારીક કરી ૭ તોલા લીમાં ઉકાળે. તેને ઠંડા પાણીમાં નાંખે. લી અંધાય તે શરીરે મસળે.

૧૦=ખસ મટે—મરી અને અમલસારો ગંધક સંભાગે મેલતી લી સાથ મેળતી શરીરે મસળે અને સેક કરે.

૧૧=ગંધકનો મલમ ફીડ ઉપર ચોપડે છે. બહુ અકસીર છે.

૧૨=ટંકજીઆર, પાણીમાં મેળતી લગાડે તો ફીડ સારી થાય.

૧૩=કોપરેલ અને લીખુનો રસ મેળતી શરીરે લગાડવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=ગાયનું મુતર ફીડવાળી ચામડી પર મસળવું.

૧૫=ગંધક, મોરચુચુ. કપુર સંભાગે લીમાં મેળતી લગાડવું.

૧૬=ફીડ અને ચામડીના દરદ માટે—કણક તેલ મસળવાથી બહુ ફાયદો છે.

કનકતેલ—ચામડીના રોગો માટે આ તેલ ખુજવા લાયક છે. જેડીમધ, ઘઉંલા, મચ્છ, ચંદન, પાપના. નાગકેશર દરેક ૧ તોલો, એને ૨ શેર પાણીમાં ઉકાળવું અને ૦૧ શેર તેલ નાખી પાણી આળવું.

૧૭=ખુજળી ચાંદા એક દીવસમાં સારા થાએ

આંકડાનાં ૬૦) પાંતરાને ઉકળતા પાણીની વરાળથી બાફવાં તે પાંતરાને છુદીતે રસ કાઢવો. તેમાં ચાર તોલા તેલ નાંખવું. તેને ઉકાળવું પાણી બહુ જળી જાય ત્યારે ૨) તોલા મંધક નાંખવો ફરી ઉમરો આવે ને ઉતારી પાડવું. રાત્રે અળીઆર વાગે લાકડાના ઈંનાર આગળ શરીર શેકતા જવું અને તેલ મસલના જવું જે કલાક આ મુજબ કર્યા કરવું પછી શરીરે જાણ્ય ચોળીને નલાવું અને કુલ બાપ ખાઈને સુઈ જવું. આ ઉપાય ચોક્કસ છે.

૧૮=ચામડીના દરદો નરમ પડે—કુંવાડીઆના બીમાં અગ્રેજ આયોદોદોર્માના જેવો ગુણ છે તેથી તેનું ચુરણ લગાડવાથી ચામડીના દરદો મટે.

૧૯=ખસ મટે—ધંતુરાના બીનું ચુરણ તેલમાં મેળતી લગાડે.

દાફી=શીઆળકાંદા

૨૦=એના મુળને ચોક કહે છે, એના બીઆમાં અરીજુના જેવો ગુણ છે.

ખુજી માટે—એના ખાંડમાં ખીને તેવમાં ઉકાળી તે તેવ મસજે.
૨૧=કપીલો ૧) તોલો ઘી ૭ તોલોનો મસમ ખરજી, દાદર,
કીડ, ગુમડા ઉપર વપરાય છે.

૨૨=કીડ માટે ગંધક ખાવામાં અને લગાડવા માટે ધણી ઉપયોગી છે.

ગંધકને શુદ્ધ કરવો—એક તપેલીમાં કડું દુધ મુકવું. ઉપર દીલો
કટકો દુધને લાગે નહીં તેવી રીતે બાંધવો. ગુમડામાં ગંધકનો ભુકા
નાખવો તે ઉપર ઢાંકણ ચઢવું ઢાંકવું. ઢાંકના ઉપર ઘસાર મુકવો.
ગંધક ટપીને પાટની થઈ દુધમાં પડશે બાકી કચરો કપડાં ઉપર
રહી જશે આ ગંધક શુદ્ધ થયેલો ગણાય છે. ઘી સાથે ગંધક મે-
ળવીને દીવસમાં બે અથવા ૪ વાર મસાવવું. ખસવું જોર વડું હોય
તો ૧૧ તોલો ગંધક મધમાં મેળવી રોજ ચાટણ લેવું. ગંધક ખા-
વામાં કાંઈ નુકસાન કરે નહીં. હરસના મસાવાળા દરદીએ ગંધક,
મેદીઆવળ (સુનામખી) અને ગુજામતી સુકી કળી સંભાગે મેળવી
તેમાંથી ૧૧ તોલો દીવસમાં બે વાર મધ સાથે અવલે (ચાટણ કરે)
અથવા રાતરે સુતી વેળા ૩૦ ૧) બાર સુધી રોજ ખાંચ.

કાનશીશ નામનો ગંધક આવે છે તે પણ મસતવાના કામમાં
વપરાય છે. પણ તેમાં કુદરતી રીતે સોમમ મળેલું હોય છે માટે તે
વપરતાં સંજ્ઞાજ રાખવી. ખાવામાં તે લેવાજ નહીં, ગંધક જેને
સસ્તી, ગુણવાળી, બજારીની ચીજનો ઉપયોગ મધ થઈ શકે છે કરણ
આ જમાનાના લોકો તેનો વાજ ખમી શકતાં નથી

૨૩=આંખાના પાંદડાની રાખ ગામના મુતરમાં મેળવી લગાડવી.

૨૪=આમલાનો ભુકો) તોલો અરધો પાણી સાથે રોજ સડવારે
ખાવો. યાને આમલાના ભુકાને પાણી સાથે મેળવી કીડ ઉપર મસ-
જવો અને મુકાવવા દેવો.

અણેતીના લીલાં અથવા મુકાં પાન પાણીમાં વાટી શરીરપર
મસાવવાં.

૨૫=ગાખનું બાણ શરીરે ચોળી ગરમ પાણીથી નાહવું.

૨૬=આંખાહળદ કડું, અને જીરું વાટીને શરીર ખસવાળા જગાએ
મસાવવું.

૨૭=કીડ માટે—એકસોવાર પાણીમાં ધાંચેલું ઘી કાઢવાળી જગાપર
મસજે તો કાપડો થાય.

૨૮=ઘી ધોવાની રીત—કસિની થાળીમાં ઘી નાંખી તેને મંડા
પાણી સાથે ૧૦-૩૨ વાર મસાવી, પાણી કઢાડી નાંખી ફરી આ

મુજબ મસજે આ : જે ૧૦૦ વખત મસજે આ થયું હોય તરી
અને છે. મોટે ખાવામાં શકાય નહીં.

૨૮=અરીઠાનું શીશુ હોય તે મેળવવું. દરદી તરફ મેસાઈ થી
મસજે અને પછી થંડા પાણીથી નાંખે.

૩૦=સુકા આમળા ૨) તોડાને ૧) સેર પાણીમાં ઉકાળે અને
પા સેર પાણી રાખે તેમાં ગાયનું ઘી ૧૫ તોલો. સરસીડો તેડા આ
તોલો. સોંધવ ના તોલો, મેળવરી ચરીર પર લગાડી ના કલાક તરફ
મેસે. આ મુજબ ૭) દીન ચાલુ રાખે.

૩૧=ગંધક ૧ તોલો, તલનું તેડા ૮ તોલો સાથે મેળવે અને
ચરીરે લગાડે.

અથવા એક કપડાં ઉપર ઘી ચોપડે તે ઘી ઉપર ગંધક લખરાવ
તે લુગડાંના કાકડાં બનાવી, સૂળગાંથી, કાકડાં લટકેલા રાખે. કાકડાં
બળતા જો તેડા ટપકે તે એકઠું કરે અને આ તેડા ચરીરના ઘવરા
પર લગાડે.

૩૨=નંખાકુ પાન ના તોલો, ગવેડાંના લી. ૧) રાખ ૧ તોલો.
ધુપરેલામાં મેસવીને ચરીરે લગાડે.

૩૩=હીડ. ઘવરો મટે=સીંદૂર અને કાળા મરી સંભાળે વાડી
૭) લાગ તેડામાં ગરમ કરી ગરમ ગરમ આમડીપર લગાડે સુકાબ
પછી પાણીથી ધોઈ નાંખે.

૩૪=ઘવરો, હીડ મટે ના તોલો સુરોખાર ૫ તોલો દહીયાં મેળ
સારી પેકે મસજે.

હીડ=ખુજળી=ખસ

૧=રાહલતી મસજે

મસજે બનાવવાની રીત ૧) લાખ રાહલત (ફાંકે જે ને) ૮) લાખ
મીઠું તેડાં અને ગરમ કરી એક રસ કરેલું થંડું પડે ત્યારે એકક
તોલો થંડું પાણી નાખતા જતું અને હાથવની મમળાનો જતું અથવા
બીજી કોઈ રીતે હાથવનાં જતું એક રસ થાય અને પાણી એકક
તોલો નાખતા જતું જ્યાં સુધી સફેદ મસજે આમળા જેવો થાય ત્યાં
સુધી આ કોરીઆ કરીઆ કરવી

૨=ધંધુરાના પાનને તેડામાં ઉકાળીને પાન બેળાં અને ને તેડા
મસજવામાં લેવું.

૩=ગાયનું ઘી લેવું તેમાં નેહા મેસવી. સીંચી ઘવરો તેમાં કાકે
નાંખી લગાડવું.

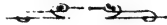
મસજે મસજે મસજે મસજે

૪=આકડાના પાનને વરાળથી બારી રસ કાઢે તેમાં ગંધક મેળવી શરીરે લગાડે બહુ જાળી ઢાળે આવે અગત્યાના ઝાડના પાનનો રસ મળે,

કીડ શરીરપર ઉત્પન થાય

૧=કવચ શરીરને લાગે તો કીડ ઉત્પન થાય

૨=ઉધાકળી (ખજુજો) ના સુકા પાનનું ચુરણ ચામડીને લગાડે તો કીડ થાયે અને બેચેની ઉત્પન થાય

કીડા મરે માકડ. મરછ. મરે-જીવજંતુ મરે.

૧=માકડ ઓછા થાય—તલના છોડ પર માકડો નામનો જીવડો આવે છે તે માકડ પધા ખાખ જાય છે. માગસને કાંઈ નુકસાન કરતો નથી.

૨=માખી દુર નાહશે—દોરના તેમજ માણસના બદન પર જીવડું દીવેલ લગાડે તો માખી બેસે નહીં. દીવેલનો વાસ માખીને પસંદ પડતો નથી

કપડાંમાં જીવજંતુ ન થાય માટે ખુશબોહ રાખવામાં આવે છે.

ખુશબોહની બનાવટ—દમનો, મુખો. ઉપરિંટ, કપુર કાંસની, મહિલી, છડ, ચંદન, સુખડો વહેર એ સઘળાને સરખે બાંધે વાટી એકઠું કરી પોતલી બનાવે.

૪=કપાળનો કીડા મરે—કડવાં કુકડવેળના પાંતરાંના રસને ૩ વાર સુધવું.

૫=દોરને કીડા પડે ત્યારે—બેહંડાની જાતનો જુકા બાખરીમાં મેલવી ખવાડવો.

૬=કીડા દોરને પડે તે માટે—પીપ્પળાનું જાંઘનું ચુરણ રોટલામાં નાખી ખવાડે તો કીડા મરે.

નાશ થવા માટે કાળીજીરી કપડામાં તથા ચોપડી સાથે રાખવી.

૭=કીડા મરે કાઠવાટવાળા શરીરપર કીડા પડે તે ઉપર મલ-આટા છુદાંતે બાંધે તો કીડા મરે

૮=કીડીઓનો ઉપદ્રવ બંધ થતો હોય ત્યાં ગંધકનો જુકા નાંખવો.

૯=જીવડા મરે—કાઠેલાં માંસ ઉપર કીડા થાય તે ઉપર તનજનીના પાનનો રસ મુકવો

૧૦ જુવા મરે—રેલાલ જગામાં તેમજ દોઢેની બેસવાની જગામાં જુવા થાય છે. તે માણસના પગપર ચઢે છે અને કરડે છે, ચામડીમાં પેસે છે, તે જુઆ ઉપર કંટારાનું દુધ અથવા પારીનું જાણુ લગાડવું.

૧૧=કાંડા મરે—કોદેલાં માડિસ ઉપર કીડા થાય તો કંટાસરા યુઅરનું દુધ લગાડવું.

૧૨=માંકડ મરે—ભોંયરી=મગડીના વેળાના રસથી માંકડ મરે અને એના વાસરી માંકડ નાદકે.

૧૩=જાંતુએનો નાશ થાય—ઉંધી (ઉધમ) વગેરે જીવજંતુને

૧૪=ઉધાધ—જે જગ્યા ઉપર ઉધાધ થતી હોય ત્યાંના ધરના ખાંધકામના લાકડાં ઉપર ચુનો લગાડે તો ઉધાધ લાકડાંને ત્રાણે નથી

૧૫=માંકડ થાય નેહી—મરી અને મર્યાનો ઉકાળે માંચવાળી જગ્યા ઉપર લગાડવો

કીડા મરે—જીવજંતુ મરે

૧=જાણુવરના શરીરના કોઈની ભાગ ઉપર કીડા પડે તો કાંટા સળીઆના મૂળને તક્તના તેલની ખુંધ દબાવે જાણુવરને મળે આંધે તો કીડા ખરી પડે. જે દીવસે આ ઈલાજ કરે તેજ દીવસે જીવારના
૧) શેલકાને તેલ ચોપડી કૂતરાને ખવાડે

૨=મંધક ખાનાર માસજીને માકર મચ્છર કરડે નહીં. કાસજીકે મંધક ખાનારના શરીરમાંથી મંધકનો વાસ નિકળીઆજ કરે મંધકના વાસથી જીવજંતુનું દૂર થાય

૩=ફૂલવંતીના આખા છોડનું ચુરણ અને વાયવડંજ ખાય, સુંધે, અથવા સરેરે લગાડે તો શરીરના જંતુ મરે

૪=માડિસ કોદે અને કીડા પડે ત્યારે ખાટ ખટુમટીના વેળા (જે વેળો આખો ખાટો હોય છે.) તેનો કંદ પાણી સાથે વાટી કોઠા ઉપર મુકે તો જીવડા ઉપર તરી આવે

૫=જાણુધરોને કીડા પડે ત્યારે ભોંય રીંગણીના પાલો નવટાક ખવાડે અથવા કફ જાડનો પાલો ખવાડે

૬=કવચના પાનનો રસ જમાડે

૭=હી અને સાકર મેળવી કઢવાટ ઉપર લગાડે તો જીવડા ઉપર નિકળી આવે.

કાલેરાનો દવાઓ.

કાલેરામાંથી બચવાના ઇલાજો.

૧=મીઠાનું પાણી ૧) ચમચી, ફટકડી, એ આની ભાર મેળવી મોટા માણસને દીવસમાં ૩) વાર પાવું. જે આંખમાં રતાસ આવે અથવા ચળકાટ વધે તો જાણીતું જે કાલેરા છે. દરદ સાફ થાય કે તરત બંને પગપર મજબુત પાટો બાંધવો જેથી દરદ આમળ વેધે નહીં.

મીઠાનું પાણી બનાવવાની રીત=૨ તોલા પાણી અને ૨ તોલા મીઠું મેળવવું, મીઠું જેટલું પીગળે તેટલું પીગળાવી પાણી ગાળી લેવું. અથવા મીઠાના ઢગલા નીચે કાદવું વાસણ ખાલી મુકવું, મોં ઉપર સાદી ઢાંકરી. તે ઉપર મીઠાનો ઢગલો કરવો. ધણુ દીવસ પછી તે કાદવના વાસણમાં મીઠાનું પાણી ભરાશે, વાસણ ઉંચકાએ તો ફાઈ જાય માટે મીઠાનું પાણી તે વાસણ ઉંચક્યા વગર કાઢવું. આથી રીતે બનેલું પાણી વધારે અકસી છે.

કાલેરા માટે—ઝહેરકચરો ૧ લાઘ તેના ૪ કટકા કરવા. તેમાંનો ૧ કટકો લાઈ તેના ૪ ભાગ કરવા. આમાંનો ૧ કટકો ઝહેરકચરો, તજ, લવંગ, એલચી, ભાંદે મરી, બાડીઆન એની ચણા જેવડી ગોળા બનાવીને ફટકડીના બુકામાં સાચવી રાખવી. ૧ ગોળા દીવસમાં ૩ વાર આપવી.

ધાળા ધતુરાના પાનના ૧૦ ટીપાં દહીમાં ખાવાથી કાલેરાના બચવું શુદ્ધ થાય છે.

અથવાનાં મુળ પાણી સાથે વાટી પાવાં. લીમડાના પાનના રસમાં આમળાનું ચુરણ ખવાડ.

૨=કાલેરા લાગુ ન પડે તેનો દલાજ કાંકચીઓ રોજ ૩ સેકરે ખાવો.

લસણ, મેંદલી દીંગ, મરી, મરચાંની ૧ વાલની ગોળી બતાફી ખાણું ખાધા પછી રોજ ખાવી.

પીપાટી આમાં દુધ નહિ નાખવું. પણ ફુદો અને ચુંકે સાખી રોજ ખેલી.

૪=લીમડાના પાનનો રસ અને મરી એની ગોળી બનાવી રોજ ખાય તો કાલેરા લાગુ પડે નહિ.

લીમડાના પાનનો રસ અને દુધ ૧ રતી, હીંગ ૧ રતી એની ગોળી બનાવી રોજ ૧ ખાવાથી કાલેરાની અસર થાય નહીં.

૬=કાલેરા લીંબુનો રસ ૧ તોલો રોજ પાણી સાથે પીવાથી કાલેરાના જન્ટુ શરીરમાં દાખલ થઈ શકે નહિ.

૭=કાલેરાથી બચવા માટે રોજ સવારે આંદુની ચટણી ખાની ત્રાંખાના વાલચુવું પાણી પીવું. દર આંદુનીને પવના પાનના પાનમાં અને દુધેલીમાં ગન્ધકનો ભૂંડો પંદર મીનીટ સુધી મસખતો.

૮=આંકડાના મુળની લીલી જાત અને મરી સરખે ભાગે લગ આંદુના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ૧ થી ૩ ગોળી દર ૩ કલાકે ખાય.

૯=નીચુ ૧ રતી, મરચાં ૧ રતી, એની ગોળી બનાવી આપે.

૧૦=દરેક ઝાડા ઉતરીએ નવટાંક તલનું તેલ પીવું. એક સેર તેલ પેટમાં જાય તો કાલેરા નરમ પડે.

૧૧=૧ સેર તલના તેલમાં ૦૧ સેર મરચાં ઉકાળવા, મરચાં કાળાં થાય ત્યાં સુધી ઉકાળે. એ તેલ ૧ ચમચોં દરેક ઝાડા ઉતરી વખતે પીએ. કાળી જીરી ૦૧૧ તોલો, તલનું તેલ ૦૧૧ તોલો મેળવી પીએ તો તાત્કાલિક કાલેરા નરમ પડી જાય. પાણીની સોસ લાગે તો લવંગ, નાગરમોથ, કામફળનો કાવો પીવો.

૧૨=ધોડા નથા જલિડાની લીડનો રસ ૦૧૧ તોલો પીએ.

૧૩=જાયફળના પીંનનો કાદો પીએ તો તરત બંધ થાય.

૧૪=અરીણ ૧ તોલો, હીંગ ૫ તોલા, લવંગ ૧ તોલો, કામડી પાકા લીંબુનો રસ ૫૦ તોલા લઈ નીચે મુજબ બનાવટ કરવી :—

૧૫=લીંબુને શેડી ચુરણ કરવું, લવંગનું ચુરણ સાથે મેળવી લીંબુના રસમાં આખી રાત રાખી સારે તેમાં અરીણ નાખી ખરસ કરવું ૨૫૦ ગોળી કરવી, હાથે વળગે નહીં તે માટે સંગજીર વાપરવું.

૧૬=જેડીમધના કાવામાં ૧ તોલો કાંદાનો રસ નાખી પીએ.

૧૭=કંબુતરનો તથા મરચીની અચાર (ઊર) પાણીમાં પીવે.

૧૮=કાલેરા માટે કપુર અકસીર છે જે નીચલી મેળવણીથી તેનો ગુણ બહુ વધે છે. કપુર ૧૨ વાલ, પીપરમીટના ફૂલ ૮ વાલ, અજમાના ફૂલ ૧ વાલ એની મેળવણી કરવાથી અરક બને છે તે ૫ રીપા ખાંડ સાથે દર અરધે કલાકે ખાવા.

૧૯=એક બીલામાં ૦૧૧ તોલો આમલીમાં વાસી નાખવું તેમાં ૨ તોલા કાંદાનો રસ મેળવી દરદીને પાવું. ૫ મીનીટમાંજ ઝાડા

ઉલટી મધ માથે. દવા ખાંડવાર માવાની જરૂર પડેતી નથી. આથી જરૂરથી જાએ છે. અંગમાં ગરમી આવે છે અને જન્ટુઓને મારે છે. આ કામ ધણું અજાણ રીતે કરે છે.

૨૦=મીઠામું ૮ તોલા, આમથી ૬ તોલા વાટી કાઢતા રસમાં મેળવે તે લુગડાંથી માળે તે રસ ૧૧ તોલો પીએ.

૨૧=૧ વાલ સંધિરને, ૪ વાલ લીમાં મેળવી દર દસ મીનીટ મવાડે જે આકરાં આવે તે સંધિરને તેલમાં ઉકાળી સરીરે મસાજ લીમડાના પાન, કપુર, અને લીમડાની ગોળા બનાવી ખવાડે.

૨૨=કાઠા ઉલટી માટે—દરીઆમાં ૧૧ મોટા કરચલાને ચુલાને માથે બાંધી રાખવા તે સુકાય ને તેનું ચુરણ કરી તે બુકા ખાવામાં લીએ.

૨૩=ચુલાના અડવાની રાખ ૧૧ તોલો દર બે કલાક ખવાડવી.

૨૪=આંકડના ઝાંડના મુળ ઉપરની બાલ, મરી, આદુ સંભાળે જેમની મીનીએર જેવડી ગોળા કરી તેમાંની બે ગોળાં કર ૧૧ કલાક આપવી, દર અરથે અરથે કલાક આપ્યા કરવી.

૨૫=કાળી મટોડીનું પાણી પીવાથી કાઠા ઉલટી નરમ પડે. ૧ તોલો કાળી માટી, ૧ તોલો પાણીમાં મેળવી પીવાય છે.

કાલેરાના ઈલાજો

૨૬=કાલેરાના ઝાંડાનો બંધ થવા પછી પેટ ફુલી આવે તો સફારમાં ગરમ પાણીની પીગારી મારવી.

૨૭=ધરમાં ધુમાડો નીચલી ચીજોના કપોં કરવો—સરકા, લુના કાગળ, ઘોઝેલાં લુનાં લુગડાં તથા દોરડાં. સુખડ, અગર, તમર, લુગાન, સીસમનાં ડોડાં. આટલી ચીજોના ધુમાડા ઉપયોગી છે.

૨૮=વસણ ઊલટીને તેના દારૂડા ગળાએ, કમરે અને દરવાજે બાંધવા એથી કાલેરાના દરદાને ફાગણ થાય.

૨૯=કાલેરામાંથી બચવા માટે—કાલેરાના ઉપદ્રવવાળી જગ્યામાં રહેનારાઓએ ગંધક હથેલીમાં તેમજ પથનાં તળીઆમાં પંદર મીનાદ મુકી દર આઠવાણીએ મસાજવી.

૩૦=કોલેરા—કોલેરાના તાલકળ ઉપાય નીચે મુજબ છે.—અડીન ૧૮ ઝેન, મરી ૧૮ ઝેન, દીઝ ૧૮ ઝેન, એની ઝેન ૧૨ કરી એકે કોસી અરધે અરધે કસાકે આપવી.

દીઝ અડીશુ કરતાં બેવડાં વજનમાં હોય તોજ અડીશુનો ગુણુ તોડી શકે.

૩૧=કોલેરામાં દસ ઝેન કુપનાઈન એક કસાકે આપે છે. એકે કસાકે માર વાર આપવું અથવા કાઢ્યાનો રંમ પીલાસ ઉપર આવે ત્યાં સુધી આપ્યા કરવું.

૩૨=કોલેરાપર અડીશુપણું વપરાય છે. પણ લીમસના કાઝમાં નાક પાડી તેમાં અડીશુ મુકી તે નાક પુરી લેવું. ત્યાર પછી ૬ મઢીને તે અડીન કાઢી વાપડવું.

૩૩=કોલેરા—સુકા નાળીએરના એક ઈંચ કટકાને ઝાતરી, તેમાં અડીશુ મુકી, સુંવામાં ખોમી, લીની બતી ઉપર મરમ કરવું. તે અડીશુ વાપરવામાં થલું સારું છે.

૨ થી ૫ વરસના બાળક માટે ૧ ચોંખા ભાર, ૫ થી ૧૦ વરસના હોકરા માટે ૨ ચોંખા ભાર અને મોટા માણસ માટે ૪ ચોંખા ભાર. આ વજન પ્રમાણે તથુ ત્રેલુ કસાકે આપવું.

૩૪=કોલેરાની દવા ૧ થી ૫ ઝેનન કપુર ખાવાથી શરીરે મરમી આવે છે. કાઢ્યા ઉધરી બંધ પડે કોલેરામાં દર ૧૫ મીનીટે ૨ મઢિંભાર કપુર અપાય છે. સરખાતમાં આપો તો બહુ કષ્ટ કરે છે.

૩૫=મધેક તથુ ભાર, કોલેરા એક મઢિંભાર બને મેળતીને એક પડીકું બનાવવું. આવા પડીકાં દર ૦૧ કસાકે મધ સાથ મેળતીને ચટાકવા. પાણી સાથ મળાવવું નહીં.

૩૬=(કોલેરાની ઝોળી) કપુર ૧, દીઝ ૧, મરી કાળાં ૩, મચકનો ૪, બસન ૪ ભાગ એક ચણા જેવડી, ઝોળી કરતી. તે દર ૦૧ કસાકે આપવી. પહેલાં ૩ ઝોળી, પછીથી એક, આઠ અથવા કુલ્પના રસમાં આપવી.

૩૭=કોલેરામાં—કપુર ૩ ઝેન, અડીશુ ૦૧ ઝેન અને મરચાં ૦૧ ઝેનની ઝોળી બનાવી એક કસાકે આપવી.

૩૮=કોલેરાના ઉપાય—મેરમ એક પીજવા આલ્સાની રાખ પાણી સાથ મેળવી એક દરઢીને પાવી. (એની કીચત લેવી નહીં, એ કીચરી કુચેકા છે)

૩૯=ત્રાણુ નીકળે—મોરના પીજખીંચી વાંચું નીકળે છે, ત્રાણુ કાઢવાની રીત જુઓ “આળસીઆ” ના ભાગમાં. આ ત્રાણુની પીંટી બનાવી, પાણીમાં બોળે તે પાણી દરદી પીએ તો ઘેર ઉતરે (ત્રાણુ કાઢવાની રીત “મોરપુચ્છમાંથી” છે)

૪૦=કાલેરા માટે ગંધકવટ્ટી ઉપયોગી છે તે બનાવવાની દીત—જાસણ, જીરું, ગંધક, સિંવાલુચુ, નિકકું, હોંગ. એની લીંબુના રસમાં ગોળી કરવી.

૪૧=કાલેરામાં શરીર ઠંડુ પડે ત્યારે—મરયાં એક તોલો. એક ખાટરી છાંડીમાં મેળા શરીરે લગાડે તો શરીરમાં મરમી આવે. અને સુઝા મરયાં ૧૧ તોલો અને મીકું એક તોલો ૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળાને એકક તોલો આ પાણી દરદીને ૧૧ કલાકે પાવું. અરીસુત્રાળી દવા આપવી નહીં.

૪૨=કાલેરા માટે—ઊંઘ કંડા પડી ગયલા દરદીને રતનગેતનું મુળીયું એક તોલો જાસમાં ઘાળીને, અંદર સાબરસીસીની આખ ૦૧ વાલ મેળવીને પાચે તો તરત નકો જણાય.

૪૩=ઝાડા ઉતરી માટે—કોરાનું પાણી સાફ છે, (જુઓ “કોરાનું પાણી”).

૪૪=કાલેરા માટે—નયદળ ૩ માસા દરદીને ૦૧-૦૧ કલાકે ખવાડી ઉપરથી ગરમ પાણી ૨ તોલા પાચાથી ઝાડા બંધ થાય છે.

૪૫=કાલેરા માટે—મરીની જુકી ૦૧ તોલો ગરમ પાણીમાં પાવી અથવા મરી ૧૦ ભાગ, અરીસુ ૮ ભાગ, શેકેલી હોંગ ૧૦ ભાગ એની એક વાલ વજનની ગોળી એકેક કલાકે આપવી.

૪૬=કાલેરાનો દરદી થડા પડી મરો હોય તો—ગાયનું મુતર ૧ તોલો દર ૩ કલાકે પાવું.

૪૭=કાલેરા, સાપનું ભેર, તથા અજીરણ—આ દરદી માટે મરયાંનો બીકળો વપરાય છે.

૪૮=કાલેરા તથા અજીરણ—મરદી ૧૧ પેટમાંથી કાંકરી નીકળે છે જોને પેદર બઝાર કહે છે તેને કાંકરના રક્તમાં લૂંટી પીવામાં આવે તો ચમત્કારી અસર થાય છે.

૪૯=કાલેરા માટે—મરી, હોંગ અને અરીસુ સંભાળે મેળા વાલની ગોળી કરી એકેક કલાકે આપવી. કાલેરા , ૫૬ / આપવી. ઘણા વખત થયા પછી આપવી નહીં.

૫૦=કોલેરા માટે—કાંદાનો રસ ૧ તોલો અરધે અરધે કલાક દરદીને પાંચા.

૫૧=કોલેરા—લીંબુના રસનો ગળુ જીવજંતુ મારવાનો છે. માટે રસમાં લીંગ, જીરું, લસણ, સુકંદ, સંધક, મરી, પીપર, અંધિવ સંભાળે મેળવી ૧૧ તોલો દર ૩ કલાકે દરદીને આપવું.

૫૨=કોલેરાની—કારણના રસમાં તરવું તેજ નાખી પીવાડવું,

૫૩=કોલેરાની દવા—ઘવંગ ૦૧ સેર તેને ગરમ કરી છુદ્વા, તેમાં ૩.૧ ભાર આકરાનું દુધ નાખી ખરસ કરવું. ખરસ કરતાં જવું અંદર મધ મેળવતાં જવું. સારી પેકે મળે ત્યારે તેનો ગોળો ચણા જેવડી ગોળીને એકજ વખત ૧ ગોળી ગરમ પાણી સાથે ગળાવવી. ૧ ચણા જેવડી અથવા ૨ વટાણા જેવડી ગોળી ખનાવવી.

૫૪=કોલેરા પ્રિવિનટીવ—કોલેરા લાગુ નહીં પડે માટે રોજ બેવાર નીચે લખેલી ચીજો ખાવી:—

ઘવંગ ૧૧ તોલો, મરચાં ૧૧ તોલો, સુકંદ ૧૧ તોલો, તજ ૧૧ તોલો, જીવંત્રી ૧૧ તોલો, વલયકળ ૧ નંગ, બ્રાંડી ૨૦ આંકે-સમાં સાત દીવસ લીંબની, ગોળીને લેવું. ૧ થી ૨ તોલો રોજ પાણીમાં લેવું.

૫૫=કોલેરાના અને પ્લેગના ગચાવ માટે—લીમડાની ગોળી રોજ ૧ ખાવી, લીમડાની ગોળીની :ખનાવટ-પાતરાં રૂપીઆ એક ભાર, કપુર રતી ૧, ગોળ સાથે ચણા જેવડી ગોળી ખનાવી રોજ રોજ ખાવી.

૫૬=સોમલના કુસળ ખનાવવાની રીત—૧૦) તોલો સોમલને ૧૧ સેર બ્રાંડી દારૂમાં મસળવો, તેને કાદવના વાસણમાં મુકવો: તે વાસણ ઉપર બીજું કાદવનું વાસણમાં મુકવો: તે ઉપર લુગડું બીજું મુકવું. તે લુગડું સુકાવા દેવું નહીં પણ ઉપર પાણી નાખીઆ કરવું. આ વાસણ નીચે ઇંગાર રાખવા જેથી સોમલ નીચલા વાસણમાંથી ઉડી ઉપલા વાસણમાં ચોંટી જશે.

૫૭=ઉપર મુજબ પાડેલાં સોમલના કુસ ૦૧ રતી અથવા વધારે આદુના રસમાં પાવાં કાંદા, ધૂન્ના, તુંગરી એનો રસખી ચાલે. દર એક કલાકે ૧ પડીકું ૩ વાર આપવું. કોઈવાર ૧ પડીકાંથીજ કામ થાય છે.

તાંજાં નરી ગોળી—એ સોમલ અને મરીની ખનાવટ છે.

કાઠ સફેદ અને કાળો

૧=માવચી, આમલીના ચીચોડા છેવેલા, સમાન ભાગે ગોમુતમાં વાટી લેવા કરે.

૨=મારચી, હળદર, ગંધક બકાન લીમના લીલા પાનની ગોટી બનાવી, તેને ગોમુતમાં ઘસી લગાડે. અથવા લીંગોળીને બારીને કાઠેનું તેલ લગાડવું.

ધોળા, રાતા, કાળા ચાંદા, દાદર, ચિત્રી, કરોળીઓ એ સઘળાં એક બનના દરદ છે. પણ સાધારણ રીતે સડેલા ચાંદાનેજ કાઠ ગણે છે. આ રોગ જેમ ચાંદામાં ઝાડો ઉતરે તેમ તે સખત ગણાય. વિરૂદ્ધ અન્નપાનનું સેવન થવાથી આરોગ ઉત્તન્ન થાય છે,

દુધ અને તેલના પદાર્થ, } આ વિરૂદ્ધ અનુપાન સાધારણ વપરાસમાં
દુધ અને માછી, } હોય છે, ગરીબ લોકો ખાવાની બીજી વસ્તુ
દુધ અને દારૂ. } છાડી શકતા નથી

દુધની ખાધા રાખે છે; એટલે દુધ સાથે રોગની અપત્તી ચીજ ખાવામાં આવી શકે નહીં તે કાઠને ફાયદો થાય.

૩=લોહી સાફ કરવાની પહેલી ફરજ છે માટે નીચલી ચીજો મानी એકનું સેવન કરવું એટલે સત્તાર સાંજ રોજ ધણા દીવસ ચાકુ ખાવું, આંબળાનું, કારીછરીનું, કાળાપાટનું, લીમડાના પંચાગનું એમાનું કાઠ બી એક ચુરણનું સેવન કરવું.

૪ તીક્ષ્ણાનો ઉકાળો યુગળમાં પીવા.

૫=આમળા, ખેર, સાળ, આવચીનું ચુરણ લેવું.

૬=નેડીના પાનનો ઉકાળો પીવા.

૭=કાઠોડ એ બનના થાય છે. સફેદ (દુધીઓ) અને લાલ.

દુધીઆ કાઠડ માટે—જડાના કાટકાની રાખ ૧ તોલો, દીવસ ૧ તોલો સ્પીટીટ ૧ તોલો એ સઘળાને મેળવી, બારીક કરી સુકવવું. તેમાં ૩ દીવસમાં કાઠોડ બેસી જાય.

૮=સફેદ કાઠડ ઉપર નીપાત્રગાટાના બીને લાંબુના રસમાં ઘસીને લસાડવા..

૯=ધંતુરાના બી ૦૫ તોલો, કળોજ નરટાક, આવચી ૧ તોલો આંકડાના પાનરાં નંગ ૮ લઘ લેવા કરેલા.

૧૦=માવચી ૦૫ તોલો રોજ ખાવામાં અપાય છે. અથવા આવચી, બોં આમળા બે, હરડે ૧ નું દળ, આંબાદળદ બે. લીમજી

દરેક બે ઝેનું ચુરણ ૦૧ તોલો રોજ બે વાર ખાવું અથવા તેની ચાદ ખનાવી પીવી.

૧૧=કાળો અને સફેદ કોદ શારે ચાય—ખાનદી જર પાણીમાં ઘસી રોજ ૪ વાર દરેક વાર લગાડીઆ કરવું. ગામડીઆ રંગ બદલાય ત્યાં ચુર્લી લગાડીઆ કરવું.

૧૨=બીજામાંના દાણાં ૩. નવસાગર એક તોલો આ બર્ધન લીંબુના રસમાં વાડી ગોળી ખનાવે, તે ઘોળી સીંબુના રસમાં ઘસી કોદોડ પર લગાડે.

૧૩=ગતરીત લગાડે લો ગામડીનો રંગ બદલાય.
સફેદ કોદ.

૧૪=કોદ માકિંસ અને દાટકા મુંચી પટ્ટોંચી ગમે તો તુલસી વનકુક પીવાથી ફાયદો થાય.

૧૫=ખાવતી ૧૧ મગજનું દહી ખનાવે, તેનું માખણ અને જાસ દરેદી ખાએ તો સખત કોદને બી ફાયદો આપે.

૧૬=ગંધક અને મુળાનો ખાર આઠના રસમાં ૧) દીન ખરજ કરી લગાડે.

૧૭=કુમાડીઆના બીજને દુધમાં વાડી એરંડીઆ તેલ સાથે લસાડે.

૧૮=મનસીલ અને અત્રેડાનો ખાર લસાડે.

૧૯=કાળો કોદ ચાય, રસી નીકળે ત્યારે દરદીને કામરીઆ સાપન માકિંસ ખવાડે.

૨૦=કનેરનું મુળાઉં તથા કુક ચડા પાણીમાં કુરી, સફેદ કોદોડ ઉપર મુકવાથી ગામડીના રસ બદલાય છે.

૨૧=કળા ૧૧ કુમળા પાંતરાંને દીવેલાં તળીને તેના બોદાર મેળવીને લગાડવું.

૨૨=ગરેબીના બી વાડી લેપ કરવો.

૨૩=ચણેદી, બીજાંમુ, વચનાગ. લીંબોડી ૧૧ મીજે સરમે ભાગે લખ જાસમાં વાડીને લેપ કરવો.

૨૪=કાળુનું તેલ ચામડી ઉપર લગાડવું હોય તો ચામડીના રંગમાં ફેર થાય છે. કોદોડના સફેદ ચાકા ઉપર મણજે તો પોતાસ પરમેજેતેટની માફક ચામડીના રંગ બદલે છે.

૨૫=ગંધકનું તેલ બે દીવસ માલીસ કરે પછી મારેલું સીસું ઉપર બભરાવે તો કોદોડના ચાકા બન્ય.

સફેદ કાણેડવાળાને—ગંધક દુધમાં ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૨૬=ચોણાની લેપ કરી મુકવો.

૨૭=દુધમાં ફાયલો ગંધક ૦૧, ૦૧, તોલો ૦૧ શેર દુધ સાથે એક માસ સુધી ખાવો.

૨૮=કાઠના ચાંદા બન્ય—ગાય ઘણા દીવસની ત્રીઆઘેલી ગાયના દુધ શેર ૧) ને ખુબ બેશ લાવી અંદર સરકા તોલો ૧ નાંખા કપડાએ ગાળીને ત્રણ દીવસ પીવું.

૨૯=પડે કરણીનું મુગાઉ પાણીમાં ધસીને સફેદ કાણેડ ઉપર લગાડે તો ફાયલો થાય છે. એના ઝાડ ઉપર સફેદ કુત્ર થાય છે.

૩૦=કાઠ એને નાનુર માટે—ખજુરના ણીઆને તેલમાં ખાળીને તે તેલ મસળાવું અને નાનુરમાં મુકવું.

૩૧=કાણેડ—સફેદ કાણેડ ઉપર તમાકુના બીનું પીળું તેલ ચાપવું.

૩૨=સફેદ કાઠ માટે—કાળોજીરી ૪ ભાગ, ત્રંદાળાં ૧ ભાગ, હરતાલ એક ભાગ. મેળવી ગોમત્રામાં લેપ કરે.

૩૩=કાળો કાઠ (જાંતી) —તરખૂરનું ગાયનું કદાત્રી તેમાં ચાખ્ખા મૂઢી ગાયનું થંધ કરવું. સાન દીવસ રહેવા કેવું તે ચાખ્ખા મુકવી વાડીને કાઠ ઉપર લગાડવા.

૩૪=કાળો કાઠ માટે—આકાનના દુધમાં લગાદ વાડી લેપ કરવે.

૩૫=કાળો કાઠ—કુળીજનને પાણીમાં ધસીને ચાપડવાથી કાળો કાઠની ચામડીના અંદરનો કાળાસ દુર થાય છે.

૩૬=કાળો કાઠ—યોગાઈની બાજી મુળીઆં સાથે ગાળી તેની રાખનો લેપ કરી તડકે બેસવું. ગરમ પાણીથી ધોવું, પછી સંચળ ખાર લગાડવો.

૩૭=કાળો કાઠ—ગુલામનો ગુલકન આડ તોલા, મુનામખી આડ તોલા, એ બંનેને મેળવીને તોલો ૦૧ સહવારે રોજ ત્રણ માસ સુધી ખાવો.

૩૮=કાળો કાઠ—ગુજરાતીના પાતરાં મુકાં વાડીને ચાપડવાં.

૩૯=કાળો કાઠ માટે—સોમલનો અર્ક (અગ્રેજી લાઈફર આરસેતીક) (૨૪ ટીપાં) ગંધક તોલા આઠમા મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો બુદ્ધા મધ સાથે મેળવી સવાર સાંજ ખાવો. (૮ દીવસ ખાઈ એક દીવસ ખાંચો રાખવો. આ મુજબ ત્રણ માસ ખાવું સોમળ નાના પ્રમાણમાં પણ આલુ લેવાથી શરીરે ઝેરની અસર લાગુ પડે.

૩૫—સફેદ કાંઠા માટે—આવચી, આમડીના ચીંચાણ છેલેલા મંજાગે લગ્ન લેવ કરેલા.

૩૬—સફેદ કાંઠા માટે આવચી દુધ સાથે મેળવી લગાડે છે.

૩૭—આવચી ૧) જાગ અને ૭) જાગ કચેરા ૭) દીવસ સોજાના રાખી કપડાં વગેરે આખીને કાંઠા પર લગાડે.

આ અરકે જાડી મેળવી હોય તે નજીકે ઉભા રહી ચાપડોના નહીં, રામચી કોંઠાના નામવ છે.

દલામાં લેવ નહીંકે વાપરતાં આવચીને આવતા મુદરમાં ૨૨ દીવસ લાગેલા રાખી, જાણતાં કઢાડી, જાવામાં સુકાવીને વાપરે.

૩૮—સફેદ કાંઠા માટે—આવચા, કડિયા, તર કાચડી જે સરે કડીમાં નાખી કાંઠા માટે મુજું. કડિયા મુશ્કે કરેલા લાલ.

૩૯—સફેદ કાંઠા માટે—આવાની દવા—સોરડી. અતર જાગ ને ઘેર અલીગની જડ ૧, એના ૪૨ પીડાં કડી નાજ એ ખાવાં, દરદીને જઠાથાઈ પાવવું.

૪૦—સફેદ કાંઠા માટે—સીતામું નાં ૩ નરસાર તેલો ૧, લીપુના રાખમાં પીડી મેળવી મળાવી ને મેળવી સોજા રાખમાં થીવી ચાપડા.

૪૧—કાંઠા માટે—સીતામું પાણીમાં અરસા આવતા મુદરમાં થીવી રાખમાં લેવ નરસાર. કાળા કાંઠાની કાચડી કરે છે.

૪૨—કાંઠા માટે—સીતામું પાણી ૧ તેલ ૧ લીપુનાં આખી વાગ લાગેલા લગાડમાં ૪૦ દીવસ સુધી પીવું.

૪૩—સફેદ કાંઠા માટે—સીતામું ઉતર નીલાવ મેળાવા પીને સોજા રાખમાં થીવી લગાડેલા.

૪૪—કાંઠા માટે—આવચી. દુધમાં અથવા સુતળાનાં પાણી સફેદ નાંખી ઉપર લેવ મુશ્કે કરેલા, આમડીમાં રસા આપે. ઘેર કુદી પાણી તે મધમ લગાડેલા.

૪૫—કાંઠા માટે—રગા વખતો કોવ તે આવચી ખાતવાં લેવી.

આવચી અને કાળા તર રાંધાનો મેળવ મેળાવી એ આખી વાગ વખત સાંકર સાથ થયા કોવ ખાવું. અલી કાંઠી બીડામાના લેવા છે. બીડામાની આખમાં જેમ થાય છે તેમ વગવળી શરીર ને કપડી આપે છે. તે વેળા કાળા તર, અથવા કાપડાને છુંદીને વગવળ થીવી જગા ઉપર લેવ કરેલા. બે પેટમાં ગરમી જણાય તે તર અથવા કાપડાં ખાવામાં લેવું, અને ગરમી નરમ કરવી. ખાવામાં તે ૧૦ દીપાં લેવા.

૪૬=આવચીનું તેલ બનાવવાની રીત—૧ ભાગ આવચી તેમાં ૨=૩ ભાગ પાણી નાંખી છુંદવી, અને આવચી જેટલું તેલ લઈ ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું.

આવચી ગરમ છે. બલીરુદર ઉકાડવાનો યુગ્મ કેનકારદીસના જેવો છે. તે આંખે લાગવી ન જોઈએ.

૭૬=કોદ—આવચી કુવાડીઆના બીજ, અજમેા, કમળકાકડી સંભાગે મેળવી ૦૧૧ તોલો મધ સાથે ખાવી.

કોદ માટે આવચી. ગેરં, ગંધક સંભાગે મેલવી અરીકા જેવી ગોળી કરી રોજ ખાવી.

સંકેદ કોદ

૪૮=કોદ માટે—આવચી, ગંધક આંખા હળદ અને વરીઆળી દરેક ૧ તોલો પાણીમાં બીંજની રાખી, ગાળીને પીવામાં લેવું. એનો ઉકાળો કરી પીએ તો પશુ ચાલશે અને તે વધુ કાયદો કરશે.

૪૯=કોદ—કોદ માટે આવચીની જાત તોલો ૪ પાણીમાં આખી રાત બીંજની સવારે ઘણા દીવસ ચુંદવી પીવી.

૫૦=સંકેદ કોદ—કાળા ભાંગરાના રસમાં લાલ ચંદન ધરતીને ઘણીવાર લગાડવા કરવું.

૫૧=સંકેદ કોદ—અજમેા, વાગરંગ, ચીત્રા, બીજામુ જમાલ ગોટાની જડ, અમરનાસ, નીંખોલી એના લેપ કરેલા.

૫૨=સંકેદ કોદની આંખડી ૧૧ રંગ અદ્વતયા માંડ, મધ સાથે મજીડ મેળવીને લગાડવાથી સંકેદ આંખડીનો રંગ દંકાઈ બન્ય છે. પોટાસ પરમેશ્વરે મોઢ્યુશન પગ એ કામ કરે છે.

૫૩=કોદ—મચુર ભાંખુના રસમાં વાડી લેપ કરેલા.

ગોળી આડી થાય તો જાગેલા મચુર અને કોદમની જાલને પાણીમાં વાડી માવા જેવું કરીને ગોળી ઉપર લેપ કરેલા.

૫૪=કોદ—સંકેદ કોદ માટે માત્રકાકડી ગાયના મુત્રમાં દીન એક-વીસ પલાળા રાખી તેનું તેલ કાઢી ચાખવું.

સફેદ કાઠ.

૫૫=કાઠ સફેદ—ખાવચી તોલો ૦૧, કરીઆનું, વરીઆળી દરેક તોલો ૦૧૧, એકચી નંગ ૨૦, પાણી શેર ૪ ઉકાળી શેર દોઢ રાખી તેમાંથી તોલો પાંચ દીવસમાં ત્રણ વાર લેવું,

૫૬=કાઠનો લેપ—ખાવચી, હળદ, મધક, લીલીમકાન પાણી સાથે મેળવી લેપ કરવો.

૫૭=સફેદ કાઠ—વેગળાને પાણીમાં બાફવા, તે વેગળાને તેજ પાણીમાં ચોળી એક રસ કરી કપડાંથી ઝાળી કઢાડવું. આ રસ ૮ ભાગ અને તેલનું તેલ ૨ ભાગ મેળવી ઉકાળવું. પાણી જળી જાય તે તેલ વાપરવું.

૫૮=સફેદ કાઠોડ જાય—સમુદર ફળ આકડાંના પાંતરાનાં રસમાં ઘસીને ૩ બીજની કાઠડ પર મુકવો.

૫૯=કાળો કાઠ—હડતાળ અને સુરોખાર સંભાજે લમ્પ તે કાઠ ઉપર ચોપડી તડકે મેસવું અને થોડી વારે ગરમ પાણીથી નાહવું. ૩ દીનમાં સાફ થાય છે.

સફેદ કાઠ માટે—હડતાળ ૪ માસ, ખાવચી ૧૬ માસાને ખાવના મુતરમાં પીસી લેપ કરવો.

૬૦=કાઠોડ (મળતો) ઉમરાની અંતર છાત્ર ૧૦ તોલો, ખાવચી તોલો ૨૧૧ એનું ચુરણ ખનાતી ૦૧ તોલો. ખાય તો કાઠોડ અંધારે નાહશે, જલદી સારો થાય.

૬૧=મીઠાઈ ઈલાજ—લીમડાની અંતરછાત્ર ૩ ભાગ અને ખાવચી એ ભાગ મેળવી ૦૧ અથવા ૧ તોલો રોજ સદવારે ખાએ. પડરેજી જરૂર સંપ્ત પાડે. નીમક, હલવો, મીઠાઈ, માછલી માઉંસ, ચીકનુ ચોપડું ન ખાએ ને ખાય તો દુઃખ, દરદ વધે અને દરદીને ધરમાંથી બહાર કઢાડવો પડે.

૬૨=કાઠ માટે—કાયકા, સોપારી ચીકણી દરેક ૦૧ શેર બાળી તેની રાખ કરે. તેમાં ૦૧ તોલો સીંદુર મેળવે અને તેલ સાથે મેળવી લગાડે.

૬૩=સફેદ કાઠોડ માટે લીપોડીનું તેલ મસજીરામાં લીએ છે.

૬૪=કાઠ, લોહીના ઉપદ્રવ માટે—સીસમતો વડેર શેર ૦૧ અને નદીનું પાણી શેર એ ઉકાળીતે પાણી શેર દોઢ રાખી, તે ઝાળી, તે પાણીમાં ૧૧૧ શેર સફેદ નાખી સરખત ખનાતી રાખવું.

કોહવાટ-ચાકાં

૧=વાસ ભારતાં ચાકાં અથવા બગડેલી ચામડી ઉપર કરંજનો ખલ અને પાંડાંની પોટીસ મુકાય છે.

૨=કીડા-જે કોહવાટ ઉપર કીડા હોય તે ઉપર કરંજનો પાતરાની પોટીસ મુકવાથી કીડા તરી આવે છે.

૩=જખમ—કપાસીઆના પાંદડા, કોહોતા રસીવાળા જખમ ઉપર પાંધે તે જખમ રૂઝાય છે.

૪=કોહવાટ-શરીર કોહે તે માટે ચલવેવનો રસ ૧ તોલો રોજ પાતું અને મલમ નીચ મુજબ લગાડવો.

મીણુ. (મહુડાના ઝાડ, ઉપરનું) મગડ, ઉપલસરી, રાજા, અંમે તેલ એનો મલમ બનાવી લગાડવો.

૫=શરીરના કોહવાટ રૂઝાએ નહી તે તનકનખાર, કાકો. મંધક દરેક ૦૧ તોલો રાા તોલો ઘી સાથ મેળવીને લગાડે.

૬=શરીરના કોહવાટવાળા જાગ પર ઉંઘા ફળીની લેપડી મુકે તો જરૂરે કોહવાટ મટે અને રૂઝ આવે. શરીરના કોહવાટવાળા જાગ કાપી નાખવા જેવો જણાય તે પછુ આ છત્રાજથી સુધરે છે.

૭=વરસાદની રૂતુમાં પગ કોહે તે માટે—આમળા પાણી સાથ ઘસી લગાડવા સુકાયા પછી ઉપર ઉપર ફરી ફરી લગાડવું.

૮=કોહવાટ શરીરના કોહવાટવાળા જામને સર્પના તડકામાં રાખવાથી ઘણો ફાયદો છે.

૯=કોહવાટ મટે-ઉંઘાફળી છોડ જીવારના ખેતરમાં થાય છે. અને કેટલાક ગામેંમાં બારે માસ ઉકરડા ઉપર રહે છે, આ છોડ ચાર ઈંચ ઉંચા રહે છે. એના પાતરાં લંબગાળ છે, પાંતરાની સીધી બાજુ લીલી અને ઊંધી બાજુ સફેદ રહે છે. આ છોડ ગુચ્છા રૂપે થાય છે. દરેક પાનના મુળમાંથી ડુળ નીકળે છે. ડુલનું મોઢમુળ તરફ રહે છે. તેથી અને ઉંઘાફળી કહે છે. ડુલનો રંગ ધોળો, લીલો અને તે લાલ રહે છે,

૧૦=કાડરી—રાખના ઘણા જેની ડુલ્લી, પીતના કારણે હાથે પગે નીકળે તે માટે કમોદના ચોખાને આકડાના દુધમાં ૩ વાર પત આપે તેને વાટી મોગરેલમાં મેળવી લગાડે.

કોદરા અનાજનુ માન માણસ અથવા દોરને ચઢે તે જમડ-ખીના પાંતરાં પાણીમાં ખુદીને તેનો રસ પીવામાં આપવો.

૧૧-માંઠિસ—કોઠાનાં માંઠિસની ઉપર હીરાદખણુ લગાડે તે માંઠિસ સાફ થાય અને રૂઝ આવે.

૧૨-શરીરપર ગરગમડા થાય તે માટે—આમળાં દરરો, બેદેરાં, સુખડ સંભાગે મેળવવું. તેનું ૨) તોલા ચુરણુ અને ૫) શેર થંદુ પાણી લઈ દાદવાના વાસણમાં મેળવી રાખવું અને ઘરવા દેવું. તેમાંથી ૩) તોલા નીતરું પાણી ગંજ ૪) વાર પીવું. તરસ લાગે ત્યારે એજ પાણી પીવું.

૧૩-શરીરનો કોઢવાટ રૂઝાવે નહીં તે નનકરખાર, કઠિા, વંધક દરેક ના તોલો ૨૫ તોલા ધી સાથ મેળવીને લગાડે,

૧૪-પથારીમાં પડે રહેવાથી પડેનાં ધારાં ઉપર દીવેલના પોતાં મુકવાથી રૂઝ આવે છે.

૧૫-બીજામુ લાગવાથી કોઢવાટ રૂઝા હોય તે કોપરું સુદું જુવળું છુંદીને બાંધવું.

૧૬-કોઢવાટ. જુન. ચા. —સીતલાપુરના પાણીમાં લુમટું ભોળીને ચાંદા ઉપર નાં અને જાંતું ખાંતું ઉપર બાંધે, તે કાપડો થાય.

૧૭-કોઠાનાં ચાંદા ઉપર આવળના પાતરાની પોટીસ મુકવાથી રસી નીકળતી બધ પડે છે અને રૂઝ આવે છે.

૧૮-શરીર કોઢવાટ, શરીરપર દરવા હોય તે માટે—અંદુસરી ૪ ભાગ, કપુર ના ભાગ, તંબાકીનાં નપટાર ના ભાગ મેળવી પોતીસ કરી બાંધવી.

કોઢવાટ-ચાંદા

૧૯-કડવી નાખના પાનની રાખ જેવી ચાંદા પર લગાડે.

૨૦-વાત પાપડીનું મુઝ પાણીમાં ઘસી લગાડે

૨૧-અંકાકાનું તેલ લગાડે જે તેલ જતાવવાની રીત જુઓ ખાત્ર વધે)

૨૨-કોઢવાટ છેક દાડકાને બી લાગે હોય, કોઢવાટવાળો ભાગ કાપી નાખવા જેવોજ જણાય તે વખતે આરીક પીસેલી લસણ મીઠું અને મેસ સંભાગે લેપ કરી લગાડે. જુવળુંને લસણ મારે અને કોઢવાટ રૂઝે.

૨૩-કોઢવાટ અને નકી રૂઝાનાં યુદ્ધ માટે—કુકડીનો પગ પાણીથી ૧૨૧ વખત ધુએ તેને બાળી રાખ કર, તે રાખને ૧૦) તો. બીમાં મેળવી લગાડે. સરગવાનાં ચુંદરને બાળી કરેલી રાખ મધમ ચોપડખ પડી બહારાં બાહુ, ખોડ, તેલ, મરચું ન ખાવું.

૨૪-વહાડ કાપથી ૧) મહિને સાડે ચતુર્થ હોય તે ૮) દીવસમાં શાશ્વત્થ ચાય. વરમ, અથવા કોહવાટમાં સળી મુકવી નહીં; હોથવતી પાણી કરી પડે કાઢવું; પછી લીમડાના પાનનું તેજ મુકવું અથવા તેવની પીચકારી મારવી અને બેરજના મલમની પતી મારવી.

૨૫-કોહવાટ માંડિન પર ન હોય, પણ આંગળી પર હોય તે પ્રાંતુરાના પાનની લેપડી મારવી. તેથી દુખાંત નરમ પડશે, તેજ બનાવવાની રીત-લીમડાના પાન છુંદેલાં ૧૦) તો. ૪૦) તોલા તેજમાં ઉકાળવાં; પાન ભજ્યાં જેવાં કકડાં થાય ત્યારે તેજ ગાળી લેવું.

૨૬-૩) વરસનું જીનું ચુણાનું પાણીના પોતાં મુકે.

૨૭-ચોમાસામાં આંગળા કાઢે ત્યારે કાંટા સળીપાના પાનનો રસ મુકે.

૨૮-શનિરે કોહવાટ હોય તે ઉપર મીઠાના પાણીની ધાર ચાલ નાખવી અથવા મીઠાના પાણીનું પોતું કોહવાટ ઉપર મુકવું અને મીઠાના પાણીથી તે પોતું બનું રાખવું.

૨૯-કોડો, હીરાદખણ અંકેક તો કપુર વા તો. એનું ચુરણ લખવું.

૩૦-ભરવાડો નામનો છોડ થાય છે, તે ઉપર ફૂલ થયા પછી મરી જેવાં ફળ થાય છે તે ફળની આસપાસ કંવાડી રહે છે.

દોરને પડતાં ચાંદા માટે ભરવાડના પાન મોંઢામાં ચાલી તે રોજ ૩) વાર લગાડે. પાણીમાં વાટી લગાડે નવી કારણ પાણીથી કાળાં વધે છે.

૩૧-કાકડાં અને વાસ મારતાં ચાંદાં ઉપર એકબે (ખટખટ) ના પાન જાણે. અથવા તેની પોટીસ મુકે.

૩૨-ગાળદાના માથાનો કોહવાટ (વાંટી) સરસડાના પાન, ગંધક અમલસારો, ધૂતારેનું ચોરચુકુ કચ્છતરની લગાર, કરંજના બી સંભાળે માયની તાજી જાસમાં વાટી લેપ કરે.

૩૩-કાંટા અને ગંધકાના લીંડ ૭ સેર ૧) પાકાદા મોંઢાના માટલામાં મુકે; તે ઉપર વાડકા મુકે. માટલાના મોંઢા ઉપર ૧) બીજું ગાંધવનું વાસણ મુકે; તે વાસણ થોડું માટલામાં અંદર ખેંચવું બેઠેલે. દ્રવ્ય બહાર ન જાય માટે વડેના લાટથી સીમીટ લગાડે. ઉપરના વાસણમાં પાણી રાખે માટલા નીચે બળવું કરે. માટલામાં બળતી વરાળ માટલાની ઉપર મુકેલાં વાસણને લકે; તે વાસણમાંથી પાણી દોવાથી વરાળનું પાણી બની વાટકામાં પડે. (વાટકાને બદલે કાચની મજાલુર

મીસી રાખી તેની ઉપર ગરથી રાખે તો વરાળનું થયલું પાણી ઉપ-
રના વાસણપરથી નિપરાળને આટલીયાં પડે.

(આ મુજબ કોઈથી સ્પીરીટ બની શકે).

જે યુવો એકઠો વાટકામાં થાય તે માથે લગાડે.

કંઠમાળા-ગંઠમાળ-દૂધમાળા

૧=કંઠમાળા માટે—રાખનું લાડકું અને સીંધવ પાણીમાં ધસી
લગાડ્યા કરેલું; જે કંઠમાળા બેસી ન જાયે પણ પાકે તો પછી
કાઢાવ્યા વગર ચાલે નહીં.

૨=કંઠમાળા માટે—સુવરની અધાર અને સરસવ સમભાગે
ખાળી તેની રાખ પાણી સાથે લગાડવી.

૩=કંઠમાળા માટે—સીંદુર, મરી, લુણ એરંડીઈ તેલ, સાણ,
મીઠું સમભાગે લઈ કાંસાની ઢાળામાં મુકો, કાંસાના વાડકાથી મસળી
મથમ બનાવી તે કંઠમાળા પર મુકે; સુકાઈ ગયા પછી ગરમ પાણીથી
હુએ જીનું દરદ સારું થાય.

૪=કંઠમાળા બેસી જાય—લીમડાના પાનના રસમાં વચનાક
મસા લઘાડવો.

લોહી સાફ કરવાની દવા ચાલુ રાખવી.

૫=કંઠમાળા—જમાલ ગોટાના પાનનો રસ સુકવી ચુરણ બના-
વતું તેમની લેપડી કરી કંઠમાળા પર મુકવી.

૬=કંઠમાળા—મારો થાય (માથુસના) નખની રાખ માખણ
સાથ મેળવી કંઠમાળાની ગાંઠ ઉપર રોજ બે વાર લગાડે.

૭=ધંતુરાના પાન વાડી તેમાં યુનો મેળવી લેપડી બાંધવી,

૮=ગોડના પાન બાણી બાંધવા.

૯=લીંદાકસી, આકડાના દૂધમાં ધસી લેપ કરવો.

૧૦=ગરમાળાના મૂળ ચોખાના ધુનમાં ધસીસુંધવું તથા તેનો
લેપ કરવો.

૧૧=લીમડાના પાન અને બીલામાને કાળી બકરીના દૂધમાં વાડી
લેપ કરવા.

૧૨=કંઠમાળા માટે—આમળીના પાનના રસમાં મચુર ફળ ધસીને
ખીએ આ ફળ પચવાની રીત જુઓ “સમુંદર ડળ”

ધસી

૧૩=ખતખી—(ખરખાજી=માસ મેળાની) પોતીસ બનાવી કંઠ-
માળા ઉપર સેક કરવાથી કંઠમાળા પીગળે છે.

૧૪=કાસકીની જડના ૧૪ કટકાનો, શુરતના દોરાથી હાર
બનાવી પહેરવાથી કંઠમાળાને ફાયદો થાય છે. સતીવારે એ ઝાડને
નોતેરે દેવું. અને આતવારે કાપવું, એવી કથા ચાલે છે.

૧૫=ગમ ગુલબેનમ ખાવામાં આપે છે. માત્રા એકથી ચાર માસા
એનો મલમ ગાંઠને પકાવીને ઝેહરવી કાઢાડે છે. આ ગમ મલમ જેવો
છે, બનાવટ પણ તેના જેવીજ છે.

૧૬=કંઠમાળા દુધમાળા, વીસકુટક. કળગાની અને જુની ચાદી
અને કાખખલાહી માટે ઘણા અકસીર મલમ ઘી ગાયનું શેર એક,
ખાંડ ૦૧૧ તોલો, મીણુ. ૦૧૧ તોલો, ટંકણખાર. રાજમ, સહલ, સીંદુર
કીખીઉં, દરેક ૧ તોલો. એનો મલમ કરવો અને લગાડવો.

૧૭=કાચખાની ડીઝનું ફાડ્યું ખારીક જુદા કરી શેર તેલમાં
ઉકાળી લગાડવું. કંઠમાલા પાકે નહીં અને આરામ થાએ. દરદી અંગે
પાતલો હોય તો તેલને બદલે ઘી લેવું.

૧૮=કાચખાની પીઠ, કુતરાના અથવા માણસના હડકાની ખાખ
સંભાળે લેવી, તેમાં મનશીલ, ખોડાસીંગ, કપીલો, રાહળ એ દરેક
ચીજ સંભાળે લેવી, એ દાંવેલમાં મેળવી દરદપર લગાડવું (ઘણીવાર
અજમાવેલું છે.)

૧૯=ખાખરાનું મુળ ચાખના ધોવરામણસાં ધસી લગાડે.

૨૦=કાઢગી જાતના પોતીસ બનાવી કંઠમાળા ઉપર સેક કરવાથી
કંઠમાળા પીગળે +.

૨૧=કંઠમાળા માટે—ગરમારાના મુળનું ચુરણ કરી સુંઘવું.

૨૨=કંઠમાળા માટે—મુનામખી, અને હરડાનો દાહવો પીવો,
કંઠમાલા=ગદ ગુમદા, કાખખલાહી=સાંજે, બદ—વચનાગ લીમડાના
રસમાં ધસી ચાપડે તો તરત ગાંઠ ખેરી જાય છે.

૨૩=કંઠમાળા જાય—સમુદર ફળ વી સાથ મેળખી લેપ કરવો.

૨૪=કંઠમાળા માટે સરખાખાનું મુળ ઝોમુતરમાં ધસી દીન
૧૪ લગાડવું.

૨૫=કંઠમાળા માટે સીંદુર, ખેતલી, કપીલો, સાપની કાચરી
સંભાળે ચુરણ કરી લગાડવું.

૨૬=કંઠમાલા માટે માટે મલ—સીંદુર, મરી, નીમક, દરેક પાંચ
તોલા, મીઠું તેલ ૦૧ શેર ગરમ કરી સાથુ તોલા ૫) નાખવો.

૨૮=કંઠમાળા ઉપર હીરાકસી અને સેતારસનો મલમ લગાડવો.

૨૯કંઠમાળા માટે માટે-સરખને તેલમાં ઉકાળી તેલ લગાડે તો કંઠમાળા પાકીને કુટે છે. પછી ફક્ત માટે ગાંઠ ઉપર સફેદ મલમ ચોપડે છે. કંઠમાળાને પાસડાં પાડીને તેલ ચોપડવું,

૩૦=કંઠમાળા-સાંપની કાચલી, એલચી, કંપીલો સંભાળે વાટી તેને ૦૧ શેર તેલ ગાંઠપર મસલે,

૩૧=કંઠમાળા માટે-સીંદૂર, મરી, સાણુ લુણુ, મીઠું તેલ સંભાળે લેવું ચાળીમાં મુકી કળસીઆથી ઘસવું અને કંઠમાળા પર લગાડવું.

૩૨=કંઠમાળા દરદીને ગળાપર લગાડે-હળદર અને સમુર ફળ પાણી સાથે ઘસીને લગાડો.

૩૩કંઠમાળા-કુકરપાડના બીજને પાણીમાં ઘસી તેનું ૧ ટીપું માણુસના મુતરમાં ૪ ટીપાં સાથે મેળવીદરદીના કાનમાં મેળવું.

૩૪=ગંડમાળા=કંઠમાળા-માટે આંકડાના દુધમાં હીરાકસી ઘસી લેપ કરવો. આ ઇલાજ ઘણો જાણીનો છે.

૩૫=કંઠમાળા, પાકું=કુલ્લા અને ગાડમાં બળમી અગન નરમ પડે-ઈંદરવાણીના મુળ અથવા ફળને પાણીમાં ઘસી લેપ કરવો.

કંઠમાળા-ગલમંદ-અપુરવી.

૩૬ કંઠમાળા પાકી હાય તો દુકરની ચરબી તેલમાં ૮) સીંદૂર તોલા બે ઉકાળી એક રસ કરી મલમની પત્તી કરી મારો.

૩૭ કંઠમાળા પાકી હોયતો કજાઇ સફેદ તો શુક્રાબજસમાં ઘુંટી હાયામાં મુકવે, ચરબી સાથે મેળવી, મલમની પત્તી મારો.

૩૮ કાચાના બરડાની કરોડ ઘસી લગાડો.

૩૯ આંકડાનાં દુધમાં કાઠો અને રેવનચીનો રીંગ મેળવી દીવસમાં બે વાર લેપ કરવો ત્રણ દીવસમાં ગાંઠ નરમ પડે છે.

૪૦ સીંદૂર સાંપની કાચરી, એલચી, સંભાળે સમોડીના રસમાં લગાડો.

૪૧ જોડીમધ વાયવરંગ સંભાળે ૦૧ તો. બે વાર આથ તો ઘર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે.

૪૨ સરપંખાનું મુળ પાણીમાં ઘસી ૧૫) દીન લગાડો.

૪૩ કોર્મી જાતના કપાસના મૂળનું ચુરકું ૦ થી ૦૧ તો. આટા સાથે મેળવી રોટી કરી ખવાડવી એનું મૂળ મધમાં ઘસી લગાડવું, અથવા મુલને વાટી પોતીસ બનાવી મુકવી.

૪૪ આમળા, સુખડ રતાંજરીને ગુલાબજળમાં ધસે, તેમાં ગુળે અરમાની મેળવી લગાડે.

૪૫ મુલતાની મટાડી ચોળાફળી જાળના રસમાં લગાડે.

૪૬ મરીકંઠાનુ મૂળ, રતાંજરી, લોધર, રસવંતી ધસી લગાડે.

૪૭ પાહાડમુલતો રસ અથવા ઊકાળો દારૂહલદરમાં ધસી લગાડે.

૪૮ નાદકંદનો રસ, અને સોનાગેરૂં લગાડે.

કંઠમાળા ગંડમાળા.

૪૯ દરીઆઈ વાહલીની રાખ ૨) વાલ સવારસાંજ મધમાં ખાવી ઘણા દીવસ ખાવી; અને ચાંદા ઉપર છાંટવી.

૫૦ દરીઆઈ સેવાળની રાખ ઘી સાથે લગાડવી.

અથા લુક=ખલામા પવન.

ખલામાં પવન થાય, અને તે આપો આપ કીચકાયા કાઢી ન કપુર કાચલીને પાણી સાથે ખલું વાટે, તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવે. રોજ ૨) ગોળી સવાર સાંજ ખાય. ખલાનો પવન છાતીનું શ્વેતરોમનું દીસતીરીઆ દબે. મગજે સાંતી થાય. બાલકને તેમજ મોટાને ફાયદો.

કંઠ ખુલે-અવાજ ખુલે-ધાતું પડે.

૧=કંઠ ખેડેલો ઉપાડે-આમળાનો લુકો ૧૧૧ દૂધમાં ઉકાળી પાવો
૨=ઘી આમળાનો લુકો દૂધ સાથે ગરમ કરી ગંઢ પીવાથી ખંઠલું ગળું ખુલે છે.

૩=કેરખાની માળા પહેતાર કાઢ માણસના અવાજને વૃદ્ધાન થાય તો મોગલાઈ ખેદાણાને બોઆમ પીવો.

૪=ચગોડીના પાંતરા મોઢામાં રાખી રસ ગળવાથી કંઠ ખુલે.

૫=આખાનો મોહર ૧ તોલો સાકર સાથે મેળવી ચાલો બાગેચ પછી ચણોડીના પાન મોંમાં રાખી ચુમે.

૬=ધાટું પડે, કંઠ ખેસે તે માટે—૧૧૧ તોલો ઘઉંને ૧ શેર પાણીમાં ઉઘાળવા. ૧ શેર પાણી રહે તે ગાળીને દરદીએ પીવું. ૨થવા ૧ તોલો ઘઉંની અનેલી સેવને ૧૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળી ચાલો પીવું.

૭=કંઠ સમય=શ્રાવણની, વજ, દરે, ચરફીની પાન, પીપર
મેળવી તેનું ચુરણ સાગ દીવસ માટે—

ચીણીકચાપ, એલચી, કાઠો, સાદર મોંઘા રાખવી.

૮=કંઠ ખુલે, અવાજ સુધરે—૧૧૧ તોલો ચાખ્ખું મધમાખનું
તીણુ, બાલશમંદાવેલા ૧૧૧ તોલો, બેડીમધનો બધા ૧૧૧ તોલો એની
ગોળીઓ ૧ વાલ વજનની બનાવવી. ૨-૩ ગોળીઓ મોઢામાં રાખી
તેને રસ ગળવો,

કંઠ ખુલે=લાડું ઉપડે=સ્વર ભંગ.

૧ ગોરખમંદી (બોથડો) અને કીમોટા (અધોડા) ની બાળેલું
ચુરણ બે વાલ, નરગાલ ૧) વાલ મધ સાથે ચાટે,

૨ આંખનો મોઢર, એલચી, સાદર, વરીઆળીનું ચુરણ દુધ
રસ પીએ.

૩ લીંમદાના પાન ૨૦) જવખાર ૫) તે. ચણા
ગોળી બનાવે તેમાં રાખી રસ ગળવો.

૪ પાનની બધા મોંઘામાં રાખી ચુસવી.

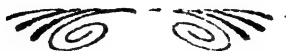
૫ પાનને લીધે કંઠ ખેંચે તે દુધ સાદર કીડાળે પીએ.

૬ કફથી કંઠ ખેંચે તે લુકું, મરી, પીપર, પીપરમળ
ચુરણ ગોમુત સાથે ખાએ.

૭ આમનાનું ચુરણ મધ અને લી સાથે ખાવું.

૮ ગરમાવાના ઝાડની છાલનો ઉકાળો ૫) તે. પીને. એથી
ગળાંતા મોંઘે થાય, કંઠ ખેંચે; પાણી મુસકેગોંધી ઉતરે, ગળું ખેંચે
એ સધળાં દરદ સારાં થાય, એના જેવો બીજો દવાજ નથી.

૯ ૧) ચમચી મધ ૧૧ સેર પાણીનું ૫) મીનીટ કીડાળે એના
દાગળા કરે. ગીન ગાનાર માટે આ દવાજા અગત્યના છે.

કાંટો ભાગે (શરીરમાં) ફાંસા લાગે.

૧-કાંટો ખળુરીનો અથવા બીજી જાતનો ચામડીમાં ખુટેલો. કાંટો ચામડીની અંદરથી ન નાકળે તો કાંટીઆ પાળાની ગોળી કરી ખવાડવી કાંટો બહાર નીકળશે કાંટીઆ એક જાતનો પાલો છે.

૨-કાંટો-પગે લાથે, બાવળનો અથવા યુવરનો કાંટો ભાગે તે ઉપર કુમાર ગરમ કરી ચીરી અંદર હળદર, મીઠું ભરીને બાંધે અથવા મેદી ચાવીને લેપડી મુકે, ફેફસું, અથવા સાહનીઆ (જંગા) ને છુંદી બધે તેથી કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૩-મેદીના પાન મોઢામાં ચાવી તે જગા ઉપર લેપડી બાંધે.

૪-બકરાનું ફેફસું કાચું બાંધે.

૫-સાહનીઆ (જંગા) એક જાતનો જીવજંતું જે દરીઆમાં પાકે છે તેને છુંદી તેની પોટીશ બાંધે.

આ ઇલાજોથી ભાગેલો કાંટો બહાર ખેંચાઈ આવે છે.

૬-કાંટા-થુઅર અને કવચના કાંટા શરીર ઉપર લાગે તો કાંડ ઘણી ચાય છે તે ઉપર જાણુ ચાપડવાથી નરમ પડે છે.

૭-થુઅરના જીણા ખેમાસમ કાંટા શરીરને વળગે તો કવચની માફક કરડી ખાય છે તે માંડ જાણુ કીડવાળી જગાએ ચાપડવું અથવા અવેગના ૨ પાન ચાવવાથી કાંટા ખરી પડે છે.

૮-કાંટો ભાગે-ખળુરીનો અથવા બીજી જાતનો ચામડીમાં ખુટેલો કાંટો બહાર નીકળી ન શકે ત્યારે કાંટીઆ છાડવી લેપડી તે જગા ઉપર બાંધે તો કાંટો બહાર આવે.

૯-શરીરમાં ભાગેલો કાંટો નીકળે-કઠાઓ ચુંદર પાણીમાં કુલ-વીને કાંટાવાળી જગા ઉપર બાંધે તો કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૧૦-કાંટો-ભાગેલો હોય તો કાંટાવાળા ભાગ ઉપર છુંદેલી મેથી બાંધવી, આથી કાંટો ખેંચાઈ આવે.

૧૧-કાંટો શરીરમાં } શરીરમાં ભાગેલો કાંટો જાંઘ ગયો
ભાગેલો હોય તે બહાર આવે } હોય તો તે જગા ઉપર સાત પડીના
રસ તે ઉપર મુકે તો ૧) દીવસમાં તે જગા પાકીને કાંટો બહાર આવે.

કાંટો લાગે.

૧૨=મર્યાં છુંદી ચટણી કરી કાટાંવાળી જગા પર આખી રાત બાંધી રાખે સંવારે કાંટો ઉપર આવે તે કાઠી લીધે પછી જોળ અને મીઠું મરમ કરી બાંધે તે રૂઝ આવે.

૧૩=ઝીન જોટા (અંકેડા)ના પાન ૩) જોળ સાથે ૩) દીન સુધી રોજ ૧) વાર ખાએ. કાંટો પીગળી જશે.

૧૪=કુદરદી-કુદરદી નામની વનસ્પતિના પાનને ઝાગે તે ખરાબ વાસ નિકળે, બાવળનો કાંટો શરીરમાં લાંગી રહી ગયો હોય તે તેના ઠા પાન ખાવાથી શરીરમાં રહેલો કાંટો પીગળી જાય.

ખરફસુ-ખજવું-દ. ૧૩

૧=ખરસવું—કુમારીઆના બીનો મુકો, દહીં સાથે મેળવી ખર-ખવાને લગાડો તે ફાયદો થાય.

૨=કેળાના કાતરાની માંઠની રાખ ગાયના ઘીમાં લગાડવાથી સારું થાય છે.

૩=ખરસવા ઉપર ત્રણ ધારા ખાસડીઆં કેળાંનો ગર જુર ખાન સાથે મેળવી મુકે અને ઉપર કોન પ્લી મોટું પાતર બાંધી રાખે આ ઝલાજ ચાલુ રાખવો.

૪=ખરફસાં ઉપર ગાયનું ઘી ચોપડી કુતરાં પાસે ચટાડવું.

૫=દરાઝ, ખરપ્પા માટે ટનકનખાર સરકામાં મેળવી લગાડે અથવા તેમાં લુંગડું બોળાને તે ઉપર મુકે.

૬=ફટકડીના અથવા મોરથુથુનાં પાણીથી દરાઝ બે ત્રણ વાર ઘોલી, જગા સુકાયને ઉપર દામર ચોપડવો અને તે ઉપર અડધાની રાખ લગાડવી. પોપરો લખનેજ ઉઠે છે ઘણો અજમાવેલો છે.

૭=ટંકનખાર પાપડખાર, ગાયના મુતર સાથે મેળવી લગાડે છે.

૮=દાંડીઆ યુવરની રાખ પાણી સાથે લગાડવી.

૯=યુવરનું દુધ ખરજવાને લગાડે તે તે પાકે અને પછી સારું થાય; દૂધ સખત પડે, અકળામણ થાય, દુખાવો સખત લાગે તે ઘી ચોપડવું. દુધને સુકવી, ગુંદરના આકારમાં રાખી વાપરી શકાય છે.

૧૦=જીવાર અને મીઠું ઠીકરાં ઉપર સંભાગે મુકી બાળાને તેના જુકા સવાસો વાર પાણીથી ઘોવાયલાં ઘીમાં મેળવી લગાડે.

૧૧=ખરફસું મટે—એ તોલા ચણાની દાળને ૦૧ સેર જકરીના દુધમાં ૩) દીવસ રાખે પછી દાળ દુધમાંથી છુટી પાડે. દુધ ફેંકી

હોએ થોડી દાળ વાદી તેની લેપડી કરી ખરડમાં ઉપર આપ્યા
દીવસ રાખે. વધેલી દાળને બોળ તાળ દપડાં બોળવી રાખવી
જેથી દાળમાં ઊંચ પડે નહીં. બીજી દીવસે પાન ચણાની લેપડી નથી
બાંધે. મરડમાં ઉપર મુકતા, આ મુજબ જ દાળને લેપડાં કરી મુકવી.

૧૨=ખરડાં મટે—જાડના પાનને જુદા ખરડમાં ઉપર તેની
લેપડી નાં દીવસ મુકે.

૧૩=ખરડાં, કાડા, ચામડીના દરેક માટે—ગડિમુતરી ને જગા
રાજ વેરાથી દાળને થાય છે.

૧૪=ગોફનાના ચાકળા પંતરો ગતકાના જાડા પાતરો જેવાં છે.
કાષ પર લાલ અને કાષપર મહેલ ફૂલ થાય છે. પાડ ઉપર છંટે છંટે
ફળ થાય છે. તેને કંઈક દોય એ જે ફળો ગેરના ઓ દોરી કહે
છે, તે ફળ લીંબુ જેવડાં મોટાં અને લીંબુ આદિ નાં જાડામાં મુકતા
ગોફના મુકે છે. તેના આદળના દોય છે. જાડ ઉભુ બાકા જેવું
દોય છે.

પગે ખરડાં, પગે લુંકરી માટે—મા ગોફનાના જાડના દાંડી
સાથના પાનની રાખ નગોરીયા ખરડમાં લગાડે અને પોટો બંધ.
તો જખમપર પોષરો આવી સાઈં થાય. માછલી, વાલ ચોણો દરેક
ખાએ નહીં.

૧૫=ખરડાં નક્કી ગાઈં થાય—કુંવારીઆના બી ૩ ભાગ.
બાવચી બે ભાગ અને ગામરના બીજ બે ભાગને જુદી ગાયના
મુતરમાં આડ દીવસ લીંબુની રાખ, તેની લેપડી ખરડાંપર બાંધે તો
૮ દીનમાં સાઈં થાય.

ખરડાં મટે ગામરને ખાવી તેમાં મીઠું નાંખી તેની પોતીસ
બાંધે તો ૩ દીવસમાં કાયદો થાય.

૧૬=દરીઆ કીનારે થતી ખરડી ઘીમાં મેનવી લગાડે.

૧૭=ખુજલી—મુકા ચામડાના ખારીક ખુકાને પાણી સાથે મેળ
પીતે ખુજલી ઉપર મસળે છે.

૧૮=ખરડાં માટે—પાતરકાને બેલ તેલમાં મેળતા લેપ કરે
તો જલદી આરામ થાય.

૧૯=ખરડાં મટે—ગોરબા, નંદો, પરી, ખુર સહાયે ચુરબ
ગતાવી લગાડે તો જુનું ખરડાં મટે.

૨૦=ખરડાં મટે—ગોરબા, કંકુ નંદો, પાલો ૧૧ નંગ
કાળા મરી, એઆનું ચુરબ દરેકના પાંચ મેળતા લગાડવું.

૨૧=અરક્ષાં મટે—વેગ્યું અને ખાંડ મેળવી ૩) દીવસ લેપ કરી આંધે.

૨૨=અરક્ષાં મટે—રાખ અને રેતી સંભાળે બેસના ખાટાં દહી સાથ મેળવી ૭) દીન લગાડે તે અરક્ષુ પાણું થાય નહીં.

૨૩=અસ મટે—આંધા દળદ અને હડે વાટીને શરીરે અસ તાળી જગાએ મસખવું.

૨૪=અરક્ષુ મટે—કામડીનું મુળ ધસીને લગાડવા કરવું.

૨૫=અરક્ષુ મટે—ચકરા અથવા ઘેરાંતી હોટીનું તેલ પાતાળ જંતરથી કઢાવી લગાડે.

૨૬=અરક્ષવાને ઉપાય—મ. ૧. અથવા રાતની ઢાળને પાણીને તળી રાખમાં બેસાડી ચરખીને તે તાળી ચક્રમ બનાવી લગાડે.

૨૭=અરક્ષવાને ઉપાય—દુટડા. ૧ ભાગ, ચંચક ૨ ભાગ દનક-તખાર ૨ ભાગને મેળવી રૂંધ કરે.

તે બુકાને લી સાથ મેળવી પાતાળ જગાએ લગાડે. અરક્ષવાને પાણી લગાડવું નહીં.

૨૮=અસ, અરક્ષુ, નીચકુટક મટે—તલનું તેલ ૧૦ તોલા લઈ તમાં ૪ બીકાયા તાળી ઉકાળવું. તાળાનું બળી રહેને નીચકું ચુરખ નાંખવું. આચરા, ચંચક, કરનાય અમિત દરેક અંકક તોલા લઈ તે તેલમાં નાંખવું. અને પાટી તે તેલ રંગ પાણીમાં નાખવું. તેલ પાણી ઉપર તરી આવશે. તે પાપર પાટી રાત્રિ તોપડી તરફ બેસવું શરીર તરી ખસે ત્યારે બેસવું જાય. આવી રીતે પાણીમાં નાંખવું. અને દહી નાખ્યા ખાસ ૫ તોલ લગાડવાથી શરતથી જોડ મરાં મન.

૨૯=અરક્ષવા મટે—રાકુ અને પામડીયા પાંતરાનો લેપ કરી ૧ દીવસ અને તાપર પાંતરવું.

૩૦=અરક્ષવા મટે—અરક્ષવાની કઢાવી નુંકે તે પાંચા લીંગડાં લીકળી જલરે કાઢે. તમાં ૫ તોલ ચક્રમ મેલી રૂંધ સાથે

૩૧=અરક્ષવા મટે—અરક્ષવાની કઢાવી તમાં નદમાં મેળવી લગાડવી.

૩૨=અરક્ષવાનું—તાળા કઢાવી તે તમાં ચક્ર દોઢે, તે અગ્રેજી મામલેના અડધા પાટાને અરક્ષવાની કઢાવી ૨ તોલા ૪ ટીપાં ૨ તોલા પાણી સાંધે, જાણ પાટી તમાં ૨ તોલ રીવું, દીન પંદર પાંતે અને ૪ દીન તમાં અથવા તમાં ૨ તોલા ૨ દીન પીવું. નાચુક પીવાથી દવા નું કામ કરી શકાય.

૩૩=અરક્ષવા મટે—અરક્ષવાની કઢાવી કીસાબન મેળવી લગાડે તા ૧ તોલા ચક્ર દોઢે.

ખરાબ વાસ દૂર જાયે (ડીસનફેક્ટીવ) યુનો અને મીડું મેળવી દુરગંધવાળી જગ્યાએ ખાંટે.

ખરકસું=કાકર.

૩૪=૨ ખેત કાકરના વાસણમાં પેક કરી બાળવું. કાળી રાખ બનાવે થી સાથ મેળવી રોજ લગાડે, ગરમ કરવામાં વાસણ ખુલ્લું હોય તો બસમ અથવા રાખ બને. કાકો તે કાકસો, સફેદ તે બસમ અથવા રાખ ફરકતે રોજ પાણીથી ધુએ ખરકમાંની ઉપર આખી રાત ધઉંના કુળાની પોટીસ રાખે સવારે કાકમી દવા લગાડે તો ગુણ ધણો જલદી થાય.

૩૫=મકક દોરામાંથી દાણા કાઢી લઈ તેને બાળીકાકસો તેમાં ૭) દાણા મી વાટે, અને કરંજઆ તેલમાં લગાડે.

ખમીર બનાવવાની રીત.

ઘઉંનો લોટ ૧) સેર મીડું ૧૫. ભાત મેદા ખાંડ ૧ સેર ૧૨ સેર પાણીમાં ઉકાળવું. કંવા દઈ નીતકે. પાણી બાટલીમાં ભરવું ૧૮ સેર આટામાં ૧૧૧ સેર આ પાણી મેળવવાથી ૨૪ કલાકે ખમીર પેદા થાય.

આટણુ.

નવસારનું ઘટ પાણીનું પોતું બીનું હંમેશા આટણુ પર રાખે. મુલબેનમ પલાસતરની પટ્ટી મારવી.

આટણુ કાપીને તે ઉપર કાસ્ટીક લગાડી બાળવું. વારંમવાર એ મુજબ કરવું.

આટણુ કાપીને ઉપર કાસ્ટીક સોદાનું ઘટ પાણી મુકી બાળવું. એ પાણી સોજી ચામડીને લાગે નહીં.

ગમ એમોન્યાક ૪) ભાગ મોરચુ ૧ ભાગ. એને મીનના મલમ સાથ મેળવી રોજ પટ્ટા મુકવી.

સોદાખાત કારણ ૧) ભાગ ચરબી ૧) ભાગ, એની પટ્ટી રોજ મુકવી.

આટણુ પર અગતરાં બજે, તો તુકમરીઆને પાણીમાં બીજવી તેની લેપડા મુકે લેપડા પાણીથી હંમેશાં બાણી રાખે.

ખહી, ક્ષયરોગ હાંકણુ ખાંસી.

૧=એ માટે પહેલો અને અગત્યનો મલાજ બુદ્ધી સુધી હવામાં રહેવું. સાદો ખોરાક તેમાં અને બાટણ તાજાં તરતના દોષલાં દુધનો ખોરાક રાખવો, બીજાનું દેહન તકત મુકી સાફ કરવું.

દરદીએ જાલ્યારી રહેવું. બળવાળા દરદીને સંસાર વહેવારની ક્ષમ્યા વધે છે તે ક્ષમ્યા સમુપયોગી દાયવી.

૨=અધાજ દરદીએને કવચાલા જવા ફાવતું નથી. અધાનેજ સેનેટરીઅમ મળી શકતી નથી.

ગરીબ માણસો માટે અને જેનાથી બની શકે તેને માટે એક સહેલો મલાજ છે, જે આ જમાનામાં કબુલ રાખી શકાય તેવા નથી. પણ તે મલાજ જણાયેલા હોવાથી દાખલ કર્યો છે.

જે વાડ તે અથવા ખેતરમાં બકરાં મેસતાં હોય ત્યાં ક્ષયવાળા દરદીને ગખવા બકરાંનું તરતનું દોષીલું તાજુંજ દુધ ખોરાકમાં વિશેષ આપવું બકરાનાં દીકમઝાયા તેમજ બકરીના મળ મુતરમાંથી નિકળતો વાસ દરદીને બહુજ ફાયદાકારક છે.

દરદીને થાંડી લાગે તો બકરાંની લીંડી ખાળી તેની ગરમી આપવાથી થણા ફાયદો થાય છે.

બકરીનું દુધ બીજાં દુધ કરતાં વધારે ફાયદા ભરેલું છે, બકરીના માઉસનો રસ ઘી વગરના દરદીને શકતી આપે છે.

૩=ખહીવાળા દરદીને ગળામાંથી બળખા વાસ મારતા નીકળે તો કેલસીઅમ સલાહાદાયક ફ્રેન્ચ એકની ગોળી જમ્યા પછી રોજ બે વાર આપવી.

૪=ખાંસી હાંકણુ તથા ખહી માટે અદુસાના લીલાં પાંકરાનો રસ તોલો ૧ મધ તોલો ૧૦ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૫=અદુસાના લીલાં પાંકરાનો રસ તોલો ૧ અને પીપર લીંડી વાસ ૧ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૬=ખહી માટે—કળાના મુળનો બુકા અરધો તોલો દીનમાં ત્રણ વાર ખાવો.

૭=ક્ષયવાળા દરદીને કેળના જાડનો રસ જામે કલાકે એક વાદળ અલાસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

કેળના રસમાં જવખાર (પાપડખાર, સોદા કારબોનસ) છે તેથી તે રસ પાપડ બનાવવામાં કામ આવે છે.

જવખાર=કેળનાં સુકા ઝાડને બાળી રાખ કરીને પાણીમાં મેળવી નીતરું કાઢી લેવું, તે પાણી સુકાય અને થયે રહે તે જવખાર.

૮=મસા, રક્તપીત, ક્ષય—ગીલોડાં શાક અને અડાણા તરીકે ખવાય છે. કડવા ફળના રોપાનું મુળીયું પાણીમાં ધસીને પીએ તો ક્ષય, રક્તપીત, અને મસાના રોગ સારા થાય છે.

૯=જનજોટાના છોડને છુંદીને. પાણીમાં લગાવીને તેનો ખાર કઢાડે છે. તે હાંફણુ માટે વપરાય છે.

૧૦=ખડી-હાંફણુ માટે—જનજોટાના બીની રાખ ૨ વાત્ર જેટલી પાનમાં ૧૪ દીન ખામ તો ભાત ભાતના દૂધ દે છે થાયે.

૧૧=જનજોટાના બીની રાખ ૧ ભાગ સાખરસીંગાની રાખ બીજા ભાગ, ખેરસાળ ૧ ભાગ, પાનના રસમાં વટાણા જેવી ગોળી બનાવી મોંઢાંમાં રાખવી. હાંફત, ખડી માટે બદુ સારી છે. ઘણી લગ્નામણ થઈ છે.

૧૨=અદુસાનું આખું ઝાડ ખાંડી, હાંફણુ તથા ખડી માટે ઉપ-યોગી છે. આ ઝાડ આખુના પડાડ ઉપર ઉપર બદુ થાય છે. કાળી હાંડીવાળા અદુસામાં ગુણુ ઓછો છે.

ખાંડી સ્વાસ અને દોડડી ગટે—અરદુસો, હળદર, ધાણા ગળો, કાસુદરો, લીંડીપીપર, ઘુંદ, ભોંયરીંગણી એ દરેક તોડો અડધો, મરી ૦૧ તોડો અને પાણી ત્રણ ૬૪ એ સઘળું ઉકાળીને ૧૦ તોડા રાખવું, અને તેપટ્ટી ૧ તોડો દીવસમાં ૩) વાર પીવું. ખડી માટે અદુસાના ઝાડનું સેવન ટાઇ ૧૧ દીન કરવું. ત્રણ અથવા ઉકાળો બનાવી ૫) ૨ મરીના આગળ તે બોના જેવા ગીંદે ઘસાજ નથી. દરદીએ માખણ મધ અને દાઢર રોજ સડવારે ખાવી.

૧૩=કાચ માટે—સીંધવ ખાંડને આંકડાના દુધમાં પટ આપી તે ખાર પકવવા અને ખાવામાં લેવો. આ ખાર વાત્ર એક મધ સ,થે મેળવી દીનમાં બે વાર ખાવો.

૧૪=ખાર—અલોડાના ઝાડને બાળી રાખ કરી તેને પાણીમાં પીગળાવી નીતરું પાણી કાઢી લઈ ખાવવું. પડી તે ખાર સમજવો.

ખાંડી, હાંફણુ, દૂધ, દસ (પાંચ ૧) વાત્ર અલોડાનો ખાર મેળવીને દીનમાં ૩) વાર ખાવાથી ઘણું ફાયદો થાય છે.

૧૫=ખડી=ખડીવાળાં દરદીને ગામરનો રસ કાપડેમંદ છે.

ખડી માટે—મોરના પીછાની રાખ અને પીપર સંભાળે ચુરણ
માથ ચુરણ મધમાં મેળવી રોજ ૩

ખંડીવાળા દરદીને લશણથી બાદ રોજ આપવાથી ફાયદો થાય,
૧૬=મકરીના મુતરને ઉકાળી તેનો ઘસ બનાવે તેમાંથી બે
આની બાર દરદીને મધમાં આપે. મકરીના ફૂલનો માવો સાકર
સાથે પચે એટલો રોજ ખવાડવો.

મકરાંના બાળને મળવાથી તેનો કુમાડો દરદીને શ્વાસમાં આપવો.
મકરીની મોંની લાલ મધ સાથે દરદીને ખાવડી.

૧૭=મધ, માખણ અને ઘી ત્રણ રોજ સાથે ખાવા.

બદામનું તેલ, તેમજ કાપરાનું તેલ તળી કઢવાથી તે પચે એટલું
દરદીને રોજ આપવું. અથવા તે તેલ છાતીમાં મસાવવું.

તજ ૧) ભાગ, એલચી ૨) ભાગ, સેતાનો વરક ૦૫ તોલા,
લીંડી પીપર ૪) ભાગ, વાંસકપુર ૧૬) ભાગ. સાકર ૧૬ ભાગ
એનું ચુરણ ૦૫ તોલા લઈ મધ અત ઘી અથવા માખન સાથે ખાવું.

અરકુસીના પાનને બારીને કાઢેલો રસ ૧૦) તોલા, સાકર તોલા
૫) ધી તોલા ૧૫, લીંડી પીપર તોલા ૫) એ સજાગને ધીમા તાપ
પર લલાતી, પાક જેતું બનાવી તેમાં ૫) તોલા મધ મેળવી,
અરકુસીમાં ભરી રાખવું તેમાંથી રોજ ૩) વાર ૦૫ તોલા આપવા
વધારે ખાવું.

૧૮=અરકુસીના પાનનો રસ ૨) તોલા મધ સાથે પીવો.

૧૯=કગુર. જળપદ્મ, વાંસકપુર સંભાળે લેવાં. તેના અડધા વજનને
સાકર મેળવી તે ચુરણ બેઆની બાર લેવું.

૨૦=નિમ્બાળીયા ખડી માટે—મળદાણ, આસંધ, સતાવરી સાટો-
ડીના મુળ એનું ચુરણ ૦૫ તોલા અથવા લધારે દુધ સાથે પીવું.

૨૧=મૂરું કાદશના રસમાં લાખનું ચુરણ બેઆની બાર દર
૮૬ આપવું.

૨૨=લશણ અને બદામ દરેક ૨) તોલાને ૦૫ શેર દુધમાં ઉકા
ળીને થોડી સાકર અને ૦૫ જળપદ્મ નાની મુરખ્યા જેનું ચાટણ
બનાવી ૧) અથવા બે તોલા રોજ ખાવું.

૨૩=ગળોસત્વ ૪) વાલ અને વાંસકપુર ૪) વાલ મધ
સાથે ખાવું.

૨૪=સેસગુંદર, સીસારસ, લોખાન, સુગળ મધોખીસબે બેઆની
ગળી ૧) વાલની બનાવી આપવી,

૨૫=ક્ષય માટે—પારેવાપરિવા કચ્છતરનું તડકે સુકવેલું માછીત તોલા ૨, સાકર તોલા ૧૬, કપુર તોલા ૮, લીંટીપીપર તોલા ૪, એલચી તોલા ૨, તજ તોલા ૧, આ ચીજોનું ચુરણ ૦૧ તોલા સાકર, મધ માખણ દરેક તોલા ૧૧ (સવા) સાથે મેળવીને દીનમાં ૩ વાર ખાવું.

ખોરાકમાં ઘઉં નીચે મુજબ બનસવી ખાવામાં લેવાં.

ખે વરસનો જીનો ઘઉં મણ ૧, તેમાં આકરાના કુલની કળી શેરમાં ૫ મૂકી કોડળા ભરી ઉપર પાંચન રાખી મૂકવું. પછી ઘઉં સુકવી, કળીઓ, આટકી કઢાડીને ઘઉં ખોરાક તરીકે વાપરવા.

દરદીએ બકરીને ધાવવું, એમાં બહુ ફાયદો છે, દોડવું દુધ પીવામાં એટલો ફાયદો નથી.

૨૬=ખડી માટે ગળો સત્તર, કોડલીવર તેજ જેટલો ગૂણુ બતાવે છે. કોડલીવર આછત જરૂરત થઈ શકતું નથી, અને આ સત્તર કાંઈ પણ અવગૂણુ કરતું નથી.

૨૭=દમ; ક્ષય, હાર્ટ ડીઝીઝ માટે—ચુવરનું દુધ વાલ ૨, ગોળ સાથે ખાવું.

૨૮=ખડી માટે તજ ૦૧ તોલા, સાકર ૧ તોલા પાણીમાં ઉકાળો કરી દીનમાં ૩ વાર પીવું.

૨૯=ખડી—કોડલીવરની જગાએ તામું કોપરેલ પીવું. એ ઉપાય સાથે બકરીનાં દુધનો માવો ચાલુ રાખવો, તેમજ જવ-ખાર લેવો.

૩૦=ખડી માટે—કોપરાનું તામું તેલ ઘીને બદલે પચે તેટલું ખાવું. એમાં અજીઝ ગુણુ છે.

૩૧=ખડી—ચીના ડાકટરો બહુ ખવાયલા અને નવળા દરદીઓને સ્ત્રીઓને ધાવવાની ભલામણ કરે છે. આ અખતરો વીલાયતના ડાકટરોએ અજમાવેલો તેમાં ઘણો ફાયદો જણાય છે.

૩૨=ખડી માટે—આકરાના પાનનો રસ ૧ તોલા પીવો, પાનને પાણી સાથે જુદી રસ કઢાડવો. રોજ ૧ વાર રસ ૧ તોલા પીવો. તેથી ઉગડી થઈ કફ પડશે. પછી ઘીને ભાત ખાવું અથવા ઘી પીવું.

૩૩=ખડી માટે—બકરાં દરેક જાતનો પાવો ખાય છે. મુતરમાં ઘણી જાતના ખાર હોય છે, ચોમાસાના ૪ મહીના એ જનનવર પાણી પીવું નથી અને મુતર ઘણું થાય કઢાડે છે. ચોમાસાનું

સુતર એકઠું કરી, તેને બાળીને ખાર મેળવે. રોજ ૨ વાલ મધ સાથે આ ખાર વાલ ૪ સુધી ખાએ તો ખડીને ફાયદો કરે અને એમકે જાતના બાધી દુર કરે,

૩૪=ખાંસી અને ખડીના લગ્ગા માટે—ગરોર અજમેાં, આકરાનું દુધ, આકરાનું પાન ૧, આકરાના ફૂલ ૨ એ બધાને કોરક દાઢલાંમાં ભરી ધાણુ ધાંકી કપડાંદ કરવું, અને ચુસા નીચે ૩ દીન દાટી રાખવું, આ ચુરણુ ના તોલો રોજ ખાવું.

૩૫=ખડી, તંબોલીઓ (તમેરીઓ) ને માટે નવટાંક અથવા જાતીપરથી લોહી પડે. વધુ ખાંડ, ખાનુ ખાધા પછી દરદી રોજ ખાએ, ઉપરથી પાણી પીએ નહીં—તલ, મરચું, ખાટું, ખોઈ ખાએ નહીં, ૧૨) દીવસ ખાધા પછી ફાયદો થાય. ઝાડા વાંત લોહી પડે અને ક્ષયને ફાયદો થાય.

૩૬=ખડી, સુવારોગ, પેટમાં યુગ મટે—ફાયકાનું ચુરણુ લી સાથે ખાવું.

૩૭=ક્ષય માટે—કેળના પાનની રાખ અને કેવડાની અંદરનોં જુકા સંભાળે મેળવી તે ચુરણુ બે આની ભાર મધ સાથે રોજ બે વાર ખાવું.

૩૮=ખાંસી, ખય, ફાંફણ મટે—ખારેકને ચીરી તેના કઠીઆ કાઢી નાંખવા. ના તોલો લવંગ અને વા તોલો પાનની જડ વાટીને ચુરણુ બનાવવું તે ચુરણુ સાત ખારેકમાં મુકી સુતરથી બાંધી લેવું અઢી શેર બેસના દૂધમાં ૭ ખારેકને ઉકાળવી. દુધનો માવો અને ત્યારે ૭ ખારેક કાઢી લેવી, તેમાંની એક ખારેક રોજ ખાવી, માંના ખાવામાં લેવો, ફાયદો થાય ત્યાં સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખવા.

૩૯=ખડી માટે—તજ ના તોલો, સાકર ૧ તોલો, પાણીમાં ઉકાળો કરી દિનમાં ૩ વાર પીવું.

૪૦=ખડીવાળા દરદીએ બકરાના લોહાંની મમી (મુંભાઇ) ૨, ૪ વાલ મધ સાથે સત્તાર સાંજ ખાવી.

(મમી બનાવવાની રીત:—કાળી ધાએલી મટોડીને સુકવીને બકરાના લોહીના સાત પત દેવા.)

૪૧=ખડીવાળા દરદીએ બકરીનાં દુધનો માવો તોલા ૫) સાકર સાથે રોજ ખાવો.

૪૨=ખડી માટે બકરાની લીંટી તોલા ૨ પાણીમાં કુંદી બાળીને મધ સાથે પાવું.

૪૩=ખડી માટે—સા રસીંગાની ખાખ ના તોલો રોજ મધ સાથે ખાવો. (હાથી દાંતની ભસમખી ચાલે.)

૪૪=આશા ઝાડી દીધેલો દરદી સારો થાયો. રાસનાદી લોહ ચુરણુ આપવું. રાના, કપુર, બદમી, આસોદ સીલાજીત, ત્રિકુળાં. ત્રિકુટું, ચીત્રા, નાગરમોચ, વાયવડીંગ, દરેક ૧) ભાગ, એ બધાંની ખરાખર લોહ ભસમ મેળવ. જોડતા પ્રમાણમાં રોજ સેવન કરે.

૪૫=લાલચદન અને જોડામધ દુધ સાથે સેવન કરે તો લોહી હો ખંધ થાય.

૪૬=ભાગરાના પાનના રસમાં મધ મેળવી. પાંચ, વસણુ ઘણી ઉપયોગી છે એ જીવજીતુને મારે છે લસણુ પેતમાં મથા પછી આદરસીમન હવા સાથે મળે છે અને પરસેરા, ચામડી અને ફેફસાંવાટે બહાર નિકળે છે; લસણુમાં અતીવ્ર સત્ત્વશાઈ તેજ છે તેના બે ટીપાં કદીને અપાય છે આ તેજ પેતમાં જાય અને ચોક્કસીજન હવા સાથે મળે ત્યારે એસીદ સત્ત્વરીકે રોજ પેદા થાય અને તે હવા શરીરની બહાર આવે.

૪૭=કપાસીઆનું તેજ ૧) સમઝી, મધ, અને લીંડીખીપર સાથે રોજ ખાવે.

(બેદ તદ્દતચંદ તારાચંદ) દરખ આસવ પાવો. દનાખ આસવ કાઢીદરખ ૧) સેર, લાગીના કુત્ર ૨) સેર, ગોળ ૨) સેર, પાણી ૧૫ મ . કોકાળી ૧૨) સેર રાખ, તેમાં વાયવડીંગ ત્રાયમાન પીપર, તજ, બિલ્વચી, તમાવપત્તર, નાગકમ્બર કાત્રાંમળી દરેક ૧) તો. નાખે ફરી કીકાળે, કાચની ખરતીમાં ભરી ૧૫ માસ તડકે અને કારમાં રાખ. વ્યારે ઉપર પોપના બધાવ ત્યારે ગારનું તે પોપના આસવ બગડેલો સમજવો નહીં, ૧૫) દીવસે ગારીઆ કરવું. વખત જને આસવ ખાંતો ગળીઓ ચાવ ૧૨) માસ પછી એનું બગ વધે ત્યારે પાણી જેવો મોજો સ્વાદ થાય ત્યારે ફેફસી ફેંપ, દમરાગા દરદીને આપવ નુકસાન કરે.

૪૮=સોનાતો વરખ ૩) પાના, માખણ ૨) તો. સકિર ૨) તો. ૧) માસ ચાવે.

૪૯=વરખ વગર ૬) માસ ચાટે તો ફાયદો ન જણાય. જીને ખદલે તાજું કોપરેત્ર ખાય તો અજળ ફાયદો થાય.

૫૦=દવાનો પ્રતિજ્ઞ=દરદીને હવામાં (સેન્ટીડીઅમમાં) રાખે અથવા બકરાનાં તોળાં વચે બેસાટે બકરીનું દુધ, દહીં, ઝાસ, ઘી,

ગાડનાની ધીડીને તાપ આવે, તેના વાળની ગાંઠરી ખનાવી સરી
પર રાખે અને મોઢાં ઉપર મુકે.

૫૨-લસણ ખાનારમાં ખડી કમતી હોય; લસણની લેપડી
પગના તળીઆમાં મુકે તો ના કલાકમાં દમમાં તેને વાસ આવે. =
લસણને ઘી સાથ મેળની લેપડી કરી સરીર પર મુકે અથવા ચામ-
ડીને ઘી લગાડીને લસણની લેપડી મુકે તો ફોફડાઓ ઉઠે નહીં, પણ
લસણ ચરીરમાં પડે.

૫૨-કાળુના કોષક ગ્રાડ ઉપર હાંદ ચાપ છે. તે મુદર ૨/
વાત, ચાંદર ના તો. કુષ સાથ સવારે નરણે કાઠે અને સાંજે ખાધા
પડી લેવા.

૫૩-ઘોવ-દુધો જે ગજુપતીની માની વસ્તુ છે, જેને સ્ત્રીઓ
પુજે છે તેના પાનનું ચુરણ ખાંડ સાથ ખાએ.

૫૪-ગકરીનું મુતર ૪૦૦) તો. ખાળીને ગોળ જેવું બદખનાવે:
તમાં બેહેલાંના ફળનું ચુરણ ૮) તો, પીપર ૪) તો, મોહમસમ ૪)
તો, બોયરીંગણીના ફળ ૪) તો નાખી મેળવે. મારીના વાસણને
ઘીના દાથ મારી, તે પાક બરે. ના તો. સવાર સાંજ કળના રસમાં
પીએ. અસાધ્ય ખાંસી ૧) માસમાં નરમ પડે.

૫૫-કળના ચઝો ૨૨ તો. દર ૩) કલાકે પીએ. ૧) સેર
રસમાં બેઆની બાર ટંકણખાર નાખે તો રસ ૮) દીન બગડે નહીં.

૫૬-સુંઠ, મોઢાં, બારંગમુળ, હરડાં, બેહંગાં, આમળા (હરીઆ
વગરના)ના દળ અડ્ડો, રેખસિ વાસ, પીતપાપડો, ઘોળાં મરી દરેક
ના તો. ૧) સેર પાણીને કાઢવના વાસણમાં બીકળે, ૪) તો. રાખે,
સહવારે પીએ. એજ વસાણા ફરી બીકળી સાંજે પીએ. મધ ના તો.
નાખે. ચાલુ થયો વખત પીએ.

ખાંસા-ઉધરસા-કંક-દમ

૧=વકકની ખાંસી } તે મારે—નાળાંએરના સુકાં ગાટાને
જેમાં બહુ ઢાંસ ચડે } કાનુ પાડી તેમાં ૧૦ તો આબાહળડ
મુકે કાનુ પાણું પુરે

એક હાંસામાં જાસર પાણી નાખી તે ઉપર ઘાસનો માંસ
મુકે તે ઉપર સુક નોરીએર મુકી તે હાંડલું ઢાકે. હાંડલાની નીચે
સપર્ષજાર કરે, પાખો બળી રહેને, નાળાએરના ગોટા પાકી રહે તેને
બહાર કાઢાવી ખરડમાં વાડી નોરીએર થી મેળવવું. આ ચાટણ
૧) તેણે અઢવાએ જાન પાવું.

૨=૫૩૬૩ પારી જેમાં હાંસ } તે માટે—૧૦) તોણા મેડીના
અહુ મજીત હાંસ } રસમે ઉમળાં મોળ બનાવે

ખનાવવો, તેમાં ૧૦) ના. આગા દળદર, ૧ તોણા એલચી, ૧ તો.
કસર, ૦૫ તોણા મલમલી, ખમ્બસના દાણા રોડા તેલ તળે ૦૫ તો.
બવદળ ૦૫ તોણા એ બધાને મેળવી તેમાંથી અંક રૂપીઆ બાર
સાંજ સહવાર ખાવું.

૩=પારી મટે—મધ ૧ તોણા, ગરમ પાણી ૪ તોણામાં
મેલવી પીવું.

૪=ઉધરસ માટે—મરીનું ચુરણ ૦૫ તોણા મધ અથવા સાંકર
સાથ ખાવું.

૫=ઉધરસ માટે—જેડીમધનો સીસો, આમળા, વરીઆળી
મીઠી આગળ તળ સાંકર, સંભોને લઈ અંક વાલની ગોળી
બનાવી, તે ગોળી મોઢામાં રાખી રસ મળવો.

૬=અળમો અને એલચી ચાવી રસ મળવો.

૭=બરસાત અને જેડી મધની ગોળી મોંઢા રાખવી

૮=આદુના રસ મધ સાથ લેવો.

૯=મરીનું ચુરણ મધ સાથ ચાટવું.

૧૦=હરડાં બેરો અમળાનું ચુરણ ૦૫ તોણા મધમાં ખાવું.

૧૧=અણોડીના પાન અથવા મેઘાવજ મોંઢા રાખવી.

૧૨=નક્સાર ૨) બાજ, લોખાનના પુસ ૪) બાજ, કપુર ૧
બાજ એની ગોળીઆ બનાવી સવાર સાંજ ખાવી.

૧૩=આંદણ માટે આદુના રસ મધ સાથ પીવો.

૧૪=ચુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ મધ સાથ ૨) વાસ ખાવું.

૧૫=જવજાર ૨ વાસ મધ સાથ લેવો

૧૬=અધિનાની રાખ અથવા અધિનાનો ખાર ૨) વાસ મધ
લેવો.

૧૮=મેઢ પીજાની બસમ અને પીપરનું ચુરણ મેળવી મધ સાથે મગાર ચાટવું.

૧૯=નાગરવલનું પાન ૧) અરડુસીનું પાન ૧) દર ૩ કલાકે ખાવું.

૨૦=ખાંસી, કઠ માટે—પકાવેલી ધાંજાણ એક વાલ લી અને સાકર સાથે ખવાડે છે.

૨૧=ઉધરસ—મરી અને તાલેડાનું ચુરણનું રોલેવન કરવું.

કાઈ દરદીને ખાંસી થઈ નિરથી આવે, ખાંસી છુટી હોય તથા પડે નહીં તેવા દરદીને ધાંજાણની ખીડી બહુ માફક છે.

૨૨=જવખારની ગોળ સાથે ગોળી નનાવી મોંઢમાં રાખવી.

૨૩=અજમે અને એલચી ચાવી ચાવીને ખાવામાં લાગે તો ઉધરસ મરી જાય.

૨૪=હાફરીઆ યુવરનો ૧ કટકા બેઠડમાં બુજી તેનો રસ કાઢી રાત્રી તોલા રોજ સવારે પીવે.

૨૫=યુવરના લાલ દાંડવા એ બેઠડમાં બુજી ખાય તો ખાંસી નરમ પડે.

૨૬=ખાંસી તથા હાંફણ—ટકનખાર ખાવાના પાન સાથે અપાય છે.

૨૭=કાલ્લીવર આમેલવી માફક જ કાપરેલનું તેલ ગુણ થરાવે છે. પણ પીવામાં તે સેંદલથી હજમ થતું નથી.

ખાંસી જુની—એ દરદીની છાતીએ કાપરેલ મસજે છે અને તે પીવામાં આપે છે.

૨૮=ખાંસીની ગોળી=પીપર ભેરવી ગુટીકા—ટકનખાર, સુંક, મરી, પીપર સહાગે મેળવી નાગરવેલનાં પાનના રસમાં ગોળી કરી ખાવી.

૨૯=ખાંસી તથા મરડા માટે હાડમની પાલી ખાવામાં અપાય છે.

૩૦=ખાંસી માટે—સહાગે જેડીમધ, મરી, સાકરની ગોળી ૧ વાલની બનાવી આપવી.

૩૧=ખાંસી, હાંફણ માટે—ખજૂર, સેર, જાંબુ સાદણ તોલા ૩) મેળવી તેની ગોળી કાચકા જેવડી વાળી સવારે રોજ એક ખાવી.

૩૨=ખાંસી, દમ—આકાશના પાનના ઉપર જારી બાળે છે તે જુના ગોળ સાથે લપેટીને ગોળી કરવી ને તેમાંથી ૧ ચણા જેટલી ખાવામાં લેવી.

૩ ખાંસીની ગોળી=આકડના ફુલ, ધંતુરાના બી, મરી, લવંગ
ગોળ સરખે ભાગે મેળવી, તેની મરી જેવડી ગોળીઓ બનાવી અંકક
ગોળી દીનમાં ૪, વાર ખાવી, તેથી ખાંસી મરી જાય છે.

૩૪=ખાંસીની ગોળી—આકડના ફુલ, અજમો, સીંધાલુંબુ, મચ્છી
સરખે ભાગે લઈ, મધ સાથે મેળવી, ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી
તેમાંની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર લેવી. અથવા આકડના ફુલ,
કાચો, લવંગ, સંભારે મેળવી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી રોજ
મેગોળી ૩ વાર ખાવી.

૩૫=અરદુરો, હળદર, ધાણા, ગજો, કાંસુદરો, પીપર, સુંક,
બોંયરેંચણી એ દરેક તોલો અડધો મરી ૦૧ તોલો એનો કાઢવો
બનાવી પીવે.

૩૬=અંકલની છાલનો ભુકો ૧ થી ૩ વાલ મધ સાથે મેળવી
દીનમાં ચાર વાર ખાવે.

૩૭=અજમો અને એલચી ચાવીને ખાવામાં લઈએ તો ઉધરસ
મટી જાય.

૩૮=ઉધરસ, કફ, દમ—એને માટે તમાકુનાં ડાંખળાંની રાખ
વાલ ૨ મધ સાથે ખવાડે છે. તેથી આ વ્યાધી દુર થાય છે.
તમાકુમાં જવખાર રહે છે. તમાકુની ડાંખળીઓ બાળવાથી ફરી
વસ્તુ ઉડી જાય છે અને જવખાર રહે છે. એ જવખાર મુજુકારી
છે. વિલાયતી પોટાસ કાર્બોનસ જે આ મુજબ લેવામાં આવે તે
તે પણ ફાયદો કરે છે.

૩૯=ઉધરસ નાશ પામે—આકડના મુળમાં ચોથે હીરસે મરી
તો ઉપલી દ્રવા તે ગાંઠને તોડી રૂતુ લાવે છે.

૪૦=આદુનો રસ ૦૧ તોલો મધમાં મેળવી રોજ ૩) વાર પીવે.

૪૧=પપાઈનું દુધ ૧૦ ટીપા ખાવું.

૪૨=ખાંસી, હાંફણુ, ખહી માટે ઘણો જાણીતો ઇલાજ—જન-
જોટાના બી (જે કપડાંને લાગે તો વળગી રહે છે) ની રાખ
અથવા ચાર વાલ મધમાં મેળવી દિવસમાં બે વાર જુએ પેટે ખાય,
જનજોટાનો આખો છોડ એ કામ માટે વપરાય છે.

હાંફણુ માટે જનજોટાની રાખ, નીપાળાની છાલની રાખ,
પીપર, ગોળ, સંભારે લઈ તેમાંથી ૦૧ તોલો રોજ બે વાર જુએ
પેટે ખાએ.

૪૩—ખાધેલું પાંચન ચાપ, બાળકની ખાંસી મટે—જેડીમધ, ચુંદર, સાકર, કડીઓ ચુંદર દરેક ૪ તોલા, કેસર ૧૧ તોલો, બરી ૧૧ તોલો, બઉનું દુધનું બે તોલા મેળવી ચોલાઇની બાછતા રસમાં એના ટીકરી બનાવી ને ખાવી. ગુચરની દાળ, દુધ, દહીં, માખણ સ્ત્રી ન ખાવું, ઘીની જગાપર બદામનું તેલ વાપરવું.

૪૪—કાંકણ અને ખાંસી માટે—મેદાં અને જવખાર સંભાળે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી બનાવવી, તે ગોળી મોંઢામાં રાખી ચુરવા કરતી. રાત્રે જરૂર એક ગોળી મોંઢામાં રાખી રસ ગળવે.

૪૫—બદામનું તાલું તેલ ૧૧ તોલો, જેડીમધનો સીરો ૩ વાજ રોજ સદવારે ખાવો.

૪૬—મોરસરીના ડુલનો ગુલકન બાળકને ખવાડે.

૪૭—ફુડકા ખાંસી બચ્ચાને માટે—ટંકનખાર ડુલવેલો ૧ વાજ મધ સાથે રાત્રે સુતી વેળા આપવો.

૪૮—ફુડકા ખાંસી માટે—કાંટા લળીઆની છાતનો ઉકાળો પાવેલ કુપુર રતી એક મત્ર સાથે રોજ ૩ વાર ખવાડવો. ફટકડી ૧) થી ૨) વાજ મધ સાથે રોજ ૩ વાર ખવાડવી.

લશણનું તેલ બાળકની છાતીએ અને ખરડાની કરોડ ઉપર મસાળવું.

કારમાની અજમો પાણી સાથે ૧) ચાખાપુર ખવાડવો.

૪૯—ફુગીંગકક—બચ્ચાંઓને ઉડતી ગુચની ખાંસી—આ ખાંસી ઘણે ભાગે અવધે જાય છે. સાથે રમતા બપોં બચ્ચાંઓને આ ખાંસી ઉટે છે. આ ખાંસીની ઝેરી ગુચ આવે છે જે ખાધેલું આક્રી કરાડે છે, એનો ઉચ્ચ નીચે મુજબ છે—૧ તોલા દતખારને છાણમાં અથવા ચાખતા આટાના ગોળામાં દાખી, તેની આસપાસ છાણા મુઠી રાખવાની હોય, આપરે એક તોલાનું વજન થતી ૧૧ તોલા થઈ જાય છે. આ ખાર એક વાજ લાઠ મત્ર સાથે મેળવી, પાછલી રાત્રે બચ્ચાને ખવાડવો. આ મુજબ ચાર દોવસ ખાવાથી ગુચની ખાંસી મટે છે.

૫૦—હડકાની ખાંસી માટે કુતરીયા ધાસના ફૂલને બાળીને ૧ વાજ મધમાં મેળવી ચાર દીન સુધી રોજ ૩ વાર ખવાડે.

૫૧—હડકાનો ઠાંશો, ઉંટાંટીઆનો ઠાંશો, ફુકરીઆ ખાંસી માટે—જનજોડાના રસમાં હળદર ધસીને ખાસકને ૩ વાર રોજ ખાવી.

ઉટાંટીઉં, કુકડીઆ ખાંસી—જેડીમધનો શારા ૧) તોલો, કાકડાસીચ માસા ૩), અત્તીવીસી અસીણ દરેક માસી ૧), આંદુન રસ અત્તીમધમાં મેળવી ચીનીમોર જેવી ગોળી બનાવવી. તે પાણીમાં ઘસી બાળકને પાતી.

૫૨—સુતી ખાંસી મટે—દુધ દોહવાના વાસણમાં માંડીઆ ૧૨) મુકવા. તે ઉપર ગાયનું દુધ દોહવું. તે દુધને ગાંડીઆ સાથે ગરમ કરવું. તેમાં જરા દહીં નાખી, તે દુધનું દહીં બનાવવું. પછી તેનાં છાસ તાણવી. છાસમાંથી હળદના કટકા કાઢીને કમરકાકડી (પપડી) જેવા કટકા કરવા તેમાંના ૭ કટકા દરદીએ રાજ આવે.

૫૩=ખાંસી સરદીની મટે=શેરડીને ૧) કલાક બેલટમાં રાખીને ખાવી.

૫૪=સાખરસીંગાની ખાક અને—અંદુસરી (સીતાફળનું ઝાડ) ના પાન છુંદી તેમાં સાખરસીંગુ મુકે. તેને છાણા વચ્ચે મુકી સળગાવે, અથવા કપારાના રસમાં પટ આપી બાળે.

૫૫=કાસો, સાહલા, દમ, મટે—સુતામખી પાનમાં મુકી ૪૦) દિવસ ખાંચે.

૫૬=કદ્દ=ઉધરસ મટે—કુમારનો રસ ૧૦) તોલો, સીંધવ બે વાલ, હળદર બે વાલ, મધ મેળવી રાજ ૩ વાર ખાય.

૫૭=ખાંસી ગરમીની અને સાદર મોમા રાખી રસ ગળાવે.

ખાગદો કદ્દ=પકાવેલું સમુદ્રફળ જેટલું પાણીમાં ઘસીને આપવું, ઉત્તની થયે તે કાપડો જણાશે.

૫૮=ઉધરની ગોળી—તવંગ, સફેદ મરી, બેદરાની છોલ અથવા ગર દરેક ૧ તોલો, ખાવાનો કાઠો તોલા ૩) એવું ચુરણ કરવું. ખાવાની અંતર છાત્ર ૧૦) તોલાને ૧ શેર પાણીમાં નાખી ઉકાળવું. ૧ શેર પાણી રાખી તેમાં ઉપરુ ચુરણ ૧ કલાક ખરત કરવું. આ ચણા જેવડી ગોળી બનાવી અંકક ગોળી મોંમાં રાખી રસ ગળાવે. તરત ખાંસી નરમ પડે છે.

૫૯=૧ વાલ ફટકી રાજ ઘણા દિવસ મધમાં ખાવી.

૬૦=જવખાર અને બેલકાનાં ચુરણની ગોળ સાથે રાજ અંતરની તેનો રસ ગળીઆ કરે.

૬૧=અચ્ચાને ખાસી=દમ—વાંસલોચનનું ચુરણ મધમ આપવું
અથવા વાંચનો ગાંઠ ઘસી પાવો.

૬૨=અચ્ચાને ખાસી માટે—વાંસલોચન અને વાંસકપૂર દરેક ૧૫
ગ્રામ મધ સાથે મેળવીને ખવાડવું.

૬૩=ખાસી માટે ઘોડાવજનો કટકો મોંઢામાં રાખે તે કદ લોચન
જીસનું કામ કરે છે. (એની ટીકરી બનાવી વાપરી શકાય.)

૬૪=ઉધરસ મટે—હળદરને રાત્રે સુતી વેળા, મોંઢામાં
રાખીને, રસ ગળવો.

૬૫=ખાસી—હળદરને સેકીને સુતી વેળા ચાવી ખાંખે.

૬૬=ખાસી તી ——દીરાખોર, અરીચી, સીંઘારસ મરખે
જાને મેળવી મઝ જેવડી ગોળી કરી ૬ ગોળી રોજ ખાવી. ઉપાય
ચણો સારો છે.

૬૭=ખાસી બાળકની મટે—કાસુંદરાના ૧ પાનને માતાના દૂધમાં
મેળવી ૩ દિવસ બાળકને પાવ તે અગમ્ય ખાસી અંધ પડે.

૬૮=ખાસીની જડ જાય—અમખસના પોસ વા તોડો, સુંદ
વા તોડો પાવરીના કુચ વા તોડો, પાણી શેર ૬ને ઉકાળી એક
શેર રાખે તેમથી બે લોટા ઉકાળો રોજ ૩ વાર પીએ.

૬૯=ખાસી, મરડો—ખાસી મરડા માટે દાડમની જાલ
ખાવામાં અપાય છે.

૭૦=ખાસી માટે—ખાવજની કુંભળી પાસી છુટીને તેનો રસ
ખાંડ સાથ મેળવી સદવાર રોજ પાવો.

૭૧=ખાસી માટે—ભોંયરીગણી તથા અદમાનો ઉચળો ચાંદ
છે. અથવા ભોંયરીગણીની જડ મોંઢામાં રાખી ચુસે તો ખાસીને
જરૂર દાયદો થાય.

૭૨=ખાસી અચ્ચાની માટે—મધ અને સેરડોના સગ્રહ સાથે
મેળવીને તેમથી અંધની ચમચી અચ્ચાને દાવસમાં ત્રણ વાર પાવો.

૭૩=ખાસી અને સળખમ માટે મરીચ્યાદી ગોળી—મરી
જવખાંડ, પીપર, દાડમની જાલ સંભાળે મધ સાથે મેળવી ચણુ
જેવડી ગોળી બનાવતા મોંઢામાં રાખીને રસ ગળવો.

૭૪=દમ=સાસ, ખાસી—લીંડો પાવવું ચુરણ ૪ ગ્રામ મધ
સાથ ખાવું.

૭૫=ભોંયરીંગણી—(કનટાકરીના) છોડના પાંદડાં કાંટાવાળાં અને ફળ પીળાં જોર જેવાં છે. તેની અંદર બી રહે છે. એના બી તથા પાંદડાંને તેલમાં ઉકાળી તેલ બનાવે છે. તે તેલ પીવાના તેમજ આપડવાના કામમાં આવે છે. હાંફણ=ખાંસી માટે આ તેલ પીવાના કામમાં આવે છે.

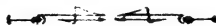
૭૬=ખાંસી—ભોંયરીંગણીના મુળીઆનો ઉકાળો, ખાંસી માટે પીવામાં આવે છે. ખાંસી અને હાંફણને માટે આ આખો છોડ ધણો વાપરીતો છે.

૭૭=ખાંસી માટે મધ શેર ૧ તથા પાણી શેર ૨ એને એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં ૫૦ વાર નાંખવું તેમાંથી પાંચ તોલા દાવસમાં ૩ વાર ખેંચું. આ રીતે બનાવેલું મધપાણી ખાંસીને દાવંદા કરે છે.

૭૮=સાદસ. ખેન, દમ મટે—સેકટાના કાદકને કાતરી અંદર અજમે ભરેલા અને તે ગાયનું પાચું પડી દેવું. ૪ માસ પછી અજમેનાં અંદર કાટી લેવું મુચ્છુ વા તાલા રોજ બે વાર ખાવું.

૭૯=ખાંસી ધાવનાં બાળકને હાય તે માટે—૧ એકચી: ૧ લવંગ. લવંગના વજન જેટલો અજમે, આ મુગળને એકલી પાનમાં મૂકી બાંધી બનાવવી. ૧ તોલા પાણીમાં આ બીડો ઉકાળવી. પડી તેજ ગરમ પાણી અને પાંદડાં વાડી લેવું પાણી ગાળી લેવું તે પાણી બે આંતો શેર બાલકને દાવસમાં ૩ વાર પાવું. અને તેના છુંદા બાલકની માંતને ખવાડેલા.

૮૦=ઉપરસ મટે—મોંચરણીના ફળમાં મરી ભરે અને તે ફળને મળે. અંદરના ૭ મરી અને અલાંગ પોષણ મેળવી મધ સાથે ખાવું.

ખાંસી.

૧=પડલ (ગળાંતો) ઉતરે, મોટા થાય તે જીભને લાગી લાગીને જુબી ખાંસી આવે તે માટે આમળીના ચીચાંને થંડા પાણીમાં આળી રાત ભોળવે. થંડા પાણીમાં ઘસી તે ઉપર લગાડે.

૨=ખાંસીની ગોળી=સરકમ માટે ખેરનો કાંઠો ૫) ભાગ, એકે-દાની હાલ ૫) ભાગ, મરી ૧) લવંગ ૧) અસકપ્પ ૧) ભાગ અરીજી

૧ ભાગ એની જોળી ખાવળની છાલના ડિકાળામાં બનાવે તેનો ૨મ્મ મળે. ૧૨ જોળી આખા દીવસમાં લીએ.

૩=તંબાકુના દાંડાની અને સિંધવની ખાખ ૧ થી ૧૫ વાલ મધ સાથે ખાલકને આપી (જુઓ કુકડીઆ ખાંસી)

૪=૩૬વંતી=(પડીઓ=પલીઓ) એના આખા ઊંડાં યુરજી ૧૧ તો મધ સાથે ખાએ. જ્યારે ડાકળ પડે ત્યારે એ ઊંડા ઉપર મોતીના ઘણા જેવા દેખાય, સુરજની ગરમીથી તે તરારી પાણી નીચે પડે ત્યારે તે ઊંડા રડતો હોય એમ જણાયે.

૫=૧) સેર જુવારનો આટો, ૧ સેર નિમખ એનો ૧ રોટલો પાણી સાથે મસળીને બનાવે, ૧) કાદવના ઠીકરામાં તે રોટલો મુકે, બીજું ઠીકરું ઉપર ઢાંકે, ૩) વાર કપડાં છંદ કરે; અંદરની હવા, બહાર જવા ન દીએ. મંદ અમીનીથી તે પકવવા ૧૧ તો યુરજી વી સાથે રોજ બે વાર ખાએ તો ચાંદ તેડી ખાંસી નરમ પડે. (બધે ઠીકરાને પથર ઉપર ગાંધાં ધસી તેની કાર સરખી કરવી)

૬=સવંગ, જેઠીમધ, સુવા, પીપળીમૂળ, સંભાગે યુરજી બેઆની બાર મધ સાથે લેવું.

૭=ખાકરાના કુલ (રવેદાં)ની ચોકદી ૨) ભાગ, સવંગ અથવા મરી ૧) બાગનું યુરજી વાલ બે મધ સાથે ખાએ.

૮=આકડાના કુલને અડાયાની રાખમા મેળવી છાયામાં મુકવે ૧) વાલ યુરજી મધ સાથે ખાએ.

૯=અધેડાનો ખાર, દમ. ખાંસી માટે છે.

૧૦=સવંગ, ખેડાની છાલ, મરી, જવખાર સંભાગે લઘ ખાવ-લની છાલના ડિકાળામાં ૧૫ વાલની જોળી બનાવે. ઉપલાં યુરજીમાં તેના વળન જેટલું ખેર સાલ મેળવે.

૧૧=આકડાના કુલના રવાયડાં ૪) ભાગ, સિંધવ ૪) ભાગ, અથાણ ૧) ભાગ, એની ચણા જેવડી જોળી બનાવે.

૧૨=ખાંસી અને ખડી માટે અરકુરી ઘાચુંજ ઉંચોગી છે, કહેવત છે જે “ જ્યારે અરકુસી દેવાત છે ત્યારે રક્તપીત, ખાંસી, ખડીવાળાં દરદીએ જીવવાની આશા સા માટે ઊંડાની ? ” ખડીવાળા દરદીને તાવ બે ન હોય તો જરૂર દાખલ થાય.

૧૩=ચેડાવજ અને જેઠીમધનું યુરજી ૫) વાલ મધ સાથે રોજ બે વાર ખાએ તો અમતકારીક ગુણ આપે. એની ટીકડી બને.

૧૪=લોડાવજનું છોડુ મોંમાં રાખે તેનો રસ ગળે.

૧૫=લોડાવજનું છોડુ ઘસી નાખે લગાડે તો સળેખમને અને સરદાંવાળી ખાંસીને કાંચદો કરે.

૧૬=એકાંતે લીનો હાથ લગાડી સેકી ચુરણ કરે તેને અંકુસાના ખનના ૪) પત આપે તે ચુરણ ૦૧ તો આવે.

૧૭=ભોંપરી મણીના રાખ ૧) વાલ જોળ સાથ આવે.

૧૮=ચીનામ સાકર અને મરીના હાંણા મોઢાંમાં રાખે.

૧૯=સાખરસીંગને દીવેલમાં ૮) દીન બોળી રાખે તેની ખાખ હાણામાં બાળી બનાવે મધ, અને પીપર સાથ ૧) વાલ આવે.

૨૦=લોખંડનો, વરીઆળીનો, અને અનીસાંનો અક દરેક ૩) દીપા ૨) તોલા પાણીમાં રોજ ૩) વાર પીએ.

લોખંડનો અક બનાવવાની રીત=૧૧ા સેર સેરડીના સરદાં, ૧) તો. રીલનો બુકો મેળવી તડકે રાખે. રોજ હસાવે ૧૫) દીવસે વાપરવા લાયક થાય.

લોખંડની ખાક બનાવવાની રીત-૧) તો. રીલનો બુકો ૦૧ સેર બાવળની કમળી પાલીનો માવો મેળવી ૧૫ દીવસ છાયામાં રાખે પછી ૩) દીન તડકે મુકે. પછી તેને ઝાટકી લોખંડ બુકું પાડે તે લોખંડના બુકાને પાણીમાં નાખે જે પાણી ઉપર તરે તે પાકા અને જે પાણી નચે એસે તે કાચો; કાચો માથને ઉપર મુજબ ફરી પકવે. પાકા માથને લુગડાંવતી ગાળી સુકવે અને ખાવામાં લીએ.

૨૧=સંચળને લોઢાના ઠીકરા ઉપરે ગરમ કરી તેનું ચુરણ બનાવે. ૨) વાલ ચુરણ લી સાથ આવે તો ઉધરસ પાકી મળકા બહાર નિકળે.

૨૨=ગાળકની ખાંસી મઢે વાંસના ગાકને પાણીમાં ઘસી પાએ,

૨૩=સાજખાર, હળદર જુનાં જોળમાં મેળવી જોળાં બનાવે તે મોઢાંમાં રાખે,

૨૪=કટાળા ચુઅરના કામળ છોડને ઇગાર પર તપાવી, તેના રસમાં લુખાણના કુલ મેળવી, ચણી જેવડી જોલી કરી મોંમાં રાખે,

૨૫=ગાળકની ખાંસી માટે અગત્યાના પાનનો રસ ૫) દીપાં મધમાં પાવાં,

૨૬=મોઢાં માણુમને અગત્યાના મુગ ઘસી ૧) તો પાવો,

૨૭-ગાળકની મોટી ખાંસી માટે દુધ અને ગોળ મેળવી પાતું-
આ બે સ્ત્રીજ સાથે ખવાય નહીં કહેર ઉત્પન્ન થાય, છતાં તે કહેર
ગાળકની મોટી ખાંસીને દટાવે, દુધમાં ખસર છે, અને દુધ
ખીવન કોઈ ખાર સંજ્ઞા ખવાય નહીં.

૨૮-અજમાનું ચુરણ (મરમ કરી ખનાવેલું) ૫) તોલા. ગોળ
૧૦ સેર. અકોણ ૪) વાસ એની ચીની ખોર જેવડી ગોળા ખનાવી
મોંમાં રાખે.

પુનઃજીવન-કીડ-ખસા.

૧-પુનઃજીવન-કપડા સાચી પુનઃજીવન થાય તે કપડાનો રસ
સમાવે.

૨-કીડ માટે-ગાળકની જાલનું પાણી ઉકાળવું. (૧ ભાગ લાલ
ને ૭ ભાગ પાણી) તે મસગવાથી કીડ નરમ પડે.

૩-ખસ અને શરીરમાં થતી દાઢ સારી થાય- જોપાતરીના
પાન ૧) તોલા પાણીમાં વાટી, માળી સકેર નાંખી પીવું. આ
દીનમાં ત્રણવાર ત્રણ દીવસ પીવું. સંખન ખસે માટે છે.

શરીર ગળતી દાઢ માટે-જોપાતરીના રસ ૧) તોલા પીવે.

૪-પુનઃજીવન માટે ચરબીની ચરબી અને સરકા લગાડે તે
પુનઃજીવન માટે.

૫-કીડ નરમ પડે-ગાળકની પાલી છુંદી કીડ ઉપર લગાડી
તેથી કીડ નરમ પડે છે.

૬-સુકી લુપસ-કીડ માટે-ચરીડનું રીજુ લીમાં મેલવે, દરદી
તડકે ખેંસી તે લી મસાજ અને પછી થડા પાણીથી નાંહે.

૭-પુનઃજીવન ગોળીપર હોય તે માટે-કાચો પાણીની મેળવી તેને
ધસાડો ગોળીપર મસાજવો.

૮-પુનઃજીવન માટે-સમુદ્રીજુ લીચુના રસમાં ગોળી મુકવું.
આ મુજબ સાતવાર મુકવે તેના સુકા પુનઃજીવન મસાજવો.

૯-સુકી પુનઃજીવન માટે-સરપખાની કુમેળી પાતરી તોલા ૨
સુકી પાણીમાં વાટીને ગાળીને દીન પંદર પીવી.

૧૦-પુનઃ જીવન — તુલના સ્થાને મેળવીને મસળવું

૧૧-પુનઃ જીવન માટે—સરકા અને મીઠું તેલ મેળવીને મસળવું

૧૨-પુનઃ જીવન માટે—સુખાનું તેલ લીંબુના રસ સાથે સભાગે મેળવી લગાડે છે. નરમ મીઠાનવાળા દરદીને આથી તાપ આવી ગળ્ય માટે મીઠું તેલ સાથે સભાગ લેવું.

કીડ અને લુપ્તનું માટે—સુકા આમળા ૨) તોલાને ૧ શેર પપાણીમાં ઉકાળે અને પા. શેર પાણી રાખે તેમાં માચનું ઘી ૧ાા તોલો, સરસીઉ તેલ ૧ા તોલો, મીઠા ૧ તોલો, મેળવી શરીર પર ૨ લગાડી ૧ કલાક તડકે એમ આ મુજબ ૭) દીન ચાલુ રાખ.

ખીસ-પેટાના

૧-દંકણખાર, ગુલાબ જળમાં મેળવી લગાડવો. ગોચર અને મરીનો લેપ કરવો.

કપીલો અને હીરાદખણુ ઘીમાં વાટે ને, લગાડે.

સુખડ પાણીમાં ઘસી લગાડીએ કરે, સુકાપને ફરી ફરી લગાડે અથવા ચારોળી વાડી રાતરે રોજ લગાડવી.

૨-ખીસ થાય ને માટે—એલીઆની ગોળી વટાણાં જેવી જુલામ માટે વારવાર લેવી.

૩-ચક્લીના આધાર સુકવી પાણી સાથે મેળવીને ખીસ પર ચોપડે તો ફાયદો થાય.

૪-જીરને પાણી સાથે ખુબ વાડીને ખીસ ઉપર લેપ કરવો.

૫-નાળીએરનું દુધ, કાળી જીરી સાથે મેળવી ખીસ ઉપર લગાડે છે. તે આમળી સુવાળી કરે. મોઢા ઉપરના ખીસ નરમ કરે, મોઢા ઉપર કરચળી ચની અટકાવે છે. મીઠક ઓઢ રોઝીસ જેવું છે. પેલાલી મીઠક ઓઢ રોઝીસનું કામ થણા ઓઢા પખ્તસામાં થાય છે.

૬-ગળવેલનો સત્ત્વ વાલ ૪ મધ સાથે દીવડમાં ત્રણ વાર ખાવો.
ઉપજોડી, મચળ ખાઈ સાથે વાટી મેષ કરવા,

૮-ખીસ માટે દરાખના ગાડને ખાળી રાખ સરકા સાથે મેળવી.

૯-મોઢાના ખીસ માટે તલના જુના ખોળને ગોમૂત સાથે મેળવીને લગાડવાં.

કાળી દરાખ વાટીને લગાડવાથી ખીસ મટે છે.

૧૦-ખીસ માટે કુચમાં ધરી ખીસપર લગાડે.

૧૧-ખીસ માટે-મરિયાના ખી પાણીમાં ધરી લગાડે.

૧૨-ખીસ માટે-તવજને પાણીમાં ધરી ખીસપર લગાડે.

૧૩-ખીસ-સમુદ્રીય પાણીમાં વાટી ચોપડવું.

૧૪-મોઢાના ખીસ માટે-સરકા ૨ ભાગ, મધ ૧ ભાગ મેળવીને મેટે લગાડે.

૧૫-ખીસ મોઢાના સારા થાય-કડવા વાલનો આટો સરકામાં મેળવી લગાડવો.

૧૬-ખીસ મોઢાના માટે-પદ્મામનું કાટકું અને ખસરછ પાણીને કુચો તેની કાકરી પાણીમાં ધરી લગાડે.

ખીસ-ખાળગાનુખમનો ખારીક બુકા, મીંડાંની સફેદી નાથે મેળવી ખીસ ઉપર લગાડવો, ખીસ કાડવા જોઈએ નહીં. ખીસ કાડવાથી તેની દસી ખીજગમ લાગે છે અને નવા ખીસ લધે છે.

૧૭-મોઢાના ખીસ તથા મસા સારા થાય-મેંસના કાનનો મેલ લીંબુના રસમાં ઢોનો ફરી ખીસપર લગાડે તો ખીસ સારા થાય.

૧૮-મોઢાના ખીસ માટે મરિયાના મોંડાના કાટકાંની રાખ તથા કાડકા ખાળીને તેની રાખ સરકા સાથે મેળવી લગાડે.

૧૯-ખીસ-માટે ચીની બોરની રાખ પાણી સાથે ચોપડવી.

૨૦-ખીસ મોંડાના-મરી અને ગોરૂ ચંદન પાણીમાં ધરી લગાડે તો ખીસ મટે.

૨૧-ખીસ માટે-માયુદળને ચોખાના ધોવાણમાં ધરીને ચોપડે તો ખીસ મટે.

૨૨-ખીસ મેળવી ઉપરના માટે-નાક ઉપર અથવા મોંઢા ઉપર ખીસ થાય છે તેને લાગે તો અંદરથી પણ અથવા ખીસો નીકળે

હે ઝોરતને દસતાના પેદા થાયે અને મરદને વિર્ય પેદા થાયે ત્યારે ખીસ થાયે છે. એ જુવાની સર થવાની નીસાની છે, એના પ્રિવાજ મડનો આટો સરકામાં મેળવી લગાડવો,

ખીસ મોઢા થરના.

૨૩=મસુરની અથવા અણની દાળનો આટો, હલદર, તેલ મેળવી રાતરે લગાડવો.

૨૪=ચકલી અથવા કજુતરની ચરક સરકામાં લગાડવી.

૨૫=મસુર હલદર, લીંબુનો રસ મેળવી લગાડો.

૨૬=સીમલાના કાંટાને દુધ સાથ વાટી લગાડો.

૨૭=નવસાર અથવા ટણકનખાર ગુલાબ જળનાં ધસી લગાડો.

૨૮=કડરી બદામ ગુલાબજળમાં વાટી તેલું દુધ લગાડો.

૨૯=કપુરને રાંધીરીટમાં મેળવી લગાડો.

૩૦=ટણકનખાર ૨) વાલ, સાકર ૨) વાલ, લીંબુનો રસ ૨) તોલો મેળવી લગાડો.

૩૧=મધક ૩) વાલ, મેઝનીસીઆ કારબોનસ ૨) વાલ મધ સાથ ખાલું ૧૫) દીન.

૩૨=કેસર, ૧કેસર, ઉપલેટ, રતાંજરી, રાક્ષા સંભાજે મુખના તેલનાં લગાડો.

૩૩=મધક, ટણકનખાર દુધમાં મેળવી લગાડો.

૩૪=પારાને માખણીઆ મસમ અને માખણ સંભાજે મેળવી લગાડો.

૩૫=કેરીનો અથવા લીંબુનો રસ લગાડો.

૩૬=સરસા જણવરને પાણી, ખાક કરે તે લગાડો.

ખીલી

આંખનાં ઉપર ખીલી થાય, ત્યારે અગન બહુ બળે, જોષ ન આવે ત્યારે દહી અને બાતની પોતીસ બાંધવી, તે કુટે, પાકે અને રૂઝ આવે ત્યાં સુધી બાંધવી.

ખોરો માયામાં નીખ.

૧=ખોરો અથવા માયાના કુલ્લા—માનાને સરકામાં વાટી માથે લેખ કરવો.

૨=ખોરો નીકળે અને જુ મરે—દરીઆના પાણીથી સરીર ખુબ યોળીને નાકરું. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખીને ઉપર મુજબ કરે તોથી ફાયદો થાય.

૩=જુ, ખોરો અને નીખ—પારાનો માખડીનો મધમ અને ચાખણ સંભાને મેળતી લગાડવો,

૪=માયાનો ખોરો—માયાની છાત્રી કુલ્લી—ગકરીની લીંડ વાટીને માથે ચોપડી તેથી કુલ્લી સારી થાય છે.

—ૐ(ખાળકને) ખુંધ નીકળે—ૐ—

૧=સેરી પકડારી હીચકા ખવડવા,

૨=આંસુદરાના મળ ના તેલો પાણીમાં ઉકાળી ૨) વાલ ગુંગળ મેળવી રોજ પાવું.

૩=ત્રીફળાનો ઉકાળો, ગુંગળ મેળતી પાવો.

૪=ખુંધ ખાળકને હોય તે માટે—આંસોદરા જાડના મુળની અથ ન તેલો દરરોજ ઉકાળી તેમાં ૧થી ૨ વાલ ગુંગળ નાંખી પાટી ઉપલા કાઢવાથી લોહીનો સુધારો પશુ થાય છે.

ૐ ખોરાક ૐ

ખોર ક=શક્તી વધારવા માટે

૧=શક્તી આવે—પછીના કળ ખાવાથી સરીરે શક્તી વધે છે.

૨=ચોખાને ખોરાક બધા ખોરાકમાં સારો છે. ચોખા જુના નોંધે નવા ચોખા ખાવાથી કેલક માલસેના પેટ આફળાઈ આવે છે.

જુના ચોખા સરદી માફક છે. સીક જાણીને માટે અચ્છો ખોરાક છે. તેને પકવવાની રીત નીચે મુજબ છે.

ઓસાવેલા ચોખાનો દરદીને માફક આવે છે. ઓછા પાણીમાં ઓસાવવાથી ચોખાનો કેટલોક કસ નીકળી જાય છે માટે એક શેર ચોખા ઓસવવામાં ચાર શેર પાણી ભેપ્પએ. ચોખા વાસણના તળી-આમાં ભેસે ત્યારે તૈયાર થયેલા સમજવા ત્યારે પાણી ઓગાળી કાઢવું અને થી નાખી ચોખા અંધારે રાખવા. ઓસાવવામાં પાણી વધુ લેવાથી ચોખા ખગડતા નથી, અને કસ નીકળી જતો નથી, નવો ચોખો સરદી કરે છે, જેમ જુનો ચોખો તેમ ખાવામાં સારો દરદી માટે જુના સાડી લાલ વરીના ચોખા વધુ સારા અળકતા કરેલા ચોખા કરતાં ઓછા હરેલા કુસ્તીવાળા ચોખા દરદીને ખાવામાં સારા છે.

અડદ. (૧ જાતનો અનાજ)

૩=પુછીકારક=	}	અડદનો આટો ૦૧ લાઈ
વીર્ય વધારે=		ધી ૨) તોલા સેકીને પછી
માઉસ વધારે=		મધમાં મેળવીમાં ૨) તોલા
દુધ થાનમાં વધારે=		૨૧ દીન ખાવો

એમાં હોલેલા કવચા ઉમેરવાથી ગુણ વધે છે.

૪=ખોરાક તરીકે કેળાં—કાચાં કેળાંની જાલ કઢાડી નાખી તેનું ચુરણ બનાવે તે ચુરણ જલેખી, પુરી અને સીરો બનાવવામાં ખપ લાગે છે. આ ચુરણ દુધમાં ઉકાળે તો આરાદટની માફક દુધને ધાઈ કરે, અને ખોરાક તરીકે બાળકને અપાયે.

ખોરાક ખાવામાટે પતરાવળી.

૫=ખાખરાના પાનની પતરાવલીમાં જમવાથી ફાયદો છે. કેટલાક હીંદુઓ ચોખાસાની રુમાં પોતાનું બોજન ખાસ પતરાવલીમાં લીએ છે.

શરદીવાળાં પાકવાને ખાખરાના પાન પર ખાવાથી અને ગરમી વાલાં પકવાનો કેલના પાતરાં પર ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

ઉચિત ન્યાતીનાં બોજન કેલના પાતરામાં ખાવાથી શરીરે નુકસાન પહોંચે છે. પતરાવલીમાં બોજન ખાનારાઓ કેલના પાતરાં પર બોજન લીએ તે સુધારો કહેવાય નહીં.

૬=જાસ—દુધની જાસ બને છે. જેનો ઉપયોગ દેશી વસ્તુ બહુ વપાણું છે, હવે અથેજ વસ્તુ તેને વપાણું સાચું છે. જાસ પાત્રી એ. ઘણી ઉમતા અને તનદુસ્તીને કાયદો આપનારી છે. ખોરાક પાચન કરે છે, બુખ લગાડે છે અને શરીરમાં ચરબી વધારે છે. એ પુરતીકારક ખોરાક છે.

દુધનું દહીં અને છે—દહીં બનતાં તેમાં લેક્ટીક એસીડ પેદા કરે એવા જંતુઓ થાય છે, આ તે જંતુઓ આંતરગતા બીજા જંતુઓ જે ખોરાકને કાયવગવે છે આ પેટમાં અગાડ કરે છે તે જંતુઓનો નાશ કરે છે. અને આ કોરીઆથી દહીં પાચન શક્તી વધારે છે અને સરીરે કાયદો કરે છે.

દહીં બનાવતાં દુધને ઉકાળવું બેનમો, તે દુધમાં જરા દહીં નાંખવાથી તાત્ત દુધનું દહીં બને છે. તાજું આ મોળું દહીં વધારે ગુણ આપે છે. કારણ કે લેક્ટીક એસીડ પેદા કરનારા જંતુઓ તે વખતે દહીંમાં ઘણા હોય છે. પણ જેમ દહીં બનું અને ખાટું થાય તેમ તેનો ગુણ ઓછો થાય છે કારણ કે લેક્ટીક એસીડ પેદા કરનારા જંતુઓ અસાધથી ઓછા થઈ જાય છે.

આ મુજબ તાત્તજ દહીંની બનાવેલી દેાખી જાસ ઘણી ઉપયોગી છે. સાધારણ દેાખી જાસ દરદને નુકસાન કરે, આ વાન આત પર જરૂર રાખવી.

લેક્ટીક એસીડ દવા તરીકે એકલી લેવાથી જાસના જેટલો ગુણ બળવાનો નથી. કારણ કે લેક્ટીક એસીડ આંતરગમાં જાય તે અગાઉ તે શરીરમાં પતી જાય છે આ નાશકારક જંતુઓ જે આંતરગમાં છે તેો મારવામાટે તે જવાબે પહોંચી શકતી નથી. દહીંમાં અને જાસમાં એવું છે જે તે પેટમાં જતા પરી આંતરગમાં લેક્ટીક એસીડ આપે છે. આ તે એસીડ ત્યાં જ અસાધ જંતુઓનો નાશ કરે છે. જ્યારે જાસ દવા તરીકે શરીરના સુતરા માટે લેતી પડે તે વખતે જાસ અને ચરબીનો ખોરાક ન લેતો પણ થોડા નિયમ હલકા ખોરાક લેતા. કેટલાક દરદીને જાસ પીવાથી જાસગળો કબજે આવે છે કારણકે જાસમાં કેમીસાઇન ફોસ્ફેટ આવે છે.

જ્યાંને દુધ જરૂરત ન થાય તે દુધ ઉકાળતી વખતે જાસ-કાળું અડકું ફાડકું સાથે ઉકાળવામાં લેવું. તે ફાડકું પાણીથી મોઢ સાફ કરી મુકવું. દર વેળા દુધ ઉકાળતી વેળા તે ફાડકું વાપરવું.

બેળને સાંટી આપવાનો તેમજ ઉંધ લાવવાનો ગુણ બપોલમાં છે.

૭=ચાહ રીત સર પીવામાં આવે તો તે ઘણો સારો ખોરાક છે. પાચણશક્તી વધારે છે, શરીરે ગરમાવો લાવે છે અને દાઢ ઉતારે છે.

ચાહ બનાવવાની રીત—ચાહને ધેરા વાસણમાં નાંખવી, ચાંદાખ કારીનું વાસણ હોય તે વધારે સારું તે ઉપર ગિકળેટું પાણી નાંખવું. પાંચ મીનીટ રહેવા દઇ છુંછો ગાળી નાખવો. પાણી ઘાટું ઉકાળતું નહીં. પાણી ટાંકાનું કે વરસાદનું અથવા મીઠા કુંવાનું જોઈએ. ખાસ્વાડું પાણી ચાહનો સ્વાદ અગાડે છે.

ચાહના પાંદડા ગરમ પાણીમાં ઘણો વાર રહેવાથી ટેનીક એસીડ, ફીન વગેરે ખેંચાઈ આવે છે. જે લુપ્ત મારી નાંખે છે, માથું તપાવી શુક્ર છે, બુદ્ધી ઝોળી કરે છે, ખાંડ ખોટું પારખવાની અકલ્પ શુભ કરે છે.

ચાહની ખાસીયત—ગરમી જોઈએ ત્યારે પીવામાં ફાયદો છે. આપણા દેશમાં ચાહ પીવી એ મોટાખ ગણાય છે. જેમ વધુ વખત ચાહ પીવાય તેમ મોટાઈ સમગ્રાય છે. તેમાં તુકશાન છે.

પીવામાં ચાહ ગરમ સ્વભાવની છે. જે ચાહ ઘણી ગરમ પડે તો ખાંડ, દુધ, નાંખી તેનો ગરમાવો ઝોછો કરીને મોટાખ દેખાડવા ચાહ પીવાય છે.

૮=ચાહની ખાસીયત ગરમ છે. જ્યાં ગરમી જોઈતી હોય ત્યાં પીવામાં આવે તો તે વાગળી છે, પણ સખત તાપના દીવસમાં ત્યારે શરીર બદલું હોય ત્યારે ખરે ખપોરે એ ત્રણ વાગે ચાહ પીવી એની મનસુખ સમજતી નથી ચાહની ટેવ અફીણની ટેવ જેવી છે જે ચાહ મુઝી દેવા ઇચ્છતા હો ત્યારે તેને બદલું નીચે મુજબ પીવું.

દેશી ચાહ—તુકરીના તથા બીલીના પાંદડાં અને તળ એની ચાહ બનાવી પીવાથી મીનાઈ ચાહની ગરમ સારે છે.

૯=ચાહની ખોરાક—કળાં પાકાં એકઠી સાથ છુંદા રોટી સાથ ખવાય છે. થડે વધુ કરતાં તત્વ એમાં છે. થડે કરતાં તે જલદી પચે છે. મોટી માટે તે ઉમદા અન્ન છે.

૧૦=ખોરાક—કળાંને સુકવી બુંકા કરી મેલી-સફુદની માફક પાણી અથવા દુધ સાથ ખવાય છે. પુષ્ટીકારક છે. બચ્ચાંને બહુ માફક છે.

૧૧=પુષ્ટીકારક ખોરાક—અધકાયાં કળાંને છુંછું તેનો આથિ બનાવી દુધ સાથ ઉકાલી ૭ દીવસ ખવાડે તો શરીરે પુષ્ટી આવે.

૧૨=ખોરાક—શુરી જીવારના પોદોળ ખાવાથી શરીરે શક્તી વધે
૧૩=સૌથી સારો પુંખીકારક ખોરાક—ગાયનું દુધ ગરમ કરી
તેમાં ૧૦ તોલો ધી અને ૧૦ તોલો સારિ નાખી રોજ બે વાર પીવું.

૧૪=દુધ જળદી બગડે નહીં—લાલ રંગની ખાટલીમાં દુધ રાખે
તો ધણો વખત સારી દાઘતમાં રહે અથવા દુધની ખાટલી લાલરંગના
કપડાંથી વીટાળી રાખે તો ૧૦ દિવાક સુધી દુધ બગડે નહીં.

૧૫=તાજું દોહેલું દુધ પીવાયાં પુટીકારક અને જલદી જરપત
થાય તેવું હોય છે.

થંડું દુધ ગરમ કરીને પીવું એટલે ૧૨૫ દીમરી જેટલું અથવા
ધી શકાય એવું ગરમ કરવું.

ઉકાળેલું ૨૧૨ દીર્ઘવાળું દુધ પીવામાં ખોરાક તરીકે નાખવું છે,
ગુણ્ય ઓછો આપે છે.

દુધ ખુલ્લું, ઉંધાડું ન મુકાય એવું કહેણ ચાલે છે તેજું કારણ
એવું કહેવામાં આવે છે જે, બોહી જનવર દુધમાં પોતાનો અધાડ નાખે
તે અધાડ ઝેરી હોવાથી તે દુધ પીનાર દુઃખી થાય. દુધ ખુલ્લું ન
રાખવાનું સંઘીન કારણ એ છે જે. શરીરપરના કોહવાટને તેમજ
ગટરની ગંડકી અને ખરાબ દવા ચુસી લેવાની શક્તી દુધમાં છે. તેથી
કોહવાટના તેમજ ગટરના જીવજંતુ દુધમાં ખેંચાઈ આવે છે. તેથી
ઉંધાડું રાખેલું દુધ પીવાથી પીનારને તાવ ચઢી આવે છે અથવા
બીજી કોઈ બીમારી લાગુ પડે છે.

૧૬=સાતી વધે—બીજોરો. દુરખો ખાવાથી શક્તી વધે.
શરખત બનાવી પીએ તેથીબી શક્તી વધે. મુરખો બનાવવાની રીત
એક વાસળમાં પાણી નાંખવું તે ઉપર કપડું પાંચવું. તે કપડાં ઉપર
જાત કાદો જા બીજોરના કટકા મુકવા ઓ ચુકે આવવું. પાણીની
વરાળથી બીજોરે પાંચમે તેને સાકરના રાંધામાં મેલી મુરખો બના-
વવા. શરખત બનાવવા માટે ઉપર મુજબ બીજોરને બાણી પાણી સાથે
વાટીને રસ કંદાડવો, તેને સાકર સાથે મેલી શરખત બનાવવું.

૧૭=મેડગી અથવા દરેનો મુરખો—દરેને ખુલ્લાં પાણીમાં
એક રાત બીજવો, પોચી પડે તે તે દરેને કાંટાથી ચોખ્ખી; એજ
પાણીમાં સાકરની ચાસણી બનાવી તેમાં દરે નાખવી અને ઇંચ-
રાપર રાખવી આ મુરખો જીવે થાય તેમ તેમાં ગુણ્ય રમે છે.

૧૮=પુષ્ટીકારક—દોરને જાળર કાચાં ખરાડવાથી અને માણસને ગાળરનો પાક કરી ખરાડવાથી પુષ્ટી વધે છે.

૧૯=ગધીડીનું દુધ ચાણું પીવાથી—ગુધી ગગડે અને ઓછી થાય. ગેદીનું દુધ—હૃદય નયણું હોય તેવા દરદીને નુકશાન કરે.

૨૦+૨૨=દુધ અન્યાં માટે—અન્યાંઓ માટે દુધ ગરમ કરવાની રીત હાથમાં નીચે મુજબ થાય છે—મોંણું પાણી વગરનું દુધ પસંદ કરી તેને સારી પેટે ઉકાયા પછી અન્યાંઓને પીવાડવામાં આવે છે. દુધ ઉકાળવામાં પાણી દુધમાંથી ઓછું થાય છે. એટલે તેમાં ચીકાસનું પ્રમાણ વધે છે. આથી રીતે ઉકાળેલું દુધ નયણાં અન્યાંને જરૂરપત થઈ શકે નહીં અને ભાર પડે છે. માટે ફેલી વગરનું ભજામણુ કરે છે કે અન્યાં માટે દુધ ગરમ કરા તેમાં વધુ પાણી નાખીને પાતણું કરે, અને ગરમ એટલું કરવું કે દુધની અંદર ઉત્પન્ન થયેલા જીવા મરણ પામે. ફેલી પછીને આપણે જે અન્યાંઓને દુધ પાવામાં આવે તે મેલીન્સકુડ અને દુધના દળવાની જરૂર પડે નહીં.

દુધ ઉકાળવાની રીત—૧ શેર દુધમાં ૧૦ શેર પાણી નાખી ધીમી આગે ઉકાળી પાણી જાળવું. વાસણ ખુલ્લું રાખવું. વાસણ ચુસા ઉપરથી ઉનાર્ત પછી એકવાર ધીમે ઉકાળવું.

દુધ અન્યાંને ભરિ પડે, પેટમાં ગાંઠ પડાય, ગાંઠ આવે, જરૂરપત ન થાય તેા દુધ અને પાણી સંભાગે ઉકાળીને પાવું. તેથી આવે પડે તેા ફેલીએકાદની અથવા અરાઈટની કાંજ પાણી જે ૥ પાતળી ફેલી લુગડાંએ પાળીને પાડી.

દુધ અન્યાંને ટકે નહીં તેા હાથ મ વાટર, એટલે ચુનાનું નીતણું પાણી રેળવીને પાવું. ફાયદો ન વળાય તેા ચુનાનું પાણી પ્રમાણમાં વધારે લેવું. અને એ ઉકાળને વળવીને રહેવું. અન્યાં માટે ગાંઠના દુધના જેવા અવિંદ સારા ખેરાક પ્રાપ્ત નથી.

અન્યાંને દુધ જરૂરપત થવું ન હોય તેા દુધમાં ત્રીજે ભાગે પાણી નાખીને ગરમ કરવું. અંદર ચુનાનું પાણી તથા ચુનાનું પાણી નાખવું. ચુનાનું પાણી અને ચુનાનું પાણી ઘરમાં લાણું જનાવીને આપવામાં વહેા ફાયદો થાય છે.

દુધને ખાટું થવું અટકાવવા માટે નીચે મુજબ છે. એક શેર દુધમાં ૧૦ તેલો ઓગાળઈ ફાયરન નાખવેા. એક શેર દુધમાં

સોઠા બેનબેએટ બે વાલ નાખવો, એક શેર દુધમાં બે વાલ
દેવનાખાર નાખવો. આ છતાંજી દુધ થલો વાળ પીવા લાયક
રહી શકે.

૨૨-માતાના દુધ જેવું બનાવવી દુધ—ત્યારે ગાય બેસતું
દુધ બચ્ચાને જરપત ન થાય તેા દુધ શેર ૦૧. પાણી શેર ૦૮
સુગર એક મીઠક ૦૧ તોલા મેળવી ગરમ કરી, ગાળીને પીવું.

પ્રકાસમેન પાઉડર—મલાઈ કાઢી લીધેલાં દુધને ઉકાળી જરા
ધાડું થાય એટલે ગરમ રેતીના ઉપર મુકાને બાળીને બુંદા કરે તે,

૨૩-બનાવવી દુધ—બદામ શેર ૦૧ લેવી તેને ગરમ અથવા
કંડા પાણીમાં બીજની રાખીને ઊગતાં કઢાડ્યાં, તે બદામને છુદવી
અને પાણી નાખતા જતું અને હુગડાં વતી ગાળતા જતું આ મુજબ
બદામનું દુધ શેર ચાર થાય ત્યાં સુધી છુદીને રસ કઢાડવા. જેમ
વધારે છુદાય તેમ દુધ ઘાડું થાય. આ દુધ ચાર કલાક પછી
બદામ મારે કડવી બદામ ન જોઈએ, તે નુકસાન કરે.

૨૪-દુધ થાનમાંથી પિત્તાય તે ગુણ વધુ કરે છે. સોનું દુધ
બદામ કાઢી બચ્ચાને પીવાડે તેા ગુણ થલો ઓછો આવે.

નખળાં બાળકને બકરીનું આંચળ મોઢામાં આપી દુધ પીવાડે
તેા બહુ મોટા ફાયદો થાય.

૨૫-બચ્ચાને શક્તી આવે—એક તાજાં છડાંની સફેદી સાલીસ
છઉંજાર ખાંડ, અરધો શેર પાણી એની મેળવણી કરી તેમાંથી
બંબે તોલા પાણી દર બંબે કલાકે બચ્ચાને આપવું.

૨૬-બાળકો શરીરે પુષ્ટ થાય—૦૧ શેર કાળા તલ, બે શેર
ખજૂર મેળવી માત્રો બનાવી તેમાં ૦૧ શેર આસન મેળવતું ને
તેના વડા બનાવી લીમાં તલીને એકથી બે ફીઆબાર રોજ ખવા-
ડવાં. એક માસ સુધી ખવાડવાં. દસ વરસની અંદરના છોકરાંઓને
ખવાડવા નહીં. કારણ કે ગરમ પડે.

૨૭-આસન અમેળ સેનેએજન નામની દવાના સંયોગ થુલો
ધરાવે છે.

બાળકને શક્તી આવે અને તનુશક્ત થાય—૧ બચ્ચાને
આસનને દુધમાં ઉકાળી બાળકને રોજ પાવું.

૨૮-બાલકોને શક્તી આવે—અસખસને દુધમાં વાટવી બીજા દુધમાં ઢીકાળી બાલકોને રોજ પાચ ૩ મહીનાથી મોટા બાલકને આ ઇલાજ કરવો, ૧ વાલથી વધુ અસખસ બાળકની ઉમરના પ્રમાણમાં લેવી.

૨૯-બાળક નલ્લી ઉધરે—કાંદો અને ગોળ મેળવી દમેણાં રોજ ખવાડવો.

બાળકના શરીરે અરમી આવે—કીણા કાપેલો કાંદો ફુટીએ ખાંધવો.

૩૦-બાળકને નજર ન લાગે તે માટે કેરળા દાણાની હારડી હાથે પેહરાવે.

૩૧-વજ્જર બુટ્ટી તી માળા—અરીહાના બીને બીજની રાખે તે નરમ થાય તે વચમાં કાણું પાડે તેની માળા બનાવે. તે ગોડાએને બીની માળા સોભા માટે પેહરાવે અને નજર ન લાગે એવા હેતુથી પેહરાવે છે.

ખોરાક નુકસાન કરે.

૧-સરદ ઇતુમાં ફીનો ખોરાક ખાય તો નુકસાન થાય.

૨-(મદમીની ઇતુમાં ફલી સાકર સાથ ખવાય)

મીઠું ઘણું ખાવાથી પુરુષાર્થ કમી થાય, (મીઠું પેટનોવાયુ તોડે)

૩-કઠોર ઘણો ખાવાથી પેટમાં દુખે. માણસમાં શક્તિ બાકવાનો ને યુષ્ઠ છે (નાઈટ્રોજન છે) તેના કરતાં વધારે ધઉમાં, વટાણામાં અને તુવરમાં છે.

૪-મધ અરમ પાણીમાં પીએ તો નુકસાન થાય.

૫-દુધ તીચલી ચીજો સાથ નહી ખવાય; મગ, મૂળા ફાઈની જાતનો ખાર અને તેહ.

ખોરાક દવા તરીકે.

ઔષધ એટલે ૧) ચીજ, જે ખાવાથી દરદ સાડું થાય પણ બીજું દરદ થાય નહી તેને ઔષધ કહેવું. માથાના દુખાવા માટે એનડ્રિયોન આપે તો માથાનો દુખાવો તરત નરમ પડે, પણ સરીરમાં સરદી થાય શરીર નમળું પડે, હાઈન ખરાબ અસર થાય માટે એને દવા સમજવી નહી.

જે વસ્તુ ખાવાથી મકમપણે પણ ખીરજથી ફાયદો થાય. કદ નાહસે અને બીજાને બાધી કેઈ ઉત્પન્ન ન થાય તેને દવા કહેવા નીચે મુજબ ખોરાકો કેટલાંક દરદને સારાં કરે છે અને દવા તરીકે ઉપયોગી ગણાયલાં છે.

કુખ અને દરદ એટલે ખોરાક લેવામાં બેદરકારી વાપરેલી અને પાપ કરેલું તે પાપની સીધા છે.

દરદને દુર રાખવા માટે ખોરાક, તાજાં શેણ, ચોખ્ખા અને સાદાં બેઠાં. આ રીત સાચી રાખવાથી દવા તરીકેનું કામ ખોરાક કરે છે, અને એવો ખોરાક દરદને અટકાવે છે કેટલાંક દરદો કેટલાંક એકકસ ખોરાકથી દુર થાય છે.

૧-કોઈની કંઠેરની અમન અને દાઢ વી ખાવાથી નરમ પડે છે.

સાપના ગ્રહેર માટે લી પીલુ એ ઉત્તમ ઇલાજ છે.

૨-સંઘડણી અને ગાઢાડના દરદો ઘાસથી સારા થાય છે.

૩-જવની ચાક અને કાંઈ પીસાળ છોડવે અને પીસાળ વધારે કરાવે.

૪-કળથી નામનુ અનાજ ખાવાથી મુતકચ્છને ફાયદો થાય છે.

૫-અડદ અનાજ વા બાધીમાં ફાયદો કરે અને સરીરનું માંસ વધારે છે માંસ એટલે અડદ) માંસ બધા આદી કવાય તે અડદની અનાવન છે

૬ અમની મંદક હોય ત્યારે મગનું ઓપામન ખરાડે છે.

૭ આંતરદામાં અમની વધારનારાં નીચે મુજબ છે.

ખસ, મગનું ઓપામન, બડકું, સારી રીતે પકાવેલાં ચોખા, ઘાસ, ખસની કડી એવા બીજા હસકા ખોરાકો

(=ખસ મકરોમ (જુખ ધણીજ લાગે, -ખાખાકરે) તે માટે લી પડે અને ફળાં ઉપયોગી છે.

આંખોના કેટલાંક ખાસ દરદોમાં છરં સારં છે, છરંપાક આંખોને ખાવામાં અપાય છે.

૧૦ પેટના વાડુ. હીસતીરીમાં, પેટમાંગિળા માટે ઇંચ સારી છે.

૧૧-મકવાથી મંદ પડેલી સકતી પાછી આવે-નવદાંક તુંબરની લાળને ૫) સેર પાણીમાં ઊકાવે, ૩૫૫ નરમ થયા પછી અણાળ પપેટા નાંખી ઉકાળે પાણી સખળુ બળીજવા આવે ત્યારે પપેટાને ઊભાં,

દાબડીની એટલે પાણી સંવળું બળી જશે ત્યારે દાબડી પચેના પાણી
ખુબ છુટે છુટતાં સોળું ઘી અણેળ અણેળ વધારે નાખી સારી પેટ
છુટી રાજ દરદાને બવાડે.

૧૨=શકતી આપનારો ખોરાક તુલસી પાક, તુલસીનાની બાં શેર,
મરી તો ૧, ભાંગ તો ૧૦ બા, કેસર તો ૧, એકાથી તો ૧, બદામ
મગજ સેર ૧૦, માત્રો શેર ૧૦, ચણાનો લોટ સેર ૧૦, વી સેર ૧૦,
સાકર સેર ૧૦, ચણાના લોટને ઘીનું મોણું દેવું. અંદર જરા કુધ છાંટવું
બાકી રહેલું ઘી મરમ કરી ચણાનો લોટ સેકવેલું લોટ અરધું સેકાયા
પછી અંદર નાખવો (છુટે કરીને નાખવો) માવાનું પાણી ચુસાઇ
જવા પછી બદામ છુદેલી નાંખવી તે સેકાયા પછી બાકીનો મસાલો
નાંખવો સાકરની આસણીમાં કેસર નાખવી, પછી બધા મસાલો
મેળવી તેના કટકા પાડવા.

૧૩=કુધ એ અણેળ ખોરાક છે. પણ જડપત થાય નહિ તે
સરખે વજન પાણી નાખવું અંદર પીપળ નાંખવી કાકળીને પાણીનો
ભાગ બાળી નાખીને થોડું થોડું પાપા અથવા અરધા કલાદિ પીવું.

૧૪=ખોરાકને જેમ અને તેમ વધુ પડાય. પોષણના તત્વ ઝાઝા
થાય ઘીને કાકળાવાથી પોષણ તત્વ ઝાઝા થાય, ઘીમાં કાકો વધારીને
ચોખ્ખા રાંધો, તેના કટકાં ચોખ્ખા રાંધીને ઉપચારી ઘી નાખી બાકી
સાલો તે વધારે પુઠી કારક છે. અને દુર્ગમીઅન છે.

૧૫=મગજનીમાં માઉસ કરતા વધારે ચુપડી છે.

૧૬=કાંદાનો મુરખો પુઠી કારક છે.

૧૭=અજીરને મધમાં બોળી આખી રાત કાદારમાં રાખી સવારે
ખાએ તો ખતું પુઠી આવે.

૧૮=તરબુજ અને ખરબુજ ચુરદાના દરદાને કાપેલો આપે.

૧૯=આમળાનો મુરખો વિષે સુધારક છે, દરેક ધરમાં વપરાયો
જોઈએ ખોરાક ચાવી ચાવીને ખાવાથી સ્વાસ્થ્ય વધારે લાગે. ઝોછો
ખોરાક પેટમાં લેવાની ટેવ રાખવાથી, પુઠી આવે, ક્રિમર વધે, ઝાડો
વાસ વગરનો થોડો આવે, ખોરાકને તત્ત્વ પુઠી આપવામાં વપરાય,
બાકી થોડો ખોરાકનો છુટો બહાર આવે.

પાકું-ગાંઠને ફેલ લાવવા ગાથે.

- ૧-કરંજ, નગોડના પાન, અરીસા એઓના રસ વર્ષમાં લેવો.
કાથો સંગળફની બુકી દાખવી.
- ૨-લીંબડો અને કાંઠો સંગળે મેળવી મુકવો.
- ૩-બે ૧૨માં લી મેળવીને લગાડવું.
- ૪-મળી અને સાદો મલમ લગાડવો.
- ૫-કળી ચુણતું નીતઈ પાણી નેના પોતાં મુકવો.
- ૬-લીમડના પાનની રાખ ૨૨ લિયા તેલ સાથે લગાડ.
- ૭-કાથો અને ખોદાર ૧૦૦) વાર ઘોયલાં લીમાં લગાડ.
- ૮-પાકેરી ગાંઠમાં જીવડા પડે તો તે ઉપર ખાંડ અમરાઈની
ખાંડ ખાવા માટે કીડાં ઉપર તરો આવે ત્યારે કુપુરો બોલે
મુકવાથી કાંઠા મરી જાય.

ગર, ગાંઠ, ગુમડાં, બઢ, પાકું, રાખબલાડી-મખબોમલી

- ૧-ગાંઠ પાકવામાં અને ફેડવામાં કાંઠાની પોડીસ વાળી ગરમ
જે. તેની સાથે લીમડના પાતરાં, શેતુરતા પાતરાં તથા અરિસા
મેળવે છે.
- ૨-પોડીસ—કાંઠાને આરી, પડી જરા લી અને લાગે તો
ફરી ગરમ કરવું અને તેની પોડીસ કરી ગર ગુમડા ઉપર મુકવાથી
તેઓને પકવે છે.
- ૩-ગુમડા—કાચી કરીની ગોટલી પાણીમાં ઘસીને તરવ
કરીને કાચા ગુમડા ઉપર લગાડે તો ગુમડાં ગાંઠરાઇ જાય છે.
- ૪-ગાંઠ પડવાની પાકે—જમફળ, જાંબી મેળવીને પાણી
સાથે ગરમ કરીને ગાંઠ ઉપર મુરી ફેડાવી તે ઉપર કાળા પાંચળો
અથવા કાદાનો સેક કરવો.
- ૫-અચુતરતું જેડ ગરમ બહુ ૭-ગુમડાં નીચે પાંચળા
માટે લપડી તરીકે વપરાય છે.

૬૬-મદ, કાખમસાઈ-કુખસાઈ પાવરાં, દીવેલાની કુપસમાં વાટીને ગરમ પોટીસ મુકે તો બદ તથા કાખમસાઈ પીગળી જાય.

૭-સીંદુર શેર એક, મીઠું તેલ સવા શેર, ધીમી આંચે ઉકાળવું. વાસણ પોટું રાખવું કારણ કે તેલ ઉભાય છે. ઉકાળતાં હલાતીઆ કરવું. રંગ કાળા થાય ત્યારે તે મક્કમના બે ચાર ટીપાં ચંડા પાણીમાં નાંખવાં. મક્કમ બે પાતળા જણાય તો વધુ ઉકાળવું મક્કમ થણે થટ થટ ગયો હોય તો બીજું તેલ નાંખવું, ચુસાપરથી ઉતારો બે તાલા મીઠું નાંખવું. વધારે ચંડુ પડે પછી કપુર બે તાલા નાંખવા.

આ મક્કમનાં પટ્ટી ગાંઠ અને દરદ પકવવામાં અને રૂઝાવવામાં વપરાય છે.

૮-ગાંઠો દેરાઈ જાય-કુમારીઆના બીને થોડાવાર ફુઅરના રસમાં રાખવ. ૧ મી નરમ થાય કે ગઉમુવમાં વાટી લેપ કરવા.

૯-શુદ્ધ વાસના પાંદડાંની પોટીસ દરદને પકવે.

૧૦-ગા. માદ-ચુનો અને ઇંડાની સફેતીનો લેપ કરવા.

૧૧-મદ માટે-કળતાં જડ માણસના મુતરમ ગરમ કરી ખાંચવી.

૧૨-મદ પર માંચવું--કુવારના એક પાડાને ચોરી અંદર રસ-વંતી તથા કાંધેર નભરાવી, જરા ગરમ કરી ખાંચવાથી બદ અથવા ગાંઠ પીગળે. એ વણા દીવસની હોય તો પાકે.

૧૩-સીંદુર (તટાટના તાવના પાતરા)ના પાનની લેપટી મુકે તો ગાંઠ ખસી જાય.

૧૪-ગાંઠ, કંઠમાલ, ગર ઝાગળવા માટે-દરદાનના પાનનો લેપ ક) દીવસ રોગ એકવાર મુકે.

૧૫-ગાંઠ પાકે-ધાતુનના પાન ગોળ સાથે મેળવી તેની લેપટી મુકે.

૧૬-કળાડની રાખ અને ચુનો મેળવી ગાંઠને લગાડે તો ગાંઠ કુટે, નસતર મારે તેમ કાચાય.

૧૭-મરી કંઠાનું મુળ ગરમ છે પણ તેની અગ્રન ખળતી નથી. પાણીમાં ભરી ચોપડે તો ગાંઠ બેસે અથવા પાકે.

૧૮-કાળીઆ સરસના પાન છુદી ગરમ કરી બે કલાકે ખાંચે તો ગાંઠ પાટી. ઉપર આંચે અંદર બેસવા દીવે નહીં.

૧૯-શુભાં શરીરે ઘણા થાય ત્યારે શરીરપર ગરમ પાણીની બાફ મેરે.

૨૦-પથર ફેદીના પાનની લુગડી મુકે તો વાહાડકાપ કરવાની જરૂર ન રહે.

૨૧=અળખડાનો કંદ (અળવીની ગદિ) અને કંદાની પોટીસ મુકે તો ગાંઠ બેસે.

૨૨=પલેગની ગાંઠ અને ગુમડાં પકાવવા આંલંબન મક્ક પાણીમા ધસી લગાડે.

૨૩=તળવણીનું દુર દુર=કાન ફેદી. પીળાં અને ઘાળા ઘૂસ વાડે છોડ છે. એના પંચાંગની લેપડી બનાવે પલેગની ગાંઠ ન બાળુ હોય તેની સામેની બાજુના હાથની નાળી વાળી જગ્યા ઉપર મુકે. નાળીના ઉપર મુકે નહીં. પણ નાળી દોડતી જગ્યાની હોય તેની પછાડી મુકે નાળીની જગ્યા ખુલ્લી, રાખી તેની પછાડી લેપડી મુકે.

૨૪=લીમદાના પાન ૫) તો વાટીને ૫) તો તેજમાં ઊકાળે, પાણી બળી રહેને ૨૫) તો. મીઠુ નાખી મક્કમ બનાવી લગાડે તો ધાંડે રહે.

૨૫=ગર પકવવાનો મક્કમ સીંદુર ના શેર નીન ૧) શેર, દીવેલ ૧) શેર, બીરોજ ના શેર ઊકાળી મક્કમ બનાવી પત્તી ગાંઠ પર મુકે,

૨૬-ગર ગુમદાં માટે અડાયાંની રાખ ૧) તો પાણી ના શેર મેળવે. નીતર પાણી ૨) તો. જ્યાં તરીકે રોગ ૩) વાર પીંચે.

૨૭-કેળાનો ગર અને ગુંગળ સંભાગે મેળવી લગાડે તો ગાંઠ પાંકે અથવા બેસી જાય.

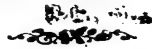
ગરમી શરીરમાં વધે

કાંદો શરીરે ઘસવાથી ગરમી આવે છે.

એક કાચો કાંદો ખાવાથી શરીરે ગરમી આવે છે.

અમબર અથવા કરતુરી ખાવાથી મરવા પડેલા હરદીને શરીરે ગરમી અને હોસીઆરી આવે.

છાતીએ કફ-ગણફા

જાતી પર કફ બધાય, ગણફા પડે, માથામાંથી કફ નીકળી
ગળે ઉતરે તે માટે.

૧-મીઠાસ અને ખટાસ ખાવો નહી.

૨-અરેંડાના ક્ષાર વાત્ર ૨) અને અરકુસીના પાનના રસ એની
ગોળી બનાવી ખાવી

૩-લીપરું ચુરણ એ વાત્ર મધ સાથે રોજ ૩) વાર ખાવું.

૪-નુલમીનો રસ ૨) તોલા મધમાં પીવો.

૫-જવખાર વાત્ર ૨ મધ સાથ રોજ ૩ વાર ખાવો. ભોરીંગણીનો
ઉકાળો પીવો

૬-સાંડલીઆ યુઅરની રાખ વાત્ર ૧) અરકુસીના પાનના રસમાં
૩) વાર

૭-આદુનો રસ ૧) તો. મધમાં પીવો.

૮-નવસાર અને ફટકડી અકક વાત્ર પાણી સાથે લેવી.

૯-કાકડાસીંગનું ચુરણ વાત્ર ૨) મધ સાથ લેવું.

૧૦-ગલી પ્યાજનું ચુરણ ૨) વાત્ર મધમાં લેવું.

૧૧-ખેરસાત્ર અથવા કોડો ૧) વાત્ર, ખેડેડા ૬) વાત્ર, મધ
સાથે લેવું.

૧૨-સાંકપુર ૪) વાત્ર, પીપર વાત્ર ૧) મધ સાથે લેવું.

૧૩-તોપાનના ફુલ ૪) ભાગ, કપુર ૧) ભાગ, અરીચી ૧) ભાગ,
નવસાર ૨) ભાગ, મધ સાથ ૧) વાત્રની ગોળી બનાવી ખાવી.

૧૪-કપુર કાચલી (કપુર દળદર) ખાવામાં લેવાથી કફ બહાર
નિકળે.

૧૫-કફપીગળે=ખેડેડાંની છાલનું ચુરણ ૧ તો. મધમાં ૪)
વાર ખાવું.

૧૬-નવસાર એ વાત્ર પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખવાડે.

૧૭-તોપાનના ફુલ ૧) વાત્ર એવલી પાન સાથ ખાએ,

૧૮-ગોળ અને આદુ ખાવામાં લેવાથી કફ સાંત થાય.

૧૯-ચુલ્લામાં અગ્રાયાંની રાખ ૧) તો. પાણી ના શેર એનું
નિતરું પાણી ૧. ૮ ૩) વાર પીવું.

૨૦=અધેડાનો ખાર ૧) વાલ ખાવાથી કફ પતલો થઈ બહાર નિકળે.

૨૧=છાતી પર અંધાયસો કફ છુટે વજ=ચોડાવજ ૭૪૭૭૬
 ૧૧૭૭૦૦૮ સરખાતમાં ૨ થી ૩) વાલ ચુરચુ ખાય. ૫ઠ્ઠી અને
 કલાકે ૩ થી ૪) વાલ આપે તો કફ છુટે ખાય. ૧૦) વાલ આપે તો
 ઓકારી આવે.

૨૨=રાત્રે સુતીવળા ગળાને દીવેળ મસળે.

૨૩=કડવા તુરીઆનું મગજ ૧) વાલ ખાય.

૨૪=આદુ અને લગદના રસ અને મીઠું સાથે લઈ મધમાં ચાટે.

૨૫=કફ, જમાં થયેલો છુટે, નજસાર પાનમાં ખાય.

ગર-ગાંઠ-ગુંમદાં.

૧=ગર=ગાંઠ=પકવે--લીમડાંના પાતરાની પોટીસ કરે તો ગર
 ગાંઠ પાકે.

૨=ગાંઠ--વેગણુની પોટીસ ગાંઠ પકવે છે.

૩=ગર, ગાંઠ જલદી પાકે, કાચા વેગણુને પાણી સાથે ચટણી
 બનાવે તે ચટણી એક વાટકામાં યુંકી ઇમારપર રાખ, ઉપર મીઠા
 વાટકા મુકે અને વરાળ બહાર જવા ન દીઝે. તે ચટણી ગરમ ગરમ
 ગાંઠપર બાંધે. ૧ કલાકમાં ગાંઠ પાકે.

૪=ગુંમડામાંથી ૫૩ કાઢવા માટે--એરંડીઆની મીઠાની
 પોટીસ મુકવી.

૫=ગુમદા થાએ તે માટે--સુંડ, કેરીની ગોટલી અને સુખડ
 પાણીમાં ઘરી ગુમદાંપર લગાડીઆ કરે.

૬=ગુમડાં--શરીર ઉપર ગરગુમડાં થયા કરે તો નીચે મુજબ
 દવામાંથી એકેક અમચી દવા ત્રણ ત્રણ કલાકે પીતી-મીઠું ૧૧૧ દ્રામ
 પાણી ૪ આઉંસ મેળવીને દવા બનાવવી.

૭=ગુમડાં અને ગાંઠ પાકવવા માટે મેથીને વાડી જરા નીમક
 સાથે પાણીમાં પેટીસ કરી બાંધે તો પાકે.

૮=ગાંઠ પેતની ખસે=ગાંઠ ખસે--આંકડાના દૂધમાં કાઠો અને
 રેવનચીનો સીરો ઘસી લગાડવો.

ગમગીનો મટે-દલગીરી મટે-જીવ પુશીમાં રહે-ઉદાસી મટે

૧=ગમગીની દર થાય--કોઈ માણસ કોઈ ચોક્કસ વ્યવસ્થા અથવા આકૃત ઉપર વાચાર કર્યા કરે અને દીલમાંથી તે વિચાર કાઢે નહીં તેના માણસને નીચલી દવા પાતી.

જીવું વાસ મારતું દીવેલ વા તોલો, જીવ્યાનું મીઠું વા તોલો, પાણી ૨ તોલો, આ જીવું ચીઝ મેળવીને પાતી. એના ઓટકારમાં એવો વાસ નીકળ્યા કરશે જે તે વાસજ તેને યાદ આવશે અને આગે વખત મન ઉપર અસર કરશે તેથી પેલી અસલ આકૃત તદ્દન ભુલી જવાશે. કાગળ કે નાહના પ્રકારનાં દુધો માટાં દુધા આવવાથી ભુલી જવાય છે.

૨=દીસતીરીઆ--અને તેની સાથની ગમગીની દર કરવા દીઝ વાપરવામાં આવે છે.

૩=ગમગીની તથા ઉદાસી માટે--ગમગીની, ઉદાસી ઉપવન કરનારો જીવ જાતુઓ આંતરડામાં થાય છે, તે હાસથી નીકળી જાય છે. અને ઉદાસી દર થાય છે. માટે હાસ પીવામાં બદલે લેવી.

૪=જનની ઉદાસી (દલગીરી) દર થાય--અદુસા અને પાશીના પાંતરાં અને પીપર સંભાગે મેળવી તેની ફાકા વા થી અંધો નાંદા, સહવાર સાંજ પાણી સાથે લેવી.

૫=તમક તેજની ગોળા ખાતી. એની બનાવત માટે જીવો “ ઉંધ આવે.”

પાહું-ગાંઠ ફેડવા માટે.

૧=કળુદરની અગારનો લેપ મુકવા.

૨=દળદરની બાળેલી બસમ અને હળદરની ભુકી મેળવી લેપ કરવા.

૩=અકરીની લીંડનો લેપ કરવો,

૪=ગાંઠ ફેડવા પદ્ કાઢવા. લીમડાના પાન, તલ અને મખની પોટીસ બાંધવી.

૫=સરપ ખાને મવ સાથ પોટીસ જનાવી મુકવી અથવા તલ વાટી લેપ કરવા.

શુભમવાયુ-એ જો પેતમાં-પેતમાં ગાંઠ

૧=પેતનો ગોળો, પેતમાં ગાંઠ, ગુરુમ વા મટે—ટંકનખાર અને જલખારનું ગોળ સાથે સેવન કરે તો જરૂર ફાયદો થાય.

૨=શુભમવાયુ—ગોળો પેતમાં ફોડતો ફરે તે માટે યુરર કંઠારી આના સુકા પાંતરાં શેર ૧, દળેદર શેર ૦૧, રાષ્ટ્ર ફળેલી શેર ૦૧ સીધા શેર ૦૧ એના અચાર બનાવી ખાવામાં લે છે.

ગોળીમાં પાણી ભર્યે.

તે માટે નીચેનો ઉપાય સત્રવડ ભરેલો છે.

ખોરાસાની અજમાને વાડી તેની લેપડી ગોળા ઉપર લગાડી પછી બકાળ (મીઠો લીમડા) ના પાંદડાને વાડી તેની લેપડી તંબાકુના લીલાં પાંદડા ઉપર લગાડી તેને ગોળા ઉપર રાત્રે સુવી વેળા આંધવી. એનાથી ગોળામાંનું પાણી ઝરી જશે: એમ ચાર પાંચ દીવસ કરવું. લીલો તંબાકુ અગન કરતો નથી, લીલો ન મળે તો પછી સુકા તંબાકુના પાંદડાને પાણીમાં ભીંજવી રાખી નરમ થયેથી તે વાપરવા. જરા અગન બળવાતો સંભવ છે. આ ઉપરથી જો ગોળામાં પાણી દશે તો તે બધું ઝરી જશે, પણ કોઈવાર કોઈક દરદીને એ પાણી પાછું ભરાય છે.

ગોળા મોટી થાય તે માટે.

વેગણું કાપી તેમાં ૨) માસા ઢિંગજો મુકી બાફે. તેનો ખર લીલા તંબાકુના પાનપર લગાડે અને ગોળાપર બાધે. લીલો તંબાકુ ન મળે તો સુકા પાનને પાણીમાં ભીંજવી રાખી નરમ થાયને તે વાપરવું.

ગોળાનો સોજો બાફેલાં વેગણુને ગોળાપર આંધવાથી ફાયદો થાય છે.

ગોળીમાં પાણી ભરાય તે માટેના ઇલાજો.

૧=ગોળામાં પાણી (હાઇડ્રો સીધ) માટે—ખાંડામાં કાચકાનો ફીંકા વપરાય છે અને દીવેલાના પાંતરાં ઉપર એ ફીંકા લગાડી ગોળાએ બાધે છે.

૨=ગોળીમાં પાણી હોય તે વેળા કાચકાના જુકાનો દીવેલ સાથ લેપ કરી દીવેલના પાંડા ઉપર મુકી તે પાંડાં ગોળી ઉપર બંધાય છે.

૩=ગોળીએ સોજે હોય તે કાચકાના પાંતરાં છુંદી, તેમાં દીવેલ નાખી ગરમ કરી ગોળીએ લે. દરેક.

૪=દીવેલનો જુલામ આપના રંગમાં બળે દીવસે લેતા રહેવું.

૫=ત્રીફળાના ઉકાળામાં બેસી અથવા ગુંગળ નાખી પીવું.

૬=અવળના પાનનું વરાળાકે રોજ બે વાર માંધ્યા કરવું.

૭=ગોળીમાંનું પાણી નીકળે—આંખાના બી જે આપરા લાખતા રંગના અને તે આકારના થાય છે, તેને પાણી સાથ ધસી લેપ બનાવી ગોળીએ લગાડવા. ગોળીનું પાણી ઝરપી નીકળી જાય છે. રાત્રે મુતી વેળા લગાડવું. બીજાનું ખરાબ ન થાય તેની સંભાળ લેવી.

૮=ગોળીમાં પાણી હોય ત્યારે ગોળી ચકચક, ડાબે તો ઉપર ચડે નહીં ત્યારે નીચે મુજબ લે. લગાડવા દરેક—જ્યનો આટો, મોઢ અને ગાયનું છાજી ગોળી પર લેપાવવું.

ગોળી માંદાચાચ—નારમરીની કાચ ના શેર તેલ ૧૭ રોગ ઉકાલીને લેપકરી કાઢો બાધે.

ગોળીમાં પાણી હોય તે જગદરના પાણી માફક લાસતું હોય દરદીને અધારી ઓરડીમાં રાખી તેના અંડ કાસની એક બાજુએ બતી રાખ, બીજી બાજુથી જુએ તો પાણી દેખાય.

નીચકી દવામાંની ૧૭ દવા ઘણા લાંબો વખત લગાડે.

દીકચર આપોદાખ.

પારાનો માખનીઆ મસમ.

રેડ આપોદાખ મરચુરીનો નરમ (પાચો) કરેલો મસમ.

બળારાં બળે નહીં ફેા ફેાઓ ઉડે નહીં તેમ જરા જરા લગાડવા.

સરકા જલચુરનો બંધ વાસણમાં બનાવેલો કોથલો, પાણી સાથ ગોળી પર લગાડે. ગોળીમાં પાણી હયા ચરખી હોય તે દુર થાએ કહેલી હુખાન, લીલી વગડના રસ સાથ લગાડે.

ગોળીમાં પાણી હોય તે માટે આખ્યાનું બી જેને ગાર બીજ કહે છે, આપરા લાખ જેનું પૃથ્વ હા ઘણું મોટું છે તેને પાણીમાં ધસી ઘણા દીવસ લગાડે તો પાણી ચુસાઇ જાય.

ગોળીએ સોજો-ગોળી મોટી થાય- વધરાવળ-ગોળીમાં હજા હોય-ગોળી વાથી ધે-અંડવૃદ્ધિ-ગોળીમાં વધવા થાય.

૧=ગોળીપરનો સોજો મોટો-લીલા ધાણના રસમાં મુલેઅરમાની, રતાંગળી મેળવી લગાડવું અથવા કપાસના નથા દીવડાના મીચને કાચમીરના રસમાં લગાડવા.

૨=ગોળી વાએ વને અને મોટી થાય ત્યારે ના શેર કાંદાને ખમણે અને તેને શેર ના શીપાં નજે, સોરમ પાદાર નીકળે તે ઉતારે. એની પોટલી કરી ગોળીએ આંધી આડ પોટોર એટલે સડવારથી બીજી નડવાર સુધી આંધી રાખે. બીજો પોટો તરત આવે. એ મુજબ ત્રણ દીન કરે તો ગોળી નાડની થાય.

૩=કાચો હોડના મુગોઆં છુંદી ગાયના મુતરમાં ગરમ કરી ગોળીપર મુકવાં, (આ ગ્રાહ્ય ઉપર મોતીના જેવા ફળ થાય છે.)

૪=કાચો ખાળી તેની ખાક કરવી. પાંચ તેની સાથ દીવેલ અને સીધવ ખાર સંગાગ મેળવી ગોળીપર લેપ કરવો. બુતુ દરદ દે થાય છે.

૫=અંડવૃદ્ધિ-અંદરવાળીના મુગનું ચુરણ ના તોડો, એરંડીઉ ૨) તોડા. ગાયનું (ધ ૪) તોડા આટલું ફક્ત ૩) દીવસ ખાએ. એ કાચો થાએ. જો ૨૦) દીન ખાએ તો જનમમાં આ આંધી પાછો થાએ નહીં.

૬=નગોડનું વરાળીકેં મુજેની ગોળી ઉપર આંધે છે. એ પાંતરાને પાંણીમાં વિકાળી તે પાણીથી સંચીસવાળા લાગને શેક કરે.

૭=અજમે છુંદી અરાંડી સાથ મેળવીને ગોળીપર મુકવામાં આવે છે.

૮=ધંતુરાના પાનની થંદી લેપડી મુકવા કરવી.

૯=આમઆના પાનનો રસ લગાડે.

૧૮=આંકડાના કુમળા પાન ૨) (કુમળીઆ એટલે ૨) પાન સાથેજ વળગેલાં હોય તેવાં નાનાં પાન) એવલી પાન ૩) તે ઉપર કાંઠો, ચુરો, સોપારી. રીતમરની મુકી, ખીડી બનાવી રોજ ૧ ખીડી ત્રણ દ.વસ ખાવી, ગરમી જણાય તો ઘી ખાવું.

૧૯=ગોલી ઉપર જળદ દાડ ચોપડી તે ઉપર ફટાફડીનું (અંદુકરી) ચુરણ છાંટ. ઉપર અજમો ભભરાવવો અને તે ઉપર તંબાકુનું લીકુ પાન મુકી કાઢો ખાંધવો. પીસામની નળી છુટી, ખોડી રાખવી. તંબાકુનું પાન લીકું ન મળે તો સુકુપાન પાણીમાં બીજવી રાખી નરમ કરીને લેવું.

૨૦=આંતરદુ ઉતરઉં હોય તે જગા ઉપર નવસાર ૧ તોતો પાણી ૨૦ ટોલામાં મેલવી તેના પેતાં મુકે.

૨૧=ગોળીમા હવા હોય, ગોળીમાં મવાડ હોય તે માટે ઘસા પાક ચાલુ ખાવામાં લેવો.

૨૨=ગોળો ચઢે ઉતરે અથવા ગુરધુર અવાજ કરે તે માટે અવલસારો અજમો તેને નાચલી ૧૨) ચીન્નેના રસમાં ત્રણ ત્રણ પટ આપવા અને ખાવામાં લેવો:—

૧) નાની વાછરડીના મુતરમાં, ૨) શીરડીના રસમાં, ૩) આદુના રસમાં, ૪) કુઆરના દીપના રસમાં, ૫) કડવા સેકડાના મુળના રસમાં, ૬) બોડીકલારના રસમાં, ૭) પીળવંતના પાતરાંના રસમાં, ૮) ગડોના રસમાં, ૯) મરળદના રસમાં, ૧૦) બાંએ પાનરીના રસમાં, ૧૧) બાંએ રીંગણીના રસમાં, ૧૨) સરપંખાના રસમાં. આવી રીતે પકાવેલા અજમાની ફાકી ૦૫ તોલો રોજ લેવી (અંત્રેજ વેદામાં જંતર પેરવા તથા વદાડકાપ કરવા સીવાએ ખીન્ને દલાજ નથી.)

૨૩=સુનાગેર, ગોળીઓ, સાણ, જુની પૂરાણી છંટ સંભાગે ચુરણ કરી લેપ લગાડીઆ કરવો.

૨૪=ગોળી ધણી મોટી થાય તો ગોળી ઉપર કંડા પાણીની ધાર ૧૦ મીનીટ સુધી નાખવી. દીવસમાં ૫) વખત નાખવી. ખોરાકમાં ખીચડી દાળ ભાત ખાવા, ખોરાક અધુરે પેટે ખાવો; બહુ દાખીને લેવો નહીં. આ દલાજ ૬ દીવસ ચાલુ રાખવો. અંદા પાણીને બદલે પીવામાં ગરમ પાણી વાપરે તો તેથીખી ફાયદા થશે.

૨૫=ગોળી મોટી થાય તે માટે સીધવ ૦૫ તોલો ગાયના ઘી સાથે સ્નાન દીન ખાવું.

૨૬ =આંકડાનું મુળીઉં દાડમાં ધસી ગોળીપર લગાડે અને કાઢો બાધે અથવા આંકડાના પાનપર દીવેલ લગાડી ગોળીપર બાધે.

૧૯-ગોળી મોટી થાય તો સોજે આવે ત્યારે ધનુરાના પાંદડાં છુટીને તેની લેપડી આંધવામાં આવે છે. અને ખાવામાં પાંદડાંનો જુદો ૨ પ્રકાર અપાય છે.

૨૦=ભાંગરાનો રસ બે ભાગ, મીઠું એક ભાગ મેલવી લેપ કરે.

૨૧=૧ શેર પાણીને ત્રાંખાના વાસણમાં ઉકાળી ૧૫ થીર રાખે. આ ૧૫ થીર પાણીમાં ૧૫ તોલો તારણું લી નાખી ૧૫ દીસ સુધી રોજ સહવારે પીવું.

૨૨-ચુણની ફાંક ૧ તોલો, તપકીર તંબાકુની ૧ તોલો, પાણી સાથે મેલવી ગોળી ઉપર લેપ કરવાં. ઓકારી થાય, ચક્રર આવે તો કાંદો મુંબેવો. અને ખાંચો. આ દવાજા જોને સડે તેણે ચાલું રાખવો.

૩-વધરાવળ-આલકને અથવાં મોટા માણસની ગોળા મોટી થાય તે માટે દીવેલ અને દુધ રોજ ખવાડવું, તેથી ધનુજ ફાયદો થાય છે. ૧) ઝાડો આવે એટલુંજ દીવેલ (૧ અથવા ૧૦ તોલો) રોજ લેવું.

૨૪-ગોળીમાં મવાદ હોય તે ઉપર પારાનો મલમ માખણ સાથે મેળતા મસગવો. અથવા પારાના મુદા મલમની પડી મારવાથી મવાદ વીખરાઈ જાય છે.

૨૫-ગોળી મોટી થાય તો—માણુફળ અને અસ્ત્રમધ પાણીમાં પીસીને ગરમ ગરમ લગાડવું.

૨૬=મોટી થયેલી ગોળી. અથવા ખીજાં સોજાં ઉપર મીઠાનો સેક કરે તો સોજો નરમ પડે.

૨૭=ગોળી નાની થાય—આકડાનું મુળીકેં દાઢમાં ઘસી ગોળી પર લગાડે અને કાંઈ ખાંધે અથવા આકડાના પાનપર દીવેલ લગાડે ગોળીપર ખાંધે

૨૮+૨૯=ગોળી ઘાટી હોય તે માટે—૧૦ તોલો આખ્યાનું મુળ દીવેલમાં ઘસી દુધ સાથે ખવાડવું.

૩૦=ગોળીએ સોજો ચક્રે તો આખ્યાના પાનનો રસ લગાડે.

૩૧-ગોળીપર સોજો હોય તો પકરીની લીડો પકરીના મુતરમાં મેળવી ગરમ કરીને ગોળીપર લગાડે.

૩૨=ધોધરા નામનો કંદ (જે નવસારી ડીરદ્રીકનમાં થાય છે) તેને પાણીમાં ઘસી રોજ લગાડે.

૩૩+૩૪=અરણું વરોગાઈ ખાંધે

૩૫=અંડરધિનુ ભયંકર દરદ નાજુદ થાયે-કરચલાંને અથવા કાચંડા (કાચબો Crab) ને બાળી તેની રાખ કરી સિંધાણુ સાથે લગાડે, અંદર તેજ મેળવે. અંતરગળ જેવું દરદ ૧૦) દીનમાં બેસી ભગ એ આશ્વર્ષ વાત છે.

૩૬=ગોળીમાં ચરખી અથવા પાણી મારે=નહિકંદ નામનો ૧) ભતના વેળાનો કંદ છે. એના પાન ગીલોડીના વેળાના પાનને મળતાં છે. ગીલોડીના પાન કડવાં નથી. નહીકંદના પાન કડવાં.

નહીકંદના કુલ મરચાં જેવાં છે. તે પાકે ત્યારે મરચાં માફક લાલ થાય છે, પણ તેમાં તીખાસ નથી પણ કડવાસ છે. આ કંદનું ફળ મરચાંના આકારને બરાબર મળતું છે, તેના બી પણ એક મરખાં છે. આ કંદ ચરખી તાવવામાં વળેા ઉપોયો છે, પાણીમાં ધસી ૩) દીન ચોપડાથી આરામ થાય છે ગોળાએ ચરખી અથવા પાણી દોષ ને કમી થાય છે,

૩૭=ગળ, એળીમો, સીંઘારલ, નો લેપ મારવો.

૩૮=ગંદાળીરોજન, અંો સંદુર ખુન મેળાવાથી, મલમળને, તેની પત્તી મારવી. બાલ સાફ કરી પત્તી મારવી; પત્તી કાઢી દોષ ત્યારે ગરમ પાણી ઉર મેલવું.

૩૯=એરંડીયા તેજમાં એરંડીયાના પાનનો રસ સંભાળે મેળવી કાઢાળે તનુ નવ ગોળીએ મસળે; ગરમ પાણીથી ભેક કરે.

૪૦=પાયલો યુઅરના કંટા લાટે. તા ચીની અંદર મીઠું ભરે. કપડા બદલે; મમટના બુજે; ઉપરથી કપડા કાઢી ગોળીપર બાંધે.

૪૧=એરંડીયાના પાનને ધુએ; પત્તી તન કાઢી છૂદે અંદર સીંધવ તેની ગોળીમે લગાડે. એ વચુ લવ મારે. તે બતીસ્ટર ઉંડે તા ગોળા આ પાણીનો જંડો લેપ બનાવી ગોળી પર લગાડે.

૪૨=માખ્યાના: પાનનો અથવા રાખનેતના પાનનો રસ ગોળાએ લગાડે.

૪૩=બહાની ગોળી મોટી થાય ત્યારે નવચારના પોતાં મુકે.

ગળાંમા સોજો-ગળું બેડકું-ગઢાનો કાકરો સુજો-ગળાંસુતું

૧-ગળાનો કાકરો સુજોનો નરમ પડે—બકલગરો મોંઢામાં રાખી ચુસ્યા કરવો.

૨-ગઢાનો સોજો—આંખાના પાંતરોને હાથેથી ગળામાં લેવાથી અંદરનો સોજો વીગેરે નરમ પડે છે.

૩-કુળીજીથુ (એને પાનની વડ કહીને ને બોલું કહે છે.) એમાં તીખાસ છે. અચ્ચાને ખરાબવારી ને બેડકું સોજો છે. ધાતુ પુષ્ટ છે. કુળીજન રાને મોંઢામાં રાખી ચુસવાથી મનું બેડકું ખુદકું થાય છે.

૪-સાકેર અને વધારતું જીરું મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવાથી ફાયદો થાય છે.

૫-ચણા સેકતા બે તોણા, એકસી વડ નરમ અને નીમક બે આનીમાર. એની ફાકી મારી ઉપરથી કાઢી પાવું.

૬-ચાવળને ગોળાના સીરામાં ખેંચી મોંઢામાં ખાવા, બીજું કાંઈ ખાવું નહીં. તરસ લાગે તો ત્રણ કાકરો મારી ગળમ પાણી પીવું.

૭-અદુગાના લીલા પાનરોને વગર પાનની રસ તોણો ૧) કાઢી મધ તોણો ૧) સાથે સદવારે પીવો. નાસ્તો મનું ખુલે છે.

૮-ગળાસુતું થાય તે માટે—સાંતરવગર કંદની પોતીસ બાંધે.

૯-ગળું બેડકું ખુલે, મોંઢાની ગરબી મટે—સંદેહ અથવા લાલ ચણાડીના પાન મોંઢામાં રાખી ચુસવ.

૧૦-ચણાડીનો અને જીરુનો પાણા દરેક ૧૫૫ તોણો, કાથા બે તોણા એની ચણા જેવડી ગળી બનાવી ૧ ગોળી મોંઢામાં રાખે ને રસ ગળે તો ગળાંને ફાયદો થાય.

૧૧-ગળે ગાંડ હોય તો પાનના રસ ૧) ભાગ, ચુનો ૧) ભાગ મેળવી બહારથી સગાર.

૧૨-ગળું આવે, ગળામાં કાઠા ખુલે તે માટે—ગુળે અરમાની, સુરોખાર સંભાગે કાઠમીરના રસમાં મેળવી ગળાની બહાર ભથો કરે.

૧૩-ગળાના ગાંડ માટે—ગુળે અરમાની પાણીમાં મેળવી ગળા પર સગાડવી. સુકાય ને ફરી સગાડવી.

૧૩૪-સધિવ, વજ, આવડી, હળદર, મરી, પીપળ, એનું ચુરણ
નાં તે મધ સાથે ખાવું.

૧૫-જેડીમધનો શીરો, આંમળા, વરીઆળી, મેડી, આવળ, તજ, સફેર સરખે ભાગે લાઠ દુધમાં મેળવી ૧ વાલની ગોળીઓ ખનાતી મોંઢમાં રાખી ચુંસવી.

કાળીદરાખ, જેડીમધ અને સફેરનો કાઢવો પીવો.

ફટકડીના કોગળા વારંવાર કરવા. અથવા અક્ષતગરનો કટકો મોંમાં રાખવો.

વાયુથી હોયતો તલનું તેલ અને મીઠું એના કોગળા કરવા.

ખિત્તથી હોયતો મધ અને ઘીનો કોગળો કરવો. દૂધથી હોય તો. સીંધાલુણ, મરી, મધના કોગળા કરવા. જમીઆ પંડી મરી ઘીમાં મેળવી ચાટવાં.

ગળામાં સાંજે=ગળચુરો.

આખખાનું બીજ (ગારબીજ) ચાપરા લાખ જેનું છે. તેનું કાપનું લાલ કાટનું પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ગળાંને કાકરો.

માયાનું ચુરણ અથવા વિકૃત્તાંને ખાળી કરેલું ચુરણ મધ સાથે મળાંમાં લગાડે.

ગળાંનો કાકરો વધે-પડછબી મોટી થાય, ગળાના ગાંઠ-ગળેયું.

૧=ગળાંનો કાકરો વધે, પડછબી—ધારડીના મુગ તથા બ્રાહ્મણ મંજાગે લેલ ગોળી ૨ વાલની ખનાતી રાત રીત મોંઢીમાં રાખે તો એ દર્દી નરમ પડે.

૨=પડછબી મોટી થાય, ખાંસી આવે તે માટે—આમળાંના ચીંચાંને પાણીમાં છૂટી ટાંગવાપર અને કાકરાંને લગાડે.

૩=ગળાંનો કાકરો મોટો થાય ત્યારે તે કપાળી તે ઉપર જાળવવું.

૪=ગળાનો કાકરો સુજો હોય તે વેળા અકલમરો મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળીઆ કરવો.

૫=ગળાના ગાંઠ માટે યુગેઅગમની પાણીમાં ઝિળવી ગાંઠ વાંળી જગા ઉપર વારંવાર લગાડી લેપ કરવો.

૬=ગળામાં ગાંઠ થાય તે મેસે.

ધંતુરાના પાનની લેપડી ગળાં ઉપર ગાંઠની બાબુએ બાંધવી.

ગળાંમાં હાડકું-ગળાંમાં કાંટો-કણાયું

૧=ગળામાં કાંટો અથવા દાટકું અટકીશું હોય તો—ગરમ ગરમ ચાવલનો મોટો ભુક એકદમ ગળી જવો.

૨=ઘઉંની રોટલી ગરમ ગરમ મોટા ભુકમાં ખાવી.

૩=અંકક આંગળી કાનમાં દાખવી. દાંત ઉપર દાંત દાખવા, જમ ટાળવે લગાડવી, નાંકે બાંધે રાખવું, દમ છુટવો; ત્યારે ગળાંની નસ કુલે ત્યારે મોઢા વાટે દમ એકદમ કાઢે, ત્યારે કાંટો અથવા હાડકું બહાર આવશે.

૪=ગળુ મેસે અથવા સુજે ત્યારે વા તોડો મરી, ૧ શેર ઉકળતાં પાણીમાં નાખી તે થંદુ પાડીને કાગળા કરવા.

૫=ગળુ ખેંકવું હોય ત્યારે મસવચીની પોટલી મોઢામાં રાખવી. મોઢામાં રસ થાય તે બહાર યુદ્ધ નાંખવો.

૬=કણાયુ ગળામાં થાય, ગળામાં દુખાવો, ગળુ આવે તે માટે—માંદરાં કેળાંને ઉભું કાપી તેમાં મીઠું અને લગ્ગદ બલરાવે ચુસાની બેખટમાં ખાસી પોટીસ કરે.

૭=ગળાની ગાંઠ માટે મરચાંની લેપડી બહારથી લગાડે તેથી ગળાંની ગંઠ પીગળી જાય.

૮=ગળાના દરદ માટે મેડી ખાવામાં આવે.

૯=ગળાનો કાકરો મોટો જાય ત્યારે કાસડીકની માફક લસણનો રસ તે ઉપર લગાડે છે.

૧૦=ગળેયું—કંઠ આગળ કાનની નીચે ગાંઠ થાય છે તે ઉપર મરીકંઠાનું મુળાઉં ઘસીને લગાડે છે. આયોદાખનનું કામ કરે છે.

૧૦ ગળેચુ=કંઠ નાગળ.

૧૧=ગળું બેઠેલું—દરકે પ વાણ, નીમક ના તોતો એ ખન્નો મધ સાથે ખાધ તો ગળું ખુલે.

ગળું બેઠેલું—લવંગ, સફિર ચુસવાથી ખુલ્લું થાય છે,
ગાંઠ=ગુમડાં પાકે.

૧૨=કરિહારી=કલગારી, (કલ્પ, કળતી, ખડીઆ નાગ.)

ધાસના જેવો છાંડ થઈ એ વેણા વાડપર ચડે છે. આદુના પાન જેવાં એના પાદમાં છે, કુલની પડી, બસુદીના કુલની પડી જેવી હોય છે. રંગ લાલ, પીળા, બગેચો ધોળો એના બેરંગી હોય છે એનો કંદ ઝેરી છે. આડ સોખા બરેલું છે.

ગાંઠ પાકે, વાળો મરે—આ આડના કદની લેપડી બાંધે.

૧૩=કુલ્લા ખેસે—શરીરપર કુલ્લા થાય તે ઉપર છરાંની લેપડી બાંધે તો કુલ્લા વધે નહીં.

૧૪=શરીરે ગરગુમડાં થાએ તે માટે—આમળા દરેક, બેહરાં, સુખડ સંભાળે મેળવવું. તેનું ૨) તોલા ચુરચુ અને ૫) શેર થઈ પાણી લઈ કાઢવના વાસણમાં મેળવી રાખવું. અને દરવા તેનું. તેમ થી ૩) તોલા નીતકું પાણી રોજ ૪) વાર પીવું. તરસ લાગે ત્યારે એજ પાણી પીવું.

૧૬=ગુમડું પાકે, ગુમડાનું મોડું નિકલે—પાનમાં ખાવાનો ચુદા દીવલ સાથે ખુબ મેળવે. અને મલમની પડી બનાવી તે પડીપર સંચારો ભજરાવે અને પડી ગુમડાંપર મુકે, ગુમડું પાકે. પણ બધું નીકળી રહે, ત્યારે સંચારો વગરની કેપલા મલમની પડી મારે.

૧૭=ગુમડાનું મોં નીકળે. અનર મારીયા વગર ગુમડું કુટે= મોરચુથુ, ચુનો, કજુતર અથવા મરઘીની અંધાર સંજો મેળવી તેનું એક ટપકું પકિલાં ગુમડાંના વચ્ચે મુકે તો તે ગુમડાનું મોં નીકળે અને પણ બહાર આવે.

૧૮=માંડ પાકે—ચણાડીની દાળ અને મીઠળ વાડીને લેપ કરે તો ગાંઠ તનડીને ફાટે.

૧૯=ગુમડું પાકે—ચણાની દાળને દુધમાં વાડી ગરમ પોટીસ ગુમડાંપર બાંધે તો તે ગુમડું પાકે.

૨૦=પદ, ગુમડાં પાકે—પીળવંતના પાન છુંદી ગરમ કરી દરરોજ પોટીસ મુકવી. જાલમાં અને પાદમાં એક સરખો ગુણ છે.

૨૧=ચણાડી લાલ અને સફેદ થાય છે, પાતો એક સરખો છે. બીના છાંટલાના રંગમાં ફેર છે. ઉપરના છાંટલાં ઝેરી હોય છે. જે કાઢી નાખી મગજ વાપરે છે. ૪ દીવસ ગઢિમયમાં બી બીજની રાખવાથી ઉપરનાં કાંટલાં નરમ થાય છે તેને કાઢી નાખી મગજ વપરાય છે.

કાખખામલી, કાખખલાઈ.—ગરમમાં ૧ જાતનો ફુલાવો થાય છે તે પકવવા માટે ચણેદીને પાણીમાં વાટી ગરમ કરીને લગાડે તે જલદી પાકીને ફુટી જાય.

૨૨=માંઠ અને બદને પકવવા માટે સુવાની પોટીસ મુકવી.

૨૩=લીમડાના પાન અને હળડાના પોટીસ લી સાથે મુકવી.

૨૪=આંકડાનું દુધ અને દેવનચીનો સીરો અને કાંઠા અનેદ

૩) વાર લેપ કરવો.

૨૫=ત્રીધારા થોરના મુળનો રસ ચાપડવો.

૨૬=લીમડાના બાફેલા પાન અને મીઠું એની પોટીસ મુકવી.

૨૭=ભીંતામાનો રસ લગાડવો.

૨૮=કળી ચુનો અને મધ લગાડવું.

૨૯=આંકડાનું દુધ લગાડવું. તે સુકાયા પછી ૭) વાર લગાડવાથી

૧ કલાકમાં બદ પાકશે.

૩૦=ગરમાંદને પકવ્યા પછી ફેડવા માટેના ઇલાજો.

સાજખાર, જવખાર. પાકેલી ગાંડપર મુકવો.

૩૧=દાંડીની ડાંડળીનો રસ ચાપડવાથી ગાંડ ફુટે.

૩૨=દાંથી દાંતનો બુકો પાણીમાં વાટી પાકેલી ગાંડ ઉપર મુકવાથી ગાંડ ફુટે.

૩૩=પચારીમાં પડી રહેવાથી પડેલાં બારાં—બારાં ઉપર દીવે લના પોતાં મુકવાથી રૂઝ આવે છે.

૩૪=સાંદી, બારાં વાગેરે જલદી રૂઝાય—જુના ઝાળને ગરમ કરીને હુગડાં ઉપર મુકીને તેની પટી બારાં ઉપર ૪) દીવે મુકવી.

૩૫=ગર, ગુમડાં પકવવા માટે—સીંદુર ૦૧ લાગ, મીણ ૧) લાગ, દીવેલ ૧) લાગ; બારજો, ૦૧ લાગ ઉકાળી મલમ જનાવે, તેની પટી મારે.

૩૬=ગરગુમડા ફુટે—સાજખાર અને જવખાર પાણીમાં પીગળે તેટલું પીગળાવી તેનું ૧ ટીપું ગુમડાં પર મુકે.

૩૭=ગર અને ગાંડ પીગળાવવા માટે—મધ અને ચુનો મેલવી લગાડે છે.

૩૮=વડના દુધમાં ૩ ભીંજવી મુકે, કાચુ ગર બેસી જાય, પાકુ રૂઝાય તે ફુટી જાય.

૩૯=ગર ગુમડાં માટે નાના બાળકોને રતાંજળી ગુલાબજળમાં બસી વારવાર લગાડે.

મોટાં બાળકને રતાંજળી, સુખડ અને સુંઠ પાણીમાં બસી લગાડે.

ગાંધ ગુંદ

૧=અંધ ગાળાની નીચે સોપારી જેવી ગાંઠ થાય, મોઢું ઉપડે નહીં. ગાંઠમાં કુખાવો થાય, પછી કંઠમાળા થાય તે માટે નીલીના છોડ થાય છે, આખું ચોમાસું રહે છે. રુ ડૂટ જિંચા થાય છે. વેશની મજક જેનીનપર પસરે છે, કુલ કાંઠા હોય છે, એને જગેજગ ગાંઠ હોય છે, એનું મૂળ જમરાનું મૂળ, વચનાગ પાણીમાં ધસી ઝુ દીન ગાંઠને લગાડે તે ગાંઠ પીગળે.

૨=નીલીનું મૂળ ધસી ગાંઠ લગાડે ગાંઠ નરમ પડે, કુખાવો ઓછો થાય ત્યારે કળી ચુલો અને ગોળ મેળવી લગાડે.

ગુલકન

ખરા ગુલામની બીનાસ વગરની કુસની પાંદરી ૧૭ ભાગ સાકર ઝુ ભાગ ગુલામની પાંતરી મસળવી અને ખાંડ મેળવવી ના તેલો ગુલકંદ ખાવાથી, કલેજે થંડક પડે આહડો સાફ આવે, ફેફસા મજબુત થાય, કલેજાના દરદ સાફ થાય ભુખ વધે.

ગુરદાના દરદે:

રેતિ પીશાબે; પથરી પીસાબે

૧=ગુરદાની રેતી માટે—ખરબુયાંની લીલી અથવા સુકી જાલની આદ્ય રોજ એ વાર પીવાથી ગુરદાની રેતીનો કુખાવો બંધ થાય, પીસાબ છુંટે અને પથરી ધોવાય.

૨=એમોનીઆક ગુંદર (એસોક—સંમગેષળ,) ગુરદાની પથરી, તલ્લી, સોળે, ઉંડીઓ વા, સંધીવા માટે એમોનીઆક સારો છે.

૩=ગુરદાના દરદ માટે લીમાં વચારેલી ચોળાઈની બાજી રોજ ખાવી.

૪=ગરમાળાના આડનો ટ્રાઈબી ભાગ આ માટે ઉપયોગી છે.

૫=પટોલ (સીવડી જે) જેડીમધ, કડું, ચુંડ, લીમડાની અંતર જામ, દેવદાર, મોડ (નાગર) દરેક ૧ તેલો લાઇ એના એ ભાગ કરી એક ભાગ પાણીમાં ઉકાળી દીવસમાં એ પીવારડુ.

૬=ગુરદાના દરદ, કમળાના દરદો, મરદને શક્તી વધે ને ફાયદો થાય—ગાજર ભુંજીને રોજ ખાવા.

૭=ગુરદાના દરદના કુખાવા માટે અરુસીનો તથા વરાલીઆનો સેક બહુજ ગુણુ આવે છે.

મીરગી માથેભમરો-ઘેલાપણું-દીવાના પણું-મગજ નબળાઈ-માલેખુલ્લા દીવાનાપણું.

૧-ઘેલાપણું—કપાશીઆનું મગજ નવટાંક અને ચોખ્ખા શેર ના ઝેની ખીચડી બનાવી રોજ ખવાડવાથી ઘેલાપણું મટી જાય છે.

૨-દેવાના માણસને હીંગનું અંજન કરવાથી ફાયદો થાય છે. હીંગ વાલ પાંચ મરી તોલો એક; મેથી તોલો એક, નજોડતો રસ તોલા બે ખરળ કરી બારીક અંજન આંખમાં કરવાથી ફાયદો થાય છે.

૩-માલેખુલ્લા=મેલન કાળીઆ, માખુલ્લા એક જાતનું માંથાનું દરદ છે. તેના ચિન્દ નીચે મુજબ છે:—આ ચીન્દોમાંથી કાઢાઈ એક અથવા વધુ દરદીને લાગુ પડેલું હોય, મમગીની પેદા થાય, પેદમાં વગર કારણે ફકર લાગ્યા કરે, કાઢ દરદી એકદમ ચુપકડી પકડી બેસી રહે, કાઢ દરદીને આંખે આખી આલમ ફરતી દેખાય, કાઢ દરદીને આંખે અંધારા આવે, અને દીવસ રાતના જોવા દેખાય તે માટે—આવા દરદીને ખસખસતું શરખત બે તોલા દીન ઉગતે રોજ આપે.

૪-શરખત બનાવવાની રીત—ખસખસ ૧૧૧ શેર છુદેલી, પાણી મણ ૧, એ બનેને કાદવના વામણમાં ઉકાળી ૧૦ શેર રાખવું, અને જાળી લેવું. ૨૧૧ શેર અથવા વધારે સાકર મેલવીને તેનું શરખત બનાવવું.

ગરમીની દેહવાળા દરદીને આ શરખત ફાયદો આપે. ગરદીની દેહવાળા દરદીને નુકશાન કરે. માલેખુલ્લાનું દરદ શરદીથી લેવા તે ચીનીકાસા અને અકસગરો સંભાગે ચુરણ કરી તેનો ૧ તોલો ચુરણ મધ સાથે રોજ દરદીને ખવાડે.

૫-માલેખુલ્લા-મેલન કાળીઆનો ખીજો છલાજ—ખકરીના માંથાનું બેળું એક, મેદાની રોટી સાથે નેહાર કાઢે સહવારે ખવાડે રાત્રે સુતી વેળા ના તોલો ખસખસ. ના તોલો સાકર પાણી સાથે વાટીને રોજ પીએ.

૬-ઘેલાપણું, આદમી વા પર જાએ, આદમી લાવે બેકે તે માટે—ગળધોટાના પાન છુંદી પગને તળાએ અથવા માથા ઉપર મુકે.

૭-માથે ભમરી ચકરી, મીરગી=ધેલાપણું મટે અને તેની નીસાન રહે નહીં. ભેંયરીગણીના બે ફળ (દીડવા) નો રસ કાઢી તેના પ) ટીપા નાકમાં મુકે.

૮-ધેલાપણું આ દરદ બેળાનું છે જે સરદીના કારણે હોય તો પવન થીને ફરતો ફરે, અને પાછો બેળા ઉપર આવે તે માટે માણસના હાડકાનું ચુરણ ના અથવા વધારે દુધમાં ઉકાળી પીએ.

૯-ધેલાપણું માટે—તીફળાં ૩) ભાગ તજ ૧) ભાગનું ચુરણ ના તોલો સવાર સાંજ રોજ ખાએ.

૧૦-ધેલાપણુંનો બીજો પ્રકાર—ગંધક ૪ તોલા, પારો, વચનીક, તનખાર, કોરનીજડ, મરી, પીપર, અકલગરો બધે તોલા, સુંક, ચીનીકમાય દરેક ૧ તોલો, ખાડ તોલા ૫) એના ચુરણને મોગરાના રસમાં ચણા જેવડો ગોળો બનાવી સદવાર સાંજ એક વરસ સુધી દરદીને ખવાડે.

૧૧-ધેલાપણું કમી થાય—મેથી અને મરી અંક તોલો, નગોડનો રસ બે તોલા અને છંગ ૫ વાલને વાટીને ચુરણ કાપરી બનાવવું તેનું અંગન ૭ દીવસ કરવું. દરદીને આરુખમાં એકલો રાખવો.

૧૨-મફ્ફતન-ફરામોશી-ગર્ભ કાઢવું સાંમજેકું આજે યાદ આવે નહીં તે યાદી કમ થાય માટે—મોથ, છડ, સુંક, દરેક તોલો, ૧૧, હરડે તોલા ૩૧, હરડે બેરાં ૩૧ તોલા, એનું ચુરણ બનાવે તેને પાંચ શેર મધમાં મેલવે, તે લખોટેલાં વાસણમાં કપડાંથી ફરી જવની કોડીમાં અથવા જડેલી કોડીમાં અથવા ઘોડાની લીડમાં ૪૦ દીન દાખી રાખે. તેમાંથી રોજ સદવારે એક તોલો ૪ માસ સુધી ખાએ.

૧૩-બીજો પ્રકાર—મોડ, જડ (છડ) સુંક દરેક ૩૧ તોલા, મધ શેર પાંચ, તીફળાં ૧૦ તોલા, એ સવજાને લખોટેલાં વાસણમાં મુકે. જમીનમાં ખાડો ખોદી તે વાસણ ખાડામાં મુકે અને તે ખારો ઘોડાની લીડથી પુરે. ૪૦ દીન પછી કહાડે. તેમાંથી ચાર માસ રોજ સદવારે ખાએ.

૧૪-ત્રિવાનપણું—નાડની ડાળીઓનો રસ બે તોલા એકલો અથવા જુના ઘી સાથે ખાવાથી ફાયદો છે,

૧૫=દીવાનાપણું—ધંતુરાનુ બી ૧ અને પીપળ નંગ ૨૧ મેળવી તે ચુરણ ચાર તોલા જુના ઘી સાથે ખાવું. દર અડવાડીએ ધંતુરાનુ બી અંકક વધારતા જવું. પાંચ ખાવામાં આવે ત્યાં સુધી વધવું. પછી દર અડવાડીએ અંકક લેવું.

૧૬=દીવાનાપણું, ઉન્માદ, ચિત્તભ્રમ, શ્વેતજા—આ નુકસામાં લખાયેલી દરેક ચીજો એકલી વાપવાથી પણ ગુણ જણાય છે, જતાં નીચે મુજબ નુકસો બહુ દરદીઓને ધણો જઠ્ઠી માફક આવેલો કહેવામાં આવે છે. પ્લહી, ઘોડાવજ, સીંધવ, સંખાવલી, છીશી (મેથણા) માલ કાકળી, હિંદીચારણી, લીંડીપીપર દરેક ત્રણત્રણ જવમાર, સુનાનેલ વરખ ખે જવમાર, વજનાગ, ૧ ભાર, આનું ચુરણ ૧૦) વરસના જુના ઘી ૧) તોલા સાથે ચટાડવું તે પાચન થવા પછી સાડી ગ્રાખા મંચ, ઘી, ખાવું. આથી લયકર અને જીનું દરદ જડ મુળથી જાય છે,

ઘી અને મધ સરખા વજને ટામ દીનખી ખાવું નહીં. તે સંભાળે ખાવાથી ઝેર અને છે એવું કહેવાય છે. આ બાબદ કસ્ટી કાઢી નહિં કારણ ધણા ગૈદોએ કહેવું છે મુળ મતલબ સમજાતી નથી.

૧૬=શ્વેતપણું કમી થાય—દરદીની આંખે કાંદાનો રસ આંજવો.

૧૭=દીવાનો માણસ ડુરીયાર થાય—સમુદર ફળ ૦૧ તોલો, દરદી એ પોતાની પીસાખમાં ઘસીને પીવું.

ગોળો.

૧=પેટનો ગોળો જાય—પકાવેલો સમુદર ફળ ૦૧ તો રસ ભાંચરાના સાથે ખાવું. (પકવવાની રીત જુઓ "સમુદરફળ")

૨=ગુલમ—વાયુ-જળ-દર-જળોદર-૦૧ તોલો સમુદર ફળનું મૂળ અને સીંધવ સમાજે મળાવી ઘી નાખી ખાવું.

૩=ગાંડ પેટની ખસે અથવા આંતરડું વળ ખાય—તો જીવનો થાયલો પારો તોલા ૫ દરદીને પીવાડવો (શેર ૧ પારો પીવાય તોખી અડચણ નથી) તે ઝાડા વાટે નીકળી જાય છે. પારો વજન ભારે હોવાથી આનંદમાંથી પસાર થતાં સોધા સરખાં આંતરડાને કરે છે. જે પારો નીકળે તે દરદીને ઉંચો ટાંગવો ત્યારે મોઢામાંથી પારો નીકળી પડશે. પછી દરદીને મરચાંનો રસ ચાવુ આપવો અને પેટે પારો ખાંધી રાખવો. આ દરદ માટે હિંદાજ કરતાં ધીંગ થાય તો જીવ જેખમમાં આવે.

૪=પેટની ગાંઠ ખેસે તેનો ઠક્કાજ—કુમારનો ગર, સાજખાર, જાળ સંભાગે લેવો કુમારથી અરધે હીસે જવખાર, લેવો. એ સઘળાંને મેળવી તેમાંથી અરધો તોનો અથવા વધારે રોજ ખાવો.

ચામડી સુનમારે.

ચામડી સુન મારે—કેકેન, વચનાગ, ખેસેદોનાના ગુણુ જેવો કનેરમાં ગુણુ છે. ચામડીપર લગાડવાથી ચામડી સુન મારે.

શરીરની ચામડી જડી થાય ત્યારે કુમારીઆના બી તથા પાંદડાં વાટીને લગાડે.

દીળું ચામડું કઠણુ થાય—દાડમની જાત અને ફટકી સંભાગે પાણીમાં મેલવીને ચામડીપર લગાડે તો સાત દીવસમાં લગડી પડેલું ચામડું કઠણુ થાય.

ચરખી તૈયાર.

ચરખી વધે—શરીરમાં ચરખીનો વધારો કરવા માટે જનનવરની ચરખી ના તોનો અથવા ના તોનો, દુધ રોર ૧માં ઉકાળવી અને સારી પેકે હવાવીને દુધ સાથે મેળવીને તે દુધ રોજ પીવું.

પેટમાંની ચરખી તવાય—નમુલી એ સેર જેવી, જડ પક્ષીના માળા જેવી ગુંદાએલી અને જાડ ઉપર થાય છે, તેની જડ જમીનમાં ફેાતી નથી. તે નમુલીને છુંડીને પેટ ઉપર બાંધે તો પેટમાંની ચરખી તવાઈ જાય છે.

૧=મેથી—મેથીમાં આટો અને ગુદર નથી. એમાં ચરખી વધારનારું તત્ત્વ છે.

૨=ચામડી સુવાળી અને ચાખી રાખવા માટે મેડીના આટો પાણી સાથે મેળવી શરીરે મસળાય છે.

ચરખી ઘટે.

શરીરે ચરખી વધવાથી માણસ જાડુ થાય ત્યારે ચરખીના પાનનું ચુરણ બે આની અથવા પાવલી બાર મધ સાથે આટવું. ખારાકએછા કરવો, ઘી, તેલ, માકિંસ, ઘંડાં ખાવા નહીં. આ ૧૨ પવેટા, દુધ, પાણી અને આટો ૧) માંસ સુધી ખાવું. આટું રોજી રસએક અમચો ગરમ પાણી સાથે રોજ સવારે જુએ પેટ પાડુ.

ચસકા મારે

આખા શરીરે ચસકા મારે તે માટે—સેકડાની ઝાલ અને સાંખર-સોંગડું પાણીમાં ધસીને લગાડે અથવા એ ઘસારો અરથો તોલો પીવામાં લીએ. સેકડાના પાનમાં પણ એ ગુણુ છે.

૧=ચામડી નરમ અને સુંવાળી થાય—ખદામનું તેલ, ચામડી મસળવાથી અળસીના તેલ અને ગલીસેરાઈની માફક ચામડી થાંએ છે.

ચાંદી-ચાંદા-ચાંદાં-વીરકુટક.

૧=દારી—એનાગ ધંતુરાનો છેડ ચામાસામાં થાય છે, કુલ પીળો છે. ડીડવાં એરનદીના જેવા છે, પાન મુળાના પાન જેવાં છે. બી જંદુકના દારૂ જેવાં છે, આંખે છોડે કાંટા હોય છે.

ચાંદા—એના રસથી ન રૂઝાનાં ચાંદા જલદી સાફ થાય છે.

રસનેસુકવી ભુકો દરવાથી અત્રણ આંબોદોદારમના જેવા રંગ, વાસ અને ગુણુ થાય છે.

૨=ચાંદા સારા થાય—કાથો અને મુદાસીંગ સંભાળે લઈ માખ-મેળવી લગાડે.

૩=ચાંદા વાસ મારતા, ઘારાં વાસ મારતાં—ચાંદા ઉપર તલની લેપડી બાંધવાથી રૂઝ આવે છે, અને ખરખ વાસ દુર થાય છે.

૪=ચાંદાં શરીરે પડે તે ઉપર—નગોડના પાનની રાખ દાખ.

૫=“વિરકુટક”માં ભુઆં,

૬=દંદ્રીએ ચાંદી પડે તે માટે ચાંદાને વારંમવાર ઘોષ સાફ રાખવું. ભુકાં, વન, ઘોળા કહેર. આદરો એના પાનના ઉકાળાથી ઘોવું,

૭=ગોદાર, કાથો, ઝંલચીનું સુચ્છ ચાંદી ઉપર દાખવું, અથવા રમ સાથ લગાડવું.

૮=સંખજી અને કાથાની મુકી દાખવી.

૯=મોરચુયુ ૧) ભાગ, ૧૧ ૨) ભાગનું ચુરણુ દાખવું.

૧૦=દરેડે બે રાં, આમળાની રાખ દાખવી.

૧૧=સંખજી ૧, તોલો, કાથા ૦૫ તોલો, રસ કપુર ચાસ ૧ નું ચુરણુ દાખવું.

૧૨=જીમરો, પીપળો, કાંટાસળીઓ એમાની ૧) ચીજની રાખ દાખવી.

૧૩=રસવંતી મધમાં લગાડવી.

૧૪-૧) ભાગ હીંગળો અને ૪) ભાગ કાથો એની જુદી દાખવી.

૧૫=કરેણુનું મુળ વાટી લગાડવું.

૧૬=ચાંદી રૂઝાએ—ખડી (એક જાતની માટી) ને પાણી સાથે મેળવી લેપ લગાડે.

૧૭=ચાંદીવાળા દરદીને માટે—ગરમીવાળા દરદી માટે—કૃષ્ણ જંતુને નાશ થાય—ચાંદીસ વધે—શરીરનું ઝેર કલાડે—ક્ષય માટે—મરદને કમતાકાત માટે—ગરમીનાં જુના આંખર માટે નીચે યુગ્મ ઉપાય ચાલુ રાખવો.

જેદીમધ તથા વાળડીગના બીજ (વિડંગ તનદુલેને) બારડી ઉપરના છોળતાં કલાડી અંદરના બીનો જુકા સંભાળે લખ તેની કાપી ૧૧ તોલો ૧ માસ સુધી ખાવી. (અથવા તેની ચાલ ખાતીને પાતી.) ખોરાકમાં ભાત, ઘી અને મગનું એસામણ લેવું અથવા મગ અને આમળા સુકાને પાણીમાં બાપી તેના એઆમણને ઘી તથા જીરુંથી વધાર કરીને ખાવું. ઉપલી ચીજોની કાપી ૧૧ તોલાથી મદ કરી તે દર અડવાડીએ ૧૧ તોલો વધારી ૧ તોલો સુધી વધવું. કાપી અથવા ચાલના આકારમાં લેવું.

જેદીમધ દેશી વઢદામાં બહુ ઉપયોગી ગણેલું છે. જવણ વધારનાર છે—જેદીમધને દૂધ, ઘી, મધ, સાકર સાથે ખાવામાં લીએ છે.

૧૮=ચાંદી અથવા ચાંદા નં.માંથી રસી નીકળતી હોય તેને માટે અને ચાલ પડેલો હોય તે ચાંદ પડેલી ધાણાનું બારીક જુકા: દાખવામાં આવે છે. એનો રસમ કરીને વાપરે છે.

૧૯=ચાંદ—૫૬—વિસકુટક—એ માટે કરેણુનું મુળ પાણીમાં ધસીને લગાડવું.

૨૦=ચાંદાનો કલાજ—સુપારી બાળીને કાલસો કરી તેને કાથા સાથે મેળીને, દરદીના મોંઢાની ચુક સાથે લગાડે તો તરત રૂઝ આવે.

આમડી સાક્ર થાએ—આમળાનો જુકા શરીરે રોજ નાહતી વેળા મણે તે આમડી શાક થાએ. આમળાનો જુકા શરીરે રોજ નાહતી વેળા ખાલને લગાડે તો ખાલ કાળા થાય નહીં.

મોંઢાની ખુબસુરતી વધે, આમડી સુતાલી નરમ થાય—પણાના આટાને દૂધમાં મેળવી રોજ મોંઢાંપર મસળીઆ કરે.

ચાલે દેશી પાણીમાંથી પાણી પીવું, યુરશ્ચ ૦૧ તોલો
નાા શેર ઉકેલેલા પાણીમાં બે મીનીટ રાખી પીવું, તુળસીના પાન,
કળારના પાન, આંખાના પાન, લગમનીના પાન, બીલીના પાન
સંભાળે ચુરશ્ચ કરી ૦૧ તોલો ચુરશ્ચ એક કપ માટે લેવું.

આમીદી નળીવરના દોલપર થાય તો દોલેલ લગાડે
આમીદી પરતો કાળાસ મટે—ગાળ ઉપર મળી જાય પડે તે
માટે બદામીના પાણીને ઇંદનાવાના ફળમાં મુકી ચુકે. ત્રીસે ૬
દોલેસ રાખે. આ મીચી અથવા મધમાં અને સીના કુધમાં ઘસી
ગાળ ઉપર લગાડે તો આમીદી પરતો કાળાસ મટે.

અમીદીના દરદાર

૨૧=રસવંતી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૨૨=ગુલાબના ફુલ ૧૦ તો. ચાવસમાં મકાલી રોજ ખાય.

૨૩=કુમારનો રસ પીવાના કુપદો ચાય.

ચાંદી=સીંદ્રીલીસ

પીસામની નળીપર ખરત્ત થઈ પડે ફુલ ઉપર મેટા જખમ
પડે, ફુલ ખરી જવાની અથવા કાપી નાખવાની દાલાપર હોય
ત્યારે સાધુ ચોળા, જીવણ ફેલાવવાના બતાવેલો જાતમ ઇલાજ કરવા.
આ ઇલાજથી અગત બહુ બિગે દરદાર બે જણ પકડે. ૦૧
કલાક અગત ખમતી પડે, પછી પાણીથી ઘોષ નાખે. બીજા દોલેસ
ઉપર મુજબ કરે તો અગત અગત બને ફુલ ખરી અને અટકાવવું
હોય અથવા બાકડ કાપથી દોલેસો મુકી દેવાન થાય. નાવું હોય
તો આ જાતમ ઇલાજ કરવાની નીચે મુજબ છે.

લીલાં મરયાની ઉપરની આમીદી (બી વગરની)ની મટ તો બાકની
જખમ ઉપર આવે તો જળડી રૂઝ આવે, તેની અગત બહુ છે.
કુમારનો રસ પીવાથી, વીસ ફુલકેને ચાય.

ચુંક પેટમાં

આખા કળી ચુનાને લીધું રસમાં ૭ વાર પટ આવે. આ ચણો,
કાચડી ફલકડી, હાલદર સંભાળે લઈ યુદ્ધના પાણીથી ચણી નીડી
ગોળા બતાવે, બે ગોળી દર બે કલાક ખાય.

છીંક આવે-છીંકણી

૧-કાંદનો રસ નાકમા નાંખવાથી છીંક આવે,
 રત્નપટ્ટાર—નવસાર સફેદ મરી, કાળી ઘૂર્ણ (ઘૂર્ણ),
 કળા મુનો એની સરખે બાજે બનેલી તપકીર બહુ છીંક આવે છે.
 ૩-એસીક સેલીસીક, અરીઠાની બલનો છોકા, અરક મુળ,
 ચરી, સ્વેત કરણપત્ર આ હરેક ચીજનો છોકા કરી સુંખવાથી છીંક
 થણી આવે છે.

૪-કુકડવેળ સુંખવાથી છીંક આવે છે.

૫-છીંક આવે, માથાનું દરદ નહમ પડે માટે—જુતરમના
 પાથાનું ચુરણ સુધે.

૬-માવ સુકણાનું ચુરણ ના વાલ સુધે.

૭-સમુદ્દ ફળને નજારના પાથાના રસમાં દુધ દીન પળાએ ૭)
 દીન બાથામાં સુકવે તેનું ચુરણ સુધે, તો માથાનો દુખાવો નરમ
 પડે છીંક થણી આવે.

૮-અકના મૂળ અથવા પાનનું ચુરણ સુધે

૯-કરણના પાનનું ચુરણ ના અથવા ૧) રતી સુધે

૧૦-અઠાખાની રાખ ૩) બામ મરી ૧) બામ આઠાખાના દુધનો
 અથવા પાનના રસનો પત આપી ૧) રતી સુધે

૧૧-પીળા કરણની બલનું ચુરણ સુધે.

૧૨-ધાળી કરણના પાનનું ચુરણ સુધે

૧૩-કામ ફળનું ચુરણ સુધે,

૧૪-છીંકણી બંધ કરતી હોય, અથવા સુંખવાની દવાની અમન
 ન ખમાએ તો નાખે થી ભગાડું.

છીંક.

છીંક-બાલ રંગના નુકના અળાખની માં જાતપર દુધામ છે
 માટે—ધણના પાનનો રસ મધક, . . સરખે બાજે થઈ યુગ
 મેલનીને દરદપર ભગાડે.

છાતીએ પીત.

૧-છાતી કુખે તે માટે કાઢમના રસમાં ૦૧ તોભે સુનામખી મેળવી ખવાડે.

૨-છાતીના ક્ષે મટે—સંધિવખારની ભરમ ૧) વજન મધ સાથે સેજ બે વાર ખાવી.

૩-છાતી પરથી લોહી પડે તે માટે —૦૧ તોભે અમવા વધારે હીરાદખલુનું ચુરણને અપકમાં બાફેલાં ઇંડાની ૧) દાળમાં મેળવી રોજ ૩) વાર ૭) દીન ખવાડે; તેજ, લી, માછલી, ખટાહ, ચરચું ખાએ નહ.

૪-છાતી સાથે થાએ-બળમ મટે—ખાંડ સાથે સુનામખી ખાવી.

છાતીએ વધકારે, હૃદય, (છાતીએ વળ વળ ચલુ')
હૃદય દીસક.

૫-એથીલી નાકદરસ ૧) દીપાં સુંઘવાં.

૬-એસિદ હાઈરો ગ્રીમીક દાખલુટ ૧૫ થી ૫૦) દીપાં પાણી સાથે પીવાં.

૭-સુનાના વરખ ૨), લીંડીપીપર વાલ ૨), માખન ૧) તો. મધ ૨) તો. ૧) માસ સુધી ખાવ. વરખ વચર દાયદો ન બજાવ.

૮-હૃદયની યુગ તરત મટે; સુનાના વરખ ૪) પાના, મરચ લી ૪) તો. સાથે મેળવી ખાવ.

૯-એડીમખનું ચુરણ મધ સાથે ખાવું. ખોરાક ફકટ ફુધ.

જખમ ધાહ રૂએ

૧-વારેલી સાકર અમવા ખાઠ બહારના જખમ ઉપર દામે તો લોહી બધ થાય છે અને રૂક આવે છે.

૨-કેઈની રીતે જખમ પડ્યો હોય તેમાં હઝ પાણીની ખાર રડીને બહારનો બરાબરી કચરો કાઢી નાખવો, તેથી પાકપર મટે નહીં. જખમની કોર કાઢીને પાટો બાંધવો.

૩-જખમ માટે ઉમરાનું દુધ લુગડામાં નાંખીને જખમ ઉપર મુકવું. આ દુધ જખમ ઉપર મિપીડી ખાંડી દોહો બંધ કરે છે. સોડેલા જખમ ઉપર ગંધક ચૂકવાથી ફાયદો છે.

૪-જખમ બાહરનો હોય તે ઉપર પાણીવેલ લગાડે તો બોહી બંધ થાય અને જખમ પાકે નહીં.

૫-જખમ ઉપર જેઠીમધનું લી મુકવું. તાહાડકાપ કરી પછી ચામડીને રૂઝ લાવવા માટે જેઠીમધનું લી લગાડવું.

૬-જખમ જલદી રૂઝે.-(૧૫) દીવસનું કામ (૧૫) કલાકમાં થાય. પાડનેલ નામનો વેલો પથરપર ચઢે છે, કુશ ફળ ચતાં નથી. એનું મૂળ પાણીમાં ધસી જખમપર લગાડે.

૭-જખમને પાણીથી ધોવો, અંદર ચડી માટી મુકવી અને પાટો બાંધવો. કાહવાટને માટી ચુસી લીએ અને રૂઝ લાવે.

લુગડામાં માટી મુકી તેને બીજવી જખમપર પાટો બાંધે તો રૂઝ આવે.

શરીરની અંદરના ભાગમાંથી દરદ હોય તો બીની માટીનો પાટો શરીરપર બાંધે તો ફાયદો થાય. ઠંડા પાણીના પાટા ઉપર ફલાદીન બાંધવામાં આવે છે તેમ મટોડીના પાટા ઉપર ફલાદીન બાંધવાની જરૂર નથી. મટોડી પોતેજ જરૂરી ઉત્પન્ન કરે છે. ચીકણી મટોડી બધારે સુખવાળી છે.

૮-જખમપર મધ મુકે તો રૂઝ જલદી આવે.

૯-તાહાડકાપ કરવા પછી ટાંકા મારી જખમ રૂઝવે છે. ત્યારે મટોડીના ડાંકાં કાંપી નાંખી તેના ડાંકાનો લેપ કરી જખમપર મુકે તો રૂઝ થઈ જલદી આવે.

૧૦-ઠંડા જખમ રૂઝવા માટે-ધીને પાણીમાં ધોવું. ચીકણા નીકળી રહે ત્યાં સુધી વારંવાર ધોવું. ના શેર ધોયલાં લીમાં મોરચુથ બે વાલ મેળવવું. આ લી ધણું જીનું થવાથી કાણુ થાય છે. આ મલમ ઠંડા જખમ રૂઝાવે છે.

ઝાપડી લી અથવા તેલ બનાવવાની રીત-જે વસાણાનું લી અથવા તેલ બનાવવું હોય તે વસાણાનો સ્વસ્ત્ર અથવા અડધી (૬૫) ૧.ભાગ અને લી અથવા તેલ ૪ ભાગ લેવું જે વનસ્પતી લીલી હોય તો વનસ્પતી કરતાં ૪ ધણું પાણી નાખવું. હવા બનાવવાની વનસ્પતી લીલી અને સુકી બને હોય તો વનસ્પતી કરતાં [આઠ ધણું પાણી નાખવું. જે વનસ્પતી સુકી હોય તો ૧૬ ધણું

પાણી નાખતું અને ઉઠાગવું. પાણી બધી રહેતે માળી લેવું. ઝેરકચરા જેવી સખા વનરપત્ની હોય તેને છુદ્દી બોખરી કરી તેના વજન કરતાં ૧૬ થતું પાણી લઈને ઉઠાગે તોજ બધો કસ તેલમાં અને લીમાં આપે. સુકી વનરપત્ની પાણી વગર તેલમાં ઉઠાગે તો બજારી ટળાય તે મુજબ તળાય, તેનો બધો કસ તેલમાં ઉતરે નહીં.

૧૧=તરપેનતાઈનનાં પોતાં જખમપર મુકે.

૧૨=જા સેર દીવેલમાં બપે એટલું લુગડું બોજી તે લુગડાને પાતલ ઉપર પાંચરે, તે ઉપર મધક બજારાવે. તે લુગડાનો કાકરો બનાવે, વચેથી તાર સાથે બાંધી લટકાવે. કાકરાના બધે છેડા સળગાવે. જે તેલ તપકે તે એકડું કરે. આ તેલમાં જીતો ૩ બોજી જખમપર મુકવે. તે ઉપર કાંઈ પાતર મુકી પાટો બાંધવે. બે દીવસ પાટો રહેવા દેવે. જરૂર હોય તો બીજી વાર પાટો બાંધવે.

૧૩=કાચ પગનો અંગુડો, અથવા આંગળા વગેરે કપાઈ ચયાં હોએ, છુતા પડવા જેવાં પશુ ચયાં હોય તેને દાબી બરાબર ગોડવે તે ઉપર રતનજેટનું દુધ લગાડે તો ૫૩ બધાઈ ને ચામડી વળજેલી રહે, તે ઉપર જેઠીમધના વેલાના પાનની રાખ દાખે ને પાટો બાંધે. જિંઝ જખમ રૂઝવવા માટે જેઠીમધની રાખ બહુ સારી છે.

૧૪=પીપળાના ફુલમાં ૩ બીજની જખમપર મુકે.

૧૫=આસો સુદ ૧૦ (બીજઆદસમી) ને દીને આપટાના (સમરી) પાન સોના તરીકે ઓળખાય છે. આ પાન અપવાં અને લેવાં તે સોલું આપવા અને લેવા બરાબર વેચાય છે. આટલું બધું માન આ ગ્રાહકને અપાય છે તે તેના ઉપયોગી ગુણ માટે છે. જખમ રૂઝવવા માટે એ પાન સરસ છે.

૧૬=જખમનું સોલી બધ કરવા માટે—ચંડા પાણીની દાર મુકવી, અને ચંડા પાણીમાં મીઠું મેળવી તેમાં લુગડું બીજની પાટો બાંધવે.

૧૭=કપાસના પાન વાટી બાંધવા.

૧૮=જખમ પછી ૫૩ બધાય તો તે સાફ કરી ચરમ કરેલા એળની પટ્ટી કરી મુકવી.

૧૯=રતન જેતના ગાડના રસમાં લુગડું બોજી તે જખમપર મુકે તો જળદી રૂઝ આવે અને જખમ પાકે નહીં.

૨૦=કેરીના ફળ કમડોડા (કમડોડા) છાંછને ખવાય છે. એ ગ્રાહકની જાલનો બારીક શુદ્ધ થા રૂઝવે છે. આયોડેહારમનું કામ કરે છે.

૨૧-કાળી મુસળી ના તોલો, ત્રિફળાં ના તોલો મેળવી દરદી રાજ ખામ તો જખમ જળી રહે.

૨૨-જખમો ના પાન છુંદીને અથવા મોંઢામાં ચાવીને જખમ પર પાન તો પાન જલદી રહે.

ક્ષતી લેવા મેળી પુનઃ છે ધારણ કે એ જાણેડ તેજાને ધણું ઉપયોગી છે. દડાદમા પડેલા જખમ રૂઝવા માટે એ દામ આવે છે.

૨૩-જખમ તરત રહે-સમરીની છલતુ ચુરણ કરી ધાની ઉપર મુકે અથવા ચાવના હાડકાને ખારી તેની રાખ મુકે. આ જાડની નીચે દોર બસ તો મરણ પામે.

૨૪-સમેરેલા ઘાસની માફક ચાંચ છે, ઘોરો માટે એક ખોરાક છે. કરેણના પાન જેવાં જેના પાન થાએ છે, પણ નાકા પર અણી દોતી નથી. જેના પાનની લેપડી જખમ ઉપર મુકે તો લોહી બંધ થાય.

૨૫-જખમ રહે-ગમે એવો જખમ હોય તેમાં લુંગેલી ખારીક કાશી દાખીને પાનું બાંધે.

રતનજોતનું દુધ હાથપર મસળીને લગાડે. ૩ ની રાખ, આદુ છુંદીને, ફટકડી, બંદુકરીના પાનની લેપડી, લસણ કાચી, કાંડો લીમાં ખાલી ઢાળા કરીને, મુલા આગળનું ધુસ, અવર કંટીના પાનનું ચુરણ દુરના જાડની રાખ જખમ પર મુકે.

૨૬-જખમ જખેદી રહે-કુતરાંન ટોપી વરસાદની રતુંમાં ચામ છે. લીલી હોય ત્યારે સફેદ હોય છે મુકાયા અહી કાળી ચામ છે. એનું ચુરણ જખમ પર દામે તો જલદી રૂઝ આવે.

૨૭-મંદ્રીના જખમ રહે-ચોખાસામાં કુંબી ઉકરડા ઉપર ચામ છે તેને ફળ, ફુલ, પાન, દાંખલી કાંપ હોતું નથી. મુલાના મુલ જેવી દાંડી નીકળે છે. તે લીલું છે ત્યાં મુધી સફેદ છે, પછી કાળું ચામ છે, આ જુદી તેની જડ સાથે લાવીને ચુરણ બનાવી જખમ પર બાંધે.

ફટડીનો બુકા તે ઉપર દામે.

વાઘનો જખમ રહે-કુંવારના પાકામાં હળદર મેળવીને જખમ બાંધે.

૨૮-જખમ પુરાય-રતનજોત જાડના ધમ લુગડુ બીજવી જખમ ઉપર મુકવાથી લોહી બંધ થાય છે, અને પોપડી બાંધે છે.

૨૯—જખમ રૂઝે—શરીરે વાહાડ કાપ ક્યાં પછી જખમ રૂજનો ન હોય તો લીમડાના પાનની પોટીસ મુકવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

૩૦—જખમનું લોહી બંધ પડે—લુખાનતો અરક રૂમાં મિર્ચ જખમ પર મુકે. લુખાનના કુલની ઘુઈ સફરાને આપે તો હરસનું લોહી બંધ થાય છે.

૩૧—વાહ રૂઝવવા માટે—સંગજરાનો જુલો બાપર દાખે છે.

૩૨—જખમ જળદી રૂઝે—હીરાકસીના પાણીથી જખમ ધોવે.

૩૩—જખમ અને નાસુર માટે મલમ—રાગ નવટાંક, ઘી નવટાંક બંનેને ઠંડા પાણીમાં મસળી ૭ વાર ધોવું. દાઝેલાં માટે આ માલમ બહુ થડો છે. ઘીને બદલે તેલ લઇ શકાય.

૩૪—જખમ અને ઝરતો રાખવાનો મલમ—સાજ, સીંધવ, હીંગને માખણમાં મેળવી જખમ પર લગાડે તો રૂઝાયે નહીં.

૩૫—જખમ રૂઝે—ધણેા ઉડો હોય તે અંકાલાના તેલથી રૂઝે છે.

૩૬—જખમ રૂઝવવા માટે—ભીંઝામા નંગ ૪, તેલ નવટાંકમાં ઉકાળવાં, સંગજરૂં ૧૧ તોલો મેળવવું, અને મરચા પીચ-વતી લગાડવું.

દોરના જખમ સારા થાય—ઉપલું તેલ લગાડવાથી જખમ સારો થાય છે.

૩૭—ધા રૂઝે—સીનઘાલુણના પાણીમાં લુગડું બોળી જખમ પર મેળે તો જરીનો ધા રૂઝે છે.

૩૮—જખમ, ચાંકા રૂઝે—મીઠાના પાણીમાં લુગડું બોળી જખમ પર મુકે, તે ઉપર ઝાડનું પાતડું મુકી પાટો બાંધે તો રૂઝ આવે.

૩૯—જખમ જલદી રૂઝે—એરંડાની બલ, મરી, લીંબુની બલ ઉજળી ડાળીનું મૂળ પીવામાં આપે.

૪૦—કલખાપરી ધા રૂઝવે; ચાંદી સાફ કરે; આયોદ્યોદ્યારમનું કામ કરે.

૪૧—ઘી, ધણું ભુવું હાડકું સડેલું હોય એવા જખમપર લગાડે તો ધણેા ફાયદો થાય.

૪૨—બકરીના ચાંચુની ચામડી અથવા બકરાંનો જીભ લીમાં તળીને ખાય તો ધા જલદી રૂઝે.

૪૩—હાડ હાંકળની લેપડી જખમપર મુકે.

૪૪—લસણનો ઉકાળાથી માને ધુએ, અને તેનું પોતું ધા ઉપર મુકે આ ઈલાજ લસકરી ખાતામા વપરાય છે,

૪૫-ગ્રેગ ગરમ કરી તેના પાટા જખમ પર મેલે.

૪૬-ખાંડ અથવા સારનો ધુમાડો આપવાથી જખમ જલદી રૂઝે, આ ધુમાડાથી જીવ જતું મરે; હવા સાફ ન.

૪૭-મેંસ, માકુ અને લસણની લેપડીથી Tuberculosis of the bone) પગના આખા પંજના હાડકાંએ ફય લાગુ પડીઓ હોય, તે પગ દાપવા કાઢીઓ હોય, તે ઉપર લેપડી મુકે તો પગ મારે થાય. લસણની લેપડી મુકવા પેહેલા જખમ ઉપર, ઘી માખણ, અથવા ચરખી લગાડે જેથી બગતરાં ઝૂળે નહી.

૪૮-આખ દટામણીના ફળ વાડમાં થાય છે તેનું ચુરણ ઘા ઉપર લગાડે, તો ઘા પાકે નહીં, ધનુંવા થવા દીએ નહીં.

૪૯-મધ અને આટો સંભાળે પાણી સાથ મેળવી મલમ કરી લગાડે.

૫૦-મધ-ફાજરી પર પડેલા જખમ (Ulcer) માટે મધ અને પાણી ભુખે પેટે પીવાથી રૂઝે. એકલું મધ ગરમ પડે, ફાયદો ન કરે.

૫૧-સંધીના પાનની લેપડીથી ઉઠો જખમ ફૂઝે. આ પાનના બે ટુંકડા કરે અને તરત પાછા મેળવે તો વેઢાઈ જાય આ લેપડીથી કાઢવાઈ અને જીવજતું થાય નહીં.

૫૨-કાળીઆ સરસના ઝાડના થડમાં ૧) હાથ ખોદાન કરવાથી તેનું પોચું જણાય તે કલાડી ચુરણ બનાવે, તે જખમ પર લગાડે તો તરત લોહી બધ થાય અને એકજવાર ચુરણ દાખી પાટો નાંધવાથી જખમ રૂઝે,

૫૩-દાંડીના મળની જાસની લેપડી મુકે તે પેહેલાં ખોરડી અથવા ખાવળની જાસના ઉકાળાથી જખમ સારી પેઠે ધુએ.

૫૪-ગધેડાંની લીડને પાણી સાથ મેળવી જખમ પર બાંધે.

૫૫-ડીકામણી જીવ જતું મારે છે; જખમને કાઢવા કાઢે; ખાલ-કના કરમ બહાર કાઢવા એ ખાવામાં લેવાય છે. લગનદરમાં એની પીચકારી મારે.

૫૬-તલવણીનો રસ ઘા પર લગાડે તળવણી સફેદ ટુલની અને પીળાં ટુલની થાય છે. પીળાં ટુલના રસમાં તાંબુ મળે છે. કીમીઆમરો. ચાપરે છે. હડતાળની બરમ એનાથી થાય છે; કશ્મિસ્તાનમાં એ ઉમે છે.

૫૭-તળવણીના ટુલો=કાગડાના કુલો તળવણીની સીંગને કાકડાની. સીંગ કઢે છે.

જળાંદર-જળાંદર-કઠોદર-ન.રજોર.

૧-સૌથી સારો ઉગમ જળાંદર માટે બીસામુ ૧) લખ તેના માથા પરની ખોપરી કઢાડી, તેના ટુપ) ૭) કટકા કરી, દુધમાં ઉકાળી, ગારીને પાવું. બીસામુ, સુક, મરી, ત્રીફળાં, તલ સંભાજે ચુરણ બનાવી તે બા અથવા બા તોભો ચુરણ દુધમાં નાખી પાવું. દવા માંખી એજ અને ખોરાકમાં દુધ.

૨-સાંદણી (ઉંટડી) નું ફક્ત દુધ ખોરાક તરફિ લેવાથી ઝાડા આવીને દરદ સાધ થાય.

૩-સરગવા હાલનો કાઢવો જવખાર નાખી પીવો.

૪-અધેડના આખા છેડનું ચુરણ ૧) તોભો ૧૬) તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૪) તો. રહેને પાવું.

૫-એકડું ગૌમૂત તો. ૧) રોજ બે વાર પીવું.

૬-કંટાળા યુવરને ખાસી તેનો રસ ૧) તો. અથ સાથે ખાવાથી ઝાડા થશે; આ ઇલાજ આકરો છે. મામડેના લેકાથી સહન થઇ શકે.

૭-કણ્ઠારનો અખાર પાણીમાં ખખડાવીને પેટ ઉપર લેપ કરે ખોરાકમાં ખીચડીને લી બીજું કાંઈ નહીં ખાવું.

૮-વાનો જળાંદર, પીપવાળો જળાંદર અથવા માંડવાળો જળાંદર હોય, એ માટે ખરસાણીના યુવરને ધજીના મેદામાં એળવીને ખમીર બનાવવું, તેમાંથી ૨) માસા લખ તેની રોટી જેવી ડીકરી કરી અંજાર ઉપર સેકીને ખવાડવી અથવા પાપડ ઉપર ખરસાણીનું દુધ ૧) માસા જેટલું લગાડી પાપડ જુગ ખાવામાં લેવો; ઝાડા વાટે બધું નીકળી પડશે. તબીબેત તપાસીને દુધ વધુ આપું આપવું.

૯-ખરચપાની હાલ બા તોભો ચોખાના ધુણમાં ધસી એકવીસ દીવસ પીવી.

૧૦-કાચો કાંદો ખાવામાં લેવો.

૧૧-દીવેલ તોભા ૩ બકરીના દુધ સાથે ખાર માસ સુધી પીવું.

૧૨-ઈંધરવણાનું એક તાણુ ફળ બસેર પાણીમાં ઉકાળી પાસેર રાખીને પીવું.

૧૩-એલીઆ, અને ઈંધરવણાનું ફળ વાટીને પેટ ઉપર ચુકવું.

૧૪-કુમારીઆના બીનો જુદા બા તોભો, ગળ સાથે દીવસમાં બે વાર ખાવામાં આવે તો જળાંદર નરમ પડે છે.

૧૫-જળંદરના દરદમાં રેઝ લાવવા માટે યુવર કંટારીઓ બાકી દાંડીવાળાનું દુધ ૩ વાલ ખવાડે છે.

૧૬-જળંદર માટેદરીઆના-કારાની ખાખ વપરાય છે, એમાં યુનાનો ભાગ છે, એને લીંબુના રસમાં ૧૦ પટ આપે, એની ખાખ ૦૧ તોલે, ગોળ સાથે સહવારે અને બીજી વાર સાંજે ખાખથી જળંદર મટે છે.

૧૭-જળંદર-પેટના વાયુ માટે-અજમે ૨ તોલા અને ખારેકના જુજેલા ઠળીઆનું ચુરણ ૧ તોલે મેળવી તે ચુરણ બે આના બાર રોજ બે વાર પાણી સાથે ખાવું. ઠળીઆને બીને હાથ લગાડીને ગરમ કરે તો જુએ જલદી થાય.

૧૮-જળંદર, કઠોદર, નારગેર માટે-ખરસાણી યુઝારના દુધમાં ૧ રોર ખાજરીનો અથવા જુઆફો આટો મસલી તેની કાદવના ઠીકરામાં ખીચી આંચે રોટી બનાવી તે રોટીને ૫ દીવસ સુકવવી તે રોટીને છુદી જુએ કરી ફરી ખરસાણીના દુધ સાથે મસળી રોટી બનાવી પાંચ દીવસ સુકવવી. આ મુજબ ૪ વાર કરવું. રોર આટાની છેલી રોટી ૦૧ ની જશે. ચોથી વખત રોટી થાય તેને ગરમ ગરમ મસળીને ખાજરી જેવડી ગોળી બનાવવી. આમાંની બે ગોળી રોજ ૧ વાર ૩ દીવસ સુધી આપવી. પેટમાંથી ગળેલી જેવા કટકા પડશે. પછી ચાર ચાર દીવસે બે ગોળી આપવી અને તે એક મહત્ત્વ સુધી ચાર ચાર દીવસે આપ્યા કરવી, છપાને ગરમ દેઈ થાય ત્યાં સુધી આપવી, ખોરાકમાં વેંઝણાનું ભરત, વેંઝણાની કાતરી બીમાં તથેલી, મેહીની બાજ અને રોટી.

૧૯-જળંદરની ધણી સખતર્પીઆરીવાળા દરદીની જાંઘીનો ભરોસો નથી, તેવાં દરદીને જુવાન ધોડાનું ચુતર, હાસ જેવું પહેલી પાંચનું જવા દેવું, છેલી પાંચનું નીતર ચુતર જીવડું તેને કપડાંથી ૭ વાર ગાળવું અને બે પહિસાબાર દરદીને રોજ પાવું.

૨૦-સારંગમાંઠ અને જળંદર માટે ઈલાજ-અજમે બાર પહ-સાબાર અને ખારેકના ૧૭ ઠળીઆનું ચુરન બનાવવું. અને તે ચુરણ બે આની બાર રોજ પાણી સાથે બે ભાર ખાવું.

૨૧-જુમખાદોરીના પાનનો રસ પાંચ તોલા આંતરે આંતરે ખાવો. ૩ વાર પાવાથી ઝાડાના રસે દરદ નીકળી જશે.

૨૨-જળંદર-પેટ કાઢખી કારણે મોટું થાય-ગરમારાના પાન છુદી ગરમ કરવાં, તેના રસ ૫ તોલા કઢાડી દરદીને રોજ બે વાર ખાવો અને તેના પાનનું વરાળીલું પેટે ખાંધવું.

૨૩=વાયુંગ્રેષા, સારંગમાં અને જળાંદર માટે—હરીઆ વગરની ખારક ૧૭ ભાગ, અજમે ૪ ભાગ, એનું ચુરણ ૦૧ તોલો ૧૫ દીન રોજ બે વાર ખાવું.

૨૪=મુળાના પાનનો રસ બે તોલા અને દીવેલ ૧ તોલો મેળવીને રોજ પીએ.

પીસાએ રેતી હોય તે નીકળે.—મુળાના પાનનો ૨૫ ચાર તોલા સહવારે જુએ પેટે પીવે, ખમાએ એટલેવાર પીસાળ ખમરી, પછી એકદમ પીસાળ થવાથી રેતી બહાર નીકળશે.

૨૫=જળાંદર માટે માણસની જોપરીનું કાડકું પાણીમાં ધરી દરદીને પાવું.

૨૬=જળાંદર માટે—સમુદર ફળને દીવેલમાં ધરી રોજ પીએ.

૨૭=જળાંદર=પેટ મોટું થાય, પગ તવાઈ જાય, (કંતરાઇ જાય) ને માટે—૦૧ શેર સુનામખી ૭) શેર પાણીમાં બીંગલવી; ૩) કલાક પછી સુનામખી ઝોળવી, ૧) રાત ચારમાં રાખવી. અને કપડા વતી ગાળી લેવી. દરદીને તરસ લાગે ત્યારે આ પાણી પાયા કરવું.

૨૮=જળાંદરવાળા દરદીના પેટપર દયાજી કરીએ ને ખાડો પડે તો રાઇ માયના મુતરમાં છુંદીને ખાવી. ૧ થી ૪ વાલ.

૨૯=જળાંદર—જળાંદર વાથી થાય છે ને દરદી પાણી બહુ પીએ છે, તેનું પેટ ફોડીએ ને રોક્ષના જેવો અવાજ આવે, તે માટે સસજીની કળીએના છોલટા કલાડી તેને પથર ઉપર વાટીને પુરનાં અધમાં મેળવી રાખવી. સાત દીવસ પછી અથાઇ રહે ને તેમાંથી ૦૧ તોલો અથવા વધારે, દીન ૪૦) સુધી સહવારે ને સાંજે ખવાડવું.

૩૦=જળાંદર તથા કલેજનાં દરદ માટે, ધાંમરી માછલીની પથરી પાણીમાં ધરીને પીએ.

૩૧=જળાંદર. ખરોળ, કાળજી, સધીયા માટે સુરીજન, એલવી સાથે મેળવીને તેની અકક વાલની ગોળી કરીને એક અથવા બે ગોળી દીવસમાં બે વાર ખાવી.

૩૨=જળાંદર દયાને જળાંદરવાળા દરદીને અકકલના મુળનો કાઢવો અથવા મુળ પાણીમાં ધરી ધણી દીવસ પાવું.

૩૩=જળાંદર, મનની દલગીરી, મગજની ખીમારી માટે—કાળી કુટકીના મુળની જુકી ૧ થી ૨ વાલ વપરાએ છે.

૩૪=જળાંદર માટે દીવેલ તોલા ૩ બકરીના દુધ સાથે ચાર અસ સુધી પીવું.

૩૫=જળંદર—વાયુથી થયેલા જળંદરવાળા દરદીનું પેટ અકા-
ળવાથી દોલ જેવો અવાજ થાય તેને એક અથવા ૮ બે પદસાબાર
દીવેલ દુધમાં મેળવી રોજ પાવું. ૪ માસ ચાલુ રાખવાથી બધો
વા નીકળી જાય.

૩૬=જળંદર માટે ધલાજ—કાંદાના બીનું ચુરણ ૪૫ તોલા અને
જુના કામળાં (વાંસ) ની રાખ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૫ તોલા
અથવા વધારે ૩) મહીના સુધી રોજ પાણી સાથે ખાતી પેટનું
પાણી મુતમળમાં નીકળી જશે અને વહાડકાપ કરવાની જરૂર
રહેશે નહીં.

૩૭=જળંદર માટે—ખડના મુળનું ચુરણ ૦૫ તોલા મધ સાથે
ખાએ.

જળંદર=સોઠ રોગ=પેટની ગાંઠ=સોજો.

૩૮=કોંડીપીપરને ૫) તો. ને ખરસાની યુઅરના રસમાં આખો
દીવસ છુટવું. ૭) દીવસ ચાલું છુટવું. રોજ યુઅરનો રસ તાજો ખનાવવા
એને સુકતી ચુરણ ખનાવે; ૧) અથવા ૨) રી ચુરણ : પાણી સાથે
ખાપે.

૩૯=શીપતો ચુણા, જવખાર સિંધાલુ, સંભાગે મેળવી ૫)
વાત રોજ દહી સાથે ખવાડે.

૪૦=મોચ્યુયુ, કોંડીપીપર, ગંધક, દરડેની જાત, સંભાગે મેળવી
યુઅરના દુધમાં ૫) દીવસ ખરજ કરે, પછી ગરમાળાના રસમાં
૫) દીવસ ખરજ કરે. ૨) વાત (બે વાત) ચુરણ રોજ ૧) વાર
પાણી સાથે ખાવું.

૪૧=પોપટી અથવા પીળાડીના પાનનો રસ સોજન પર લગાડે.

૪૨=વજ પાણીમાં ધસી લગાડે,

૪૩=અરણીના પાણુ ગરમ પાણીમાં વાટી લગાડે.

૪૪=કોંડીપીપર અજમો પાણીમાં વાટી ગરમ કરી લગાડે.

૪૫=સાંછીઆના પાન બે રતી મધમાં મેળવી અને પોદરે ચટાડે,
છુટે અને સોજન જતરે.

૪૬=મકાઈની મુઠા ૦૫ તો. પાણીમાં વાટી લીવી.

૪૭=મુઠા અને અજમો સંભાગે લઈ તેનું ચુરણ ૦૫ તો. ગોલમાં
૨) વાર રોજ ખાય. અને એ બધે ચીગળે વાટી ગરમ કરી સોજન
પર લગાડે.

૪૮=મરગવાના મુળ પાણીમાં ધસી લગાડે.

૪૯=પાનકદો-જંગલીકદો, મીલકાદો કદો ૧) થી ૩)

વાલ મધ સાથ રોજ ૨) વાર આપે એથી પીસામ છુટે,
 ૫૦-મુનસીઆં જીવતાના પાન ૦૧ તો. ખવાડે અને તેનો
 ખરડ કરે.

૫૧-અડામાંની રાખ ૧) તો. અથવા વધારે પાણી ૦૧ સેર
 માણીમાં નિતર પાણી દવા તરીકે પીએ. વધારે પાણી પીવાય
 તેજ સાર.

૫૨-નગોરાના રસમાં સમુદ્રજાતે નવ દીન પળાવે, જાયામાં
 સુકવે ૧૬ વાલ ચુરખુ ૦૧ સેર દૂધ સાથ ૭ દીન પીએ.

૫૩-બીકામાંનો સીરો ખાવાથી જગદરને કાયદો થાય. સીરો
 બનાવાની રીત-મીલામું ૨) તો. લી રા તો. ઘઉંનો આટો રા
 તો. અને ખપે એટલી, ખાંડ. રોજ ૧) વાર ખાએ જગમી દેખાય,
 સીરો બહાજો ઘણો લાગે તો ખાવું બંધ કરે.

જીવજંતુ મરે-જીવડા મરે, માખી નાહશે, મરજીર નાહશે-કીડા મરે.

૧-કોલવાટવાળાં યુમડાં ઉપર દીકામાંની રાખ મુંદ તો
 અંદરના જીવડાં નીકળી પડે.

૨-કોલેલા શરીરના ભાગ આગળ દીકામાંની પાણીમાં ધસી
 લગાડે અથવા એનો ઉકાળો કરી તે દરદા માંની ધુરે તો
 માંખી તે દરદ ઉપર જેસ નહીં અને તે કોલવાટવાળા ભાગ ઉપર
 જીવજંતુ પાકે નહીં.

૩-જીણા જીવડાં મારી નાંખવાનો કરંજમા ચુલ્લ છે. માયાના
 ખાળા અને ચામડીના દરદો માટે આખું ઝાઘાડ વપરાય છે.

ચામડીના દરદો માટે કોઇ મલમ બનાવવો તો તેમાં કરંજનું
 તેજ વાપરવું કાયદાકારક છે.

૪-માખીઓ નાહસે-ધંતુરાના મુળમાં પાણીમાં ઉકાળી તે
 પાણી જાંદામાં અથવા મુળમાંનો હુમાડો કરાવ્યો માખીઓ
 નાહસે છે.

૫-ચામડીના દરદો જંતુવાળા દેવ તે ઉપર ધંતુરાના પાતરાંનો
 લેપ લમાડવાથી જીવડાં મરી જાય છે.

૬—માખી દુરુઘામ—અધિક તેલમાં મેળવી ઘોડાના પગને લગાડે તો માંખી ઘોડાપર બેસે નહીં.

૭—ડાંખ મારતાં જીવજંતુ નાહશે—ગુળખેનમ ગુમનો ધુમાડો કરે.

૮—ફીંચોએ ગાયના મુતરને અમૃતરૂપ માનેલું છે. તે બીજી એસીડો કરતાં જીવજંતુને અને બારીક જીવડને વધારે નબળી નાસ કરે છે.

૯—હવા ચોખી થાય, જીવજંતુ મરે, સાકરને ઇમાર ઉપર મુકી ધુમાડો કરે.

ફળના જીવજંતુ મરે—સકરનો ધુમાડો દરીને આપવો. હુકા પીવામાં તબાકુ સાથે ગાળ મેળવવામાં આવે છે તેની મદદથી ફળના જીવજંતુનો નાસ કરવાની છે.

૧૦—જીવડા મરે—શરીરપર કોહવાટ થઇ જીવડા પડે તો કાંઠા સળીઆના પાનનો રસ લગાડે, તો જીવડા મરી જાય.

૧૧—સીતાફળના પાંદડાં તથા બી જીવજંતુને મારે છે.

કોહવાટવાળા ભાગમાં, સીતાફળના પાંદડાંની પોટીસ મુકવાથી કોહવાટને રૂંધે છે.

૧૨—જીવજંતુ મરે—પાણીમાં ખરાબ જીવજંતુ હોય તો તેમાં લીંબુનો રસ નાખવાથી જીવજંતુ મરે છે.

૧૩—હોંજરી અને આંતરડામાં જીવજંતુ થયા હોય તો લીંબુ, ટામેટો, લીલી દરાખ. એવસ વગેરે ખટાસવાળાં ફરેટનો રસ પીવાથી જીવજંતુ મરે. જે ફરેટનો રસ પેટમાં જવા પછી બી ખટાસ પકડતો હોય તે જીવજંતુ મારે છે. તે જરમી સાધક છે.

૧૪—જીવજંતુઓ પેદા થાય અથવાના સોટને મોંઢામાં વીંજીને ખઠાર દહાડી તે ઉપર દહીંનું પાણી રેડે તો પ્રુકળ જીવજંતુ પેદા થાય. કઠોર સાથે દુધ દહીં ખાવાથી અજરજી થાય.

૧૫—કીડામારીના પાનનો રસ લગાડે તો, કીડા ખરી પડે

૧૬—માખી નાહશે—જ્યા કીડામારીના પાનનો રસ લગાડે ત્યાં માંખી ન આવે.

૧૭—જીવજંતુ મરે—સીમડાના બીનું તેલ થા ઉપર કારમોડીક નેસની જગાએ વપરાય છે. જીવડાને મારે છે, અને રૂંધે લાવે છે.

૧૮—જીવજંતુ મારવા માટે—સીક માણસના બીજાના આચળ સરકો છાંટવા.

૯—નાંકમાંથી સોદી પડે, જીવડાં પડે—તો લીંબુનાં તેલ નાકમાં મુકે

૨૦=મગજે પડેલા જીવડા નીકળે, સરીરપરના જીવડા મરે—કપુર.
જ્યમજી દીકાંમાળી, તંબાકુ દરેક ના તોલો લેવો, ૬ તોલા તેલ અને
૧૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી તેલ બનાવી, તે તેલ લગાડવું.
મગજ માટે તે તેલ નાંકમાં નાખવું.

૨૧=જીવજંતુ નાશ પામે, કીડા મરી જાય—૧ તોલો કરમ-
ડીનાં મુળને પાણીમાં વાડી ૪ તોલા તેલમાં નાંખી ઉકાળે, તે તેલ
જ્યમમા પડેલા કીડાને લગાડે તે કીડા મરે.

૨૨=માખી દુર થાય—કરંજનું તેલ ચામડીપર લગાડે ત્યાં
માખી બેસે નહીં. માખીનું જોર, ઉપદ્રવ, આવજી માસથી બાદરવા
સુધી રહે છે.

૨૩=જીવડા નીકળે—કોહાટવાળાં ગુમડાં ઉપર દીકામાલીની રાખ
ચૂકે તો અંદરના જીવડા નીકળી પડે.

૨૪=જનવરને કીડા પડે તો બીલામાની કુંદ આપવી.

૨૫=કોહવાટના કીડા—સરીરપરના જ્યમ વાસ મારે અથવા
તેમાં કીડા પડે તો મધને ગરમ કરી જરા ઘટ બનાવી તેની પડી
કરી જ્યમ પર મુકાય છે.

૨૬=હિડતા રોગના જીવજંતુઓનો ધરોમાંથી નાશ કરવા
માટે યુનો ધોળવામાં આવે છે. તે વખતે ૧ મજી યુનાના પાણીમાં
પાણી તોલો મીકું નાંખવાથી વધારે સારું પરીણામ આવે છે.

જીવો “માખી નાહશે,” “મચ્છર મરે.”

જીભના સ્વાદ સુધરે.

૧=મોંઢાનો સ્વાદ બગડેલો હોય તો બાવળની પાણી ચાવવી.

૨=જીભ સમરે, જીભે સ્વાદ વધે—અકલગરાનું છોડું મોંઢામાં
મુકી ચુસવું.

૩=જીભ સુન મારે. જડખાં બેઢેર મારે—કુતરીઆ ધાસનેદ
રસ જીભે અથવા જડખાંએ લગાડે તો જીભ સુન મારે અને
જડખાં બેઢેર મારે.

૪=જીભ દાંતથી કપાય, અને દાંત આરપાર નીકળ્યો હોય
અથવા જીભ સેજ વધતી રહી હોય તે જ્યમ રૂઝે—કાષો ૧૫
તોલો, ચેવલી પાન ૦૧ તોલો, બને સારી પેટે વાટવાં, આ યુનો ૧

તોમો તેલ ૧ તો. સાથે મેળવવો. બંને મેળવણી મેળવીને મલમ બનાવવો. ચેવણી પાનનો એક ટુકડો જીભની નીચે મુકવો, પછી જીભ પર મલમ લગાડી તે ઉપર બીજી પાનની પટ્ટી મુકવી. લોહી બંધ થાય નહીં તો ફરી ફરી આ પ્રસાજ કરવો.

ઝાડા બંધ થાય.

૧=૨૥ માસા જમફળનું ચુરણ દહીમાં મેળવી ખાવું.

૨=ઝાડાડાના ઉપાય—કાઈ દરદીને ઝાડા રોજ થતા હોય તેને માટે નીચેલો ઉપાય છે.

દીવેલ જીલાખનું ૧૦ તોલો, નારંગીનો રસ ૧૦ તોલા આ બંનેને મેળવવું. તેમાંથી એક ચમચી પાણી વગર પીવું, દીવસમાં ૫ વાર પીવું. જરૂર જણાય તો અંકેક કલાક પીવું.

૩=જમાલગોટાનો જીલાખ ધણો લાગી ગયો હોય તો મરી ૦૧ તોલો પાણી સાથે મેળાને પીવું. પછી દહીં ચાવલ ખાવા એટલે ઝાડો બંધ થાય.

૪=ઝાડા બંધ થાય=વેગણાની જડનું ચુરણ બે ચાની બાર ગરમ પાણીમાં પીવું.

૫=જનવરો ખાસ ખાય છે તે ધાસની કંઠી તોલો ૦૧ લી સાથે ખાવી.

ઝાડા લોહીના.

૬=આમળાનું ચુરણ ૧૦ તો. અથવા આમળાનો મુરખો ખાય લોહી બંધ પડે.

૭=ગમે તે કારણથી લોહી પડે તે માટે અરકુસીના પાનનો રસ ૧) તો. સાકર સાથ ૫ એ. એમાં વાળે સાથે મેળવવાથી યુક્ત વધે.

૮=મોઢાંમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય; અંજર અથવા હિમરાના પાકા ફળ ખાય ૫) તો. સાકર સાથે.

૯=નાખમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય, ગાયના જાણના રસમાં જરા સાકર મેળવી, નાખમાં ટીપા મુકે.

૧૦=નાખમાંથી લોહી માટે લીમાં જરા સાકર મેળવી નાખે લખાડે.

૧૧=ગોળનું પાણી ૨૥ તો. ૧૦) ટીપાં આદુના રસના મેળવી નાખે મુકે.

૧=લોહી જખમ—સંખટરૂં દાખે ઝીપટાના પાનની લેપડી મુક.

૧=અર્ધ, ૨.૨ડો, અને ફેફસામાંથી પડતું લોહી માટે ઝાણટાના મુળને પાણીમાં ધસી પીએ.

૧૪=જાંઘીવા, અને નાકમાંથી પડતાં લોહી માટે, થંદા ના શેર-ફૂધમાં ૧) ૨) વાત્ર દટકડી નાખે ફૂધ દારે; તેનું માળેલું પાણી પીએ.

ઝામરો.

શરીરપર ફાટલો થાય છે, તેમાં ઝામરાની માફક પાણી ભરાય છે અને વેદના બહુ ચાલે છે. તે ઝામરો છે. તેના દલાળે.

૧=મેદીના પાણીનો લેપ લગાડવો.

૨=સોનાગેરૂં પાણીમાં મેળવી લગાડવું.

૩=તુકમરીઆ પાણીમાં વાટી બાંધવાં.

૪=ગળાથી રંગાયલા દોરાને સોયમાં પોવો. સોને ઝામરામાંથી ફાટી કલાડી દોરાના બંને છેડા બાંધી રાખવાથી ઝામરો સારે થાય છે.

૫=તાંડળગળની બાજીનો રસ, મરી સાથ પોવો.

૬=ઝાંમરો તરત મરે—કાચા કેળાંની ઝાલની રાખ લગાડતાં જ ઝાંમરો શાંત પડે છે.

૭=ઝાંમરો—મરી અને તુકમરીઆની લેપડી મુક.

૮=કાચાં કેળાંની ઝાલ ઝાંમરો સાફ કરે.

ઝામરવા.

૧=કોઈ જલાજ લાગુ ન પડે ત્યારે, નીચે મુજબ પ્રમાણ લેવો. કડવાં તુરીઆના ફળને પાણીમાં ૧) રાત ભીંજવે ૨) પાણીથી બાજ-રીના લોટનો રોટલો બનાવી માથે મુકે. તે રોટી ઉપર તુરીઆના બનેલા પાણીનું પોતું મુકવું. બપોરના ૧૨) થી ૪) કલાક સુધી કામ કરવું. દસ દીવસે આરામ થાય.

૨=સરખંખાનું મુંળ પ્રાણીમાં ધસી માથે લગાડે.

૩=કુકડવેલ અથવા કડવી તુંબડીના ફળના પાણીથી નાકનો રેચ લેવો. નાખ ઝંઢરેને માથાનો દુખાવો નરમ પડે.

ઝાડો થાય-જુલાળ લાગે, પેટ આવે, હસ્ત આવે.

૧=જુલાળ માટે જ્યાંયા કાઢેલી કાળી દરખ વા શેર જુલાળજળ વા શેર, ૧૨ પલાક ભીંજવી વા શેર રમ કલાકનો તેનું સરખત બનાવી એક ચમચો પીતાથી ઝાલડા આવે છે.

૨=કપીલો એક ગાડના ફળનો બુકા છે. તેને ઘેટીના બુકા જેવો છે. સ્વાદમાં કડવો છે. સ્વભાવે ગરમ છે. રંગ લગીક એના બી વપરાય છે.

જુલાળ, કરમો, આફરો, લોહીવીકાર માટે કપીલો વપરાય છે. આંદા ઉપર એનો મલમ કરી વાપરે છે.

૩=કપીલાનો જુલાળ પેટમાં દુખાવે છે માટે તેની સાથે હરડે, વાયવરંગ, સીંધવાખાનુ કમેરે છે.

૪=જુલાળ ખાંડવાના—દીવેલ અને મધ મેળવી ચટાડવું.

૫=જુલાળનું સરખત—ઈંદરવાની છાલ બે ભાગ, પાણી દસ ભાગ ઉકાળીને બે ભાગ રાખવું. જેટલી છાલ એટલી ખાંડ નાખી સરખત બનાવવું. બે તોલા સરખત પાણી સાથે એકવાર પીવું.

૬=જુલાળ આવે—જેલપ—(જુલ્યાસની ટુની બુકી) હીંદુ સ્તાનીના કરતાં વેલાની જેલપમાં જોર વધુ છે. જુલાળના કામમાં આવે છે. માત્રા ૧ માસા છે. એબળગમ કાપે છે.

જેલપને ખાલે નીસોતર (નીસવત) વાપરે તો ચાલે છે. બનેના ગુણ સરખા છે. નીસોતર વધુ ગરમ છે.

૭=જુલાળનું તેલ—જમાલગોટો, (શોધેલા) ચમલસારો ગંધક, ટકળુખાર, સુંક, દરેક વા તોલો એ સરવેને ખાંડોને નાળીએરમાં ભરી તેનું મોઢ બંધ કરવું. એક ગજ પહોળો અને એક ગજ ઉંડો ખાંડો જમીનમાં ખોદીને તે નાળીએર ૩૦ દીવસ રહેવા દેવું. તેમાંથી તેલ નીકળે તે નખ (વીસે) અથવા દુદીએ લગાડે તો જુલાળ આવે. જુલાળ બંધ ન ભાય તો મરી ના તોલો, થી ૧ તોલો, ખાવું અને પછી દહીં સાથે આવલ ખાય તો પેટ બંધ થાય.

૮=એકસેટ ટોલોસીંક—ઈંદરવાણાના ફળના ગરનો એ સીરો છે. એ ફળનો બુકા પણ થાય છે. જુલાળ માટે આ આખું ફળ ઉપ-યોગી છે. મગજના તેમજ આંખના ખરાબ રસ માટે આનો જુલાળ સારો છે. બુકાની માત્રા એકથી બે માસાની છે.

૯=જુન્યા વગરની ઇંદરજની જુકી ના તોલો પાણી સાથે ખાવી.

૧૦=ગરમાળાનો ગર ના તોલો ગરમ પાણી સાથે મેળવી પીવે.

૧૧=ઝાઢો અને પીસાળ એક પહોરમાં છુટે—ઈંદરવણાનું મુળીઉં તોલો ના પાણી સાથે પીવું.

૧૨=જુલાળ માટે—ગોમુત્રને કપડાંથી ગળાને પીવે. જેમ વધારે વાર ગાળે તેમ રચક ગુણ વધે છે. ગોમુત્રને બાળવાથી તેને ખાર નિકળે છે.

૧૩=જુલાળ માટે—કુંટી ઉપર સુરજ મુખીનાં બીનાં તેલનું ટપકું પાડવું.

જુલાળ આવે, આમ વા નીકળે—લીમાં તળેલી દરેક અને સુનામખી સંભાગે ન થી ના તોલો મધમાં ચાટે.

લીમજી હરડે નાની કાચી—જુલાળ લાવે છે.

૧૪=શરીરે શકતી આવે. ઝાડા ખુલાસાથી લાવે—આમળાના ઝાડની જાલનુ ચુરણ ના તોલો દુધ સાથે ઉકાળાને પીએ.

૧૫=સુનામખી સાથે લીંબુનો રસ અને બતાસા મેળવીને ખામ તો જુલાળ લણે લાગે તે બંધ કરવો હોય તો ખંચડીને થી ખાવું.

૧૬=જુલાળ માટે—ત્રારીક રેવનચીના જુકાને સાતવાર સરકામાં પટ આપવો. આ આ પકાવેલો રેવનચી સીરો ૧ વાલ ખાંડ સાથે ફકિ ઉપરથી ગરમ પાણી પીએ, જેટલીવાર પાણી ગરમ પીવામાં આવે છે તેટલીવાર ઝાડો આવે છે.

૧૭=જુલાળ—એરનડીઆનો જુલાળ બધા જુલાળ કરતાં સારો છે. નખળાઇ બીલકુલ કરે નહી.

૧૮=ઝાહડો આવે—દીવેલના ૧૦ બીના મગજને વારી મધ સાથે ખાએ તો દીવેલના જેવો જુલાળ લાગે.

૧૯=ઝાડો આવે—માદો નરમ થાય—ખદામ અને સાફર દરેક ના તોલો, માખણ એક તોલો મેળવી તેના બે વાર ખાવું, એમાં લીમજી હરડે ના તોલો મેળવે તો જરૂર ઝાડો આવે.

૨૦=વડીઆળાને કપડામાં મુકી મસળવાથી એની અણીવાળી છોતરી નીકળી જાય છે. એનો જુકો લીમાં લાલ કરવો સાકરના સીરામાં નાખી તેના કટકા બનાવવા. રોજ સવાર સાંજ ખાવાથી ઝાડો આવે છે.

૨૧=ગુણધાની (ગી. ૨) નાન અથવા જરૂર જણાય તેટલી, ભા. માં રાંધે, તે ભા. ને બુલાખ સાથે આપે.

૨૨=કાળી દરાખ કર્કશ્વ વગરની બા શેર, બુલાખ જગ બા શેર, સાથ ૧) રાત બીજા રાત્રે તેને સવારે નીચવી બા શેર ૨૫ કાંદે, ગુલાખ જળ ખીજી નાખવ ઘટે તે નાખી બા શેર ૨૨ કાંદે. તેમાં ૧) શેર સાકર મેળવી સરખત બનાવે ૧) ચમચો સરખત પાણીમાં મેળવી સવારે જીએ તે પાંચ.

૨૩=વરીઆળ ન બુકાને સાકરના રીરામાં મેળવી કોપરાપાકન : જેના કટકા કરી ૧) તેના મેળ સવારે ખાએ, કમજીઆન મટે.

૨૪=ગોળ ચાકુ પાણમાં લેવાથી કમજીઆત રહે નહીં.

૨૫=મોંયરીખજીનું બંધ વાસજીમાં ખાળીને બનાવેલુ ચુરણ ૧) સ્ત્રી પાન સાથે રોજ ખાય.

૨૬=ધચ્છ બેડા ૨૨=૧) રતીભાર થંદા પાણી સાથ સવારે લેવું. જાડા આપ્યા કરે. ગરમ પાણી પીએ ત્યારે જાડા બંધ થાય.

૨૭=એ બનાવવાની રીત, ટંકળ ખાર, પાગે, કાળાંમરી ગંધક ચકક ભાગ સુંકે ૨) ભાગ, ને પાળાના ૬) ભાગ એકત્ર કરી ચુરણ બનાવે.

૨૮=કારી માય મેળા ઉપર સુંદર ફૂલ થાય છે, ધૂલ ઉપરથી બહુ નીચેથી સફેદ મેલ છે. એનું મુળ પાણીમાં ખસી પીવાથી જમાલ ગોટા માફક જાડા ભાવે છે.

૨૯=બુલાખની ગોળા=એળીઓ ૩ ભાગ સુંગ ૩ ભાગ માણુ ૩૦૬ ભાગ ૪) મેનની ગોળી કરી ૫) ખાવી, (Koolobham's Pills છે.)

૩૦=બુલાખ લીધા પછી ખીજે દીવસથી બા તેના ત્રીફળા રોજ બે વાર લેવામાં ફાયદો છે. ત્રીફળામાં બેડાં આવે છે, તેની અંદર નીમીજમાં મેન લાવવાની ખાસીઆત છે. છતાં ચુરણ બનાવતાં બેડાંને મીજ સાથે છુંદી નાખવામાં કેટલાક ગૈદ અડચણ જેના નથી.

૩૧=નખ ઉપર નાન દુડીએ લેપડી લગાડે તો તે જાહાડ થાય લેપડી બનાવવાની રીત=નિપાળાનું તેલ એરંડીની મીઠ, ટંકણ પારે; સંભાળે લઈ, ટંકણાના દુધમાં છુંદી લેપડી બનાવે.

૩૨=ધંદ્ર વારણીના કમ પીળાં અને રાતાં થાય છે; તે તથા તેના મળ જાહાડા લાવવા ઉપયોગી છે. એના બુલાખથી પેતમાં ફાપાવો થાય છે.

ફળની ગાળી, કાડે. ઉપર નીચે જાણા મુકી સળગાવે મોટી
જગાડે. ઉપર નીચે જાણા મુકી સળગાવે મોટી લાસ થાયને ફળ
બહાર કાઢે અંદરના મરી જુલાળ તરીકે વાપરે.

જુલાળ થાય.

૩૩-પાણીને ઉકાળવું ચોથે ભાગે બાળવું તે પાણી ના રસે
અથવા વધારે રાતરે સુતી વખતે તેમજ સવારે ઉઠતી વેળા પીવું.

૩૪-ત્રાયાના વાસણમાં રાખેલું પાણી સવારે મળસંકે બીજનેથી
ઉકાળે ના. સેર અથવા વધારે પીએ તો કળજીઆત મટે, વાયુ, પિત્ત,
કફને સાંટી થાય.

૩૫-પ્રખાલેદીરસ-સુંઠ, મરી, પીપર, ગંધક ટંકજીઆર, અકેક
જાગને પાળાના બીજ બે ભાગ એની બે રતીઆરના ગોળી કરવી.
૧) ગોળી સાકર સાથ સેવન કરી. અડદના ધોણુના પાણીના જોટલા
ગુંટડા પીએ તેટલા ઝાડા થાય.

૩૬-નાબી જુલાળ મોરચુથુ. મોરચું, દુધ, નેપાળા, એરંડીના
મીજ સંભાગે લદ્દ લેપ કરી દુદીની આસપાસ લગાડે.

૩૭-ગોમુત્રને કપડામાંથી ગાળે અને પીએ જોટલી વખત ગાળે
તેટલા ઝાડા થાય.

૩૮-પેટ ઉપર થંડા પાણીના પોતાં મુકે તો ઝાહડો થાય.

૩૯-દુધ=પ્રિયકારીથી જુલાળ આપે=એક લાંબી પાંખટ બાટલ,
અથવા સાંકડા મોઢાંની સીસીને ગરમ પાણીમાં બોળે પછી તરત
થંડા પાણીમાં મુકે તો તળીંબિં નીકળી જાય ૧) સોટા ઉપર કપડું
પીટાળે; સીસીના તળીંબિંને બેસતુ બાવે તેવું કરે. એટલે મોટી પીચ-
કારી અને તે વડી દવા સફરામાં નાંખે.

જીભે કાતરા પડે.

શીતોડાં લીલાં મોઢામાં મુકી ચાવે. ૫) મીનીટ રાખી યુકી નાંખે.

જુ માથાની મરે-નંખ માથાની

મરે-યાન જુ મરે.

૧=કાળીજરી લીંબુના રસ સાથ મેળવી માથામાં લગાડે તો માથાની જુ મરે.

૨=ઈલ્લવના ખીનો જુકા મસળે તો જુ મરે.

યાન જુ મરે—દરીઆના પાણીથી ચરીરને ખુબ ચોળાને નાહવું. કુવાના પાણીમાં મીઠું નાખીને ઉપર મુજબ કરે તેથી ફાપ્પો થાય.

૩=કાંઠાજળ બે તોલા, તેલ ૦૧ શેર અને ચુલા પર કકડાવી, તેલ કરી, માથે બરી, માથુ બે પહોર બાંધી રાખે તો જુ દરીયા થાએ નહી.

૪=જુ અને નીખ મરે—ગંધક, વાચવરંઝ, મનસીલ દરેક ૮ તેલદાને મઉમુત્ર સાથ વાટી મેદા જેવું કરે તેમાં ૩૧૧ શેર મઉમુત્ર અને ૧૧ શેર સરસીકિ તેલ મેળવી ચુલે ઉકાળે પાણી બળા રહે તે તેલ માળે, આ તેલ માથે લગાડે.

૬=બે ભાગ ચંદ્રક, એક ભાગ પારા સાથ એકરસ કરે તે જુકા બે વાલ જેટલો લાઇ તેલમાં મેળવી રાતે માથે મસળે અને માથું બાંધી રાખે, સહવારે માથું હોડે તો જુ કપડાને વળગેલી જણાશે.

૭=પારાને નાગરવેલના પાનમાં સારી પેટે મેળવીને કપડાં ઉપર લગાડે અને તે કપડુ માથે બાંધે તો જુ ખરી પડે.

વાળો નાથ પામે—પારા ૧ ભાગ, લી બે ભાગ, કોકમનું લી ૩ ભાગ મેળવી તે મલમ મસળે.

૮=ચણાને એક રાત હાસમાં બીંજની રાખવા તેને સહવારે હાસમાં વાટી માથે ચોળવા બે પોહોર પછી માથું ઘોષ નાખવું.

૯=જુ માથાંની, ખોડા માથાનો નીકળે—ઉજળી ખાંડની સાથ લીંબુનો રસ મેલવી માથે લગાડે.

૧૦=લીબોડીનું તેલ ચોપડવાથી માથામાંની જુ મરી જાય છે.

જુ મરે—સીતાફળના ચુરજી માથે લગાડી આપી રાત બાંધી રાખે તો નીખ અને જુ મરે.

૧૧—જુ, નીખ માટે—સંચરો પાણી સાથે મેળવી લગાડો.

માથાની જુ—મરીઠાના શીશુથી મરે છે.

૧૨—સરીરે જુ પડે તો વજ્રકાવલી ૧ બાથ બને ઉપચોટ ૨ બાથ તેલમાં ઉકાળીને ૭ દિન સરીર પર ચોપડીને નાકડું.

૧૩—જુ માટે ધંતુરાનું તેલ વપરાય છે.

૧૪—જુ મારવા માટે પારો પાનના રસમાં મસગીને લગાડવો.

૧૫—જુ માથે થવા દે નહીં—જેને વારંવાર માથે જીં થતી હોય તેને નીચે મુજબ મળે બાંધી રાખવું.

૧૬—અદામને કીજું કાનું પાડી ખુટ્ટી મુકવી. કાડીઓ અંદરનું મગજ ખાઈ જાય ને અદામમાં પારો ભરવો. તેનું કાનું લાખથી બંધ કરવું. આ અદામ મળે લટકાતી રાખે તો જુ પાકે નહીં.

૧૭—જુ મરે—મધ માથે ચોપવાથી જુ મરે છે.

૧૮—જુ મારવા માટે પારાને મુગાના પાનરાના રસમાં મસગીને લગાડવો.

જુ માથાની=લિખ (નિખ)

૧૯—કાકમના લીમાં બનારેસો પારાનો મસમ લગાડો.

૨૦—ધુંતુરાના પાનનો રસ માથે લગાડો.

૨૧—ઈસિપન છોડનું બનાવેલું તેલ માથે લગાડો.

૨૨—કદનો ઉકાળો માથે ધસે.

૨૩—સરસીઉ અથવા લીમડાનું તેલ માથે લગાડો.

૨૪—સીતાફળના બીના મગજને વાડી થી સાથ માથે લગાડો.

૨૫—સીપાચન ધુપરેલમાં મેળવી લગાડો.

ઝેહર ઉંઘરના ડંખનું

૧ ઝેહરના દરદવાથી ઝેર ચરે છે. ચારે આડાં પડે, બહારાં ત્યારે અંકાળનું લાકડું ધસીને પાનું અને બાહરા ઉપર ચોપ-જું. દરદીને માટી ખજાવે ત્યારે ઝેહરનું ઝેહર હોય તો માટીને સ્વાદ ખાશે બાગે.

૨-સાપની કાંચળીનો ધુમાડો ૩ દીન આપવો.

૩-ઉંદરના ઝેર ઉપર દીવલ લગાડવું.

૪-કોપર મુખના રસમાં વાટી ભેપ કરવો.

૫-દીવલ લગાડવું અને દરદીએ મીઠું જરાખી કોઈ પક-
વાનમાં ખાવું.

૬-દમશનું મુળ અથવા દાળી પાણીમાં ખસી લગાડે.

૭+૮-ઉંદરના ડંખથી બળતરાં બળે, ચાકાં પડે તે ઉપર ઉંદરની
લીંડી વાટી લગાડવી.

૯-ઉંદરકાનીનો રસ શરીરે મસાળવો અને પીવો.

ઉંદરના ડંખ માટે સુંક, મરી, પીપરને છાણના રસમાં ખસી
દરદીને અંગનાં દે.

પેટની ગાંડ ખરો-પેટમાં અવાજ થાય ઝાઝા આવે.

સુંક, સુવા સંભાએ લઈ તેના આડમે ભાગે એલચી લઈ એ
બધાને ગરમ કરી ચુરણ બનાવે તે ચુરણને સંભાગે સાકર પેળવી
તે ના તે. ખાવું. વાએદી ચીજ ન ખાવી.

૧૦-ઉંદરના અને સાપના ઝેર માટે-અંકોળનું મુળ
તો. ના, ચાખાના ઘોવણમાં વાટી મધ સાથે ખવડાવવું.
અંકોળનું મુળ રેચક છે અને ઉત્તરી કરી છે અને તેથી ઝેર
ઉતરે છે.

૧૧-ઉંદરના ડંખવાળા દરદી સાપની કાંચળીની છુદ્ડ ૩
દીવલ આપવી.

૧૨-ઉંદરના ઝેર માટે-ઉંદર ઝેરી લાંબે તે ઘોડા વખત
ગયા પછી દરદીને રતવા જેવા ચાંક શરીર નીકળે છે. સુનામુખી
નો ઉદોળો ૭ દીવલ પાંચ, જેવી ઝાઝા સાદ આવે તો થેહર
નીકળી જાય.

૧૩-ઉંદરના ઝેર ઉપર દીવલ લગાડવું.

૧૪-ઉંદરના ઝેર માટે-કર ના ઝાડની છાલ અથવા બી
ખસી લેવા દે.

ઝહર ઉંદરનું.

૧૫-ઈંદ્ર વામના કળમાં જોડતાં રહે તોટતાં મરી ભરી સુકવવાં
તેમાંથી ૨૦ મરી રોજ એ વાર દરદીને ખવાડે છુ થે દીને બુલાખ
આપવો. હવામાં દરદીને રાખવો નહીં.

૧૭-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૧૮-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૧૯-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું

૨૦-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૨૧-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું
૨૨-અશીમનું જાણના તો મરી ના મેલ રોજ બેસર જોપનું

ઝેર અશીમનું ઉતરે,

૧-ચોવાઈની બાજનો રસ ના રોજ પાનો, અને તે બાજનો
લેપડી ટાળવા પર મુકી.

૨-અશીમનું મૂળ પાણીમાં ધરી તે વચ્ચેના ૧) નેટલો પીવાડે
તો ઝેર તરત ઉતરે. અશીમનું ઝેર કાપવામાં જે અજીબ ગુણ
ધરાવે

૩-૧૫ ચોખાપુર દીઠ ફુલનીને પાણી ગમે પાતી. નેટલું
અશીમનું મૂળ લેવા તેથી જમણી દીઠ ખાતી નેટલું.

૪-અશીમનું ઝેર ઉતરે—નોલવેળ (નોલવેળ) વેળાના કામની
જામનું પાણી કરી દરદીના પેટમાં નાખે તો કાઠે ઉગતી થાય
નહી પણ અશીમનું મટાડું થઈ જાય. જે સુધી દરદીના પેટમાં
આ રસ જાય તે હુશીયાર થાય.

નોલવેળના ફળ ૧) વરસ સુધી સાચવી રખાયે છે.

૫-જુઓ “ઝેર સોમળનું” નંબર ૩

૬-અશીમનું ઝેર ઉતરે—રૂના છોડના મુલની જાણનો રસ
એક તોલો પીવો દરો કબી મરે નહીં.

૭-અશીમનું ઝેર—વેમજાનો અથવા વેમજાના છોડના પાંદડાનો
રસ તોલા પીવો.

૮-અશીમનું ઝેર—જુણી બાજનો રસ તોલા ૧૦ પીવાથી
ઉતરે છે.

૯-અશીમનું ઝેર ઉતરે—પીંચરખાર ખાવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૧૦-ચાંક કટોલીના કંદ ખવાડે તો વામીટ થાય અને ઝેર ઉતરે.

ગોળમાં અશીમનું મેળવી મંદારાને ખવાડે તો મંદારાને અશીમનું
ઝેર અને મુરખાળ થાય તે મંદારાઓને ચાંક કટોલીના કંદ
૬૫૨ બે. ૧૦ તા પાછા હુશીયાર થઈ જાય.

૬૧-કુખાનો સત્ર ૧), માસા પાણી સાથે દર જ્યાં જ્યાં ખવાડે.
 ૬૨-મરૂ પછી સાપનો કઠો દુશ્મન છે તેમજ પાતાળ મરૂડી
 (વજનવેશ) નો કંઈ જે જમીનમાં ઉડે રહે છે તે સાપના એકેરનો
 કઠો દુશ્મન છે. એને જાતજાતી કંઈ છે. કારણ કે પાણીને એ
 જાણે છે એ કંઈ ખાતાથી ઉત્તરી થાય છે એ ખાધા પછી દુધ,
 જ્યેષ્ઠ સાકર સાથે પીવું.

અરીણું એકેર વધે.

પીપળાના આડના પાનને રસ પીતાથી અરીણું એકેર વધે છે;

ઝેર કુતરાનું-હડખવા ઉતારે.

૧-મીઠા પાણીનો કાચો પકાવી, સુકવી, બાફી જુકા કરવો,
 કાચાની બુટી પાંચ તોલા જેનસીઅન ૩૮ ગ્રણ તોલા, છસેસ તોલા
 ગ્રણ મેળવી એક રસ કરવો તેમાંથી પેટેસે દીવસે ચાર માસા ખાવી
 પછી રોજ ૧ માસા વધારીને સત્ર તોલા થાએ ત્યાં સુધી માવું.
 ઘી સાથે મેળવી ખાવું. ઉપરથી પાણી પીવું.

૨-ધંતુરાના એ પાનરાનો રસ કઢાડી પાવો તેથી દરદી વધારે
 થેતો જણાય તો શીઠર નદી પળુ ઝેર નરમ પડશે.

૩-કાળા ધંતુરાના એ પાનરા દરદી ચાલી-ખાઈ જાએ જે
 ચીંચીને ને ખાએ તો તેનો રસ કઢાડીને પાવો. આથી દરદી દીવાના
 જેવા થશે તેના અડખણ કરી નદી-—૩ દીવસ પછી તે સારો
 થઈ જશે.

૪-ધંતુરાના ડીંડાં, હીંચુના પાનરા, બીજેરાના પાનરાં છુદીને
 દંખ ઉતાર લેપડી મુકવી.

કુતરું હડખવું ફાંચ ત્યારે કપડું પેંદરેલું હોય તો એકેર લાગતું
 નથી. ચામડીમાં ફાંચો દંખ પડે પણ એકેર લુગડામાં અટકી રહે છે.

૫-કુતરાનું ઝેર લાગે તે માટે ધંતુરાના કાકવો પાવામાં આવે
 છે તે ધંતુરાનું ઝેર અદે તેના ઉતાર તરીકે જેડીમધ ચાક પાવામાં
 જાવે છે.

૬-ધાતુરાના દીડવાં અને બીજોરાં લીંબુના પાતરાં છુંડી તેને રસ જખમ ઉપર રહેવા તે તે લેવડી જખમ ઉપર બાંધવી. દીવસમાં ના. નવી બાંધવી એવી રીતે ૪ દીવસ કરવા કરવું.

૭-દંખ ધાંધને તે ઉપર દરાખના વેલાના લાકડાંની ખાખ સર-કામાં મેળવી ભખાડવી.

૮-ઝેરી કુતરૂં કરડવા પછી ૪૦ દીવસે ઝેર ચડે છે. ઝેર ચડે આમળ અથવા કુતરૂં કરડવા પછી ૧૫ થી ૨૫ દીવસમાં તે દરદીને નીચે મુજબ ખવાડવું:-

સહવારે ૦૫ તોલો લાકડાના કાલસાનો બુકો ખવાડવો, અરધા દલાક પછી દાળા ધાતુરાના પાનનો રસ એ તોલો પાન. વામીટ ન થાય માટે ઉપરથી ગોળ ખવાડવો અથવા ખાંન ઉપાય લેવો. હવે દરદી તોફાન કરશે માટે દરદીને બાધી ૪ દલાક બાર વાગા સુધી તડકે રાખવો. જો દરદી લેલાપણું બતાવે તો જાણવું જો એને ઝેરી કુતરાએ કરડેલો છે. બપોર પછી દરદી ઉપર દણા ઘણા પાણી નાંખવું તેથી તે જુએ પાડશે. પછી તેને સાદો ખોરાક આપવો. ત્યાર પછી તેને કાંઈ થાય નહીં દરદીને જો દરખું લાગુ પડ્યું ન હોય તો તેના કપાળમાંથી લોહી કાઢવું અને ત્યાં ધાતુરાના પાતરાંની પોટીસ દાખવી.

૯-આકગના પાનનોરસ ૦૫ તોલો ગોળમાં મેળવી ૩ દીવસ ખવાડે. અથવા આકડાનું લીંબું પાતરૂં ૧ પેસાના આકાર જેટલું લઈ તેને ૨ કાર દુધમાં વાટી પાવું. વન ઉલટી ન થાયે તો ફરીથી પાવું.

૧૦-કુતરાના દંખને પાણીથી સાફ કરે તે ઉપર મરવાનો આધાર મુકી તે ઉપર ત્રાખાનો પછેસા બાંધ.

૧૧-કરચલાનો શેરવો પીવાથી આ ઝેર ઉતરે છે.

૧૨-તુવરની દાળને આકડાના દુધમાં ૭૫ પટ આપવા તેની ચણા જેવડી ગોળા બનાવી રોજ સવારે આ લી. જુલાય થઇ ઝેર ઉતરશે.

૧૩+૧૪-ગોળ, તલનું તેલ, આકડાનું દુધ સંભાળે મેળવી ૦૫ થી ૧ તોલો ખાવું. તેનાથી હડકવા ઉપન કરનારા કીડા ઝાડા વાટે બહાર નીળી પડે છે,

૧૫-જીંજીરાનાં પાતરાં, દડવી તુમડીનો ગર એ બનેની ગોળા ચીની બોર જેવી કરી ગોળમાં ૩ દીવસ ખવાડવી,

૧૬-અંકાશના ઝાલડનું મુળનું પાણીમાં ધસીને, તે ધસારો ૦૫ થી ૧) તોલો લઈ ચીમાં મેળવી ખવાડવું.

૧૬-મેરેર કનગનું, સાયનું, પીચુંનું ઉતરે—આંકડાંના પાંતરાને
અને મુળના પેર ને પીંડી ધુમ્મ આને તો મેરેર ઉતરી ન્ય.

૧૮-કુતરાના મેરેર મારે—એકીઆ એક વાલથી ૫ વાલ સુધી
જરૂરીનું યુક્તિના તોડો એની કાકી સવારે અને સાંજે આપવી.

૧૯-કુતરીઆ ધારતો બુકો તોડો ન ગોળ સાથ મેળવી દીનમાં
૩ વાર ખવાડવો, સાથ આપે ત્યાં સુધી ખવાડવું. પાણી ખીલકુલ
પાવું નહી. પાણી પાવે દુધ પાવું. અથવા કુતરીઆ લીલા ધાસના
કુકને પાણીમાં ભીંજી તેણે રસ કઢાડી ૧) ચમચો રસ, ૧) ચમચી
મધ સાથ મેળવીને દીવસમાં બે વાર ૭) દીન સુધી ખાવું. જે ઝેર
દરદીને લાયુ હોય તો બાક વાટે જીવડા નીકળશે.

૨૦-કુતરીઆ ધાસના મુળની જડને પાણીમાં ધસીને
દાંબ ઉપર લગાડે અને પીવામાંથી આપે.

૨૧-લીલી જેવી મોંપ (કનકારસ) ૫ તોલા, મસુર ૫ તોલા
કેસર, લવંગ, નળ, યાત્રી દરેક ૧૫૫ તોલા કપડાંબાં કરી ૧
માસાની ટીકરી બનાવવી. તેમાંની અરધી ટીકરી (અડધો માસો)
સહવારે ખવાડવા દરદીને ગરમ નાહવાના પાણીમાં મુતરાવે અને
તેજ પાણીથી નવાડે.

૨૨-કુતરીઆ ધાસના ખીતો જુખમો મુકવી મધમાં જોળ
કરી આપે તો દરદીના આક્રમથી જીણા જીવડા જેવું નીકળે ત્યારે
જીણુવું જે દરખાવતાં કનકારસ દરદીને કરડેલો છે.

૨૩-ગધેડાના જીવડાની રાખ માંસા ૨ (તોલાનો બુલો ભાગ)
દીવસમાં એક વાર મેળવવાં જે માસ સુધી ખવાડવો.

૨૪-દેવચામુદ-કાક-રામ બાવળીઆ.

એના મૂત્ર એકડી ૮ તોલા પાણીમાં છુંદી રસ કઢાડી સવાર
સાંજ ૭ દીવસ દરદીને લગી પેટે પાવો.

૨૫-આંકડાના દુધના ટીપાં ૫) બાતકને અને ટીપાં ૧૦ મોટાં
માણસને, ખીટી પીવાના પાનમાં મુકી દરદીને ખવાડવાં. જોળ,
તેલ, અને આંકડાનું દુધ લગાડે મીઠા કરી દરદીને લગાડવું અથવા
આંકડાનું પાન ૧) ખજાનાનાર ગાયના દુધમાં મેળવી પાવું. જે
વામીટ કરે તો કરી પાવું. ૩) દીન પાવું.

૨૬-વેલની આગલી પાન દરદીને ખવાડવાં.

૨૭-તલનું તેલ, તલનો ખીર, જોળ અને આંકડાનું દુધ મં-
બાગે મેળવી એક તોલા અથવા વધારે દરદીને ખવાડવું.

૨૮-ધીસોડી-મુમખડ-કડવી ઝાડાની છાત અથવા ખી વગરનો
 ૨-૩ વાત જોડતો થંડા પાણીનો એક કલાક બાંજરી રાખે
 તેને ચાળીને ગાળે, તે પાણી સદવારે ૧ વાર ૭ દીને સુધી દર-
 દીને પાગે, આથી ઝાડાડા ઉતરી થયે જેર ન-મ પડશે.

૨૯-જેર ચઢી ગયું હાય, દરોડા કાઢતી માફક અવાજ
 કરતો હોય તો—જેર કચરાનું આણું ખી છૂલેને ખવાડવું. એટલે
 થોડા વખતમાં ઝાડો થશે, જેમાં ઝળા જળા નીકળશે, અને દર-
 દીને આરામ પડશે.

૩૦-જેર કચરાના ખીને છૂલેને ખરસાલીના દૂધમાં ૭ પત
 આપવા તેમાંથી ૧૧ વાત અથવા એક વાત ચુરણ ગોળ સાથે
 મેળવીને દીવસમાં ૩ વાર ખવાડવું. પંદર દિવસ ચાલુ રાખવું.

૩૧-હડકું ઉતરે સાપનું જેર ઉતરે—તેજેર વગાના પાન
 તુરીઆના પાન જેવાં થાય છે, તેની ઉપર ઝાડો ચાપ છે, તે દો-
 રીનો રસ એ તોડા દરદીને પાગે તો ઝાડાના રસને જળ પડ
 અને હડકું ઉતરે.

૩૨-જેર કચરાનું ૧ ખી સર્પ તેના ૧૨ કટકા દરવા ૧ કટકા
 રોજ ચુસીને ખાવો સોળ દીવસ ચાલું ખાવો અથવા એક રતી
 ચુરણ ગોળ થાયે ૧૬ દીવસ રોજ ખાવું. અથવા જેર કચરાંની
 માણસનાં મુતર સાથે ખનાવેલી લેપડી દાંપણ મુકવી.

આ ઇલાજ તરત કરવો.

૩૩-કુતરાના જેર માટે—૧ તો. સીંચવ કુમારનાં રસમાં ૭)
 દીન ખાવો.

૩૪-કુતરાના જેર માટે કુતરીઆં મામનું ચુરણ ૧ તો. ગોળ
 સાથે એહેર ઉતરે ત્યાં સુધી રોજ એ વાર ખાવડું. ખટાર્ષ ખીલ-
 કુશ ખાવી નહીં. જરાયી ખટાસ ખાવે તો મળું જખાય નહીં.

૩૫-કુતરાનું એહેર—હડખાપણું કુતરે કરડે ત્યારે ખાવડાના
 પાનનો ચાખો રસ ૧) તોડા રોજ એ વાર દરદીને પાવો. ખોરાક
 એ કલાક સુધી આપવો નહીં.

મરી મસાલો, મીઠું, ખાટું ખવાડવું નહીં. આ ઉપાય તરત
 ચાલુ કરે તો હડકું ઢાગે નહીં.

૩૬-ચતુરા તો પાનનો ઉકારો દરદીને પાવાથી તાણ અને
 જુરસો વધારે માત્રમ પડે છે. દરદી પાન માણસને અથવા પોતાના
 હાથ પચતે કરડે નહીં તેવી રીતે તેને ખાવડો બોધવો તે કરતાં વધુ
 ખંતુરો પાવાથી ખંતુરાનું જેર ચડેકું જગાડે તો જેરો મંચના મૂળનો
 ઇલાજો ખાવો:-

આ દરદ માટે ધંતુરો ઘણા ઉપયોગી જણાય છે.

૩-કુતરાના ઝેર માટે—કરચલાંને ભુંજીને ખવાડે અથવા ૨ બનારી પાય.

૪૦-કુતરાના ઝેર માટે—ઉંદરની લીંડીનો પાણી સાથે લેપ બનાવી ખપર મુક

૪૧-કુતરાનું ઝેર ઉતરે—ઉબરાનું મુ અને ધંતુરાનું ફળ ચોખ્ખાના ધાત્રાણમાં પીવું.

૪૨-કુતરાનું ઝેર લાગે નહીં—અંકલના મુલનો કાઢવો બનાવી તેમાં ઘી નાખી દરદીને ખાવો. ઝેરના જંતુ મારવાનો અને ઝાઢાડો લાવવાનો ગુણ એમાં છે (કાલો ૧૦ તોલા થી ૪ તોલા)

હડખાયનાં કુતરાના ઝેર માટે—ત્રણજો છુંદરી ડંખો ઘોષ પછી લસણ છુંદરી ડંખપર ઘસી અને તેનો છુંદો ડંખપર બાંધવો દરદીને ૭ દીન સુધી લસણનો ઉકાળો ખોરાક ખાતી વખતે ખોરાક સાથે ખાવો. હડખુ લાગશે નહીં, એની અસર અત્યુક છે.

૪૩-કુતરાના ઝેર માટે—લીમડાનાં પાંદડાનો રસ પાસેર લઇ ખાંડ નાખીને પાવાથી ઝેર ઉતરે છે.

૪૪-કુતરાનું ઝેર—વાઘનું માંસ ખાવાથી કુતરાનું ઝેર ચઢતું નથી.

૪૫-કુતરાનું ઝેર—ડંખ ઘોષ કારટીક લગાડવું અને શેરડીનો સરકો ૧ આંસ પાણી સાથે મેળવી આડ દીન પાવો.

૪૬-કુતરાનું ઝેર—દરગુના આંટાવાળા સોંઝાની અંદર સફેદ ભુકા રહે છે તે હડખુ લાગેતા દરદીને ખવડાવાથી ઝેર ઉતરે છે, એ ભુકા ખાવાથી ઝાઢાડા ઉતરી થાય છે અને પેટમાંની ક્રોધ જવા બનવર પડે છે.

૪૭-રામબાવળીઆ ઉપર પીળાં ફુલ થાય છે તે ફુલની પંતરીનો રસ ૨) તોલા ૩) દીવસ પીવાથી કુતરાનું ઝેર લાગતું નથી

૪૮-કુતરાના ઝેરનો ઉપાય—ફ્રેન્ચ એક્રેમીક સાએન્સમાં નવી શોધ થઈ છે જે, કુતરાના ડંખ ઉપર લસણ છુંદી તરત બાંધી દેવી અને લસણનો ઉકાલો ૭ દિવસ પાવો તો હડખુ માણસને લાગે નહીં. (આ દક્ષિણ દેશી વૈદ્યમાં તો બહુ આગળનો જણાયેલો છે. પશ્ચિમના દેશમાં શોધા થાય છે તે દેશે દેશ જાનુવામાં આવે છે. દેશી વપદોમાં જે દવા ઉમદા છે તે ધરવો પડેલી પણ જાણી શકતો નથી. આ રીતી મુજબ વધુ દંકાષ મમલું છે.)

(એક ઠળીવાળું લસણ વધુ નેસ રાખે છે.)

કુતરાનું ઝેર—ડાંખ ધોખને ચુનો તરત લગાડી દેવો ને શેરડીને સરકો પાવે.

૪૯=કુતરાનું ઝેર, સાપનું ઝેર—લસણની લેપડી ડાંખ ઉપર મુકી અને નેમ અને તેમ વધુ લસણ દરદીને ખાવામાં આપવી, અથવા લસણનો ઉકાળો પાવે. મોટે ગરમી જણાય તો ઘી પાવું. લસણના રસમાં શમુદ્રફળ ધસી દરદીને અંજન કરવું.

૫૦-કુતરાનું ઝેર—સાખરસીમનો વેદેર ૩ તોલા, પાણી શેર એકમાં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખીને પાવું.

કુતરાનું ઝેર—સાખરસીયુ મરમ પાણીમાં ધસીને પાવું.

કુતરાનું ઝેર—તાંબાના પછસા ઉપર મરધાનું ચરક (છેડ) લગાડી ડાંખ ઉપર મુકવું.

૫૧-કુતરાનું ઝેર—કોષ્ટ પણુ ડાંખ ઉપર દારૂ મોળો મુકીને સળાવવું. કોષ્ટપણુ જનવરના ઝેર માટે આ ઇલાજ ૨૫ વરસ સુધી મી. મોરીઆરીએ અજમાવેલો છે.

૫૨-કુતરાના ઝેર માટે—મે તોલા શેરડીનો સરકો પાણી સાથે સવાર સાંજ પીવે.

૫૩-કુતરાનું ઝેર લાગે નહીં—ડાંખને ધોખને, કારટીક લગાડવું અને ૧ આઉસ સરકો પાણી સાથે મેળવી આડ દીન પાવે.

૫૪=કુતરાનું વીષ—સાટોડીનો ૨ તોલા રસ પાવે.

૫૫-કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સાપંતીનો પાલો દરીયા કીનારે ઉજડ જગામ થાય છે, તેના પતરાં ૦૧ તોલો ખવાડવાં. સામતાં ખવાડવાં નહીં કારણ કે તેથી ઉલટી થાય છે. મોટે ૧ પાતર ચાતીને પછી ખીજું એ મુજબ ૦૧ તોલો પાતરાં ખાઈ જવાં. ઉલટી થાય નહીં તો દરદી બચે. ઉલટી થઈ તો દરદીની આશ્વા થોડી રાખવી.

કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સાપંતીના પાતરાં ખાવળની પાલી કરતાં જરા મોટા છે. તેનું કુદ જાંબુરા લાલ રંગનું છે. સવદ કડવો છે. વાસ ઝેરી બદ્ધમના જેવો છે. તેના પાતરાં ઝેરને મારે છે.

૫૬-કુતરાના ઝેર માટે સેકડાના મુળીઆંનો રૂસ પાવામાં આવે અને ડાંખ ઉપર સેકડાનો ચુંદર મુકે. અથવા સેકડાનાં પાતરાં, મરી, લસણ, મીઠું, હળદરને વાટી લેપડી બનાવે, તે ખાવામાં આપે અને ડાંખ પર લગાડે.

૫૭-કુતરાના, વીંછુના તથા સાપના ઝેરેર માટે શરીરમાંથી પરસેવો કઢાડવો જરૂરનો છે, માટે દરદીને ખુબ દોઢાવીને અથવા કાઢળી દવાથી પરસેવો કઢાડવો જરૂરનું છે.

૫૮-કુતરાનું ઝેર—પીપળાની વડવાઈનો લુકો વા તોલો પાણી સાથ પાવો; ઝેર ઉતરી શકે તેવું ન હશે અને દરદીનું આયુસ વધુ ન હશે તો દવા પેટમાં ટકશે નહીં. ૩ દીવસ એ ઇલાજ રાજ એક વાર સહવારે ચાલુ રાખશો. હડખું લાગેલો દરદી સારો થાય છે.

૫૯-જી-તેલ, મરચું, ૫૧૬ ન ખાવું.

૫૯-કુતરાના ઝેરનો ઇલાજ—કુવા આગળ બીની જગા ઉપર પીળા પોપરી ઉડે છે તેની આંખ કાળી રહે છે. એક પોપરીને ગોસ સાથ મેળવીને ગોળા બનાવી દરદીને ખવાડવી. દરદી એકદમ આ ગોળી ગળી જાય તો જાણવું કે કુતરાનું ઝેર લાગુ નથી.

આ ગોળી જો દરદી ગળતાં અડચણ કરે તો જાણવું જે તેની આંખમાં કુતરાનું ઝેર લાગુ પડ્યું છે. આ ગોળી એક ૩ દીવસ સુધી જખરજરતીથી ગળાવવી, તેથી ઝેર ઉતરી જશે.

૬૦-કુતરાનું ઝેર—કાંકા ચોળખું તોલો ૧ થી ૧૧ દરરોજ દીવસ ૩ સુધી ખાય તો કુતરાનું ઝેર લાગે નહીં.

૬૧-કુતરાના દંખ ઉપર કુદનાને નીમક સાથે વાટીને લેપડી મુકવાથી ઝેર લાગે નહીં.

૬૨-કુતરાનું ઝેર—ખાવળની કુમળી પાંતરી પથર પર છુંદી તેનો રસ કઢાડો. ૧૧ તોલાથી ૨૧ તોલા સુધી રસ દરદીને પાવો. ૩) દીન સુધી લુખે પેટ સહવાર સાંજ પાવો. ૧ કલાક પછી ખાવાનું આપવું. ખોરાકમાં રઘેલા ચોખા અને ચોખાની શેડી, ફુલ અને હાસ આપવી. મીઠું અને દારૂ નુકશાન વધારે કરે છે. ૩) દીવસ પછી જખમ દૂરશે. ખાવળની કુમળી પાંતરી દરેક જાતના ઝેરેર સુસવામાં ઉપયોગી છે,

૬૩-કુતરાનું ઝેર—હડખાવલા કુતરા અથવા દોહલાંએ કર-ડેલાં દરદીનો જખમ પાણીથી સાફ કરી તે જખમને લોખંડના હાથ તોલો સળીઆથી દાઢવો અને પછી તે ઘા ઉપર મીઠાનું દોઢાન (૧ લાગ મીઠું અને ૧૫૦ લાગ પાણી મેળવેલું) લગાડીઆજ કરડુ.

૬૪=કુતરાનું ઝેર—ઝોયદોડીના મુળનો રસ સવા બે તોલા તથા ગાયનું ઘી સવા બે તોલા પાવામાં આપે તો કુતરાનું ઝેર ઉતરે.

૬૫=કુતરાનું ઝેર—ઝોયરીંગણીના આખા છોડનો કાલસો કરી તેની ભૂખ દંખ ઉપર દાઢવી અથવા બળતા દીવાના દીવેલમાં મેળવી લગાડવી.

૬૬=કુતરાના ઝેર માટે—દંખપર તરતજ મરચીતો અધાર અને માણસની પીસામ મેળવીને લગાડવી.

૬૭=કુતરાના ઝેર માટે—મીઠું, દંખની અંદર ભરી પાટો બાંધવો. મીઠું પીગળી બધ ત્યારે ફરીથી મીઠું ભરવું.

કુતરાનો દંખ—મુળાના પાનની પોટીસ કરી મરમ મરમ દંખ પર બાંધવી.

૬૮=કુતરાના ઝેરનો દલાળ—અકલગરાના મુળના ચુરણને ખરસાનીના દુધમાં ૭ વાર પત આપવો. એકવાલ ભૂકા ગોળમાં મેળવી ૧૫ દીવસ સુધી રોજ ૩-૩ વાર દરદીને ખવાડવો. ખોરાક મળતી રોડી અને ચણાની દાળ આપવી. ૧૫ દીવસ પછી નીચલો ઉપાય ચાલું રાખવો.

ઝેર કચલાંને ગાયના મુતરમાં ૭ દીન ભીંજવી રાખવા, તેની જાલ ઉપરથી કઢાડી નાંખવી પછી તેને ખરસાણીના દુધમાં ૧ વારી ૧ વાલની ગોળીઓ બનાવવી ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર ૧૫ દીવસ ખાવી.

૭૪=કુતરાનાં દંખ માટે—કાંદો છુંદો મધ સાથે મેળવી દંખ ઉપર મુકે તો ઝેર ચઢે નહી.

૭૫=કુતરાનું ઝેર માટે, વાધની અથવા કુતરાના માથાની ખોપરીનું કાડું અથવા તેઓનો સુજો દાંત પાણીમાં ધસીને રદીને પાવો.

૭૬=કુતરાનું ઝેર ઉતરે—ચુલા પરની ધુમાસ, જુની ઇંટકીનો ભૂકા, હીંગારાની જાલનો ભૂકા સંભાજે મેળવી ૪ વાલની ગોળા બનાવે. એકેક ગોળી ૪ દીવસ ખવાડવી. પાણી ગોળીઓને લાજે નહીં. પાણી દરદી ઓને દેખાડે નહીં અને પાણી પીવા દરદીને આપે નહીં. ખોરાક જુવારની રોડી, ચોલાઈની ભાજી, ખીચડી, ઘી, વેગલ આપવું.

૭૭=દોહોળીનો દંખ—વરસાદની ગર્જનાના ગળરાટથી તેમજ ટુંકી ખજૂરીઓની ધણી તાડી પીવાથી કોહોળી મસ્ત બનીને લોકાને કરડે છે તેનો ઉપાય વાધના ચામડાંની રાખ ૧ ચોખાપુર અથવા વધારે દરદીને ખાવામાં આપવી.

૭૮=હાખાણું કુતરું માણસને કરડે તો ઝેહેર એકદમ ચડે નહીં લાંબે વખતે, અથવા ઝેહેર ચઢવાનો વખત આવે ત્યારે દરદીને નીચે મુજબ થાય.

હરીરપર ઓદેલું કાઢાડી નાખવાથી, તેમજ પાણી નેવાથી, ૧) વાસણમાંથી ખીજાં વાસણમાં પાણી રેડાવું નેવાથી, પાણી પીવાથી તે દરદીને કમકમાટ છુટે; ખેંચતાણુ અને દુનરો થઈ આવે, તેની આસપાસ નળજીવરો ઊભાં હોય એવું તેને જણાય, મોઢાની લજ્જ ચીકણી થાય; હાથ એકેકને વળગી રહે. ખીજાને કરડવાના આળા કરે આવા દરદીને પાણી પાવું નહીં. તરસ મટાડવા સહારામાં પાણીની પીચકારી મારવી.

૭૯=પગ ઉપર હરીથી ચીરો પાડી તેમાં એમોનિયા મુકવું.

૮૦=ખાખરાના મૂળનીછાલ, કાલીજરી સંભાગે ચુરણુ ૦ા તો.

રોજ ૧) વાર તલના તેલમાં ખવાડવું.

૮૧=કુકડવેલનું અને અદરામણીનું મૂળ, નસોતર, એળીઓ, ખાખરો, પીતપાપડા, સંભાગે ચુરણુ ૦ા તો ગરમ પાણી સાથે રોજ ૧) વાર આપવું.

૮૨=અશીણનની ગોળી ૦ા વાસની દર ૩ કલાકે આપવી.

૮૩=આકરાના દુધમાં બાજરીનો આટો મસળી તેની ટીકરીઓ (ચાણુકીઓ) બનાવે, દેવતા ઉપર શેકે, ૦ા તોલો ખવાડે તો ઝાહડો ઊલટી થશે. ઝાહડો ઊલટી બંધ કરવા ખીચડી અને છી ખવાડે.

૮૪=કુતરું કરડીઆ પછી દરદીને, સંભાગે મેળવેલો કચરો અને મરીનું ચુરણુ ૦ા) વાત રોજ બે વાર ૧) માસ સુધી. ખવાડે અથવા લસણુ અને કાંદો ખાવામાં ઘણો લીએ.

૮૫=અધેડાનું મૂળ ૦ા તોલો પાણીમાં ઘસી મધમાં પાચે અને કુંવર (કુમારનું) પાકુ અને સિંધવ મેળવી દંખ પર બાંધે.

૮૬=આકરાના દુધમાં બાજરીનો લોટ મેળવી ૧) વાસની ગોળી બનાવે, ૧) માસ સુધી સહવાર સાંજ અંકક ગોળી આપે ઉપરથી તરત ખાવાનું આપે. જે ઓકારી થાય તો તે ફાયદા બરેલી નળજીવી.

ખીજો મહીને સાગર ગોટાની ૧) વાસની ગોળી ખવાડવી.

ત્રીજો મહીને, આકરાના મૂળ ૦ા તો. મરી ૧ા તોલો એનું ૧) વાત ચુરણુ રોજ ખવાડવું, તરત ખાવાનું આપવું.

૮૭=ચીતા વાઘનું જડણુ (દાઢના દાંત) ૦ા તો પાણીમાં ઘસા પાવું.

૯૮=વંતુરાના કીલ્લાનો રસ ૧) તો. અને કુષ, લી, ગ્રાળ દરેક ૫) તો. મેગરી દરદીને ખરાડે.

૯૯=કુતરું કરદીઆ પછી ૪૦) દીસ પછી ઝેર ચડે છે. કુતરું કરદી આ પછી ૧૫) ૨૦) ની અંદર નીચેના ધવાજ કરવો. સહવારે દરદીને ૧) ચમચો ભરી લાકડાના કાથાના લુકા વા તો. ખરાડે પછી કાલા ધતુરાના પાનનો રસ ૨૫ તો. ખરાડે. તરત જિલ્લી ન થવા દેવી, તે માટે તાડનો રસ, ખજૂરનો કાકળ, ખજૂરીના ઝાડનો રસ અથવા બીજા કાકળ ચીજ પીવામાં આપે, પછી દરદીને ખાંધે, દરદી તોફાન કરવા લાગે, તેને ૧૨) વાગા સુધી તડકે રાખે, ધીમે ધીમે દરદી ગાંધે થશે જાણે. કુતરા માફક તોફાન કરે. ૧૨) વાગા પછી દરદીના માથા ઉપર ચંદા પાણીની ધાર નાંખે. આ દરદી સુદીમાં આવે અને ચંદા પાણી માટે અણુગમે બતાવે ત્યારેજ પાણી રેડવું બંધ કરે. દરદીને થોડા દીવસ હલકો ખારાક આપે. આટલું ધવાથી દરદીને ઝેર ચડવાની ખાતરી રહે નહી.

૯૦=કરખાવા લાગુ પડીઆ પછી પશુ ઉપરના ધવાજ માટે પશુ વચારામાં, માથા ઉપર છરીથી કાપ મુકી તે કાપ ઉપર ધતુરાની લેપડી મુકે.

૯૧=કરખાવડું કુતરું કરડે ત્યારે પેટેલા સાત દીન મગતરાના ઝાડાડની કૂપળ વા તોડો તથા મીનીના દાણા ૨૧), પાણી તો ૫) લાઇ જેમ ભાંગ છૂટ તેજી મુકી સંધારે ખાંધે. આથી ભરીસમાં હડકું લાગે નહી, જે હડકું લાગી મુક્યું હોય છતાં આ પ્રયોગ સર કરવો. અને અછરચુ થાય એટલું તેજ પાવું. આથી દરદીને ઝાડા થશે. ઝાડામાં હડકવાના જંતુ દેખાસે અને આરામ થશે. ૭) કલાકમાં જો આરામ ન જણાય તો આ ધવાજ ફરી કરવો.

૯૨ (દા. અરેસર પીરોજશાહ, લી કાંદા, ચીમતાખાઇ ટાવર, બરોડા.) ઉતાળાના દીસોમાં આકરાના ઝાડ બહુ ખીજાં રહે છે તે વખતે તેના મુળની જાળવું કરેલું ચુરણ ૨ થી ૪) સ્તી એટલે ૬ મેન. (ઉમરના પ્રમાણમાં) સવારે નતે કોડે રોજ ૪૦) દીન સુધી આપવું ચરઆનમાં દીવેળો જુલામ લેવો. પછી દર અથવાડીએ લેવો.

૯૩=આંકડાના ફળના ખોખાનું ચુરણ ૦૧ તો ખરાડે. વામીટ ચર્ષ ઝેર નીકળે.

૯૪=શીત્રુવાડા પાસે ઉજ્જડ રણમાં એક વીરડો.

(પાણીનું ખમોચીકો) રહે છે. તેનું પાણી પીવાય છે.

૯૫=વરાહ પ્રાંતમાં, સૌંતપુરા પર્વત આમળ, આકાટી મામથી આસરે ૧૨ માંછલ દુર નરનાળા નામનો કાલ્લો છે. ત્યાં સ્થર નામે તળાવ છે, તલાવના કાંઠા ઉપર જુરાનુદીન નામના ગોળીયાતી ધોરુ છે. દરદી ત્યાં જાય, તલાવમાં ન્હાય, કબરના દરશન કરે, નાળીયેર ફાડે તેનો પરસાદ વેહેંચે.

૯૬=દરદીને તળાવનું પાણી નાહીઆ પેહેલે મણુ દેખાય, નાહી રહેઆ પછી પાણી સ્વચ્છ દેખાય, તે જગ્યા ઉપરથી ધર જતી જેળા પાછું ફરી જુએ નહીં જો પાછું ફરી જુએ તો હડકવા મળેલાય પડે,

૯૭=આકાશના પાનનો રસ ૧) તો. ધતુરાના પાનનો રસ બે આની બાર નેલ રૂ. ૨૫ ગ્રામ મેળવી પાવું. બીજો અને ત્રીજો દીવસે એ વજનના અરધે બામે પાવું.

૯૮=આકરાના મૂળનું ચુરણ (૧૫ કપ) ૧૫ તો., ધતુરાના પાનનું ચુરણ ૫) વાલ, સકર ૧૫ તો. પાણી સાથે અંકે રતીની ગોળી બનાવે. ૫) વરસના બાલકને ૧) ગોળી રોજ બેવાર ખવાડે ૧૦) વરસના છોકરાને ૨) ગોળી } રોજ ૧) વાર ૧) માંસસૂધી. મોટાં માણસને ૩) ગોળી } ખવાડે. ગોળી ખાધ પછી પાણી પીવું નહીં. વામીટ થવા દેવું નહીં, તે માટે ચણાના દાળીઆ ખવાડે.

૯૯=જેઠી મધ અને સરખંખાનો કાલ્લો પાવો. તેલ, મરચુ, અમરું ન ખાવું.

વાંદરાનું ઝેર.

૧=વાંદરાનું ઝેર હિતારવા માટે—સીંદુર માખણમાં મેળવી ઉપર લગાડવો.

૨=વાંદરો કરડે તેનું ઝેર—મોદારસીંચ (મુરદાસંચ) પાણીમાં ખીતે બાપર લગાડે તો સાફ થાય.

ઝેર પારાનું

૧=મોંચાતરીનો રસ પાવો.

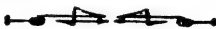
૨=પારો શરીરે ફુટી નીકળે તે માટે—ગળજબીના મુળનો રસ એ તોલા પાવો અને શરીરે લગાડવા એની કાજી શંકી મળવી.

૩=ચોળાઈની બાજી ખાવી.

૪=કાચેલીની જડ પાણીમાં ધસી પીએ.

૫=રસ કપુર અથવા મારેલો પારો ચરીરપર ફુટી નીકળે ત્યારે કેળના કણ્ણું પાણી ના શેર અને સાકર બે તોલા મેળવીને કાકળા લખોડેલાં વાસણમાં અથવા ચીણી વાસણમાં મુકી આખી સત્ર ધરમાં મુકે. દરદી સહવારે જુએ પેટે પીએ. દરદીની પીસાળ જીલી તપાસે તો તેમાં નીચે પારો જણાય.

પારો બંધાય—મરીના પાનના રસમાં પારાને મસજે તો પારાની ગોટી બંધાએ સ્વચ્છ કરેલાં તાંબા કિપર આ ગોટી ધસે તો તાંબાને ઝળકાટ આવે.

ઝહેર સોમલનું.

૧=પેહેલી ઓઘરી આપરી પગી પેટમાં ચુકારા થાય તે માટે ના તોલો કાચો, માખણ અથવા દુધ સાથે દર ના કલાકે આપવેલ રૂકેળના થડનો રસ પીવામાં સારો છે.

૩=અરીજનું ઘેર મટે-ગામાસામાં જમીનમાં થાય છે તે આળ-મીઝાં સુકાં અને મરી સલાગે લેવાં, બનેને ખાંડી બારીક કપડાં-માંથી ગાળી અને બકરીના પીટ્ટામાં મેળવી આંખે લગાડે તો મસાણે મળેલો દુશીઆર થાએ, ૧) દીન સ્થ મર્યો હોય તો હલાજ કામ આવે નહીં.

૪=ઉંચરાના ૧૦ પાતરાં વાટી તેનો રસ પાય. તથ્ય તથ્ય કલાકે ૩ વાર પાય તો સોમલનું ઝેર ઉતરે.

૫=સોમલના ઝેરની ગરમી ફુટી નીકળે ત્યારે—મુલાના પાનનો રસ ના શેર સહવાર સાંજ પીવો. સોમલને મુલાના પાનના રસમાં ખરગ કરે તો અગ્ની ઉત્પન્ન કરવાની તેની ખાશીએત નરમ પડે.

૬=સોમલનું ઝેર તરત ઉતરે—ઉંચરાની અંતર જાલનો કાલો પીવો અથવા ૧ તોલો ઉંચરાની જાલ પાણીમાં વાટી પાત્રી. ૧ વાર સોમલનો કટોક બીજી ચીજ સાથે મેળવી તડકે સુકાવા મુકેલો. બીજી ચીજની ખુસમો સારી હોવાથી ૧ વાંદરો તે સોમલ ખાઈ મર્યો. વાંદરાને સોમલની ખરાબ અસર લાગુ પડી અને લથડવા લાગ્યો. તે વાંદરો પાસે આવેલાં એક ઉંચરાના ઝાડપર મર્યો અને ઉંચરાની જાલ ખાધી તેથી તે તરત દુશીયાર થએલો જણાયેલો.

૭=ચણની દાળને પાણીમાં બીંજવે, તેને પાણીમાં વાટે, તેનું પાણી પીએ.

૮=જેઠી મધનું મુળ ૧૫ તો. કુકડવેલના ઉકાળામાં ગરમ કરી પીવાથી, સોમન, હડતાન, કનેર, ચણાટીનું ઝેર ઉતરે. ઉપરથી લીખાવું.

૯=કુતરાને સોમનનું ઝેર લાગ્યું હોય તો, ખલુરંગની બાટનીનું પાણી પાવું.

બીલાડી ઝેર.

બીલાડીએ કરડેલા જખમ ઉપર—કાલા તલ પાણીમાં પીસી લગાડે અને ખાવામાં કુદનો આપે.

ઝેર સરડાનું.

૧=ઝેર સરડાનું માણસને લાગ્યું હોય તો ઝાલડો આવે, તે સાથે ચીથરાં જેવો મળ પડે તે મારે આંદડાનું મુળ ના તોલો પાણીમાં ઘસીને પાવ તો સાફ થાય.

નોળીઆનું ઝેર.

નોળીઆનું ઝેર મટે—અરણીના ઝાલડાના ઊંચ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

ઝેર વાઘનું.

૧=કુમાર ચીરી તેમાઢૂલળદર મુકે, તેને સેફી જખમ પર મુકે.

૨=અરણી (Appel) ના પાલા સાથે મીઠું વાટી લેપડી મુકે.

૩=થોરનું દુધ જખમ પર મુકે તે ઉપર લીમડાના પાન મુકી પાં. આધે.

૪=વાઘે કાઢેલા જખમ મારે—અરણીના પાલાની પેટીસ બાંધવાથી જલદી રૂઝ આવે છે.

ઝેર ઘીસાડીયું.

૧-ઘીસાડીના ઝેરનો ઉપાય—આશાપાસવ, આંબો, પીપળા એમનાં કાષ્ઠ પથ્થુ ગ્રાહ્યનું મુળીયુ પાણીમાં ધસીને પાણું તેથી ઝેર ઉતરે છે.

૨-ઘીસાડીને અડકવાથી હાંફાઓ અભડાય છે. એ સાપ બામણીના જેવી છે.

ઘીસાડી પોતાના અધાર દુધ અથવા એવી ધોળી ચીજમાં વધારે નાંખે છે. અધાર સાથે સફેદ ભાગ વળગેલો હોય છે તે ઝેરી છે. તે પેટમાં જવાથી ગ્રાહ્યો તથા ઉલટી આવે છે,

૩-ધરોળીનું ઝેર પેટમાં જાય ત્યારે ગ્રાહ્યો ઉલટી થાય છે. માટે આંખાનાં ગ્રાહ્યું મુળીયું પાણીમાં ધસી પાવું.

૪-ઘીસાડી જનવરનો અધાર (ગસ) લાગે તે માટે—ખજૂરીની અથવા તાડની તાડી પીવી.

૫-ઘીસાડીનું ઝેર પેટમાં ગયું હોય ત્યારે સોજો આવે, શરીરે સોયોં ભોંકાયા જેવું થાય; શરીર પર લાલ રંગની ફાડ-કાઓ ઉઠે.

આ ઝેરથી ગ્રાહ્યો ઉલટી થાય છે, માટે—અજુલ, આમ, ખીમાર માયાં, દાડમની છાલ સંભાગે ચુરુ ના થી ના તોલો દર બે કલાકે આપવું, (પિહેલી બે ચીજ ઘણી ઉપયોગી છે),

૬-ખાંડ અને હળદ સમભાગે ૧) તેા ફાકવી.

ઝેર કચરાનું.

ઝેર કચરાનું ઝેર કપુર ઉતારે છે.

આમળાનું પાણી કરી પાવું અને માથે ઘી ધસવું તરત ફાયદો થાય,

વીચ્છુનું ઝેર

૧=૭૩-સફેદ ૭૩-વધાડનું ૭૩-ઉટમી ૭૩, ખંભાતી ૭૩ Cummin Seeds એની ખારીઅત થાંડી છે.

વીચ્છુનો દખ ઉતરે—૭૩, મીઠું, ઘી, મધ સંભાગે મેલવી દખ ઉપર મુકે.

પાણી કીમત

૨—કુમારની કાળજી અને આગળ (સોજી) મેળવીને દંખ ઉપર લગાડે અથવા માપીનું માથું હુંકમાં મેળવી દંખ પર નાંધે,

૩—પમારીઆનું મુળ ૧ વરસની અંદરનું (ભુનુ ન ચાલે) પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર લગાડવું. દંખ ચઢી ચુક્યા હોય તે જગા આગળથી આ મુળાઉં ફેરવીને દંખની જગા આગળ લાવવું. આમ ઘણી વાર ફેરવવું મુળાઉં ચામડીથી અળગુ રાખવું. ચામડીને લગાડવું નહીં,

૪—થુઅર હાથલાનો છુંદો દંખ પર લેપડી મુકવી,

૫—જાંબુના પાનરાંની પોટીશ મુકે,

૬—અશ્વીણ અને હજારને થુવરના દુધમાં જોળી બનાવી તે જોળી દંખ ઉપર મુકવી,

૭—ચીન્હુનો દંખ ઉતરે—ફરંગી મંતુરાનું મુળીયું હાથમાં પકડવું.

૮—કપુર ૧ વાસ, ચેવથી પાન સાથ ખવાય છે.

૯—કાચડીની મીચ પથર પર ઘસી ગરમ કરીને દંખપર ચોંટાડવી

૧૦—ભુરાં કોહળાનું લીટું અથવા સુકેડીયુ પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર ચોપડવું,

૧૧—કાંદો છુંદો વીંછુના દંખ ઉપર બાધવો તે એમોનીઆની માફક કામ કરે છે.

૧૨—કેરીનો ચીક વીંછુના દંખ ઉપર લગાડે છે.

૧૩—સફેદ આંકરાની જડ દરદીના બધે કાનમાં ખોસવી અથવા આંકરાનું દુધ દંખ ઉપર મુકવું.

૧૪—ગુંદો ઝાડના ફળને ગુંદા કહે છે ગુંદાના પાનની લેપડી દંખ ઉપર મુકે.

૧૫—ઝીંડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડવું અથવા મુળને છુંદો તેની લેપડી દંખપર બાંધવી.

૧૬ થોર—થુઅર ફાફલો, હાફગા; હાથવા ફાફલા થોર છુંદો લેપડી દંખપર મુકે.

૧૭—વીંછીનું ઝરેર ઉતરે—આનવારે કપાસનું મુળીઉં ભાવી વીંછીના દંખ ઉપર ફેરવવું દંખ ચઢેલા કામ આગળથી દંખ આગળ ફેરવવું શરીરને મુળીઉં લગાડવું નહીં.

૧૮—તંબાકુ વા પૈસાખાર લઈ તેમાં તેલનું પાણી નાંખવું તેમાંથી બે ટીપાં દરદીની આંખમાં મુકવાં.

૧૯=આતવારે કાપેલા કંપારીઆના મુળને દરદી મોઢામાં મુજીને બાવે અને છુંદો દંખ પર મુક,

૨૦=ઉજળી ચણોડીનું મુળ રવીવારે બાવે, દરદીની પાસે બેસી તેની ઉજળી દે તેા ઝેર ઉતરે.

૨૧=લીછુનો ડંખ એક મીનીટમાં ઉતરે—ધીસાડી કઢી (સુમ ખડા) નું બી પાણીમાં ધસીને અથવા વાટીને વીધુંના દંખ ઉપર મુક.

૨૨=દરદીને ખુબ દોડાવવાથી વીધુનો ડંખ ઉતરે કે.

૨૩=ખુરસાળી વળતો ૧ દુકડા મોઢામાં ચાવી દરદીને જે બાળુ ડંખ મારીઆ હોય તે બાળુના સામેના કાનમાં ૩ વાર ફૂંકે મારવી.

૨૪=દાડમરીના પાનને પાણી વગર વાટી લેપડી કરી દંખ પર બાંધે.

૨૫=આંકડાનું મુળીયું પાણીમાં ધસી લગાડે જે દંખ સફરામાં મારેલો હોય તેા પહેલાં સફરા પર લી લગાડે પછી મુળીઆનો ધસાડો લગાડે.

૨૬=ધઉનો લોટ, રોટી કરવાના ઠીકરા પરની મેસ અને મરુમ પાણીની પોટીસ કરી ડંખપર મુકવી,

૨૭=૧ અરીઠાની છાલની ગોળ સાથે ૩ ગોળી બનાવવો. દરદીને એક ગોળી ખવાડી ઉપરથી ગરમ પાણી પાવું. એટલે દંખ ઉતરી જશે.

૨૮=દંખની સામી બાળુના કાનમાં પાનનો રસ નાંખે

૨૯=ધોડાવજ મોઢામાં ચાવી, દરદીના કાનમાં પાંચ વાર ફૂંકે મારે.

૩૦=નીમખ મોઢામાં ચાવી, દમ છુટી પછી દંખ ઉપર ધીરે ધીરે ફૂંકે મારવી

૩૧=બાજરીને ચલમમાં ભરી તેના હુમાડતો દમ લીએ અથવા બાજરી બાળીને ચુરણ કરવું. દરદીના દંખની સામી બાજુની આંખમાં તે ચુરણ આંજવું.

૩૨=આંકડાના પાકા પાન હાથમાં મસળી રસ કઢાડી તેના ડીપાં ૫) ૭) નાકમાં નાંખે તેા છીંક ચાવે અને દંખ ઉતરે.

૩૩+૩૪=જમાળગોટો વાટીને લેપડી દંખપર મુકવી.

૩૫+૩૬=લીછુનો દંખ જલદી ઉતરે—ચરોડી બનવરને તેડમાં ઉઠાવો તે તેલ દંખ ઉપર મુક.

મરોળી માણસને ચાટે તો શરીર ડુળી આવે છે માટે મરોળી શરીરને લાગી હોય તો તે માણસને નાહવાની જરૂર છે; નાહવાથી ગલોડીની ખરાબ અસર શરીરને લાગતી નથી. ગલોડીને ધીરને નામે ઓળખે છે. ધીરના શરીરને અડકવાથી નાહવાની જેટલી જરૂર હોંદુઓએ જણાવી છે તેટલી જરૂર ગલોડીને અડકવા પછી નાહવાની જણાવેલી છે.

૩૭=મરઘીના પીછ બારીક કાપી નેની બીડી બનાવે. (જેમ તંબાકુની બીડી બનાવે છે તેમ) તે બીડી દરદી પીએ; તેનો ધુમાડો પેટમાં જવા દીએ. મરઘાંનો અત્રાડ ખાવામાં તેમજ દંખપર લગાકવામાં વાપડે તો ફાયદો જણાય.

૩૮=એ વાલ તીકું એક ચેવલી પાનમાં મુકી દરદીએ તે ખુખ ચાવી ચાંતીને ખાવું. ૧૦ મીનીટ પછી બીજવાર ખાવું.

૩૯=વીંધુના દંખ ઉપર આમલીનો કચુકો (કરીઓ) ધસીને મુકે તો વીંધુનું ઝેરેર ઉતરે.

૪૦=અધેડાના ઓડની ડાંખળી વીંધુના દંખ ઉપર ફેરવો તો દંખ ઉતરે. ડંખ ઉતરીને અસલ જગા ઉપર પાછો આવે ત્યારે અધેડાના પાનની લેપડી મુકવી.

૪૧=ગાલવળ=સફેતવળ=વજગંધારો, મોઢામાં ચારીને દંખની સામી બાજુના દરદીના કાનમાં ૩) વારકુંકે મારે તે: વિંધુનો દંખ ઉતરે.

૪૨=વીંધુનો દંખ ઉતરે—લીસોડીનું બી અથવા આમળાનું બી કાપીને દંખપર મુકે તો ઝેર ચુસી લે છે.

૪૩=વીંધીનો દંખ—પાનનો રસ સુંધવો.

૪૪=વીંધુએ દંખેલા માણસને, સત્યાનાશી જડ કોષ્ટ માણસ હાથમાં પકડી દરદીને બતાવે તો દંખ ઉતરે, અગન બંદુજ હોય તો દંખ પર લગાડે. વરસાદની ગરજનાના અવાજથી આ જડોનો જાય છે.

૪૫=વીંધુના દંખ માટે—ચરીડાની મીચ અથવા આમલીનો ચીચોડો પથર ઉપર ધસી ગરમ ગરમ દંખ ઉપર દાખે તો દંખ નરમ પડે.

૪૬=વીંધુના દંખ માટે—લીલી હળદરના રસમાં ખપે એટલું મીકું પીગળાવી રાખી તેનાં પાંચ ટીપાં આંખમાં નાંખવાં. અને તે જવણી પગના તળીઆમાં ચોપડવાથી ડંખ ઉતરે છે. લીલી હલ્દી તો મુકાની મુકી પાણીમાં બીજવીને ગાળી લેવી.

૪૭=વીંધુનો દંખ—હરના ચુલામાંની અગાયા અથવા બાજીની રાખ માયના વાસી મુતરમાં મેળવી દંખ ઉપર લગાડે તો અનનરમ પડે. મંતર બણી વીંધુનો દંખ ઉનારનારા આ રાખ શરીર ઉપર લગાડે છે. દંખ નરમ પડે છે તે મંતરથી નહીં પણ રાખના ગુણથી નરમ પડે છે દરેક દરદીને કાયદો થતો નથી કારણ કે તે વીંધુની ગત ઉપર આધાર છે: ધણે સખત દંખ ઉતરતો નથી.

૪૮=વીંધુના દંખ માટે લસનનો રસ મધમાં મેળવી પાતો.

૪૯=વીંધુનો દંખ ઉતરે—લીમડાના પાંદડાં ચાવીને જોરથી કુંક મારવી. શરીરની દાખી બાજુ દખ હોય તો જમતા કાનમાં કુંકવું. જમણી બાજુએ દંખ હોય તો કાયા કાનમાં કુંકવું.

૫૧=વીંધુનો દંખ—વચ્ચનામ પાણીમાં ધસી લગાડવું.

૫૨=વીંધુનો દંખ મટે—સમુદર ફળ લીમડાના મુળ સાથ ધસાને દંખને લગાડવું.

૫૩=વીંધુનો દંખ—ધાળી સાટોડીનું મુળ આતવારે કપવું. તે મુળ હાથમાં રાખી વીંધુને ચીડવીએ અને વીંધુ દંખ મારે તો પણ તેનું ઝેર ચડે નહીં.

સાટોડીનું મૂળીયું મોટે ચાવીને વીંધુ ઉપર મોઢાની ચુક ઉરાડીએ તો ચાવી રીતે છંટાયલો વીંધુ દંખ મારે તે કોઈને લાગે નહીં.

૫૪=વીંધુનો દંખ ઉતરે—મોઢામાં મીઠું પીમળાવી પછી દંખ ની ઉલટી બાજુના કાનમાં જોરથી કુંક મારે. દંખ શરીરની દાખી બાજુએ હોય તો જમણાં કાનમાં અને જમણી બાજુએ હોય તો કાયા કાનમાં જોરથી કુંક મારે.

૫૫=વીંધુનો દંખ ઉતરે—દરીઆનું મીઠું પાણીમાં પીમળાવી તેના ટીપા પાંચ આંખમાં નાંખે. અથવા મીઠાનું પાણી કરી તેના ફટકા દરદીના મોંઢાપર મારે.

વીંધુનો દંખ ઉતરે—મુળાનો રસ દંખ ઉપર ધસે તો ઉતરે.

૫૬=વીંધુનો દંખ ઉતરે—આંકડાના પાકા પાન હાથમાં મસળી રસ કહાડી તેના ટીપાં ૫) ૭) નાકમાં નાખે તો છીંક આવે અને દંખ ઉતરે.

૫૭=વીંધુનો દંખ ઉતરે—એલચી ચાવી દરદીના કાનમાં જોરથી કુંક મારે.

૫૮=વીંધુના દંખ માટે—સફેદ કરેણનું મુળ પાણીમાં ધસી દંખ ઉપર ફરી ફરી લગાડીઆ કરવું.

૫૯=વીંછુનો દંખ ઉતરે—ગરીબે જે આજુએ દંખ હોય તે બાબુના કાનમાં માનદોડીનો પાનચો રસ નાખવો.

૬૦=વીંછુનો દંખ ઉતરે—નવાઈ વા પપ્પામાર લખ તેમાં તેડલું પાણી નાખવું તેમાંથી એ ટીપા દરદી પી આંખમાં મુકવાં.

૬૧=વીંછુનો દંખ ઉતરે—પગાડીઆનું મુળ ૧ વરસની અંદરનું, (જુનુ ન ચાલે) પાણીમાં ઘસી ડંખ ઉપર લગાડવું. દંખ ચઢી મુક્યો હોય તો ચઢેલા દંખ આગળથી આ મુળાઉં ફેરવીને ડંખની જગ્યા આગળ લાવવું આમ ઘણીવાર ફેરવવું. મુળીઉં ચામડીથી અળણ રાખવું. ચામડીને લગાડવું નહીં.

માથે આવેલી સ્ત્રીને ઝાઝો આ મુળીઆં ઉપર પડવાથી તેનો ગુણ નીકળી જાય છે.

૬૨=વીંછુનો દંખ ઉતરે—આવળની પાત્રી મોંઢામાં ચાવી ડંખ ઉપર કુંક મારે તો કુખમાં નરમ પડે છે.

૬૩=વીંછુનો દંખ ઉતરે—આવળના પાત્રી ચાવીને દરદીને જે બાબુ દંખ હોય તેની સામી બાબુના કાનમાં નોરથી કુંક મારવી.

૬૪=વીંછુનો દંખ ઉતરે—આવળના પરદાના બી વાટીને દંખ ઉપર મુકવાં.

૬૫=વીંછીના દંખ મારે—મરીના દાણા એ વાટી ડંખવાળી જગ્યાની સામે બાબુની આંખમાં આ વાટી ડંખ નરમ પડશે.

૬૬=વીંછુનો દંખ ચરીરની દાખી બાજુએ હોય તો જમણી બાબુના કાનમાં મરચાંના અરક (ટીકચર કેપસી સાઇ) ના એ ટીપા કાનમાં મુકવાથી દંખ નરન ઉતરી જાય છે. ટીપાં નાખવા પછી ગ્લેશિરાપન અથવા સફરો પાણીમાં વાટી તેનાં પાંચ ટીપાં કાનમાં નાખવાની જરૂર છે.

૬૭=વીંછુનું ઝેરેર ઉતરે—વીંછુ દંખે સારે દંખ ચંધીઆ હોય તે જગ્યાની ઉપર ઘેરી નોરથી બાંધે તો દંખ વધું ઉપર ચઢે નહીં, પછી માંખણ માળે તે નરમ પડે.

૬૮=વીંછુનો દંખ—ગરબેલ પાન પર બીજું પાન ઉંધું મુકી તે તે ઉપર નીમક મુકી ખુબ ચાવી ચાવીને રસ ગળવાં. પા કલાક પછી ખપ પડે તો બીજવાર ખાવું.

૬૯=વીંછુનો દંખ મટે—ગોફ વા તોડો દંખ ઉપર આંધી રાખવું.

૭૦=વીંછુનો દંખ—ઝોક જમણે મીઠું, પાંચ તોડા બાંધીમાં પીંચવાથી તેના પેતાં દંખ ઉપર મુકવાં.

૭૧-વીંધુનું ડેર—મીઠાનું પાણી કરી, નાકમાં ૩ દીપાં મુકવાથી ડેર ઉતરે છે.

૭૨-વીંધુના દંખ માટે દરદીની આંખમાં મીઠાના પાણીના દીપાં મુકવાં.

૭૩-વીંધુનો દંખ ઉતરે—ખાવડાના લાકડાની રાખ દંખ ઉપર દાખે તો દંખ ઉતરે છે.

૭૪-વીંધુના દંખ માટે—મોરડીના પાતરાનો રસ કાઢી કાનમાં રસનાં દીપાં મુકવાં.

અથવા (લાલ ઠસારી છુંદાને દંખ ઉપર મુકવી)

૭૫-વીંધુના દંખ માટે—ભીંડાના છોડાની જડ છુંદી દંખ ઉપર મુકવાથી દંખ ઉતરી ન્હાય છે.

૭૬-વીંધુના દંખ ઉપર મધ ચાપડવાથી દંખ ઉતરે છે.

૭૭-વીંધુનો દંખ ઉતરે—ઉપરાના પાન દાઘ વતી તોડે (દાઘ ન લગાડે અને મોંદાથી તોડે તો વધારે અસર લાગે) તેનો રસ કઢાડે. દરદીને ઉભો રાખ તેની સામે દંખ ઉતારનાર ઉભો ગહે, દરદીની દાખી બાજુએ વીંધુનો દંખ હોય તો દંખ ઉતારનાર પોતાના જમના દાઘપર પેસો રસ લગાડે. ખભાથી શરૂ કરી આંગળાં સુધી જોરથી રસ મસલે. જો દંખ દરદીની જમણી બાજુએ હોય તો દંખ ઉતારનાર પોતાના દાઘા દાઘને તે રસ ખભાથી આંગળાં સુધી જોરથી મસલે એટલે દરદીને દાઘ લગાડ્યા વગર અગ્નંયમ રીતે દંખ ઉતરે.

૭૮-વીંધુનો દંખ ઉતરે—એરંડીઆના પાનનો રસ દંખની સામી બાજુના દરદીના કાનમાં નાખવો. ૦૧-૦૨ કલાકે ઉતાર નાખવો.

૭૯-વીંધુના દંખ માટે—૧ વાત કપુર પાન સાથે દરદીએ ખાવો.

૮૦-વીંધુનો દંખ ઉતરે—કમોદનું મુળ અથવા નીચે મુજબ બીજાં મુળીઆમાંથી કોઈની એક પાણીમાં ઘસી દંખપર લગાડે. વીંધુનો કાં તે, અરીણ, બાટલીપર મારે છે. તે લાકડાનો કારક, (સુખ) અંબેરીઓ, બંદુકરી, લગણુ અને ગળી. ગળીના પાનનો રસ અથવા ગલોડાંના ઝાડના સાડાચણ પાન ખરાડે તો દંખ ઉતરે.

૮૧-વીંધુનો દંખ ઉતરે—કુતરીઆં ઘાસનો રસ દંખપર લગાડે. કહેવત છે જે “વીંધુનું ઝાપડ કુચી” (કુતરીઉં ઘા)

વીંધુનો દંખ—હસધરની ધુઈ તે જગા ઉપર મુક અસમમાં હસધર મુકી ધુઈ ચી.

૮૦-વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—વીચ્છુ કરડે કે તરત આક્રમણ મુળની સળી બધે કાનમાં ખોસવી.

૮૧-વીચ્છુનો દંખ ઉતરે—રતાડુના પાનની અથવા સુકા કંદની લેપડી દંખપર મૂકવી.

૮૨-વીંછીનો દંખ ઉતરે—સસણ અને મીઠું સંભાજે મેળવી તેની લેપડી દંખ ઉપર મૂકવી;

૮૩+૮૪-સસણ અને અધેરા સંભાજે મેળવી દંખ ઉપર પોટલી મૂકવી.

૮૫-વીચ્છુનું દંખ—જીંભ (ખાતા) નો રસ દંખ ઉપર મુકવે. અથવા દંખામલા માણસે બહુ જોરથી દોરવું.

વીચ્છુના દંખ ઉપર વડનું દુધ ચોપડવું.

વીંછીનો દંખ મટે—વાંદાનો લેપડી મૂકવી.

૮૬-સાપ અને વીંછીના દંખની ઉપર વીંછીના પાતરાંની તથા મુળીઆની લેપડી મૂકવાથી ફાયદો થાય છે.

૮૭-વીંછીનો દંખત-સાટોડીનું મૂળ દરદીએ ચાવવું અને તે મૂળ ડંખપર બાંધવું.

૮૮-વીંછીનો દંખ—પુંખ નક્ષત્ર રીતારે ઉતર બાળનું સામરનું મુળ લાવવું. લાવનારનો ઓળો ઝાડ પડે નહીં. આ મૂળ ચંદ્રેશ્વર દંખ આગળથી નીચે ડેરવવું અથવા ઘસી દંખ પર લગાડવું.

૮૯-વીંછીનો દંખ ઉતરે— સનદેસરી એ જાતની થાય છે. સંદે કુત્રવાળી અને પીળા કુત્રવાળી સંદે પ્રક્રવાળી સનદેસરી વધારે શક્તી રાખે છે. સંદે કુત્રવાળી. સંદેસરીમાં એ જાત છે. નાના કુત્રવાળી અને મોટા કુત્રવાળી મોટા કુત્રવાળીમાં ગુણ વધારે છે. આ ઝાડનું મુળ આતવારે બપોરે ત્રણ કલાક ઉતર દીશથી કાઢવું બપોરના ૩ વાગે આ ઝાડમાં રસ એક સરખો ફરે છે તેથી આ વખતે કાપેલાં મુળીઆમાં ગુણ વધતો રહે છે એવું કહેવાય છે. આ મુળીયું હાથમાં પકડવું; શરીરથી એ અંગળ ઉંચું રાખી દંખ ચઢી ચુક્યો હોય તે જગાથી તેને દંખની જગા સુધી ફેરવવા કરવું—આ મુજબ બા કલાક અથવા વધુ વખત ફેરવવાથી દંખ ઉતરે. ચંદ્રેશ્વર દંખ આસને આસને દંખવાળી જગા આગળ નીચે ઉતરશે, ત્યાર પછી મૂળીઉં દંખવાળી જગા ઉપર દાખવું. એ કંદેરની અગત નરમ ન પડે તો એ મૂળીઉં પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર લગાડવું. મુળીઆને વાપરતી વખતે પાણીથી ધોવું, તેથી કાંમ જલદી થાય છે. જ્યારે ઉપર મુળીઉં દાખે ત્યારે ત્યાં અગત વધારે લાગે છે. મુળીયું ફેરવતાં તે

આમડીથી ૨ આંગળી દુર રાખવાનું કારણ એ છે, જ્યારે મુળીયું આપડીને લાગે ત્યારે ત્યાં અગ્નિ વધે છે દંખ ઉપર મુળીકું મુઠ્યા પછી અગ્નિ ન ખમી સફાય ને મુળીકું ઉચ્છાદિતો તો દંખ પાછો ચઢવા માંડશે. મુળીકું દંખપર દાખો તેના કરતાં મુળીકું પાણીમાં ધસીને દંખ પર લગાડો તો અગ્નિ ઓછી જળાશે. મુળીયું ૧ વરસ પછીનું જુનું ચાલે નહીં,

૯૦-તીલું દંખ ઉતરે—વેગજનું મુળીયું પાણીમાં ધસી લગાડે.

૯૧-વિછીડાં છોડને ૨) દાંડવાળાં વીચ્છુના આકારના ફળ થાય છે જેને વીછીઓ કહે છે, એના પાન તંબાકુના જેવાં મોટાં અને સુંવાળા થાય છે. કારનક માસમાં ને પાન પીળાં થઈ ખરી પડે છે.

૯૨-તીછીડાં કાદડના (છોડવાનું) ફલ જે વીચ્છુના આકારનું હોય છે. તે દરદી જૂએ તો દંખ ઉતર.

૯૩-નવસાર, કળીચુનો, ટંદનખાર મેળતીને દરદીને સુધાડે.

૯૪-ભોરતી પાછળાં ધુમાડો, તમાકુની બીડીના ધુમાડાની માફક પેટમાં લીંબે.

૯૫-૨૦) ચી ૧) સુંવી ઉલટુ ૨૦) વાર ગણે.

૯૬-દ્રક્ષાએગનું તાજૂ ફળ બા નોલો દરદી ખાએ.

૯૭-તીચ્છુ નેના વરસથી નજાડાં હોએ તો ત્યાં ૧ વીચ્છુ બાળવો.

૯૮-વોળો સુદેના, માવરી મદેશો, એનું મુળ પાણીમાં ધસી દંખ પર લગાડ્યું.

૯૯-કાક્યાને ફલમાં વાટી તેની ઝોળો બનાવવી તે ઝોળી પાણીમાં ધસી દંખ પર લગાડવી.

૧૦૦=દલદલ બા વેર, અર્ધમ બા તો એની ધુંધ દંખ ઉપર આપે.

૧૦૧=લીમડાના અને ભોરડાના ડા પાનને દાખપર મસળી દરદીને બતાવે અને પુરું કે આમુ છે.

દરદી કહેશે જે એ કાંઈ દવા છે. વરી મસળીને બનવે. અને પુછે. આ મુળ્ય ૧૧૦ વાર પુરું. પછી ને લેપડી દંખપર બાધે.

૧૦૨=મીકું ૧) બતાવો ખાર છે. રિચ્છુનો દંખ ખરાસ છે. તેથી મીકું દંખો મારે (જ્યારે) આ કાગળથી, મીકું મોઢાંમાં ચાવી દરદીના કાનમાં ૫૫ મારીઆકરે. અથવા મીકાનું પાણી આંખમાં નાખે તો દંખ ઊતરે.

૧૦૩=ટાળવે જામ લગાડે, તેથી અગ્નિ ઝેર તે દંખપર લગાડે તે તરત ઝેર ઊતરે.

૧૦૪=કાનનો મેલ અથવા ચુનો દંખને લગાડે.

૧૦૫=તુલસીનું મૂળ પાણીમાં ધસી પીવું.

૧૦૬=સુદર અનનો કંદ પાણીમાં ધસી પીવો.

૧૦૭=મંતર લજુવાથી દંખ ઊતરે.

૧) “ મજિરા પારખતી તોરા, પુતર મરો, કયામત હોડે, મરોડી છારડે, યન યન યન સખા ” દંખ ઊતરે ત્યાં સુધી બણે અને દંખ ઉપર ટુકમારીઆ કરે.

૨) જુમંતર, “ પરખત પારપર સુરા માય, સુરા માયકા બા બર બીચુ લાએ. છકારી છકારીમારે બીચુ ચઢે, કપાલ ઝાર બીચુ ઉતરે, આપની રાહે દુહાઈ નારસીગકી, દુહાઈ ગોરા પારખતીકી, દુહાઈ માહે દવકી, દોહાઈનોનાં ચણાચણકી. ”

દંખ ઉતરે ત્યાંસુધી બણે અને દંખપર ટુકમારે,

દંખજરા નીચે ઊતરે તેને પાછો ચઢાવવો હોય તો મંતરમા “ વીચુ ઊતરે આપની રાહે ” એમ છે ત્યાં “ વીચુ ચડે આપની રાહે ” એમ બોલવું.

૩ જુ મંતર “ કાળે બીચુ ધોળે બીચુ સખ બીચુકા રંગે, મજિરા ધાય, સીવગાએ, સીવગાએ રાવન કીકી બારી ઉત્તરી, બે ન ઊતરે તો દોહવાઈ પાસ્વતીકી. ”

૧૦૮=ધતુરાપાનનો રસ દંખપર લગાડે તો દંખ ઉપર ચડે નહીં. દંખ ચડેઆં હોય તો ચડેલા બાગને કુમથાળે આ રસ લગાડે તો દંખ

૩) તસુ નીચે ઉતરે. હવે દંખ હોય ત્યાં ફરીરસ લગાડે તો ૩) તસુ બીજવાર દંખ ઊતરે. આમુજગ કયાં જવું. દંખ અસળગળગા ઉપર આવે અને નિકળી જાય.

૧૦૯=આવળના લાકડાંની ડ્રાખ દંખપર લગાડે અથવા પાણી સાથે બનાવેલી તેની લેપડી દંખપર મુકે. અથવા આવળની પાવી મોઢામાં ચાવી દરડીના કાનમાં ટુકમારે.

૧૧૦=પંજામ પાપડો આકડાના દુધમાં ધસી દંખને લગાડે.

૧૧૧=મેરના પીઠનો ચાંદલો, સજુ, અમલસારો મધક સંભાળેના ચરણનો ધુમાડો દંખપર આપો.

૧૧૨=વીચુતાં દંખ ઉપર નીચલા મુળીઆ પાણીમાં ધસી લગાડે સીમળા, ઊનકંડી, કાળો અફસો, અરેડો, તકમરીઆ સમુદ્ર સોપ, વાળી ફરડી, ચસાર દુધલી દરદરવા, કંટાળી, સરગડા સંભાળ, વિઝીડા, મક. દરીયા, માલકાકળી એમાન કાળીની એક.

૧૧૩-વચણામ પાણીમાં ધસી લગાડે. એની સાથે જોડાઈને
હરીજોખી વમડામ છે. ૧૧૬૬=૯૬૬

૧૧૪-આવળની કુમળી પાળીનો બુકો લઈ તેની ખીડી અંધારામાં
પીએ. અંદર જસતંબાકુ બી નાખે. ૧૧૬=૯૬૬

૧૧૫-દરદીએ ખવાય એટલી ખાંડ ખાવી ૧૧૬=૯૬૬

૧૧૬-ફટકડીનું પાણી આંખે આંખે; ટીપાં આખમાં નાંખે ૧૧૬=૯૬૬

૧૧૭-સુકી ફળેલી ફળડનો ધુમાડો શરીરપર લેવો. ૧૧૬=૯૬૬

૧૧૮-સોપારી અને લાથના નખનું ચુરણ બનાવી તેની બાંડીપીંતી. ૧૧૬=૯૬૬

-દંખ ચઢીએ હોય ત્યાં સુધી પુસકળ રાખોડી ચોળારી. ૧૧૬=૯૬૬

૧૨૦-કરોળીઆનું પડ ચસમમાં મુકી તેનો ધુમાડો લેવો.

૧૨૧-નાગરવેસ પાન ઉપર બીજું પાન મુકે તે ઉપર ચપટી
મીઠું મુકી ચાવી ખાય ઉપરથી પાણી પીએ. અને મોંદુ ધુએ.

૧૨૨-દંખ ઉપર મધ મસળે.

૧૨૩-પાકાં કેળાં વાટી તેની લેપડી દંખ ઉપર મુકે.

૧૨૪-ગંજુના પાનની લેપડી દંખપર મુકે.

૧૨૫-આજરી કુકામાં મુકી ધુમાડો લેવો.

૧૨૬-આમળીનો ચીચોરો અથવા કવચનું બી પથર પર ધસી
ગરમ ગરમ દંખ ઉપર દાખે તે ચોંટી જાય.

૧૨૭-તુળસી અથવા વજને ચાવી તેનો રસ કાનમાં મુકવો
અથવા મોંઢામાંની તે હવા કાનમાં ધુકવી.

-કાળા બાંગરાનો રસ સુખવો.

પના પાનની લેપડી મુકવી.

૧૩૦-કપ.સનુ મુળીજી કાચદાસર રસીવારે લાવે તે દંખ
પર ફેરવે.

સગતરાનું મૂળ પાણીમાં ધસી દંખ પર લગાડે. આ રસ જો
વિચ્છુને લગાડે તો તે હાલી ચાલી સકે નહીં.

હાડીઆ કરસનના પાનનો રસ સુધે અથવા આંખે આંખે તો
તાતકાલ દંખ રહે.

૧૩૧-ફટકડી=ખંડુકરી, એના પાન તડકે મુકે તો ફાટ અને
અવાજ કરે. એની લેપડી દંખ ઉપર મ.

૧૩૨-અંધેડાના પુલ અથવા મુળ ધરીને દંખ પર મુકે.

૧૩૩-એલચો, ખટખટુંએ દંખ ઉપર બાધે.

૧૩૪-કાળા ઘોડાનામખ સનિવારે ઉતારવાં તે નખ કુકામાં
રાખવાં, વીચ્છુના દંખથી પીડાતા દરદીને તે નખ દંખમાં તો
દંખ ઉતરે.

૧૩૫=માખણ, લસણ, અથવા મુળાનો રસ મસળવે.

૧૩૬=આકાશની જડ બધે કાનમાં ખોસવી.

૧૩૭=દરકડીના પાણીના ૫, ટીપા આંખમાં અથવા કાનમાં નાખવાં.

૧૩૮=ઘોડાવજ આવીને દરદીના કાનમાં કુંક મારે.

૧૩૯=ખાવાનું મીઠું દંખ પર બાંધે,

૧૪૦=ખાવાના નાગરવેશ પાન ઉપર બીજું પાન મુકે તે ઉપર અમટી મીઠું નાખી બીડો બનાવી દરદીને ખાવા આપે જરૂર હોય તો પુ પુ મીનીટ ૩૦ વાર બીડો ખવાડવી, ૧૫ મીનીટમાં આરામ થાય.

૧૪૧=ધતુરાના પાનની અથવા ફેરડાના ઝાડના ફળ પાકા જે નીચે પડ્યાં હોય [તેને ફેરાં કહે છે] તેની લેપડી મુકે.

૧૪૨=અધેડાના કુલનો રસ અથવા મધ, અથવા સાકરનો. ઘસાડો દંખ ઉપર મસળે,

૧૪૩=ગમફળ, જાંબુ, સીતા ફળના પાનને બધે હાથમાં ચોળે તેનો રસ દંખ ઉપર લગાડે. દરદીને શરીરની જમની બાજુ દંખ હોય તો દાબે હાથે રસ લગાડે દાબી બાજુદંખ હોય તો જમને હાથે રસ લગાડે.

૧૪૪=ઉટ કંટાનું અથવા ઘોળી કણેરનું મૂળ પાણીમાં ઘસી દંખ પર લગાડે,

૧૪૫=આમળીનો ચીચોરો, અથવા આબુવા (આખવા) ની સીંગનો મુકો દાણો પથર પર ઘસી દંખ પર દાબે; તે ચોટી ગળ્ય એહેલ ચુસાઇ રહે ત્યાં મુધીજ વળગી રહે,

૧૪૬=તુલસીના પાન ચાવી દરદીના કાનમાં કુંક મારે.

૧૪૭=પુષ્પ નક્ષત્ર ને દીવસે ઘોળી સીમળાનું મુળ કાપે. કાપ નાર ઉત્તર દિશાએ ઉભો રહી કાપે એટલે તેના ઓળો ઝાડ પર પડવો ન જોઈએ, એટલે મુળ કાપનારની પીડ પહાડી સુરજ ન જોઈએ આ મુળથી ૩ વાર દંખ ઉતારે અથવા મુળ પાણીમાં ઘસી દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં સુધી લગાડે.

૧૪૮=લીમડાના પાન ચાવે મોંઢામાંથી હવા બહાર જવા દીએ નહી પશુ દરદીના કાનમાં કુંક મારે.

૧૪૯=આકરાના કુપળનો રસ સુએ

૧૫૦=કાકમના પાનની પાણી વગરની લેપડી દંખ પર મુકે.

૧૫૧=અધેડાના રસની લીટી દંખ ચઢીઓ હોય ત્યાં દોરે.

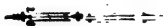
ઝેહેર નીચે ઉતરે ત્યારે જ્યાં દુખાવો હોય ત્યાં ફરીથી લીટી ઢોરે, આ મુજબ દંખની જગા આગળ દુખાવો આવે ત્યારે અધેકાના પાનની પોટીએ દંખ ઉપર મુકે (અધેકાની દંખથી ઉપર વીચ્છુને મુકે તો તેને પક્ષઘાત થાય, એટલે ચાવી શકે નહીં) અધેકાનું મળ અથવા પાન દરદી આવે તો દંખ ઉતરે.

૧૫૩-ફાંચ એટલે ફેળના વેળાનું મુળનો કટકો હાથમાં પકડે તો ઝેહેર ઉતરે, આ મુળીઉં જુનું થવે ગૂણુ રહેતો નથી.

૧૫૪-સંધસરો સફેદ ટુલવાળાનું મુળ વધારે ગુણુકારી છે. મળીઆનો કટકો શરીરની ચામડીથી ૦૧ તસુ દુર રાખી ફેરવવો. દંખ ચઢીએ હોય ત્યાંથી શરૂ કરી દંખની જગા મુખી ફેરવવું. દંખની જગા આગળથી શરૂ કરવું નહીં. દરદ દંખ આગળ આવે ત્યારે મુળીઉં દંખ ઉપર મુકવું. મુલ સુકાએનું હોય તો પાણીમાં જીંજની રાખવું.

૧૫૫-ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીમાં કાઠખી જતતો દંખ હોય તે બોળે.

સાપનો દંખ, સાપનું ઝેહેર.

૧=સાપનાં દંખથી દરદી બે સુધ થયો હોય, શરીરે ઢીયાં થમાં હોય, મોઢાંમાંથી શીજી નીકળતું હોય તેવાઓને પશુ શેરડીનોં સરકો તોલાં ૨૥ દર ૫) મીનીટ પીવામાં આવે તો દરદી ડુસીઆર થાય. આખે દીલે સરકો મસળે, તેથી વધુ ફાયદો થાય.

૨=સાંપે દંખેલા દરદીની ઉપર ૧૬ શીટ ઉંચાખથી ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીની ધાર નાંખે તો દરદી ડુસીઆર થાય.

૩=સાપ અને વીચ્છીના દંખ ઉપર કુતરીઆં ધાસતો મુમખે મસળે.

૪=૦૧ તોલો કાળી મુસળી બાલકની પીસાણમાં ધસીને પીએ.

૫=સેફેદ ચપાની સીંગે દુધનો બાફ આપી રાખે ન્યારે સાથ કરડે ત્યારે તેને પાણીમાં ધસી કંપ પગ લગાડે અને ૪ વાગ્યે ધસીને પાયે અથવા ચપાની લીલી ઊસનો રસ આ તોલો દરદીને પાણીમાં ઉલટી થશે અને ઝેહેર ઉતરશે.

નાગચપાની સીંગ કવચીતળ મળે છે. એને નાગ રાતરે ખાઈ જાય છે. માટે નાની સીંગ કુટે કે તરત તેને ગુણુપાટની કાઠળીમાં અથવા બીજી રીતે ઢાંકીને મોટી થવા દેવી. સાપના કળજમાં જવા દેવી નહીં. તે સીંગે દુધનો બાફ ૨ કલાક આપવો. દુધ ઉકાળવું તે ઉપર અરણી મુકી તેમાં સીંગ મુકવી અને બે કલાક ઢાંકી રાખવી પછી વાપરવામાં લેવી.

૬+૭=નીપાળાના મીઠામાંની અંદરની જીભ કાઢી નાંખે. મીઠાને લીધુના રસમાં ૨૧ પત દેઈ તેની ગોળી કરી રાખે. તેને માણસના મુઠમાં ધસી અંજન કરે તો મુશ્કો દરદી જીવે.

૮=કટોલાના (વાંઝીઆ) કંદને માટીના વાસણમાં ગાય અથવા બકરાના મુતર સાથે સાત દિવસ તડકામાં રાખી સૂકવ્યા પછી સાંપના ઝેહેર માટે વાપરે છે.

૯=વાંઝીઆ કટોલાના કંદનો રસ ૨ થી ૪ તોલા પાત્રાથી અને તે કણ કંપ ઉપર બાંધવાથી સાંપનું ઝેહેર ઉતરે છે.

૧૦=સાપના દંખ ઉપર કરમાનીની પોટીસ મુકાય છે.

૧૧=દંદરાવાણીનો રસ ૧) તોલો દરદીને પાય તો અરધા કલાક પછી ત્રાગીટ અછને ઝેહેર ઉતરે, શરીર તપી આવે ત્યારે નવટાંક લી દરદીને પાવું અને જિંધવા દેવું નહીં.

૧૨=કડવી નાયનો કાંડો—સાપના ઝેર ઉપર કામ આવે છે.

૧૩=કુતરી ધાસની રસનું અનંજન કરવું, સુંઘાડવું. દંખ પર લગાડવું. લીલા ધાસનો રસ સૂકવીને તેની પતરી ન્યારે બેઠાએ ત્યારે પાણીમાં મેળવી વાપરવી.

૧૪=મળવેલનું મુળાયું અથવા કંદ વાલ ૨ વાટીને પીત્રાથી ઉલટી થાય; બે ત્રણવાર આ મુજબ પાછ ઉળટી કરાવવી. વારં-વાર દરદીને પાવું. ઉલટી થઈ ઝેર નીકળી જાય છે.

૧૫=નવસારનું પાણી ખનાવવું જે બાળુએ દંખ હેઠાં તેની મામી બાળુના કાનમાં આ પાણી નાંખવું.

૧૬=અમલસારો ગંધક બચ્ચાના મુતરમાં મેળવી દંખ ઉપર મેલવું.

૧૭=મનુકરીનું મુગ પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તે મગજ સાપનું ઝેર ઉતરે.

૧૮=મનુસનું હાંડવું સાપના પુતરમાં ઘસી દંખને લગાડવું.

૧૯=યુવરને મનસાસનું એટલે સાંધનાં મુગ કરીને કઢી છે, કેટલાકે લેકા સાથે ન કરડે માટે મુગની માનનાં છે એ એટલે આ જાડા આગળ જઈ એટલે છે “મને સાંધનાં ડંખથી નવાશે” આથી અમર સીસાને રોકા મળે છે, કારણ કે દેશી વજનું આ મુગનાં મુગને સાંધનાં ઝેરના ઉપાય તરીકે ઓળખાવે છે. એનું મુગ પાણીમાં ઘસી પાય છે.

૨૦=સાંધના ડંખ માટે યુવરના મુગ અને મરી સંભાળે ખરાંડે

૨૧=શી તપાતીને દરદીને પાંતું. દય દય મીનીટ જેટલું પીએ એટલું પાતું. સાંધના ઝેરને લીધે દરદીને લી નો સત્તાદ ગરમ પાણી જેવો લાગે છે, જેર જેમ આકર્ષે હોય તેમ લી વધારે પીવાએ. ૭ કલાકમાં ચાર સ્ત્રાવ લી પી ચકાવ છે. પેટમાંના જંતુ અને લી જાડા વાટે નીકળી જાય છે. દંખ આગળના મોઝા ઉપર લીચકાના પાવરાની લેપડી મુકવી. જેમ જેમ લી પાય તેમ તેમ દરદીને હુશીઆરી આવતી જાય. લી પીવા પછી ૧૦ મીનીટમાં જાડા વાટે નીકળી જાય છે.

(સોજાં લીને ધંધર સાથ મેળવે તો, પીગળી જાય. બેળસેળનું લી પીએ નહીં.)

૨૨=સાંધના દંખ ઉર ફેરોસીત તે ૩માં મુકીને ડંખ ઉપર બે કલાક રાખવું.

૨૩=ઇનડીઅન ટેરીટરીમાં દોર ચારનારાં માણસો હંમેશાં પોતાની પાસે ગળીતો બુદ્ધ રાખે છે, વનવરને સાંધ કરડે કે તરત તે બુદ્ધ દાખે છે તેથી સાંધનું ઝેર ચુસાઈ જાય છે.

૨૪=કપાસીઆનું મગજ પાણીમાં ઘસી આંખમાં આંજે તો સાંધનું ઝેર ઉતરે.

૨૫=કાળી મટોડી દરદીને ખરાંડે. જેભાની લાગે તો કાળા સાંધના ડંખ જાણવો, તીખું લાગે તો બીજા સાંધના ડંખ જાણવો મટોડી મીઠી લાગે તો ઉંદરનો ડંખ જાણવો. એને માટે ઉતાર એ છે જે જા ના પાનરાં, નખના પાતરાં, કડવા દોષીનું મુગ, સનથળ એ સંબળું થંડા પાણીમાં વાવી પીવું.

૨૬=મરેશ્વ જંગલી જે સોપારી જેવું થાય છે તેને પાણીમાં ઘસી તરત પીએ તો ઝેર ઉતરે.

૨૬=કનેર ચાર જાતની છે લાલ, સફેદ, પીળી, ગુલાબી. દવા માટે સફેદ સારી છે. જ્યાં સફેદ કરેણુ હોય ત્યાં સપ આવે નહીં.

૨૮=સાપના દંખ માટે—ઝેર કચરાના બીને પાણી સાથે મસા દંખ ઉપર મુકવું, દરદી મરી ગયેલો જણાય છતાં ઝેર કચરાનું ચુરણ પાલક તેના કંઠમાં નાખે. ચુરણ ગરદન ઉપર અને આખે ચરીરે મથળે તો ઝેર ઉતરે અથવા ફુટીના ઉપલા ભાગ પર (પિત્ત પર) ખરીથી કાપ મુકી તેમાં જમાલગોટા છુદી દાખે.

૨૯=સાપના દંખ માટે જમાલગોટાના બીજ ચાર તોલા લુસડામાં બાંધી ખેતલી કરી કાઢવાના અથવા ત્રાંખાના વાસણમાં તે પોતલી મુકી તેની ઉપર બેસવું જાણુ ૫ શેર મુકવું. થોડું પાણી નાખવું અને ધંગાર ઉપર ૪ કલાક રહેવા દેવું. બીજની ઉપરના જાળતા કાઢવા અને તેની અંદરની જીમ કઢાવી નાખવી. એક તોલો મંગળને વાટી તેમાં ૧૦ તોલા લીંબુના રસ મેળવવો. તેની ગોળી બનાવવી; તે ગોળીને મોઢાંની ફુંકમાં ઘસી દરદીની બધે આંખે આંખની. આ ઇલાજ ઘણા સારો છે. ઝેરેર ચઢી ગયું હોય, બીમારી વધી ગઈ હોય, અને વખત બહુ વધી ગયા હોય છતાં આ ઇલાજ ફાયદો આપે છે.

૩૦=દરદી મરી ગયેલો જણાય તો તેના માથાના ટાળકપર છરીનો ધા કરવો. લોહી ન નીકળે તો દરદી મરી ગયેલો સમજવો. જો લોહી નીકળે તો આ ઇલાજ ચાલુ કરવો. દરદીની આંખને દંખના ઝેરની ગરમી લાગે છે, માટે આંખની અંદર માખણ રાજ વારંવાર લગાડીઆ કરવું. દરદીને પાણીની તરસ બહુ લાગે છે પણ પાણી પીવા દેવું નહીં.

૩૦=ફટકડી ૦૧ તોલો અથવા વધારે દ્રવ્યમાં પાચે, જેમ પાણીમાં ફટકી નાંખવાથી કચડું અને ફેટલાક ખાર ફટકી સાથે મળી જઈ નીચે ઠરી જેસે છે તેમ ઝેર સાથે ફટકી મળી જઈ તેનો ગુણુ દોસ એછો કરે છે.

૩૧=અરીઠાને પાણીમાં ઘસી દરદીને આંખે આંખે, આંખ લાલ થઈ જાય ત્યારે માંખણુ અથવા ઘી લગાડવાથી રતાસ મટે. સાપનું ઝેર સખત હોય તો અરીઠાનું પાણી પાય અને ઉલટી કરાવે. અરીઠાની જાલ ૦૧ તોલો અને ૦૧ શેર પાણી મેળવી પાય. ૧ કલાક પછી ફરી ફરી પાય, ઝેર ઉતરે ત્યાં સુધી અંકેક કલાક પાય. ઝાડા ઉલટી થઈ ને ઝેર નીકળી જાય. બેહોસ થયેલા દરદીને બી ઝે ઇલાજથી ફાયદો થાય. દરદીના જડખાં

જેસી ગયા હોય તેા ખરીકાં હુદીને જડખાંપર મસજે તેા જડખાં ખુળે એટલે દવા પાંચકાય.

૩૨=સાપનો દંખ લાગેવા પછી દરદીને પીસામે લોહી પડે તેા નાં તોલો જી પાણીમાં વાડી ખવાડે અને ગુલાબના ફુલ પાણી સાથે કોદવના વસિણમાં ઉકાળીને પાય.

૩૩=આકડાના કુમળાં પાનની કળા ચેચલી પાન સાથે અવાડવી અથવા પાણીમાં વાડી અરધે અરધે કલાકે પાવી, દરદી કુદની આરંધાય ત્યાં સુધી એ મુજબ પાવી. પશુ નેવ કળાથી વધારે પડતી નહીં. (કસી એટલે ૨) પામ સાથે જોડાયલાં હોય તે.)

આકડાનું દુધ આપી લાગે તેા જીણી દરદી પાણીમાં ઘસી દરદીની આખે લગાડે, અથવા દરડે ખવાડે.

૩૪=આકાદોરી એ જાતની થાય છે જેના પાન ૩) ધારી છે. જે ઉપર લીલાં મરચાં જેવાં ફળ થાય છે, તેનું મુળ પાણીમાં ઘસી એ વાર અંગન કરે તેા સાપનુ ઝેર ઉતરે.

૩૫=મફેદ આકડાના મુળ, મફેદમરી, મોરચુથુ ફલવેલું સમભાગે મેળવી તેની એક માત્રાની ગોળી બનાવરી તે માની ગોળી ૧) દરદીને રોજ આપવી.

૩૬=સાપના ઝેહેર માટે—ખરસાણી થુઅરના પાન દરદીને ખવાડવાં.

૩૭=સાપનો દંખ ઉતરે—દરદી મેરુધ્ર યથો હોય જ્યાં તેના માથા ઉપર જીરથી કાપ મુકવા, ને લોહી નીકળે તેા જાણ્યું જે દરદીમાં જીવ છે. તે કાપની ઉપર નેપાળાની દેપલી (વેપડી) મુકવી ધલાજ અકરીર છે.

૩૮=અઝા સાપનું ઝેહેર ઉતરે—નાદીવેલાના મુળના ૪) ઘસકરા પાસેર પાણીમાં મેળવીને દરદીને પાએ તેા લીલા રંગનું વામીટ કરે અને ઝેર ઉતરે.

૩૯=ખમી શકાય એવાં ગરમ પાણીની ધાર ૫) ફટ ઉંચાઈ એથી દરદીના માથાપર ના કલાક સુધી નાખે. દરદી ને સુરીમાં આવે, શરીર કંપાવે તેા આ ધલાજ વધુ વખત આલુ રાખવે.

૪૦=સાપના દંખ માટે—ગળજીબના મુળનો રસ પાવે.

સાપનું અને સોમળનું ઝેહેર ઉતરે—પોપટીના પાનનો રસ પાવાથી ઝેહેર તરત ઉતરે છે. એના થી પીવામાં અપાય નહી

પોપટીના પાલાનો વેસો વાલના ક્યારામા અથવા રવી તુલ એડે તે ક્યારામાં થાય છે. એ છોડ ઉપર કાળા ફળ વટાના જેવા થાય છે. તે ફળ ઉપર ઘોળાં દીપકા હોય છે.

૪૨—Culaneha, Tinos Qora Cardifolia, સાપના
ઝેરનો કિતાર—સાપના, વેળાનો કંઈ, દુધમાં બારી સખવો દરદીને
તે પાણીમાં ધસીને પાવો, દરદી બેસુધ થયેલો હોય તો કંઈ તાજા
વાંપર મસળે બજુવર બેસુધ થયું હોય તો તેની રજો કંઈ મસ
ળવો, ફૂંસામરીમાં આવે ને કંઈ ધસીને પાવો એના મુળીઆમાં
એવેજ ગુણ છે.

૪૨—બોહોની એક જાતનો વેળો છે તે કાઠાનપુર, બેરલીયાં
માય છે, નોરીએ (બેરતો દુશ્મન) બાનવર એના પાન ખેરાક તરીકે
ખાય છે. નોરીઆને સાંપ દબે એટલે નોરીઆ આ વેળાનું મુળ ખાય
છે ત્યારે દંખ ચઢતો નથી.

સાંપનો દંખ ઉતરે—સાંપથી દંખાયલા દરદીને ૧ વાલ
બોહોનીનું મુળ ખવાડે તો ઝેર ચઢે નહીં.

મદારી લોકો બોહોનીની જાલનો જુકા સાંપથી દંખાયલા
દરદીને સુધાડે છે જેથી સાંપનું ઝેર ચઢતું નથી.

સાંપના ઝેરની કાચળી કઢાણી હોય ત્યારે સાંપને તોપલીમાં
બંધ કરે છે તે વેળા બોહોનીની જાલનો જુકા તોપલીમાં મુકે છે.
જેથી સાંપ ઉંઘનસી અને નખજો બને છે.

૪૪=જુના પીપળાના મુળની જાલનું ચુરણ તપકીરની માફક
દરદી સુગે, રોજ ૨) વાર સુગે, તેથી ઓકારી આવે અને ઝેડેર
ઉતરે. જે નાકમાંથી લોહી પડે તો તે વધારે ફાયદા બરેલું બજુનું.

૪૫=લીમડાપરની ગા શેર ગળવેલને પાણી સાથે છુંદી તેના
રસ દરદીને પાવાથી વામીટ થશે અને ઝેર નીકળી જશે.

૪૬=દંખની આસપાસ જરીથી હડ મરાતી જુમળી વતે લોહી
ચુસે. ૧ દેડકાને (એન વધારે સારી) ચીરીને તે દંખવાળી જગાએ
બાંધે. તો અગત નરમ પડે અને ઝેર બહાર આવે.

૪૭=કાળા સાપનું ઝેર ઉતરે—દંખ આગળ જરીથી હેડ પાડીને
તે જગા ઉંદર ઉંદરને (નારી જાતીને) બાંધે.

૪૮=સાપના ઝેડેર માટે—મોટા એરંડીઆનું મુળ ધસી ૧)
તોલો પીવામાં આપે.

૪૯=સાપના દંખ ઉપર—મરઘીનો પીતો મસળે તો ઝેર ચઢે નહીં.

૫૦=લોળાં મરીને સરસાડાના ફુલના રસમાં ૭ દિવસ ઘુટવું
અથવા ૭ લાવના આપી, આ મરીનું ચુરણ ખાવામાં, સુંઘવામાં
અંગત કરવામાં વાપરવું.

૫૧=સાપનુ ઘેર ઉતરે—પાંચ તોલા મધુનાસીનો રસ દરદીને આપ તે બેઠારીમાં બેઠે નીકળે જાય. રસને સુધી રાખી તેનું મુજબ ના તેઓ ખવાડે તો તે ઉપર મુજબ કામ કરે.

૫૨=સાપનુ ઘેરે ઉતરે—ચોળા (એક જાતનો કઠોર) ના આકારને આકારના કુધથી ૪) વાર પત આંચે, તેજીકા ૧) વાજ ખવાડે.

૫૩=સાપ અને વીંછુના દંખ માટે—મીઠું અને કઠિ હુંદીને તરત દંખ પર મુકે. સાપના દંખ ઉપર મુકવાથી તે લેપડી લીલી થાય ત્યારે કઠાડી નાખી બીજી મુકવી,

૫૪=દરદી બેઠારીની થયે હોય જતા એક વાજ મોરથુથુ બારીક દરદીના નાકમાં મુકે, એક મમજે જાય તેમ મુકે તો ફાપ્પે થાય.

૫૫=સાપના ઘેરે માટે સાબરસીઆના નાના કટકા કરી તેને આસમાં વીટાળવા પછી તેને તાંબાની ડબ્બીમાં બંધ કરી તે ડબ્બીને તાપ આપવે. સાબરસીઆના કટકા પાકવા પછી સાપના દંખ ઉપર મુકે તો તે દંખ પર વળગી રહે; અને લીલો થાય ત્યારે કઠાડી કુધમાં ધુએ અને ફરી ફરી દંખ પર મુકવા કરે.

૫૬=સાપના દંખ માટે સાપનો મોહોરો બનાવવી—સાબરસીઆને આમલીના ચીચોડાના કદ જેવાં કટકા કરવા, તે કટકાને આસમાં વીટાળી તાંબાની ડબ્બીમાં પેક કરી જાણના તાપથી પકવવા. આ પકવેલો સાબરસીઆનો કટકા સાપના મોહરા તરીકે વેચાય છે. મહારીઓ આ કટકાની કીમત રૂપિયા પાંચ કહી પછી આવમાં ઉતરતાં ઉતરતાં એક આના પાંચથી વેચે છે. તેઓ એકના એકવીસ કરી લે છે. આ પકવેલા સાબરસીઆના કટકામાં ધ્યાને ખાટા સાપના મોહરામાં ગુણ એવો છે જે સાપના દંખ ઉપર પાણી લગાડીને જ્યારે એ મોહોરો મુકે છે ત્યારે તે કટકા દંખને વળગી રહે છે. ચોડીવારમાં છુટા પડે છે. આ છુટા પડેલા કટકાને કુધમાં ઘાષ પાછો ફરીથી દંખ ઉપર મુકે તો ફરીથી ચોટ છે. આ મુજબ દંખ ઉપર ત્રણવાર ચોટ છે. આ કીયા નજરે જોવાથી, અંજણમાં માણસો મહારી માંજે તે કીમત આ મોહરાની આપે છે.

૫૭=સાપનુ ઘેર ઉતરે—સાંપે કરડેલો માણસ ૩ દિન સુધી ચરતો નથી, એવી કહેવત ચાલે છે. પુરાવામાં એ છે જે કેટલાક કંચોડ મોકા સાંપે કરડેલા દરદીને રાખી મુકી તેની આમળ ૩ દિવસને શત ચાકું બળને કર્યા કરે છે. કેટલાક ગામમાં એવો રીવાજ છે કે સાંપે કરડેલા દરદીને લીમડાના કીડ ઉપર જોળી બાંધી તેમાં દિન-સુત્રની રાખે છે.

લીમડાને અને સાપના ઝેરને વેર છે. સાપે કરડેલા દરદીને લીમડો ખવાડે તો કડવો લાગતો નથી, ઝહેર ઉતરે ત્યારે કડવો લાગે છે. એટલે ઝેરનું જોર વધુ હોય તો લીમડાનો કડવાસ જણાય નહીં.

ધણે વખતે લીમડાનું જોર વધે ત્યારે ઝેરનું જોર ઘટે છે. લીમડો ઝોઝા પ્રમાણમાં લેવાથી ભુખ વધારે છે.

૫૮=સાપના દંખ મારે—રેહાનનો રસ ૫) તોલાં આપવો. ૩)
૪) વખત આપવાથી ધણું સખત ઝેર ધતરશે.

૫૯=સાપનો ડંખ—લસણ છુંદીને ગાયના ઘીમાં મેળવી દંખ ઉપર મેળવું.

સાપનું, વીચ્છનું, ઉંદરનું ઝહેર મટે—કાળાં મરીના ભુકાને લસનના રસ સાથે ગોળી બનાવી રાખે તેને પાણીમાં ધસી દરદીને અંજન કરે.

૬૦=સાપના દંખ મારે—દરદીને અંદક તોલો લીમડાના પાંતરાનો રસ પાયાજ કરવો. દંખ ઉતરે ત્યાં સુધી ૦, ૦, કલાકે પાવો.

૬૧=સાપનું ઝેર—દરદીને લીંબુનો રસ પીવામાં આપે અને શરીર ચોપડે. બે ત્રણ વાર આ મુજબ કરવું.

૬૨=સાપ ધામણ પુછકું મારે છે તે દરદી ઢાલી ઢાલીને મરે છે. તે દંખ ઉપર સરંકા જળડ લઇને તેમાં કપડું બીંજવી મુકે. સાપના દંખથી શરીર કુલે, લોહી નીકળે, તે વેળા ૨ તોલા સરંકા ૩, ૪, કલાકે પાવો.

૬૩=ચીત્રા સાપનું ઝેર ઉતરે—ઉમરાનું મુળાઉં ૦૧ તોલો પાણીમાં ધસીને પીવું અને ઘસાડો દંખ ઉપર મુકવો.

૬૪=ધાયડા સાપનું ઝેર ચઢે નહીં—અરદુસો, કપાસ, દતેરો, વાંઝણી કટોલી એમાંનું ઢાઉખી મુળાઉં ૦૧ તોલા જેટલું ગૌમત્રમાં ધસીને પાવું.

૬૫=ખાખરાના કુલને કેસુડા અને ફળાએને [ફળને] પીત પાપડો કહે છે. એનો ચુંદર હીરા દખનના જેવો છે.

આ ઝાડને કાળું બનાવવાની રીત—ખાખરાના ઝાડના થડ આગળ બે દાય ઉંડા ખાડો ખાદવો, અંદરના મુળને કાતરવું તેમાં ૦૧ શેર કાપેલાં બીલામાં ભરવાં. મુળ કાતરતાં જે વહેર પડેલો તે વહેર બીલામાંની ઉપર દાખવો, પછી મટાડાંએ ખારો પુરી નાંખવો. ૭ માસ સુધી દર અડવાડીએ એ ઝાડમાં પાણી સીપવું. એ ઝાડ માસ પછી કાળું થઈ જશે. જે ૭ માસમાં કાંડું ન થાય તો બે ત્રણ વાર એ કીચા ચાલુ રાખવી, એટલે દર ૭ માસે બીલામાં તેના મુળમાં દાટવું અને પાણી પાયા કરવું.

સાપનું ઝેર તરત ઉતરે—કાંઈ અથવા ખાખરાના ઝાડના ફુલ તથા અતિવીરની કળી દરદીને ખવડે અથવા ખાખરાના મુળ પાણીમાં ધસી પી

૬૬=સાપનું ઝેર ઉતરે—ચણી ભતના દંખ માટે કુકરપાડના પાનનો રસ દરદીની શક્તિ મુજબ પાવે. અથવા એના ફળની રેખા બે ગુળપુર સર્પ પાણી સાથે પાવી. દરદીને પાછવાડેથી ગરમી જણાય તો ઘી પાવું.

૬૭=સાપના ઝેર માટે જાણીતો દવાજ્ઞ—કુઓ બે ભતનો છે, જેને એકજ દાંડી છે તે નારી ભતી છે. તેમાં ગુણ નથી. શાખા કુટે છે તે નર ભતી છે. તે નર ભતીના આ છેડનો રસ ત્રણથી પાંચ તોલા દરદીને ૦-૦ કલાકે, ચાર વાર પાવે. એના રસની ટીકરી ખનાવી રાખે, બ્યારે ખપ પડે ત્યારે વાપરે. ખાતરી પુરવક મેલાજ છે.

૬૮=સાપનો દંખ નરમ પડે—કેળના કંદનો રસ ૧ તોલા દરદીને પાચ અને કુમળા પાનની લેપડી દંખ પર મુકે.

૬૯=સાપનું ઝેર ઉતરે—અરીકાને પાણીમાં ધસી દરદીને આંખે આંજે, આંખ સાથે થઇ જાય ત્યારેમાંપણુ અથવા ધી આંખે લગાડવાથી રતાસ મટે. સાપનું ઝેર સખ્ત હોય તો અરીકાનું પાણી પાચ અને ઉખતી કરાવે. અરીકાની છાલ ૦૧ તોલા અને ૦૧ સેર પાણી મેળવી પાચ, ૧ કલાક પછી ફરીફરી પાચ, ઝેર ઉતરે ત્યાં સુધી એકેક કલાકે પાચ ઝાડા ઉસરી થઇને ઝેર નીકળી જાય. ખેહોસ અથવા દરદીને પણુ ૦૧ ઇલાજથી ફાણ્દો થાય. દરદીના જડખાં ખેસી ગયા હોય તો અરીકા છુદીને જડખાં પર મસજે તો તે જડખાં ખુસે એટલે દવા પી શકાય.

૭૦=સાપનું ઝેર ઉતરે—બે તોલા અંકાલ જલ લઇ તેના કાકવો ખનાવી તેમાંથી બે તોલા દર અડધા કલા પાવે. અંકુલનું જ દરદીના મોંમાં રાખવું. બીજો ઇલાજ ૦૧ અંકાલનું તેલ બે આનીબાર લઈ બે તોલા ધીમાં મેળવી દર ૦૧ કલાકે દરદીને ખવાડવું.

૭૧=૫૭=સાપનું ઝેર ઉતરે—કનેરના ફુલ, સુકાં, તંબાકુની તપડીર દરેક અરધા તોલા, એલચીદાણા ૦૧ તોલા એનું ચુરણ દરદીને સુંકવું.

૭૨=કોળીઓ કરડે, સાપ કરડે, વીધું દંખે, સાંપની કુંઢથી શરીર સુકા આવે—અંકાલ દરદી માટે ઇલાજ—કાંસડીનું મુળીઉં.

લીલો અથવા સુકું ખાણીમાં ઘસી દેખ પર દગાડે તે સુકું ને ફરી ફરી લગાડી આ કરે.

૭૪—સાપનું ઝેર ચઢેલું હોય તે ઈસ્ટકમના કુળખાનો ઘસાયે ૦૧ તોલો અથવા વધારે દરદીને માઝે અને દેખ પર દગાડે. પહેલે દીવસે ઘણીવાર પાચ અને ઘણીવાર દગાડે. પછીના દીવસે રોજ ૧ વાર પાચ અને ૧ વાર લગાડે, એ મુળખ ૭ દીન ચાલુ રાખે.

૭૫—મુળીઆના જેવેજ ગુણુ એના પાતરામાંથી છે. આપે કરડેલો દરદી મેહોસ થય ગયો હોય, માથાપર મુકેલું બી ત્રવાતું બી નહીં હોય તો પશુ આ દલાજ ચાલુ કરવો. ફટકીને પાણીમાં ઘસીને તેના ૪-૫ ટીપા મેહોસ થયલા દરદીના નાકમાં બધે શીકરામાં નાખવાં આ દલાજથી દરદીના મોઢામાં શીણુ આવશે ત્યારે મોઢામાં લાકડાની વેલણુ ધાળી મોઢું ખુલ્લું કરે અને ઉપર મુળખ મુળને ઘસારો અથવા પાનનો રસ ૦૧, ૦૧ કલાકે દરદી કુશીયાર થાય ત્યાં સુધી આપ્યા કરે.

૭૬—ઉંઘમાં સાપ કરડે—માણસ ઉંઘેલું હોય અને સાપ કરડે ત્યારે દરદીને ફેર આવે અને સરીરે અમન બળે તે વખતેની અઢ દલાજ કરવો.

૭૭—સાપનું ઝેર—નવસારનું પાણી બનાવણું જે બાબુએ દેખ હોય તેની સાથે બાબુનાં કાનમાં આ પાણી નાખવું.

૭૮—સાપનું ઝેર ઉતરે—ફટકી ૨૦ મલોટીઆર, પાણી તોલ ૧ પાંચ, નવસારનાં અંરકનાં ટીપાં ૨૦ સાથે મેળવી દર ચાર કલાકે ૩, ૪ વાર પીવાથી ઝેર ઉતરે છે.

ઝેર સાપનું, ઉંદરનું, વીંછુંનું ઉતરે—કુલવેલી ફટકી અરધા પપ્પ-સાબાર ૨ તોલા પાણીમાં મેળવીને પાવી.

૭૯—સાપનું ઝેર ઉતરે—૦૧ તોલો ફટકી, નવસારનાં પાણીમાં મેળવી દરદીને પાવી. ૦૧, ૦૧, કલાકે ત્રણવાર પાવી, ઝોઢારી અથવા ઝેર ઉતરશે.

૮૦—સાપના ઝેર માટે—બકરીની લીડી બાળાને તેની ચાખ કરી ખાવામાં આપે; અને બકરીની લીડીનો લેપ કરવામાં આવે તો ઝેર ઉતરે છે.

૮૧—સાપનું ઝેર—સાપના ઝેરના દંખ ઉપર મરી, સરકા સાથે મેળવી લગાડે છે.

૮૨—સાપના દંખ માટે—(ત્રીકટું) સંભાળે મરી, સુકું અને પીપ્પ-રનું આખે અંજન કરે અને મોરચુથાનું વાગીટ આપે.

૬૩=સાપનું ઝેર—મદારીઆ સાપને કરડાવી, તરત ફટકીનું પાણી પીએ છે તેથી ઝેર ચઢતું નથી.

૬૪=સાપનું ઝેર—વીંછુનો ઝેર—ફટકી ૨૦ ગ્રેન, સ્પીરીટ એમોનીઆ આરોમેટીક બે આઉન્સ (અથવા ફટકી પીગળે તેટલું) એમાંથી વીસ ટીપાં પાંચ તોલા પાણી સાથે દર ચાર કલાકે આપવાથી ઝેર ઉતરે છે. વીંછુનો દંખ તરત ઉતરવા માટે છે.

૬૫=(પારડી SURAT) માં ' આકન બોકન ' અથવા આખલું, ખોખલું એ નામનું ઘાસ થાય છે તેને પાણીમાં છુંદી તેનો ના શેર રસ ૩ વાર પામે તો સાપનું ઝેર ઉતરે.

૬૬=સાપ ઝેરી છે તે જાણવા માટે—દરદીને મરચું ચવાડે તે તે તીખું ન લાગે તો જાણવું જો સાપ ઝેરી છે.

સાપના ઝેરનો ઉપાય—દંખવાળા દરદીને માણસનું મુતર પાંચ તોલા દશ દશ મીનીટ પાવું. વધુ પીવામાં અપાય તો અડચણ નથી. શરીરે ઘી સારી પેડે મસળવું. ઘળામાં ગરમી જણાય ગળુ સુકાય તો ઘી પાવું, સાપના દંખ માટે માણસનું મુત્ર ઉપયોગી છે એવું લણી વખત લખાયલું છે.

સાપના ૩૫ માટે તાત્કાળ ઉપાયો—સાપ કરડે કે નરત માણસનું મુતર મદારી લોકો પીવામાં લે છે તેથી સાપનું ઝેર લાગતું નથી.

૬૭=સાપનું ઝેર ઉતરે—નાતોલો મીઠું લઈ તેને આંકડાના દુધની જાવના આપે અને ખાંચના દુધમાં પીવાડે તો ઉલટી થઈ ઝેર ઉતરે છે.

૬૮=સાપના ઝેર માટે—સફેદ આંકડાના મુળ, સફેદ મરી, મોરચુકું, કુળવેળું સંભામે મેળવી તેની અંકેક માસાની ગોળી બનાવી તેમાંથી એક એળી દરદીને રોજ આપવી.

૬૯=ઝેર સાપનું, પંડરાનું, સોમલનું ઉતરે—કરંજના ઝાંઝડી ખાલનો રસ બે અથવા ત્રણ તોલા દરદીને પાચ તો વાતીટ થઈ જઈ ઝેર નીકળી જાય.

૭૦=સાપના ઝેર માટે—કુકડવેલના (તુતરવેલ=પાડાવેલ) પાલા નો રસ દરદીને લક્તી મુજબ એકથી વધુ તોલો પાવે.

૭૧=સાપનો દંખ મટે—કુતરીઆ ધાસને મુળ લઈ લાતીને રસ કોકડે દરદી બે મુઠા હોય જતાં આ રસ નવદોકથી ના શેર સુધી તેને પીવામાં આપે. શરીરે રસ ચોપડે અને તેને કુચો દંખ પર પાંચે તો દરદી ફુસીયાર થાએ એવું સુરણ આજ્ઞાથી પચુ ગુણ લાગે.

૯૨=સાપનુ ઝેર ઉતરે—૦૧ તોલો પકાવેલાં સમુદર ફળ
એકરોની પીસાળમાં ધસીને પાવું. (પકાવવાની રીત જુઓ
“સમુદર ફળ”]

સાપના ઝેરનું ઓષધ—સરસડાના ફળ, મુળની હાલ, થડની
અંતર હાલ, લીલાપાન, કુલ દરેક ૨૦ તોલા લઈ માણસના મુત્રમાં
વાટીને પછી ૧૦૦ તોલા મુત્રમાં મેળવવું, ચુલે ચઢાવી ખખડાવવું
અને તેમાં ૫૦ તોલા ધી નાખવું, મુત્ર સઘળું ખળી જાય ત્યારે
ખાટલીમાં ભરી રાખવું. ૧ સેર ધી દરદીને પાવાથી જરૂર દંખ ઉતરે
છે, ૫, રતલ સુધી પીવાની કાઠ દરદીને જરૂર જણાય છે. પીધેલું
ધી ઝાડા વાટે નિકળી જાય છે. જેમ ઝેર જખરું તેમ ધી વધુ
ખપે છે.

સાપના દંખવાલા દરદીને કાઠ વાર વીસકુટક જેવા ચાંકાં કુટી
નીકળે છે.

૯૩=સાપનો દંખ—તરત ઘંગાર મુકીને દંખ બાળી મુકેલા એ
પહેલો ઉપાય.

દંખની જગાપર નીચે અને ઉપર જોરથી પાટા બાંધવાથી લોચી
ફરતું બંધ થાય છે. અને ઝેર ચઢતું અટકે.

૯૪=સાપનું કરડેલું માણસ તણ દીવસ સુધી મરતું નથી, એવું
દેશી વધદું કહે છે. તે અત્રેજી વધદું અને આ જમાનાની સાધારણ
તાનતી નથી. પણ જેઓથી બને તેઓએ નીચેના સહેલા

ઉપાય અજમાવી જોવો—સાપના દંખથી બે શ્વેચ્છ થઈ પડેલા માણસને
આંખે સુરોખાર બારીક વાટીને આંજવા દરદી સુધીમાં આવે
અને તે જીવે છે એવી ખાત્રી થાય તો પછી અરીકાનું પાણી પાછને
તે દરદીને વામીટ કરાવવું. ૨-૩ વાર અરીકાનું પાણી પાછ વામીટ
કારાવ્યા પછી તેને ઉંધ બહુ આવે પણ જરા બી ઉંધવા દેવો નહીં.
સુધ્યા બોડીને પણ જાગત રાખવો એટલે હુશીયાર થશે. આ
ધલાજ ધણી બાળુએથી એક સરખી રીતે વખાણવામાં આવે છે

૯૫=સાપનો દંખ ઉતરે—જિરારું ફળ દંખ ઉપર બાંધે.

૯૬=સાપનું ઝેર ઉતરે—પાંચ તોલા ઉંધાફળીની જડ પાણી
સાથ વાટીને તેના બે ભાગ કરે. ૧ ભાગ દરદીને પાય. અરધા કઢાકે
પછી બીજો ભાગ પાય.

૯૭=ઉંધાફળીનો છોડ ૧૧૮ કુટ ઉંચો થાય છે, આસમાની
રંગના ફળ ઉંધા આવે છે. ફુલના ગુમખા થાય છે. ગર ગુમડા પક
વવાનો ગુણ એમાં છે.

૯૮—સાપનું ઝેર ઉતરે—આમ્મણના મુળનો કાઢાવો અથવા પાનનો રસ દરદીની શકતી જોઈ પાવો.

જો ગળામાં અગન બળે તો ઘી પાવું. ઘાળી કનેરનું મુળ પાણીમાં ધસી આંખમાં ટીપાં મુકવાં.

૯૯—સાપનો દંખ ઉતરે—પાંચ તોલા કપાસના પાનનો રસ દરદીને પાવો.

૧૦૦—સાપના દંખ મટિ—કરંબદાનું મુળ પાણીમાં ધસીને પાણીમાં વાટી ગાળીને પાવું. જો ઉઘટી ન થાય તો જાણવું જો ઝેર ચઢેલું નથી.

૧૦૧—સાપનો દંખ કોઈથી માણસ ચુસી શકે, ચુસનારના મોંમાં ઓગરા અથવા ધસારો કોઈથી જાતનો ન જાતે, ચુસનારે પાંડી અથવા ઘીના કોગળા કર્યા કરવા, ચુસાએલું ઝેર બદાર યુંકયા કરવું, ગળવું નહીં, ચુસનાર માણસને દારૂ પીવો જોઈએ. ૧ કલાક સુધી ચુસવું પડે છે. ચુસતાં ચુસતાં માણસ થાકી જાય તો બીજાને માણસ તરત વળગે.

૧૦૨—મરઘાનો સફરો દંખ ઉપર દાખવો. મરઘું મરી જાય તો બીજું લેવું. એ પ્રમાણે મરઘાં મુકયાં કરવાં. ઝેર હશે ત્યાં સુધી મરઘાં મરી જશે.

રૂમળી વાટે ઝેર ખેંચાય છે.

૧૦૩—દંખ મટિ—સાપરસીયું વા તોલો ધસીને પાણી સાથે પાવું.

૧૦૪—મરઘાની તાજી કલેજ દંખપર બાંધવી, તે ઠંડી પડે ને બીજી મુકવી.

૧૦૫—સાપ, વીછુ અને કુતરાનું ઝેર ઉતરે—સીતાફળનો અથવા રનસુખડીનો ઢળીઓ પાણીમાં ધસી દંખ ઉપર લગાડવો.

૧૦૬—સાપનું ઝહેર લાગે નહીં, સાંપ નાહશે—જો માણસ પાસે ૧ તોલાને આસરે રસ કપુર હોય તો સાંપ કરડે નહીં, તેનાથી સાંપ દુર નાહશે. જો કરડે તો ઝહેર ચઢે નહીં.

૧૦૭—સાપનું ઝેર—વજનાગ બે માસા પાણીમાં ધસીને તરત પાય તો ઝેર ચઢે નહીં. કેટલાક ગોવાળીઆઓ હમેશાં પોતાના પાસે વજનાગ રાખે છે.

૧૦૮—હીગ અને મધારો વજ બધે વાટીને હાથ પર અને ચરીરે લગાડી સાપને પકડે તો સાંપ કરડે નહીં.

૧૦૯—સાંપ નાહસે—મધકની, સીસમના વહેરની, હંજના કાદ-બાંની, ઘાણાની ધુંધથી સાંપ નાહસે.

૧૧૦—ગોળ કુડાળું જમીન પર પાડે તે જગા પર સાપ આવે નહીં સાપને ઘેરનો સીકાર બહુ પસંદ છે.

૧૧૧—સાપ કરડે નહીં—રીસામણીનું મૂળ હાથે બાંધે જાય તો મૂળનો લેપ શરીરે લગાડે.

ઝેર સઘળી જાતના ઉતરે.

૧—તાંદરજની બાજનો રસ પીવામાં લેવાથી કાઠખી જાતનું ઝેર ઉતરે છે.

૨—સરવે જાતના ઝેર માટે—આકડાના કુમળીઆં (કૂમળાં પાન) પાણી સાથે વાટી તેનો રસ ઘી સાથે દરદીને પાવે.

૩—દંખની જગા સરકાથી અથવા દારૂથી ઘોષને પાનમાં આવડાવે ત્યારે પાણી સાથે મેળવીને દંખ ઉપર લગાડવો, તરતનો પેહેલો ઉપાય એ છે.

૪—વીચ્છુ સીવાએના બધા ઝેરો જનનવરના દંખ ઉપર જંગલી કલાદરને છુદીને લેપડી બાંધે.

૫—તુમડી—પાતળ ગુચ્છી, ગુચ્છી, વાંદરાની ટોપી, કુંજ, ફનજ, ભુંડુંખી—નામડુંખી—આ ચીજ ગામ વેરાવલતાએ પાટણમાં ધણી મળે છે.

૬—દરેક જાતના ઝેર માટે આ લઘ્છી પાણી સાથે પીવામાં ધણી ફાયદો છે.

૭—તનાજ (ચોળાખ)ની બાજનો પાસેર રસ પાએ તો કાઠખી ઝેર ઉતરે, ન ઉતરે તો બાજ છુદીને ટાળવા ઉપર મુકવી.

૮—દરેક જનનવરના ઝેર માટે ઉપાય—ખીજેરાના બી તોડો ગાળા ફાકવા અથવા ખોખરા કરી પાણી સાથે પીવાં. ખીજેર તોડો ગાળા તો ફાકવો કરી પીવું.

૯—કુકડવેલ પીળાં ફૂલની, તેના ડીલ્વાનો બીકાળો ગાયના મૂત્ર સાથે પીએ.

૧૦—ગરમાળાનું મૂળ પાણીમાં ધસી નાખે મફત.

૧૧—અંકાળાના મૂળની બાજ પાણીમાં ધસી પીવાથી, ખનાજી ઘવજાનું દંખના ઝેર ઉતરે.

ઝેર સાપનું

૧૨-દટકડી ૨ થી ૪) વાઘ, મોળ સાથ મેળતી દર બે ક્ષણે દરદીને જમ્મે આ પાણી મળે, જાણીતો છે.

૧૩-પાનો વેલો સાથ છે, ફળ કદા અને મીઠાં એરી ૨ ના છે. કદા ફળવાળા વેલાનો કંદ પાણીમાં ઘસી દંખ ઉપર લગાડે અને લીમાં મેળતી ખરાડે, લીમાં લેવાથી જીભ સહેઆતી નથી અને મળુ મેસવું નથી.

૧૪-કટોળાની બે જાત છે; વાંઝ કટોળા ઉપર ફટ ફટ કુચ આવે છે અને બીજી જાત ઉપર ફળ આવે છે. વાંઝ કટોળાને પાણીમાં છુદી દંખ ઉપર લેપડી મુકે; અને પાણીમાં ઘસી પીએ તો જઠરા ભથતી જીઝેર નિકળે. વાંઝ કટોળી ઝેરને મારે છે તેનો પુરાવો જોળમાં અરીજી મેળતીને મકોરા (જલુવર) ને ખરાડે તો મકોરા ને ઝેર અંદર અને મુરઝાળ સાથ એ પછી વાંઝ કટોળાના કંદ ઉપર મેસાડે તો પાછા ફરીઆર થાય.

૧૫-નાલવેલ અને અવલવેલનાં કંદ ઉપર મુજબ વાપડે.

૧૬-વજનવેલ કડી (કાલીપાત)નો કંદ ઉપર મુજવાપડે વજનવેલ બે જાત છે; મીઠી છે તેને વેરડી કહે છે, કડીના વાસણમાં મુકે તો રસ બધાઇ જાય, સુકાપાનને પાણીમાં મુકે તો પાણી બધાઇ જાય.

૧૭-મોહરો સાપનો (Snake Stone) દંખ ઉપર દાખે તો તે વળગીજશે, બે મીનીટ પછી તે છુટા પડે ત્યારે પાણીમાં બોળવો, અને ફરી દંખ ઉપર મુકવો આ મુજબ દંખ ઉપર મોહરો વળગે ત્યાં સુધી કયાં કરવું બનાવતી મોહરો-પાંકાં સાથર સંગીને ફાવે તેનો કટકા કરવા તેને ઘાસમાં ત્રિટાળવા, તાંબાની દાખડીમાં મુકે, (તાંબાની રકાબી લીએ તે ઉપર બીજી ઘાંકેતો ચાલે) તેને જાણ્યામાં ઈમારતી પકવે તે કાળું થાયને વાપડે.

૧૮-વશુ અનુભવીઓનું કહેવું છેજ કે પાણીમાં દુબેલો અને સાપે કરડેલો દરદી, જળડી મરતો નથી, દરદી બેમુનીમાં અને મુબેલો જણાય છે, ત્રણ દીવસ સુધી તેને જીવવાની આસા છે.

ગુજરાતમાં ઘેડાઓની ૧) જાત છે તેમાં કેટલાં ઘેરાને સાપ કરડે, અને દરદી બેસુધ થાય ત્યારે દરદીને સુવાડી તે ઉપર લીમડાના પાનનો ઘગલો મુકે; અને બીજાઓ તેની આગળ બેપી જળન કલા કરે. કાંઈ દરદીને લીમડાના ઝાડ ઉપર બાંધી રાખવામાં આવે છે; આમ થવાથી ત્રણ દીવસની અંદર દરદી ફુસીઆર થાય છે.

૧૯—કુતરીઆં ધાસને તેના મૂળ સાથ કાઢી તેમાંથી રસ કાઢે તે રસ ૫) થી ૧૦) તો ૦ દરદાને પાણી રસ સરીરે ચોલે અને કુંચો દંખે પર બાંધે.

૨૦—ગરનીનાખી ચમતકારી જીપાય છે. ગરનીના મૂળનું ચુરણ ૧) તો. લીસાથ ખાંસથી ચામડીમાં પચેલું ઝેર ઊતરે. દુધ સાથ ખાય તો લોહીમાં મળેલું ઝેર ઊતરે, કંઠના ચુરણ સાથ ખાંચેતો માઉસમાં મળેલું ઝેર ઊતરે. હળદરના ચુરણ સાથ ખાયતો હાડકામાં લાગેલું ઝેર ઊતરે. આસંધના ચુરણ સાથ ખાંચે તો ચરખીમાં લાગેલું ઝેર ઊતરે. નોરવેલ કંદ સાથ ખાય તો વિર્યમાં મળેલું ઝેર ઊતરે.

૨૧—ગલોનો કંદ ૨) ૩) વાંસ દર ૦૧ કલાકે આપે તો ઉલટી થાય.

૨૨—કુકડવેલના પંચાગનો ભુકા ૨૫) તો સાકર ૧૦) તો. પાણી ૮૦) તોલા એનો રમ ૨) તો. દર દસ મીનીટ આપે.

૨૩—લીંબોળીનું મગજ જરા જરા કરી ૧) સેરખાય તો દરદી બચે.

૨૪—જમાલ ગોટાનો ૧) ડામદા છલાજ ૧) તો. જમાલ ગોટા, લાલ તેને લુગડામાં બાંધવો તે પોતલીને ૫૦) તો. ગાયના જાણુમાં મુકવી. થોડું પાણી નાખી ૪) કલાક ગરમ કરવું. પછી જમાલ ગોટાના બીની ઉપલી છાલ અને અંદરની હાલ કાઢી નાખવી. ફક્ત ચોખ્ખો મીઠા ૧) લાગને ૧૦) લાગ લીંબુના રસમાં ઘુટી ઘુટીને ગોળી બનાવે. તે ગોળી મોંઢાંની કુકમાં ઘસી દરદાની આંખે આંખે. દરદી મરેલા ન હોય પણ બેચુક હાલતમાં હોય તો ટુંશીયાર થાય. દરદી હવેના છે તે તપાસવા માટે તેના માથા પર છરીથી કાપ મુકવો. જે લોહી નિકળે તો જાણવું જે દરદીમાં જીવે છે. દરદી પાણી પીવા માંગે તે આપવું નહીં. દરદી ટુંશીયાર થયા પછી તેની આંખે અગત બળે ત્યારે આંખમાં માખણ આંખે.

૨૫—મેઘનાગ (તાંદળવેં)ના મૂળનો રસ ગુણુકારી છે.

૨૬—પાટલાળું (કાળીપાત)

દોહરો.

“ મેઘનાગ (તાંદળવેં) મૂળ રસ હે ગુણુકારી
પાટલાળું, (કાળીપાત) વિપ, દેતી તારી. ”

૨૭ “ દો વાલ ફટકી ઘત ચટાના,
પાંચ પાંચ ઘટીકાએ ખાના.

એ ઇલાજ ને જળદી કરે,
 સર્પ દસકા વિષકુ હરે. " ૧૦
 ૨૮ "તાલ પર ખારીક છે દેના,
 રક્ત બહે એસી બીધે જના,
 જમાસ ગોટા (નિપાદી) લુબદી મુકા.
 સર્પ વિષ દુખ હોત તુકી
 અનેક વખત અનુભવ લીધ્યા હે,
 જુને ક્યા સો સખજ્યા હે. "

૯૨-નોરવેલન પાનની લેપડી દંખ ઉપર મુકે અને એના બે પાન ખાએ.

૩૦-ચોડા આયુર્દનું મુગ ૪ વાલ; મરી ૪) વાલ, દુધ સાથ ખાવું.

૩૨-ક્યુતરનો આવાડ, માણસના ખાત, ગાયના સીંગડાના મુગ, ગોર, પીળાં ચાંદણ, જ્યનો લોટ, ધાણા, કપાસીઆના બીજ સરમે ભાગે લઈ તે ચુરણનો ૧) તો. ઇંગાર ઉપર મુકી આખે શરીર તેની ધુઈ આપે.

૩૨-ખાખરાના મુગ ૧૦ તો. પાણી ઘસી પીવા.

૩૩-લાઈકર પોતાસ ૧૫ ટીપા પાણી સાથે દર અરથે કલાકે પાવાં અને તે ટીપા પાણી સાથ મેળવી દંખ પર મેળવાં.

૩૪-કૃપાનો છાડનું ૧૦ તો. ચુરણ ખવાડે; તથા દંખ પર દાખે.

૩૫-દંખ ઉપર છરીનો કાપ મુકી તે ઉપર લાઈકર પોતાસ ૧) ભાગ, પાણી ૩) ભાગના પોતાં ચાલુ મુકવાં. પીવામાં નીચે મુજબ આપવું.

લાઈકર પોતાસ ૧ તો. બ્રાંડી ૧૦ તો. પાણી ૭) તોલા એમાંથી ૨) તો અંક કલાકે દરદીને પાવું (આશા મુકી બેઠેલા દરદીને ફાયદો થયલો જણાયલો છે.)

૩૬-સાપ કરડે કે તરત બાલકનું મુતર ૩) તો. પાવું અથવા દરદી પોતાનું મુતર ૩) તો. પીવું આથી ઝેર લાગુ પડસે નહી. આ ઇલાજ જાણીતો છે મુતરમાં એમોન્યાનો ભાગ છે વીચ્છુંના અને સાપના દંખ ઉપર એમોન્યા મુકાય છે. અંગ્રેજ વૈદ્યમાં તે ઘણો જાણીતો ઇલાજ છે.

૩૭-તેપાળાના મીઠાને લીંબુના રસના પટ આપી ગોળી બનાવે, તે ગોળીને પાણીમાં ઘસી અંજન કરે તો બેસુધ દરદી હુશીઆર થાય.

૩૮=સમુદ્ર ફળ ગાયના મૂતરમાં થયેલી ખવાડે, અને કંખ પર લગાડે.
૩૯=શી અંકેક અમચી બરી દરદીને પાયા કરે. ૧) શેર સુધી પાંચે.

૪૦=ફટકડી ના અથવા ના પાંચે તે. ૨) ના કમકામ આપ્યા કરતી. ના શેર સુધી દરદીને ખવાડે લખાય.

૪૧=કુંમડીના ૨૨ (કડવી કુંમડી) : ૧) વાલ જેડી મધ ૧૫ વાલ, અને જેડી મધના ઉકાળામાં આપે.

૪૨=ચાપન, વળતર દરદી આપણ થાય તે કાપદો આપે, ઘેરુઓની કોષક જાતમાં લાલમાં એવું અને છે, ઘેરાઓ એકલા થઈ બે સુદ દરદીની આસપાસ બેસી ૩) દીન બળન કરે છે.

૪૩=કુતરીઆં ઘાસનો રસ આંખમાં આંખે, દંખ ઉપર મુકે અને પીવામાં બી આપે.

૪૪=નિપાળના મીઝેને લીંબુના રસમાં ૨૧) વાર પટ દીએ. તેની ગોળી બનાવે તેને માણસના મોઢાંની યુક સાથ ધસી અંજન કરે તો સખત એહેર બી ઉતરે, અંજનથી આંખ લાલ થાય ત્યારે થી લગાડે.

કુતરીઆ ઘાસનો રસ ચોમાસામાં કાઢી લીએ, તેમાં ત્રણ તેલા રસમાં ૧) તો. સ્પીરીટ નામે તો તે રસ આખુ વરસ ઉપયોગમાં આવી શકે.

૪૫=નોરવેલ-નોલીઆવેલ-સાપસન-એ વેળાનો કોષ બી લાગ પાણી સાથ વાટી દરદીને પાંચે; ગ્રહડો, ઉક્તી થયા વગર સાપનું એહેર જાતરે, તેમજ વાંદુલું અને અશીશુનુ બી ઉતરે તો તો. કંદ અથવા પાન પાણી સાથ પાંચે. દરદી એસુધ હોય તો એ રસ દરદીની છલ ઉપર અને છેક ગળાં સુધી ધમે, ન્યારે દરદી જરા દુશીઆર થાય ત્યારે રસ પાવે.

૪૬=કુંબાનો સત્વ કાગળની બીડીમાં દરદીના નાખમાં કુંકેતો, તેથી દરદી જરા દુશીઆર થાય એટલે સત્વ પાણી સાથ દરદીને પાંચે. કુંબાના પાનનો રસ દરદીના નાખમાં નાખે તો એસુધ દરદી દુશીઆર થાય.

૪૭=મોર પક્ષીના પિનામાં કાળાં મરીને વાટી સુકવે દરદીને એ ચુરણુ વારંમવાર સુંઘાડે.

૪૮=ત્રાંચાની વીંટી પહેરી રાખવાથી સાપ કરડે નહીં.

વાટી બનાવવાની રીતી-

મોરના પીઝની રાખ, ગોળ, ગુંગળ ચણાડી, ઘી, મધ, તંકણુ આર સંભાળે ઘુટીને સોનું ગાળવાની કુતડીમાં નાંખી, ખુબ તપાવી.

ત્રાંકુ દાટે, જેમ આળસી આમાંથી ત્રાંકુ દાટે છે તેમ (આળસીઆમાં ત્રાંકુ અને ફેસ ફેસ છે) એ બાળાની વીટી બહુ ઝડપે કરે છે.

૪૮=સમુદ્ર ફળને લસણના રસમાં ધસી દરદીને આંજે.

૪૯=મણોટી (સહેદ વધારે સારી) ના મુળ પાણીમાં ધસી પાએ અને દંખ પર લગાડે.

૫૦=કરોળીઆ નામનો છેડ જુવારના ખેતરમાં થાય છે તેના સુકા પાનને પાણીમાં બીજની રસ કાઢી દરદીને પાએ.

૫૨=વાંઝ કરોળીના કંઠના કટકા કરે તેને ૭ દિન મૌમુતમાં રાખી સુકવી રાખે; ખપપડે ત્યારે દરદીને ૧) તાલેા ખવાડે અને દંખ પર બાંધે.

૫૩=વેવડીનું મૂળ, પાણીમાં ધસી પાએ, આંખે આંજે, સુંધાડે અને દંખ પર મુકે.

૫૪=રીસામણીનું મુળ પાણીમાં ધસે હાથે લગાડે અથવા એનું મૂળ હાથે બાંધે તો સાપ કરડે તો એહેર ચઢવાનો ભય નથી; તેથી આ ઇલાજ કરી ભયંકર સાપ પકડવામાં કાંઈ ધારતી નથી.

૫૫=કાળી માટીની લેપડી સાપના તેમજ વીધુના ડંખ પર દર એ કસકે મુકવી.

૫૬=જમીનમાં દરદીને દાટે; બેમુઠ :થયો હોય છતાં દરદીને જમીનમાં દાટે મોંદું ખુલ્લું રાખે.

૫૭=લીમડાના પાન રોજ ખાનારને તેમજ અશ્વિ ખાનારને સાપનું એહેર ચઢવું નથી.

૫૮=ન્યાં તુળસી હોય ત્યાં સાપ આવે નહીં; સાપના દંખ ઉપર તુળસીની લેપડી મુકે. એહેર ચુસાઈને લેપડી કાળી થાય ત્યારે બીજી નવી મુકે એ મુજબ મુક્યા કરે, ન્યાં સુધી બધું એહેર ચુસાએ ત્યાં સુધી.

૫૯=કવચનું બીજ પથર પર ધસી દંખ પર ચોંટાડે તો મોઢરાની માફક કામ કરે.

૬૦=અરીઠાનું ચુરણ ના તો. પાણી સાથે દરદીને પાવું જડનાં બંધ થયાં હોય તો ચુરણ દાંતના પારા પર ધસવું દરદી ફુસીઆર થાયને પછી ના તો. ચુરણ ખવાડવું. સાપના દંખથી શરીર દાટે તો દરદી તે રોજ ના વાલ ચુરણ ખવાડીઆ કરવું.

૬૧=કેળના અડના થડનો રસ દરદીને પાવે.

૬૨=કુખડાના પાનનો રસ પાવાથી કાળા સાપનું ઝેર ઉતરે.

૬૩-ધંગારીઆ ને કપડાં ધોવાના કામમાં આવે છે તેની ધુંધ આપવી.

૬૪-વાંઝણી કે કોડી=કટોળી, =વાંઝકોડા, એના મૂળ માજરના જેવાં થાય છે; કંદ આખુ વરસ જમીનમાં રહે છે; ચોમાસામાં કુટી વેળા થાય છે ઉપર પીળાં ફુલ થાય છે; તેના ૧) તો. નો રસ પીવાથી સાપનું, ઉંદરનું, બીતગરોડીનું ઝેહેર ઉતરે.

૬૫-સાપનું ઝેહેર લાગે નહીં—

ઘોડાવજની વાસ સાપને લાવે નહીં; મદારીલોક સાપ પકડતાં પહેલાં ઘોડાવજ ચાવી મેંદ્રોમાં રાખે છે.

સાપ ઘરમાં દાખલ થઈ ન શકે માટે રતનાગીરીમાં ઘરો આગળ, દરવાજા આગળ ઘોડાવજનું ઝાડ રોપે છે. હીંગ, અને ઘોડાવજ પાણીમાં ઘસી હાથે લગાડે પછી સાપ પકડે તો સાપ દંખ મારે નહીં, અને ધંગના વાસથી ખેબાન જેવો થાય.

ધંતુરાનું ઝેર ઉતરે.

૧=એંચરીમણીનો રસ ૪) તોલા પીવો.

૨=કપાસીઆના મગજનો કાંચ (કાહવો) પાવો.

૩=તલનું તેલ ૧) તોલા ગરમ પાણી સાથે પીવું.

૪=ઘી પીવું અથવા દહીં ખાવું.

ધંતુરાનું ઝેર અને તેની કેફ ઉતરે—સાત ઝેરંડીઆના મુળ પાણીમાં વાટી પીએ.

ધંતુરાના ઝેર માટે—વેગણના ૨ કટકા કરી તેને પાણીમાં ખુબ જેળવી તે પાણી પાવું અથવા ૨ તોલા ગજિમુતર પાવું અથવા ૧ તોલા નીમક (મીઠું) પાણીમાં દોહી પાવું.

૫=ધંતુરાનું ઝેર ઉતરે—ગાયનું દુધ અને સફિર ગરમ કરી પાવું.

૬=ધંતુરાનું અને કરેણુ ઝાડનું ઝેર ઉતરે—દુધમાં સફિર દોહવી પીવું.

૭=ધંતુરાના ઝેરવાળાં દરદીની આંખની કાકા મોટી થાય છે. દીવાની રોશની જેવાથી કેફ વધુ થકે છે. કપાસના બીજ ખાવામાં લેવાથી અને કપાસના બીજનો અને કપાસના ફુલનો કાહવો પીવાથી ઝેર ઉતરે.

૮=જેઠીમધના મૂળીઆનો કાવો (કાહવો) પાવો.

કેરોસન તેલનું ઝેર.

હેર માપરૂં ખાવાથી ઊતરે

ઝેર ખંતુરના.

૧=વી માથે ધસે તો પીવાની દવા કરતાં જળડી ફાવેલો થાય.

૨=સોનાના વરખ ૨૫) ને ૪] સ્તંભ પાણી માં ઊકાળે, તે પાણી દરદીને પીવામાં આપે. વરખ વગરનું ઊકાળેનું પાણી યજ્ઞ કરે નહીં.

૩=સંખાવળીનું પંચાંગ પાણીમાં વાટી પીએ.

૪=સમુદ્ર ફળ ગોમૂત્રમાં પીએ.

ઝેર નિપાળાનું.

થોડા વજનો કોસસો ૩) વાદ પાણી સાથે આપે.

પાયણ જાણુવરનું ઝેર.

કચ્છના રણમાં આ જાણુવર થાય છે, તેના ઝેરથી માણસ જાંબમાં મરે છે. કાંદાના વાસથીથી એ જનવર દુર નાસે છે.

વચનાગનું ઝેર ઉતરે.

વચનાગનું ઝેર ઉતરે—૦૧ તોલો ટંકણખાર ધી સાથે ખાવે.

જોડો દંખે

૧=જોડો દંખે તે ઉપર—સ્તનજોતનું દુધ લગાડીઆ કરવું.

૨=જીની કામરી અને જીનું રફ થયેલું ચામડું ધસીને લગાડીઆ કરવું.

ઝેર-દંખ માંખીના અને ભમરાનો.

૧=તારાની કુંચી, પોક્કલ હોય તે દંખ ઉપર દાખે કુંચીના પોળાણુ ભાગમાં દંખ વાળો ભાગ ઉપસી આવશે, દંખનો કોટા ઉપર તરી આવશે. તે ખેંચી કાઢવો.

૨=મગ અથવા મસુરની દાળને મજીમુતરમાં વાટવી તેને કાળા મટાડી સાથે મેળવી લેપડી મુકવી.

તરસ મટે-પાણીની સોસ મટે-મોંઢાની ગરમી સારી થાય.

૧=ગુલાબી ખીલી—કાથાને ગુલાબજળમાં પીગળાવીને તેની ગાળા અથવા ટીકરી બનાવે તે મોઢામાં રાખે.

૨=સોનું રૂપ, અથવા લોખંડથી ગ્રમ્લું પાણી પીવું.

૩=જાતીપરની દાહ તરસ મટે—ક્રદ્વના વાસણમાં પીવાનું પાણી રાખી તેમાં છુદેલા ઘાણાની પોતલી મુકી રાખે, અને તે પાણી પીએ. રોજ નવું પાણી બનાવી પીએ.

૪=તરસ મટે—ખાટાં લીંબુ ૨=૩ નો રસ ખાંડ સાથે ચોળી ગાળી ને પાણી સાથ પીએ છે.

૫=તાવમાં તરસ લાગે તો સુખડ તોલો, ૧ પાણી ૧ાં સેર સાથે ઉકાળી તે પાણી પીવામાં લીએ તો તરસ મટે.

૬=તરસ મટાડવા મટે—સુક તોલો ૧ અથવા સુખડ તોલો પાણી સેર ૧ા માં ઉકાળીને તે પાણી પીવામાં લેવું.

૭=સોપારી ચુસવાથી હુકં છુટે અને તરસ મટે.

૮=તરસ મટાડે-મોઢાનો કડવાસ કાપે. ઝાડો લાગે-કાળી દરાખ ખાવાથી તથા તેનું સરખત પીવાથી ઉપલી અસર થાય છે. દરાખ વાપડતાં તેના ઠરીઆ હમેશા કઢાડી નાખવા નોંધએ.

તરસ મટે. પાણીની સોસ મટે.

પાણીની તરસ મટે.

૯=વરીઆળીનું સરખત પાણી સાથ પીવું.

૧૦=ગોળનું પાણી પીવું.

૧૧=વડી વડવડી અથવા પીપળાની જાલની રાખ ૫) તો પાણી ૧) સેરમાં મેળવે; તેનું નિતર પાણી પીએ.

૧૨=ખારકનો ઠળાઓ મોંમાં રાખી ચુસે.

૧૩=ખડસેળાઆનું પાણી પીએ.

તાઢ વાઢને આવતો તાવ-મેલેરીયા-વપમ

જવર-સતત-સંતત.

૧=મેલેરીયા તાવ, ચામાસાની ખગટેલી હવાથી થતા^૧તાવો, ઝેગીઢિ, ફુજલ જવર અને ટાઢવાઢને આવતો રોઢઢો, આંતરીઓ, [તરીમો] અને ચોડીઓ તાવ.

ચામાસાંની ખરાય હવા શરીરને લાગુ પડે તો મેલેરીયા તાવ આવે. જો હવાની ખરાય અસર લોડીમાં લાગુ પડે તે તાવ ૧૨ કલાકને અંતરે આવે; જો ખરાય હવા માડિસમાં પેડી તો ૨૪ કલાકે તાવ પાછો આવે, જો મેડમાં દાખલ થઈ તો તાવ ૪૮ કલાકે પાછો આવે. જો. હાડકામાં પેડી ગઈ તો ૭૨ કલાકે તાવ પાછો આવે.

કાષ્ટ ખી કડવા વસાળાનો કાલ્લો કાપડો આવે. જેમકે ખડસળીઓ, લીમડો, કરીઆતું, અલિચિય, ગળો, પીપળીમુળ, કદું અમાંથી ઝેંકનું ચુરણ ના તો. ખાતું.

સુંક, ધાણા, તજ, ગોખડનો ઉઢાળો પીવો.

૨=કરીઆતું, સુંક, ગળો રતાંજડીનો કવાડ પીવો.

૩=તુલસી અથવા કુળાનો રસ મરી સાથ પીવો.

૪=સુંક, જીરું, ગોળ, પાણી સાથ પીવો.

૫=લીમડાના છાલ. ધાણા, સુંકનો ઉઢાળો.

સરદી, તાડ, } પીપર, પીપળીમુળ, કુલીજન, જવ્વી, સુંક.
ભુખું વધે. } લવંગ, તજ, કાવા મરી, રહેદ મરી, નીતેતર
(લીસેતર) એનો કાલ્લો રોજ એ વાર પીવો.

૬=કબુતરનો આધાર ૧ તાવો લેવો તેને સુકવી ગોળ સાથ મેળવી નવ ગોળી કરી. ૧ ગોળી દિવસમાં ૩ વાર નાવ ગયા પછી આપવી. દીન ૩ થી ૬ સુકવી ચાતુ રાખવી.

૭=અરદીવાળો તાવ અટકાવવા માટે જરાં ગાથે લીંગ ખાતો.

૮=તાવ ટાઢીઆ; આંતરીયા, મટે—તયકાને ભુજી ઉપરથી છોતતાં કાઢાડીને અદરની મી નો ભુકા કરી ત્રીજે લાગે કાળા મરી મેળવીને કાચના ભુચની શીશીમાં રાખતું, માવા ૧પરી ૩૦ વડે ભાર. એ પલ્લવીસ ભોનદીસીજિલા કમપાઉંડ કહેવાય છે.

એ ઉપરી દવા (કુળનાઇન ટેનેટ) ફેયરી શીજિજીની ઉજની માફક કામ કરે છે, ચોડીઓ તાવ આવવાની વડી હોય તે આગળ

એમાંથી પડીકા ૧૫ થી ૩૦ ઐનના ત્રણ ત્રણ કલાકે આપવાં, ગર્ભવાળી સ્ત્રીને આપવામાં અડચણ નથી.

૯=કાચકા અને મરીના બુકાને પક્ષીસ ઐનડી સીકિંલા કમ-પાઉંડ કહે છે. હાંડી કાળીને આવતા દરેક તાવમાં ૧૫ થી ૩૦ ઐર્ન ૧ વખત તે આપવા છે. જે દીવસે તાવ આવવાનો હોય તે દીવસે તાવ આવે તે પહેલા ત્રણ ત્રણ કલાકે પડીકા ૪ આપવા તાવ સાથે પાંચ દુધાવા હોય તે લવેંગ ૧ દરેક પાઉંડર સાથે મેળવીને આપવું.

૧૦=કપાસીઆનું મગજ ૧ શેર ને ૧૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળીને ૧ શેર પાણી રાખવું. ટાંક ભરાય તેની ૧ કલાક આનળ એ પાણી ૧ ચમચો ભરીને દરદીને પાવું.

૧૧=તંદીઆની લાહના મુળોઆં બહુ બારીક પીસી માથે મુકે તે તાવની ગરમી નેાડી થાય.

૧૨=આકાના કુસડા પાન ૨૦ ચેન્દી પાન સાથે ખાવા.

૧૩=તાદીઆ તોડા માટે અકરીર છલાજ નાંચે પ્રમાણે છે. સફેદ છર્ડ ૧ તોલો, આપકના સુકા પાન ૧૧૧ તોલો, કાચકાની મીઝ તોલો ૫ અને હાંડીપર તોલો ૧૦૦ આ સઘળી ચીજોને પીસીને ચણા જેવડી માળામાં ત્રણ ત્રણ કલાકે આપે.

ફેફસીકાનું—કપડા મુળોની કાચકાની મેળવણી ટાંકીયા તોલો માટે અક્રેજ ફેફસીકાનું તોલો ૧૦૦ સારું છે.

૧૪=કરચકુ જે દર્દીઆમાં થાય છે, તેને હીકરા ઉપર તડા બુકા બનાવવો. તાવ આવતા તે ત પકડા આ બુકા બે આની બાર મધ સાથે દીવસમાં ૩ વાર ખાવો.

૧૫=કેળવણીના પાન ૧૦, અથવા ૧૨ દીવસ રહે છે.

માટે ૬૦ દીવસના પાનગત પાન તેના બુકા કરી ૧૦ તોલો ફાટી પાણી સાથે દીવસમાં ૩ વાર લેવી.

૧૬=કાચકાના પાનના સર્વો દવા—કાકડું સુરણ ૧૦ તોલો તેના પડીના ૮ કાચકા તાવ આવવાનો હોય તેની ત્રણ કલાક આગળ એક પડીકું અને એ પ્રમાણે ત્રણ કલાક પછી ત્રીજું આપવું.

૧૭=નાવ ટાંકીયા નેાડીઆ તાવ, છતરમીટન—કાચકાના બુકા વાલ ૨) થી ૫) સુધી વજનમાં લઈ નેટલજ વજન મરી લાંબને તેની ૧) પડીકા બનાવે પાણી સાથે દીનમાં ૩) વાર લેવી.

૧૮+૧૯=ફેફસાણું (કુમાર) મુળ ૧ તોલો ગરમ પાણીમાં ખસીરે પીવાથી દિલડી ચઢે તાવ નરમ પડે.

૨૦-કરોળીઆના સફેદ પડ ત્રણ ગોળમાં મેળવી ખાવ તો સરવે જીતતા ટાઢીઆ તાવ ઉતરે.

૨૧-સરદીનો તાવ, ચોડીઓ, આંતરીના વગેરે માટે કાચકીના બીજને આતસ ઉપર ભુંછ ૧ ભાગ, મીઠું ૧ ભાગ, મેળવી ૦૧ તોલો સફારે આમદારે ફાકવો. અથવા કાચકીના કોડનો ૨૫ ૧ તોલો મધમાં પાવો. પાછલી રાતના પીવાથી જોનો યુક્ત વધે છે.

૨૨-મેલેરીઆ તાવ માટે આઠ કટોરીનું પાણી આપવું ઘાયુંજ કાયદેમંદ કહેવાય છે. મેલેરીઆ તાવને કહાય છે, પચારી પર મરવા પડેલાને ૧) વાર હુશિયારી આપે છે; ૨) કટોરીનું, ૨૪ કટોરીનું એ મુજબ ૬૪ કટોરીનું પાણી પીવે; જેમ વધારે કટોરી તેમ તેમાં યુક્ત વધે છે; અને મરવા જેવું કામ કરે છે. મેલાનીને ૧) વાર બાનમાં લાવે છે. બે તોલા પાણી દીવસમાં ૩) વાર પાવું.

આઠ કટોરીનું પાણી બનાવવાની રીત—૧) કટોરી એટલે મલાસ જેમાં ૧ વાર પીવાય એટલું પાણી રહે તેવી ૮) કટોરી પાણી લમ કાદવના વાસણમાં નાખી ઉકાળે તેમાં નેત્ર મરી, લવંગ, તજ, વાવડીંગ બધે આનીમાર નાંખે. ૧) કટોરી પાણી ૨૪ ને ગાળીને દરદીને પાવે. વસાણા વગર ઉકાળેલું પાણી પણ યુક્ત આપે છે.

બહુ સખત તાવ, વા, અચેતન, ઝાંઝ, ઉઝડી, શરીર થંડુ અસા-જ્ઞતા થયલા દરદીને ૬૪) કટોરીનું પાણી સાફ છે ત્યાં દવા, વસાણા બેદ ન હોય ત્યાં ઇલાજ, બહુ ઉપર લી છે.

૨૩-ટાઢીયા તાવ માટે સસ્તી દવા—લીટ્ટનાં તોલો ૧, પાણી તોલા ૨૦ માં ઉકાળો કરી તેમાંથી તોલા ૨૦ તાવ આવવા પહેલાં દરદીને પાવું.

૨૪-ટાઢીઓ તાવ—કુલવેલી ફટકા પાંચ ગ્રેન ચાર ચાર કલાકે આપવી.

૨૬-ટાઢીઓ તાવ જાય—કાળા દેમી અને સાકર સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો ફાકી તાવ આવવા પહેલાં પાણી સાથે ખાવ. બે કલાક સુધી પાણી પીએ નહીં.

૨૭-ટાઢીઆ તાવ માટે—કરીનાની સાથે મરચાંની ભુકી અથવા મરચાંનો અરક અપવાથી ઘણો ફાયદો છે.

૨૮-ટાઢીઆ તાવો માટે—માકડ ૩, તુળસીના પાતરાં ૩ એની ગોળમાં ગોળીકરવી. આની ૧ ગોળી દરરોજ ૩ થી ૬ દીવસ ખાવ તાવ જાય.

૨૯-તાદીઆ તાવ માટે—આખ્યાના વેળાના સારાત્રય પાતરાંને દીવેક્ષતી દુષ આપને, બાળુએ બાંધે તો તાવ જાય. આ પ્રયોગ હજી વપરાય છે.

૩૦-તાદીઆ તાવો સારા થાય—કરણનું મુળ આતવારે લાવેલું હોય તે દરદીને કાંઈ બાંધવું.

૩૧-મેકેરીઆ તાવ માટે મીઠાંને લોદાની કઢાઈમાં ત્રાંબાની કઢાઈ ન ચાલે) ગરમ કરવું. ધીમી આંચ રાખી કારી જેવું કરવું તેમાંથી ચમચે એક ભરી નીમક પાણી સાથે સહવારના પડોરમાં જુએ પેટ આપવું.

૩૨-તાવ તાદીઆ—સતાવરી અને છરાનું ચુરણ ૧ તોલો પાણી સાથે આપવું.

૩૩-મેકેરીઆ તાવ માટે અકમીર છે. લાંડીઆ કરણ છાંડનો કોઈ પણ ભાગ તે આંતી વગ્નમાં પાણી સાથે પાંચા. જેમ વધારે ગંધવાળો છે તેમ ચુણ વધારે છે.

૩૪-તાદીઆ તાવ માટે સસ્તી દવા—જમવા પેહેલાં દરદીએ લસણ અને નર વાટીને ખાતી. આ ઘણું સરસ ઉપાય છે.

૩૫-તાદીઆ તાવ માટે—સાટરા, પીતપાપડો દરેક પાંચ ભાગ, કાળા મરી ૪ ભાગ અને મધ ૩ ભાગ એ સઘળાની મેળવણી કરી, વાલ એકની ગોળી કરી જામે ગોળી ખાતી.

૩૬-તાદીઆ તાવ માટે—હરડેનું ચુરણ મધમાં આપવું અથવા ૦ તોલો છડં અને ૦ તોલો ગોળ ખવાડે.

૩૭-તાવ ખરામ પાણીના—(જવર દુર્જળ) હરડે, લલદર, જવખારનું ચુરણ લાંબાગે મેળવી ૦ અથવા ૦ તોલો પાણીમાં લેવું.

૩૮-તાદીઆ તાવ—કાચકાના ચુરણ સાથે જરા લીંગ મેળવીને ખાય તો ઘણું જલદી દાંપદો થાય.

૪૦-તાદીઆ તાવ માટે—કુતરીઆં ઘાસનો રસ દરદના પ્રમાણ પ્રમાણે એક અથવા બે તોલો પીવે.

૪૧-છડં ૦ તોલો સવાર સાંજ ખાઈને થંડું પાણી પીવું. કાંઈકાના પાનના રસમાં છરાંને પત આપે તો વધુ ચુણ થાય.

૪૨-દુર્લ્લી (નાગલી) વનસ્પતી વેલો છે, જેમાંથી દુધ નીકલે છે. નાગ અને સાપ આ દુધ ખોરાક તરીકે પીએ છે. તેથી એને નાગલી દુર્લ્લી કહે છે. એની ઉપર કળ થાય છે તે પાકીને કુટે છે ત્યારે ફતી માફક પુમણ નીકળી દવામાં ઉડે છે.

૪૭-મોઝા કાંઈ પુઝાં બોલ્યાં મેળી ખવાય છે. વામ, ચડાણે ખવાય નહીં તોજ ફાંપેલાં થાય.

૪૮-મોઝા તામ્રાસવળી આલેખત હોય ત્યારે, ધંતુરાના પાનનો રસ ના અથવા ના સોડો, દહીં જે તેમાંમાં મેળવી તાવ આવવાના વખતની એક કલાક આ ના દમદમને બચાડે.

૪૯-મોઝાની પાન ૧) સાડીમણ, ધંતુરાના પાન ૩૫, અકલમરો ના તોલો, પીપર ના તોલો, મરી ના તોલો, લવંગ ના તોલો, એની ચીની એર "જીવડી" ગોળાઓ કરે, એક ગોળી રસીવારે ખવાડે.

૫૦-મીનજનર માટે ગળાજીનીના મુત્ર ના તોલો ચોખાના ધુણુમ વડી વાવ.

૫૧-દરદીએ જમતાં પેહેલાં લસણ, અને તરતની ચટણી ખનાતી રોજ ખાવી.

૫૨-તાવ મેલેરીઆ-મેલેરીઆ તાવનો મોઝમ આવે ત્યારે ખાવાના ખોરાકમાં રોજ ફીંગ વાપર.

તાવ મેલેરીઆ=ટાઢીઆ તાવો, ચોખાઆનો તાવ મેલેરીઆ એટલું તાવ પાણીઆનો, વિષમજનર બાદરવાનો તાવ.

૫૩=કાચકાનો બુકા અને કીડામારીનું ચુગળ સંભાગે ના તો ખાવું.

૫૪=કાચકાના બુકાને, કીડામારીનું, અથવા ખડસેળીઆના રસની બાવના આને તો કાચકાની વાસ મટે અને ગુણુ રહે.

૫૦=પાણી ૮) (કટોરા કટોરા એટલે ગજારા જેમા ૧) વાગ પીવાય એટલું પાણી રહેતે) લઈ બીકાળે, તેમાં સુંકે, મરી, તજ, પીપર, લવંગ, વાયવડીંગ, દરેક બે આની બાર નાખે. પુગસી અને બીદલ્લીના પાન દરેક ૨) તો નાખે. ૧) કટોરા પાણી રહે તે દરદીને પાય આ મુજબ રોજ ૩) વાર પાય સરીર ચદુ પડીત હોય, બે સુધ્ધી હોય ઝાડો બળતીથી થતો હોય, તો તે દરેક માટે આ ઉપચોગી છે કસતુરી, કેસર, સ્પીરીટ એમોન્યા એરોમેટીક ડામ કરે છે. ૧૬, ૩૨, ૬૪ કટોરાનું ઉકાળી બાળેલું પાણી વધારે અને વધારે ગુણુ આપે છે.

૫૨-ખડસેળીઆ-મેલેરીઆ માટે બણો ઉપીચોગી છે. રામગાણુ અને વિશલ્લવ ઇસાજ છે. તાવ હોય, ન હોય તોપણ અપાય છે. પરસેસ અને પીસાળ લાવે, માથાનો દુખાવો અને નખગાઇ દુર કરે. એગીઉમીકસ્યર તરીક કામ કરે, ગજો અને ખરસેળીઆ સંભાગે લઈ

મરી નાખી બનાવે. ખડસેળીઆનુ ચુરણુ ગા: તો, મરી બેવાસ, રેજ ૩) માર પીએ.

૫૨=ધાપણુ (ગોદંતી હકતાલ) કુમારના પાદ વચે ધાપણુ મુકે, પકડ હદ કરી બાણના હંગારમાં સેકે, તે ધાપણુ પડે પડ મુલે ત્યારે પકડેલી સમજવી. ૧) વાલ ચુરણુ અળસીના પાણી સાથ આપે. તાવ સાથ ખાંસી હોય તો મધ સાથ આપે. પરસેવો આવે અને તાવ નિકળે.

૫૩=મળેરીઆ લાગુ પડે નહીં જે મધક કુખં દર અઠવાડીએ લીએ.

૫૪=તાડીઆ તાવે.

માગસમાં રહેતો તાવ

૧૨ કલાકમાં પાછો આવે

મદમાં " "

" " "

કંઠમાં " "

૪૮

" "

આમાં

૭૨

" "

" "

રેલના પાણીવાળી જગામાંથી, તેમજ વરસાદના પાણીવાળો જગામાંથી પાણી ઉડી જાય છે અને જમીન સુકાય છે ત્યારે ચોક્કસ હવા નિકળે છે તે પેતમાં જવાયા તાવ લાગુ પડે છે, એ ચોમાસાની તાવ છે. એ તાવ માટે સાગરગાટા ૨) ભાગ, આતિવિય ૧) ભાગનું ચુરણુ ૨ થી ૪) વાલ તાવ ન હોય ત્યારે ૩) ૩) લા આપે. કુખ- ૧ કરતાં વધુ ફાયદો કરે .

૫૪=તાડીઆ તાવવાળો દરદી પોતાની રહેવાની જગા બદલે, તેથી ન ફાયદો થાય તો ૧) ગામથી બીજે ગામ જાય તો તાવ હડી જાય.

૫૫=કરીઆતું, મોઢ, અતિવિય, સંભાગે ચુરણુ તાવ ન હોય ત્યારે ૩ થી ૬) વાલના પડીકાં ૩) ૩) કલાક આપે. એનો ઉકાળો કરી એંગીઝીમીકરચરના આકારમાં આપી શકાય.

૫૬=શાંકર અને મરી ફરંક ના તો. વાડીને પાણી સાથ પીવું. તાવ આવવાના વખતની ૧ કલાક આગળથી પીવું અને જે કલાક પાણી ન પીવું.

૫૭=લસણની કળી ૩) તત્ત ના તો. વાડી ચટણી બનાવી જમીઆં પેહેલાં ખાવી.

૫૮=વધારનું ઝીડું ના તો. સવારે અથવા રાત્રે ૧) વાર ખાવું.

૫૯=સરદીના તાવ માટે ફાગમારીના પાનનું ચુરણુ ૨) વાલ મરી ૨) વાલ, રેજ ૩) વાર ૩ દીવસ ખાવું.

૬૦—ભાદરવાનો તાલ અટકાવવા માટે દાહ્યગદરનો અઠ મુઠ્ઠા-
ધન જેવું કામ કરે છે.

૬૧—કુલાવેલી ફટકી, અને સાકરનું ચુરણ ૨) વાલ તાલ આવવા
પહેલાં દર ૩) કલાકે આપવું.

૬૨—દાહ્ય બળદરનો એકરૂકટ બાહરો ગોળ જેવો અને મરી
સંભાળે મેળવી ૧) સ્તી (રસેન) ની ગોળી બનાવી ૧) ગોળી દર ૩)
કલાકે આપે.

૬૩—શીડીપીપર, બસણ દરેક ૦૧ તો. દુધમાં ઉકાળા પીએ.

૬૪—ગુલેબનફસા, ૦૧ તો, કાળુલી દરેક ૦૧, ગ્રેનપદ્મ ૦
તો. મળાની વેળ ૦૧ તો, કરીઆતું ૦૧ તો, દેશી ગોળ ૨ તો,
પાણી ૦૧૧ શેર, ઉકાળી ૦૧ શેર રાખે એમાંથી રોજ ૩) વાર પીવું
કાંદો રોજ તાજે બનાવે.

૬૫—(આત્મારામ બ્રહ્મચારી) વચનાક પાણીમાં ધની, નખ અને
આંગળીઓ ઉપર લગાડે, ઉપર લુગડાંની પત્તી ચીટાળે તે બીની રાખે
બણીજ દાહ વાઘને આવતો તાલ નરમ પડે.

૬૬—પારવતીનું ઝાડ, જે ઉપર લાલ દાંડીના ફળ આવે છે, જે
કુલ અનુમાનજીને ચલાવે છે. તે ઝાડના ૫) પાન તાલ ચડે તે પહેલાં
ચાવી જવાં.

૬૭—અજમે, અથવા કાળીજીરી ૦૧૧ તો. એને ૦૧ શેર પાણીમાં
આખી રાત બીંજતી રાખે, તે પાણી ૫) તો. રોજ એ વાર પીએ.

૬૮—દાડડીના બીજ અને મરી સંભાળેનું ચુરણ ૧) પાઈબાર
દહી શાકેર સાથે સ્વાર સાંજ ખાય.

૬૯—તાલ અને જાતીનો મુઠ્ઠારો (Neemonia) દરજીનાં સીંચ-
ડાની ખાક ૧) ભાગ, મરી ૧/૨ ભાગ, એનું ચુરણ ૧) પાઈ બાર
મધ સાથે ખાએ.

૭૦—કરચલાંના ખાલી (મૃત) ગોળાં ભરતી વખતે દહીએ કીનારે
ધસડાઈ આવે છે. તેને લોખંડના ઠીકરાં ઉપર ઘી સાથે લેપી ચુરણ
બનાવવું. કારીના જુકા જેવું બનાવવું. ૪) વાલ જુકા, ૧) વાલ મરી
સાથ મેળવી દર ૩) કલાકે આપવાથી ટાઢીઓ તેમજ ઉંતો તાલ મટે.

૭૧—ભાંગ અથવા મરી કુષ નાઈન સાથે મેળવવાથી શુભ વધે છે.

૭૨—તાવની ગોળા-કળાયુનો, કુર્નિર્ધન, ધાપાન, અડ સેળીઆના
રસમાં ગોળી ૧) ૫ વાલની બનાવી આપે.

૭૩—બાળવાનું ગેઆસતેલ (કેરોસીન) ૩૦ ટીપાં સવારસાંજ
પીએ (આ તેલ ૨) તોલા સુધી પીવાએ તો નુકસાન નથી)

૧૪૪-નાગલી ફોલોનીના પાનનો રસ ૨) તો મરી ૨) વાજ
સવારે ૧) વાર પીવાથી તાવ જરૂર ખસે. ફરી આવે નહીં.

૧૪૫-ત્રિફળાની ગોળા ઓણીબાર જેવડી કરી ખાય તો સખળા
તાવ જાય.

૧૪૬-ભોંઝામળીના પંચાંગ ને ૭) મરી સાથ ખુબ વાટે, પાણી
સાથ મસળી ખુબ વાટે અને રોજ બે વાર ૩) દીન પીએ તો ટાઢીઓ
અને ઉનો તાવ જાય.

૧૪૭-૭૯-વચનાગને પાણીમા ઘસી દરદીના જમના હાથની
ખીજ આગળના પેડેલાં પેર પર લગાડે અને ને ઉપર પાટો બાંધે

૧૪૮-અભાના પાનને મરી સાથ વાટે, ગોળમાં ૧ વાલની ગોળી
ખનારી વાપડે. કુનાઇન જેવું કામ કરે.

૧૪૯-મરનારના અને ચોડીઆ તાવના દરદીને જમના હાથની.
ફોનીની પાલણી પાણુએ તળવણી (કાનફાડી) ના પાનની લેપડી
ચુકી ઉપર ૧) સંકરા મુંકે, ફોફાઓ ઉઠવાની સરળતા કરે અને
પાટો બાંધે. ૨) કલાક પછી ઉઠેલા ફોફાઓને સોપથી ફાડેલા ઘી
લગાડી ફાડેલા.

૧૫૦-તવર (તીવર) પીટીટના તાવના પાતરાં ૭ થી ૧૫) નાગર
બેલના પાન સાથ નાજ ૩) વાર ખાવાં, આમાં કુર્મનાઇન જેવા અવ-
શ્ય નથી. મરના સાથ આહ એની ખનારી પીવાય)

૧૫૧-તીવરના પાન ૧૦ તો. (ખયામાં સુકવેલા.) ૧) ખાટલી ૧ાઠ
સેરની, ૨) તીવરના પાણી અરક ખનાવે ૩૦) થી ૬૦) રીપાં રોજ ૩)
વાર પીએ. એવું સન્યત તથા ગોળા ખની શકે. લુખચરી બેહરાટ
સાથ, ૭૫થી વાર જરૂર ઘાળીને ખસે એ કુર્મનાઇનના અવગુણો તીવ-
રજાનથી.

૧૫૨-ખાવાનું મીઠું ફીકરાંપર શેકી કાઢીજેવું ખનાવે તે સવારે ૧)
અમચી ગરમ પાણીમાં આપે. ૩) કલાક ખોરાક ખવાડે નહીં; તરસ
લાગે તો બહુજ દમટી પાણી પાએ. ખોરાક હલકો ખાય. સરદીથી
જમ્યાવવું. ખીજ સવારે બી ઉપર મુજબ કરે.

૧૫૩-ગોમા (ફોમા) તો સત્વ ૧૫ માસો, કાલાં મરી ૨૫, તુળ-
સીના પાન ૫૦, કાચકા (કરકચ) ની મીચ ૧) માસો, ગરમ પાણી
સાથ પીવું.

ફોમોનો સત્વ ખનાવવાની રીત-કુળાના (ફોમોનો સત્વ પાનના
રસને કપડે ગળે તેમાં સરખા વજને પાણી નામે, ૨૪) કલાક રાખી
ઉપરનું પાણી કાઢી નાખે, થરાને કાળીમાંડનાખી ઊકળતાં પાણીના
વાસણ પર મુકી ચુરણ ખનાવે.

માત્રા ૧ માસો=૧૫ યેન.

૮૫-અરીકાની મીઠા ગોળ સાથે ખવાડે. કટકાક દરદીની પ્રકૃતિ એવી છે જે ગોળ ખાધા પછી બાજેજ દીને વેળાગર (વખત સરના) તાવ ચઢી આવે છે.

૮૬-મધુ હડીલા વિષમ જ્વર માટે—કાચકાના મીઠા ૪૭ તોલા સાલ સુકાં મર્યા ૦૧ તો. મેળવી ૧૭ વાલનુ પડીકુ મધ સાથે અથવા પાણી સાથે પેટેલી રાતરે અને પાછલી રાતરે ખવાડે દીવડના ખવાડે તેમાં ગુણ નહીં આવે. ૩૭ રાતમાં છ પડીકાં ખાય. દુધ અને ગોળ ખવાડે નહીં.

૮૭-કાગળનો અથવા વાંસના લાકડાના ૩૭ કટકા ઉપર કાષ્ઠથી વંચાય નહીં તેવા અસરે, કલમ અને કાલી સડીયાં (૧૭ ઈંચ લાંબો ૦૧ ઈંચ પોટોળો એવા કટકા ઉપર) નીચે મુજબ લખવું જે

(દરદીનું નામ આ જગાપર લખવું) દરદીના ચીડીઓ (અથવા આંતરીઓ હોય તો આંતરીઓ લખવો) તાવ જળે. ચીડી તખતી વખતે સ્વાસ્થ્ય રાખવો. અને મનને કપાલના બે ભવાં વચ્ચે રાખવું.

તાવ આવતાં બે કલાક પેટેલાં ૧૭ ચીડી (અથવા ૧ કામરી) ઉપર ૧) વાલ ઘી મુકવું તેને ઈંગાર ઉપર મુકી સરીર ધાંકીને દરદીને ધુધ આપવી. પેટેલી ચીડીથી અસર ન થાય, ધુધ આપવાથી તાવ ઊતરે નહીં તો બીજી તાવની વાડીએ, ઉપર મુજબ બીજી ચીડીની ધુધ આપવી ધુધ આપ્યાં છતાં તાવ ચાલુજ રહે તો ૨) કલાક પછી ત્રીજી ચીડીની ધુધ આપે.

૮૮-મુના ગેર, સુરો ખાર, ફલાવેલી ફટકીનું ચુગ્ગ એકેક વાલ ખાંડ સાથે રાંજ ૩૭ વાર ખાએ. ૮૭ દીન ચાલુ રાખે. દુધ અને તેની બનતર ખાવી નહીં.

૮૯-કરોળીઆની જાળના તાતનામંથી બતી બનાવે, તેલમાં બોળી કાજળ બનાવે, તે કાજળ દરદીને આંજે.

૯૦-ફટકડી ફુગવેલી ૧ વાલ અને બતાસા ૩૭ વાલ, તાવ ન હોય તે દીવસે આપવું. ૦૧ કલાક પાણી પીવા દેવું નહીં. સેંકડો દરદીના તાવ ગયો છે. કોલમની કાતરી રુઅથવા, (૦૧ તોલો) ૭ મરી વાટેલાં, નવટાંક પાણીમાં રાંધે બીજીવે, સવારે પાએ.

૯૧-કાચકા સેકલા ૦૧ તો. મરી ૦૧ વાલ, એના ૩) પડીકાં કરવાં, તાવની વારીને દીને તાવ આવવા પેટેલાં ૩) પડીકાં આપવાં એકેક કલાકને અંતરે આપવાં. જે તાવ આ ૩) પડીકાંથી ન હતો તો બીજી વારીને દીને ઉપર મુજબ બીજા ૩) પડીકાં આપવાં

૯૨-ભાંગ ગોળ સાથે આપવાથી સેંકડો દરદી સારા થાય છે. ભાંગ ખાધા પછી ઉંઘ આવે, ઊંઘમાંથી ફારેગ થયા પછી જીખ લાગે તો મગજ તર થાય તેવો ખોરાક લીએ.

૯૩-ધંતુરાના ૩૫ પાન યોગી લુંગડામાં વિટાળી તાવ આવે તે પેહેલાં ખાંધે. તાવ તેજ દીવસે ગય.

૯૪-ધંતુરાના પાનના રસના ૩) ટીપા દહી સાથે ખાએ, તાવ આવવા પેહેલાં ખાય તેજ ખાય નહી.

૯૫-દારૂડી-સુવર્ણ-ક્ષીરી-દારૂડીઓ, જીતકટો, બ્રહ્મદંડી, કાંટાસરીઓ-નંગલી ધતુરા-સત્યાનાસી આ બધા નામોનો એકજ ઝાડનો છોડ છે. એના પી ૬) વરસ સુધી બગડે નહી. એ વાલ અને અરધાં લીંબુનો રસ (આસરે ૦૦ તો.) તાવ આવતાં પેહેલાં એજ દીવસ પાવું.

૯૬-કાંટાસળીઆનું મુળ હાથે ખાંધે.

૯૭-બીટરના તાવ-૧૦૪ દીગરી હોય, બહારથી જણાય નહી, શરીર તવાય, દંદી ખાંધે, પીએ, ફરેહરે, પશુ તવાય, અતિવિષ ૧૦, ખાદુ રા. ફેલીશિઉજ ૧૧, એની વાલ ૧) ની ગોળી રોજ ૩) આપવી.

૯૮-ફાડરીઉં જેના પાન ઉપર કાળી છાંટ થાય છે જે ધોરના જીવડા મારવા માટે ખાવામાં આવે છે તેના ૩૫ પાન દરદીને ખવાડે.

૯૯-અંદુસરીના ૩૫ પાન દરદીને ખવાડે એ પશુ જીવજંતુ મારે છે. (પાન તોડવાની રીત-પાન લાવનાર નાઈને સુરજ ઉગીઆ પેહેલાં ઝાડ આગળ ગય. ઊગમન દિસાએ મોંડુ રાખે એટલે માણસનો ઓળો ઝાડ પર પડે નહી તેમ રાખવું. ઝાડને આમંતર કરવું, બોલવું જે તને તાવ ઉતારવાનાં દામ માટે લઈ જાજાં છું. ૩૫ પાન તોડવા. જતી વેળા પાંચુ ફરી જવું નહી.

૧૦૦-ખીલ્લીના પાન ૩) તો. લીંડીપીપરમળ, ધાણા, રતાંજલી, ધંજીવ ૧) ૧) તો. એનો ઉકાળો પીવો.

૧૦૧-ખીજડા ઝાડનું અથવા મેદીના ઝાડનું દાટણ કરે. સવારે ઉઠતાં વાર દાં-પશુ બોલ્યા વગર દાટણ કરે.

૧૦૨-તુળસીનો રસ ૨) તેમા. મરી ૪) વાલ નાખી આંતરીઆ તાવની વારીને દીને સવારે પીએ, પછી થંદા પાણીથી નાંદે, ખોરાક દહી કાત ખાએ તો તેજ દીવસે તાવ આવે નહી. જન આવે તે બેજા આવે પશુ પછી આવે નહી. ચાંડીઆ તાવ માટે ૩) વાસી

આ ઇલાજ ચાલુ રાખે છે. તુળસીમાં નર અને નારી છે. નર અને ગુણ્યાપે: નારી મરદને ગુણ્યા આપે. તુળસીમાં અજમાનો સ્વ છે અજમાના કુલના સધળા ગુણ તુળસીમાં છે. |

૧૦૩-ટાડીઆ તાવે માટે સોમલ, કરીઆતું, કાળીછરી, કડુ વાલવરંગ, નામકેસર દરેક ૧) તેલ પાનના રસમાં ખુબ વારી રાખ જેટલી ગોળી બનાવે ૨) ગોળી સવાર સાંજ પાણી સાથે ૧૨ દીવસ લીએ. સોમલને સુષ કરવાની રીત—૧) છંટની વચમાં ખાંચ પાડી તેને ઈમારા ઉપર મુકવો તેમાં સોમળ રાખવેલ છંટ ગરમ થયા પછે સોમળ ઉપર બુરાં કાઢેરાંનો રસ મુકવા કરવો બુરાં કાઢેરાંને જલ્દી ૧) શેર રસ કાઢે તે ૧) સેર રસ સોમળ પર પચાવે, સોમલ એકરી છે માટે બનાવત ઘણી સંભાળથી કરે.

૧૦૪-મનરોલ, ચુણો સંભાળે કુંવારના રસમાં ૨૪) કલાક ધુટે. ચણોટી જેવડી ગોળી વાળે, એકેક ગોળી સવાર સાંજ ૩) રીત આપે. ઉપરથી ખોરાક આપે નહીં તેા ઉલટી થાય.

૧૦૫-અરવાડ જાડને કાળીચઉદસને દીને ગોતરવું, ગુંગળની ધુંધ દેની, ચોખા વધાવવા, અને ખોલવું કે. “દમારે નેત્રે ત્યારે તમને લઈ જઈશું અને જે કામમાં લઈશું તે કામ તમારે કરવું પડશે.”

ત્યારે ખપ પડે ત્યારે મુળીગ્ર લાવવું. સનની દોરીથી ૭) માંડ વાળી બાંધવું. ગુગળની ધુંધ આપવી, અને દરદીના હાથ પર બાંધવું. ૧) મહીનો ગોળ ખાંચે નહીં. ગોળ ખાય તેા ૧) મહીને તાવ પાછો આવે.

૧૦૬-નવસારને પાણીમાં મેળવી ચુકે ચઢાવે ફરીથી બુધા નેના બનાવે તે વાપડવામાં વધારે ગુણવાળો છે. આ બુધા ૨) વાલ કરી આતાના પાણી સાથે આપે. કમળો, દરસ, બદતેર એ.

૧૦૭-રોગળીનું દાટણ કરવાથી તાવ જાય.

૧૦૮-હાડીઆ કરસળુના પાનનો રસ ૧) તેા. મરી ૪) વાલ પીવાથી તેમજ પાનનો રસ આંગળાથી અથવા મુંઘવાથી ચોડીએ જાય.

૧૦૯-કરંજના મીઠાને પાણીમાં ઘસી સુધે તેા અનેક જાતના તાવ જાય.

૧૧૦-ભાંગની ગોળી ગોળ સાથે બનાવી તાવ આવે નેના ૧) કલાક પેહલાં આપવી.

૧૧૧-ચોડીઆ તાવ માટે કુલાવેલી ફટકી ૧) વાલ ખતાસામાં આપવી. તાવ ગયા પછી ૧) લે અને બીજે દાવસે રાતરે આપવી. તાવની વારીને દીવસે સવારે સુરજ ઉગવા પેહેલા આપવી. ગોળ ખાવા દેવા નહી. પણ ગોળમાં દવા આપે.

૧૧૨-ચોડીઆ માટે ઘોળી કરણુનુ મુળ અને આકરાનું મૂલનું ચુરણ સંભામે બેજ વાર અંકેક રતી ખાઓ.

૧૧૩-તાવ ચઢે તે પેહેલા ફરદીએ થંદા પાણીથી નાહવું અને દહી ભાત ખાવું. આ કારીઆ ૩) દીન કરવી, જે ફરદીને પીતનો તાવ હોય તેનું શરીર ગરમ રહે. કફના તાવવાળાનું શરીર થંદુ રહે.

પિત જ્વર-ચોમાસાનો તાવ

૧-તત્તવણી-તટકરીના પાનની લુગડા કરી એક હાથના કાંડા ઉપર મુકે તે ફાફડીઆ ઉંડે, તે ફાંટે તો તાવ નરમ પડે.

૨-તાવ પીતનો-કરેલાના પાનનો રસ ૧ પાલો, છઠ્ઠું નાખી ૩ દીન પાંચા.

૩-તાવ પીતનો જન્ય=તરસ મટે-મોથ અને ખડસળીઆ અંકેક તોડા લઈ એનાં ચાર પટ્ટીકાં કરવાં. ૧ પટ્ટીકું ઘેઠ શેર પાણીમાં ઉઘાળી તે પાણી કાઢવતા વાસણમાં આખી રાત રાખવું. દીવસે તે નીતારીને ફરદીને પાવું. આથી તરસ મટે છે અને તાવ જન્ય છે.

તાવ પિતનો.

૪-વરીઆળી સોદરનો કાંદો પાંચા.

૫-પીત પાપડો, પીતની તાવમાં બપોયના છે. ફેબ્રીફ્યુજનું કામ કરે છે.

વરસાદની ઇતુમાં આવનો તાવ વાતજ્વર	}	એ બધા તાવ સાધાગળ છે. (સાધ્ય છે)
સરદ " " " પિતજ્વર		
વસંત " " " કફજ્વર		
જે વરસાદ ઇતુમાં પિતજ્વર થાય તે તે જોખમ બરેલો (અસાધ્ય)		
સરદ ઇતુમાં કફજ્વર	"	"
વસંત ઇતુમાં વાત જ્વર	"	"

ફરેક ઇતુમાં તેનો કાવકનો વેદનના બારાક લેતા વેદન્યે. જે આપદ તાવમાં, આંખ, કાન, અથવા દ્રામ ઇત્રીને નુકસાન કરે તે આપદ જોખમ બરેલું સમજવું. તેજગ તાવમાં સોગ્ગ ચઢે તે જોખમ બરેલું.

ચાથીઆ તાવ માટે.

૧=અખયાદી કયાય એટલે દરડે, માથ, ધાણા, રતાંગરી, અર-
દુસીના પાન, ઈન્જવ, વાળા, ગરમાલો, કાલીપાટ, સુડે, ઠંડું, એનો
ઉકાળો કરેલા. એ ઉકાળો ૨)તાલા સુરજ ઉગીઆ પેહેલાં અને સુરજ
અસ્ત પામીઆ પછી પીવે.

૨-૩=કાળી તુલસીના પાન અને મરીની ગોળી ખાવી.

૪-નિગોડના પાનના રસમાં ફટકડી મુઝી ફુગવે તે વધુ ગુણ
કરે. ૧) તોલો ફટકડી માટે પુ તોલો નિગોડનો રસ લેવો.)

૫-કાંકચીઆ તોલો ૧૫. ખડસળીઆ તોલો ૧). કાળાં મરી
તોલો ૧) તુલસીના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવી આપવી.

૬-અગડીઆના પાનના રસનું ૧) દીપુ નાકમાં નાંખે.

૭-જુના ધીમાં હીંગ ઘસીને નાખે રાજ ૩૫ વાર સુધે.

૮-ફટકડી અને ખાંડનું સજાગે સુરજ કરી ૧૧ થી ૨૫
માસ દરદીના ઉમરના પ્રમાણમાં આપવું.

૯-ધંતુરાના બીને કાઢવની કુલીમા મુઝી કપડ હાંદ કરી અંગા-
રમાં મુકે. બીની રાખ થાય તે રાખ ૨) વાત્ર આંખ.

૧૦-કાળા ધંતુરાના પાન, નાગરવેલના પાન, કાલાં મરી એની
ગોળીઆ વટાણા જેવડી કરી સવાર સાંજ આપવી.

૧૧-ધંતુરાના પાતરા ૩, જુનાં ગોળ સાથે મેળવી ૧ વાલની
ગોળી કરીને એક ગોળી ૩ દીવસ સુધી દીવસમાં ૩ વાર ખાવી.

૧૨=અચીઆના પાતરાનો તથા ગાડનો રસ એ દીવસ સુધે
અથવા દીપાં ૫, નાકમાં એક દીવસ નાંખે.

૧૩-ચાથીઆ તાવ અને હાફન—કરાળીઆનું સંદેહ પડ ગોળ
સાથે ખાવાથી હાફજ અને ચાથીઆ તાવ મરી જાય છે.

૧૪-ચાથીઆ તાવ માટે કાસળી ઉપયોગી છે. ઉનજો કરી
પીવાય છે. કાસની ઘણી ઉપયોગી છે. જુખ લગાડે, ખાંડનું પાચન
કરે, લોહી સુધારે. શરીર ફુલી જાય તે માટે વપરાય છે. કાસનીમા
ટેરેકસેમાઈ રૂનો ગુણ વધારે છે.

૧૫-ચાથીઆ તાવ નરમ પડે—સડવારેસુરજ ઉગ્યા પેહેલાં
તાજી તરતનું દોઢેનું દુધ ચાર દીવસ રાજ ૧ વાર પીએ.

૧૬-ચાથીઆ તાવ માટે—ચાળી મુસળી ૧૧ અથવા ૧૧ તોલો
જાસમાં વાડી પીવી, ગરમીનો ચાથીઆ તાવ માટે.

૧૭-ધંતુરાના પાનના રસના બે ટીપા દહી સાથ મેળવીને તાવ ચઢે ત્યારે દરદી ખાય. દરદી બેહોશ થઈ જાય તેની ફકર નથી, દુશીયાર થાય ત્યારે મગની ખીચડી અને ઘી ખવાડવું. તાવ જરૂર નાસે.

૧૮-અચારનાં ફેરાં (બોર જેવાં) ના ઝાડનું મુળાઉં રીતસર કાપી લાવે, ચોખાના ધુવણમાં ઘસી એક તોલો ઘસાડો ખીજે.

૧૯-ચોથીઓ તાવ ચઢે ત્યારે—ટાંકાના પાણીએ નાહવું, ખીજ વાર તાવ આવે ત્યારે બી નાહવું. જેને થંડુ પાણી માફક આવે તેણે આ ઈલાજ કરવો.

૨૦-વિષમ જ્વર=ન્યમીટ વખતે આવતો તાવ દુધિલીના મુળાઆં કાન પર બાંધવાં. એના પાન ભાગરાના પાન જેવાં છે અને છોડપર સીંગ થાય છે.

૨૧-૦૧ વાણ ભાંગ ગોળ સાથ મેળવીને તાવ આવવાના વખત હોય તેની ૪ કલાક પહેલાં આપવી.

૨૨- ૧૧ તોલો ચુણો, બે તોલા લીંબુનો રસ અને બે તોલા પાણી એકઠાં મેળવવાં, તે એક રસ થાય ત્યારે દરદીને તાવ આવવાની એક કલાક આગળથી પાવું. ચુનાનો ગરમાયો લીંબુના રસથી મરી જાય અને સાબુદેટ એક લાઘમ બને.

૨૩-ચોથીઓ તાવ જાગે—ફના પાનનો રસ નર્મદારામાં મુકે.

૨૪-સનના બુના ટાટની રાખ ૧ વાણ ઘી સાથ ખવાડે.

૨૫-ચોથીઓ તાવનો ઈલાજ—ચોથીઓ તાવ ચડે ત્યારે ફકડેગ એક માસા ગોળમાં ખાંચ.

૨૬-ચોથીઓ તાવ માટે ધંતુરાના પાન બુના જાળ સાથે મેળવી ૧ વાણની ગોળી કરીને અંદક ગોળી ૩ દિવસ સુધી દાવસમાં ૩ વાર ખાની.

૨૭-ચોથીઓ તાવ માટે—મરી બે રતી, નવસાર ૩ રતી મેળવાને તાવની ચારીને દાવસે ખાવું.

૨૮-ચોથીઓ તાવ માટે—બુંજેલું મીઠું કાળી વેલું થયલું હોય, તેમાંથી ૦૧ તોલો પાણી સાથે મેળવીને ચોથીઓ તાવ નરમ પડ્યા પછી આપવું. ચોથી તાવ જાય છે. આ ઉપાયથી દરદીને તરસ બહુ લાગે તો થાંડું થંડું પાણી આપવું બુખ લાગે તો લલકા ખોરાક લેવો. સરદીથી દુર રહેવું.

૨૯-ચોથીઓ તાવ માટે—૦૧ તોલો સાટોડીનું મુળ પાનમાં મુકી ખાવું.

૩૦—ચાથીઆ અને તાઢીયા તાવો માટે—સીનકાના સલકસ અથવા કુખનામ્નિ ૩ ઇંનનું (અરધા વાલનું) પડીકું ૧ તાવ ચઢવાની એક કલાક આનળથી આપવું. ઉપરથી દુધ વગરની સાબુ ચાખાંની પાલી, તાવ ચઢે તે વેળા એક બીજી પડીકું આપવું. એક કલાક પછી ત્રીજું પડીકું આપવું.

૩૧—ચાથીઆ (તીજરી) તાવ માટે ૧ વાલ હીંગની ચોળી બનાવી સદવાર સાંજ બુખે પેટ મળવી.

૩૨—ચાથીઆ તાવ જનએ—સફેદ સાટોડીનું મુળ ૧૦ તોલા જોડવું માયના દુધમાં ધસીને પીવાડવું.

ચાથીઆ તાવ જનય—૧ વાલ સાપની કાંચળી ગોળ સાથે ખાય તે તાવ જનય.

૩૩—ચાથીઆ તાવ માટે—સુક, અરધુરાના પાતરાં અથવા દાખલી, દેવદાર, આમળા, દરેક અરધો તોલા, શાકિર ૨ તોલા, પાણી શેર ૧ એને ઉકાળી ૧૦ શેર પાણી રાખી પીવું.

૩૬—ચાથીઆ તાવ જનય—ત્રીફળાં ૧) તોલો દુધ સાથે પીવાથી ચાથીઆ તાવ જનય છે.

૩૭—ચાથીઆ તાવ માટે—સફેદ કરગુનું મુળ દરદીના કાને બાધે.

૩૮—ચાથીઆ તાવ માટે—કાંસડીના પાન ૩૦ તોડવાં. ૩ પાન તોડવાં અને બીજી અરધું પાન તોડવું. બાકી અરધુ પાન ઝાડપર લટકવું રાખવું, ૩૦ પાન દયેલીમાં મસળી દરદીને ખવાડે.

આંતરીઆ તાવ માટે.

૧—ખીજવંતના સારા ત્રણ પાંદડાં તોરી દરદીને ખવાડે, અરધુ પાન ઝાડપરજ રહેવા દીએ.

૨—પમારીઆના બીજ તથા મેથી સંભાળે વાડીને ૨૫ દિવસ સવાર સાંજ ૧ થી ૧૦ તોલો ખાવો.

૩—આંતરીઆ, ચાથીઆ તાવ જનએ—નાગલી દુધેલીના પાતરાંના રસ ૪ તોલા તથા ૧૦ તોલો મરી મેળવીને સવારમાં ૩) દિવસ પીવું. ધણા દરદીઆ એકજવાર દવા પીવાથી સારા થયાં છે.

૪—એકાંતરીઆ, (તરીઆ) ચાથીઆ તાવ—આ માટે તક્વણીના પાતરાનાં રસનાં દીપાં આંખમાં નાંખવા.

૫-તાવ ત્રીજે દિવસે આવે તે એકાંતરીઓ જ. એ માટે કરીઆતું, ગળો, સુંડ, કડુ, ચંદન દરેક સંભાગે મેળવવું, એનું ચુરણ ૦૧ તોલો ફાકવું.

૬-એકાંતરીઓ તાવ માટે ચમતકારી ઘડાજ.

કરોળીઆની જળના તાતણાની બત્તી બનાવે તે બત્તી તલના તેલમાં ભીંજવી બત્તી કરી ઢાળવા પાડે, તે ઢાળવાનું અંગન કરે.

૭-તાવ આંતરીઓ જન્ય-સેકટાની જાલ અણીદાર પથરથી કાઢાડવી ક્રોધ ઓગ્નરથી કાઢાડવી નહીં. તે જાલને પથરથી છુંદી લેપડી બનાવવી. કમરની નીચેના ભાગમાં હાડકાની ઉપર તે લેપડી બાધવી.

૮-૦૧ તોલો ઢાળી મુસળી પાણી સાથે ૭ દીવસ ખાવી.

૯-આંતરીઓ તાવ જન્ય - :પમારીઆના બીજ તથા મેથી સંભાગે વાટીને ૫ દીવસ સાંજ ૦૧ થી ૦૧ તોલો ખાવો.

૧૦-એકાંતરીઓ તાવ=(અન્નધુ) ૨૪ કલાકમાં એકવાર તાવ આવી ઉતરી જન્ય તે માટે મોથ, કાળી દરાખ, ઇંદ્રજવ સંભાગે મેળવી ચણા જેવડી ગોળી કરી આપવી.

૧૧-આંતરીઆ તાવની દવા-(Aguemixture) કરીઆતું, કડુ, ઇંદ્રજવ, વરીઆળી, લીમજીરડે, સુંડ, કાલીજીરી, ઘાણા, મરી, એકેક તોલો લેવા, પંદર ર્પીરીટ પંદર આઉસમાં સાત દીવસ ભીંજવી રાખી ગાલી લેવું. તેમાંથી ૦૧૧ તોલો દવા, અને એ તોલો પાણી સાથે મેલવીને સવાર સાંજ પીતી.

તાવ ટુટીઆનો (ઉટીઉ ટુટીઉ.)

૧-દાડીના બી એ વાલ, કુવેલી ફટકી વાલ ૧ એની પડીકા એક બનાવી દીવસમાં ત્રણ વાર લવી.

૨-ખાનાં લીંચુ ૧ ના રસ અને ૨ તોલા પાણી આ મુજબ દીવસમાં ત્રણ વાર પીવું.

૩-સુંડ અને મુદરાનની ચાલ આપવી.

૪-ઉટીઆ ટુટીઆ માટે-કાદવના વાસણમાં ૦૧ શેર મીઠું અને ૦૧ શેર જુની ઘંટના નાના કટકા મુકી તે ગરમ કરવા તે ગરમ થયતું વાસણ ઇંગારવાળી સમડી ઉપર મુકે. મીઠું ગરમ રાખી તેનો બાફ દરદીને આપે દીલે આપે. ૩) દીવસ સુધી રોજ એ વાર આ મુજબ બાફ આપી ઓઢાડીને સુવાડી દેવું. કુખાવો જરૂર નરમ પડે.

તાવ.

૧-સાધારણ તાવ માટે-ખોરાક નષ્ટ કરવો, અથવા સાખુ ચોખ્ખાની કાંજ, મગનું ઓસામણુ, અથવા આરામદની પાટલી કાંજ પાતી મોટા તાવમાં દૂધ ન આપવું. ઝાડો સાવવાના ઉપાય લેવા, પરસેવોં સાવવા ઉપાય લેવા.

માથે ગરમી વધુ ચઢવા 'દેવી નહીં અને માથા ઉપર ચંદ્ર પાણીનું પોતું મૂકવું. બગ્ગ મુકવું. પાણી અને બરફ કેટલાક દરદી નાચવા વાલુ નવી માટ એરનડાના અથવા લીમીડાના પાન માથે બાંધવાં, માટે તો પાણી સાથ લેવ બનાવી, તેને લુગડાં ઉપર મુકી ૧ લુગડાંના ભાગ માથાપર રાખવો. ગરમ પાણીમાં પગ ઝારવા. અથવા ઉકળતાં પાણીમાં મુકી ચાલ અથવા લીમડાના પાન નાંખી તેના બાફ આખા શરીરપર લેવો.

નીચે મુજબ ચાલ પીવાથી પરસેવા પડી તાવ ઉતરે છે. મુકી ચાલની ભુકી, તુલસીના પાન, સુંક, ધમાશો, ખડસલીઓ (ધાસીઓ પીત પાપડો) એમની કાઢળી ચીજની ચાલ ગરમ ગરમ પીવી અને ઓઢીને સુવું.

૨-તાવ ઉતારવા માટે ગલો, ભોંયરીમણી, નાગર મોંઠ એરડાના મુળનો કાલવો પાવો તેથી ખાંસી અને મુળવાળો તાવ મટે છે.

૩-કાચકળ, દંડજીવ, કાળીપાત, મોથ એનો ઉકાળો પિત જવર માટે છે.

૪-લીમડાની છાતનો ઉકાળો મરી અને સાકર સાથ પાવો.

૫-લીંડીપીપર, કાકચીઆ, છૂંક, બાવળના પાન એનું ચુરણુ બે આની ભાર લેવું.

૬-વરીઆળી, જેડીમધ, બનકસા, કાસની દરેક તોલા ૩ અને પાણી શેર બે ઉકાળીને અરધુ પાણી રાખી તેમથી ૨ તોલા પાણી સાકર સાથ ૩ વાર પીવું.

૭-કકજીવર માટે સુંક, મરી, પીપરનું ચુરણુ બે વાલ મધ સાથ ખવાડવું.

૮-કકજીવર માટે આકડાના મુળ ૨ ભાગ, કાળાં મરી ૧ ભાગનું ચુરણુ બફરીના દુધ સાથ ચણા જેવડી ગોળી બનાવી આપવી અથવા ચુરણુ ૧ વાલ દુધ સાથ આપવું.

૯-અબરક અને સાકરનું સંભાગે બારીક ચુરણુ કરવું તેને લુગડામાં મુકી પોતલી બનાવી તે પોતલી પાણીમાં બોળાવી તેથી સાકર

પાણીમાં પીગલી જશે. અને કાચો અખરક છુટો પડશે. એનડીફી-
નની માફક એ તાવ ઉતારે છે અને નખળાઈ કરતું નથી.

૧૦-હરેક તાવ જમ ૦૧-તોલો કાળી મુસળી ગોળ સાથે ખાએ.

૧૧-આંખળા-હરડે, પીપર, ચિતક મુળનો કાઢવો પીવામાં લેવો
અથવા ભોંયરીગણી, સુંઠ, ધાણુ, દેવદારનો ઉકાળો પીવાથી સખળી
જાતનો તાવ મટે છે.

૧૨-તાવમાં શરીર થંડું કરવા માટે ૧ ભાગ સરેશ
અને પરસેવો કમી કરવા માટે } અને ૪ ભાગ મધ પાણી
સાથ મેળવી દરદીને પાવું.

૧૩-તાવના જંતુઓ ખાતાં લીંબુનો રસ પીવાથી નાશ
પામે છે.

વીશજ્વર-અન્યગીત તાવ માટે-જેઠીમધ, પટોળ (કડવાં
પરખળના પાન) કડું સંભાળે ચુરબુ કરી દીનમાં ૧ વાર ખાવું.

૧૪-ત્રીદોષ અને કફ જ્વર (નીમોનીઆ) માટે કરચળાનો
સેરવો પીવામાં આપે.

તાવ ઘણી લાંબી મુદતનો દફ થાય અને તાવ કાઠી બી જાતનો
ખસે-ઉદરજ્વર, કાચકીના બીનું મગજ, લવંજ સંભાળે લીએ તેમાં
લીંબોડીનું તેલ મેલવી એક વાલની ગોળી બનાવે, એક અથવા વધુ
ગોળી દરદીને સવાર સાંજ ખવાડે.

તાવની ગોળી-લીંબોડીનું મગજ એકજ તોલો, એની એક
વાલના વજનની ગોળી બનાવી મોટાં માણસને એ ખવાડવી (લીમ-
ડાની ગોળી છે એવું જો દરદી જાણે તો તેને અસર કરે નહીં)

તાવ માટે આદુના રસ સાથે સુનામખી ૦૧ તોલો ખાએ.

૧૫-તાવ (ઇન્ટરમીટન્ટ) માટે ૦૧ તોલો મરી તુલસીના રસ
સાથે આપે છે.

૧૬-તાવ આવ્યા પછી ફેર આવે ત્યારે- સુંકનું અંજન કરવું.

૧૭-તાવ ઉતારવા માટે તુલસીના પાનના રસમાં ૨) વાલ મરી
મેળવી ખાવાં.

૧૮-તાવનો ઇલાજ-સફેદ આકરાનું મુળ કાને બાંધે તો તાડીઆ
તાવ તરત નરમ પડે એમ કેટલાક માને છે.

૧૯-તાવ-દરદીને કપાળે આંકરાના પાતરાં મુકે તો પરસેવો
થઈ તાવ નરમ પડે છે. પાંતરા બાંધવાથી મગજ થંડું રહે છે.

૨૦-તાવ-કેટલાક તાવના દરદીને નાળીયેરનું તેલ (કાપરેલ)
મસળવાથી ફાયદો જણાય છે.

૨૧-તાવે આવતો તાવ જમ—કુકવેલનું મળ કાને બાંધે.

૨૨-તાવ માટે—કાચબાને આખો બાણી તેની રાખ કુર્બાનની જગે બે સ્તાઆના મુલકમા વપરાય છે.

૨૩-તાવ માટે કલાન—નખાનાં ગ્રામનું મુળીકે આતવારે સહ-
વારે લાવી તેને રીતસર કાટેલા નવા સુતરથી વીટાળી કમર બાંધે તો
તાવ એવી માન્યતા છે.

૨૪-તાવ કાઢવા અને વીંચે વધારવા માટે એકેર કચરો જાણીતા છે.

૨૫-તાવ માટે—તીવરી (તીકરી) ખારાં પાણી આગળ થાય
છે તેના ફળ અને પાન તાવ માટે ખણા ઉપયોગી છે.

૨૬-તાવ પીતની હોય તે માટે—ગોખા તોલા બે, ધાણા
૧૧ તોલા આખી રાત પાણીમાં બીજાવી રાખી તેની કાંજ
બનાવી પીએ.

તાવમાં અડધી માટે—ધાણા, એલચી, મરી સંભાળે ચુરજી
બન ૧૧ તોલા ખાતું.

૨૭-તાવ માટે—દાર હળધર અને જરખેરીસની જાલનું ચુરજી
અપાય છે. તે વારખગ ટાંચકર અને જેમ્સ પાઉચરનું કામ કરે છે.
તાવ ચટકાવવામાં કુદનાઈન જેવું કામ કરે છે. પણ શરીરને પોચું
કરવું નથી અને કાને બેહેરાટ લાગતો નથી.

૨૮-તાવ—કવીનાઈનને બદલે પાંચ ગ્રેન ફટકી દૂધ તથા ત્રણ
કલાકે આપવી. ૦°ડી વાગીને ચોકસ વખતે આવતા તાવ માટે બે
કલાક આગળથી આપવી, પછવાડે મીઠાના જુલાબ જરૂર આપવે.

૨૯-તાવ માટે —ફટકડી તો ૨) કલમી સુરો (સુરોખાર) ૪)
તોલા અને ફૂંવારપાડાના રસમાં ખરજ કરી તે કાઢવના વાસણમાં
મુકી મોઢ બંધ કરી કપડમટી કરવી. તેને જાણીતો તાવ આપવો
હવા ફૂલી જશે તેમાંથી ૧) વાલ સુધી ખાવામાં આપવી.

૩૦-તાવ ઉતરે—દરદી મરીની ગરમ ગરમ ચાહ પીએ અને
ઓઠીને સુએ તો પરસેવો પડીને તાવ ઉતરે છે.

૩૧-તાવ આવે નહીં, તાવ અટકે—તાવ આવવાના વખત થાય
ત્યારે કાનફાડીના પાનનો રસ કાનમાં નાંખવો.

તાવ ઉતરે—મુંઠ વાટી, ગરમ કરી, કપાળે લગાડે અને
ઓઠીને સુએ તો પરસેવો થઈ તાવ ઉતરે.

૩૩-તાવ સરવ જાતના નરમ પડે—૩ માસા કાળીજીરીને કું
ત્યાં સુધી ઠીંકરાપર સેકવી, ૧૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી ૪ તોલા
પાણી રાખી તેમાં મધ મેળવી પીવું.

૩૪-તાવ મુલબર, તાવ સંતતબર તરત ઉતરે-કુરમાડામા ખાંડો.
રસ કરીરે જાડે તો તાવ તરત ઉતરે.

૩૫-તાવ બમ-૦૧ તોલો પકાવેલો સમુદ્ર ફળ જોળ સાથ ખાવો.
જુનો તાવ બમ-સાજીમાર આકુના રસમાં ખાવો.

જુઓ જીર્ણબર ધગી 'હાડધગી'

જીર્ણ તાવ-ધગી-હાડધગી.

જીર્ણ તાવ, } માટે લીમડાની ગળાનો સત્વ ચુરણ કે ઉકાળો જુના
હાડધગી તાવ, } જોળ અથવા મધ સાથ ઘણા દીવસ બેવું, એમાં
પીપરની બુકા ૧ વાલ નાખી.

૧૩-બોયરીંગણી, સુંક, ગળાનો ઉકાળો, પીપર સાથ ફક્ત સાંજે
લેવાથી તાવ ખાંડી, અચ્ચી દુર થાય.

૧૪-અતિવીધની કળીનો ઉકાળો સવાર સાંજ પીવો.

૧૫-શાકર તો. ૮, વાંસ કપુર ૪ તોલા, એલચી ૧ તોલો, તજ
૦૧ તોલો એનું ચુરણ, ૦૧ તોલો મધ લી સાથ ખાવું. તાવ ઉધરમ
મટે, શક્તી આવે.

૧૬-ત્રીફળાં અને પીપર સંભાળે ચુરણ એ. આની ભાર સાંજ
સહવાર એ વાર ખાવું.

૧૭-જીર્ણ તાવ માટે વિઢીલાનું ચુરણ ૧ રતીથી ૧ વાલ મુઘી
ખવાડવેલ.

૧૮-જીર્ણ તાવ-દરેક તાવ, વાવું પીત કે કફનો વધારો થવાથી
થાય છે તે માટે ગળા સત્વ ઘણું ઉપયોગી છે, કુર્મનાર્દન જેવો અવ-
ગુણ કરેલો નથી. એના ઉત્તમ ગુણો લીધે એને અમૃત કહે છે.
જીર્ણ તાવમાં પીતનો જોર હોય છે. ગળા, ત્રીફળાં અથવા લોહભસમ
સાથ અપાય છે. ગળાનો ઉકાળો અથવા સત્વ પણ વપરાય છે. પીતની
ઉલટી, કમળો, જળધર, આઘાશીમી, તડકામાં ફરવાથી થતા જાડા
માટે ગળાનો રસ અને સાકર પીએ.

૧૯-લિંબ સત્વ ૫ થી ૧૦ ઘઉંમાર મધ સાથ સેવન કરવું.
લીમડાની લીલી છાલ ઘણા પાણીમાં ઓળવી, યોગીને વસ્ત્રમાર કરણ
નીચે ઠરો ખેસે તે સુકવવા,

૨૦-મદન મજરી ગૂટીકા—જુના તાવ માટે—આમળા, દીવેલમાં સેકેલો ઝેર કચરો, પીપર, ગંગા સત્વ, લોહભસ્મ મેલાગે મધ સાથ વટાણા જેવડી ગોળી દો, જેના ધામણમાં રાખે. ૧ અથવા ૨ ગોળી રોજ ખાવી.

૨૧-ખીજ વગરના લાકડાં મરચાં બા તો. કુછનાકન બા તો. એની ૩) એની ગોળી ૧) ખાવી.

કાચા જેવડી કચરાને ગોળવરના ૧૫ દીવસ રાખે, છાત્રતાં કાઢે અને ૨) તો. સાથ વચનાગ બા આની બાર, ઘાગાં મરી ૧) તો. પાનના રસમાં મગ જેવી ગોળી બનાવે. ૨) ગોળી પાનના રસ સાથ ૩) વાર આપે.

૨૨-લીંડી પીપર જુના ગોળ સાથ લીંચે. અથવા મંદુર ખી સાથે લીંચે.

૨૩-લીંડી પીપર, કુઝાવેલી કટકી મુરણુ બે આની બાર.

૨૪-ચાખાની રોટલી અને મુરણુ બે વાર રોજ ખાય તો કાયદો આપે.

છરણુ તાજ.

૨૫-પીપર બા તો. મધ સાથ રોજ બે વાર ખાએ.

૨૬-કરીઆતાનુ સત્વ બે આનીબાર રોજ બે વાર ખાએ. (લીલાં કરીઆતાને છુદો પત્તાળી રાખે, પછી કપડે મારે; નીચે દોરે બેસે તેને સુકવે. તે સત્વ છે)

૨૭-અગતીઆના ઝાડની ખલોનો ઉકાળો પીવે.

૨૮-અરણીના લાકડાંના કટકાને સાથે મસજે તો અમની પેદા થાય, એનું મૂળ મસ્તકે આપે તો છરણુ તાવ જાય.

તાવ ભયથી અથવા ક્રોધથી

તાવ ક્રોધ અથવા ભયથી ઉત્પન્ન થયો હોય, ત્યારે શાંતી આપવી અને ભય અથવા ગુસ્સા દુર કરવો.

તાવ કામ વીકારથી.

વીકારથી, વીર્ધના નેત્રથી તાવ ચઢે તો વાળો, કમળ, અંદન, તજ, ઘાણુ, જટામાત્રી વગેરે થંડા પદાર્થનો કાઢવો પાવો શરીરે થડો લેપ કરવો.

તાવ વાગવાથી-અમથી.

વાગવાથી } થાકેડાનો તાવ ચઢે તે માટે દરદીએ દૂધ અને
બહુ અમથી, } ખાવા, અથવા ધી પીવું. શરીરે ધી અથવા
મસળવું.

ટાઇફીસ ફીવર

આ તાવમાં દરદીના શરીરપર બહુ અથવા લાત ફૂળી થાય છે, આંખની કીકી ફેલાયલી રહે છે, કાનમાં અવાજ અને માથે દુખાવો રહે છે, ૧૪ દિવસ પછી શાંતી થાય અથવા વધે

ટાઇફોઇડ જ્વર-બ્રાહ્મનજ્વર

આં તાવ ૩ થી ૫ અથવા ૬ થી ૮ સુધી રહે છે. ધીરે ધીરે તાવ વધે સવારે બે ડીગરી ઓછી થાય ૧૦૫ દીગરી થાય તે ખીન્ન અને ત્રીન્ન અથવા ૬ થી ૮ આંતરડાંમાં સોજો થાય તેથી લોહી, પડ અથવા પીળા ગ્રાહાડ થાય. જીભ બાળુએથી લાલ અને વચમાંથી મેલવાળી રહે. આંખ અરધી ઊંઘાડી રહે છે. બીજો અથવા ત્રીજો શરીર પર ખસખસ જેવી ફુલેલી થાય દરદીને માઝાસ અને દારૂ આપે તો નુકશાન થાય.

તાવ પલેગનો

૧-ટીફથર આયોદાષ ૨૭ દીપાં પાણી સાથે દર બે કલાકે પીવાં માંડ ઉપર ટીફથર આયોદાષન લગાડી કાલા પથરોનાં સેક કરે.

૨-પલેગ સડ થવાની નિશાન—પાલેગનાં ઊંદરનું પીંગડ જમીન પર રાખવું ત્યારે ઊંદર સુસ્ત જણાય ત્યારે જાણવું જે હવા ખગડે છે. વધુ ખાતરી કરવા માટે તે પીંગડ જમીનથી કુટ અથવા ૧૦ કુટ ઊંચું રાખે જે પીંગડનો ઊંદર ટુચીઆર થાય તો જાણવું જે હવા જરૂર ખગડી છે માટે ઘર ખાલી કરી જવું.

૩-મરેલા ઊંદરના બાલ ચપુ વડે ઓખવે તો બાલ ખરી પડે તેના પગ આગળ ગાંડ દેખાય, ત્યારે જાણવું જે હવા ખગડી છે.

૪-રેક્ટરી કાષ્ઠ સ્પીરીટનો લેમ્પ બજે તે રંગે લાલ દેખાય ત્યારે હવા ખગડેલી જાણવી.

૫-દરદીને પલેગ લાગુ પડે ત્યારે શરૂઆતમાં, આંખ લાલ થાય કાન બેહરા પડે; શરીર ભારે થાય, પરસેવો બંધ પડે. પેસાળ થોડો થાય, થંદી લાગે. પછી ગાંડ દેખાય, અને સનેપાત જણાય.

૬-નરત ૧૭ બુલાખ લેવો.

૭-પીતા (ઇગનેસીઆ બીન) *Stychnia Ignitia.*

એમાં ૧૫૫ ટંકા સ્ત્રીચન્યા રહે છે.

ટીકચર ધનનીસીઆ (1 in 10 Root apt) ના ૩ થી ૨૦ પાણી સાથે આપવાં, એથી શરીરે સફરી આવે. એ બીઆં કાપી કમરે બાંધી રાખે તો જંતુને વધવા દીએ નહીં. ૧ મેજુ મુગજુ પાણી સાથે દર બે કલાકે ૨૫ કલાકની અંદર શરૂ કરે તો અદ્યુત.

૮-પલેગ તથા મનહુએનકા માટે-સવંગ મરી, એળીઓ, અંકક ભાગ, લીંબાગીનો મગજ ૩ ભાગ. લીમડાના પાનના રસ સાથે ઝોળી. બનાવે. ૧૫ રતીની ઝોળી ત્રણ વાર રોજ આપે પરસેવો આવે, પેતલાવે. નળગાન થાય નહીં, એના બોહોળો ઉપયોગ કરનાર ત્રેદ શ્રમીઆં શંકર બાપુમાષ મેહતા વિરમગામ. દરદીનો સ્વાસ્થ્ય થાય તે માટે કંટાળા કુચરના ગોલ કામળ લીલાં ડીંદવા (છાંગ) ને સંકી રસ તેમાં લુગાણના દુધ મેળવી ચણા જેવડી ઝોળી બનાવી ચુસીઆ કરે. સનેપાટ જેવું થાય, લવારો બકારો થાય, નાદસ ભાગ દરદી કરે તો શ્વેત પીપળાની વડવદનો છુકો ૦૧ તો તરત શાંતી થાય; કુતરાના ઝેરુથી દરદી તોફાન કરતો હોય તે આ ઇલાજથી નરમ (સલ્ફાનસ, ટ્રીઓનસ ૧૫) શ્રેન ના જેવો ચુચુ એ બતાવે.

શરીર થંદુ પડે ત્યારે ૫૫ ટીપાં ટીકચર બેસેડાના આપવા. ખોરાકમાં ગરમ પાણી સીવાય કાંઈજ આપવું નહીં. દુધ બી નહીં. જન ઘણીજ બુખ લાગે તો કાંઈ અને પાનુર ખાવા આપે. તાવ નરમ પડીઆ પછી ખાવામાં નીચે મુજબ આપવું.

૧૧ તો. જુના બાજરાને ૫ શેર પાણી સાથે કાઢવના વાસણમાં ઉકાળે, ૦૧ શેર રાખે. લુગડાંથી ગાળી ફક્ત પાણી પીવું. બીજે દીવસે ૧૫ તો. બાજરાના લોટને દુધમાં ઉકાસી, સાકર નાખી પાવું.

ત્રીજે દીવસે મગની ખીચડી ખવાડવી, ધીમ્મ પણ વાપડવું. ઘર ઘાવા માટે મોરચુ ૨૫ ઊંસ, કારબોલીક એસીદ બે તોલા, પાણી ૧) મજુ મેળવી વાપડવું.

૯-પલેગ સોડ્યુસન: જે લોકપ્રીય થયું છે: જે ઘણું સાફ કામ કરી શકે છે: જે સાધારણ માણસો બી વાપડી શકે છે તે,

પોતાસ ક્લોરસ ૩૧ દરામ, પોતાસ આયોદાષ ૩૫ દરામનું મીશ્ર કરવું. કાચના ઘુચની બાટલીમાં સોજ, પાણી વગરની એસીદ મ્યુરેટીક (૩) ઊંસ નાખવી; તેમાં ઉપલું: મીશ્ર ચમડી ચમડી નાખી હલાવવું, સઘળું મીશ્ર એસીદ સાથે મળી રહે, ધુમાડો નિકળતો બંધ થાય ત્યારે બાટલી થંદી જગામાં રાખવી. ઘુચ મારવો. ૧૦) દીવસ પછી બાટલીના તળીઆંમાં કાંકરી બંધાય ત્યારે ઉપરનું પાણી નિપારી લીએ

તે કાંકરી આયોદ્યાધ દર કલોરાધદ બન્યા. ૧) ભાગ કાંકરીમા ૨૦) ભાગ ચોખું પાણી નાખી લાઇકર આંખો તરકલો રાધદ બનાવે. તેના ૧૦) ટીપાં પાણી સાથ મેળવી દરોને રોજ ૩) વાર આપે. જરમીસાધદ-બનાવવા માટે પલેગ સોડ્યુમ ૧) તોલામાં ૩) તોલા પાણી મેળવા બનાવે; તેના ૫ થી ૧૦ ટીપા રોજ સવારે પીએ તો પલેગ લાગુ પડે નહીં, અને પલેગના દરદીની સારવાર કરવામાં પલેગ બીડવાની બીડીક નહીં.

આંખો દાદ દરકલોરાધદની કાંકરી બનાવવામાં વખત થોડો લંબો હોય તો તે મીથ્રની સીસીની ગરમી તદન નિકળી ગયા પછી તે બાટલી ગરમતા પાણીમાં મુકે અથવા નવસારના પાણીમાં રાખે.

૧૦-પલેગના તાવ માટે હિંદુવારની મુળને પાણીમાં ધસી આંકને લગાડે અને એ આની ભાર એ મુળ પાણીમાં ધસી પાએ તેથી તાવ નરમ પડે અને ગાંઠ બેસે.

તાવ એનફુએનઝા.

૧-પ્રદક્ષાક વૈદનો વિચાર એવા છે જે, ચોક્કસ જાતની તાવમાં અને ચોક્કસ જાતની દવા પીતાં દુધ ખાવું નુકસાન કારક છે, દવા અસર કરતી નથી.

દા. એમ, આર, કીરોડ સકર, એમ. પી. પી, એમ, ધારવાર કહે છે જે ન્યુમોનીઆના દરદીને દુધની સખત મનાઈ કરે તો રોગીઓ એકદમ સારા થાય.

કાંધાદળી જે ઉપર ટુલ કાંધા થાય એ બહુકુલ જાતની ઉપર લટકે છે. વરમાદ કુતુમાં, પથંગવાળી અને બેનીવાળી જગામાં થાય છે. તેના પાન ગાયત્રી જીભ જેવા (ખરખર) ખરખરમાં હોય છે; તેને ગાઉજમાં કહે છે. એનાથી ન્યુમોન્યા, તથા ગરદીના તાવ ઉતરે છે; ૧૦૮ દાગરી વાળી તાવને કમી કરે છે. શકતી કાયમ રાખી તાવ ઉતારે છે.

૨-કાંધા કળીના પંચાંગનો કાદવો પીવે.

૩-કાંધાદળી, બા તો. ખડેજીઆ વા તો. ત્રિકટું બા તો. એ મીથ્રના ૧૦ ભાગ કરી રોજ આપવા. એ કાવળમાં તાવ નાબુદ થાય.

૪-ઈન્ફુએનઝા તાવ; નળના તેલના ૨૦ ટીપાં રોજ ૧) વાર લેવાથી લાગ પડે નહીં.

૫-ઈન્ફુએનઝા (કફજર) આકાશનુ દુધ, આપા હળદર, કપુર, વાંસ કાચન, એળીઆ સંકાએ બાળી ચણા જેવડી બાળમાં બનાવે, એ ખાવાથી કફને ફેફસાંમાંથી બહાર કાઢે.

૬-ફર્નિક્યુએનમાં સોસમનો તાવ, દાડીઆ તાવ એ માટે ફર્નિક્યુએન આકરિ, અને સોએ સોડાકા દાખલો કરનારો ઇલાજ નીચે મુજબ છે.

નવસાર ૧૦] તેા: ફર્નિક્યુએન ૧૦) તેા બધેને ચુરણ કરી મેળવે. તેમાં ૦૫ સેર સરકા નાખે. યીચુ બેસી ગયા, પછી ૪) એર પાણી મેળવવું. નીચર પાણી ૧) અથવા ૨) તેા ૩) ૩) ફર્નિક્યુએન સાથે આપવું. પરસેવો આવે, પીસાળ છુટે, તાવ નિકળે, (લા-ઇકર એમોના-આ એસોટીસ બી. પી. ની બનાવટ થઈ છે.)

૭-આકકાના પાન, અજીઓ, સિંધવ દાણાંમાં હારી ચણ બનાવે. ૧) વાલનું પડીકું રોજ ૩) વાર મધ સાથે આપેતો ફે છુટો પડે અને તાવ ખસે.

૮-ઈમ અને કપુરની ગ્રાણી તાવ માટે આપવી પછી નળ-ગાઈ હોય તો હાઈને ચકટી આપવા એમાં કસતુરી ભેમેરવી.

૯-દરેક દરદીને ૧] વાલ નવસાર આપવો. તેથી શરીરમાં સોડા જમી જતાં અટકે.

૪-ફર્નિક્યુએન.

૧૦-નગોડના પાનની ચાહ પાતી અને તેનો શેક કરવો.

૧૧-લખમી વિલાસ નામની આ તાવમાં દવા અપાય છે તેમાં મંતુરાનાબી છે,

૧૨-તાવ અપવાસથી મટે છે કારણ કે ફુક્તિરસ (ખરાણ રસ) શરીરમાંથી સોસાઇ બાંધે છે.

૧૩-અજીસીનો સેક કરવો; દરદી બાળકારો કરે તો સોનું પાણી માં ઉકાળી તે પાણી દવા તરીકે આપવું. અથવા સેનાને વડા મધ સાથે ખવાડવો. સંધ્યાસુણના કોગુલા કરાવે, ખાવામાં અનાજ બાંધ કરવું.

૧૪-સુદરસન ચુરણ વાપડવું.

૧૫-આદુ અને તુળસીના રસમાં જોડી મધ પસી પાવું. તેમાં મધ નાખવું;

૧૬-ફેફસાંનો સોજો નરમ કરવા સાર જાતી ઉપર અને પસિગાં ઉપર Croton Oil જમાલ ગોટાનું તેમ મસણવું, દીનમાં ૩] આદુ આદુ મસણવું, ઉપર ૨ બાંધવેક. આથી રાઇ માફક અચન બજાતી નથી, દોષદાયા મત્ર નથી, મધ ૨૪ કલાક પછી અજાઇ જોડી ફેફસાં નિકળે છે, આંદરનો સોજો બહાર આવે છે.

૧૭-અડસો ૭૫ તો. કાલમ, કરીઆતું, સુંઠ, પીત પાપડો, પીપળ મુળ, ગળો, સુંગધીવાળો દરેક ૧૫ તો. આ મિશ્રના ૫૫ ભાગ કરેવા. ૧૫ ભાગ આ વસાણા અને ૧૫ શેર પાણી ઉકાળી ૦ શેર રાખે. તેમાંથી ૨૦૦ તો. દર ૩૭ કલાકે પીએ. ખોરાક મમરાની કાંજ.

૧૮-દરદીના હોથ અને જીભ કાળી પડે તે વખતે સાકરીઆ ચુશ્ચાતું પાણી પાતું અમૃત્ય છે.

૧૯-દેવદારનો ઉકાળો ઉત્તમ છે; કફ કાઢે, સોળે નરમ થાય, તાવ નિકળે.

૨૦-ઈન્ફલુએન્ઝાથી બચવા માટે—કુરુર ૦૦૦ રતી [1/gm] ખાંડ ૨] વાલ (12/gm) એની ગોળી ૩૭ કરે રોજ ૧૫ ખાવી.

૨૧-ઇન્ફલુએન્ઝા (મામુલી નજલો) બે દાણા ૩) માસા, ઉનાક ૬) દાણા, સીપીસ્તાન ૧૦) દાણા એનો ઉકાળો તાજે ખનાવી ૪) કલાકે લેવા.

તાવ સલાળી જાતના

૨૨+૨૩-સેકેલા કાયકા, મરી, સંભાગે મેળવી ૨)વાલ પાણી સાથે રોજ બે વાર આપવું. એની ગોળી ખતી થકે. બે ત્રિદૈવ થાય તો આ ચુરણ સાથે સંભાધે નવાસ ઉમેરે, તેમાંથી ૨ વાલ રોજ આપે.

૨૪-નાગ દુધેલીનો રસ ૪) તો (ચુરણ બી ચાલે) મરી ૦૦ તો.

૨૫-તાવ, હાંફણ, ચસકા મટે—સાબરસીંગાના કદકા કરી હાંલીમાં મુકી કપડાંડ કરી બટ્ટીમાં સળગાવવા. તેમાંની ખાખ તોલા ૦૦ દહીં તોલા ૫ સાથે ખાવી. (દહીં જેવી સરદીવાળી બીજી ચીજોનીથી હાંફણ માટે ધણીવાર બલામણુ કરવામાં આવે છે.)

૨૬-તાવ—સેદરડીનો ગુણુ એ છે જે તે સુંઘવાથી તાવ ઉતરે છે.

૨૭-તાવ માટે—સતંતજ્વર ૨૪ કલાકમાં બે વાર ચઢે અને ઉતરે તે માટે લીમખતી અંતર કાલ, પટોળપત્ર, ત્રીફળ, એનું ચુરણ ૦૦૦ તોલો દીનમાં ૩ વાર ખાય, અથવા ઉકાળો કરી પીએ.

૨૮-તાવ મટે—કાઝામારીના પાનનો રસ ૦૦૦ તોલો, મરી દશ પાણીમાં વાટી પીવું.

૨૯-તાવ ખસે, નસકારી ડુટેલી બંધ થાય—કુતરીના પાસનાં આ પાનનો રસ કાઠાડી દરદીના નાખના બંધ નસકારામાં નાંખે. પાસ સુકું હોય ત્યારે પાણીમાં તે વાટીને કસ કઠાડી તે રસ વાપડવો.

૩૦=તાવ માટે—લીમડાનું આખું ઝાડાડ ઉપયોગી છે. તાવના કામમાં તેમજ તાવ ગયા પછી નબંધાઇ માટે મધ્ય ફાયદા કારક છે.

૩૧=પીત્તો તાવ—વરીઆળી સાકરનો કાઢવો પીવે.

૩૨=તાવ માટે—સાજીખાર કુસવેલો જે ચણા બાર ચરખત સાથે ખા.ય તો તાવ જરૂર જાય.

૩૩=તાવ જાય—તાજી હાસમાં અથવા ફડીમાં સાજીખાર ખાવે.

૩૪=દરેક જાતના તાવ માટે—લીમડાનો ઉકાળો પીએ, તાવ હોય ને પીએ તો તુકસાન નથી.

૩૫=તાવ માટે, કુખનાખનના જેવી ફાજી—લીમડાના પાન, કાંક-ચીઆના બીજ (કાચકાના બીજ) ગજોનું ચુરણ, કકું, તીર્ખા (મરી) કરીઆતું, કાળીજીરી, કીડામારી, સર્વ સંભાગે મેળવી તેને બા તોલો ફાજી મારવી. તાવ ગયા પછી એ ફાજી ચાહુ રાખે તે શક્તિ આવે છે.

૩૬=કાંકચીઆ, અતિરીપ અને મરી સંભાગે મેળવી જે આદી બાર ફાજી ઠંડા પાણીમાં લેવી તાવ હોય અને ન હોય તે વેળા પણ સહ લકાય છે. તાવ માટે મધ્યો સારો ઇલાજ છે.

૩૭=તાવ ચઢવા પહેલા વચ્છાગામના અરકના પાંચ ટીપાં પાણી સાથે આપવાં.

૩૮=સાધારણ તાવ માટે—વાંદાના પાનમાં પાણી નાંખી રજી કઢાડી તે પાવે.

તાવ માટે—શેરડીનો સરકો ૧) બાગ, પાણી ૫) બાગ મેળવી તેનાં પોતાં મુકવાથી તાવની ગરમી ચુસાઇ જાય છે. કાઇ તાવમાં આખે શરીરે સરકો લગાડવો પડે છે. આજે એ જગ્યાએ કાલનવોટર વપરાય છે.

તાવ આવે.

૧—સીતાફળ ખાઇને પાણી પીએ તો તાવ ચડે.

૨—કાકરી, જમરૂખ, પુટ ખાઇને પાણી પીએ તો તાવ ચડે.

૩—તાવ ચડે—અનુરાધ અથવા ઉતરાનાદરપદ નક્ષત્ર વખતે અગ્નિ અથવા ખાખરો એ ઉપરનો વાંદાલઈ હાથે બાંધે તો તાવ આવે છે.

તાવ ઇન્ટરમીટટ.

૧-ઇન્ટરમીટટ ફીવર—પીડું તાવ અટકાવનાર તરિકા વપરાય છે પણ ક્યુનાઇન કરતાં ગુણુ ઓછો છે.

૨-તાવ ઇન્ટરમીટટ માટે—કપાસીઆના ખીની માલ એક કપ જારીને તાવ આવવાની વખતની એક કલાક આગળથી આપવી.

તાવ ઇન્ટરમીટટ—અંગરેજ હપેકક્યુનાની માફક શુરીજન તાવને અટકાવે છે.

ત્રીલેય, ન્યુમેનીયા, અવધા તાવ માટે—કાચકા અને મરી સંભાળે ચુરણ કરીને ૪ થી ૬ વાલ રોજ ૬ વાર પાણી સાથ લેવું.

ધગીતાવ-જીર્ણજ્વર હાડધગી.

૧-ધગીતાવ—કુવાડીઆના ખી રોકી કાફીની માફક કાવો બનાવી ખીવાથી ધગી જાય છે. કુવાડીઆના ખી જુનની જગાએ વપડાય છે.

૨-જીર્ણજ્વર માટે મળેલો સત્ત, સાહજર, સંભાળે લઈ જુના જોળ સાથે એની જોળી એક વાલ વજનની બનાવી અંકેક જોળી દિવસમાં ત્રણ વાર ખાવી.

૩-શરીરની અંદરનો તાવ નીકળે—જીરાંની જુકી એક પછિસા-જાર, જોળ અથવા સાકર સાથ પરાદીએ ખાવી, ઉપાય સારો છે. તાવની ગરમી નીકળી જાય છે.

૪-જીરણુ તાવ માટે—લીંડી પીપરનું ચુરણ ના તોલો મધ સાથે ખાવું.

૫-ચમારદુધેલી-આ વેલો ઝાડ ઉપર સાધારણ થાય છે, એમાં સારી આખેરીએ તે ઉપર ઝુલ થાય છે, શીઆળામાં ફળ થાય છે બે ફલો સાથે થાય છે. આકડાના ઝાડના ફળ જેવાં એનાં ફળ છે. પણ તે ફળ પર કાંટા હોય છે, તે ફળ ફાફીને અંદરથી ૩ નીકળે છે તે હવામાં ઉડી જાય છે. આકડાના પાનની માફક ચમાર દુધેલીના પાન-માંથી દુધ (ચીર) નીકળે છે. આ ઝાડ હામેદામ થાય છે.

જીરણુ તાવ, ઉધરસ, મરડો મટે, ચામડીના રોગ, ઉપદંસ સારો થાય, સ્ત્રીવા મટે, લોંબી સાક થાય—જુળ આવે તે વખતે આખા ચમાર દુધેલીના વેળાને સુકવી ચુરણ, બનાવે તેમાં જીંડીમધ અને સાકર સંભાળે મેળવે, આ ચુરણ ૪ થી ૧૧ તોલો રોજ બે

વાર ખાએ. ઉપસસરી અને સારસાના બધા મુજો એમાં છે. એનો અરક (ટીકચર) બની થકે છે. એનો રસ ૪ ભાગ અને રવીરીટ ૧ ભાગ મેલવે તો અરક બને, તેની માત્રા ૩૦ થી ૬૦ ટીપાં છે.

૭-જીર્ણિત્વર માટે લીંડી પીપરનું ચુરણ ૨ વાલ, મધ સાથે ખાવું અથવા દૂધમાં ઉકાળી પીવું.

૮-ગળોનું ચુરણ, મધ, લી, અથવા ગોળ સાથે ખાવું.

૯-ઇન્ડ્રગ વા તોલો દહી સાથે ખાવું,

૧૦-હાડધમીવાળા દરદીના પવના તળીઆમાં દીવેલ મસળવું.

૧૧-જીરણ તાવ માટે પકવેલી ધાપણ (ધામણ) ૨ થી ૪ વાલ અથવા વધારે અપાય છે.

તાવ ઉતારે

૧-જીવર બિંદુ તાવ જિતારે અતિવિષની કળી, મુરોખાર, કુલ્લવેલી કુટકી અંકેક તો ૦ સોના ગેર ૦ તો ૦, ૨) થી ૪) રતી મધમાં ચટાડી ઉપરથી કુદનો નાખેલી ચાદ પીની સમજા તાવ જિતરે.

૨-સાજખાર ચાખ્ખો કરેલો (સોદા બાઇ કારખ) બે વાલ, ઝૂલ્લેલો નવસાર ૨) વાલ પાંચી બે તોલા, તાવ જિતરે ત્યાં સુધી ૩, ૩, કસાંકે પીવું.

તાવ પાછો ન આવે તેનો ઇલાજ કરી લેવો.

૩-અંદાગના મુળની અંતર છાલ ૧) થી ૨) વાલ ગરમ પાણીમાં આપે, દરદી એાને સુએ. પરસેવો પડી તાવ જિતરે, હાર્ટ અને શરીર નખળું પડે નહીં. વાખી? થાય તો અડચણ નથી.

૪-ગાલકનો તાવ જિતારવા માટે મિંધવ, કડું, હરડે સાથે છે.

૫-ધામણ કાચુ, ઝૂલાવેલો ટણકનખાર) સંભાગે ૨) થી ૩) વાલ આપે ગાયના દૂધમાં આપે.

૬-અતિચીતી, મુરોખાર સંભાગે મધ સાથે લીએ. તાવ તરત ઉતરે.

૭-આકરાના કુધવાળી રાખ સુધે, દરદી એાદીને સુએ, છીંક આવે, પરસેવો થાય, તાવ ઉતરે મોદું બધ રાખે.

૮-આકડાના પાકા પાનને સેકી રસ કાઢાડે, આખા શરીરે લગાડે. પવન વગરના એરડામાં એાદીને દરદી સુએ.

૯-અતિ વિષનું ચુરણ બે વાલ, ગરમ પાણી ૪) તોલામાં નાખી. ઢાંકી રાખે થંદુ પડે ને દરદીને પ્રાએ તેથી પરસેવો નિકળે. બે નીચનીની માળે તો પરસેવો લાવે નહીં.

આ રીતે ચાલ બનાવે તેને 'કાન્ડ' કહે છે. એન્ડીફીનનું કામ એ કરે છે. હાર્ટને તણજી કરવું નથી.

૧૮=આતવીસનો ૨૭ વાલ જુકા પાણી સાથે આપે. તેાં ફેધી શીજિનું કામ કરે પણ તેનો અગુણ એમાં નથી.

૧૨=અતિવીસ (એને ચુણાની ફાકમાં રાખે તો સળે નહીં) ફેધીશીજિન અથવા કુદનાઇ મરી, સમ લાગે મળવી ૨૭ વાલના પડીકાં કરે, બધે ક્લાકે એક પડીકું પાણી સાથે આપે. જીનો તાવ નિકળે.

૧૨=એરંડીઆના પાન પાકા સેકી રસ કાઢાડે તે દરદીના પગના તળીઆંથી કેડ સુધી મસળે ઝોઢીને હવા વગરના ઝોરદામાં સુએ પરસેવો પડી તાવ ઊતરે.

૧૩=અખરકનો કાચો જુકા ૧) વાલ ચાદ સાથે પીએ, એન્ડી ફેધીન જેવું એ છે. બનાવવાની રીત, (અખરકને સાકર સાથે છુદે તોજ જુકા થાય; છુદવાનો ખજ જરાખી મેળવાળો ન બનેએ નહીં તો સફેદી કમ થસે, છુદીલા જુકાને પાણીમાં નાખી હલાવી સાકરનું પાણી જુદું પાડે (તેનું શરબત બની શકે.) જુકાને સુકવે તો એન્ડી-ફેધીન બને.

૧૪=સરકો ૧૭ તો. મધ ૨૭ તોલા પાણી ૧૦ સેર પીએ તે શરીર થંદુ થાય.

૧૫=દાડ હલદર, તાવ ઊતારવામાં, ટીકચર વારબગ અથવા કુદનાઇન કરતાં વધારે સાફ છે.

૧૬=આબળાનો મર્લ ૪૭ તો., વરીઆળી ૧૧ તો., પાણી દોઢ પાસે ૨ ૧૭ રાત ભીંજવી રાખે, સહવારે નીચરી ગાળે, ઘટ્ટ પાણી નાખી દોઢ પાસે કરે, તેમાં ૫૭ તો. ગોળ અથવા શકેર નાખી શરબત બનાવે. ૫૭ તો. શરબત પાણી સાથે દર ૩૭ ક્લાકે પીએ.

૧૭+૧૮=સુરોખાર ૧૦૦ તો., લીંબુ બે, પાણી ૮૦૦ રોર, ૧૭ ઊંચ દર ૩૭ ક્લાકે, તાવ ઊતરે ત્યાં સુધી આપે.

૧૯=વચનાગ (વખમેઝાનાઇટ) અને મરી સંભાગે મેળવી ઝાકેક ઝેનની ગોલી કરે; ૧૭ અથવા ૨૭ ગોળી દર ૩૧ ક્લાકે તાવ ઊતરે ત્યાં સુધી આપે.

૨૦=આકડાનાં પાન અને મરી સંભાગનું ચૂરણ ૧) પાઈ માર રોજ ૩ વાર લેવું.

૨૧=તાવની ગોળી, કુદનાઇન ૧ લાગ. લામ, મરી ૨૭ લામ, ગોળ ૪૭ લામ એની ૧૭ વાલની ગોળી જળી ફાકો આપે. બીજા તાવની ગોળી=કાચા ૧૧ તો. અતિવિષ ૧૦) તો. ૧) બારક ૨૦ તો. ૧) વાલની ગોળી બનાવી રોજ ૩ ગોલી ખાય.

ટાંકી=ચાંદી.

૧-સરગવાની જાલનું ચુરણ અથવા નિપાળાની જાલનું ચુરણ અથવા ત્રિફળાની રાખ દાખે અથવા મધ સાથે મેળવી લગાડે.

૨-મોરકુટ્ટું ૧, કાઠો ૨), મુઠ્ઠાસીંગ ૨), સોપારીની રાખ ૨) નું ચુરણ લગાડે.

૩-રાળ, લુખાન, બોદાર, હીરાદખણ દરેક ૦૧૧ તો. પારો ૧) તો. ખરણ કરી ઘી સાથે મેળવવું પારો ખુધ્લી નજરે દેખાય નહીં ત્યાં સુધી ધુટવું..

૪-જસતના ટુળ (જીંક સલકસ) ૨) વાલ પાગની ખાક (કેલોમેલ) ૨) વાલ, પાણી ૦૧ તો. મેળવી તેમાં ૩ ભીંજવી ચાંદી ઉપર મુકે તે ઉપર કાંઈથી લીધું પાન બાંધે. ૨૪) કલાક પછી ફરી મુકે, ચાંદીના યુમટા ઉપર સોળે આવશે અને ચાંદી મૂળમાંથી નિકળી જશે.

ટાંકી વિસકુટક, ઉપદંશ=ફરંગ રોગ.

૫-સોમલાનો ચુંદ, કાઠો, સોપારીની રાખ, બોરડીની જાલ, સંખજીરું એનું ચુરણ દાખે, રૂઝ આવે,

૬-શરીરે ચાકાં કુટી નિકળે ત્યારે હરડે, બેરાં. આમળાં ચાલુ ખાવાં એના ઉકાળાથી નાહવું. નહાતાં પહેલાં ગાયનું જાણુ શરીરે રગોળવું. ત્રિફળાની રાખ દાખવી.

૭-ચંબેલીનો રસ ૧૫) દીન પીવો. (ત્રિફળાં અમૃત્ય ઇલાજ છે, અજીરણુ, પીસામે બળતરા, મગજ બીમારી, હાડકાગી, કાઠ, કરોળીઓ, કંઠમાળા, લુખસ, અળાષ શરીર પ્રીકું, સોગ્ગ માટે જીપ્થોગી છે.)

૮-૨૪) કલાકમાં ફાયદો જણાય, હકીમોમાં ચાલતી એક યુત્ત દવા ચોપચીની ૫) વાલ, હિંગલો ૦૧૧૧ તો. કુલાવેલું મોરચુથુ ૧) તો, ખાડીનું કપકું જેમાં પારો મસળવાથી કાળું પડીજી હોય તેની રાખ ૦૧ તો. ઇંડાના કોટલાંને બેલટમાં જુલું બનાવેલી રાખ ૦૧ તોલો, ૧૦૦) વખત ધોયલું ઘી એનો મલમ વાપડે.

૯-દારીના પાનનો રસ ૧) અથવા ૨) તો. લાંબો વખત રોજ ખાય.

૧૦-કાળીઆ સરસના પાનની રાખ લગાડે.

૧૧-ટાંકીથી ઇંદ્રીમાં કાના પડે તે માટે મલમ—૮) સોપારી અને બે પસાબાર તળાકુની ભસમમાં કુલાવેલું મોરચુથુ રતી બે નાખી લીંજુના રસથી ૧૧૧ જાડો રગડે મલમ જેવું થાય તે લગાડે અને એવલી પાન બાંધે,

૧૨-ક્રીંગવર્તી=ચંદી પડવાથી લીમનુ કુલ ધંકાર્જ નજમે તો કુલ અને ચામડી વચે નીચે બતાવેલાં પાણીની પીચકારી મારતી.

બે કુલ ખુલ્લું હોય, ચામડી કુલની ઉપર ચંદી ગઇ હોય કુલ પર સોળે હોય તો નીચલું લીલાં પાણીનું પોતું મુકી તે લોસનથી બાનુ રાખવું.

લીલુ પાણી=મોરથુયુ ૧) ફટકડી ૨) કપુર ૨) તોલો એ ચીજો પીંગળે એટલું પાણી લઇ મીઠ કરવું—આ પાણી ૧) ચમચો અને ૧૫ ફેર પાણી મેળવે તો લીલું પાણી થાય.

ટાંકી-વિસ્ફુટક.

૧=ટાંકીવાળા દરદી જેને ટાંકી કુટી હોય તેને થુવરનું દુધ મધ સાથે મેળવી ખવાડે.

૨=ટાંકીની ભુકી—ફટકી કુળાવેલી તોલા ૨), કાથો તથા પાપડીઓ ખાર તોલો ૦૧, બોદારસીંગ તોલો ૦૧, સંખજી તોલો ૦૧, બધું કપડજંદ કરી આયોદોદિરમની માફક વાપરવું, તેથી ટાંકીની ચંદી દૂર.

૩=વિસ્ફુટક—બોદારસીંગ બાજેલી ૦૫ પદસાભાર, જુની કામરી (વાંસ) ને બાળીને કરેલી રાખ ૦૫ પદસાભાર, એકચી દાણા ૮ પદસાભાર, બરાસ કપુર માત્રો ૧ કપડજંદ કરી ઘાંટામાં દાખે તો દૂઝ આવે છે.

૪=ટાંકીના દરદ, પીસાંબના દરદ—પાતરાં સાથે આખો મુળો સહવારે ખાવાથી આ દરદોને કાયદો થાય છે.

૫=ટાંકી ઉપર દાખવા માટે—બોદારસીંગ તોલો ૦૫, ચંદી તોલો ૧૫ મેળવીને લગાડવું.

૬=આન્દેશન ગોળી—મરી, સરસવ, અજમાનું બુલું સંજામે મેળવી ચીનીંગાર જેવી ગોળી કરી રોજ ૧ સદવાર સાંજ ખાવી. દોષથી વનના તાવને ૩) દીવસમાં કાંડે સ. મોટી કીમતની ચેટ્ટેટ મેદાસીન કરતાં એ વધારે સારી છે.

૨૫-જગજી નામ ક્ષેપનોઃ—કાંટા સળીઆ પાન ૭) છુંદી ૦૫ ફેર પાણીનાં ડોઢાગી નવઠાંક રાખી તેના બે ભાગ કરી રોજ બેવાર પીએ ૨૫ દીન ચાલું રાખે તાવ કમી થયા પછી આકતી આપ ત્યારે કાંટાં સળીઆના કુલ ૨) રોજ મધ સાથે ખાય.

પકરેજી, અણા, આફ, ખાડ, ઈમની સખત મનાઈ છે. ચારાળી પાણીમાં વાટી સરીરે લગાડવી.

૧૪-ખાખરના પાનની પાછડીની દાંડીને બાળીને કરેલી ખાક ત્રાખાના વાસણમાં દહી સાથ મેળવે અને લગાડે.

૧૫-દારૂડીના મુળની જાલ, એકચી, કઠોડા સંભાળે ચણા જેવડી ગ્રાળી બનાવે, ૨) ગોળી દીવસમાં ૩) વાર ખાએ. મોડું આવે નહીં; મોંઘમાં મરખી લાગે નહીં. ખોરાકમાં દુધ ભાત રોટી.

૧૬-લીંબોડીના મીંજની ગ્રાળી વટાણાં જેવી, મુંદર સાંધ બનાવે ૧) ગોળી રોજ ૩) વાર ખાએ, વિરુદ્ધક જખડી સુકાએ.

૧૭-ચોળા અથવા ચટ્ટી કરણતું મુળ પાણીમાં ધસી લગાડે, દાંડી ઉપર લેપ કરે તો પાણીજ અજન્મ રીતે અસર કરે.

૧૮-મધેડાંના લીંદાંની રાખ લગાડે.

૧૯-ઊંમરો ઊંમરડો મુનુ જાડ કુવા નજદીક હોય તેના થડમાં માણસ પુર ખારો ખોડે, અને ઊંમરાનું સીધું મુળ સોંધી કાઢવું. આસપાસના મુળીઆં લેવા નહીં. તે સીધા મૂળને કાપી રસ કાઢવો, કાપેલા મૂળના ઉપલા ભાગ નીચે વાસણ મુકવું. તેમાં આખા ઉપલાં જાડનો રસ નિપરાઈ એકઠો થશે. આ રસ સાપને બંધુકે અમે છે, અને પીએ છે. માટે વાસણનું મોડું એવી રીતે બંધ કરવું જે તેમા પડતો રસ સાપના મોંઘામાં આવી શકે નહીં. ખોડેલા ખારો પુરી લેવો (એ ખારામાં સાપ માથું મારી અંદર નંધી શકે) ૮) દીવસ પછી પેલું પાણી કાઢે તેમાંથી ૧૦૦ અથવા ૧) તો. દરદીને રોજ પાએ. કાષ્ટ દવાથી ફાયદો ન થયો હોય તેવા દરદીને આ ઇલાજથી ફાયદો થાય છે આ પાણી બગડતું નથી.

૨૦-સોનાના વર્ડના ૩) પાના, મોટી હરડે ૩) વાલ, આમલા ૨) વાલ, લીમડાના પાનનું ચુરણ ૩) વાલ, આખાલગડ ૩) વાલ, ગળાનું ચુરણ ૨) વાલ એની બે પડીકી કરી રોજ મધ સાથ બે વાર ખાવી.

૨૧-દારૂડીના પાનનો રસ, ૧ તો. સરખા ૧) તો. ૨૧ દીન ખાએ.

૨૨-લીમજી હરડે ૨) તો. મોચ્યુંયું ફુલવેલ ૧) તો. સાકર ૧) તો. ૧૦૦) લીંબુનો રસ ખરસ કરી ચીની મોર જેવડી ગોળી કરી મેળવે ખાએ. ઉપરથી ચણા ખામ. દાંડીના ફુલોં મમે તેટલા હોય તે નરમ પડે.

ગરમી આખે શરીરે ફુટી નિકળે ત્યારે પારાનીં દવા (ફ્લોમેલ) નો ધુમાડો દરદીને આપવો, અને ખોરાકમાં સાકર, લી ને રાટલો ખાવો, અથવા તે ન મળે, અથવા ખાઈ શકાય નહીં તો ૨) ઘાજર પતાળુ (રતાળુ નહીં) રાતરે બારી રાખવાં અને સહવારે ખાવો.

બેસના છાશુનો રસ ૨) તો. મધ સાથે બે વાર રોજ પીવાથી ગરીબ દરદીને સારું થાય.

ઠાક-ઉતરે.

તુળસીના પાનતી ચાહ પીવાથી ઠાક ઉતરે.

દમ-રોગાસ-ઉધરસ-કફ-હાફળુ.

સ્વાસ—દમ માટે ધંતુરો ઘણો ઉપયોગી છે. ઘણી સારા અસર કરે છે. દમવાળા દરદીને ધંતુરાનું બી એકેક રોજ ૧ અથવાડીયું ખવાડવું. બીજું આખું અઠવાડીયું બંને ખવાડવાં. ત્રીજે અઠવાડીએ ત્રણ ત્રણ રોજ ખવાડવાં, ચોથે અઠવાડીએ ચાર ચાર અને પાંચમે અઠવાડીએ પાંચ પાંચ ખવાડે તો એ રોગ મટે.

૨-દમ, ઉધરસ, કફ, મોઢામાં ચાંદા—જેડીમધના માફક ચનો-દીના પાતરાં મોઢામાં રાખી ચુસવાથી ફાયદો થાય છે.

૩-દમ માટે—આંકડાના જાડની અંતર જાલની રાખ એક વાલ ખાવાના પાનમાં છ દીવસ ખવાડવી અથવા પાનના રસમાં ગોળી કરી આપવી.

હાફળુ, દમ, અમુજન, શ્વાસ,

૧-કાલા ધંતુરાના દાંખલાં, કાલી સરસદાની સીંગ આખી હરડે હળદર, સંભાગે ચુરજીની બીડી બનાવી પીએ.

૨-ગોળ સેર ૦૧, તબાકુ શેર ૦૧ વાટી સંપુટ કરવો તેની વચમાં, ઠોડીઉ લુંબાણુ ૦૧ સેર મુકે કપડાં હંક કરે, બસેર જાણીનો તાપ આપે ટાઢુ પડેને લોખાન કાઢે ૧, વાલ દરદીને ખરાડે ઉપરથી ચુરમુ ખવાડે.

૩-કુસમાડ (કાહલુ) એના કુલ, ફળ આવી મયા પછી તેની જડ કાઢાડે, ૨ માસા (વધારે નહીં) ચુરજી મધ સાથે ખાય. અથવા પાણી સાથે સવાર સાંજ પીએ, અગ્નિજ્વલ દવાથી નહીં અથવા કમિષ્ક આ દવા કરે છે,

૪-બેલુનીનું ચુરણ ૦૧ તો. સાંકર સાથ ખાવું.

૫-કાંડો ૧૦, મરી, ૧, અરીચી ૧, બાગ એની ૧, વાલની ગોળા કરી મીમાં રાખી ચુસવી.

૬-સમુદર સોસ. [સસોડા, સપ્રસ્તાન,] એના પાનની બજામાં અથવા પતરેલ બનાવી અમુનન માટે ખાવી.

૭-એ પાનની ૧, પાંચુ સફેદ બે ચામડી પર મુકે તો ચામડી થાકે બીજી બાજુ લીલી બે ચામડી પર મુકાય તો રૂઝ આવે.

સરસીમાં તેલમાં જુનો ગોળ મુકી ખાએ.

૮-અરંદુસીમાં પાનનો રસ ૧, તો, લીડીપીપર ૧. વાલ દીવસમાં ૩, વાર ખાવી.

૯-દેવદાર ૪ તો, પાણી ૬૪ તો, ગ્રામી ૮ તો. રાખે, તેના ૩. બાગ કરી ૩, વાર રોજ પીએ.

૧૦-લીડીપીપર ૪ વાલ જુના ઝોળ અથવા મધ સાથ રોજ ૩, વાર ખાએ.

૧૧-સુરેખાર અથવા સોલ સલકસ, પાણીમાં જોડેલો પીએ તેટલો પીએલવલો તે. ઘટ પાણીમાં લુમડું બેળી મુકવે, તે ઉપર લુખાનનો અર્ક નાખે, તેનો કુમાડો દરડી લીએ.

૧૨-સુરાખારનું ઘટ પાણી ખનાવે, તેમાં ખારના ચાકા બાગે ધતુરાના પાનનું ચુરણ નાખે, ૧ દીવસ રહેવા દીએ. લુમડું ભરી માળે, તેમાં બ્લાટીંગ પ્રેપર મુકે, અને સુકરી તેનો કુમાડો લીએ.

૧૩-સોમબનો અર્ક (તે અંગ્રેજી ભાષે કર આરસેનીય) ૧૦ ટીપા પાણી સાથ રોજ બેવાર, ખાધા પછી લીએ. આ દીવસ પછી એ દીવસ ખાંચો રાખે, આ સુળ્ય ચાલુ રાખે તો હાથની જડ બચ.

૧૪-કસતુરી ૧ બાગ, મરી ૨ બાગ, સુંક બે બાગ એક વાલની ગોળા ૨ રોજ ૩ વાર ખાય.

૧૫-જોંધરીમળીનું મૂળ ૧૧ તો. પાણી ૧૫, તો. ગ્રામળે, આડ તોલા રાખે, એના ૩ બાગ રોજ પીએ. રોજ તાજુ ખનાવે.

૧૬-લવંગ, તજ, કપૂર, અરીચી, ચંદર સંભાગે ૧, વાલની ગોળા ખનાવે, ૨ ગોળી રોજ ૩, વાર લીએ.

૧૭-ભારંગના મૂળ અને સુંક સંભાગે ૦૧ તો. ચુરણ આકુના રસમાં સવારે સાંજ લીએ.

૧૮-અમ્લ અને હળદર સંભાગે મેળની એનો કુમાડો લીએ.

૧૯-સરપખાના પચાગના ચુરણની બીટી પીએ.

૨૦-પીળા એલીઓ, ગોળ, માથ મેળની વડાણ, નેત્રી, ગોળી ખનાવે, ૧, ૨, ગોળી પાણી સાથ ખાવી, ગોળી દાંતો ભાગતી ન જોએ. ઉપરથી સાકરના સીરા ખવાડવો.

૨૧-અજમે અને ખસખસ સંભાગે ના તો, પાણી સાથે રોજ ૩, વાર ખાએ.

૨૨-કોળીઆનું સફેદ પડ ૧ રતી, ગોળ સાથે રોજ ૩, વાર ખાવું. Bladder નામની દવા એમાંથી બને છે તે કાકડેયે વાપડે છે.

૨૩-ભુજેતો દનકણુપાર ૧, તો, એકથી નવ ૫ જુલેથી અતિવી ૧ તો, એવુ ચુરણ ૧, વાલ મધમાં રોજ બે વાર ખાવું.

૨૪-પીપલમૂળ ના તો, ખાઇને દુધ પીવું.

૨૫-પતુરાના કાચા દોડનામાં રહે તેટલાં લવચ ભરે, આટાનું પક કરી બાફે. તેમાં અજમે ૨, તો, શીડીપીપર ૧, તો, અદીચુ એઆની ભાર ગોળમાં ગોળી બનાવે સતાર સાજ ૧, ગોળીનો રસ મળે.

૨૬-આદુનો રસ અને મધ આટવું.

૨૭-અરડુસાના પાનના ચુરણની બીડી બનાવી પીએ પાનનું ચુરણ ૩, વાલ ખાએ. પાનનો રસ ના તો, મધ સાથે અથવા અડદના રસ સાથે ખાએ. હાથને, હાથજીને ફાયદો કરે અરડુસાનાં મૂળ અને પાનનો બકાજો, મરી, શીડીપીપર સાથે ઉત્તમ ફાયદો આપે. (સર્પ અને દોષી ખાવાથી હાથજીનું જોર વધે.)

૨૮-૩ વંતીને આખો છેડ ચુરણ તરીકે ના તો મધ સાથે ખવાય છે.

૨૯-મોઘવજ (સ્વીટ ફ્લેવ) ૩, વાલ લેવું.

૩૦-હાથજી સદ થાય એટલે હાથજીનીં સંખ્યાતમાં તુલ અને નીમખ સંભાગે ચુરણ ના તો, લેવું.

૩૧-ગળાંમાં આંગળી ધાળી વામીટ કરવું.

૩૨-ધણું જોર હાથજીનું હોય ત્યારે મોઢાં ઉપર થાંડુ પાણી છાંટવું. બરડાની કરોડ ઉપર સર્પ મુકવો.

૩૩-હાથજી જડે નહીં તેના ઈલાજે=સાંજેજીની ખાવું, રાતરે ખાવું નક્કી હોયકા ખાવાની કસરત ચાલુ રાખવી.

૩૪-હાથજી માટે ત્રણ ધણુ ઉપોગી છે. તે નરમ આકારમાં ખાવું જોઇએ. મોરના પીઠના ચાંદલમાં તાંબાનો પત્ત છે માટે મોરના પીઠની રાખ ૨, થી ૪ ચાર વાલ, મધ અને લી સાથે ખાવી. (મધ અને લી સરખાં પ્રમાણમાં ન લેવાય, તે લેવાથી નુકસાન થાય છે, મોરના પત્રમાંથી ગ્રાખાનો પત્ત છે તેથી તેનું તેમ બની છે અને દવા તરીકે વપાય છે.)

૩૫-એળીઆ અને ગેળીની ગોળી સારી છે. તે ગોળીને રૂપાનો વર્ણ ચઢાવી રોજ બેવાર બેમ ગોળી ખાય તો બધું ફાયદો છે.

૨, થી ૪, લો, થી ગરમ કરીને પીએ ના કલાક સુધી પાણી પીએ નહીં.

૩૬-ગેરચુથ પા સ્ત્રીનો અરધાભાગ પૂર્ણની કલ્પેકમાં ભરેલી મળી જવું. તાતકાલીક શુષ્ક આવે, હાથ તરત નરમ પડે.

૩૭-૧૦૪ (ગંધીલોવળ) બેઆની ભાર ગરમ દુધમાં લેવું. ૩, કલાક પછી એકઆની ભાર થંદા પાણીમાં લેવું. ૩, કલાક પછી ફરીથી થંદા પાણીમાં લેવું. કોઈ દરદીને વામ્પીટ અથવા બકારી ચામ, કોઈને ન ચામ, પણ હાથ જરૂર બેસે. કંઈના સંધળાં દરદ નરમ પડે.

૩૮-હીધાળા ઉપર બેચાણ સુધી હીચકા ખાવા.

દરાઝ, ખરકમુ, લુખસ, ક્રીડ-ધવડો

હાથર—ગજકરણુ.

૧-દરાળ—ગજકાને કાપી કટકા કરી લીનો હાથ દેવે, લોટી ઉપર બીનું પોતું ફેરવી ગજકાને બાળી કોમલો કરવે. ૧૦૦ વાર ધોએલાં ધીમાં મલમ કરી સમાડવે તેથી દરાળ મિટી જાય છે.

૨-દરાઝ માટે—ધઉનું તેલ અને ગરમાંની ચરખી મેળવી સમાડવું.

૩-લુખસ, ખમ, હાથર સારી ચાએ—૪ ભાગ તમના તેલ સાથે ૧ ભાગ ગંધક મેળવીને દીવસમાં બે અથવા ૪ વાર મસળે કપડાથી માળે.

૪-દરાઝ માટે—કાચો અને દરાસ પાપડા મેળવીને સમાડવે.

૫-દરાઝ માટે—ગોઆ પાઉદરની માફક અમધસારો ગંધક વપરાય છે.

૬-એલીઆને સરકામાં ગાળીને સમાડવે. એલીઆને સરકામાં મેળવે, સુકવીને ભુકા બનાવે તે ગોઆ પાઉડર માફક વાપરે.

૭-પાગસનાં ડીડવા પાણીમાં ખસી સમાડવું.

૮-કુંવારીઆનાં બી એક ભાગ, સાણ ખાર બે ભાગ, જન ખાર ૪ ભાગ, લોસુના રસમાં મેળવી વાપરવું. દરાઝને એરાયાથી પહેલે ધસવું તે પછી સમાડવું.

૯-કુવાડીઆ, અને લીમડાના પાંદડાનો રસ લીંબુના રસ સાથે દરાઝ ઉપર લગાડવામાં આવે છે.

૧૦-નાળીયેરની કાચલીનું તેલ લગાડે છે. કાટલીને ચુંદામાં મુકી સળગાવી તે બળતી કાટલીને પીતળની થાળીમાં મુકવી અને તેની ઉપર બીજું વાસણ ઢાંકવું. આ રીતે તેલ નીકળે છે.

૧૧-દીવેલ શેર ના ઉકાળવું તેમાં આંકડાનું એક પાતર નાખવું તે તળાઈ રહે ને બીજું નાખવું. એ મુજબ ૨૧ પાતરાં નાખવાં જ્યારે પાતરાં બળી જાય ત્યારે તેલ નીચે ઉતારી અંદર ના તેલો મનસીલ મેળવીને ચોપડવું. દરાઝ અને ખુબળી બે દીવસમાં સારી થાય છે.

ટંકનખાર ભાગ ૫, ઇસેસ ૪, ગુંગળ ૩, કપુર ૨. કાંદો ૩, ગંધક ૫, સાકર ૩, કુવાડીઆના બી ૪, મોરચુથુ ૨, લીંબુનો રસ ૫ ભાગ એને ગોળી બનાવી સુકવી. તે પાણીમાં ધસી દરાઝ તથા ખરસવા ઉપર લગાડવી.

૧૨-દાંડીઆ યુવસ્તી સુંકી દાળી, આંકડાનાં પાંતરાં, પોસદોડા સમભાગે બાળી, રાખ ડરીને દીવેલમાં મેલવી ચોપડવું. તડકે બેસવું અને ગરમ પાણીએ નાહવું.

૧૩-ખડીઆ ખાર, અષ્ટીજી સુખડ સંભાગે મેળવીને લીંબુના રસમાં લગાડવું. દરાઝને જાણીથી ધસીને લગાડવું.

૧૪-ગંધકના ભુકાને તેલ સાથે મેળવી મસળવાથી ચામડીના દરદ સારા થાય છે.

૧૫-આમલીનો ચીચોરો લીંબુના રસમાં ધસીને લગાડવો.

૧૬-આમલીના પાતરાંનો રસ પીવો,

૧૭-મીઠી આવરનું મુળ લીંબુના રસમાં ધસીને ચોપડે છે.

દરાઝ, ઉંદરી, સફેદ કાંદોડ, કરોળીઓ, પીટના ચાકાં માટે કાચું દીવેલ ના શેર, બેં પાતરીનો રસ ના શેરને ઉકાળવું પાણી બળા રહે ને મસળવામાં લેવું.

૧૮-કાચળીનું તેલ પાતાલ જંતરમાં કાઢાડી દરાઝપર લગાડે.

૨૦-નવસાગર અને ફટકડી સંભાગે લીંબુના રસમાં મેળવી રોજ બે વાર લગાડે.

૨૧-કાચા પપાડોનો રસ લગાડવાથી ફાયદો છે.

૨૨-ગંજકરજી માટે—કાષ્ઠી મલમ વાપરો તેની ૧ દીવસ આગળ દરાજની જગાપર ડુળાની પોટીસ બાંધી રાખવી અને બીજે દીવસે મલમ લગાડે તો તરત ફાયદો થાય.

૨૩-ઢાડીઆમાં દીવેલનો ધરો થયો હોય તે લગાડે.

૨૪-દરાઝ આખા શરીરે હોય તે માટે—ખાવળ અથવા ખોરડીની જાલના ઉકાળાથી ઘોતું અને પીળાં ઝૂળ વાળી દાડડીના મુળીઆની જાલનો લેપ કરવો જો આખા શરીરે હોય તો ૧૦ શેર જાલમાં ૧૦ મરીનાખી ઉકાળો બનાવી ૨ માસ સુધી રોજ પીવો. શરીર સુધરશે અને ચોખું થશે.

૨૫-ખરજીવું અને દાદર એની જગા ઉપર ઘી ચોપડી કુતરા પાસ ચટાડવું.

૨૬-ખરાજવાં ઉપર જોરથી પાટો બાંધી રાખવો છોડવો તદ્દી. હવા ન લાગવાથી પોપરો બંધાઈ દરદ નીકળી જશે. પછી તાર લગાડી પાટો બાંધવો.

૨૭-ડાંડલીઆ ફુગરની સૂકી દાંડી આકરાના પાન, ખસખસના ખસ સરખે ભાગે બાળી તેની રાખ એરંડીઆ તેલમાં મેળવી લગાડવી.

૨૮+૨૯-દાદરને ખણી ઘી ચોપડી ઉપર કળી ચુણો બભરાવવો.

૩૦-ધઉના લોટના ફુગાંની અથવા અળસીની પોટીસ દરાઝપર બાંધી તે જગા પકવવી અથવા નરમ કરવી; પછી બાવચીના ખી મોંમાં ચાવી તેની લેપડી દરદપર બાંધે તે વળગી રહે. લેપડી પોતાની મેળે નીકળે ત્યારેજ કાઢવી અને ખીજી વાર આ ઈલાજ કરે.

૩૧-અણીની દાળને બકરીના દુધમાં ૩ દીવસ બીજવી રાખે પછી તેને વાટીને લેપડી મુકે, આઠ દીવસ લેપ મુક્યા કરવો.

૩૨-દળેલી રાઇ દહી સાથ મેળવીને લગાડવી.

૩૩-લોખાન લીંબુના રસમાં ધસી લગાડવું.

૩૪-સરખાના ખીનું તેલ બનાવી દરાઝ પર લગાડવું.

૩૫-હળદરની રાખ, ચુનો, અને ચેવલી પાન વાટીને પાણી સાથ વાટીને લગાડવું.

૩૬-હીંગને લીંબુના રસમાં ધસી લગાડવી.

૩૭-દાડમડીના પાનનો રસ મસળ્યા કરે તો દરાઝ સુકાઇ જાય.

૩૮-કુતરી (કુટેલા) ધાસનો ધુમળો દાદરવાળી જગાપર ધસે તો અગન બળે અને દરાઝ સારી થાય.

દરાઝ-દાદર, ખરજીવું=ખરજીવું.

૩૯-લાઠડીઓ મધક ૪) ભાગ. કળીચુનો ૧) ભાગ, તંબાકુ ૩) ભાગ, કરોસીન તેલ ખપે તેટલું. મલમ કરી લગાડે.

૪૦-એળીઓ, કબુતરની અપાર, સંભાગે ૨) તો. લદ્દ ૧૦ શેર પાણીમાં ૧) દીવસ બોળી રાખે, પછીથી લગાડે. એળીઆને કડવો ખોર કહે છે. કુમારના છોડના રસમાંથી તે બને છે. હવામાંના બીનપસ

એ સુસે છે, અને મોટા થાય છે. ઝોરદામાં એને રાખે છે, મરણકે ઝોરદાનો બીનાસ એયુસી લીએ છે; તેથી મચ્છર થતાં નથી. કુમાર મચ્છર મારતો નથી, પણ તેને પેદા થવા દેતો નથી.

૪૧-ખરજવા માટે-૧) રાત યુક્તાની, અથવા અગસીની પોટીસ બાંધે પછી દવા લગાડે. ઉપર કાષ્ઠના મોઢું પાતર મુકી પાટો બાંધે.

૮) દીવસ પછી પાટો છોડે.

૪૨-કાળી મટોડીની લેપડી મુકી પાટો બાંધે. રોજ બેવાર ૧) અથવાડીંગ કરે.

૪૩-મહુદાની ઠાળાની રાખ લગાડવી. પેહેલે કળાને ખાંડ સાથ મેળવી પોટીસ કરી દરદ ઉપર મુક નેથી કીડા બહાર નીકળી આવે, પછી રાખ લગાડે તો કીડા જળડી મરે.

૪૪-ફલવેળું મોરચુચુ ૧) બાગ, અમલ સારો મધક બે બાગ, બોદાર ૨) બાગને લીંબુના રસમાં ખુખ મસળે, ૧) બાગ દવા અને ૨) બાગ ૧૦૦) વાર પાણીથી ધોમકું ઘી મેળવી લગાડે. ખરજવાને ખુખ ધસવું. તે ઉપર ખાંડ બજારાવવી; તેથી જીવડા ઉપર તરી આવશે. પછી બારીક અરીમ રૂમાં મેળવી, પાણીમા બોળવું ખરજવાં ઉપર મુકી પાટો બાંધવો.

૪૫-કડવી નાયના મૂળને લીંબુના રસમાં ધસી લગાડે.

૪૬-વડનગરી મીઠાંની ગાંગરી રાત્રે સુતીવેળા મોંમાં રાખવી, સવારે તેને મોઢાંમાથી કાઢીને વાટે અને ખરજવાંપર લગાડે, તે ઉપર બેસનુ છાણુ લગાડી શેક કરે.

૪૭-કુલવેળા ટંકણુ ખારનુ ચુરણુ ચોલેમોગરા તેલ સાથ લગાડે.

૪૮-આવચીને મોઢાંમાં ચાવી દરાઝપર મુકી પાટો બાંધી રાખે.

૪) દીવસ સુધી રાખે,

૪૯-માંકડ દરાઝ પર ધસે.

૫૦-સંચાંદા અને સુનો મેળવી લગાડે.

દાંતના દરદો

દાંતના કીડા મરે, દાંતનો દુખાવો મટે,—દાસતા દાંત મજબુત થાય,—પારા સુજેલા નરમ પડે,—દાંતનો કાળાશ મટે.

૧=દાંતના દરદ માટે અકલગરાનું મૂળીયું મોંઢામાં દુખતા દાંત આગળ રાખવું.

૨=હીંગ કીડાનો નાશ કરે છે. તે દાંતમાં દાખવાથી દાંતનું દરદ નરમ પડે છે.

૩=કરીને ચીક કાઢા સાથે મેળવી દુખતા દાંત ઉપર મુકે છે.

૪=દાડમના પાતરાં ના તોલો ચાવવાં; મોઢામાં તેનો રસ એકઠા થાય ને યુંદી નાખવો, રસ ગળી જવો નહીં.

૫=અકલમરાના મુળનો અરક (ટીકચર પાએરેકરાઈ) રૂમાં મેળવીને દુખતા દાંત પર મુકે છે.

૬=ધંતુરાના બીનો ધુમાડો દુખતા દાંત ઉપર લેવો.

૭=યુવરના સુકાં દુધને પોટલીમાં બાંધી પાણીમાં બેળી તે પોટલી દાંત ઉપર મુકે છે.

૮=ધતુગના બીને છુંદી તેની પોટલી કરી દુખતા દાંત ઉપર મુકવામાં આવે છે.

૯=દાંતના કીડા નીકળી પડે—કાંદાના બીજનો ધુમાડો મોંમાં લીંચી તે દાંતના કીડા નીકળી પડે.

૧૦=કરંજના ઝાડની ડાખલીનું દાંતજી કરવાથી દાંતના કીડા મરી જાય છે.

દાંતનું મંજન—એક ભાગ કપુર અને આઠ ભાગ ચાક મેળવી બનાવે છે. જે વ્દથુક વાપદવામાં નુકશાન છે, એવું કંટલાક અનુભવીઓનું મત છે.

કપુર આરીક વાડી શકાય નહીં તેથી તેમાં સ્પીરીટ અથવા કોલનવોટર નાંખી તે તરત આરીક જુકા થાય છે. નાળાએરનું પાણી તથા સરંકા કપુર સાથે વાટે તે કપુર જલદીથી વટાઈ જાય છે. કપુર જલદી ઉડી જાય છે. કપુર સાથે કાળાં મરી હોય તે કપુરને ઉડતા વખત વધુ લાગે છે.

૧૧=લોપી, રસી બંધ કરે—કાંદાની ભુકી દાંતના પારા પર દાખે.

૧૨=દાંતનું મંજન—દાડમના શુકા ફુલ ૫૦, ચીનીકબાલા બે તોલા, રૂમી મસ્તકી એક તોલો, કાંકો એક તોલો, વાંસકપુર એક તોલો, એલચી એક તોલો, ફટકી ૧૧ તોલો, બદામના કાચલાં બાજેલા ૨૧૧ તોલા, બે તોલા સોપારી બાજેલી એ સઘળું મેળવવું. જે મંજન આકર્ષ લાગે તે ચાક ઉમેરવો.

૧૩=દાંત કળતાં બંધ પડે—નુળસીના પાતરાંને છુંદીને કુળીજન અને લવંગ સાથે મેળવીને દાંત પર લેપડી મુકવી.

૧૪=દાંત સડેલાં હોય તેનો દુખાવો મટે—કપુર અને અરીજ સંભાજે લઈ તેની ગોળી બનાવી દાંત પર મુકે.

૧૫=દાંત હાલે—જો નાની ઉંમરમાં દાંત હાલતા હોય તે તલનું તેલ અને સીંધાલુજી મેળવીને દાંતને લગાડે.

૧૬=દાંત મજ્જુત થાય—દાંતનું દરદ મટે—તલના તેલમાં સીધા-
છુલ્લુ મેળવી કોગળા કરવા.

૧૭=દાંતના દરેક દુખ મટે—બોલસરીના છાડની છાલનું ચુરણ
ખનાવી તેનું મંજન કરે.

૧૮=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—દુધેલીના પાનનો રસ કાનમાં
નાખે અને છુદો દાંત પર મુકે તો દાંતના કીડા નીકળી આવે.

૧૯=એરડાનું દાંતણુ કરવામાં ઘણો ફાયદો છે. તનદીનું દુધ
અડાયાની રાખમાં અથવા કાળી મટોડીમાં મેળવી દાંતનું મંજન ખનાવી
વાપડે તો હાલતા દાંતને મજ્જુત કરે, આ અકસીર ઇલાજ છે.

૨૦=જાયફળનું તેલ દુખના દાંતમાં મુકે.

૨૧=દાંતના પારા કારા હોય પારાપર શોળે હોય ત્યારે ચેવલી
પાન આવે.

૨૨=દાદ દુધે (વાઈથી) નો નાકમાં અને તાળકપર દોવેલ
લગાડનું.

૨૩=દાંતના કીડા મરે. મરીના ૭ દાણા અને મીઠું નેટનું
મેળવી દુખના દાંત ઉપર પોતલી મુકે મોઢામાં રસ એકઠો થાય તે
બહાર કઢાડે.

૨૪+૨૫=રતનજેતનું મુળીયું બેલટમાં સેફા તેને છુદો દાંત ઉપર
મુકેનું.

૨૬=દાંતના પારા સુગે ત્યારે—મીઠું દાખી લોપી કાઢવું પછી
ફટકી દાખી લોપી અંધ કરવું.

૨૭=દાંત સંકેદ થાય. દાંતનો દુખાવો મટે—રતનજેતનું દુધ
કાળી મટોડીમાં અથવા રાખમાં મેળવી મંજન ખનાવી દાંત ધસે.

૨૮=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—મીઠળની મીઠળની પોતલી
દાંત ઉપર મુકે. મોઢામાં રસ છુટે તે બહાર કઢાડે.

૨૯=દાંત હાલતાં મજ્જુત થાય—ભરવાડાના ઝાડનું અથવા
કોંટા સળીઆનું દાટણુ ખનાવી દાંત ધસવું.

૩૦=દાંત મજ્જુત થાય—બોલસરીની છાલ દાંતે ચાવવી
અથવા એ છાલનો બુકા, બોંયરીંગણી, બદામના કાટલાની રાખ
મેળવી મંજન કરે.

૩૧=દાંત=હાલતાં હોય તો પીળવંતની દાખલીથી દાંતણુ કરે.

૩૨=દાંત હાલતા મજ્જુત થાય—ધમાસના ઉકાળાનાં કોગળા
કરવા અથવા જુની દીવાલનું મટોડું દાંતે ધસવું.

૩૩=સવંગ પાણીમાં વાટી તેના ટીપાં અથવા તલના તેલના
ટીપાં કાનમાં નાખવાથી દાંતના દુખાવો તરત નરમ પડે છે.

૩૪=અકલગશે આવવાથી દાંતનું દરદ નરમ પડે.

૩૫=દાંતનો સરો, સોળે મટે—પીપર, સિંધવ, છુંડં એનું ચુરણ દાંતે ધસવું.

૩૬=કાચુ અંછર પારાપર મુકે તો દાંતનો સોળે નરમ પડે.

૩૭=અધેડાના ફૂલનો રસ લગાડે તો દાંતનું દરદ મટે.

૩૮=ઈંદ્રવરણનું મુળ દાંતે ધશે તો કળતર મટે.

૩૯=રતનનંતનું દુધ કાથા સાથ મેળવીને ચુરણ દાંતે ધસે તો દાંત મજબુત થાય.

દાંતનું મંજન—રૂચી મસતકા, દાડમના પાન, લીમચ, ગુદા આમળા બેળે તોલા, મોચરસ, લીરા દબણ અંકેક તોલા મેળવવું.

૪૦=ગરમીથી પારા ચટે } ને માટે વરીઆળી ચાવી મોંઢામાં
અને દાંત દુખે, દાદ કળે. } રાખવી, અને રસ બહાર થુકવો.

૪૧=દાંત દુખતા નરમ પડે—સેવગાના ફૂલ તથા પાન ચાવ.

૪૨=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—મુંડ અને ફટકડી સંભાળે લઈ મંજન બનાવી દાંત ધસે.

૪૩=દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—વડ વછ ને વડના ગ્રાહાડ ઉપરથી લટકતી મુળીનું ચુરણ બનાવી દાંતે રોજ મંજન કરે.

૪૪=દાંતના કીડા નીકળે—લિંગ, સુવા, અથવા કનેરની જડ એમાંની એક ચીજ દાંતપર રાખે.

૪૫=કળતા દાંત, } ને કાપદો કરે—સવિસરાના પાન મોમાં
લીળતા દાંત. } રાખવા અને તેની લાકડાની સળીથી દાટણુકરે.

૪૬=દાંતના પારા કાળા થયા હોય તો, સાજાખાર મધમાં મેળવી ધસવું. મુરડાલ માંડસ નીકળી જશે, અને નવું આવશે.

૪૭=દાંતમાનું લોહી બંધ પડે—મીઠાના પાણીના કાગળા કરવાથી લોહી બંધ પડે છે.

૪૮=દાંત દુખે—જે ગરમ પાણી દાંતને લાગવાથી દાંત દુખે તો સુવા ચાવીને તેનો છુંદા દુખતા દાંત આંગળ રાખવો.

૪૯=દાંતનો દુખાવો—સેકટાનો ગુદર દાંત ઉપર દાખે.

૫૦=દાંત દુખતા નરમ પડે—કપુર અને અરીણુ સંભાળે લઈ ૧ વાલ જેવડી ગોળી બનાવી ૧ ગોળી દુખતા દાંત આમળ મુકે મોંઢામાં રસ નીકળે તે બહાર કઢાડે. નીકળતો રસ અથવા ગોળી પેતમાં બંધ નહી.

૫૧=દાંતની કળતર મટે—કાથો તોલા બે, કપુર ૦૧ તોલો, મામાં બે તોલા, ચાક તોલા ૪, બાવલની બલ તોલા બેનું મંજન કરી દિવસમાં ૩ વાર દાંતણુ કરે.

૫૨-દાંત હીલતા મજ્જુત થાય—તંબાકુ ૪ તોલા, મરી ૧ તોલા, લવંગ ૧૦ તોલા, ટુલ્લેલી ફટકી ૪ તોલા મેળવી દાંતનું મંજન બનાવી વાપરવું.

૫૫-દાંતના પારાને લવંગ મજ્જુની આપે છે. ખરાબ વાસ દુર કરે છે. દુખતાં અને કળતા દાંત ઉપર લવંગ ચાલીને રાખવાથી દુખાવો નરમ પડે છે, મોઢામાં ખરાબ વાસ આવે તેવા માણસોએ ચાર લવંગ રાતરે મોઢામાં રાખી સુવું, સહવારે ચુકી નાંખવાં.

૫૬-દાંત દુખવા માટે—વડનું દુધ ૩માં લીંઝીની દાંત ઉપર મુકે છે.

૫૭-દાંતની જડ, દાંત માટે સારી છે.

૫૮-દાંત મજ્જુત રહે—વડનું દાંતજી રોજ કરવાથી દાંત મજ્જુત રહે છે.

૫૯-દાંતના કાઝા નીકળે—ચયવર્ણરંગના બીજને લીંબુના રસમાં ગરમ કરવાં. તેની ઘોટલી દાંત પર મુકે તો દાંતના કાઝા નીકળે છે.

દાંતમાં કાઝા પડેલા હોય તો હીંગ અને બાયરીંગનીના બીજ સંભાગે આતસ ઉપર મેલીને તેનો ધુમાડો દુખતાં દાંત ઉપર લેવા.

૬૦-દાંતનો દુખાવો, દાંતનું દાલનું—રતનજેતના દુધમાં પાનમાં ખાવાનો કાથો લીંઝીની, સુકરીને દાંતપર ધસવાથી દાંતનો દુખાવો નરમ પડે છે. અને હીલતા દાંતો મજ્જુત થાય છે. એ ધણો જન-હુની કલાજ છે.

૬૧-દાંતજી—લીમડાની ડાળીનું દાંતજી કરવાથી મોઢાના જીવ જંતુ મરી જાય છે.

૬૨-દાંત દાલતા હોએ તો સીધા અને પીપરનું ચુરજી દાંત ધસવું.

દાંત કળે અને દાલે તો નીચનું મંજન રોજ એ વાર કરવું.

૬૩-સીધા, લીંડો પીપર, જીરું, અદામના દાંતલાંતી રાખ મેળવી મંજન બનાવવું.

૬૪-દાંત કળતા, દાંત દુખતા—આ દરદ માટે વજદંતીના જાડની જાડ આવે તો ધણો કાપડો થાય છે, આ જાડના પાતરાં ખારડીના પાતરાં જેવાં પળુ જરા નાનાં છે.

૬૫-દાલતા દાંત માટે—ચાકવલંગ, મરડામીંગ અને કાથો એનું ચુરજી કરી દાલતા દાંત ઉપર મુકી ઉંઘી જાય તો દાંત મજ્જુત થાય છે.

૬૬-અકીકની ભરગ—અકીકના પથરને ગરમ કરી પ્રાણીમાં બોળવું. આ મુજબ ૪-૫ વાર કરવાથી બારીક બુકો થઈ ચક્રો

દાંત દાંતતા બધે પડે—અકીક બસમ એકલી અથવા મોતી અને પદ્મજાની બસમ સંભાગે મેળની દાંતને લગાડે તો હીલતા દાંત મળજીત થાય; અને દાંત ઉપરની જારી નીકળી જાય.

૬૬—દાંત હાલે તે માટે—હીરાડકન ૫ તો ૦, બાબુળ ૫ તો ૦, ૨ તો ૦ ફટકી (ફુલવેલી હોય તો ૧૧) સોનાગેઈ ૦૧ તો ૦, એનું મંજન બનાવી દાંતે ધસે.

૬૭—દાંતનું મંજન—બદામના ફાટલામાં એસીદ તેનીક બણી છે એની રાખમાં ખાર બણે છે. બદામના ફાટલાના ફાલસાને ચાક સાથે મેળની મંજન બનાવે એકલો બદામના ફાલસાનો જુકાનું મંજન કરે તો મોંઢામાં જાગરા પડે.

૬૮—દાંતના દરદ માટે ૪ ઐન મીઠું મુંઘવાથી દાંતનો દુખાવો મટે છે. મીઠાનાં પાણીના કામળા કરવાથી જીભનો ડરો સાફ થાય છે.

૬૯—દાંત દુખતા નરમ પડે—અકલમરો અને કારા જીરાંનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેની પોટલી કરી દાંત પર મુકે અથવા અકલમરો અને ફટકીનું સંભાગે ચુરણ કરી દાંતપર દાખે.

૭૦—દાંતનો દુખાવો નરમ પડે—ઈદ્રિવાણીના ફુગને ગરમ તવાથા ઉપર મુક અને તેનો ધુમાડો દાંત પર લીએ તો અંદરના જીવડા બહાર પડે.

૭૧+૭૨+૭૩—દાંત દુખે—જો ગરમ પાણી દાંતને લાગવાથી દુખાવો થાય તો મસતકી દુખતા દાંત આગળ દાખે.

૭૪+૭૫+૭૬—દાંતના દુખાવા માટે દાંત ઉપર પીપરમીટના ફુલ મુકવામાં આવે છે.

૭૭—પેપરમીટના ફુલ અને કપુર સરખે લાઇ સાથે મસજે અથવા જરા ગરમ કરે તો તેલ જેવું બને છે. તે નેલ દાંતમાં મુકાય છે તથા બીજા કોઈ બી સરીરના દુખાવા પર મસજાય છે.

૭૮—દાંત દુખે ત્યારે એમ્પરીઅણીના બીની બીડી બનાવીને તેનો ધુમાડો મોંઢામાં લેવો. દાંત દુખતાં નરમ પડશે.

૭૯—હીલતા દાંતનો દુખાવો—મરડાસીંગ વાખવડંગ તોલો દરેક ૦૧, કાથો તોલો ૦૧ વાટીને એક ચમતી દુખતા દાંતમાં રાતરે સુતી વખતે મુકી રાખે તો ફાયદો થાય.

૮૦—દાંતમાંથી લોહી નીકળે ત્યારે લીંબુ દાંતે તથા પારાએ ધસે. દાઇથી ખટાસ સહેવાય નહીં તો મીઠાં લીંબુ વાપરે તેનો ચુણ બી એક સમ્મો છે.

૮૧—દાંતમાંથી લોહી, પડે પાણી નીકળે તો—હીરાંબોરના ફાલજ કરે.

૮૨=દાંત કાઢેલાની ઉપર હીરાબોર મુકે તો દાંત નીકળી જાય એવું કેટલાક વર્ધક કહે છે. અંગ્રેજી વધદાંમાં તો એનો જુદો દાંતને ઘસવાના મંજનમાં વપરાય છે તે પારાને કૌવત આપે છે.

૮૩=દાંતનું મંજન હાલતા-દાંત સારા થાય—ડીંડી પીપરનાની, સીધવ, લુણ, જીરું, બદામના કાચલાં બજેલાં સંભાગે મેળવી સચાર સાંજ દાંતે ઘસે.

૮૪=દાંતનું મંજન—મીઠું દાંતને સાફ કરે છે. પારાને મજબુત કરે છે અને વાસને દુર કરે છે.

૮૫=મંજન—કુકારેલી ફટકી ૧ ભાગ, કાળાં મરી ૧ ભાગ મેળવી બે વાર રોજ મંજન કરવાથી મોંદાનો વાસ નરમ પડે છે.

૮૬=દાંતનું મંજન—બાવડની છાલ અને બદામના કાચલાના કાલસાને મીઠાં સાથ મેળવી દાંતનું મંજન બનાવે છે.

૮૭=દાંતનું મંજન—કાળા મરી અને જુન્જું મીઠું દાંતે ઘસવું.

૮૮=દાંત મજબુત થાય—દાંતનું દરદ મટે—તલના તેલમાં સીધાલુણ મેળવી કાગળા કરવા.

૮૯=હાલતા દાંત મજબુત થાય—મોરસળીના (મોરસરી) કુલ મગજને બહુજ તરી આપે, એની ખુસબો બહુ સારી છે. આ જાડની છાલરોજ આવે તો દાંત મજબુત થાય.

૯૦=દાંતના પારાનું માંડિસ } સાજી ખારને મધ સાથ મેળવી
કાળુ થયું હોય તેનો ઘસાજ } દાંતના પારા ઉપર રોજ ત્રણ
વાર મસળે તો મુરદાળ માંડિસ નીકળી જાય અને નવું માંડિસ આવે.
જો પારા ઉપર સોજે હોય તો એવલી પાન આવે.

દાંતના દરદો.

દાંત હાલતા મજબુત થાય.

૯૧=વાવડીંગ, મરડા સીંગ, કાઠો સંભાગે ચુરણ ૨) વાલ રાત્રે સુતીવેળા ૨૧) દીવસ ખાએ.

૯૨=મોઘમાંથી ખરાબ વાસ નિકળે તે માટે ગોરખ મુદાનું ચુરણ ૦૧ તો. છાસ, અથવા સરકા સાથ ખાય.

૯૩=દાંત હાલતા અને સડતાં બંધ પડે.

૯૪=રોહીસ નામનું દાસ થાય છે; તેને ઘોર ખાય નહીં, તેના કુલ ૧) ભાગ ઠીકરાં પર સેકેજી મીઠું ૭ ભાગ લેવું. કાલ્કની

હાડત્વીમાં મીઠાનું ૧) હર તે ઉપર ફુળનું ઘર એમ ઘર કરવો. કપડ
છંદ કરી જાણુની બહીમાં સળગાવે, તે મીઠું મંજન તરીકે વાપરે.

૧૦૫=હાડમની જાણનું અથવા અક્ષરકરંનું ચુરણુ દાંત પર ઘસે.

૧૦૬=અવાળુ ફુલે—કરમહીના આડનું મુળાંત્ર પાણીમાં ઘસી
લગાડીને દાખે અને મોંદુ ગળાનું રાખે.

૧૦૭=અવાળુ ફુલે તે મટે સેરી લુખાનને ગરનો રંમ આપે તેને
રૂમાં મેળવી અવાળુ પર મુકે.

૧૦૮=દાંતમાંથી લોહી પ્રક્ર નિકળે તો અરુસાના પાન ચાવે.

૧૦૯=દાંતનો દુખાવો; ચાખા સાથે તસને રાંધે, તુળસીના પાન
અને કાપરાંનું ખમન નાખી પકાવી ખાએ.

૧૦૦=દાંત દાઘતા મુજબુત થાએ, ગંધીત્રો વળ, અને કાપરાને
કાદવના વાસણમાં કપડ છંદ કરી બાળે (કાપરાંનું તેલ વાસણની
બહાર ઝૂંટી નિકળે, અને સઘળું બળી રહે ત્યાં સુધી જાણુનો ધંગાર
રાખાવે, ને બાળવામાં ખાંમી રહેશે તો કાપરાંનો ખરાબ વાસ તેના
અયલામાં રહી જશે) આ પકાવેલા કાજસામાં ફુળવેલી કટકડી, કાંડા
મેળવી મંજન બનાવી વાપરે (કટકડીથી દાઘનાં દાંત ખરાબ છે
માટે ખપ બેગીજ લેવી.)

૧૦૧=દાંતના દુખાવા મટે અગત્યાના આદાનો ચુંદર દાખે અથવા
મુંદે અને નવસારનું ચુરણુ દાખે.

૧૦૨=દાંતનો દુખાવો મટે; વડના દુધને રૂમાં મેળવી મુકવે
તે ૩ પાણીમાં બીજવી દાંત પર મુકે દાંત દાઘતા મજબુત થાય.

૧૦૩=દુખાવા માટે બીણાંનો ચુંદર દાખે અથવા એના મળનું
દાટણુ કરે.

૧૦૪=દુખાવા માટે કાળા મટાડીને પાણીમાં પગાલી અંદર
દીવેલ નાખી દાંતને ઘસે.

૧૦૫=હાડમાં થતી કળતર માટે અક્ષરકરં ૧) તેલ ટનકન ખાર
ના તેલ દાઢપર દાખે તો નસતર મુકવાંની જરૂર ન રહે.

દાંત અને દાડ દુખે તે ગારે.

૧૦૬=આદુના કટકાને તુળસીના પાનમાં વીટાળી મોમાં રાખે
અથવા દુખતા દાંતના ગાળ પર ચીત્રો પાણીમાં ઘસી લગાડે અને
દુખતા દાંત ઉપર ખાંડ બજારાવે; અથવા સાકરનો કટકા રાખે
મીઠાસ ખાવાં જવડા ઉપર આવે તે ચિત્રાની ઝરમીથી મરે.

૧૦૭=સરસીઆ તેલ ૧) સેરમાં ૦૧ સેર મરચાં નાખી બીકાળી
તેલ બનાવે; આ તેલ કાનમાં નાખી ૫) તીનીટ રહેવા દીએ. કાનની

અંદર મલો જડેકા લાગે તેવુ આકરં તેલ હોય તો અંદર બીજું તેલ ઉમેરે, ખમાય એવું તેલ બનાવે.

૧૦૮=આકરાના કુમળાં પાનને પાણી સાથ વારે તે રસ કાનમાં નાખે. જે દાઢ દુખતી હોય તેની સામેના કાનમાં નાખે આ ઈલાજ ચોક્કસ છે.

૧૦૯=દાંતના કીડા બહાર આવે-દરદીને તડકે મુઠાડે. કાનમાં તલનું તેલ નાખે. જે મીનીટ પછી તે તેલ કાઢી નાખે. આખ્યાનાં પાનનો રસ કાનમાં નાખે તો દાંતના કીડા કાનમાર્થી જીવતા નિકળે.

૧૧૦=વાવડીય નવટાંક ચુરણની પુ પોટલી બનાવે. ૫ પોટલી પ્રાણીમાં બોળી, સેહવાય એટલી ગરમ પોટલી દાંત પર મુકવી, ૫ મીનીટ રાખવી એ મુજબ ૫ પોટલી વાપડવી.

૧૧૧-દાંતની કળતર મટે—ધાપાણુ ૧૦, ભાગ, નવસાર ૨. ભાગ મેળવી દાંતને લગાડે.

૧૧૨-દાંત ખરી પડે—અજુના પહાઠ ઉપર દાંત પડાનું અઢાડ થાય છે તેવુ દાટણ કરવાથી દાંત ખરી પડે અથવા વડના દુધનું પુમરં મુકે તો હાલતા દાંત મજબુત થાય બહુ ધીમી હોય તે નિકળી પડે.

૧૧૩-દાંતના ખાડા પુરાય, અંદરને ધથરમાં મેળવી મધ જેવડું જાડું બનાવી ખાડામાં તે મુકે. અથવા ક્રીનસીકલોરાઇડના સોલ્યુ-સનમાં ક્રીનસી ઓક્સાઇડ મેળવી ઘટ થાયને દાંતમાં મુકે.

૧૧૪-દાંત ઊખડે (Tooth rooter) ચુગ્ગર ૧ ભાગ, ૩ ભાગ હીરા બોર મેળવી હાલતાં દાંત પર મુકે તો ખરી પડે અથવા સેકટાના ચુંદરને મોંઢામાં રાખે તે નરમ થાય ને હીલતા દાંત ઉપર મુકે આ મુજબ રોજ કરે તો દાંત નિકળી પડે અથવા રામેડા ઝાડનું લાકડું લઇ તેની ઊભની જુડી બનાવી દાંત પર દાખે તો દાંત ખરી પડે, ઊખડી જાય.

૧૧૫-દાંતના પર થાય તે માટે બાવળની પાળી, વડની વડવાઇ બોરસળીની ઊલ્લ, દરેક ૧, તોલો, પાણી ૧, સેર. ઊકાળી ૦. સેર રાખે. આ પાણી ૩, તોલો મોંઢામાં રાખવું, બ્યાં સુધી આખમાં પાણી આવવા લાગે ત્યાં સુધી (૧૫-૨૦, મીનીટ) રાખી મેમજે કાઢી નાખે, આમ, રોજ ૩, વાર કરે. આવવાની દવામાં મધક ૧, વાલ. ત્રિફળાં ૪, વાલ મધ સાથ રોજ ૩, વાર ખાવું.

૧૧૬-માર્ગ (માય-માયકળ) કાઢો, બદામના છાડાની રાખ બ્રિક
જોલો, કપુર ૦૧ તો, મેળવી બનેલો બાધાને જરા ચરમ કરીઆથી
જાંખલી ખુલ્લો છે.

૧૧૭-રમીમસતકી, દાડમના ફુલ પુકાં, હીમજ, આંખળા, કાચો
હીક ૨, તો, મેચરસ, હીરાદખણ ૧, ૧, તો, એનું મંજન રોજ
દાંત ધસવાથી દાંત મજબુત રહે.

દાંત : દીલા પડે.

૧-મીઠળનું દાંતન કરવાથી દાંત દીલા પડે છે. એના ફળ
આંધીઓ વેચે છે.

૨-દાંત કાહેલા હોય, કાઠી સઘતો નહીં હોય, બહુ દરદ કરે
ત્યારે તેવલ કાંટીન નામનું કાંટાવાળું જાડ ચાખ છે તેનું ફુલ અને
આંકડાના દીડવાં (કાપુસ) નું ફુલ રમાં મેળવા તે ૧ દાંતમાં દાખવો
ફાપાવો તરત નરમ પડે.

૩-રામેકા નામની વનરપતિની સળીઓ ઝેપડાના આડની સળીઓ
જેવી થાય છે. દક્ષિણ પ્રાંતો તરફ તે બહુજ થાય છે.

દાંત નીકળી પડે—રામેકાની સળીથી દાખવ્યું કરે અથવા એના
ચુરણને દાંતપર દાખે.

૪=દાંત કાંચેલો હોય તે જપર હીરાખોરને મુમદામાં મૂકી તેની
પોતથી દાંત ઉપર વારંવાર ચકવી, ૩, ૪ દિનમાં બાકી રહેલો
દાંત નીકળી જશે.

રામેકાના છાડ ૨) થી ૬) રીટ હંચા થાય છે, એની ખાલ
લીસી અને ચીવટ હોય છે તેની જાંખલીઓની ચાખા નીકળે છે, તે
મહાબલેશ્વર, માથેરાન, ખંડાળા ઘાટ અને, લાનોલીમાં બહુ થાય છે.
મુજરાત કાઠિઆવાડમાં ચલી તથી, અંગ્રેજમાં એને સેકેરીઅને
નામે ઓળખે છે જે દારમાકાપીઆમાં દાખલ છે. એની ખાલ
માહલાઓને ખેડુક કરે છે તેથી સાધીએ એનો ઉપયોગ
ધણા કરે છે. એ વીદાવી એટલે Caustic છે. મોંઢામાં આવતાં અમન
જળ્યામ છે. એનું લાકડું અથવા રાખ દાંતને નાશ કરે છે. દાંતના
પારા પોચા કરે છે અને દાંતને મુગમાંથી દીલા કરે છે. એની
સદેલી દાંતને સહેલાઈથી કમ હિમડવા તે જાણાયું નથી.

૩૫૧ અને કમર વાંકી થાય.

નિશાળમાં શીખતી છોકરી દોઢાં આગળથી અને કમરમાંથી વાંકી વળે છે તે માટે તેઓથી ઉચકી શકાય એટલું મોટું પાણીનું બરેલું વાસણુ માથા ઉપર મુકી ચાલી શકાય એટલું રોજ ચાલવું.

૩૫૨ લેટરી

નકામાં બાલ કાઢવા માટે બેરીઅમ સલકાઈદ ૧] ભાગ અને અળી મટોડી ૩] ભાગ મેળવે તેને પાણીમાં મેળવી લેપડી બનાવે અને બાલ પર લગાડે. પછી બાળ ઓખવી નાખે.

દાઝેલું-બળેલું

૧=ચુનાના મલમની (દિશી) બનાવટ—ચુનાને પાણીથી ઘોષ મુકવવો, કોઈ વખત ચુનો ઘોવાની જરૂર જોતા નથી.

૧ તોલો ચુનો અને સાલીદ તેલ, મીઠું તેલ અથવા અળ-સીલું તેલ :૦૧ શેર સાથે મેળવી લાઠી જેવું બનાવી મલમ તરીકે વાપરવું.

ચુનાનો મલમ [અંગ્રેજી] ચુનાનું નીતડું પાણી અને સાલીદનું તેલ અથવા તલનું તેલ મેળવવું. લાઠી જેવું થાય તે લગાડવું.

૨-દાઝેલાનો મલમ—૦૧ શેર ચુનાને પાણીમાં પલાળવો. નીતડું પાણી કલાદી નાંખવું. ચુનાને કપડામાંથી માળવો તેમાં એક શેર કોપરેલ નાંખી ખુબ લલાવવું. કલક સફેદો ૦૧ શેર મેળવો, બે ત્રણ દીવસ પછી પાણી મુકાઈ જાય તો તેલ નાંખવું, તરુન દાઝેલા ઉપર આ મલમ ચોપડે તો ફેફસાં આ ન ઉઠે, ફેફસાં ઉપર ચોપડે તો પાકે નહીં, પાંકલા ઉપર ચોપડે તો ફૂલ લાવે, અગન બળતી નરમ પડે માથાના સડનાં ચાંદ સાફ કરે, (આ મલમ ઘણો ખાતરીપૂર્વક છે,)

૩-દાઝેલા ઉપર જીવુ ઘી ચોપડવું, અથવા તાજું ઘી ૧૦૦ વાર વાણીથી ઘોષને લગાડવું.

ઘી કાઢ બી વસાણનું કાઢવું હોય તો તે વસાણનો સ્વ રસ અથવા કલક ૧ ભાગ, ઘી ૪ ભાગ, પાણી ૧૬ ભાગ લેવો. પાણી બળે ત્યાં મુખી ઉકાળવું અને માળી લેવું, કાઢ પાણીને બદલે દુધ લે છે, કોઈ ગાયનું ચુતર લે છે.

૪-બળી જવું-દાઝવું-એના તરત ઉપાય તરીકે કોપર સુક પાણીમાં ધસી ચોપડવાથી અગન તરત બંધ થાય છે, જાગરો પડ્યો હોય તે નરમ કરે, માંસ બધયું હોય તેને ફેરક સાથે મલો સરસ તાત્કાલિક અને સસ્તો ઇલાજ એ છે.

૫-દાઝવાથી અને બળવાથી દાઢ બળ ત્યારે-એકેડને પાણીમાં ધસીને લગાડે તો થંડક પડે.

૬-દાઝેલું શરીર સાફ થાક-પપેટા છુંદીને બાંધે તો અગન નરમ પડે અને પાકવા દીએ નહી.

૭-દાઝેલા શરીર ઉપર ઉમરાની કુંપળ દહીમાં વાટીને ચોપડવી.

૮-દાઝેલા ભાગ ઉપર આમલીનો રગડો લગાડીઆ કરવા અગન નરમ કરે, જાગરો પડે નહી.

૯-હીંગ પાણીમાં મેળવી ચોપડવી, હીંગ હમેશા જરા ગરમ કર્યા પછી વાપરવી, હીંગ ખાનારની પીસાબમાંથી હીંગનો વાસ નીકળે છે, હીંગ ગરમ કરવાથી તેનો કથ વધે છે,

૧૦-ગુણેઅસ્માની સરકામાં મેળવી લગાડવી,

૧૧-ઇંડાની સફેદી તેલમાં મેળવી ચોપડવી.

૧૨-દાઝેલાં શરીર ઉપર તરત દુધ ચોગડવું, જાસ તથા દહી પચુ ચોપડાય છે.

૧૩-કુમારીઆના બીને બકરીના મુતરમાં ૭ દીવસ રાખવા, પછી તે બીને પીસીને લગાડવાં.

૧૪-આખાના પાંતરાની રાખ ૫૦ નોસા, ૦૧ તોલો મોરચુમાંની અરમ મેળવીને દાઝેલાં ઉપર બહારાવવી, દાઝેલો ભાગ ધોવા માટે ૦૧ તોલો મોરચુ અને બશેર પાણી મેળવીને વાપરવું,

૧૫-દાઝેલા ઉપર-મોરડીની કુંપળ વાટીને ચોપડવાથી અગન નરમ પડે છે.

૧૬-દાઝેલાંનો ઉપાય-કેળના કંદુ પાણી કઢાડી લગાડવું અને છૂદો બળેલી જગાપર બાંધવો.

૧૭-દાઝેલા ભાગ ઉપર તરત સરકો નાખે તો ફાયદો થાય.

૧૮-દાઝેલા માટે-એડાં ત્રીફળાં પાણીમાં ધસીને દાઝેલા પર લગાડે તો શરીર બળીને ધોળું થયું હોય તો પચુ અસલ રંગ પડે છે.

કુચિયા ઇંડી.

૧૯=દાઝેલા બામ ઉપર ટલુકનખાર અને તેમ મેળવી લગાડે.

પાપડખાર „ „ „

ગુમાન પાણી „ „ „

૨૦=દાઝેલા શરીરપર કુમારનો રસ લગાડીઆ કરે.

૨૧=દાઝીઆ પછી તરત તેમ અથવા કુમારનો રસ, (અથવા જીરણી વિષ્ટા પાણી સાથ મેળવેલી) લગાડે.

૨૨=આપના પાનની રાખોદી તેમ સાથ લગાડે.

૨૩=આંખાની ઊલનું ચુરણ કાપરેલમાં લગાડે.

૨૪=મોગ્યુનના પાણીથી કુચે.

૨૫=કુલ્લા થયા હોય, અગન બંજતી હોય ત્યારે કુલ્લા ફેડે અને પાક તેમ (બગીચીપુરી વગેરે બનાવ્યા પછી વમેલુ તેમ) લગાડે અને માવળની ઉપલી ઊલ (અંતર ઊલ નહીં,) ૩ ચુરણ બમરાવે આથી પાક પર ચઢે નહીં.

દહરાયલું-વાગેલું-પછાડ-લોહીખાઢેળું-ઠપકાયલું.

૧=પડી ગયેલા અને ઠપકાયેલા માણસનું લોહી છુટું કરવા લીલાં નાળાએરના તરોપાનું પાણી પીવાડે.

૨-લોહીના સોળે હોય તે માંડે—નવસારના પાણીના પોતાં ચુકવાથી લોહી વેરાઈ જાય છે.

૩-લોહીની માંડ પીણે—માંડ ઉપર કાકરી બાંધે.

૪-કાપર વાડી તેમાં ૪ પછી હળદર મેળવી ગરમ બનાવી પેટનીથી સેક કરવો તે પોટલી વાગેલા ઉપર બાંધી રાખવી.

૫-માર ખાવાથી અથવા ઉચાછગ્યથી પડવાથી માણસ દહરાયો હોય, બેહોસ થયો હોય, બદન સુણી આવે તેનો ઇલાજ—માણસ લાંબા પમ રાખીને સુવે તેટલો ખાડો જમીનમાં ખોદે, તેમાં ઊંચા સળગતી તે ખોદે ગરમ કરે, અંદરથી ઇંગાર કાઢી નાંખે, પછી આવારના પાન અથવા પીલવંતના પાન ખાડામાં મુકે. દરદીને તેપર સુવાડે બીજ પાંદડા દરદી ઉપર મુકે ઉપર બંદુસ બોલાડે.

આ પાંદડા બારી તેની ઉપર દરદીને સુવાડે તો થોડો ફાયદો થાય.

૬-માર ખાવાથી કે પડી જવાથી સરીરે દુખાવો થાય તે જાસણીઆની ખીર પાણી સાથ બનાવી તે દુખાવાવાળી જગ્યાપર લગાડે.

૭-પછાત, દબરાવું—આખા બીલામાંના કટકા કરવા ને તેને બીમાં તળવાં. તે બીની ચાટી અથવા સીરા બનાવી, ચેજ એક વારે ૭ દીન સુધી ખાવું. ગરમ મીઠા ખાતી નહીં, તાક કરવું નહીં. આ પહેરુ કુટે તો ચરીરપર કુલી કુટે અને મેળ આવે. ઇલાજ ચમખાણુ છે.

૮-માર ખાવાથી ચરીરમાં ચસકા મારે—અહળાયા પછી ચરીર દુખે તે માટે—મીનનું તેલ ચરીરે ચોપડી ઓઢીને સુએ તો પહેરુવા નીકળા આરામ થાય.

મીનનું તેલ બનાવવાની રીત—સાલ કાચી ઇટના કટકા, બઢી રેતી અને મીનને પાતાળ જતરમાં મુકી તેલ કઢાડે.

૯-લોહી બાજેલું કરવું થાય—માર ખાવાથી અથવા પડી જવાથી લોહી બાજુ મથું હેાય તો મેદા લાકડી, આંખા હળદર, સાજીઆરનો લેપ કરી ઉપર શેક કરવો.

૧૦-માર ખાવાથી બંધાયલું લોહી કરવું થાય—મેથી ૨૧ દાણા. સુંકે ૦૧ તોલો, સાકર ૧ તોલો મેળવી ખાતી અથવા તેઓની ચાલ બનાવી પીવી.

૧૧-કાળા તલ, એરંડીઆની મીઠા વાટી તેલ સાથે લેપ કરી મારવો. અથવા તલના બોળને ગરમ પાણીમાં મુકવો નરમ થાય ને લેપ બાંધવો.

૧૨-પડી જવાથી, અહળાવાથી લોહી બંધાય ત્યારે તરત ખાંડ અને મીઠું દરેક ૭ ૭ માસા ખાવું. ૦૧ તોલો ખાંડ અને ૦૧ તોલો હળદર દીવસમાં બે વાર ફાકવી.

૧૩-લોહી બંધાયલું છુટું પડે—આંખાહળદર અને હીરાબેજ સંભાળે ઘસી ગરમ કરી ઉપર લગાડીઆ કરવું.

૧૪-લોહીની ગાંઠપીગળે—મેંવડાંના દારૂ સાથે મુનામખી ખાવી.

૧૫-ખાળકના પેટમાં ગાંઠ—બે વાલ પકાવેલું, સમુદર ફળ દુધમાં ઘસી પીવું.

૧૬-પછાત, દબરાવું—એના ઉપર બીલામું બહુજ અકસીર છે. ફક્ત ૩) બીલામાંના ૧૫) કટકા કરી તેને ૮) તોલા બીમાં કઢાવો, પછી કટકા કાઢી નાખો, તે બીમાં લોટ દરદીથી ખવડાવો એટલો સેકવો આ સેકલા લોટમાં ગોળનું ગરમ પાણી નાખી સીરા બનાવવો (મળાદિ કરવો) ૭ દીવસ રોજ ૧) વાર આ ખાવાથી દરદી જરૂર ફુશીઆર થાય છે.

૧૭-દબાયલાં દરદીનું લોહી ફરતું કરવા મોમીઆઈ બહુ સારી છે, ખરી મોમીઆઈ ૦૧ વાલ ઘીમાં મેળવી ખાવામાં આવે છે. ૧) વાલ મોમીઆઈ ૨) તોલા તેલમાં ગરમ કરી મસળવામાં લે છે.

ખનાવટી મોમીઆઈ આવે છે તેમાં બીલામુ મુખ્ય છે.

૧૮-લોહી બાજી ગયું હોય તે જગાએ લોધર અને આમળા વાટી લેપ કરવો.

૧૯-વાગેલું, લોહી બાગેલું, દબરાયલું—વરીઆળીની જડ વાટી પાણી સાથે પીવી.

૨૦-વાગેલું, દબરાયલું અને લોહી બાગેલું હોય તો ૦૧ તોલો સાબરસીયું ધસીને પાણીમાં પીવું. ફાયદો ઘણો કરે છે.

૨૧-વાગેલાં, દબડાયલાં, લોહી બાગેલાં માટે—હઝરતે હાઠિ બે માસા જેટલો પાણીમાં ધસીને પીવો.

૨૨-વાગેલું અથવા દબડાયેલું હોય તે માટે—રોહડો ૦૧ તોલો લાઇ મધમાં ધસી ખવાડે. અથવા નાળીએરના તરોપાના પાણીમાં મધ નાખી રોજ એક તરોપો સાત દીવસ પીવો, અથવા પીવાના પાણીમાં હળદના ગાંડીઆ નાંખી ગરમ કરે, તે પાણી કાઢવના વાસ-જીમાં ભરી રાખે. દરદીને તરસ લાગે ત્યારે આ પાણી પીવાડે કેરું અને મીઠાસ બીલકુલ ખાએ નહીં ને ખાય તો ધનધાડીએ વા થાય.

૨૩-પડી ગયલાં, ડબડાયલાં, માણસને તરત ખાંડ અને હળધર સંભાગે મેળવી ૧ તોલો ખાવા આપવી.

વાગેલું, દબડાયલું, બીતરનું બાગેલું લોહી માટે—૧ તોલો કાચું વેગણું ખાંડ સાથે ખાવું.

૨૪-દબરાયલાં માણસે પીપજાનું એક પાન ઢાંજ સાથે ૨૧ દીવસ ખાવું.

૨૫-થરદીના દરદો, વા, લકવો, દમ, સુવા રોગ, દબડાયલાં—એને માટે બીલામાનું તેલ શેર ૧, સફેદ રાજ શેર ૦૧, બેંસા ગુંગળ શેર ૦૧, હીંગળો તોલો ૧ આ ચીજોને ઉકાળી પાક જેવું ઘટ થાય અને ચીની રકાખી ઉપર થાપી દેવું. અને કટકા કરવા. એ ખનાવટી મોમીઆઈ છે. દબરાયલાં માણસને મીઠાં તેલમાં એ મેળવી મસળે છે. ચણા જેટલી આ મોમીઆઈને ૫) તોલા ઘીમાં ગરમ કરી તે ૧થી તોલો ૦૧ ઘી પીવામાં રોજ આપવું.

૨૬-પહાટ-દબરાનું—૫, બીલામાંના ૨૦ કટકા કરવા ૦૧ શેર ઘીમાં તળવા, રસ ઘીમાં મળી જાય ત્યારે બીલામાંના કટકા કાઢી

નાખવા. તે ઘીમાં ખપતો ખપતો ધઉતો આટો પકાવી અંદર ગોળનું પાણી નાંખી શીરો બનાવવો. આ મુજબ બનેલો શીરો રોજ ચાર દીવસ ખવાડવો.

૨૭=પછાડ-દબરાવું—ધણી સખત બીભારી હોય તો સાત બીલામાં લઈ તેના ચાર ચાર કટકા કરી ના શેર ઘીમાં તળવા, પછી ઘીમાંથી બીલામાં કઢાડી નાખવા, તે ઘીમાં ધઉતો લોટ ખાઈ ચકાય એટલો તલવો. ગોળની ચાસણી પાણી સાથે બનાવી તેમાં પેલો ઘી સાથેતો આટો નાંખી શીરો—(મલ્લિકા—મગજ) બનાવી દરેદીને સાત દીવસ એ મુજબ ખવાડવું. જે બીલામાં ડુટી નીકળે તો ખાવું બંધ કરવું. અને બેસવું જાણ્યું ચોપડી તડકે ૨ કલાક બેસી નાહવું. ખોરાકમાં તેજ ગોળ, મરચુ ખાવું નહીં. બીલામાં ખાધાથી શરીરમાં લોહી ફરવું થાય શરીરે ગરમાવો આવે અને શરીર લાલ થાય છે. ઝીણી કુલ્લીઓ શરીર પર ડુટી નીકળે ત્યારે બીલામાં ડુટીયું એમ સમજી ઉપર મુજબ તેના ઉપાય કરવો.

પછાડ-દબરાવળું.

૨૮=ત્રણ બીલામાંના કટકાને ઘી ૮) તો. માં બીકળે, કટકા બગી રહે અંદરનું તેલ બહાર નીકળે, ઘી કાળુ થાય ત્યારે કટકા કાઢી નાખે. ધઉતો આટો ખપે એટલો નાખી સેકવો તેમાં ગોળનું પાણી નાખી શીરો બનાવવો, આ મુજબ રોજ તાજે શીરો બનાવી ખાવો. પિત્ત વિકાર અને લોહીઆર માણસને આ ગરમ પડે સરીરે ગરમી ફૂટે.

ગરમ રૂતુ હોય તો બીલામાં ઓછા લેવાં.

જુઓ “વાઘેલું” “પછાડ” “ધ્રુવકાયલું” “લોહી બાઝેલું”

દરીઓ લાગે.

દરીઓ લાગવો—દરીઓ લાગવાથી ઓઢારી થાય તે માટે મરચાં ખાવાં સારા છે.

દરાજ-ખરફસું-ખુજળી.

૧-દરાજ માટે—હીંગને હીંગુના રસમાં ધસીને ચોપડે.

૨-દરાજ માટે—દળેલી રાઇને દહી સાથે ઘુંદીને લેપ કરવો.

૩-દરાજ માટે—રાઇના જાંઘાને સરકામાં મેળવી તેની પોટલી કરી દરદર મુકવી.

૪-દરાઝ માટે હળદર બાળી મુઠા અને પાન સાથે મેળવી પાણીમાં ધસી લગાડે.

૫-દાદર સારી થાય—ગાંધારાનું મુળ પાણીમાં ધસીને લગાડે.

૬-દરાઝ-ખરપસાં માટે—કનકનખાર સરકામાં મેળવી લગાડે અથવા લુગડું બોળીને તે ઉપર મુકે.

૭-દરાઝ ખુજલી મટે—દાહીઆ યુઅરની મુઠી દાળી આકડાના પાતરાં, પેસ્ટોડો, સંભાએ બાળી, રાખ કરીને દીવેલમાં મેળવીને ચોપડવું. તડકે એસવું અને મરમ પાણીએ નાહવું.

૮-દરાઝ તથા ખુજલી માટે તેલ—દીવેલ શેર ૦૮ ઉઠાણવું તેમાં આંકડાનું એક પાંતરે નાખવું તે તલાઈ રહેને બીજું નાંખવું એ મુજબ ૭ પાંતરા નાંખવાં જ્યારે પાતરાં બળી જાય ત્યારે તેલ નીચે ઉતારી અંદર ૦૮ તોલો મનસલ મેળવીને ચોપડવું. દરાઝ અને ખુજલી એ દીવસમાં સારી થા છે.

૯-દરાઝ માટે—પારસના ડીંડવા પાણીમાં ધસી લગાડવાં.

૧૦-દરાઝ માટે—પારો, ગંધક, આભળા, મોરચુથુ, લીંબુના રસમાં વાકીને લગાડવું.

૧૧-દરાઝ માટે—તથા નખળી પડેલી નસો માટે—બીલામું ૧ તોલો, અનારની છાલ એ તોલો, અરીસા ૧ નાલો એ સરવેને છુંદી ૦૮ શેર સરસીઆ તેલમાં રાંધે અને તેલ દાહ દી તે તેલ મસળે.

૧૨-દરાઝ માટે—ધઉંનું તેલ અને મરવાની મરખી મેળવી લગાડે તો દરાઝ જાય.

૧૩-દરાઝ માટે—મુળાના બીનાં ગોળા લીંબુના રસમાં કરવી અને દરાઝ ખણીને તે ઉપર તે ગોળા ધરી લગાડવી.

૧૪-દરાઝ માટે દરાઝ પાપડો લીંબુના રસમાં ધસીને લગાડે.

૧૫-દરાઝ—મોંચરીંગના દાણા છુંદીને દરાઝ ઉપર આંધવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૬-દરાઝ માટે—મેદીના પાતરાં સરકામાં વાટી તેની લેપફી કરી દરાઝને ખતીને તે ઉપર લગાડવી.

૧૭-દરાઝ માટે—લીંબુના રસમાં આમલીનો ચીચોડો ધસી લગાડે તો દરાઝ મટી જાય.

૧૮-દરાઝ માટે—સોખાન લીંબુના રસમાં ધસી ચોપડવું.

૧૯-દરાઝ માટે—સરપંખાના બીનું તેલ અથવા બી વાટી તેલમાં ઉઠાળી દરાઝપર લગાડવું.

૨૦-દરાઝ પુનઘી માટે-હડનાલ ૧ ભાગ, મીઠું તેલ ૨ ભાગ ઉકાળે, હડતાળનો છુદા ઘોરાઘોરા તેલમાં નાંખતા જવું અને લાકડી વતી દલાવતા જવું, આય નરમ રાખવી. તેલ સળગી ઉઠે તો ઢાંકવું, પાકું ઉપાડવું, સળગેતો ફરી પાકું ઢાંકવું, આ મુજબ વારંવાર ઉપાડ ઢાંક કરવું.

૨૧-દરાઝ મટે-અદામના મગજને લીઝુના રસમાં ધસી ૩ દિન બધાડે.

બુઝો “ ખરકશુ ” ખરકશુ. “ ખુલ્લાળી ”

દારૂની કેફ ઉતારે.

૧-દારૂની કેફ ઉતારે-કાકરી ખવાડવાથી દારૂની કેફ ઉતારે.

દારૂ પોચો પડે-દારૂમાં કાકરીનો કટકો નાંખે તો દારૂ નરમ પડી જાય છે.

૨-દારૂની નીસા ઉછરે-ધાના ખાવાથી દારૂની કેફ ઉતારે છે.

૩-કેફ-દારૂની કેફ મીઠું ખાવાથી ઓછી થાય છે.

૪-દારૂ પીધેલાનું મોઢોડું વાસ માટે તે બધું થાય-ઉપલેટ, એલચી, વાળો જેડીમધ. સંભાજે પાનના રસમાં ગોળા એક વાલની કરી મોઢામાં રાખવી.

૫+૬-દારૂ પીધો હોય તેનો વાસ મોઢામાંથી આવે નહીં તે માટે ઉપલેટ, એલચી, વાળો, જેડીમધ, મોથ, ધાણા સંભાજે ચુરણ કરી એવલી પાનના રસમાં બોર જેવડી ગોળી કરી દારૂ પીનારે મોઢામાં રાખવી.

૭-દારૂની તળપ ભાજે-દારૂ પીનારને દારૂ મળે નહીં અને દારૂ માટે ધણી ધમ્મક થાય ત્યારે કાળા મરીની ચાહ બનાવી ગરમ ગરમ પીવાથી સતોય મળે છે.

પીવાનો દારૂ સુધરે, દારૂનો ખરાબ વાસ નીકળી જાય. કંત્રી દારૂ સુધારવાનો નુકશો.

૧-કંત્રી દારૂ સુધારવા માટે-અડીઆન ૧ તોલો, કસર, ૦૧ તોલો એલચી ૧ તોલો, ધાણા ૦૧ તોલો, કસ્તૂરી ૧ વાલ, દારૂ આલન, સફિર ૦૧૧ શેર, જેડીમધ ૨ તોલો એ બધાંને ૭ દીવસ બીજાની રાખી રોજ દલાવે, પછી ગાળી નાંખે. વધુ મજાની લાવવા માટે ચોપમીની ૧ તોલો, પીપળીનુળના માંડ ૧ તોલો નાંખે.

૨-દાડનો મસાલો--દાડ મધુ ૧, તજ તોલા ૬, ગુલાબનાં ફુલ શેર ૦૧, કુદનો શેર ૦૧, પાનની જડ તોલા ૬, ખસખસ તોલા ૪, બકરાની મુડી આખી કાચી ૧, સઘાળિને પેક કરી રાખે, રાત રાખી સહવારે બઠ્ઠી સળગાવી દાડ કાઢે.

૩-દાડ મસાલેદાર, મહુડાનો વાસ નીકળી બન્ય અને દાડ મુધરે, બાદીઆન, એલચી, ધાણા દરેક તોલા ૧, ડગર તોલા ૦૧, કંદુરૂ ૧ વાલ, જેઠી મધ ૨ તોલા, સાંદર શેર ૦૦૦, દાડ એક આસન સાત દીવસ બીજવી રાખે. અને દરગજ દલાવે.

૪-દેશી દાડનો મસાલો--કેરવે (કેરવાસા ખીસકીટમાં નાંખે છે તે) તોલા ૧૧, એલચી તોલા બે, કારમજ સારી મતની તોલા ૦૦, જેઠી મધનું મુળીયું તોલા ૧, ગોળ શેર ૦૦ દાડ ૧ ગેલન

કેરવાસી ગરમ કરવી, એલચી ગરમ કરી ડોળેલાં ઠાઠી નાખવાં દરેક વસાણે ખોખરું કરી ગોળ સાવ મેળવવું મસમસના લુગડામાં પોટલી બનાવી તે પોટલી દાડમાં તરતી રાખવી. પાંચ દીવસ પછી પોટલી કઢાડી લેવી. વધુ વખત રહે તો અડચણ નથી. દાડમાંથી મહુવડાનો ખરાબ વાસ તથા પાણી પાવાનો અવગુણ નીકળી જશે. દાડ જેમ જુનો થશે તેમ સ્વાદમાં વધશે.

દાડનું વ્યસન છુટે.

ટીકચર મરચાનું ૪ દરામ.

પોતામ પ્રિમાઇડ ૪) દરામ

ટીકચર ઝેહેર કચરો ૨) દરામ

સ્પીરીટ એમો-ના આરોમેટીક ૩) ઊંચ.

તુલુ સરમત ૬ ઊં.

૦૦૦ તોલા (પા, ઔસ) પાણી માં ૨૦ ૩) ક્લાક પીવું.

દાદી પાકે-માંકડીના ફુલા.

૧-દાદી પાકે--તે માટે લીંબુના રસમાં લુગડાને ૩ પટ આપવા તેની રાખ કરવી, દાદી ઉપર લીંબુનો રસ ચોપડી તે ઉપર રાખ બહરાવવી, આથી દાદી પાકેલી સારી થાય છે.

૨-લીંબુનો રસ અને તલતું તેમ સમભાગે મેળવી લગાડે.

દીલ વાસે મારે—શરીર દુર્ગંધ મારે.

દીલ વાસે મારતું હોય ને માટે—ક્રમોદના ચોખ્ખા (નવા વધારે સારા છે) શેર ૧૧ લેવા તેને પાછળીમાં ઉકાળી પેજ બનાવવો. એક કમળી કાઢીનું ડોકું કાપી નાખી કાઢીની અંદરનો મવાદ કાઢાડી નાંખ્યા પછી તેમાં ચોખ્ખાનો પેજ ભરવો, પેજ થડા પડ્યા પછી કાઢાડીને પીવામાં લેવો, કાઢી ખાવામાં લેવી નહીં.

૨=શરીર દુર્ગંધ મારે ત્યારે—ખીલીના પાનનો રસ લગાડવો.

દીવાનાપણું-ધેલાપણું-મગજ ... તી, ધેલછા-ઉન્માદ, ચિત્તચ્છલ વાયુ.

૧=ધેલાપણું માટે એ ખાતી બાર નાગર મોથ દુધમાં આપવી.

૨=ખીપજાની વડવઢ ના નો. પાછી સાથ પીવી. વડવઢ સાથ ના વાલ અરીજી ઉમેરવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૩=સુકા અરાસીઆનો બુકા ૧) રતી મધ સાથે ચાટવો.

૪=હરણુના સોગડાની રાખ ૨) વાત, પીપર ૧) વાલ મન સાથે ખવાડવી.

૫=ખમાસાના ઉકાળમાં ઘી નાંખાને રોજ પીવું.

૬=ગાયનું જીવું ઘી ખાવામાં ગુણુકારી છે.

૭=આ દરદ માટે સોનાનો વરખ વધારે કામ કરે છે અને બહીનો પાલો સૌથી વધારે ઉપયોગી છે. આ ત્રણે વસ્તુ જુદી જુદી બણા વખત ખાય તેમાં પણ ફાયદો છે. પણ બહીનો પાલો ઘી સાથે ઉકાળી તેનું ઘી તો ૧ અથવા ૨ તથા સોનાના વરકનું પાનું ૧ રોજ ખવાડે તો બહુ ફાયદો થાય. હલાજ લામો વખત આનું રાખવું.

૮=ધંતુરાનું બી ૧ અને પીપર નંગ ૨૧ મેળવી ને ચુરણ બાર તોલા જીના ઘી સાથે રોજ ૧ વાર સાત દીવસ ખાવું, પછી દર અડવાડીએ ધંતુરાનું બી અઢેક વધારેતા જવું. પાંચ ખાવામાં આરે ત્યાં સુધી વધવું, પછી દર અડવાડીએ અઢેક ઓલું લેવું.

૯=તાડની ડાળીઓનો રસ જે તોલા અઢેકો અથવા જીના ઘી સાથે ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦—દરદીએ મદામ રોજ સવાર ખાવી, અને પ્રહરીના પાનનો રસ ૨) તોલો ખાવો.

૧૧=૧) ટાંક કાળીમુસળી, દરદી પોતાની પીસાળમાં ધસી પીએ તો ફાયદો થાય છે.

૧૨=મગજની બીમારીમાં ધંતુરાના ૪) બી અથવા પાનનો રસ ૦.૫ તોલો લીમાં મેળવી ખવાડે છે.

૧૩=ધેલા દરદીનું તોફાન નરમ કરવા કપૂર ૧) વાલ દીવસમાં ૩) વાર ખવાડે તો ફાયદો થાય છે.

૧૪=મગજની બીમારી માટે—પ્રહરીના પાસાણું ચુરણ ૦.૫ તોલો મેળવીને રોજ બે વાર ખાવું. ચાલુ રોજ બે વાર ખાવું. આ હસાજ બહુ બાળીતા છે.

૧૫=ધેલાપણા માટે જીનું લી નાથુક ખાવું. અને માથે મસળવું. પ્રહરીના પાનનો રસ ૪ શે, લી ૪ શે, પ્રાગવજ ૧૪ તોલો, કોષ્ટ. સંખપુષ્ટી, દરેક ૦.૫ શેર, તેનું લી બનાવવું. ઉપલા દરદો માટે આ લી સેવન કરવું.

ચિત્રપ્રહ—વાયુ, ધેલાપણું, ઉનમાદ—પ્રહારનો રસ એક તોલો કુળા-જળ અથવા અકલ ગરો ૩ માસા અને ૦.૫ તોલો મધ રોજ બે વાર આપ્યા જવું. આ હસાજ ધણે સારો છે.

જુઓ “ધેલાપણું” “ઉનમાદ” “મગજની બીમારી”

“ચિત્રપ્રહ” વાયુ.

૧૬—જો દરદાન (માથે આવવાનું) સ્ત્રીને બધે થવાના સળખથી ચડ્યું હોય તો સ્ત્રીની જાંઘ ઉપર અથવા છુપા લાગ આગળ જોડા મુકાને, જેથી દરદાન જવા માંડશે, અને ધેલાપણું મટી જશે. ખાવાની દવામાં, વજ, ઉપમેટ, સંખારણી, નાગકેસર દરેક સંભાગે ચુરણ બનાવે ધણી પ્રહરીના પાન ૦.૫ તો. જુરફોદરાનો ગર ૦.૫ તોલો એનો રસ પાણી સાથે કાઢવો, બીપણું ચુરણ ૦.૫ લી ૦.૫ તો, આ રસમાં પીવું આ રસ નાખે અને આંખે લગાડવો.

૧૭—સરમસ્તી ચુરણ વાપડવું—પ્રહરીના પાન, સંખારણી, માસકાકળી, કિનાક, એલચી, મારજાનાન, મુંક, અકલકરો, તેનું ચુરણ ૦.૫ તો, રોજ બેવાર મધ સાથે ખાવ.

૧૮—સરદોતલ અથવા પ્રીત્યેન ૧૦ શી. ૨૦, મેન મુલી તેના આપવું.

૧૯-દરદી નાકસજાત જાને બહવાડ કરે તે બહમપીપળાનીજી
મુખવાઈ જા તે, ખવાડે તરત ફાપડો થાય.

૨૦-ચિતભમ વાયુ માટે-બોંયદડી, (બહમદડી) તાલ ૧, થી
૨, મરી ૭, દાણા પાણી ૫, તે જોમ ભાંગ કુટે તેમ જામ કુટે,
કુમડાંથી માંસે, તેમાં ચરમ કરેલી ફાદવની ઠીકરીથી બમવા ચરમ
પીલાથી તે પાણીને કમાવે અને પાય, બે દીરકા જીળરી થાય, કુમડી
કરી થાય. ૧૦ દીન ખવાડે. બોરાક કુધનેજી લેવે.

બહમદડીને બદલે બમવાત, (તલકટો-આદાવાદે વાપડી સકાય
એ બધે જુદી જાત છે પણ ગુણ એકજ છે.

૨૧-મોચ જાને કરીઆતું સંભામે ૨૫ તો, પાણી ૨૫, તો,
બીજાળી મહવો બનાવે ૫, તો, દર ૩ કલાકે પીએ. સાથે ખાંડ
અને કુધ વાપડે તો અડચણ નથી. (કરીઆતાંથી શણુક થઈ છે)

૨૨-અરણી ઝાડ વારે વાર થાય છે. કુલમાં મુઝાંધી છે, એનું
લાકડું રંગે પીળું છે, એ ઝાડની બે દાંખળી સાથે મળે તો ઈમાર
પડે છે. ન્યારે હવનની કીરીઆ થાય છે, એ ઝાડથી બનેલો
આતસ વપડાય છે. એના પાનનો રસ અથવા મુળ પાણીમાં
ધસી પીવાય છે. મગજની બીમારી સુધરે છે.

૨૩-તીવર (પીડીટની તાવની દવાના પાન)ના પાન બીજાળી તે
પાણીથી દરદીને નહાવે.

૨૪-માલકાકણીનું તેલ ૧૫ થી ૬૦ દીપા આપે ૮ તો,
સુધી આપી શકાય.

૨૫-મગજે સાંડી થાય-રેતાળ જમીન ઉપર આવેલાં દીપા
ટેકરા ઉપર મુંજ નામનું ઘાસ થાય છે. તે દોરડાં બનાવવામાં કામ
આવે છે. આ ઘાસ ઉપર કારતક માસમાં ૩ આવે છે તે ધણે
થદા છે. તેની તોપી બનાવી પેહેરવાથી મગજનો જુસ્સો અજળ
નશ્વમ પડે છે. કામ કીમતી દવાથી થતું નથી.

૨૬-ઘોડાવજ ૩, વાલ સાથે બહમી મેળવી ધણે વખત સુધી
ખાય તો ગમે તેટલું દીવાનાપણું દૂર થાય. દરદીને સાંકળથી બાંધવા
પડે તેવો દરદી સુધરે.

૨૭-સોનાનો વરક ૩ પાના, ઘોળાં મરી ૨ વાલ, થી ૧) નો,
સવારે કુખે પેટે ૨૦, દીન ખવાડે માનસીક સ્થિતિ સુધરે, સાંધારણ
ચિત બહમીત સુધરે.

૨૮-કઠોળનું ચુરણ જા તે રોજ બે વાર લેવું.

૨૬-લોહભસ્મ ૧, વાલ જટામાસી ૪ વાલ, સેજળી ઇંચ ૪, વાલ, બળે વાલની ગોળી રોજ બે વાર લેવાથી સાંટી થાય, ગિલસી જાય.

૩૦-સાધારણ બમી શકાય એવું ગન્ધ પાણી ઝારામાં નાખી વરસાદ વરસે તેમ દરદીના માથા ઉપર ઘણી ઉંચાએથી (૧, ૨, કુટ ઉંચેથી) નાખે. રોજ આ મુજબ કરવું ગરમને બદલે થંડું પાણીથી ચાલે, પવનનો સપાટો ભાગવો ન જોઈએ. આછલાજથી દ્રસ્તી બળ વધે. મગજે સાંટી, અને આનંદ થાય, ભમરી મટે,

૩૧-કડવી તુળડીના ગર્ભ સાથે તેલ પકાવી નાખમાં મુકે,

૩૨-સુવરના કાનનું લોહી ૧) ટીપુ નાખ મુકે

૩૩-વાંઝ કટોળીના રસના ટીપા નાખમાં મુકવા રૂદક્ષની માળા પેહેરવી અને ભક્તી કરવી.

તાણુ-વનુરવા.

૩૪-કડવી તુમદીના ગળનો નાસ લીએ. અથવા કચુતર અધાડ ના તો. ખાય અથવા ના વાલ કસતુરી ખાએ.

ધુન્નરી.

૧-ધુન્નરી મટે—તુળસીના પાતરાંના રસમાં પીપર બસીને ખાય તો ધુન્નરી મટે.

૨-કાચ પગના ધુન્નરા માટે—ઝેહેર કચલાને પાણીમાં ઉકાળે ઉપરની જાલ કાઢી નાંખવી, આ સાફ કરેલા કચલા, અરીસુ, મરી સંભાગે લઈ તેમાંથી ૧ રતીભાર દરરોજ સવારે ખાવું

૩-હા ધુન્ને-હાથમાં કલમ પકડાય નહી, બરડાના કાયામાં દુખાવો થાય-તે માટે ઝેહેર કચરાના શુકાનું ઉપર લખવા મુજબ સેવન કરવું. લખતી વેળા રટીલ પેનનું રાખવું નહીં.

૪-ઝેહેર કચરો સુક કરેલો ૧થી બે વાલ રોજ લેવો. ઝેહેર કચરાને ગોમતમાં ૩ કલાક બાફવાં, ઉપરની જાલ કાઢવી, તેની બે ફાડ વધ્યેની જાલ કાઢાડી નાંખવી, તેને સેકા ચુરણ બનાવવું. આ ફીલા થવાથી, એનું ઝેહેર, કડવાણ, અને ઉગ્રતા ઓછી થાય છે, તેથી ૧થી ૨ વાલ દર દરેક લાઇ શકાય છે.

ધાત વધે-વર્થ વધે-શરીરે શક્તિ આવે

પુરુષાતન વધે.

૧-ધાત વધે-ધાત મરવા માટે તલ, મોચરસ, ભોં ઢાળું, સરખે ભાગે મેળવી ૧ તોલો મરવાર સાંજ ખાંડું.

૨-પુરુષાતન વધે-તુળાના બી અને ગોળ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧) તોલો રોજ સરખાં આઠ ઉપરથી દુધ પીવું.

૩-તીર્થનો વધારો, શરીરના ધૃતી-દાઢીની બલનો રસ તોલો ૪૦, શકિર તોલો ૨૦, કેસ-માલ ૪, નયપ્રજા તોલો ૦૫, કેવડાનું પાણી તોલો ૨૦, એનું સરખાં કરી ૧ તોલો સરખત ને દુધ ૦૫ શેર સાથે પીવું..

૪-શરીરે શક્તિ આવે-તેલ ગાયુનીના બીજ તોલો ૧૫, ધઉનો અડો તોલો ૧૫ એની ૩ એક કરી કાળી મોટી મરલીને ખવાડે ૧ અથવા ૨ પહોર પછી તેલ પાન કરે સાફ કરી છના કટકા કરી ૧ શેર અથવા લુગટા ઘીના પકાવે આ પકાવેલી મરલી નવ દીવસ સુધી ખાવી, છુરી ખાનગીમાં ખાય તો અડચણ નહીં.

૫-શક્તી માટે-મરી, મરવાર, સુંકે દરેક ૧, એક છડાની ઢાળ. એ બધાને મધ સાથે ખાવવા કરી દીવસમાં બે વાર ખાય તો શક્તી બહુ વધે છે.

૬-તીર્થ વધે-મસતકી, મરવાર, મરોટની બીજ ૦૧ તોલો મધ સાથે મેળવી રાત્રે ચાટે તો વધારે છે. જાવંત્રી પાન સાથે સહવારના પહોરમાં ખાય તો વધુ વધારે આવે.

૭-શરીરે શક્તી વધે-માવડાનું શેર ૧, કાળા તલ ૩ પૈસા-બાર, લાલ ચણાદી ૩ પધસાબાર, પાનુનાના બી ૩ પધસાબાર તથા બાંચ પધસાબાર લેવી. તેને મેલે તો રાત દેવા અને પાતાળ જંતરમાં તેલ ગાળી લેવું. આ તેલના પાન પાનપર લગાડી ખાવાં અને તેલ પાન પર લગાડી તે પાન પાન તથા માથેસના લોથા ઉપર ખાધે તો શક્તી આવે.

૮-તીર્થ વધે-૧ કળીવા, કનન એક અને એક શેર દુધ ઉકાળી લુગડાંથી ગાળીને રોજ પીવું.

૯-બધેજ રહે, ઠઉવત રહે-વગાના બીજ તોલો ૦૧ વાટી પાણી સાથ ત્રણ દીવસ પીએ તો બધેજ રહે.

૧૦-વીથ વધે—મુસળા કંદના કુખીજ નવદાકના કુખીને ગોળ સાથે ચીની બોર જોડી ગોળા બનાવી દરરોજ ૧ ખાય તો સરીર તાઠાઠ વધે.

૧૧-વીથ વધે—બકરાના અંડોળ, (કપોળાઓ) બી, ભાંડીપીપર સાથે મરમ કરી દૂધમાં પકાવી ખાય તો લીધવા ચાલવાની શક્તી વધી આવે.

૧૨-વીથ વધે—સહવારે રોજ બદામ ખાવી.

૧૩-ધાતુ પુટ—કાચા કુમળા બીંડા ખાવામાં ધાતુપુટ છે.

૧૪-શક્તી માટે—ચીનો આટો શેર ૧ લેવો, ૧ શેર લીંઘ તળેલો ચણી નીચલી ચીને સાથે મેળવવો—ગોળ શેર ૧] બુનો ૩ વર્થનો લેવો. ગામનું બી ૧ શેર. આંખા દળદર, અસાળાઓ, મેથી, અખેરી, માલ કાકણીના બીજ, ગોખર દરેક શેર ૦.૧, જોખરીવધીયા બી શેર ૦.૧ મેળવીને રોજ એક તોલો ખાવો.

વિચ્છે વધે, બળ વધે, સ્તનમાં દુધ વધે.

૧૫-અળદની દાળનો આટો, બી, ખાંડમાં પકાવી તેમાં દૂધ બનાવી રોજ ખાવામાં લેવો. અડદ અને દુધ સાથે ખાવામાં સરીરને તુકસાન થાય છે.

૧૬-દાલ સાફ રહે—જો સુનામખી ગાયના દુધ સાથે રોજ ખાય તો મરાદનગી વધે—જો બકરીના દુધ સાથે રોજ ખાય તો નહીં—હરેબુના દુધ સાથે રોજ ખાય તો ચાલવાની શક્તી વધે.

૧૭-ધાતુ પુષ્ટી માટે—સ્તનજોતની કળી ૫) લીંઘ તળેલો સંકર સાથે રોજ બે વાર ખાવી.

૧૮-વિચ્છે વધે, સ્તન દુધ વધે—૦.૧ તોલો અસાળાઓ આટો દુધ સાથે પકાવી ખીર બનાવી રોજ ખાવી.

૧૯-વીથ વધે, પીત્ત અને દાહ મટે, પીસાએ અમન, પીસામમાં પડે—આ દરદો માટે ૧ તોલો કમળ કાકડી પાણીમાં વાટી પીચી તો બહુજ મોટો ફાયદો થાય. બીજની અંદર લીલો પદાર્થ છે તે કાઢી નાંખવો. ખોરાકમાં મગની દાળ અને ચોખ્ખા ખાવા.

પુરુષાતન વધે—કાંદાનો રસ, આદુનો રસ, મધ, બી, સંભાગે મેળવીને ૨ તોલા રોજ સહવારે ખાવું.

૨૦-ધાતુ પુષ્ટીનો પ્રયોગ—અડદની દાળ ૨ શેરને ૧ શેર કાંદાના રસમાં પટ આપવો આ મુજબ ૨૦ પટ આપવા, એટલે ૧ મણ કાંદા વાપરવા. આ દાળનો દેખાવ માણેકના રંગના જેવો થશે.

આ બે તોલા કાળને દુધમાં પકાવવી, દાળ ચરી રહે એટલે
૨) તોલો સફિર સાથે મુટવી, તેમાં ૦.૫ અથવા એક સેર દુધ
નાંખી ઉકાળાને ૪૦ દીન સુધી રોજ સહવાર પીવી.

૨૧-નખળાઈ દુર થાય, સફિર શક્તી વધે—આવળના કુમળા
પડદાના રસમાં મ.મદનું લુગડું એક હાથ લીંઘવી અગ્નિમાં સુકવે
આ મુળ્ય ચઢેદ પટ આવે. પછી તે કપડાના ચઢેદ ભાગ પાડે ૧
ભાગ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

ધાતુ પુષ્ટી ચુરણ—આવળના કુમળાં પડદાનું ચુરણ, ખાંડ, સતા
ચરી, ગોખરૂ, મુસળી સંભાગે મેળવી તેનું ૦.૧ તો ચુરણ ૦.૫ સેર
દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીવું.

૨૨-રંગેભાલી ૧ ભાગ, પીપર ૭ ભાગ, મધ ૭ ભાગ મેળ-
વાને તેમાંથી ૦.૧ અથવા અરધા તોલા ખોરાક ખાત્રા પછી રોજ
મંડા પાણી સાથે ખાવો.

૨૩=પુરૂષાતન માટે—આંખાના આડનો વાઢો, ગોખરૂ, સુનવે જેલ
સંભાગે મેળવીને ૨-૩ પદસાબાર સાદર સાથે ખાવો અથવા ઉકાળો
કરી પીવો.

૨૪-નીચડિવધે, શક્તી વધે—આમળાના ચુરણને, લીલા આમ-
ળાના રસમાં બે વાર પટ આપી અગ્નિમાં સુકવે ૦.૧ તોલો ચુરણ
સફિર સાથે રોજ બે વાર જીર્ણ પેટે ખાત્ર ઉપરથી દુધ પીએ.

મરદને શક્તી વધે—આખરાના મુળનું ચુરણ લાખ દીપેલા
કાદવના વાસણમાં મુકે. તે વાસણ ઢાંકી ઉપર ધગાર કરે. તો મુળ-
માંથી રસ ઝરે. રસના ૪ દીપાં પાનપર મુકી ખાય તો એકદમ
શક્તી વધે.

બુઝો “ધાત વધે”-“વિચ વધે”-“શરીરે શક્તિ આવે”
“પુરૂષાતન વધે”

નસોને શક્તિ આવે-ઢીલી નસ મજબુત થાય.

૧-નસો ઢીલી પડે ત્યારે-વજનાગ, અશીષુ, ધંતુરાનાં બી સંભાગે
ચુરણ કરી ગાયના લીમાં મેળવી નસો ઉપર લેપ કરે તો તાત્કાળ
ચમત્કાર બતાવે છે અને નસોમાં શક્તિ વધે છે.

૨-નસો ઢીલી પડે ત્યારે-વજનાગ, લીંડા, ગળો સંભાગે મસીને
નસો પર લેપ લગાડવો. લેપ સુકાયા પછી ગરમ પાણીથી ઘોષ
લી મસળવું.

નસો છુદી પડે—વજ, આસંધ, મજાપીપર સંભાગે બેસના માખણમાં મેળવી મુરદાસ જગાપર લેપ કરે તો શકતી આવે.

૩—નસોને શકતી આવે—ચરખી મીઠાં તેલ સાથે ગરમ કરી તેમાં થોડોક મુઝક નાખી, તેલ ધીલી પડેલી અને નખળી નસો ઉપર લગાડે તો તેમાં શકતી આવે.

૪—નખળી નસોના લેપ—સીંધવ અને કણ્ઠતરનો છેડ સંભાગે લેવો. મધ સાથે મેળવી ૭ દીન લેપ કરવો દીલી નસો મજાપીપર થાય છે.

દીલી નસ માટે—સીંધવ પીળી, ધીમાં લેપ કરવો.

દીલી નસ માટે—સુક અને ખારેકનો ઠરીઆ ઘી સાથે મેળવી લગાડે તો નસમાં શકતી આવે છે.

૫—દીલી નસ માટે, શકતીનો લેપ—દીંગળો, કપુર, જવખાર સંભાગે લઈ મધ સાથે લેપ લગાડે.

૬—નસોના દુઃખોનો, હાથનો માર ખાવાથી થતો દુઃખોનો, પેટની ગાંઠ માટે—લા તોનો અથવા વધારે ઉમરાનું દુધ ૧૪ દીન સુધી રોજ સહવારે ચાટે.

ઊંખરો-કાગો ઊંખરો-ભોંય ઊંખરો-કટુંખરી.

આ જાડ ખાગેટીના જાગે મજાનું છે, ખારેટીના પાનને ખાંચો હોય છે. ઉંખરાના પાનને ખાંચો નથી. ફળ ખાંચેના એકસરખાં છે.

૭—દીલી નસો મજાપીપર થાય—કેરના મુળને ગધેડાના મુતરમાં ધસી લેપ કરે.

૮—નસોને તાકાત માટે—દાલચીળીને ગાયના મુતરમાં ધસીને લગાડે.

૯—દીલી નસોને કૌવત આવે—સુક અને ખારેકનો ઠળીઆ ધીમાં ધસીને નસો ઉપર મસળે.

૧૦—ધીલી નસો મજાપીપર થાય—શુરીજન પાણીમાં ધસી ચામડી ઉપર લગાડવાથી નસોમાં જોર આવે.

૧૧—દીલી નસોને જોર આવે ગિર્ધ સુધરે—સુવરની ચરખી અને મધ સંભાગે મેળવીને ચામડા ઉપર મસળવાથી શરીરની નસોને મજાપીપર આવે. નસ કુદે અને લોહીનું ફરતું વધારે જોરથી થાય.

૧૨—દીલી નસ મજાપીપર થાય—દારકડીલા નામના જનવરનું તેલ, સાહાડાના તેલ માફક કાટે, ૭ તેલ બધું જલક છે. તેલ નસપર લગાડી બકરાની મુંડીના ગોસાના પાંચ અને ઉપર ચેવલી પાન-

ઉંધાં બાંધે સોળે આવે (ઉઠે) તો ગાજી બી રોજ એ વાર ચોપ-
કવું હાર કરીલો, સરદા, અને સાહાડાની જાતનું કાજુ ઝેરી જાનવર
છે એની કુકથી અંધાપો આવે એનું માંસ જરાબી ખાધામાં આવે.
તો મરણ નીપજે. એ કાણી જાનના રંગ બદલે છે.

૧૩—નસોને શક્તી આવે બધેજ રહે, હાથ ધુજતા નરમ પડે—
રતનજોતનું દુધ ૩ દીવસ લગાડ્યા કરવું, તેથી ચમડી પર લોચી
ફરવું થશે. વધુ લગાડે તો ફાફરો ઉઠે. અથવા રતનજોતનું દુધ
૧ ભાગ પાણી ૫ ભાગ મેળવીને તેનાં પોતાં નળીની નસવાળા ભાગ
ઉપર મુકી ૧ કલાક રહેવા દેવું. એ પ્રમાણે રોજ લગાડવું. અથવા
ધુજતા હાથના આંગણાં આ પાણીમાં રોજ ૧ કલાક બોળી
રાખવાં.

૧૪—શરીરના નસો મજબુત થાય. લંબગ, સુંઠ, અકલમરે
સંભાળે લઈ બારીક કરીને ચામડી ઉપર મસજે.

સાહાડાનું તેલ—મરદને શક્તી માટે ઉપયોગી છે. સાહાડાને ચીરી
અંદર નીચે મુજબ મસાલો ૧ રસ કરી બરવાં. જાયફળ, જવંત્રી
લંબગ, કેસર અકેક ભાગ, સફેદ લોખાન, માલકાકણી બધે ભાગ,
સાહાડાની અંદર મસાલો બરી તેને સીવી દેવો. પોણા ચુસા ઉપર
કારવંકા મુકીને તેલ નીકળે તે કાઢી લેવું. આ તેલ ઢીલી પડેલી
નસપર ચાળીએ તો નસ મજબુત થાય. કામળ ચામડીને લગાડે
તો ફાફરો ઉઠે.

૧૫—ખંચાયલી નસ છુટી પડે—પડી જવાથી. અજાણવાથી
અથવા કુટેવથી નસ ગંદાઈ અને ખંચાઈ ગઈ હોય તો મધ અને
સીધવ મેળવી માલેસ કરવું;

૧૬—નસ ઢીલી પડી હોય તો અખરકનો શુક્રો નસો ઉપર
મસજવાથી શક્તિ આવે છે.

દેશી વધદું અખરકને ખાવામાં બહુ વાપરે છે.

૧૭—નસ મજબુત થાય—પીપરલીંડી, ખાંડ મધ સંભાળે મેલવી
લેપ કરે, તે ઉપર નાજરવેલ પાન બાંધે.

૧૮—ધીળી લસમાં શક્તી આવે—૦ તો, પાન ૦ તો, સફેદ
કનેરની ઓલ છુટી તેમાં ૨, તો, તેલ નાખી ઉકાળે; પાણી બળી
રહે ને તેલ ગાળી લીએ. આ તેલ નસપર મસજે.

૧૯—કચરાનું તેલ—આ તેલ ગાઉટી ઓછલ તરીકે ઓળખાય
છે. તે નકવા, સાંધાનું દરદ, નસની નબળાઈ માટે ઓળવામાં
આવે છે. બનાવવાના રીત—કચરાને તેલ થા દીવેલનો હાથ દઈ

ઠીકરા ઉપર સેકવા અને કુળેને બહાર કઢાડવા બળવા દેવા નહીં (બળીને કાળા થાય તે તેલમાં કસ આપે નહીં) થાંડા પડે તે ખુંદવા બહુ ખારીક નહીં. છુપાના વજન કરતાં વાર બહુ દુધ નાખવું અને ઉકાળવું પછી જુ. કરતાં બેવડું તેલ તલનું નાખવું અને ઉકાળવું. દુધનો માવો બધારો અને તેલ છુટું પડે તે નીતારી લેવું. સ્પીરીટમાં જેટલો કસ કચરાનો ઉતરે છે તેટલો તેલમાં ઠીકરો નથી એમ કેટલાક માને છે.

૨૦—શરીરની ધીલી નશો માટે—ધંતુરાનું બી બનાવીને દીવ-સમાં બે વાર ધીલી થયેલી નશો પર મસળવું અને વટાણા જેટલું ખાવામાં એક વાર લેવું આ મોગલાઈ ઈલાજ છે.

૨૧—નસ ગંદાએલી છુટી પડે—ફટકી ૧૦ તોલો મધ ૫) તો ૧) તો ૨, ગરમ કરી એક રસ કરે તેમાં કપડું બોળીને ગંદાયલા બાજપર મુકી પાટો બાંધે.

ઠીલી નસ મજબુત થાય, શરીરનાં નખળા અવયવો મજબુત થાય—પીળવંતના ફળના સુકા નાંખ્યા બરડી તેની મીઠા કઢાડે તેનું તેલ બનાવે તે તેલ ઘીના જેવું ઘટ છે. રાત્રે પીણું છે, તેને માખણ કહે છે આ ઘી વધારમાં લેવાય છે; વાઘડી તરકારી અથવા કોર સાથ ખવાય છે. આ તેલ મસળવાથી ફાયદો થાય છે.

બુઝો “પુરુષાતન” — “મરદને શક્તી”

૨૨—સફેદ કણેરની, આકડાની, ધંતુરાની જડ. ધંતુરાના બી, અકબગેરો, માલકાકણીના ખીજ, ચણોટી, રૂમી મસતકી, દરેક બે તોલા, એનું સુરણ બનાવી ૧૦ શેર દુધમાં ઉકાળે, દુધ ૭) શેર રહે તેનું ઘી બનાવે તે ઘી ગળવેળ અથવા અંરડીઆના પાતરાં પર લગાડે અને ઠીલી નસ પર બાંધે.

૨૩—આળસીઆં શરીરની સુરતી બાંગે—આળસીઆ ૧૦ તો. તેલ ૨) તો. કમર કાકડી ૧૦ તોલો પાણી ૧૬ તોલો એએને ઉકાળી તેલ બનાવી પગની એડીએ લગાડે.

૨૪—ગાડરનું દુધ મસળે. ૧૫ દીવસ.

ગાયનો પીતો મસળે.

પીપલાની છાલની રાખ માખણમાં મેળવી મસળે અને લેપ લગાડે. રીગણનું કુલ, કાઠમડો, વજ કાવલી, આસન, પાણીમાં ખસી લેપ કરે. અથવા જિની ગોટી બનાવે, તે ખસીને લેપ કરે.

૨૫—નસો માટે—ખારેકરો ઇળીઆ અને સુંક, મધ સાથ ખસીને નસો ઉપર મસળવે.

૨૬-ખીરકને મધ સાથે ખસીને નસો પર મસંજ.

૨૭-તજ તથા ચીનીકબાલા સંભાજે લઇ મધમાં બોર નેવી ગોળી બનાવવી. સોજે બાધ પછી તે ગોળી મોઢામાં મુકી આવે, તેના મગજ કઢાડે, તે ચીક ચામડીને લગાડી એક પહેર રાખે, તેથી ચામડીની નસ કુસે છે અને શક્તી આવે છે.

૨૮-દીલી નસ મગજુત થાય-લાલ, તથા સફેદ ચણાદીનું દેવડાગરીના ફળનું મુળીક પાણીમાં ખસીને ચામડી પર દીન ૧૪ લગાડે તો મગજુતામ આવે.

૨૯-અરીણ, જમફળ, કેશર, કાળા પંતુરાના બી સંભાજે લઇ માખણ સાથે લેપ કરી નળળી નસો પર લગાડવું.

નળળાધને લપિ કરીરના માઈસના લોચા ફરડે છે તથા ઉડે છે ત્યારે અરીણ ખાવામાં આવે છે.

૩૦-આળસીઆને, બકરાના જોસ સાથે છુંદી દીન સાત મુધી લેપ કરવો.

આળસીઆ, ઉલ્લી કનેરની જડ, ઉલ્લી ચણાદીની જડ, એ દરેક એક તોલો દોઢ એક, તેલ તોલા બે, એનું તેલ કઢાડી કાગળ ઉપર ચોપડી દીલી નસો ઉપર બાધવું.

૩૧-પારસ બીંદીનું ડીંદું કપુર સાથે મેળવી લેપ કરી ઉપર પંતુરાનું પોતર બાધવું.

૩૨-કઉચાની જડ બકરાનાં મુતરમાં ખસી નસોને લગાડે, તો નસોમાં શક્તી આવે.

૩૩-તજ અને ચીનીકબાલા સંભાજે ફલ મધ સાથે તેની ગોળીઓ ૦૧ તોલાની બનાવે તે ગોળી ૧, મોઢામાં ચાવીને તે પુઠે ધીલી થયલી અને અડી થયલી નસો પર લગાડે અને ૩, કસોકે રાખે તો ફાયદો થાય.

૩૪-કનીરની જડને ઇંડાની સફેદીમાં ખસીને ચામડી પર લેપ કરવો.

૩૫-કંટાળા યુવરના દુધમાં કપડું ૭ વાર બીંજવું, એવાં સાત પત દેવો. લોહાની કડછીમાં ગરમ કરી લુગડું તેમાં ગોળી તેની પડી ૨૧ દીવસ સુધી નસપર બાધવી. જ્યાં લાલ થયોતો સંભવ છે. બહીસતર ઉડે એકલીવાર રાખવું નહી. જો બહીસતર ઉડે તો ગાયના લીમાં લીરાદખન અને સફેદો મેલવી મલેલ કરી લગાડવો.

૩૬=કચુતરની લીંડી (ધાખાલ) સીધવખાર સાથે સંભાજે મધમાં મેળવીને લેપ લગાડવો. ઉપર પાન બાંધવું દીન સાત સુધી લેપ કરવો.

૩૭=કચુતરની પીખાલ અને સીંધાલુંજ સંભાજે લઈ મધ સાથે પીસીને ચાખ્ખી ઉપર લેપ કરે.

૩૮=સુંઠ અને ખારક સંભાજે ધીમાં ધસીને લેપ કરી નસો ઉપર મસળવું.

૩૯=ચપેલીના પાંતરાનો લેપ નખળી નસો ઉપર બાંધવો.

૪૦=નસગંઢાઈ ગઢ હોય—રોહીડો (અથવા અગર) દાંડમાં ધસીને લેપ કરે,

મદામનું તેલ ૧ ભાગ દરપેનટાઇન બે ભાગ, કપુર ૧ ભાગ, મીઠું એક ભાગ, જીરૂનું (સાલીદનું) તેલ બે ભાગ, રાજમ પાંચ ભાગને ગરમ કરી મલમ બનાવી મસલીઆ કરવું.

૪૧=ટીલી નસો મજબુત થાય—બીમસેની કપુર, કેસર, લવંગ, મુળાના બીજ સંભાજે લઈ ચુરજી બનાવે તેને ત્રણ પોહોર ખરલ કરે. પછી દાંડમાં મેલવી તેનો લેપ કરી નસો ઉપર લગાડે અને તે ઉપર ચેવલી પાન બાંધે. ત્રણ દીન આ પછાજી ચાલુ રાખે તો પુજરી વગેરે દુર થાય અને નસોમાં શક્તી આવે.

૪૨=ટીલી પડેલી નસોને શક્તી માટે—મરી. ખાંડ, ધસપન વાદી મધમાં મેળવી લેપ કરેથી શક્તી આવે છે.

૪૩=નસને મજબુતી આવે—મરધાનો પીતો અને મોદારસીંગ વાદીને લેપ કરે તો નસોને શક્તી આવે છે.

૪૪=નસોમાં શક્તી આવે—મુળાના બીજ તોલો ૦૧ નવટાંક તેલ નસોપર મસળે તો નસમાં જોર વધે છે.

૪૫=ટીલી નસ મજબુત થાય—અંકાલની જલના રસમાં બજા-બીજ અને ધંતુરાની જડ ધસી નસપર લેપ કરે.

૪૬=ટીલી નસ મજબુત થાય—અંકાલાનું તેલ ૧ માસ સુધી મસળવું.

૪૭=ટીલી નસ મજબુત થાય; સુંઠ, ખારક; વેસંધ સંભાજે પાણી સાથે ધસીને ધગાડે,

૪૮ હાથની નસ ગંઢાઈ જાય ત્યારે સીંધાલુંજ હાથમાં રાખી મુઠે તો નસ છુટે, અથવા સીધવ પાણીમાં મેળવી નસપર લગાડે

દીલી નસ મજબુત થાય—સીધવ, કબુતરનો અધાર મધમાં મેળવી લેમ કરે ૭) દીન ચાલુ દ્રાણે.

નાકના દરદો—નસકોરી પુટ—નાકમાંથી ચીપડા પડે.
આગર, નાકમાંથી લોહી પડે અને પીંદસ.

૧=અરડુસીના પાનનો રસ, લગ્ગર સાકર સાથ પીવા (પાન બારી, હાથે ચોલી, રસ કઢાડવો.

૨=બુરફાળું કાઢખી બનાવત કરી ખાવું.

૩=અકરીનું દુધ સાકર સાથ પીવું.

૪=દરાખનો રસ, દુધ, સાકર મેળવી પીવું.

૫=આંખાની અથવા જાંઘની છાશ ૪) તોલા રાતરે બીજવી મધ સાથ સહવારે તેનું પાણી પીવું.

૬=ગાયના છાશનો રસ ૧) તોલો અને ઘી તોલો ૧) મધ તોલો ૧) મેળવી પીવું.

૭=લોહીના માંદા પડતા હોય તો જંઝલી પારેવા (ચટલા)નું ચુરણ અથવા કબુતરની અધાર વાલ ૪ મધ સાથ ખાવી.

૮=સેરડીનો રસ પીવાથી લોહીની ઊંચતી ૫ દીવસમાં નરમ પડે.

૯=કપાસના પાન અથવા કપાસીયા સાકર સાથ ખાય.

૧૦=આવળની અથવા બોરડીની અંતર બલનું ચુરણ દહીં સાકર સાથ દીવસમાં ૩) વાર ખાવું.

૧૧=સરપંખાના મુળનું ચુરણ બે વાલ સાકર સાથ ખાવું.

૧૨=કુલવેલી કટકડી ૨) વાલ, દહીં સાકર સાથ ખાવી.

૧૩=નસકોરી માટે ૫) તોલા ખજૂર ૫) તોલા ઘી ખાવું.

નસકોરી કુટ્યા કરતી હોય તો દરદીએ કેરખાની માળા પેહેલી રાખવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૪=નસકોરી કુટવા પછી કાંદાના ૨ કટકા કરી જળે બાંધે તો લોહી બંધ થાય.

૧૫=નસકોરી કુટે તે અથ થાય—કંડા પાણીમાં લુગડું બીજવી ૧) કટકા માથાપર મુકવો, બીજો ગરદનપર મુકવો.

૧૬=નસકોરી કુટવાની ટેવ હોય, મગજ ખાલી થવું હોય તે સારું—એક શેર દુધી ઊણા તેનો રસ કઢાડે, તેમાં ૧ શેર માખન મેળવી ૧ તોલો નાખેલર મુકી ઉકાળે અને ઘી બજાવી તે નાકમાં મુકે. ઉકાળવા માટે વાસણ લોખંડું નેણએ તાંબાનું વાસણ ગુલાન

કરે, માંચું વાકું વાળી લી સારી પડે મનજમાં જવા દેવું. લી મળામાં જ્યાં તે જ્યાંય જાય તથી.

૧૭-નસકારી કુટવાની દેવવાળા દરદીને—બહી જીવી પીડાઈની છાનું રોર છુંદી સુંધારવું અને છાનું રોર પાણીમાં વારી મથિ મુકવું એ મુજબ કાળી મદોડી બી કામ કરે છે.

૧૮-નસકારી માટે—દાડમના કુધવેા રસ, આખાની ગોટણીના રસ અથવા કાંઈના રસ અથવા અમિળાના કુરુચુને પાણીમાં મેળવી મથિ લગાડે અથવા ૧૦૦) વાર લેવલું લી મથિ મેકે, અથવા તાંદલજની ભાજના પાનનો રૂપ અને લી સંભાજે ઉઠાળી લી બનાવે અને તે લી આખા શરીરે લગાડે.

૧૯-નાકમાંથી લોહી, પડે પડે—દરસના આખરવાળા દરદીને નાકમાંથી લોહી પડે તો લોહી બંધ ન થવું નેમજે. લોહી બંધ કરવાની જરૂર પડે તો કુધીનો ગર, ચોલાઈની ભાજ અથવા પાણીની ભાજ છુંદીને બોચી ઉપર બાંધવી અથવા મુખડ શુદ્ધાખમાં ખસી બોચીએ લગાડવું.

૨૦-નાકની બદબો નરમ પડે—માછલી અથવા વીસડું ખાવાથી, નાકે દમ લેતાં એક જાતની બદબો વીસરાત નિકળે છે તે માટે કાંઈકીર ખાવી, દાળમાં અથવા ચાવલમાં નાખીને ખાય તો ફાયદો થાય.

૨૧-આમાસામાં દવાવાળી જગાપર કુતરાના કાન જેવી વસ્તુ જમીનમાંથી નીકળે છે. તે જરા કાણુ ગોળ અથવા લંબગોળ રહે છે, એક દિવસ લાંબી થાય છે. ગાજનીઆની માફક તે ઉપર છત્રી જેવા આકાર થતો નથી. અને સુકવીને ચુરણ કરે તો બહુ રંમનું ચુરણ થાય છે. આ ચુરણ ૪ વાલ અને તપકીર બે વાલ મેળવી નાકમાં લગાડે તો નાકના છાડ, ચીપડા નાકમાંથી નીકળતાં બંધ થાય.

નાકમાંથી લોહી પડે તો—કાંઈ બાંગીને સુંધવેા.

૨૨-નાકમાંથી નીકળતી કાલ, નીકળતું લોહી બંધ પડે—૪ તોલા ધીમાં કેશર અને સાકરે દરેક ૧૫ તોલા ઉઠાળીને બી નાકમાં ૧૪ દીવસ મુકવું.

૨૩-નાકમાંથી લોહી, પડે પડે—તો લીસેબોરને કુમાડે નાકે લેવેા.

૨૪-નસકારી કુટે તે માટે સરઘાના પોતાં આંખપર મુકે તો જોહી બંધ થાય.

૨૫-નાકમાંથી લોહી વારંવાર નિકળે તે માટે ખજૂર અને લી જાણ કરી છે તોજા બપોરે દિન સુધી ડોળાને વાલ મુકવું.

નાકમાંથી લોહી નીકળે તો—કાંઈ બાંગીને સુંધવેા.

૨૫-૭૩, ધી, અને સાકર મેળવી ૧ તો અથવા વધારે બધું દીવસ ખાવાથી લોહી બંધ થાય.

૨૬-હઠી, જુનો ગોળ ૪) વાલ મેળવી રાજ સવારે ખાવાથી રક્તપાટ મટે.

૨૭-સરંપખાનું મુળ પાણીમાં ધસી સાકર મેળવી ખાવાથી લોહી બંધ થાય.

૨૮-કપાસના પાનનો અથવાં લીલાં દીધવાનો રસ ૧) તો સાકર સાથે ખાવાથી લોહી પડતું બંધ બાધ.

૨૯-કપાસીઆનું મગજ પાણીમાં વાટી સાકર સાથે પીવાથી લોહી બંધ પડે.

૩૦-નાકની ઊંડ મટે—હઠી, મરી, અને ગોળ ખાવો અથવા ધી ગોળ અને વાયવડંગ ખાવા.

૩૧-સુતી વેળા બે આનીબાર મરીની જુકી ફાકવી. ઉપરથી પાણીપીવું—નાકના ઊંડ સારા થાય.

૩૨-તુલસીના પાનનું ચુરણ નાકના ઊંડ મટે સુધવું.

૩૩-નાકના જખમ મટે જાઠનાં પાનનો રસ અને જીરું ધી અથવા એકલું જીરું ધી નાખે લગાડે.

છેક જખમ પર, અથવા મગજે જવા જેવું નાકમાં છોડો મસો હોય તે માટે—કરજ, જાંઘ અને મેજરાના ફળને તેલમાં મેળવી લગાડવું.

નાકના ફરદ=પીનસ. મારો, તેલ.

નાખમાં તેલ નીચે મુજબનું મુકે—ગુલાબના ફુલ ૧ લાગ, અરીમ ૦૧ ભાગ, તેલ ૨) ભાગ, કોકમનું લી ૨) ભાગ, કેસર ૩ ભાગ, બોદા પથરી ૦૧ ભાગ ભાગ, ફુલ, અરીમ, કેસરને પાણીમાં પીગળાવે, તેમાં તેલ, લી નાંખી ઉકાળે પછી બોદા પથરી મેળવે.

પીનસ,

૩૪-નાખમાંથી પુર અને લોહી પડે એવી હાલતમાં બી સરસી ઉ તેલ નાખે લગાડે તો જીવડા બંધાર આવે અને કીસ મૂળજ અથવા પથરીઆ ચુંગળની ગોળા બે રાજ ૩) વાર પચાડે.

૩૫-આસ્તી કપુર કળી ચુનો ગાયના લીમાં મેળવી સુધે છેક મગજે જવા દીએ, ૭) દીન દીવસ પછી મગજના જીવ બંધાર નિકળે.

૩૬-જાભદાના પાનનો રસ ૪) તો ગંધક ૧), ભાગ લી ૫) ભાગ ઉકાળી લી બનાવે તે રાજ ૩) વાર સુધે, છેક લાવન્યારી દવા (આઠાના ફુલની રાખ) સુધે.

૩૭-પીનસની સરઆતમાંજ બીલીના પાનનો રસ નાંકે મુકયા કરે અથવા પાનનું ચુરણ સુધે.

-સંગજર સુંધવયા નાખમાંથી કાઢા પડે, માથાનો દુખાવો નરમ થાય.

૩૮-રીંગણી (ખંદાલ) નો ડાડો પાણીમાં બીંજવી રસ કાઢી સુંધ.

લુઓ “ પીંકસ,” “ આગર ” “ નસકોરી ”

નસકોરી કુટે.

૧=નસકોરી કુટી લોહી નિકળે ત્યારે દરદીએ હાથની મુઠી નેરથી વાળવી, અને દોરતું ઠાક લાગે ત્યારે કાષ ઊંચે જગાએ અથવા ખુરસી પર ચઢી જવું.

૨=ગધેડાના લીંડા ઉપર પાણી છાંટી સુંધીઆ કરે.

૩=ખાવળના પડદાનો ચીક ટાળવે અને માથે લગાડે.

નલ બંધ વાયુ.

જવખાર, સાજખાર ૨) તેલ આખા હળદ ૬ તો. નું ચુરણ ૦.૧૨ તો રોજ બે વાર ફાંકે.

નાકમાં ભરાયલી ચીજ નીકળે

જ્યારે કાષ બી ચીજ નાંખમાં ભરાઈ જાય ત્યારે જે નાક ખુલ્લું હોય તેમાં છીંકણી સુંધાડે.

આકરાના દૂધમાં અડાયાની રાખ બીંજવી તેની છીંકણી બનલે છીંક આવે ત્યારે મોઢું ; અને ખુલ્લું નાખ બંધ રાખે, છીં આવે ત્યારે ભરાયલી ચીજ બરાદ નિકળે.

નિંદ્રા આવે, ઉંઘ લાવે.

૧=નિંદ્રા લાવવા માટે, ૧) વાલ ભાંગ અને ૪) વાલ મરી મધમાં ખાવા.

૨=અરીષ્ટ લુગડામાં મુકી તે વારંવાર સુંધવું.

૩=ખસખસ અને સાકર મેળવી ૧) તોલો ચાની ચાવીને રાતરે ખાવી.

૪=ખસખસના પોસ ૦૧ તોલો પાણીમાં ઉકાળી પીવો.

૫=પૂરાસાની અજો ૧) વાલ મધ સાથે રાતરે ખાવા.

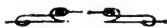
૬=પીપળીમુળના મઠોડાનું ચુરણ ૦૧ તોલો મધમાં રાતરે ખાવું.
 ૭=ઉંઘ લાવવા માટે ધમના તળીઆ પર બસનું તેલ મસળવું.
 ૮=ઉંઘ લાવવા માટે પિંજીડીના મુળનો ઉકાળો ગ્રાળ નાખી
 પીવો.

૯=રાતરે ખોરાક ખાવો નહીં જરૂર હોય તો બેંસનું ચરમ
 દુધ પીવું.

શુભો “ ઉંઘ લાવે ”

નખ ચામડીમાં પેસે.

નખને ચરમ પાણીમાં બોળી રાખી સેકે, પછી તે ઉપર ફટકા
 સુકી પાટો બાંધે, રખ નરમ થાય, અને ફાવતું કાપી નાખે.

નખ છેર.

નખ છેર માટે—જકરાંના પીટલાને જરા કાનું પાડી નખ
 છેર પર બાંધે. પાણી સુકાઇ જાય ત્યારે ખપ જણાય તો બીજો
 પીટલો બાંધે, અથવા જુનો ૩ બાંધી પાણીથી બીજોસો રાખે.

નીસા છુટે.

નીસા અફીણની છુટે—અફીણનું બંધારણ છુટે. ૧ રતી કપુર
 રોજ ૩) વાર ખાએ.

શુભો “અફીણનું બંધારણ”

નાળગોર—જળંદર.

૧=નાળગોર માટે—કંટારા યુવરના દુધમાં બાજરીના આટાની
 ગોળા વાલ જેવડી આપે તો પેટ આવે. (મમ સ્કેમોનાઇનનું કામ
 એ કરે છે.)

૨=ગલ પાપડીને વેલો વડના ઝાડના નીચે અને ઉનાળામાં
 તળાવની પાસે. અને ચરમા વાઢામાં થાય છે પાતરાં ગોળ હોય છે,
 અથવા કોઇવાર લાંબા થાય છે. કમોઇના ઝાડના પાન જેવાં એના
 પાન છે. એની ઉપર છણી સીંગ થાય છે.

નારગોર માટે—એના ગોળ પાન ના તોલો લેવાં તેને દુધ સાથે વાટી ગોળ મેળવી ખવાડવાં, ઉપરથી બકરીનું દુધ પાવું, રોટી અને આદુ સિવાય બીજું કંઈ ખાવું નહીં.

૩—જાગરીના આટાને કંટારીઆ થુઅરના દુધમાં મેળવી ગોળા ૧ વાંત જેવડી બનાવે તે ૧ અથવા વધુ ગોળા દરરોજ દરદી ખાએ અને ઉપરથી છાસ પીએ,

૪—નારગોર માટે—સુરત શહેરની પાસે પુના ગામમાં ખાડી પર નગોટી ઝાડ થાય છે, તેના પાનનો રસ બે તોલા પીએ અને રસ પેતપર લગાડે.

૫—નારગોર માટે—તળાવના પાણીમાં નારીની ભાજી થાય છે તે ૧ તોલા ભાજી છુંદી તેનો રસ સહવારે પીવે, તે ભાજી બારીને બપોરે અને ગંતરે ખાવી. અને તેને લેપડી પેતપર મુકવી.

૬—જળદંર—કરવી શેરડી ખાવાથી જળદંરને ફાયદો છે.

૭—જળદંર. પેતના દરદો, ઝાડાની કબજાઆત માટે—સુનામખી નસ કાઢેલી, નીસેતર, જીરું, સફેદ દરેક ૩ તોલા, સુરોખાર ૦૧ તોલા, મધ ૫ તોલા. મેળવીને પાક બનાવવો. તેમાંથી ના તોલો અથવા બધારે ખાવો.

૮—જળદંર માટે—રાખ બારીક કરી ગાયના મુતરમાં ૧ થી ૪ વાલ ખાવી.

૯—જળદંર—જેને વાયુનું જળદંર હોય, જેનું પેટ ઠોકવાથી ઘોળના જેવો અવાજ કરે, તે દરદીને રાખ ના તોલો અથવા ઓછી વધતી લઇને ગાયના મુતર સાથે મેળવી રોજ ચવાડવી, જેના પેટ પર આંગળી દાખવાથી ખારો પડે અથવા પેટમાં ગાંડ બંધાય તે દરદી જોખમભરેલું છે.

૧૦—જલદંર, બરોળ, લીવર, પીસાબ—આ દરદો માટે ના તોલો સાટોદા, સુંક અને કરીઆતાનો કાવો, પીવામાં આપે છે.

નાસુર-વરણ-ભગંદર.

૧—નાસુર અને વરણ—પરવાળા જખમ ઉપર ગોળ બાંધવાથી ૫૩ સાફ થાય છે.

૨—નાસુર માટે—નાસનાના પાંતરાં છાયામાં સુકાવી બાળીને સખ કરી તે રાખ દાખવાથી નાસુર જાય અને જખમ રૂઝાય. આ ઇલાજ બધો સારો છે.

૩-નાસુર માટે-ભેંસાગ્રમળ તથા કળી યુતો અને બરાબર
લઈને પાણીનાં ટીપાં નાંખતા જવું તે ખરજ કરતાં જવું, ખજી
તેનો કાકરો કરી નાસુરમાં મુકે, તે ઉપર મલમની પટ્ટી લગાડે એ
ત્યાં લગણું મલમ લગાડવા કરે.

૪-નાસુર માટે-ગાંજના પાલાનો રસ નાસુરમાં ભરવો. નાસુર
એટું હોય તો તેમાં ફટકડી ઉમેરવી. પીમ્બારી વતી રસ નાંખવો.

૫-નાસુર-નાસુરવાળા દરદીને યુવર કનડાસરાનો મુકો બર
જુકામાં રેજ સવારમાં પીવાડવો.

૬-ચકલીના અધારનો લેપ નાસુર પર મુકવાથી ફાપદો થાય છે.

૭-આમલીના કચુકાને પાણીમાં પતારી રાખી છોટલા કઢાડી
નાંખવા, તેજ પાણીમાં કચુકાને વાટીને તેની બતી બનાવવી અને
નાસુરમાં મુકવી, આથી દુઃખાનો થાય છે પણ જલ્દી સાજ થાય છે.

૮-ખજુરના કળીઆને તેલમાં બાળીને તે તેલ મસળવું અને
નાસુરમાં મુકવું,

૯-આમલીના ચીચોરાની રાખ અને બીલાડીનું હાડકું ધસીને
જુકા કરી અને મેળવીને અંદર મુકવું.

૧૦-જેટલી જડી નેપ્તએ નેટલી ફી નેત બનાવી તેને ઈંડાની
સંકેતીમાં બોળી નાસુરમાં મુકવાથી સાજ થાય છે.

૧૧-નાસુર અને વળુ ઉપર આસનનો જુકા કરી ભભરાવો.

૧૨-નાસુર સાજ થાય-ઈંડાની જરદી અને મીકું, લીમડાના
આડની સળીથી મેળવવું.

૧૩-નાસુર માટે-કાળા તલ વાટીને લેપડી મુકવી.

સફેદ તલ ખાવામાં સારા છે. કાલા તલ દવામાં સારો છે.

૧૪-નાસુર સાજ થાય--આમળીના ચીચોરા પાણીમાં ધસીને
નાસુર પર લગાડે, તે ધસાડો નાસુરની અંદર જવાથી વધુ ફાપદો થાય.

૧૫-નાસુર વળુ ઉપર હળદર બારીક ભભરાવવી.

૧૬-ભગંદર માટે--માણસના હાડકાંના બારીક જુકાનો મલમ
કરવો, તેને રેસમના કકરા ઉપર લગાડવો અને ભગંદરમાં મુકવો,
અથવા હાડકું પાણીમાં ધસી ભગંદરની અંદર અને ઉપર મુકવું.

૧૭-નાસુર ઉપર સમુદ્ર સોસની રાખ મુકવી. અથવા નાંસુ-
રમાં ભરવી.

૧૮-નાસુર-સાટોડીના પાતરાંની લેપડી નાસુર ઉપર મુકે,
તો ફાપદો થાય.

૧૯=નાસુર-ભગંદર—સાંટોડીના પાંદડાને છુંદીને નાસુર ઉપર મુકે તે પૈર ચુસાઇ જાય અને રૂઝ આવે.

૨૦=નાસુર માટે—સાપની કાંચસીની રાખ ઉમરાના દુધમાં મેળવી તેનું પુંમકું નાસુર ઉપર ૧૦ દીવસ મુક્યા કરે.

નાસુર—સાપની કાંચસીની રાખ નાસુર ઉપર ભભરાવે તે કાયદો થાય.

૨૧=નાસુર માટે—સતાવરીનું મુળ પાણીમાં ધસી લગાડવું.

૨૨=નાસુરવાલો દરદી—હમેશા લીમડાનું દાંતણું કરે તે કાયદો થાય છે.

વડવાઇની લેપડી—ભગંદર ઉપર મુકે તે કાયદો થાય છે.

૨૩=ભગંદર માટે—પારસના ફળનો રસ ભગંદરની અંદર મુકવાથી રૂઝ લાવે છે.

૨૪=નાસુર સાફ થાય—મીથુનું તેલ નાસુરમાં મુકે. તેલ ખનાવવાની રીત—૩૧ શેર મીઠું ગરમ કરવું. ગરમ થયલું મીઠું આતસ ઉપર મુકવાથી ઘૂટે નહીં ત્યાં સુધી દીકરાં ઉપર ગરમ કરવું. તે મીઠાંને જંતરમાં મુકી તેની ઉપર ૧ શેર મીથુ મુકી અરક કઢાડે તેમ તેલ કઢાડવું. પહેલાં તેલના થોડા ટીપાં રદ કરી પછીનું તેલ એકઠું કરવું. તે તેલ નાસુર માટે બહુ સાફ છે. જંતરમાં મીઠું રહે તે જખમ ઉપર દાખવાથી જખમ રૂઝે છે.

૨૫=નાસુર માટે—મરઘીના પીછાની રાખ તથા હરણનાં સીંમડાની રાખ મેળવીને નાસુરમાં મુકે તે તે રૂઝે.

૨૬=નાસુર—ત્રણ ઉપર મરઘાંના પીછાંની અથવા ઈંછાના કાચલાની રાખ ભભરાવવાથી નાસુર બંધ થાય છે.

૨૭=નાસુર (ત્રણ) માટે—મસુર બાળીને રાખ મુકે તે નાસુર સાફ થાય છે. મોઢા ઉપર ચાડાં અથવા સફેદ દાઢ પડે તે મસુરનો આટો પાણી સાથે મેળવીને મસળવો.

૨૮=નાસુર માટે—માયાની બાળેલી રાખ નાસુર ઉપર ભભરાવવી.

૨૯=નાસુર માટે—કામળી બાળીને રાખ કરી તેમાં મોરચુથ મેળવી લગાડે તે રૂઝ આવે છે.

૩૦=મગંદર માટે—ઉંદર કાઢોડ, બીલાડી, કુતરી એમાંથી કાઢખી જનવરના નળાનું હાડકું પાણીમાં ધસી ભગંદરમાં મુકે.

૩૧—પીંદસ, નાકમાં નાસુર માટે—ગાયના ધીમાં કાંદો લાલ કરી રોજ ખાવો; ધી બાકી રહે તે નાકમાં મુકવું, અને મગજપર જવા રેવું. માછલી, તેલ, મરચું ખાવું નહી. કાંદો અને ધી લોખંડના

વાસણમાં ખરમ કરવું, અથવા કેલ્કાવાળું વાસણ ત્રાંગાનું લેવું. કલમ વગરનાં તાંબાના વાસણમાં ઉકાળેલું ધી નાખમાં મુકે તો નાખમાં નાસુર પડે.

૭૨-કાંસડી (અતીખળા)ના લીલાં અથવા સુકા પાનની લેપડી ઉપર ગોળ મુકે અને દરદર ખાંધે.

૭૩-ભાંગરાના પાનની લેપડી મુકે.

૭૪-મરી કંઠાનું મૂળ અથવા પાન વાડી ભગંદરમાં મુકે.

૭૫-લીમડાના તેલની પીચકારી મારે.

૭૬-ખાવચી, કાળાતલ, દીવેલાના પાન વાડી, ખકરીના દુધ સાથ વાડી ભગંદર પર મુકે.

૭૭-જીંડી મધ અને વાયવડીગનુ ચુરણ ના તો અથવા વડીઆળી ના તો. રોજ બે વાર ખાય તો ઘર કરી બેઠેલું દરદ નરમ પડે, ઘીંગ, ચણા, આદુ, ટૂંગળપણ ખાવું નહીં.

૭૮-ગધેડાંના લીલા અરધા તાબાં અને અરધાં વાસી લેવા, ૧) વાસણમાં મુકી બાળવાં, તે ઉપર થાળા ધાંકવી; થાળા ઉપર પાણી નાખવું અથવા બીનું કપડું મુકવું થાળાની નીચે મેસ બંધાય તે ગાયના દુધ સાથ મેળવી નાસુરમાં મુકે.

૭૯-ખકરાના દાખા પગની નળીની ભક્તમ, રાખ, કળીચુનો મેળવી લગાડે.

૮૦ ગચ્છેનના બીને તેલમાં મસલી લગાડે,

૮૧-સાજીખાર અને સિંદુર લગાડે.

૮૨-મેથીને ધીનો પટ દ્રઢ બાળે તેને મલમ સાથ મેળવી લગાડે.

૮૩-મલમની પટી મારે.

૮૩-૧) સેર બીલામાને તેલ નવટાંક નિકળસે તેમાં મીન અને રાહલ દરેક ૪) પૈસા ભાર મેળવી મલમ બનાવી લગાડે.

૮૪-સંધેસરાના પાનની લેપડીમાં સંખજીર મુકી લેપડી મુકે; તો જળડી ફાયદો થાય.

૮૫-માણસનાં નખની રાખ અને અરીસુ સંજાગે મેળવી મુકેતો નાસુર રૂંધે.

૮૬-કાચખાના પીઠની રાખ, અથવા બીલાડીના હાડકાની રાખ, અથવા સાખર સીંગાની રાખ મધ સાથ નાસુરમાં મેલવું.

૮૭-ખકરાનાં બાલ અને તેલ સંજાગે ઇગારપર મુકે તેને હલાવી આ કરે, બાલ પીગળે તેને તેલ સાથ એકરસ કરવો. તે રસ વાપડવો. આતેલ સાથ ચાંટે બાગે મીન મેળવે તો મલમ થાય.

૮૮-ખકરાના હાડકાનો જુકા, એકાંડીઆના મીન સાથ મેળવી લગાડે.

૪૬-અરણ્યના પાનનો રસ નાસુરમાં મેળે.

૪૭-અકરોની નળીની ખાકથી, ભમનદર, (દાદર, મોહોડ) મટે નાસુર ટાકવામાં હોય તેને બી દાયદો કરે.

૪૮-કુતરાની જીભનું ચુરણ અને કુતલીઆના બેળનું ચુરણ જુગરી વડે નાસુરમાં છાંટે.

૪૯-ત્રીફળા અને વામચીમ સંભાગે ના તે આલુખાવું.

૫૦-આંખાના કુમળાં પાનને ગધેડાંના લોહી સાથે મેળવી લગાડે.

૫૧-દોનાવાન મોલ્યુસનના દીપા ૧૦ થી ૩૦) સુધી રેળ બે વાર ચાલુ પીએ.

૫૨-લીમોડીનું તેલ ૧૫ થી ૩૦) દીપાં રેળ બે વાર પીઆ કરે.

પીસાએ લોહી.

પીસાએ પડતું લોહી બંધ થાય--કાકડીનું મગજ ના અથવા ૧ તોલો પાણી સાથે ખુબ વાટીને તે સહવારે બુખે પેટે પીએ જરૂર હોય તો બીજવાર સાંજે બુખે પેટે પીએ.

પીસાએ રેતી-પીસાએ પથરી-પીસાએ છુટે-ગુરદાના દરદો.

૧-પથરી પીગળે-ટંકનખાર પાણી સાથે ઘસીને પીએ તો રી પીગળે.

૨-પથરી પીસાખની પીગળે--તુમડીના બીજનું ચુરણ ના તેલો ૧૦) તોલો ગેદીના દુધમાં ઉકાળી દીવસમાં ૨) વાર પીવું.

૩-પથરી--(પર્યંતે અટકાવાથી પથરી બંધાય છે તે માટે તલ-સરાની રાખ મધમાં આપવી.

૪-પથરી માટે--નરમાનાના પાતરનો રસ તોલો ૫) તથા જીંડ ના તેલો મેળવીને ૭ દીવસ પીવું.

૫-પથરી પીગળી નય--કાંટો સળીઆનો છોડ મુળ સાથે આખો સુકવીને બારીક બુકી કરી તે ના તેલો પાણી સાથે ખાય તો પીસાખની પથરી પીગળે છે.

૬-પીસાએ બંધાતી પથરી માટે--કબુતરનો આધાર ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ, મધમાં મેળવી એની વચ્ચે ગોળાઓ બનાવી અકક

ગોળી દીવસમાં ત્રણ વાર આપની રોજ તાજી ગોળી ખનાવવી એમાં પીસાબની પથરીને પીગળાવવાનો યુક્તિ છે.

૭=પથરી પીસાબે હોય તે ગાઓજખાન=ગલજખી=મેંપાથરીનો રસ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૮=પથરી પીસાબે હોય ને માટે—૨ થી ૪ વાલ ટંકનખાર પાણીમાં ઘસી પાંચ દીવસ પીવે. અંગ્રેજીમાં બેરોસાફ્ટરેટ ઓફ મેગનીસીઆ અપાય છે.

૯=પથરીનો રોજ દુર થાય—૩ વાલ જવખાર, સફર, માયની જાસમાં મેળવી પીવું.

૧૦=પથરી માટે જાંબુ ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧=પથરી માટે—ખાંડ એર બા, જવખાર તોલા બે મેળવી તેમાંથી એકક તોલો દીવસમાં ૩ વાર ખાવો. અને ઉપર જાસ પીવી. આ પીવાથી કદાચ વામીટ થાય.

૧૨=પથરીના દુખાવામાં પીમાખ છોડાવવા માટે ગરમ દુધમાં જુનેા ગોળ નાંખી પીવું.

૧૩=ક્ષાર મુત્રજ, પીસાબે કાંકરી, પથરી—તલના તલસરાં એટલે સુકી સાંકીને બાળી ખાર કાઢે છે તે ખાર બે વાલ ખાવામાં આપે.

૧૪=પથરી બે જાતની હોય છે તેમાં એક સફેદ ચુનાની જાતની અને બીજી લાથ વડે મસલાય તેવી હોય છે તે માટે ખટાસવાળી દવા સારી છે. તે માટે એસીડ કલેરીકેટરીક આરોમેટીક પીવામાં ચાલુ રાખવી,

ગમએમોનીઆક=એસોઝ=સમગેળજ. ગુરદાની પથરી, તલ્લીનો સાંજે, ગાંડીઆ વા. અને સંધીવાને માટે સારો છે.

૧૫=પથરી નીકળે છે—જુની ઈટનો લુકા બા તોલા અને ખાંડ છુર બા તોલો મેળવી દર-૧૦૪ ફાકવું.

૧૬=પથરી પીસાબે—ગોખના બીજ તોલો બા. મધ તોલો બા. ઘેટીનું દધ તોલા ૧૦, સાત દીવસ પીવું.

૧૭=પથરી માટે—ગુંદર તોલા ત્રણ ઉકળતા પાણી શેર ચારમાં મેળવવું, થંડું પડે ને જ્યારે તરસ લાગે ત્યારે તે પાણી પીવું.

૧૮=પથરી (ખટાસ વાળી) લથેલીથી લાગે નહીં તેવી પથરી માટે—દરદીએ ચુનાનું નીતર પાણી દરમેશ સાધારણ પીવાના પાણીને બદલે પીવું જોઈએ.

૧૯=પથરી પીસાબે હોય તે માટે—નાળાએરનું પાણી શેર ૧૦) ગરમ કરે; જરા ઘાડું થાય ને તેમાં જથફળ, સુકં, મરી પીપર, જવનેત્રી નીયમસર નાંખી બાટલીમાં ભરી રાખે. ૧) તો ૦ સધાર

સાંજ દરદી પીએ; તે પથરી પીગળે—અથવા નાળીએરનું પાણી ૨) તેા. તેમાં કબુતરનો અંગાર ૧ વાલ મેળવી, ગાળીને દરદી ૧૪) દીન પીએ.

૨૮=પીસામે પથરી હોય તે પીગળે—આંખાદળાનું ચુરણ ૪) વાલ લેવું તેને આમલીના પાનના રસ ૦૧ શેરમાં મેળવી ૨૧) દીવસ પીવું. પેહેલા બે દીવસ પછી દરદીની પીસામ્મ ઝીલીને તપાસી જોવી. નીચે થશે માલમ પડે અને રેતી જણાય તેા જણવું જે પથરી પીગળે છે. મીઠું અથવા કાષ્ઠખી જતનો ખાર ખાંદો નહીં.

૨૧=વરણની છાલ ૧) રતલ, પાણી ૧૬ રતલ એએને ઉકાળે ૪) રતલ પાણી રાખવું. નીચે મુજબ કળથી, સીંધાકુંજ, વાવડીંગ, સાકર, જવખાર, કાળાના બીનું મગજ, ગોખરું દરેક ચાર તોલા (આમાંની જેટલી મળે એટલી ચીજો લેવી.) એ બધાને પાણીમાં વાટી ચટણી બનાવી વરણના ઉકાળામાં મુકવી. તેમાં ઘી ૧) શેર નાંખવું. ઘીમાં ઈંગારથી પાણી બાળી ઘી ગાળી લેવું. રોજ ૨) તોલા ઘી ખાય તેા પથરી તુટે.

૨૨=પીસામે પથરી હોય તે માટે—ઘણા છંડા ખાવાથી પથરી થવાને સંભવ છે. મુગના પાંડઈ અને લીંબુ અથવા સાલીદના પાંડઈ અને સગેા ખાવાથી પથરી બધાતી નથી, અને બધાએલી પથરી પીગળે છે.

પીસામે પથરી હોએ તેને બહાર કાઢવા પછી જો સાલીદના પાનના રસ અને સરકાની મેળવણીમાં મુકે તેા તે પથરી પીગળે છે. એ ચાકસ ઇં,

૨૩=પથરી પીગળે—વાંઝ કંટીળીના છોડને ફળ આવતાં નથી, એનો પાન અથવા મુળનું ચુરણ અરધો વાલ પાણી સાથે ખવાડવામાં આવે છે, એમાં ઝાડો ઉલટી લાવવાનો ગુણ છે. માટે પથરી વાળા દરદીને પથરી પીગળવવા માટે ઘણા ઓછા પ્રમાણમાં આપવું એટલે ઝાડો ઉલટી થાય નહીં એટલા વજનમાં આપવું.

૨૪=પીસામ્મની પથરી પીગળે—મરઘીના ૧૫) ઇંડાના કોટલાના ચુરણને ઘી સાથે મેળવવું તે બધું ૧૫) દીવસમાં દરદીએ ખાઈ જવું.

૨૫=પીસામે પથરી હોય તે માટે સુરોખાર ટાંક ૨) ઘસેલી કારી ટાંક ૨) ખગસ વાલ ૨) મેળવી તે બધું ૧૫) દીવસમાં ખાવું.

૨૬=કાચી દળડ તોલો ૧) વાસી પાણી સાથે ૧૫) દીવસ પીએ.

૨૭=રેતી પીસામે હોએ તે કાઢવા માટે—૧ તોલો કાકડીના અગળને ગરમ પાણી સાથે પીવાં.

૨૮=ધાતુપુષ્ટ, પીસામે રેતી—નસોમાં બચલી નખળા અને પીસામે રેતી માટે ગોખડ મહું સારાં છે. ચાહ બનાવી પીરી.

૨૯=રેતીનો દુખાવો મટે—ગોખડની ચાહે પેટ ભરી પીરી. સાથે સરપંખાના પાતરાં ૩ સાથે લીએ તો બહોં ફાયદો થાય.

૩૦=પથરી પીગળે—સાટોડના (પથર ચરી) પતયાંમનું ચુરણ ના તો. અને સાકર ૧) તો પાણી સાથ મેળવી દીવસમાં બે વાર પીએ.

૩૧=ધાંગરી માઝલી. (શીંગાલી માઝલીના) માથામાથી નીકળતો ચરમ કરેલો પથર તેને હજરતે હાઢિ કહે છે.

પીસામ છોડવે, ૧) અથવા ૨) વાત્ર અથવા વંવારે હજરતે પથરી પીગળે. } હાઉને પાણીમાં ઘસી રોજ બે વાર પીએ એમાં ૨) વાત્ર સીંધવ નાંખે તો ગુણ વધ.

૩૨=પીસામ છોડવવાના બીજા ઇલાજે, તણુજીની જાતનો ઉકાળો સાગવાનના ઝાડના બીજ પાણીમાં વાટીને મુડીભર વસંત વેળાનો વેળાનો રસ સાકર સાથે, જાંબુ પેટ ભરીને ખાવાં અથવા ઝૂલનો અથવા પાંતરાંનો રસ એટલી ચીજે ખાવામાં લીએ. મીઠું અને ઘી મેળવી દુધી ઉપર મેલવાથી પીસામ છુટે.

૩૩=પથરી માટે—બોરોસાંત્રેટ ઓફ મેગનીસીઆ ૧પરાય છે તેની બનાવટ નીચે મુજબ છે—મેગનસ કારબોનસ ૧૫=ગરેન. એસીડ સાધનીક ના આર્કિસ ગરમ પાણી ખપે એટલું તનું. બધાંને મેગની મુક્તાપર બાકીને જુકા બનાવવો. પ્રમાણમા ૧૦ થી ૧૫ ગરેન જુકા પાણી સાથ દીવસમાં ત્રણ વાર પીવો. અથવા મેગનીસકારબોનસ ૧ દરામ, એસીડ સાધનીક ૨ દરામ, બોરેકસ ૨ દરામ અને પાણી ૮ આર્કિસ, એ બધાને મેળવીને તેમાંથી ૨ દરામ દવા ૩ તોલા પાણી સાથે મેળવી રોજ ત્રણ વાર પીવાથી પીસા પની પથરી મટે છે.

૩૪=પથરી હોય તે રેતી થઈ નીકળી જાય—બોંય પાતરી બે પછસાંબાર, જીં તોલો ના ગાયનું ઘી બે પછસાંબાર ચીમાં જીં વધારી પાતરાંની બાજ મનાવી ૩ દીવસ ખાય તો પથરીને તથા રેતીને કમી કરે.

૩૫=રેતી પીસામે પડતી હોય—કુમળો મુળો પાંદડા સાથે સવારે રોજ ખાવાથી રેતી ધોવાઈ જાય છે. મુળો સાંજે ખાવામાં આવગુણુ છે.

ગુરદાનો દુખાવો—મુળાના પાતરાંની બાજ ધામાં બનાવીને ખાવી, અથવા લીંબુનો રસ તોભા રાખ અથવા મુળાનો રસ તોભા રાખ પીવો.

૩૬=કચુટરની અધાર ૦૧ તોલો. નાળીએના પાણીમાં નાખી ૭ દિન પીએ, સવારની પીસાળમાં રેતી જણાએ તે જણવું જે પથરી પીગળે છે.

૩૭=પીસાળે રેતી અથવા પથરી હોય તે પીગળે—કેવડાની જડ લીલી બે તોલા, પાણી ૩ શેરને ઉકાળી ૦૧ શેર રાખવું, તેમાંથી ૨૧ તોલા રોજ ૩ વાર પીવું.

૩૮=પથરી માટે—સરગવાની જાલનો કાઢવો, મરી, પીપર, સાથ પીવો.

પથરી માટે સરોખાર ૩ વાલ, કીમ તારટર તોલો ૦૧, પાણી તોલા ૮ મેળવી તેના ભાગ ત્રણ કરી. દીનમાં ૩ વાર પીએ.

પથરી—હકાડની ભરમ ખાવાથી પીસાળની પથરી પીગળે છે.

૩૯=પથરી માટે—૦૧ થી ૦૧૧ તોલો હળદર ગોળ સાથે ખાવી ઉપરથી જવનો અથવા બહિરો ઉકાળો પીવો.

૪૦=રેતી પીસાળે હોય તે નીકળે, આમણુ બહાર આવેલું પાણુ બેસે—કમળના ફુલનો ગુળકણુ બનાવી ૧ તોલો રોજ સહવારે ખાય.

૪૧=પથરી પીસાળે હોય તે પીપળે—કુંવારનો રસ ૦૧૧ તોલો અથવા વધારે, હળદર બે આનીબાર મેલવાને રોજ બે વાર દરદીને ખવાડે.

૪૨=પીસાળે રેતી હોય અને દુખાવો થયો થાય તો—કેસુરીના ફુલની પોટીશ દુખાવો ઉપર મુકવી. તે પોટીસના ઉપર ગરમ પાણીની બાટલી, ગરમ ઇંટ અથવા ગરમ પથર મુકી રાખવો.

૪૩=પથરી માટે—રેહાનના બી તોલા ૭, પીવાના પાણી શેર ૫ માં લીંજવી રાખી કાઢવના વાસણમાં ગાળી રાખવું. પાણીની તરસ લાગે ત્યારે આખો દિવસ એ પાણી પીવું. પાણી રોજ નવું બનાવવું.

પથરી—પીપર, મધ, જાસ પીતી.

૪૪=પથરી માટે—સીધવ ૨ તોલાના પડીકાં ૨૧ બનાવી તેમાંનું પડીકું ૧ રોજ ગાયત્રી જાસમાં પીએ. પછી દબો દબો પેટ ભરીને જાસ પીએ તો પથરીના દરદ ટળે.

પથરી માટે—સીધા હણ ૧ તોલાના ૧૨ પડીકા કરી તેમાંથી એક સહવારે ખાવું અને બીજા દબા ગાયત્રી જાસ પીવી.

૪૫=પથરી માટે—સુનામખી કાકડીના રસ સાથ પીવી.

પથરી દુર થાય—સુનામખી કાકડીના બી સાથ ખાવી.

પથરી માટે—હજરતે વાકુડ ૨ માસા જેટલો, પાણીમાં ધસીને રોજ પીવાથી પથરી ગળી જશે.

૫૦—પથરી પીગળે—એ વાસ હજરતે હાંછીને ચોખ્ખાના ધુણમાં ધસીને પીવાડે.

ગુરદા દરદ માટે—કુલ અથવા લીમડાના ઝાડનો ઢાઈ પથુ ભાગ રેતી અથવા ગુરદાના દરદને ફાયદો કરે છે. ઢાઈ પથુ રીતે એ આવામાં લેવાથી ફાયદો થાય છે.

૫૧—પથરી માટે—એ સાણુની ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી તેમાંથી રોજ આખો દીવસ ગોળી ૨૦ થી ૩૦ સુધી ચુસ્યા કરવી.

૫૨—પથરી પીસાળે હોય તે પીગળે—જુની ઈંટ પાંચ વાસ, ખાંડ ૧૫ વાસ મેળવી રોજ ખાવી.

૫૩=ફાર મુતલ, પીસાળે ઠાંકરી, પથરી—તલના તેલસરાં એટલે સુકી સાંઠીને બાળી રાખ ઠાંકે છે તેમાંથી બનેલો ખાર એ વાસ ખાવામાં આવે છે.

૫૪=ગુરડાની રેતી માટે—પટોલ, જેઠીમધ, કડું, સુંક, લીમડાની અંતરછાળ, ફેવદાર, મોઠ (નાનેર) દરેક ૧ તોલો લઈ એના એ ભાગ કરી એક ભાગ પાણીમાં ઉકાળી દીવસમાં એ વાર પીવું.

૫૫=રેતી પીસાળે—ચોખ્ખાદની બાજના ખીની ચાહ પીવાથી પીસાળની રેતી નીકળી પડે છે.

પથરી હોય તો પાલખની બાજ, ચોલદની બાજ, કાટડી, ડાંધી, દાડમ વગેરેમાંથી કોઈ બી એક ખાવામાં લેવું.

૫૬=પથરી બહાર નીકળે—પથરી પીસાળની નળીમાં અઢકે તો બદામના તેલની પીચકારી મારવાથી બહાર નીકળે છે.

પથરી—પીસાળે પથરી હોય તે માટે બોમ રીંબરીનું મુળીઉ ધસીને પાવું અથવા મુળીખાનો ઉકાળો કરી પીવો.

પથરી=બલોહાર માટે—રાઈ અને સીંધવ સંજાએ મેળવી ૧ તોલો ગૌમુત્ર સાથે ખવાડવું.

૫૭=પથરી માટે—સુક અથવા લીલું બસણ ખાવામાં રોજ થવું વાંચે છે. તેને પથરી ખાતી નથી.

ગુરદાના દરદ, રેતી—લીમડાની છાલનો કાહવો દીવસમાં ત્રણ વાર પીવાથી દરદ નશ્ત પડે છે.

૫૮=રેતી કાટે છે—એમેનીઆ બેનઝોએટ રોજ ૧૦ બેન ખાવાથી ધાત જતી અઢકે અને રેતી પીગળે છે. લોખાન, ખાંડ દરેક ૧૧૧ પછસાબાર અને ધઉનો આટો ૩ પછસાબાર મેળવીને ૧૧૧ પછસાબાર જુકો મધમાં લેવો. ઉપાય ચોક્કસ છે.

પીસાબે પથરી=અસમરી=પાણી.

૧=પથરી પીગળે— બીરભુરીનું ચુરણ ૧૫ ગ્રેન ગોળ સાથે ખાએ, ઉપરથી કળયીનો ઉકાળો ઘણો પીએ, ખોરાકમાં ભાત અને મગ ખાએ તો પથરી પીગળે.

૨=કોહલુ લાલ, પાકટનો ૨ તોલા રસ સવારે અને સાંજે ભુખે પેટે પીએ, ૧૫ દીવસમા ફાયદો જણાય. પથરી મોટી હોય તો ઘણા દીવસ પીએ. પીસાબ વધુ થાય, રેડી ઘોવાઈ જાય પથરી પીગળે.

૩=સરપંખાના પાનનો રસ ૨ તોલા સાકર સાથે પીએ.

૪=જામુરાના ઝાડનો છાલનો અથવા ઠરીઆની ચાહ અથવા કાહવો રોજ બે વાર પીવો.

૫=સફેદ રાજ ૫ તોલા, જેડીમઘ ૨ તોલા, નાની એળચી ૧ તોલો, કપુર માંસા બે, સાકર તોલા ૬ નું ચુરણ ૭ માંસા પાણી સાથે ખાવું.

૬=લીમડાના પાનની ભરમ (સફેદ) કરી પાણી મેળવી તેનો ખાર બનાવે, ૧ રતી ખાર ગોખડની ચાહ સાથે રોજ બે વાર પીએ,

૭=કદાની છાલનું ચુરણ ૧ તોલો ફાફી ઉપરથી કેસુરીના ફુલ ની ચાહ પીએ.

૮=કાશીના ૩૬ દાણાને ૧ ઉંસ પાણીમાં ઉકાળે. પાણી બળી રહે ત્યારે કાશી છુટે તેમાં ૨ ઉંસ પાણી નાંખી ફરી ઉકાળે ૧ ઉંસ પાણી રાખે તેમાં ૩૦ દીપાં સ્પીરાટ ધથર નાખતર મેળવી રોજ બે વાર પીએ. બે માસ સુધી ચાલુ પીએ.

૯=દાબરા—એક જંગલી ધાસ છે જે જમીન બગાડે છે, કોઈ ચીજ તેવા ધાસના ખેતરમાં પાકી શકતી નથી. એના મુળીઆ જમીનમાં ઉંડા જાય છે, તેના થડ નજદીક કોઈકનેજ મોટી જેતું થાય છે તેને દાબરાનું કુલ કહે છે. તે કુલને કાન સાથે બાંધેલું રાખે તો આંખનું કુલ કપાય છે. એ દાબરાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીવાથી પથરી પીગળે.

૧૦=ચોલાઈની બાજી, પાલકની બાજી, દોધી એમાંનું કોઈ બી એક પાણીમાં ઉકાળી પીવામાં લેવું. આ ચીજને ખોરાક તરીકે ઘણી ખાતી.

૧૧+૧૨=રેતીનો ફુખાવો થાય ત્યારે ૧૦ કાલાં મરીને ૧૧ શેર પાણીમાં મેળવી તે પાણીને ઉંચી ધારથી ૨૦૦ વખત ૧ ગલાસમાંથી બીજા ગલાસમાં નાખી પછી પીએ.

૧૩મુળો તેના પાતરાં સાથે સવારે જૂએ પેટે દરદી રોજ ખાએ.

૧૪=તલના ઝાડની રાખ મધ સાથે ખાતી.

૧૫=પીસાએ તનકમારે ત્યારે તલના ઝાડની બાળેલી કાળી રાખ દુધ અથવા મધ સાથે ખાતી.

૧૬=મકાઈની મુછ ૧ તોલો પાણી સાથે ઉકાળી સફિર મેળવી રોજ ૩ વાર એક માસ પીએ ચુરદાના તેમજ કુકાના દરદો મટે.

૧૭=રેવણ ચીની, પાપણ બેદ, સુરોખાર. એકથી સબાગે ચુરણ બનાવી, ૦૧ તોલા ચુરણના ૪ ભાગ કરે. ૧ ભાગ પાછલી રાતના ૪ વાગે પછી બીજા પડીકાં એકેક કલાક દુધ અને પાણીના મીઠન સાથે લેવાં. છાંયામાં રહેવું, તડકે ન જવું.

૧૮=ઉપલસરી, જીરૂ સાકરનો કાલ્લો પીવે.

૧૯=સારીવા, ઇનડીઅન સારસા ૫ તોલા પાણી ૧૧ સેરમાં ૧ રાત બીજવી રાખે. ૫ તોલા પાણી રોજ ૩ વાર પીએ તો પીસાખ છુટે.

૨૦=અદેદાના બીનો ખાર જેમાં પોતાસ કારખ છે તે પાણીમાં પીએ,

૨૧=વાંઝણી કટાળીના કંડનું ચુરણ ૦૧ તોલો મધ, સાકર સાથે ખાવાથી પથરીનું ક્ષરદ મટે તેમાં આશ્રય જેવું કાંઈ નથી,

૨૨=ચુરદાના દરદો (બાહટ દીસીઝ) અરકુસી અને લીમડાના પાનના વરાલીઆંથી સેક કરવો. અરકુસીના પાનનો રસ ૦૧૧ તોલો મધ સાથે લેવાથી ચમતકારીક અસર થાય છે.

૨૩=કાકડીના બીજ અને પાણી વાટી પીએ.

૨૪=કાકડીના બીજ, જીરૂ સાકર પાણીમાં વાટી પીએ.

૨૫=સરગવાના મુળનો રસ પાણી સાથે પીએ.

૨૬=કાકડીના બી અને સફિર ચાવી ખાવી.

૨૭=તલના ઝાડને બાળી કરેલી રાખ, દુધ, મધ સાથે બે ત્રણ વાર ખાવાથી સારી અસર થાય છે.

૨૮=સરખંખાના પાનનો રસ ૪ તોલો સફિર સાથે રોજ પીવે.

લાંપડીના બી ૦૧ તોલો પાણી ૫ નાનામાં વાટી પીએ તો પીસાખની નળીમાં પીસાખ માટે સળી મુકરી પડે નહીં. ૦૧, ૦૧૧ કલાકમાં પીસાખ ન થાય તો ફરી એ દવા પાવી. એમાં પીસાખ છોડવાનો મોટો ગુણ્ય રહેલો છે.

૨૯=તોલો, કબુતરનો અધાર ૧૧૧ તો આ બનેને નાળીએરના પાણીમાં દીન સાત સુધી ધીસે તેમાંથી ૧ વાસ દીવસમાં ખવાડે.

પીસાળ છુટે

૩૦-કેસુદા (ખાખરાના ફુલ) ફુલ બાફી પીર ઉપર મુકે.

૩૧-ગળાના પાનનો રસ પીરએ ચોપડવો.

૩૨-કેળના છોડનું પાણી ઉના ધી સાથ પીવું.

૩૩-કાકડી અને જૂરાં કાઢરાના મગજનો ૧ આંગળ નડો લેખ ઇંદ્રી અને પીર ઉપર કરવું.

૩૪-નેટરનો કટકો આઠ આંગળ લાંબો લખ એક નાકેથી સળગાવે, બીજી નાકુ દરદી મોઢામાં લીએ અને દમ જેવે. ધુમાડો પેટમાં લીએ.

૩૫-નેટરની ગાંઠને ચોખાના ઘોવણમાં ઘસી પીવું.

૩૬-પાઉઝરના પથરને ચોખાના ઘોવણમાં ઘસી પાવું.

૩૭-નવસાર છુડેલો ૧ શેરને માટીના વાસણમાં મુકી કપડછંડ કરે, ચુલે ધીરી આંચ પર ૩ કલાક ગળે પછી ઇંગાર કાઢી લીએ. ચુલા પર વાસણને થંદ પડવા દેલીએ. ૦૧ શેર વાસણમાં બાહેલો ખાર બાલકને ૨ વાલ, મોટાને ૫ વાલ આપે પીસાળ જરૂર છુટે.

૩૮-ઝરખ નળણવરનો અધાર ઇંદ્રીએ લગાડે તો પીસાળ છુટે અને દુડીનો આસપાસ લગાડે તો ઝાઢડો થાય.

૩૯-કૂતરીઆ ઘાસના બી ૦૧ તોલો ને જાસમાં આપે અથવા સરખત નીચે મુજળ કરી પાએ.

કૂતરીઆ ઘાસને પાણી સાથ છુંદી કાઢેલો રસ ૧ શેર સાકર ૧ શેર, ૦૧ તોલો એલચી ગરમ કર્યા વગર હલાવીને સરખત બનાવે તે લાંબો વખત બગડે નહીં.

૪૦-વિછોડાના પાનનું ચૂરણ ૨ વાલ જાસ સાથ પીએ.

૪૧-હાંધુના બીનું ચૂરણ ૦૧ તોલો પાણી સાથ પીએ.

૪૨-મકાઇના રેસા તોલા ૧ પાણી ૧ શેર ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રાખે તે ૦૧ તોલો પાણી બળે કલાકે આપે. પીસાળ વધે ત્ય સુધી આપ્યા કરે. પથરીમાંતેમજ જળાંદરમાં આ ચમત્કારીક છે.

૪૩-ફલવેલો, ખડીઆ ખાર અને ફલવેલી ફટકડી પીસાળની નળીમાં મુકે તો ખારી પુર્વક પીસાળ છુટે.

૪૪-ઈંદ્રવણાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ તો પીસાળ અને ઝાઢડા છુટે.

મોરના પીછની રાખ તથા મુજની દોરી ૧ વાલ ગરમ પાણી સાથ પીએ.

૪૬-પરવાળાંની ખાક ૧ વાલ એલચી ૧ વાલ દુધ હાથે ખાતી.
૪૭-ઉંદરની લીંડી, સુરોખાર એની લેપડી દુંડી પર થઈ, ઉપર મુળાનું પાન બાંધે.

રેતી પીસાએ પથરી.

૧=ગોખર ૧) તો. પાણી ૧૫ શેર કાલ્વના વાસણમાં ઊકાળે ૫) તોલા રાખે તેમાં નાં તો. જવખાર મેળવી સવાર સાંજ પીએ ખોરાકમાં હાસ બાત મુળાનું આક.

૨=ગોખર તો ૨૧, વરીઆળી તોલા ૨૧, જેડી મધ નાં તો. સિંધવ બેઆની બાર, લી તો નાં પાણી શેર ૧) ઊકાળી નાં શેર રાખી રોજ એવાર પીવું.

૩=મુલાના પાતરાંની બાજી ખાતી.

૪=સિંધવ ૨) તો. તેના ૨૧) પડીકા કરવાં ૧) પડીકું ગાયના દુધની હાસમાં સવારે જુએ પેટે લેવું ઉપરથી જિભા જિભા પીવાએ એટલી હાસ પીવી.

૫=ગાજર ભુંજીને રોજ ખાએ ચુરદા દરદ દરદ થાય.

૬=નાળીએરના પાણી સાથે કબુતરની અધાર નાં તો રોજ સવારે ૨૧) દીન સુધી પીએ.

૭=લાપડુ હાસ એક્કલ મુખી જેને એક્કલ મુંગ હોય (ધણા મુળ વાળું ન જોઈએ) તે નાં તો. પાણીમાં વાટી પીએ તો પથરી પીએ (પથરી કાકરીને એ મળતી વધે દાખી. તે મોંઢામાં રાખે તો કાંકરી ભાગીને રેતી થઈ જાય.)

૮=ઘોડાંવલના પાન સાકર સાથે ખાએ, ઝાડા જીળતી ન થાય એટલું પ્રમાણ રાખે.

૯=કડવી કંટોળી (વાંઝ કંટોળી)ના પાન સાકર સાથે ખાએ ઝાડા જીળતી થઈ ન જાયે એટલાં, પાન ખાવામાં લીએ.

૧૦=ગોખરના છોડ (નતારે ફળ તરતના લાએલાં હોય, ફળ કઠણ થાયે તે આગળ) ને જાયામાં સુકવે, ચુરણ બનાવે તેને લીલાં ગોખરના રસનો પત આપે. આ ૫) તો. ચુરણ દુધમાં ઊકાળી રોજ પીએ. તો, ધાતુના અનેક વિકારો દુર થાયે, બળ બુદ્ધી વધે; રેતી પથરી દુર થાય અને પ્રદરની નામ નીશાન રહે નહીં. કામ વિજ્ઞાસની શક્તી બહુજ વધે.

૧૧-પીસાએ રેતી ખટાસતી અને ખારની હોય છે. તે હલડના રંગથી બનેલાં કાગળથી જણાઈ આવે.

ખારની રેતી હોય તો લીંબુ વગેરે ખટાસ ખવાડવો.

ખટાસની રેતી હોય તો જવખાર, પાપડખાર, સાજીખાર, સોધેલો ટણકનખાર દવા તરીકે આપવો.

રેતી અથવા પથરી કોખી જાતની હોય તે માટે ચીકણો પદાર્થ આપવો. જેવાં કે, અળસીની, ચાહ, ગુંદરતુ અથવા પાપણુ બેદનું પાણી પીવું. કાંઈ એક ચીજનું સેવન કરવું.

૧૨—નાઇટરો ચ્યુરેટીક એસીદ દાઇલુટના (૧૨) ટીપાં પાણી સાથે દર બે કલાકે આપવાં

લાલ રેતીવાળી પીસામમાં બળુ કાગળ બોળે તો કાગલ લાલ થાય. (બળુ કાગળ બનાવવાની રીત, લીટમસ જે ગળીના જેવું હોય છે તેને પાણીમાં પીગલાવે તેમાં સફેદ બલાટીંગ મુકી રાખે, કાગળ બળુ થાય તે કાઢી લેવો.)

સફેદ રેતીવાળી પીસામમાં હળડીઆ કાગળ બોળે તો કાગળ બદામી રંગનો અથવા નારંગીના રંગનો થઇ જાય.

(હળડીઆ કાગળ બનાવવાની રીત—હળડના પાણીમાં અથવા તેના અરકમાં સફેદ બલાટીંગ બોળી રાખવો.)

પીસામ છોડવવાની દવા આપતાં દરદીને સ્તરદી લાગે નહીં તે તપાસવું, ઘણી દવા સરદી કરે છે, શરીર નબળું કરે છે, હાર્ટ નબળું કરે, શરીર પોચું કરે અને એક દુખ સારૂ કરવા પેહેલાં શરીરમાં બીજું દરદ દાખલ કરે, ખારો વગેરે આકરી દવા આપતાં દરદીના શરીરની બહુ તપાસ કરવી.

દરદીનો પીસામ લાલ લોહી જેવો હોય તેમાં પથરી અને રેતી છેજ એમ માની લેવું નહીં

યાદ રાખવું જે મજાક, હાથીઆ હુઅરના પાકાં દીડવા અને પતંગનું લાકડું એઓની બનાવેલી દવા ખાનાર દરદીની પીસામ લાલ લોહી જેવી થાય છે.

પીસામમાં રગડો જણાય ત્યારે રેતી છે એમ માની ન લેવું ફાસફેટ નામનો ખાર બી હોય છે; જો એ ખાર પીસામે જતો હોય તો નીમખનો ખાર (એસીદ હાઇડ્રો કલોરીક દીલ્યુટ) અને ઝેર કચરાનો અરક ઘણાજ નાના પ્રમાણમાં પીવાથી પીસામ ઘણી જળડી ચોખી થાય છે.

પરસેવો.

૧+પરસેવો ઘણો થતો અટકે—ચણાનો આટો ૪ તોલા, સુંકનો શુકો ૧ તોલા મેળવીને પરસેવાવાળી જગાપર લગાડે.

૨=પરસેવો ઘણો છુટે તે બંધ થાય—જનશુના દળીઆ પાણીમાં ખસીને શરીરે લગાડે.

૩=પરસેવો નહીં થાય માટે—ગામજી સુકું જાણ્યું અને મીઠાંના કાદવના વાસણનાં કટકા સંભાળે વાટી તેનું ચુરણ શરીરે લગાડે.

૪=પરસેવે હાથ પગમાં ઘણો નીકળે—બાવળની સુકી પાલીનેા જુકા મસળવામાં આવે તો પરસેવો બંધ થાય.

૫=હાથ પગે ઝરી છુટે તો મગ બાળાને તેની રાખ બનાવી મસળવી.

૬=હાથ પગના ઝરાં છુટે તો બોરડીના પાંતરાં વાટીને ચોળવાં.

૭=ખહીવાળા દરદીને પુષ્કળ પરસેવો થાય તે વેળા છાતી ઉપર શેરડીનો સરકો ૧ ભાગ, પાણી ૨ ભાગ મેળવીને છાતી ઉપર લગાડવું.

પરસેવો ઘણો થાય.

માણસના શરીરની કાખમાં, હાથ પગના તળાંબામાં ઘણો થાય ત્યારે ધંતુરાના પાનના રસનો ધન (extract) ૧ વાલ ફટકી ૧) વાલ પાણી ૨૫ તોા મેળવી રોજ બે વાર શરીરે લગાડવું. ધંતુરાના પાનના રસનો ધન (એકરેક્ટ) ૩ રતી ૧) વાલનો ૬) ઠો ભાગ દહી, સાકર સાથ ખાએ.

ઉટકંટારો=દારૂડીનો રસ સરીરે લગાડે. કાળા મટોડી શરીર પર મસળે તે સુકાયા પછી નાહે તો પરસેવો મધાતો ખરાબ વાસનો નીકળતો.....બંધ થાય.

પનીરની બનાવત.

૧-પનીર બને—પનીરબંદ ૨૫ તોા ને એક શેર પાણીમાં ઉકાળી કાઢવો બનાવે ૧) ગેલન ગરમ કરી દુધમાં નાખી ૦૫ કલાક રહેવા દીએ તો દુધ બધાઇ, તેના પનીર બને.

૨-દુધનું પનીર બને—દુધ સેજ ગરમ કરી અંદર મરધીનો ઠંડવો નાખે. દુધ દહી જેવું થાય તેનો પનીરનો આકાર બનાવે.

પલેગનો તાવ.

૧-પલેગ,—હીંજુનો રસ ૧) તોા રોજ પાણી સાથ પીવાથી પલેગનાં જંતુ શરીરમાં દાખલ થઈ શકે નહી.

૨-૧ દીપુ દીકર આયોદ્ય પાણી સાથ પલેગના ઉપદ્રવ વખતે રાજા બે વાર પીએ તો પલેગના જંતુ શરીરે લાગુ પડે નહીં.

પ્રમેહ-પરમા.

૧-ભોંય આમળા તો. ૧) અને મરી દાણા ૧૫ વાટી પાણી સાથ ૭ દીવસ પીવું.

૨-ત્રીફળાનો ઉકાળો—મરી, મધ સાથ પીવો. લોઢરનું ચુરણ ૦૧ તો. મધમાં લેવાથી જીનો પરમો મટે. ઠાકડીનો મગજ પાણીમાં વાટી પીવો.

તાંદલજની લાજના મુલીઆનો રસ ૨) તો. મધ સાથ પીવો ચીનીકયાય ૫) તો. કુલવેળી ફટકી ૦૧ તો. કાચો ૦૧ તો. એનું ચુરણ ૦૧ થી ૦૧૧ તો. પાણી સાથ દીનમાં ૩) વાર લેવું.

મુળાના પાનનો રસ ૨) તો રાજા બે વાર લેવો. જવખાર ૦૧, સાકર ૧ તો. અરધા શેર પાણીમાં પીવું.

૩-પરમો જીનો મટે—જાગના કુમળાં પાનનો રસ ૧) તો. ઘી એક તોલો, રાજની જુકી ૨) વાળ મેળવી સવારે પીવું. સાત દીવસમાં ફાયદો થશે. ખોરાક—ચોખા, ઘઉં, ઘી, સાકર દુધ, જામને ચખેલીના બદલે ચખેલીના પાનનો રસ ચાલે છે.

૪-પ્રમેહ મટે—ઝીંડાના બીનું સરખત પીવાથી મરમી મટે.

૫-પરમો તણક સાથનો મટે—તલના સુકા પાન એક તોલો પાણીમાં આખી રાત બીજતી રાખે અને સહવારે ગાળી પીએ. ૭ દીન ચાલુ રાખે.

૬-પ્રમેહ મટે—ગાજરનો રસ ૭ તોલા, સાકર અઢી તોલા રાજા એક વાર પીએ.

૭-પરમો લોહી સાથનો—તાંદલીઆની લાજ તેના મુળ સાથ છુંદીને રસ કઢાડે તે ૦૧ શેર રસમાં ખાણુ નાંખી ૭) દીન પીએ તો ફાયદો થાય. અથવા ઉત્રાદણનું મુળાઉ ૦૧ તોલા ચોખાના ધુણ સાથ ધસીને પીએ.

૮-પરમા માટે—દુધેલીનો જુકો અને સુંક સંભાગે મેળવીને ૦૧૧ તોલા લઘ ખાંડ સાથ રાજા ૩ વાર ખાય તો ૧૮ જાતના પરમા સારા થાય છે.

૧૦-પરમો જીનો હોય તે માટે નાળીએરના ત્રોફાનું (કાચા તરોપાનું) પાતી પીવામાં આપે છે.

૧૧-પરમા માટે—હી, આમલાનો રસ ૨ તોલા. ખાંડ એક પાછાબાર દીન ૭ સુધી પાતું. આમલામાં ટેનીક આસીદ ઘણી છે.

૧૨-પરમો જાય—તરબુચની ગાખડી કાઢી અંદર ૦૧ શેર સાકર, ૦૧ શેર કાળી દરાખ ઠરીઆ વગરની, ૧ જાયફળની ભુકી મુકાને તરબુચની ગાખડી પાછી ખીડવી તેને ૩ દીવસ કારમાં રાખી તેનો રસ કઢાડી ખાટલીમાં ભરી રાખવો તેમાંથી ૧ ગલાસ સહવાર સાંજ પીવો.

૧૩-પરમો વાસ મારતો મટે—કમોદના ચોખ્ખાની પાણી જેવી પાતળી કાજી પીવી.

ચોખ્ખા વાપડા છે એમ સમજવામાં આવે છે તે નવા ચોખ્ખા છે. જુના ચોખ્ખા પકાવેલા હોય તો દરદાને જરાખી અવગણુ કરે નહીં.

ચોખ્ખા સાથ દાળ વાપરવાથી તેનો વાયડો ગુણુ ઓછો થાય છે.

ચોખ્ખા અને દાળ જુદા પકાવી એ ખોરાક હલકો છે. તે જલદી જરપત થાય છે, કેહેવત છે જે “દાળ ભાકા સુતરાખાના, મેરે ભરૂંથે ગાઈ” મત જાના.”

ખીચડી ભારે છે પણ દાળ મગની વાપરી હોય તો તે ખીચડી હલકી છે અને તે જરપત જલદી થાય છે.

૧૪-તણખીઓ પરમો, આતસીઓ તાવ નરમ પડે—ચણોટીન પાનનો રસ ૨ તોલો પીવો.

૧૫-પરમો વીસ જાતનો સારો થાય, કમળો સારો થાય. ગળ વેલનો રસ ૫ તોલા મધ સાથ પીવો.

૧૬-અમેહ મટે—નવટાંક ઘઉંને પાણીમાં ૧ રાત જાંજવી રાખે સહવારે ઘઉંને છુંદી તેનો રસ કઢાડે તે રસ ૩ તોલા લેઇ તેમાં સાકર મેળવી સહવાર સાંજ રોજ પીવો.

૧૭-પીસામે ગરમી, પીસામે પડે હોય તે માટે—આમળ તોલા ૧૧ પાણી શેર ૦૧) એક રાત જાંજવી રાખે. સહવારે બુખે પેટે મધ એક તોલો મેળવીને પીવું.

૧૮-પીસામે બળતરા થાય તે નરમ પડે—૦૧ તોલો જીરુ જાળ સાથે મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખાએ.

૧૯-પરમો રગતીઓ, પરમો લોહીવાળો—પરમા માટે બળખી-જના પાતરાંનો રસ શેર ૦૧ પીવો, પાતરાં ન મળે તે બળખીજ, એખરો ખાંડ કંઠાગે મેળવી ૦૧ તોલો દીવસમાં ૨ વાર ફાંકે તો પરમો વારો થાય.

૨૦—જુનો પરમો, સ્ત્રીના હુપાં દરદો—આવળના પાતરાંના ઉકાળાની પોચકારી મારવાથી જુનો પરમો તથા સ્ત્રીના હુપા દરદો ને ફાયદો થાય છે.

૨૧—પરમો ભીંડાના બીનો ઉકાળો પીવાથી પરમાના અને પીસા બના કુકાના સોજાને ફાયદો થાય છે.

૨૨—જુનો પરમો—કાષ્ઠવાર મરચાં ખાવાથી પરમો નરમ પડે છે,

૨૩—પીસામે ગરમી, પાસામે પડે હોય તે સાફ થાય—અંકોલની કુમળી ડાળોએનું સુરણ ૦૧ તોલો મધમાં મેળવી રોજ ૨ વાર ખાવું.

૨૪—પરમો જુનો—ચીનીક્યાન્ના તોલા ૫] ફુલવેલી ફટકી રોજ ૩] વાર પાણી સાથે લેવી.

પ્રમેહ—વડવાછનો કાઢવો પાવો.

૨૫—પરમો હાસીઓ નય—સાજખાર, તજ સાથે પાણીમાં ધસીને ખાઓ.

૨૬—પરમો—સંધેસાની અને આવળની પાલી પાણી સાથે છુંદી રસ કઢાડી ૦૧ શેર રસ, સાકર સાથે, ૭ દીન પામે તો પરમો સારો થાય.

૨૭—પીસામે ગરમી તથા પડે મટે—૧૦૦ વરસની જુની ઘટ ૦૧ તોલો પાણી સાથે મેળવી દીનમાં ૩ વાર પીએ.

૨૮—પીસામે અગન હોય તે મટે—કપાસના છોડના લીલાં ફળ દરદીએ ચુસવાં અથવા કપાસના ફળ ૧ તોલો, સાકર ૦૧૧ તોલો પાણીમાં વાટી; ગાળીને પીવું.

૨૯—પીસામે ગરમી હોય તે મટે—કુમારનો રસ ૧ તોલો, જીરું અને મરી બંને વાલ મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખાવું.

૩૦—પીસામે ગરમી હોય, અથવા પડે પડે તે સાફ થાય—કુતરીઆ ધાસનાં બીના જુમખાનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો સાકર સાથે મેળવીને ખાય.

૩૧—પરમો—જુના પરમા માટે લોધરનો બૂકો તોલો ૦૧ મધ સાથે ખવાડે છે.

૩૨—દુધ વડું—પરમા ઉપર પીવામાં વાપરે છે.

૩૩—પરમો—વડું ૦૧ તોલો દુધ, સાકરમાં ચાટવું. ઉપરથી ગાયનું દુધ પીવું તેથી પરમો નરમ પડશે.

૩૪—હળ્લરીઆ ગોતાનું એક ફુલ, અને ૨ વાલ નયફળ, મેળવીને તેની ફાકી પાણી સાથે લેવાથી પરમો મટે છે અને પીસાખ છુટે છે.

૩૫-પરમા મટે—હળદર વાલ બે, ગળોનો રસ પાંચ તોલા, મધ એક તોલો, દીવસમાં એક વખત લેવું. ઘણા દીવસ સુધી લેવું.

૩૬-પરમો—આમળાનો રસ ૫ તોલા, મધ ૧ તોલો, હળદરનો જુકા બે વાલ, સુખડોનો ઘસારો બે વાલ, એ મુળ્ય દીનમાં ૩ વાર પીવું.

૩૭-પરમા, હરસ, ધાતુ વીકાર મટે—રતનજેતનું મુળાઉ બે આનીબાર દુધમાં ઘસી સાકર સાથ પીવું.

૩૮-પરમો જુનો—રાજમ ખાવામાં લે છે, ઉપાય ઘણો વખ-જાયલો છે. એનો જુકો ખુલ્લી હવામાં ખુલ્લો રહેવા દેવામાં આવે તો, કાઠવાર હવા અને ગરમીના કારણથી આપો આપ સળગી ઉડે છે.

૩૯-પરમા ઘણી જાતના સારા ચાએ—સરવાલા (ઉખડરા ઘાસનો તો. જુકો ખાંડમાં મેળવી ખાય.

૪૦-પરમો તનખીઓ મટે—સુનાગેઈ અને સાકર સંભાગે મેળવી ૦૧૧ તો. ફાડી મારે ઉપરથી, વાસી પાણી પીએ. સાત દીન ચાલુ રાખે.

૪૧=સુજક } મટે અકસીર ઇલાજ-સિલાજત દરેક દરદીને
પરમા } લાગુ પડી શકે.

લીમડાની ગળોનો સત્વ, ફરબો, સિલાજત, જળમીજ. ચીનીક બાળા, એલચીદાણા, સોનાગેઈ સંભાગે મેળવી તેનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો મધ સાથ મેળવી રોજ ૩) વાર ખાવું.

૪૨=પરમો મટે } વડના ટેટાને વાટી સાકર સાથ ખાય અથવા
ધાતુ ખુલ્લી થાય } વડનું દુધ ૧૦) ટીપાં પતાસા સાથ ખાય.

૪૩-પીસાએ ગરમી હોય, પીસાએ પડે નીકળે તે મટે--૧) તોલો કોપડું ઘણો વાર ચાવીને ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૪૪=બહુશી-આશી-મુઢેરી—એના પાનમાં ચીકાસ બહુ છે, તેથી ધાતુને ખુલ્લી આપે અને પીસાએ ગરમી નરમ કરે.

૪૫-પરમો-પ્રદરના દરદ, કમરનો દુખાવો મટે, ધાતુ સુધરે—બહુશીના પાન છાયામાં સુકવી ચુરણ જનાવે તે ચુરણ ૦૧૧ તોલો સવાર સાંજ ખાય.

૪૬-પરમા મટે—બહુજળીના કુમળા પાનનો રસ એક તોલો સાકર સાથ સાત દીન પાવો.

૪૭-પરમો સારો થાય—મુળાના પાંતરાનો રસ તાજે રોજ બે પદસા બાર પીવો.

૪૮-પરમો—મુળાના પાંતરાનો રસ ટાંક ૬), જાળ ટાંક ૨૫, ગીડું ટાંક ૧ મેળવીને પીવો.

૪૯=કાઠાની દોરી બાળીને તેની રાખ ના તો. ખાડ ૧) તોલો ખાવાથી પરમાના દરદમા બેનવા બળતો નરમ પડે.

૫૦=કટકડી ના તો. જાસ ૧) શેરમાં નાખી જાસ પીવી ઉપરથી ફાળીઆ, મમરા ખાવા, સાંજે જાત અને જાસ ખાવી ૩) દીન આ બલાજ કરવો.

૫૧=બીલામા બેના કટકા કરી ૧) તો. ધીમાં બકાજે. લોખંડની કઠાઈમાં બકાજે. બીલામું બળી જમ ત્યારે ધી ગાળી લીએ, ના વાલ જેટલુ ધી, ચેવલી પાન ઉપર લગાડી ચાવી ખાએ. પહરેજ કાંઈ નથી.

૫૨=ખાવલના કુમલાં અંકુરો (પાન) ૧) તો. સાકર સાથ સવાર સ્નાંજ ખાએ.

૫૩=મુળાના પાનનો રસ અને ધી અંકક તો. મેળવી ખાવું

૫૪=દાંડ દીએ જે ઉપર પીળાં ફુલ અને ખસખસના જેવાં કાળાં બી થાય છે તેના પાનનો રસ ૩) પૈસાખાર સાકર સાથ ૭) દીન લેવો. આથી જુલાખ થશે બળદી થાય તો પીતનો બગાડ નિકળે

૫૫=રાહલ અને પકાવેલો સુરેખાર સંભાગે બેઆની બાર ૩) વાર આપે;

સુરેખાર પકાવવાની રીત—હાથી દાંતના વેહેર ઉપર સુરેખાર મુકે તેની ઉપર બીજે હાથી દાંતનો જુકો મુકે અને સળગાવે. સુરેખારમાં સળગવાની શક્તી છે જે સુતરના દોરાને સુરેખારના થટ પાણીમાં બાળી સુકવે પછી લાંબો મુકે એક નાંકેથી સળગાવે તો બળતો બળતો બીજ નાકા સુધી જાય.

૫૬=દીવેલનો જુલાખ પરમાની શરૂઆત ચતાંજ લેવાની જરૂર છે અને ચંદા પાણીનું પોતું અથવા સુગરલેડ લોસનનું પોતું ફુલ પર બાંધવું જોઈએ.

૫૭=ખાસમ કાપેવા ૩૦ ટીપા અથવા ગરજન જોઈલ ૧૫ ટીપા બતાસામાં રોજ ૩) વાર પીવાં

૫૮=અળસી, ગોખરૂ અથવા જવ એમાંની ૧૫ વસ્તુની ચાહ જુએ પેતે પેત બરીને પીવી રોજ બે વાર પીવી.

૫૯=દાંતાર્ધન પરમાવાળા દરદીને ખવાડે તો પરમે અંદર વધે.

૬૦=અગત્યાના ઝાડના ફુલ સાકર સાથે મેળવી ગુળકણુ બનાવે. અને જુએ પેત ૧૫ તો. બે વાર રોજ ખાએ.

૬૧=કુતરીઆં ઘાસનું શરખત પાતું તે બનાવવાની રીત કુતરીઆં ઘાસના માંજર (ફુલ) લોળીઆં ૧૫ શેર અંકુ પાણી ૨૫ શેર એસવી

રોકીથી શરખત બનાવ્યા પછી નાખતી. આ ચીજોને ચુલાપર ઉકાળવાની જરૂર નથી, પાણીને પહેલાં ઉકાળી થકુ પાડી વાપરવું. એકથી હોવાથી, આ ઉકાળીઆ વગરનું શરખત બગડતું નથી, બધો ભાંખો વખત ટકી શકે છે એ ખચીત કરી જાણવું. આ શરખત ૩ તોલા રોજ ૩ વાર પીવું.

૬૨—ફૂતરીઆ ધાસ, મુળ સાથે સુકવે તેને બાળી કાળી ભરમ બનાવે, એ આની બાર ભરમ મધ સાથ રોજ એ વાર ખાએ.

૬૩—ઉમરા (ઉમરડા)નું મૂળ બતાસામા આપવું.

૬૪—નાળીઅર ખુબ આવી ચાતીને ખાતું. નાળીએરનું પાણી દવા તરીકે રોજ ૩ વારપીવું.

૬૫—મરઘીના ઇંડાને કાચુ ખાઈ જવું. તેલ, મરચુ, ખરમ ચીજ ન ખાવી, અજીમ રીતે દાખદો થાય છે.

૬૬—ખેરજી, લુઆણુ, ગુંગળ, મસતકી એની ગોળી ૧ વાલની બનાવી ૨ ગોળી રોજ ૩ વાર ખાએ.

૬૭—એસનું છાણ પાણી સાથ મેળવે, તેનો રસ ૨ તોલા પીએ તો પરમાની તનક ૧ દીનમાં નરમ પડે.

પાંડુ રોગ—લોહી શરીરે વધે.

૧—શરીરમાંથી લોહી ઓછું થવાથી શરીર શીકું પડે છે તેને પાંડુ રોગ કહે છે, એ માટે લોહી વધારવાના ઇલાજ લેવા.

શિલાજીત, હરડે, વાયવરંચ, મધ, સાકર ખાવી, લોહાની કઢાઈમાં દુધ ગરમ કરી પીવું. મળો સત્વ; મધ અને ધી ખાવું. ત્રીફળાનું ચુરણ ૦ા તો. મધમાં ખાવું.

પાંડુ રોગ માટે—મઊમુત્રને કપડામાંથી દૂગાલીને એકથી એ તોલા દરદીને સવારે રોજ ૧ વાર એકતીસ દીન પાવું.

પાંડુરોગ, માલકોટ, આખે શરીરે સોજે, ચેહરો ફીકા.

૧—બકરાંની લોંડી ૧૬ ભાગ, વડનગરી મીકું ૪, દારૂ હળદર ૭ સીધવ ૪ એનું ચુરણ ૧૫ વાલથી ૦ા તો. અપામ,

૨—ગોમુત્રને ૨૫ વાર કપડેથી ગાડે. તે ૧૫ તો. ખતરમાં ૧૫ વાલ કુકારલી કટકી મેળવી પાવી. ૨૧ દીવસથી ૪૧ દીવસ પાવી.

૩—ગોમુત્રનો ખાર બનાવી ૧ વાલ પાણી સાથ રોજ ખાએ.

૪—ખાલકનો ચેહરો ફીકા થાય ત્યારે ત્રીફળા, મંદુર, મધ સાથ ખવાડે.

પાલ લાગે-પાલ્યાં પાણી.

૧-ખરાબ પાણીથી પાળ લાગેલું કપાય—મરી શેર ૦૧ કાપડ શેર ૦૧, જવખાર તોલો એક એ સરવેને ગોળ સાથ મેળવી ૧૫ ગોળીઓ ખનારી અડેક ગોળા ૧૪ દીવસ ખાવી.

૨-પાલ પાણીનો લાગે તો મરી, કાપડ સંભાગ મેળવી તોલો ૧૧૧ રોજ ખાવું. અથવા મરી અને કાપડ દરેક શેર ૦૧ અને જવખાર ૧ તો મેળવીને ૦૧ તોલો ભુકો રોજ ખાવામાં લેવેલ.

૩-ખરાબ પાણીથી થતી ખીમારી—વાયવંગની ચાહ ખનારી રોજ બે વાર પીવી. ખરાબ પાણીવાળી જગ્યામાં તાવ લાગુ પડે છે, ખરોળ મોટી થાય છે, ઝાડો સાફ નથી થતો, ભુખ લાગતી નથી. એવી જગ્યા ઉપર રહેનારે આ ચાહ રોજ પીવી અથવા પીવાની ચાહમાં વાયવંગ નાખી રોજ ચાહ પીવી.

૪-પાલ લાગે—નખળા પાણીથી પાલ લાગે, પેટ મોટું થાય ત્યારે ૧) તોલો કાપડ અને ૦૧ તોલો મરી મેળવીને રોજ ખાય.

પાણી સ્વચ્છ થાય.

૧) વાલ ફટકી ૧૦) શેર પીવાના પાણીમાં મેળવે તો ૧ દલાક પછી સધળો કચરો નીચે ઢરી જાય.

પાણી સ્વચ્છ કરે—જાંજીરીમાં પાણી સ્વચ્છ કરવાને મોટા ગુણ છે. કુવામાં, અને તળાવમાં સેવાલ જવાં જતું થયો હોય તો જાંજીરના આડની ઢાંખણી પાણીમાં મુકે તો સેવાળ મરી જાય.

પાકગલો-ગળુ પડવું-ખાળશોષ-સુક્રાણુ-ખાળકનાં માથાંમાં ખાડો-ખાળકનું સુકાવું.

૧ આ દરદમાં ખાળક તવાય, પેટ મોટું થાય, દાલવે ખાપી પડે, એ માટે ખાળકને અને માતાને ખોરક લલકો આપવો.

૨=જર્મ રહ્યા પછી માતા પોતાના ખાળકને ધવાડે તો તે ખાલક નખલું પડે છે તે માટે મરીની ચાહમાં સાકર નાખી રોજ ૨) વાલ

૧૧વી. કાળી પાટનું મુળીયુ પાણીમાં ધસી પાતું. લીડીપીપર ૧) રતી મધમાં પાવી.

૨=મોટી દરડે અને તજ થંડા પાણીમાં ધસી પાવી. આદુનો રસ અને નીમક મેળવી પાવું. સંધ્યાલુણ્ય મધમ મેળવી ગરમ ફરી ગોળ સાથ પાવું.

૩=ધામણમાં ચુનાનું તત્વ છે તે હાડકાના બંધારણમાં મજબુતી આપે છે. ક્ષયના રોગ માટે ઉપયોગી છે. એને પકવવાં પહેલાં કાઠ અનુભવીઓ અને કુવારપાડાના રસમાં ૧) દીવસ બોલી રાખે છે. પછી જાણીની ભડીમાં પકવે છે.

૪=સુકતાન માટે ઉપયોગી છે. ૧) વાલ ધામણ ઘી, અથવા માખન સાથ સાકર મેળવી ખાવામાં આપે છે; અને એક વાલ ધામણ, માખન, ઘી, સાથે મેળવી બાળકના શરીરે રોજ મસગી નહવાડે છે. બીજાં દરદો માટે દરદના પ્રમાણમાં ધામણ વધતું ગ્રાહું અને ભુદાં ભુદા અનુપાલ્ય સાથ ખાવામાં આપે છે.

૫=બાળકનું ટાળક ઉછરે—તો એરંડીઆના પાન ઉપર ઘી લગાડી માથાપર મુકવાં.

૬=વજ અને જયફળ દુધમાં વાડી તાળવે થેપલી મુકવી. જવ-ખાર અને મધ મેળવી તાળવે ધસવું. વેવડી અથવા વાસણ વેશના પાનની થેપલી મુકવી. સાગરશીયુ દુધમાં ધસી તાળવે ભરતું અને બાળકને જરા પાવું.

૭=સુકગણું—નાંના બાળકનું ગલું સુકાય છે, હાથ પગ જળી જાય છે તેનો ઇલાજ:—

૮=ગળાને પાણીથી ધોવું પછી માખણ અને તલનું તેલ મેળવીને ગળાં ઉપર મસળતું અને હુંગડાની કાડળીમાં મીઠું ભરીને તે ગળાંએ બાંધવી. માખણ, તેલ, અને મીઠું મસળવાથી સુકગણું સાજુ છે.

૯=બાલકને પાડરો લાગવો, તાલતું બેસવું—એ માટે ઉંખરાના દુધમાં બીનવેલું કપડું ટાળના પરના ખાડામાં મુકતું, ઉમરાનું દુધ ૧૫ ટીપાં મેથીના લોટમાં ખવાડતું. ગરમ પાણીમાં શીઠું નાંખી તે પાણીથી નહવાડવું.

૧૦—બાળક ચાર માંસનું થવા પછી તેને દુધ પાણીના મીશ્રમાં, ખાપરીઉં ધસી રોજ બે વાર પાડું ધણો લાંબો વખત ચાલુ રાખવું.

૧૧=ચોખો નવસાર (નવસારને પાણીમાં પીગળાવી, પાણી બાળી નાખી બનાવેલો ખાર) ૧) રતી દરાખ સાથ મેળવી રોજ ૧) વાર આપવો.

૧૨=માતાને ત્રીફળાનું ચુરણ દુધ સાથે આપી તેનું દુધ સુધારવું. *

૧૩=ખોડાસીંગ, પીપર, એલચી અકેક તોલો લમ્પ નાગરવેલના પાનના રસમાં અથ્થા જેટલી ગોળી બનાવી હરડે અને સંચળને કસાડો કરી તે સાથે રોજ સવારે પાવી.

૧૪=ખાળકને ટાળવું પડે તે ઉપડે—સાખરસીંચું દુધમાં ધસી ખાળકને પાવું અને જીમાં ધસી માથા ઉપર લગાડવું:—(નયકુળ અને વજ પાણીમાં ધસી માથે લગાડવું.)

૧૫=માલકના માથામાં ખાડો પડે અને તવષ જાય ત્યારે વડના દુધમાં રૂનું પુમરૂં લીંબવી ટાળકપર ચુકે. ઉપર કાષ ઝાઢાડું મોટું પાતરું મુકી પાડો બાંધે.

૧૬=સ્ત્રીને અલ રહેલો હોય ત્યારે સ્ત્રીએ ખાળકને ધવાડુ નહીં.

૧૭=ધાડનારી સ્ત્રીને પાણી પડતું હોય તો તપખીર તપાસીર બળે આની બાર દુધ સાથ મેળવી રોજ આપવું, આથી ઝાડો સુધરી ફાયદો થશે.

૧૮=માથાના ખારામાં ઉચરાનું છીર (દુધ) દાખવું, અને ધુપેલ તેલ લગાડવું.

૧૯=દુધમાં દોહયું. (વલોયું) જયકુળ ૧) આડ દીવસમાં પાણી સાથ ધસી ખાળકને ખવાડી દેવં. ખીજા ઉપાયની જરૂર રહેશે નહીં.

દોહીઉ જયકુળ બનાવવાની રીત=ગાયનું દુધ દોવારા વાસણમાં ૧) જયળ રાખી તે ઉપર દુધની ધાર પાડવી. દુધનું દહીં જમાવતી વખતે તે જયકુળ દહીંના વાસણમાં રહેવાં દેવું—દહીંની છાસ વલોવતી વખતે પણ તે જયકુળ દહીંમાંજ રાખવું. આવી કીમા ૭ વાગ કરવી. આવી રીતે તૈયાર થયેલું જયકુળ દોહ્યું અને વળોયું કહેવાયે છે. ખાળકને નવી જીદગી તે બક્ષે છે.

૨૦=પાડગદે=ખાલકને ટાળવે ખાડો=ગળું પડે વજ અને જયકુળ ધસી ટાળવે લેવ મુકે

ઉપદ્યુ-ટાણુ-વરાધ, સસણી.

પાડગદે=ખાડોપ-સુકતાણુ ઉપદ્યુ-ટાણુ-વગધ સસણી કનવલસન ખાલકના બગળી ખાલકને ઉપદ્યુ થાય ત્યારે તે ટગર ટગર જોયા કરે, માત્ર ક્ય ક્યાવે, ઉધમાં ચોંકે, ઉધમાં ખોલે, આંખ ફટકે, અચૂંકો વળેલો રહે.

૨ =ગંધેલો વજ માલ કાકણી, કેસર, પીપળાની વડવધ, કેસ-ગુરી સંભાળે ચુકે. ૨) વાલ પાણી સાથ સવારે ખવાડે.

૨૨=સસણી માટે—સંખના આકારના સંખલા જે તલાવમાં થાય છે તેમાં જીવડા રહે છે. ફરીઆની છાપી એ જાત છે. એની ખાક, અજમાને બાજેલી ખાકનું સંભાગનું ચુરણ ૧) રતી પાનના રસમાં ખવાડે તરત નરમ પડે.

૨૩=પીપળાની વડવધનું ચુરણ ખવાડે

૨૪=અગત્યના ઝાડના કુલ સાકર સાથે ખવાડે સસણી માટે

૨૫=સસણી માટે તરતના જળ્યમેલાં વાછરડાંનું જળ્ય અપાય છે.

૨૬=ગોળ ૬) વરસનો જુનો, ૨૧૧ તો. ફમારનો સત્ત (એળીઓ) ૪) વાલ એમાંથી ૧) વાલ ખવાડવું. ઉપરનાં માટે જળ્યીતો ઈલાજ છે.

૨૭=વાયવડીન નંગ ૧) રોજ આપવું ૧) માસનું બાલક થાય પછી આપવું બીજે મહિને ૨) આપવાં. દરમાસે અઢેક વધારવું ૬) માસ સુધી આપવું.

૨૮=ટાળવું એસે—ને માટે થોડાવજ, નત્યફળ સંભાગે દૂધમાં ઘસી ટાળવે લગાડે. અને, તજ, હરે દળ, ઉપરેટ ૧ થી ૨૭ વાલ દૂધ સાથે આપે.

૨૯=મોરનું આખું પીછ લેવું તેને વીટાળી ફૂડલી પાડવી અંગારા ઉપર મુકી તેની ધુમ્ દરદીને આપવા; તેની રાખ અને મરી સભાગે મેળવી ૪) વાલ મધમા ચટાડવું.

૩૦=અગર (ઇંગલિવુડ) ની ૩ જાત છે, તેમાં જે કાળું વજને બારી પાણીમાં દુધે તેવું, દાંતમાં દાખે તો ચપતુ થાય છે, તેને પાણીમાં અથવા દાઝમાં ઘસી છાતીએ લગાડે.

૩૧=ખાટ ખટ્ટો=એલચો=અહીરાવણુ=મહીરાવણુ=ધામારો=ધાય મારીલ,=જલમેહ્યાત=એરપલાંટ એનું પાન જમીનમાં દાટે તો તેના જેટલાં ખુના હોય તેટલાં ખુણાંમાંથી પીળા નીકળે. દાંડી રોપે તો જીગે, પાનને કોરે ખાંચા ખાચા હોય છે, ખાવામાં ખતાસ છે; એના બજાં તથા ચટણી બને છે, દાળી ઉપર પાન સામ સામાં થાય છે ટોચ ઉપર ફુળ નળી આકારના રાતા અને નજીરાં થાય છે વરસમાં કાઢખી વખતે તે રોપાય છે. ખાતર છાણનું જોઈએ છે. સસણી માટે એ પાન બાલકની છાતીએ બાંધે છે પેત મોટું થાય ત્યાં બાંધે છે.

૩૨=લીમવાવલી (લીલા ઝાડા થાય તે) લીમડાનું ફૂલનું આગળનું હાથની આંગળી જેટલું નાકું ફમળું લાકડું બેલટમાં (બરસાદમાં) જુજ પાણીમાં ઘસી રોજ પાવું

૩૩=લીમડાના પાન વાટી પેતે બાંધે.

૩૪=મગરની અધાર, અથવા ગોરૂચદન, ચંપાન કળી, ખાં ને રસ (૧ પાનનો રસ) સેજાના સેકલા કાંટા, એમાંની ૧) ચીજ જોળ સાથ ખવાડે.

૩૫=સીતાબના પાન, વરાધાનો રસ, કાસંદ્રાનો રસ, એમાંથી કાઠ એક નીમખ અથવા જોળ સાથ ખવાડે.

૩૬=તંબાકુ અને સાધવની ખાખ ના થી ૧૫ વાલ, ગરણીના રુ ખી સાથ વરાધ માટે ખવાડે.

૩૭=સસણી માટે અરકુસીના રસ સાથ, તંબકુની રાખ આપે. (તંબાકુની રાખ બનાવવા માટે જુઓ “કૂકડીઆ ખાંસી”)

૩૮=સસણી માટે ગૌમુત્ર લુગડામાંથી બેવાર ગારી પાવું.

૩૯=વરાધ માટે ગરણીનાખી અતિ ઉત્તમ ઔષધ છે, ખીજને સેક ચુરણ બનાવી ના અથવા ૧૫ વાલ બસ છે.

૪૦=પાતાલ તુમેડી-નાગતુમેડી સાપના દરમાં થાય છે, તે જીપર ફળ આવે છે તાણુ માટે રામખાણુ ધલાજ છે. મોટા માણસને ૨૫ વાલ અપાય છે, આંચકી માટે બાલકને ના વાલ આપે.

૪૧=કાકડા સીંગતું ચુરણ ૧ થી ૪૫ રત્ની મધ સાથ રોજ બે વાર આપવી.

૪૨=આંચકી માટે ઘોળી દુગળી વાટી તેમાં લી મેળવી ટાળવે લેપડી મુકે.

ધાતુ હીણ થાય—ઘાત નબળી પડે.

૧-ધાતુ હીણ થાય—મીઠું ઘણું ખાવાથી ધાતુ હીણ થાય અને દારૂની કેદ ચડે નહીં.

૨-મરદને શક્તિ કમ થાય—કેળાં ઘણા ખાવાથી મરદને શક્તિ ઘટે છે.

ધાતુપુષ્ટ-વિર્યશ્રાવ-પુરૂષાટણ-મરદને શક્તિ-વિર્યવર્ધક.

૧-ધાતુ પુષ્ટી માટે વડનું દુધ બતાસામાં પાવું.

૨-વિર્યશ્રાવ—સ્વપ્નામાં ઘાત જાય તે ઘાત જતી વેળાં વિર્યકું જોસ ન હોય તો દરદીને નીચે મુજબ આપવું. સાચીનીઆ

ગ્રેન એક, એસીઠ ફાસફોરીક ફાઇફ્ટ આઉસ ૨ મેળવીને એમાંથી ૨૫ ટીપાં ૨ આઉસ પાણી સાથે ખાધા પછી દીવસમાં મેવાર આપવું.

૩=ઘાતુ વર્ષક, મગજને પુષ્ટીકારક—ચીતાવરીનું ૦૧૧ તોલે સુરણ, લી અને સાકર સાથે ખાય છે. ઓઝોના દરદો માટે ખાસ છે.

૪=શક્તિ વધે—સુકાયેલા સરડાનો ખારીક જુકા કરીને ખાવામાં લે છે. તેથી પુરુષાતન વધે છે. નસોમાં શક્તિ આવે છે.

૫=પુરુષાતન માટે—સાહડાના તેલના પાંચ ટીપાં, પાનમાં ખાવાં અને ખેત્રાધ ગયલી નસો ઉપર તેલ માલીસ કરવું.

૬=મરદને શક્તિ આવે, ખેત્રાધલી નસો છુટે—સરસવના ઝાડના ફૂલમાં પીળા, દુધમાં અથવા લીમાં મેળવી લેપ કરે, નરમ ચામડી ઉપર લગાડે નહીં; દીલી નસો ઉપર લગાડે.

૭=પુરુષાતન વધે—સાજખાર ચણાના છોડના મુગના પાણીમાં ખાઓ.

૮=ઘાતુ પુષ્ટી માટે—સતાવરીના મુળનું સુરણ ૧ તોલો દુધ સાથે રાત્રે ગળ પાવું.

ઘાત વધે—સાજખાર સાકર સાથે ખાય તો નવી ઘાત વધે.

૯=મરદને શક્તિ માટે—સાંખરસીંગાની રાખ તોલો ૦૧ રોજ મધ સાથે ખાવી.

૧૦=ઘાતુની નળજાઈ, સુજેલી ગોળા, નળનું હયયું, ખદી, ખાંસી, દાદણ—સાંખરસીંગના દુકડા કરી તેને આંકડાના દુધમાં મેળવ્યા પછી ખુલા ઇંગારમાં જુલવા. તેની ખાખ ખે વાલ મધ સાથે આ દરદો માટે ખાવી.

૧૧=મરદને શક્તિ (ખંધેજ)—અકલ, ચીનીકપાલા, ખસખસ, મુસળી કંડ, કુળીજન, લવંગ, અસકંડ, ફેફલ, સંભાગે લઈ મધ સાથે ચીનીખાર જેવી ગોળા કરી સવારના પોહોરમાં ખાય તો બહુજ તાકાટ વધે.

૧૨=ઘાત જતી ખંધ થાય—અળસીની ચાહ પીવી અથવા અળસીના બીનો જુકા ૦૧૧ તોલો મધમાં મેળવી રોજ ખે વાર ખાવો,

૧૩=ઘાત જમ ત્યારે—લુણીની બાજી કાચી સવારે ૦૧૧થી ૧ તોલો ખાવી અથવા લી સાથે પકાવી ખાવી. આથી પીસાખે ઘાત જતી અટકે છે.

૧૪-તીર્થ માટે—સાતમ તોલો ૧ દુધમાં ઉકાળી ૭ દીવસ રોજ પીવામાં લેવે.

૧૫-તીર્થ માટે સાતમ તોલો ૧ તથા દુધ શેર ૧ ને ઉકાળી અંદર નળકળી, નળત્રી, એલચી, લવીંગ અને કેસર અંદક વાલ નાખવું. ખંદામતી મીઠા, અખરોટ, પીસતાં, ખસખસ, વરીઆળી, સાકર સંભાળે મેળવી તે એક તોલો દુધમાં નાખી પીવું.

૧૬-આસન, આસધ, અશ્વગંધ, અષગંદ.

અશ્વગંધ=અશ્વ એટલે ઘોડો; ગંધ એટલે વાસ, આસનનો વાસ ઘોડાના વાસ જેવા હોવાથી તેને અશ્વગંધ કહે છે.

મરદને શક્તિ આવે-ઘડપણની નખખાઈ દુર થાય-તીર્થનો વધારો થાય-મગજે શક્તિ વધે, કુટેવથી થયેલી નખખાઈ સારી થાય-ગર્ભસ્થાન સુધરે-શરીરે કુળેલી સ્ત્રીને ફાયદો આપે, —આટલા દરદો માટે આસન સારી પેઠે જણાઈ ચુક્યું છે. ૧૧ અથવા ૧) તોલો ૧) રાત પતારી રાખી સડવારે ૧૧ શેર દુધમાં ઉકાળી ૧૧ તોલો ચોખ્ખુ ગાયનું ઘી નાંખી પીવું.

આસધનો અરક અને વાઘન તૈયાર બનાવી વેલાતી દવા તરીકે વેચાય છે તેના ગુણો નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

Asandh Wine is the best “pick me up.” It has been recognised as the best Tonic in nervous debility, Ezhaustion, Loss of memory, Brain Fag, Dimness of sight, Confusion of ideas, loss of vigour, Pulpitation of heart, sleeplessness Incapcity of study or business.

પાકું-ગર ગુમડા-બદ, ગાંઠ.

૧-પાકાંપર કપાસના પાતરાં છુંદી, ટંડા બાંધવાથી દરદને નરમ કરી પકવે છે.

૨-પાકું—કડવા દુધીની જાલ અથવા બી છુંદીને પાકા ઉપર બાંધે તો પાકું તરતનું હોય તો તે બેસી જાય. જીનું હોય તે પકે.

મીઠાં દુધીના મગજનું તેજ ઘણું ઠંકુ છે. માથા ઉપર ચોપડે, નાકમાં નાંખે તો માથું દુખતુ નરમ પડે.

૩-પાકું—કરીઆતું, હરડાં, બેહેળાં, આમળા, દરેક ૧૧ તોલો લઈ પાણીમાં ઉકાળો કરી પાવો.

૪—પાકું—કડવી દુધીની જાલ અથવા બી પાણી સાથે છુંદી માવો કરી પાકાંપર લેપડી મુકવા કરવી. તરતનું હશે તો બેસી જશે અને જીનું હશે તો પાકાંને કુટી જશે. રસી નીકળી ગયા પછી એ લેપડી મુકવી નહીં.

૫—ગાંડ તથા બદ બેશે—આકડાના દુધમાં કાંચા અને રેવન-ચીતો સીસે ધસી લગાડવો.

૬—બદ માટે—હળદરને દીવેલમાં તળવી. સરકામાં ઉકાળવી અને લેપ કરી મુકવો.

૭—કાળો મલમ, ગર ગુમડાં માટે—સીંદુર શેર ૦ા, તેલ સેર ૧ માં ખુબ ઉકાળવું. આસણી આવે ને મીથુ નવટાંક ઉમેરવું.

ગાંડ, દરદ પીગળાવવા માટે મલમ (બેરજીનો મલમ)—સીંદુર શેર ૦ા, તેલ શેર ૧ માં ઉકાળી આસણી આવે ને બેરજી શેર ૦ા નાખે.

૮—દરદ કુટે (નસ્તર મારવું ન પડે)—ઉપર મુજબ કાળો મલમ તોલો ૧, મોરચુ તોલો ૦ા, સોમલ તોલો ૦ા મેળવીને તેનું ૧ ટીપ્પું દરદ ઉપર મુકે તો તે કુટે. નસ્તર મારવું ન પડે.

૯—બદ નરમ પડે—૦ા વાલ સાપની કાંચળી ગોળમાં મેળવી દરદીને રોજ ૧) વાર ૩) દીવસ ખવાડે.

૧૦—પાકું આવળની કુમળી પાંદડી અને બોરડીના પાંદડા છુંદી લેપ કરી બાંધે તો પાકું અને ગુમડાં પાકે છે.

૧૧—આવળની પાકી છુદી તેનો લેપ પાકાં ઉપર મુકે તો, પાકાંની અગન નરમ પડે છે અને પકવે છે.

૧૨—પાકું—લીંબડાની જાલને છુંદી પાકા ઉપર સાત દીવસ બાંધે તો પાકું બેસી જાય છે, જીનું હોય તો તે પાકે છે.

૧૩—પાકું રૂઝે—હળદરના બુકાને ૪) વરસના છોકરાના મુતરમાં ખખડાવી તેનો પટો કરી પાકા ઉપર મુકે અને તે ૩) ૪) દીન પાકાં ઉપર રહેવા દીએ.

૧૪—પાકું રૂઝવવાનો મલમ—સીંદુર, રાહલ, કપુર, કાથો, દરેક ઝેર તોલો ૦ા શેર ગાયના બીમાં મેળવી થાળીમાં મુકી તાંબાના કાંસીઆથી મસળવું.

૧૫—બલોહર, પાકું વધારાઈ જાય—ખજૂરીઆના પાનની થંદી લેપડી મુકે તો પાકું, તથા બલોહર પાકે નહીં. ખજૂરીઆના પાનની માફકજ રાયસીંગના ઝાડના પાતરાં કામ કરે છે.

૧૬-પાહુ, બલોદર પીગળે—કાકમડાનો વેળા થાય છે તે ઉપર કડવા કાકમરો થાય છે, તેનો ગર અો હળદર સ. જાગે મળ્ની તેમાંથી ૧ તોલો અથવા વધારે રોજ બે વાર ખાવા.

૧૭-હીરા કરી ૧) વાલ પાણી બે તાલા, એમ લુગડુ બોળે તે કાલવાટવાળા ભાગ ઉપર મુકે તે ઉપર હીરાકરીનું પાણી ચાલુ મુકે, લુગડું સુકાવા દીએનહી કાલવાટનો ભાગ છુટો પડે તે સાફ કરી રૂઝનો મલમ લગાડે.

૧૮-નાઇકંદ (મર્યાવિલો) ના પાન, ફલ ગીલોડાનાં જવાં છે. ફળ મરચાં જેવાં સવાદમાં છે. પાન શરીરપર ચોળે તો, મરચાં માફક ચચરે, અને ફુલ્લાં થાય. એનો કંદ ૧) તો, પાણીમાં ધસી દરદીને પાએ રોજ ૩) વાર પાએ તો સખતમાં સખત પાહુ મટે. કંદના ધસાડામાં જરા મીઠું નાખીને પીએ. તેલ, ઘી, દુધ ખાતુ નહા. ધજીની કુલી, ગોળ અને દાળનું પાણી ખાવું. સખત પાહુ મટે.

પીંદસ—આગર—નાકમાં છોડ—નાકનાં દરદો.

૧-પીનસ સારો થાય, પીનસનું લોહી બંધ પડે—પાનનો ૧ મ ૧ તોલો, કપુર એક માસો મેળવી તેના ટીપા પાંચ સહવાર લાંબા નાકમાં નાખવાં.

૨-નાકમાં પીંદસ, મસા તથા કીડા—ચકુદરના પાતરાંનો રસ કરી ટીપાં નાકમાં ચકવાં.

૩-નાકમાં છોડ બંધાય,—પીંદસ,—નાકનો સ્વાસોસ્વાસ બંધ હોય—એ માટે ચણોડીનાં મુળીઆંતે પાણી ધસીને મુકે છે.

૪-પીનદસ માટે—તનદીરીના પાતરાંનો રસ ૧ તોલો તથા કપુર ટાંક ૧૧ મેળવીને નાકમાં ટીપાં નાખવાં.

૫-પીંદસ—કપુરને ગીલોડીના રસમાં મેળવી નાકમાં ટીપાં મુક અથવા નાસ આપે તો પીંદસ જાય.

૬-પીંદસ—એ નાકનું દરદ છે. નાકનાં ઉપરનાં ભાગમાં જખમ રહે છે. તેમાંથી વાસ ખરાબ નીકળે છે પછી પડે જેવી રસી નીકળે છે. પછી ચીપડા અને લોહી નીકળે છે. પછી નાક ખેસી જાય છે. રૂઝ લાવનારી દવા વપરાય છે. પણ દરદ પાછું થાય છે. એનો દેશી સહેસો ઉપાય અકસીર નીચે મુજબ છે.

ધોરમુરનાં લીલાં પાંદડાં છુંદીને તેને ગાયના લીમાં ધીમી આંચે
કકડાવવાં, પાંદડાં કકડાં થાય તે લી ગાળી લવું. લી લીલા રંગનું
થાય છે અથવા સુકા પાંદડાંને પાણીના બીના લુગડામાં બાંધી રાખવાં
તે પાંદડાં નરમ થાય ત્યારે છુંદીને લી સાથે ઉકાળવાં. આ લી
નાકમાં રોજ ૩ વાર સારી પેઠે મુકવું. ગળામાં જાય તેની અડચણ
નથી. આ ઉપાય સહેલો છે અને ચાકસ છે અથવા એના પાંદડાંની
ખીડી બનાવી તેનો ધુમાડા નાક વાટે બહાર કાઢવા. જો દરદ વધી,
અથવા હોય તો બને ઉપાય ચાલું કરવા. ઇલાજ બહુ સારાંને સસ્તા
ખાત્રાપૂરક છે.

૭-પીંડસ મરે—ગા તોલા સફેદ મરી બહુજ બારી છુવટે અને
ત્રણ તોલા ગાયના લીમાં કકડાવ તે લી નાકમાં મુકે.

૮-પીંડસ નાકમાં હાય, ખુસબો અથવા બદામ નાક લાગે
નહી તે માટે—કલાલન ગવડાના મુતરમાં મચ્છી દરદમાં
સુધીયા કરવું.

૯-પીંડસ—કીમડના ખીજનું તેલ સુંવવાની ચાપડ બાંધાય
નહી અને ખરાબ વાસ દુર થાય છે.

૧૦-પીંડસ માટે—દરદાના નાકમાં હાવત રોજ ૩-૪ વાર,
મુકવા કરવું. મચ્છી ન ખાઈ.

પીંડસ (Coryza) હળદની કુંડ નાકમાં લવા.

પીસાબ છુટે—ગુરદાના દરદ—પીસાબ રેતી.

૧-પીસાબ છુટે—પેર ઉપર ઠંડા પાણીની ધાર ૨) ફુટની
ઉંચાઈએ ગાળ.

૨-બાળી ખુસબો લીંબુના રસમાં ઘસી કુંડી અને પેડુ પર ઘસ
તો પીસાબ છુટે.

૩-પીસાબ છુટે—જો તોલા ગાખરને ગા શેર દુધમાં પકાવી
ખીર કરીને પામે. અથવા જો તોલા ગાખર, જ તાજા ચાકર એક
શેર પાણી એને ઉકાળી ગા શેર રાખી પીવું.

૪-૭૩ અને સુખાખાળી સંભાળે લાઇ લીંબુના રસમાં એળવી
તેમાંથી ગા તોલા રોજ ૩ વાર ખાવે.

૫-પીસાળનો હરેક આળખ ન્યમ—કાળા તલ, ધઉં, કેસુરીના ફુલ, ખલખીય, એલચી દરેક ૧ શેર લેવું. દરેક વસાણું આતસપર સેકીને ભુંકા કરવો, તેમાં ૧૧ શેર સુંક મેળવવી. ખાંડ શેર એકનો શીરો કરી બેળેલું વસાણું તેમાં નાખી એક રસ કરી તેમાંથી ૨) તોલા સહવારે અને ૨) તોલા સાંજે ખાવું.

૬-પીસાળ છુટે—ઇંદ્રીમાં કપુર અથવા સુરોખાર મુકે તો પીસાળ છુટે. આ ઉપાય ધણીવાર ચાલુ રાખવામાં નુકસાન થાય છે.

૭-તલના ઊડતી સાઠીની રાખ મધ સાથે અથવા દુધ સાથે પીવી

૮-દુધ અને પાણી સંભાગે પેટ ભરીને પીવું.

૯-કાકડીનો મગજ ૧ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને પીવો.

૧૦-ગોખરોના ઉકાળો અને જવખાર ૨ વાલ, પીવાથી પીસાળ છુટે છે.

ગોખરું પીસાળના દરદને અને રેતીને ફાયદો આપે છે. એની ચાહ વધારે પીવાથી પેટ તથાઈ આવતું નથી. ચાહ પેટ ભરીને વધારે પીવાથી ફાયદો ઘણો છે. ચાહ પીવાથી રેતી પીસાળે હોય તે મટી જાય છે. તાવવાળા દરદીને ગોખરૂની ચાહ આપી શકાય નહીં.

૧૧-ચુરદાના દરદ તથા ધાતુ માટે—ગોખરું ૭ દાણા, પીપરીમુળ તોલો ૦૧ સાકર, ૦૧ તોલો દરરોજ પાણીસાથ દીવસમાં ૨ વાર પીવું.

૧૨-પીસાળ વારમવાર થતી બંધ થાય—તલ ૨ બામ, અજમેા ૧ બામ મેળવી તેની ફાકી દીવસમાં ત્રણ વાર ખાંડવી.

૧૩-પીસાળ છુટે—નાની કાઠી પાણીમાં ધસીને પીવી.

૧૪-ઉંદરની લીંડી અને સુરોખાર વાટી પેડું ઉપર લેપડી મુકતી. ઉપર મેરાના પાતરા બાંધવા, તેથી પીસાળ છુટે છે.

૧૫-ખારેક તથા કોપર દરેક ૦૧૧ તોલો વાટીને ખાવું.

૬૧-ગોખરૂની ચાહ પીસાળ ઊડવે છે. શક્તી વધારે છે. ધાતુપ્રુષ્ટ છે.

૧૭-જાસમાં જવખાર નાખી પીએ તો પીસાળ છુટે.

૧૮-જવનું પાણી બે તોલા સુરોખાર સાથે પીવું. અથવા જવનું એકલું પાણી પુષ્કળ પેટ ભરીને પીવું.

૧૯-કેળના ઝાડનો રસ પીવાથી પીસાળ છુટે છે.

૨૦-ગોખરૂને દુધમાં રાંધી પેડુંપર મુકવું.

૨૧-સોઢીની પીસાળ થાય તો—બામ, એલચી, વરીઆળાને પાણીમાં વાટીને પાવી; જે દરદીને ખરીબ આપી શકાયું નથી તેને બામ ફાયદો કરે છે.

૨૨-જવખાર પીસાળ છોડાવવા માટે પીવામાં લેવો. (સોદા બાઈ કારખાન પશુ વપરાય છે.)

૨૩-પીસાળ છુટે—૧૦ કાળાં મરી છુંદીને ૦૧ શેર પાણીમાં નાંખી તે પાણીને ૨૫૦ વાર એક વાસણમાંથી બીજા વાસણમાં ઉંચી ધારથી નાંખી બનાવવું અને તે પાવું.

૨૪-પીસાળ છુટે—મુળાના પાંદડાં અને સુરોખાર છુંદી પેદું ઉપર બાંધે તો પીસાળ છુટે છે.

૨૫-પીસાળ છુટે—મુળાના પાતરાનો ૦૧ શેર રસ પીએ તો પીસાળ છુટે.

૨૬-પીસાળ છુટે—ઉંઢરની લીંડી ૦૧ તોલો, અને સુરોખાર તોલો ૦૧ વાટીને ટુંદી માંહે બરે અને તેની ઉપર મુળાના પાનરાં બાંધે તો પીસાળ છુટે.

૨૭-મુળાનો રસ તોલો ૨૧, સાકર તોલો ૧૧ મેળવી દીનમાં બે વાર પીના.

૨૮-પીસાળ બંધ થયેલો જલદી છુટે—કડા છાલ અને કેશ-રીના કુલ સંભાગે લઈ તે મેળવણીનો ૧ તોલો ૦૧ શેર પાણીમાં ૧ રાત ભીંજવી રાખી સહવારે તે પાણી ખાળીને પીવું.

૨૯-પીસાળ બંધ હોય, પીસાળે તનક મારે તે માટે—બુરાં કાઢનાંનો રસ ૨) તોલો, સાકર ૧) તોલો મેળવી ૩) દીન પીએ.

૩૦-પીસાળ છોડાવવા માટે—ત્રીફળાનો ઉકાળો પીએ.

૩૧-પીસાળ છુટે—પીસાળ બંધ મધ મધ હોય તો કેળના રેપાનું પાણી પાંચ તોલો, તાવેલું ઘી બે તોલો મેળવી પાવું. ચમતકાર એ છે જે આવી રીતે ખાધેલું ઘી છુદું પડી પીસાળ વાટે નીકલી પડે છે અને પેસાળનો રસ્તો મોકળો કરે છે. સ્ત્રીને જલદી ફાયદો કરે છે.

૩૨-પીસાળ છુટે—કેમુઝના કુલ ખાંડીને પેદુપર ઝુક તે ઉપર ગરમ પાણીથી બરેલી ખાટલી મુકી રાખે તો પીસાળ છુટે.

૩૩-પીસાળ ઘણી છુટે તો દીકચર રટીલ દીપા ૨૫ અને પાણી આઠિસ ૧૧૧ પીવું. બંબે કલાકે ૩ વાર પીવાથી પીસાળ બંધ થાય છે.

૩૪-પીસાળ છુટે—સીતાફળનું મુલ ૦૧ તોલો પાણીમાં બસીને પીવું.

૩૫-પીસાળનો આરળો ઘણો હોય તો સુવા ભેર ૧૬, મધ શેર ૦૧, ખાંડ શેર ૦૧ એના ભાડવા કરી ખાવા.

પીસાળ છોડાવે--૦૧ તોલો સોદાબાઈ કારખા પીવાથી પીસાળ છુટે છે.

૩૬-પીસાળ છુટે—ઉંટના પેટમાંથી નીકળતો પથર પાણીમાં ધસીને પેદુ ઉપર લેપ કરે.

અરીઠામાં મેલ કાપવાનો ગુણ, સાબુ કરતાં પાંચ ઘણો વધારે છે. પીસાળ છોડવે—અરીઠાના પાણી સાથે ઉંદરની લીંડીની લેપડી કરી પેદુ ઉપર મુકવી.

પીસાળ બંધ થયેલો ખુલે—સમુદ્ર ફળ લીંબુના રસમાં ઝસીને દુદી અને પેદુ ઉપર લગાડવું.

૩૭-પીસાળ બંધ થયેલો ખુલે—સરગવાનો ઉકાળો મરમ કરી પીએ. (રાઈની માફક સરગુઆના મુળની છાલ પ્લાસ્ટર વપરાય તરીકે છે.)

૩૮-પીસાળ ખંચાય ત્યારે સાકર અને જુવારનો આટો સંભાગે મેળવીને ના થી ના તોડા રોજ સહવાર સાંજ પાણી સાથે પાંવા.

૪૦+૪૦-પીસાળ છુટે—લીલા આંખળા રસ પાંવા.

૪૧-જવખાર ના તોડા, ના શર પાણી અને સાકર મેળવી પાંવામાં લેવું.

૪૨-ભોગરીગણીનો ઉકાળો ૧૦) તોડા મધ ૧ તોડા પીવું.

૪૩-કેસુડા બે તોડા પાણી વાસ તોડામાં ઉકાળો બેઆનીભાર સુરાખાર તેમાં નાંખી પીવું.

૪૪-દરબના—કાંસડાના, ડાંગરના, તલસરાંના સેરડીના મુઘ સંભાગે લઈ બાળી તેની રાખમાંથી ખાર કઢાડે તેનો ગુણ ઘણો છે.

૪૫-કાંસડાના મુઘનો ઉકાળો પાંવા.

કેસુડાના ફુલ બારી પીર ઉપર બાંધવાં અને ઉપર બાટલીએ સેક કરેલા.

૪૬-કાંદો બારીને તેની પોટીસ પેદુપર બાંધવી.

૪૭-ગોળ ઉના દુધમાં મેળવા પાંવા.

૪૮-ગુકમરીઆં અથવા જોખર છુંદીને થંડા પાણીમાં પલાળી રાખી તેના ચીકણા લુઆળ સાકર સાથે પાંવા.

૪૯+૫૦-સરગવાના મુળની છાલની સાથે પીવી.

૫૧-જાસ જેવા પીસાળ સાથે તે માટે હળદર અથવા દારૂ હળદરનો કવાય પાંવા.

૫૨-પીસાળ જાસ જેવા ગળ્ય ત્યારે—મામાં બેઆનીભાર ભુકા કરી પાણી સાથે રોજ ૩ વાર ખાએ.

પીસાળ બંધ થાય ત્યારે ના શર સુરાખારને ૩૫) શર પાણીમાં ઉકાળે અને ખમી સકાય એવું મરમ પાણી તેમાંથી લઈ

ચેત અને પેદુ ઉપર શેક કરે અથવા એ ગરમ પાણીમાં લુગડુ બીજીવી પેત અને પેદુ ઉપર મુકે. જો પીસાળ ધણેજ થાય તો ખસખસના પોસનો સેક કરે.

૫૪-પીસાળે બળતરાં બળતાં હોય તે મટે-લુણીની બાંજનો રસ ૫) તોલા, અને સાકર ૫) તોલાનું સરખત બનાવી પીએ.

૫૫-પેસાળ છાસ જેવો જાય ત્યારે દરદીએ અપોરે તાડી ૧૥૬ શેર પીવી.

પીસાળ ઉંઘમાં.

પીસાળ ઉંઘમાં થત જાય તો ધાણા તથા ખાંડ સાથે મેળવીને રોજ ફાંકવી.

આલકને પીસાળ ઉંઘમાં થાય ત્યારે ધનુરાના પાનના રસનાં ૨૨) ટીપાં પાણી સાથ આપવાં. આ વનસપતી ઝેહેરી છે માટે પ્રમાણ પ્રમાણેજ આપવું.

મુત્રકચ્છ-પીસાળ વારંવાર થતો અટકે.

૧-પીસાળ થોડી થાય—કપુર, એલચી, તજ, ગોળ પાખણ-જેદ, પીપળ સંભાજે ગોળ સાથ મેળવીને, વજનને બે આની બાર ક્ષણ, ચોખાના ધુણુ સાથ પીએ તો પીસાળ કમી થાય.

૨-પીસાળ બંધ કરવા માટે—કાંદો ગરમ ગરમ પેદુ ઉપર બાંધવામાં આવે છે.

૩-પીસાળ વારંવાર થતો અટકે—ધાવડીના પુલ ૦૧ તોલો રોજ ખાવાં.

૪-પાસાળે થતાં દરદ માટે ગજોનો સત્ત અને હલદર સંભાજે મેળવી તેમાંથી બે આની બાર ચુરણુ દીવસમાં ૩ વાર ખાય તો બળતરાં અને તનક બંધ થાય.

૫-પીસાળ વારંવાર આવતો અટકે—ખજુર લીમાં તળીને તેમાં પીપળ, અજમે, કાળા તલ મૂકીને ખાય તો પીસાળનો આરજો ટળે.

૬-મુત્ર કચ્છ માટે—તાડનું મુળીઉ ચોખાના ઘોવાણુમ હાસી પાવું.

૭-પીસાળ વારંવાર થાય—ધસપચુળ, ના... સંભાજે મેળવીને ૦૧ તોલો દીવસમાં બે વાર ખાવો.

૯—પીસાળ બે અખત્યાર આવે, તે ગરમીની હોય તો પાણીની તરસ થણી લાગે તેનો ઇલાજ...પાણી, સુખડ લીમડાની બલ, મેઠા, એલચી, નાગકેસર એ સર્વેનો ઉકાળો સફર સાથે પીવો.

૯=મુત્ર કચ્છ માટે—બોંબરીંગણીનો રસ બે તોલા, મધ ૦૧ તોલા સાથે પીવામાં લેવો.

૧૦=પીસાળ થણી થતી હોય તો—૧) તોલો આદુનો રસ, સાકર સાથે મેળવી દીવસમાં બે વાર પીવો.

૧૧=પીસાળ વારંવાર થતી હોય—તો આવલના કુમળા, બી વગરના પડદા (સીંગ) નું ચુરણ અને સફર સંભાગે મેલવોને તેમાંથી એક તોલો લેવો, તેના ૭ ભાગ કરવા. એક પડોકુ રોજ સહવારે ખાવું.

૧૩=સરગવાનું મુળાઈ શેર ૦૧ પાણી શેર ૨ માં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખી તેમાંથી પાંચ તોલા પાણી રોજ બે વાર પીવું.

૧૪=મુત્રકચ્છ—૦૧ તોલો સામરની બલનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૫=મુત્રકચ્છ માટે—સધેસરાનું મુળાઈ શેર ૦૧, પાણી શેર ૨ માં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખવું. તેમાંથી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે પીવું.

૧૬=પીસાળ બે અખત્યાર આવે—સરદીનું કારણ હોય તો તરસ લાગે નહીં અને પીસાળ ઉતાવળે આવે, તે માટે મારેલું લોદુ ૧૦ ભાગ સુંકે ૨૦ ભાગ, સાકર ૩૦ ભાગ મેળવીને દરરોજ ૦૧ તોલો ખાવું.

૧૭=પીસાળ વારંવાર થાય તો સુવા શેર ૧૧, મધ શેર ૦૧ ખેરીએ. ચુંદર શેર ૦૧. ખાંડ શેર ૫, તેના લાડવા કરી ૧૪ દીવસ ખાવા. પીસાળ થણી થાય તેનો ઇલાજ—સુવા ૧ શેર, મેદો શેર ૦૧, ચુંદર ૦૧ શેર, ખાંડ ૦૧૧ શેર, ઘી ૧) શેર એના લાડુ બનાવે. સહવારે ૦૧ શેર અને ૦૧ શેર સાંજે બુખે પેટે ખાય.

૧૮=મુત્ર કચ્છ માટે—એલચી ૦૧ તોલાનું ચુરણ મધમાં ખાવું.

મુત્ર કચ્છ માટે—કેળના કંદનો રસ ૧ તોલો, ગાયનું મુત્ર ૦૧ તોલો મેળવી પાવું.

પીસાળ ટપકે.

દરદીને પીસાળ તપકીઆ કરે તે ઝીલવાનું કાંઈ સાધન મેળવી ન શકે હોય તો, કાલસાના બુકાની કાચરી બનાવે અને પીસાળની નળી આગળ ખાંધે. પીસાળ અંદર પડે પણ વાસ બહાર ન આવે.

૧૯=લાલ કાદવોનો રસ ૨) તોલો રોજ બે વાર પીએ તો ટપકેટ પીસાળ બંધ થાય.

૨૦-ઉપલક્ષરી, જીરું, સાકર એનો કાદવો પીવો.

૨૧-જુનો ગોળ દુધમાં નાખી પીવું.

૨૨-આદાનો રસ, ખરી સાકરમાં મેળવી એ વખત પાવો.

૨૩-અવેડાનો ખાર એ તાલ ખાએ.

૨૪-કુનેરીમાં ઘાસના લોઢકનું ચુરણ ના તોડ મીઠા સાથે ખાએ.

૨૫-બહુ મુત (Poligut) આદુના રસમાં સાકર નાખી ખાએ.

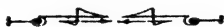
૨૬-જળ ભાંગરો, કાળાનલ, પડવાસની, ફાજી ખાવાથી, દીવડે નેમજ રાત્રે થતો બળો પીસાય અટકે.

૨૭-અનેનાસ રસમાં અમર, નળદળ, પીપર લેવું.

૨૮-તાલકના મૂત કચ્છમાં સુરોખાર અને સુંડ ધસીને પાએ.

૨૯-નાદળાળ ભાજના મળતો ઉડાળો, લષ તેમાં ના તાલ સડા છત નાખી પીએ.

૩૦-ગોખરનો ડોકાળો જવખાર સાથે પીએ.

પીત છાતીએ-છાતીએ પીત.

૧-પીત જય—સાજખાર ખાંડમાં ખાવો.

૨-પીત ખાતું છાતીએ—ના તોડો સાતોદીના મુળ સદવારે રાજ ૧૪ દીન સુધી ચાવી ચાવીને ખાતું.

૩-પીત માટે—ત્રીફળની ચાલ રાતરે બનાવે અને ખાંડ સાથે સવારે પીએ તો પીત મટે અને જીરૂાળ આવે.

૪-છાતીએ પીત થાય પીસાએ વાતુ જય તે માટે—પાકેલું ૧ ફેરું, લી ના તોડા સાથે જુએ પેતે સદવારે ૭ દીન ખાય. જો કાષ દરદીને થંડી લાગી આવે તો લીમાં ના તોડો મધ મેળવીને ખાય.

પીત છાતી રતું મટે—કોટની અંદરનો પાકેલો ગર ના તોડો સાકર ના તોડો મેલવીને ખાવો.

કડવું તુરીઉં—કસીરવળ-પીટફળ એકજ છે. ડોડકી-ડોળજી, લીસોડી, ગળકા કડવા, દુધી, તુમડી કડરી. આ દરેક ચીજ કડરી હોય ત્યારે તેનો ગુચુ એક સરખો છે. આ ચીજોનો લીડો રજ અથવા સુકા કરને પાણીમાં પગાલી કાઢેલા રસના દસ દસ ટીપાં

નાકમાં મુકવાં અથવા ખાવાં, અથવા આ ફોનનું બારીક ચુરણ સહી એક સુંવાડવું, તેથી પીટ ઝરે છે. આ નાસીકા રેચ બંધ કરવો હોય તો બી સુંધવું. નાકમાં ટીપાં મુકવાં પહેલાં બી ચાટવું જેથી મગજમાં અચ્ચચ્ચાંટ લાગે નહીં.

પીત છાતીએ—કારેલાના પાનનો રસ ૧ તોલો પાવાથી ઓકારી અથવા પીત બહાર પડશે અથવા ઝાડા વાટે નીકળી જશે.

પીત-છાતીએ.

૧-ગુલ કણુ=પાવાથી છાતીના દાહ નરમ પડે.

૨-ગોળ અને હરડે ખાએ.

૩-અડમાની રાખ ૧) તોલો પાસેર પાણીમાં મેળવે, નીતર પાણી દવા તરીકે ૨૧ તો. રોજ ૩) વાર પીએ.

૪-સોનાનો વરખ ૧) પાનું, આમળા ૧૦ તો, બી સાથે ૨૦ દીન ખાય, સોનાના વરખ વચર ૪૦) દીને ખાએ.

પીતના ચાંદા-પીત શરીરે-રગત પીત.

૧-પીત શરીર ઉપર—આમળાનો તથા લીજનો રસ એકેક તોલો મેળવી ૧૪ દીન સુધી પાવો. પીતના ચાંદા તથા ફટેલી અમીડી સાફ થાએ છે.

૨-પીતના ચાંદા—દીવસમાં બે વાર ચોળાઈની બાજુ દરરોજ ખાવી.

૩-પીતના ચાંદા માટે—અમળાનો ભુકા અરધો તોલો, પાણી સાથે રોજ સવારે બુખે પેટે ખાવો. અથવા આમળાનો ભુકા અરધો તોલો, અરધો તોલો બી સાથે મેળવી રોજ સહવારે બુખે પેટે ખાવું. અથવા આમળાનો મુરખો ૨ તોલા, આમળાના બી સાથે સહવારે રોજ ખાવો.

૪-પીતના ચાંદા ઉપર છાસ પીવી બાકુ સારી છે, પણ આગલા વખતમાં જેને છાસ કહેતા હતા તેવી છાસ આજે મશકળીથી મળે છે. છાસના ગુણો ધણા છે, જે ગરીબ વર્ગમાં જાણીતા છે.

૫-પીત શરીરે, તથા ખરફસું મટે-ધંતુરાના ડીંદવામાં આંમળીના એક ચીચોરા જેટલો ગંધક મુકી, કપડ છંદ કદી અંગારમાં ખાકવો. તે ગંધક તેલમાં મેળવી શરીરે લગાડવો. ગંધક સાથે એક વાલ મેરથુથુ લેવાથી ફાયદો જળાદી થાય.

પીતના ચાંદ્ર શરીરે.

- ૧-મેઘીના પાનને બાણી, છી સાથ મેળવી ચાંદ્ર પર લગાડે.
- ૨-સાગવાનના પાન સાથ બીજાએ પાણીથી નાહવું.
- ૩-મરી ગાયના બી સાથ ખુબ મેળવી ચાંદ્રાં પર લગાડે.

પેટમાં ચરબી.

પેટમાંની ચરબી તવાઈ જાય—નમુળી એ સેવ જેની જડ, પક્ષીના માળા જેવી ગુંથાએલી ઝાડ ઉપર ચાપ છે તેની જડ જમીનમાં હોતી નથી તે નમુળીને છુદોને પેટ ઉપર બાંધે તો પેટમાંની ચરબી તવાઈ જાય.

સુરપાટન-મરદને શક્તિ વધે-ધાતુપુષ્ટી વધે; પુરુષાર્થ વધે-નબળાઈ મટે-નસ ઢીલી મજબુત થાય.

- ૧-મરદને શક્તિ વધે—પીપર, લવંગ, અકલમરો, દરેક પાંચ તોલા લઈ તેમાં મધ ૦૧ શેર મેળવી એક તોલો રોજ ખાવું.
- ૨-મરદને શક્તિ વધે—ગુંગલ (અબાસીલ) તાંક એક બકરીના માંસ સાથ છુદો તેમાં મીઠું, મરી, લગદ, આદુનો રસ મેળવી ૩ કલાક રાખે, પછી બહોળી રોટી સાથ એ માંસ કાચું સાત દિન ખાય.

શક્તિ વધે—જેડીમધનું સુરણુ, લી, અને મધ, મેળવી ખાય, ઉપરથી સોફરવાળું દુધ પીએ.

૩+૪=પુરુષાતન માટે—જાયફળ, લવંગ, કેસર, અરીસુ, મુંદ સંજાગે લઈ પાનના રસમાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી એકેક ગોળી ૧૪ દિન ખાવી.

૫=પુરુષાતન વધે—ખારેક ૦૧ શેરને પાણીમાં ઉકાળવી પોચી પડે કે તેને ચીરીને ઢળીઆ કાઢી નાખવા. ખારેકને સુકાવવા દેવી. ખારેક કઠણુ થાય પછી દરેકમાં બે વાલ અરીસુ ભરી દોરાથી બાંધવી. પછી સેર દુધમાં ઉકાળી રોજ અડધી અથવા આખી ખાવી.

પુરુષાતન વધે—કાળી મુસલીના કણુનું સુરણુ લીમાં તળીને રોજ ૦૧ અથવા એક તોલો ખાવું.

૬-મરદને શક્તિ વધે—માજરના બીજ ૦૧ તોલો મધ સાથે દીવસ ઉગતે ખાવાં.

૭-પુરુષાતન વધે—ચીનીકબાલા, અક્કલગરો, જુદું, મુસળીકદ, નગોરના બી, કાસમવા તથા એખરાના બી, ગોખર, સુંઠ, વદનામ કડિયા, માલકાકણી, ચતુર વનતક સભાગે લઈ તેની ચણા જેવડી ગોળી બનાવી રાતરે એક ગોળી ખાય. ઉપરથી દુધ પીએ, અકરૂં ખેસીને દુધ પીવાથી પુરુષાતન વધે છે. અકરૂં ખેસવાની ટેવથી દરસના મસા થાય છે.

૮-પુરુષાર્થ વધે—ગજપીપર, અસંધ, વજ, સંભાગે લઈ ખેંસના માખણમાં મેળવી લેપ કરવો. ખેંચાઈ ગયલી નસ છુટે.

૯-એપઓની—મરદને શક્તી માટે બહુ વખણાય છે.

પુરુષાતન વધે—ગંધકનું તેજ પ) દીપા ચેવલી પાનપર લગાડી રોજ ખાય તેજની બનાવત માટે જુઓ “ દીલી નસો. ”

૧૦-મરદને શક્તી આવે, યાદદાસ વધે, લકવાને હાયદો કરે, ગર્જવાળી સ્ત્રીની ઉલટી માટે જીરુ ઇલાજ, મીઠી પીસાખને ફાયદો કરે, ઉગતી ખાધા પછી થાય તેને મટાડે—ઝેહેર કચરો ચુદ્ધ કરવા માટે ૭ દીવસ તેનો ગૌમુત્રમાં બોળી રાખે. ઉપરની જાલ કાઢી નાખે, તેને ઘીનો હાય લગાડી ગરમ કરે, ચુરણ બનાવી સંભાગે મરી મેલવે. તેમાંથી ૦૧ થી ૧ વાલ સુધી સાત દીન સહવારે રોજ ખાય પછી એ દીવસ ખાંચા રાખે, વળી સાત દીન ખાય, એ મુજબ ચાલુ ખાએ.

૧૧-પુરુષાતન વધે—કપુર નાહના પ્રમાણમાં લેવાથી પુરુષાતન વધે.

પુરુષાતન—વાથી અટકતા સાંધા છુટા થાય—તેજ ગંધકનું એક સળી પાન સાથે ખાવું.

૧૨-શક્તી માટે—ચીનીકબાલા, સુડ, અજમો, અક્કલગરો, તજ, લવગ, જયફળ, કાકડીના બીજ સંભાગે મેળવી સાકર સાથે ૦૧ તોલો ખાએ.

પુરુષાતન વધે—ચણાડીનું મુળ ૦૧ તોલો દુધ સાથે ૭ દીવસ પીએ તો બહુ શક્તી વધે.

૧૩-શક્તીની ગોળી—જયફળ તોલો ૦૧૧ ના વજનથી એકું ન હોય તે લેવું. તેની ગામડી કાઢી અંદર અરીસુ વાલ ૮ ભરી અંધ કરી ઘડેના આટામાં લેપ કરે (ગોલ્ડ કરે), ભાવના જાગતાં દગલાની વચ્ચે જયફળ મુકે. તે દગલા ઉપર સુતરના ૪ દોરા મુકી આઠ ગમથી તે દોરા સળગાવે. જાલાં બળી રહેને ખજમાં વાટી

૪ બામ કરવા તેમના ૧) બામ રાત્રેખાવે અને દુધ શેર ૧ પીવું તેથી શક્તી વધે છે.

૧૪—ખળાઇ માટે—ખજુર ચાર પાંચસાબારે, પીપળ તોલો ૦ા, દુધ શેર એક મેળવી, અંદર મધ નાખી ગરમ કરી સાત દીવસ પીવું.

પુરૂષત્વ, ધાતુ વધારે—એ આની બાર ચતોડીના પાનરાંના ઉકાળાને દુધ સાથે મેળવી સાત દીવસ સવાર સાંજ પીએ.

૧૫—પુરૂષાતન—દુધ બકરીનું શક્તી આપનારૂં, વીર્ય વધાર નારૂં અને બુખ લગાડનારૂં છે. બે સુતામખીની ફાંફી સાથે આ દુધ રોજ પીવામાં આવે તો પુરૂષાતન ધાતુ વધે છે.

૧૬—પુરૂષાતન વધે—તુળસીના બી અને ગોળ સંભારે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો રોજ સદવારે ખાઇ ઉપરથી દુધ પીવું.

૧૭—પુરૂષાતન વધે—આદુનો રસ ૦ા તોલો, પીઆળનો રસ ૦ા તોલો, ગાયનું ઘી ૧) તોલો, મધ ૦ા તોલો. એકાદની દાળ (જરડી) એક મેળવીને દીન એકવીસ પીવી. ઉપલી ચીજોનો દૂધ રહે તે ઘીમાં તળી રોટલી સાથે ખાવો. માંસનો ખોરાક લેવો નહીં.

૧૮—પુરૂષાતન—કાલુ માછલી અને કરચલાં, એ ચીજોને પુરૂષાતનમાં બહુજ ઉપયોગી છે. એને આતસ ઉપર બુંદ ખાય છે એની ખાખ ખનાવીને ઘી સાથે ખાવામાં લે છે.

૧૯—પુરૂષાતન વધે—કરચલાનો રસ પીવાથી શક્તી વધે છે. તે સ્વભાવે બહુ ગરમ છે.

૨૦—પુરૂષાતન પાછું આવે—કનેરના ઝાડ ઉપર સફેદ ફુલ થાય છે તે ઝાડના જડની છાલ અને કાળા ધંતુરાની છાલ દરેક ૦ા શેર ગાયના દુધમાં ઉકાળી દુધ ૦ા શેર રાખી તેનું ઘી બનાવવું. તે ઘી મગના જેટલું વજને પાનમાં મુકી સવારે ખાય તો ૭ દીનમાં ફાયદો જણાય છે. ખાટું ખાઈ ન ખાવું. વળી એજ ઘીને પાન ઉપર ચોપડી તે પડી નખળી નસો ઉપર બાંધે તો શક્તી આવે.

લાલ દરાજથી બગડેલો મરદ સમરે—ઉજળા કનેરની જડ. ઉજળા ચણાડીની જડ, આગસીઆં દરેક તોલા ૨, દેડકા એક, તલનું તેલ ચાર તોલા સર્વે એકઠું કરી લોઢાના વાસણમાં મુકી અંધાર ઉપર મુકી. તેલ કઢાડવું તે તેલ કાઢળ ઉપર ચોપડી નખળી નસોને લગાડે તો શક્તી આવે છે.

૨૧-પુરુષાતન વધે-અદ્વાના બેળને ખાંડ સાથે ખાવાથી શક્તી વધે.
દીલી નસ માટે લેપ-નર અદ્વાનું લોહી ધીલી નસોને અને
ળીને લસાડે તો શક્તી આવે છે.

૨૨-ધાતુનું બંધારણ થાય-મરદને શક્તી આવે-અદ્વાગરો,
લવીંગ, પીપર, ભાંગ, ઉપલેટ દરેક સરખે ભાગે લઈ તેમાં મધ મેળવી
ચીનીયોર જેવડી ગોળા બનાવી તેમાંની એકેક ગોળી સાત દીવસ ખાવી
અને ઉપરથી દુધ પીવું.

૨૩-શક્તી વધે-ખુરાસાની અળખો અને ખાવળની સુકી
પાલી સંભાગે મેળવી રોજ ૦૧ તોલો ખાવામાં આવે તો શક્તી વધે.

૨૪-પુષ્ટી માટે-ઇંડાની દાલ, મધ, ઘી સાથે મેળવી ખોરાક
તરીકે લેવાય છે.

૨૫-પુરુષાત આવે-કાચા ઇંડાની દાલ ૧, અને ૦૧ તોલો
ઘી મેળવી એકવીસ દીવસ ખાવું. બ્રહ્મચારી એક મહીના
સુધી રહેવું.

૨૬-મરદને શક્તી વધે-ગુંદર ૦૧ તોલો, ઉજળી, ખાંડ સાથે
ત્રણ દીવસ ખાય અને ઉપરથી પાણી પીએ.

૨૭-શક્તી આવે-મરદી તથા મોરના ઇંડાના કાચલાની રાખ
૧ થી ૧૧ વાલ, પીપર બે વાલ, મધ સાથે મેળવી રોજ ખાય તો
મરદ તેમજ ઓરતને શક્તી આવે.

૨૮-પુરુષાતન મટે-આળસીઆનો ભુકા વાલ બે થી ૪ ગોળ
સાથે ખાય તો શક્તિ વધે છે.

અળસીઆં (ભુનાગ)-અણસીઆ

૨૯-આણસીઆ ચોમાસાની કુતુર્મી જમીનમાં પાકે છે. એ
મટોડું ખાઇને જીવે છે અને દવાના કામમાં વાપરવા હોય તો
ખાંદેલું મટોડું છેદાવી બહાર કાઢવું જોઈએ, તે માટે આળસીઆનાં
ઉપર લીંબુનો રસ નાંખ્યો હોય તો આળસીઆના પેટમાંનું મટોડું
નીકળી પડે છે.

૩૦-મરદને શક્તી વધે-એકથી બે તોલાલસણને ઘીમાં તળવું
અને ભુખે પેટે સહવારે ખાવું, લસણ તળતાં વધેલું ઘી દાળ ભાત
સાથે ખાય.

૩૧-ગંધક (અમલસાર)નું તેલ-અમલસારો ગંધક શેર પોણે,
આકડાના પાકા પાનનો રસ શેર બે લેવો. ગંધકને રોજ રાત્ર ત્રણ
પૈસાભાર રસની સાથે ખરણ કરે. રાત્રે ખરણ કરે ને દીવસે તડકે
કે. આ મુજબ અઢી માસ ખરણ કરે. અંદરથી તેલ નિકળે. આ

તેલના ૫) ટીપાં પાન પર લગાડે ને ખાય તો મરદન શક્તી વધે. દીલી નસોપર મસળે તો ફાયદો થાય.

મધક તેલ—મધકને આંકડાના દુધમાં બે દાવસ વાટવી તેની રી બનાવી બામાં સુકવવી. પાણી સાથે તે ટીકરીને ધીમે આંચે ઉકાળવાથી તેલ તરી આવે છે.

૩૨—પુરૂષાતન, લકવો, લોહીને ફરતું કરવું અને શરીરમાં ગરમી લાવવા ઇંડાનું તેલ મસળે. પાંચથી પંદર ટીપાં તેલ ઉપલા દરેક માટે દુધમાં સવાર સાંજ પાવામાં આપે.

ઇંડાનું તેલ કાઢવાની રીત—આફેલા ઇંડાની દાળને જુદા કરી ગરમ દારૂમાં અથવા પાંડીમાં મુકવું. ઘણે વખતે તેલ દારૂ સાથે મલી જશે તેને ગાલીને તડકે મુકવું. દારૂ ઉડી જશે ને તેલ રહી જશે.

આફેલા ઇંડાની દાળને લોખંડના વાસણમાં બહુ શેકે તો તે બલીને કાલી થશે. ગરમી આણુ રાખવાથી તેલ છુટું પડશે.

ઇંડાનું તેલ બનાવતાં ૨૧) ઇંડાની દાળમાં ૧) માસો પારો મેળ વવાની બલામણુ કેટલાક અનુભવી કરે છે.

ઇંડાનું તેલ કાઢતી વેળા, ઇંડાવાળું વાસણ ચુલા ઉપર જરા વાંકુ રાખે તો તેલ છુટું પડે.

૩૩—મરદને શક્તી વધે—રેગમાહી ટાંક ૪) પીપર ટાંક ૭) મધ ટાંક પાંચ મેળવીને રોજ ના તો. અથવા વધારે ખાએ. અથવા સુસળા ના બી ના તો. જોળમાં રોજ ખાએ.

૩૪—મરદને શક્તી આવે—લવંગ, પીપર, અકત્તગરો. ઉપલેત દરેક ટાંક ૫), મધ ૧) શેરમાં મેળવી પાક બનાવે અને સાત દિનમાં પુરો કરે. બે વીર્ય બળતું હોય એટલે વિર્ય નિકળતાં આમડીને ગરમાવો લાગતો હોય તો બાંગનું ઘી ૫) ટાંક ઉમેરવું.

૩૫—પુરૂષાતન ઘટે—કપુર મોટા પ્રમાણમાં લેવાથી વાર્યનું જોર નરમ પડે.

મરદને શક્તી વધે છે. યુઅરના ફળનો રસ કઢાડી લેવા ખજી બીને સુકવવા તેને ખાંડી આટો બનાવવો તેના, પેડાં બનાવી ખાવા. ૧) શેર માત્રો, ના શેર બીનો લોટ, ૧) તો એલચી, ના તો. બાંગ, ૧) તો. મરી, સાકર ૧૧ શેર એઓને મેળવી પેંડા બનાવી રોજ ખાવા.

તુલસીના બી, પીપળથી પેપડી, શીવલીંગના બીજ, બીલ્લાના ફળમાંથી નીકળે તે બી એ બધાં બીના પેંડા બનાવી ખાવાથી શક્તી વધે.

૩૬-વીર્ય બધેજ રહે—ખાવલના ઝાડના કુમલાં પાન તેની સાથના લીલા કાંટાં સાથે લાવી તેનું ચુરણ બનાવે, ૦ અથવા ૦ા તો. ચુરણ ખાય ઉરથી દુધ પીએ. પાન છાયામાં સુકવે.

૩૭-વીર્ય વધે—સુંક, અસન દરેકટાંક ૪), ખારેક ટાંક ૫) દુધ સાથ મેળવી ૭) દીવસ પીએ.

મેથી, મોચરસ, બેંચેકાદરું સંભાગે લઈ શેરડીના રસમાં ચીની ખોર જેવડી ગોળા ૧ ટાંકની બનાવી રોજ સહવારે ૧૪ દીવસ સુધી ખાય. દુધ માખણ વગેરે ખોરાક લીએ. ખાટું, ખોરું ન ખાય.

૩૮-દીર્ઘ નસો મજબુત થાય—ઈંડાની દાળ, ઘી સાથ અથવા તેલ સાથ મેળવવીને લગાડે તો નસોમાં જોર આવે અને માઉંસ કંછ થાએ.

૩૯-મરદને શક્તી વધે—(પાદશાહી ઇલાજ છે) ઘોળા મુસળી કાળી મુસળી, અકળકરો, ઈંદર જવ, ગોખરૂ, ગજોનું સત્ત, મોચરસ, બહુકળી, લસોડા, કચાઉ, બળબીજ. એખરો, ચીનીકાખા, ખાવચી એ સઘળું સંભાગે મેલવી ૦ા તોલો ચુરણ સહવારે નેહાર કાઠે ખાએ તો શક્તી બણીજ વધે.

૪૦-કોવત વધે, મોટે લાલી આવે, તેજ વધે—રતાલુ કંદ લીમા તલી રોજ ખાએ. અથવા ઘીમાં તજેલો કાંદો, ખદામ, ચારોલી, લાલ દરાખ, આ સઘલાંને ઘીમાં તલી રોજ સહવારે ભુખે પેટે ખાએ. થંડી મોસમમાં ખાવાથી બહુ તેજ આવે. આ તેજનું રોજ ૫) તોલો ખાએ.

૪૧-શરીરે તાકાત વધે શક્તિ લાવવા માટે લોખંડી બનેલી દવા સારી છે તેમાં હીરાકસી ઉત્તમ છે.

૪૨-પુરુષાર્થ માટે—રોગ માછલી ૭ ભાગ, પીપર ૫ ભાગ મેળવી તેમાંથી ૦ તોલો ચુરણ મધ સાથે રોજ ખાવો. (આ ઉપાય સલામતી બરેલો અને ચાકસ છે.)

૪૩+૪૪-મરદને શક્તી—સાખરેસીંગાની ખાખતોલો ૦ા મધ સાથે દીન ૫ ખાય તો શક્તી વધે.

૪૫-મરદને શક્તી વધે—હળદને માયના પીતાના પાણીમાં બીંજની મુકાવીને ખાવામાં લેવી.

૪૬-શરીરે શક્તી આવે. ઝાડો ખુદાસાથી આવે—આમળાના અહ્હની જાલનું ચુરણ ૦ા તોલો દુધ સાથે ઉકાળીને પાએ.

૪૭-મરદને શક્તી આવે—એ વાલ કેસર અને ચણા અને સોંકર ૦ા તોલો રોજ ફાંકે.

૪૮-પારો બંધાએ—સાતોડીના મુળના રસમાં પારો (ધાતુ) મસજે તો મસકા જેવો થાય, આં મસકાને આમલીના પાનના રસમાં ઉકાળે તો કઠણ મધ બધ્ય. ખાંડના ગલામ બનાવી તેમાં દુધ ના કલાક રાખીને તે દુધ પીએ તો ક્ષયના જંતુ મરે ક્ષય-વાળા દરદીને ફાયદો થાય, શરીરે શક્તિ આવે.

૪૯-શક્તિ વધે } પીવાના પાણીમાં સોનું રાખે અને તે પાણી આયુષ વધે. } પીએ, અથવા સોનાને પાણીમાં ઉકાળી તે પાણી પીએ.

૫૦-શક્તિ ઘણી વધે—હાથલા યુઅરના દીડવાંના ખીનો લોટ બનાવે તેનો ખાક કરી ખાય.

૫૧-શક્તિ પુરુષ વધે—બકરીના દુધ સાથે સુનામખી ખાવી.

૫૨-ધોમાં તળેલો ગુંદર ના તોલો સાકર સાથે ખાવા.

૫૩-ભોંયકાળૂ અથવા વીદારીકંદ ના તોલો સાકર સાથે દૂધમાં લેવો.

૫૪-રૂમીમસતફી બેઆની બાર, બદામનું મગજ ના તોલો, સાકર ૧) તોલો. એની ફાફી ના તોલો અથવા ના તોલો દુધમાં લેવી.

૫૫-સાલમ, મુસરી, ગોખર, સતાવરી, આસંધ એનું ચુરણ ૧) તોલો દુધમાં પીવું.

૫૬-એખરો, બદામી, મેચરસ, ચોપચીની, ગજોસત્વ એમાંની એક બી ચીજ લાંબો વખત ખાવી.

૫૭-ધોવાઇ અથવા મરદ માટે આસંધ, તર, અડદ, મુંડ, ગોળ, બી, સંભાગે લઈ લાકુ બનાવી, રોજ ૨) તોલો લાકુ ખાવા અને દુધ પીવું.

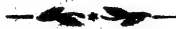
૫૮-અકલકરો, લવંગ, ખીપર, લાંગ, ઉપગ્રેટ સંભાગે ચુરણ બનાવી, બેઆની બાર ચુરણ મધમાં ચાટવું. ઉપરથી દૂધ પીવું.

૫૯-અરીણ, નયરણ, જવંત્રી, તજ, કેસર, એલચી, સંભાગે એજની પાનના રસમાં વાલ વજનની ગોળી બનાવી રોજ ૧) ખાવી, ઉપરથી દૂધ પીવું.

૬૦-ચણોડીના મુળનું ચુરણ ના તોલો, સાકર ના તોલો દૂધ સાથે પીવું.

૬૧-અકલગરાનું મુળીઉં, અખરક કાચી, હંદ્રાપર લગાડવી.

જુઓ ‘મરદને શક્તિ’ “ધાતુ પુટી” “નસ દીલી”
“નબળાક.”

પેટનો પવન.

૧=પેટમાંનો પવન છુટે—શરડીનો સરકો અને પાણી સભાએ ગરમ કરી પેટ ઉપર પોતાં મુકે.

૨=પેટમાં વાયુ હોય તો—નગોડાના પાન કુમળાં ૪ ચાવી ખાવાં.

૩=પેટનો પવન=અંતરગળ=કલેબનાં દરદો=આંતરડું અંકેકપર ચઢેલું હોય તે=પવન પેટનો મટે—આકડાના મુળતું ચુરણ (મુદાર) ૩ વાલ, એસીદેનીક ૨ વાલ, કેલોમેલ ૧ ગ્રેન. આ મીઠ્ર સહવારે ખાવું અને ફરી સાંજે ખાવું. વામીટ થવા દેવું નહીં, દવા ખાધા પછી ચણાનું મગજ ખાય તો વામીટ ન થાય.

૪=પેટમાંનો બળગમ નીકળે—ગા તો. નીસોતર મધ સાથે ખવાડે.

૫=પેટનો મલ નીકળે—ગુંદીના પાન છુંદી બાશીને પેટપર બાંધે.

પેટના દરદો-પેટનો દુખાવો.

૧= પેટ ડુલે તે માટે—લસણના ફાતરાં કઠાડી ૧) રાત બસમાં જીંજની રાખે. સહવારે તેમાંની ૧) તો. લસણ, ગા તો. સીંધાલુણ, સેકેલી હીંગ ગા તો. આદુનો રસ ૧ા તો. તેની અંકેક વાલની ગોળી બનાવે. ૧) અથવા ૩) ગોળી આદુના રસ સાથે ખાય.

૨=પેટની ચુંક મટે—હીંગ ૧) વાલ, ઘી સાથ ખાવી લસણની કળી ગળી જતી. ખાજેલી છીપતું ચુરણ ગા તો. ગોળ સાથ ખાવું. શંખની ભૂમ ગા તો લીંબુના રસમાં ખાવી. કોડમારીનું ચુંબુ ગા તો. પાણીમાં ખાવું. સોદા (સાજખાર) અને હળદર સંભાગે મેળવી ગા તો. ખાવી.

૩=પેટના દરદો દૂર થાય—કાળી મુસળી ગા તો. ગરમ પાણીમાં ખાવી.

૪=પેટનો દુખાવો—ચણાના છોડ ઉપર પતલું કપડું રાત્રે લાંકે, તેની ઉપર રાત્રે એસીદે તે સહવારે નીચવીને અંકેકું કરે, તે પીવાથી પેટનો દુખાવો નરમ પડે, એને ચણાનો ખાર કહે છે.

ચણાનો ખાર ખરો છે તે પારખવા માટે મેથીના દાણાને આ ખારના પાણીમાં ગોળી સુકવે, સાત પત આપે; આ મેથીને મટોડમાં મેળવી ઉપર પાણી છાંટે તો તરત ભાજુ દેશે.

૫=પેટનો દુખાવો હોય તો એ ખોનદીઉં સીલાકમ પાઉંડ, લવંચ સાથ મેળવી આવે.

૬=પેટના દરદ બે માણમ હોય તે માટે—સુંઠ સાથ સુનામખી ખાવી.

૭=પેટનો દુખાવા માટે પેપરમીટના ફલ પાન સાથે ખાવામાં આવે છે.

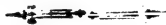
૮=પેટમાં પવન હોય ત્યારે—મરી, દીંગ, કપુર સંભામ મેળવી ૨ થી ૪ વાલ પાણી સાથે ખાય.

૯=ચુકા થયો હોય તો મધ શેર ૦૧ પાણી શેર ત્રણ સાથે ઉકાળી શેર ૧ રહે ત્યારે તેમાંથી બને તોલા પીવામાં આપવું.

મધ અને પાણી સરખા ભાગે પીવું એ નુકશાન કરતા છે. મધ અને ઘી સરખે ભાગે ખાવાથી નુકશાન થાય છે.

૧૦=પેટના રોગો માટે—અજમે ૧૪ તેલા, ટંકણુ ૧ તો એનું ચુરણુ ૦૧ થી ૧ તોલો પાણી સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું.

૧૧=પેટના સઘળાં દરદો=ચોપડા ગાંઠ=મુઝારા ગાંઠ સારી થાય ઉટકંટાનું આખું ઝાડ ૧૦ તોલા લઈ પાંચ શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦૧ શેર રાખે. તેમાં પાંચ તોલા ગોળ મેળવે; તેમાંથી એકક તોલો દરદીને રોજ ૩ વાર પાય.

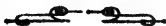

પેટમાં સુળ.

૧=પેટમાં સુળ, પંખામાં સુળ માટે નાળીએરમાં ભરાય તેટલું મીઠું ભરવું. પાછું બંધ કરી બાણમાં સળગાવવું. આ મીઠું ૨) વાલ, લીંદીપીપર ૧) વાલ રોજ બે વાર ખાવી.

૨=મળાનો રસ ૨) તો. લીંબુનો રસ ૨) તો. જવખાર ૦૧ તો. પાણી ૦૧ સેર એના ૩) ભાગ કરી રોજ ૩) વાર પીવું.

૩=પરિણામ સુળ=ખાધા પછી સુળ થાય તે માટે લીંદીપીપર ૧૬ તો. પાણી ૨૫૬) તો. ઉકાળી ૩૨) તો. રાખે. ૪) તો. લીંદી પીપરની પાણી સાથ ચટણી બનાવે, આ ચટણી અને ઉપર મુજબ બનેલો કાઢવો, તથા ૧૦) તોલો લીંદી ઉકાળી લીંદી બનાવે. ખાધા પછી ૧) તો આ લીંદી ચાટવું.

પેટના ગાંઠ ખસે-આમળ ખસે.

૧=પેટની ગાંઠ ખસે છે. એટલે આંતરડું વધ ખામ છે, તે ખખટે દરદીના અંગૂઠાને અથવા પગના ટેટાને મજબુત બાંધે છે.

૨=પેટની ગાંઠ ખસી હોય તે માટે કાંસડીના ડંબુજાને શનિવારે નોતડું દેવું. આતવારે તે લાવી સણુની દોરી સાથે બાંધી પગની છેલ્લી આંગલીએ બાંધવું. જે ગાંઠ જમની બાજુએ ખસી હોય તેા દયા પગે બાંધવું જે દાબી બાજુએ ખસી હોય તેા જમાના પગની છેલ્લી આંગલીએ બાંધે.

આકડાના દુધમાં કાઢો અને રેવનચીનો સીરો મેળવી લગાડો.

૩=આમળ ખસે ત્યારે—૪ વાલ દુધલીના લોટમાં મેળવી ખાવામાં લીએ છે અને રોજ ચાલુ રાખે છે.

૪=ગોળા અને પેટની ગાંઠ મટે—આખ્યા વેળાના પાન છુદી તેનો સ્પ દુડી નીચે પેદુપર લગાડો. પછી તેનો છુદો ગરમ કરી પેદુપર બાંધે, અને પેદુને તડકો લગાડો.

૫=પેટની ગાંઠ ખસેલી હોય તે ટંકણે આવે—અમોષના રસ પાંચથી દસ તોલામાં જરા ઘીનાંખી દરદીએ ઉભા ઉભા પીવું.

૬=પેટની ગાંઠ, આંતરડાનો } માટે—ચુવાની બાજુના પંચાંગુ
સાગ્ને, ખંડારની ગાંઠ, પેટના દરદો } સુરણ ૦૧ તોલા ગોળ સાથે ખાવું.

૭=ચામડીનો દરદો, આંતરડાનો } આ સઘળાં દરદોને ગરમ
દુખાવો, પેટનો દુખાવો, ગાંઠ, બદ } સેક ફાપદો આપે છે.

કીડ તથા ચામડીના દરદો માટે છાણુનો સેક સારો છે; ખીજાં દરદો માટે પથરનો, ખાટલીનો. રેતીનો, નળીઆનો સેક સારો છે.

ગાંઠ ખસે, અવાજ પેટમાં થાય, આડા આવે ત્યારે, સુંક, સુવા દરેક ૧ ભાગ, એતચી ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ એનું સુરણ ૦૧ તોલા ખાય.

પેટની ગાંઠ=નાભી=પીથાટી.

દુડીની નીચે પેટની ગાંઠ ખસે છે એવું માનવામાં આવે છે, પણ નાભીની નીચે ગાંઠ જેવું કાંઈ નથી. જે જે દરદ જણાય છે તે નળ બંધ વાયુના, અજરણુના, પવનના કબજાઆતના છે. ગાંઠ ચોળવાથી એટલે નાભીની આસપાસની જગા મસળવાથી ફાયદો થાય છે ખસે પણ તેનું કારણ એ છે જે મસળવાથી અંદરના ભાગો પોચા પડે છે અને તેને એટણુ આવે છે.

૮=અસેળાઓ ૦૧ તોલા. સાકર ૦૧ તો. સવારે પીવું.

જાણીએ. ના તે. ફીઆગાફી. ના તે. મધ સાથે લેવું.

૧૦=પેટની, જાણી, જાણી. એસ નાબી ઉપર મુકવે.

૧૧=ફુટી. આગળ પેટની માંડ ખસે છે. એવું કહેવાય તેને પચોટી કહે છે. પ્રચોટીમાં અંતરમાં જ્યારે ફુટીની ઉપર ખસે ત્યારે ઓકારી આવે છે. જ્યારે આંતરમાં ફુટીની નીચે ખસે ત્યારે ઝાઝા થાય છે. ત્યાં ખસે છે ત્યાં નાબીના ધપકારા જણાય છે. (Aortic Pal-sation) તેનો દલાજ.

૧૨=દરદીને ચટા સુવાડે પગને. અંગુઠા પકડી થપકાવે અને દરદીના પગની પાતલી ઉપર મુકી મારે.

૧૩=દરદીના પગના અંગુઠા અને તેની પાસેની આંગળીને ઘોરાથી સાથે બાંધે.

૧૪=દરદીને ચટા સુવાડે. તેના બધે પગો આસને આસે ઉંચા કરે. સીધી લીટીમાં આવે, બરોબર ઉંચા સીધી લીટીમાં આવે ત્યારે પાછા ધીરે ધીરે જમીન પર લાવે આ મુજબ દસ મીનીટ સુધી સવારે ૩) દીન કરે.

૧૫=પગ લાંબા રાખી એસવું લાથો દાન આગળથી સીધા ઉંચા રાખવા. કમરમાંથી વળી પગના અંગુઠા હાલવડે પકડવા. હાથ ઉભા રાખેલા તેમજ રહેવા દેવા. એને પશ્ચીમ તાન કહે છે. ધીમે ધીમે ટેવ પાડી માથું પગના ગુઠણને લગાડી રાખવું.

૧૬=દવા તરીકે કુમાર પેટપર બાંધે તેથી માંડ ઓગળે. પેટકઠણ હોય તે પોચું પડે મળેને જમાવ નિકળી જાય.

૧૭=પેટની માંડ ખસે ત્યારે ચટા સુવું. પગલાંબા રાખવા, પગને ધીરે ધીરે ઉંચા કરે. સીધા ઉભા કરે. પછી પાછા ધીરે ધીરે નીચે મુકે આ મુજબ ૧૦) વાર અમવા ઠાક લાગે ત્યાં સુધી કરે.

પેટની માંડ ખસે=પચોટી

૧૮=પેટની માંડ ખસેલી હોય તે દરદીને સવારે જુએ પેટ ચટા સુવાડે, ખમી શકાય એટલું પાણીનું બારી નાસણુ દરદીની ફુટી ઉપર મુકવું. ગા દલાક પછા તે ઉંચકી લેવું-પછી બધે પગ સાથે રાખી આસતે આસતે ઉંચકી સીધા કરવા. (પગ અને શરીર વચ્ચે કાટખુણા અને તેમ) ધીરે ધીરે પાછા જમીન પર મુકવા. આ મુજબ ૨૩) વાર કરવું.

૧૯=નાબીની સઘળી બાજુએ નારીનો ધપકારો ફરતો રહે છે. જે બાજુએ નારીનો ધપકારો જણાય તે બાજુએ નારીના ધપકારો

ઉપર ૧) પૈસો મુકવો તે ઉપર ૧) વાલ કપુર મુકી સળગાવવો. તે ઉપર ગલાસ અથવા કળસીઓ નાનો ઉષો વાળવો, પૈસાના ઘેરાવા કરતાં ગલાસનો ઘેરાવો મોટો જોઈએ. બાટી જુનાઈ જાએ, ત્યારે ફુટી ઉપર મુકેલું ગલાસ અથવા કળસીઓ ચોટી રહેશે ના દલાક પછી તે દાખીને ઉંચકી લેવો અને ઉપર લખવા મુજબ ફરી ૩) વાર પગ ઉંચા નીચા કરવા,

૨૮=જો કળસીઓ મુકે તો તે બહુ મોટો ન જોઈએ. બહુ મોટા કળસીઓ ઘણું જોર કરવા છતાં છુટા પડે નહીં હૈત્યારે કળસીઓની કાર આગળ ચામડી કાપીને હવા કરસીઓની અંદર મોકલવી પડે ત્યારે કરસીઓ ઉપડે.

૨૯-કાંસકીના છોડને ચનીવારે સાંજે નોતરું ધારા મુજબ કરે. આતવારે સૂર્ય ઉઠ્યા પહેલાં ૩૫ પાતરાં કાંસકીના તોડી લાવે અને દરદીને ખવાડે.

પેતમાં ચરબી—ચરબીથી શરીર જલ્દું બને તે પાતળું થાય.

૧=ત્રીફળા ૪) તોલા નો કાઢવો રોજ પીવો.

૨=ઉકાળેલું પાણી થંડુ પાડીને મધ નાંખીને રોજ સહવારે પીવું.

૩=લીંડીપીપર અથવા ચિત્રક મુળનું ચુરણ ૨ થી ૪ વાલ રોજ મધમાં લેવું, ગરમ પડે તો ચાલુ રાખવું નહીં.

૪=સુંક, મરી, પીપર, ત્રીફળાં મોથ, વાવડીંગ સંભાગે લેવું. તે ચુરણમાં બરાબર ગુગળ મેળવવો. તેમાંથી ૧૦ તોલા સવાર સાંજ પીવો.

૫=૧) ગલાસ પાણીમાં ૧) લીંબુનો રસ નીચવી સહવારે પીવાથી ૧૫) દીવસમાં ફેર જણાશે.

૬=દરદીનું ચુરણ શરીરે ઘસી પછી રોજ નાહવું. આથી નિકળતોં પરસેવો ઝાણો થશે ને કાયદો જણાશે.

પેટ મોટું થયલું હોય—દમ—સાસ આવે.

ગોસ વેલ નામનો વેલો થાય છે તેના ઉપર બોરડીના કાંટા જેવા કાંટા થાય છે તેનો ઘસારો દાડમાં પીવો—(૩ દીવસમાં કાયદો જણાશે.

પીત છાતીએ-છાતીએ પીત-છાતીએ દાદ.

૧=પીત નાચ પામે—ગોળ, દરડે સાથ ખાવો.

૨=પીત છાતીપર થાય તે માટે—આમણાનું ચુરણ ૦૥ તોલો સાકર સાથ રોજ એ વાર પીવું.

૩=પીત છાતીએ થાય તે માટે—એદાં અને આમણાનું ચુરણ ૦૥ તોલો અથવા વધારે ખાધા પછી લેવું.

૪=પીતના ઉછાળા માટે દાળ ભાતમાં ડાકમને બદલે આમળા નાંખવાં.

પીપર મધ સાથ ખાવી.

૦૥ તોલો આમળાની જુકી પાણી સાથ લેવી.

છાતીની દાદ નરમ પડે લુણીભાજનું ચુરણ ૦૥ તોલો મધમાં મેળવી ખાય.

૫=છાતી ઉપર પીત ચટે—દરડે, જરૂં ચફેદ, પીપળામુળ એ સરવેને સંભાગે મેળવીને ૦૥ તોલો ફાકવું.

૬=છાતીએ પીત થાય, પીસાએ ઘાત જાય તે માટે—પાકેલું ૧) ફેરું, ઘી ૦૥ તોલો સાથે જુએ પેટે સદવારે ૮ દીન ખાય. જો ફાધ દરદીને કંડી લાગી આવે તો ઘીમાં ૦૥ તોલો મધ મેળવીને ખાય.

૭=છાતી ઉપર દાદ માટે—૦૥ તોલો મીઠું, ૦૥ તોલો સોડાબાઇ કારબન, સોડા વાટર સાથે પીવું.

જુઓ “ ચરબી પેટમાં ”

ફાંસ લાગે-કાંટો ભાંગે.

ફાંસ લાગે અથવા કાંટો ભાંગે તો લસણ છુંદીને બાંધવું કાંટો ન નીકળે તો પછી બકરાનું ફેફસું બાંધવું, કાંટો ખેંચાઇ આવશે.

ફેફસું-વાઈ-અપસમાર-મુરગી.

૧=અરીઠાનું બારીક ચુરણ, માત્ર કાકણી અને મરીનું ચુરણ, કાળાં મરી અને દુધેળીના ફળનું ચુરણ, આમાંનું કાકણી એક ચુરણ સુધાડવાથી ફાયદો થાય છે.

વાવડીમ અને પીપરનું ચુરણ ના તોલો રોજ સાંજ સહ-
વાર ખવાડવું.

ફેફરા મટે—સમુદ્રફળ બેસના મુતરમાં ઘસી નાકમાં મુકે.
અથવા નાસલીએ, સમુદ્રફળ પકવીને વાપરવાથી ગુણે વધે છે. પક-
વવાની રીત જુઓ “ સમુદ્રફળ ”

૨=ગાયનું ધી, દુધ, દહી, તથા ગાયના જાણુનો રસ દરેક
ના શેર મેળવવું તેમાં ૫ તોલા ધી ખીજું નાખી ગરમ કરવું.
સર્વ બળી જાય અને ધી ગળી લેવું. ફેફરાવાળા બાલકને
બે આનીઆર અને મોટાં માણસને ના તોલો રોજ બે વાર ખવાડવું
૩=ભુરાં કોરાનો રસ અને જોડી મધ રોજ પીવું.

૪=કાળી સરસની જાલ અથવા બી તથા કરંજના બી પાણીમાં
ઘસી અજન કરવું.

૫=હાથીના મુત્રના ૨) ટીપાં વાષ આને ત્યારે નાકમાં નાખવા
૬=સુરોખાર ૧) વાલ લખ ઘોડાના ખુસીઆ ઉપરના પરસેવા
સાથ મેળવી બધે નાખના શીફરાંમાં મુકે.

૭=સસડું જાણુવરના કાન કાપીને તેનું લોલી નાખમાં અને
કાનમાં મુકે.

૮=પીપળાની વડવઢનો જુકા ના તોલો લેવા તેને પાણીમાં
મેળવી પાત્રો, અશીષુ અરધો વાલ ઉમેરવાથી વધુ ફાયદો થાય છે.

૯=આવલના આડના કુલને ધીમાં તળી તેનો જુકા કરી
મધમાં અથવા ગોળમાં ગોળી ચણા જેટલી બનાવી ૭)
દીન ખાવી.

૧૦=લીલા કુકકડપાડા (ગુરીઆં) માં વીંજુ મુકવો. તે સુકાય
બાદ વિછી સુધાં તેનું ચુરણ બનાવવું. ત્યારે વાષ થાંચ ત્યારે તે
ચુરણ સુંઘાડવું.

૧૧=આંકડાનું દુધ અડાયાની રાખમાં મેળવી સુકવીને સુંઘાડે નો
ફેફરાં મટી જાય.

૧૨=ત્યારે શિમષ્ણડ નહી કામ કરે ત્યારે ૧૫ શેદન ટંકનખાર
દીવસમાં ત્રણવાર ખવાડવું.

૧૩=કાંદાનો રસ નાખમાં નાખે તેથી છીંક આવી નાકમાંથી
કાડો પડે તો શીફરં જવુ રહે. કોઈ વાર તે કાંટા મગજે ચડે તો
નુંકસાન કરે,

૧૪=બોલવાનું જાન ન હોય ત્યારે પારો, કનેરની જડ, પીપર,
અકળગરો દરેક તોલા ૨, ચીનીદખાળ તોલા ૧, ગંધક તોલા ૪,

મરી તોલા ૨, તનકનખાર તોલા ૨, શુંડ તોલો ૧, ખાંડ તોલા ૪, એ બધાને ભાંગરાના રસમાં મેળવી ચીનીભોર જેવી ગોળી બનાવી, તેમાંની ૧ ગોળી સદ્યારે અને ૧ ગોળી ખવાડે.

૧૫-પારસ પીપળના દીંદવાના રસના ટીપાં નાકમાં મુકે તો નાકમાંથી ડ્રોડો બહાર આવે. દીંદવા લીલા ન મળે તો સુકાને પાણીમાં ધસીને વાપડે એ મુળ્ય જુમખા દોળીના પાનનો રસ નાકમાં મુકે તો ફાયદો થાય.

૧૬-શીકરા માટે—સુંકનો બુકો, નાંખમાં ધસવો અથવા સુંક પાણીમાં ધસીને ટીપાં નાકમાં નાખમાં.

મુર્જા-વાયુ માટે—લવંગ ધસી અગ્નિ કરવું.

૧૭-મોટા ઉંદર (કોદોર) ના સફરામાં વજન કાવળો મુકે, તે ઉંદરને દાંડીમાં મુકી ૨ માસ જમીનમાં દાટવો, પછી આ વજનકાવળીને જવના પાણીમાં ધસીને ટીપાં ૩ નાકમાં નાખે તો ડ્રોડો મરે ને શીકરું નરમ પડે.

૧૮-કેફર આવે નહીં—ઉભી રીંગણીના ફળ અને કુલના રસમાં ૧ લુગડાને ૭ પત આપવા. તે લુગડાને સફરના પાણીથી ભીજવી દરદીને સુંઘાડવું.

૧૯-શીકરું મરે—અકલગરો અને વજનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તે ચુરણ ૧૦ વાલ મધમાં મેળવી રોજ ૩ વાર ખવાડે.

૨૦-ફૂધવાળી લીંબોડીઓ લેવી તેને કાદવના વાણમાં બંધ કરી પાણીવાળા ખખોચીઆમાં દાટવી. જે ખખોચીઓ ૬ માસ સુધી બીનાસવાળો રહે. ૬ માસ પછી લીંબોડી કાઢે. સો મરીના દાણાને કંટારીઆ ફૂવરના મુલતી ગાખદી કાઢી તેમાં મુકે અને ૬ માસ પછી તે કાઢે. લીંબોડી અને મરીનું ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ દરદીને સુંઘાડેતો છીંક આવે અને મગજનો કરમ બહાર પડે, અથવા અંદર મરી જાય.

૨૧-દરદીને બોવવા ચાલવાનું જાન રહે નહીં તે માટે બોયરીંગ છીના દીંડવાનો રસ એ ટીપાં નાકમાં નાખે તો મુરગીના આગરને ફાયદો થાય, તેજ ખાવું નુકશાન કારક છે.

૨૨-મુરગીનો આગર (મગજનો ખગાડો)—બોયરીંગ છીના દીંડવાનો રસ એ ટીપાં નાકમાં નાખે તો હુશીયરી આવે.

શીકરાવાળા દરદીને મીઠું ખાવા દેવું નહીં, શીકરાની અકસીર રુખા ઓમાઇડ છે. તેનો ચુણ મીઠું તોડી નાખે છે.

૨૩-શીકરું—સુંક ને મધ સાથે ધસીને નાકમાં ૪ ટીપાં મુકવાં.

૨૪=તલનો રસ એ સધળાને મેળવી છાયામાં સુકવે તેને બક-
રાંના મુતરમાં ખરણ કરે, ગોળી બનાવે, તે ગોળી બકરાંના મુતરમાં
ધસી અંજન કરે.

૨૫=ધોળા કાંદાનો રસ દરદીને સુધાડે અને આંખમાં આંજે.

૨૬=હાથીનું મુતર નસકોરામાં મુકે તો મગજના કીડા
બહાર નિકળે.

૨૭=ધોડાવજ ૪) વાલ, રાસના ૪) વાલ, જેદામાસી ૮) વાલ,
કુલવેલો તંદેણુખાર ૪) વાલ, પાણી ૦૧ શેર. એને ઉકાળી ૦૧ શેર
રાખવું, તેના ૨) ભાગ કરી સવાર સાંજ પીવું. ૩) દીનમાં ફાયદો
જણાય. ૧૪) દીનમાં દરદ દહે થાએ.

૨૮=ખંદાલ (રીંગણી અથવા વાંદો) સેર ૦૧, મરી તો. ૧),
મઠીમૂત્ર ૦૧ સેર મેળવી તેનો રસ કાઢી, સુકવી ચુરણ
બનાવે. દરદીને નાંસ આપી વાંકો રાખે તો અંદરનો કાંસો બહાર પડે.

૨૯=ભોંયરીંગણીના ફળ, તથા પાનનો રસ નાખે મુકે.

૩૦=સમુદ્ર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ૯) દીન પરાળે. ૭)
દીન છાયામાં સુકવે, તેનું ચુરણ ૫) વાલ તુલસીપત્ર અને લવંગ સાથ
૫)દીન ખાય.

૩૧=આંકડાંના ઝાડ ઉપર આકુંધાલરા નામના જવડા થાય છે.
જેક માસમાં એ ઝાડની નીચે જવડા મરી ગયલા તેના ખાખા રહે
છે તે ખાખાનું ચુરણ ૧) રતી બાર દરદીને ગોળ સાથ ખવાડે.

૩૨=માણસના માથાની ખાપરીનું ચુરણ મુકે. ફેફસે આવ ત્યારે
૨) ૩) વાર સુધાડે.

૩૩=કુતરાની વિપટાનું ચુરણ બે આની બાર પાણી સાથ પીએ
તો ફેફસે ફરી થાય નહીં.

૩૪=વલા નામનું જવડું ભાદરવા અને આવળ માસમાં ઘાસ
ઉપર થાય છે. કુંક અથવા સહેદ શીજીના જેવા પરગાટા ઘાસ પર જોવામાં
આવે છે; એની અંદર વલા (જવડો) રહે છે તે પોતાના મોઢામાંથી
શીજી કાઢીઆ કરે છે. આ શીજીવાળું ઘાસ દોરના ખાવામાં આવે,
તો દોર શરીરે અકડી જાય છે, શરીર કાળું પડે છે, ખોરાક લેતું
નથી. આ દરદને વલો ચઢીઆ છે એમ કહે છે. ઇલાજમાં મરીનો
જુકો દુધ સાથ ૪) દીન ખવાડે છે. આ વલો (જવડો) હીસતીરીઆ
માટે રામખાણ ઉપાય છે અજળ પરીણામ આવે છે.

વલા (જવડું) ઘાસ પર જણાય તેને વચમાંથી પકડી દાખે તો
તેના મોઢામાંથી શીજી નિકળે, તે શીજી સીસીમાં એકઠું કરે, અંદર

કાળાં મરી નાખી બંધ કરે, તાઠ તડકામાં રાખી ૧૦) દીવસ પછી ફીણ સુકાઈ જાય ત્યારે તેનું (મરીનું) ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ ૦૧ તો. સુધી કામળની નળી વડે નસકારામાં ફુંકે. દરદીને છીંકા આવે, ૦૧ કલાકમાં નાકમાંથી કાઢે નીકળે તેનું ચરીર લાંબુ અને ગોં કાળુ રહે છે.

૩૫=ગોખરના મળ ૧૬ તો. ની ચટણી, લી ૬૪) તો. પાણી ૨૫૬) તોલા એનું લી બનાવી ૨) તો. લી રોજ બે વાર ખાય તો ફીફરાંનું લયંકર દરદ સાથે થાય.

૩૬=લીમડાની કાચી લીબોડીને કાઢવના વાસણમાં મજબુત પેક કરી ન્યાં દમેસા કાઢવ રહેતો હોય ત્યાં દારે. વાસણમાં પાણી ન જતું નેત્રએ. ૭ માસ પછી લીબોડીનું ચુરણ બનાવી સુંખવામાં લીએ. તેથી મગજનો કાઢો મરે અથવા બહાર આવે.

૩૭=ઉંટના માથામાંથી નીકળેલા કાઢાનું ચુરણ સુંધાડે (ઉંટ લીમડાના પાન બટું ખાવાથી તેના નાકમાંથી કાઢો બહાર પડે છે)

૩૮=દરદીની બત્રીસી એસી ગદ હોય તો કપુરની ધુંધ આપે.

૩૯=કડવા તુરીઆ અને દુમરીનો ગર સંભામે લઈ કારેલીના રસમાં બનાવેલી ગોળી આપે. આ બધે વસ્તુનો રસ નાખે મુકવાથી પણ ફાયદો થાય.

૩૩૩, વાઈ, મુરગી, હીસદીરીઆ.

૪૦=ધાળો વજ ૧) વાલ રોજ સવારે મધમાં ખાય.

૪૧=માલ કાકળી, લીમડાના પાન, જેડીમધ. સરગવાની જાલ દરેક ૦૧ તોલો. તેલ ૫) તો. ગોમુર ૨૦) તો. એનું તેલ મસળવું.

પુલ્લો હથેલીમાં

હથેલીમાં ફુલો થાય છે તેમાં અગન બહુ બળે છે, નસ્તર લગાડે તો અગન વધારે બળે; અને ધૂટે તે પાછો જરાએ તે માટે ફુડેલીના પાનની ગરમ લીપડી કુદલાપર મુકે. તેમાં જરા મીઠું બી નાખે, એ લેપડી ઉપર લીમડાના પાનનું વરાળાઈ બાંધે તો જલદી ફુલો પડે. ફુડેલીના વેળાના પાનની સીધી માણુએ કાળી સડીના જેવી ઊંટ હોય છે.

ફેટકીઆ વા.

શરીર ઉપર કુલ્લા થાય; તેના ચેપથી બીજા કુલ્લા વધે તે માટે આંખળા, મરી, અજમેા અકેક તોલો. મોરધુધુ બે આની ભાર, એએને કાચાપાકી રોકી ચુરણુ બનાવે. ૧૦) તો. દુધને આંખાના વાસણુમાં મુકી દહી બનાવે. દહીના મહડો કરી તેમાં ઉપલુ ચુરણુ મેળવી લગાડે.

કુલ્લા શરીરે

ગરમીની મોસમમાં શરીરને કુલ્લા થયા કરે તો તે દરદીને થંદીની મોસમમાં બે આની ભાર ગંધક દુધમાં ઉકાળી રોજ ૧) વાર ૧૫) દોવસ ખવાડે.

પુલું-આંખનું પુલું.

૧-આંખનું કુલું-વાધણનું દુધ આંખે લગાડવાથી કુલું કપાય છે.

૨-આંખનું કુલું-વાધણનું દુધ, દાંભાનું કુલ, ચીનાઇ સાકર, અકરીના દુધમાં ધસી આંખે લગાડવું.

૩-આંખના કુલાં માટે-સમુદ્રફળ પાણીમાં ધસી આંખે આજવું.

૪-આંખના કુલાં માટે-ઉજળી ચણેરીનું મુળ આંખે અંજન કરવું.

૫-પુલું આંખનું મટે-આંખ ગળે તે માટે ઘોળી સાટોડીનું મુળ મધમાં ધસી અંજન કરવું.

૬-કુલું-આંખના કુલાં માટે-સાખરસીયુ પાણીમાં ધસીને આંખે લગાડવા કરવું.

૭-આંખના કુલાં માટે-અરીડાનું પાણી અરીડાને પાણી સાથે દોદનીને) આંખે આજે,

૮-કુલું આંખનું-અરીડાની જાલ પાણીમાં ધસીને આંખે આજે આંખનું કુલું કપાય-લવંગ અને ઘોળી ચણેરીનું મુળીઉં પાણીમાં ધસી આંખે લગાડે તો પ્રગ્નું મટે,

૯-કુતરાના દાંતને પાણીમાં ધસી આંખે લગાડે તો ૨૦ વખતું પુલું કપાય.

૧૦-આંખનું પુલું-અખીરાના બીજ, ઉજળી ચુંજ પાણીમાં ધસીને આંખે લગાડવું,

૧૧-આંખનું કુલું-થોડા વખતનું હોય તો આતવારે શેરડીનું મુલ ભાતીને કુલાંવાળી આંખની પાસેના કાનપર બાંધવું.

૧૨-આંખનું ડુલું જાય—સમુદ્રજળ ગધેડીને દાંત પાણીમાં ધસીને આંખે આંજવું,

૧૩-આંખનું કુલું બચ્ચાનું કપાય—સાકર અને ચલ્લાની અધાર વાટી બારીક કરીને આંખમાં છાટવું,

૧૪-કુલું—જીનજોટાનું મુળીઠી પાણીમાં ધસી આંજે,

૧૫-કુલું—સાટોડીનું મુળ રવીવારે લાવી, ધુપ દહ કાને ખાંધવું.

૧૬-કુલું—હાથી દાંતને જાસમાં ધસી આંખમાં આંજે તે કુલું કપાય.

૧૭-ડુલું આંખનું—હરણ (કરીઆળ) નું રીંગડું છોદરીની માતાના ચાનના દુધમાં ચસી આંખે આંજે.

૧૮-સીતલાથી પડેલું આંખનું કુલું સાંઝે થાય—ઉંટની દાઢના દાંતને પાણીમાં ધસી કુલાં પર લગાડે.

૧૯-આંખમાં ડુલું, આંખમાં માઉસ વધે એ માટે—દરજના બીઆના ચુરણને ખાખરાના કુદના રસમાં ૩ વાર પત આપે, તેની સલી બનાવે, તે સલી પાણીમાં ધસી આંખમાં લગાડે તો આંખના દરદો સારા થાય, જે આંખના દરદો કાપી કલાકવા જેવા દેાય તે પછી આ ધસારો લગાડવાથી સારાં થાય,

૨૦-આંખનું ડુલું સાંઝે થાય—માણસના કાનનાં મેલ મધમાં મેલણી ખુબ ખરણ કરી તેનું અંજન કરે.

બફારો શરીરે.

મુળકન ખાવાથી શરીરનો બફારો નરમ પડે.

બરલ=બહારેલ-તલ્લીકુલે-રૂંદાન માટી-અંગીકેકડ.

૧=નવસાર ૧ તી ૨) વાલ પાણી ૫પાઉં સાથ ખાએ.

૨= „ ૨) વાલ પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખાએ.

૩-તલ્લી કુલે, બહારેલ વધે તે માટે—રૂંદાસી ના વાલ અથવા લોહ તો અરક ૧૦ ટીપા પાણી સાથ રોજ ૩) વાર ખાએ તે દરદો આ ઠંડાઈથી જરૂર કપાય છે, પછી કોડા કબજનડી સાથ માટે જુના-બનુ મીઠું સાથે જરૂર લેખાયે. ઇલાજ ખાતરી પૂર્વક છે.

૪-સરપંખાનું મુળીઠી ના તો. ૩) તો. તેમાં ધસી ર.વારે ખાવે તે આપવું.

૫-લીંડીપીપર બે વાલ મધ ૦૧૧ તો. જાસ ૨) તો. મેળવી સવારે પીવું.

૬-સિંધાલુણુ, રાષ, હળદર, કરેક ૬) તો. જાસ ૧૦) સેર કાઢવના વાસણમાં નાખી મોઢું બંધ કરે, ૩) દીવસ જમીનમાં દાટે પછી આળીને સીસીમાં ભરે. ૩) તો. રોજ ૩) વાર પીએ, ગમે એવી મોટી બહારોશ હોય તે મટી જાય.

૭-આંકડાના પાનની રાખ ૧) થી ૩) વાલ મધ સાથે લેવી.

૮-દાખી બાણુ પાંસરાં આગળ ગાંઠ થાય છે, તે માટે દડામ નીલુસોના અકસીર ઇલાજ. કનેરની જડ સરકામાં ઘસી લગાડવી. અને ૨) વાલ જોટલી જડ પાણીમાં ઘસી અથવા ચુરણુ કરી ખાવી. સરખત સાથે ખાવી. આ જડ જોહેરી છે, પણ આ ઇલાજ ઉમદા છે.

૯-ટંકણુખાર કુલવેલો ૨) વાલ અથવા વધારે એવલી પાન સાથે ખાવો.

૧૦-અંજીર ૧) શેરને ૦૧૧ સેર સરકામાં બોળી રાખવાં. અંજીર ૪) નંગ રોજ સવારે ખાવા, અને તેની પોટીસ ગાંઠ પર મુકવી. અને તે સરકા ખાવામાં લેવો.

૧૧-દોરાનું અથવા ગોળીનું પોત મુકે, અથવા બીલીસતર. ઉડાડે અથવા દામ દીએ, અને ૪) માસ સુધી તે ઝરવા દીએ, રૂગવા દીએ નહીં.

૧૨-નગોડનો રસ ૧) તો. ઐશ્વર્ય ૨) તો. રોજ પીએ.

૧૩-રગત રાહિદો અને મોટી હરડે ગૌમૂત્રમાં પીએ.

૧૪-એક નાળિયેરના સાખા કાઢી ગોટો બનાવે, તેની આંખ ફેાડી ભરાય એટલું મીઠું ભરવું. આંખ પાછી બંધ કરે નાળિયેરને આઠ દીવસ પાણીમાં રાખે ત્યાર પછી નાળિયેર ફેાડી અંદરના કાપરાંના ૭ ભાગ કરે. બોળ સાથે ૧) ભાગ રોજ ખવાડવો, આ મુજબ ૭) નાળિયેર ૨૧) દીન ખાય. તમામ ઉદર રોગ મટે.

૧૫-વેંગણુના ખેતરમાં દરદીને સૂર્ય ઉગવા પહેલાં લખ જવો. કાચું વેંગણું દરદી ખાય, ૭ દીન ખાએ તો આરામ થાય.

૧૬-જવના ઝાડના લાકડાંનું ખાણું બનાવી તેમાં પાણુ ભરી રાખે અને પીએ, અને તેમાં ખાવાનું મુકી ખાય તો બરોશ આગળ.

૧૭-બહારની ગોળી—જવખાર, સુરોખાર, ખડીઓ ખાર, નવસાર, રેવનચીનો સીરો, એળીઓ, હીરાકસી સંભાગે કુમારના રસમાં ૪) પોહોર (૧૨ રૂલાક) ઘુટે. જેમ વધુ ઘુટે તેણુ વધુ ગુણ આવે, અણા જેવડી ગોળી બનાવે, રોજ ૨) અથવા ૩) ગોળી વરીઆળીના પાણી સાથે ખાય.

૧૮—મીઠુ ૨) સેર ને વાટી વાટકામાં બરી, કપડછંદ કરી ગજ-
પુતમાં હાથા સાથ સળગાવે તે મીઠામાં ૦૧ શેર અજમે
મેળવી ફાફી બનાવે. ૦૧ તો. ખાવામાં લીઝે.

૧૯—અસાળીઝો ૧) વાલ ૩) વાર લેવો.

૨૦—ગરબીના બી ૨ થી ૬) વાલ, સુક સાથ લેવો.

૨૧—કરીઆતાંની ચાલ સાથ નવમાર ૨) ૩) વાલ લેવો.

૨૨—ફાફીઆ યુઅરના લાલ ફલનું સરખત પીવું.

૨૩—પીપળાની કુંપળે, કુમળા પાન મધ સાથ ખાવા.

૨૪—સમુદ્રફળને નગોડના રસમાં ૬) દીન બીનાવં, હાથામાં મુકવે
તે ચુરબુ ૨) વાલ ખાય.

૨૫—સરખંખાનુ મૂળ હાસમાં ઘસી પીઝે (આ છોડમાંથી
ગળીનો રંગ બને છે.)

૨૬—તાડની જટા (મુકાં કુસો) માંથી ખાર કાઢે તે ગોળ
સાથ ખાઝે.

૨૭—કોડીની ખાખ, લીંબુના રસ સાથ ખાઝે.

બળગમ છુટો પડે

એવલી પાનમાં જવખાર ૨) વાલ, લવંગ ૩) મુકી આદુના
રસમાં છુટી પાય તો ૬) માસનો બળગમ જાય.

ફેફસું ફુલે.

૧—ફેફસું ફુલેલું હોય અને જાહાડ આવવાનું દરદ હોય તો
ચમારીઆ પીસીને પીવાડે તો દરદ જાય.

ફેડાં શરીરે—ધાહડા.

સરખંખાની રાખ દાખવાથી ધાહડાં રૂઝે

બફારો—ગરમી—શરીરે ઉકળાટ.

બફારો ઝોછો થાય—તાપના દીવસમાં તડકે ગરમ કરેલા
પાહણીથી નાહવું.

બરફની માફક તરબુજ પીવામાં તેમજ લગાડવામાં કામ આવે.
માથે તાવ ન ચઢવા દેવા માટે કાળી મટોડીને પાણીમાં

જીંજીવી તેને લુગડાં ઉપર મુકી તે લુગડું માથા ઉપર મુકવામાં આવે તો તેનાથી બેંજનને હંડક રહે, અને આ હંડક આખા શરીરે પસરે નહીં.

હંડક માટે બીજો ઇલાજ—જીનાં મકાનની દીવાલનું ઢાંચું બાજીક ભુકો કરી કાળી મટોડીની માફકજ વપરાય છે. કાળી મટોડના જેવોજ તેમાં ગુણ છે.

અંધેજ—પુરૂષાટણ—મરદને શક્તી—ધાતુ પુટ્ટી વિચ્ વધે.

૧-અંધેજની ગોળી—જન્યકળ ૧ (પોણા તોસાથી ઓછું નહીં હોવું. જ્યેષ્ઠ) તેને કાતરી તેમાં વાવ ૮ અડીણુ ભરે. ગાખડું બંધ કરી ઘઉંના આટાનો ગલેક કરે, ભાતના ઢાલાના એક ટગલામાં જન્યકળ વચમાં મૂકે, તે ઉપર ૪ સુતરના દોરા મુકી તેના આઠ છેડા સળગાવે, ઢાલા થંડા પડે તે જન્યકળ વારીને ૪ ભાગ કરે. ૧ ભાગ પાકા પાનમાં મુકી ચાવી ખાય. ઉપરથી ૧ શેર દુધ પીએ.

૨-અંધેજ રહે, પાણી પડે નહીં—જીજેલા ફાલેલા ચણા, ખાંડ સાથે ખાય તો દમ્ભેલવાળી સ્ત્રીને ધાતુ ન જાય અથવા પાણી પડતું બંધ થાય.

૩-અંધેજની ગોળી—શક્તીની ગોળી—સાંકર. ચીનાઈ કપુર સવંગ જન્યકળ, જનવંત્રી, અકલગરો, અડીણુ, ભાંગના બીજ સંભાગે લઈ મધમાં અંકક વાસની ગોળી બનાવે. ૧) ગોળી ખાઈ ઉપરથી દુધ પીએ.

જીજેલા “પુરૂષાટણ,” “મરદને શક્તી” “ધાતુ પુટ્ટી” “વિચ્ વધે”

બગલ વાસ મારે

૧-બગલ વાસ મારતી હોય તો બોડાસીંગ પાણીમાં ગસી લગાડે તો વાસ બંધ થાય.

બળગમ દુર થાય, કફ, મટે.

બળગમ ૬ માસમાં દુર થાય—લવંગ નંગ ૩, જવપાર વાથ.
૧) આદુના રસમાં વાડી પાન સાથે ખાવું.

કફ ગળાનો છુટો પડે—બદામ ગરમ કરી નંગ ૧૫ સહવારે.
ખાએ. જુએ “કફ” “ખાંસી”

બળી જવું.

બળી ગયલા અથવા પાકપર ચઢેલા શરીરના કાઈ બી ભાગ સાફ કરવા માટે ચણાનો લોટ દુધમાં મેળવી લગાડના અને પાણીથી ઘોષ નાખી ઘીનો મલમ લગાડવો જુવો “દાઝવું”

બરોળ—કલેજાના દરદ—કમળો—પ્લીહ—યકત

૧—બરોળ તથા ખાંસી—કારીને લીંબુના રસમાં તથા ચાખાની કાંઈમાં ભીંજવી રાખવાથી ચાખી થાય છે. કાદવના વાસણમાં પેક કરીને એને પકવે છે. પછી લીંબુના રસમાં બોળે છે. એ મુળ્ય સાત વાર પકવે અને ૭ વાર લીંબુના રસમાં બોળે. બરોળ, કાંફણ, ખાંસી ઉપર કાઢીની આ ખાખ વાપરે છે.

૨—બરોળની ગંડ મટે—ઈંદરાયણના ફળમાં લાહોરી મીઠું ભરી તેના ઉપર ઘંઊના લોટનું પડ ચઢાવી ચુલામાં બાફવું. ફળને બાળવું નહીં. તે ફળને નીમખ સુકાં વાડી ભુંકા કરવો. તેમાંથી ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો પાણી સાથે રોજ સહવારે ખાવું.

૩—બરોળ માટે તાડના ઝાઝી રાખમાંથી ખાર બનાવી તે ૨) માલ ખાવામાં આવે.

૪—બરોળ માટે—જવપાર, સાણપાર, સંચર સંભાગે મેળવી વાથી ૦૧૧ તોલો ખાવામાં લેવું.

૫—બરોસ મટે—યુવગ્ના ડીંડવાનો રસ સાકર સાથ ગરમ કરી પાવો.

૬—બરોળ માટે—ડાબી બાંજુએ પેટ પર દાણાની માફક સોજે જણાય અને બરોળ ફૂલે તે ઉપર ચુનો અને મધ સંભાગે મેળવી રોજ લગાડે ઉપર ૩ દબાવે અને કુમારનો રસ અને હળદર સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૧ તોલો બે વાર ખાવી.

૭-૭.રોજ પીગળી જાય—આસન ૧ તોલો, જવ ખાર, સંચળ, સીંધવ, આખાહળદ દરેક બધે તોલો. આ ચીજોને નાળીએરને કાણું પાડી તેમાં ભરવું. તે નાળીએરને પાછું બંધ કરી બાળવું. ઉપરની કાચલી બળી રહે ત્યારે નાળીએર વસાના સાથ છુંદી એક રસ કરવું. તેમાંથી તોલો એક રોજ ખાવું. દવા ખાવાની ૩) દીવસ આગળ નસોતરનો જીલાબ લેવો. મેથીની બાજુ, વેંગણાનું ભરત, ચોખા, જુવાર, એટલી ચીજ ખાવો, ચીકાસ ખાવો નહીં.

૮-૭રોજ માટે મરી અને ટંકણુખારનું સેવન કરવું.

૯-કમળા માટે મરી અને કરીઆતું રોજ ૩ વાર વાપરવું.

૧૦-૭રોજ માટે સરપખાતું ચુરણુ વા તો. રોજ ખાવું.

૧૧-૭રોજ માટે—રાઇ તોલો ૩ અને ખસી કરેલા બળદનું મતર એક શેર મેલવવું. તેમાંથી એક તોલો રોજ પીવું.

૧૨-૭રોજ તથા લોહીની ગાંઠ મટે—રોહડો ૦૧ તો. મધ સાથે રોજ ૩) વાર ખાય. ઉપાય બીજો—ગાંઠ પર મધ ચોપડી તે ઉપર ચુનાની ફાંક છાંટે અને ૩ દવાવે. ત્રીજો ઉપાય—કુમાર અને દળદર સંભાગે એક તોલો રોજ એક વાર ખાય.

૧૪-૭રોડ માટે—મરગતના મુળનો જુકા ભારોભાર ખાંડમાં મેળવીને તેમાંથી તોલો ૧ સવારે પાણી સાથે ૭ દીવસ ખાંવા.

૧૫-૭રોજ તથા કલેનનાં દરેક માટે—દરેક ૬ ભાગ, જવખાર ૫ ભાગ, પાપળ ૪ ભાગ એની ફક્ષી બનાવી ૦૧ તોલો રોજ બે વાર ખાધા પછી ખાવી.

૧૬-લીલ-૭રોડ માટે—દળદર જુકા ૦૧ તોલો અને કુમારનો રસ ૪ તોલો મેળવી દીનમાં બે વાર પીવા.

૧૭-૭રોડ માટે—ફટકી ૧, જવખાર ૨, નવસાર ૨, સુરોખાર ૪, સીંધવ ૧ ભાગ, આ પ્રમાણમાં મેળવીને એનો જુકા બનાવવે. ૧ થી ૩ વાલ જુકા પાણી સાથે પીવા. ૭રોજ માટે જીલ્લિતા દેશી ઉપાય છે. ખાર મોટા પ્રમાણમાં ચાલુ ખાવાથી વિચિ નબળું થાય.

૧૮-૭રોજ, પેટમાં ગોળો, પેટનો આકરો સારો થાય—સંચારો સંચળ જવખાર, ટંકણુખાર, કુલવેલો સરખે ભાગે લેવો, તેને કુમારના રસ સાથે મેળવીને ચીનીખાર જેવડી ગોળી બનાવી ૧ અથવા ૨ ગોળી રોજ પાણી સાથે ગળવી, ખાવામાં ગોસ અને રોટલી લેવી.

૧૯-૭રોડ—સુકાં અંજર શેર ૧, સરેકા શેર ૦૧ મેળવી તેમાંથી દરરોજ સદવારે ૪ અંજર ખાવાં. સરેકા ખાવામાં લેવો, આથી ૭રોજ સારી થાય છે.

૨૦=સરકામાં જીંજવેલા અંજીરનો લેપ બરોળપર બાધે અને અંદરસ માસો ૧ સરકા સાથે ચટાડે તો બરોળ સારી થાય.

૨૧=બરોળ માટે નીચલા ઉપાયો છે—બલીરટર મુકાને, દોરાનું થોત મુકાને, ગોળીનું પોટ મુકાને, દાદામ મુકાને ચાર મહીના સુધી આ દરદના ભાગને ઝરવા દેવું.

૨૨=ચેવલી પાન સાથે ફુલવેલો ટંકનખાર ખવાડે તો બરોળ સારી થાય.

૨૩=બરોળ ડાખી બાજુના પાંસળાં નીચે દોાય છે, તે માટે કનેરની જડની છાલ વાલ બે રોજ સાથે ખાવી અને સરકા સાથે વાડી બરોળપર ચોપડવી આ જડ અહેરી છે. (હકીમ નીલાનુસ કહે છે જે બરોળ માટે એના જેવા બીજને કોઈ ઉપાય નથી.)

૨૪=લીવર (ચકત) દુખાવા માટે મૂળાનો રસ તોલા ૨૫ દીવસમાં ૩ વાર પીવો અને બહાર દરદવાળી ચામડી ઉપર મસળાવો. બરોળ માટે મેથી ખાવામાં ફાયદો છે.

જવના ઝાડનાં લાગડાં 'ચાકામાં જમવું' અને પાણી પીવું તે બરોળને ફાયદો કરે છે.

૨૫=બરોળની ગોળી—જવખાર, ખડીઆખાર, નવસાર, એળીએર રેવનચીનો સીરા, હીરાકસી સંભાગે ફૂમારના પાનનાં રસમાં ૪ પહેાર (૧૨ કલાક) મસળીને ચણા જેટલી ગોળી કરવી, તેમાની ગોળી ૨ રોજ વરીયાળીના પાણીમાં ગળવી.

(આ વસાણા વધુ વખત મસળાય તો ગુણુ વધે છે.)

૨૬=મરન્નતના મુળ—છાયામાં સુકવી ખારીક કરી બારેબાર ખાંડ મેળવી ૧ તોલા સહવારે પાણી સાથે મેળવી દીન સાત પીવાથી બરોળ મટે છે.

૨૭=બરોળ મટે—નવસાર બેઆની ભાર પાણીમાં મેળવી રોજ બે વાર પીવો પાકા પપાઉન ખાવામાં ઘણો ફાયદો છે.

૨૮=કમળા માટે સસતો અને સેહેલો છલાજ; પાનમાં ખાવાનો ચુનો ૧) થી ૩] વાલ સુધી માખણ સાથ રોજ બે વાર ૬) દીવસ સુધી ચાટવો જુઓ. “કલેજાના દરદ” કમળો.

બદ્દજમી-પેટનો દુખાવો-પેટનો પવન-અજીરણ ભુખ લાગે

૧-ચતુરોસન એટલે સુંદ, મરી, પીપર પીપરીમુળનું સંભાગે ચુરણુ-બદ્દજમી, સજેખમ પેટનો દુખાવો અને પેટના પવનને માટે ૦૫ તો ખવાય છે.

૨=પીકટૂ એટલે સુંદ, મરી, પીપર ઉપલ્લ ૬૨૬ માટે વચસાય છે.

૩=બદ્દજમી-ખાધેણું । તે માટે વરીઆળી. એલચી સાત કાચું ઝાડાં વાટે નીકળી પગે । કચરો દરેક ૧) તોલો તેમાં ૫) તોલા સાકર મેળવી ૦૫ તોલો ખાય અને ચુરણુ ઉપરની વાસી પાણી પીએ.

૪-વરીઆળી પાક બનાવવાની રીત-સુનામખી જીનીહરડે, ગુલાબના ફુલ દરેક ૬ તોલા નીસોતર ૧) તો. (એમાં જુલાબ બાવવનેશ ચૂણુ છે માટેખપે એટલો લેવો) વરીઆળી, કાળી દરાખ દરેક ૬) તો. અને ઘીમાં તળે અને શાકરના સીરામાં પાક બનાવેલી રાત્રે સુતી વેળા ખપે એટલો ખાય.

૫=મધકાશ મટે-સિંધવ અને લીંબુના રસમાં આંચેલી સુંડની ફાંકી ૦૫ તો. રોજ બેવાર ખાધા પછી લેવી.

જુઓ “પેટનો દુખાવો” પેટનો પવન.

બાલ કાળા થાય.

૧-બાલ કાળા અને તેજસ્વી અને તળેલા આમળા ૮ ભાગ દ્રાપડ ગોવાઈ સુંકું ૪ ભાગ, કપુરકાચલી, કચોરો, સુંગધીવાળો મોચ, અગર, તગર, સુખડ, ગૂલાબ કળી અડેક તોલા એ બધાને પાણીમાં મેળવીને બાલ ઉપર લગાડે.

૨-બાલ સંકેદ થતા અટકે, બાળ કાળા ભર જોવા થાયે-નાહતી વેલા દર વખતે આમળાનું ચુરણુબાલ પર ઘસવું.

૩=સંકેત બાલ કાળા થાય-આવલની કુમળી પાલી અને કુમળાં પાનનું ચુરણુ અને અજીરો સંભાગે ચુરણુ કરી ૦૫ તોલો ચુરણુનું સેવન કરે.

૪-બાલ કાળા થાય-આખરાના જડની રાખ ૧૦ તોલા, છીપ બાલીને ચુણા કરેલી તે ૨૫ તોલા, એ ચીન્નેને લોખંડના

વાસણમાં મુકી, સીસાના બટાથી ઘુટે. બાંગરાનો રસ નાખે અને ઘુટે. બે દીવસ સુધી ઘુટીઆ કરે. પછી તે ખાસને લગાડે તો સંદેહ ખાસ કાળા થાય.

૫-ખાસ કાળા થાય—સાપની ટાંચલીનું તેલ ખાલે લગાડે તો ખાસ કાળા થાય છે.

૬-ખાસ કાળા થાય—નગોડના પાતરાંની ચટણી શેર ૧, મધ શેર ૧, ઘી શેર ૧, લોદાના વાસણમાં મેળવી ઉપર લોદાનું ટાંકણું ઢાંકી ૪૦ દીવસ અનાજની કોઠીમાં રાખી તેમાંથી ૧ આંગલી દીન ૩ ચાટે તો ખાસ કાળા થાય. બાંગરા ખાવાથી ખાસ કાળા થાય છે, બાંગરાના રસ સાથે મુનામખી ૧ મહીના ખાવાથી ખાસ કાળા થાય છે અને કાળા રહે છે.

૭-સાચના બાંગરાને સંદેહ બાંગરા કહે છે. ફળ સાચના બાંગરાને કાળો બાંગરા કહે છે.

૮-૮-બાંગરાનું તેલ ખનાવવાનીરીત—બાંગરાનો રસ ૧૫ તોલા મંડુલ ૧) તો. ત્રીફળ ૧) તો. ઉપલરી ૧) તો. તેલ ચાર તોલા આ વજનથી લઇને લોખંડના વાસણમાં ઉકાળવું. પાણી બળી જાય ત્યારે ગાળી લેવું.

ખાસ વધારવા અને ખાસ કાળા કરવા માટે બાંગરાનું તેલ વાપરવું.

૯-ખાસ કાળા થાએ—બાંગરા, હરડાં બેહેડાં આંખળા, કાળાં મરી, લોખંડના કાટ એ સરવેને સંભાગે સેરડીના રસમાં ૧ માસ મેળવી ખાસને લગાડે.

૧૦-ખાસ કાળા તરત થાય—૩) ભાગ આંખળાં ૨) ભાગ બેહેડાં, ૧) ભાગ હરડે, ૫) ભાગ આંખાની ગોટલી, ૧) ભાગ લોદાનો કાટ એ સઘળાની પાણી સાથ ચટણી કરી લોદાના વાસણમાં આખી રાત રહેવા દેા અને સહવારે તેનો લેપ કરવો અથવા દીવસે બીજાની રાખી રાતરે લેપ કરી સહવારે ખાસ ઘોઘ નાખવા.

૧૧-ખાસ કાળા થાય—સાપનું ડોકું કાપી નાખવું. એક હાલ્લામાં થઈ શેર ૧૦ ભરી તેમાં ડોકા વગરનો સાપ મુકે તેની ઉપર ઘોડાની લીંડ મુકી ૪૦ દીવસ જમીનમાં દાટ, પછી થઈ મરઘીને ખવાડે તે મરઘીના સંદેહ પીછાં કાળાં થઇ જાય; તે મરઘી હલાલ કરી તેના માથેસને છુદી, સુકવીને તેનું ચુરણ ખનાવી તેની ગોળી બોર જેવી ખનાવી માણુમ રોજ ખાય તો ખાસ કાળા થાય અને જીવાન દેખાય.

૧૨—ખાલ કાળા થાય—ત્રીફળ (હરડા બેહરાં આમળાં) ગળીના પાન લોઢાનો જુકા, ભાંગરાના રસમાં છુંદી ગધેડીના મુતરમાં મેળવી ખાત્ર ઉપર લેપ કરવો.

ભાંગરાનો રસ, લોઢાનો કાટ, હરડાં બેહરાં આમળાં, ઉપલ સારીના મુલ (સારીવા) (એ સારીવાને બદલે સારસાના મુલ ચાલે) સરખે ભાગે લેવું. ધીમી આંચે ઉકાળવું આ લેપ લગાડવાથી ખાલ કાળા મળ્યુત થાય છે.

૧૩—હરડાં, બેહરાં, આમળા, દાડમની છાલ, કાળો ભાંગરો, સીસાંની રાખ, દરાખની જડ, લોખંડનો કાટ, સરખે વજન લેવા. તેને ભાંગરાના રસમાં ૩) વાર પત આપવો. તેને લોઢાંના વાસણમાં મુકી ઉપરથી ભાંગરાનો રસ નાખે, રસમાં મસાળો દુધે, અને રસ એ આંગળ ઉપર રહે તેટલો ભાંગરાનો રસ નાખે. આ વાસણને ઘોડાની લીડમાં ૪૦) દીન બંધ રાખે. આ કલપ ખાલને મસળે તો ૬) માસ સુધી ખાલ કાળો રહે.

૧૪—ખાલ કાળા થાય—સીંદુર, સાણુ, ચુનો સંભાગે લઈ પાણીમાં છુંદી ખાલને લગાડે, અને ઉપર નાગરવેલનું પાન બાંધે તો એ કલાકમાં ખાલ કાળા થાય.

૧૫—ખાલ વધે, ખાલ કાળા થાય—લીંબોડીનું તેલ એક માસ ખાલને લગાડે અને નાખે મુઘે.

૧૬—ખાલ કાળા થાય—ચુનામખી ભાંગરાના રસ સાથે સેવન કરે.

૧૭—ખાલ કાળા થાય—વેંગાણું લીંડું, જમાલગોટો, બીલામો સંભાગે છુંદીને તેની લેપડી કરે. લીમડાના ઝાડને કાંણું પાડી અંદર તે લેપડી મુકે અને તે કાણું, ગાંધું મારી પુરી લીંબે. ઉપર જાણુ કાદવ લગાડે. ઝાડ ઉપર ઝૂલ આવશે તે કાળા રંગના આવશે તે પાન સાથે ખાવાથી ખાલ કાળા થાય છે. બકરાને એ ફુલ ખવાડે તો સંદેહ બકર કાણું થઈ નય છે, ઝાડનાં ફુલ કાળાં ન થાય તો આ ઇલાજ વરસમાં બે વાર કરવો.

૧૮—ખાલ કાળા થાય—ટાલક પર ખાલ આવે—જટામાસી માથા પર લગાડે

૧૯—ખાલ કાળા થાય—નયફળના તેલમાં ખાલ કાળા કરવાનો ગુણ છે. ને ખાલ ભુરા કરવા હોય તો અરધું તેલ અને અરધું પાણી મેલવવું અને ખાલમાં મસળવું.

૨૦—ખાલ કાળા થાય—ઈંદ્રવાએણાના બીનું તેલ ખાલ ઉપર ઘણા દીવસ લગાડે તો ખાલ કાળા થાય.

૨૧-ખાલ સફેદ થતા અટકે, ખાલ કાળા બમર જેવા થાય—
નાહતી વેળા દર વખતે આમળાનું ચુરણ ખાલપર ધસવું.

બચપણમાં સફેદ થયેલા ખાલ કાળા થાય—દરે ૧) ભાગ બેદરે ૧) ભાગ આમળા ૩) ભાગ કાચી કેરીની ગોટલી ૩) ભાગ લોખંડી ભરમ ૧) ભાગ પાણીમાં વાટીને લોખંડી કઢાઇમાં ૧) રાત રાખી આ પછી લેપ લગાડે. અથવા દરે ૧) ભાગ ૧), આમળા ભાગ ૩), કાચી કેરીની ગોટલી ભાગ ૩), એએને પાણી સાથે મેળવી લોખંડી ખજમાં છુંદવું, પાણી સુકાયને બીજું પાણી નાંખી, રોજ છુંદવું અથવા દલાવવું. આ મુજબ ૧૦) દિવસ કયાં કરવું. વસાણાની ટનીક ઓરડાં ખજના લોખંડ સાથે મળીને કાળા બમર જેવા લેપ થશે. તેને તલના તેલમાં મેળવી ચપુમાં ભરી રાખવા, સુકાય નહીં એટલું તેલ નાંખવું. આ તેલ લગાડવાથી સફેદ ખાલ તરત કાળા થાય. ઘણા દિવસ ચાલુ રાખે તો ખાલનો કુદરતી રંગ ફેરવાઇ જાય.

૨૨-ખાલ કાળા થાય—જાણુના છાયામાં સુકવે, તેને ખાંડી છુડતાં તેલમાં મેળવી સાત દિન જમીનમાં દાટી રાખે તેલ ગાળીને ખાલને લગાડે ૧૭ દિવસ પછી દાંટલા જાણુને મરમ કરીને મારી લઇએ.

૨૩-ખાલ સફેદ થતા અટકે—ઘઉંના કોમળા છાડના મુળીયાંની લેપડી રાત્રે સુતી વેળા ખાલપર મુકે તો ખાલ કાળા થાય ૩ દિવસ લેપડી મુકે.

૨૪-ખાલ કાળા થાય—ઘઉંના છાડના પાનની પોટીસ બે દેલા ખાલવાળી જગાપર આખી રાત ખાંધી રાખે. ૩ દિવસ આ મુજબ કરે તો નવો નીકળતો ખાલ કાલો આવે. મોટા ખાલ હોય તે આ ઇલાજથી કાળા થાય નહીં. ૩ મહિને આ ઇલાજ ફરી કરે તો પડે છે.

૨૫-સફેદ ખાલ કાળા થાય—બીલામાના રસમાં મેથીને માન પટ આપે, તે મેથી જમીનમાં રોપો તેની બાજુ ખાવામાં લે તો બાળ હમેશ કાળા રહે. સફેદ વાલના બદરને એ બાજુ ખવાડે તો તેના ખાલ કાળા થાય.

૨૬-બીલામાના કટકા કરી જમીનમાં મેળવે તેમાં પાણી સીધે ચાર દિવસ પછી તે જમીનમાં મેથી રોપે. તે બાજુ ખાનારના સફેદ ખાલ કાળા થાય.

૨૭-ખાલ સફેદ થતા અટકે—જળવેલનું ચુરણ ૧૦૦ ભાગ, શી વીસ ભાગ, મધ ૧૬ ભાગ મરમ કરી ૦.૫ થી ૧ તો. રોજ સહવારે ખાવો. એનો પાક બની શકે.

૨૮—આલ હંમેશ માટે કાળા થાય—કાળા ફૂલના જળ બાંગ-
રાના બી ૦૧ તોલો રોજ ખાવામાં લીએ; અને તેનું સેવન લાંબો
વખત કરે.

૨૯—આલ કાળા કરવાનો દલાળ—માયાં ૧ તોલો, હરડે પીળી
૧ તોલો, ફટકી તોલા બે, દાડમડીના પાકટ પાન તોલા પાંચ આ
ચુરણને ૭ તોલા લીંછુના રસમાં ખરળ કરવું, લોખંડના દાખડામાં
પેક કરી જમીનમાં દાટવું, રોજ ઉપર પાણી નાખવું, અને તે જગા
બીની રાખવી. પછી તે માવાને લોખંડની ખળમાં પીસવું. ૭ તોલા
મીઠા તેલમાં મેળવી લોખંડની કદામમાં ઉકાળી પાણી બાળવું તે
તેલ રોજ બાલે ભરવું.

આ ચુરણને લોખંડની ખળમાં મુશી છુટે, તેમાં પાણી નાંખે
બીજો દીવસે પાણી સુકાઈ જાય ત્યારે ફરી પાણી નાંખીને છુટે, આ
મુજબ પાંચ દીવસ કરે તો જમીનમાં દાટવાની જરૂર રહે નહીં.

૩૦—આલ કાળા કરવા માટે બાંગરાનું તેલ નીચે મુજબ
બનાવી લગાડે.

લોદાંનો છુકો, હરડે, આમળાં, બેહેડાં, કપુરી મધુરી એના ચુરણની
ચટણી પાણી સાથે બનાવે. આ ચટણીથી ૪ ઘણું તલનું તેલ અને
૧૬ ઘણો બાંગરાનો રસ મેળવી ઉકાળી તેલ બનાવવું.

સફેદ આલ કાળા થાય.

૧ લોદાંનો જર (કાટ) બાંગરાનો રસ, ગળી, સંભાગે મેળવી
ઝોમુતરમાં ૭) દીન બીજવી રાખે; તેનો લેપ બાલને લગાડે ૧)
પહેર પછી ઘોષ નાંખે.

૨ હરડાં, બેહેરાં, આમળા દરેક ૫) તોલા, જુનું કાટ ખાધેલું
લોહડું ૫) તો. એને લોદાંની કદામમાં ૨) દીવસ પાણીમાં બીજવી
રાખવું. ૪૦) તો. ધુપરેલ, અથવા કોપરેલ, નાખી ઉકાળી તેલ
બનાવી રોજ બાલે લગાડવું. બાલ સફેદ દેખાવા લાગેકે આ તેલ રોજ
લગાડવું. કાળા બાલને જોઈતો ખોરાક શરીર આપી શકતું નથી. તે
ખોરાક બાલને આ તેલ મસળવાથી મળે છે. હરદુસ અને વાઈટ આમલવાળાં
હેર એમલ ખુશખોદાર હોવાથી નાકને પસંદ આવે છે; પણ તેઓ
બાલનો કાળાથ કમી કરે છે તે એકસ જાણવું.

૩ જલકળનું અથવા હંદ્રણનું તેલ રોજ જથુક વાપરવું.

૪ કલપ—અમલસારો ગંધક અને ફટકી એકેક તો. કારટીક
(રૂપાની બનાવત) દશ આની ભાર, ગુલાબજળ ૧૦) તો. દરેક

ચીજને જુદી જુદી ગુલાબજળમાં પીગળાવે, સઘળી સાથે મેળવે, અને પીછી વી લગાડે.

૫ કલપ—પારા ૧) તા. ગંધક ૩) તોલા, કાસ્તીક ૧) તા. ગુલાબજળ ૧૬ તો. પારા અને ગંધક સાથે પીસવું. તે મળી જન્ય ને ગુલાબજળમાં પીગળાવેલી કાસ્તીક, ધીમે ધીમે મેળવી કલપ બનાવવા.

૬ સિંદુર અને ચુણા પાણીમાં મેળવી લગાડે.

૭ કલપ લગાડતાં પેટેલાં આમળાના પાણીથી બાલ ધોવા, બાલ જરૂરનું છે. કલપ લગાડીઆ પછી અથવા રોજ બાલને આમળાનું તેલ લગાડવું.

૮ કલપ—માયાં ૧૦) તા. નવસાર ૬ માસા, ફટકડી ૬) માસા, બોદારસીંગ ૪) માસા, કાળી દરડેની જાલ ૮) માસા, સંગ સિંખ ૨) માસા, મોરધુધુ કાસુ ૩) માસા, આમળા ૧) તા. ૧) હરીદાની જાલ, હીરાકસી ૧) માસા, તાંબાનો ચુરો (બુધા) ૨ તો.

માયાને તેલનો હાથ લગાડી ગરમ કરવાં. આ સઘળી ચીજોને ૧) શેર પાણીમાં વાટી લોખંડવા વાસણમાં મુકી ૭) દીન જમીનમાં દાટવું. પછી તેને ઉકાળી ગાળવું તેમાં ૧) શેર તેલ નાખી પાણીને બાળવું, આ તેલ વાપરવું.

૯ કલપ—ખડી, કળી ચુણા, બોદારસીંગ, સંભાગે ચુરણ કરી આમળાના અથવા કુવાના પાણીમાં મેળવવું. (લાલો જેવું બનાવવું) પાણીથી ધોમલા બાલને લગાડવું. ચેવણી પાન ઉપર બંધવું.

૧૦ સેફલાં માયાં ૨) સંગસિખ ૩) તા. નવસાર ૩) માસા, એનું ચુરણ આમળાના પાણી સાથે, લોખંડવા વાસણમાં ખુન થસવું. બાલને લગાડવું, સુકાયા પછી ફરી બે વાર લગાડવું, એટલે રંગ પાકા થાય.

૧૧ જાંબુ ૧) શેર છુંદી, તેલમાં તર કરી જમીનમાં ૭) દીન દાટે, તે તેલ વાલને લગાડે.

૧૨ સિંદુર, સાણુ, અને ચુણા, સંભાગે પાણી સાથે મેળવી બાલને લગાડે.

૧૩ મેથીને બીલામાના રસમાં ૭) વાર પત આપે. તેથી બાલ બનાવી ખાનારના સેફદ બાલ કાળા થાય.

આમળાનું તેલ લગાડીઆ કરવું, આમળા ૧) શેર, પાણી ૪) શેર ઉકાળી ૧) શેર પાણી રાખવું. તેમાં ૧) શેર તેલ અથવા કાપ રસ મેળવી ધીરે ઈમારે પાણી બાંધવું. અને તેલા માળી લેવું.

બાલ વધે-બાલ ખરતા અટકે-બાલ પાછા ઉગે.

૧=બાળ વધે અને સુંવાળા થાય-કસુંબ્યાના બી અને બમ્બી રાખ તેલમાં મેળવી વાલના મુળમાં લગાડવી.

૨=બાળ વધે-કલોજીને પાણીમાં વાટીને સાત દીન માથે ચોળે તો બાલ વધે.

૩=બાલને પુષ્ટી આપે-તલના પાતરાંનો ઉકાળો બાલને ચોપડે તો બાલ વધે અને કાળા થાય.

૪=બાલ વધારવા તથા બાલ ખરતા અટકાવવા માટે-કોપરેલ તેલ ઘણું સાફ છે પણ તે જલદી ખોડું થઈ જાય છે તેથી વાપરવાની સગવડ પાતી નથી, આ કોપરેલમાં સુગંધી તેલ નાંખી દેર ઓછા બનાવે અને રોજ વાપડે.

૫=બાલ વધે, બાલ નવા આવે-બાલ ઉપર ટરપેનટાઈન મસળે અને ટાળક ઉપર ઘસડે તો લોહીનું ફરવું થાય. અને બાલની વૃદ્ધિ થાય.

૬=માથાના ટાળક ઉપર બાળ વધારવા માટે ધંતુરાના પાંડાનો રસ વેસેલાઈન સાથે મેળવી ખુબ મસળવું.

ધંતુરાની બે જાત છે, સફેદ દાંડીનો અને બીજો કાળી દાંડીનો કાળી દાંડીવાળામાં દવાનો ગુણુ વધારે છે.

૭=વાળ ખરતા અટકે, વાળ ટાળકપર ઉગે-ગુંગરી તેલ લગાવાથી ખરતા બાલ અટકે તથા ટાળકપર બાલ ઉગે તે તેલ નીચે મુજબ બને છે-

ભાંગરાનો રસ ૧ શેર, લાલ ચણાટીનો છુકો રાત્રીનો, તેલ ૧૦ તોલા પાણી બજે ત્યાં સુધી ઉકાળવું, અને તેલ બાલને ચોપડવું.

૮=બાલ પાછા આવે-ચણાટીના મુળ અને ફુલ વાટી લેપ કરવો તે ટાળકપર મુકવાથી બાલ પાછા ઉગે છે.

૯-ટાળકપર વાળ ઉગે, કરંજની તેલ-જાદના પાતરાં, કરંજની જાલ, ચીત્રકના મુળ, કનેરના મુળ, સંભાગે છુદી પાણી નાંખી કલપ (લોંદો) કરવો, ચાર ઘણું તેલ મેળવવું, પાણી બાળી તેલ ટાળકપર લગાડે તો વાળ પાછા ઉગે.

૧૦=માથાના બાલ કવખને સફેદ થાય તે અટકાવવા માટે જયફળનું તેલ પાણી સાથે મેળવીને અથવા નરું તેલ બાલને લગાડવું.

૧૧-બાલ નરમ અને ચોટા થાય-નાહતી વેળા કાલા તલના પાતરાં માથે ચોળવાં.

૧૨-આલનો વધારો—જેમીમધનું તેલ વાપરવાથી વાળ વધે.

૧૩-માથાના ટાળકપર બાલ આવે—ચણેડી, રસવંતી, હાથી-દાંતની રાખ, પાણી સાથે મેળવી માથે લગાડે તો બહો ફાયદો થાય.

૧૪-બાલ વધે—કારેલીનું મુળ પાણીમાં ધસી માથે લગાડવાથી બાલ વધે છે.

૧૫-બાલ વધે—મેથીને પાણીમાં વાટી બાલપર લગાડે.

૧૬-બાલ ખરતા અટકે—કાળી (પથરચટ્ટી) પરેસીઆવસાનની રાખ ખરતા બાલના મુળમાં ખુબ મસજવી.

૧૭-બાલ મધે, ટાળકપર બાલ આવે—ગમુદીના ઝૂલને સફેદ ગાયના મુતરમાં વાટી લેપડી મુકે અથવા માથે મસજે.

૧૮-દાંતી અને મુછના બાલ પાછા આવે—જેમીમધ અને લીલાં આમળાં દરેક ૦૧ શેર, તલનું તેલ ૧ સેર, દુધ ૧ શેરને ઉકાળવું માથા જેવું થાય તે એક શેર પાણી નાખી ફરી ઉકાળવું. પાણી બળે તે તેલ ગારી લેવું, તે તેલ બાલે લગાડવું.

૧૯-બાલ વધે—માથાપર ટાળક પડ્યું હોય તે ઉપર સોનાનો કટકા ધસે અને પછી ચણેડીના મુળનો બુકો ૧ તો. અને મોંચરોંગણીના ડીંદવાનો રસ બે તોલા મેળવી ચટણી બનાવી ટાળકપર મુકે.

૨૦-બાલ ચીતારા હોય બાલ ખરતા હોય તે માટે-૦૧ સેર આમળાને ૧) શેર પાણીમાં ૩) દીવસ બીજીની રાખવા, તેમાં ૦૧૧ સેર ઘી નાખી, ઉકાળી પાણી બાળી નાંખવું. ઘી ગાળીને માથે ચોળવું.

બાલ મોટા કરવા હોય તો-આમળાનું તેલ બનાવી બાલપર લગાડવું.

૨૧-બાલ વધે-ગરમ દવા ખાધાથી માથે ટાળક પડે તે માટે ગોખર, તલના ઝાડના ફળ, મધ, ઘી, સંભાગે મેળવી લેપડી કરી ટાળકપર રાખે-ટાળકને તુલાલથી ધસે અથવા સેક કરે અથવા કઠો મસજે અને ત્યાં લોહી ફરવું કરે.

૨૨-ટાળક (માથાપરના બાલ ખરે તે) મેથી વાટીને લેપડી મુકવી.

૨૩-રસવંતી, હાથી દાંતની રાખ, અને ગાડરનું દુધ સંભાગે મેળવી લેપ કરવે.

૨૪-કડવા પરવળના પાનનો રસ ૩) દીવસ માથાપર લગાડવે.

૨૫-બાલ વધારવા માટે આમળાનું તેલ સાફ છે. લીલ : આમળાનો રસ ૧) શેર (સુકાં આમળા ૦૧૧ શેરનો ઉકાળો ચાલી શકે) વાળો, મોચ, કપુર કાચલી, ગુલાબના ફુલ, બહિંબા, તજ તમાલ

પત્ર, જમી, દરેક તોલો ૧, દમરો તો. ૧૦) આ વસાણુ છુંદી, આમળાનાં રસ સાથે મેળવી પણ શેર તેલમાં ઉકાળે અને તેલ બનાવે. આ તેલ રોજ વાપરવાથી વાત્ર સંદેહ થતા અટકે એ મોટા થાય.

૨૬—માથાના આત્ર વધે—અંકલતું તેલ માથે લગાડીઆ કરે તો બાલ જલદી વધે.

૨૭—બાલ ખરતા અટકે—પરેસીઆવડાની રાખ ખરતા બાલના મુળમાં મુક મસળવી.

૨૮—બાલ વધે—બાવચીનું તેલ માથે લગાડે તો બાલ વધે છે, બાવચી કેતકાર દીમતો ગુણુ ધરાવે છે.

૨૯—બાલ ન લેાય ત્યાં આવે—બાલ વધે—તદુકમાખતું, લવંગ, ચીની કપુર દરેક તોલો ૧૦ તેને તેલ શેર ૧૦ માં મેળવીને જાડું કરી આમડી ઉપર લગાડવું.

૩૦—તાળક મારે—ભીલામાની જાલતો રસ મધ સાથે મેળવી તાલક પર લગાડે તો વાળ ઉગે.

૩૧—ખરતા બાલ અટકે—તાળક ઉપર કાંદો, મગી, અને મીઠું ધસવું. તે જગા ઉપર લોકી ફરવું થાય તો બાલ વધવાને ઉત્તેજન મળી શકે.

૩૨—બાલ પાછાં આવે—અંદરની લીંડીને જાવામાં મુકવી કાઠી હાંફલીમાં મુકી તેમાં પાણી નાંખવું. જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં બીજું મોટું વાસણુ મુકવું. તે વાસણુમાં લીંડીવાળું વાસણુ બરાબર કપડછાંડ કરીને મુકવું અને જાણા મુકી સળગાવવું, વાસ નીકળે ત્યારે સુવો થયેલો બગરૂતો. વાસણુ કાઢી પેલા મક્કાન જેવા ધુવામાં ટંકન-ખાર તોલો ૨. બોડાસીંગ તોલો ૧૦, ઘી તોલો ૨ મેળવીને બાલવાળી જગા ઉપર લગાડે તો બાલ ફરી ઉગે છે.

૩૩—બાલ વધે અને બાલ કાળા થાય—ખોરડીનાં લીમડાના પાતરાં વાડીને બાલમાં લગાડી ૪ ઘડી પછી નાલવું. જગા ખોરડીના પાતરાંને સરસવા બી સાથે વાડીને માથામાં ધમી મળે પાણીએ નાલાય તો બાલ વધે છે.

૩૪—માથાના તાળક ઉપર બાલ પાછા આવે—અંકલતો પીલા કુત્તની અંદર દીડવું થાય છે તેને છુંદી તેની સેપડી આળી રાત બાંધી રાખવી. ઘણા દીવસ મુકવી.

૩૫—બાલ પાછાં આવે—ખોરડીગણીનો રસ મધ સાથે મેળવીને માથાપર લગાડે તો બાલ પાછા આવે.

૩૬-ખાલ/આધાના ખરી ખડે ત્યારે આધમાં મદામનું તેલ બસજો, એકેરાટ લામખુનો દેખ ત્યારે મદામનું તેલ ૧ મોંઠા અથવા વધારે મેળી, લાગ, અથવા બાત સાથે રોજ ખાલ.

૩૭-સાલ ખરી, તરી-મધ્યાના ખરતા ખાલ પર મેળી બસખાલુ.

૩૮-સાલ ખરી ખડે તરી, ખાલ પાછા ઉમે-સામની કાંચરી મેળી મરદમાં ખરત કરી લેખ કરે.

૩૯-સાલ વરે છે-મીઝેમીનું તેલ આલનો તપારો કરે છે, ખરી ખડેલા ખાલ પાછા લાવે છે.

ખાલ વચારતા માટે-મીઝુના રસમાં આમળાનો છુદો મેળી લગાડવું.

૪૦-ખાલ મોટા થાય-કાલનવોટર ૨) આઉસ, મીઝેમીન કનડાર દીસ ૨ દસ લાનદર તેલ ૧૦ દીપાં મેળી, દીસમાં બે વાર ખાલ પર લસવું. ચામડી સુલ આવે તો બધ કરવું. અથવા કાપરાના તેલ ૧ શેર સાથે કપુર ૧ તોળો મેળી લગાડવું.

૪૧-ખાલ વધારવા માટે-ગોખરું, તલના ઝાડના ફળ, મધ, લી સરમે ભાગે વાડી, લેખ કરી તાગડમાં લગાડવું. સેમળા ખાખા પગી અને બહીરટર લગાડ્યા પછી ખરી ગયલા ખાલ પાછા આવે છે.

ખાલ વધે.

ધુપરેલ=ધુપેલું તેલ=ધુપ તેલ, ધુપેલ માથે લગાડે.

બનાવવાની રીત

૪૨-સીમમના ડોઝાં, યુલામની કળી, પડો પાંદડી, રતાંજળી, ઘોલું સુખડ, મોય, વાજો, લુપાન મરી, કચરો, નખતી, ગઉલા, તમાલ પતર, કપુરકાયતી, આમળા દરેક બે તોલા લઈ અધકચરી કુટી નાખે તેમાં ૧૦) રતલ તેલ નાખી ૧૦) દીવસ પકાળી રાખે પાતાલચંત્રની તેલ કાટે (પડેને ઉકાળી પછી પાતાલ ચંત્રમાંથી બાજે તો વધારે સારો માલ થાય.)

૪૩-ટાલક પર ખાલ ઉમે=કાચાં એરડીઆમાં રાખ વાટી ટાલક પર મુક.

૪૪-નિપાજો ૧) ભાગ, એરડીઆના મીજ ૬ ભાગ મેળી ટાલક પર લગાડે.

૪૫-ઉપદંડ (ગરમી) ને લીવે ટાલક પડે તો પારો ૧) ભાગ એરનડીના મીજ ૬) ભાગ મેળી લગાડે.

૪૬-અંકોલાના તેલ ક્ષણે પર લગાડે (અંકોલાનું તેલ લઈ તેમાં કોઈની ઝાડનું બી બીજતી રાખે પછી જમીનમાં ઘાટે તો અંકોલાની ઉમે, અને ફળ જલદી આપે. અંકોલાનું તેલ બનાવવાની રીત.

મગજનું ચુરણ કરે, તેને મીઠા તેલનો પત આપી તડકે મુકે, ૧) દીવસમાં તેલ સુકાઈ જાય, આ મુજબ ૫) વખત પત આપે. આ લેપને કાંસાની ઠાળી ઉપર લગાડવો તે ઠાળી બીજી મોટી થાળી ઉપર ઉપર ઢાંકી, જેક માસના જળરા તાપમાં તડકે મુકે. તો નીચલી ઠાળીમાં તેલ નીપરાઈને પડે. બીજી રીત; અંકોલાના મગજને પથર પર ધસે, ધસેલા ભાગ પર ચણાના લોટનો લેપ કરે તે મગજને વાડકામાં મુકી તડકે રાખે.

૪૭-ગુલાબના ફૂલને પાણીમાં વાટી નાહતી વેળા રોજ લગાડે ના ક્ષણે રાખી પછી નાહે.

૪૮-સેમળાના ફુના મુળ, ઘોળી મુસળી, કમલ કંદ, સંભાળે ના. ચુરણ બકરીના દુધ સાથે ખાય.

૪૯-ચણોટીના મુળનું ચુરણ બોયરીંગણીના રસમાં ટાલકને લગાડે.

૫૦-ચણોટીની મીઠ ૫) તેલ ભાગરાના રસમાં ૯) પત આપે એલચી, જટામાત્રી, કપુરકાયલી, ઉપ્પેટ દરેક ૫) તેલ ૧૦) શેર પાણી અને ૬૦) તેલ તેલ નાખી ઉકાળે તેલ બનાવી લગાડે.

૫૧-આમળાં ને તેલ લગાડી સેકે, ચુરણ બનાવી લીએ. ૮) ભાગ આ ચુરણ ઉપરકાયલી ૨) ભાગ, સુકુકાપર ૨) ભાગ મોથ, સુખડ, વાળો અંકલોલ; આ ચુરણને પાણીમાં બીજવે ના ક્ષણે પછી નાહતી વખતે માથે લગાડે.

૫૨-લીમડાના પાનનો માવો ૨) તેલ કાપરેલ ના શેર, ધીમી આંચે ગરમ કરી તેલ બનાવી લગાડે. એમાં ના ના. ગ્લીસરાઈન નાંખે.

૫૩-કંકાડીના મુળ, અને રાફડાની ધુળ જાસમાં મેળવી લગાડે, ના ક્ષણે પછી ઘોષ નાંખે.

૫૪-કરકાનું મુળ જળમાં ધસી લગાડે.

૫૫-કાળા તલના ફૂલ અથવા પાન વાટીને બાલને લગાડે.

૫૬-ટોપર અને આમળા વાટી બાલને લગાડે.

બાલ ઉગે નહીં.

૧-બાલ ન ઉગે-મધેડાનાલીકા રોર ૨૦ (બાથમાંસુકવેલા) નવી કાલ્કની કાંદલીમાં મુંઝાં તેમાં પાણી નાખી કપડાંદ કરવું. વરાળ નીકળે નહીં તેમ કરવું. જમીનમાં એક બીજું મોટું વાસણ દાટી તેમાં લીંડવાળું વાસણ મુકવું. તે ઉપર બાથ મુકી સળગાવવું. લીંડો વાંસ નીકળે ત્યારે વાસણ ઉઘડી લેવું વાસણમાં ચુલો મધાઇ જેવો થાય તે જુદો પાટી લેવો પછી ટાંકનખાર તેલો ૧ા, લીંડો તેલો ૧ા, બેડાસીય તેલો ૧ા, મેળવીને એ મેળવણી ચુલો સાથે એકઠી કરી બાલને લગાડવાથી બાલ ઉત્પન્ન નથી. (બાલ ફરી આવે-બકરીની લીંડ લઇને જે આ હસાજ કીધો હોય તો બાળ વધે અને ખડતા અટકે)

૨-બાલ ઉગે નહીં-બાલ કાપી નાંખી તે જગા ઉપર નીચલી દવા પાણીમાં મેળવી ૭) દીવસ લગાડે. મનસીલ ૧ા તે. હડતાલ ૨) તે. સુંખ ૨) તે. સાજખાર ૧) ભાગ.

૩-બાલ ઉગે નહીં-વીંધું તેલમાં ઉકાળી તેનો લેપ કરી બાલ ઉપર લગાડે તો બાલ ખરી પડે અને ફરી ઉગે નહીં.

૪-બાલ ઉગે નહીં-સરકાની સાથે હસપચુળનો લાખ મેળવે માળ કઢાવીને તે જગા ઉપર તે લાખ લગાડે તો બાલ ઉગે નહીં.

બાલ ઉગે નહીં-બાલ ખરી પડે-સરકાની સાથે ઉંદરની લીંડી મેળવી બાલ ઉપર લેપ કરે તો બાલ ખરી પડે અને બીજા ઉગે નહીં.

૫-બાલ ન ઉગે-સીલારસ બાલપર ચોપડીને ઘડી ૨) રાખે તેની ઉપર સેક કરે તો બાલ જાય. ફરી ન થાય. ૧ વાર કરવાથી ન અને તો ૩ વાર કરવું.

૬-બાલ ઉગે નહીં-લસોટા પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી બાલ કાઢવાની જગા જીંજવરી.

૭-બાલ ખરી પડે-ચુનો અને પીળી હડતાલ સંભાગે લઇ. જાસમાં ખરસ કરી ચુરણ બનાવે. તે ચુરણ પાણી સાથે મેળવી લેપ બનાવી બાલને લગાડે તો બાલ ખરી પડે, પાછા ઉગે નહીં.

બાલ કાઢવાની દવા,

૮-હડતાળ ૧) ભાગ કળાયુષો ૧૧ ભાગ મગજુ દુધ ૧૧ ભાગ મેળવવું આ જુકાને જરમ પાણી સાથે મેળવી બાલ ઉપર લગાડે; સુકાયા પછી બાલ ઓખતી નાખે.

૯=કળીયુતો ૧) બામ, પોતામ બાષ્પકારણ બે બામ, કામસો ૩
બામ એનો લેપ કરી બામ પર લગાડે.

૧૦=બેરીઅમ સલકાષ્ટ, કાંઠના ઘાડા પાણીમાં મેળવી લગાડે
એકાદામ સલકાષ્ટનો કાંઠના, ઘાડા પાણીમાં લગાડે.

૧૧=બેરીઅમ સલકાષ્ટ, ચોખના અઘટા સાથે લગાડે.

૧૨=સામ ગરમ ૪), હડતાલ ૨), સાંજખાર ૧), અપસીસ ૦૧
બામ પાણી સાથે લગાડે.

૧૩=સુનો, હડતાલ, ધબોનો લોહ સમ બામે પાણી સાથે લગાડે.

૧૪=બેરીઅમ સલ કાષ્ટ ૧) બામ ગરમ પાણી ૩) બામ,
મેળવે. એનું નિતર પાણી આંખથી પતી બાલ પર લગાડે.

૧૫=કળીયુતો, કુકડનો અધાર, બારસાંકળ, ધતુરનો રસ,
લોહાનું મૂત્ર મેળવી લેપ કરે, બાલ જતા રહે.

બાલ તોરો.

બાલ તોરા માટે પારસના પાતરાં છુંદી જરા નીમક નાંખી
લેપડી બ.ધરી.

બાલ સાફ થાય.

૧=બાલ સાફ થાય—અરીકાની જાલ પાણીમાં બીજવી નરમ
કરે તેને છુંદીને કાળી મટોડી સાથે મેળવી સાંજુ જેવા કટકા બનાવે
એનાથી બાલ પુરે. શરીરનો મેલ કાપવામાં પણ એ ઉત્તમ છે. કપડાં
ધોવામાં આ સાંજુ સારો છે.

૨=બાલ સાફ થાય—બાલનો ચીકાસ નીકળે. ૧) તો આમળાને
૦૧ શેર પાણીમાં ગરમ કરી તે પાણી માથે ચોળે, એમાં ૦૧ તો.
તેલ નાખે તો બાલ નરમ થાય.

૩=બાલ સાફ થાય, ચીકાસ નીકળે. કોપર નાલીએરનું તેની
ચટણી પાણીમાં મેળવી બાલ ઉપર મસાળે.

ધાસ્તી દુર થાય.

હાતીની પછીક દુર થાય—રૂઝનો ડોકરો પરીક્ષક આગળ ગભરાઇ જતો હોય તેમજ નાટક કરનારો ડોકરો સ્તેજ પર આવતા બહારાય તો ૫ દીપાં અરીજીનો અર્ક પાણી સાથે આપે અને પછી કામ કરાવે તો ધાસ્તી ભાગે નહીં,

બાળક ઉંઘમાં મુતરે.

૧=ડોકરું ઉંઘમાં મુતરી ઉઠે તે માટે—આંકડાંનું મુજ અને કાળા તલ સંભાગે લેવા, તેમાંથી ૨) થી ૪) વાલ જુદા ગોળ સાથે રોજ દીન ઉગને ખાંવા.

૨=બાળક ઉંઘમાં મુતરે તે માટે—એ વાલ ગલોનો સત્ત્વ રોજ એ વાર મધ સાથે બાળકને ખવાડે તો કમ્મશે થાય.

૩=પીસાળ ઉંઘમાં થાય તે માટે—તે ગરમીની રૂઝ હોય તો ધાણા અને ખાંડ મેલવીને ૧ તોલા ખવાડે.

૪=બચ્ચું ઉંઘમાં મુતરે—આકરાના ફુલ સુકાં શેર ના તે ગોળ સાથે મેળવી તેની ૧ વાલની ગોળી કરવી, તેમાંની એક ગોળી પાણી સાથે ઘસી સદવારે પીવી.

૫=તલ ૧) તોલા. રોજ રાતરે સુતીવેળા ૧) મકીનો ખવાડે.

૬=છાયામાં સુકવેલાં આકરાના ફુલ અને કાળા તલ સંભાગે મેળવી એ આની બાર ખવાડે.

૭=વરસાદની ગાવડી=પગવગરની ખીરમુડી અને માલકાકણી એ આની બાર મોટા માણસને ખવાડે. બાલકને ઉમરના પ્રમાણમાં આપે.

૮=કણુક ખીજ, ટંકણુખાર, દીંગળો, સંભાગે લેવું. તેના વજન બરાબર ત્રિકદુ લેવું. ૧) રતી સવાર સાંજ લેવી.

બાળક ખીલે.

૧=બચ્ચું ખીલે અથવા બચ્ચાં જીવે નહીં તેનો હસાળ—રવીવારે ખરી ફજરમાં દાદમરીનું મુળાઉં ઉગમણી હસા તરફથી ભાવે, તે મુલીઆને સુતરથી બાંધી બચ્ચાને ગળે ઓરવી રાખે તો દોષદો થાય એવી કહેતી આલે છે.

બાલક ઉંઘમાં બીહી-ચીચ પાડે-અમટે.

૨=કરમ અથવા અજરણુના સખએ હોય તો ત્રિફળાં અને લીંડી પીપર સંભાગે ૧) વાલ મધ સાથે ખવાડે.

૩=એરંડીનું મીઠું, ઉંદરની લીંડી સમભાગે લીંબુના રસ સાથે મેળવી મુદાએ લગાડે.

૪=ઉંઘમાં રો-ત્યારે, જમણ પાણીમાં ઘસી રાતરે કપાળે લગાડે.

બાળકને કબજઆત.

બાળકના જાહડાની કબજઆત મટે-આકડાના પાન ઉપર દીવેલ ચોપડી પેટ ઉપર મુકે તો ખચ્ચાનો કબજઆત મટે.

બાળકના પેટમાં ભાર.

૧=ખચ્ચાને પેટમાં ભાર-હોય ત્યારે ૧૦ ટીપાં સૂર્યમુખી ફુળનો રસ પાવો.

૨=ખચ્ચાનું પેટ કઠણ હોય તો પોચું પટે-સમુદર ફળ ૦૧ અથવા ૦૧ વાલ દુધમાં મેળવી પાવામાં આપવું.

૩=બાળકનું પેટ ચડે-તો ૦૧ તોલો કારેલાના પાનનો રસ પાવાથી ઉલટી થઈને પેટ નરમ પડે.

બાળકને દુધની ગાંઠ અંધાય.

૧=મુખારકી-બાળકના પેટમાં દુધની ગાંઠ મારે-દુધેલીના પાનનો રસ પાવો. દુધેલીના મુળ દુધમાં ઉકાળી ૩ દીવસ પાચે તો ૩ દીવસમાં જાડા વાટે ગાંઠ નીકળી જાય.

બાળક નીરોગી રહે.

૧=તાવ, ખાંસી, જાડો, કફ વગેરે બાળકના વ્યાધી મારે અતિ વિષ અથવા કાકડાસીંગ ૧)થી રતી ૩ સુધી મેળ ૩ વાર ખવાડવી.

૨=બાલકના કચેટ દરદ મટે-ખાંસી, કચેટ અને કરીઆણ વાઈ, પેટ કબજ, ગરમી વગેરે મટે. પાણીમાં ઘસી પાવું.

બાલક નિરોહી રહે. બાલ કવા-બાલ ગોડી.

૧=બાલ ચાતુ બેઠ=બાલકને તાવ, ઝાડો, ખાંસી, ઉલટી માટે મોચ, કાકડાસીંગ, અતિવિખતી કળી, પીપર, જેઠીમધ એનુચુરણ બનાવે ૧) થી ૪ વાલ રોજ ૩) વાર આપે.

૨=બાલકના સમજાં દરદો માટે કડુ સાફ છે, એનુ ચુરણ આકુના રસમાં મેળવી સુકવે પછી કુદનાના રસમાં સુકવે તેની ગોડી બનાવે, પાણીમાં ધસી પીએ, આ કોરીઆથી કડુનો ગુણ વધે છે.

બાલ ગોડીકા=બાલા ગોળી.

૧=કરીઆતુ, ગોડી દરડે, હીમજી દરડે, અમલનાસનો મર્ચ (મરમારાનો ગોળ) જેડી મધ, સુનામખી, ને કાળી દરાખમાં ગોળી વાળે, બે આની બાર ગોળી પાણીમાં ધસી પાએ તો તખીઅલ સારી રહે.

૨=ઝાડા, બિળતી, તથા ઉંઘમાં બકબકારા માટે બાલાગોળી—અનમો, ખારેક, કેસર અકક તોલો, દરડે ૨) તોં નળપદ્મ, મોચ રસ ૦૧ તો. અશીષુ ૦૧ તોલો, મધ અને નવતરી બખે તોલો લવંગ ૨) તોં એની બાજરી જેવડી ગોળી રોજ ૨) વાર ખવાડે.

૩=બાલકને રક્ષણ કરનારી માતા ન્યાં ન હોય ત્યાં દરડે ને બાલકની માતા સમજી. દરડેનું સવન રાખવાથી બાલકના અનેક વ્યાધી દુર થાય. સમજી બતના ફળામાં દરડે, તથા બેહરાં, અને આમળા, એટલાંજ ફળ છે જે અવગુણ નજ કરે.

૪=લવંગ, પીપર, એલચી, લીમોડી, મ્યુપીજ (મોરતા પીજ)ની રાખ સંભાગે મમ જેવડી ગોળી બનાવી પાણીમાં ધસી આપે તો તાવ, ઝાડો, બિળતી, કરમ નરમ પડે.

બાળકના ગાલ પંચોલા.

૧=બાળકના ગાલ પંચોલા—આ રોગ બાળકને થાય છે. ગાલ સુજી આવે છે અને તાવ ચઢે છે. તે માટે સોનાગેરં, સુંક, રાસના, અરણીના મુળ સંભાગે પાણીમાં વાડી લેપ કરે.

બાળકને ગોવરં.

૧=બાળકને ગોવરં આવે તે માટે—સુખડ, ઘાણા, દરડાં, બેહેડાં, આમળા લઇ પાણીથી ભરેલી ૧) ઘાષરમાં બીજી રાખે વરસ લાગે ત્યારે એ પાણી પાએ.

રેતાવ, ખાંસી, ઉલટીમાં અતીવિષ બચ્ચાં માટે ખાસ છે. માત્રા એક વાલથી બે વાલ સુધી મધ સાથે આપવી.

૩=અતિ વીધથી તાવ, ઉધરસ, ઉલટી, જાડા અને કરમનો નાસ થાય એ બાળકુંદવા છે. બાળકના સવળાં દરદ માટે સારો મલાજ છે=અતીવીધની કળી કઢવી હોય છે. તે બાળકના દરદ માટે સાધારણ અને ચોકકસ મલાજ છે.

બાથી ૧ વાલ મધ સાથે અપાય છે. નીચે મુજબ મેળવણી વધારે ફાયદો કરતા છે. અતીવીધ, પીપર, કાકડા સીંગ એનું ચુરણ બાથી ૧ વાલ મધ સાથે મેળવી રોજ બે વાર આપે તો બાળકના સવળાં દરદને ફાયદો આપે અને નુકસાન કાંઈ કરે નહીં. એ બાળક દવા નીર્ભય અને સર્વોત્તમ છે.

૪=અજમો ૧, હરદે, ૧. ખારક ૧, નયપૂળ ૧, મોચરસ ૧, અરીણ ૦૧, ફેસર ૧, મધ ૨ ભાગ, આ પ્રમાણમાં મેળવીને તેની ગોળી ૦૧ એનની બનાવવી. બચ્ચાંને ૧ આપવાથી બાળનિરોગી રહે.

૫=બાળક નિરોગી રહે—બાળક ૧) મહીનાનું થાય ત્યાં સુધી રોજ ૧) વાયરગનું ચુરણ મધ સાથે આપવું. પછી ૨) મહીનાનું થાય ત્યાં સુધી બે આપવાં. આ મુજબ દર માસે અંકક વાયરગ વધારીઆ જવું.

બાળકને ગાવડં.

૬=દરેક બાલકને ૧) વાર ગોઊડં આવે છે. પહેલાં તાવ દેખાય અને ૩) દીન પછી શરીરે ફુલ્લા થાય, તે ફુલ્લા બે ૨ દીવસમાં બેસી જાય તો જાણુને જોખમ સમજવો. પહેલાં હાથ યદે ને મરણ થાય. ગોઊરાની હતુમાં ૧ વાલ મધક બાલકને રોજ ૩ વાર ખવાડે. અને મધક શરીરે મસજે.

બાળક શરીરે ગળે-ફુર્જળ થાય તે માટે.

૧=ઉંબરાના ફળનું ચૂરણ, થોડાવજ સંભાગે ચુરણ બનાવી રથી ૪ વાલ મધમાં રોજ ખવાડવું.

૨=અસંધ ૧) તો. પાણીમાં મેળવી ચટણી કરવી. તેમાં ૧૬ તોા ફુદ્ધ, ૪ તોા ઘી નાખીને ધીમે ધીમે ઉકાળી ઘી બનાવવું. તે ઘી ૦૧ તોા અથવા વધારે રોજ બાળકને ખવાડવું.

૩=સંખાવળી અને ઉંબરાનું ચુરણ વાલ ૨ થી ૪ મધ સાથે રોજ બે વાર ખવાડવું.

૪-ઉપરાતા પાનનો અથવા ફળ રસ ધાવણમાં પાવો.

૫-ખસખસને દુધમાં વાટી રામડી કરી પાવી. આ રામડીથી ઝાઝા બંધ થાય છે. અને શકતી આવે છે.

૬-ખાળકને શકતી આવે, } તથા અને આસંધ સંભાગે
ખાળકને પુટી આવે. } લેવા, તેમાં ખરે એટલે ખજૂર
લેવો. તેના વડા બનાવી ગાયના ઘીમાં તળી ખાળકને યોગ્ય ખાવામાં
આપવા. વેસાતી ઘણા દાવસની વાસી બીસક્રાટ કરતાં આ વધારે ગુણ્ય
આપે છે.

ખાલક શરીરે ગળે-ખાળક મુકાનું જાય.

ખાલક દીવશે દીવસ ગળી જતું હોય તો ૧) તો. ચખ્ખાની
દાળને વડના દુધમાં પળાલી જાયમાં મુકવે. પછી ગિમરાના દુધમાં
મેળવી મુકવે. એમાં જાયફળ જનવંતરી, એલચી, એકેક આનીભાર
અને અરીમ વા વાસ મેળવી ચખ્ખા એવડી ગોળી બનાવે. ૧) ગોળી
ખાતાના દુધમાં પામે.

ખાલક તવાડ જાય.

ગિમરા (મુક્તર)ના દુધની ગોળીનું સેવન કરે, ખાલક તેમજ
મોટાં માણસ માટે પણ એ ઠસાજ છે.

ખાલક જનમથી નખળું હોય.

મળો, ગોખર આમળાનું ચુરણ ૨ થી ૪) વાસ રોજ ૩) વાર
સાફર સાથે ખવાડે. કુતાના પાણીમાં મીઠું નાખી તે પાણીથી રોજ
નહવાડે.

ખાળકનો ખોરાક.

૧-ખચ્ચાને દુધ જરૂરત ન થાય તો દુધ ઉકાળતી વખતે જાય-
ફળ અરધું ફાડ્યું ઉકાળવામાં લેવું. તે ફાડ્યું પાણીથી ઘાંઘ
સાફ કરી મુકવું. દર વળા દુધ ઉકાળતાં તે ફાડ્યું વાપરવું. બંધાને
સાંતી આપવાનો તેમજ ઉંઘ લાવવાના ગુણ્ય જાયફળમાં છે.

૨-ખચ્ચા માટે દુધ ગરમ કરવાની રીત નીચે મુજબ છે-ચાખ્ખું
પાણી વગરનું દુધ પસંદ કરી તેને સારી પેઠે ઉકાળ્યા પછી ખચ્ચાને
તે દુધ પાવાની દાસ રીવાજ છે. પણ દુધ ઉકાળવામાં પાણી દુધમાંથી
ઝીણું થાય છે અને તે ઉકાળેલું દુધ જાડુ થાય છે, એટલે તેમાં
ઝીણાસનું પ્રમાણ વધે છે. આવી રીતે ઉકાળેલું દુધ નખળાં ખચ્ચાને
નરખન થઈ શકે નહીં, અને ભારે પડે છે. માટે દેશી મીઠું બસામણ

કરે છે કે બચ્ચાં માટે દુધ ગરમ કરો તેમાં વધુ પાણી નાખીને દુધ પાતણું કરો, અને ગરમ એટલુંજ કરવું કે દુધની અંદર ઉપન્ય અથવા જંતુ મરણ પામે. દેશી વૈદ્યાની રીતે જો બચ્ચાંને દૂધ પાવામાં આવે તો મેલીન્સકુક અને દુધના દાબડાની જરૂર પડે નહીં.

૩-દુધ ઉકાળવાની રીત-૧ શેર દુધમાં ૦૧ શેર પાણી નાખી ધીમી આંચે ઉકાળી પાણી બાળવું. વાસણ ખુલ્લું રાખવું. વાસણ ચુલા ઉપરથી ઉતારવા પછી દુધને થોડી વાર દલાવવું. તેમાં જારી બંધાવા દેવી નહીં.

૪-માતાના દુધ જેવું બનાવવી દુધ-બ્યારે ગાય બેસતું દુધ બચ્ચાંને જરૂર પડે ન થાય તો દુધ શેર ૦૧, પાણી શેર ૦૧, સુગર એક મીટક ૦૧ તોલો મેળવી ગરમ કરી પાવું.

૫-વાસી દુધ અથવા સવારનું દુધ બપોરે ગરમ કરવાથી કોષવાર ફાટી જાય છે. તેનું કારણ એ છે જે દુધમાં પેદા થયેલા ખટાસને થોડી ગરમી મળે છે ત્યારે તે ખટાસ પાણી અને દુધને છુટાં પાડે છે. દુધ ગરમ કરતી વેળા જો ગરમી શરૂઆતથી વધુ હોય તો ખટાસની અસર દુધને ઉપર ચઢી શકતી નથી. માટે વાસી દુધ ગરમ કરતાં બાળવું ચુલામાં પેટ્રોલેથી મોટું કરવું. અથવા ખાલી વાસણને પહેલાં ખુબ તપાનીને પછી દુધ તેમાં નાખવું.

૬-પલાસમેન પાઉદર-મલાઈ કાઢી લીધેલાં દુધને ઉકાળી જરા ઘાંટું થાય એટલે ગરમ રેતીના ઉપર મુકીને બાળી ને છુટકા કરે તે.

૭-બચ્ચાંને દુધ જરૂર પડે થાય નહીં તે વેળા દુધ ન આપતાં અંગ્રેજ દાકરો જવના પાણીની ભલામણ કરે છે અને પછી જવના પાણીમાં ધીરે ધીરે દુધ ઉમેરવા કહે છે. અંગ્રેજ જવને ઠંડાણે દેશી ધસાળ મગ છે. મગના એસામણની ભલામણ વધુ કરે છે. બ્યાં જવ (ખારલી) ન મળે ત્યાં મગ દમલાયક મળે છે. અને તેનો ગુણ જરાએ ઓછો નથી.

આખા મગ વાચુરતા છે.

૮-સોય=સોયા (સોયા બીન્સ) એનો આકાર વાલના જેવો છે. સમજે ઠંડાણે મળે છે; ૧૨૦૦ તો ૨૦૦ સોયને ૨૦૦ સેર પાણીમાં બીજવી ૧) રાત રાખવા. તેને છુંદી અંદરનું દુધ કાઢવું, સોયાના દુધની જગ્યા વાસ આવે છે જે ઉકાળવાથી નીકળી જાય છે. ધાવણા બાદક આ દુધ પીસે. એ આદમાં પીવાય, ચુસ્તાનું પાણી એ દુધમાં નાખવાથી

એનું પનીર? બને; ૫) તોલા બીમાંથી ૬) તોલા પનીર બને. મેળવણી આ દુધમાં નાખવાથી દહી થાય છે. એ દુધને ઊકાળે તે જાભરો આવે; અને તર પણ થાય, એનું માખણ બને નહીં કારણ એમાં તેલી પદાર્થ છે. દુધ ઠાઠતા છુંછો રહે તેના બીસફીટ બને. સોયાબીન્સ કાફીની માફક બુંબાય, અને કાફીનું કામ કરે. (રીફીસ) બાલક જેના હાડકામાં ખામી હોય તેને એનું દુધ ગુણ કરે; એમાં ફાસફરસનું પ્રમાણ ઘણું છે.

૮-સાણુ ચાખાનો આટો, સાકર, પાણી અને થોડું દુધ, ઊકાળીને બાલકને પાએ, તો મેલીન્સ કુદની મરજ સારે. એમાં ધાપાણુ જરા નાખવા કામકે કહે છે.

બાળકનું પેટ ચટે.

૧-સંવતી ઓસામણનું પાણી ૧ તોલો રોજ પાવાથી બાળકનું પેટ ચટી આવે, અથવા પેટમાં દુખાવો થાય, તે બીમારીઓ સારી થાય.

૨-એલચી, ધાણા, વામવરંગ, અખરોટ અને કુદનો આ બધી ચીજો કરમીવાલાં બાળકને ફાયદો કરે.

૩-પેટ ચટે—બાળક મટોડું ખાય અને પેટ ચટે તો એક (એક જાતની માટી) બાળકને ખવાડે તો પેટ નરમ પડે.

૪-બાળકનું પેટ ભારે હોય તે માટે—ડીકામાલી અને કાલો ખોર પાણીમાં ધસીને પેટપર લગાડવો. દુટીની ઉપર લગાડવું નહીં. અથવા એળીઓ ગઉ મુત્રમાં ધસી પેટપર લગાડવો (દુટીપર લગાડવો નહીં. ઝાડો થઇ રોગ નીકળી જશે.

૫-બાળકને દુધ પચે નહીં તે માટે ગેંસિવેલ એક જાતનો કાંટાવાળો વેલો છે તે પાણીમાં ધસી પાવો.

બાલક ઓખરૂં-તોતરૂં.

તોતરૂં બોલવાનું સુધરે: હળદર, વેપ્પંદ, ઉપલેટ, પીપર, સુંક, જીરું અજમોદ, જેડીમધ, લી એનું ચાટણુ રોજ ખવાડે.

બાળકની દુટી મોટી થાય

૧-બાળકની દુટી મોટી હોય તે ઉપર દીવેલ અને મધ સાથે રોજની લગાડવા કરવું.

૨-આળકની દુટીમાંથી આંતરડું ફેખાય--એ માટે અખીસને ગુલાબ સાથે એકરસ કરી તેની લુગડાંની પટી કરી મુકે. અને તે પટી દુટીપર મુકે તો દુટી સંધાઈ જાય.

આલકની દુટી બહાર નીકળે.

૩-દુટી ઉપર ૩ મુકે તે ઉપર લાકડાંનો લુચ મુકે, દુટીની મગાઈ જેટલો લુચ મુકે. તે દાખે અને તેની ઉપર પલાસ્ટરની પટી વળગાડે, અથવા લુચને દાખેલો રાખે.

આળકના દાંત કુટે.

૧-દાંત અચ્ચાંને આવે છે તે વેળા બહુ વેદના થાય છે. કાખ-વાર લીલા ઝાડા બહુ થાય છે તાવ ખસતો નથી, અચ્ચું મુરદાલ થઈ જાય છે. અંગ્રેજ દવામાં સુડીંગસીરપ, ડીડીંગ પાઉડર ફેખામળ આપવામાં આવે છે. દેશી વઘડું બાળાવજની કલામણ કરે છે. બાળા-વજને પાણીમાં ઘસીને મેંદાના પારા ઉપર મસજે, અથવા બાળાવજનું આંગળીનું અચ્ચું ચુસ્યા કરે તો વેદના ઘણી ઓછી થાય છે.

૨-દાંત કુટે-અચ્ચાંના તેમજ (Wisdom teeth) મોટા માણસના દાંત કુટે અથવા પારામાં દુખાવો થાય ત્યારે, લીંબુનો રસ પારા ઉપર મસજે છે.

૩-દાંત કુટે તે દુખાવો થાય ત્યારે-ફેખાંના ફુલનો રસ મેંદાના પારાપર ઘસવા.

૪-દાંત નીકળનાં બાળકને થતી પીડા-બાળકને દાંત કુટતી વેળા તાવ, ઝાડા, ઉલટી થાય છે તે માટે ધાવડીના ઝૂલ, પીપર, આંબ-ગાનું ચુરણ. મધમાં મેળવી દાંતના પારાપર ઘસવું.

૫-અચ્ચાંના દાંત કુટે ત્યારે પેટ આવે, પારા ગરમ રહે, તે વખતે પારા ઉપર માખણ ચાપડવા કરવું.

૬-દાંત-અચ્ચાંને પેદેલા દાંત આવતાં તેમજ નોટાને છેલ્લાં દાંતો (Wisdom Teeth) આવતાં દુખાવો થાય ત્યારે મધ પારા ઉપર મસજવું.

૭-દાંત આવે ત્યારે ઝાડા થાય, તાણ આવે, દુખાવો થાય, ત્યારે ધાવડીના ઝૂલ, લીડીપીપર, આમળાના રસમાં મેળવી દાંતના પારાપર લગાડે.

૮-કાળીપાટ અને નરગંડીના મૂળ બધેને સાથે ચીટાળી ગળે આંધી રાખે.

૬=કાળીઆ સરસુના બીનો દ્વાર ગળે બાંધી રાખે.

૧૦=મકક. તોડમાંથી દોઢાં દોઢાં તે દોડાને બાળી દોઢાસો બનાવે ૧) ૨) વાલ પાણી બથવા જાસ સાથે ખવાડે, ઝાડા બંધ થાય.

બાળકને પીસામ બેંચાઈને આવે.

૧-બાળકને પીસામ બેંચાઈને આવે—બાળકને પથરીને લીધે પીસામ બેંચાઈ આવે છે એવું બાની લેવું નહીં, પણ દીવલ છદીપર મસળાવું તેથી પીસામ સાફ આવે.

૨-બાળકને ગરમી—બાળક જનમ્યા પછી ૧૫ દીવસમાં ગરમી પુટી નીકળે તો ગુલછરીના કણ, લગદર વાડી માખણમાં મેળવી લગાડવું.

૩-બાળકને ગરમી થાય તે માટે—બાળક જનમ્યા પછી ૧૫ દીવસમાં ફોલ્લાઓ થાય છે તે માટે ગરમારાનો પાલો દુધમાં વાડી છરીરે ચાલડવા.

૪=બાળકની ખાંસી મટે—પાન નાગરવેલનો રસ ૧૦ તો. મધ સાથે મેળવી ખવાડે.

૫-જનમેલા બાળકને કફ થાય ત્યારે—બાળક ધુરે છે, તે વેળા જાંઘરાના રસના બે ટીપાં અને મધ ૪ ટીપાં મેળવી તાળવે લગાડે તો કફ નીકળી પડે.

૬=ખાંસી ધાવતા બાળકને હોય તે માટે—૧ એલચી, લવંગ, લવંગના વજન જેટલો અજમો, એના ચુરણને ચેવલી પાનમાં મુકી બીડી બનાવવી. ૧ તોલા પાણીમાં આ બીડી ઉકાળવી, પછી તેજ ગરમ પાણી અને બીડીને વાટી તેનું પાણી ગાળી લેવું. તે પાણી એઆની બાર બાળકને દીવસમાં ૩ વાર પાવું. અને તેનો છુટો બાળકની માતાને ખવાડવો.

બાળકની દુઠ્ઠી પાકે-નાલિ પાકે.

૧-બાળકની દુઠ્ઠી પાકે ત્યારે બકરીની લોડી દુધમાં વાટી લેપ કરવો.

૨-સુખડ અને તજની બારીક ભૂજી દાખવી; એથવા પાણીમાં બસી લગાડવા કરવું.

બાળકને મુખારકી રોગ.

૧—બાળકનો મુખારકી રોગ—જેમાં પેટ મોઢું થાય, જગાપર સોજો આવે, પેટમાં ચાંદ થાય, પીસાળ પીળી આવે તે માટે—જેર ઝાડની અંતરજલ ૩ માસા લઈ દુધમાં ઉકાળી રોગ બે વાર પાવી.

બાળકની ગોળી મોટી થાય.

૧—બાળકની ગોળી મોટી થાય તો—દીવેલ ગોળી પર મસળ્યા કરવું.

બાળકને આંકડી આવે.

૧—બાળકને આંકડી આવે તો—લાલ કાંદો લાંબીને મુંધાકવે.
૨—અચ્ચાંને આંકડી—પીપળાની વડવાઈ સ્ત્રીના દુધમાં ચાર ઘસકરા ઘસીને પાવી. (ઇલાજ સારો છે.)

૩—વગ્ગર છુદીની માળા—અરીઠના બીને લીંબવા રાખે તે નરમ થાય તે વચમાં કાચું પાડે આ બીની માળા બનાવે. તે પોડા-એને શોભા માટે પેહેરાવે અને નગર ન લાગે એવા વીચારથી બાળકને પેહેરાવાનો રીવાજ છે.

બાળકને ક્રીડ થાય.

૧—બાળકની પીસાળની જગે ક્રીડ થાય તો—દીવેલ મસળવું.

૨—ઈંદ્રીનો ધુમટો સંક્રાયાય, બાળકની ઈંદ્રીનો ધુમટો સંક્રાયાય તે માટે, ૧ માણસે પોતાના મોઢામાં પાણી ભરવું. બાળકની ઈંદ્રી પકડી તેના ઉપર મોઢામાંના પાણીથી બેરથી પીચકારો મારવી. ૭) દીવલ આ પ્રયોગ કરવો.

બાળક જળદી બોલે.

૧—અકલગરાનું મુળાઈ મોઢામાં રાખવાથી ચણચણાટ લાગે છે, અને બોલવાનું ઉત્તેજન મળે છે.

૨—પોપટને આ મુળાઈ ખવાડવાથી તે જલદી બોલતાં શીખે છે.

૩=બાળકોને બાલકોના મુળનું આંગળાઈ બનાવી ચુસવા આપે તે બાળક જળદી બોલે છે.

૪=બાળક જળદી બોલે—પીપળાના ફળ, એટલે પેંપડી ખાવાથી ફાયદો થાય એનો પાક અથવા પેંડા કરી ખવાય છે.

૫=બાળકના મોઢાંની વાસ મટે—કરડે અને બદામ ધસીને ચટાડે.

૬=બાળક રોચે કરે—ત્રિફલા, અને લોડીપાપરનું ચુરણ ૧ થી ૩) રતી મધ અથવા લીમાં ખવાડે.

બાલક જલદી બોલે—બાલક ચાલાક થાય.

સરસવતી ચુરણ—ત્રિકટું, ત્રિફળાં, અજવાન, સતાવરી, વજ, બદમી, બારંગી, માલ કાકળી સંભાગે ચુરણ કરી યોગ્ય માત્રા મધ સાથે આપે તે બાલક બોલવામાં ચાલાક થાય.

બાળકને બેશુદ્ધી આવે—બત્રીસી બેસે—મેલાની થાય.

૧=બચ્ચું બેશુદ્ધીમાંથી શુદ્ધીમાં આવે—કોઈ કોઈ વાર ઝાડો કમળ હોવાના કારણે બચ્ચું બેશુદ્ધીમાં આવે છે તે વેળા ગરમ પાણીની પીચકારી સફરામાં મારવાથી ઝાડો થઇ બચ્ચું હોશીયાર બને છે.

૨=તીખમાં નામનું ઝાલડ ૪) કુટ ઊંચું થાય છે, નેપાલ અને જુનાનમાં એ હોય છે. એ ઝાલડ પાસે જો સુથે તે બેશુદ્ધ થઇ જાય છે, એનું મૂળ જો સુથે તે બેશુદ્ધ થાય છે; આવા બેશુદ્ધ થયેલા દરદીને નરત્રીયીનું મુળ સુંઘાડવાથી હુશિયાર થાય છે.

૩=દાંતની બત્રીસી બેસે તે માટે—મોરના પીછાંની રાખ મધમાં મેળવી દરદીને ખવાડે અથવા દાંતના પારા ઉપર ધસે. અથવા લવંગને લીમાં ધસી અગ્નિ કરે.

૪=મગ્ગટી આવે છે—મેલાની દૂર થાય—બેશુદ્ધીવાગાને કાંદાનો રસ સુંઘવાથી શુદ્ધી આવે છે.

૫=બેશુદ્ધી માટે—મરી, સુંઠ, પીપળ, સરખે ભાગે મેળવી એનો બારીક ભુકા કાગળની નળીમાં ભરી નાકમાં કુંકવાથી બેશુદ્ધ માણસ હુશિયાર થાય છે.

૬=તીજળાથી, પાણીમાં કુચવાથી અથવા સાપના દંખથી માણસ બેશુદ્ધ થઇ મર્યો હોય તો—ડોઝાં સીવાય આખું શરીર બીની માટીથી ઢાંકવું અથવા હાથ અને પગ માટીમાં દાટવા.

૧૧-પાણીમાં દુધેડું બેશુધ થયેલું સમજાવે. દુધીઆર થાય—
પાણીમાં દુધેડું બેશુધ થયેલાં દરદીને જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં
સોડા, મોઢાં પાણી રાખે અને શરીર પર મીઠું મુકીને આખું શરીર
બંધ કરે. આ મુજબ મટોડું પશુ કાઢ કરે છે.

૧૨-પાણી બેશુધ થાય છે (જાકો બંધ હોવાને લીધે)—ચારે
કપડાંથી ગાંભીરી કાઢી અને દોવેલ એની પીચકારી મારવી.

૧૩-વાયુથી બત્રીસી બંધ થાય—તેા ભવંગ, લીડીપીપર, ટંકનખાર
ફૂંડવેલો સંભાળે લઈ ડીકરાં પર ગરમ કરી ચુરણ પનાતી શીશામાં
ભરી રાખવું. ખપ પડે મધમાં મેળવી બત્રીસી અને પારા ઉપર
લગાડવાથી દરદી દુશિઆર થાય.

૧૪-બેશુધી બચ્ચાને—ઝાડા કમળ હોવાથી કાંઈ બચ્ચાને
બેશુધી થાય છે તે વેળા રેહાનના પાંતરાના રસની પીચકારી
સફરામાં મારવી.

૧૫-પાણી અને નવચાર સંભાળે બાદલીમાં ભરે ઉપર જરા
પાણી નાખે અને મુંઘાડે.

૧૬-અગતીકુમાર-પારો, મંધક, મરી, પીપર, અકલકરો, તજ.
સંભાળે ચુરણ કરી દાંતે ધસે, તેા બત્રીસી ખુલે.

૧૭-ધનુરાના બી, અને મરીની ગોળા બનાવે, તે પાણીમાં
ધસી અનજન કરે.

૧૮-પીપર ગાયના દુધમાં ધસી અનજન કરે.

૧૯-અજમેડ, મરી, ગોળ, આ ખાવામાં રોજ લીગે તેા
મુછાંનો રોગ મટે.

૨૦-બેલાની દરદી બકારો કરે તેા સમુદ્રના પાણીમાં ધસી
અનજન કરી.

બેહેરાટ—કાનના દરદો.

બેહેરાટ માટે—કાંદાનો રસ ૫, ટીપા કાનમાં રોજ નાખવાં.

૨-સુખડનું તેલ ૫, ટીપા કાનમાં નાખવાં.

૩-કાનનો બેહેરાટ જાય—હીંગ ૧ વાલ, સ્ત્રીના થાનના દુધમાં
ધસી ગરમ કરી તેના દસ ટીપાં કાનમાં નાખવાં.

૪-કાનનો બેહેરાટ બાળે—આંકડાના પાકા પાનને જરા
ગરમ કરી તેના રસ કાવાડી તેનાં ટીપાં કાનમાં નાખે.

૫-કાનનો બેહેરાટ બાળે—ઉંટનું મુતર કાનમાં નાખે.

૭-એહેરાટ જન્ય—બદામનું તેલ ૧ તોલો, સરદી ૦૫ તોલો, ઉકાળવું, પાણી બળી રહે ને માળી લેવું. તે તેલ કાનમાં નાંખવું.

૮-ધડપણનો એહેરાટ હોય તે માટે બદામનું તાજું બનાવેલું તેલ તોલો ૧, દાળ અથવા બાત સાથે રોજ ખાવું.

એહેરાટ થાય.

૧-સળગમ કાચું ખાવાથી એહેરાટ થાએ.

૨-કરીનાકર્નિ જન્યુક ધાતું ખાવાથી એહેરાટ થાય.

૩-નખનાં માણસને સરદી લાગવાથી એહેરાટ વધે.

બુધ્ધી વધે-યાદદાસ્ત વધે-મગજ શક્તી વધે.

૧-બુધ્ધી વધે—વજ બુધ્ધી વધારે છે. આગલા વખતમાં ખાતાઓ વજને ધીમાં રસી પીપળાના પાન ઉપર મુકી પોતાના બાળકને ચટાડતાં હતો અને એનું અથાણું બનાવી ખાના સાથે બાળકને ખવાડતાં હતાં, તેની મતલબ બાળકની બુધ્ધી વધારવાની હતી.

૨-યાદદાસ્ત શક્તી વધે—અધેડો, કુલ્લગજો, વાવડીંગ, હરડે, સંખાવલી સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલા રોજ ખાય તે મગજની નખનાં દુર થાય.

૩-યાદદાસ્ત વધે, મગજ સુધરે—સેરીલોખાન તોલા ૨૫, વજ તોલા ૨૫, મોઠ તોલા ૨૫, લીંડીપીપર તોલા ૧, સુંક તોલા ૧, મધ ૨૦, તોલા, ગજો સત્ત તોલા ૧, એ સર્વનો પાક બનાવી રોજ સહવારે તોલા ૧ અથવા વધારે ખાવો.

૪-મગજની શક્તી વધે—છોલેલી બદામના મગજ ૧) તો. એલેચી ૦૧ તો. સફેર ૦૧ તો. ગામનું ગી ૨) તો. આ સજ્જાનું ખીચણ કરી કલકના વાસણમાં ૧) રાત દારમાં ગળી ને સવારમાં ખાય. આ મુજબ ૧) અડવાડીંગ ચાંદુ ખાય તે ફાયદો થાય.

૫=છોલેલી બદામનો મગજ ૧૦) તો, એકથી દાણા ૫) તો પીસતાં, ખસખસ, દરેક ૫૦ તો એનું ચૂરણ કરવું. ગાયના દુધનો માવો ૧) શેર, સાકર ૧) શેર અને ઉપર મુજબ ચૂરણ મેળવી પેંડા બનાવી રોજ ૫) તો ખાવા.

૬=કેળાનો અથવા આમળાનો મુરખો રોજ ખાવો.

૭=ભુધી વધારવા વજ ૦૧ તો. દુધ અથવા ઘી સાથ ૨) મહીના ખાવો. જે ઉલટી આવે તો વજન ઓછું કરવું.

૮=લીંડી પીપરનું ચૂરણ ૦૧ તો. મધમાં ખાવું. ત્રીફળાનું ચૂરણ ૦૧ તો. ઘીમાં ૧) વરસ સુધી સેવન કરવાથી ભુધી વધે. ખાલ સફેદ થાય નહીં. આમડીએ કરચલી આવે નહીં.

૯=ખુદ્ધીવર્ધક—ખોરાકમાં ચોખ્ખા અને દૂધ ઉતમ છે. જાલાપાલામાં ખાહી, સંખાવલી, વજ, માલકાકણી, ભાંગરો, અધેડા, બાવચી મોચરસ, કેટકી, વાવડીંગ, આંખળાં, વિદારીકંદ છે. ઉપલી ચીજોમાંની કોઈપણ એક ચીજનું સેવન કરવું.

૧૦=કોષખી જાલાપાલાનું ઘી બનાવવામાં જીવું ઘી લેવું તેમાં. ભુધીવર્ધક ગૂણુ વધારે છે.

૧૧=આંખળાનું ચૂરણ ૧૬ તોલા ને લીલા આમળાના રસમાં મેળવવું. અને સુકવવું તેના વજન બરાબર ઘી, લાંડી પીપર જે તો. સાકર ૪) તો. મેળવી એક બરણીમાં ભરી રાખી આખું વરસ વાપરવું.

બળભુદ્ધી વધે—આમળા અને તલ સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૧૦ તો. લઘ મધ સાથ મેળવી, રોજ સહવારે ૧૪) દીન ખાવું.

જીઓ “ યાદદાસ્ત વધે, મગજ ખીલે. ”

મન સકટી ખીલે—યાદ શક્તી વધે.

૧=અડાયાંની રાખ ૧) મુડી ભરીને ૧) શેર પાણીમાં નાખે પાણી નીતરૂં થાય તે પીએ. ૬) માસ સુધી ચાકુ રાખે તો મનની સકટી વધે, કફ, અજીરણ, પિત્ત, હરસમસા ગુમદાં વગેરે ૫૬) રોગ દૂર થાય. તંદુરુ અવસથા થાય.

૨=લઘુ સરસ વતી ચૂરણ—વાયવરંગ, સતાવરી, સુંક, આસંગંધ ખોરાસાની વજ ઉપલેટ, જળભાંગરો, બાવચી, જીરું. વાળો, જેડીમધ સીંધવ, અડુસો, બહમી, સંખાવળી લીંમડાની, ગરપતી ગળો અધેડા એનું ચૂરણ (૧) ટાંક ઘી સાકર સાથ રોજ બેવાર ખાએ,

૩ મહ સરસવતી ચુરણુ—શીડીપીર, મરી, કેસર, નામકેસર, માલ કાકણી, લવંગ, અકકળ કરો, તજ, તમાલપત્ર, ચીની કપાળ, સાકર, જાયફળ, દરડે, આસંધ, ખોરાસાની અજમો, ઉપલેટ, ખાવચી સીંધવ, અડુશો, બ્રેહ્મા, સંખાવળી, મળો લીમડાની, અપેડા, મુંડ સતાવરી, વાયવડગ, એનુ ચુરણુ લી સાકર સાથ રોજ બે વાર ખાય.

૪-માલ કાકણીનું તેલ યાન તંતુને ઉત્તેજન આપે છે એનુ તેલ, તલના તેલ જેવું કાળું હોય છે. ખીજને ખાંડે અને પાણી સાથ ઉકાળે તો કાળા રંગનું તેલ નીકળે. બેરીબેરી દરદ માટે ઐ અક્સીર છે. પીસાય છુંટે તેથી સોળ નરમ પડે. ૧૦ થી ૩૦) ટીપા અપાય છે માલકાકણી સાથ લોખાન, લવંગ, જાયફળ, જવત્રી મેળવે તો વીરોધ યુક્ત આપે; (એનો અર્ક બનવા જોત છે.) અને સંધીવાને નરમ પાડે.

૫-માલ કાકણીના પીગેલા તેલને ૧) ત્રાંખાના વામણમાં રેખ કેળવે ખંધ કરે; તેને જમીનમાં છ માસ દાટી રાખે, તે જમીન ઉપર ડાંચરના ફાતરાં સળગાવી સેજ ચરમી આપે, તે તેલ ખાવામાં બેલું પેહેલે દીવસે ૧૫) ટીપાં (૧ માસો) રોજ ૧૫) ટીપા વધારે; ૪ થે દીવસે ૬૦) ટીપા થાય પછી વધારવાં નહીં પણ રોજ ૬૦) ટીપાં લેવાં ખોરાકમાં દુધ, મીઠાં વચરનું ભાત, રોટી, ખાવી, આ પ્રયોગ ૩) ૬) અથવા ૧૨ માસ ચાલું રાખે જેમ વધુ વાર ચાલું રાખે તેમ વધુ ફાયદો મળે. આગળના વખતમાં ગુરૂઓ પોતાના ચેલાઓને ૩) માસ ચુધી આ પ્રયોગ કરતા હતા. ધારણા અને સ્મરણ સકડીને વધારવાને એનામાં યુક્ત છે તેથી દીવાના દરદીને માટે માલકાકણીનાં ખીઆં ઉપયોગી છે.

૬-સરસવતી ચુરણુ—(બદનિમ્બ મંથમાં છે તે) આસંધ, વજ, ઉપલેટ, કાલો ભાંગરો, ખાવચી, અજમોદ, જેડીમખ સીંધવ, અડુસાની અંતર હાલ, બદમી, સંખાવળી, સંખપુષ્પ, ૧) ટાંક ચુરણુ સખરે લી સાકર સાથ ૭) દીન ખાય, ૨૧) દીન ખાવાથી ધણે ફાયદો થાય,

૭-માલ કાકણીનું ચુરણુ બે આની ભાર, ખીરભુટી ૧) જેના ૫મ ખેરવાં નાખેલા હોય તે સવાર સાંજ પાન સાથ ખાય. (ખીરભુટી એને વરસાદની ગાવડીઓ કહે છે, વરસાદની સરૂઆતમાં ખેતરોમાં નીકળે છે. જુઆના આકારનું હોય છે. મખમલ જેવા લાલ જલ્દા થાય છે.)

૮-જેઠા માસીનુ ચુરણુ બેઆની ભાર રોજ બેવાર ખાય.

૯-માલ કાકણી બે વાલ અથવા વધારે રોજ બે વાર ખાય. લાંબે વખત ચાલું રાખે.

૧૦—તમક તેજની ગોળી ખાએ (એની બનાવત મારે જુએ
“ ઉધ આવે ”)

૧૧—સરસવતી ચુરણ બ્રહ્મચારી આતમા રાંમનુ-મ્મદી, સંખાવળી,
(સંખ પુખી) માલ કાકણી, અક્ષ કરો, સુંક દરેક ૫) તો, અનીસુ,
ઉનાક, ગાવજીબાન દરેક ૨) તા, લવંગ, કાયા એલચીદાણા, વજ
ખુરાસાની, દરેક ૧) તો. એઆની બાર મધ સાથ અથવા માખન
સાકર સાથ રોજ લેવું.

બુદ્ધ કમી થાય.

૧=લકવાની કસરથી બુધ્ધી જડ થાય તે મારે ગામત્રમાં સોધેલા
જ્યેષ્ઠ ધીમાં તળેલો, અને મરી સંભાગનું ચુરણ ૬) વાલ સવારે ૧૫)
દીન ખાવું ૪) દીવસ ખાંચી રાખી ફરીખાવું. આ મુજબ ૪) દીવસનો
ખાંચી રાખી ખાયા કરવું.

૨=માથે બોળે બાયકવાથી બુધ્ધી કમી થાય. અથવા બાર
બુકવાથી બુદ્ધી કમી થાય છે. કમ બુધ્ધીવાળાં માણસ બોળે માથે
ઉચ્ચે, સ્ત્રીઓ બોળે માથે હમ્મેસ મુંક, ખરો મરદ માથે મુંક નહીં
કમ બુધ્ધીવાળો જ માથાપર ધપોમાયઃ ખરે મરદ આમાં બહુ જ
અપમાન લીએ માથાપર ધપ્યા મારવો, એથી એવું બતાવવું કે ધપો
ખાનાર કમ અકર્મા છે. જે કામ બુધ્ધીવાળો માણસ માંખી શકે નહીં.
બુધ્ધી ઘટે—ટીડા રાના મળવું સાક ખાવાથી બુધ્ધી ઓછી થાય.

બુદ્ધીવધે રમરણ શકતી વધે.

૧—સાનાના વરકનું ખાવું. ૧, પીપર ૧) વાલ, મધ સાથ રોજ ખાવું.

૨—ભાંગરાનું ચુરણ મધ સાથ બે આનીબાર રોજ લેવું.

૩—જામફીને લીધે બુધ્ધી ઓછી થાય તે મારે

૪—માલ કાકણીના બીજ ૧૨) અથ કચરાં કરી ગળી જવાં,
અથવા દુધમાં ખાવાં.

૫—માલકાકણીનું તેલ ૫) ટીપા દુધ સાથે રોજ ખાવાં.

૬—તજ, વજ, મોથ, ઉદરકાની, મરી સંભાગે ચુરણ બે આની
બાર રોજ ખાએ.

૭—તાજ નેટામાસીનું ચુરણ બેઆની બાર રોજ ખાએ.

નાસુર=ભગંદર.

૬=નાસુર સાથે થાય—યુવરનું દુધ અને સીધા મેળવી તેમાં
કા બેળી તે કાકડો નાસુરમાં મુકવા.

૭=નાસુર માટે—ગુગળ અને ચૂનો સંભાગે પાણીની સાથે મેળવી
૧૨માં મુક તે કાયદો થાય.

૮=નાસુર, ખરાય ચાંદા, થાન પાકે—તે ઉપર ગળીનું ચુરણ
તે કાયદો થાય અથવા કાચણના લાકડાને જાળી તેની ચખ
અથવા પુપ્પમાં મેળવી લગાડે.

૯=ભગંદર અને નાસુર માટે ખાવાની દવા—દરડે, બહેરાં,
ગળાં પીપર દરેક ચાર તોલા, એ સવને પાણીમાં છુંદી કે તા
ની ગોળી કરી ભગંદર તથા નાસુર માટે ગેજ એ વાર ખાયા

૧૦=ભગંદર માટે—પારસના ફળનો રસ ભગંદરની અંદર મુક
૧ રૂઝ લાવે છે.

૧૧=ભગંદર—નાસુર—આ દરદોની અંદર અકાસનું તેલ મુકે તે
ગલદી આવે.

૧૨=ભગંદર માટે ચરદુસાના પાંતરાં વાડી અંદર જરા મીઠું
૧ મેળવી કરી ભગંદરની ઉપર મુકવી.

૧૩=યુવર ખરસાની—(દાદગીઓ—તેતરીઓ—ગજુધીર) આ જાતનો
દવાના કામમાં વધુ વપરાય છે.

કંટારીઆ યુવરના દુધની માફકજ આ યુવરનું દુધ સિધા સાથે
તે ભગંદરમાં મુક તે રૂઝ આવે. અંદર તરી જતા શકે તે
સાથે મેળવીને પાતળા પીની જખમમાં મુક.

૧૪=ભગંદર માટે—ચરદુસાના મળીઆને પાણીમાં વાડી ભગંદર
ગેજ એ વાર મુક.

૧૫=ચાંદી, બદ, વીરકુટક, ભગંદર માટે—કડવા તુરીઆના બીનું
અને મુંડ અંકક તોલો પાણી ૧૬) તોલા તમ્બુ તેલ ૪)
એ મધમાં ઉકાળવું પાણી જાળી જાય તે તેલ દરદ પર
ફેરવે.

૧૬=ભગંદરની ઉપર કરંજની ઝાલ અથવા પંદડાની પોલીસ
૧ ભગંદરનું મહોડું પુરા ૧ જાય છે.

૧૭=ભગંદર માટે, ગલોડી (ચાર પાંચ જાતવર)નું તેલ ટાંચણી
મંદર મુકવું. ભગંદર રહેતે રહેતે સાથે થાય છે.

૧૩=ભગદર-પીનસ-માટે તરસાના હાડકાં પાણીમાં ધસી પાવાં અથવા ખીલાડીનું હાડકું ત્રીફળાં કાઢવામાં ધસી પાવું. તરસાના હાડકાં પાણીમાં ધસી નાંખમાં ટીપાં મુકવાં.

૧૪=નાસુર રત્તપીતનું સાડું થાય—પારો માસા પાંચ, હળદર માસા ૧૦, ઘી માસા ૩૦ તે સારી પેઠે મેળતી તે મલમ રત્તી સાથ મેળવી નાસુરમાં મુકે. તેની ઉપર સીંદુરના મલમની પટ્ટી મુકે.

૧૫=નાસુર સાડું થાય—આમલીનો ચીચાડો પાણીમાં ધસીને નાસુર પર લગાડે, નાસુરની અંદર મુંઝે તો વધુ ફાયદો થાય.

૧૬=ભગંદર માટે દલાળ-ત્રીફળાના કાઢવામાં ૧ વાલ ખેર સાલ, ૩ વાલ વામવરંગ, ૦૧ તોલો ઘી નાંખી દરદીને રોજ બે વાર પાયા કરવું.

૧૭=નાસુર, ગરમીના આગ્નરથી પગના નળાં પર પડે તે માટે દરદીને ૧૨ દિવસ બાજના પર સુવાડવો. નાસુરવાળો પગ શરીર કરતાં ૦૧ કુટ ઉંચો રાખવો. નાસુર ઉપર તાજાં દંડા પાણીના પોતાં મુકવ. બી સ ચાતુ રાખવો.

૧૮=ભગંદરને ફાયદો થાય—લીખોરનું તેલ અંદર મુકે તો જખમ પુરાય. અથવા લીમડાના પાન, તલ અને ઘઉંનો લોટ એની લેપડી કરી જખમ પર મુકે.

૧૯=ભગંદર માટે—ભગંદરવાળા દરદીને દરરોજ વરીઆળી સાંખા વખત સુધી ખાતી, અથવા વરીઆળી ઘીમાં સેકીને તે જુએ પટે ખાતી, વધારે ખાવામાં નુકસાન નથી.

ભગંદર-નાસુર માટે નીચલા ઈલાજો.

૧=કંટાળા હુઆર નું દૂધ મુકવું.

૨=માથુસના હાડકાં પાણીમાં ધસી અંદર મુકવું.

૩=પ.રત પીપળાના ફળનો રસ અંદર મુકવો.

૪=હળદર, આકડાનું દૂધ, સીંધલુણ, ગુંગળ, કરેણના મુળ, હંદ્ર જવ દરેક ૧) તો. તેની ચટણી કરતી તેમાં ૫) તો. તેલ અને પાણી ૦૧ શર નાંખી તેલ જાતારી તે તેલ છીદ્રમાં નાખવું.

૫=ત્રીફળાં, ૧ તો. પીપર ૧, ગુંગળ તો. ૫, એનું ચુરણ ૦૧ મધ સાથ રોજ ખાવું, અને લોહી સુધારવું.

૬=નાસુર અને ભગંદર-ચક્રઆતમાં ફેણી થાય તેને બેસાડી દેવા માટે લેપ ધગાડવો, વડના પાન, છંદનો જુકા, સુંડ, ગળો અને માટેા ઢીનો લેપ મુકવો. કુકલી ન વચરાઈ ગય તો પકવવી

જવખાર, સાજીખાર, ટંકજીખાર નાસુરપર મુકે તો તે ફાટે, અને મોં મોટું થાય. અથવા સુંડ, નરસવ, સાંટીડી, અને સરગવાના મુળની છાસ અને છાસ એ િ નદી પોરીશ બનાવી મુકવાથી નાસુર ફાંટી જશે.

૭=અમખેડીના તથા વડના પાન, ગળો, સુંડ, સીંધવ, છાસમાં લેપ કરી મુકવાથી વ્રણ રૂઝાએ છે.

૮=નમોતર, તલ, નેપાલાના મલ, મચ્છડ, સીંધવ, છાસ એનો લેપ થવાથી વ્રણ રૂઝાય

૯=લોહીવાળા અને વેડનાવાળા વ્રણ ઉપર તલ, લીમડાના પાન, જેડીમધ, દૂધ એનો લેપ મુકવો.

૧૦=નાસુર રૂઝવા માટે—લીંચાલુણ અને મધને મેળવી તેમાં સુરતની દોરી બોળી વમમાં મુકવી.

૧૧=કચુરાનું ચુરગ અને સીંદુર પાણીમાં મેળવી, ચટણી કરીને તેને સરસીયાં તેલમાં વધ પાણી નાંખી પકવવું. તે તેલ નાસુરમાં મુકવું.

૧૨=સસણની લેપડી મુકવાથી અંદરના જંતુ મરે. મરવાના પીછાંની રાખ, અથવા મસુરની દાળની રાખ, જખમપર દળાવે.

જીઓ “નાસુર”

ભસ્મક રોગ.

૧-ભસ્મક રોગ—અતિ ખાખા કરે તે. બાળક વર્ણ ખાય. પણ અંગ લીએ નહી તે માટે બાળકને ઘી, કેળાં ખવાડવાં.

૨-અધેડાના બી રાજ વાત અથવા વધારે દૂધમાં વાડી ખીર બનાવી ખવાડે જીઓ માગક બહુ ખાય.

ભસ્મક રોગ—ખાય ખાયને જીખ લાગે.

૧-૧) તો દીવલ દૂધમાં મેળવી થોડા દીવસ પીએ.

૨-ખા બાડાના બી ને દૂધ સાથ ઉકાળી ખીર બનાવીને ખાએ.

૩-ઘી, સાકર, પાકાં કેળાં ખાય.

૪-કમળ દાકડીની દુધમાં ખીર ખનાવી ખાવી.

૫-કમળ કુંળ દુધમાં પીવાં.

૬-કમરાના જમીનમાં મૂળ હોય તે કાપે તેનો રસ કાઢી પીએ.

૭-મયુર શિખા ઉપર કાઢીજીરી જેવા બો ચાય છે, જેમાંથી ઘોળો પદાર્થ નિકળે છે, તે બીને દુધમાં ઉકાળી પીવાથી ૨ માંસ ભુખ્યા રહેવાયે, અને શરીરે શક્તી થટે નહીં.

૮-અગ્નિકાના બીજની ખીર ખાએતો ધણા દીન ભુખ લાગે નહીં,
ભાવના આપવી=પત આપવા.

વસાણાને ભાવના આપવી એટલે. વસાણાનું ચુરણ કરવું, જે ચીજની ભાવના આપવી હોય તે ચીજનો રસ ખનાવી તે ચુરણ પગલે એટલો રસ નાખી, સુકાય ત્યાં સુધી ઘુટે ત્યારે ૧) પત આપો : એમ જાણવું.

ભાંગની કેફ ઉતરે-નિશા ઉતરે.

૧-નીશા ભાંગની ઉતરે—મન્યકળ ખાવાં અથવા ૦૧ તોલો તુઅરની દાળ પાણીમાં વાટી ખાવી.

૨=થોડો દાઢ પીવાથી ભાંગની કેફ કમી ચાય.

૩-ભાંગની કેફ ઉતરે—દહીં અને સાકર ખાય. મળાછ અને સાકર ખાય. ચાલુ ગરમ ગરમ પીવાથી કેફ તરત ઉતરે છે.

જુએા “ નીશા ઉતરે ”

ભુતજ્વર.

ભુતજ્વર—મૃત્યુ મુખીના કુત્ર દાનમાં રાખવાથી ફાયદો છે.

બેદવાયુ.

૧-બેદ વાયુને દીપ્તિ અંગ વાસ માંરે તેનો છલાજ—દરેક દાડ-મડીનાં કુમળાં પાતરાં, લીમડાના પાતરાં, આંખાના કુમળાં પાતરાં સંભાગે લેવાં તે બધાનું મીઠા ૪ તોલા લાઇ બસેર પાણીમાં ઉકાળી ૦૧ શેર પાણી રહે તેમાંથી અરધુ અરધુ દીવસમાં બે વાર પીવું. રોજ તાજું બનાવવું.

૧-બેઠવાયુ (મોઢું જે માંસ તે) કીરો-સાંખ આસિ બાજીને
બરમ કરીને અડધાના મોઢાના રસમાં ખાળ કરીને ૨-અથવા ૩
વાર અથવા સાત સાતમાસી બેઠવાયુ મરી જાય છે.

૩-બેઠવાયુ મટે—પીપરલીટી, જલ્દી, આમળા, વાલ્મીકી,
સાકળામરે સંભાળે, મેળતી મેઘાંથી ના તોલે બજન કરીને વાલ્મીકી
સાથ મેળતી રાજ સહવારે ફાંકે ઉપરથી પાણી પીએ.

ભરનીગર.

ભરનીગર—ગુમડાં કુટે અને પાછાં બરામ તે માટે બોંયરીમ-
ણીનાં પીળા ફુલ છુંદી લેપડીની વચ્ચે કાણું પાડી તે કાણું ગુમડાંના
મે ઉપર મુકવું અથવા ભરનીગરનું મોં ખુલ્લું રાખી આસપાસ પીળાં
ફુલનો લેપ કરવો.

બીલામું ઉટે.

૧-બીલામું કુટી નીકળે ત્યારે—તર, દુધ અને માખણની
મેળવણી કરી લેપ કરે.

૨-બીલામાનું તેલ—બીલામાને સેદેજ મરમ કરવાં એક ચાળીમાં
મુકી તે ઉપર બીજી ચાળી મુકી ઘણા જોરથી દબાવું કરવું તેથી
તેલ નીકળશે.

૩-બીલામું ચરીરે ઉટે ત્યારે—બેઠેડાં પાણીમાં ધસી લગાડવાં.

૪-બીલામું ઉટે ત્યારે દુધના શીષુમાં તલને વાટી લેપડી કરી
મુકવી અથવા ચારોળીના દુધમાં તલ વાટીને લેપડી લગાડવી.

૫-બીલામું ઉટે-બળતરાં બળે—એ ઉપર આમલીના પાંતરાં
છુંદી બાંધવા.

ભુદણી-ચાંદુ પગે થાય.

૧-પગે ભુંડણી થાય એટલે પગના નળાપર ચાંદુ પડે, માઉસ
દેખાય અને રસી ગળે એ માટે બાવળતી છાત્ર પાણીમાં ઉકાળે,
તે પાણીથી જખમ ધુએ અને પછી જોરડીના પાનની લેપડી ચાંદા
પર મુકે.

૨-એણી બનાવવાની રીત—સહવારે હાંતણુ પાણી કર્યા પહેલાં એણીના પાનને એકબીજાના લગ સાથ વાટે અને એણી બનાવે.

૩-ચાંદા સારા થાય—૧૦૦ વાર ધોમલા લીમાં મુકાસ્સીય અને કાંઈ સંજાએ લઈ, એણી લગાડે.

૪-એણી બનાવવાની રીત—પમના નંગા ઉપર ગ્રાળ ચાકું પડે છે, માઉસ દેખાય છે અને રસી મળે છે. મોરચુથી ડીકરાં ઉપર ગરમ કરી તેની લુરી તે ચાકું ઉપર લગાડી તે ઉપર કાળા મલમની પટી મારે.

ભુખ કમી થાય.

૧-ભુખ મરી જાય—ગોખરાંના બીજ પીસીને આટો કરે. કુકમાં આંગળાં બીજની આટામાં બોળે અને ચાટે તો ભુખ મરે.

૨-ભુખ બંધ પડે—દેહેજ જાહડના બી અથવા પાંતરા કુકમાં ભરી પીયે તો ટેક ચડે, ભુખ બંધ.

દેહેજ જાહડના કુલ મમરાં જેવાં થાય છે તેના દાણા ખસ ખસ જેવા થાય છે. તેને ગોખરાં, ગંભે તથા ભરેમંદી મુરતના લોક કહે છે. દોષ બીજા વ્યસનની ટેવ આ દલાળથી મટે.

૪-ભુખ કમી થાય—લીમડાના પાંદડાં ચાવવાથી ભુખ મારી જાય છે. જંગલના સાધુઓ ભુખ ઓછી કરવા તે પાંદડાં ચાવે છે.

શીતળાના દરદીને લીમડાની કુમળી પાતરી (કુમળા પાન) અને જેદીમધનું છાકું ઘસી પાણી સાથે તેની ગોળી બનાવી ૧ વાર જેટલી ગોળી દરરોજ દાણા દેખાય ત્યાં સુધી આપવી. આથી દાણા બહુ નીકળે નહીં, અને પીડા ઓછી થાય.

ભુખ વધે-અજીરણ મટે-ખોરાક પચે.

૧-ભુખ વધે-મોટે રવાદ આવે—લીંબોળી અને લવંગ પાણીમાં ચાટીને પીએ.

૨-ભુખ વધે—લીંડીપીપર ૧) તાલે, પાણી ૧૦ તોલા ઉકાળી રાત્રી તાલે રાખી મધ સાથે પીવું.

૩-ભુખ લાગે—સાકાંબાર મધ સા આપે.

૪-જુખ લાગે--શીલુનો રસ ૦૫ તોલો, આદુનો રસ ૧ તોલો, સીંધાલુણ ૬ વાલ મેળરી ખાવાની ૧) કલાક આગળથી પીવો.

૫-અમની દીપન ગોળી--સુંક ૧ ભાગ, ચંપક ૨ ભાગ, દીર્ઘજવ, મરી, સીંધર એકેક ભાગ મેળરીને એની ગોળી કરી ખાવી. શરીર મરમાવે આવે. જુખ લાગે, પાચન શક્તિ વધે,

૬-જુખ વધે--સુનામખી મધ સાથે રોજ ૦૧ તોલો, ખાતી.

૭-જુખ લગાડે, અછરજી તોડે, લેડેજત વધે, મોંઢાનો વાસ દૂર કરે--સુનામખી ૫ તોલો, હરડે તોલો ૨, સંચર ૦૫ તોલો. એલચી તેલો ૦૧ એને કુરી, કપડાંદ કરી, કાપી મારે. વજન ૦૧ થી ૦૫ તોલો,

૮-જઠર, અને આંતરડાના વ્યાધી મટે-ખેતરોની ખુલ્લી દવા ખાવાથી એ વ્યાધી ઘટે છે અને જુખ વધુ લાગે છે,

૯-આધેતુ પાચન થાય, ઝાડો સાફ આવે-વડનચકં મીઠું, ખારા ઘોડાનું મીઠું, લાલ મીઠું, હરડે, વરીઆળી, અને સુનામખી આ ચીજોની મેળવણી ખાવામાં લીએ.

૧૦-પપાઉં પાકું ખાવાથી ખોરાક જરૂર પત થાય છે. એ વનને ગરમ છે.

૧૧-જુખ લાગે--જે માણસને જુખ નહીં લાગતી હોય તેણે ખાવાના વખતની ૧ કલાક આગળ પીવાય એટલું પાણી પીવું. અરધા કલાક દીધોળા ઉપર દીચકા ખાવા અથવા દીચકાવાળી ખુરશી ઉપર દીચકા ખાવા. આ ઇલાજથી જુખ લાગે છે.

૧૨-માંદગી ભોગવ્યા પછી ખોરાક તરીકે મગ ખાવાની લક્ષમણ થાય છે; અથવા કડોળમાં એ દક્ષકા અને પચી શકે તેવો ખોરાક છે. મગનું ઉકાળેલું પાણી નખળા માણસને પીવામાં અપાય છે.

અપવાસ કીધા પછી હોજરી નખળો પડેલી હોય છે ત્યારે દક્ષકા ખોરાક તરીકે મગની ખીચડી ખાવામાં અપાય છે.

કડોળની જાતમાં મગ વણા ઉમદા છે. કોણ ખી દરડી મગ ખાઈ શકે છે. મગનું એસામણ પીએ તો જરાએ નુકસાન નથી તે ખોરાક તરીકે કામ કરે છે. દુધની ગરજ સારે છે.

૧૩-જુખને વધારે--સમુદ્રફળ ૦૧ તોલો કપાસના પાતરાંના રસ સાથે ખાવું.

૧૪-જુખ લાગે--સાજખાર ખજૂર સાથે ખાવે.

૧૫-ભુખ લગાડે—૦૧ તોલો સુક અને ૨ વાલ મીઠું મેળવી ખાધા અઘાઉ ફાકી મારે તો ભુખ લાગે, જીભમાં સ્વાદ વધે, મળું સાધ થાય.

૧૬-ભુખ લાગે—અજમો, સુક સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો ચુરણ મધમાં મારે.

૧૭-હિરકાતી વેળાના પાન હિરના કાન જેવાં હોય છે, ફળ નાના ગુંબરા જેવાં હોય છે. કુળ ગુમાષી રંમના છે. એના પાન માંથી દૂધ નીકળે છે. એના પાન ચોળવાથી કાકરીના જેવો વાસ નીકળે છે.

ખોરાક પાચન થાય—હિરકાતીના પાનનું દૂધ ખાવાથી ખોરાક પચે છે.

૧૮-ભુખ ધણી લાગે—અલ્પ પીપળાના ફળનું ચુરણ ૦૧ તોલો ખાવામાં લેવું.

૧૯-ખોરાક પચે. ભુખ વધે—કુદનો ખાવાથી ખોરાક પચે.

ભુખ લાગે—અમલસારા મધકનાં તેલની એક સળી પાન સાથે ખાધ તો ત્રણ શેર અનાજ ખાઈ જવા જેવી ભુખ લાગે તેલ બનાવવાની રીત જુઓ “મધકનું તેલ”

૨૦-ભુખ લાગે—મીઠી આવળના પાંતરાંનો બુકો દાડમની કળીના રસ સાથે સંભાગે મેળવી ૦૧ તોલો ખાય તો ભુખ ધણી લાગે એમાં નુકસાન કંઈ નથી.

૨૧-ભુખ લાગે—કડુ ખાવાથી ભુખ છુટે છે. એ વેલાયતી જે નશીઅનના મુળીઆનો ગુણુ ધરાવે છે. (કાળી કુટકી જુદી ચીજ છે તેને Hellebore કહે છે.)

૨૨-ભુખ લગાડે—આકડાના ફુલ, પીપળ, પીપળીમુળ, સીંધાલુજી દરેક ૨) તોલા, અકલગરો, લવંજ દરેક ૧) તોલો અને ૦૧ શેર પાણીમાં ખરળ કરી અને ચણા જેવડી ગોળી બનાવી ખાવી. જેમ ખરળ ધણા દીવસ કરે તેમ ગુણુ વધે છે.

૨૩-ભુખ વધારવા માટે, રોજ બે વાર દરાખ પાકખાંવા (જુઓ દરાખ પાક=દરાખ આસવ,)

૨૪-ભુખ વધે—ગોળ સાથે સુનામખી ખાવી.

૨૫-ભુખ વગે—૦૧ તો. કાળી મુસળી, એલચી સાથે ખાય. અથવા ૦૧ તોલો કપાસના પાન અને નીમક સાથે ખાય,

૨૬-ભુખ ધણી લાગે—સીંધવ તોલા ૨) હરડેનો દળ તો. ૬, ચીતરાં તોલા. ૩) પીપર તોલા. ૪) એનું ચુરણ ૦૧ અથવા અરધો તોલો રોજ સહવારે ખાય.

૨૭=બુખ લગાડવા માટે, અજરબ માટે—ત્રીફલું (મરી, પીપર, સુંક સંભાગે) ૩ થી ૫ વાત્ર પાણી સાથે ખાવું.

૨૮=સમુદ્ર મીઠું SSS Salt, બુખ લગાડે છે, તરસ લગાડે છે. ઇન્દ્ર મીટ-ટ તાવ અરોગ સાથેની હોય તે માટે મીઠું ખાવામાં આવે છે.

૨૯=ખાધેલું પાચન થવું ન હોય તો આમલીની ઉપરની જાલની રાખ ૧) માસા રાતરે ખાવી.

૩૦=બુખ વધારવા માટે સંધિય અને લીંબુના રસમાં અઠિલી સુંકવું ચુરણ ૦૧ તોલો ફાંકે,

૩૧=દરાખ આસવ ૧ તોલો પીવા.

બુખો “અરજન” ખોરાક પથે.

મલમ રૂઝનો—મલમ પકવવાનો.

૧=મલમ પકવવાનો—કાપરેલ શેર ૧, રાગ તોલો ૩, મોરચુ તોલો ૧૧ ઉપર મુજબ પાણી સાથે થાળીમાં મસળી મલમ બનાવી વાપડવો.

૨=રૂઝવાનો મલમ—સંકેદો ૫ પદ્માભાર, મીઠું ૦૧૧૧ પદ્માભાર ગાયના ઘીમાં પકાવી આગરી કરી મારે તો દરદોને રૂઝવે.

૩=મલમ રૂઝનો—મીઠું ૧) લાગ, મધ ૪) લાગ ગરમ કરી મલમ બનાવવો. સાદા મલમને બદલે આ મલમ વપરાય છે.

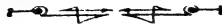
૪=પીડાનો મલમ—ઘી ગરમ કરી અંદર રાગ નાંખી મલમ કરવો.

૫=મલમ રાગનો—ર.ગ શેર ૦૧, મીઠું તેલ ગર ૦૧, રતાં-જરી તોલ ૩, પાણી શેર ૩. થાળીમાં રાગ અને તેલ નાંખી થોડાં થોડાં પાણીથી મસળે. પાણી સકળું અંદર પથે તે રતાંજરી મેળવવી.

પારાનો માખનીઓ મલમ—મધુ મલમ.

હાડાની ખાક ૨) લાગ, એરંડોની મીઠ ૪) લાગ, પારો ૧) લાગ મેળવે તો મલમ બને.

મગજની બીમારી-મગજે વાઇ-મગજે નબળાઈ- મગજે ફેર-મગજે પુટ્ટી.

૧-મગજનો વાયુ-મસ્તક - વાયુ—આકાના પાંદડા પાન માથા ઉપર બાંધે.

૨-મગજને શાંતિ માટે—સંખાવળી, જ્વહી, તુલસી, બીલીના પાનની ચાહ બનાવી રોજ પીવી,

૩-સતાવરી અને આસનનું ચુરણ ૦૦ તોલા દુધમાં ખાવું.

૪-પીત છાતીપરતું, ફેર, ધુમરી સારી થાય—સુટી બદામના બીજ ૧) તોલા, સાંદર ૦૦ તોલા સાથે વાટીને રોજ સહવારે મળસકે ખાય.

૫-જ્વહીના પાલાનું ઘી બનાવવાની રીત—૫ તોલા પાનરાંનો રસ, ૧ શેર ઘીમાં ઉકાળી તે ઘી રોજ ખાય તો મગજની બીમારી ટળી જાય અને મગજની ભમરી મટે, તથા મગજ બગડેલું સુધરે.

૬-ભમરી માટે—જ્વહીના પાનનો રસ માથે લગાડવા.

૭-મગજ ખસેલું હોય તે દરદાને—ધંતુરાના પાનનો રસ, ૦૦ થી ૦૦ તોલા પીવામાં આપવો. અથવા ધંતુરાના ૪ બી ખવાડવા. ધંતુરો મગજની બીમારી ઉત્પન્ન કરવાનો ગુણ ધરાવે છે. છતાં મગજની કોઈક બીમારીમાં આ ઇલાજ કામ લાગી શકે. “ઝેર ઝેરને મારે” “ગરમી ગરમીને મારે.” આ રીત મુજબ આ ઇલાજ ફાયદો આપે.

૮-મગજ વાઇ, મગજે નબળાઈ માટે—અજમા અને ફેર-માની અજમા દરેક ૦૦ શેર, સંચળ ૦૦ શેર, વરીઆળી ૫ તોલા એએને છુટ્ટી ગાયના મુતરમાં ૭ વાર પત આપવા. તેનું ચુરણ સાંદર સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું. ખટાસ અને તેલ બીજકુલ ખાવું નહીં.

૯-મગજની નબળાઈ માટે—અજમા અને ખસખસની મેળવણી ખવાય છે. એ અડગરી, લાંફણ, મગજની નબળાઈ, ધુમરી અને ગર્જવાળી સ્ત્રીઓની આકારીને ફાયદો આપે.

૧૦-મગજની બીમારીને ફાયદો કરે—કપાસનો મગજ ૦૦ તોલા પાણીમાં ઘુટીને રોજ ૧ વાર પીવાડવો.

૧૧-મગજે પુટ્ટી—ધામણાનું ચુરણ-(નાગમળા ચુરણ) સુંઘવામાં આવે તો મગજને પુટ્ટી મળે છે.

૧૨-મગજને પુઠી મળે, હીસટરીઆને ફાયદો આપે—તોફાન
જરમ ૧ ભાગ, જટામાસી ૪ ભાગ, દીંગ ૪ ભાગ એની એક
વાલની ગોળી બનાવી રોજ ૧ ગોળી ૩ વાર ખાવી.

૧૩-મગજ સુધરે—ગુલાબજાસ્તીના કંદુનું ચુરણ ૦૧ તોલો
દુધમાં પીએ.

૧૪=૧૫-મગજ સુકાય તે માટે—૦૧ શેર ગાયના ઘીમાં એક
તોલો છુંદેલો નાગકેશર ઉકાળી ધી બનાવી નાકે લગાડે.

૧૬-મગજ શાંત થાય—કપાસીઆનું તેલ ૭ દીવસ માથે લસે.

૧૭-મુઠ્ઠાં, ચીતલબ, હેઝી, મગજ ફરે, ખ્યાન રહે નહીં.
માટે—ધમાસાના ઉકાળામાં ધી નાંખી પીવું. ૦૧ શેર ધમાસો,
અને બશીર પાણીને ઉકાળવું. ૦૧૧ શેર રાખવું તેમાંથી ૨૧૧ તોલો
કાઢવો ધી સાથ રોજ ૩ વાર પીવો.

૧૮-મગજ ગળે—તે માટે ધોરમુળાનું ધી નાકે સુકવું.

૧૯-મગજની બોમરીવાળાને જ્વરોના પાલાનું ચુરણ ૦૧
તોલો મધમાં આપવું અથવા કોદરાના મગજ ૦૧૧ તો, અને
કક એઆની બાર આપવું, અથવા શંખાવળીનો રસ ૪) તો, અને
કક એઆની બાર આપવો.

૨૦-ફર આવે તે માટે—સતાવરી ૨ તો, ધી ૪ તો, દુધ ૪)
તોલો એઓને ઉકાળી ધી બનાવવું. તે ધી ૨ તો, ખાવું.

૨૧-માલકાકડી ૮) ભાગ, સુંક ૮) ભાગ, અજમે ૨ ભાગ,
એનું ચુરણ ૦૧૧ તો, ગોળ સાથ ખાવું.

૨૨-મરી સાકર તે ધી ચાટવું.

૨૩-બદામ, ધી, માકર, ગરમ કરી ખાવું.

૨૪-સુંક ખાવી અને પાણીમાં ધસી અજન કરવું.

૨૫-ગળો સત્વ દુધમાં પીવું.

૨૬-મગજ સુકાય તે માટે સુખડને પાણી સાથ ધસવું. તેમાં
શાકર મેળવી શીશીમાં ભરવું. ખપ હોય ત્યારે વારંવાર સુંધવું.

૨૮-ભમરી આવે તો વાએવડંગની માળા કરી કાને બાંધવી.

મગજે વાઈ, ફર, ચકકર નરમ પડે—સુંક એકલી, અથવા મંભાએ
જવંગ મેળવી તેનું આખે અંજન કરે.

માથાની ભમરી—(Vertigo) લગધરની લેપડી માથા ઉપર
સુકવી અને બાંધી રાખવી.

૨૯-ભમરી મટે, હાથ પગના બળતરાં મટે—મરી શાકર અને
ધી ચાટે તો આ દરદોને ફાયદો થાય.

૩૦=મગજે ભમરી તથા વાયુ માટે સુરમો આંજો તેથી કાયદો થાય.

૩૧=મગજે વાદ—ધ્યાન બરાબર રહે નહીં—હજાર અને શકિર દરેક ૦૧ તોલો પાણી સાથે દીનમાં ૨ વાર ખાતી.

હીમજી હરડે તોલા ૫) ને ૧) શેર પાણીમાં ઉકાળાને ૦૧ શેર રાખી તેના ત્રણ ભાગ કરવા. ૧) દીનમાં ૩ ભાગ લેવા.

૩૨=ભીલામાનો આસવ—ભીલામા શેર ૧૦, ગોળ મણ ૦૧૧, પાણી મણ ૩, બાવળની જાસ શેર ૭, મરી શેર ૦૧, ખેડેડાં શેર ૦૧, અશીણ તોલા ૫;—

પ્રથમ ભીલામાને પાણીમાં ૩ દીવસ ભીજવવાં, એથે દીવસે તેમાં બાવળની જાસ નાખવી, પાંચમે દીવસે તેમાં ગોળ નાખવો, પછી છઠે દીવસે ઉપરો બધો મસાલો અને મધ શેર ૦૧ નાખી ચુલે ચઢાવવું.

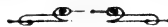
અરથો કલાક ઉકાળાને તેમાં લવંગ ૧૧૧ તોલો, જવંત્રી ૧૧૧ તોલો, વજ ૩ તોલા, કસર ૧ તોલો, કર્તુરી ૧ તોલો, ગુલાબનું અત્તર ૧ તો. મેળવી, ફરી શેડીવાર ચુલાસ ઉપર ઉકાળવું. પછી તેને ગાળાને એકમાસ બંધ રાખવું. એમાંથી ૫ તોલા સહવાર સાંજ લેવું, આથી ગાંડા માણસ સારા થાય છે.

ભમરી મગજે ચકરી.

અડાયાની રાખ અકડાના દુધથી ભીજતી જાયમાં ચુકવી, છીકણી તરીકે સુધે.

જુઓ ' વાઈ મગજે ' ' મગજે નખલાઈ '

' ઘેલાપણ ' દીવાનાપણ=મુઠ્ઠાં.

મગ વિકાર.

૧=મગ વિકાર મટે—પેટ ભરી ગરમ પાણી પીવું.

૨=પેટમાં બાસ ગયો હોય તો અનેનાસ અથવા જાંબુ ખાવાથી તે ગાંડા વાટે નીકળી જાય.

૩=નળબંધ વાયુ, જળાંદર માટે—૦૧ શેર ઘઉંના આટામાં ૦૧ શેર ચુઅર કનતારીઆનું દુધ મેળવી શેડી બનાવે, તે શેડીનું એક પડ ચેરવે અને એક કાચું રાખી, તેનો બુકા કરે, ૦૧૧ તોલો જુકા મરમ પાણી સાથે ખાંતો.

૪=મગની પીડા દુર થાય—મરી અને શકિરનો કાઢવો પીવો.

૫=માલકનો મળ બંધ વાયુ નરમ કરવા આંકડાના પાન ખાસી પેટપર મુકે.

૬=નળબંધ વાયુ માટે—મુલો સહવારે જુએ પેટે ચાલી ખાય.

૭=સસણ અને આદુ દરેક ૭ શેરની કાતરી કરી ૪૦ દીવસ તડકે અને દારમાં રાખી તેને ખરળ કરે. પછી જરા ઘી લગાડી તડકે મુકવું. આ મુળ્યમ ફરી ઘી લગાડી ખરળ કરે. આ મુળ્ય ૨૫ દીવસ તડકે મુકવું. આખરે એનું વજન પાશેર રહેશે. તેમાંથી ૧૧ તોલો વજન લઈ ચેવસી પાન સાથે રોજ ખાવું.

૮=ગરમ ગરમ ઘી, પીવાય એટલું ત્રણ દીવસ પીવું. રાત્ર પેટ ભરીને ગોળ ખાવો. બીજું કાંઈ ખાવું નહીં.

૯=મળ સુધ્ધી થાય—વાયવરમ અને અજમાનું ચુરણ ૧૧ તોલો મધમાં આપવું.

૧૦=મળ છુટે—સસદ્રકળ અને દરડે પાણીમાં ધરીને પીએ.

૧૧=જુઓ ‘ મળ બંધ વાયુ, ‘ નળ બંધ વાયુ. ”

મરદને શક્તી વધે.

૧=મરદને શક્તી પુરૂષાતન માટે—એક શેર આદુની જીણી કાતરી કરી તેને ઘીમાં તળી જુડતાં મધમાં સાત દીન રાખવું અને આદુ રોજ ૧ તોલો ખાવું.

૨=મરદને શક્તી મધે—સફેદ જુગડાને આંકડાનાં દૂધમાં સાત વાર પટ આપવા પછી કાળા જાંબુનાં ઝાડની અંતરજાલના રસને પટ ૧ વાર આપવો. આ જુગડાને ઘીમાં તળવું, એની પટી કરીને નખળી નસ ઉપર બાંધવી તે પાતળી નરમ આંમડીને લાગે નહીં. લાગે તો જાગરો પડે. ત્રણ દીવસ પટી નસ ઉપર બાંધવી. ન્તે ગરમાંવા અને અગન લાગે તો પટી કઢાડી નાંખવી, નહીં તો ફોફાઈ/આ પડે. જુગડું તલતાં ઘી વધે તેમાંથી એક વાલ ભાર ઘી લઈ પાન સાથે મેળવી ખાવામાં લેવું. એકવીસ દીવસ સુધી અજમાયારી રહેવું.

૩=શક્તી આવે—કાંદાનો તથા આદુનો રસ, મધ, એકેક તોલો ઘી ૧૧ તોલો રોજ ખાવાથી નખલો પડેલો પુરૂષ પાછો બને છે.

૪=ઢીલા પડેલા મરદ માટે—એકસેકટ નકસવામીકા ૧૫ ઝેન, એકસેકટ કેનેબીસ ઇનદીકા ૧૫ ઝેન, એકસેકટ અરગટ ૧૫ ઝેન એની ત્રીસ ગોળી કરવી. એક ગોળી સહવાર સાંજ લેવી. ઉપરથી દૂધ પીવું.

૫=પુરુષાતન— કાંદો લીમાં વધારી લાલ કરી ખાધાથી શક્તી વધે છે.

૬=મરદને શક્તી આવે—ગાયનાં પીત્તાના રસમા લીલી હળધર ને સાત પટ આપે એટલે સાત વાર બીજવી સુકવીને મરદ ખાય તો શક્તી વધે.

૭=શરીરે તાકાત માટે—અશીષુ ૦૧ તોલો, લવંગ ૩ તોલા, કેશર ૧ તોલો, નયફળ ૨ તોલા, સફેર ૦૧ શેર. આ ચીજો પાણી સાથે મેળવી વટાણા જેવી ગોળીઓ બનાવવી. ૧ ગોળી સાંજે અને બીજી સવારે ખાવી અને તે ઉપર ૦૧ શેર દુધ પીવું. મરમી ઘણી જાણાય તો લીંબુનું શરબત પીવું.

૮=ઝેહેર કચરા—ઝેહેરી કચરા—આ ઘણીજ ઉપયોગી ચીજ છે. એનો ભુકા ખાવામાં આપે છે, શરીરની શક્તી માટે ગણેા જાણીતો ઇલાજ છે. મરદને શક્તી વધારે છે, લકવા તથા શરીરના બીજા લોચા ઢીલા પડી ગયલા હોય, મગજના દરદ હોય, ઝાડાડો અને પીસાબ આપોઆપ થતી હોય, ખોરાક ખાધેલો પાછો નીકળી જાય, ઝાહડાની કબજામાં, અને મીઠી નીસામ હોય તે માટે ઘણા લાંબો વખત કચરા વાપરવો પડે છે.

કચરાનો ભુકા—કચરાને ગાયના મુતરમાં ઉકાળવો. તે કુલે ત્યારે ઉપરની ચામડી કઢાડી નાંખવી, બે ફારની વચ્ચે જીની જીલ્લ હોય છે તે કઢાડી નાંખવી, પછી કચરાને સુકાવા દેખને દાંવલનો હાથ ચાપડી ઠીકરા ઉપર સેકવા, ખળવા દેવા નહીં. લાલ થાય ને ભુકા કરવો.

જુઓ “ નસદીળી પડે ” “ પુરુષાતન ” શરીરે શક્તી
“ વિચ વધે.”

મન શક્તી ખીલે—યાદદાસ્ત વધે—બુધ્ધી વધે.

૧=યાદદાસ્ત વધે—યાદદાસ્ત શક્તિ માલકાકણી વધારે છે, જેમ નયફળ, આમળાં, ખસ્ટા, બદામ, લી, કાંદાનો મુરખો ખાવાથી યાદશક્તિ વધે છે. તેમ જ માલકાકણીથી વધે છે.

૨=શુદ્ધિ માદસકિત વધે છે—માલકાકણીનો વેલો થાય છે તે માદદાસ્ત વધારવાનો ગુણ ધરાવે છે.

૩=મગજ પુષ્ટી—ધામણાનું ચુરણ સુંધવામાં આવે તો મગજને પુષ્ટી મળે છે.

૪=મનશકિત ખીલે— માલકાકણી (જ્યોતિષ્મતી) નું તેલ ૩ ટીપાં એવલીપાનપર લગાડી ખાંચે અથવા માલકાકણીના બી નંગ ૫) પાન સાથે મેળવીને ચાવી નળ તો શુદ્ધિ વધે અને મનશકિત ખીલે,

૫=બેગ્ગને શાંતિ આપે—નુકમે કાઢતી ચાદખનારી રોજ પીવી જુઓ “ આદદાસ ” “ બુઢોકમ ”

મરડો, આમવાયુ—અતિસાર—ઝાડા થણા થાય—સંગ્રહણી.

૧-મરડો મટે—કમજબાન મટે—નરસ મટે—ઈસપગોળ ના તોલો ખાંડ ના તોલો મેળવી, ફાફી મારી ઉપરથી પાણી પીવું. ૫) તોલો ઇસપગોળ અને ૧ શેર પાણી મેળવી ના કલાક રહેવા દેવું. પછી લુગડાંએ ગાલીને સાકર સાથે મેળવી ૩) તોલો પાણી પીવું.

૨-મરડો—આવરના મુળ અને ડાંખળી વચ્ચેના ભાગની છાલનો બુકો ૧) વાલ દહીં સાથે ખાવાથી મરડો મટે. ને આંતરડાનો જખમ ફાય છે.

૩-મરડો તથા ગળાનો સોનંત—જણા કરમદાં જેવા ફરીના નાના મરવાનો બુકો તોલો ના. સાકર તોલો પાંચ દીવસ લેવાથી મરડો મટે છે. તથા બેટેલુ ગળું ખુલે છે. આંખાના માદારને ચુસવાથી પણ બેટેલુ ગળું ઉપડે છે.

૪-આમ વાયુ—એમાં કમ્મર, પીડુ અને ખરડો દુખે ત્યારે ખજુર ના શેરને પાણીમાં ભીંજવી એળાને તેનું પાણી ગાળીને પીવું એ મુજબ સાત દીવસ પીવું.

૫-મરડો મટે—ઈસપગુળના બીઆં, ના થી ૧ તોલો. લાલ ખાંડ સાથે ફાકવાથી મરડો મટે, લોહી બંધ થાય.

ઈસપગુળ એક તોલો, સાકર અરધો તોલો, પાણીમાં અરધો કલાક ભીંજવી દરરોજ એકવાર પીવું. લોહી બંધ થાય અને મરડો સારો થાય.

લોહીના ઝાડે થાય તો ઇલગુળ ના તોલો સેકીને છુંદીને દહીં સાથે ખાવો. ઝાડામાં અગન લગતી હોય તો સાકર સાથે લેવી.

૬-મરડો મટે—હૃદયને બુજીને સાકર સંભાગે મેળવીને તેમાંથી ના તોલો ફાકી દીવસમાં ૩) વાર ખાવી.

૭-હોંગ ખાવાથી મરડો થયો હોય તથા પીસામ અંધ થઇ હોય તો દરદીને વધારતું જીરું સુંઘાડતું અથવા ખવાડતું.

૮-મરડો—સરદી લાગવાથી મરડો થયો હોય તો ચાર પાંચ તોલા સાકર સહવારમાં કુખે પેટે ચાવી ચાવીને ખામ જવાથી મરડો મટે છે.

૯-મરડો—મરડા ઉપર અકસીર હલાજ દીવસ છે. આંતર-ડાનો કચરો કાઢી નાંખી સાફ કરે છે. દીવસનો બુલામ ખમ્યાને નીર્ભયપણે અપાય છે. સાથે આદુનો રસ નાખે તો ડા પડે નહીં.

૧૦-મરડો—અતીસાર—જાયફળ, અરીજુ, ખારેક સંભાગે લમ્પ પાનના રસમાં ઘુંટી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી તેમાંની ૧ ગોળી દીનમાં ૩ વાર જાસ સાથે ૭ દીન ખાવી.

૧૧-આમ, જળસ દુર થાય—જૂના ગોળ સાથે સુંકે ખાવી.

(નવો ગોળ ભારે અને ગરમ છે.)

૧૨-મરડો-લોહી-પડવાળો ઝાલડો—કરનલ આર. રોગટસન કહે છે જે તજનો બુંદા બે આની ભાર (૩૦ ગ્રેન) આપવાથી ખડુજ ફાયદો થાય છે. જે સાથે ૫) ગ્રેન સંજોલ આપ્યું હોય તો ખડુ જલદી ફાયદો કરે.

૧૩-મરડાને માટે—ઝાખાને ત્રણ વાર ધાવા. મુકવી. દુધ સાકર સાથે પકવી ખાવાથી મરડાવાળા દરદીને ફાયદો થાય છે.

૧૪-સંઘ્રહણી—મરડા માટે ઝોયમીજીરું તોલા ના દહીં ના શેર સાથે મેળવી દીવસમાં ૩ વાર ખવાડે.

૧૫-મરડો લોહી સાથનો—ગુળદાવડીના ફુલનો બુંદા ના તોલો માળાં તાજન દહીં સાથે ખવાડવાનો આ હલાજ અકસીર છે.

૧૬-મરડો—અરણીની જાલનું ચુરણ ૪ વાલ, અરીજુ ના રતી મેળવી ૧ વાલના વજનની ગોળી બનાવી તેમાંની ગોળી ૧ દીવસમાં ૩ વાર પાણી સાથે ગળવી.

૧૭-અરીજુ ૧ ભાગ, આકડાના મૂળની જાલ ૨ ભાગ એની ગોળી ૧ વાલની આદુના રસમાં બનાવે. આ ગોળી ૧ મધ સાથે રોજ ૩ વાર લીએ; પાણી ઉપરથી પીએ નહીં પણ ઘી સાકર ખાધ તો વધુ ફાયદો થાય.

૧૮=મોરસરી (બોલસદી=બાલેસરી=બાલી) ના ઝાડના બીયાં પાણીમાં બેસી પાનથી મરડો મરડો ૫૨

૨૦=મરડો મટે—જીણી હરડે દીવેલમાં તળેલી ૧) લાગ કાચી હરડે ૧) લાગ મેળવે અને ૦ા તોલો અથવા વધારે ખાચ

૨૧=મરડો સારો થાય—સુવાનું ચુરણ ૦ા શેર અને ૧) શેર બજીનો મેદા મેળવી તેની શેટી કરી દરદીને ૩) થી ૭) દીન ખવાડે

૨૨=મરડા માટે—વજનામના ટીકચરનું ૧ ટીપું પાણી સાથે દર ૦ા કલાક પીવું. ૧ કલાક થયા પછી ૧ ટીપું પાણી સાથે દર ૧ કલાક પીવું.

૨૩=મરડો—સફિર તણ ચાર તોલા સવારે ચાવીને ખાવાથી મરડો મટે છે.

૨૪=મરડાની, ઝાડાની ચુંક—સુંક લીમાં તણ ખવાડે અથવા સુંકના ઉકાળામાં દીવેલ નાંખી પીવેથી ચુંક, સુળ, બીટ વગેરે તેજાન બેસી જાય છે.

૨૫=અતિસાર અને આમ મટે—ઉંચરાના દુધનાં પાંચ ટીપાં ખાંડ સાથે ખાવાં.

૨૬=સંઘ્રદણી, વારંભવાર ઝાડડો થાય તે માટે—૧ તોલો એખરેહ દહીં સાથે ખવાડે.

મરડો માટે—પેદપર રાદનું પલાસટર મારવું,

મરડો માટે—સેફેલી વરીઆળી ૧) તોલો, વમર સેફેલી વરી આળી ૧) તોલો. સાકર ૨) તોલા એનું ચુરણ ૦ા તોલો દીનમાં ૩) વાર ફાકી ઉપરથી પાણી પીએ.

૨૭=ઝાડાનું લોહી નરમ પડે—સુંક તોલો ૦ા. દુધ સેર ૦ા, પાણી શેર ૧) અધું પાણી બાળી ગાળીને પીવું.

મરડો—સંખજી ૦ા તોલો, ૦ા તોલો સફિર સાથે ફકે, યા દહીં સાથે ખાચ. અથવા ધાણા વરીઆળીને સંજાગે જુલુંને સફિર સાથે ખાચ.

૨૮=મરડા માટે—૦ા તોલો સંખજીને મલાઇ અથવા માખણ સાથે મેળવીને ખાવું.

૨૯=મરડા માટે—હરડે તોલા ૪ા, વરીઆલી તોલા ૪ા, હસખજી ૬ા તે લીમાં સેફીને જુકા કરી, તેમાંથી એક તોલોના ફાકી મારી પાણી પીએ.

૩૦=મરડા માટે—હીમજી હરડે નંગ ૧૧ ને ખોખરી કરી મરમ પાણીમાં ભીંજવી, ઉપરનું પાણી કાઢી નાંખી નીચલા ઠરાને સફિર સાથે ખાવો. પેટનો દુખાવો, લોહી, સીમીટ બંધ થશે.

૩૧=મરડા માટે ૫) તોલા હીમજી હરડે થીમાં તળવી, અને પાંચ તોલા કાચી લેવી તે બંનેને સાથે કુંદી તેમાંથી ૦૫ તોલા દીવસમાં ત્રણ વાર ખાંડ સાથે ફાકવી.

૩૨=લોહીના ઝાહદા બંધ પડે—આમલાનો ડુરબ્બો ૩ તોલા સહવાર સાંજ ખાવો અથવા આમળાનું ચુરણ ૦૧ તોલો થીમાં મેળવીને છુખે પેટે રોજ ૩ વાર ખાવું.

૩૩=મરડો સારો થાય—ખસખસ, દીવેલમાં તલેણી હીમજી હરડે, થીનો હાથ દધ સેડેલી વળીઆળી, એલચી દરેક ૦૧ તોલો, અફીણ ૦૧ વાલ એનું ચુરણ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલા ચોખાના ધુવણમાં રોજ ૩ વાર ખાવું.

૩૪=મરડા માટે—ખસખસ અઢી તોલા ખોખરી ફરવી તેના ઉપર ૨૦ તોલા ઉકળતું પાણી નાખી ઢાંકવું, કુંડ પડે ને ગાળી લેવું. તેમાંથી બે તોલા પાણી સાકર સાથે રોજ ત્રણ વખત પીવું.

૩૫=ઝાડા, મરડો, મીઠી પીસાળ—એ માટે ખાવળના મુંદરનું પાણી પીવામાં લેવું અથવા ખાવળના મુંદરના પાણીનું સરખત બનાવીને પીવું.

૩૬=ઝાડા વાટે લોહી—મુંદરનું પાણી પીવામાં આપવાથી ઝાડા વાટે પડતું લોહી અટકે છે.

૩૭=રક્તાતિસાર, લોહી સાથના ઝાડા—ખાવળના કુમળા પાનનો રસ ૧) તોલો, મધ ૧) તોલો, દુધ તોલા ૫), ઘી ૧) થી ૫) તોલા મેળવીને પીવાથી બંધ થાય છે.

૩૮=ખાળકને અતિસાર—ખીસ્લાનો ગર, ધાવરી, વાળો, લોધર, પીપર, સંભાગે મેળવીને છુકો કરી તેમાંથી બે વાલ દીવસમાં ૩ વાર ખવાડવું.

૩૯=સંઘ્રાણી માટે ખીસ્લાનો ગર, મુંદ દરેક ૦૧ તોલો, ગોળમાં મેળવી દીનમાં ૩) વાર ખવાડવું.

૪૦=લોહીના ઝાડા અટકે—ખોરડીની લાખ તોલો ૦૧ થી ૦૧૧ મધમાં ચાટે તો રક્તપ્રાપ અટકે, અથવા ખોરડીની અંતર છાલ તો ૦૧ અથવા ૦૧૧ વાટી દહી તથા સાકર સાથે ખાય તો લોહી બંધ થાય.

૪૧=અતિસાર માટે—જોડીનું મુળ ૦૧ તોલો, ફાંસડીનું મુળ ૦૧ તોલો દરેકને રાહાલ એઆની બાર અને સાકર સાથે ખાવું.

લોહીનું પડવું—કાઠ વાર ધણું મરચાં ખાવાથી લોહી નરમ પડે છે.

૪૨+૪૩-મરડો-ફુપ ગરમ કરી તેમાં લીંબુનો રસ નીચવવાથી પાણી
છુટું પડે છે તે પાણીમાં સાકર નાખી પીવાથી મરડો સારો થાય છે.

૪૪-મરડો અને ઝાડા માટે બાવળની પાલીનો રસ અથવા
છાલની સાથે પીવામાં આવે છે. બાવળની છાલનો ઉકાળો પીચકારી
તરીકે વાપરવાથી પરમે વગેરે બીજા બીમારીને દૂધદો કરે છે.

ઝાડાનું દરદ મટે, મરડો મટે-કુમળાં બાવળના પાતરાંનો રસ
૪) તોલા ત્રણ દીવસ સુધી દહાડામાં ૩ વાર પીવા.

૪૫-મરડો, ઝાડા-એને માટે બાવળની કુપળને પાણી સાથે
છુદાને તેનો રસ પીવામાં આવે છે. અથવા પાંદડાના ઉકાળાની
પીચકારી સફરામાં મારે છે.

૪૬-ઝાડા છુટવા, મીઠી પીસાળ-ઝાડા છુટે તથા મીઠી
પીસાળ હોય તે માટે પાંચ તોલા બાવળની છાલનો ઉકાળો દીવસમાં
૩ વાર પીવા.

બાવળની છાલ ૪ તોલા, પાણી રોઝ ૧૧ એને ઉકાળીને ગાળી
નાખવું એટલે ઉકાળો બને છે.

૪૭-મરડો, આમવાયુ માટે-અરદુસાના પાન અને સાકર
અંકક તોલો ૬૬ દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ.

મરડો-અતિસાર-રકતપીત્તીસાર.

૪૮-આડાના મુળની છાલ ૧૬) ભાગ, શુદ્ધ ૮) ભાગ ગવ-
ખાર ૪) મોથ ૮) અરીસુ ૪) ભાગ એની ગોળા બે રતીની બનાવે.
૧) ગોળા રોજ ત્રણવાર લીએ. સડાઆતમાં દીવેલનો ગુલાબ લેવા.
આખા સવાય બીજું કંઈ ખાવું નહીં.

૪૯-લોહીવાળા ઝાડા અને મરદા માટે અડુસાના પાનનો રસ
થણો સરસ ઘસાજ છે.

૫૦-કઠાની છાલ જેવું બીજું દેસી ઔષધ મરદાનું લોહી બંધ
કરવા માટે એકબી નથી. (હરેકેકયુના જેવું કામ કરે છે.) કઠાના
ઝાડની છાલ તે કઠાછાલ, તેના બી તે દંડજવ એમાં કાપળી નુકશાન
કરતા ચીજ નથી; નાના બાલકને આપે તો અડચણ નથી. કઠાછા-
લનો ખાર વધુ ગુણુ આપે છે.

૫૧-આ ઇલાળે બાલકો માટે રામબાણુ ઉપાય છે. એનો
બીજાનો બનાવી દવા તરીકે પીવાએ.

૫૨-વડના કુમળા પાન (કુપળો) સાકર સાથે ખાએ.

૫૩-કોડીએ લોખાણ અને અશીણ સંભાગે ૧) વાલ ચુરણ આય. અથવા એ બધેને ગરમ કરે, એક રસ થાય ત્યારે ૧) વાલની ગોળી બનાવી ખાય.

૫૪-જયકળ, જાવંતરી, કેસર, અશીણ સંભાગે ઉમરાના દુધમાં ચણાદી જેવડી ગોળી બનાવી ખાએ.

૫૫-કાળા ધતુરાના ખીની સજવણ રાખ (એટલે કાયલો) ૧) વાલ મધ સાથે ખાય તો સોજવાળો અતિસાર મટે.

૫૬-એ તોલા આદુને ચીરવું વચમા ૨) વાલ અશીણ મુકવું. કુટપાતની રીતે પકવવું તેનું ચુરણ એ વાલ રોજ એ વાર આપવું.

૫૭-મરડાસીંગ, હરડે હીમજી, વરીઆળી, સુંક સેકીને સંભાગે ચુરણ કરે. મોટા માણસને પથી ૧૦) વાલ તેમાં દીવેલના ૧૫) ટીપા મેળવી ગરમ પાણી સાથે આપે રોજ ૩) વાર. લોહી સાયના ૫૦) ઝાડા રોજ આવતા હોય તેખી અટકે.

૫૮-ઘી રૂ. એ ભાર, મેઠી રૂ. ૦૧ ભારને કાદવના વાસણમાં વધારવી તેમાં ૫) શેર હાસ વધારવી, જુના (૪ વરસના) ચાખા ૧૦) તોલા તેમાં નાખી ખીર બનાવે, તેમાં જીરું, હળદર, સંચળ ૦૧ તો. દરેક નાખે, રોગીને એ ખીર સવાય ખીજું કાંઈ ખાવાનું આપે નહીં તો ૭) દીનમાં સંત્રહની મટે.

૫૯-હીંગ, કાડો, તુણસીના લીલાં ખાન, અશીણ સંભાગે એની મગ જેવડી ગોળી કરે ૨) ગોળી દીનમાં એ વાર આપે સરખાતમાં ગરમ દુધ સાથે દીવેળનો જુલાળ લીએ.

૬૦-મોચરસ ૦૧ તો. દહી સાથે ખાય.

૬૧-દસખચુળ, વરીઆળી, હીમજી હરડે કાદવના ઠીકરામાં સેકે ૮) વાલ ચુરણ રોજ ૩) વાર ખાય.

૬૨-મંત્રણી માટે દાર્દ ધલાજી લાગુ ન પડે તો નીચે મુજબ કરે. હીંગ, રૂમી મસતકી, ચુંગળ અકેક માસા, અશીણ ૪) રતી, ખારક એ લેવી, ખારકને દુધમાં ભીજવી રાખવી દરીઆ કાઢી નાખવાં તેમાં ઉપલું ચુંચુ ભરવું. ધઉનો લોટનું તે ઉપર ચઢાવી જાણના મંગારમાં બાકવું તેની મગ જેવડી ૨) ગોળી સવારે દહીના મઠા સાથે ખાય. દવા ખાધા પછી ૧) કલાકે ૧) તો ૦ માખન દરદીને આપવું.

૬૩-ગળો સત્વ, ૧) વાલ ગુંદર ૨) વાલ મોરચુ ૧ રતી. એની ૬) ગોળી બનાવે ૧) ગોળી દર ૩) કલાકે ખાય.

૬૪-ચુઅરનુ કુખ દુડીએ ચોપડવું, કુદલા કોકે, અગન ખળે તો
લી ચોપડવું મરદા, સંગ્રહણી અટક.

૬૫-સુંકે ધીમાં સંક્રી રાતી કરે, સભાએ માંકર મેળવી વા
તો. ખાય તો અમતકારીક ફાયદો થાય.

૬૬-જીવ જે પાટડીઆ ઉપર મારે છે તેની કાલી રાખ જે
વાલ દહી સાથે ખવાડે, લોહી, પડે પડેના ભયંકર મરદો સારા થાય.

૬૭-સુંકે અને ગોળ ખાવાથી, આમ, (જળાસ) મટે.

૬૮-જા કતા મરડા માટે, સુંકે, નયકળ સભાએ ૨) થી ૪
વાલ ધીમાં નેક. મધ સાથે ખવાડે.

૬૯-પગવારા કોટા આરંભેડીકનુ કામ કરનાર ચાક, સુંકે, લીરા-
દખણુ, નયકળ નુજી ૨) વાલ ખાલકને આપે.

૭૦-કરણું ઉભી ચીરે, ૧) રતી અશીળુ અંદર સુકી, ગરમ
કરેને ખવાડે.

૭૧-અંકાલની છાલનો ઘસાડો મધ સાથે આપે.

૭૨-સુરણુ સુરણુ ધીમાં તળી ખવાડે.

૭૩-વડની વડવજ આખાની કુણુ સાથે વાટીને છાસ સાથે ખાય.

૭૪-બેલ આમળીના પાન ૧) તો. ખાય, આમ, વાયુ મટે.

૭૫-લગ્નદાની મીઠાં દહી સાથે ખવાડે જાડા મટે.

૭૬-મરડા અને લોહી માટે કુમકરા, સાકર, સંગ્રહકું સંભાળે.
••• તો. ખાએ.

મસા શરીર પરના ખરે-તલ શરીરપરના મટે.

૧=તલ તથા મસા જતા રહે-ધાણુ વાટીને લેપડી કરી મુકવી.

૨=શરીર ઉપરના મસા માટેના અકસીર દલાજ-ચુનો પાન
ઉપર લગાડીને તે ઉપર ખાવાના કાંઠા ભભરાવી તેની ખીડી વાળી
મસા ઉપર ઘસવાથી મસા તરત નીકળે છે. પાનનો દાંડો, જે દાંડો
પાન ખાતી વેવા કાલાડી નાંખાય છે તે દાંડાનો ચુ-છોજ બહુજ
અકસીર છે અને તે મસા ઉપર ઘસવાથી મસા તરત
નીકસી નય છે. મસા નિકળ્યા પછી તે ખાડામાં કાથો, ચુનો સુકે
છે. આ દલાજ અકસીર છે.

૩+મસા શરીર પરના ખરી પડે-ફટકીને દાંડામાં મેળવાને
શરીરની ઉપરના મસાને લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૪—મસા શરીરપરના ખરી પડે—કાંદો ૦૧ તોલો, ધુળવેલો પાપડીઆખાર ૧) તોલો, ચુનો ૧) તોલો મેળવી મસા ઉપર મુકે તો મસો ખરી પડે.

૫+૬—મસા શરીરપરના ખરી પડે—સંચારો અને કળીચુનો પાણી સાથે મેળવી સળીથી લગાડે.

૭—ખરસતું મટે—મસા શરીરપરના નિકળે—સુરોખાર, ટનકન ખાર, ખડીઆ ખાર અંકક પેસાભાર, ચુનો ૧) પાર્શ્વભાર, મેળવી પાણી સાથે પીછીવતી લગાડે. આ લગાડવાથી અગન બળે છે.

૮—મસા શરીર પરના ખરી પડે—આતસપર ધુળવેલો સંચારો અને કળીચુનો સંભાગે મેળવવો અને કાંદાના રસમાં મેળવી મસા ઉપર વગાડવો.

૯—શરીરપરના મસા ખરી પડે—મીઠું પાણીમાં મેળવીને લગાડવા હરે.

૧૦+૧૧—શરીરપરના મસા સારા થાય—કળી ચૂનો દીન ઉગને ૧ વાલ ખાય તો મસા જાય. ચૂનો અને સંચારો પાણીમાં મલમ કરીને લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૧૨—મસા, રકતપીત, ક્ષય—શાક અને અથાણા તરીકે ગીલોડાં ખવાય છે. કડવાં ગીલોડાના રોપાનું મુળીયું પાણીમાં ઘસીને પીએ તો ક્ષય, રકતપીત, અને મસાના રોગ સારા થાય છે.

મસા—કડવી ગીલોડીના પાંદડાનો રસ અને ચુનાનો ગાંગડો મેળવી મસા ઉપર દશ મીનીટ લગાડવાથી મસો ઘસાઈ જશે. આસ-પાસની બીજી જગ્યાએ આ લેપડી લાગે નહીં. જે લાગે તો બીજી ચામડી ખરાબ થાય છે.

૧૩—મસા—શરીર ઉપર થતાં જીણા મસા માટે અખેરીનો છોડ છવતો હોય ત્યારે તેના કાંટા આતવારે લાવી તે વતી ૧) મસો કઠારે તો બધા મસા નીકળી જાય એવું કંદેવામાં આવે છે.

મસા માટે અખેરીઆનો કંદ આતવારે લાવી મસા ઉપર ઘસે તો શરીરપરના મસા નીકળે છે.

૧૪—આકડાનું તેલ મસળવાથી શરીરપરના મસા મુકાઈ જાય છે. ખસ તથા ખરસતું મટે છે.

૧૫—મસા—અધેડાનો ખાર અને હડતાલ સંભાગે મેળવીને નાના શરીરપરના મસા ઉપર લગાડવાથી તે ખરી પડે છે.

૧૬—શરીરપરના મસા—માથા ઉપર તથા આખા શરીર ઉપર જીણા મસા થાય છે તે માટે ચુનો અને કાંથો ખાવાના પાનમાં

મુકીને તેની બીડી બનાવવી તે બાડી મસા ઉપર ઘસવી. તેથી તરત મસા નીકળી જાય અથવા ફેળસીઅમ સળહાઈતી ગોળી ના ઝેન વાળી એક રોજ ખાવી.

૧૬=૧૮-મસા-મસાની ઉપર કાંદો ઘસવાથી મસા ખરી પડે છે.

૧૬-ચુકનદરના પાતરાં, અથવા ખુરખાનનાં પાતરાં શરીર પર ઘસવાથી મસા ખરી પડે છે.

૨૦-મસા ખરી પડે-ચીંત્રા, ટનકનખાર, હાળદ, ગોળ, સંભાગે મેળવી લગાડે.

૨૨-તલ તથા મસા જતા રહે-ધાણા વાડીને લેપડી મુકવી.

૨૩-શરીર પરના મસા અને તલ માટે-ચુનો અને સાજખાર પાણીમાં વાડી ચોપડે તો શરીર પરના તલ તથા મસા ખરી પડે છે.

૨૪-શરીર પરના મસા ખરી પડે—ફુલવેલો સંચારો ૧) તોલો, કળીચુનો એક તોલો, ખાજ ૬) તોલો મેળવીને મસા ઉપર લગડવા કરવું.

શરીર ઉપર તેમજ નાકમાં, જીભ ઉપર, હોઠ ઉપર અને સફરામાં ચામડી ઉપર અંકુરો પુટે છે તેને ખેરવી કાઢવાના ઇલાજો.

૨૫-અધેડાનો ખાર પાણી સાથે લગાડવો.

૨૬-હરતાળ અને અધેડાનો ખાર મેળવી લગાડવો.

૨૭-આકેડાનું દુધ લગાડીઆ કરવાથી, મસો બળી જશે.

૨૮-ચુનો, સાજખાર, પાણી સાથે લગાડવો.

૨૯-ફટકડી, એરડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૩૦-મસા નાકમાં—પીપર, ધુમાડાની મેંસ, દેવદાર, દુધ, સીંધાબુધ, અધેડાના બી, દરેક ના તોલો, તેલ ૨ના તોલામાં ઉકાળી તેલ બનાવવા લગાડવાથી નાકના મસા દુર થાય.

હરડાં બેદરાં, ના તો, સુગરતેડું પાણી ૧૫ તો, અરીસુનો અર્ક ૨ના તો, મેળવી મસા ઉપર લગાડે. એસીડ લેક્ટીક અને અલીસેરાઇન તલપર લગાડે કાગળની બીડીનો ધુમાડો ના કક્કાક સુંચી મસા પર લગાડે.

તલ અને શરીર પરના મસા માટે, એસીડ લેક્ટીક અને અલીસેરાઇન સલાગે મેળવી રોજ બે વાર લગાડે.

મંતરથી દરદ દેં થાય.

(જાંતર) મંતર, તંતર, અને જાંતરથી દરદો સારા થાય છે. જાંતર એટલે કાગળ ઉપર હીસાખી આંકડા લખીને તે શરીર ઉપર ખાંધીને દરદને હટાડવું તે.

મંતર—એટલે ખાદાનું નામ ઇમાદ કરી દરદને દેં કરવું તે.

તંતર—એટલે ઇગવીદયા, ખેલ કરીને, અખતરા કરીને, ઇમાદ કરીને, દરદીની રૂપ સાચવીને તેના મન ઉપર જોડતી અસર કરીને દુખ સાંડે કરવું તે.

આ દલાલને આગણાં વખતમાં બહુ ચાલતા હતા, જે આ જમાનામાં તદત નરમ પડી ગયા નથી. ડેળવાયત્રાં મગજને દેં એવા નવી ધપના દલાલને ચાલુ છે.

માકડી-દાઢીપર કોહાવાન.

૧=માકડી—એક કુલવાળા ધાંતુરાનો રસ લગાડે અથવા પાંતરાં છુંદીને ખાંધે તે માકડીની કુલી સારી થાય.

૨=માકડીની કુલી—ચુનો અને લીંબુનો રસ લગાડવાથી માકડી સારી થાય છે.

૩=માકડીના ફુલો માટે—દળદર અને દીવેલનો ખોળ પાણીમાં વાટી લગાડવું.

૪=માકડીના ફુલો માટે—લીંબુનો રસ અને નેલ મેળવી લગાડે તે સાંડે થાય છે. (જુઓ “દાઢી ઉપર કોહાવાન”)

માથાનો ખોરો-નિખ.

૧-માથાનો ખોરો—દાંડની ટાચી દાઢ માથા ઉપર મસળવાથી માથાનો ખોરો નીકળી જાય છે, વાળ બહુ સુવાળા થાય છે. કાચા દાંડની દાળ ચામડી ઉપર મસળવાથી ચામડી સુવાળી થાય છે અને તેજ વધે છે.

૨-માથામાં ખોરો તથા ફૂલો—જુના ચામડાની રાખ દીવેલમાં મેળવી લગાડવી.

૩-ખોરો અથવા માથાના ફુલો—ધાણા સરકામાં વાટી માથે લેવ કરવા.

૪-ખોરો માથાનો, ટુલ્લી માથાની--ધોડાના નખની રાખ દીવલમાં ચોપડવાથી સાફ થાય.

૫-સાંજનો રસ માથે ઘસવો.

૬-લીળોળીનું તેલ લગાડવું.

૭-ત્રોય રીંગણીનો રસ ખાંદ પર મસળવો,

૮-ભાંગરાનો રસ માથે લગાડવો,

બુઝા "બુ" "નિખ"

માથાનો દુખાવો.

માથે ભમરી.

૧-માથાના દુખાવા માટે-મુખડ પાણીમાં પાતળું ઘસી માથે ચોપડવું. તે સુકાઈ જાય અને તરત ફરી ચોપડવું. ધણીવાર સુકાવાથી ગરમી ચુસાઈ જઈ માથાનો દુખાવો નરમ પડે છે. આવી રીતે ધણી વાર મુકવાથી તે ખરડની ગંજ સારે છે.

૨-માથું દુખવું-સેદરડીનાં પાનરાં માથે ખાંદવાથી દુખાવો માથાનો નરમ પડે છે.

માથાનો દુખાવો-દીરાખાર અને સરકો મેળવી માથે લેપ કરે.

૩-માથાનો દુખાવો વાથી થતો હોય તે માટે-એરંડાનું મુળ પાણીમાં ઘસી માથા ઉપર લગાડીઆ કરે, લેપ સુકાઈ અને ઉપર ઉપર લગાડયા કરે.

૪-માથાના દરદો--ધણી જાતના માથાના દરદો માટે દીવલના પાન ઉપર ઘી લગાડી માથે મુકે તો બહુ ફાયદો થાય છે.

માથાના દુખાવા માટે--કપાસ (નરમાનો) ના પાતળું વરાળીયું માથે માથે.

૫-માથાનો દુખાવો ૧૦ વરસનો સારો થાય--કનેરની કળી એ તોષા, બીલામું ૧ તોષા, વગનાગ ૧ તોષા, તેલ ૧ શેર એનું તેલ બનાવી ૭ દીન માથે લગાડે.

૬-માથાનો દુખાવો નરમ પડે-કાકડીને છાલી, ખાંચાં કલારી નાખવા. તેના નલાના કટકા કરી અર્ધ જાગે સાંકરનો જુદા સાથે મેલવવો. એક કાંસાનો દાલીને એક નાંક તે મેલવેલી કાકડી મુકવી અને દાલી વાંકી વાળી રસ એકંકો થવા દેવો. તે રસનો નાસ લેવો.

૭-રાખેને સરકામાં ચઢાવીને તેનું પક્ષાટ્ટર પગને તળીએ લગાડી

૧ કલાક રાખે.

માથું દુખવા માટે પકાવેલા સમુદ્ર ફળનું ચુરણ સુંઘવાથી નીટ નાકમાંથી નીકળે, છીંક આવી માથું નરમ પડે છે.

માથાના દરદ જન્ય—સાજીઆર ગાયના માખણમાં ખાવો.

૮-માથાનો દુખાવો—અજીરણ—પેટનો દુખાવો મટે, લોહીનું ફરતું આય—સુંઠ દારૂમાં ધસી માથે લગાડવી, સુંઠ ગોળ સાથે ખાવી.

માથાનો દુખાવો ૧૦ વરસનો હોય તે મટે—સુંઠ, અરીઠા, પારસ પીપળાના પી, મરં સંભાગે પાણીમાં વાટીને નાસ લેવો.

માથાનો દુખાવો—સુંઠ પાણીમાં ધસીને માથે લગાડવી.

૯-માથાનો દુખાવો—અરીઠાની છાલ, અથવા આંખાની અંતર છાલ પાણીમાં ધસી નાસ લેવો.

૧૦-માથું ગરમીનું દુખે અને ઘાત જન્ય—તો લીલોફળ (નીલો ફળ-કુપરીનું ફુલ)—કમલનું ફુલ એની ચાહ પીવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૧-માથાનો સખત દુખાવો મટે—ખાટું લીંબુ માથે ધસવું.

માથું દુખે પીતનાતાવનું, તો દાઘત્રી જનનો સરકો લઈ તેમાં લુચકું લીંબુની માથે મુકવું, અથવા જળદ સરકો સુંઘાડવો.

૧૨-માથુ દુખે, (પીતનાતાવનું,) ત્યારે સુખડનો પાણી સાથે ઘસારો કરી માથે લગાડવો.

૧૩-માથાના અનેક દરદો માટે—તીફળાનું ચુરણ વા તોલો મધ લી સાથ ચાલુ લેવું.

૧૪-પીતના માથાના દુખાવા માટે—તકમરીઆનો લુઆળ સાફર સાથ આપવો.

૧૫-કફના માથાના દુખાવા માટે—પીપરીમુળના ગઠાડાનું ચુરણ ગોળ સાથ આપવું.

૧૬-સર્વ પ્રકારના માથાના દુખાવા માટે—જેડીમધ ૪) વાલ, વજનાગ ૧) વાલ એનું ચુરણ ૧) રતી સુંઘવું.

જીવડને લીધે માથાનો દુખાવો હોય તો નાકે ટરપેનટાઇન લગાડવું. કાગ નીકળી પડશે. લીમખોળીનું તેલ સુંઘવાથી એવોજ ગુણ છે.

૧૭-માથાના દુખાવા માટે—જળદ ચાહમાં ૧) આખા લીંબુનો રસ મેળતી ગરમ ગરમ ચાહ પીવી.

૧૮-સુંઠને પાણીમાં ધસી નાસ લેવો.

૧૯-ખોરડીનું મુળ અને પીપર ધસી કપાળે લગાડો.

૨૦-કેળની કુપરનો રસ માથે લગાડો.

૨૧-માયાનું દરદ મટે—૦૧ તોલો કાળીમુસળી કોપરાં સાથે ખાવ.
૨૨=કાર્જીની જાનનું માથું દુખતું નરમ પડે—સુંક, કેસર, અને
સાફર સંભાજે મેળવી તે ચુરણ માસા બેને ઘીમા મેળવીને સુંગવું.

૨૩=મગજની ગરમી મટે—વજન વેલાનો જમાવેલો રસ ટાંગવા
પર મુકે.

૨૪-મગજે તરી રહે—ગાયના માખણ સાથે સુનામખી ખાવી.

૨૫=ગરમી અથવા પીત થવાથી } ને માટે સુખડ પાણીમાં
માથું દુખે } ઘસી માથે અને પગને
તળીએ વારંવાર લગાડે, પાણી સુકાએને ફરી ફરી લગાડે.

૨૬-માયાનો દુખાવા નરમ પડે—સેવતીના કુલતી ખારીક કાતરી
કરી પતલાં લુગડાંમાં મુકી માથે બાંધે. અથવા આ કુલતે પાણીમાં
જીંજીરી રાખી કાઢવના વાસણમાં ગારી રાખે, તેના પોતાં માથે મુકે.

૨૭-તાવના દરદીનું } ને માટે સરમના જાડના પાનનું
માથુ દુખે } વરાળીઠિં માથે બાંધે તો દુખાવો
નરમ પડે.

૨૮-માયાના દરદો જીંક લાવવાથી નરમ પડે.

આંકડાનું દુધ રાખમાં મેળવી તેનું ચુરણ સુધે. આઠમે બાજે
મરી મેળવવાથી વધુ ફાયદો થાય.

૨૯-જીંક આવે—ઘોળા કરેણના પાનનું ચુરણ સુધે. જીંક બંધ
કરવી હોય તો ઘી સુધે.

૩૦-પકવેલા સમુદ્રફળનું ચુરણ સુધવું.

૩૧-હરીદાનું ચુરણ સુધવું.

૩૨-કૂકડવેલના દોડતાં પાણીમાં ૧ રાત રાખે તે પાણીના ૨)
ટીપાં નાકમાં મુકે તો રસી ગળે અને આધાશીશી, કમ્બો મટે.

૩૩-જીંક આવે, માયાનો દુખાવો નરમ પડે—ફૂલીજનનું ચુરણ
તપકીરતી માફક સુધે તો માયાનો દુખાવો નરમ પડે.

૩૪-જીંક આવે—ભોંયરીગણીના ફળના બીનું ચુરણ સુધે.

૩૫-જીંક આવે—મરીનું ખારીક ચુરણ સુંવવાથી જીંક આવે છે.

૩૬-જીંકણી—કનેરના મુળનું ચુરણ તપકીરમાં મેળવી સુધે
તો જીંક ઘણી આવે.

૩૭=માયાના દુખાવા માટે=સાબરસીંચ પાણીમાં ઘસી માથે
લગાડ્યા કરવું.

૩૮=માયાનો દુખાવો મટે—પાનની લેપડી માંધે સુકવી.

૩૯=માયાનો દુખાવો નરમ પડે—

હાંજીની ફાડમાં એક વાલ અશીજી બે વાલ લોખાન અને ૪ વાલ મરી છુદેલાં મુકી તેને ગરમ તવાયા ઉપર મુકે. લીંબુનો રસ ખાડખડે ૩ નરત માથે ધસેલો.

૪૦=માથુ દુખે ત્યારે મરી. લુખાન, ચોખાનો આટો, ગરમ પાણીમાં લપડી કરી માથે મુકવી.

૪૧=મરતક વાથું માટે—આકડાના પાકેલાં પાન માથે મુકવાં.

૪૨=માથાના દુખાવો, લવારઃ બકારા સાથેનો મટે—આ દરદ માટે ૫ થા ૧૦ અરીસાંનું શીજી કલાડાં કપાળે અને માથે ચોપડવું.

૪૩=માથાના દુખાવા માટે—આમળાનું ચુરણ ૧૦ તોલો ઘી અને સાકર સાથ મેળવી સવારસાંજ ખવાડે.

૪૪=માથુ દુખે (ગરમીથી) તો—કાંઠા ભાંજીને સુંઘવાં.

૪૫=મગજ તરી, માથાનો વેગ ગાય—ખામતી મીઠા ૧૧૧ તોલો, ખસખસ ૧૧૧ તોલો, દુધ શેર ૧૧૧ માં નાખી ઉકાળે. ૧૧૧૧ શેર રહેતે તેમાં સાકર ૮ પદસાભાર નાખી રોજ સુતી વેળા પીએ, જરૂરત થઈ શકે તો અંદર ઘી ૧ પદસાભાર નાંખે.

૪૬=માથું દુખવા માટે—લોહીના બેરસાથી માથું દુખે ત્યારે ગરમ પાણીમાં મીઠું નાખી પગના તળીયાં સેકવાં.

૪૭=માથું દુખવું નરમ પડે—એક ચપટી મીઠું મોદામાં મુકી કંકુ પાણી પીવું.

૪૮=માથું દુખે તે માટે પીપરમીંટના ફુલ માથે મસલવામાં આવે છે.

૪૯=માથાનું દુખવું—શરદીનું માથું દુખે તો મરી ખાંડી પાણી સાથે મેળવી માથા ઉપર લગાડવું.

૫૦=માથાનો દુખાવો—તગોડના પાનનો બાફ લેવા, પછી તે પાન માથે ખાંધવાં.

૫૧=માથાનો દુખાવો નરમ પડે—ખેરસરીના ફુલનું ચુરણ સુંઘે.

૫૨=માથું દુખવાનું ઘણા લાંબા વખતનું હોય ત્યારે અનંત મુલતી સાથ ચોપચીની ખાવામાં આવે છે.

માથું દુખવું નરમ પડે—કાચા તુરીઆનો રસ ગરમ કરી માથે લગાડે તો માથું દુખવું નરમ પડે છે.

૫૩=માથાના દુખાવા માટે—આમલાનો બુધા ૧૦ તોલો તેટલીજ સાકર સાથ મેલવી રોજ સવારે ઘી સાથે ખાવો.

૫૪=આમલા, નીળોફળ, કેશરને શુભાખજળમાં છુંદી લેપડી કરી માથા ઉપર મુકવી.

૫૫=માયાનો દુખાવો—જે તરફનું માયું દુખે તે તરફના દાનમાં ધરનાં પાચ દીપાં ચુકવાથી દુખાવો તરત નરમ પડે.

૫૬=માયું દુખે—પીતના તાવમાં માયું દુખે ત્યારે કાઠમડીના રસમાં કપડું બીજીની કપાળે મુકવું.

૫૭=ગરમીથી માયાનો દુખાવો, તેનો નવાખી ધ્યાન—સવારના પોહોરમાં ગરમ ગરમ જળેથી ખાલી કાષ્ઠવાર ગરમી, પેંડા ખાવાથી માયું દુખતું નરમ પડે છે.

૫૮=માયાનો દુખાવો નરમ પડે—જુગસીના પાતરાંની લેપડી કરી માથે મુકે; તે મુકાય ત્યારે દુખતું માયું નરમ પડે આ ઉપાય થળો જાળીતો છે.

૫૯=માયાના દુખાવા માટે—નવટાંક દાળી દરાખ, ૦૧ શેર પાણીમાં ૧ રાત બીજીની તેનો રસ કઢાડી રોજ સવારે ૫ દાવસ મુઘી પાવું.

૬૦=માયું દુખવે છે—કાષ્ઠ દરદીને કેરખાનું માળા પહેરવાથી માયું દુખે છે. મગજે નુકશાન થાય છે. તેવા દરદીએ 'બનફસાનું' સરખત અથવા બનફસાની ચાદ પીવી.

૬૧=માયાનો દુખાવો—એરનદીઆનું મુળ પાણીમાં ઘસીને માથે લગાડે અને પગના તળીઆમાં ઘસે તો ગરમીથી ચડેલું માયું ઉતરે.

૬૨=માયું દુખે તે ઉપર કેવડાની જડ પાણીમાં હુંદી માથે મુકવી.

૬૩=માયાનો દુખાવો નરમ પડે—૩ વાલ મુણા અને ૩ વાલ કપૂર હાથ પર મસળી મુંગે અથવા નાખમાં લગાડે તો નાખમાંથી રસ નીકળી માયાનો દુખાવો નરમ પડે.

૬૪=માયાના દુખાવા માટે—ગનપદ્મ કુધમાં ઘસી દુખાવાપર લગાડે.

૬૫=માયાના દુખાવા માટે—દુધા ઘાસના રસમાં ચોખ્ખા વાટીને માથે લેપ મુકવો.

૬૬+૬૭=માયાના રોગ માટે—તેલની બસતી દેવી. તે રીત નીચે મુજબ છે.

ચામડાંની અથવા લેપર કલ્હાની દરદીને માથે બેસતી આવે તેની બધે જાળુથી ખુલ્લી ટોપી બનાવવી. તે ટોપી દરદીને માથે પહેરાવવી. અડદના આટાની સીમીટ બનાવી તે સીમીટ માયાની ચામડી અને ટોપીની કેર વચ્ચે લગાડવી. (જેમ કાચની ખારીને લાંબી લગાડે છે તેમ) ટોપીમાં નાખેલું તેલ મહાર નીકળે નહીં. તેની રીતે કરવું. પછી માથાપર મુકેલી ટોપીની અંદર તલનું તેલ

આસતે આસતે નામવું અને તે પંદર મીનીટ રહેવા દેવું. આ પ્રયોગથી માથાના અનેક દુખાવા નરમ પડે છે. આંખ અને મોઢામાંથી પાણી છુટે છે. ૦૧ કલાક પછી દરદીને ગરમ પાણીથી નહવાડવો આપ્રયોગ સાત દિવસ ચાલુ રાખે.

૬૮=માથાનો દુખાવો મટે—૧૦ વરસની જમરખીનું મુળ પાણી-માં ધસી દુખાવાપર લગાડ્યા કરે.

૬૯=માથુ ખાલી આવે, માંઘામાંથી રસ નીકળે—દારૂ, સરકો, દાડમની છલ, મધ, નીમક સંભાગે મેલવી ૪ મહીના સુધી રોજ લગાડવું.

૭૦=માથાના દુખાવા માટે—આમળાનું ચુરણ ૦૧ તોલો લઈ ઘી અને સાકર સાથે મેળવી સવાર સાંજ ખાવું.

૭૧=માથું દુખે ત્યારે—મરી કરંજ તેલમાં મેલવી લગાડવું.

૭૨=માથાના દુખાવા માટે—ગળાંપર અને ગરદનપર માટીના પાટા બાંધવા.

૭૩=માથાના દુખાવા માટે, માખણ માથા ઉપર રોજ મસળવું. આથી આંખનું તેજ બી વધે.

૭૪=માથાનો દુખાવો કોઠબી જતનો હોય તે માટે—લીમડાનાં પાનનું વરાળીયું ગરમ ચરધે ચરધે કલાકે માથાપર મુકવું.

માથાનો દુખાવો માટે—છંડાની દાળ ૪, ઘી નવટાંક. ખાંડ નવટાંક, આ ત્રણેને પકાવી રાત્ર સુતી વેળા ખાંચે અને ઉપરથી પાણી પીએ.

૭૫=માથાનો દુખાવો માટે—બકરીના બેગ્ગને બારી તેનો બાફ લેવો; અને તે બેળું ઘીમાં તળીને ખાવું. ૩ દિવસ આ દવાજા ચાલુ રાખવો.

૭૬+૭૭=માથે શુળ મારે ત્યારે આમળાનું ચુરણ સાકર સાથે ખાવું.

૭૮=નારાયણે તેલ અથવા ફળઘટના ટીપાં નાખે મુકે.

૭૯=નાક છીકણી (જળા છીકણ) અથવા કાચ ફળને ૬ જુકા સુધે.

૮૦=ચુનો અને નવસાર પાણી સાથે મેળવી મુગે.

૮૧=બદામનો મગજ ૩) દાણા સફેદ મરી ૨) દાણા ગાયના ઘીમાં કકળાવે અને નાખે મુકે. અને બદામનું મગજ અને મરી દુધમાં ઉકાળી ૩) દિવસ પીએ.

૮૨=સુખરનો વેહેર, વાળો, દિવેલ એનો લેપ માથે મુકે.

૮૩=માથાનો દુખાવો=ઝામરવા તેથીદુખાવે તે દેખાય તે માટે પીપળા પરનો વાંદો (એક જનના મોપો ઝામરવા ૨ જગે છે તે) લાવી તેના પાનની લેપડી માથે મુકે.

૮૪=સળેકમથી માથાનો દુખાવો=મરીના દાગ મુખ વાટે, પાણી સાથે બુખે પેને ૨) માસ પીએ,

૮૫=કાચા ચોખ્ખામાં ૨) લવંગ વાટી માથા ને લેપ કરે.
ઝામરવા=માથાનો દુખાવો=ચણોડીનું મુળ પાનમાં વાળી સુધીઆ કરે.

૮૬=નગોરના પાન વાટી દૂધમાં ખખડાવી માથે મુકે.

૮૭=લીમડાનું છોડું પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે.

૮૮=સરદીનું માથું દુખે તે માટે કુતરીઆં પામના પાનનો રસ સુધે, છીંક આવે ત્યારે દુખાવો નરમ પડે.

૮૯=માથાનો દુખાવો ૨) મીનીટમાં નામ પડે=કેનેસેટાઈન, એનટી ફેક્શન ખાવાથી દુખાવો નરમ પડતાં ૧૫) મીનીટ લાગે. પશુ નીચલો ઉપાય જમનકારીક છે, ૨) મીનીટમાં દુખાવો જાંધ પડે. નિપાળાના બીજની અંદરની પાંતરી કાઢી નાખે. એવું મગજ ૧૨ ભાગ, કપુર ૧) ભાગ ને પાતાળ જંતરથી તેવું કરે સુધે.

૯૦=ચીનાઈ સાકરના બુકાનો ધુમાડો નાખે લીએ.

૯૧=દુખાવો પીટનો હોય તો ૧૦૦) વાર પાણીની ધોયડુ ઘી માથે મુકવું.

૯૨=જેડીમધ, ચનદન, ધમાસો દરેક ૨ ગા. ઘી ૩) તો. દુધ ૧૨) તો. એનુ ઘી ખનાતી નાખે મુકે. ઘી ૧ ગા. રોજ સવારે ખાય.

૯૩=દરાખ, જેડીમધ, સાકર અદેક વાલ ધમાં વાટે કપડે ગાળે, અને નાકે મુકે. રોજ બે વાર મુકે.

૯૪=તખળાઈથી માથાનો દુખાવો=કાંતેટ, એરંડીઆનું મુળ, સુંકે સંભાગે જાસમાં મેળવી, લેપ કરી માથે મુકે.

૯૫=દરદ વાથી હોય તો અડદના લોટનો તડો રોટલો ખનાતી માથે ૧) પોહોર સુધી ખાંધી રાખે.

૯૬=હરીઆ વગરની કાળી દરખ નવરત્ન ગવેર પાણી આખી રાત ભીંજતી રાખે ગારીને સવારે રોજ પા દાન પીએ.

૯૭=તડકાના સખગથી માથું દુખે તો આકરાનું પાન માથે મુકવું.

૯૮=ચીનાઈ ચાહ પીનારની બુખ મી નવ અને માથે દુખાવો અને ભમરી થાય. તે ચાહને બદલે નીચલી ચાહ પીએ તો પીત, વાયુ, સરદીના બાધી દુર થાય.

૮સરી, સરમાઠી ગાડ (લખમણી) આંખો, ખીલ્લી, કસાર
(ખોરીઓ)ના પાનની ચાહ રોજ પીવી.

૯૬=અગરીઆનું ગાડ (large ilower aghbatia) ધોળો
અને રાતો ખે જાત ધૂંછ; સીંગ અને કુલ શાકે તરીકે વપરાય છે.
આમળીના પાન જેવાં એના પાન છે. ૧) દાખલીમાં ૨૦ થી ૪૦)
પાન રહે છે. એનું લાકડું બાકુ હલકું અને પોચું છે. જળડી સળી જાય
છે, અગસત્ય તારો ઉગે ત્યારે એના કુળ અત્યંત પેદા થાય છે.
એના કુલનો રસ નાખ મૂકે તો માથાનો દુખાવો નરમ પડે. નાખ
ઝેરે સરડી મટે.

૧૦૦=કાદળી કાળું માથુ દુખે તેમાં માંથાની નસોની નળાખા
સમજવી. ટાળવે એને કપાળે ના તો ઘી ધસવાથી જે ફાયદો થાય
તે ૩) શેર ઘી ખાવાથી ન થાય, બદામ લાળેા વખત ખાવાથી
માંથાને જે ફાયદો થાય છે. તે ફાયદો ઘી કપાળે અને માંથે ધસવાથી
તરત થાય છે.

૧૦૧=નાક હીકળી સુધે તેમાં અરીદાની ખાત. નવસાર. તળાકું
સફેદ મરી, ફરસી ઘીસાડી કળી ચુનો એમાંનું ૧ ચુગળ લેાય છે.

૧૦૨+૧૦૩=કાંસડાનું મુળ અને મરી પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૦૪=મગજે કજિઅત આવે=ખસખસ ૮) તો. જનકળ ૧) તો.
સફેદ મરી ૮) તો. ખાંડ શેર ૧) તો. કમલ બીજ ૮) તો. માવો
૧) શેર બદામ ૮) તો. એલચી ૧) તો. એના પાકઅનાવી ખાય.

૧૦૫=કંદોળા ગાંઠાંઠરી, મરી, ટાપરાનું તેલ એનો લેપ લગાડે.

૧૦૬=મજકનું પાણી ચંદુ પીવું=અથવા એની વગાથ માથે લેવી.

૧૦૭=ચંતુનાના પાણીના ચસનું ચુગળ આ નેત્ર માથે લગાડે.

૧૦૮=રામચણુ હસાવ=ગળો, કરીઆનું, વીકળાં, લગાદર, કંદુ
એઓનો ઉકાળો ગાળ સાથ પીવો. કાનને શુભ આંખનો શુભ,
માંથાનો દુખાવો મટે.

૧૦૯=સાધારણ ગરમ પાણીમાં પગ બાળે, અને માથે ચંદા
પાણીની ધાર ઉચેચી નાખે પંડી બીજાણે જાય.

૧૧૦=મસતક મોટા ઝટ=Head Ache Cure

વચણાક	ઐશુ	૩-૬૨
ફેરીણ	"	-૬૮
મીઠું સુગર	"	૪-૬૦

એક પીડીકું પાણી સાથ ખવાડે.

૧૧૧-માથાનો દુખાવો } માટે અધેડાના બીનું ચુરણ સુધે.
કાઠો
ઠંક

૧૧૨-વારંવાર માથાનો દુખાવો હાડેા મારે તે માટે ઈંદ્ર વારણીનો રસ ૪) તો. તેલ ૧) તો. ઉકાળી તેલ બનાવે અને રોજ માથે લગાડે.

૧૧૩-ઈંદ્ર વારણીના મુળની ખાત્રની ચટણી ૧) તો. તેલ ૪) તો. પાણી ૧૬ તો. ઝીકાળે; તેલ બનાવી લેસે.

૧૧૪-ધોડા વજરને પાણીમાં ધરી માથે લગાડે.

૧૧૫-દોઝરીના બીગાડને લીધે મંથુ દુખે ત્યાં ગરમ પાણી પીવાય એટલું પીનું, અથવા ગરમ પાણીની પીચકારી સફામા મારવી અને વીકળાં, જેડીમધનું મલાજે ચુરણ ૦૧ તો. ગાજર બે વાર ખાવું, ખોરાક બહુજ સાદો લેવો, છતાં માટેજ ખાવું, રવાદ માટે ન ખાવું.

૧૧૬-ધોડા વજર અને જૂંદ મંભાગે બાળી ચુરણ કરે તે સુધે તે એકજ વખતમાં વાયુથી અથવા ગરમીથી થતાં દુખાંત નરમ પડે,

૧૧૭-બીટી, નગોડના પાન, અન્નગો, માત્ર કાકળી મસળીને તેની ચેટલી બનાવી માથે મુકે. અથવા તેની બનાવી માથે પેંડેરે તે તરત દરદ નમ પડે.

જામર-માથાનો દુખાવો-દીવેલાના બીજને વાટવાં, દીવેલાના પાનને દીવેલ લગાડે તે ઉપર વાટેલી ચટણી ચાપડે, ચેટલાનો આકાર કરે, તે ઉપર દીવેલ લગાડે. દરદીના માથા ઉપર તે ચેટલો મુકે. ચટણી માથાને લાગે, અને પાનડે ઉપર રહે તે ઉપર પોટા બાંધી ૧૦) કલાક રહેવા દીએ. ૧) અથવાડીજી આ પ્રયોગ કરેલાં. ટાલક ઉપર દીવેલ ધમીને પડી ચેટલો મુકે તે બગીડી ફાપેલા થાય; પગન તળીઆમાં દીવેલ લગાડી કાંસાના વાટકાથી ઘસે.

૧૧૮-કાળી મેઝી બીનવે, જુગડાં પર લગાડે તે ગળે બાંધે.

મીઠી પીસાખ-સાકરીઓ પરમો-મધુ પરમો.

૧=મીઠી પીસાખવાલા દરદીએ ખાંડ વગરની પણ દુધ સાથની ચાહ પેટ બરીને બે ત્રણ માર રોજ પીવી. નીકળતી ખાંડ ચાર દીવસમાં ઓઢી થાયછે. રોસીશીક શેવીટી તપાસતાં તે માલમ પડે છે.

૨=તેણી પીસામવાળા દરદી માટે—તલને ધાણીમાં પીગી થોડું તેલ કઢાડી લેવું, થોડું તેલ તલમાં રહેવા દેવું. આ તલના ઓળને ગોળ સાથ મેળવી લાકડા બનાવવા અને રોજ ખાવા. તલના લાકડા ચોકસ ઠંડી મોસમમાં ખાવાનો રીવાજ બહુ લાંબા વખતનો છે અને તે ઠંડી દુર કરવા અને શરીરે ગરમી લાવવાનો વર્ષદક ટેવુ હોવો જોઈએ. મીઠી પીસામવાળા દરદીને માટે આ ઇલાજ સરોત, સેહેસો અને શ્વાદિષ્ટ છે.

૩=પીસામ ધણી વાર થતી હોય=મીઠી પીસા દાય--નો ૬ પૈસાભાર કાળા તલ સદવારે નણુને કોડે ખાવા.

૪=મીઠી પીસામ માટે આંખાના ઝાડની અંતરજાડના ઉકાળો નીચે મુજબ પીવાથી મીઠી પીસામવાળા દરદીની પીસામ કમી થાયછે. જાત ચાર તોલા, પાણી શેર એકમાં ઉકાળી ૧૦ શેર રાખીને પીવું. એમાં બીજાની એકના કટકા કરી નાંખવાથી એનો ગુણ વધે છે.

૫=મીઠી પીસામ--આંખાના કુમળા પાંદડાં કાચાં અને તાજા ખાવાથી મીઠી પીસામવાળાને ગુણુ કરે.

૬=સાકરીઓ પરમો--ગળા સત્ત ૩ ભાગ, જેડીમધ ૫ ભાગ, સુંકડ ભાગ, પારો ૧ ભાગ, ત્રીફળા ૩ ભાગ, આ પ્રમાણમાં સગળી વીંળે મેળવી તેમાંથી ચણા જેવડી ગોળીઓ બનાવી એક ગોળી દીવસમાં બે વાર ખાય તો સાકરીઓ પરમો નરમ પડે. તરીફળાં અને પારો પહેલાં સાથે મેળવવાં.

૭=મધુનાસીનો વેલો રજાપુતાના તરફ થાય છે, નાગરવંશના જેવાં પણુ આણી વગરના એના પાન છે, એના પાન અથવા ડાંખળી ચારીને મીઠાસ ખાય તો ગળપણુ લાગે નહીં. ગોળના માટલામાં એનો રસ મુકાય તો ગોળમાં નીકળ રહે નહીં.

મીઠી પીસામ માટે-મધુનાસીની દાળી અને પાનનો પાણી સાથ વારી કાટેલા રમ બે તોલા રોજ બે વાર ખાધા આગળ પીએ તો ઘણો ફાયદો થાય.

૮=શરીરે શક્તી, મીઠી પીસામ-વડના ઝાડની જાડની સાદ પીવાથી શરીરે શક્તી ધણી આવે છે અને મીઠી પીસામવાળા દરદીને ઘણો ફાયદો થાય છે. જાતમાં ૧૦ ટકા એસીડ ટેણીક છે.

૯=મીઠી પીસામ માટે બકરાંની તલ્લીને છરી વતી કાપ મુકી અંદર તીકું ભરી બુંજીને પંદર દીવસ ખાવામાં લે તો મીઠી પીસામવાળા દરદીને ઘણો ફાયદો થાય છે.

૧૮=મીડી પીસાળ ને ફાયદો થાય—ચીત્રાનું મુળાઉં, નવફળ, નવનત્રી, ધાણા, છંદ, સરવે સંભાગે લઘુ ચુરણ બનાવે. ૦૧ તોલો ચુરણ રોજ સદવાર સાંજ ખાય, ઉપરથી તાજી હાસ અથવા દુધ પીએ અથવા ગોખરૂ, કાળા તલ, ખસખસ, સુકા આમળા, જાંબુના ઠરીઆનું સંભાગે ચુરણ બનાવી તેમથી ૦૧૧ તોલો રોજ બે વાર ખાય.

૧૧=પીસુ (પીસાચી, જે માથેરાન, અને મામલેશ્વર બદ્ધ થાય છે) ના પાન ૦૧ શેર. કેશર ૦૧ તોલો એનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો સદવાર સાંજ રોજ ખાય અને ઉપરથી હાસ અથવા દુધ રોજ પીએ.

૧૨=તીડી પીસાળને ફાયદો થાય—પીસુનું અથવા પીસાચીનું ઝાઘાડ માથેરાન અને મામલેશ્વરમાં લણ્યા થાય છે તેના પાનની ચાદ રોજ બે વાર પીતી.

૧૩=મીડી પીસાળવાળા દરદી માટે—વડેના યુક્તાની રોડી ખાવામાં ફાયદો થાય છે. એમાં રટાર્ય આંટા રહેતા નથી નથી પીસાળમાં ખાંડનો વધારો થતો નથી.

૧૪=મધુ મરચો, મીડી પીસાળને ફાયદો થાય—જવની રોડી, અને દુધ સીવાય બીજે બોરાક લેતો નહીં, ઘણા દીવસ આ છલાજ ચાલુ રાખવાથી ફાયદો થાય. ૧૫ દિવસમાં તેના મુખ જણાય.

૧૫=મીડી પીસાળવાળા દરદી માટે—આમળાનું ચુરણ ૦૧૧ તોલો દીવસમાં ત્રણ વાર લેવાથી ફાયદો થાય. ખાધેનું અનાજ દરદીના શરીરમાં ખાંડ પેદા કરે છે તેનો અટકાય થાય.

૧૬=તીડી પીસાળ માટે—મરચીનું એક ઇંડું સરકામાં બોળી રાખવું, તે નરમ થાય ત્યારે કાટલાં સાથે આખું ઇંડું દરદીએ રોજ સદવારે ભુખે પેટે ખાવું.

મીડી પીસાળ માટે મધુનારીના વેલાનો ૦૧૧ તોલો રસ ખાધા પહેલાં રોજ દરદી પીએ.

૧૮=મીડી પીસાળ, પીસાળે પથરી—એ માટે અકરીર ઇલાજ છે. સરફેદા, સાથરા, કાસની અંકેક તોલો, જનકશાદ, ભુફે, કરી-આતુ, જેડીમધ, રાજનશ, સુરીજન, મેદા, વરીઆળી, સાદજીર, બેહેદાની હાલ, મરેા, કાળી દગખ, ઉસને ખરદૂસ, દાઝદળદર, મોડી દરડેની હાલ, ધાણા, ચોપચીની, ચીનીકપાસા, નામર મેદા, આમળાની હાલ, દરેક ૦૧૧ તોલો, સીપીસતાન, ઉનાર, દરેક બાર દાણા પાણી ૪ શેરમાં ઉકાળી અરધુ બળે તે પાણી ગાળી લેવું.

ખુજાને ફરી પાણી બશેર પાણી સાથે ઉકાળી ૧ શેર પાણી રહેવા દેવું, આ બધે પાણીને ઉકાળી ૧ શેર રાખવું. તેના ૩ બાજ બનાવી રોજ ૩ વાર પીવું, એનો સામટો અરક બની શકે, તે રોજ પીવાથી બહુ મોટો ફાયદો થાય છે. આ નુકશો અસરકારક છે.

૬૮=મીઠી પીસાળ માટે-લોખાન કુલ વાત ૧ થી ૨ જમવા પહેલાં તરત લેવાં. ખાડ ખાતી નહીં. (Boston Medical Journal) ખાવાના વખત સીવાય ક્યવખતે કોઈ ચીજ ખાતી નહીં.

૨૦=મીઠી પીસાળ — ૧૩ના ઝાડની અંતર ૪ છાલ ૪ તોલા પાણી એક શર એને ઉકાળી ૧ શેર રાખી ૩ વાર પીવું.

૨૧=મીઠી પીસાળ માટે--મીઠાને પાણી સાથે મેળવાને પીવાથી પીસાળ આંછા થાય છે. અને ખાડમાં ઘટાડો થાય છે.

૨૨=નાઠી પીસાળ માટે--લાલ એરંડીઆના મુળ બે તોલા, ધાણા બે તોલા, પાણી ૪૦ તોલાને ઉકાળી પાંચ તોલા પાણી રહે તે રોજ સડવાર ભુખ પેટે પીએ.

૨૩=મધુ પ-મેક માટે ૨) વાલથી વધારે સીલાજીત દુધમાં પીવા.

૨૪=લાનગની હાલનો ઉકાળે મધ સાથે ગળ પીવા.

૨૫=૧૭, ગંજુ, ઉમરો, પીપળા આંખો, અરદુસા, ગરમાળો કરંજ આ વ્રક્ષમાર્થો જેટલાંની હાલ મળે તેટલાંનું સમભાગે ચુરણ બનાવી, તેમાં હરંડે બેહરંડે આમળાનું ચુરણ સુરખે ભાગે નાખી ૧૧ તોલા ચુરણ રોજ ૩ વાર મધ સાથે લેવું.

૨૬=પાપળાની ટીસી, કુમળાં પાન, હાલ, અથવા ટેટી જે મળે તેની ચાદ બનાવી બે વાર પીવી.

૨૭=હરણની લીંડીનું ચુરણ અથવા હરણનું મુત્ર ખાવામાં લેવું. હરણના શરીરપરની દવા લેવી; હરણ વસનાં દેાય ત્યાં દરદાએ રહેવું.

૨૮=સાખર સીંગાની ખાક ૧૧ વાલ આટુના રસમાં દરદાએ રોજ પીવા.

૨૯=મીઠી પીસાળવાળાં દરદાને વાલની પાપટી અને ઘઉંની રોટી ખાવાથી ઘણો ફાયદો થાય છે.

૩૦-દરદા ને ચાવલ આપવાની મના છે, અનાજ અથવા જમીન માં નો કંદ જેમાં-રટાર્ય હોય તે ખાવાની મના છે કારણ કે તેથી શરીરમાં ખાંડ પેદા થાય છે. આ દરદાને નુકસાન કરે છે મોઢાની લખ અને રટાર્ય સાથે મળેતા ખાંડ પેદા થાય છે એજ સખખથી રોટી અને અનાજ જેમ બહુ ચાવીને ખાઈએ ત્યારે તેમાં મીઠાસવધુ લાગે છે

૩૧-દરદાને જવંતો સાધવા ખાંડ, જવંત સેકી ને બોટ બનાવી ખાંડ ફાયદા કારક છે

૩૨-સસણુ બાથી ૧ તો ૨૦ રોજ દાળમાં, સાકાજાંબા કે બી માં તળી ને ખાવી બહુ ફાયદા કારક છે.

૩૩-ધંગોરીઆ (Dolil) પાકા ફળ ને ૩ દીન પાણીમાં બીજ વવા તેના માંવાનો એક રોકટ બનાવી તેની બા વાલની ગોળી કરે એક ગોળી દર ૩ કલાક લેવી.

૩૪-કેસુદાનો અકે ૫ તોલા રોજ ૩ વાર પીવો.

બનાવવાની રીત-કેસુદા-આખરાના લીલાફલ ૧૦ શેર જે સુકા હોયેતો ૫ શેર ને ૧ દીન બીજની રાખવા પછી બાકવા તેને નીચવી ને છૂંછા કાઢી નાખવો, પાણીને જંતરથી ગાળવું, પદરેજની જર નથી થાડે દાવસે મીઠાસ વાળા પકવાન જરે આવા કેવદાનો અકે, ધંગોરીઆની ગોળી, બકરીનું દૂધ આચીને અંદક કલાકને અંતરે ચાલું લીએતો ઘણો ફાયદો થાય.

ફલફી કસરત અથવા ચાલવાની કસરત રોજ કરવી.

૩૫-નાળીએરનો ખારાક વધુ લેવામાં દરદીને ફાયદો છે.

૩૬-કાળ કરોડીની બાલની ચાલ પીવી.

૩૭-આવળના મુલની બાલ, ગંધક અંદક તોલા અરીણુ, ૧ તોલા સલાજત બા તો. એનું ચુરણુ ૧૧ વાલ લેવું, ઉપરથી બાવલની બાલ ની અથવા જંબુના હરીઆની ચાલ પીવી. મીઠાસ ખાવો નહીં.

૩૮-ત્રિદળાં, કાળીપાટ, મેથ, વાંસનાપાન એઆનું ચુરણુ બા તો મધ સાથ લવું. ખારાકમાં બાંસ વધુ આપવી. પીસાગ બાછી થવામાં અગા જ જેવો ફાયદો થાય છે.

૩૯-મંજુનારી નામની જડ જે મોઢામાં રાખે, ચાવે, અને પછી સાકર ચાવે તા ગળપણુ લાગે નહીં. મીઠી પીસાગ માટે એ અકસીર છે; અરીણુ ૨ ઝંદરેખી એ મારે છે.

૪૦-મંજુનારી. (ચુરમારી=તોરાપાત) ૨, માસા, જંબુના હરીઆ બા તો. ગળપણુ બા તો રોજ ખેવાર ખાએ.

૪૧-જંગલમાં ચરતાં બકરાનું દૂધ નવટાંકે દંડેક કલાકે પીવું. જત જતનાં છુટાંઓ બકરાંઓ જંગલમાં ખાય તેથી તેના દૂધમાં અને ખાસ નાં મુતરમાં દંડક ગુણુ છે.

૪૨-આવળા ખાવાથી દરદીને ઘણો ગુણુ થાય છે. રતાચવાળા ખારાકથી શબ્દરમાં જે ખાંડ ઉત્પન્ન થાય તેનો અટકાવ એ કરે.

૪૩-વાંસના પાનનો રસ પીવો, અથવા કુમળાં પાનની બાજ બનાવી ને ખાવી.

૪૪-મીઠી પીસાળ તપાસવાની રીત-કાચની નળીમાં દરદીની પીસાળ નાખે; તેમાં મોરચુથુંના પાણીના ટીપાં નાંખે, પછી લાઇકર પોતાસના ટીપાં નાખે તો પીસાળ લાલ થાય, થોડો વખત પછી એ લાલ રંગ ઊડી જાય, જે તે પીસાળ ગરમ કરે તો રંગ લાલ પાછોથાય.

કાચની નળીમાં દરદીની પીસાળ મુકે, તેના અરધા ભાગે લાઇકર પોતાસ ઊમેરે, નળી ગરમ કરે તો પીસાળનો રંગ ભુરો પોર્ટવાઇન જેવો થાય.

મુત્ર કચ્છ-પીસાળ વારંભવાર છુટે-ગુરદાના દરદ.

૧-મુત્ર કચ્છ માટે—દુધમાં ગોળ મેળવીને પીવું.

૨-મુત્ર કચ્છ માટે—તાડનું મુળીઉ ચાખાના ધોવણુમાં ધરી પીવું.

૩-મુત્ર કચ્છ માટે—તાંદલીઆની બાજના મુળનો રસ ૦૧ તોલો વાસી પાણીમાં અથવા ચાખાના ધુણુમાં પીવો.

૪-મુત્ર કચ્છ—આંકડાના ફુલ છાયામાં સુકવેલાં ૧) એક શેર, ૭૩ ખંખાટી ૦૧ શેર એની ફાફા ૦૧ તોલો વાસી પાણીમાં અથવા ચાખાના ધુવણુમાં પીવી.

૫-મુત્ર કચ્છ માટે—ચામાસાના દીવસોમાં વાડામાં કુત્રી નામનું કુત્રી ઘાસ થાય છે તેના બીજનું (જુમખાનું) ચુરણુ ૦૧ તોલો લઇ જાસની સાથે પીવાથી દરદ તરત નાશ પામે છે.

૬-મુત્ર કચ્છ માટે—ગોખરોનો ઉકાળો તેમાં ૨) વાલ ગુંગળા નાખી પીવામાં લેવું.

૭-મુત્ર કચ્છ સારો થાય—પીસાળ છુટે—જરાં સાથે જુનો ગોળ ખાવો.

૮-મુત્ર કચ્છ નાટે અકસીર છલાજ—પાખત બેદ, પીપર, તજ, એલચી દરેક ૧૧૧ તોલો લઇ ચુરણુ કરવું. ૬) તેજા ગોળ ગરમ કરવો તે રસ જેવો થાય તેમા ઉપર ચુરણુ મેળવી ૧૪) ગોળા બનાવવી. ૧ ગોળા ચાખાના ધુણુ સાથે રાજ ખાવી.

૯-મુત્ર કચ્છ માટે—૧ તોલો જેઠીમઘ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

૧૦-મુત્ર કચ્છ માટે—ગલોનો સત્ત મધ સાથે ખાવો.

૧૧-પીસાળ ઘણી થતી હોય તો—૧) તોલો આદુનો રસ, સાકર સાક્ષે મેળવી દીવસમાં એ વાર પીવો,

૧૨=પીસાળ પાણી થાય તે માટે—જુવાર (અનાજ)ના દાણાનો આટો ૧) શેર, ઘી ૧૧ શેર, ખાંડ ૧૧ શેર. એનો લાકુ ખનાવી સવાર સાંજ દરેક વેળા ૧૧ શેર ખાવો.

સોમ રોગ એટલે પીસાળ વારંવાર થાય તે માટે—ભીંડાના બી, ગળોના સત્ત, તાલીમખાનાના બીજ દરેક ૧૧ ૧૧ તોલો લઈ દુધમાં ઉકાળી પીવું.

૧૩=પીસાળ ઘણી થતી હોય ત્યારે બે આનીઆર કુલવેળી હીરાકસી મલાઈ સાથે બે વખતજ ખાય તો ફાયદો થાય.

૧૪=મુત્ર કછ મટે } કુતરીઆં ઘાસના ઝુમખાનું ચુરણ ૧૧ તોલો
પીસાળ તરત છુટે— } હાસ ૧૧ શેર સાથે ખાય.

જુઓ “ ગુરદાના દરદો ” “ પીસાળ છુટે ”

મોતીઆ આંખનો—આંખના દરદો-

૧=મોતીઆ આંખનો—ખાપરીઉં; ખરાસ કપુર, સુરમો, પોરતું-ગલની તપકાર, દામજી હરડે મંજાગે લઈ, ખુબ પાંસને તેની લુગદી કરે, તેને એરંડાના પાનમાં વીટાળી મુતરથી બાંધે, તે ઉપર બે આંગળ મટોડીનું થડ કરે. લુગડી સુકાવા પછી ૪ છાણાના ધંચા રમાં પકવે, લાલ અંગારા જેવી લુગડી થાય તેને બહાર કાઢે તે દંડી પડે તે અંદરથી માખણ જેવું અંજન કાઢી લેય. આ અંજનથી આંધળાને બહુ ફાયદો થાય છે.

૨=મોતીઆ આંખમાં પાકે નહીં—આંખમાં મોતીઆની શરૂઆત થતાંજ બે તોલા વજનની સુધીની એક હરડેમથી ૧૧ તોલો લઈ તે મોટામાં રાખી રાત્રી સુવું, અને તેનો રસ ગળવા. આ મુજબ એક માસ સુધી કરે તો મોતીઆ અટકે છે.

૩=મોતીઆ આંખનો—દેહાનના પાતરા ધુંદી તેની લેપડી આંખ પર રાતરે અને દોસે ઘણા દોસે બાંધે તો આંખનો મોતીઆ ખસે અને આંખ દેખાવા લાગે.

૪=આંખનો મોતીઆ—કાળા સાપની ચરબી અને પાણીમાં ધસેળી નીરબળાને મેળવી આંખમાં લગાડવાથી તરતનો મોતીઆ કપાય છે.

૫=આંખના મોતીઆનો ઉપાય—સહર થતા આંખના મોતીઆના ધલાજ તરફ સારી જાતની મોટી હરડે તોલો ૧૧, સાકર તોલો ૧૧, વાટીને રોજ સહવારે જુએ પેટે ફાકવું અને પાણી પીવું. ૧ મહીના

સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખવો. ધણા વેદો આ ઇલાજની બસામણુ કરે છે.

૬-આંખનો મોતીઓ—સમુદ્રશીણનો પાણીમાં વાટી તેના ફડકા આંખમાં રોજ મારવા.

૭-મોતીઓ તથા આંખના ધણા દરદોનો ફાયદો આપે—ખાપ-રીઠિં, ચીનાઇ બાકર, હરડે હીમજી સંભાળે લગ્ન ૭ દીન ખરલ કરી, તે આંખે રાત્રે સુતી વેળા રોજ આંખે તે આંખના દરદો નરમ પડે.

બુઝો “આંખના દરદો”

મોંઢાનિ બદ્યો-મોંઢાનિ લખ-મોંઢાપર કાલાસ.

૧-મોંઢાની વાસ બંધ પડે—૩ ભાગ ઉપલેટ, ૨) ભાગ પાપ-ડીઓ ખાર મેળવી દાંતે ઘસે.

૨-બાળકનાં મોંઢામાંથી વાસ નીકળે તો હરડે અને બદામ ઘસીને ચટાડવી.

૩-મોંઢાપરના ચાકાં નીકળે—કાળા નળગી દાંતલમા ઘરવી લગાડવી.

૪-મોંઢાની બદ્યો મટે, ઉપલેટ વધે—ખાચેક સાથે સુતામણી ખાવી.

૫-મોંઢાની ગંધ ગળ—સાકળખર મારકના પાણી સાથે ખાવા.

૬-આગર—બચ્ચાને મોંઢે આગર ફાય તો હરડે અને બદામનો ઘસાવો પાડો.

૭-મોંઢામાંથી લખ નીકળે તે બાળ થાય—બોંયરીગણીનાં ચુકાં પાનનાં વા મોંઢે પાણી સાથે પીવો.

૮-મોંઢા વેનો કાળાસ મટે—ચાણાની ચુંદાળી થાય—ચાણાના આટાને પાણી સાથે મેળવી મસળાવશે મોંઢાની ચામડી સફાઈ પડે. કોઈ ફીમ લગાડવું પડે નહીં.

૧૧-મોંઢાની કાળાસ ભાગે—ચાણાના આટા પાણી સાથે મેળવી મોંઢા ઉપર ઘસવાથી મોંઢાનો રંગ એક જ રંગનો થાય.

૧૨-મોંઢા પરનો કાળાસ મટે—ચાણાના દુધમાં દળધ ઘસી લગાડવી.

૧૩-મોંઢાપરની છાળીઆ (છાંટ) નીકળે અને લાલી આવે (કોરો) અથવા સંખકોડીને પાણીમાં ઘસીને મોંઢાપર લગાડે.

૧૪=મોંદાથી ગરમી નરમ પડે—બુજીની બાજુ કાચી ચારે અથવા તેના રચથી કામગા કરે.

૧૫=ખારી દવાવાળી જગામાં તડકે દરવાથી મોંદા ઉપર કાલાસ આવે તે તે માટે ફેરીના રસ અથવા લીંબુનો રસ લગાડે.

૧૬=મસુરની અથવા ચણાની દાળનો લોટ, દળદર, નેત્ર મેળવી મોંદે લગાડે તો ચંદ્રેશ કાંતિવાન થાય,

મોંદાની ખરાબ વાસ.

૧=મોંદાની ખરાબ વાસ દૂર થાય—પાણી ચાવવાથી ખરાબ વાસ દૂર થાય છે.

૨=મોંદાની મધ ગળવ—તમ્બકુલ ગાયના ઘી સાથે ખાવું.

મેંદુ વાસ મારે તો દરડા બેફેરાં અને આમળાનો ઉકાળો કરી કામગા કરવા. (બીનંતે દલાગ) દરડાં ૨, ટંકણખાર ૫ગવેલા ૩, બેદડાં ૨, કપુર ૧ ભાગ મેળવી મંજન કરવું.

૩=મોંદામાં ગરમી હાય ત્યારે—એકથી અને ફટકા સંભાળે મેળવી તેનું ચુરણ બે વાસ અથવા વધુ મોંદામાં રાખે. દીવસમાં પાંચ વાર રાખે, મોંદામાં પાણી છુટે તે અદાર કઢાડી નાંખે.

૪=મોં આવે (ખાગકનું)—પદામની મીઠા (ચીચ) પાણીમાં ભીંજવી રાખે, નરમ પડે ત્યારે તાંપાના કળસીઆની ઉપર તેને પાણી સાથે ઘસીને મોંદામાં લગાડે.

૫=જેડીમધના શીરાની ટુકરી મોંદામાં રાખવી.

શીરો ખરાબવાની રીત—જેડીમધનું ચુરણ ૧ ભાગ, પાણી ૩૨ ભાગ ઉકાળવું, અરધું તાળવું, પછી ઘટ ખનારી તડકે સુકવવું, ફેરી તેનો બુકા કરી પાણી સાથે ઉકાળી શીરો કાળો બનાવે તે માત્રા જેવા થાય તેના કટકા પાડે.

૬=મુખવાસ મોંમાં રાખે, એકથી દાણા તુલસીના બી, સુગંધી વાળો સંભાળે નાગરવેલના પાતમાં ગોળી બનાવે.

૭=હોઝરીના બગાડાથી વાસ નિકળે ખાધા પછી વાસ જણાય તો ૦૧ તોલો દાડકાનો કાતણો ખાધા પછી ખાવો.

મોંઢાપર કરચળી.

૧=મોંઢાપર કરચળી ન આવે--મલોતો સત્ત્ર બે માસા રોજ આવો.

૨=કરચળી મોંઢાપર આવે ત્યારે સાસેદ તેજ પીવામા અને મસળવામાં આપવું, ટામેટા, સરકો અને તેજ નાખી કચુખર ખનાવી રોજ ખાવી.

મોંઢામાં ચાંદી-મોંઢું પાકે-મોંઢામાં ગરમી.

૧=મેદીના પાનની અથવા ખાવળના પાનની હુગડી મોંઢામાં રાખવી.

૨=કુલવેલી ફટકડી ૪ વાલ, પાણી ૦૧ શેર મેળવી ડોગળા કરવા.

૩=અકલગરાની બુકી મોંઢામાં ફેરવી.

૪=ચણેાડી અથવા તુઅરના પાન મોંઢામાં ચાવવાં.

૫=તલ ચાવી ખાવા, અથવા તલના તેલના ડોગળા કરવા.

૬=કાથો, એલચી, હીરાદખળની બુકી દાખવી.

૭=સંખજી અને કાથો એની બુકી દાખવી.

૮=મોંઢું પાકે તે માટે--સોનાગેરં. સંખજી અને એક તોલો, મોર ચુચુ ૧ વાલનું ચુરણ ગરમીવાળા બાગપર દાખે.

૯=સંખજી, સોનાગેરં, પીપલાની છાલનું અથવા પાનનું ચુરણ, રસવંતી, એલચીની રાખ, એમાંથી જે મળે તેનું ચુરણ મોંઢામાં લગાડવું.

૧૦=મોંઢામાં ગરમી થાય તે માટે--જીરં અને સાકર મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવો.

મોંઢાની સખત ગરમી નરમ પડે, ચાંદી અને અગન નરમ પડે--જેઠીમધની ખતાષ મોંઢાં રાખી રસ ગળીઆ કરે અથવા ખીજગન મોંઢાં રાખી રસ ગળે અથવા ગુળદાવડીના કુલ અથવા ચંપેલીના પાનના ઉકાળાથી ડોગળા કરે અથવા ગુલદાવડીના પાન, એલચી, સાકર મોંઢા રાખે તો ગમે તેવી ગરમી હોય તે નરમ પડે.

૧૨=મોંઢાની ધરમી, મોંઢાની ચાંદી મટે--જેઠીમધનો શીરોં મોંઢામાં રાખવો. રસ મોંઢામાં એકડો થાય તે કાઢી નાખવો.

૧૩-મોંદું પકિલું સુધરે—જમના ધોળા પાન ૪ બાગ, ઠાંટા-સરીઈ ૪ બાગ, છૂરું સફેદ ૫ બાગ, દળાડ ૩ બાગ એની ચણા જલ્દી ગોળી બનાવી, મોંદામાં રાખી રસ ગળે.

૧૪-મોંદામાં ગરમી થાય ત્યારે—ભાંગગતો પાલો ચાવીને મોંમાં રાખવો રસ એકઠો થાય તે બહાર કાઢવો.

૧૫-મોંદાના ચાવણીઆની વચમાં ગુમડાં થાય તે માટે—ભોંય-રીંગણીના અથવા વેગણાના બીનું ચુરણ દાખો.

૧૬-પકિલું મોંદું સાફ થાય—ટકળખાર ૧ બાગ, મધ ૪ બાગ બાગ મેલવીને મોંદામાં લગાડવું.

૧૭-મોંદું પકે ત્યારે—ગુલાબના ફૂલ તોટા ૧, વંશલોચન ૧૫૫ તોલો, એનો ભુકો કરીને ૦૧ તોલો મોંદમાં મકે તો જલ્દી ફાયદો થાય છે.

૧૮-મોંદાની ચાંદી અથવા ગરમી માટે—પાંત સાથે ખાવાનો કાથો ભુકો કરીને મોંદામાં દખાવે ગરમીની રસી મોંદામાં એકડી થવા દેવી, મોંદું રસીથી બરાબ જાય ત્યારે તે બહાર કાઢવી નાખવી પેટમાં તે રસી જાય તો અડચણ નથી.

૧૯-મોંદાની ગરમી માટે આલુ ચુસીચુસીને તેનો રસ ગળવો.

૨૦-મોંદું કડવું થાય તે માટે વરીઆળી અને સાકર થંદા પાણીમાં વાડી, ગાળીને દરદી પીએ તો તરત કડવાસ નીકળી જાય.

૨૧-મોંદું પકે માટેખાવળના ટુકડે બાગમાં સુધારી ચણા જલ્દી ગોળી બનાવે તે મોંદામાં રાખે, રસી એકડી થાય તેપચુકા નાખે. મોંદામાં ચાંદી હોય ખવાતુ બી ન હોય તેને બી ફાયદો કરે.

મોંદા પર તેજ આવે.

૧-મોંદા પર તેજ આવે—દરડે, દુધ, અને સુનામખી રોજ ખાવી.

૨-મોંદા પર નુર આવે—ગાયના દુધ સાથે સાજખાર ખાવો.

૩-મોંદા ઉપર તેજ આવે—૦૧ તોલો સુનામખી રોજ ગુલકન સાથે ખાવી.

મોંદાની ખુબસુરતી વધે—દુધમાં લીંબુ નીચવીને તે સદવાર સાંજ મોંદું મસળે.

૪-મોંદા ઉપર લાલી આવે—ભોંયરીંગણીના પાતરાંનો ભુકો ૧ ચમચી બરી રોજ પાણી સાથે ખાવો.

૫-મોઢે લાલી આવે—મોંયરીંગણીના પાદડાંની ફાકા ઠંડા પાણી સાથે રોજ મારે તો ખાધેલું પાચન થાય અને મોઢે લાલી આવે.

૬-મોંઢાવું તેજ વધે—જેડીમધના બૂકાને ગરમ પાણી સાથ મેળવીને મોંઢા ઉપર લગાડે તો ચામડી સુંવાળી થાય અને તેજ વધે જેડીમધ ખાવામાં ખી લીએ.

૭-મોંઢા પર લાલી આવે—ગાંજર ભુંછને ખાવાથી મોંઢે લાલી આવે.

મોંઢા પર ઠોડર.

ઠોડર મોંઢા ઉપર આવે ત્યારે સુંડ પાણીમાં ઘળી લગાડવી,

મોરચી.

૧-મોરચી માટે—સુંડ, સંચર, લીંબુનો રસ સંભાળે મેળવી અડધો તોડો ખાંચો.

૨-મોરચી—મોરચી માટે મસતકી ખાવામાં અપાય છે.

હૃદયના ધપકારા,

૧-વાયુના વંતરથી હોળ તો સુંડ, પીપર, એલચી વગેરે ખાવામાં લેવી.

૨-સોંયર સીંગાની ભખમ ૨) વાલ ગાયના ઘીમાં ખાવી.

૩-ઉપલેટનું ચુરણ મધ સાથ ખાવું.

૪-સુંડ, તલ, ગોળ વળે મેળવી ખાવાં.

૫-શેકલાં કાઢચીઆ એ વાલ ખાવાં,

૬-નદીમાની નાની છીપલીઓની ભખમ એ આનીબાર ઉના પાણીમાં પીવી.

૭-હૃદયની ગતી અંધ થાય—વિછીદાનું ચુરણ વધુ પ્રમાણમાં આપે તો હૃદયની ગતી સંધ પડી જાય.

૮-હૃદય (Heart) ના ધપકારા માટે જેમ અંગ્રેજમાં દીજ-ટેલીસના પાતરાં વપરાય છે, તેવીજ રીતે કહેળુના પાંતરા વપરાય છે. કહેળુ અને દીજટેલીસના પાતરાંનો ગુણ એક સરખો છે.

૯-હૃદયના ધપકારા માટે દરમો ઘસીને પીવામાં આવે છે.

રગતપીત-પીતનાં ચાંદા.

૧-રગતપીતના ચાંદાં માટે—સાગરગોટાના મુળ શેર ૧૧ પાણીમાં બીજની રાખી, તેનો રસ કાઢી તેના ૩) ભાગ કરે, ૧ ભાગ રોજ સદવારે ૩) દીવસ પીએ.

૩-રગતપીત સારું થાય—ભાંગના રસ સાથે સમુદ્રકંકણ પકવેલો ૧૧ તો. અથવા વધારે ૩) દીન ખાય. એક કૂળ અથવા વધારે રોજ ૩) દીન સુધી ખાય. અણના આટાની રોટી અને ઘી ખાય. ખીજું કંઈ ખાય નહીં.

૨-પીત-રગતપીત— } સીંધાવુણુ ઘીમાં ઘની લગાડે અથવા
ચાંદા અગતવાળા— } મરીનું ચુરણુ ઘીમાં મેળવી લગાડે,
અથવા દડાં, ખેદડાં, અમળાનું ચુરણુ ૧૧ તોલો મધ તથા પાણી
સાથ રોજ એ વાર ખાય.

૪-રગતપીત માટે—બુરંદાદવાનો ગર સુંકે તોલો ૧૧ રોજ એ વાર ૨૧ દીન ખાય. ખાગડમાં આવડ અને દુધ સીંધાય બે.વું કંઈ ખાય નહીં.

૫-પીતના ચાંદાં માટે—સમુદ્રકંકણ ૧ ભાગ, અને સરેશ ૧ ભાગ મેળવી લગાડે.

૬-શરીર પીતના ચાંદા—રસાંત, મરી, અર્જણુ, લીમડાના પાનરો, ચાક, સુકોગરી, પેટેકે ખીજ. સંભાળે લખ તેની વટાણા જેવડી ગોળી કરી રોજ ૧ વાર ખાવી. નાનું બાવનું બચું હોય તો માતાના દુધમાં ગોળી જગા ધસીને તેની ઉરમના પ્રમાણમાં પાવી.

૭-પીતનાં ચાંદાં શરીરે હોય તો—કાટીના પાનનો રસ ૧ તોલો સાંદર ૧૧ તોલો મેળવી દીનમાં એ વાર પીએ. કાટીના પાનનો લેપ કરી ચાંદાંપર મુકવો. અથવા પાન દહીમાં વાટી શરીરે ચોળવું. આ કાલાવંતથી ચાંદાં ખેસી જશે.

૮-રગતપીત માટે—આલાખ બાજનો રસ શેર ૧૧, ઘી શેર ૧૧ અને કોકળે પાણી બળી રહે ત્યારે ઘી ચાંદાંપર લગાવું.

૯-રગતપીત માટે—આરોગીનું તેલ બદામના મગજના તેલ જેવો ગુણુ ધરાવે છે.

પીટ શરીર ઉપર હોય તો—ત્યાં આરોગી દુધમાં વાટી મસળાવી.

૧૦-રક્તપીત—માટે ૧-વાલ કબુતરના ચરકનું ચુરણુ મધ સાથે અપાય છે.

૧૧-રક્તપીત—માટે તાંદળાનની બાજનો રસ અને ઘી સંભાળે ઉકાળી પાણી બળી જાય ને ઘી રહે તે ચાંદાંપર લગાડવું.

૧૨-રગતપીત સરીરે કુટ્ટી નીકળે-સરીર પર ચાંદા થાય, હાથ પમનાં આંખળાં ખરવા માટે તે અમથીઆનું ઘી ૦૧ તોલો રોજ ખાવું. ઘી બનાવવાની રીત અમથીઆના કુલોનું સુરણ શેર બે દુધ શેર ૨૫ માં નાંખી ફાંઈ જમાવી તેમાંથી ઘી બનાવવું.

૧૩-રગતપીત, ચામડીના દરદે માટે--લીમડા ઉપરની ગલોને ૧ રસ બે તોલા અને દોલેલ ૧ તોલો દરદી છ માસ સુધી રોજ ૧ વાર ખાય ખોરાકમાં મગ, અને ચોખ્ખા સીરાય બીજું કાંઈ ખાય નહીં.

૧૪-હાથના આંખળામાં પાણી ભરાય છે. કોઈવાર આંગળામાં થી પાણી ટપકે છે, અને અગન બળે છે. તે માટે ઇલાજ-મરી, જીની ઇંટ અને ઘી સરખે ભાગે લેવું. ઘીને ૧૦૦ પાણીએ ધોવું અને ત્રાંખાના ખુમચામાં મૂકવું. બીજી ચાંદા મેળવીને ત્રાંખાના કળસીઆ વતી ખુમ ઘસીને મલમ બનાવવો, એ મલમ લગાડવો.

૧૫-રગતપીતના ચાંદા માટે--અમલસારો ગંધક વા તોલો અને પારો ૧૧૧ તોલા, મોચુચુ ૪ તોલા. એ બધાની મેળવણીનું ૧ તોલો સુરણ, ૪ તોલા ધોયેલા ઘીમાં મેળવી લગાડવું.

ગંધક શુદ્ધ કરવો--અગ્રિજરીને ગંધકને લડામાં ઉરાડીને સુક કરે છે

દેશી વદ્દિમાં નીચે મુજબ સુધ થાય છે.

૧ શેર ઘી તાવી તેમાં ૧ શેર ગંધક પીગળાવવો. ૧ બીગ્ગ વાસણમાં ૧ શેર ચાંદુ દુધ મુદ્રી તે ઉપર જાણું લુગડું બાંધવું તે લુગડાની ઉપર ગંધક અને ઘીની મેળવણી નાંખવી, ગંધક અને ઘી કપડાંમાંથી ગળા-દુધમાં પડશે. બીજા કચરો લુગડાપર અટકા રહેશે. ગંધક વગરને ભારી હોવાથી દુધની નીચે રહેશે. ઘી ફલકુ હોવાથી દુધની ઉપર રહેશે. ચાંદુ થવા પછી ઘી બધાઈ જશે તે દુધની ઉપરથી કાઢી લેવું. પછી દુધને નીપારી ગંધકને સુકવવી,

બીજી રીત--૧ વાસણમાં ૧ શેર દુધ મુકવું તે ઉપર જાણું કપડું બાંધવું. કપડાંની ઉપર ૦૧ શેર ગંધકનો લુદો મુકવો, તે વારણ ચુલાપર મુદ્રી દુધ ઉકાળવું, દુધની વરાળથી કપડાં ઉપરની ગંધક પીગળી દુધમાં પડશે અને કચરો કપડાંપર રહેશે. વાસણમાંથી દુધ નીપારી લેવું અને ગંધકને સુકવવી.

૧૬-રગતપીત માટે--ગંધક તોલો ૧૧, પારો તોલો. ૧૧૧ અને ખરણ કદી એકરમ કરવા; પછી તલનું તેલ જરા જરા નાંખતાં જવું અને ખરણ કડતાં જવું. મધના જેવું થાઈ અને ત્યાં સુધી તેલ નાંખવું અને તે ચાંદાપર લગાડવું.

૧૭-રગતપીત—આંખાની અંતરબાહ, જાંજુરી, પીપરો, કરમ-
ડીની બાહ સંભાગે લઇ પાણી સાથે મસળી ૦૧ શેર રસ કઢાડવે
તેમાં ઠળીચુનો બેઆની બાર મેલવી ૦૧ બાગ સદવારે અને ૦૧
બાગ સાંજે પીએ. આ મુજબ લાંબો વખત ચાલુ રાખે, ખારાકમાં
નાગળીની રોટી સીવાય કંઈ ખાય નહીં, (જાંજુના કરીઆને મુંઝવેરાતી
કહે છે.)

૧૮-શરીરમાં પીત વધે—શરીરના કામ પશુ બાગ પર કાળી
ખાંત પડે, ગાંઠ બંધાય તો જાણવું જે લોહી બગડ્યું છે અને
પીતનો બાગ વધ્યા છે. એ માટે જરૂર અને મુનામખી દરેકઃ ૦૧
તોલો, પાશેર પાણીમાં ૧ રાત બોળવવું, સદવારે તેને ચાળી ગાળીને
રોજ પીવું. સુખડ અને રતાંજળી પાણીમાં ઘસીને બાતીપર અને
તેના નીચલા બાગ ઉપર લગાડ્યા કરવી.

૧૯-રગતપીતના ચાંદાં સારા થાય—સાપની કાંચરીની રાખ તણના
તેમમાં મેળવી ચાંદાંપર લગાડે.

૨૦-રગતપીત, શરીરે ચાંદાં, હાથ પગના નખ ખવાય—આમળા
તથા લીમના પાનનો રસ દરેક ૦૧ તોલો, સદવારે સાંજે ખાંત પેટે
૨૧) દીન પીએ. જરૂર હોય તો વધુ દીવસ ચાલુ રાખે.

૨૧-રગતપીત—૧ બાગ સમુદ્રીજી અને તેટલોજ સરંકો લઇ
મલમ જેવું બનાવી પિત ઉપર લગાડવું, દારૂ, માછલી, તેલ, મરચુ,
ખાતું ન ખાતું.

૨૨-શરીરે રગતપીતનાં ચાંદાં—સજ્જખાર અને સીંધાલુજી કડવા
તેલમાં મેળવીને શરીરે ૧ કલાક મુઠી મસળવા પછી ગરમ પાણીએ
સેક કરવો અથવા પાણીનો બાફ લેવો.

૨૩-રગતપીતવાળા દરદીને સાપની કાંચળી બાળીને તેની રાખ
૧ ચોખાબાર (એક ઝેન) જેટલી રોજ એકવાર પી સાથે ખવાડવી.
ખારાકમાં દુધ અને બાત સીવાય બીજું કંઈ ખવાડવું નહીં.
જેટલા દીવસ દવા ખાવામાં લે તેથી બમણા દીવસ પરેજી રાખે.

૨૪-રગતપીત માટે આમળાનું ચુરુ તથા લીમડાનો રસ
દરેક ૦૧ તોલો મેળવીને સફેર સાથે દીન ૩૧ પીએ (દંધાજ
ચોકસ છે.)

૨૫-રગતપીત—રગતપીતવાળા દરદી સાપની કાંચળી ૧ થી ૨
જામ માસ બે મુઠી બજુર સાથે રોજ ખાય તો ઘણો ફાયદો થાય
(આ ધંધાજ ઘણું જણીતો છે.)

૨૬-રગતપીત માટે—સાપની કાંચળી મારા બે લઈ ખજુર સાથે ખવાડે. બે પગનાં તળાખામાં નાસુર પડે તો હળદર ૧૦ ભાગ, પારે ભાગ ૫) ઘી ભાગ ૩૦ ને ૪ પહોર ખરણ કરી રૂમાં મેળવીને મુકે.

૨૭-રગતપીત્તા દરદીને દરડાં, બેડાં, અને આમળાનું. ચુરણ વા તેના અથવા વધારે દરરોજ બે વાર ૬ માસ સુધી ખવાડવું. ખારાકમાં મગની દાળ અને રોટી તથા બીજાં દ્રવ્યો ખારાક ખવાડવાં.

૨૮-રકતપીત—કાચળીના છોડના મુલીખાનો રસ વા શેર કહાડી દરદીને રોજ પીવા.

૨૯-રગતપીત માટે—કીડામારીના પાનનો રસ વા તેણે રોજ પીએ તો ફાયદો થાય.

૩૦-રગતપીત, માઠિસનો કાદવાટ—મીઠું, રાગ, માણસના હાડકાના ચુરણ સંભાળે લઈ તેનું તેજ પાતાળ વંચથી કાઢી શરીરે લગાડે. આ તેજ ઘાણુજ ફાયદામંદ છે.

રગતપીડના ચાહાં=ચામરોગ, રૂમીરોગ લેપ્રોસી.

૩૧-ચામરોગના તેજ લગાડવું અને ૧૫) ટીપાં ખાંડ સાથે ખાવા.

૩૨-કસુંદરાનું મુગ પાણીમાં ઘસી લગાડવું.

૩૩-લીમડો, પીપળ, બાવળની છાલ, બેરડીની છાલનું ચુરણ વા તે, રોજ બે વાર લેવું. આ બધી છાલોને પાણીમાં ઘસી ચાહાં ઉપર લગાડે.

૩૪-ગરમારાનો ગર (અમલતાસ) ૧, અથવા, ૨, તેણા, લગાડે રોજ બે વાર પાણી સાથે બે માસ સુધી ખાવો પછી ૨, માસ સુધી વા તે, ગધક, સરખત સાથે રોજ બે વાર ખાવો.

૩૫-રગતપીટવાળા દરદીને કાદવાટમાંથી રસી ગળે, ત્યારે કામરીઆ સાપનું માઠિસ ખવાડે.

૩૬-અનંદુસી આ દરદી માટે બહુજ ઉપયોગી છે. જ્યાં અરકુસી મળે-યાં દરદીએ જીવવાની આશા છેડવી નહીં.

૩૭-રગતપીત માટે-કેસાજી, બોડાસીંગ, આગરાઇ, મરી, હળદરેક ૩ તેણાનું ચુરણ બનાવી તેના ૧૪ પડીકાં કરે. ૧ પડીકું રોજ સદવારે વા શેર દુધ અને વા શેર પાણીમાં મેળવીને ૧૨ દીન પીએ. મીઠાં વગરના ચાવડા અને દુધસીચાય બીજાં કંઈ ખાય નહીં. પડીકા ખાવાં પહેલાં ૧ જુલાળ આપે.

૩૮-ઈંદ્રયાગનાની જડ ૩ તોલા, વરીઆળી ૧૫ તોલો. પાણી ૧૫ શેર એ સધળાંને ઉકાળી નવટાંક પાણી રાખે. તે પાણી દરદીને પીવાડે. ૧૫ કલાક પછી ખીચડી ખવાડે.

૩૯-હીંગલો, પારેલાક, રાગ, આકાશની ઝાલ દરેક ૧ તોલો એના ૧૪ પડીકાં બનાવવાં, દરદીને તદ્દા નાખે કરી આદાદીને રાગ ૧ પડીકાંની ધુઈ આપે. ૧૪ દીન ચાલુ રાખે, બીજીના રંગના કાળો દોરો સરીરપર વીટાળી રાખવાની જરૂર જણાય છે.

રક્તપી (Leprocy) મટે—મમરીના રસમાં ત્રાંસુ ભગમ થાય છે તે ભસમ પીટવાળાં દરદીને લગાડેતો કાદવાટ મટે.

જુએ “લોહી નીકળે”

રક્તસ્ત્રાવ-લોહીનું પડવું.

૧-લોહીના ઝાડા મટે--દુધ શેર ૧૫ ની અંદર પાણી શેર અરધો નાખી અંદર કાળી દરાખ તોલો ૧૫ નાંખી ગરમ કરી દીવસમાં બે વાર પીવું.

૨-રક્તસ્ત્રાવ,--પીસાય સાથે લોહી પડે ત્યારે સતાવરીનું ચુરણ તોલો ૧૫, દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦ મેળવી, પાણી બળી મન્ય ત્યાં સુધી ઉકાળી, સાંકેર તોલો ૧, ઘી તોલો ૧ સાથે મેળવી પીવું.

૩-રક્તસ્ત્રાવ, ઝાડાનું લોહી--સાંકેર તોલો ૧, દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦, પાણી બધું બળી મન્ય ત્યાં સુધી ઉકાળવું અને પીવું.

૪-રક્તસ્ત્રાવ-લોહીકાળા દરસના મસા મટે--તોલો ૧, ઘી તોલો ૧૫, ગાયના ઝાણુનોસ તોલો ૧૫

૫-રક્તસ્ત્રાવ (નાકમાંથી લોહીનું નીકળવું) હીલી દરાખના ટીપાં ૧૨ નાકમાં નાખવાં તથા સુકી દરાખ પાણી સાથે મેળવી તેના ૧૨ ટીપાં નાખવાં.

૬-રક્તસ્ત્રાવ- (Bleeding) દરાખ કાળી ૧ તોલો, દુધ ૧૫ શેર પાણી ૧૫ શેરને મેળવી ઉકાળવું. ૧૫ શેર પાણી બળી મન્ય ત્યારે ગાળીને પીવું. કાળા બી જગાંથી નીકળતું લોહી અધ થાય છે.

૭-રક્તઆવ—શરીરના કાષ્ઠી ભાગમાંથી નીકળતું લોહી અટકે છે. આંકડાના કુલનો ૨ તોલા, અગ્રીણ ૧૧ તોલા, સેકેન્ડ સંધાલુણ ૫ તોલા એની એક ગોળા કરવી એક ગોળા દીનમાં ત્રણ વાર ખાળી.

રતાંધળો.

૧-રતાંધળો—લીમડાનું મુળાઉં અને ખાવળની પાળીએનો કવાચ પીવામાં લેવો.

૨-રતાંધળો—પીપરને ગૌમૂત્રમાં ધસી અંગ્રન કરવું. અગથીઆની ભાજ રોજ ખાળી.

૩-રતાંધળો, આંખની રતાસ માટે—સમુદ્રગીણ જે ૧ વનની માછલીનું હાકકું છે તે સાકર સાથે ધસી આંખ લગાડવું.

૪-રતાંધળો—પ્રધેસરાના પાનનાં છુંદી તેની લેપડી આંખ આંધે અને માટે મુકે. (ખીન્ને ઇલાજ) માણસના દાનનો મેળ મધ સાથે મેળવી દીન ૧૪ આંજે તો રતાંધળો સાનો થાય.

રતાંધળો—મકરીના મુતરગાં લવંગ ધસી અંગ્રન કરવું.

૫-રતાંધળો માટે ઇલાજ—મકરીની કલેજના રસમાં કપીલો નથા મરી સંભાગે ખરણ કરે. તેનું અંગ્રન આંખમાં લગાડે. તલનું તેલ ખીલકૂલ ખાંચે નહીં જેમ દરેણુ વાધથી નાસે તેમ રતાંધળાવાળા દરદીએ તેલથી દૂર રહેવું.

૬-રતાંધળો માટે—ડોડીની ભાજ પાણીમાં બારી તેનું નવટાંક પાણી સહવારે અને બુખ પેટે પંદર દીવસ પીએ.

૭-રતાંધળો, અને માથાના દુખાવા સાથે આંખ દુખે એ માટે—અજોદીના મુળને પાણીમાં ધસી આંખની આસપાસ ઘણી વાર લગાડે નથા લીમડાના પાનનો રસ દરેક ૧૧ તોલા, સહવારે સાંજ બુખ પેટે ૨૧) દીન પીએ. જરૂર હોય તો વધુ દીન આણું રાખે.

૮-રતાંધળો—જીરું અને કપાસના પાણીમાં વાટી તેની લેપડી ગરદન ઉપર ૨૧ દીન સુધી આંધવી.

૯-રતાંધળો સારો થાય—ગુવારના પાતરાનું શાક ખાવું.

૧૦-રતાંધળો—પાંચ તોલા ગોળા, ઘી સાથે મેળવી સહવારે રોજ ખાવો.

૧૧-રતાંધળો સારો થાય, જાંખ આંખની મટે—જેડીમધના મુળીયાં બકરાના મુતરમાં ધસીને આંજવા,

૧૨-રતાંધલો—ચોઈની ભાજના ખીની રાખ આંખે આંજતી.

૧૩-રતાંધલો—પીપરને ગૌમૂત્રમાં ધસી અંજન કરવું.

૧૪-લવંગને બકરીના મૂત્રમાં ધસી આંજવું-

૧૫-સાટોડીનું મૂળ પાણીમાં ધસી આંજવું.

૧૬-સમુદ્રરીણ અને સાકરનું ચુરણ આંખે ભરવું.

૧૭-કાળી તુળસીના પાનનો રસ ૨) ટીપાં આંખમાં નાંખવા.

૧૮-કાળાં મરી દહીંમાં ધસી આંજવું.

૧૯-અગથીઆની ભાજનું સાક રોજ ખાવું.

૨૦-રતાંધલો, જાંખો મટે—કમોડના વાખાને પાણીમાં સદ-વારે લીંબવે, સાંજે ગાળી લીંબે. તે પાણીમાં લાસ કુલ્લવાળા કપાસનું મુળીઉં ધસી અંજન કરે.

૨૧-રતાંધલો સારો થાય—ભોંપાતરી—(ગળદુબ્બી=ગાંઘાજાળાન નોંડે રસ એક તોલા, ઘી અને સફિર સાથે સાત દીવસ ખાય.

૨૨-રતાંધલો સારો થાય—ખુરાં કાદરાંનો રસ અથવા મુળના બુકો ૨૧ દીવસ આંખે આંજે. એના ઢૂલનો રસ પાણુ કાપડો આંખે

૨૩-રતાંધલો સારો થાય—ખોરના ણીઆની મીચ (મગજ) તથા સાચુ સંભાળે ખરણ કર, તેની ગોળીઓ બનાવે. તે ગોળી વાસી પાણીમાં ધસી મધ જેવા ઘાદડો બમાડો બનાવી ૩ દીવસ રાત્રે મૂતી વખતે અંજન કરે.

૨૪-વજન વેળો, (વસંત વેળો, બસન વેળો) એ વેળાના રસને કાદવના વાસણમાં મુકે તો રસ બધાજને જેડી જેવો થાય તે આંખ-પર મુકે તો આંખની રતાસ કાપે: જે આવમાં લીંબે તે રતાંધલો સારો થાય.

૨૫-રતાંધલો સારો થાય—સધિસરાના પાનનો રસ ૨) ટીપાં આંખમાં નાંખે.

૨૬-રતાંધલો—ઈગારપર વેંગણું બાફવાથી જે રસ વેંગણામાંથી નીકળે તે આંખ આંજે તો રતાંધલો સારો થાય.

૨૭-રતાંધલો સારો થાય—પાડા બાણુવરના કાનનો મેલ આંખે આંજે તો રતાંધલો સારો થાય.

૨૮-રતાંધળાં દરદીને કારેલીના પાનનો રસ આંખે આંજે અથવા ૨૦મા મરી ધસી અંજન કરે.

૨૯-રતાંધળાને બકરાંની તલ્લી ભુંછ તે ઉપર બકરાંના પીટાનું પાણી જરા લગાડી ખવાડે તો ફાયદો થાય.

૩૦-રતાંધળાને ભુરા કાળાનું મુળાઉ પાણીમાં ઘસાવે દીન ૨૧ સુધી આગમનું.

રાત આંધળો-રતાંધળો-રસુદા.

૩૧-બકરી (એ પશુ જણાવર) ના કળેગ્નમાં પીપર મુકે તેને સેક અને બાંકે તેનું અંગ્ન કરવાથી ૧૦૦) એ ૧૦૦ ટકા ફાયદો થાય. કળેબુ તનદુરસ્ત બકરીનું લેવું.

મંદ અગ્નિ ઉપર સેકવું તેથી કલેગ્નનું પીત પીપર ચુરી લીખે, કળેબુ બળે નહીં એવી મંદ અગ્નિ લેવી. અથવા બેભટમાં બુંદનું મરી બી પીપરને બદલે ચાલે ૪) દીનમાંજ ફાયદો થાય.

૩૨-દોઝરી અને કળેગ્નના દરદથી રતાંધળો થાય છે, તે માટે હરીકાતું શીણ રોજ ૧) વાર આંખ આંજે, સુંકે, પીપર, મરી, મંભાગે ચુરણ આંજે, અગ્નિઆના ગાડના ફુલનું સાક ખનાવી ખાયા કરે. તુગરોના રસ ૫) દીપાં આંખ આંજે, અંધગના મળનું ચુરણ ૧૦ તો રોજ ખાય.

રાત સુત્રિયાં આંજે, પીપરને છાસમાં ઘસી આંજે વરી-આળીનો અકે મધ સાથે આંજે, મરી અથવા લવંગને ઘોડાના શીણમાં ઘસી લગાડે, લવંગ બકરીના મુતરમાં ઘસી લગાડે.

રતવા-બાલકને રતવા.

૧-રતવા, મુઠાં માટે-દેવદારનાં લકડાને ગાંડ પાણીમાં ઘસી રોજ ૪ વાર લગાડે.

૨-રતવા માટે-ગંદામધ ૧ શેરને ૪ શેર પાણીમાં ઉકાળે, ૧ શેર પાણી રહે તેમાં ૧૦ શેર તેલ મેલવી શરીરે લગાડે.

૩-રતવા માટે-જીવન્તગના પાતરાંના રસ આડાં ઉપર આપડે તો તરત નરમ પડે.

૪-રતવા ઉપર-૧૦૦ થી ૧૦૦૦ હમ્લર વાર પાણીમાં ઘાયલું થી વાપરે છે. તેથી રતવા સારા થાય છે.

દાનું ઘી ખનાવવામાં મુકી વનસપતી હોય તો ૧ ભાગ વનસ-
પતિને ૧૬ ભાગ પાણી સાથે ઉઘાળીને આઠ ભાગ પાણી રાખે અને
તે પાણી ઘી ખનાવવામાં વારે

૫--રતવા, તીરાકુટક, સીતળા માટે--શરીરની અદર તેમજ
અદર ઘણી દાદ અને તે વેળા જેડીમધનો ઉકાળો પાવડો અને
પીવો.

૬--રતવાં બાળકને થાય છે તે માટે--રતાતુ કંદને યાત્રી
તેનું ચુરાણ પાણી સાથ મેળવી વળી દોવસ લગાડે (જરા અમન
અને છે.)

૭--રતવાનો સરસ હંલાવ--મરી ૩) ભાગ, આજીવલનું છોદું
(ગાંધીને ત્યાં મળે છે) કપાળો ૧) ભાગ, કંકુ ૧) ભાગ, કપુર
ભાગ, કેળના સુકાં પાતળી રાખ ૩) ભાગ, ધુપેલમાં મેળવી ૩)
૧) વાર લગાડે.

૮--રતવા બાળકને--રતાંજરી, ગુલાબજળ, વાંદા, વગેરે કંડક
આપનારી ચીજોનો ઘસાડો શરીર લગાડવો.

૯--દુધીઓ, હેમકંદ, જે કાઠીઆવાડના સોરાઈ ભાગમાં થાય
છે, તે પાણીમાં ઘસી પીએ અને શરીર આપડે.

૧૦--રતવા એ એક જાતનો કોહવાત છે, તે ચાર જાતના છે.
કુપરીઓ રતવા તેમાં નાના બાલક લાલ થઈ મરી જાય, સ્ત્રીને
જેટલા બાલક થાય તેટલાં બધાં મરી જાય.

ગુમનીઓ રતવા તેમાં બાલકને સરીરે નાના ગુમદાં થાય અને
કોહવાત જેવા દેખાય.

પદારીઓ રતવા એમાં બાલકને સરીરે મોટાં ગુમદાં થાય, ચાદયા
પડે, તેમાં પાણી ભરાય.

ગાડરીઓ રતવા એમાં ૧, જગાએ ગુમકું થાય તે સાડ થાય
અને બીજી જગાએ નીકળે,

રતવાને ઊંછ સાડ કરનાર નાથુમાઈ હાંસજી ગામ કુગરી
(કામરેજ થઈને સ્ટેસન સાંપણ) ચોમાસામાં જવું હોય તો સુરત
પાસે અમરોલીના પુલ આગળથી કામરેજ સુધી રીમર જાય છે.

૧૧--વાંદરાની બોપરી ઘસીને પાત્રી અને ચોપડી.

૧૨--મધ, સાકર, ઘી, ગાયત્રી દુધ, ખાંડ દરાખ, એઓનો હોમ
કરે અને બાલકને ધુંધ આપે.

૧૩--લીમ્બો, વરાળ, રતાંજરી, ગેર પાણીમાં ઘસી ૩, વાર પાવું.

૧૪-સોનાગેર, ગળી, રતાંજરીનો લેપ કરવો.

૧૫-ખોરડીની ઊંચ, કાંસનદરાનું મૂળ, રતાંજરી એનો કાદવો પાચે.

૧૬-વાલપાપેનું મૂળ ઘસી લગાડે.

૧૭-કપાસના આખા છોડનો રસ સરીરે લગાડે અને ૩) તો, પાચે સાકર સાથે.

૧૮-રતવા ચેપી છે, તે ઉપર પીળી મટોડી, અથવા સોનાગેર અથવા ગુલેઅરમાની પાણી સાથે લગાડીઆ કરે.

૧૯-કાસુંદરી (કાસોંદરી)ના પાનનો રસ પીચે અને લગાડે.

૨૦-ઘી, તેલ, દરદીને ખવાડવું નહીં, સરીરે લગાડવું નહીં,

૨૧-ગંધક ખાવામાં આપે અને લોહી રુધિર.

૨૨-પીપળાનું છાંયું અને રતાંજરી ઘસીને લગાડે તો ચેપીઓ રતવા સુધરે.

૨૩-દાઝીઆ રતવા માટે ગુલેઅરમાની ગુલાબજળમાં લગાડે.

૨૪-ગુલેઅરમાની અને ચાળાઈની ભાજનો રસ લગાડે.

૨૫-પહાડીઆ રતવા માટે મરીકંદાનું મૂળ ઘસી લગાડે અને પાચે.

૨૬-માંકડી નામનું એક જીવડું થાય છે. એથી ૭ આંગળ લાંબુ, ઘાસ જેવું, પતળું ૭ પગલાળું, રંગે ઘાસ જેવું છે. આ જીવડો શરીર પર ત્યાં ત્યાં ભોતીના દાણા જેવા કુદલા થાય, અગન બળે, રતવા થાય તેને લોકો કહે જે “માંકડી ઉડી છે” તે માટે ગુલાબજળ અને ગુલે અરમાણી લગાડે.

૨૭-પહાડી રતવા માટે મરીકંદાનું મૂળ પાણીમાં ગસી લગાડે એ ઘણું ગરમ છે, પણ અગન બાળે નહીં. ટીકચર આયોદાઈનું કામ કરે છે.

૨૮-રતવા સારા કરવાનું મંત્ર.

સમુદર કોટ, સોનાગડ, ત્યાં વસે પતીઓ ખાલપો, તેને દાથે અમી કરે. તેમ રતીવા કરે.

મંત્ર લખીઆ પછી કાળા દોરાને કુંકમારી ૧) ગાંઠ વાળે આ મુજબ ૭ વાત મંત્ર લખી ૭) ગાંઠ વાંચે. દોરાને દીવેલની ધુંધ આપે. બાલકને દાથે બાંધે તો રતવાના આંદા સુકાએ, મનતર બણીને ગાંઠ વાળતાં બણનારને બગાસા આપે. આ મંત્ર કાલીચંદ્ર-દસની રાતરે અથવા ગહરણીને દીને ગહરણી વખતે ઘીના દીવ આગળ ૧૫) વાર જાંવે. તો આખું વરસ તેનો અમલ થાય.

Soietica=રાધેણુ=રાંઝણુ.

પગના તળીઆંથી તે કાપા સુધીની સાયટીકા નસમાં લોહી ન ફરવાથી દુખાવો ચાલે છે તે માટે ખમી સકાય. એવાં ગરમ પાણીમાં ગુણુ સુધીના પગ ૧) ઠલાક બોળો રાખવા.

રંગ.

લીલા કાચના ચસમાં પેદેરવાથી, થંડક મળે છે, ગરમી દૂર થાય છે. કાલો રંગ શોક બતાવે છે, ભય ઊત્તપન કરે છે. ફાંસીએ જળારને કાળો પોસાક પેદેરાવતા. શોક વતેર કરનાર કામળના કરર ઉપર કાળી બોરદર આવે છે, ભય ઊત્તપન કરનારા પોલીસના કીપાડો પોસાક કાળો રહે છે. અંધારી રાત ભય ઊત્તપન કરે છે.

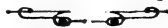
આ મુજબ જુદા જુદા રંગવાળી આટડીમાં પાણી ભરી તડકે રક્ષાળી તે રંગના ગુણુ પાણીમાં ઊતરે છે, તે પાણી પીવાથી અનેક આધી દૂર થાય છે.

- મજક (Ru'ia Cordifolia) થી લાલ રંગ બને.
- પતંગ (Sappan) થી લાકડું અને ફટકીથી લાલ રંગ બને.
- અળતો (Morinda Detrofolia) ફટકી સાથે લાલ રંગ બને.
- રતાંજરી (Red Sanders) ફટકી સાથે લાલ રંગ બને.
- ખાખી રંગ ખેર અને ખાવળીઆની છાલથી બને.
- પીળારંગ દાડમની છાલથી બને.

રંગની ખુબી.

રાતો રંગ ભય અને ગરમી બતાવે છે. રાતો રંગ ભય સૂચક, ક્રોધરૂપ અને ગિપ્પુ છે, લાલ વાવતો, લાલ ફાણસ બમની નિસાન બતાવે છે. ગુસ્સો ઊત્તપન થતાં આંખ, અને ચેહેરો લાલ થાય છે.

લીલો રંગ શાંટી અને થંડક બતાવે છે. સ્ત્રીમરમાં લીલી બટી શાંટી બતાવે છે. લીલાં ગાદડોથી શરીરને શાંટી મળે છે.

લુ લાગે.

૧-લુ લાગેલી ઉતરે--૩ તોલા ખજુર, ૧ તોલો આમલી, ખાંડ ૧ તો. વા શેર પાણીમાં દોઢવી, ગાળીને પીએ.

૨-સુરજનો તાપ લાગે નહી--તાપમાં ફરનારે પોતાની પાસે કાંડા રાખવા.

૩-૧૬૬ ફરતાં જુ લાગે તેનો ૬ ૧૪—આમળી ૩) તોલા, ગોળ ૧, તોલો, મરી ૧ તોલો અને પાણી અરધો શેર અથવા વધારે, કાદવના વાસણમાં ૨૫ કરી, દોહડું બનાવી, પીએ.

૪-ચીચોરા સાથની ચાપલી ૩, તોલા લઈ વા શેર પાણીમાં નાખે. તેને વગોળે નહી. ૧ કલાક પછી નીતડું પાણી પીએ, અથવા ફક્ત આમલીનું દોહડું શરીરે લગાડે.

તડકે ફરતાં જુ લાગે નહી—તાપમાં ફરતી વેળા કાંત ગાંધે તે જુ લાગે નહી.

લાલરંગનું કપડું. માથા ઉપર રાખી તડકે ફરે તેને જુ લાગે નહી.

૫-જુ લાગે નહીં—તાપમાં ફરતી વેળા લીમડાના પાન માથા પર રાખે.

૬-જુ લાગે નહીં—તાપમાં ફરતી વેળા માથા ઉપર દીવેલાના પાન રહે.

૭-જુ લાગે નહીં—તાપમાં ફરતી વેળા આકડાના પાન માથા પર રાખે તે જુ લાગે નહીં.

૧૧-તડકાંની ગરમી લાગે નહીં. ઉધરસ, દમ, આળસને હોય તે માટે ધાણા અને સાકર પાણીમાં વાડી પીતી.

૮-જુખ (જુ) લાગે ત્યારે મેથીની સુડી લાથ પાણીમાં પલારી તે પાણી ફરડીને મધ સાથ પાવું.

૧૦-મોઢામાં કાળી દરાખ, આજુ અથવા મંદીમધ રાખે તે જુ લાગે નહીં.

૧૧-ગરમાળાનો ગોળ આવાથી જાલડા થઈને જુ ઉતરસે.

૧૨-કાચી દેરી ગાંધે ગોળ મેળવી ખાંચા.

૧૩-આમળી અથવા લીમડાનું શરબત પીવું.

૧૪-પાણીમાં ધાણા પલાળી રાખવા તે પાણી સાકર સાથ પીવું.

૧૫-કાળાં મરી અને ઘી પગને તળીએ લગાડી કાંસાની વાડકાથી ઘસવું.

૧૬-તડકે ચાલી તરત તાડી પીવાથી જુ લાગે છે.

૧૮-ચાલતાં ચાકાને રસ્તામાં પાણી પીએ તે જુ લાગે.

હુણો-દીવાસે હુણો.

૧-દીવાસે હુણો--દીવાસો હુણો લાગે ત્યારે નીચે મુજબ ચોપડવું. પેહેલા હુણો ઉમેરી કાઢવો. પછી બે ભાગ ફટકી, ૧૦૦ ભાગ પાણી મેળવી દીવાસને એવાર પચાવવી, પછી નીચે મુજબ પાનનું લગાડવું.

ચુનો ૧ શેર, વા શેર ચાખાના આટાની લાવી, નવટાંક સગમ, (ગરમ પાણીમાં પીગલાવવું) અને નવટાંક ખાંડ, તેમાં વનઝાએ એટલું પાણી લેવું. આ સઘળી ચીજો મેળવીને દીવાસ ઉપર એક દાથ પાનનો મારી પછી બીજો દાથ મારવો. તે પછી દીવાસમાં હુણો પાડો દેખાય તો ફરી આ મુજબ નેટકી જગા ઉપર કરવું. વન હુણો ઘણો હોય તો ત્રણવાર કરવું.

૨-હુણો દીવાસે લાગ્યા હોય તો તે ભાગ ઓખવી નાખી નીચે મુજબ લગાડવું-પાણી જેમાં ૧ દાથ એસીદ અરેડીક મેળવેલું હોય તે પાણીથી દીવાસને ૪-૫ વાર પચાવવું. પછી નીચે મુજબ પાનનું લગાડવું-ચુનાની કાક તાજી જનારેલી શેર ૧, સીનીટ શેર ૧, ડુંપાણી જેટલું ખરે એટલું આ લગાડવાથી હુણો અંધ થશે.

૩-વાઈટ વોસ, દીવાસે ચુણો ધોળવા અને દીવાસે હુણો લાગે નહીં તે માટે--૧ મણ ચુનાને ગરમ પાણીમાં પીગલાવવો. તેને કવડાંથી ગાળી રેતી જુદી પાડવી. વા શેર દરીઆનું મીઠું પાણીમાં પીગલાવી ચુનાના પાણીમાં નાંખવું. ૩ શેર ચાખાના આટાને પાણીમાં ઉકાળી પાનલીકાંજ જેવી જનારેલી ચુણાના પાણીમાં નાંખવી. વા શેર સરસને ખસેર પાણીમાં ભીંજવી ૧ કલાક રાખી મુકવો. ગરમ કરી એક રસ થાયતે ચુણાના પાણીમાં નાંખવો.

આ મેલવણી બે દીવસ રહેવા દેતા, પછી ગરમ પાણી નાખી દીવાસે ધોળવા લાયક ચુણાનું પાણી કરી ગરમ ગરમ દીવાસે લગાડવું.

હુણો (કલર) REH

હુણાવાડી જગામાં આંકડાના પાનનું ખાતર બહુ સાફ છે. ખાતના ખેતરમાં આ ખાતર બહુ માફક છે.

લેપ.

ગુગળ, રેવનચીનો સીરો, ઇસેસ, ગુજર, મોર, ઇડાંતી સફેદીમાં લેપ બનાવી લગાડો. ઉપર ૩ દાખે. આકાશનો ૩ વધારે સાગો છે.

લકવો-સુનખેરી.

૧-અડદીઓ વા જેમાં મોં મરડાઇ જાય છે. તે દરદીએ લસણ ઘણું ખાવામાં લેવું. અડદના આટામાં લસણ મસળી તેના જીભમાં તેલમાં બનાવી ખાવાં.

૨-મગજની નસો ફાટવાથી અથવા ઘણું દુખાન થવાથી મગજના તંતુઓ અને બીજા શરીરના ભાગો વચ્ચે વહેવાર ચાલતો બધ પડે. શરીરના જે ભાગ સાથેનો વહેવાર મગજ સાથે બંધ પડે તે ભાગ પર લકવો થયો એમ કહેવાય છે.

દરદીને ઝાડાડાનો કપજીઆત દોાય તો. એરંડીઆનો જીલાય આપવો.

૩-ગુગળ આ દરદ માટે ઘણો અકસીર છે માટે ત્રીફળા ૩) તોલા, પીપર ૧) તોલો, ગુગળ ૪) તોલા મેળવી વા તોલો રોજ બે વાર મધ સાથે મેળવીને ઘણા દીવસ ખાવું.

૪-લકવો સુન ખેહેરી—ખેહેર ચામડી માટે તેલ—ધંતુગના પાન, ખરસાની થુઅરની દાંખળી, એરંડાના પાન, નગોરના પાન અને સુંકે સરખે ભાગે છુંદાને તેના વજન કરતાં બમણું તેલ, અને ચારઘણું દુધ લઈ ઉકાળવું. માવો બધાઇ તેલ છુટું પડે તે ગાલી લઈને મસળવામાં લેવું. ડાઇ દુધને બદલે પાણી વાપરે છે.

૫-લકવાનું તેલ, (સુખખેહેરીનું તેલ)—માલકાકણી, તેથી ધમાણું તેલનું તેલ, ચાર ઘણું દુધ, એ સધળું ઉકાળવું, માવો બધાય ને તેલ છુટું પડે તે મસળવામાં લેવું.

૬-લકવાનું તેલ—અખરોટનું તેલ અથવા ધંતુરાનું તેલ મસળવાથી દરદીને ફાયદો થાય.

૭-લકવો—લકવાવાળા દરદી રોજ સડવારે એક કાચો કાંદો ખાય તો ફાયદો જળાય.

૮-લકવા માટે—ચુલાપર પાણી મુકી તેમાં જરા રાખ અને મીઠું નાખી ઉકાળે, તેમાં ઝુંકરોનો ૧ પગ (ખરીઓ) મુકે.

પગપરનાં ખાલ નીકળે તેમ થાય ત્યારે ખરીઓ બહાર કઢાડે અને બીજી ખરીઓ પાણીમાં ઝુકે. બહાર કઢાડેલા પગપરથી ખાલ છરી વળી ઓખલી કઢાડે. બીજી પગ તથ્યાર થાય તેને બહાર કાઢાડી ખાલ સાફ કરે. એ પ્રમાણે ચાર પગ સાફ કરી પાણીમાં નાખી ચુસે ચઢાવી તે પકવે. આ બકરાના પગોના રસમાં મધ અને ઈંડાની સફેદી ખપે એટલી નાખી દરદી રોજ બે વાર પીએ. ૨૧ દિવસ પીએ. રસ બનાવવા માટે કલાઈ કરેલું વાસણ નોંધએ. બીજી ઉપાય -- કબુતરનો રસ દરદીને પાવે. કબુતરનો રસ બનાવતાં કબુતરના માઉસ સાથે ૧) તો. ચણા નાખવા નોંધએ.

૬-લકવા માટે અને દાઢ પગમાં ચીરા પડે તે માટે--ધતુરાના ખીનું તેલ મસળવું.

લકવાનું તેલ બનાવવાની રીત.

એક તોલો ધતુરાના ખી, અને સીધવ એક તોલો પાણીમાં વાટવાં. ૪ તોલા પાણી અને એક તોલો તેલ ઉકાળી પાણી બાળવું અને તેલ ગાળી લેવું.

૧૦-લકવા માટે--ખીરખરોડીની રાખ એક વાલ પાનની સાથે દરદીને રોજ બેવાર ખખવાડે.

૧૧-લકવા માટે--એક કળીનું લસણ ૧૦૦ તોલો લઈ ધુની દુધમાં પકાવી રોજ ખાય.

૧૨-અડદીઓ વા--મોઢું વાંકુ થાય--તે માટે લસણ વાડી તલના તેલમાં ખાવું, અથવા અડદના લોટમાં લસણ મેળવી તેના પુરા કરી તેલમાં તળી ખાવાં. લસણ ખાનારા માણસે ગોળ ખાવે નહીં.

૧૩-સંધીવા=લકવા માટે--લસણનું તેલ મસળવામાં આવે છે.

૧૪-લકવાની અસરવાળા દરદીને સાલમ આપે છે. શરીરના નસો ઢીલી પડી હોય તો સાલમ ૦૦ થી ૧ તોલો સુધી દુધમાં ઉકાળી પીવામાં આપે છે. વીલાસતી સેનેલિંગના બધા ચુણા એમાં છે.

૧૫-લકવો--૦૦ થી ૧ તોલો રાગના બીજ મધમાં સહવારે ખાય તો બહુજ જગદી ફાયદો થાય.

૧૬-લોહી ફરતું કરવા માટે--લસણનો રસ ૧૦ તોલા, બદામનું તેલ (તલનું તેલ પણ આવે) ૨૮ તોલા ઉકાળવું. રસ બળે, અવાજ નીકળતો બધ પડે ત્યારે ચુલા ઉપરથી ઉતારી તે તેલ મસળવામાં લેવું.

૧૭-ચીત્રો ૩ જાતના છે. સફેદ, લાલ, અને કાળાં પાતરાવાળાં છે. કાળાં પાતરાવાળાં જળડ છે એમાં ફોફસ (ફોફસ્યા) ઉદાડવાનાં ગુણુ છે.

સુનખેહરી-અંગ મરી ગયલું હોય તે માટે-ચીત્રો પાણીમાં અથવા દાડમાં ધસી તે જગાપર ૩-૪ વાર લગાડ્યા કરે. ત્યાં સુધી ચામડીમાં જોર આવે નહીં, લોહી ફરતું થાય નહીં અથવા અગન લાગે નહીં ત્યાં સુધી લગાડ્યા કરવું. અગન બળે અને ખમાય નહીં ત્યારે દાંડાં પાણીની ધાર એક હાથની ઉંચાએથી તે અગન-વાળી જગા ઉપર ચાલુ નાંખવી અથવા કોપરાંની વારી પાણીમાં ધસી લગાડવી.

૧૮-સુન ખેહરી, શરીરે ઝઝની, રગતપીત માટે-મોરથુથુ ના શેર, ખોરાસાની અજમો ના શેર એઓને ૧૨૫ લીંબુના રસમાં પડેલ કરે. પાંચ દીવસ સુધી ખરેખરે, આ ક્રીયા પાંચ દીવસે પુરી કરે. એની ચણા જેવડી ગોળી કરે, તેમાંની એક રોગન સહારે ખાએ.

૧૯-તેલ વચ્છનાગનું-ના શેર વચ્છનાગ છુંડી પાણીમાં પલાળવા. તેમાં ૫ શેર દૂધ. ૧ શેર તેલ નાખી ઉકાળવું. માંચો બની તેલ છુટું પડે તે ગારી ના દૂધને બદલે કાઢી પાણી વાપરે છે.

સુન ખેહરી, લકડો-વચ્છનાગનું તેલ મસળે તેથી ફાયદો થાય છે.

૨૦-લકડો, મોં ફૂટી ગયું હોય, જ્યાં વગળી ગઈ હોય ત્યાં મુંઝે, મરચાં, પીપળા, અજમે, મોગ, કાળી દરાખ, ચીતરો, સુગી જન દરેક તોલો ના સુખડ ૩ પદસામાર એની મુંઝના પાતરાંના રસમાં ચણા જેવડી ગોળીવાળી ૧ વાળી પાણી સાથે ખતરી.

૨૧-લસણ, ઘી સાથે, તેલ સાથે, ઘી સાથે કે સીંતરવાળું સાથે રોગન ખાવું.

૨૨-અડદ દરેક જાતના વા માટે ગુણુદારી છે માટે અડદના આટાના વર્ગ, અડદની દાળ, અથવા અડદના સીંચો રોગન ખાવું.

૨૩-માલકાકળીના પી. ૧૦ થી ૨૦ ખાવાં અથવા તેના તેલના ટીપાં ૫ થી ૧૦ કેવાં.

૨૪-ના તોલો મરીનું ચુરણ ઘી સાથે રોગન રોવારે ખાવું. કોચાના મુગનો ઉકાળો ખાવું.

૨૫-વાના ચણક માટે તો બે લેટોના પલ્લાર્ટર અથવા ગુગ-બની પડી મારવી.

૨૬—ખોરાકમાં અડદ, ઘઉં, સરગવાની રીંગો, લસણ વધારે સારી છે. બુઝા “ સુનેળરી ” “ લોહી ફરતું થાય ”

૨૭—લકવાની ગોળી—સુંકે વા તોલાને ઘી વા તો. માં શેકવી, લસણ વા તો. મેળવી ૧૨) ગોળી કરવી. ૧) રોજ ૩ વાર ખાવી.

૨૮—બીલામુ, પીપરીમુળ, ગથિયા, લાંડી પીપર, તલ સકર દરેક વા તો, પાણી ૧૫ શેર અને ઉકાળી ૫) તો. રાત્રે, રોજ ૧) વાર પીએ.

૨૯—લકવાથી મોઢું ફરે ને માટે, સુંકું, ચુરણ ઘીમાં તળાવું તેમાં ૨૮) તો. લસણ મળવવી વા અથવા ૧) તો. રોજ એવાર ખવાડે ૩૦—લસણ તેલમાં મેળવી ખવાડવું.

૩૧—એરંડાઉ તેલ વા તોડો રોજ એવાર ૧) માસ મુધી ખવાડવું.

૩૨—એરંડીઆનું મગજ ૧) તોડો દુધમાં લાપસો બનાવી રોજ ખાવી.

૩૩—અકલ લીયની છાત્રનો કાદવો પીવો.

૩૪—અદુસી, દંતીમુળ, ગરમાળો, એના કાદવામાં વા તો. દીવલ નાખી પીવું, દરદી આક્રમે થાય, સુત એરંડા મટે.

૩૫—દીવલ ૧) તો. દુધ ૪ તોડો સેવન ફરતું, રોજ ૧ વાર પીવું.

૩૬—લસણ એ તોડો, તેલમાં, ઘીમાં, અથવા સાદાથીઆ ચોખ્ખા સાથે ખાવી.

૩૭—સૂના જીરૂ વા તો, મધ સાથે સવારે ખાય તો લકવો સારો થાય.

૩૮—આક્રમેના પાનિો રસ અથવા આક્રમેનું દુધ તેલમાં મેળવી મસળાવું.

૩૯—ખોરાક કંડાજ બીલામુ, પ્રાપડું, સુનામખી, સંક્રાગે વા તો, મધ ૧૦) દીપાં, ગોળ સાથે ખવાડે. ગરમ ખોરાક ન ખવાડે. છતાં શરીરે ગરમી જણાય તો, ખાયવી, ધાણા, સેનામખી, ગંધકના ચુરણની કાચી ૩) દીન ખવાડે. ખાવગીત કુળિયા શરૂર પર લેતા ૪૦) દીનમાં કાદવો જણાય.

૪૧—લકવાથી મંદ પેડેલી રાકની પાછી કાવવા માટે તુવરડી ના, ઘી પેડેલાના ખોરાક રોજ લેવો ખાવત માટે બુઝા “ખોરાક.”)

૪૨—આદુસી, દંતીમુળ, ગરમાળો એના કાદવા સાથે વા તો. દીવલ પીએ. અથવા આપાવાઇ સારસા આદુ પીએ ફરે.

લોહી પટે—રક્તસ્રાવ—જખમ રૂઝે.

૧—નાકમાંથી લોહી નીકળે ત્યારે દુધના ૧૨ ડીપાં નાકમાં મુકવાં.

૨—નાકમાંથી અને છાતીપરથી પડતુ લોહી બંધ થાય દેસર દુધમાં ઉકાળાને પીવું.

૩—શરીર ઉપરથી લોહી નીકળતું અટકે છે—ઈંડાના કાટલાંની રાખ લોહી નીકળતું અટકવવા માટે જખમ ઉપર દાખે છે.

૪—લોહી બંધ કરું—મસાતું લોહી, જાહાઝા ઉલટીમાં લોહી અથવા કાઠબી જગાએથી અને કાઠબી કારણે તોડી નીકળે તે બંધ કરવાની શક્તિ જેડીમધ ધરાવે છે.

૫—લોહી—(રક્તસ્રાવ) અટકે છે—કપાસ (વજુ) ના મુંળ એક તોલો પાણી અને સાદર સાથે રંજવીને પીવાં.

૬—લોહી શરીરના કાઠબી ભાગમાંથી નીકળે તો કર્પાસનક પાતરાં ૨ તોલા અથવા કર્પાસીઆ ૧ તોલો સડકર અને પાણી સાથે પીવાં.

૭—લોહી ફેફસામાંથી પડતું હોય તો દેરબો ખાધાથી અટકે છે.

૮—લોહી પીસાખ સાથે “જુઓ પીસાખે લોહી.”

૯—છાતીપરથી લોહી અને ધબ્બા પટે તો ૨) તોલા રસ નીકળે એટથી નમુળા સાથે મરીના ૫) દાણા વાડીને તે રસ ૨) તોલા સહવારે પીવો, એ મુજબ સાંજે પીવો આ બહુ અસીર દવાજ છે.

કાઠબી જાહાઝ ઉપર અમરવેળ (નમુળા) વધે છે. એની ૧) ૨) જડ કાઠબી જાહાઝ ઉધર નાંખો તો તે પથરાખ જન્ય છે. કુમળા જાહેતો કસ તે ખેંચી લે છે તેથી તે જાહાઝ મરી જન્ય છે.

૧૦—લોહી—પેટમાંના સઘળી જતના નીકળતાં લોહી લીગળખન ખાવાથી બંધ પડે છે.

૧૧—સીતલાની ગરમી, જાહાઝ વાંટે લોહી—સીતલાની બહુ ગરમી હોય ત્યારે કાઠવાર જાહાઝમાં લોહી આપ છે. તે વેળા કમળનું મુંળ પાણીમાં ધરી બાળકને પાએ તો ધબ્બાજ સાચો ફાયદા આપે છે.

૧૨—લોહીના જાહાઝ થતા હોય તો કાંસડીનું મુલ ના તોલો આખાના ધુણમાં પાવું.

૧૩-૨૩તાલીસાર, જાડામાં લોહી પડે તે—કાળા તલ ૧ ભાગ, સાકર ૨ ભાગ અને બકરીનું દુધ ૪ ભાગ મેળવીને પાવું.

૧૪-લોહી જાડામાં પડે તે ગુળખરી એક તોલા વાટીને સાકર અને પાણી સાથે પીવી.

૧૫-લોહી શરીરના કામ પણ ભાગમાંથી નીકળતું હોય તે નેહી ૬ ૧ તોલા, દૂધ ૧૭ તોલા, પાણી ૩૨ તોલા ઉકાળી દશ તોલા રાખવું અને એક વખતમાં પીવું.

૧૬-શરીરમાંથી લોહી નીકળે તે દરાખ ૧ તોલા, ૪ તોલા દુધ પાણી ૩૨ તોલા એજાને ઉકાળી ૧૦ તોલા રાખી રોજ બે વાર પીવું.

૧૭-લોહી શરીરના કામ ખી ભાગમાં નીકળતું અંધ થાય—ગળેનો રસ તથા વાંસના પાંતરાનો રસ એક તોલા પીવો.

૧૮-નાકમાંથી લોહી અને પડે પડે તે દસર ૧૧ તોલા, સાકર ૧૧ તોલા અને ૫ તોલા પાણી ઉકાળી નાકમાં મુકવું.

૧૯-લોહીના જાડા અંધ પડે—આમલાના મુરખો ૩) તોલા સહવાર સાંજ ખાવો. અથવા આમલાનું ચુરણ ૧૧ તોલા ઘીમાં મેળવીને બુખે પેટે રોજ ૪ વાર ખાવું.

૨૦-લોહીના જાડા થાય ત્યારે ગળજીબીનું ચુરણ ૧૧ તોલા ગાયના દહીની ઘાસ સાથે ખાવું.

૨૧-લોહી સીમીટના જાડા માટે—ગ્નસવંતી સંદેહ ફુલવાળીના પાનનો રસ ૧ ચમચો ૧૧ શેર દુધમાં આપવો. ૩) દાવસમાં કાષ્ઠો થાય, ખોરાક ક્રકત કાંઈનો લેવો.

૨૨+૨૩-લોહીના જાડા—હરસનાં મસા ન હોય છતાં જાડા વાટે લોહી પડે તે પીતના જાડાનું લોહી સમજવું. પીત ઢાંતીપર થવાથી લોહી બગડી જાડા વાટે લોહી પડે છે. ચુકાની અમીનો તાપ અથવા તડકાનો તાપ ઘણો ખાવાથી ખી આનું લોહી પડે છે તે માટે દલાજ—ગાયનું દુધ ૧૦ તોલા તેમાં પાંચ ઘણું પાણી નાખે અને ઉકાળે. ૧૦ તોલા રહે તે દરદી પીએ. અથવા બકરીનું દુધ ૧૦ તોલા મધ અને સાકર દરેક બે તોલા મેલવી પીવું.

૨૪-દારૂ પીવાથી અને ગરમ ચીજ ખાવાથી લોહી પડે ત્યારે બેદાનાનો લાખ પીવો અથવા વરીઆળીને દીવેલમાં તળી ચુરણ એક તોલા રોજ સહવારે ખાવું અને ઉપરથી વાસી પાણી પીવું.

૨૫-ધોરાધાસ દેવ પુજનમાં વપરાય છે. ગણપતીના પુજનમાં એ ખાસ જરૂરનું છે. ઘણો વખત વરસાદ ન પડે તો પણ એના મુળી આં તાળાં અને લીલાં રહે છે.

લોહી નાકમાંથી નીકળે ત્યારે—ધોરા ધાસનો રસ નાકમાં સુકવેા.

૨૬-નાક અને મોંઢામાંથી લોહી પડે તે માટે—(જુના) કપાસની ધુંધ નાખે લીજે. અને પછી કપાસના પાનનો રસ એક તોલો સાકર સાથે પીએ.

૨૭-લોહી ફરતું કરે છે—મેથી દાણા ૨૧ ખાખરાં કરી સુંકે તોલો ૧૦, સાકર ૧ તોલો, ખખખાનું પાણી શેર ૧ મેળવી આખી રાત રાખી સવારે પીવું.

લોહી ફરતું ડરવા માટે—મરચાં મરી, લસણ, અને સીસારસનો લેપ મારે છે. જગા લાલ થાય છે, લોહી તે જગાએ આવે છે અને ફરે છે.

લોહી પડ.

૨૮=લોહી પીસામે પડે.—મેઢીના પાનનો રસ, ઘી સાકર મેળવી ખાલી.

૨૯-લોહી જાતીમાંથી પડે.—ત્રિકુળાં અને કમર કસ ખાખરા નો સુંદરે ૧ થી ૧૦ તો. રોજ એ વાર ખાય

૩૦=લોહી નાખમાંથી પડે.—ઘીમાં તળેલા આમળાનું ચુરણ છાસ સાથે લેપ કરી માથે મુકે.

૩૧-કાંઠાની પે ફાડ કરે, ૧ ફાડ દરદીને ગળે પાંચ તો નાખનું લોહી બંધ પડે.

૩૨-દાઢમના કુત્રનો રસ સુગે તો નાખનું લોહી બંધ થાય.

૩૩-મોઢામાંથી લોહી નીકળે—રાલસ અને શાકર સંભાગે એ વાત રોજ ૨) વાર ખાય

૩૪-માથે લોહી ચડે તો રાફડાની માંડી પાણી સાથે ટાળવે આવડે.

૩૫-મોઢે લોહી પડે તો, લીલા ધાણાનો રસ ૨) તો ૧૦ પીએ.

૩૬-શરીરના કાબળી ભાગમાંથી લોહી નીકળે તો અરદુરીનો રસ પુટપાટથી કાઢીને અથવા વાડીને ૧) તો. રસ મધ સાથે ખાય, કમળો, પાંદુ રોગ બી સારો થાય.

૩૭-રકતગીત,) માટે કિમરાનું મુળ (ચુકર) પાણીમાં લોહીનું પકવું / થરી શાકર સાથે ખાય. અરદુરીના પાનનું

ચુરણ ૧) વાત મધ ધી સાદ ખાય. એથી દુધ બી એ, અને છાતી મ થુન થાય.

૨૦૫) દાઘડી ૧) વાત ખજુર ૬ તો. ની ૧૨ ગોળી કરે, સ ૧૨ સાંજ એક ખાય.

૨૦૬-મ જેથી પડતું લોહી-પુખરડું અનેરું ૧) તો. કપુર સાથ મેળવી મુંદ.

૨૦૭-લોહીની (લડી થાય, -મુખડ, રતંગડી, જેડીમધ દરેક ૧૦ તેં. ગાયના દુધમાં રેજ ૩) વાર ખાય. આ ચાંદનને દુધમાં ઘસેલે તે પાંચે તો જગડી ફાયદો થાય.

૨૦૮-જાડી, નાક, જાડોડા વગેરે શરીરના અંદરના ભાગમાંથી લોહી પડે તે રક્તપીત છે. (રક્તપીતનાં આંદાં તે જુદા છે) મ્વાસ્તુ-રાના પાન ૧૦ તો. સાકર સાથ ખાવાં, અથવા પાનનો રસ ૧) તો. ૦ પીવા. અથવા જેડીમધ ૧) તો. ૦ દુધ ૮) તો. પાણી ૩૨) તો. કોથળે, પાણી આળીને દુધ પીએ, રોજ એ વાર પીએ. (હરસના લોહીને ફાયદો ન કરે.)

૨૦૯-લોહીના ઝાડા માટે આવળની કુમળી પાકીતો રસ ૧) તો. મધ ૧) તો. દુધ ૫) તો. ઘી ૧) તો. પીવું.

૨૧૦-નાખમથી લોહી પડીઆજ કરે તે માટે ગધેડી (ગધેડો નહી) ના તાળાં લીટીની નીચલી રસ કરે, તેના ૧૦) ટીપાં નાખે મુંદ.

૨૧૧-લોહી ફેફસાંમાંથી નિકળે તે માટે ફટકડી ૫) વાત, ગુંદર ૬) વાત, સાકર ૬) વાત એની ૪) ગોળી કરે. ૧) ગોળી દર ૩) કલાકે લીએ,

૨૧૨-નાખમાંથી લોહી પડે તો ગવારને પાણી સાથ મેળવી કપાળપર લગાડે. અથવા જુની છે અને અડદના આડાંતો લેપ કરી માથે લગાડે; અથવા આમળાને ઘીમાં તળી છાસ મેળવી રોટલો બનાવે તે માથે મુંદ.

૨૧૩-નાખ, મોઢું, સફગમાંથી પડતું લોહી બંધ થાય. જુની છે. માંખીનો અધાર અને હરડે હીમજીના કોંકાળા સાથ લેપ કરી માથે લગાડે.

૨૧૪-નાખમાંથી લોહી અગથીઆના મુળની જડ પાણીમાં ઘસી માથે લગાડે અથવા બકરીની લીંડીનું ચુરણ કપડાની પાતલીમાં મુ સંધવું.

૪૭-જાતીમાંથી લોહી પડે } અકુસાના પાનની ચટણીનો ગોળો
જાતી સાથે લોહી પડે, } બનાવે તેને વડના પાનથી વીટાળે,
સ્વાસ, ક્ષય } મટોડી લગાડે તે સુકાય ને જાણમાં
આફે. મરી લાલ થાય ને કાઢે અંદરથી રસ નિચવે, ૨૪) તો રસમાં
ડર તો. સાકર નાખી મધ જેવી ચાસણી બનાવે તેમાં દળદર, અને
મેદોડાં ૪) ૪) તોત્તા નાખી વા તો, ખાવામાં લીએ.

૪૮-નંબર ૪૭) વાળાં ઉપલાં દરદ માટે અરુસાને ૧) આસવ-૧૦)
સેર અકુસાના પાન, ૧૦૨૪ સેર પાણી તેને ઉકાળી ૨૫૬) તોત્તા પાણી
રાખે, તેમાં ગોળ ૨૦૦) તો, ઘાવડીના ફુલ ૧૬) તો, તજ, એલચી,
તમાલપત્ર, નાગકેસર, કંકાળ, ચુંક, મરીઆં, પીપળ, નાગર મોડ
મેળવે, બરણીમાં પેક કરી ૧૫) દાવસ રાખે પછી ખાવામાં લીએ.

૪૯-રક્તપિત-રક્તપાત-શરીરના કાષ્ઠથી બાજમાંથી પડતું લોહી
અટકે.

મગો અને વાંસના પાનનો રસ પીવામાં લેવો.

ગુળખરી ૧) તો, સાકર સાથે ખાવી.

વણુ (કપાસ)ના મુળ. ૧ તો. સાકર સાથે ખાવાં,

કપાસીઆના મગજ રા. ૧) ભાર, અથવા કપાસના પાનનો,
રસ ૨) તો. સાકર સાથે પીએ.

ખાવળ, અથવા ખોરડીની અંતર છાલ દહી અને શાકર સાથે ખાય.
ખોરડીની લાખ ૧ તો. મધ સાથે ખાય.

મર પંખાના મુળ બે વાલ, પાણી અને સાકર સાથે ખાવાં. અથવા
અરીણુ ૧ અથવા ૨) રતી ખાવું.

કુલાવેલી ફટકી ૨) વાલ દહી અને સાકર સાથે ખાવી.

કાંટા શેરીઆના મળની છાલ બે આની ભાર પાણી અને
શાકર સાથે ખાય.

આંસોદરાની છાલ દહી સાથે ખાય.

લોહી વધે-લોહી સુધરે-લોહીના બગાડ માટે-

લોહી વીકાર માટે-ઉપદંશ માટે.

૧-લોહી સુધારનાર-મસા અંગ ઉપર ઘણા થાય તે માટે-(દા.
પાતરાંવાળા બ્લડ પીલરી કાયર) ઉસમે તોત્તા ચાર, સાથરાના
ફુલ તોત્તા ત્રણ, સીરખેસ તોત્તા ચાર, સોંપ તોત્તા સાડા ત્રણ,

ચાપચીની તોલા સાડા ત્રણ, ઉનાઇ દાણા પચાસ, શુભમેદમુસક ચાર તોલા, ગલો લીમડાપરની તોલા ચાર, એના સાત ભાગ દરવાડું એક ભાગ એક શેર પાણીમાં ભીંજવી રાખવા. સહવારે ચોળીને ઉકાળવું. અરધો શેર પાણી રહે ને અંદર એક ઘોલો શુભકન નાંખી પીવું. સાત દીવસ અથવા એકવીસ દીવસ પીવું. મસા ય.ધા ખરી પડે છે ખુન સફા થાય છે.

બુલાખ લાગે તો ગજરાવું નહીં. દવા ચાલુજ રાખવી. સુકી અળખ અને આદુ ખાવામાં ધાવું લેવું. દારૂ, આમલી, લીંતું મરચું, તેલ જરાખી ન લેવું. શુભમેદમુસક ન મળે તો ઉસકે ખરદુસ લેવું. એને બદલે કાર્મ જનકસા અને રાસ્તાન લે છે.

૨-લોહી મગડે, ગરમી કુખ નીકળે, આદાં થાય, આમડી કાળી પડે, સાંધા જળાય-આ દરેકો મટ ચાપચીનીને ખાવામાં લીધાથી કાયદો છે. ૦૧ શેર ચાપચીનીને ઘીમાં તળી તેની સાથે પીપર, પીપળી મુળ, મરી. લવંગ સુંદ, તજ, અકલગરો દરેક ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો મેળવી તેમાંથી ૦૧૧ તોલો રોજ બે વાર ખાય.

૩-રક્તપીત, લોહીનો બગાડો-ગજોના વેળાના કટકા ૪ તોલા ખોખરા કરી, ૬૪ તોલા પાણીમાં ઉકાળી, ૪ તોલા રાખી તે રોજ બે વાર પીવું.

૪-લોહી સુધારવા તથા ખુજલી ડુર કરવા-ગંધકના કુચ ૦૧ અથવા ૦૧૧ તોલો દુધ સાથે રોજ ૧) વાર ખાવાં.

૫-લોહીનો વધારો, રક્તવૃદ્ધિ માટે-નાળીએરનો સરકો નીચે મુજબ ખનાવી એક તોલો રોજ ખાવો.

૬-નાળીએરના પાણીને ધીમી આંચે ઉકાળવું. રસ ઘાડો થાય ને કેશર તોલો ૦૧, લવંગ તોલો ૧ નાંખી પેક કરી રાખવું.

૭-લોહી વધારવા માટે, પાચન શક્તિ માટે-લીલી દેરાખનો રસ અતી ઘણો ઉપયોગી છે. એ ખોરાક તરીકે કામ લાગે છે. એના ગુણો ઘણાજ છે.

૮-લોહી સુધરે-ઉપદંરા મટે. આંકડાંનું મુળ તોલો ૦૧, ગજો તો. ૪), લીમડાની અંતર જાલ ૪) તોલા એનું ચુરણ ૦૧ તોલો દીનમા ૨) વાર ખાવું.

૯-લોહી વીકાર, તથા ગરમી માટે દારૂડીનો રસ, સરપંખાનો રસ, મધ દરેક બે તોલા ૨૧ દીવસ પીએ તો લોહી વીકાર અને ગરમી મટી જાય.

૧૦=મરમીથી લોહી બગરે, શરીરે ચાણં પડે તે માટે—કાંસાની દાંતીમાં પાણીથી ૧૦૦ વાર ઘોયલું ઘી ૦૧ શેર તેમાં બે તોલા ફટકી મેળવીને રાત્રે સુતીવેળા દરદીના તલીઆમાં તેમજ ચાણં પર લગાડવું.

૧૧=ભોં ઉમરીના છોડ થાય છે, તેના છેક થડમાં ફળ આવે છે.

ભયંકર રક્તપીટ, લોહી ગમે } આ માટે તાન્દાળીક ઉપાય.
ત્યાંથી નીકળે, દુગ્ધના વરસ કમળો. } ઉપરાંત આસવ અકસીર છે.
લોહીનો સુધારો, પીણામે પડેના } (ઉંચરાનો આસવ પનાવવાની રીત જુઓ “આસવ”
ઘટ પદાર્થ.

૧૨=લોહી સુધારવા માટે—ચોપચીની ૫) તોલા, પાણી શેર ૧ને ઉકાળી ૦૧ શેર રાખે. તેમાંથી ત્રણ તોલા દીવસમાં ૩) વાર પીએ.

લોહી સુધરે, મરદને શક્તિ વધે—ગોળ સાથે ઘી મેલવી રાજ સહવારે ખાવું.

૧૩=લોહી સુધરે—શરીરની અંદરના લોહીના ઇવજનું મરે—મલેરીઆના ઇવજનું મરે—બુખ વરે—વિયં વરે—કાદને કાયંદા કરે—ઘડપણુ દૂર થાય—શરીર નિરોગી રહે. ખાત્ર સંકેદ થતા અટકે—દરવાન ન્યમીત થાય.

ઉપલાં સઘલા બાળી માટે નીચે મુજબ લેવું.

ગંધક, જેડીમથ દરેક ૧) તોલા, ત્રીફલા ૬) તોલા, સાકર ૩) તોલા એની મેળવણી કરી ૦૧ તો. સુરણુ રાજ બે વાર ખાવું. ૧) વરસ સુધી ચાલું રાખવું. અથવા ગંધક ૧ તો. લોહરમ ૧ તો. ત્રીફલા ૬ તો. એનું મુરણુ ૦૧ તો શાકરમાં મેળવી રાજ બે વાર ૧ વરસ સુધી ખાય.

લોહી સુધારવા, આમડીનો રાગ મટાડવા માટે—દાડીનો છોડ સારસા પેરેલાના જેવા ગુણુ ધરાવે છે, એના ઘન (એસ્કેક્ટ) ની એક વાતની ગોળા બનાવી લાપડે અથવા તે પ્રમાણુમા શરણ અથવા અરક પનાવી પીએ.

૧૪=ગરમીની આંદોનું ઝેર શરીરમાં પેવસ થયું હોય અને લોહીબગડી ગયું હોય ત્યારે નાદની કુલની કળીએનો રસ ૨ તો, ઘી ૦૧ તો. ૧ વાત રાહળ (રાગ) મેળવી ખાવું.

૧૫=૧ રતલ ઉકળતું પાણી કાદવના વાસણુમાં નાખી તેમાં લીમડના પાન પાશર ૧ રાત રાખવાં. સહવારે તેમાંથી ૨ તો. પાણી દર ૩ કલાક પીવું. અથવા નાડીનો રસ ૨) તોલા, મરી નંગ ૧૦ ને ઘીમાં મેળવી રાજ ૩ વાર પીવું.

૧૬=ચાપચીની તો. ૧૬—ખુરાસાની અજમે; સુંકે, વાવડીંગ, એલચી દરેક ૧ તો એનું ચુરણ ૧૧ તો પાણી સાથે પીવું.

૧૭=છંદ્રવરણાની જડ તો ૩, એક શેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક પાણી રાખી તેમાં ૩ તો શાકર નાખી સવારે સાંજ પીવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૧૮=વાવડીંગ, ત્રીફળાં, અને યુગળ એલાગે મેળવી ચીનીખોર જેવડી ગોળી બનાવી એ ગોળી રોજ એ વાર ખાવી.

૧૯=ત્રીફળા અને કરીઆનુ એનો ઉકાળો પીવો.

૨૦=લોહી સાફ કરે—કાચનારના ઝાડની છાત્ર, સરીવા એટલે ઉપલસરી—(એમાં સારસાના જેવો ગુણ છે;) કપૂર મધુરીતા મુળ એમાંથી દ્રાક્ષી એકત્રી ઉકાળો રોજ પીવો.

૨૧=લોહી સાફ થાય—વરીઆળી, પાણા, કાસની એલાગે મેળવી ૧૧ તોલો દ્રાક્ષા મારવી. ઉપર વાસી પાણી પીવું.

૨૨=લોહી સુધરે—સુનામળી અને ચાપચીની સાથે મેળવી ૧૧ તોલો ૪૦ દીવસ ખાવી.

૨૩=લોહી સાફ કરનારી ગોળી. એલાગે—હીરાકસી અને પાંજો એળીએ, ગુદર સાથે મેળવી, ૧ વાલની ગોળી બનાવી. તેમાંથી એક ગોળી દિનમાં ત્રણવાર ખાધા પછી લેવી, સાથે લોહી સાફ થાય છે.

૨૪=લોહીનો સુધારો કરવા માટે વડની મુળીની ચાદ પીએ.

૨૫=લોહી સાફ થાય, ગર્ભધ્યાન સુધરે, પરમેા સારો થાય, બલગેળ સારી થાય—સરપંખા પ) આઉંસ, સ્પીટ ૨૦) આઉંસમાં અરક બનાવી તેના ૩૦) થી ૬૦ ટીપાં સુધી પાણી સાથે પીવો.

૨૬=લોહી સુધારનાર—સીસમનો વડર ૧૧ શેર, ૩ શેર પાણીમાં આપી ગત ભાંજવી રાખવો. તેને ગાળીને ૧૧ શેર સાકર નાખી શરબત બનાવી ૧ તોલો શરબત દીવસમાં એ વાર પાણી સાથે પીવું.

૨૮=લોહી વધે—પીત્તાં અંજીર સાકર સાથે રોજ સલવારે ખાવો.

૨૯=લોહી સુધરે, મનની દબગીર દુર કરે, કરમ પેક, જલંદરને, કમળાને કાયદો કરે—કારેલાં ખાવાથી લોહી સુધરે છે અને આ સઘળી બીમારીને કાયદો આપે છે.

૩૦+૩૧=લોહીનો વધારો=રકત વૃદ્ધી માટે—નાળીએરનો સરદા નીચે મુજબ બનાવી એક તોલો રોજ ખાવો.

૫૦ નાળીએરના પાણીને ધીમી આંધે ઉકાળવું રસ ઘાટેા થાયને કેસર તોલો ૧૧, લવંગ તોલો ૧ નાળી પેક કરી રાખવું.

લોહી વધે-સુધરે.

૩૨=ચંબેલીના કુમળાં પાનનો રસ ૨) તો. ગાયનું ઘી ૨) તો. રાજની ભુકી ૧) રતી ૧૫ દીન સવારે પીવું. સાસી, આયોદ્યાન કમપાઉંડ, વીથ મરકયુરી; જે કામ થણે વખતે કરે તે કામ આ ચંબેલી ૧૫) દીનમાં કરે. ખોરાક ફક્ત, દુધ, ઘી, રોટી, ભાત, સાંકર. ૩૩=ખેરીઓ કલાહર, (ગોરખમુંડી)ની ચાદ સાફર નાખીને પીએ તો લોહી વધે.

૩૪=ત્રીફળાં (હરડે ૧, આમળા ૪, ખેરાં ૨, બાગ) વા તો. રોજ બે વાર ચાડુ ખાવો.

૩૫=૦ તો. ગંધક રોજ દુધમાં ખાય. ગંધક ખાનારે દરી-આનું મીઠું ન ખાવું. તે ગરમ છે, ગંધક જતને ગરમ છે માટે ગરમ ખોરાક ન ખાવો. સિંધવખાર ખાવામાં અડચણ નથી, ચંદીની મોસમમાં પીએ તો ગરમીની શુભમાં શરીરે કુદસા ન થાય.

૩૬=ભોંય રીંગણીનું બી, બંધ વાસળુમાં પકારી ચુરણ ૧) રતી પાન સાથે રોજ બેવાર ખાએ.

૩૭=વાધનું અથવા હાથીનું હાડકું પાણીમાં ઘસી પીએ.

૩૮=ઉપલસરી=મારીવા-ગોરીમર, કારીસર, જનદીઅન સારમા, હેમદિસેમી, પથી ૧૫ શીટ લાંબા વેળા થાય છે; એના પાન તલવારની ધાર જેવાં છે; એના મુક્તમાં સુંગધી હોય છે; ટુંગરાવાળી જગામાં થાય છે. ૫) તો. મલીઆ ૧૧ શેર પાણીમાં ઉકાળે વા શેર રાખી તેને ૩) વાર પીએ. રોજ તાળું અનાવી પીએ.

૩૯=અંકરૂદ્રેક સારસા કમપાઉંડ—ગીવકમુક્ત, મતાવરી, ત્રાયમળ, પીપર, અકુસાના પાન, બાંગરો, દેવદાન, કાળીપાટ, ખેરસાલ, રતાંગલી, નસોટર, વરણો, કરીઆનું, આવચી, ગરમાળાંનો (ગોળ), સાગતી છાલ, અકાનતી છાલ, અતિવિપ, વાળો, કદવાયણાના મુળ, ધમાસો, ખડસાલી સંભાગે લેવું, એ સઘળાંના વજનથી અમની ઉપસરી (સાસો) લેવી. એમાંથી ૧) તો. ૦ સેર પાણીમાં ઉકાળે. ૨) તો, રાખી પીએ વધુ ઉકાળી ૦૦ તો. રાખી ઘટ અનાવે તો અગર નહી, મધની સાથે પીએ.

૪૦=દ્રવંતીના આખા છોડનું ચુરણ ૧) તો. મરી વાલ ૨), મધ ૨) તો. દુધ ૦૦ સેર, પાણી ૦૦ સેર, ઉકાળી પાણી આળી પીએ. ૧૦ માસ ચુધી પીએ.

લોહી જમે=મુંઢમાર=માર ખાવાથી વાગેલું, દભરાયલું.

૧=પડીજવાથી અથવા મારખાવાથી શરીરમાં લોહી જમી જમ તે માટે લેપ=મેદાલકરી, ખકરીની લીંડી, આવળના દોડવા, મીઠું, લગદર પાણીમાં વાટે ગરમ કરી લગાડે.

૨=ધનુરનો રસ લગાડે.

૩=કબુતર (પરિવા)ની અધાર (ચરક) જે વાલ મધ સાથે ખવાડે અને તે શરીરને લગાડે.

૪=આંખા દલડ (Mango ginger) ગુંગળ, લોદર પાણી સાથે ગરમ કરી લેપ કરે.

૫=દરાખનો રસ અથવા દરાખ આસવ પાંગ.

૬=પાનાલ યંત્રથી બીજામાનુ કાઢેલું તેલ ૧) તેલ લવંગ ૧)તેલ જાયફળ ૧) તેલ ખરલમાં ૪) પોહોર ઘુટે. ૧ વાલની ગોળી ઘી સાથે અથવા સાકરના સીરા સાથે આંતરે આંતરે ખવાડે. ૬ દીવસના વખતમાં, ૩ વાર ખાય. વધુમાં વધુ ૧૬ દીવસ એટલે આ વખત ખવાય. આ બધુંજ ગરમ છે; માટે દૂધ, ઘી ઘણું ખાવું. ગરમ ચીજ નજ ખાવી, છતાં શરીરે ગરમી કુટી નોકળે તે 'કાપડ' ખવાડવું. ગાયનું છાણુ આપડવું, ગરમ પાણીથી નાંકવું નહીં. તડકે ફરતું નહીં ઘી, સાકર દૂધ પુલકળ ખવાડવું. કામતી દવાથી જે કામ ન થાય તે આ ઇલાજથી થાય છે, જિંચેથી પડી ગયલા દરદી માટે, તેમજ શરીર જડાજા ગયું હોય તે માટે સારો ઇલાજ એક.

લોખંડની ભસ્મ.

ખાવળના પાંદડાંને છુદી તેમાં કાનસનો લુકો મેળવી ૧૪ દીવસ સુધી સુરજ ના તડકામાં રાખવાથી લોલ ભસ્મ થાય છે. તડકે મુકવા કરતાં ભટ્ટીમાં ખાળે તે વધારે સારી અને જળદી થાય.

વરસોળી-વસુરી-રસોળી.

૧=વરસોળી—સચરો, સાજખાર અને ચુનો સંભાળે મેળવી મલમ કરી, વરસોળી ઉપર ૪ દીન લગાડે તે વરસોળી કપાયે.

૨=વસુરી માટે ઇલાજ—રેવનચીનો સીરા, એળીઓ, ગુજર, એને પાણીમાં અથવા દારૂમાં ધસી ધણા દીવસ લગાડવું.

૩=વરસોળીની ગાંઠ—સરગુઆના મુલની છાત, સાટોડી, સુંઠ, દેવદાર, એનો નળો લેપ કરી મુકવાથી ગાંઠ નરમ થાય છે અને અંદરના મવાદને ધીમે ધીમે ખેંચી લે છે. લગથી અગત બળે તે થોડો ઘઉંનો આદા ઉમેરવો.

૪=વસુરી માટે—સોમળ એ વાલ કળી ચુનો ૪ વાલ, ખાપરીઈ ૪ વાલ, લીંબુના રસમાં મેળવી વસુરીને લગાડી ઉપર લુગડું ૭ દીન નાખવું. જ્યારે વસુરી ભાગે ત્યારે મલત્ર રૂઝનો મુકવો.

૫=રસોળી, વસુરી ખરી પડે, પીગળો જન્ય—કેરડાના કુંભળા પાનની લેપડી મીઠાં સાથે મેળવી વસુરી ઉપર ૩ દીવસ ખાંધે.

૬=વસુરી—પાકા ફરીની ગોટલી પાણીમાં ધરીને વસુરી ઉપર લગાડે તે એક જનનીવસુરી નરમ પડે.

૭=વસુરી પીગળે—પાપડખાર એક ભાગ અને કળી ચુનો અરધો ભાગ પાણીમાં લાકડાંની સગીથી મેળવી વસુરી પર નાજ લગાડે.

૮=રસોળી માટે—કેરડાના કુંભળા અને મીઠું વાડી લેપ કરવો અથવા પાપડખાર, ચુનો સાથે મેળવી લગાડવું.

૯=વસુરી—કાળા મલમની પત્તી વસુરી ઉપર ઢણા મીઠીના સૂધી લગાડે તે અંદરનો મવાદ સુકાઈ જાય.

રસોળી=વસુળી=વરસોળી,

૧૦—એ એક જનની ગાંઠ છે. એમાં અરળી અથવા ચીકનો પદાર્થ રહે છે સાથે દાઝવાથી એણે જન્ય, અને પાકા ઉભા થાય ત્યારે જન્યવું ને અરળી છે. જન્ય ને દેવ તે રસોળીની ગાંઠને આપડીના પુકથી છુટાં જુદી વાડી, અને રસ જેવી બનાવવા.

પકા ગાંઠ ઉપર કાન્ટીક પેનાસા સાવચળાની ૧૦ દીપ્ત મુકવું. તે સુકાયને કરી મુકવું. ગાંઠ ઉપર કાનુ પડે ત્યારે ચૂંધી મુક્યા કંબુ અંદરથી રસી બળતી નાખવી, તે માટે પેનાસા આંધેલ સાવચળાના પાનાં મુક્યા નાખવાં તેથી રસ આવે નહીં અને રસી બગાર નિકળ્યા કરે. અંદા મવાદ નિકળ્યા જતા પકા રસ લગવું.

૧૧—ટીકચર આંધેલ પા દીપ્તી શરણત સાથે મેળ ૨) વાર લેવાં. અને ઘણાં ભાગે વળત એ ટીકચર આંધેલ દારૂ ગાંઠ ઉપર રોજ ને વાર લગાડીઆ કરવું તેથી અંદરનો મવાદ સાસાઈ જાય,

૧૨ પીળી મટોડીને તડકે સુકવી ચુરણ કરવું, પાણી સાથે ને મેળવી રોજ બે વાર તેની લગાડી મુકી પાટો બાંધવો.

૧૩-રસોળોને ચાપડીના પુદાથી થોડા એક રસ કરે તે ઉપર સીસાં ધાતુની પાટ મુકી પાટો બાંધે.

૧૪-સુકી હળદરને ઈંચાર ઉપર મુકી બાળે ચુરણની પાણી સાથે લેપડી બનાવ તે ગાંઠ ઉપર ૧) ૧] પૈસા જેટલી જગા પર લગાડે, ૪) દીપ્ત સુકી રોજ ૧૭ વાર લગાડે- વસોળી ઉપર કાનુ પડે તેમાંથી મવાડને બદાર કાઢવો. મટોડી મવાદને પાણી જેવા કરે છે. ગર યુમદાં ઉપર પણ આ મટોડીનો લેપ કામ કરે છે.

૧૫-પાનમાં આવાનો ચુણો ના તો. ખડી ના તો. મેળવી લગાડે, જે અગત નખમાંએ તો ખડી ના તો. લીએ. વસુરી કુટે, મવાદ નીકળે પછી કાળા મસમની પડી મારે.

ધનુરવા માટે.

૧=અરીણ સૌથી સરસ છે. ના રતી અથવા વધારે આપવું.

૨=કસ્તૂરી ૧ થી ૩ રતી આપવી.

૩=મુગસાની અન્નમો અને કપુર સભાગે મેળવી ૨) વાલ આપવો.

૪=પીપર ચુરણ ૩) વાલ આપવું.

૫=ભાંગની ભુકી લીમાં સેકી ૧ થી ૨ વાલ આપવી.

૬=કુલતેળા ટંકણખાર ૨ થી ૪ વાલ આપવો.

૭=કાળી તુલસીના પાન, લસણ, કાંદો, આદુનો રસ સંભાગે મેળવી ના તોતો આપવો.

૮=ધનુરાનો રસ શરીરે મેળવો.

ધનુરવા.

પડી જવાથી, વાગવાથી, ખીલો ગોપાયાથી ધનુરવા થાય છે.

૯-સંસ્ક્રાતમા જખમ પર સીંદુર અને તેલ મુકી રૂઝ લાવે. સંસ્ક્રાતમાં ૧ થી ૨) રતી અરીમ, દરદીને રોજ ૩) વાર ખવાડે તો ધનુરવા લાગુ પડે નહીં.

૧૦-૧૭ ખારકને મીઠાં તેલમાં બાળી તેનું ચુરણ કરે તે ચુરણ ૧ થી ૪) વાલ, પાણી સાથે આપે તો ધનુરવા નરમ પડે બાકેલું તેલ મસળવાથી ખેંચતાણુ મટે.

૧૧-ધનુરવા લાચ પડે કે તરત નીચે મુજબ ઉપાય લેવો. કાળા મુળસી, કાંદા, આદુ, લસણ એનો રસ સંભાગે ૧૫ તોલો લેવો તેમાં અરણુની છાલ ૦૧ તોલો અને એ વખત પીએ તો વા મટે. આ ધસાજ જળડી થવો જોઈએ.

૧૨-આકડાના પાનનો રસ ૧૫ તો. દરદીને પાવો. બીજો દીવસે ૦૧ ભાગ પાવો.

૧૩-આકડાના મુળની અંતર છાલ ૧૧ તો. ધંતુરાના પાનનું ચુરણ નંગ. ૫) વાલ, સાકર ૧૧ તોલો એની ૧) રતીની ગોળી બનાવે, એ ગોળી રોજ એ વાર ખાંચે.

૫) વરસની ઉમરનાને ૧) ગોળી.

૧૦) " " ૨) "

મોટા માણસને ૩) "

ઉપરથી પાણી પીવું નહીં-પણ ચણાના દાળીયા ખાંચે તો એકારી થાય નહીં; મરડો અને હેડકીને બી ફાયદો કરે.

ઉરસ્તલ વા-ઝલાવવાનો રોગ.

૧=એમાં કમર આગળથી પગ સુધી અરધું અંગરહી જાય છે; દરદીને ઝાળીયા વગર ચાલી સકતું નથી.

તીક્ષ્ણાં, પીપર, ગુંગળ સંભાગે લઈ ૦૧ તોલો ચુરણ રોજ એ વાર ખવાડવું.

વારંવાર એરંડીઉં આપી ઝાલડો ખુલાસે રાખવો.

ધનધોરીઓ વા.

૧=ધનધોરીઓ વા, એમાં દરદી સુતેલો ઉઠે, ત્યારે ખુણે અને પાછો પડે તે માટે ૦૧ શેર સાકરને ગોળ, ઘીમાં, ગોળ પાપડી બનાવી તે સવળી ૩) દીવસમાં દરદીને ખવાડવી.

અધરસી લાચુ—પીડ, કમર, ગુંડણ વગેરે જગાપર ફરતો વાયુ હાય તે મટે-૦૧ તો. દીવેલ ગઉમુત સાથ મેલવી રોજ ૧ વાર એક મહીનો પીવું.

વા મસીઓ.

યુક્તાબી ચાહ પીવી. સુઆવર પછી સો અડી જાય તેને મસીઓ વા કહે છે. તે માટે યુક્તાબી ચાહ સેવન કરવી.

રોહીડા વા તો. પાણીમાં ઊકાળે, તેમાં દુધ વા શેર નાખે, ખપ જોગી સાકર મેળવી પીએ.

શરીર કાઠબી કારણથી તવાઇ જતું હોય તેને અને હર્ષ સંધીવા, કમજો, પાકું, દમ, વિસફુટકને આ ચાહ ફાયદો કરે છે.

ધાવરો.

ધાવરાનું મંતર રતવાના બાગમાં જે મંતર છે તેજ, પણ તેમાં “ રતવા ઝેર ” એ બોલ છે તેને બદલે “ ધાવરો ઝેર ” એમ બોલવું. એના દોરાને ધુંધ તેલની દેવી.

ધુળ પેટમાં.

આખું વરસ પેટમાં ધુળ, માટી, રાખ જાય તે જાંઘુ ખાવાથી નિકળી જાય, માટે દર મોસમે જાંઘુ ખાવાં જોઈએ.

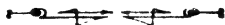

વાંઝીઆપણું જણાય.

૧=ધર્મ અથવા જ્યના સાત સાત દાણા લઈને કાદવના બે નવાં વાસણમાં મટોડી નાંખી તેમાં નાખવાં. અને પાણી સાથે તેને એકરસ કરવાં. હવે ૧ વાસણમાં ૭ દીન મરદ પીસાળ કરે. બીજા વાસણમાં ઓરત પીસાળ કરે. જેના વાસણમાં છાંડ ઉગે નહીં તેને વાંઝટ સમજવું.

૨=ગલાસમાં પાણી નાખી વીર્ય નાખવાથી જો વીર્ય પાણી નીચે દુબે તો વાંઝટપણું ગણાય નહીં, વીર્ય પાણીની ઉપર રહે તો વાંઝટપણું જણવું.

૩=કાકું, કદુ. દુધેલું, દુધેલી, દુધીજી એમાના કાઠ બી એક છોડમાં પીસાળ કરે અને તે છોડ મરી જાય તો તે પીસાળ કરનારને વાંઝટ સમજવું,

વાયુ પેટનો.

પેટના વાયુ માટે કટોરાનું પાણી પીવું એ માટે.

જીઓ “ કટોરાનું પાણી ”

વાયુ પેટનો મટે—મરી અને પીપરનું ચુરણ વા તોલા મધ સાથે ખાવું.

વાયુ પેટમાં ન થાય—દાળ ભાત ખાતી વેળા નવાળા સાથે મરી અને લસણ ખાવાં.

જીઓ “ પેટનો વાયુ. ”

વાદ્ય હાડકાની

બાદી=વાદ્ય, હારકાની વાદ્ય માટે—લસણ, મરી, દરેક પાંચ તોલા, હીંગ કુત્રવેલી વા તોલા, સંચળ એ તોલા લીંબુના રસમાં વાટી ચણા જેવડી ગોલી કરે; તે એ ગોળી સહવારે ખાય.

વીરક્રુટક—આતેષક—ચાંદી—ટાંકી—ઉપદંશ.

૧—ટાંકીના ચાંદા દરેક જાતના સારાં ચાચ—લીમડાનું તેલ અને સંકેદો મેલવી મલમ બનાવે તેની પટ્ટી લગાડે.

૨—વીરક્રુટક માટે મલમ—સરસીયું તેલ નવટાંક લઈ ઉકાળવું, તેમાં ચાંકડાના પાન ૨૧ તળવાં પછી મીણુ એ તોલા નાખી મલમ બનાવવો. (૧) પાન તેલમાં તળવું પછી બીજું એ પ્રમાણે ૨૧ પાન અંદેક પછી તળવાં.

૩—ટાંકીવાળા દરદી જેને ટાંકી કુટી નીકળી હોય તેને ચુઅગનું દુધ મધ વાથે મેળવી ખવાડે.

૪—વીરક્રુટકના ચાંદાં તથા જખમ રૂંદે—કાળા ઉંમરાના મુલ્યાંની રાખ બનાવવી અને તે ગખને આપ્યા હોડના રસમાં ૪ વાર પટ આપવો તે બુકા જખમમાં દાખી પાટો બાંધે તો એકજ વખતમાં ઘાહ રૂંદાય ધીમાં મેળવી મત્રમ કરી વપરાય છે.

૫—એ નંબર ૪) વાળો બુકા, આકડાના મુળ અને કાળા મરી સંભાળે લઈ જીના ગોળમાં ગોળી જીવારના દાણા જેવી કરવી અને દીનમાં એકેક ત્રણ વાર ખાવી.

૬-આકડાના ઝાડના કાયદા અને ખાંડ સંભાગે મેળવી તેમનિઃ
૭-૫ તો, ઘીસાથ ૭ દીવસ ખાવો. ખોરાકમાં ખીચડી ખાવી.

૭-આનેયક-વીસકુટક માટે—ઉમરાના ઝાઢાડના પાતરાંની રાખ
૦૧ તોલો પાનમાં મુકી રોજ ખાવી.

૮-આપચીની ૫ તોલાને અરધા શેર પાણીમાં ઉકાળા ૦૧ શેર
પાણી રહેને તેમાંથી ૫ તોલા દીવસમાં ૩ વાર પીવું. અનંત મુળ
સાથે લેવાંથી એનો ગુણ વધે છે.

૯-ચાંદી તરત રૂઝે—ગુંગળના ઝાડની છાલનું ચુરણ દાખે.

૧૦-ઉપદંશ-ચાંદી ગરમીની—પીપળાના છાલની સફેદ રાખ ચાંદી
પર દાખે.

પીપળાના ઝાડની છાયા સીતલ અને તનદુરસ્તીવાળી છે; એનામાં
વૈદક ગુણ ધણા હોવાથી એ ઝાડને પરીત્ર અને પુંજ્યા લાયક
ગણેલું છે, એના રૂળને ખીજમન કહે છે.

૧૧-ચાંદી અને ચાંદા માટે—દારૂડીના છોડનું છીર અથવા
છીરવાળું ઘી લગાડી તેની ઉપર કાસાજણ (જસતની રાખ.) ઝાક-
સાષ્ટઝીક બહારાંવ તો તરત રૂઝ આવે, અથવા મુળની છાલનું
ચુરણ દાખે. ને દુધ અથવા દહીંની સાથે લગાડે તો રૂઝ આવતી
વખતે ચામડી તતરે નહીં.

૧૨-ચાંદી-ઈંદ્રીના કુલપર કોલવાટ માટે—(પમારીઆ) પોમાડીના
ખીજ, અને કાંદા સંભાગે મેળવી તેને પાણી સાથે નરમ કરી ચાંદી
પર દરેક કલાક ઘોષ ઘોષને લગાડ્યા કરે.

૧૩-પારો, મંધક, સોપારીની રાખ, મોરથુયુ, સંભાગે લઈ
લીંબુના રસમાં ગોટી બનાવવી. તેને પાણીમાં ધસી, ચાંદી ઉપર અને
ચાંદા ઉપર લગાડવી.

૧૪-ટાકી શરીરે કુટી નીકળે તે માટે પ્રલાજ—મોરથુયુ ૩
ભાગ, જમાલગોટા ૬ ભાગ, ફટકી ૩ ભાગ એ સધળાને લીંબુના
રસમાં ખરળ કરે. મગ જેવડી ગોળા બનાવે. આ ગોળાએમાંથી
દરદીની શક્તી મુજબ એક અથવા વધારે ગોળા ખવાડવી. ગોળા
ખાધા પછી એક તોલો દહીં ખાવું. બઉની રોટી અને ઘી શીવાય
કાંઈ ખાવું નહીં.

૧૫-વીરકુટક, ઘેસાપાણું, સંધીવા, સફેદ કોહોડ માટે—ખાંડીનું
ઘી નળ્યુક ખાવામાં લેવું. અને ચાંદા ઉપર લગાડવું.

૧૬-ગળજીબીનો રસ તોલો ૧ પાણી શેર ૦૧ સફેદ તોલો
૩) વાર રોજ પીવું.

૧૭-મજ્જ, ઉપલસરી અથવા સારખાના મુળીઆં, લીમડાની અંતર જાલનો કાઢવો બનાવી અથવા એમાંની કોઈખી ૧ ચીજનો કાઢવો બનાવી, સાકર અને મધ સાથે પીવો.

૧૮-બોરડી અને બાવળના ફૂમળાં પાન દરેક ૦૧ તોલો, જીરું ૦૧ તોલો, સાકર ૦૧ તોલો સહવાર સાંજ ખાવું.

૧૯-કરીઆતું. લીમડાની જાલ, જેડીમધ, મોથ, અરકુસો, કડવાં પરવળ, ખડસળાઓ, વાળો, તીફળાં, ઈંદ્રજ્ય એનો કાઢવો પીવાથી વિસફોટકને સારો ફાયદો થાય છે.

૨૦-વિરકુટકના ચાંદા ઉપર હીરા દબાવ્યું અને કંપીલો દાખવો અથવા પીપળાની જાલનું અથવા ત્રીફળાનું ચુરણ દાખવું.

૨૧-હીરાદખનું કાથો અને સફેતો સંભાગે મેળવી ચૂરણ બનાવી વાપરે.

૨૨-શરીરપર ટાંકી કુટે તે માટે--સરખાનાં ચુરણ ૦૧ તો. આંડ ૦૧૧ તોલો મેળવી પાણી સાથે રોજ સહવારે ૭ દીન ખાએ.

૨૩-ચાંદાની ભુકી=સુનાગેર, બોડાસીંગ, કાથો સંભાગે લઈ તેનું ચુરણ બનાવી દાખે અથવા સુનાગેર અને હીરાદખણ મેળવી લગાડે.

૨૪-આતેષક માટે--લીમડાની તથા સરસની જાલ અને બાવ-લની જાલ દરેક તોલો ૧૧૧, પાણી શેર ૧૧૧ ઉકાળીને પાણી ૧ શેર રાખી તેમાંથી તોલો ૪ એકવાર પીવું.

૨૫-ચામડી સુત મારેલી સુધરે,=તજ્જ ગરમી માટે=શરીરપર ચકરડાં ચર્મ કાઢ થાય તે માટે-ઉટકંટાના આખા ઝાડનો રસ ચોપડે. આ દરદ માટે જો ઇલાજ ન કરે તો રગતપીતનો આગ્નર લાગુ પડે.

૨૬-ટાંકી કુટે, મોટા ફેલ્લા થાય--તો હીમગ દરડે તોલો ૮, રસકપુર તોલો ૪, અનારના ફુલ સુકા તોલો ૧, બોડાસીંગ તોલો ૧, જાયફળ તોલો ૧, એલચી દાણા તોલો ૧, લવંગ તો. ૧, મરી તો. ૧, બારીક કરી ૧૦૦ લીંબુના રસમાં ખરલ કરી વટાણા જેવી ગોળી કરે. અંકક ગોળી સવાર સાંજ ખાય. ખાધાની પરદેજ રાખે તો ફાયદો થાય.

૨૭-ટાંકી તથા નાક--હીમજ દરડે તો. ૨, મોરચુયુ કુલવેલું તોલો ૧, સાકર તોલો ૧, ૧૦૦ લીંબુના રસમાં ખરળ કરી ચીની-બોર જેવી ગોળી વાળી, ૧ ગોળી દાઢાં પાણી સાથે મળવી. ઉપરથી જુંજેલા ચણા ખાય, ચણા ન ખાય તો ઉલટી આવે છે.

ભુઓ “આતેષક” “ચાંદી” “ટાંકી” “ઉપદંશ.”

વાળો=નાર.

૧=વાળો (નાર)—એના મોંઢા ઉપર કવચની સીંગની રૂવાંડી ચીમટાવતી મુકે તે વાળો મરે.

૨=જમાલગોટો વાડીને લેપ કરવો.

૩=આસો અને કારતક માસમાં ડાંગર ઉપર ચીટલાયજો અને ડાંગરના છેડવા ઉપર લટકતો ફાસેટો થાય છે. ૧ ફાસેટો ની જોળમાં ૫ જોળી કરી એક જોળી ૬ દીવસ ખાતી.

૪=દીંગ અને મકનો ભોટ રાંધાગે લખ લેપડી કરીને મુકવી.

૫=કબુતરની પાંખ બે ગાંધા બાર વજનમાં લખ જોળ સાથે ખવાડવી.

૬=ગધેડાંના લીડાં, ઘોડાનું મુતર, મીઠું એની લેપડી મુકે.

૭=ચુનો, ચુલા ઉપરનું ધુમસ, મીઠું, એકઠાં કરી ત્રણ દીવસ વાળા ઉપર મુકે તે વાળો દુર થાય.

૮=વાળો પગે નીકળે છે—ત્યારે કબુતરનો આધાર વાલ ૧ થી ૩ જોળમાં જોળી બનાવી ખાતી. રોજ તાજુ બનાવી ખાતી.

૯=વાળાવાળી જગા ઉપર પાંતરાના પાતરાંની પોતીસ મુકવાથી અમન નરમ પડે છે અને વાળો ખાદાર આવે છે.

૧૦=વાળો—પગે વાળો થાય છે તે જગા ઉપર નવસાર દાખવાથી વાળો મરી જશે.

૧૧=વાળા ઉપર તલનો ખોળ છાસમાં વાડી બાંધવો.

૧૨=વાળા માંદે દાચકીના પાતરાં, મીઠું, જામ એ સજળું પીસીને વાળા ઉપર પાટીસ બાંધે.

૧૩=વાળો—વાળાખની બાજના મુળીઆની લેપડી મુકવી.

૧૪=વાળો—નવસારની મુકી રોજ વાળાપર મુકવી.

૧૫=વાળા માંદે—આકડાના ત્રણ કુળની જોળ સાથ ત્રણ જોળી બનાવવી તે સહવારે ખવાડવી. એ મુજબ સાંજે ફરી ખવાડવી, એ પ્રમાણે રોજ ચાલું રાખવી. એથી ઝાડા થશે તેની અડચણ લેવી નહીં. વધુ ઝાડા લાગે તે સફેરની મીઠી ચાલ પાતી. વાળાની કસર હશે ત્યાં સુધી ઝાડાડા આવશે, વાળાની કસર નીકળી ગયા પછી ઝાડાડા આવશે નહીં.

૧૬=વાળો મરે—મીઠું ૧ ભાગ, ઠોરનું મુતર બે ભાગ, ગધેડા નાં લીડાં ૮ ભાગ ગેળવી લેપડી મુકે,

૧૭-વાળો—કુચરની ઉપર અમરવેલનો વેલો થાય છે તેની લેપડી આંધવી,

૧૮-અરીઠાની છાલ અને મરી બળે વાલ ગોળ સાથે ખાવા,

૧૯-વાળો—વા તોલો લોખાન વાડી મધ સાથે ખવાડે તો વાળો બહાર આવે. વાળો બધા બહાર નિકળે તેટલા દીવસ ખાવું.

૨૦-વાળો એ દોગ જેવો જીણો કરમ છે, ૧ કુલ્લો થઈ તે પાકે છે અને અદરથી તારની માફક કરમ નીકળે છે, તે કુલ્લાની આસ પાસ ઘી રરળતા જવુ અને તે કાડો ઉપર નીકળે એટલે ૧ સોટી ઉપર કાડાન વાદાળતા જવુ. વા કલાકમાં આખા વાળો નીકળી આવે છે, પછી તે જખમ ઉપર સીંદુર દાખવે.

૨૧-વાળા માટે—વંતાક સેકી બરતીઈ કરી ૭ દીવસ લેપડી મુકે.

૨૨-વાળા ઉપર વાડ દુધેલીના વેલના પાંતરની લેપડી નાજ મુકે.

૨૩-નાર નીકળે તે દંદીને હીંગ ખવાડે તો દંદ નરમ પડી જાય, ૧ વાલ હીંગ દીવસમાં ખેવાર ગળાવવા.

૨૪-વાળા—નરમાની રૂના પાનરાની લેપડી મુકે તો વાળો નીકળી જાય છે.

૨૫-વાળા ઉપર ૩ દીવસ મીઠું બાધે તો સાફ થાય.

૨૬-વાળો—એરંડાના કુમળા પાનના રસ ૧ તોલો ગોળ સાથે મેળવી રોજ ખાય તો વાળો તવાઈ જાય. વાળો હોય તે દરદીના પગપર ગર, ચુંબડાં હોય તે, વાળો નીકળી જાય ત્યારે તે દરદો મટે.

૨૭-વાળો મરી જાય—કેડવી વેલનું મળ તેમજ બીજાં મુળો જેવાં કે કેટોલી, કાંસકા, ઉંટ કેટો, વડ તેમજ ઝેર કચુરો, આમલીનો ચીચોનો, અરીઠાના ફળ, કેળનું પાતર, એ વાળો મારી નાંખવામાં ઉપયોગી છે.

૨૮-વાળો મટે—કાળીજરી ઠા તોલો લઈ પાણી સાથે મેળવી લેપડી બનાવી વાળાપર મુકે. વાળો લેપડીને ચોટી જાય અને બહાર આવે.

૨૯-વાળો—કેડવી વેલના પાન, અથવા કેટોલીના પાનની લેપડી મુકે અથવા ગંધગંના લીઠાં, ઘોડાનો પીસાળ અને મીઠું એકત્રીને ગરમ કરીને ૭ દીવસ બાધે.

૩૦-સીનાફળના બી તથા કાચા ફળની લેપડી વાળા ઉપર મુકવી.

૩૧-વાળો—૧ વાલ સાપની કાંચરી ગોળ સાથે મેસવાને વાળા ઉપર મુકે તો વાળો બહાર નીકળી આવે.

૩૧-નારવાળા દરદાને સાંપની વા વાલ ઠાંચડી ગોળ સાથે મેળવીને સવાર સાંજ ખવાડે તો ફળ જાય. કાચરોના ગુણ જીવ-જાતુને મારી નાંખવાનો છે.

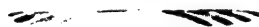
૩૨-વાળાના ઉપર સંધિવખાર ૧ રાત ખાધે તો વાળો મરી જાય.

૩૩-નારીએળની આંખ કાઢી તેમાં તેલીંગો સોળંગો નોલો ૧૧ નાખી દલાવીને આખી રાત ગળવું. દરદાએ અંદરનું પાણી પીવું. આખો દીવસ ખાવું નહીં. ભાવે તો પેટું નારી વાળો પાણી રાત પડે ને પછી ભાવે ને ખાવું.

૩૪-પુરૂષની પીસામરો દળદર વાડી લેપ મકેવો.

૩૫-વાળો મરે—કુમળાની અને સાણુ કપડવડા મકેક નોલો લસણ વા નોલો, ચુનો વીંગે દરેક વા નોલોની લેપડી મેળ નવી બનાવી વાળાપર આધવી.

૩૬-વાળો મરે—ખાદિઆન એ આનીઆર નગ નગ સાથે ખવાડે તો ઉલટી થણી થાય અને દરદ નરમ પડે. નં ઉલટી ખંધ ન થાય તો, મરીનો ઉકાળો પાવો દલાવ ખાદુ આકેનો છે.

ઉલટી લાયવા મા—આદિઆન અને દદી નણીરી અને દરદોળ વપડાની ચીંગે છે, જી એ અનેને સાથે મેળવા ખાવાથી ઉલટી થણી થાય છે.

૩૭-વાળા ઉપર મેટાના પાનરાંની લેપડી મકેકે તો વાળો બહાર આવે. (વચપગ ફાટેને માટે દાંત પાણીમા પીસીને લેપ લગાડવો.)

૩૮-વાળા માટે કરંગી જંતુરાના કુમળાં પાનરાંના નાચ ન પીસા બારમ નમ ધીના ટીપાં જ નાખીને પોતો.

૩૯-વાળો—પગમાં વાળો દોય તો ૩ માકડ ગોળમાં પહેલે દીવસે ગળવા બીજે દીવસે ૪ અને ત્રીજે દીવસે ૪ ગોળમાં ગળવા.

૪૦-વાળો—મોરથુથુ જીરના દાણા નેટલું ગોળ સાથે દરદીને ૩ દીવસ આપે. વાળો છે ત્યાર પછી વાતીટ આવે નહીં. વાળો મરી જાય પછી મોરથુથુ પોતાની અસર જણાવે અને વાતીટ લાવે એમાં કંઈમમ નથી.)

૪૧-મોરના પીજના ૧) આકાંતી રાખ અથવા જીરના દાણા નેટલાં વગળવું મોરથુથુ લગાડવું.

૪૨-સરખવાના મુળને છાસ સાથે વાડી લગાડે તો વાળો મરી જાય છે.

૪૩-એળાએ, હીંગ, કજુતરની અધાર, અરીષ્ટુ સરખે વજને લઈ વાળાપર ચોપડી આકડાનું પાન બાંધવાથી ૩૬) કલાકમાં વાળો નીકળી જશે.

૪૪-ફટકી ફુલવેળી ૦૧ તોલો ગોળમાં ૩) દીવસ ખાવી.

૪૫-શરીરમાં વાળા ઘણી જગાએ થાય તે માટે ૧) નાળીએરમાં ૬) માસા નવસાર નાખી તે ૨૪ કલાક રહેવા દેવું. આ નાળીએરનું પાણી સહવારે પીવું. તે દીવસે આજ નાળીએર આખા દીવસમાં ખાવું—ખીજું કાંઈ ખાવું નહીં. સાંજે ગાયના દુધની છાસ શરીરે ચોળી તાલવું, પછી દહીંને લાત ખાવું.

વાલો-નાફ-ગીનીવર્મ.

૪૬-ખાવાનું મીઠું સેકવું. પાણીમાં પગલે એટલું પીગળાવવું. એના પોતાવાળાની જગા ઉપર ચાલુ ૩) દીવસ મુકે તો વાળો જળી જાય.

૪૭-નવસાર ૦૧૧ તો ૦૧૧ પાણી ૧૧૧ શેર મેલવી ૫) તો. રોજ ૩) વાર પીવું ૩) દીન ચાલુ રાખવું.

૪૮-આકરાના ૪) પાન છાસમાં બાફે; તે વાળાના મોં ઉપર બાંધે, આ મુજબ દીવસમાં ૩) વાર થવાથી વાળો પીગળે.

૪૯-દીંગ ૧) વાલ દીનમાં ૩) વાર ગળે.

૫૦-દીંગ અને અરીઠા ગરમ કરી બાંધે.

૫૧-ગકરાનું કાચુ માઉસ છુંદીને બાંધે.

૫૨-ત્રસપગુળ ગુલાબ જળમાં મેળવી બાંધે.

૫૩-દીનિમાલ, સરકો, અને ગૂલાબ જળની પોતીસ બાંધે.

૫૪-કજુર, અરીષ્ટુ સુખડના ઘસાડામાં મેળવી બાંધે.

૫૫-કલાર અથવા આકડાના પાનની લેપડી બાંધે.

૫૬-લસણ દીંગ, અને સાચુ મેળવી બાંધે.

૫૭-ખજુર, ઘી, ગોળ મેળવી બાંધે.

૫૮-નવસાર જે વાલ પાણી સાથે રોજ ૩) વાર ૫) દીન પીએ તો વાળો ફરી થાય નહીં.

૫૯-એરંડાના મળનો રસ ૦૧૧ તો, ઘી સાથે ૭) દીન ખાય.

૬૦-સરખવાનું મુળ અથવા પાન, સીંધવા ખાર સાથે મેળવી બાંધે તો વાળો જળી જાય.

૬૧-ધંતુરાનાપાન ઉપર તેલ લગાડી બાંધે.

૬૨-આવળના બીની લેપડી બાધે.

૬૩-સાજખાર મથ સાથ વાળા પર બાધે.

૬૪+૬૫-કજ્જીરના અધારની ૧) વાલની ગોળી રોજ એક વાર

૭) દીન ખાય તો વાળો થાય નહીં.

૬૬-ખડીએ ખાર દુધવેળો ૧) વાલ ગોળ સાથ રોજ ૧) વાર ખાવો.

૬૭-લસણ અને કળી ચુનાની લેપડી મુકવી.

૬૮-વચનાગ પાણીમાં લસી લગાડે.

૬૯-એલચા (ખટ ખટુએ) ગરમ કરી બાધે.

૭૦-પોપટના પીંછાં ચુરણ ખવાડે.

૭૧-આવળના પરડા અને ગોમનરની લેપડી મુકે.

૭૨-આકરાનું દુધ ૩) દીપા ગોળ સાથ ૩) દીન રોજ ૧) વાર ખાવા.

૭૩-ઉંધાકળી અને લીમદાના ચાનની લેપડી મુકે.

૭૪-વેંગણ નાનું લેવું. તેની ગામડી કાઢવી, તેમાં ઈંચ મુકવી ગામડી પાંચી મારે. વેંગણ બેભનમા રહે. ગામડી પાંચી કાઢી લીએ. તે ગામડી કાઢેલો ભાગ, વાળાઉપર મુની વેંગણું બાંધી લીએ.

૭૫-મુંકાં આળસીઆ (ચુનાગ) નું ચુરણ ૧) વાલ ગોળ સાથ ખાય ૩) દીન રોજ એ વાર ખાય, ખારાક દુધ અને ભાત બીજું રોજ નહીં.

૭૬-ખારના પીંછાં ભુંકા અને તંબાકું સભાગે ૧) વાલની ગોળી બનાવે રોજ એ વાર ૧) ગોળી ખાય,

૭૭-દાંડરના ક્યાગમાં દાંડરના છોડવા ઉપર કોસેટો લટકે છે. તેને સુકવી ૬) ગોળી બનાવે ગોળ સાથ બનાવે. રોજ ૧) ગોળી ૬) દીવસ લીએ.

૭૮-કવચચની સીંગના રૂઆટાં વાળાળાના રોં ઉપર મુકે, વાળો બહાર આવે.

૭૯-સેકટાના મળતો ભડો ઘસાડો વાળા પર મુકે.

૮૦-ન મૂળી (અમરવેલ=આદારવેલ) ની લેપડી મુકે.

૮૧-આડીઆન ના તો ફદી સાથ ૩) દીન ખાય.

વિર્યનો બેસ નરમ પડે—હવસ નરમ પડે.

૧—કપુર તથા ક્ષિત્રમાદુની માફક સીતાપ વીર્યનો બેસ નરમ કરે છે. એ ખાવામાં અપાય છે.

૨—વિર્યનો બેસ નરમ પડે. કુંવારા છોકરાઓમાં કુટેવ બહુ પ્રસરી છે. તેથી શરીરનું સત્યાનાશ વળે છે. માખાપોને સમજ પડતી નથી, ઉપાયોમાં કસરતની જરૂર દેખાય છે. કસરતમાં એની કસરત કુટેવ માટે ઘણી ઉપયોગી છે. એકકની કસરત વીર્યના રસને દાબે છે, વીર્ય અગતું અટકાવે છે. મગજને આડે રસને મગવા દેતું નથી.

વીર્યના બેસને દબાવવા માટે એકકની કસરતના જેવા બીજાં સારાં ઉપાય નથી. આ બાબદ દરેક માણસ ધ્યાનપર રાખવા જેવી છે.

૩—વિર્યનો બેસ, (નરમ) નરમ પડે—કપુર અને ટંકનખાર અંકક વાલ (Horseradish) તોડકે દીવસ ખરાડ તા દીવસ નરમ થાય.

વિર્ય પાત અટકે.

૧—રવપને ધાત જતી અટકે—ત્રિ ખાણું પાષા પછી બે કલાકે તજ, ચીનીકપાસા, વા વા તોડા મધ સાથે ચાવી ખાય તો બંધેજ પડે.

૨—રવપનામાં વિર્યસ્ત્રાવ થતો અટકે—૧૦ શેર થંડા પાણીની ધાર પેદુ ઉપર એવી રીતે નાખવી જે અધું પાણી દંદ્રી ઉપરથી નીચે પડે. રોજ સુતી વેળા આ ક્રીષા ચાલુ રાખવી.

૩—ગુણસીના બી વા તોડા અથવા વધારે પાણી સાથે ખાય તો ધાત જતી બંધ પડે. આટું ખાઈ ન ખાય.

૪—ધાત જતી બંધ થાય—દુધકીનો છાંડ આખો ભૂગ સાથે લાવી તેનો બુકા વા તોડા વા શેર દુધમાં પકાવી ખાવો.

૫—ધાત જતી બંધ થાય—અળસીની ચાદ પાંચી, અથવા અળસીના બીનો બુકા વા તોડા મધમાં મેળવી ચોખ્ખું એ વાર ખાવો.

૬—સેરડે=Horseradish Ammoracia સેરડાના ગ્રાંડમાં રાઈના ઝાઈના જેવા ગુણ છે.

૭-ધાત બાંધ થાય—સેકટાનો (ગુંદર ૧) તો. પાદમાં નાંખી તે ઉપર ૧) તો. ખાંડ નાંખે તેને ૪) દીવસ રાખી તેમાંથી વા તોલો રોજ ખાવાં લીએ.

૮-ધાતુ વીકાર, પ્રદર વીકાર, નરમ પડે. દાહતા દાંત મળજીત થાય—બોલસરીનાં તાળાં કુલ ૧ તોલો, બદામનું મગજ નંગ ૩, રાકર ૦૧ તોલો મેળવી રોજ એક વાર દીન ખાવું.

૯-ધાત જતી વાંચ થાય પાણી વધે—એક તોલો, બીંડના બી વા તોલો સાકરમાં મેળવના તના બાગ કરી પાણી સાથે મેળવી રોજ ત્રણ વાર ખાવું.

૧૦-ધાત સ્વપનામાં જાય તે માટે—સુકા કંટારીઆના કુલ ખાંડ સલાંગે મેળવી રાત્રીકેન બનાવી તેમાંથી વા તો. અથવા વધારે રોજ ખાએ.

૧૧-તીફળાં ૧) બાગ મરી વા બાગ પીપર વા બાગ એનું ચુરણ વા તોલો રોજ પાણી સાથે ખાવું.

૧૨-સ્વપનામાં ધાત જાય. } તે માટે. દીમજી દરડે અને ગાંડો થતાં ધાત જાય, } સાકરનું સંભાગે ચુરણ વા તોલો રાત્રે સુતી વેળા ફાકી ઉપર ગરમ દૂધ પીએ.

૧૩-બગલમાંથી ધાત જતી હોય ત્યારે વરીઆળી ખાવાથી ફાયદો થાય.

૧૪-વીર્ય અટકે; ધાતુરત્રાવ } આવળના કુમળાં પાત. કુમળા અટકે, પેસાળમાં, અથવા સ્વપનામાં } કાટા સાથે, અથવા કુમળા જતી ધાત અટક. } પાછડીઆ (પગડા) અથવા બહુફળીનું ચુરણ ૦૧ તોલો પાણી સાથે રાત્રે લેવું.

વીર્ય નીકળતું અટકે—ગુણસીના ખાતુ ચુરણ વા તોલો ખાવું. ખાંડ, તેલ, મરચું ન ખાવું.

પીસામે ધાત જતી હોય ત્યારે—૦૧ તોલો લસણ વાટી ઘેટાનાં દૂધમાં ઉકાળીને પી.

સ્વપના રાત્રે ઊંઘમાં આવે.

તમક તેજની ગેલી ૨) સુતી વેળા ખાય (બનાવત માટે જુઆ " ઊંઘ ન આવે ")

સ્વપનામાં ધાત જાય.

સ્વપનામાં અથવા પીસામે જતી ધાત બાંધ થાય; વડ ઝાઝી છાત જે પીણાસ રંગની હોય તેને ઉકાળે, તેનો કસ ઘટ દરે, ગ્રેન

જેવો થાય તેમાં બહુ ફળાનું ચુરણ મેળવી ખોર જેવડી ગોળા બનાવે તે ખાય. ઇલાજ અક્સીર છે. બગળ, મૂખ અથવા ઇંદ્રોમાંથી ધાત જાય તો કાળીઆ સરસના પાનના રસ પીએ કરમ પેતમાં હોવાથી ધાત જાય છે તે વખતે કરમની દવા ખાતી. ધાત જતી બધે થાય. કાળાં મરી ૩) રોજ સવારે જુએ પેતે ખાય ઉપરથી ૨) લી ખાય.

વિચ્છિન્ન=વિચ્છિન્ન સ્ત્રાવ=ધાત સ્વપ્નામાં જાય થંદા પાણીનો પાટો પીરૂંપર બાંધી રાત્રે સુવું.

વિચ્છિન્ન વધે-શરીરે શક્તી આવે-મરદને શક્તી.

૧-ત્રીય વધે, કમર અને યરડનો દુખાવો નરમ પડે—ચણાડીના ચુરણનું ચુરણ બે આતી ભાર અથવા વધારે દુધમાં ઉકાળી રોજ સહવારે પીવું.

૨-ત્રીય વધે, શરીરે શક્તી આવે—ગામના દુધનું તાળુ માખણ, મધ, સાકર અને સોનાના વરખનું પાનું એક મેળવી રોજ સહવારે જુએ પેતે ખાવામાં લીએ તો બહુજ ફાયદો રાય.

તાળું માખણ બનાવવાની રીત—દોઢ સેરીઆ બારલીમાં એક રોજ દુધ નાંખી સારી પેડે દલાવે તો માખણ ઉપર તરી આવે.

૩-ધાતુ પુષ્ટી વધે—પીરૂંપી ૧ સેર. દુધ બસેરને ઉકાળે દુધ મળી રહે તે પીરૂંપી ચુરણ કરે તેમાંથી ૩ માસ ચુરણ લઈ ૬ માસ સાકર સાથે મેળવી રોજ ફાફી મારે. ઉપરથી દુધ પીએ.

૪-ત્રીય વધે, શક્તી આવે—આમળાના ચુરણને લીલા આમળાના રસ બે વાર પત આવે, છાયામાં સુકવે. ૦૧ તોલો ચુરણ સાકર સાથે રોજ બે વાર જુએ પેતે ખાય ઉપરથી દુધ પીએ.

૫-વિચ્છિન્ન વધે, બગળ વધે, કમરમાં દુધ વધે, અડદની દાળનો આંદો, લી, ખાંડમાં પકાવી તેનો દળ બનાવી રોજ ખાવામાં લીએ. અડદ અને દુધ સાથે ખાવામાં શરીરને નુકસાન થાય છે.

૬-વિચ્છિન્ન વધે, શક્તી આવે—૦૧ તોલો અસાખીઆને દુધ સાથે પકાવી ખીર બનાવી રોજ ખાએ.

૭=ધાતુને પુષ્ટી મળે, બાક દાળા થતા અટકે—આમળા અને ગોખરનું સંભાગે ચુરણ ૩ માસા લેવું. એ ૩ માસા મલોનું સ્ત્રવ એને ઘી અને સાકર સાથ મેળવી રોજ ૧ વાર સદ્યવારે ખાવું. બનતાં સુધી ઘી વધારે મેલવવું એનો ગુણ ઉત્તમ પ્રકારનો છે.

૮=નળગાદ માટે—ગોખર ૪ ભાગ, મોચરસ એક ભાગ એનું ચુરણ ૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીવું.

૯=વીર્ય વધે—સાજીખાર, વડની જટાની કુમળી મુળીનો જુકા અને સાકર સંભાગે, મેળવી ૧૦ તોલો ખાવ તો વીર્ય વધે.

૧૦=વીર્ય વધે—વિદારી તામ્ર દણુના કટકા કરી અપંગમાં સુકવવા તામ્ર દણુનો રસ કાઢી પેલા સૂકા કટકા તેમાં બાળી રાખવા. રસ પેવસ થાય. તે ઉપસા કટકાને પાછા સુકવવા. તેનો એક તોલો ચુરણ દુધ સાથ ઉકાળી ખાવામાં લેવાથી વીર્ય વધે છે.

૧૧=વીર્યની વૃદ્ધિ થાય. વિર્ય વિકાર મટે—આસનનું ચુરણ ૦૧ થી ૧૦ તોલો મધ અને ઘીમાં મેળવી રોજ સદ્યવારે સાજ ખાવું.

૧૨=વિર્ય વધે, શરીરે શક્તી આવે—ઉત્કટાના મુળની અસનું ચુરણ ૦૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીએ.

૧૩=વીર્ય વધે, આંખનું તેજ વધે, એકચ્છી, જલંત્રી ૩-૩ વાળ બદામનો મગજ ૧ તોલો વાટીને રોજ સદ્યવારે ખાવ.

૧૪=વીર્ય વધે—૧ જલયજ્ઞને કાતરી તેમાં ઘાળા કરણુના મુળનું દુધ ભરે. જલયજ્ઞ કાતરવાથી જે જુકા નીકળેલો હોય તે વતી પાછું પાણી પુરે, જલયજ્ઞ ઉપર ઘઉંના આટાનું ૫૩ ચદાવી, ઘીની ખતી ઉપર તેને લાલચાળ કરે, આટો લાલચાળ થયા પછી તે જલયજ્ઞની મધ સાથે મરી જેવી ગોળી બનાવા મધ સાથે ૧ ગોળી રોજ ખાવી. ખારાકમાં ઘી, ઘઉં, ચેખાં. દુધ. સાકર ખાવી.

વીર્ય વધે—નક્કને વાટી પાણીમાં કાંજ કરી, ગરમ ગરમ પીવી.

૧૫=વિર્ય પાત—વારંવાર ધાત જલ્ય તો તેને નીચલી દવા ફાયદો કરે છે કપુર ૧ વાલ, અશીળ ૧ રતી એની ૩ ગોળી કરી દીવસમાં ત્રણ વાર લે. રોજ ચાલુ રાખવી.

૧૬=જ્ઞાનશક્તિ, વીર્યની નળગાદ લકવો તથા સુણુપડેરી—અમ્બ બર ખાવાથી આ બીમારીએને ફાયદો થાય છે.

૧૭=વીર્યની વૃદ્ધિ-ગરમ દુધ, અને સાકર સાથે ઘી મેળવી પીવું. એના જેવો ધાતુપુષ્ટી માટે બીજો કોષ સારો ઉપાય નથી.

૧૮=વીર્યનો વધારો, શરીરમાં કૌવતી—દારૂની જાડનો રસ તોલા ૪, શાકર તોલા ૨૦, કેસર માસા ૪, જાવડા તોલા ૧૦, કેવડાનું પાણી તોલા ૨૦, એનું સરખત કરી ૧ તોલા સરખત ને દુધ ૧૦ શેર સાથે પીવું.

૧૯=પુર્યાતન માટે—ખારેક ઘણી સારી છે. ખાંડ મોઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવો અથવા ખારેકના ભુજીને તેના ઉકાળીને દુધ સાથે પીવું.

૨૦=થુવર પાક-હાથના-પંજરાના થુવરના ને વાત પાકદ દોડવાનાં રસને સાકર સાથે સીરા બનાવે, ચણાનાં ભટ્ટને ઘીમાં તળીને તેમાં મેળવે. કેસર, એકચી, બગમ ફાવે તે નાખ.

વીર્યનો બધેજ કરે, ખાંસી, દારૂ મટારો, શરીરમાં ગરમી લાવે થુવરના લાલ દોડવાનું સરખત ઉપરો ગુણુ ધરાવે છે.

વીર્યની વૃદ્ધી માટે-કોવચનાળી (કોવચ) ગોખરું સાથે સંજાગે મેળવી દુધ સાથે ખાવામાં લીએ.

૨૧=ધાતુપુષ્ટી વધે-કેડનો દુખાવો, ખરડાનો કાંડોનો દુખાવો, ચુરડાનું દરઃ નરમ પડે—તાજાં ગોખરૂના ત્રણ છોડ મુગમથી પકડી પાણીમાં ઘોળી લજાવ્યા કરવા. જ્યાં સુધી એની ચીકળી લાખ નીકળે ત્યાં સુધી લજાવવું. સાકર નાખી આ મુજબ ૧૫ દિવસ પીવું.

૨૨=વીર્ય વધારવા માટે—કઉચા, કપુર, સનુરનામ, અરીજુ અકળગરો, કણકબીજ, વજેઆ એ બધાને સમગે ગળી ચણા જેટલી ગોળી બનાવી ખાવી.

૨૩=ધાતુ સુધારે—કમરને બેર આવે છે. કમરકાત ડુકમેરીઆના જેવા બી છે ૧૦ તોલા કમરસ અને ૧૦ શેર પાણી એ બધે ઉકાળી ગાળી ખાંડ નાખી પીવું.

૨૪=વીર્ય વધે—જેડીમધનું ચુરણ અઘો તોલા મધ ૧૦ તોલા ઘી ૧૦ તોલા રોજ સદવારે સેવન કરવાથી બહુ ફાયદો થાય છે. ઉપરથી દુધ ગાળનું પીવું.

૨૫=વીર્ય અને બળની વૃદ્ધી થાય—આસંધ, તલ, બદા, સુંડ ગોળ, ઘી, સંજાગે લમ તેના લાકુ બનાવી પ્રેક્ષા નાખવા.

૨૬=વીર્ય વધે—શકતી આવે,—ઉતકંટાના બે છોડાને ૧) જ મુળાઉ હોય. તે મુળાઆનું ચુરણ ૧૦ તોલા, અને ફા ૧૦ શેર ઉકાળીને રોજ પીવું.

૨૭=વીર્ય વધે—ખારેક ૧) ને ચીકી ઠળાઓ કલાકે તેમાં સાલમ બરી દોરાવતી બાંધી લેવી. તેને ૨ શેર દુધમાં નાખી ધીર

વાળેત=નાર.

૧=વાળો (નાર)—એના મોંઢા ઉપર કવચની સીંગની ડ્વાંડી ચીમટાવતી મુકે તો વાળો મરે.

૨=જમાલગોટો વારીને લેપ કરવો.

૩=આસો અને કારતક માસમાં ડાંગર ઉપર વીટલાયળો અને ડાંગરના છાડવા ઉપર ભટકતો કાસેટો થાય છે. ૧ કાસેટાની ગોળમાં ૭ ગોળી કરી એક ગોળી ૬ દાવચ ખાવી.

૪=હાંચ અને મટનો લોટ ૧ ભાગે લઈ લેપડી કરીને મુકવી.

૫=કણુતરની પાંખ બે ભાગ લાર વજનમાં લઈ ગોળ સાથે ખવાડવી.

૬=ગધેડાંના લીડાં, ઘાડાંનું મુતર, મીઠું એની લેપડી મુકે.

૭=ચુનો, ચુલા ઉપરનું ધુમરા, મીઠું, એકઠાં કરી ત્રણ દાવચ વાળા ઉપર મુકે તો વાળો દૂર થાય.

૮=વાળો પંજે નીકળે છે—ત્યારે કણુતરનો આધાર વાલ ૧ થી ૩ ગોળમાં ગોળી બનાવી ખાવી. રોજ તાજી બનાવી ખાવી.

૯=વાળાવાળી જગા ઉપર ધંતુરાના પાતરાંની પાતીસ મુકવાથી અગન નરમ પડે છે અને વાળો બાહાર આવે છે.

૧૦=વાળો—પંજે વાળો થાય છે તે જગા ઉપર નવસાર દાખવાથી વાળો મરી જશે.

૧૧=વાળા ઉપર તલનો ખાળ છાસમાં વારી પાંધવો.

૧૨=વાળા માટે કાચકાના પાતરાં, મીઠું, હામ એ સઘળું પીસીને વાળા ઉપર પોટીસ પાંધે.

૧૩=વાળો—ચાળાઈની બાજુના મુળીઆની લેપડી મુકવી.

૧૪=વાળો—નવસારની બુકી રોજ વાળાપર મુકવી.

૧૫=વાળા માટે—આકડાના ત્રણ કુળની ગોળ સાથ ત્રણ ગોળી બનાવવી તે સહવારે ખવાડવી. એ મુજબ સાંજે કરી ખવાડવી, એ પ્રમાણે રોજ ચાલું રાખવી. એથી ઝાડા થશે તેની અડચણ લેવી નહીં. વધુ ઝાડા હાથે તો સાકરની મીઠી ચાહ પાવી. વાળાની ઠસર હશે ત્યાં મુઘી ઝાહાડા આવશે, વાળાની ઠસર નીકળી ગયા પછી ઝાહાડા આવશે નહીં.

૧૬=વાળો મરે—મીઠું ૧ ભાગ, દોરનું મુતર બે ભાગ, ગધેડા નાં લીડાં ૮ ભાગ ગોળવી લેપડી મુકે,

મથે બનાવે; તેની સાથ આટો રેળવી રૂપીઆના આકારના ભજ્યા બનાવે, ઘીમાં તળે. અને સાકરની ચાસણીમાં બોળે અને ચાખા ટેટલી મુરબો કહે છે. આ ભજ્યા રોજ બે વાર ૧. મહીનો ખાવાં. આ ભજ્યા છ માસ સુધી બગડે નહીં.

૩૮-તળવણીના બી પુખ્તીકારક છે, રચંબનની ગોળીમાં એ આવે છે.

૪૦-હાથરસથી નખળાઈ થમ હોય તે અંદાળાનું તેલ ઇંદ્રીએ ૧, માસ લગાડે. (તેલ જનાવવાની રીત જુઓ "ખાલ વધે")

૪૧-હાથરસથી થમલી નખળાઈ માટે ખાખરા જાડના બીજ જેને પાપરો કહે છે તેને પાણીમાં ભીજવે ૧ ઘડી ઉપરની જાસ કાઢે મીઠાનું તેલ પાતાક જતરથી કાઢે તે તેલ ઘંદાના માથાને નહીં પણ નીચલા ભાગને લગાડે.

૪૨-મરડાઈ અતીઅંત વધે. } મરઘીનું આખું ઇંડું (સફેદી-
ધાતુ વધારવાનો અગ્નયન } સાથ) લેવું. કુગળી અને ગાજ-
ગુણુ છે. } રનો રસ અંદક તોલો મધ

૧૧ તોલો,

૪૩-મધ ૧૧ તો. ઘી ૧૧૧ તો. અગની ઉપર પાક બનાવી પચે એટલો ૪૦) દીન ખાવો. રોજ બે વાર ખાવો ઉપરથી ગાળનું દુધ પીવું.

૪૪-વિચંના નાસથી થતા વિકારો } એ માટે સુકા અથવા
માથે ચક્રર, આખિજાંખ, ચીદવ } લીલી બહુ ફળીનો રસ ૨)
સ્વભાવ, જાની ધમકે, શરીરનો } નો. સાકર ૧) તો. લીડી-
લુલવાટો. રમણ શક્તીદા નાસ } પાપર ૨) વાલ મેળવી
સવાર સાંજ ખાય.

૪૪=મૈથુન શક્તી વધે—વરસાદ ગાજર (ખીરજુડી) પગ વગરની ૧) માથકાકણી ૨) આનીભાર રોજ દેવર ખાય.

૪૫=ગોખર અને તત્ત સંભાગે વા તો. મધ સાથ ખાય, ઉપરથી દુધ પીએ.

૪૬=ધાતુ પુખ્તી વધે—નાના, મોટા, અને વધ માટે ગુગળના જાડના ફળ લાવે ૪) દીન મુકવે તે લાલ રંગના થાય, ૪ ઘણી સાકર સાથ મેળવે તેની ગોળી બનાવી ખાય.

૪૭-ઉત્તમ પૂખ્તી આવે. સોનાના વરખ ૨) પાન મુસળી બે આની ભાર પીપર ૧) વાલ મધ, ઘી, સાથ ચાટવાથી ગુણુ થાય વરખન વાપડે તો બેવડો વખત થાય ત્યારે ગુણુ જણાય.

૪૮-તળાવણી (કાન ફોટી-દરીઆ કસણ) આ જોડ કબ્રસ્તાન આગળ થાય છે. અંદર બી રહે છે, એના ફળ કમરખના આકારના પણ જીના થાય છે, એના પાન આવે તો ચીકાસ લાગે. દુધિલીના જેવાં પાન અને ફૂલ છે, એના રસમાં લીંડી પીપર ૭ દીન મસજે. તેની ૧) તાવતી ગોળી બનાવે. તે ઉપર રૂપાનો વર્ક ચઢાવે. ૧) ગોળી રોજ બે વાર ખાય તો તાકાટ બણી આવે.

૪૯-મોચરસ વા તો. દુધ વા શેર સાકર ૪ તો. ઉકાળીને પીવું. (શમતી માટે)

૫૦-બોંયરીંગણીના બીને બંધ વાસણમાં આળી ચૂરણ કરે. ૧) રંતી ચૂરણ પાન સાથે રોજ ૩) વાર ખાએ,

૫૨-વિચ્છિન્ન થત બને—સીવા ચૂરણ એટલે મોટી દરેડેની જાલનું ચૂરણ અને સાકર સંભાગે વા તો. રોજ બે વાર બે માસ સુધી ખાવું

૫૨-વિચ્છિન્ન થત થાય—ગસાએણ ચૂરણ એટલે છાયામાં સુકવેલી મ્લો, ગોખરું, આમળાની જાલ સંભાગે ચૂરણ વા તો. બે વાર રોજ ખાવું (ગોખરુંની જગ્યાએ વિઝુદાના પાન આવે.)

૫૩-શરીરે થકડી જળાડી આવે ૧) ગાયને ૧૦) શેર દુધ પાય તેનું દુધ બીજી ગાયને પાગે તેનું ત્રીજીને, ગાય સાત ગાયોને પાગે, સાતમી ગાયનું દુધ મુરડાલ માણસને સકડી જળાડી લાવે.

૫૪-વિચ્છિન્ન બંધારણ રહે— જન્યકળ કાતરી તેમા અરીણ મુંક, લાલુ પેતરી તેમાં જન્યકળ મુંક, તે ઉપર ઘડિંગા લોટનું ૫૩ (૪) અ.ગળ ચઢાવે. ખરના લાકડાંના કોલસાના દંતારમાં મુંક, લાલ થાય તે કાઢે તે જન્ય ફળ તે નાગર વેલના પાનના રસમાં વાડી અંકક રતીના ગોળી બનાવે. સસાર સુખ બોગવના પંદેવાં ૧) ગોળી ખાય પાણી પીએ નહી; લીંણ ચુસે તો તીવ બલીત થાય.

૫૬-શેર ગાજરને ખમને, દુધ ૫) શેરમાં નાખી માવે બનાવે તેને ગાયના ૨) શેર બીમાં તળે અને ઘણા પાડે ૨) શેર ખાંડની આસણી બનાવે તેમાં ગાજરનો માવો, તજ, જન્યકળ, જવત્રી અકકલ કના અંકક તો ૦ નાખે અરીણ વા કેસર ૪) વાલ બંધે જાતની મુસળી દરેડ ૨૫ તો ૦ નાખી પાક બનાવે.

૫૭-પુરપાટન વધે સમુદ્રકલને નવ દીવસ નગોડાના પાનના રસમાં બીંજવે છાયામા સુકાવે તે ચૂરણ ૧) વાલ ખજુર ૧) તો ૦ જેડીમધ વા તો. ૭ દીનખાય.

૫૮-મરદાઈ વધે, ઘેડીનું દુધ તોલા ૫) ઉપર મુજબ સફરફળનું ચુરણ ૧) વાલ ૭ દીન ખાય, પુષકળ મરદી આવે.

૫૯-નપુસકતા માટે, ૨) શેર આળસીઆને જસમાં ઘોવા પાણીથી ફરી સાફ કરવાં. તેને પાણી સાથ મેળવે અને દારૂ ગાળે તેમ નળીકાયંત્ર (જંતર) થી અર્ક ખેંચે, પાણી બાફતું ખેંચાઈ આવે તે સાથ તેલ બી આવે. ઊપર તરતું તેલ રૂમાં બોળી જુદુ પાડે તેનું ૧) ટીપુ નગરવેલ પાન સાથ ખાય. સવારે સાંજ ૩) દીન ખાય. જે જમીનમાં સોનું, રૂપું, ત્રાંબુ પાકતું હોય તે જગાના આળસીઆમાં ગુણે ઘણો છે.

૫૯=ઈડાનું તેલ નસને લગાડે અને ૨) ટીપાં પાન સાથ ખાય.

૬૦=ઈડાનું તેલ કાઢવાની રીત—ખાંદેલા ઈડાની દાળને ખુબ મસળે, ૧) ઈડાંની દાળ સાથ ૨) વાલ નવસાર મેળવે, સીસીમાં ભરે, સીસીને કપડછંદ ફરી સુકવે, તેમાં લોખંડનો તાર ખાસે, એટલે સીસીમાં પાકેલું તેલ તે તારથી બહાર પડે. સીસીની અંદરનો બહાર નીકળી ન આવે, માટે ઘોડાલ બાલ અથવા જણા તારની ગુંચલી સીસીના મોંઢા આગળ દાખવી.

૧) માટીના ફીકરામાં વચે સીસીનું મોં ખામાએ એટલું કાનુ પાડે, તે કાનામાં સીસીનું મોં ખાસે, ફીકરામાં સીસીના મોં આગળ જરા બઢી રેતી નાખે, એટલે તે જગામાંથી રાખ જઈને તેજને મળે નહીં પછી સીસી આસપાસ છાણા મુકે, ધીરી આંચ આપે તો તેલમાં પાકેલું તેલ, લોખંડના તાર મારફતે બહાર આવે તે જલવા તેની નીચે વાસણ મુકે.

તેલ બનાવવાની બીજી રીત=એક ઢાળીમાં ઈડાની દાળ ઉપર મુજબ મુકે. એક બાજુજ દાળ રાખે; બીજી જગા ખુલ્લી રાખે. તે ઢાળી ને વાંકા રાખે; એટલે ઈડાવાળો ભાગ ઉપર અને ખાલી ભાગ નીચે ઈડાવાળા ભાગને ગરમી લગાડે તો તેલ તવાઈને નીચેના ખાલી ભાગમાં એકઠું થાય ઈડાં ૧૨) દીનના જુનામાંથી તેલ વધારે નિકળે ૩) જી રીત સૂચના સખત તાપથી પણ ઉપર મુજબ તેલ નીકળે.

૬૧=ઈડાનું તેલ કાઢવાની ૪) થી રીત; બદામનું તેલ, જેમ હાથે મસળાંને કાઢડે છે તેમ ઈડાનું તેલ નિકળે, પણ ઈડાને જરાજરા ગરમી દેખાડવી પડે.

૬૨-કેરા અને વામ માછલી જે સાપના આકારની આવે છે જેનું સરીર ઘણું ચીકણું હોય છે.

૬૩=મરડાંમનુ તેલ, મરઘીનાં ઈંડા બે (તાવનં નદી, ૧૨ દીવ-
સના બેઠા.)

બીરબોટી [ગોફળ ગાય] અને અકલકરો અંકેક બાર ધોળા
તળનું તેલ ૩ તો, (મડાની સાથ દાળ લેવી) આ ચીજો ઉકાળી
એક રસ કરી તેલ કાઢી લેવું—આપી માંવા રહે તેમાં ૫] તો.
બીજુ તેલ નાખી ઉકાળે; તે તેલ બીજા નંબરનું એટલે હલકું
મળાય.

૬૪=આખરાનો તાજો ગુંદરને ગોળ સાથ ચણા જેવડી ગોળી
બનારી સવાર સાંજ ખાય; [તાવનં ગુંદર બનાવાની રીત—ઝાડને
ચપુ વટે ઘા પાડી રસ કાઢવા, તે રસનો ગુંદર ૪] દીન પછી બધાસે

૬૫=વિચ્છિન્ન ઘટ ચાય; આસંધ ૫) ટાંક અને સુંકે ૪] ટાંક
દુધમાં ઉકાળી ખીર બનાવી ખાવી જી દીન ખાવી.

૬૬=ધાતુ જળડી ખલિત ન ચાય; ધાતુરાના બી ખોખરા કરી
પાતાલ જંતરથી તેલ કાઢે તે તેલ પગનાં તળીઆને લગાડે.

૬૭=શકતી માટે અજળ ઉપાય-૧ તો. પાંચે, ૧] તો. ગંધક
૧] દીવસ ધુંટી ખરળ કરે, કજલી બનાવે. પછી લાલ કાઢો. લવંગ
અંકેક તો નાખી મધ સાથ મસળે. કુકડીના દંડાની, દાળ સાથ
૩] દીવસ ખરળ કરે, મરી જેવડી ગોળી બનાવી સવાર સાંજ ૧]
ખાય ઉપરથી દુધ પીએ, ઘઉંની રોટી, દુધ, બાત, ઘી. શાકર
એટલું ખોરાક તરીકે લીએ, ધાતુની નીર બળતા માટે અજળ ગુણુ
બતાવે છે. બકરીના માઠસનો સેરવો રોજ પીવાથી વિશેષ ગુણુ
માલમ પડે.

૬૮=શકિત અત્યંત વધે શરીરનો રંગ ખીલે કુકડીનું ઘંટું
સફેદી સાથે, સફેદ કુંગળીનો રસ, ગાજરનો રસ દરેક ૧] તો. મધ
૧૧ તો. ઘી ૧૧૧ તો. એઓને અગની ઉપર મુકી પાક બનાવ રહે
અને પંચ એટલો પાક ૪૭ દીન સવાર સાંજ ખાય ઉપરથી
દુધ પીએ.

૬૯=નસ દીગી ચર્મ દોય તે માટે—ખરજુટી ૩] વાત લવંગ ૧૦
વાત ગ્નયફળ ૭] નાગરવેળ પાન ૧૫ માણસના કાનનો મેલ ૨]
વાત, ક્યુતરની અધાર ૨] વાત. દારૂમાં મેળવી લેપ કરે. તે લગાડે,
નળીના કુલને લગાડે નહીં; ચામડી ઉપર મુક્ષી નિકળે તો ઘી
લગાડે.

૭૦=ખરજુટી, લવંગ, હાથીદાંતની ચુરી, ગ્નયફળ, વચનાગ, લાલ
ચણોટી, ધોળા ચણોટી, માછલીનું પીત, સુવરની ચરખી. દરેક ૩].

તો. સાહડા જાણુવર ૧૦૭ તો. તો માંવો (ખીમો) એનું તેજ કાઢી નસપર લગાડે ઉપર નાગર વેસનું પાન ખાધે,

૭૨=લોહાની કદાઈમાં તેલ ૩૩૩ તો. નાખે તેમાં ખીરબુટી ૪૭ તો. નાખી છગાર ઉપર હલાવીઆ કરે, ખીરબુટી તેલમાં મળી જાય તે ગાળે. પછને તળીએ લગાડે અને સંજોગ કરે તો વિર્ધ ખસીટ થાય નહીં. તળીઆં ઘોષ નાખે તો વિર્ધ ખસીટ થાય; તેલને બદલે ઘી લઈ, તેલ બનાવે તે ઇંદ્રીને લગાડે તો શકતી વધે

૭૨=તુલસીના ખી અને મૂળનું ચુરણ સંજોગે ગોળમાં ખેર જેવડી ગોળા બનાવી ખાય તો. શકતી લાવવા માટે ખીજી દવા ખાવાની જરૂર રહે નહીં. તણુ ખાવા જેવો ગુણ પ્રાપ્ત થાય; અકાળે આવેલો ધાપો દુર થાય,

૭૩=૨) તો. લવંગ વેંગણામાં મુકી ઝાંણનાં છંગારમાં ખાંદે આમ ૨૧) વાર કરે. તેનું ચુરણ ૧) વાલ દૂધ સાથે રાતરે ખાય આ લવંગનું તેલ બનાવી નસ પર લગાડે તો મજબુતાઈ આવે,

૭૪=પૂંપાટણુ વધે. લિલામુ ૧) તો, મધ ૫) તો. મેળાની શીશીમાં ભરી જીવારની કોડીમાં ૬) માસ રાખે; તે બનાવત વા વાલ ચવલી પાન પર લગાડી ખાય.

૭૫=વડનું દૂધ ઘણું વખત, ચાતુ ખાવાથી ધાતુ જતી બધે થાય,

૭૬=સાનાના વરખનું પાનું. આમળાનું ચુરણ, ખેરસાત્ર એનું ચુરણ ૩) વાલ મધ સાથે ખાએ, ઉપરથી દૂધ પીએ.

૭૭=ઉત્કટાનું મુળ ખારક સાથે ખાય.

૭૮=તુલસીના ખી ગોળ સાથે ગોળા બનાવી ખાએ. અથવા ખી ખારક સાથે ખાય અને ઉપરથી ઘીમાં તળેલી ડુગળી ખાય.

૭૯=વિર્ધ ખસીટ થતાં અટકે; ખેરનું દીડનું ૦૧ તો. સુક ૦૧ તો. પાણી ૨૦ તો. ઉકાળી ૫) તો. રાખ તે પીએ.

૮૦=ખંચાવડી નસ છુટે—વજ, આસન. ગજ પાપર, ઉપલેટ માખણ સાથે લેપ કરે.

૮૧=માલ કાકણીને ગરમ પાણીમાં પગાલી વાટે. કપડેથી ગાળેલું પાણી તડકે મુકે તો તેલ ઉપર તરી આવે, રૂચી તે તલ જુદ પાડ ૧) રતી ભાર તેલ પાન પર લગાડી ખાએ.

૮૨=અનિ વળી શકતી વધે, વિદારી કંદના ચુરણને એનાજ રસમાં ૧૭ પત્ર આપે તેનું ચુરણ દૂધ સાથે રોજ ખાય.

૮૩=આમળાના ચૂરણને આમળાના રસમાં વળી લાવના આપે તે ચુરણ મધ. ઘી, સાકર સાથે ખાય.

બકરાના ટાપણ દુધમાં ઉકાળે આ દુધમાં પળાલી સુકવે, ધણીવાર આમ કરે આ તેલ ખાઈ ઉપરથી દુધ પીએ તો ચક્રાની સક્રી જેટલી સક્રી આવે.

૮૪-અડદની દાળ અને ઘી એની સાથે સાઠી ચોખ્ખા ખાચ ઉપરથી દુધ પીએ.

૮૫-ગોખરુડુ ચુરણ દુધ સાથે ખાવું આથી પુંડ્ર ઓ સંઘથી ફીણ ન થાય. જો કાષ્ટને પચે નહીં તો અજમો, સિંધાલુણ દરડે, સુંઠ પીપર, મધ સાથે ખાવું.

૮૬-અનંત મજરી-ધાતુપુષ્ટીની ગોળી જલદળ ના તો, કેસર ના તો, જલવનરી ૧, સાકર ૪ કોથા જે. તો પાનના રસમાં ૧, વાસની ગોળી ખનાવે. ૧, ગોળી રોજ એ વાર ખાએ ઉપરથી દુધ પીએ.

૮૭-અસાળીઆના બી, ધાતુ, ધાવન, મરડાઈ વધારે એ મરમ છ. ટીકચર આયોદાઇનુ કામ કરે, જમેલાં લોહને ફરતું કરે ૧, બાગ અસાળીઆ ગોળ ૩, બાગ એની પાપરી ખનાવી ઘી સાથે ૧, તો, ખાવી. અથવા અસાળીઆની દુધમાં ખાર ખનાવી ગોળ સાથે ખાવું અથવા અસાળીઆ ના તો, કાપડ વાટેલું રા. ના, ગોળ રા. તો, એનાં દારુ પાતરી ખાએ, ઉપરથી સાકર સાચનું દુધ પીએ એ અથવાડીઆ ચાલુ રાગે.

૮૮-કુતરીઝિયાસ (તેનું કુલ નહીં)ની લેપડી અને પારો મેળવી દાથની હાંળીએ મસળે તો પારો સરીરમાં પેસી નય અને સક્રી વધે. સક્રી આવેલી જણાયા પછી ૮, દાવસે એજ ધાસની લેપડી એકલી ફરી દાથે ઘસે તો સરીરમાં પુંડ્રો પારો બહાર આવે.

૮૯-તુળસી ન બી સાથે અરધે બાગે ઇસળધંની બોર જેવડી ગોળી ખનાવી રોજ ખાય. અથવા રાજગરાના પાનનો રસ ૨, તો, ખાંડ ૧ તો, પીએ.

૯૦-ઊતડતાગની છાલનો બુકો ૧, તો, ગોળ ૨, તો. ૧૪ દીન ખાવું. ઉપરથી ૨ તો, ઘી પીવું. કાષ્ટ માયાં સાથે લેવા કહે છે.

૯૧-મરી ૧૦ દાણાનું ચુરણ વાટકામાં મુકી તેમાં દુધ દોહી પીએ ૧, માસમાં નળગાઇ દુર થાએ ૧, માસ બહમચારી રહે. ખાતું ખોડું ન ખાય.

૯૨-નાનું વેંગણું ચીરી, તેમાં ૧, તો, પારો બરે કપડાંદ કરી છાણમાં બાફે બેલટમાં બાફે. પારો ખંખેરી નાખી વેંગણું ખાય. ૭ દીન ખાવાથી નપુસક ફુશીઆર અને. ખાચ, ઘી, સાકર, રોહી.

૯૩-આખરાના મૂળનો રસ (તે કાઢવાની રીત આખનાં દરેક માં છે) ૧ વાલ આવાના પાનપર લગાડી રોજ ખાય.

૯૪-મત્તન કાઢેલા દુધનું દડી બનાવે તેને સુકવે તે કેમીન ફેંદ-વાય તેનું સેનેટોજન બને તે દુધ સાથે ખાય.

૯૫-ચણોટીપાક દરેક ચણોટી વજનમાં સરખી છે. ૩, ચણોટી નં. ૧, વાલ થાય ચણોટીને પાણીમાં ૧ દીન બીજવે તેની ઉપરના ઊણતા કાઢે, ઊણતામાં ઝહેર છે. ચણોટી પાણીમાં જે ધૂળે નથી તેને ફરી બીજે દીવસે પાણીમાં રાખે. અને ચણોટીના બીજ મસળીને જીરું પાડે. બીજ વાટીને પાક બનાવે.

૯૬-પૂરુષાર્થ વધે—કમ્બાખચીની, અક્ષગરો, કાળીમુસળી, કસું-ખાના બી, લવંગ, તમાકુપત્ર, દરેક ૨, તો, બીમસેની કપુર એક ના, એનું નાના નાના રોજ સાંજે ખાય.

૯૭-આંતરદાયક કેસરી ગોળી—અરીજુ અને કસરતી સંભાજે મેળવેલી ૧, રતીની ગોળી મંચ સાથે રોજ ૩, વાર લેવી.

વસાણાના એક સરખા ગુણ.

દવા તરફકે નીચલાં વસાણા એકને પદને બીજું ચાલી શકે.

ઊંચામાં માટે—અનંતમુળ.

અનંતમાટે—અનંતમા.

અતિનીચ—નાનદમાડ.

ઊંચપદ—કમળ.

કંઈ—અનંત.

કસુરી—અનંત.

ખેરની છાત્ર—લીમડાની છાત્ર.

ગળાપર—પીપરીમુળ, ચવક.

જીરું—ધાણા.

ધાવટીના ફૂલ—મોદવડાના ફૂલ.

નખસા—લવંગ.

ખાવચા—કુમાડીઆના બી.

બીલામું—ચીંટા.

ભારંગ મુળ—રંગીશીના મુળ.

મધ—જીરો ગોળ.

આકડાનું દુધ—આકડાના પાનનો રસ.

રસાળજી—દારૂજીવર, હલદર.

હરીતકી-આવળકાંટી-આંગળા.

વાલો-નાગરભોધ.

વગ્ન=કુલીગ્ન.

ક્ષાર-અધેદાનો ખાર.

કાદલીચર તેલ-અગરસીનું કાચું તેલ-કપાસીઆનું તેલ.

મરડાઈ ઘટે.

શકટી ઘટે-કારભોનીક આસીદ્ગેસથી મરડાઈ ઘટે, તેથી સાદા-વાટર ઘણા પીનારાની શકટી ઝાંઝી થાય.

સાપનો વેરી-સાપ નહાશે.

૧-સાપ નાદાસે—જ્યાં ગરમારાની સીંગ દોય ત્યાં સાપ આવે નહીં. કચ્છના જાડ આગળ સાપ ન આવે.

૨-ડમરો, રેલાન. સખન, વર્મવુદ—આ જાડ જંગલી તુવસીને મળતું છે, મદોમેદન ભાઈઓ આ જાડને બહુ માન આપે છે. તુવસીના જાડ માફક એને કુલના તોરા થાય છે. તેમાંથી (તુકમાઈ) રહે છે. તુવસીના બી કરનાં રેલાનના બી વધારે થયે છે.

૩-સાપ ન આવે—જ્યાં રેલાનના જાડ દોય ત્યાં એના વાસને લીધે સાપ આવે નહીં.

૪=ભાયદાંડી અથવા નલકટો એમાં એક સરખા ગુણ છે. એના વાસથી સાપ દૂર નાદાસે.

જુના કપડાં, જુનાં ચામડાં, નપકીર એ બધાંની ધુંધથી સાપ નાદાશે.

સાતપડો.

૧-સાતપડીના જાડ ૬ ફુટ ઉંચા થાય છે તે ઉપર સુશોબીત સફેદ ફુલ થાય છે તેમા વાસ બીજકુલ નથી.

ગર ગુમડાં } મરે સાતપડી બહુ ઉપયોગી છે. જે ગાંડ મોં
પકવવા- } વગરની છે, જે પાકી છે કે નહીં તે જણાતી
સાતપડો } નથી જેને કાપ્યા વગર અંદરથી પડે બહાર
ફેડવા } આવતું નથી તેથી ગર ગાંડોને સાતપડીનો લેપ

લગાડવો; પણ ગાંડની વચમાંનો ભાગ જરા કોરો રાખી આસપાસ લેપ લમાડે તો ૩ પહેરમાં ગાંડ ફાટી પડે બહાર આવે, અને દયીઆર પત્તી કાપવાની જરૂર રહે નહીં.

૨-સાતપડાનો ઇલાજ—મીઠું, સુકું મરચું અને હળડનું ચુરણ
ખનાવી દરદ પર પાંચે.

૩-સાતપડાનો ઇલાજ—જવખાર, મનસીલ, હડતાલ, સીંદૂર,
ગંધક, સંભાગે લેવું. તલના તેલમાં મેળવી દરદ પર સવાર
રાંત્ર મુકમા કરવું.

૪-સાતપડાનું સત્યાનાશ વાલે—સાતપડા હાથેલીમાં અથવા
પગમાં થાય છે. અગન બહુ બલે છે, વેદના બહુ થાય છે, તે માટે
સહેલો ઉપાય એ છે જે, એરનદીમાં તેલનું વાસણ ધાતું બુનું દેાય
તેમા દીવેલનો દરો ખાંડેલો હોય તે દરો ગરમ કરી સાતપડાપર
લગાડીઆ કરવો. અગન ઓછી કરે, પકવે અને રૂઝ બી
એજ લાવે.

સારંગ ગાંઠ-વધરાવળ-અંતરગળ-ગોળી મોટી થાય.

સારંગ ગાંઠ માટે નીચલા ઇલાજો છે.

૧-નવસારના પોનાં મુકવાથી સોજો બેસી નય.

૨-એરંડીઉ જુતામ માટે પાંચ દીવસે લેવા કરવું અને જાંડા
સાફ લાવવા.

૩-લીમડાનો મગજ ના તે ખાંચા.

૪-સુક અને મધ ચાટવું.

૫-પીપળીમળનો ઉદાજો મધ સાથે રોજ પાંચ.

૬-વધરાવળમાં કાચરી વધે તથા ગોળી વધે ત્યારે
ગોળી પાંચી દયાણુમાં રાખવી, અને બોંયરીગળીના મુળનો
અને જુની દંડનો જુંદા પાણી સાથે મેળવી લેપ મારવા.

૭-ત્રીફલા અને ઝેમુત્ર પીવામાં લેવું.

૮-એરંડીઉ અને સુક વારંવાર પીવું અને જાંડા સાફ ગળવા.

૯-ગુલમગોટા-રખર-સારંગગાંઠ માટે નીચે મુજબ ચુરણ તેલ
ના દરદએ ગરમ પાણી નાં રોજ લેવું. રીધવ, સંચળ, જવખાર,
સુક દરેક બે તોલા, દરદ ૫) તોલા એનું ચુરણ ખનાવી રોજ ખાવું.

૧૦-શરૂઆતનું દરદ દેાય તે દીવેલનો જુતામ આદુના રમ
સાથે ૩) ૪) દીવસે લેવા, એના જેવા બીજો ઉપાય કોઈ નથી.
અથવા દરદનું અથવા ત્રિફલાનું ચુરણ ના તોલો રોજ બે વાર લેવું.

૧૧-ગાળી મોટી થાય તે માટે—૧ શેર ગથેડાના લીંડા અને
૨) તોડા સુવાની બુટી પાણી સાથે મેળવી ગરમ કરી ૩) દીવસ લગાડવું
બુટી “અતરંગાળ” “ગાળીએ સોજો” “વધરાવળ”
“ગુલમ ગાટો” રખચર.”

સંધીવા.

૧=રાસના, આસંધ, એરંડાનું ઝુળા અને ગુંગળતો કિકાણો પીવો.
૨-એરંડીઉ આંદુના રસની સાથે વારંવાર પીવામાં ફાયદો છે.
૩-અળબીનો રસ પીવો અંથવા તેની બાજી ખનાવી ખાવી.
૪=લીડીપીપર ગૌમત્રમાં બીંગ્લી સુકવરી, તેનું ઝુલણ ગુંગળા
સાથે મધમાં આટવું.

૫=૧૦) તેા એપસીને ઘીમાં તળવી તેમાં પીપર પીપળીમુળા,
લવીંગ, તજ, સુંડ, અકલગરો દરેક તેા ૧ થી ૧૧ ઉમેરી માકડની
સાથ પાક ખનાવી ૫) તેા પાક પાચ ખાવો.

૬=કાળીમોટી બીંગ્લી તેમાં મીઠું નાખી સેક કરવું.

૭=ધંતુરાનું તેલ, માકડાકડીનું તેલ મધવા મસખેના રસ,
લગાડવો.

૮=૧) તેા. સાલેદનું તેલ. ૧ તેા. લીંડુનો રસ અને રસ તેા.
પાણી મેળવી દીવસમાં ૩ વાર દરદીએ પીવું.

૯=મરી, પીપર, સંધેના માલગે કર્મ તેને માકડાના દુધ સાથે
મેળવી ૧) વાસની ગાળા ખનાવું મેજ ૧ ગાળા ખાવો.

૧૦=પુરાણ ગરલી ગરેસ તથા અડીગરેસ મધીમાં મસખેન મસખેનું.
અથવા અડી ગરેસ તેા પાળવેલના પાનનું વરગાળવું પાકવું.

૧૧-સરગવાના પાન અરડીમના પાનને મેળવી મેળવી પી
અથવા મરી મેળવી થાવ તે તેમજ તેલ નીકળે છે. તેને કાકેડમાં
મેલવાસંધ કરે છે. તેના ફળ ખાવાથી પુરુષને મારી છે.

સંધીવા— } એ માટે સરગવાનું પાન અરડીમાં મેળવી ગાટો
કરવું, } વાનું લગાડવાથી મામડી પર ફાયદો મળે છે.

૧૨-સંધીવા-વધરા- } મટે—ગિદાસ લગાડી કાચ નીપાડવું
વળા-મેળાએ સોજા } પાન પાથિ.

૧૩-સંધીવા માટે—૧ ગેલ્લના છોડ, કમિટીના છોડ જેવો
થાય છે. સરતની પાસે લાકા, કુભારીઆ, અંતરેલી ગામમાં થાય
છે, તેનું મુળીયું ૧ તેલો બકરીના દુધમાં ઘસી પીવું.

૧૪-કમરે ચસકા મારે, સાંધામાં પવન થાય—તો વાળની દાક્ષને પાણીમાં ૧) કલાક બીજવી તેને મલમ જેવી વાડીને ચાપડે ન્યારે તે સુકાય ત્યારે અંદરનો પવન ખેંચી કઢાડે છે.

૧૫-ઝોથમી જરાંની પોટીસ બાંધવાથી સધીવા મટે.

૧૬=કળીચુનો મીઠાં તેલમાં મેલવી લેપ કરવો.

૧૭=ઝેલિંગો અને દેવત્વનો શીરો મેળવી લગાડવા અથવા વજનાગ પાણીમાં ઘસી લગાડવો.

૧૮=શરીર વાછથી ચકડી ગયું હોય ત્યારે સંધસરના પાનનો રસ ૨ તેલો પીવો.

૧૯=આસવગંધ-ધોડાઆસંધ-સધીવા માટે—આસંધ ૧૫૫ તો. સુક વા તેલો એના ચુરણને ઘી સાથ મેળવી ખવાડવું. (એનો સીરો અથવા કાઢુ ખનાવી ખવાડ શકાય)

૨૦=સંધીના ઘણા જળને હોય તે માટે—રાશની, ગોખડ, ઐરંદાનું મુળ, દેવદાર તેળાઓ, સાંટીડી, ગરમાળા, વેપચીની, છંદ્ર-વાચના દરેક ૩ પદસાબાર લખ તેને બેર પાણીમાં ઉકાળી ૧ શેર રાખો. તેના ૩ ભાગ કરી દીવસે ૩ વાર પાચો. એજ વસાણાને ફરી ફરી ઉકાળી બાકે એને બીજો દીવસે પીવો. તેનું એકગ્રેડ (Ext Rasna Liq.) ખનાવી સારસાપરિજાની માફક વાપરે તો મુજુ ઘણા સારો જણાય.

૨૧=આંખાદળદ, સુરીજન, ઝેર કચ્છે અંભાગે મેળવી ગડમુત્રમાં ગરમ કરી લગાડે. સુકાયા પછી વારંમાર લગાડવા કરે.

૨૨=૧ શેર. ઘી, ૧ શેર ગોળને સુકાપર મુકી આસણી ખનાવે તેમાં ૧ શેર અસાળીઆનું ચુરણ નાખી તેના પાક ખનાવે. પાણીમાં નાખી તેના કટકા ખનાવે તેમાંથી ૧ તેલો મેળ ખાઓ,

૨૩=કાળી મટાડી વા શેર, નીમખ વા શેર પાણી સાથે મેળવી દરદર લેપ કરે.

૨૪=ધંતુરાના પાનનું તેલ ખનાવી મસળવામાં લેવું.

૨૫=ચુનો, મેથી અંભાગે પાણીમાં મેળવી લેપ કરવો.

૨૬=૮૪ વનના વા સારા થાઓ—ચરેડી, રાઇ દરેક એક શેર, પીપર, આસન, વજનાગ, પીપર દરેક શેર વા, સુયા નોલા પાંચ એના ચુરણને પાણી સાથ મેળવી વડા (ભજ્યા) ખનાવી ચાર શેર તેલમાં તળે. ભજ્યા બળવાં જેવાં થાઓ ત્યારે તેલ ગાલી લીંચે આ તેલ મસળવામાં બહુ ઉપયોગી છે, ભજ્યા વનવરના ખાવામાં આવે નહિં માટે જમીનમાં દાટવાં.

૨૭-અકમડીના વેળાની સીંગનું તેજ મસજો છે.

૨૮-લેપ સંધાના દરદ માટે—ખોર, ગુમલ, હળદર, આંખાડળક પાણીમાં ગરમ કરી લગાડે.

૨૯-અડી ગયલા સાંવા, અડી ગયતું રાગીર—કાળા ધંતુરાનું આખું ઝાડ કુળ, ફળ, પાન, મુળ સાથે તેજમાં ઉકાળીને તે તેજ મસજવું.

૩૦-સંધીવા-ગાયના પુઝાના વાળનો વાસો ખનાવી પરે તે સંધીવાવાળા દરદીને કાયદો થાય.

૩૧-સંધીવા—દરદવાળા બાથ ઉપર ગંધકનો ભુદો રેલાદીનાં કટકાથી આંધવા, તેની ઉપર કેળનું પાનદું અથવા ખીન પાનરાં આંધવા, જેથી ગંધકની દવા બહાર નીકળી જાય નહીં.

૩૨-સંધીવા, કમળો, તાવ અદકારવામાં ગળેનો સત્વ ઉપયોગી છે.

ગળેના સત્વને દેશણે ખાંડે માલ તે ઘસેનો નીલાસનો, ખનરમાં વેચાય છે.

ગળેના ગુણો—સામક (Sedative) જ્વરદન (Antipyretic) સોધક (Alternative) ખુન સાફ કરનાર (Blood purifier) પાંચક (Stomachic) સીતળ (Refrigerent) મુત્રક (Diuretic).

ગળેનો સત્વ ખનાવવામાં ગળો નાચ લેવી. ૪ આંગળીઆ કટકા કરીને તેને છુદીને કલ્પવાળાં વાસણમાં નાંખી પાણી પુરતું મેળવી ખુબ દલાવતું તેથી અંદરનો રતાર્ય એકઠો થાય છે. પાણી ઝોગાળી કાલાડી દરાને ૨ વાર પાણીથી ધોવો અને સુકવવો.

લીલાં રંગનો સત્વ સારો નહીં. સફેદ રંગનો ભેદએ, ચોખો માલ સફેદ અને શીકો છે.

૩૩-સંધીવા માટે—વાળા, સુંક, દીવેલાનું મુળ સંજાગે લઈ તે ચુરણના ૧) તેલાનો ઉકાળો ખનાવી પીવો. એ મુજબ દીવસમાં ૩) વાર પીવો.

૩૪-સંધીવા માટે—ગંધકનું તેજ મસજો. (ગંધકના તેજની ખનાવટ માટે જુઓ “દીલી નસો મજબુત થાય.”)

૩૫-સંધીવા હોય તો તે બાગપર ગરમ પાણીની ધાર ઉંચેથી નાંખવી.

૩૬-કાયાકુટીનું તેજ-એળચીનું તેજ—આ તેજ સંધીવા નજળા માટે લગાડે છે. એનો લીલો રંગ ત્રાપાને લીધે છે. તે વખત જો

ઉડી જાય છે. આ તેલ આમડીમાં જળાદી પડે છે. તેથી અરંદની નસેના દરને જળાદી ફાયલો કરે છે. એમાં ટરપેન ટાઇન બેજમેન થાય છે.

૩૭-સંધીવા માટે—વા શેર ચાપડીની, તજ, મસનાડી, એલચી દરેક વા તેલો મેળવી તેમાંથી વા અથવા ૧ તેલો દુધમાં ઉકાળી પીવાય છે.

૩૮-પરલાવના (પોથાપાપરી) એની ખુસખો મારી છે. તેને ચાપડીઓમાં રાખવાથી ઉધછ લાગતી નથી.

સંધીવા માટે—પોથા પાપરીનો સુકા અથવા લીલો પોલો ખૂંદો તેની લેપરી અંધિ. આ લેપ મુકવાથી જુતા સંધીવાના સંધા ખૂટા પડે છે.

૩૯-સંધીવા માટે-કરંજના પાંદડાં પાણીમાં ઉકાળીને તે પાણીથી નેક કરવા.

૪૦-સંધીવાને દુખાવો નરમ પડે—આકાશના ગાડના ફનીગાદરી ખનાતી તે દુખાવા ભાગ ઉપર પાંધરી, કાઈ બી દુખારા ઉપર આ રૂ અંધિ ના ફાયલો થાય છે.

૪૧-નસોત તથા સંધાને દુખાવો માટે—ટરપેનટાઇનમાં બેજમેન જલુ થય છે. તેમાંજુ ટરપેનટાઇન તે ગીરીટ ટરપેનટાઇન છે. તે ફવાના કામમાં, શરીરે વરમી કાવવામાં અને નસોત તથા સંધાને દુખાવો દુર કરવા માટે રસણવામાં વ્યાવે છે. એ તેલ લોહીને દરતું કરે છે. આમડી તે તેલ થસવા પડી લાલ થાય છે.

૪૨-સંધા અડી રવા નાથ નો યુવરનું દુધ અને લંલગનું તેલ મેળવીને લગાડે છે.

૪૩-સંધીવાયુ,=વરમીના દરક પડી લાડકાં દુધે=તેનો ઇલાજ= યુઅરનું દુધ કે દીવરને અંતરે ૮ વાર માર મારવું. પલીન્ટર ઉંડ અને પડી ગાઈ થાય. એક બે વાર મારવાથી ગુણ થતા નથી.

૪૪-સંધીવાત=ચરકા મારતી અંધિ—સંધીવાવાળા વરદીના સંધા આગળ સાર્વે દેવા નો ધંગુરાનાં પાતરાંની પાટીસ કરી મુકે છે. પાતરાં છૂટીને તેમાં પાણી તથા કરંજે વળતે ચાખાનો આટો મેળવા પાટીય ખનાવે છે.

૪૫-કચર હોય, સંધા ફળે, તે માટે—થડિને કેટલી દૂરનું ખનાવે તે યુગળ વા થી ૧ તેલો મધ સાથે સદ્યાર સંજ આપ.

૪૭-સંધીવા માટે--કાપડાનાં તેલમાં મરી મેળવી મસળે.

૪૮-પાનું તેલ--નાલીઝરના પાણીમાં જે બીનામાના કટકા કરી નામે અને ઉકાળે તે તેલ છુદ્દ પડે તે તેલ માથા તેલમાં મેળવી મસળવામાં લાગે.

૪૯-શરીરે ગરમી આવે--સાંધીયા વા એક દવાના જેવુંથી તેમજ કાસનવાટર શરીરે ગરમી આવવાના જેવું મસળવામાં આવે જે તેમાં મહેનતફાકટ વગર છે. પછી ગરમાદ થાય છે. દાઢ અથવા કાસનવાટર નવારે શરીરે લગાડવું હાલ ત્યાર તની પાટલીને કુચ મજબૂત મારી તડકે મુકવી. તડકાથી દાઢ ગરમ થય તે ગરમ દાઢ લગાડે તે ધણા ફાયદા આવે.

૫૦-સંધીવા-ગાઉટ--મુંઠ અને ગોખરૂનો કાઢવા નવા આવળનાં મળ અને કાંખળી વચેના ભાગની જાતનું ચુરણ ૧) વાસ, દર્દી માથે પાનું.

૫૧-આસંધ, મુંઠ, ઝેરંડા મળ, ગોળા દરેક ૧) તેલો પાણી ૧) શેર ઉકાળીને વા શેર પાણી રાખી તેમાંથી ૩) તેલા તેજ વળ વાર પીવું.

૫૨-પાકા પપરડા સાથે ટંકાળખાર ૪) વાસ આવે.

૫૩-આવળની પાલીનો રસ પીવો.

૫૪-મુંઠ, દરડે અને વજમાનું ચુરણ વા તેલો ગરમ પાણી સાથે લેવું.

૫૫-લસણ ૧) તેલો અને ગાયનું ઘી ૧) તેલો પાવું.

૫૬-આવળના મુંદરનું સરખત પીવું.

૫૭-ગોમય સાથે ગુંગળા ખાવો.

૫૮-તેલ અને મુંઠની ચટણી ખાવી.

૫૯-દરડે ૧૨ ભાગ, મુંઠ ૪ ભાગ, અજમેડ ૩ ભાગ, ખોરામાની અજમે ૨ ભાગ, સીંધાકુચ ૨ ભાગ, એનું ચુરણ વા તેલો લેવું.

૬૦-સંધીવાના સોગવર શુરીજન કેસર અને ઈંડાની સફેતનિદ લેવે મારવો.

૬૧-સંધીવા માટે નીચલા વનગીના સરતા ઉપાય છે--સંધીવા માટે મીઠાના જીલ્લા લેવો.

ક્રોમોલેક એન ૪, ક્રોલોસીલીક એન ૪, એક વખત માટે તેમાં ૧ ખતાની ગળવી; જોડા ન થાય તે દાનમાં ૨ વધવા ૩ ગળવો.

૬૬+૬-સંધીવા માટે-લીંબુનું સરખત પીવામાં ચાલુ નાખવું. પોતાસ કાર્બોનર આઉસ અરધો, પાણી આઉસ ૧૦ મેળનીને સુગંધા લાગ ઉપર એ લોસનના પોતાં ચાલુ મુકવાં.

૬૭+૫-કલેરોફોમ દ્રાવ ૧, પાણી આઉસ ૧૦ એ લોસનના પોતાં મુકવાં. અથવા એકરેક્ટ બેલેટોના આઉસ ૦૧ પાણી આઉસ ૧૨ ના લોસનના પોતાં ચાલુ મુકવાં.

૬૮+૫-સંધીવા માટે-ગરમ પાણીમાં કળીસુનો નાંખી દરદવાળા બાગેને સેકવો.

નાવ વગરના સંધીવા માટે-જેલેપ પલ્લીસ કમપાઉંડના જુલાળ પી વરુ છે.

૬૯-ગમ ગુએકમ એન બાર, અવસારો અંક એ ૨૪, એ ૧ કમ્ય એળી દરી દાતમાં ૩ વાર ખાવી.

૭૦-સેકટાનું તેલ-સેકટાનું જળીઆને છુદી પાણીમાં નાંખી વંતરમાંથી માળે તે પાણી સાથે તેલ નીકળે છે. એ તેલ રાત આં કસાબુના વંતું જલદ છે.

સંધીવા માટે સેકટાનું તેલ મસળાયામાં આંધ.

૭૧-અંદાલાનું તેલ ખનાવવાની રીત-અંદાલાના પાતની લેપડી ખનાવવી તે લેપડી કરતાં આંક ધાતું સરસીડું તેલ અને ૧૬ ધાતું પાણી નાંખી ઉકાળવું. પાણી બગી રહે તે તેલ ગાળી લેવું.

અંદાલાનું તેલ, અંગુલી તેલ ખનાવવાની બીજી રીત-અંદાલાના બીના મગજને ખાખરાં કરવાં. તે બુકાને તલના તેલની ૧૭ લાવના (પત) આપવી, એટલે બુંદા તેલ પી શકે એટલું તેલ પાવું. પછી તે બુકાને સાંચામાં દાખી તેલ કાઢવું અથવા બુકાની બુઘી (કલક) કરી કાંસાના કાંસીઆને અંદરથી લગાડી, તે કાંસીઆ બીજા એક કાંસીઆમાં બિંધી મુકી તડકા લગાડવા. તડકાની ગરમથી તવાડને તેલ છૂટું પડશે.

કળતર અને સાંધાનો દુખાવો માટે-અંદાલાનું તેલ માલીસ કરવું.

૭૨+૬-સંધીવાનો સોળે સારો થાય-દીવલીના મગજ પાણી સાથે વાટી લેપ કરે.

૭૩+૫-શરીર અડી ગયલું છુટે-કુલીજનનું ચુરણ શરીરે મસળવું.

સંધીવાના દરદીને ખાંડ બહુ નુકશાન કરતા છે, ખતાસ ખાવા કરતાં ખાંડ ખાધાથી વધુ નુકશાન થાય છે; ખાંડનો વીશેષ ઉપયોગ થવાથી દ્રાયા બગડે છે.

સકિર ખાવામાં ખાંડ જેટલું નુકસાન નથી

૬૫-નસો ગંદાયલી હોય નસો ઢીલી પડી હોય તે માટે-સંધિય તથા સીંદૂર સંભાગે મેળવી ખાવના ઘીમા મલમ કરી મસળવા.

૬૬-સંધીવા માટે-સુંડ, એલચી સરખે બાગે મેળવી વા તોલો દાનમાં ૨ વાર ખાવો.

સંધીવા માટે-રાતને સુતી દેવા નીચે મુજબ આદ પીસી અને ખાંડુસ ઝોદીને સુવં.

આદ સુંકની-સુંડે ખાખરી કરેલી વા તોલો લગ વા શેર ઉકળતાં પાણીમાં નાંખી દોડી ગળવું. તે આદ ખેચ તે વાર પીસી.

૬૭-સંધીવા માટે-૫ વાલ સુંકેના બુંદા અને ૨ વાલ સોડા ખાત્રાદરખ ખાવામાં લેવો અથવા અરેબ તોલો આદ ૧૫ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ગરમ ગરમ પીવું અને ગરમ કરવું ઝોદીને સુવું. પરમેવો થતે દરદ નરમ પડે.

૬૭+૩-સંધીવા માટે-સુનામખી વા તો. જુલાયના તોડાં સાથે ખાવી (ત્યારે લોહી પડવું દેવ આમચું બહાર નીકળવું હોય ત્યારે સુનામખી વાપરવી નહીં.) લીમડાનાં પાતરો સાથે ખાવેલાં પાણીથી ગળાવ તો સારીરતા નરમ નરમ પડે.

૬૭+ખ-તેલ તથા માપરેલને સંભાગે મેળવળે નરમ તથા વા વાળા ભાગ ઉપર મસલે છે.

૬૮-સંધીવા માટે-કીંજુનું સરખત પીવામાં દરદીને આલુ આપવું. દેટલાક દરદીને કીંજુ ખાવાથી સાંધા તન્ત પડે છે તે જાણવું.

૬૯-સંધીવા, માથાના દુખાવો. માટે-સંધીવામાં ત્યારે સોળે ન હોય ત્યારે અને માથાના દરદ માટે તેમજ વાળા માટે વળનાગને પાણીમાં ઘસી લેપડી મુકવી.

૭૦-સંધીવા, ખંચાખ ગયલી નસો માટે તેલ-છવતા સરકાને બુંદી નાંખી તેલમાં ઉકાળવા પછી તે તેલ ફરીથી અંતરગળનંતરમાંથી ગાળી દહાડે, પછી સંધીવા માટે અને ઢીલી થયલી નસો માટે મસળવામાં વાપરે.

૭૧-વા કમરનો, વા સાંધાનો તોડે-સાખરસીંગ પાણીમાં જાંડુ ધસેલું તોલો ૦૧, મધ અને દારૂ (દારૂ વગર ખી ચાલે) સાથે મેલની સવારે બુખે પેટે ચારી ઉપરથી દુધ શેર વા દીન ચાર પીએ. તે રહી ગયલા માણસને જરૂર ફાયદો થાય. સધળા ખીજા ઉપાયોમાં આ પહેલો અજમાવવો, ઉપાય ધણો જાણીતો, સહેલો, અને સસતો છે.

૭૨-સંધીવા માટે—કાળાં મરી, શુધ્ધ કરેલા ઝેહેર કચોલા, અપ્પીણ સરખે બાગે મેળવી પાનના રસમાં એક રતી બારતી ગોળી બનાવી દીવસમાં ૩ વાર ખાઇને ૩૫૨થી નાગરવેલનું પાન ચાવવું.

૭૩-સંધીવા માટે--આકડાના રૂતી ગોદરી બનાવી સોંધાં ઉપર બાંધવાથી ગરમી આવે અને કાયદો થાય.

૭૪-ગુમરો=તલના આડના જેવું એ આડ છે. સુરતની પાને રૂદિર કસ્યામાં અને સીંગણપોર ગામમાં એ જાડ થાય છે. ફાગણ માસ સુધી એ જાડ હવે છે. સુરત શહેરની પાસે સીંગણપોરમાં તેને ગુમરો કહે છે. એની લેપડી મુકવાથી સંધીવાને કાયદો થાય.

૭૫+૬-વા ખસે=અડી ગયલા સાધા છુટે=ગંગરો=દમરો મટે=કમર અને ગળામાં કળતર થાય તે માટે ખજુરીઆના પાનની થંડી લેપડી બાંધે. વા ખસીને ખીચી જગાએ જાય તો ત્યાં તે લેપડી મુકે. આ લેપડીથી અગન બળે છે. જો એની અગન ખમી ન શકાય તો થંડા પાણીની ધાર ઉંચી નાખવી, અથવા ડોપડ પાણીમાં ધરી લગાડવું.

ગંગરો તે જમણા પગનું શુદ્ધ સુન્દે તેને કહે છે. દમરો તે જમણા પગનું શુદ્ધ સુન્દે તેને કહે છે. એ બંને દમર ખજુરીઆના પાનની થંડા લેપડી મુકવાથી કાયદો થાય.

૭૫-સંધીવા માટે—તેલગા ખેતરમાંટના કુલ મેળવેલ મસળાં.

૭૬-સંધીવા માટે લેપ—૬ઉંનું મુકું ૪ ભાગ, નીચળ ૧ ભાગ અને ભાગ ૧ ભાગને પાણી વગર ગરમ કરી અગ્નિ પાકવું.

૭૭-સંધીવા ઉપર લીલામાનો રસ આપવો છે તે જગા ઉપર ગરમી આવે છે. વધારે આપવો તો કોઈએ કોઈએ પાસેથી લેવું લીલામાં અધિક ગળદી મળી જાય છે. લીલામાનો ગાડના કાકડાની બળામ બાંધે મસળાં તો પાનની ઝાડી પાકતો છે.

લીલામાંથી કયેલા એવું ઉત્તે નાકનું તેલ, અથવા આપવેલ કાકડામાંથી લીલામાનો રસ ઉતાર.

કમરે દુઃખે=કમરે રાટી જાય. જાતી દુઃખ.

૭૮=૧) વાલ કેરુરંગા, વા વાલ કે નરિંગંગ વિષયમાં કાવતર આપે તો એકજ દીવસમાં કાયદો જાણાય.

૭૯=કમર રાટી જાય=જાતી દુઃખ તે માટે પેલેડાનાની પત્તી માટે છે તેવી પત્તી દેશ મલમલી બનાવી માંને મલમ આવવાની રીત=લાલ ગમ પલાયટર અંગ્રીજ વા ઝેર, તે ઉપરથી કાગળ કાટી નાળે. લાથ પર તેલ લગા એ રીત મલમ મસળવેલ. અને રીંદુરમાં બાળવેલ. આ સુગંધ બાંધેર રીંદુર મલમ સાથ મેળવેલ એની પત્તી બનાવી લગાડે.

સમીપા, હાડકામાં દુખાવો, સોજો.

૮૦=લેપ=અજુર ૦ા સેર. રેવનચીનો શીરો ૪) તો. અગીચ્છ ૦ા તો. એળીઓ ૫) તો. પાણી દોઢ સેર, એને ઉકાળીને એક રસ કરે તેને માળે, ફરી ઉકાળી લેપ જેવો બનાવે, તે લગાડી ૩ દાખે જરૂર પડે તો સ્પીરીટ નાખે; જેથી લેપ જલદી સુકાત જાય.

૮૧=સમીપા વિમ કુટકને લીધે હોય તો પારાનો મલમ મસળવો. પારાનો મલમ=ધી ૨) તો. કાકમનું ઘી ૩) તો. પાણી ૧) તોલો, પાણી નજરે દેખાય નહીં અને અડુ રંગ પકડે ત્યાં સુધી ધુટીઆ કરવો.

૮૨=પતુરાના ખો, અને પીપર સંભાળે ચુરણ ૧ા વાલ રોજ ૩) વાર મધ સાથે લીએ.

૮૩=સુરોખાર એ વાત પાણીમાં લેવો, જન સુસ્તી ન દેખાય તો વજારે લેવો.

૮૪=મરનાં ૧) તો. પાણી) સેર ને એક રાત મેળવી રાત પછી એના પોતાં દુખાવા પર મુક.

૮૫=દ્રામણના મળ ૦ા વાત, લાંડીપીપર ૧) વાલ. ગોળ સાથે રોજ સવારે ૧૫) દીન ખાએ.

૮૬=વાગરોગ મટે, દરદી આસનો યાય. પીણા કોસટો, દેવદાર, રોડે એ ૧ કાદવામાં વા તો દોવેલ ૧૫) દીન સવાર રાત્રે.

૮૭=સાધા છુટે=અમક મટે; સાંધા પર આકડનું દુધ મારી રાત્રે ભભગવી પડે બાધે; ૪ દોવસે ફરી પાંદો બાધે.

૮૮=તેલ=આદુનો રસ, સરગવાળો રસ, ખડરીનું દુધ અકક ભાગ પાણી ૨૪ ભાગ તેલ ૧) ભાગ; ઉકાળી તેલ બનાવે અને મસળે.

૮૯=સાઈકીકા નસનું દરદ, એ મટે સાંજાત ૩) વાલ આદે તેથી પીસાય દાળી થાય.

૯૦=લેપ=ગુગળ, રેવનચીનો શીરો, પ્રસેસ. ચુજર, રગતબોલ સંભાળે ચુગળ ૫ હાંતી સંક્રીમા મેળવી લગાડે. ઉપર ૩ દાખે આકરનો ૩ ઘણો સારો પડે.

૯૧=દોવેલ ગરમ કરી ૧ા દુધમાં પીએ તો અનેક જાતના વાયુ મટે.

૯૨=કાંડાનું તેલ મસળે—તેલ બનાવવાની રીત ૪૦) કાંડાની ખાફેલી દાળા અકળકરો, તજ, કાયફળ, લવંગ અકક તો. મમુદનુ મોહુ ૦ા તો. એ સમજાને ૧) રસ કદી તલનું તેલ ૨) તો. મેળવી, પાનના જાંતરથી તેલ કાઢે.

૯૩=બીલામાં ૧ ખાતરવાળી જમીનમાં મેદી રોપે તેની બાજુ દરદીને ખાવામાં આવે.

૯૪-ચોપચીની વા તેા. દુધ સાથ ઉકાળી ૧૦ દીન પીએ.

૯૫-લસણ, અળગે, સુંકે, મરી, પીપર સુવા એમની પાછળી એક ચીજ ઘીમાં મેળવી તેજ સવારે ખાવી.

૯૬-રાસના એ આની બાર પાણીમાં વારી જસ સાથ રોજ એ વાર પીવે.

૯૭-ઉપજાવેલી સંધીવાળે અને ઉપદંશ પછીના લોકો વીકારને ઘણા કાચકો કરે છે.

૯૮-ધંતુરે, આકંઠા, અરંડીમાં, નળેડ એએના પાત દાણીમાં થુઅર, વચનાગ, સંભાળે વાટવું. વાટેલી ચટણી કરતાં બમનુ તેલ કાઢે, માલે રહે તેને સુંકેલા માવાનું કુરચ કરી પાણી સાથ સંધીવા પર લગાડે અથવા ખતેલું તેલ મસાળે.

૯૯-વા તથા લકવા માટે તેલ વચનાકનુ અથવા ઝેરેર કચરાનું વચનાગ અથવા ઝેરેર કચરા ૧ ભાગ લેવે પાણીમાં પલાળી રાખવે. તેની ચટણી કરવી ચટણી કરતાં ૫) ઘણું તેલ, ૧૦ દહીં દુધ અથવા પાણી એને ઉકાળી તેજ ખનાવે.

૧૦૦-ઝેરેર કચરા ૧) રતી રોજ ૨) વાર ખાય.

૧૦૧-લુખુ સુકારણું દરદી હોય તે તેને ઘી, તેલ, અને જાળા ખવાડવાથી સંધીવા નરમ પડે.

૧૦૨-વા તેા લસણ તેજમાં મસળી બાજરીના ઢાંટલા સાથ ૮) દીન ખાય.

૧૦૩-સુંકે અને ગળેલા દરેક ૧) તેા. ૧) ફેર પાણીમાં ઉકાળી નવટાંક રાખી પીવું. આ મુજબ રોજ એ વાર પીવે.

૧૦૪-સુંકે અને જાળા રોજ એ વાર ખાવે.

૧૦૫-અગત્યા જાડના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૧૦૬-બીજામુ, કાળાતજ, દરેક સંભાળે ચુસણુ એઆની બાર જાળા સાથ ખાવું, તેલ, મરચું ખદાક નહીં ખાવી.

દરેક જાતના વા માટે બીજામુ અકસીરે છે. તે ઘણું નરમ હોવાથી ખાવામાં ભય રહે છે; માટે નીચે મુજબ વાપડે.

બીજામાના કટકા કરી જમીનમાં ખાતર તરફે મેળવે. ૧૦) દીન તે ન્યાં પાણી નાખે. ખાતર થયા પછી તે જગામાં મેડી રાખે. સુધીમેડીની લાજ પકાતેના ખાવાથી સંધીવા મઠે. ઘીના ખોરાક વધુ ખાવે, નહીતર શરીરે અફાળો થાય. આવી રીતે ખનાવેલી લાજ ઘણી વાર ખાય તેના સંકેત ખાત કાળા થાય, અને કાળા ખાત હોય તે સંકેત હવા પામે નહીં સંકેત બદલાં ઉપર આ અખતરો અજમાવવાયા ખાતરી થશે.

૧૦૭-એકલા (ગાયવર)ની ચરખી ખસાળે અથવા તેનું માઉસ દરદી ખાધે.

૧૦૮-સમુદર ફળને નગોડના પાનના રસમાં ૬) દીન બીજવે. છાયામાં સુકવી ચુરણ બનાવે. તે ૧) વાસ દુધમાં ઉકાળી ૭) દીન પીએ.

૧૦૯-રાતા અગત્યાના મળ અને કાળા ખંતુરાના મળ પાણીમાં ધસી લગાડે.

૧૧૦-અંબેલીના પાનનો રસ ૨) તૌ. લી સાથે ૧૫) દીન પીએ.

(લુગા “લોહી મૂંઢરે.”

૧૧૧-ચોપચીની બાટુ અકસીર છે. પાતાસ આયોદ્ય અને મારસ પચેલાનું કામ કરે છે. એનું ચુરણ ૧૧) તૌ. દુધમાં ઉકાળે, એવાર ખાય.

એનો ઉકાળો ૫) તૌ. એવાર રોજ પીએ.

ઉકાળો—ચુરણ ચોપચીનીનું ૧૦) તૌ. પાણી ૨) રોર. એના તાપથી ઉકાળે, પોનોસેર પાણી રહેતે ગાળે; ૫) તૌ. સુરી દીનમાં ૩) વાર પીએ.

સસણી-વાવરી-ઉંપળીઉ, કરમની કસર

૧-સસણી માટે—ચોપચી ચુરણને બારી રસ કઢાડે. તે રસમાં એળીઓ, કરડાં, રેવનચીનો શીયો, મેળચી પેટપર દુડીની અણપામ લગાડે. દુડી ઉપર લગાડે નહીં.

૨-સસણી-આંખાના આડ ઉપર લાલ કીડીચાય છે તે કીડી એક, પાણી તેમાં એકમાં મેળચી તેમાંથી ૦૧ તોલો પાણી બચ્ચાને પાતાથી સસણીનું બેર નરમ પડે છે.

૩-સસણી માટે—ખરમારાના બી, નાચરેલના પાનના રસમાં વાંટી બાળકને પાએ.

૪-અચ્ચાને ઉપળીઉ, બચ્ચાને સસણી માટે—એકચંદ્ર ૧, આંખાના નેટલું માલાના દુધમાં ધસીને દર રોજ કલાકે ખાવું.

૫-સસણી માટે—મીઠીબર નાખતું આડ કીડીચાવા. બાંક. અને મુજરાતમાં ચાય છે, તેનું એક પાન દુધમાં વાટી બાળકને ખાવ.

૬-સસણી માટે ચૌમુરને ૨ વાર કપડાંથી માણસને તેમાં લગાડે. નાખી ૦૧ તેલો બાળકને પાવું.

૭-સસણી—મગ્યાને થાય તે વાહન હવેકુનન (મધર) દીપાં સસણી ખ્યાસ સુત્રી પાણી સાથ પાવાથી ઝાહડો ઉઘડી થઈ નરમ પડશે.

૮-સસણી, વાવરી મટે—ખાવાના પાનનો રસ ૫) દીપા, ગાદુનો રસ ૫) દીપા, એમાં ૨) લવંગ મેળીને મગ્યાને ૪) દીપસં પાવે.

૯-સસણી મટે—પાપડખાર ના વાલ મેળમાં મેળવી દીવ-સમાં બે વાર ખવાડે.

૧૦-સસણી મટે—મરવાનો સાનપડો (ઠંડવો) સુકતી બારીક કરવો તે ચુરણ ૧ વાલ બાળકને મધમાં ચટાડે.

૧૧-વાવરી, સસણી મટે—ચોડાવળના બે લસકડા પાણી સાથ કરી તે પાણુ બાળકને પાવ, બે ઝાહડો સાથ ન ચારનો હોય તે જુલાબ આપવો.

૧૨-સસણી મટે—જુનો મેળ પાંચ વાલ, સાજખાર બે વાલ પાણીની સાથ મેલવી દીવસમાં ૩ વાર બાળકને પાવુ. ઝાડ વાટે પેટની ઝાડો પડશે અને બાળક કુશીઆર થશે; અથવા જુનો મેળ બે વાલ અને પાપડખાર અથવા જવખાર, અણાની એક દાળ કરતાં બી ઓછો મેળવી માતાના દુધ સાથ બાલકને ખવાડવું.

૧૩-બાલકને સસણી, દમ ખંડી મટે ચાલી પાનપર દીવસ લગાડી મરમ કરે અને છાતીપર બાંધે, અને પેટપર મુકે.

૧૪-વાવરી ફુન, ફુન વાવરી, પેટ મોટું થાય, દમ ભેવાએ નહી અને દાફે તે માટે છલાજ—વાવળના ઝાડપર નાદી નામનો લેમો થાય છે તેના મુઠના બે લસકડા ભાંગ્યા દુધમાં ભરી પાવા પેત ધણુ આવે અને દરદ નરમ પડે. જે પાન ન આવે તે જીવ જોખમમાં જણવો.

૧૫-ગીળે દલાજ—અમલીના ઝાડના પાનનો રસ ના તે, પાવો, અને તે રસ છરીરે ચોપડવો.

૧૬-દુધ વાવરી—નાના બાલકને ૧ જાન જેટલી પકાવેલી ધાપણુ મધમાં આપવી.

૧૭-મરલીનો ઠંડવો સુકો ૧ મગ જેટલો જવથી પાનનાં રસમાં આપવો, (ચેવલી પાનને જુલાની જેમટમાં પાકવાથી રસ નીકળે છે)

૧૮-નળેના ઝાહડના પાન છુંદી પેટ પર બાંધવાથી ઝાડે આવી દરદ નરમ પડશે.

રેરાંનું કાક જે ઉપર બેઠાં બેઠાં હતાં થાય છે, તે દુઃખનું અવાજ બને છે, તે કાક સાથે નહીંકં નામનો કાક થાય છે તેની પાનનો રસ ખાવડો પાવ બને તેના પાન કુટાં જે ભાંપે.

૧૬-કુપ જાંબરી—પાકવેલી પાપણ મમ જેટલી મધમાં મેગસી નાના બાળકને પાપી, મોટાં બાળકને ખામ બાળકનાં પાકરોના રસમાં પાપી.

૨૦-ડીકામાલી, રેવચી, જેલીચો સંભળે પાણીમાં ધરી, તે ઘસાડો કુટીની ઉપર નહીં પણ કુટીની અસપાસ લગાડવે. સુખવને ફરી ૭ વાર લગાડવે.

૨૧-પનુરવા, સસણી, જતીસી જેલી બધાં તે માટે—ખાટલાપર ના માકનું લોહી ફાંટના પાસા ઉપર ઘસાડું, અથવા સસણાનું લોહી મરદન પર ઘસણું બને ફાંટે તે પાડું.

૨૨-સસણી માટે બાકામના મૂળની ઝાલનું ચુરણ ૫ થાલ બને ખાંડ ૬ થાલનું ચુરણ જવાબી તેમાંથી ૧ થાલ ચુરણ ૬૨ ૭ ઠલણે બાલકને મધ સાથે ખવડાડું ઉપરથી ખાજવાનો રોગ કરવે.

૨૩-ડીકામાલી, જેળીચો અને રેવચી પાણીમાં વાટી મરમ કરી કુટીની આસપાસ લગાડે.

૨૪-સસણી માટે—સસણીવાળાં બાળકને કરો અને બેઠેરાંનો ઘસારો રોજ પાવે.

૨૫-સસણી માટે કરોને આકુના રસમાં ધસી બાળકને લગાડે.

૨૬-સસણી } બીની બતી ઉપર ત્યારની ચારણી મુકી તે ઉપર
વાવળાં માટે— } ચેવલી પાન મરમ કરી ઝાલી ઉપર સેક
કરે તે ફાંપડો થાય.

૨૭-સસણી—એક રતી નવસાર દુધમાં મેગસી બાલકને રોજ ખવડાડે.

૨૮-ઉપલ્યું બચ્ચાંને થામે તે વખતે ઘસણું તેલ ઝાલીને મસણે છે Indolent ટામ્પાગા, તે પીમબાવસ માટે ઘસણી લેપડી મુકાય છે.

૨૯-બુનો જોળ—બુલાખ લાવે છે. બચ્ચાંને સસણી અને ઉપલ્યાં માટે અપાય છે.

૩૦-સસણી અથવા ઉપલીઉ બચ્ચાંને થાય ત્યારે સસણાના લોહીને ઝાલી અને મરદને મોપડાનું અને પાવું, સસણાનું લાલુ લોહી દુરત ૩ માં જોળી લઈને બાળકમાં મુકાવી રાખે છે. બચ્ચાંને લોહીનો અપ પડે ત્યારે આ ૩ પાણીમાં બીજીની લોહી મુકું પાડે છે.

૩૧=સસણી માટે—૧ મહેલી દુકાની એક વાલ મધ સાથે ખવાડતી.
 ૩૨=સસણી—૧૦ તોણા યોગ્ય ૩ વાર કપડાંથી બાળી તેમાં
 ૨ વાલ હળદર નાખી પકવું.
 સસણી બચ્ચાને માતાના ખારે ખોરાક ખાવાથી બચ્ચાને
 સસણી થાય છે તે માટે મરઘીના સાતપડા પાને ઠેકવા ૧ વાલ
 પાણી સાથે બચ્ચાને પાવો.

૩૩=સસણી—દાંતનું મેસી જ્યું—માકડનું બોલી રમાં સુકા તે
 રોને કાઢડા કરી તેના ધુમાડા સુધાડવો.

૩૪=સસણી માટે—બાળકના પેટ ઉપર (ફુટીપર નવી) એળાઓ,
 દીકાંમંલી, કેવચીનું લાકડું વસીને સહવાર સાંજ લગાડવું.

૩૫=સસણી બાળકને થાય તે દીવસે કારેલીના પાનનો રસ એ
 તોણા અને હળદર પાંચ વાલ મેળવીને તેમાંથી એકેક ચમચી સહ-
 વાર સાંજ આપવી.

૩૬=તાન થાય બાળકને તે માટે—કાંડામાં ઘી મેળવી કપાળ
 પર લગાડે અને દીવલાનું પાન ઉપર બાંધે સહવારે બાંધી સાંજે
 કાઢાડે ૩ દીવસ આ ઇલાજ ચાલું રાખે.

૩૭=બચ્ચાને ઉપગીઉ—ખાંસી—સીતાળના પાનને કળના પાનમાં
 પીટાળી ગળે બાંધવું.

સસણી—સીતાળના રસ અને ખાવચીના રસ મધ સાથે ખાવા

૩૮=સસણી—૨ની મોડ્યદન તથા ૨] વાલ હલદર, નાગર-
 વેળના પાનનાં રસમાં આપવી.

બાળકને કરમ.

૧-દીકામાલી, કાચકાના બી એનું ચુરણ ૪, વાલ સખરના
 બંસારામાં મેળવી બાંધ નાખી વાગે (એની ટીકરી બની શકે)

૨-પાકા દાડમની તાજી જાડનો કીકાળો પીએ. કચકા સેકેલા
 વાલાં મરી, એકેક તોણા, બાળેલાં કહેરકચરા તા. ગા, હિંદીજવ
 તા. ૧૫, તુલસીના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી વાળે ૧, ગોળી મોટાં
 માણસને દીવસમાં ૩, વાર બાલકને એ વાર ખવાડે તો નાના મોટા
 તમામ કરમ પડે.

૩-કપીળા, વાયવરંગ ચેવનચી સંભાજે ચુરણ એ વાલ ગરળ
 પાણી સાથે પીએ.

૪-વાયવ્ય ૧૦ દાણા મિથુન ના વાત દરે ૧, વાત કંપી-
જો ના ત્રીજા આયુરજી પાણી માથે ૧, વારજ પાણી કરમ ન પડે
તો ખીજો દાવસે સવારે પાવ.

૫-અશ્વાકુળડ ચેકરી વાતના રવમાં થયે, ના નો વપાડામાં
૧, વાત મિથુનમાં મેળવી જાય.

૬-૦૧ નો સોજી દરેક વાતના, ૧, નો દાવસ એની પીચકારી
સફરામાં મારે.

૭-જુલાઈનું મીઠું ના ૧ માથો ૫, નો ની પીચકારી સફ-
રામાં મારે.

૮-વંધકના કુત્ર ૧ થી ૨, વાત દરે ૩, દરેકે મધ સાથે
ખવાડવું.

૯-પદ્માસવાપટે પાણીમાં રાતી પાવો.

૨૬

૧૦-પાડમની કળી અથવા કુત્ર પાણીમાં ૫ થી મેળ ૬, વાર
પાવાથી, પાણી જેવા જાદુના વાતકને આવતા હોય તે બંધ થાય
અને કરમ બદલ નિકળે.

૧૧-કરમાણી અજમે ૧ ભાગ સાંકરે ૪, ભાગ વાયવ્ય ૧,
ભાગ એનું ચુરણ ૧, થી એ વાત મધ સાથે ખવાડવું.

૧૨-ખુરામાંની અજમે ના વાત, પાણી સાથે ૭ દીન આવે.

૧૩-વાયવ્ય ના વાત પાણી સાથે ૭, દીન આવું.

૧૪-બકત કીંગનો રસ આ નીવેલ ચારવાર વાત રોજ આવું.

૧૫-ધોડાની સાડ તારી કાઢી તેનું ચુરણ ખાવે તે ચુરણને
વાયવ્યના કાઢવાના ૧૦, પા આપે પાણી બીજાના કાઢવામાં
૧૦, પા આપે તેમાંનું ચુરણ ૧ વાત મધ માથે આવે.

૧૬-૧, વાત ડીકાંમાંથી ખડ સાથે આવે.

૧૭-કાળો વાયવ્ય કાઢ્યોઆ, આવતાની ખીજ (પીપા-
પંડા) કરમાણી અજમે સંભાળે ચુરણે ગેંગ સાથે મેળવી ના નો-
લાની ટીકરી બનાવી ખવાડે.

૧૮-કવચ (બેરવસીંગ) એ રતી રાતે દહી સાથે ખવાડે.

૧૯-ધતુનાના પાનના રસમ કુચકું ભીંગીને સફરમ મુક.

૨૦-ગુદામાં મીઠાના પાણીની અથવા સનુરના પાણીની પીચ-
કારી મારે,

૨૧-અનિરિષ ૧, થી એ વાત ખવાડે. ઘણા સરસ હતાજ છે.

૨૨-ખાખરાના ઘીજ કરમાણી અજમે, નિસોતર, કંપીજા વાયવરંજ સંભાજે મેજવી ૧, અથવા ૨, વાસ ગોળ સાથ આપે (એની દીકરી સાકર સાથ મની સકે)

૨૩-૧, સ્તી એલીઓ, ૧, વાળ ગોળ, ૧, સ્તી ધ્રંજ પાણી સાથ મેજવી પાણી રાતરે ૪, કસકિ બાલકને આપે.

૨૪-કાલીખાપાતના બી સેનટોનાઇન જેવું કામ કરે છે, કરમને નેમજ સરીરના જીવજંતુને મારે છે.

૨૫-કરમ તથા જીવજંતુ પાકવા દીએ નહીં. પસેમ, કાલેરા વગેરે જોડતા રોગો, અને જીવજંતુ થતા ખાંજ રોગોના વખતમાં વાયવડખુની ચાહ અથવા તેનું ચુરણ રોજ ખાવામાં આવે તો જીવજંતુનો ઉપદ્રવ થવા દીએ નહીં, અને તે રોગથી આફતમાં આવે નહીં.

૨૬-ચપટા કરમ મોટા માણસને થાય છે તે માટે કંપીજા (કમળો) ૧, પાષ ભારથી વા તો. યુવામના સરખતમાં રાતે ખાતું. સહવારે દીવેળ લેવું.—અથવા દીઆમાં ૩, વાર લેવું.

૨૭-ચપટા કરમ માટે દાડમરીના મુળની જાલ. ૫) તોલા, પાણી ૨૫ સેર, ૨૪ કલાક જીંજવી રાખે તે પાણીને જીકાળી રાખે એના ૩, લામ કરી એમે કલાકે બુએ પેને દરદીને પાવું. કાંઈ પણ દુખ સીવાય કરમ પડે દાઇને એરડીઠી આપવું પડે છે,

કરમ બહાર ખસે

ખીઓના કમળ ખસે (ખસે) તે માટે.

૧-કળીઆર (કાળાં હરણું) સીંચડું ખાળી તેની ખાખ કરે ગોળમાં મેજવી ગોળી બનાવી ચોનીમાં મુકે.

૨-અજમેદ નયદળને અરણીના ઝાડના રસ સાથ મેજવી ગોળી બનાવી ચોનીમાં મુકે.

સંત્રહણી-ખાડા-મરડો=આમવાયુ-અતિસાર.

૧=સંત્રહણીના દરદીને ખાસ તાજી જાસ અને તાજું દહીં વપારે ચુણ કરે છે, કારણ કે તેમાં લેક્ટીક આસીડ ખોરાક ખાવાથી આંતરડામાં જીવજંતુ થાય છે, તેને લેક્ટીક એસીડ નાશ કરે છે.

સંમ્રહણી. અસાધ્ય હોય તે સાધ્ય બને. દરદીને ફક્ત હાથ આપવી. બીજું કંઈ ખાવાનું નહીં આપવામાં આવે તો સંમ્રહણીને ફાયદો થાય. સંમ્રહણી બધી મજબુત હોય તો આ હમાગ પહેલું સારું છે.

૨=ઝાડા, સંમ્રહણી માટે—જંજુના પાતરાંનો રસ પીવાથી ફાયદો છે.

૩=ઝાડા, મરડો, સંમ્રહણી, લોહીનું પડવું—એ માટે નીચલો કડાનો આસવ ૧ા તોલો દર વખતે દીવસમાં ૩ વાર આપવો. આસવ જેમ જુનો થાય તેમ વધુ ફાયદો આપે છે.

કડાની હાલ ૧૦ શેર, પાણી અઢીમણ (૨ા મણ) ઉકાળીને ગ્રાથે બાગે આસરે ૨૬ શેર રહેને ગાળી કાઢવું અને તેમાં નીચે મુજબ નાખવું. યાકર ૧૦ શેર, મધ ૫ શેર, ધાવડીના ફુલ ૧૪, રસોળન, સામરનો ચુંદર, અરદુસાના મુળ, મોઠ, સુંઠ, લોધર, વાળા, કાચાં બીજાંનો ઘર, હંદરજવ, કડાની હાલ, આંખાની ગોટલી, અતીવિપતી કળી, રીસામણીનો પચામ, ચીરાનું મૂળ, અને ત્રીમળકું દરેક આઠ આઠ તોલા બરણીમાં ભરી તે બરણી ૧ માસ જમીનમાં દાટવી. પછી પીવામાં લેવું. જૂના અતીસારને બહુ ફાયદો આપે છે.

૪=સંમ્રહણી અને લોહી સાધના ઝાડા માટે ૦૧ તોલો તથા માખણ, અથવા લી સાથે ખાવા.

૫=પીપર આસવ સરદી, સંમ્રહણી નમજાઇ, હરસ, શુશ્કમવાણ આ દરદો માટે પીપર આસવ ઉપયોગી છે. તે ગનાવવાની રીત—૨૫) શેર ઉકાળેલું પાણી, યાકર ૧૦) શેર, મધ ૫) શેર, પીપર, મરી, અવક, ચીત્રો, નાગોસર, વાયવડંગ લોધર, આમળા, વાળા, ઘોણું અંદન, લવંગ, તમર, એ સઘળાં ૧ બરણીમાં પેક કરી, તેનું મોં કપડાં કરી ૧ મહીનો તડકે રાખવું, પછી ખાટલીએ પેક કરવી.

સંમ્રહણી આમ, રકતાતીસાર, અતિસાર=મરડો=અ રાત્રી દરદ

૬=દરદી હાલ ઉપરજ રહે તો જરૂર ફાયદો થાય.

હાસના ગુણો નીચે મુજબ

હાલ (તક) ૧) હામ, કઠી ૪) બામ પાણીમાં બનેલી હાલ ફક્ત રોગ, અઝી ઉત્પન્ન કરે.

ધોળી હાલ પાણી વગરની, ચીકાસવાળી હાલ, વાયુ અને પિત્તને હરે.

મથીત હાલ, પાણી વગરની પણ ચીકાસ કાઢી નાખેલી હાલ કબજ અને પિત્તને હરે છે.

બિંદા સ્થિત હાસ ૧) ભાગ દહી ના ભાગ પાચી વાળી હાસ,
કે કરનાર, બળ વધારનાર, શ્રમ મટાડનાર છે.

વાત અતિસારમાં સિંધવ નાખેલી હાસ ઉત્તમ છે.

પિત્ત અતિસારમાં ખટ મધુરી તથા આકરવાળી હાસ ઉત્તમ છે.

કે અતિસારમાં સુંક મરી, સિંધવ, પીપરવાળી ,, ,,

હીંગ, જીરાનો વધાર કરી સિંધવ નાખેલી, હાસ, હરસ. અતિ-
સારને દુર કરે.

હાસ ખાંધા પછી ઢોઢ દરદીને હાડકામાં દુખાવે થાય

હાતીએ દાહ બળે. ગળામાં કે હાથ ત્યારે સુંક, જરૂર હીંગ રાષ્ટ્ર
સિંધવનું ચુરણ બનાવી સ્વાદ આવે તેટલું હાસમાં મેળવે દરદી
ન્યારે હાસનો ઈલાજ કરે ત્યારે અન ખાવામાં આશુ કરે અને
હાસ વધારતા નય, રોગી ફક્ત હાસ પર રહી શકે તે સ્થિતિએ
આવી તે હદ ચાલુ રાખવી; કાયદો જણાવા પછી દરદીને ધીરેધીરે
ચોખ્ખા ખવાડતાં જવું. ન્યારે તુઅરની દાળ અને દુધ ૧) વાર ખાઈ
પચાવી શકે ત્યારે જાણવું જે દરદી સારો થયો.

૭=દવા તરીકે નીચલી ચીજોમાંની ૧) લેવી.

સજરસ-ગાહલનું ચુરણ

૮=૩૫ ગ્રમ=સેકલી ધાબણનું ચુરણ

૯=મચુરતાનનું ચુરણ (સુંકાં ખીલલાં જેવું થાય છે તે)

૧૦=સેકલી ભાંગનું ચુરણ સાકર સાથે ખાય.

૧૧-જમદળ, સુંક, અશીષ, ખારેક એનું ચુરણ બનાવે તે
બરાબર અડાયાંની રાખ મેળવે. ૧, થી ૩) વાલ આખાનો ધોવ-
ણમાં આપે.

૧૨-પપ્રાઆની ચીર ઉપર ટનકણ ખાર ૪) વાલ મુકી ખાવું.

૧૩-ગાડરીઆ જાપટાના મુળ ૩) વાર રોજ પાવાં.

૧૪-અરીમ, કેસર, સંભાગે મધમાં ચોખ્ખા જેવડી ગેળી
કરી આપે.

૧૫-ધાવડીના ફુલ હાસ સાથે ખાય.

૧૬-કોડીની બસમ, ટંકણખાર અંકક વાલ ઘી, સાકર
સાથે ખાય.

૧૭-ત્રિફળાનું ચુરણ ૧ થી ૧૧ તો. રોજ બે વાર ખાય.

૧૮=કોડીની બસમ, ટંકણખાર, અંકક વાલ ઘી, સાકર સાથે ખાય.

૧૯-ત્રિફળાનું ચુરણ ૧ થી ૧૧ તો. રોજ બે વાર ખાય.

૨૦=વડની કૃપણ સાકર સાથે ખાય.

૨૧—સેફતા ઇંદ્રજ્ય દહી સાથે ખાએ, ખાધા પછી જેને દરદ આવે તેણે સેફતા ઇંદ્રજ્યવતી દાડી મારતી ચાલુ રાખવું.

૨૨+૨૩—ઉમરડાનું મુળ ઘની પીવું, અથવા દુધ પત્તાસામાં ખાય. અનિસર વાડુના પિત્તના, કફના મટે. કડાની જાતને ચાખાના ધોવણમાં વાડી ગોઠાકરે તે ઉપર જાંબુરા પાન લગે ઉપર ઘડતો લોટ ચાપડે પછી માટીનું પડ કરે, જાળામાં બાંધે. કડાની જાત કાઢી તેનો રસ ગા તો. મધમાં ૭) દીન પીએ.

૨૪—વાયવ્યીમ અને જેમિમધ મેંભાગે ગા તો. ચાલુ લીએ તો ધર કરી ખેડેલું દરદ નરમ પડે.

૨૫—વાયુની સંમહણીમાં પાણી જેવા જાડા થાય અને ગંદ પડે ત્યારે જાસમાં સુંક નાખીને પીએ.

૨૬—પીત્તની સંમહણીમાં પાણી જેવા જાડડા એકસા થાય ત્યાર જામમાં સાકર નાખી પીએ.

૨૭—કફની સંમહણીમાં ચીકણા જાડા થાય ત્યારે જાસ નીમખ સાથે પીવી. જાસ બનાવવાની રીત=દુધ ઉકાળે, થંદ પડે ત્યાં સુધી ઢીંગવે, કાઢવના અથવા કલ્કના વાસણમાં મુકે. અંદર જરા દહી તથા જાસ નાખે આ દહી ૪) દીનટકે એટલી જાસ બનાવે.

સળેકમ—સળેખમ—સરકમ.

૧—સળેખમ—સળેકમ—સરખમ—સેમ માટે—કપુર અને શાકર સંભાગે લઈ ગોળી ધણા જેવડી બનાવી કાળાં મરીના ચુરણમાં રાખવી રોજ ૩ થી ૬ ગોળી ખાવી. મરી કપુરને ઉડી જતાં અટકાવે છે.

૨—સળેખમ—ગોળ, ઘી પીપળી મુળની રાખડી પીતાથી સળેખમ નરમ પડે છે.

૩—ચીના લોઠા સરકમ થયલા માથુસની આંખ બાંધાની વચ્ચેનો ભાગ લાલ થાય ત્યાં સુધી આંગળાથી ધસે છે તેથી સરકમ નરમ પડે છે.

૪—સળેખમ માટે—દેશી ખાંડને ઈંચાર ઉપર મુકી તેનો ધુમાડો પતરાની ગરણી વતી તથા કાગળની જુગરી વતી ઠાંપે લેવો.

૫—સળેખમ—ખાંસી—તુજેલા ચણા અને મીઠું ખાવાથી સળેખમ ખાંસી નરમ પડે છે.

૬-સગેખમ માટે—અડીચના અડના દીપાં વીસ પાણીના મોઢ મલાસમાં મેળવી તે પાણી જરા જરા પીએ અને એક કલાકમાં તે પાણી પુરું કરે.

૭-સગેખમ—માટે, દુધ, શાકર, મરી મરમ કરી પીવું.

૮-સરકમ માટે—કપુરના દીકચરના દીપાં પાંચ પાણી નાખી પીવાં.

૯-સગેખમ માટે કપુર સુંવવાથી સગેખમ નરમ પડે છે.

૧૦-સગેકમ ચાપ નહીં—શરીના દીવસોમાં નાકતી વેળા સરીરે તેજ મસળનારને સરદી ચાપ નહીં.

૧૧-સગેકમ ધણે ભેરમાં થયે હોય તો—દસપચા આડના પાનના ભજ્જમાં કરી ખાવાથી સગેકમ નરમ પડે.

૧૨-સગેકમ માટે—કાલાં મરી ૦૧ તોલાનું ચુરણ દુધ ૦૧ શેરમાં ઉકાલી પીએ.

૧૩-સગેખમ માટે—મરી, અખખો, ખસખસ સંભામે મેળવી સુંકીને ચુરણ બનાવે. ૦૧ થી એક તોલો ચુરણ રાત્રિ.

૧૪-આઠ કટોરાનું પાણી પીવું. [બનાવવાની રીત જુએ “કટોરાનું પાણી”

૧૫-સગેકમ માટે-સરસાંકિ તેજ નાંખે ‘લમાડીઆ કરે.

૧૬-સગેકમ માટે—રાત્રે સુતી વેળા કાચે કાંઠે ખાવે.

૧૭-સગેકમ થયેલા માટે—હળદરની પુઈ લેવી.

૧૮-સુંક, મરી, લીલી ચાક વગેરેની ચાક બનાવી મરમ મરમ પીવી, હંકુ પાણી પીવું નહીં. સગેકમ જરૂર માટે.

૧૯-સુંક, મરી, પીપરનું ચુરણ ૦૧ તો. લી અને જુનો ગોળ સાથે મેળવી રોજ ૩ વાર ખાવું.

૨૦-મુતી વખતે સેકિલા મજા ખાધવા મજાના ભજ્જમાં ખાવાં.

૨૧-આકડાના મુળની જાથ. જેડીમધ સંભામે મેળવી તેના સરખે વજને સાકર લઈ તે ચુરણના બે વાલ દર ૩ કલાકે લેવું.

૨૨-મીઠું ખારીક વાટી સુંકવું.

૨૩-જાવફળ વાટી કપાએ લેપ કરવે.

૨૪-હળદરના ચુરણનો ધુમાડો નાંખે લેવે.

૨૫-રાત્રે મરમ પાણીમાં રાત્ર નાખી તેમાં પચ બોળવા. પાણી હંકુ પડે તો બીજું ઉકળવું પાણી નાખવું. ૨૦ મીનીટ પચ બોળી રાખ્યા પછી મરમ ચાક પી સુધ જવું.

૨૬-સળેખમ કયો હોય તો તેને સુંઠી ચાક પાણી, ગરમ ઉજળતા પાણીમાં સુંકે છુટોને નાખી, ના કલાક પછી પીતી.

૨૭-દુધમાં ના તો. ઉજલર અને ખાંક ઉકાળીને પીતી.

૨૮-વજાનાના ટીકચરુ ૧ ટીપુ ગરમ પાણી સાથે દર કલાકે ચાર વાર પીવું.

૨૯-સળેખમ, અડમરી, ખાંસી મટે—ચીનો ઘુસાડો નાકે લેવો. અને અજમાના ચુરણની પોતલી સુંઠીઆ કરવી.

નવસાર નાકે સુંઠવાથી સળેખમ ગરમ પડે છે.

૩૦-સળેખમ મટે—મરી, જોળ અને છી ખાવાથી સળેખમ મટે.

૩૧-સળેખમ દરદીથી કયો હોય ત્યારે—એલથી અને લવંગ ચારી મોઢામાં રાખે.

સળેખમ=સરકમ, સળેખમ, નજલો=એકામ

૩૨-સળેખમ થતા પછી ૨૪ કલાક સુધી પાણી અને પ્રવાહી ખોરાક લેવો નહીં શંકુ પાણી પીવાથી સળેખમ વધે છે, ચાગાની આસપાસ જોરથી વીટાળવું. નાખમાં દીવેળ લગાડવામાં હાથેડો છે.

દીવેલને ખાંડ ઉપર ગરમ કરી લગાડવું.

૩૩-દાડમની જાલ ના તો. ચારી ચારીને રસ ગળવો. દીનમાં ૩) વાર જાલ લેવી. આથી સરકમ આગળ વધે નહીં, અને હાસેલ થતા પામે નહીં.

૩૪-ના તે. મરીને ઈમાર ઉપર મુજી મોઢા ઉપર ધુમાંડો વેલો.

૩૫-લવંગનો બુકો બે આની બાર મધ સાથે રાજ બે વા લેવો.

૩૬-તગના ચુરણનો લેપ નાકે અને કપાળે કરવો.

૩૭-લવંગ, મરી, એકડીની જાલ, દરેક ૧) જામ, ખેર સાલ ૩) જામ એની ૧) વાલની જોળી ૩) મોઢામાં રાખી રસ મળે દીનમાં ૩) વાર.

૩૮-લીંડી પીપળી પદમક લાખ, જોંબ રીંગણીના પાકેળાં ફળ સંજામે બે વાલ ચુરણ મધમાં અથવા લી લીએ.

૩૯-નાક અને મોઢા ઉપર સેક કરે.

૪૦-સરકમનો બગમમ નાક વારે નિકલે, પાટલો બગમમ નીકળે તે ગરમીથી સમજવો. બુકો બગમમ નિકળે તે શંકીય.

સનેપાત.

૧=સનેપાટ તથા શરીરે જરૂરી થાય તેનો—કલાજ ૩ ગેર જીવારના આટાની રોટલી એક કરે. તે રોટી કાસાં માટીના વાસણમાં મુકે, અંદર ૩૦ શેર (૧૧૧ મણ) પાણી નાખે, પછી તેનું મોઢ બંધ કરી તડકામાં ૭ દિવસ મુકે, પછી ગોળ શેર ત્રણ તે મોટલામાં નાખે. ૭ દિન તે વાસણ ફરીથી તકે રહેવા દીધે. મોઢ બંધ રાખે. ૨૧ માં દીવસે. (અદીતવારે) ૧૦ શેર લોહકું લાલ ગરમ કરી તે મોટલામાં મુકી દેવું, તેને ૭ દિન તડકે રાખવું. પછી ગાઉને આટલાંમાં ભરી તેમાંનું પાણી ૩ થી ૫ તોલા પીવામાં લેવું. (જીવારનો આસવ બને છે.)

૨=સનેપાટને કલાજ—કાળા મંતુરાના પાંતરાં એક તોલા લેવાં. તેની બને બાજુએ ચુનો લગાડી એક કાઢવના વાસણમાં બંધ કરી સળગાવી તેની રાખ કરવી અને તે રાખમાં પીપલાનું મુળ ૩ તોલા બારીક કરી નોખવું. અને તેમાંનું ચુરણ બે વાલ રોજ ખાવું.

ઉપાય બીજો—મંતુરાના રસને ગાયના માખણમાં મેળવડાવે દરદીને શરીરે મસખાવું.

૩=સનેપાટ માટે (કુકડપાડા) ગૂરીઆના બીજ, અરીસા, સમુદર-સોડાના બીજ, કાંટાના બીજ, એઓના ચુરણને ઘી સાથે એકેક વાલની મોળી વાળવી. દરદીની શક્તિ વંત એક, બે કે ત્રણ મોળી દીનમાં ૩ વાર રૂઆપવી. મરતી વખતના સનેપાટને બી કાયદો પતાવે છે. આ દવા અન્યથા ગુણ્ય પરાવે છે.

સનેપાટ—સુરતી માટે—આકડાના પાન ગરમ કરી માથે મુકે તે કાયદો થાય.

૪=સનેપાટ તાવ માંથાના હાય તે માટે—વચનાગ ૧) તોલા, મરી ૩) તોલા, અડાયાંની રાખ ૧૬ તોલા મેળવી શરીરે લગાડે.

૫=કળાડી અથવા અંજશી શેકી મુકે કરી શરીરે મસજે અથવા સેકલા ચણા, અજમેા, વજ, મુંડ શરીરે મસવી.

૬=સનેપાટ માટે—પીપળાના ઝાડની વડવઠ તથા જાવંબીની મોળી બનાવી આપે છે.

૧૦=સનેપાટના તાવમાં પીવાની દવા—બોંયરીગણી, અથવા કરી-આતુ, ગળો, મુંડનો ઉકાળો પાવો. અથવા ફુલવેડો નવસાર બખે વાલ કરીઆતાની આઢમાં આપવો, તથા અકલમરો, ઉપલેટ, મુંડના ઉકાળામાં પાવું.

સમુદ્રગ—સમુદ્રગને પકવવાની રીત—સમુદ્રગ ૧) રેરને ગાયના બશર દુધમાં ઉકાળે, દુધ ગળી રહેને ૨) શેર ગાયના મતરમાં ઉકાળે પછી ૨) શેર પકવીના મતરમાં ઉકાળે. પછી વાપકે તે ગળુ દવાનું બધું વધે.

સનેહપાત-નાસ ભાગ-સવારે બકારો.

૧૧=ત્રિદોષ પછી બગદાશ દરદીને બાંધરીંગણીની ચક્ર રસ ૧) તે. પાવો, કદ મેં વાટે નહીં પણ ઝાડ વાટે નીકળે.

૧૨=ત્રિદોષ પછી શરીર થકુ થાય, તે મોરના ચાંદાની રાખે ના થી ના વાસ મધમાં આપે, ભરત ખરમાવો આવે. અનુલ્લી (મીતાફળી) ના પાનનો રસ પાણી સાથે વાટી કાઢે (૬) તે. માખેડો ૧) તે. મધ સાથે પીએ ૧) કસાકમાં સનેહપાત બેસે.

૧૩=એમાં જતુ મારવાનો; ઉધ સાવવાનો ગુચુ દસત (ઝાડો) સાફ આવ, મગજ શાંત રહે. સેંકડો દરદી સાગ થયા કે લાઘાભાષ બાજબાજ સાવજી—કીમ. ચુરત)

સરકો.

સરકો બનાવવી—પાન્ય આન્ન, ફાતરા વગરનું કોઈ પણ અનાજ, અરદ, મગ, ચોખા, બઉ જવ વગેરે કાપ્યાં ૧) ગરમના અનાજ ૧) શેર અને પાણી ૮) શેરમાં મેળવી વાસણનું મેદા ૧૫ દોવસ બંધ રાખે. તેને ગળી સરકો બનાવે. કોઈથી જાણન મુજબ પાન, દસ દરુખ, વગેરે ૧૮ દોવસ એમાં બંધિયા રાખવાયા તેના રસ એ સરકો પીએ છે.

રુદાય બનાવવાની રીત.

કોઈથી અનાજના આટાને પાણીમાં બોળવી રાખે પછી કપડાં વડી ગાળે, સંકેદ પાણી નિકળે તે રુદાય છે. નવું પાણી આટાના છુલ્લમાં નાખ્યા ફરી મસાળે અને ના જ્યાં સુધી પાણી દુધ જેવું સંકેદ નિકળે ત્યાં સુધી ગાળે; બાજબી વધીએ પદામ રહે ચુલ્લે રહે છે આ ગાળેલા પાણી કાઢી નાખે; માવાને ઘુંગડાંની બેળીમાં નાખે, અને પાણી મળી રહે ત્યારે ત્યારે તે લોડાને તકે સુકવે. મકાઈ, ચોખા, તામના પાખા, બજાં જવ, ધણી જાતના કંદે માંથી રુદાય નિકળે, રુદાયને વાસણમાં મુકા અરમ કરે તે તેનું રૂપ બદલાય ક્રે; ઉકરદાહન થાય છે તે સુંદરની માફક ચીકસ વાળો છે.

જે બિરાકમાં રુદાય વધારે હોય તે બિરાકને ચારી ચાત્રને આવશી બળે સીકાલ લાગે.

શરીર ધુલે-શરીરે ચરખી-ચરખી શરીરે-બરોળ

૧-પીપર, મરી, મુંઠ, પીપરીમૂઠ, ધાણા, વરીઆળી, મોટી હરડે, એનો ઉકાળો કરે. તે ઉકાળાને વધુ ઉકાળી ઘટ બનાવે. તેમાંથી ના અથવા ના તોલો દીવસમાં ૭ વાર પીએ તો કુળેકું શરીર નરમ પડે.

૨-શરીર કુલે-કાઠ જેરી જનવરના દંખથી શરીર કુલી આવે તો દુધેલીનું મુળ હાસમાં ધસી લમાડે તો તરત સોજ નરમ પડે—કુલ બરોળ મટે, પેટના બાધી દુર થાય—દુધેળીના ફૂલ અને ખારેક સંભાળે લાઇ તેના ચુરણની ઝાળી ચણા જેવી બનાવી તેમાંની એક રાજ ખાય તો હોજરીની ખીમારી સાડી થાય અને બરોળનો સોજો જસદી નરમ પડે.

૩-આ વેલો જમીનમાં છુડતો રહે છે ફક્ત પાંદડા જમીન પર રહે છે, પાંદડા એક બાજુથી લાલ રહે છે. પાણીચાળી જગ્યા પર થાય છે, આ વેલો કવચીનજ મટે છે.

શરીર જલ્દી થાય—જરવાસો અને રૂબ રોજ લેવાથી શરીર જલ્દી થાય.

બુલો “ચરખી શરીરે” “શરીરે ચરખી.”

શરીરે ગરમી આવે-મુસ્તી ટળે-બગૃતિ રહે.

૧-શરીરે ગરમી આવે—ઈંડાની કાચા કાળ એક તોલો, ખાંડી ના તોલો અને ત્રણ તોલો પાણીની નેપાળની કરી હરદીને ચરમી સાવવા માટે આપે છે.

૨-શરીરે ગરમી લાવે—નાવમ, પડેલયા લાવનારી દવાથી શરીર થંડુ થાય. નાવગાઇ જલુખ અને હલવ નાવગુ પડે ત્યારે જેડીમથ ખવાડવાથી ગરમી અને શક્તિ આવે.

૩-ઈંડા એસડા જેવાં કે દાએન્ડેનીમ દવાઓ અને એન્ડી દેખીન આપ્યા કરવાથી હરદી શરીરે નરમ પડી જાય છે અને થંડો પડે છે. જેડીમથ આપવાથી ગરમી આવતી હરદી કુલીવાર થાય છે.

૪-શરીરે બગૃતી રહે—કાપીના કાચા ગરમ છે. ઉધને કાપે છે. અંગમાં કુશીયારી લાવે છે.

કાપીમાં ચીકોરી ભેળે છે. કાપી ઈંડા પાણીમાં રંજ આપે નહીં. ચીકોરી ઈંડા પાણીમાં રંજ આપે છે. એટલે ચીકોરી સાથની કાપી ઈંડા પાણીમાં નાંખે તો જરા રંજ પાણીમાં ઉતરે છે.

૫-કાશીને બદલે કુમારીઆના ખીને એકાને તેને જુદા વેશ-
વામાં આવે છે અને તે કાશીના જેવો સ્વાદ આપે છે.

બીજા કથકા અનાજ ખાળી જુદા કરીને કાશીમાં ભેષે છે.

૬-સુસ્તી દેવે—આવરતા એના કુશની ચાક બનાવી પકો-
તા કાશીના જેવો મુખ આપે છે. જુઓ “ અદ્યતિ રહે. ”

શરીરે ચેળ આવે.

શરીરે ચેળ આવે તે મટે—લીમડા પાનને કુમારે આપવો.
જુઓ “ બી. ”

શરીરે મુળ મારે.

૧-મુળ એટલે શરીરમાં ખીના મારે તે વાગુણી ઉત્પન્ન થતા
મુળ પીરમાં થાને, પીતથી ઉત્પન્ન થતા મુળ કુંડીમાં થાને. કદથી
ઉત્પન્ન થતા મુળ સાંધાઓમાં થાને. એ દરેક ... સાગરસીમની
અન્ન ના તેલો, દીપ ૧ વાદળ થી સાથે મેમરી યજ્ઞ ખામ તો
દરેક જાતના મુળ નરમ પડે.

૨-સાગરસીમને ૧ આખો દીવસ કુમારના સ્પર્શમાં બીજીની
રાખનું. પછી તે સાગરસીમ કુમારના પેતામાં મુજી તે કુમારને
પાછો બાંધી લેવો. તેને બનામાં મુજી બાળવો. મુખ જેની હાક
આમ તે ખાવામાં લીજે.

૩-શરીરે જળતી ઘાક મટે—લીમડાની કુપળને વાટી પામીમાં
વડોવતાં જે શીશુ આવે તે શરીરે લપાડે.

૪-શરીરે મરમી આવે—મીઠું તેડ ૧) તેર સીધાકુણુ ના તેર
ઉકાળને શરીરે મસજનું.

૫-મુંદ ૩ આમ અજમે, ૫ મામ જુદી તેનો જુદા સરોવાળી
જગાએ મસજવો. કળતર પશુ દૂર થાય. સરો પશુ નરમ પડે.

૬-સાંધામાં ખાતીમાં અથવા પેટમાં મુખમારે તેનો ઇલાજ—
સુરવાળા કરી ૧ જાતનું ધાંસ થાય છે. તેની યેજ કાળા રંગની
છે, તે ટાંચ કાઢવાળી અને ચાર અંગળ લાંબી રહે છે. તેનો
ઉકળો કરી પીતાથી ગમે તેટલી યજ્ઞ હોય તે નરમ પડે છે. મુળ
મટાડવાનો અતિ અદ્યુત ચમત્કાર એમાં છે.

પાંસરામાં અથવા સાંધામાં મુળ મારે તો શરીરમાં મુળ
પાણીમાં ધસી લપાડે. ટીકરઆપોદાઇનું કામ કરે.

જુઓ “ ઉકળા ” “ અમન ”

શરીરે ચિત્રી પડે.

શરીરે ચિત્રી પડે તે માટે—કુવાડીઆના બીને મુખાનો રસમાં પાટી લગાડવું.

શરીરનો દુખાવો.

૧=દુખાવો—શરીરના કેઈ પણ ભાગ ઉપર દુખાવો થાય ત્યારે વજનું દુધ લગાડે છે.

શરીરે આકરાં.

૧=આકરાં શરીરે આવે તો બકરીનું દૂધ, માખણ અથવા ઘી ખુબ ઘસવાથી આકરાં બાંધે પડશે વધુ વખત આ મસાજ ચાલું રાખવાથી ફરીથી આકરાં આવશે નહીં. 'જીઓ આકરાં'.

શરીરે ચસકા.

૧=શરીરે ચસકા, મોરે ખેંચતાણું થાય તો—મોંયરીંગણીનો ધુમાડો શરીરપર લેવો. 'જીઓ ચસકા.'

શરીરે થંડી ભરાય. શરીરે સરદી.

૧=કટોરાનું પાણી પીવાથી થંડી માટે—જીઓ 'કટોરાનું પાણી.'

૨=શરદી જાણે, ગરમી આવે—સમુદ્રશોભ જાલકાળ, જાલકાળ, લવંગ, સંભાળે લઈ પાનના રસમાં ચીનીમોર જેવડી ગોળી ફરીને રોજ ખાવી.

૩=થંડી માટે શરીર દુખે તે માટે—૨) ટીપા ટીકચર એકાના-૪૮ પંદર પંદર બીન્ટી પાણી સાથે આપવામાં ફાયદો છે.

૪=હાથે પગે શરદી લાગે તો—વેગળાને છોલી કટકા કરી પાણીમાં ૪ કલાક સુધી બીજવવા. તે પાણી હાથ પગને મસાજવું.

૫=શરદી પાણીમાં બીજવવાથી લાગે તો મુંડ, ગોળ, ઘી ચાટવાથી ગરમાવો આવે છે.

૬=શરીરે ગરમી લાવવા માટે—શરીરે મુંડનો બુંદા ઘસે છે.

૭=શરદી માટે—શરીરે સરદી દોષ તો મરીતો બુંદા મસાજવા.

૮-સુંકે નો સુંકેલો અગ્રમો ૧) તો. ગોળ - તો. ૮) ધી તો. ૨) ગોળ ધીતો વગર દરી પચાણા મેળવી કટક બનાવી ખાવામાં લેવાં.

૯-મેલેલોના દીકર ૫) દીવાં પાણી સાથ લેવાં.

૧૦-સુનામુળી ના તો. સાકર સાથ રોજ ખાય.

૧૧-ચામાસાની દવાવી થદી લાગે તો પીપર મૂળના ગાંઠનું ચુરણ અરધા તોલો ખાય.

૧૨-લસણ, રામ, સરંકા, એનું પચાસતર બનાવી પમના તળી-આમાં અથવા પેટાં ઉપર મુકે, અગણ ન ખમાય તો ઢાંઢી નાખે. બ્રજને પડે તો અડચણ નથી.

૧૩-લીલી માંખ સરકામાં વાડી લેપ કરે

૧૪-ચીંત્રા અથવા જમાત્ર ગોટાના ખી, પાણીમાં વાડી લેપ કરે તો કોષ્ઠમાં ફેલી શકે.

૧૫-શરીરે સરદી તેના ઝાણા.

ખસ ખસના પોસ ના તોડ સુંકે, પાવરીના કુત્ર દરેક વા તો. પાણી ૬) સેરમાં ઉકાળી, ૧) સેર રાખે. તેને ગળે, ના સેર પાણી સુતિવળા ૩) દીના પીતે તો નજરની નીસાત રહે નથી.

૧૬-તુલસીના પાનની ચાદ પીસ તેમાં ૫) મરી નાંખવાં.

૧૭-અગળ્યાના જાડના કુત્રોના રસ સુધે.

૧૮-ધાણ વજર પાણીમાં ઘસી નાંખે લગાડે.

૧૯-માયાં ઉપર ગરમ દીવળા ઘસે. અથવા અગ્રીમનો ઘસાડો કપાળે અને માથા પર લગાડે.

૨૦-કાવકળાનું ચુરણ જરા સુધે, ૧ ઘનું સુંકે તો લોહી નાખ નાટે પડે.)

૨૧-કપુર અને સકર સંભાળે ચણા જેવડી ગોળા બનાવે તેને મરીના ચુરણમાં મુકી દહાવે, અને તેમાંજ સુકવે. ૩) થી ૬) ગોળ રોજ ખાય.

શરીરની ચામડી થંડીથી ફોટે.

પગમાં ચોરા પડે ત્યારે—વડનું દૂધ લગાડવાથી ફાયદો થાય છે. થંડીમાં હાથ પગ ફોટે ત્યાર—બગીચા પાનની રાખ મલકે.

જીભ “ હાથ ફોટે ” “ પગ ફોટે ”

હાથ ફોટે=ગરમી ચામડી ફોટે=ચરણવીહારણ.

૧=રાહત ૨) તો મીઠુ ૧) તો ગોળ ૩) તો ધી ૨) તો એનો મલમ લગાડે.

૨=અખાના ઝાડનો ચીક લગાડે.

૩=પારાનો માખનીઆ મલમ લગાડે.

૪=સિંધાલું, ગેર, સાણુ મીઠાળની ઝાલ મીણુ લીનો મલમ લગાડે.

૫=મુળાનો રસ લગાડે.

શરીરે શીતળા થાય નહીં.

શીતળા થાય નહીં—સામરનો રસ, સફેદ ચંદન અને જેડીમધ સંભાગે ધસીને એક તોલો ખાએ તો શીતળા નીકળે નહીં.

શીતળા=અળીઆ

૧=કાળા મુરમાનુ મુરણુ ખાવામાં આપે તો શીતલાનું જોર ઠંડા થાય.

૨=લીમડાના પાન કુમળાં, જેડી મધ સંભાગે ૧) વાલની જોળી શરૂઆતથી અખાય તો શીતલાનું જોર નરમ રહે.

૩=શીતલાની અખાય થાય તો સુખડ ઘસીને લગાડે. અગત નરમ પડે સહીઅર સુકાય.

૪=શીતલા પછી શરીરે ચાકાં પડે તો કાળીજીરી (કડકીજીરી) ખાવચો (આળ આળ નાખી) દુરાડીઆના ખી, આખાદળદર, આમળા ગોમત્ર સાથે પલાળી તેનો લેપ કરવાં.

શરીરે સુખકારી રહે—એળપેનકયુર શરીર

નિરોગી રહે—ઘડપણુ જલદી ન આવે.

૧=શરીર નીરોગી રાખવા માટે નીચલા ઉપાયો કરવા:—

દરડાંમેરા અને આમળાનો સંભાગે છુદા કરી ૧૦ તોલો એક વરસ સુધી ચાલુ ખાવાથી શરીરે રોગ થતો નથી.

૨=ત્રીફળા જેડીમધ સંભાગે એક તોલો મેળવી તેનાં પડીકાં આદ કરવાં અને તેમાંનું ૧ જુમે પેટે દુધ, લી, અથવા મધ સાથે લેવું. એક વરસ લેવન દરવું.

૩=ત્રીફળ તોલો ૧૦ લી તોલો ૧૦ સવારે રોજ ખાવું.

૪=ત્રીફળ અને પીપર સંભાગે મેળવી ૧૦ તોલો લી સાથે લેવું.

૫=૩૬૦ રોમ ટબે—જીન જોડાની ઝાળ, નજોડના યુગની ઝાલ,

કુચરની ઘડી, પીપળીમુળની છાત્ર ઝાયામાં સુકવી તેની જુકી કરી
લાંબેલી ભરી ફાફા મારવી.

૬=રસાયણ ચુરણ, ઘડપણ જલદી ન આપે—આમળા, ગ્રોખરું,
ગળાએઓનું ત્રીભાગે ચુરણ બનાવી ના તોલો રોજ એ વાર સેવન,
એટલે બહુ લાંબો વખત ખાયા કરે.

૭=નીરોગી રહે— } દરરો એકરોન આમલાનું ચુરણ ૭ ભાગ
મધુળાં દરરો દરે— } (મિરની ૪૦ વાળી) દરરો ૧ ભાગ
સૌથી સરસ ટોનીક }
અને કીરાકસી ૧) ભાગ મેળવી તેનું ચુરણ ના તોલો બગોરે ખાવા
પહેલાં ૩) કલાક આગળથી ખાવા અને રાત્રે ખાધા પછી ૩) કલાક
ખાવા, સાથે ઘી, મધ અને સોફર લેવી; (ઘી અને મધ સરખાં વગરને
ફાદ વખતે ખાવું નહીં) ઉપરથી ના ઝેર દૂધ પીવું આ ચુરણ
ચાવું લેવા કરવું.

૧૦=તનદુસ્તી આવે, નીરોગી થાય. જલ ઝાડની છાત્ર નજોરના
મુળીઆની છાત્ર અને તેની ડીંગીનું ત્રીભાગે ચુરણ બનાવે, તે ચુરણના
ચોથા ભાગે પીપરીમુળ મેળવે તેમાંથી ના તોલો ચુરણ જુખ પેટે
રોજ ખાવા અને સેવન કરે.

મરદને શકતી આવે, ઘડપણની નબળાઇ દુર થાય, વીર્યનો
વધારો થાએ. મગજની શકતી વધે, કુટેલથી થયેલી નબળાઇ સારી
થાય, ગરબરથાંન સુધારે, શરીરે કુળેલી સ્ત્રીને ફાયદો આવે,—આટલા
દરરો માટે આસા સારી પેઠે જણાઇ ચુક્યું છે. ના અથવા ૧) તોલો
આસાન ચરધા સેર પાણીમાં ૧) રાત ભોજવી રાખી સહવારે
ના ઝેર દૂધમાં ઉકાળી રોજ પીવું. ના ફાયદો ના ના તોલો ચોખ્ખું
ગાળવું ઘી નાખી પીવું.

આસંધનો અરક અને વાઇન તૈયાર બાનારી વેસાતી દવા તરીકે
વેચાય છે. તેના યુક્તો નીચે મુજબ જણાવ્યા છે.

Asanth Wine is the best "pick me up"
It has been recognised as the best Tonic in
nervous debility, Exhaustion, Loss of memory,
Brainfag, Dimness of sight, Confusion of ideas,
Loss of vigour, Pulpitation of heart, sleepless
ness, Incapacity of study or business.

સીંગવા-સિતપીત-સીલસ.

મચ્છર કરડે ને ચામડી ઉપર હીમડા (જામડા) થાય છે, તેનું ચાય, ખજવાળા આને લેાય ભોક્ષતી હોય તેમ જાણે ત્યારે

૧-સોના મુખી અથવા હરદેનો હલકો જુઝામ આપવો.

૨-લઘુ નારાંગેણ ચુરણ [પીપર ૧, નીસેતર ૪, સાકર ૪, નું ચુરણ] આપવું મધ સાથે.

૩-ધાત્રી મરીન ચુરણ એ આતી ભાર લી સાથ રોજ એ વાર આપવું.

૪-આખા શરીરે અડાયાંતી રાખ ચોપડી ગેટાંતાવાળતી કામળમાં સુવાડવું.

૫-કકામાં પીરતો ગડાકું બનાવનાર, ગડાકું બનાવી રહે આ પથી પોનાતા લાય લેાય ને લાય લેાયનું પાણી શરીરે લગાડે તો તાતકાલીન કાયદો થાય.

૬-ગરમાળાનાના પંચકનો ઉકાળો પીવો.

૭-પાપડીએ ખાતર અને લગડ મંભાગે ચુરણ બા તો. પાણી સાથ પાનું અને ઝેનું પાણી શરીરે રોપડવું.

૮-કદાનો રસ ચોપડવો.

૯-થોડાવજા સોનાનો જુનો જોળા મેળવી શરીરે લગાડે.

૧૦-વજાનો મેદો (પગ્ગુલી) કપુર કાચલી, વરાગડી મીઠું પાણી સાથ લગાડે.

૧૧-પાવળના મળની જાત, અથવા ગળજીમી, અથવા હિંદી વાયાનાનું મૂત્ર પાણી સાથ ઘસી સાકર સાથ પીએ.

સ્ત્રીની ઓકારી.

૧-અજનો અને ખમખમનું ચુરણ અડગરી. લાંફણ, મગજની નાખગાઈ ગુમરી, અને ગર્ભવાળી સ્ત્રીઓની ઓકારીને કામદો કરે છે.

૨-ઓકારી ગર્ભવાળી સ્ત્રીને હોય તો ઉમરા પાકા ફળ ખવાડવા.

૩-ગર્ભવાળી સ્ત્રીને ઓકારી માટે ઉત્તમી છદ્ અને લીંબુનો રસ મેળવી ખવાડવું.

૪-ગર્ભણી સ્ત્રીને ઉત્તરી થાય ત્યારે કસબો ૧ થી ૪ ખવાડવો.

૫-ગર્ભણી સ્ત્રીને ઊંચડી મટે-ના તોલો ઘાથા અને ના તોલો શાકરને આખાના ધુણમાં વાડી પીવું.

૬-હમેશવાળી સ્ત્રીને પેટમાં દુખાવો થાય તો તુરીઆનું કુલ ૧ પાણી સાથે વાડી શાકર સાથે ખવાડે. કુલ ન મળે તે મૃત્યુકુ પસીને પીવાડે.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીની આંધારી મટે-આવળતી સીંગ ના તોલો ગાયના દૂધમાં વાડી સાકર સાથે ખવાડી.

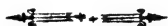
૭-ગર્ભણીને ઊંચડી મટે-ખીસ્તાના ગરને પાણીમાં મેળતી પીવા.

૮-ખીસ્તાનું સરખત પાવું. અથવા કાચાં મુકાં ખીસ્તાનું ચુરુ, સુંકે સંભાળે નાં તોલો ખવાડે.

૯-ઘાણા પાણી સાથ વાડી પાવા, અથવા કોડમીરનો રસ ના તો પાવો.

૧૦-તરવડાના કુલ ૧) તોં દૂધ સાથ પીવાં.

૧૧-લવંગનું તેલ વેલાની આખ્યું ૭ ટીપાં ખાંડ સાથ ખાય.

સ્ત્રીના પેટમાંની છોડ નિકળે.

૧-સ્ત્રીના પેટમાંનો છોડ નીકળે-વાંસલોચન, ઉપલેટ, છડ, સંભાળે લેવું. તેમાંથી ના તોલો ૭) દીન લેવું.

૨-સ્ત્રીના પેટમાં છોડ હાય તે પડે-અકેક તોલો કાળા તલ, સંકેદ તલ પાણીમાં ઉકાળીને ૭ દીવસ પીવા.

સ્ત્રીની પેટમાંની છોડ-સ્ત્રીના ગર્ભ સુકાઈ જાય=છોડ બાજે.

૩-સ્ત્રીએનો ગર્ભ સુકાઈ જાય તેને 'છોડ બાજે' એમ કહે છે. સુકાયેલો છોડ કવચીત ઘણે વખતે પાછો ખીજે છે. પેટ મોટું થાય છે. રળી, છોડ પાછો સુકાય, એવી દાવત હોય ત્યારે ઉપાય એકજ છે જે બિદર કાતીનો ૨ ઝ) તો. પીએ. સવારે સાજા પીઆ કરે તો છોડ પીગળી જાય.

ગર્ભ સ્ત્રીને લોહી પડે.

૧-ગર્ભણી તથા સુરાવડીને લોહી પડે તો તલ, જવ, અને સાકરનું સંભાળે ચૂરણ કરી મધમાં ખવાડવું.

સ્રી હમેશવાળીને પેટમાં દુખાવો,

૧-હમેશવાળી સ્રીને પેટમાં દુખાવો થાય તો ટુરીઆનું દુધ ૧ પાણી સાથે વાટીને ખવાડે. દુધ ન મસે તો કુંવર બસીને પીવાડે.

સ્રીનું દુધ તપાસવાની રીત.

૧-પાણીથી બરેલાં મલાસમાં સ્રીના દુધનું ટીપું પાણીની ઉપર રહે તે દુધ વાપુથી ખરાબ બન્યું સમજવું. દુધનો રંગ પીળાશ પર હોય તો પીતવાળું બન્યું. દુધનું ટીપું પાણીની નીચે નેસે તો કમ-ત્રાણ બન્યું.

સ્રીના ધાનના દરદો-છાતી પાકે.

૧-ઝોરતના ધાનની દરેક ઝળ મટે—હંદવાનીનું યુગ ૧ તો પાણીમાં બસીને ઢાલીએ લમાડે.

સ્રીની છાતી પાકે તે માટે હળદર અને લોદરને પાણીમાં વાટી લેપ આરવો. સમુદ્ર સોપના પાન છાતી પર બાંધવા. બુધના પાન લીમાં વાટી લેપડી મુકવી. હળદર અને પંતુરાના પાનની લેપડી મુકવી. પીપળાની છાલ જરા રોડીને ચૂરણ કરવું. તે ના તો ચૂરણ ના ફોર પાણીમાં નાખવું. લોખંડનો ટુંકડો લાલ ગરમ કરી તે પાણીમાં ભેળવો આવું કામેણું પાણી રોજ તાણુ મનાવી નેચાર પીવું.

૨+૩-સ્તનપાક—સ્રીની છાતી પાકે—ધાવણની ગાંઠ અંધાવ એ માટે—છંદ્રામણના યુગને પાણીમાં લસોને ઢાલીએ ચોપડે.

૪-સ્રીની છાતીની ભોતરી પાકે, રસી નીકળે અને વાસ મારે તો તે ઉપર અંછરની પોટીસ મુકવી. લીલાં અંછર ન ચમે તો મુકાં વાપરવાં.

૫-સ્રીના ધાન પર સોળે—પાસ પીપળાના પાનનાં વરાળોઆં ગરમ ગરમ બાંધે. વરાળોઉ થંડુ પડે ને બીજું તરત મુકે.

સ્રીના ધાનમાં દરદો-દુધ-કમી થાય.

૧-સ્રીના ધાનમાં દુધ ઉણટું બન્યું—તેને કમી કરવાનો મલાજ નાંચ મુજબ—ફસ મુકાવવી અથવા લાખ, બોમ્બસીમાં વાટીને ધાનપર લેપ આરવાથી દુધ કમી થશે.

૨-સરેઠ છડ' ખાવામાં થાણું આપવું અને સરઠમાં મેળવીને તેનો થાનપર લેપ કરવાથી દુધ કમી થશે.

૩-મસુરની દાળ પાણી સાથે પકાવી તેમાં સરઠ નાખી બીને ખવાડવું અને તેજ દાળ થાન ચોપડવાથી દુધ કમી થશે.

૪-ઈસપગુળનો માવો થાન ઉપર મુકવાથી દુધ કમી થાય છે.

૫-સેતાળના પાતરાં ખોરાકમાં નાખી ખવાડવાં, તે પાતરાં જાતીએ બાંધવાથી દુધની આવક ઓછી થાય છે.

થાનમાં દુધ બંધાય.

૧-દુધની માઠ ઓરતના થાનમાં બંધાય ત્યારે થાનપર સેક કરી દુધ પાતણું કરતું અથવા ગરમ પાણી અને સરઠ રગરની ઢાંચળીમાં અથવા કૂકામાં ભરી જાતી ઉપર રાખવો અથવા વાલની દાળના આટામાં જરા ઘી નાખી, સરઠ સાથે લેપડા કરી, ગરમ ગરમ લેપડી જાતીપર મુકવી. જરીર સરદીવાણુ હોય તો અજમેા પાણી સાથે મેળવી, પોતીસ કરી જાતી ઉપર મુકવા.

૨-દુધ પાતણું થાય ત્યારે દુધ બંધવાની શીશીથી દુધ બેંચવું. અથવા એક બાટલીમાં ગરમ પાણી નાખી તે પાણી બહાર કાઢી નાંખવું. પછી થાનની બોતરી તે બાટલીના મોઢામાં દાખવી; તેથી દુધ બાટલીમાં નીકળી આવશે.

૩-બીની જાતીમાં દુધ બંધાત્ર જન ત્યારે મસુરની દાળ પકાવી તેમાં સરઠ મેળવી સ્તન ઉપર લેપ કરે.

૪-સીતાપના પાન વાટી લેપ કરે.

૫-વાલની દાળ વાટી તેમાં જન ઘી અને સરઠ નાખી જાતીએ લેપ કરે.

૬-ધંતુરાના પાન; ઇંદ્રવરણના મૂળ વાટી તેનો બડો લેપ કરી થાનપર બાંધે, નવસારના પોતાં થાનપર મુકવાં.

૭-લોખાના પાન બારીને થાનપર મુકવા.

૮-જોડીમધ અને સોંધવ બંને વાલ ઘીમાં રોજ ખાવો.

૯-સ્તન રોગ—બીની જાતી પાન બોંબે આવે ત્યારે હળપર અને લોધરનો લેપ મારવો અથવા હળપર અને કુંવારાના રસનો લેપ મારવો.

૧૦ બીના થાનમાં દુધ બંધાય=નવસારના પાણીના પોતા મુકવાથી માઠા છુટી પડે છે.

દુધનો ખોરાક.

૧-દુધ સવાર દોહણ હોય તેના કરતાં સાંજે દોહણ દુધ, ક્ષતક્રિય સિત કર છે' કારણ કે બાળ્યવર દીવસમાં ફરે હરે ચુરખનો તડકો મેળવે તેથી તનદરસતી સારી હોય.

દુધ ગમે તેવું હોય પણ (૧) કલાકમાં તેમાં જગાડો થર થાય

૧૮ ઘડી ટકી શકે-૧૧ કલાકની ૧ ઘડી

દુધથી શરીરમાં ચરબી વધે.

૨-દુધ પાવાની રીત ને કરતાં દુધ પાવે વાળે તેથી (૧) શરમાં ૦૧ શર પાણી નાખી, જલકે દુધાળી ૦૧ શર પાવે, પાવે વાળે

૩-દુધ પાવાથી લેખ, પાવા થાય તેથી દુધમાં મુંડ ઉકાળીને પીવું.

૪-સિધવખાર સીવાય દરેક ખાર દુધને જગાડે છે,

૫-આમળા સીવાય દરેક ખાટા પદાર્થ દુધને જગાડે છે.

૬-દુધ સાથે ખાંડ મેળવવાથી દુધ જળાદી પડે,

૭-દુધ સાથે દારૂ પીવાય તો પિત્ત વિકાર થાય.

૮-દુધ સાથે ચીમકા ખાવાથી કોલેરા થાય.

૯-દુધ સાથે માછલી બનડુક ખાય તો મહેદ કાઢ થાય.

૧૦-દુધના દુશ્મન, મગ, મુળા, કાંદા લસણ, રામ, સરસીજી મદીરા, માછલી માંઘસ. આ ચીજો દુધ સાથે ખાવું ખાવાથી ચામડીના રોગ થાય.

૧૧-દુધ પીવા પછી તરત પાણી વાળું પીવાય તો જગાડો થાય

સીનું ધાવાયું જગાડે.

સીનું દુધ ખમંડે ત્યારે મારીતા (ઉપલસરી), કાળીપાટ, દેવદાર, કરીઆતું, મોરવેલ, કડુ, ગજા, મુંડ, મોચ, ઇંદજવ, બ્રંભાત્રે લેવું તેના ૪) તોલા ચુરણ ૧) શર પાણીમાં ઉકાળી, ૦૧ શર રાખી, તેમાંથી બે વાર રોજ પીવું.

પ્રદર-ધ્રુવણીજ-સીને પાણી પડે.

૧=મર્ચના કોળને મટાડે-પ્રદર (ધ્રુવણીજ) રોગ મટે લાલ પાણી નીકળે તે મટે-૭૧, સાકર ચંબાચી મેળવી તેમાંથી ૦૧ અથવા એક તોલા ચાખતે ધુનમાં પીવાથી ઉપલા દરદો મટે છે.

૨=શ્રીઓને પાણી વતય ત્યારે નાગ દેશર જે આખું બાંધે જાન સાથે ખાતું જાસ અને બાત જમવામાં લેવું.

૩=શ્રી પાણી પડે તે માટે--વા તોલો કંડીની કાચા માટીની રોળ ૩ વાર ખાલી.

૪=ધઉંનું દુધ--શ્રીઓને ધાતુ વતય, પાણી પડે અને દરવાન વતય તે માટે ખાવામાં ઉપયોગી છે.

૫=પ્રદર-પ્રમેદ મટે--ભોંદાદળું અથવા વિદારી કણના ગરમે નકલી તે બુકાને દોદલાના રમતા ના) પડે આપવા. એનું ચુરણ તોલો વાર) વાર ખાતું.

૬=લોદીરા=રક્ત પ્રદર, વળુ દીવસમાં મટે--દમચી જે મેંધાને ત્યાં મળે છે તે જેઆની બાર સાકર સાથે રોળ જે વાર) વાર) પાણી સાથે ખાલી.

૭=પ્રદર મટે=પકવેલી ધાબણ વા તો ખાવામાં અપાવ છે.

૮=શ્રીઓને પાણી ધોળું અથવા લાલ પડે તે માટે--કાકું વા તોલો સાકર વા તો આખાના ચુરણમાં પીવું.

૯=પ્રદર મટે=શ્રી પાણી પડતું અટકે--કેતલી ખાંદ થાય--નમરીના ઘરની માટી, મધ અથવા પાણી સાથે મેળવી ખવાડે.

૧૦=શ્રીને લોદી પળુ અટકે--ખાવાનું નાહું પાણીમ નાખા તે પાણીની પીચકાળી મારે.

૧૧=શ્રીને પાણી પડતું અટકે } આ દરેક માટે નીચેના પગની કળતર ભાગે } ઉપાય મળે છે. શ્રીઓને બસ દરેક કમના સુધરે.

માટે બદ્ધ ઉપયોગી છે, જે દવા ખાવામાં લેવી નહીં. સાંધવ ૧૫ તો ગુગળ ૩ તો. આ વસાણા છુંદી ગરમ કરવાં જાતી સાથે સુવડ, લોહર, માયા, ધાવરીના ફુલ, ખગત, દરેક પાંચ તોલો લેવા ચુરણને મેળવી ચુરણ બનાવે. વા તોલો ચુરણની ઝોળી મધ સાથે ખનાવે આ ઝોળી રમાં વિટાડીશુંપા ભાગમાં રાખવાથી શ્રીના અતેદ મુકાં કશકે દાખે આપે આ બધામ ઘણા અકસીર ઝોળી નાખે. બદ્ધ ૧૫.

૧૨=૧૩=શ્રીઓને સફેદ પાણી છુપા ભાગમાં નીકળે જે તેના કારણે જે છે જે શંકીરનું લોહી ઝાણું થાય. ત્યારે અથવા પીચકાળ વિનાની શ્રીઓમાંથી રહેતી હોય તેને લાગુ પડે છે નેના કમળે.

જો પાણી પડે તો ૧૦ મળે ૧૦ મળે ૧૦ મળે ૧૦ મળે ૧૦ મળે

૧૪=રસવંતી ચાર વાલ ચાખાના દુધમાં પીવું.

૧૫=સતાવરીનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૬=આસાપાલવની બાજના મળીઆનું ચુરણ દુધમાં પીવું.

૧૭=આસાપાલવની જાતના વા શેર ઉકાળામાં વા શેર દુધ નાખી, ફરી ઉકાળી, પાણી આળીને દુધ રહે તે પાવું.

૧૮=આમળાનું ચુરણ મધમાં ખાવું.

૧૯=કડવાનું ચુરણ સાકર સાથે ખાવું.

૨૦=તે નાજા નાગકેસર વા શેર જાસમાં વાટી પીવું.

૨૧=નુ પડના બારીક વેરેર ૧ તો અને સાકર ૧ તો જાનું ચુરણ કરી તેના ના પડાં કરી ચાખાના ધાવણ અને મધ સાથે નાજ ૩ પડેલા ખાવું.

૨૨=જિંદીમય વા તો સાકર તો ૧૦ ચાખાના ધાવણમાં પાવું.

૨૩=વાલ નાગકેસર, માખણ, અને સાકર ખાલી.

૨૪=લંચરના (ઉમેડા) ફળનું ચુરણ માખણ સાથે ખાવું.

૨૫=નારંગવન માસા ૧, ફટકડી માસા ૨) તે બે કાઢીઆમાં મુકી કાપાળ કરી પકવવું તે ચુરણ ૧) ચણીડીબાર સાકરમાં પાવું.

૨૬=પ્રદર=વેગ વડની લીલી જાત વા તો મધ સાથે નાજ અન્યમીટ હતું મધકે— } બે વાર ખાવી.

પ્રદર=ધુપાળી

૨૭=જંગલી પારવાની પીટ (અધાર) અને સાકરનું ચુરણ ચાખાના ધાવણ સાથે ખાવ તો ગભરાવંતી સ્ત્રીનું કંધિર આવ અંધ પડે.

૨૮=અગરન (મિંદુ=૪) ટીપા સાથે ખાક તો સ્ત્રીના હતુ સંબંધી સ્વ વિદારા, અને પ્રદર દૂર થાય.

અમરનાંદુ અનાવવાની પેરીત=કપુર, પેપરમીટના ફુલ, અજમાના ફુલ સંભાળે મેળવી તડકે મુકે તો એક રસ થાય (અજમાને પાણીમાં મેળવી પાણીથી ગાળે તે પાણી થઈ પડે ત્યારે અજમાનું તેલ પાણીની કપર તરી આવે, તે તેલ ચંદાથી ગંધાય તેને ફુલ કહે છે.

૨૯=સામલાનું ૩ સમગિહાવણ એટલે મધ્ય પ્રકારનું છે, આકરાનું ૩ બદ્ધન ગરમ છે. મુંજનો ૩ બદ્ધન થઈ છે.

સોમળતા ૩ ની ગાડી તકીઆ બની શકે છે. આ ૩ ની ગાડી બનાવી પેટ અને કમરપર બાંધેલી રાખે તો સ્ત્રીનું હૃદય હરદ થી નરમ પડે.

૩૦=લોહ ભસ્મ અને ગળેા સત્ત ચાતું ખાએ. બિચકમાં ફળ અને જાત.

૩૧=સસનના ફૂલ (Zincā sulphas) ૮ ઘડો બાર પાણી રાખે તો, એમાં કપડું બાંધેલી કાપામાં મુકે. ૫) મીનીટમાં કાઢી લેએ.

૩૨=તે કપડું ઘોળ ફરીથી લોસનમાં બોળી કાપામાં મુકે. આ પોટલી ઘણાવાર રહે તો કાપા સંકોચાત જાય.

૩૩=તાડળખતો બાજીતો મુળો રમ ૮) મામા તથા જેનિમખતું મુરખ ૧૦) મામા મધ સાથ ચાટે તો સચળો જનના પ્રદર રોગ મટે.

૩૪=તેફેદ માત્ર અટકે=આસવપાસાના પાન ૨) ટંકે ગાયના દૂધ ૧) મેરમાં ઉકાળે. સાથેમાગે બળે ને પીએ. અથવા સમુદ કળા અને સાકર પાણી સાથ ખાએ, અથવા ત્રીલીફળદર ૨, બાગ, અને જોગ ૧) બાગ, ખાય.

૩૫=લોહીવા મટે=વડની વડવજ, સાકર, દૂધ સાથે ખાય. અથવા તાડળખતો મુળ ખાંડ સાથ ખાએ, અથવા ગોરીચંદન ખાત સાથ ખાય.

૩૬=આરસપદાનના પથરનો બુકો ૨, વાત નેમાં જોતો રંગ આપી ઘી, સાકર સાથ રોજ એ વાર ખાએ તો ગાત પ્રદર (સાંધીવાને)ને કાયદો થાએ.

૩૭=અસાળીઓ ૩, વાત રોજ ખાએ, અથવા મેતો મુરખો ખાય.

૩૮=આંખના જાડનું મુરખ ખાએ, અથવા જાડના પાણીમાં પથારી પીએ તો સ્ત્રીઓના અટકાવમાં જતું લોહ જલ પડે.

૩૯=કમરાના જાડની જાડના કોકાળાની પીપાની પોતી [યુવતી] મા મારે.

૪૦=કમર કાકડી ૧) તોલો સાકર સાથે પાણીમાં ખોર બનાવી ખાએ.

૪૧=કોડી અને બીલીના પાન વાટી મધ સાથ ખાએ.

૪૨=જાંબુડી અથવા દાડમના જાડનો કોકાળો પીએ.

૪૩=આથમી જુદ પાણીમાં પલાળી સાકર સાથ પીએ.

૪૪-રૂચરતી ચોખાના ધોણુમાં પીએ.

૪૫-ભાંગ પીવામાં લીએ.

૪૬-ભમરીના ઘરતી માટી સાકર સાથે ખાય.

૪૭-ગાયફળ અને ફટકાની પીચકારી ચોનીમાં મારે.

૪૮-પાણી પડતું અટકે-જોડીમધ ખેચાની ભાર, કચ્છતરની અધાર

૫૧ રતી, ફટકડી ૫૫ રતી ચોખાના ધોણુમાં પીએ.

૪૯-નાગકેસર વા તો, મોરી જાસ ૧૭૧ તો, માં પીએ.

૫૦-ત્રીફળાનું ચુરણુ વા તો, રોજ સવારે ખાએ.

૫૧-રાજગરાની ભાજનો રસ નવટાંક ખાંડ અથોળ સાથે ખાય.

૫૨-સોમળાનું ફૂલ ઘીમાં તળીને ખાએ.

૫૩-કાક જંગાનું મૂળ અથવા, ક્યારાનું મૂળ ચોખાના ધુણુમાં પીવાથી સકેત અને પીળા રંગનો પ્રદર મટે.

૫૪-પલુકળી=સ્ત્રીઓના દરદ માટે, અને પ્રદર માટે એક ફદરતી પ્રલાજ ચાકસ છે, સ્ત્રીઓની પેટટ દવા તરીકે ફદરતે એને પેદા કરી છે.

લીલા પાનનો રસ ૫૭ તો. પીવે અથવા પલુકળી સુડી ૪૭ તો, ત્રીફળાં ૪૭ તો, એનું ચુરણુ વા તો સવાર સાંજ સકેરના પાણી સાથે ખાએ.

૫૫-ઝંદરતી લીડી ૧૭ ટાંકે ઝેનું, દુધ વા શેર સાથે પીએ. તો લોહીતા દૂર થાય.

૫૬-કડાની જાલ, લોહભરમ સાથે વાપડવાથી અજ્ય પાયડો છે. (કડુ જાડના બીને અંદર જત કહે છે.)

૫૭-અવળના કાળસા દુધ સાથે પીએ.

૫૮-એસની દાખી ખાણુના સોઝાંની જાણનું ચુરણુ દરવાજુ રૂમાં સપેટી ધાનો દીવા સળગારી કાળજા પાડે તે કાળજા આંખે આંજે તો લોહીતા બંધ થાય.

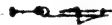
૫૯-કંસડીનું મૂળ ગાયના દૂધમાં ઘસી પીવું.

૬૦-ગળાનું ચુરણુ મધ સાથે ખાવું.

૬૧-પકરીની લીડી ૨૭ ટાંકે લોહર ૨૭ ટાંકે, સાકર ૨૭ ટાંકે એનો લેપ ચેત્તીઆંક પર લગાડે.

૬૨-મરઘીના ઘડાંના કોઝાંતે (એવસાં) અને જોડીમધને આદના રસની ૭) ભાવના આપે તેનું ચુરણુ ખાએ.

- ૬૩-સાદોડીનું મુળ સારી ધાત્રી સાથે આવે.
 ૬૪-અગ્નિમાં અગ્નિ લાદરનું ચુરણ મધ સાથે આવે.
 ૬૫-આમળાનો રસ અગ્નિમાં સોડેર આવે.
 ૬૬-આમળાનું ચુરણ કાળાં સાર્ય આવે.
 ૬૭-કેટરાનું મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ.
 ૬૮-કિમરના કુળનું ચુરણ મધ સાથે આવે.
 ૬૯-દેડ ઉમરના કુળનું કાળાં રંગ. તે. સાદર ૧ ગુલેબ મધ ૧ ગુલેબ તેના ૪ ગુલેબ બારના લાડ કરે. ૧) લાડના ૩ બાગ કરી રોજ ૩) વાર આવે. સર્વ પ્રકરના પદર લખ.
 ૭૦-સાલમ મીસરી, ધાળી મુસરી, સનાવરી અર્થ ૩) મામા ચુરણ વાદના રોજ કુધમાં સોડેર સાથે ઉકાળી રોજ ૩) વાર આવે.
 ૭૧-કી-કેવા-ગેલી પુનઃ થાય છે. ગળપતિને કાળાં વડ વાદલો છે. ગેના પાક, ચુરણ અને દાદવા, સ્ત્રી પ્રદર રોગમાં લાડ છે.
 ૭૨-ગોખડના છોડ, કાળ આવે ત્યારે તરત લેવાં તેના ચુરણને લીલા ગોખડના પત્ર આવે. પુ. તે. ચુરણ કુધમાં રોજ પીએ તે પ્રદરની નામ નીસાન રહે નહીં; ગળ, બુધી, મરનાદ વધ; રેતી પથરી પીગળે.

પેનમા શુળ, પવન, વાયુ, વ્યાધી.

- ગકરંત્રી લીડી ૧૬ બાગ, સિંધવ ૪ બાગ, વડ નગરી મીઠું ૪ બાગ, દાડ દસદર ૪ બાગનું ચુરણ ૦ તે. આવું.
 અગ્નિમાં અકલો ૦ તે. આવે, સાથે સુંક, સિંધવ અને ઈંડી લીએ તે ગુણુ ઘણું વધે,
 ગોળ અને સુંક સંભાળે ૦ તે. આવે. પીપલાની કપડ, અને સંચલ સંભાળે ૦ તે. આવે. ગોમૂત કપડાથી ૨૦) વાર બાળે અને દવા તરીકે ૧) ચમચી પીએ. તે પેનના ઘણા દરોડ સાફ કરે.
 ખાધા પછી પેનમાં પવન, અને કુખમાં માથ તે માટે ખારાક સાથે આદુના અચાર આવે. અથવા ૧) તે. આદુના રસ ભોજન લેવાની ૦૮ કલાક આગળથી પીએ. અથવા આદુના મુરબો આવે.
 (આદુને નરમ કરવું હોય તે ગોખાડની બાજમાં બાફ, પછી ગોખે, અને સરખામાં નાખી મુરબો બનાવે.

પેત મોઢું સાથે તેા જવખાર અને સાંજખારના લેપ પેતપર કરે. પેતમાં રાગ માટે દારૂડીના બી બે આની ગાર સિંધવ ૦) ન ભાર પાણી સાથ રોજ ૩) વાર પીએ.

૨૬૬-શીની પાણી પડ-ધોળી પ્રદર ધાત જાય.

૭૩-અરદુસો, અથવા સતાવરી, અથવા ગળોતો રસ ૧) તેા ૦ મધ સાથ રોજ ૧) વાર પીએ.

૭૪-જેડીમધ ૧) તેા. તાજગળ (આખાઈની ભાજ) તેા રસ ૧) તેા ૦ રોજ પીએ.

૭૫ દાબડાનું મુળ ના તેા ૦ આખાના ધોણમાં રોજ ૧) વાર ૭) દીન પાડે.

૭૬-આમળા રા તેા પાણી ના ફેર સાથ ભેળવે, સતરે મધ સાથ રોજ ૧) વાર પીએ.

૭૭-આસાપાળાની છાલ, ફેરવાની કપાસના ફુલ, તંદળાવના મુળ, આમળા, રસવાની, સંભાગે ચુરણ બનાવ. ના તેા. ચુરણ આખાના ધુલમાં રોજ ૩) વાર ૭) દીન પીએ.

૭૮-આસાપાળા (Suraca Indica) મુળનો અરક અથવા તેનું શનપટ અથવા ઉકાળો, પેવાયી પાણી પડનું અટક અને શીના ધણા ખાસ દરેકો મટે.

૭૯-આનાવ પાલવની છાલ, નમ્મા નમના કપાસનું મુળ, દાકે દરેકનું જાનફૂ, દાબડાનું મુળ દરેક ૧) તેા ૦ આખાના ધોણ ખાર નાલામાં મધ બીનલી રામે, ૨) તેા ૦ પાણી. દોવસમાં ૩) વાર વાર પીએ. ૪) દીનમાં લોદીયા=(સામરોગ) બી મટે.

૮૦-અન્નપાટ પલાવ, ખાસ લીલીઅન ગાદાળી, વાંદરા વડાળ ખીસ દેગ મુંગા.)

૮૧-વચ્ચુની પટને કોલસાના કંચાર પર ગરમ કંઈ લાલ ચાલ કંઈ તેને ગોમુત્રમાં ભેળકાવે, આ મુળ (૧૦૦) વાર કંઈ. જેથી ચુરણ બેર ન થતી વચે, અનુ ચુરણ ૧ લાલ અને લાકડીઆ પાયાણુ દેવ ૨) લાલ, ખાંડ સાથ રોજ બે વાર ખાએ. પાણી પડનું અટકે.

૮૨-ત્રણ મુળ ના તેા ૦ દૂધ સાથ ઉકાળે, સાકર નાખી રોજ બે વાર ૧) માસ સુધી પીએ,

૯૨-સીમલા ફુલનું સાક ઘીમાં વધારી રોજ ખાનું.

૯૩-રક્ત પ્રદર મટે—માયાં ૪) ઊં, પડવાસ, ધાવડીના ફુલ લોધર, રસવંતી, વાંસ કપુર દરેક બે વાલનું ચુરણ બે આની બાર રોજ ૨ વાર લીએ, પ્રદરનું જોર અનિયમ હોય તો બંને કલાકે ચોખાના ધુણુમાં લીએ.

૯૪-ફળવલી ફટકી ૧] વાલ ખનાસાના પાણી સાથે રોજ ૨) વાર ૭ દીન આપવી.

૯૫-માયાં, કાંઈ, મેડી, ફટકડી સુનાગરૂ એની પાનલી પાનીમાં મુકે. મોરના પીંજાની બસમ વા વાલ મુખડના ઘસાડામાં રોજ બે વાર ખાય.

૯૬-રાંચ સુતીવળાએ ચાલનાં ચાલનાં ઘી પીને તો તરતનો રક્ત પ્રદર મટે. ઉપરથી પાણી પીવું નહીં.

૯૭-કેવડાની મૂળીના રસમાં સાકર નાખી પીએ.

૯૮-કેમરડાનું મુળ ઘસી સાથે પીએ.

૯૯-મોતસરીની અંતર જાત વા તો. પાણી સાથે ઘસી પીએ.

૯૧-આસોપાગવરી અંતર જાત વા તો. ચોખાના ધુણુમાં રોજ બે વાર પીએ.

૯૨-ગુલપાસ લાલરંગની (ખીજનદી)ના પાન ૭ તો રસ અને ફટકડી ૧, વાલ સાકર સાથે રોજ ૩, વાર ખાએ.

૯૩-લાલગ્નસવનના ફુલ અને શાકર સંભાળે મેળવે. અંદર ખાનું લીંબુ ૧, નીચંગ. ગુલકણુની માફક એ બગડે નહીં. એમાંથી વા તો. રોજ ૩, વાર ખાય,

૯૪-રક્ત પ્રદર, કાળી મટોડી વા તો. દુધમાં મસળે, ગાંધે અડે પીએ.

૯૫-ભોંડી વેલના પાન ૨, તો. ચોખાના ઓસામનમાં વાડી પીએ.

૯૬-વેન અને રક્ત પ્રદર મટેવાળો, દસમૂળ સંભાળે ૧, તો. પાણીમાં પીએ.

૯૭-તાંદળખનું મુળ ૧, તો. દુધમાં વાડી સાકર સાથે પીએ.

૯૮-મોરડીની લાખ વા તો. ઘીમાં તળે તેનું ચુરણ કરી દુધ સાથે પીએ.

૯૯-આમળાના ખી ૧, તો. ચોખાના ઓસામનમાં પીએ.

શ્રીના ગર્ભને નુકસાન લાગે.

૧=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૨=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૩=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૪=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૫=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૬=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૭=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૮=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૯=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૧૦=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા.

શ્રીને ગર્ભને જોઈએ લાગે

૧=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૨=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૩=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૪=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૫=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૬=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૭=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૮=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૯=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા. ૧૦=ગર્ભને નુકસાન લાગે તેથી જોઈએ તેવા યોગ્ય ઉપાય લેવા.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—દમણ સુધરે.

૧=દમણ સુધરે—સાધવ ત્રણ તોડા, યુગલ ૩ તોડા, ખુદી ઠીકરે ઉપર ગરમ કરીને પછી લેવા, લોધર, માખા, ધાવરીના ફૂલ ખાવજી, દરેક ૫ તોડા મેળવી જા તોડા ચુરણ મધ રાશિ આપ. ૨=“પીપળાના ઝાંડને પુંડવાથી પૂત પેદા થાય છે. આ ઝાંડ રોપવામાં જાડુ પુત છે, અને દાપવામાં દાપ (પાપ) છે.”

આ માખા જાડુ અલંકારી છે. અંદરની મતલબ જુદી છે, અને સાધારણ માણસોને સમજવામાં આવતી મતલબ જુદી છે. પુંડવું એટલે હાથ વેગીને, આખા નાળીયેર અટાવીને પુવત કરવાની મતલબ નથી, પણ એ જાડુ જાડુ ઉપયોગી છે. માટે તે નરદ માનની નગરે વેંતું, તેનો નાશ ન કરવો, પણ તેની પક્કી કરવા જ્યાં જાડુ રોપવામાં પુત અને વગર અથે દાપવામાં પાપ ગણાય છે.

મરદને શકતી આપવા અને વીચ વધારવા માટે તેમજ સ્ત્રીઓને પાણી જનું સ્વદેહવચ્ચ અને ગર્ભસ્થાનની પ્રીમીટીએ સ્વધારવા માટે

એ જાડ બહુજી ઉપાસી છે. દેવા નરીકે મરી દેમશા
વાપરે તો સતાન ચવાની આશા છે.

આમડીના દરદો મટે-ગર્ભ સ્થાનના દરદો દરે મટે-મગજ
રાત રહે—પીપળાની, જામ ૧ તોલો, પાણી ૦૧ શેરમા એક રાત
ખોળી રામે તે પાણી ખાળીને રાત્રસરે પૂણ્યા દીપ્ત સુધી એ

પીપળાની પેપડીઓ પાકે તે પછીએ પૂણ્યા ખાવ છે. અને તે
ખાધા પછી છંડા મૂકે છે, એટલે પ્રગ્ન હિપ-ન કરવાવા રાક્ષી
એમાં વધુ છે.

પ્રદર રોગ મટે-ગર્ભ સ્થાનના રોગ મટે-કમરનો દુખવા મટે-
શરીરે તાકાતના આરિ—પીપળાની પાકેલી પેપડીને જાવામાં સુકવી
ચુરણ બનાવે. ૧ તોલો ચુરણ, ૧ તોલો મધ અથવા સરખતમાં
મેળવી પાકા બનાવે. ૧) તે પાક ખાવા ગર્ભવાલી અને
આપી શકાય.

૩=ગર્ભસ્થાનના દરદો દરે થાયે—શરીરે રાક્ષી આવે—પીપ-
ળાના ઝીણા પાકા (કેતા પાત્રાં) ને કટકા કરી પાણીમાં
બાફે. સાકર અને પાણીની આસણી બનાવે, તે આસણીમાં બાફેલા
પાન નાખી મૂરખેસો બનાવે, તે મૂરખેસો ખાવાથી બહુજી રાક્ષી
આવે. બગલરમ, ગજવડલરમ, સોનાના વરખ કરતાં વિશેષ ચુકુ
એમાં છે. પેપડીનું (ફળનું) ચુરણ કરીને પણ ખવાય.

મરદને રાક્ષી વધે—પીપળાના છાંયનું તેલ બનાવી ૩ દીપાં
(૧ વાલ) ખાવના પાન પર લગાડી રોજ ખાયે.

૪=ગર્ભસ્થાન સુધરે—આમડીના માથે આવી ગયા પછી તો તેણે
આસંધ દુધમાં ઉઘાળી રોજ પીએ.

૫=ગર્ભસ્થાન સુધરે—આમડીના જાડ ઉપરનો તરિક, ઉગળી
ગાયના દૂધ સાથે ખાવ તો ગર્ભસ્થાનની આમી દુર થાય.

૬=ગર્ભસ્થાનને કષ્ટદોષ કરે—રત્ન આર્યા પછી એણે દાસકાનું
મુળ પાણીમાં ચરેલી ૭ દીપાં પીવું.

૭=ગર્ભપાન થયા કરે તો પડીમધ, મધમાળા, રસ, વસતમાળા
અંકક તોલો મેળવીને ૬૦ પડીકાં કરી રાજનાં બે પડીકાં ખાવે. ૬૦
દીપસ સુધી ખાય.

૮=ગર્ભસ્થાન કષ્ટદોષ—પ્રદર પીપળાના પીચનું ચુરણ ૧ તોલો
રત્ન કાળમાં લી ખાંડ સાથે ૫ દીપસ ખાવું.

૯=ગર્ભપાતના અટકાવ થાય—ફેરઆની માળા સ્ત્રીને ગળે પહે-
રાવી રાખે તો ગર્ભપાટ થયા કરતો હોય તે અટકે.

૧૦=ગર્ભધારણ કરે—કાંઠા તલ ટાંક ૯), અજમો ટાંક ૬)
આ: ખંતેને તેલમાં તળી તેમાંથી ૨) ટાંક ફરેજ પ્રભાતે ખાય.

તે પુર થાયે તે પછી વરધારે ટાંક ૧૪) નાગકેસર ટાંક ૬)
એના ૧૪ પડીડાં કરે, ૭ દીવસ રોજ એ પડીકા ખાય. દસતાનના
ચાથે દીનથી દવા ખાતી સર કરે.

૧૧=ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગ કેસર, જરૂં દરેક ૦૧ તોલો ગાયના
ધી સાથે ૭ દીવસ ખાવું.

૧૨=ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગ કેસરનું ૦૧ તોલો ચુરણ ધી સાથે
રજસવાળાના ચાથે દીવસથી દીવસ ૩ સુધી ખાય. બોળન
દુધ ભાતનું લેવું.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—નાગકેસર, ખરાસ, મસતકી, સાફેર સંભાગે
લઈ તેનું ૦૧ તોલો ચુરણ રજસવાળાના ચાથા દીવસથી રોજ
એક વાર ખાવું.

૧૩=યુગળની ગોટી છુપા ભાગમાં મુકવાથી બહુ ફાયદો છે.
(જુઓ પ્રદર)

ગર્ભપાત થાય નહીં—સેફલા જવનો બુકો, તલ, સાફેર સંભાગે
મેળવી ૧ તોલો વજન, ગર્ભવાળી સ્ત્રી રોજ ખાય તો ગર્ભપાત
થવાની ધારતી રહે નહીં.

૧૪=ગર્ભને મદદ કરનાર—આંખને તેજ આપનાર—પુત્ર જીવક
વ્રદ્ય. ઝંઝોરીઆ જેવું થાય છે. એના ફળના ફળીઆની માળા, જેનો
દીકરો જીવતો ન હોય તે સ્ત્રી પહેરે છે. ખનારસમાં એ રીવાજ છે.
એનાં પાતરાં આસોપાલવને મળતાં છે. એનું ઝાડ પુતામાં પેસવાના
વાડામાં છે. ખીજું મુંબઈમાં રાણીના બાગમાં છે.

૧૫=ગર્ભસ્થાન સુધરે—ખીજેરાનું મુળ ૦૧ તોલો દૂધમાં ઉકાળી
તેમાં ધી નાખી રજસવાળાના ૩ દીવસ સુધી પીવું.

૧૬=ગર્ભસ્થાન સુધરે—કાથો અને વનયજ્ઞ દરેક એઆની ભાર
(૫ વાલ) મેળવીને દસ્તાન દેખાય તે દીવસથી ૪ દીન સુધી
રોજ ૧ વાર ખાવું.

૧૭=ખાળકો જતદી બોલે—ખાળકના ધણા રોગ મટે—પુરૂષને
તાંદાત મળે—ગર્ભસ્થાનના ધણા દરદો સુધરે—ખીપળાના ફળ

(પેંપડી) ખાવાથી ઘણાજ કાયદો થાય છે. એનો પાક અથવા પેંડા ખનાવી ખવાય છે.

૧૮=ગર્ભસ્થાનને કાયદો કરે—કૃષ નક્ષત્રને દીને વાંદાંતો પંચાંગ (કળા, કૃત, પાતરાં, મુળ વગેરે) લાવી રાખવા. તેમના ૧ અથવા બે તોડા પંચાંગ દુધમાં ઉકાળી સ્ત્રીને પાએ તો તેના ગર્ભસ્થાનને કાયદો થાય છે.

૧૯=ગર્ભસ્થાનને કાયદો કરે—કૃષ નક્ષત્રમાં ભોરડી નદી આમ-લીપરનો, તેમજ આંખા પરનો વાદો લાવી કાળી ગાયના દુધમાં ૧ તોડો સ્ત્રીને આપેા દોય તો તેણીનું ગર્ભસ્થાન સુધરે.

૨૦=ગર્ભસ્થાન સુધરે—સરખાના મુળ, પાંતરાં, ડાઘ વગેરે એકત્રે આંખા છોડ રવિરાત્રે લાયદો. તેનો બા તોડો એક વરણી ગાયના નવટાક દુધમાં મેળવવું. ૧ કન્યાને દાથે મરદન કરાવું. તે નવટાક દુધ રતુ કાગમાં વંચા સ્ત્રીને ખવાડવું. ગર્ભસ્થાનની કાંઈક ખાતી દુર થાય છે. ભોરકમાં ખીર, ખાંડ, ચાખા, મગ, મીઠા આદાર આપવો.

ગર્ભસ્થાનને કાયદો થાય—વડના જાડ ઉપરના વાંદાંતો રમ ૧) તેનો રસ માથે આપ્યા પછી ચાથે દોવસથી ૩) ત્રીન સુધી પાવો.

ગર્ભસ્થાન સુધરે—વારીઓ પીટ પાપડો એ કામ માટે વપરાય છે.

૨૧=ગર્ભસ્થાન સુધરે—પીનપાપડો=(પત્તાય પાપડો) એક દાઢીમાં મુટ્રી કપડાંકે કરે અને તેની ભજમ ખનાવે. ૧) વાત ભજમ આખાના ધોળમાં રોજ પીએ.

દરનાન ખંધ થયા પછી આ કાલાજ વળા દોવસ આપું રાખવો.

૨૨=ગર્ભસ્થાન સુધરે—જાંબ તોડો બા અથવા ૧) બા શેર પાણીમાં ૧) રાત ભીંગવી રાખવો. તેને બા શેર દુધમાં ઉકાળી પીવો, બા તોડો ગાયનું ઘી દુધમાં નાખવું. માથે આપ્યા પછી ચાથે દોવસથી એ પીવું.

૨૩=ગર્ભસ્થાન સુધરે—પકાવેલું સમુદ્રજી ભેંસના દુધમાં ઘસી, ગાયના ઘી સાથે ખાય, (સમુદ્રજી પકાવતા માટે: જુલેપા "સમુદ્રજી")

૨૪=ગર્ભસ્થાન સુધરે—સરમાઉ જાડના પાન ગર્ભ સ્થાનના ખાતી માટે વપરાય છે.

ગર્ભસ્થાનને દોષો દૂર થાય અને ગર્ભ રહેવાને બની શકે તે માટે ઉપાયો.

૨૫=દસ્તાનના દીવસો પુરા થયા પછી સાત દિવસ મુઠી કાંસડીનું મળે વા તો ૦ પાણીમાં ચાટી પીવું.

૨૬=ધોળા ફુલની લોચરીગણીનું મુળ વા તો ૦ દુધમાં પીવું.

૨૭=પીંગા ફુલવાળાં કાંટાસેળીઆના મુળ, ધાપડીના ફુલ, વડની દીસીઆનું ચુરણ રોજ બે વાર વા તો ૦ પીવું.

૨૮=પારસ પીપગાની મુળની છાંત અથવા તેના ફળ અને છદ્દ દુધ સાથે પીવું.

૨૯=ખાખરાનું ૧) પાન વાટી દુધ સાથે પીવું.

૩૦=૧) બીજોરાના સઘળા બી દુધ સાથ રોજ પીવાં.

૩૧=૧૦ મો, બોચરીગણીનું મુળ પીપર, નાગકેશર એનું ચુરણ વા તો ૦ ઘીમાં ચાટવું.

૩૨=સરપખાનું ચુરણ રોજ સવારે દુધમાં વા તો ૦ પીવું.

૩૩=પીપગાના મુળની છાંત વા તો ૦ દુધમાં પીવી.

સ્ત્રીનું ગર્ભસ્થાન સુધરે=સ્ત્રીને ગર્ભ રહે.

૩૪=ધાસીઆ પીતપાપટો ટાંક ૨૧ બાળી રાખ કરે, સાકર ૧૩, ટાંક નાખી ૧૦ પડીકાં કરે ૧. પડીકું રોજ સાત દીન સુધી ખાવું.

૩૫=ત્રિફળનું ચુરણ વા તો. દુધ સાથ રોજ ખાવું.

૩૬=સંખાવળી, અથવા મોરસીખાને રીતસર પુણ્ય રીતવારે લાવે તે બોદુધ સાથ ખાય.

૩૭=સક્કમ પાપટો અને ચીનીકપુર મધ, ગોળી બનાવી રતુકાળના સાદા દીવસ પછી ચીનીમાં મુકે.

૩૮=પીપગાની રાત્રી કુંપળ, ફટકડી, મજાડ, ચંભાગે ૩ ટાંક-લેરી, ગોળ ૩ ટાંક સાથ ગોળી બનાવે અને ચીનીમાં રાખે.

૩૯=સક્કમળા નામની ત્રણસપ્તીનું મુળ, સ્ત્રી ગળે આધે.

૪૦=દસ્તાનના ૪, દીવસ પછી ૧ બીજોરાના નેદલાં બી નીકળે નેટલા પીએ. દસ્તાન ૪, દીવસ પછી સ્ત્રી દસ્તાન કરી રોજ ૧ વાર ૪, દીન પીએ.

૪૧=આસંધના શિદાળાવે ફરી દુધ સાથ ગ્રહાળી પીએ.

૪૨=પારસ પીપગાના બી અને છદ્દ વા તો. વાંસી પાણી સાથ રતુકાળે લીએ.

૪૩-મીડીકુમ્મીનું મળ અને કાકાના ગરબ (કાકાનો માવો) દુધમાં મેળવી પીએ.

૪૪-ધોળો ભાંગદંગણીનું મળ દુધમાં ઘસી પીએ.

૪૫-રજસવળા થયા પછી પડતી વડવા સ્ત્રી થી સાથ ખાય.

૪૬-નાગાસર અને થી સંભાગે વા તો. ખાય.

૪૭-રીતસર નોતરીઆ પછી આતવારે સરખાનું પંચાગ કાઢે એકવાળી ગાયના દૂધમાં તે ટાંકે નવ, કન્યાને હાથે ઘુંટાને, રતુ સમય રોગ સ્ત્રી ખાય, ઉપરથી ખીર, ખાંડ, થી, ચાખા, મગ મિલ્કવાર આપે.

૪૮-રતુકાળમાં કાંકડાની, મુળ પાણીમાં ઘસી પીએ.

૪૯-પારસીપળાના બી થી, ખાંડ સાથે રતુકાને લીએ.

૫૦-કજુતરની અઘાડ માસા ૨, ચોખાના ધાવણમાં લીએ.

૫૧=ખાખરાના બીની રાખ ૧] વાલ ચોખાના ધુવનમાં રતુને
૪) દીન આકા દોષ ને ખવાડે નો ગભી ગરર રહે. દવા ખાધા પછી સાચુ ચોખાની કાંછ પીએ

૫૨=સાત કારણથી ગભી રહેતો નથી તેના કલાગ્ને-કમળમાં પાણી ભરાયલું હોય. તેની પીછાણુ એ છે જે સાખત થયા પછી સ્ત્રીનું માથું દુખે. તે માટે કપાસીઆના મીઠાને ચોખાનો ધાવણમાં ચાદી ૨) ગોળા બનાવે દરતાન કેખામા પછી ૪ થી દોઢસે ૧) ગોળા બોલીમા એક પહોર રાખે, તે કાદીનાખી બીજી ગોળા એ પહોર રાખે; તે કાદી નાખી બીજી એ પહોર રાખે; તે કાદી નાખી ૩) છે ત્રણ પોહાર રાખે. આ મુજબ ૩) દીન કરે. ૪ થી દીનથી સાતમાં દીન સુધી પુરે સંગ કરવો નહીં.

૫૩-બીજુ કારણુ-કમળમાં વાચુ ભરવેલા હોય તેની પીછાણુ એ જે સાખત થયા પછી સ્ત્રીને દાહ ખળે. કલાગ્ને માટે વેદધારાનું ચુરણુ ટાંકે ૪) ગાયન થી રાા ટાંકે એની ગોળા ૨ બનાવે. ઉપર લખવા મુજબ વાપડે.

૫૪-ચોણુ કારણુ કમળમાં માગિસ વધે, તેની પીછાણુ એજે સાખત થયા પછી સ્ત્રીની કમર દુખે. કલાગ્ને માટે છરપન ટાંકે ૩) અને હાથીના નખ ટાંકે ૪) બાળા રાખ કરે તે રાખ આ બંનેને સંરેસીઆ તેલ સાથે મેળવી ગોળા ૩) બનાવે. અથવા વધારાનું છેડ ૧ ટાંકે. હાથીના નખ ૧ ટાંકે એની ગોળા ૩) ગોળા ૩ ઉપર લખવા પ્રમાણ વાપડે

૫૫-૪ થુ કારણ—કમળમાં ફીડ પડે. તેની પીછાણ એ જે સોળત થયા પછી સ્ત્રીના હૃદયમાં વેદના દેખાય. ઇલાજમાં સાફ, પાપડીઓ ખાર, ત્રિફળાં એનું પાણી કરતુ, તેમા ફતી પેત્ર બોળી ચોનીમાં ઉપર લખવા મુજબ મેળી (આમળાને પાટી લેપ કરવાથી બી ફાયદો થાય)

૫૬-૫ મુ કારણ—એજે કમળમા પિત દોષ, તેની પીછાણ એજે સોળત પછી સ્ત્રીની પીડી દુખે; ઇલાજ માટે ગોળા અને દીવાળનું જાડં એની ગોટી ખનાતી ઉપર લખવા મુજબ ચોનીમાં રાખે

૫૭-૬ કુ કારણ એ જે કમળમા સિત પીત દોષ તેની પીછાણ એ જે સોળત પછી સ્ત્રીનું આમુ અંગ દુખે; ઇલાજ તરીકે નયફલ, દાડમની જાત અંકક ટાંક, કરતુરી ૧૫ વાલ, પીપળી મૂળ ૧૫ ટાંક એની ૩૫ ગોળી ખનાવે. અથવા નયફળ, નવતંતરી, પીપળા દરેક ૧ ટકની ૩૫ ગોળી ખનાવે. ઉપર લખવા મુજબ વાપડે.

૫૮=ગર્ભ ન રહેવાનું સાતમું કારણ ખુત પ્રેત આદી=એની પીછાણમાં એ જે, સોળત થયા પછી ઉપર જાણાવરા છ આધી જુદા જુદા થાય છે, તેમાંનો એક ખી વ્યાપી ન જાણાય, એના ઉપાયમાં નાયાયણ બળિ વગેરે ઇલાજને લાભ શાંતી મેળવવી.

૫૯=ગર્ભ રહેવા માટે પુખ્ત નક્ષત્ર ઉપર ઘોળી રાસવતિનું મૂળ સ્ત્રીના ઘણી પાસે ઘુંટાવી બી સાથ ખાય.

૬૦=ચિકણા મૂળ ૬૦ માસા, જેડી મધ ૧૦ માસા, અજમો ૪) માસા સાકર ૮) તો. એક રંગવાળી ગાયના દુધમાં ઉકાળી પીવું. તે દીવસે અપવાસ રાખવે. બીજું કાંઈ ખાવું નહીં. બીજે દીવસ દુધ ભાત ખવ.

૬૧=સમુદ્રફળ ૦૫ તો. ગોડ ચંદન ૦૫ તો. સાકર ૧) તો. નાગર ૨) તો. એના પડીકાં આડ કરવાં, ૮) દીન સુંઠી રાજ ૧) ખાવું. ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૨=ગર્ભસ્થાન સુધારવા માટે આવળતા ગુંદર ખાંસ તે વાત ઘણી જાણીતી છે; જતાં ગુંદરને નીચે મુજબ પકડી વાપડે તે વિશેષ મુલ્ય થાય.

૧) નાગિએરને છીદ પાટી અંદર આવળતા ગુંદર ભરાય નેટલો ભરે. છીદ બંધ કરે, નાગિએરને કપડાંદ ફરી જાણામાં સળગાવે, પછી અંદરનું ફાપડં અને ગુંદરને બી સાકર સાથ મેળવી તેના ૭)

લાડું બનાવે, મસિક દરતાન ખંધ થયા પછી આ લાડું રોજ અંકેક ખાવો.

૬૩=મીંદળના બીજ ૦૧ તો. દુધ, સાકર, કેસર મેળવી ખાય. અથવા મીંદળના બીજ ૧) માસા અને ગોળ સાથે ગોળા બનાવી ગર્ભસ્થાનમાં મૂકે; તેથી હમલમાં ન્તર આવે, તેનું મોડું ખુલ્લું થાય અને ઝીણા જાંતુ નાશ પામે; અને ગર્ભ રહેવાની દરકત તે દૂર થાય. પુષ્ટ સ્ત્રીને ૭ દિન અને પાતલી સ્ત્રીને ૩) દિન આ ઇલાજ સ્વાસ્થી અસર થાય છે. જાંતુ મારવાનો ગુણ પારા (ધાતુ)માં છે, તે ગુણ મીંદળના બીજામાં પણ છે. એ બીજામાં જરા ઝેરુર છે ન્તે બીજાને આઠામાં મેળવી ગોળા કરે તે પાણીમાં નાખે તો પાણીની અંદરના માલ્સા સ્થંભી જાય. મીંદળમાં પારા (ધાતુ)નો ગુણ છે, તેથી મીંદળના પાનના રસનો લેપ માંથે લગાડે તો ૧૫ કલાકમાં જુ મરી જાય; અને એજ કારણથી મીંદળના લીલાં પાન અનાજના વાસણમાં નાખે તો અનાજને સરો લાગે નહીં અને પારા જે કામ કરે, જીવજાંતુ અથવા દોષ નહીં તે કામ મીંદળ કરે. એસને ૦૧ સેર મીંદળ ખવાડે તો ગર્ભ રહે.

૬૪=દસ્તાન ખંધ થયા પછી ૪) દિન સુધી રોજ ૧) વાર નાગકેસર ૬) માસા ખાય.

૬૫=કાંટા મળિએનો ઉકાળો સ્ત્રી રોજ બે વાર પીએ, ચાલુ પીએ તો દસ્તાન આવે અને સંતાન થાય.

૬૬=સરપંખા ધોળા દુલવાળા, અથવા રાતા ફુલવાળાનું પંચાગ રીતસર નોતરીને લાવે; જાયદામાં સુકવે, જરા તડકા લગાડી તેનું ચુરણ કરે, સંભાગે નાગ કેસર મેળવે. માસીક ધર્મના ૪) દિન પુરા થયા પછી ૦૧ તો. ચુરણ ઘી, સાકર સાથે રોજ બે વાર સ્ત્રી બુખે પેતે ૧૪ દિન ખાય. દવા લીધા પછી ૨) કલાક પાણી ન પીએ, ચણાનો મગજ નવટાંક ખાય. ૪) માસ સુધી આ ઇલાજ દર માસે ૧૪) દિન કરે. જેમ સ્ત્રી ઇલાજ કરે તેમ મરદ બી તે ઇલાજ કરે સરપંખાની દવા ખાધા પછી જીવ જીજરે છે તે પાણી પીવાથી વધારે જીજરે; પણ ચણાનું મગજ ખાવાંથી જીવ જીજરે નહીં એનો અર્ક બની શકે. બે તોલા સરપંખા અને ૨૦) તો. મુદ્ર સ્ત્રીરીત (અથવા છાંડી) માં મેળવે. એના ૩૦ થી ૬૦) દીપાં પાણી સાથે પીવાય. સરપંખાનું મળ ચાતી પછી મરચું ચાવે તો તીખાસ લાગે નહીં.

સ્ત્રીને ગર્ભપાત ન થાયે.

૧=માસ કોકેલીના ભુજાને કટકા ઘાળાં રંગના કુંપડામાં ખમ્બી સ્ત્રીની કમરે બાંધે તો ગર્ભપાત થતો અટકે આ પ્રયાગને "ભાદેસી" કહે છે. ગર્ભ રહે ત્યારથી આ પ્રયાગ ચાલુ કરવો; પ્રસવના પછી પણ નજીક આવે છેડી દેવો.

૨=સ્ત્રીને પેતમાં રતવા હોવાથી ધાવતી બાસકાને તે રતવા-આગ પડે અને મરી જાય આવે પ્રસવ પાંચથી કટોલીના કંદ ના બાથમાં ના તો પાણીમાં ધસી સ્ત્રી રોજ ૧) વાર ખીએ તો ગર્ભ મુખમાં સરે સારો થાય.

૩=ઉપદેસને લીધે અથવા ખીજા કારણે સ્ત્રીને ગર્ભ રહે તો નસી અને રહે છે તો થોડા મહીનામાં નિકળી પડે છે તેનો ઇલાજ-રાજ નામનું ગાયનાં જંતુ બાણવર હોય છે; તેનાં મુકલીયાં ૪) પાણી ના સેરમાં ૧) રાત બીજી રાતે સવારે તેને ચોળે, કપડાંમથિ ગાળે તેમાં સાકર નાખી રોજ ૧) ચાર ૩) માસ કુંપડાં પીએ તથા પેતમાંના રતવા અને ગરમી સારી થાય.

૪=ગભસ્ત્રાવ થતો હોય તો ગર્ભ રહે સાર પછી દર મહીને ૩) દીન તે સ્ત્રી રોજ જાનવરનાં લીડાંને ઉપયોગ ઉપર મુજબ કરે, ૫=કાંડકીનું મુળાંગ રીતસર નાતરીને લાવે, કુમારી સોને લાથે કાટેલાં મુતરનાં ૭ કરાથી તે મુજબ બાંધે, અને જો કમરે રાખે તો ગર્ભ પાત ન થાય.

૬=૫) તોર ત્રણ વારી મધ સાથે ખાય, ઉપરથી નીચ મુજબ ઉઠાળો પીએ. સાકર, કમળકદ વાળો સમાજે તો ૨) મધ ઉઠાળો ખનાવે.

૭=ધાવડીના કુચ અને સાકર તલા પાણી સાથે ખાય.

૮=તલ, આમન કમર કાંડી સાકર મધમાં ખાય.

૯=તલના પાનના રસ સાકર સાથે ખાય.

૧૦=સ્ત્રીનારે મુખ ગંધાયા પહેલાં મોગરાનાં મુળાં તેનારેકુ રીવારે મુખ ગંધાયા પહેલાં મુખ કાઢી લાવે, હુમાણની કુચ ખાય. સ્ત્રીની કમરે બાંધે, નવમે મહીને તે છોડે જ ન છોડે તો વખતસર પ્રસવ થાય નહી.

૧૨=કાળી મટાડીના પાનેરો પેન આદિ ગરમ પાન થતા અદ્ય.

અત્રી ગુણ પાન
ગરમ પાન અત્રી રસુઆવ થતા હોય અને મલ પાન થયાના
પરી-૨ હોવાય તો પાનેર કમળ કાકરીની દુધ સાથે સાથે પીર
લેવાથી પચાઈને વાતના પીડામાંથી રાજી થઈ જાય છે.

સુવા રોગ-સુવાવડીનાં રોગો.

૧=સુવાવડી થતા અત્રી રોગો : અટ=નાગરવેલના પાનની
આલેખનાની રોજ બે-બારાથીઆ દરે.

૨=સુવા રોગનાથી સ્ત્રીમાં પચીકેતર પડીના પીડા ગરમ
પાણીમાં ઉકાળી તે પાણીથી નહવાયે તે ઘણે કાયદો થાય છે.
સુવાવડી દરેક આયડીને આ પાણીથી નહવાડવાનો રોગજ આક્રમ
જાતના લોકમાં હતો.

૩=સુવાવડી આયડી માટે પરી—રાત્રી સરીન થતા હોય તે
માટે—પાવચા, રાસના, ગાખા, તાલવડી, પીડવડી, આસખ, ઝાર-
દાતું મુળ, કડયા, ગળા, સતાવરી, કાંટાસળીઆ, મોડ હનડેનું દળ,
દેવદાર, દારૂ હળદર દરેક વાતોનો લઈ એતી પરી ૩ કરવી.
૧ પરી સાથે ૬ દારૂ પાણી નાખીને ઉકાળવી, અને બે શેર
રહેને પી.

૪=સુવાવડી આયડીની પરી, માંઆવરના કોઈ બી, રોગ માટે
પીવાય છે. સુવા રોગ માટે જાણીતા ઇલાજ—અત્રીવીચ, દેવદાર,
વજ, કોડ, સુંડ, પીપર, જાયફળ, નાગરમાય કદુ, કરીઆતું,
હીમજી દરડે, અળખીપર, રાને પમાસા, રીગણી, ગળા, કાકડાસીંગ,
સાહજરું સંભાજે મેળવી તેમાંથી ૨ તોલા લેવું. તેને ૧૬ તોલા પાણીમાં
ઉકાળીને ૨ તોલા રાખી પીવું. માંડીના વાસણમાં ઉકાળવું.
સુવાવડમાં કોઈ બી જાતનો રોગ જણાય ત્યારે આ ઉકાળો પીવડ.

૫=સુવા રોગ, પગનો મોઝો સુવાવડ પડી થતી ખસ—આ
દરેક માટે અરણીના પાનનો રસ ૨, તોલા અને તલનું તેલ ૧
તોલા ગેળવી જી દીવસ પીએ તો રોગ જાય.

૬=ત્રી સુવાવડીને શકતી આવે—દરાખ આસવ પીવામાં લેવો.

૭-લોહીવા દુર થાય, પ્રદર મટે—૦૧ તોલો ઉંદરની લીંડી દુધમાં ઉકાળીને સ્ત્રીને પાવી. અથવા કબુતરની અધાર ૦૧ તોલો દહી સાથે ખવાડવી. બાવલનો કોલસો ૦૧ તોલો દુધ સાથે ખવાડવો. બેંસની દાખી બાબુના સોંઘદાના વેહેરમાં ૩ વીંટાળી તેની બતી બનાવે, લીની બતીમાં તેની કાજળ પાડે તે કાજળ આંખે આંખે તેથી લોહીવા મટે.

૮-કાંસઝીનું મુળ ૦૧ તોલો દુધમાં રૂધતાને પીએ.

૯-પાવળીઆના જડની છાલ ૦૧ તોલો ચોખ્ખાના ઘોવાણુ સાથ સ્ત્રી પીએ. ૦૧ તોલો અડાયાંની રાખ પાણી સાથ પીએ.

૧૦-સુવા રોગ, સોદ રોગ, જાણીઆ પછી સ્ત્રીને થાય છે તે માટે—ધંતુરો કાજો અને મરી સંભાગે લેઇ પાનના રસમાં ચણા જેવડી ગોળી બનાવે. સહવાર સાંજ અંકેક ગોળી ખાવાથી ઘણી સારી અસર થાય છે.

૧૧-સુવાવડ પછી થતા અનેક રોગમાં સુવાવડની પદી પીવામાં આવે છે તે. (તાવ, સુગ, માથાનો દુખાવા, કફ વગેરે માટે) દેવદાર યાદી કરાય, તેમાં નીચે મુજબ વસાણા છે.

દેવદાર ઘોડાવજ, ઉપસેટ, પીપર, સુંક, કરીઆનું કદ, કામફળ ઘાણા, દ-ડે, ગજાપીપર ભારંગણી, ગોખરું, ધમાસો, ઉભાભારંગણી, અતિ વીસતી કળો, ગજો કાકડાંસીંગ, કાળીજરી, લીંગ, સંધાલુણ. આ વસાણાને મેળવી નેમાંથી ૪, તોલો લે ને ૧ શેર પાણીમાં ઉકાળી ૦૧ શેર નાખી પીવો.

આ ઉકાળાનું ઘટ લીકુદદ એકસ્ત્રેકટ બનાવે તો રોગ કાઢવા બનાવવાની ખટપટ ઓછી થાય.

૧૨-સુવાવડ પછીની તબીબી } જરૂર મંદ-પીપર ૧, ભાગ
અથવા જણી તાવ. } લોહ, લગ્ન ૧ ભાગ
ત્રીફળાનું મુળ ૬, ભાગનું ચુરણ કરી એમાંથી ૦૧ તોલો ચુરણ
થી અને મધમાં મેળવી ચાટવું અને ઉપરથી દુધ પીવું.

સ્ત્રીને પ્રસવ થવા પછી તાણ આવે, દાંત બંધ થાય, વગેરે ધનુરવાને મળતા દરદ દેખાય, જાડા આવે, સોજત થાય તે માટે પાનાળ તુમડી ચમતકારીક દલાજ અને મહા ઓપધ છે.

ઝીને દસ્તાન આવે-લોહીવા થાય-ઝીને રૂતુ આવે.

૧-દસ્તાન યરાયર નદી નીકળે તો ૨) વાલ દંકણખાર અને એ વાલ તજ મેળવી દર ૩) કલાકે આવે.

૨-દસ્તાનમાં દુખાવે હોય તો તલનો બુંદા વાલ ૨) દર ૩) કલાકે લેવા.

૩-સ્ત્રીઝીને દસ્તાન આવે—૨ તોલો ખાંડલા કાળા તલ, ૨૦ તોલા પાણીમાં ઉકાળીને ૫) તોલા રહે તે ગાળી અંદર ગાળી નાખીને પીવું. દસ્તાન દેખાયા પછી ૪ દીવસ રોજ તાબું દુધ પીવું અને તલનો ખોળ પાણીમાં બીજવી પેદુ ઉપર મુકવો.

૪-દસ્તાન અને પીસાય છુટે-દસ્તાન અને પીસાય છોડાવવા માટે સીતાય ૩ વાલ ખાવામાં અપાય છે.

૫-દસ્તાન છુટે, દુખાવે અંધ પંડ—દીરાકસી, એળાંઆ, દીરાખેર ગંભાંગ મેળવી તેની ૫) ઝેનની ગોળી ખનાવી રોજ એ ખાવી.

સ્ત્રીને દસ્તાન છુટે—૦૧ વાલ હીંગ અને ૦૧ વાલ સીંધવની ગોળી કરી દીવસમાં એ વાર ખવાડે,

૬-સ્ત્રીને રૂતુ લાવવા માટે—ગાજરતા બી ઉપચોગી છે પણ વધુ પ્રમાણમાં ખા થી નુકશાન કરતા છે

૭-સ્ત્રીને રૂતુ આવે—પોરા (દુવા) ઘાસના રસમાં દાડમની મોટી કળા વારી કાંજમાં ૧૭ દીવસ સ્ત્રીને ખવાડે.

૮-સ્ત્રીને રૂતુ લાવવા માટે—સીપળાની છાત્ર ૦૧ તોલો પાણીમાં ઘસીને પીએ.

૯-સ્ત્રીને રૂતુ ન આવે અને તેના કારણે પેટમાં ગાંઠ થઈ હોય તો આકડાના મુગ અને ચોથે હીરસે મરી વારીને ૧) થી ૨) વાલ ચુરણ મધમાં લેવું. તેથી ગાંઠ તુટે અને રૂતુ આવે.

સ્ત્રીને દસ્તાન=સ્ત્રીને લોહીવા=રક્ત પ્રદર, દસ્તાન ચાણું ગળ્ય મનોડીયુઆ દસ્તાન નીયમસર આવે લોહીવા મટે.

૧૦-કાળા તલ ૫) તો. પાણી શેર ૧૧) ઉકાળી ૭) તો. રાખે ગોળ નાખી રોજ ૧) વાર પીએ તો દસ્તાન ઘાણું આવતુ અંધ થાય, નીયમસર આવે.

- ૬૨-આસાપાલાની ઝાલનો અડ અથવા સરખત રાજ પીએ.
 ૬૩-પાખડ બેઠ રાગરૂ સંભાગે ના તો ખાવું.
 ૬૪-મેટીના બી સાકર સંભાગે ના તો સુરણ ૩) દીન ખાય.
 ૬૫-ખડમલની નીચેનો ભાગ ખાય તો દસ્તાન આવે ઉપસા ભાગ આવે તો દસ્તાન નાય.
 ૬૬-કુળી માટીના પાટા પદ ઉપર આવે તો દસ્તાન અંધ થાય,
 ૬૭-સ્વાન અંધ થાય, —સંધસો ઝાડ એને વાર ન ખાય, ન છાયા આવે, દવા તુરીકે એના લાકડાના કાતસાનો બુકો ના તો સ્ત્રી ખાય તો ખૂદ વહુ દસ્તાન અંધ થાય, એના પાન ખાવાની કડીમાં નખાય છે.
 ૬૮-આવળનાં ધૂલની સોળતી ફરી પાઉં.
 ૬૯-કરમદીનું મુળ પાણીમાં ધસી. ૩) દીન રાગ ૩) વાર પીએ. બે દસ્તાનમાં ફેર ન પડે તો ૩) દીન ખાંચી રાખી ફરી પીએ.
 ૭૦-૧૦૦ વરસની જુની છંટ અને સાકર સંભાગે ના તો ખાએ.
 ૭૧-નોળીઅર પાણી વાળુ ૧) ચુંદર ના શેર સાકર ના શેર જમેવેને ૩) તોડા ખાવું.
 ૭૨-જુની છંટ, ખારગના પડદા (પરીઆ), ખારગના કાતસા, કડીએ ચુંદર ના તો એનું સુરણ ગોળ સાથે ખાય.
 ૭૩-લોહીવા મટે સામઘનાં હોડાં આખાના ધણમાં ધસી ૧ તો, ધસાડો મધ સાથે રાગ ૩ વાર ૭ દીન ખાય.
 ૭૪-ખીલીના પાનનો ગસ ૬ તો, ઘી ૧ તો ૩ દીન રાગ બે વાર ખાય.
 ૭૫-કબુતરની અઘાડ ના તો, ખાંડ સાથે ૩ દીન ઘાડી મારે.
 ૭૬-ખીલામાનુ નેલ ૭ દીપા ઘી ૨ તો, માં મેળતી એકબે દીન ૩ વાર ખાય.
 ૭૭-દસ્તાન અમુખ દીવસે વન્ય તો, આમળાના ફળના મીઠને આખાના ધણમાં વાટી પીવું.
 ૭૮-સ્ત્રીનું દસ્તાન અંધ થાય. લમણ વખતે અથવા દાણ મુંબ વખતે સ્ત્રીને દસ્તાન આવવાથી ધણી દરકત નડે છે તે દરકત દુર કરવા દસ્તાન એકદમ અંધ કરવાની જરૂર પડે છે. તે કામ એક કલાકમાં થઈ શકે.

જસતદાસ કુલ (જામીની સ્વતંત્રતા) એના બાબતે ૧૨ બેસ બેઠાવે. જામીની સ્વી સફાઈ કરી અને નરમ કપડાં તેનાં બોજાં લે. કપડાં પાંચને બીનીટી કાઢીને રાંધે (બધારે વખત વખતે તે કામ સંકલ્પાયે જાય) પછી તે પાનલી કાઢીને જામીની પાછીથી ઘોળી નીચે ફરીથી જસતદાસ પાછીથી બેળી કાપામાં પાંચને બીનીટ રાંધે આની રીતે કયાં જેવું તેથી દરતાન બધ થાય.

૨૯-અટકાવ વેળા દરતાન બધ જાય તો તરતની યાદ પીવામાં કાયદો છે.

૩૦-સ્ત્રીને ઊંઘારાં જળવાળી કુંડા ન હોય અને દરતાન બધ કરવું હોય તો કલહારનો રસ ૧ તો. સાકર ૧ તો. ગોરૂચંદ્ર બુકો ૧ વાલ, આ ચુરણ રૂપના ૩ દાવસજ રોજ બેવાર પીએ તો રૂઠ આવતી બધ થાય.

કલહાર એ માતની છે. એક ઉપર પીળાં ફલ આવે છે, પાનને કારે કનઝરી રહે તેને પીળો કલહાર કહે છે. પાન દાંતાવાળા છે. બાજે બોડીએ કલહાર છે તેની કુલ જાણવા રંગના છે અને પાનને દાંતા (કનઝરી) હોતી બીજી. પછી પાનલી કાર હોય છે એસ વાસેથી સાંચ નાકસે છે. એની બારીબનારી તમે જાણેલાં રાંધી રાંધે છે. અને કાકા બનાવી જસીત કરને કચરો વાળે તો ત્યાં સાંચ થાય નહીં.

સ્નાન - આવે.

પીસ અત્રીટ ક એટમર અથવા હીરાખોર, એગીઆ, ભેંધરામણીના ખી. સંભોગે ગોળામાં ૧ વાલની ગોળી બનાવી ખાય.

સંકેત રક્ત ગુદમ.

૩૦-સ્ત્રીને દરતાન વાસળી સુકાઈ ગોળા અને, ગર્ભ રહેઆ હોય એવો દેખાવ જણાય, પેત મોટું થતું જાય, ઓકારી આવે મર્મવાળી સ્ત્રીના જેવો દેખાવ થાય, તે તો દરદ છે છતાં તે સ્ત્રી ગર્મવાળી છે એવું જણાય. નંતે બાધ રંડાયલી હોય અને રક્ત ગુદમ થાય તો તે સ્ત્રીની આખર ઉપર એક કુંડો થાય છે. નવ મહેના સુધી એ ગોળા વધે છે, સ્ત્રીના થાણ પશુ બારે થતાં જાય છે. ગર્ભને લગતાં તમામ લક્ષણો ગુદમમાં જણાય છે.

હવે એ ગુલમની ગાંઠ છે કે ગર્ભ છે તે જાણવા માટે નીચે મુજબ છે. ૫ અથવા સાત માસનો ગર્ભ હશે તો તે ગાંઠને તેની જગા ઉપરથી ખસેડવા માંગો તે; જ્યાંથી તે ખસે નહીં ત્યારે ગર્ભ જાણવો. પણ રક્ત ગુલમની ગાંઠ હશે તો સ્ત્રીની પીડ પર જ્યાંથી કરે તો ગાંઠ દાની અથવા જમની બાબુ પર ખસી શકશે.

સ્ત્રીને સુવાડીને તેણીની ગાંઠ ઉપર જ્યાંથી કરી તે ગાંઠને જમની બાબુ અથવા દાની બાબુ અથવા પેટ ઉપર કાંયા ભાગમાં લાવી શકાશે. પણ રક્ત ગર્ભી થાય અથવા ખેસી જાય તો તે ગાંઠ ગર્ભસ્થાન આગળ પાછી આવી દરે, માટે જાણવું જે ગર્ભ કાંઈ નહીં અને સ્થાય છે. ગાંઠ ફરી થકે છે.

બીજી પરીક્ષા.

આઠ આઠ આંગળના ૨, સફેદ લુગડાના કટકા લેવા, તેને ગેંડના પાણીમાં બોળવા. ૧ કટકા ગાંઠ પર મુકવા બીજી પેટ ઉપર મુકવો, જો ગર્ભ હશે તો બંધ કટકા એકી વખતે સુકાઈ જશે. જો ગુલમ ગાંઠ હશે તો પેટ પરનો કટકો જલદી સુકાશે ત્યાર પછી ગાંઠ પરનો સુકાશે. બંધ કટકા સરખી રીતે ૧ વખતે મુકાય નહીં.

દવા—શેફલી ચણાની દાળ. ૧ સીસીમાં બરે તેમાં કંટાળા (જુગળીઆ) થોરનું દુધ બરે. બુચ મારી તે સીસી ચુલ્હાની નીચે દાખી રાખે. ગરમીથી સાત દીવસમાં દુધ અને દાળ મળી જશે. જો ચુલ્હાની ફાવત ન હોય તો સીસી મુકાય એટલો ખાડો જમીનમાં ખાંદે, તેમાં સીસી મુકે, સીસી ઉપર ૬) આંગળ મટાડું દાખે, તે ઉપર ૫) શેર છાણા મુકી સળગાવે. આ મુજબ ૫) દીન કરે. પછી તે સીસી કાઢી લેવી. તેનું પાસુ ગરમી જમીનમાં પાછી મુકે એટલે જે પાસામાં ગરમી એકી લાગેલી તે પાસુ ઉપર રાખી તે ઉપર ગરમી વધુ લાગવા દાખે. આ મુજબ સીસી ફરી કાઢી છાણાની અગની ૫) દીન કરે આ દાળની વટાણા જેવડી ગોળી ફેર. ૨) ગોળા વાળ ૩) વાર આપે. કાંઈ પણ પીડા વગર ગુલમ ગાંઠ પીગળે.

સ્ત્રીને દસ્તાન બંધ થાય—લોહીવા બંધ પંડ=

દસ્તાન બંધ થાય.

૧=સગતી ૧) ટાંક બકરીના દુધ સાથે ૧૫ દીવસ પીએ.

૨=દસ્તાન ઘણું જતું હોય તો ૫) એલચી, અને સુતા, વરીઆળી દરેક ૧૦ તોલો, કુદનો એ આનો બાર એનો કાંસા ગળા તાંતે બનાવી પીવો.

૩=દસ્તાન બંધ થાય—દસ્તાન જતું હોય તે થડા જલાનેથી બંધ ન પડે તો એ તોલો દારૂમાં ૧૦ તોલો પાણીપાત્ર મેલી પીવો.

૪=દસ્તાન જતું બંધ પડે—૧૦ તોલો જીરું સવતારે આમ દારૂ આછા ઉપરથી પાણી પીએ.

૫=સ્ત્રીને દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે—ચુલામ નુંગલી ચાપણુ ૧૦ તોલો પાણી સાથે ફાદે, ઉપરથી દુધ પીએ.

પીસાળનું ફૂત મોટું થાય, માંત્ર આવે ન ગરમ પડે—કુળવંડી ચાપણને દીવસમાં મેળાતે સોનપર લગાડ.

૬=ગર્ભવાતી સ્ત્રીને દસ્તાન આવતું હોય તો—ગાળનું ધી કાસાની ચણીમાં ૧૦૦ વાર ઘાઇને ધી આંખે શરીરે મનગતું. એ ધી ખવાય નહીં.

૭=દસ્તાન માટે—દસ્તાન ઘણું જાય ત્યારે સંદેહ સાવરીના મુળી-આનો લુકો ૧૦ તોલો લઈ દુધ, સફિર સાથે ગળા ખાવો.

૮=દસ્તાન—સંધ્યારા જાડની ડાળોઆ ખાળો, તેના કોલસાની જુકી ૧૦ તોલો દસ્તાન જતું હોય તે માટે ખવાવો.

૯=સ્ત્રીને દસ્તાન ઘણું જાય તે અટકે—કપાસના પાતનો ૨૫ ૧ તોલો પાંચ અથવા કપાસના મુળને નેત્રાના પાણીમાં ધસીને એ વાર પાવું.

૧૦=સ્ત્રીને દસ્તાન બંધ થાય—ગળાનું મુળ ૧૦ તોલો, ચાખાના ધુનમાં ધસીને દીવસમાં એ વાર ૭ દીન પાવું.

૧૧=દસ્તાન બંધ થાય—રીસામણી-સરમાડે જાડના મુળનું ચુરણ ૧૦ તોલો ખાએ અને ઉપરથી દુધ પીએ.

૧૨=ગર્ભવાળી સ્ત્રીને દસ્તાન થાય તો પેદું ઉતર ઠંડા પાણીની બાર ૧ દાથની ઉંચાઈએથી નાંખે.

1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 2620, 2621, 2622, 2623, 2624, 2625, 2626, 2627, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637, 2638, 2639, 2640, 2641, 2642, 2643, 2644, 2645, 2646, 2647, 2648, 2649, 2650, 2651, 2652, 2653, 2654, 2655, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665, 2666, 2667, 2668, 2669, 2670, 2671, 2672, 2673, 2674, 2675, 2676, 2677, 2678, 26

૨૫—દસ્તાન થયું જય તે અટકે—ખીળી મટાડીને જુઝાં પાણીમાં બીંછવે, તેવું નીનરું પાણી પાંચ તોલા લઈ તેમાં ૧ તોલા સાથ નાંખી પીએ.

૨૬—ચુકામ્બની અશયાની સંકેદ રાખે જા તોલો અથવા વધારે જા શેર દુધમાં નાંખી ગાળીને રોજ ૧ વાર ૪ દીન સુધી પીએ,

૨૭—દસ્તાન બંધ થાય—તાંદળાનની બાથ જાણમાં મુકેલીનું ચુરણ જો રમતી સંભાળે મેળવી તેની ચોટલી અથવા જવા જુવા ભાગમાં મુકે.

૨૮—દસ્તાન થયું પડે તે વેળા કાંઈ પ્રયત્ને મરથાં આપાયો ફાયદો થાય.

૨૯—સ્ત્રીને જે દસ્તાન થયું જય તે શીંગડીમાં ફૂંડાવે એવી રીતે તેમ અર્ધ મેળવી પીકે ઉપર જેલ કરે જા દસ્તાન જેલ કરે તોલો દમેત્રવાણી મેલારીને દસ્તાન આવે તે શીંગડીમાં મુકીને ૧ મારતી એક શેર પાણીમાં ઉગાળી જા શેર રોજે એમથી વધુ સારા પાણી દીવાળમાં ૩ વાર પીએ.

૩૦—મેલારીને દસ્તાન થયું જય તે જેલવી ને જેલવી ઉપર અને મેલારી ફૂંડાવે પાણી મેળવી મેલારીમાં ૧ મારતી ૩ મારતી તેલ લેવી જોઈ થાય.

ધાવત વધે—જીને થાનમાં દુધ ૧.

૧—સ્ત્રીના થાનમાં તકડી વધે—દ્રિવજીવા જેલવાળા પુણ્યમાં થતી (જેલવી ઉપર નરો) વધુ જોનવીની આજ્ઞાએ થાન ઉપર લગાડે.

૨—સંકેદ લખે શેર જા મુકીને ૧૫ શેર શેરી ૧-૧૫ નાંખે, એક રાત પલાળી રોજે, પછી ગાળીને તેમાંથી ત્રણમા વધુ વાર જળે તોલા અરક પામે જો તેજા જુવા જાળમાં જાળે.

૩—પી ગાળરતાં, કાંઠાતાં, મુળાતાં, સળખમા જેલારી વી-આળી સરખે વળી લેતાં એ આળા વળત જેલવા જેલવા થયા લઈ ચુરણ પાળી, તેમાંથી રોજે અડધારે તોલો રાત પાળે ઉપરથી દુધ શેર જા પીએ તે થાનમાં દુધ વધે.

૪—ગાળતા દુધમાં સોખા વાડીને આપાયો થાનમાં દુધ વધે.

૫=૩ ભાગ સુવા, ૧ ભાગ કોપરું લઈ તેને ઘીનો ૫૮ આખી સેકયું, વજનમાં ૧ થી ૨ તોલા અથવા વધુ રોજ એ વાર ખાવાથી ચાને દુધ વધે છે.

૬=ગાયનું દુધ શેર ૦૧ તેમાં સફેદ ચણા તોલો ૧ આખી રાત ભીજવે, તે ગાળીને સાકર સાથે પીવાથી દુધ વધે છે.

૭=જંગલી તુળસી તોલા ૩ ના રસમાં કડવા વાઘનો આટો તોલા ૪ મેળતાને સ્ત્રીના ચાન પર લગાડવાથી દુધ વધે છે.

૮=ગળોનો સત્વ ખાવાથી ખોરાંને દુધ વધે છે.

૯=ગળોનો સત્વ—ગળો લીમડા ઉપર થાય તે વધારે ગુણુ-વાળો છે. તે ખાવામાં કડવી લાગે છે. વેલો બીડો હોય જોમ તેમાંથી સફેદ સત્વ ઘણો નીકળે છે. ગળોને છુંદી, પાણીમાં ભીજવીને ચાર દીવસ ચોટ્યા કરવી. અંદરનો આટો જેવો ભાગ છુટો પડે ત્યારે ફેંચે કઢાડી લઈ કપડાથી ગાળી લેવું. સત્વ નીચે ફરી એસે ત્યારે પાણી નીતારી લેવું. બીજું પાણી નાખી તે સત્વને ધોવું. એ ત્રણ વાર પાણી પીવાથી સત્વ સફેદ થાય ત્યારે તેને સુકવે.

૧૦=સ્ત્રીના ચાનમાં દુધ વધે—સાદાથી ચાખાને તાટ અને દુધ સાથે કાંછ બનાવે, અંદર સાકર નાખી ૧૪ દિન પીએ તો દુધ ચાનમાં વધે.

૧૧=દુધ સ્ત્રીનું વધે—કપાસીઆના મીઠાને છુંદી બુંદા કરે. ૧ તોલો બુંદા દુધમાં ઉકાળીને પીએ.

૧૨=દુધ ચાનમાં વધે—મગધેળનો ઉકાળો સાકર નાખી પીએ.

૧૩=પીપર, સુંક, દરડે મંજાગે મેળવી રોજ પાણી સાથે તોલો ૦૧ થી ૦૧ ખાય તો દુધ સ્ત્રીને વધે છે.

૧૪=ખમ્બખમ અને બદામ ખોરાક સાથે ખવાડવાથી સ્ત્રીને દુધ વધે છે.

ધરેનું દુધ પકાવીને ખવાડવાથી દુધ સ્ત્રીને વધે છે.

પાળકની ભાજી ખવાડવાથી સ્ત્રીના ચાનમાં દુધ વધે છે.

૧૫=૦૧ શેર દુધમાં પીપર, પીપરીમુળ, સુંક, મેચ, વાળા, ઘાણા, મજક દરેક એઆતી ભાર મેળવીને પીએ તો ચાનમાં દુધ વધે.

૧૬=દુધ વધે—કાથાખોર એ હીરાખોર અને કાથાની બનાટ છે. છોકરું જણ્યા પછી સ્ત્રીને ખાવામાં આપવાથી છાતીમાં દુધ વધે.

૧૭=દુધ સ્ત્રીના ચાનમાં વધે=૦૧ તો. સાતરગીને દુધમાં વાડીને પીવી. અથવા સુવા તથા કોપરું ઘીનો ૫૮ દેખીને ગરમ કરી રોજ ખાવાથી સ્ત્રીના ચાનમાં દુધ વધે છે. અથવા દુધની સાથે ૪ લીટીપીપર મેળવી પીવી.

૧૮=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ વધે—છડં સેકીને જુદા કરવો. તે
૦૧ તોડો રોજ એ વાર આવે.

૧૯=ગુલકન—ખરા ગુલાબની પાંદડી ૧ બામ, ચીનામ સાફર
એ ભાગ ખુબ ચોળીને મેળવવું. તડકે અને ચારમાં મુકી રાખવું.

દસકો ગુલકન ખોટા ગુલાબ અને ખાંડનો ખતે છે.

ગુલકન રોજ આવથી બેરાં અને બુધાં આદમીને ફાયદો
થાય .

૨૦-થાનમાં દુધ વધે—પીપર અને વેખંડ વાડી રોપ કરી
છાનીએ લગાડે.

૨૨=સ્ત્રીને દુધ વધે—પાલકને જન્મ આપ્યા પછી છડં કાઢ
બી પ્રકારે સ્ત્રીના ખાનમાં આવે.

૨૨=ધાતળ વધે—આમંધ વાથી ૧, તોડો અથવા વિદારીકંદ વાથી
૦૧ તોડો અથવા સતાવરી વાથી ૦૧ તોડો અથવા ઉપતી ત્રણે સ્ત્રીને
સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોડો રોજ સવારે દુધમાં ઉકાળી પીવો.

૨૩=ત્તનમાં દુધ વધે—આમંધ, બેંકાદળું, જેડીમધ દરેક
૦૧ થી ૦૧ તોડો દુધમાં ઉકાળી રોજ પીવું.

૨૪=સ્ત્રીના થાનમાં દુધ આવે—૩ આગસીઓના જુદા ગોળમાં
મેળવીને સ્ત્રીને ખવડાડે તો દુધ આવે અને વધે.

૨૫+૨૬=રતનમાં દુધ વધે—તરમાની કપાસ અને શેરડીના મુળનું
સંભાગે ચુરણ બનાવી તેમાંનું ૧ તોડો ચુરણ દુધમાં ઉકાળી કાંઈ
ખનાવી રોજ પીએ.

૨૭=પકરીનું ફેફસું કાપી કટકા કરે. તેને ઘી, મસાલા સાથ
વજારી સેરવો બનાવી પીએ, અને પકાવેલું ફેફસું જાન સાથ ખાય
તો થાનમાં ઘણું દુધ આવે.

૨૮-જાતી ઉપર ૦૧ કપાક મેંક કરવો પછી ગાદેતાં એરંડી
આના પાન ખાંધવો.

૨૯-પીપર, સુંકે, અને હરંડે સમભાગે મેળવી ૦૧ તોડો ચુરણ
રોજ એ વાર લેવું. દુધનો ખોરાક લેવો.

૩૦-સ્ત્રીઓને દુધ ઓછું આવતું હોય તો અઃમરીના વેગાના
પંચાગ (પાન, ફળ, મુળ, વગેરે) તો ઉકાળો (૨ તો. પંચાગ
અને ૦૧ શેર પાણી) બનાવી સ્ત્રીને રોજ પાવો. છુડા રહે તે સ્થન
ઉપર ખાંધવો.

અઃમડી વનસ્પતીનો વેળો છે, તે દુધાળા (દુધ નીકળી શકે એવી) વનસ્પતી ઉપર ચઢે છે. એની ઉપર સીંગા જીમખા બધ થાય છે. એના કુમળા પાનની ભાજીનું શાક કરી ખાય છે.

રતન જોતના પાંતરા છાતીએ બાંધે તો સ્ત્રીને દુધ વધે છે.

યાનમાં દુધ વધે—સ્ત્રીએ ૧) તો વરીઆળી રોજ એ વાર ખાવી.

યાનમાં દુધ આવે—સ્ત્રીને તેમજ ગાયને ખોરાક લીધા પછી ૩) દીવસ સતાવરીના પાનનો રસ ખવાડે તો દુધ વધે અને અનેક વ્યાધી દુર થાયે. સરદી થવાનો સંભવ લાગે તો મરી, ચુંક સાથે આપવું.

સ્ત્રીના યાનમાં દુધ વધે—શાક ભાજી ખાનારાઓને વીદારીકણુ ખાંડુજ સારો છે. એનો ભુંદા ૧ થી ૨ તોલા દુધમાં રોજ ખાય તો ધાવણુમાં દુધ વધે.

દુધ વધારે—ઝોરતના યાન ઉપર મોગરાના ફુલ બાંધવાથી દુધ વધે છે.

રતાનમાં દુધ વધે—કરચલાને છુંદી ઘીમાં તળવાં, તેમાંથી ૧ તોલો અથવા ૧૦ તોલો ચુરણ દર આતવારે ધરના ઉંચર પર ખેસીને ખાવું. કરચલાં જાને ગરમ છે. માટે જોડલાં સોડેન થાય તેટલા ખાવાં, હરસવાળા દરદીએ ખાવા નહીં.

૩૧—સાડી ચોખા, નાળીએર, સીંગોડા, સતાવરી, વડારીકંદ લસણુ આ ચોળે ખાવાથી દુધ વધે.

૩૨—કોલમના ચોખા દુધમાં વાડી પીએ તો દુધ વધે, અને રતનમાં સરદી વધે.

૩૩—એરંડીઆના પાનને પાણીમાં ઉકાળે, તે પાણી થંદુ પડે અને સ્ત્રીની છાતી ઉપર ઉંચી ધારથી નાખે, અને પાનરાની જીગડી કરી છાતી પર બાંધે, જીડી ગયલુ દુધ છાતીમાં આવે.

૩૪—દુધ સુધરે—મગનુ ઝોસામાણુ પીએ, અથવા આમળાની ખીર ખાય.

૩૫—દુધ સુધરે—મારંગી દેવદાર, તજ, અતિવિપતું ચુરણ ૧૦ તોલ ખાયા કરે.

૩૬—દુધ વધે=સતાવરી ૭ તો. ૭૬ તોલ ૩; પીપર તોલ ૧૦, સફેર ૧ થોર એના ૭ ભાગ કરે, ૧ ભાગ દુધ સાથ રોજ ખાય. (પીપરને જાસમાં એક રાત બોળે. પછી નુખી ઘીમાં તળી ચુરણ બનાવે.)

૩૩-કમળ કંદે ૦૧ તો. દુધમાં જીકાળી પીએ.

૩૮-રામ ખાવળીઆ (કરસરૈયા) નું મૂળનુ ચુરણુ તો. ૦૧૧ દુધમાં રોજ ખાય.

૩૯-અસાળીઆ ૧) તો. દુધ સાથ ખીર બનાવી ખાય. (આથી મરદને પુરુષાટન પશુ આવે) (તકમરીઆની માફક અમાળીઆ પાણીમા ફૂળે છે.)

૪૦-પઉંતો રસો, અમરોડના પાન સંભાળે લઈ તેની પુરી બનાવી ખાય.

૪૧-વિદારી કંદે (વદારી કંદે=મોકાળું) છુદે તેનો રસ કાઢી સુકવે તે ચુરણુ ૧) તો. મધમાં રોજ પીએ.

૪૨-નરમે, શેરડી અથવા પીરપાપડો એજું કાપી મૂળ ૦૧૧ તો કાંજમાં રોજ પીએ.

૪૩-મેડીડી અથવા અગુડી બાઈ રોજ ખાતી.

સોરા ભુજંગ રોજ એ વાર ખાય તો દુધ ને ન થાય.

૪૪-એક પકરીને ૦૧ તો ૦ દીવજો ખોરા : સાથ ખવડાવે. જંગ-જમાં ચરવા મોકલે. આઠ દીવસ તેનું દુધ ના માં ન લીએ. નવમે દીવસથીજ માસ સુધી એ દુધ પીએ તે. વાકડી ઘણી વધે.

૪૫-ચણાની દાળ, ઘી, ખાંડ (ચણાનું મગજ) રાતરે સુતી વેળા ખાય.

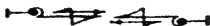
૪૬-શ્વેતંતીના આખા છાંડનું ચુરણુ દુધમાં પીએ; તો દુધ વધે અને સુધરે.

૪૭-ખીરભુડી ગાયના દુધમાં ઘસી જાતીએ લગાડે તો જાડી મજબુત થાય.

૪૮-કપાસીઆનું તેલ આટામાં મેળવી રોટી બનાવી ખાય.

સ્ત્રીને દુધ કમી થાય.

સ્ત્રીના થાનમાંથી ઉભાપ જતું દુધ કમી કરવું હોય તો ચેવડી પાન જાતી પર બાંધવાં.

સ્રીનું કષ્ટાવું-આળક જલદી આવતરે=મસવ સેહેલથી થાય.

૧-કસતાની ખાચડીને માથે પમારીઆનું મુળીયું ખાંધું હોય તો છોકરું તરત નીકળે છે. છોકરું બદાર નીકળે કે તરત મુળીયું માથાં રથી કઢાડી નાંખવું.

આ મુળીયું ચોક્કસ ક્રિયા કરી લાવવું નેત્રએ એવું કટલાક માને છે, તે ક્રિયા નીચે મુજબ છે.

કુમારીઆનું મુળીકે લાવવાની રીત—છોકર આગળ શતીવારે સાંજે જવું. તેો નોતરું દેવું કે મારે તારે ખપ છે. સ્ત્રીએને કસતાની છોડવવાં મારે કાલે તને લગ જમણ. આતવારે ખામ દાંડે તે મુળીકે લાંબવું આ કથા ઘણા જણ જાણે છે. પણ આ જમાનામાં ને કયુત થકા શંકે એવી નથી. આ મુળીયું દરનાનવાળી ઓરતના પડછાયામાં આવે તો તેનો ગુણ કિતરી જાય.

૨-કપાસના છોડના જમીનમાંના મુળીઆની ઝાલ અંગ્રેજી અર ગટના ગુણ ધરાવે છે.

૩-કપાસના છોડની ઝાલ ૨ તોલા, કિલળનું પાણી ૧૦ તોલા, કલાઈના વામળમાં એ કલાક ઢાંકી રાખી, તેમાંથી ૨ તોલા પાણી પાવું. આથી છોકરું બદાર આવે. બરાબર વખતસર આપવું નેત્રએ. આમળા સંક્રાંત્યવાનો ગુણ ધરાવે છે અને તે જરૂર પડેલાં અપાય તો ગર્ભસ્તાન સક્રિયાય અને છોકરું પેટમાં મરણ પામે.

૪-છોકરું આવતરે—કસતાની ઓરતને ફરી આગળથી નીચે સુધી બકરીનું દૂધ આપવું.

૫-સ્ત્રી કમ્પતી હોય તે છુટે—ઉતરાનનું મુળીકે લાવી સ્ત્રીને જમણે પગે ખાંધે તો તરત છોકરું બદાર આવે અને અરામ થાય.

છોકરું આવું પડેલું તથા મરી ગયલું હોય બદાર પડે. ઉતરાનનું મુળ રીત સર લાવીને સ્ત્રીને જમણે પગે ખાંધવું.

૬-સ્ત્રી કસતાની હોએ અથવા પેટમાં છોકરું મુએલું હોય તો પહેલુથી ફૂટી સુધી બકરીનું દૂધ મસળે અને છોકરું નીકળવાની જગા આગળ ઘોડાના નખની ધુધ આપે તો છોકરું નીકળી પડે.

૭-ગાયનું ઝાણુ પાંચ તોણા પાણી સાથ મેળવી હુમડાંથી ગાળીને કરતાતી બાકી પીવાડે તેા ઊકડું જગડી બદાર આવે.

૮-કરતાતી બાકી ઊકડું જમું—જીવનિતા તથા મદાદવાનું મુળ પાણીમાં ધસીને ઝોરાતી ત્રીજ ઉપર ચોપડે તેા ઊકડું બદાર નીકળે.

૯-ઝીનું કરતાવું—૧) વાસ ત્રીજનમાર, અને ૨) વાસ ત્રીજ ચોખાતી કાંજ સાથે આવે. અંકક કરાંક ૩ વાર આવે.

૧૦-ગાયડી કરતાતી હોય તેા અંકમાના ઝાડનું મુળક પાણીમાં ધસીને તે દુડીપર અને પીમાખતી જમાપર ચોપડે તેા ઊકડું સહેલાઈથી આવતરે.

૧૧-ઝી કરતાતી હોએ તેા એક તોણા કીરમજ પાણીમાં વાડી ગાળીને એક વખતમાં પાછા દેવું.

૧૨-ઝીના પેટમાં મુએલું ઊકડું હોય તે નિકળે—ખલ્લીનો પાલાનો રસ એ તોણા સંધિય સાથે ખવાડે તેા ઊકડું બદાર નીકળે.

૧૩-કરતાન ઊકડવવા માટે, કરતાતી બાયડી માટે તથા ઝોરાનાં ખાસ દરેક માટે ટંકનમાર ખાવામાં અપાય છે.

૧૪-ઝીનું કરતાવું થાય ત્યારે ૩ તોણા ગરમારાતી ઝાડને બા શેર પાણીમાં ઉકાળી, નવટાંક રાખીને ઝીને પામે.

૧૫-મુએલું ઊકડું બદાર આવે—ગાયના ઝાણુને પાણી સાથે મેળવી તેનો રસ કડાડે, તે પાંચ તોણા રસ દૂધ સાથે પીવાડે.

૧૬-ઝી નખતી હોવાથી પ્રસવ થતા ધગી પીડા થાય છે, તે માટે હાત્રમાં હુલીઆર વેદીની જરૂર પડે છે, પણ આગળા વખતમાં થતા ઘર ગટ્ટ ઇલાજનો સંગ્રહ નીચે મુજબ છે.

૧૭-સીમડાનાં મુળ રીતસર લાવી કમર બાંધવાં. પ્રસવ થયા પછી તરત છોડી નાખવાં.

૧૮-સુખમુખીનું મુળક રીતસર લાવીને ચાટતે બાંધવું.

૧૯-સરગવંના મુળનો રસ ઝીને પગે ચોપડવો.

૨૦-તકમરીઆનું મુળ રીતસર લાવી પાણીમાં ધસી પાવું.

૨૧-પીપર, ઘોડાવજ, પાણીમાં વાડી દીવેલ મેળવી દુડી પર લેપ કરે.

૨૨-ખીજેરાના મુળ રીતસર લાવી કમરે બાંધે, પ્રસવ થયા પછી તરત છોડી નાખે.

૨૩-પોષના મુળાંને પાણીમાં ઉકાળે તેમાં તરતું તેલ મેળવી ખુપી જગાની ઉપર અને અંકર લગાડે.

૨૪-રાજા સાપની કાંચરીની અથવા મીઠાગની ધુમાડી કુપા બામને આવે.

૨૫-કસટાતી જાણ છુટે—છાંડની ૨) દાળ. ૧) તોલો મધ, ૧) તોલો તેલ, વા વાલ કેસર મેળવતે સ્ત્રીને પામે.

કસ્ટાતી પાયડીનો જલુતો વળત થયો હોય પણ છોકડું બહાર કાઢવાની શક્તી આપતે ન હોય ત્યારે નીચે મુજબ આવે છે. એથી અંદરનો ભાગ સંક્રામ્ય અને છોકડું બહાર આવે છે. કપા સના મુઝીઆની જાલ ચાર આંડિસ, પાણી ૨૪ આંડિસ એને પાણીને ૨૦ આંડિસ પાણી રાખી એમાંથી ૫ તોલા પાણી દર ૨૦ મીનીટે આપવું.

૨૬-સ્ત્રી કસટાતી હોય છોકડું પેટમાં મરી ગયું હોય — તે સાંપની કાંચળી કમરે બાંધવી તેથી છોકડું બહાર પડે છે.

સ્ત્રીનું કંઠાતું = પ્રસવ જળી થાય = સ્ત્રીને આગક જળી જન્મે.

૨૭-જાતના મુળની જાલ ૧૫ તોા પાણીમાં વાડી પાય. તરત પ્રસવ થાય.

૨૮-મુળીઆના મુળનું ચુરણ વાં તેાં પાણી સાથે પાય.

૨૯-મેંસ અથવા ગાયના જાણુનો રસ ૧૫ તોા સ્ત્રીને પાય તેા મુએલું છોકડું બી તરત બહાર આવે.

૩૦-પમાડીઆનું મુળ આના અબોડમાં (ચાટલામાં) બાંધે તેા પ્રસવ જળી થાય. આ મુળને નોતરી ફારીઆ કરી લાવવું.

૩૧-મોરના પીંજાની ધુઈ યોતી પર આપવી.

૩૨-કાંચાનું મુળ ફોરીથી બાંધી, સ્ત્રીના હાથે બાંધે.

૩૩-સુરંગ મુળીનું અથવા ઈંદ્રવરણાનું મુળ યોતી ઉપર ધરી રાખવું.

૩૪-ખીપર, ઘોડાવજ પાણીમાં ઘસી યોતી પર લેપ કરવા.

૩૫-બી નેરાનું અને જેડીમંથના મુળનું ચુરણ ઘી સાથે આપવું

૩૬-મેરડીનું, અથેડનું અથવા તાડના ઝાડનું મુળીજી લેવું તેને સુતરના સાત તાર એકઠા કરી બાંધવું દરેક તાર ને સ્ત્રીની લંબાઈનો હોવો જોઈએ. મુળીજી કાઢતી વેળા મુળીજી કાઢતાર ઉતર દીસાએ એસીને મુળીજી કાઢે, આ બાંધેલું મુળીજી ગર્ભવાળી સ્ત્રીને હાથે બાંધે તેા મુએલું છોકડું પણ તરત નિકળે.

૩૭-રાષ્ટ્ર અને ઈંગનું ચુરણ કાંજીમાં ખવાડે, મુએલું છોકડું બહાર આવે.

૬૮-કાલસાનું મુળને લેપ નાભિ ઉપર, યોનીપર, અત્તી પર લગાડે તો મુઝેલું છોકરું બહાર આવે.

૬૯-ગંગા શેકવી અને સીધાલુણ સંભાગે વા તો. ૫૫ તો. સરનામા ગરમ કરી સ્ત્રીને પાએ તો આઠ પૌંડુ છોકરું બહાર આવે, અને સ્ત્રી કપટાદી છુટે.

૭૦-વજ અને કેસર વાની સોંકડી કરી યોનીમાં મૂકે.

૭૧-નુદર સન (કાંસુંદરાનું) ૩ આંગળા લાખું મુળ દોરાથી બાંધી સ્ત્રીની કમરે બાંધે. લુગાનની ધૂઈ મુળને આપવી વેદવ્યે. છોકરું બહાર આવે ત્યારે કમર પર સુકેલું મુળ તરત કાઢી નાખે નહીં તો ગર્ભસ્થાનનો ભાગ બહાર આવે.

૭૨-મીઠાનની ધૂઈ યોનીને આવે.

૭૩-લીમડાની જડ (મુળીડ) કમરે બાંધે.

૭૪-સમુદ્ર કળને નગોડના પાનના રસમાં નવ દીન પગાલી ગમે, ૭ દીન ખાયામાં સુકવે, ચુરગુ કરે. ૨૫ વાલ ચુરગુ દહીં ૪૫ તોલા સાથ ખવાડે કપટાદી સ્ત્રી, જળાદી છુટે.

૭૫-ગર્ભવંતી સ્ત્રી ૫ લીંબુનો રસ, સાકર પાણી સાથ રાજ આવે તો શરીરે સાંતી રહે તે પ્રસવ જળાદી થાય.

૭૬-ઝીટકંટાનું મુળ પાણીમાં ઘસી ૫ તો. પીએ.

૭૭-આળસીઆં ૨૫૬ તો. દળદના રસથી ઘોવાં. પછી પાણીથી ઘોવાં. ૨૪૫ કલાક લુખા રામેલા કુકડાને તે બધાં ધીમે ધીમે ખવાડે. તેનો અઘાડ એકઠો કરે, જવખાર અને ખાટાં લીંબુના રસ સાથ ઘુટે, નડકે સુકવે, બાળી બરમ કરે. ગોળ, ગુંગળ, સંકેદ ચણાદી ઘી, મધ, ટાણુકનખાર સંભાગે લીએ તેમાં આખ મેળવે સોના તપાવવાની મુસમાં મેળી લુહારની બડીમાં મુકે અને બાળે જે બુકો રહે તેને બારીક ખાંડી પાણીથી ધુએ, રવા (કણ્ણીઆં) જે હરે તેને ફરી મુસમાં મુકી બડીમાં ગાળે જે ત્રાંબુ નીકળે તેમાંથી બેઆની બાર ત્રાંબુ અને વા તોલો સોનું (ચાખ્ખું) સાથ મેળવી વીટી બનાવે. તે વીટી અદભુત ચમતકાર બતાવે. આ વીટી પાણીમાં ઘોષ તે પાણી કપટાદી બાહ્યને પાય તો પ્રસવ સહેલથી થાય.

૭૮-આકડાનું મુળ આકડાના પાનમાં લપેટી સ્ત્રીના ડોટલામાં ઘાળવુ. પ્રસુતી થતાંજ કાઢી લેવું.

૭૯-જીતજેટાનું મુળ રીતસર નોતરી લાવે મુળ કાપેડનાં સ્ત્રીનું નામ દેવું. મુળ લુગાનથી ધુપાવી સ્ત્રીના મોંમાં મુકે. છોકરું અવતરે ત્યારે તરત મુળ મોંમાંથી કાઢી નાખે.

સ્રીને અટકાવ લાવવા માટે=એમેનોરીઆ.

૧=સરસીઢિ તેલ ૧. તો. પાણી ૦૦ તો. ગરમ કરી પાણી બાજે તેલમાં ગોળ નાખી પીએ તો અટકાવ આવે.

૨=હીરાભોર અને એળીઓ સંભાગે મેળવી ગોળી બોર જોડી બનાવે. તે કાયામાં મુકે. ૨૪ કલાકમાં અટકાવ ન આવે તો ફરી મુકે. ૧ વાલની ગોળી રોજ એ વાર ખાય.

૩=તજ, ટંકણુખાર સંભાગે ૧ વાલ પાણી સાથ ખાય.

૪=ચરીઆળી ૩ તો, પાણી ૧૦૦ સેર ગ્રેકાળે, ૦૦૦ સેર રાખે. તેમાં રાતી ખાંડ મેળવી ૩ તો. પાણી રોજ ૩ વાર પીએ.

સ્રીને ગર્ભ રહે નહી.

ગર્ભ રહે તો અરકે.

૧=કલહારનો રસ ૨) તો. ગોપીચંદન ૧૫ વાલ, સાકર ૫૫ તો. રતુના ૩ દીવસ રોજ ૨૫ વાર પીએ. રતુ આવતી બંધ થાય, ઝોકમાં ન થાય.

૨=ખીપર, વાયવરંગ ટંકણુખારનું ચુરણુ રતુ વખતે પીવું.

૩=ગ્નમુસના કુલ મુકાં કાંઈમાં વાડી પીએ, રતુ વખતે પીએ, ઉપરથી ૪) તો. ગોળ ખાય.

૪=તાંદળગ્નની બાજના મળતે ચોખાના ધુવણમાં વાટે, રતુ રનાત ક્યો પકી ૩૫ દીન પીએ.

૫=સંધિાનુણુને તલના તેલમાં કાળવે, રજ સવળા વખતે ૨૫ દીન યોનીમાં લગાડે. અથવા આ તેલ યોનીમાં લગાડી ખરદને મળે તો ગર્ભ રહે નહીં.

૬=આમળાના મગજ ૩૫ ટાંક, સાકર સાથ ૩ દીન ખાય તો માથે આવવું બંધ પડે અને ગર્ભ રહે નહીં.

૭=દુધેલીનાદળ બકરીના દુધ સાથ ૩ દીન ખાય.

૮=દેંગ તેલમાં ઉકાળી ૩૫ દીન પીએ,

૯=અરક વુના ગોળ સાથ ખાય.

૧૦=લીમદાની છાત્રનો કાદવો સ્ત્રી પીએ, અને એ કાદવાથી યોનીધુએ. ૩) માસ સુધી ચાલુ રાખે.

૧૧=કાળાતલ, સંધિવ, લગદરની સોકડી યોનીમાં મુકે.

‘ સ્રીને કસુવાવડ થાય=ગર્ભપાત.

કસ્યાના ળીજની દાસા બનાવી સ્ત્રીના ગળામાં રાખે તો કસુવાવડ થતું અટકે.

— — — — —
સ્રીના દરદા.

ગર્ભવાળી સ્ત્રીને વિષમ જવરડું સુકું ૩ માસા દુધડૂસાય ખાય.

— — — — —
ગર્ભવાળી સ્ત્રીને અતિસાર.

હિમગના મળતો રસ મધ સાથ ખાય.

— — — — —
સોજે શરીરે-સોજે ગોળીએ-ધાવડું-ધાવનુ-અંતરગાળ.

૧==સોજે શરીર ઉપર હોય તો તે ઉપર દામપચુકનો લેપ કરેલો.

૨=સોજે—ગાયનું છાણુ સોજા ઉપર લગાડવું.

૩=દાથ, પગ. અથવા શરીરે સોજે—વનુરાના પાંદડાનો લેપ લગાડવો.

૪=સોજે—ત્રીકામુ લાગી આવી સોજે આગે હોય તો દુમારીઆના પાંદડાનો રસ ચાપડે તો સોજે ઉતરે છે.

૫=કપાસીઆનો મગજ ખાવાથી શરીરના અંદરના સોજાને નરમ થાય છે.

૬=પગ ઉપર સોજે હોય તો પાનની જડ પાણીમાં ઘસી વગાડવી.

૭=સોજે—વાળાને માણમના મુત્રમાં વાડી સોજા ઉપર મુંદ તો સોજા ઉતરે.

૮=ચામડીનો સોજે—કાઠ જખમથી ચામડી ઉપર સોજે આવે તો જેડીમધના ઉકાળાનું સેવન કરવું અનેસોજા ઉપર જેડીમધનું લી મસલવું. જે જખમ જુતો હોય તો લોદી, પર પાણીની સફ કરી પછી લી જેડીમધનું મુકવું.

૯=સોજે હાથ ઉપર આવે તો નગોડના પાંતરા, લગદર, નીમક એ સેવળું વાડીને લેપ કરેલો તે ૩ દીવસ સુધી મુકવો.

૧૦=સોજે ધનુરાના પાતરાં ગરમ કરી સોજા ઉપર ખાંધવાં.

૧૧=સોજો દરદનો—કચ્છતરના પીછની રાખ તેલમાં મેળવીને ચોપડવાથી દરદને પકવીને ફાડી નાંખે અને સોજો નરમ પડે.

૧૨=સોજો—ખાવાનો તંબાકુ પાણીમાં ગરમ કરીને લગાડવાથી સોજો પાકી પર થઈ નીકળી જાય છે.

ભીંડામું ઉડીયું હોય તે સોજો આવે ત્યારે આમલીના પાતરાં છુટીને તે જગાએ બંધવાં.

૧૩=ધાવું=વાવું—મોંઘાપર સોજો-શરીરે સોજો મટે—ચુર લાકડાનું છોદ પાણીમાં ઘસી લગાડે. સુકાયા પછી ઉપર ઉપર લગાડ્યા કરે.

૧૪=ધાવનાનું લાકડુ અથવા સુખડ અને સુકા આમળા પાણીમાં ઘસે, તેમાં વાટેલું છદ નાખી થંડા લેપ કરીઆ કરે.

૧૫=સોજો ભીંડામની ગરવીથી આવે ત્યારે—કડી બીંડાલીના પાલાના રસમાં આવલના પડદા વાટી લગાડે, જલથી નરમ ફાયદો.

શરીરે સોજો આવે મટે કસાવે.

૧૬=ધારી ગરવીના પાલો કમરે બાંધે.

આંદોળીની કાલનો રસ બે તોલા ૪ દીવસ પાંચ.

૧૭=તગોડન. પાનનો રસ બે તોલા અને પાવરની મુઠ્ઠી બે તોલા મધ સાથે ખાય.

૧૮=સોજો આવે ત્યારે—બીંડાલીના પાનનો રસ બે તોલા પાંચ.

૧૯=સોજો ગળાને—આંખના છાંયું મરવા, અથવા આંખના મોર ચુસવા.

અંતરગળ

૨૦=અંતરગળ—ગોળીને ગરમ પાણીથી, કે કાળા પથરથી ઘઉં વાર ફેકડી. અથવા મુઠ્ઠીના ખાંડો નવે વાટી, ફરી ગરમ કરી ગોળીએ લેપ બાંધેલા ગોળી પાણી પડે ત્યાં અંતરગળ દાણીને ઉંચે ચઢાવવું, તે ચઢીઆ પડી માલ કાઢી નીચેનો લેપ લગાડવો. મરતપા, લીરા-દખાણ, ગોળીઓ, દરોમર સરોળ ભાગ લઈને મધની ચાસણી કરી લેપ બનાવે. તે લેપ મુઠ્ઠી ઉપર મુઠ્ઠી ગોળીપર બાંધે પછી કાઢે બાંધે. અથવાઓ મટે અંતરગળ લેપ ૪ એ છે.

૨૧=ગરમ તથા ગાંધુ આપડ—દળદર, કુદમળી, સાથ, જાળો લાંબ કટારા ચુરતના દૂધમાં ગળા જનારી રાખતી. તેમાંથી એક અથવા બે ગોળી પાણી સાથે ૪ દીવસ ખાવી, ઉપરથી વાસી

પાણી પીવું. અથવા દળદર અને સાથની ફાફી વા તોતો રોજ ફાફી, ઉપરથી ઠંડી પાણી પીએ.

૨૨=વધરાવળ—ગોળી ઘણી મોટી થાય તો ગોળી ઉપર દંડ પાણીની ધા- ૧૦ મીનીટ સુધી દીવસમાં ૫) વખત નાંખવી. ખારાકમાં ખીચડી, દાળ, ભાત, ખાવા, અધુરે પેટે ખારાક ખાવા; બહુ દાખીને ખારાક લેવા નહીં. આ ઇલાજ ૮ દીવસ ચાલુ રાખવા. દંડને બદલે ગરમ પાણી વાપરે તો તેનાથી પણ ફાયદો થાય.

૨૩=ગોળી મોટી હોય તે માટે—આકરાના કુમળા પાન ૨) (કુમળાઓ, એટલે ૨) પાન સાથેજ વગળેમાં દેવેલે તેવા નાનાં પાન) એકલી પાન ૩), તે ઉપર કાંટો, મુળેશ, મેંદાકરી, મીનસરની મુકા, બધાની ખીટી બનાવી રોજ ૧ વાર વજુ દીવસ ખાવી. ગરમી જળાય તો છી ખાવું.

૨૪=ગોળાનો સોને ઉતરે—સોળાની પાનના કાંટો રસ ગોળાએ લગાડે, મુનાગે તે સારું મેળવે તો વજુ દીવસ થાય.

૨૫=સર્વે ગોળાએ—ચપ્પીના પાનનું વગળાકે ગોળાને વાપવું.

૨૬=અવરગળા (ગોળી વધી હોય) માટે—વચનાગું મુગ અને જુની દડમે, વારી પાણીમાં ઘસીને ગોળાને લગાડવા. ૭ વાર લગાડવું. આ મુજબ પાંચ દીવસ ચાલી રાખવું.

૨૭=અવરગળા માટે—વચનાગ, (સોળેસો) એનાએ, જરખાર, ઉપલેટ, મુંગવ સંભાધે લઈ એરંડીઆના પાનરાના રસમાં ખખડાવા, લેપ કરવા, તે ઉપર એરંડીઆનું પાનનું ચાલું લગાડે વાગવી. અથવા ગાળના પાનના પાણી ગોળાએ લગાડે, તો અવરગળા નરમ પડે.

૨૮=કાનકાના મીચ, અકકગળા, મલી એરંડીઆના બી સંભાળે વાટાને પાનના રસમાં ચીપાખાર જેવા ગોળા ફરીને સદવાર સજા ખાવા.

૨૯=ગોળા મોટી થાય ત્યારે વચનાગ પાણીમાં ઘસા ગોળાએ લેપ કરવા.

૩૦=ગોળા મોટી થાય ત્યારે વત્તાકડીનું મુગ વચાને સાંપડવા કરવું.

૩૧=ગોળા મોટી થાય ત્યારે સરકાની રાત્રે એરંડીની જડ ખખડાવીને રાત્રસમાં ૩ વાર ગોળાપર લગાડવા.

૩૨=અવરગળાવાળા દરદી જરા પાક વા તોતો રોજ બે વાર ખાવો. જરા તક બનાવવાની રીત—કેરડાના જરે ભાત નહીં જરાને

૨૪ કક્ષાક બીજની રાખી પછી સુકવે. પાશેર જીરાના બુકા સાથે અઢી તોલા સુંકેને મધથી મેળવી પાક બનાવવો.

૩૨=વધરાવળ માટે સરપંખાના મૂળનું ચુરણ ૧ માસો પાણી સાથે રોજ ખાવું.

૩૩=ગોળી મોટી થાય તે માટે—૧ તો. કીંચાકુચુર ૪ તોલા ઘી સાથે મેળવી ત્રાંખાના વાપણમાં તેનો લેપ કરવો તને સુરજના તાપમાં રાખી ગેરીના ઉત્તર વડે જુપ યોગવું. તે મત્રમ ગોળી ઉપર વારંવાર ઘણો વખત ઘસ ઘસ કરવાથી ગોળીના સરવ દરદ તરત નાશ પામે. આ પ્રયોગ ચમત્કારી છે.

૩૪=અંતરગળ માટે—કુંડનો પાક રોજ બે વાર ખાવા પછી લેવો. સુંકેનો બુકો મધ સાથે મેળવી પાક બનાવી તેમાંથી અપના પાક રોજ બે વાર ખાવો.

૩૫=અંતરગળ માટે—સુવા આફી વાડીને ગોળી ઉપર લેપ મૂકવો, ગોળી પાંચી પડે ત્યારે દાખીને ઉપર ચઢાવશો. પછી ફરી લેપ કરી કાઢો બાંધવો દરદીને ૩ દીન સુવાડી રાખવો.

૩૬=અંતરગળ અને ઉધી ગાંડ, ઉધા યુમડાં માટે—નુસો જુડી પાણીમાં આડી તેની ગરમ પોટીસ ગાંડ ઉપર ક્તરથી આવે, ૨-૪ દીનમાં ગાંડ પાકી પડે બહાર નીકળે. અંતરગળ માટે એની પોટીસ મુકી કાઢો આવે.

૩૭=ગોળી મોટી થઈ દેાય તો—૧મામગીનું પાન વાડી ગરમ લેપ કરી મુકવો.

૩૮=અંતરગળવાળા દરદીએ ૭ થી ૧૦) સુકા કીંચાકીના મગજ બે ત્રણ દાયસે ખાવો. વેન લીલી લીંમોટી દેાય તો આપી મળી જતી. એથી ગોળીનું દરદ તરત રહેશે અને કાંચત આવશે.

૩૯=ગોળીએ અંતરગળ હોય ત્યારે રાંધેલો વજરાગ, એળીએ, જવખાર, ઉપલંચા, ગુંગળા, એ સરવેને ગરમ કરી લેપ કરવો.

૪૦=ગોળી મોટી-અંતરગળ—સુખડ, સોપારી લાત્ર, રસરંતી, અરીણ, સંભાગે એકદ તોલો, જવનો અડો તોલા ૪, લીલા ઘાણાના રસમાં મેળવી તગાડે છે.

૪૧=અંતરગળ—ગોળા ચડે ત્યારે કાંડો અને પવન છાંડવાના જરૂર છે માટે એળીઆ, લીંગ, સુંકે, મંચળ, સંભગે મેળવી ૫) વાલ (એઆની બાર) ચુરણ મધ સાથે અથવા પાણી સાથે ખાવું. જરૂર હોયતો ૧ કલાક પછી ફરી ખાવું.

૪૨=ગોળા ઉપરનો સોળો મટે—સીલા ધાણના રસમાં ગુલેચ-
રમાની, રતાંજળી, મેળવી લગાવરી, અથવા કપાસ તથા દાવેસના
મીચને કાચમીરના રસમાં મેળવી લગાડવાં.

૪૩=અંદ્રીએ સોળે હોય તે માટે પીપળો, વડ, ઉમરો, એમાંના
કોઈના ૧ ઝાડની છાલનો ઉકાળો ખનાવી પોતાં મુકવાં.

૪૪=કુકડવેલ-કુકડવેલાં-કુકડવાડાં એ ઘણાં કુકડાં અને ત્રેહરી છે
કુકડવેલ સોળ ઉપર લગાડે તો સોળ નરમ પડે.

૪૫=સોળે, } લળદર, મીઠું અને મુખડ પાણીમાં ઘરી લગાડવું.
રસ પીકાર } ઉપર ઉપર લગાડ્યા કરવું.

૪૬=કાંઠામીરનો રસ અને એળાંચો લગાડે.

૪૭=લીંબુના રસમાં સંમદરકળ પકાવેલું, ઘરી સોળ ઉપર
લગાડી આ કરે.

૪૮=નીલામુ લગાડવાયો સોળે હોય તો તલને બેસના દૂધમાં
વાટીને લેપ કરેવાં.

૪૯=અરણીના પાન ખારી બાંધવાં.

૫૦=અરંડાના પાનનું વરાળાઉં બાંધવું.

૫૧=ધતુરાના પાન વાટી લેપ કરેવાં.

૫૨=સાટોડી અને મુંડ વાટી લેપ કરેવાં.

૫૩=લળદર અને મુંડ વાટી લેપ કરેવાં.

૫૪=કાળા ધતુરાની દાંડીનો રસ તા તેલો દારૂ ૩ તેલા,
ગરમ કરી લગાડવું.

૫૫=અરણી, આમલી, આવળા, લીમડા, અધેડોના, પાનની
ગોટીય મુકવી.

શરીરે સોળે—એ દરદમા પીસાળ, ઝાંડા અને પરસેવો લાવ-
વાની જરૂર છે.

૫૬=દૂધમાં અરંડીઉં પીવું.

૫૭=ઢાલીપાટનો ઉકાળો, અથવા ત્રીફળાં ગોળવ્રમાં લેવાં.

૫૮=ખીલીના પાનનો રસ પીવો.

૫૯=ત્રીફળાંનો કુઆત અને બેરંગનું ઘી પીવું.

૬૦=ગોળા, પીપર, સુક, સંભાગે મેળવી ખારી.

૬૧=ગોળા અને મુંડ અથવા ગોળા અને લરડે અથવા ગોળા
અને પીપર ખાવામાં ફાયદો છે.

૬૨=જખમ થવાથી સોળે થાય ત્યારે થંદા પાણીના પોતા
મુકવાં.

૬૩=સોજો—સરંકા, જવ, મગ કપાસીઆના આટા સાથે પાણી મેળવી લેપ કરવાથી સોજો નરમ પડે છે.

૬૪=સોજો—પીપર અને સુડ સંભાળે મેળવી તેમાંથી વા તો. સુરણુ ભોળ સાથ રોજ એ વાર ખાવું.

૬૫=સોજો નરમ પડે—સુડ, દેવદાર, સાટોડી સંભાળે મેળવી વા તોલો. ફાકી રોજ લેવી. ઉપરથી દુધ પીવું.

૬૬=સોજા દરેક વાતના મટે—સુરેખાર પ જેસા ભાર, સોનાગેડું પ પદ્મસાભાર એને મેળવી પાંચ પડીકાં બનાવે. ૧ પડીકું કોરાં દાદવના વાસણમાં મુકે, અંદર ૧૥ શેર પાણી નાખી આખી રાત હાથમાં મુકે. સડવારે નીતડું પાણી દાદી આખા દીનમાં ૫-૭ વાર પીએ. આ મુજબ ૫ દીન પીએ. ખોરાક ફક્ત ચણાના આટાની રોટી લીધાં બનાવી ખાય, ખીજું કાંઈ ખાય નહીં.

સોજો=ઠાંડર.

૬૭=ધોળીસાતોડી=જેવન પુતનવામાં ગુણુ વધારે છે. તેનો સ્વરસ એ તોલા મધમાં રોજ ૩ વાર પીવો.

૬૮=સેફેદ સાતોડી પંચાગ વા શેર, પાણી ૪ સેર કોકાળી ૧ સેર પાણી રાખે. તેમાં ૧ સેર સાકર, સુરેખાર ૫, તોલા. નાખી પીગળાવે. રોજ એ તોલા એ વાર પીવાથી, સોજા સાથતો તાવથી મટે. પીમાળ કમી થાય; દાદખી કારણથી આદલા સોજા માટે રામખાણ દર્શાવે છે. દરદી દુધનાજ ખોરાક પર રહે તો વધારે સારું.

૬૯=સોજા માટે લેપ.

સાટોડી સુડ, સરંગવાની જાત જાસમાં, અથવા કાંઈમાં વાટી લેપ કરે.

૭૦=વતુરાના પાન, ગૂણા સાથ વાટી લેપ કરે, અથવા મીઠાળ, એળીઆ, વચનાક, ઝેરેર કચરો, આકડાના પાનના રસમાં મેળવી લગાડે.

કાસડી, ઝેરંડા, આકરાના પાનો વાટી લગાડે. એખરો, સરંગવા, અરગીનો રસ આખે દીલે લગાડી તડકે એમ. અડુસા અને લીમદાના પાનનું વગળીકું બાંધે. સોજા માટે પીવાની દવા-ઉપલેટ, લીરાકરી, દરેક ૧ ટાંકના ૧૪ પડીકાં કરે, રોજ ૧ પડીકું ૧૪ દીન ખાય.

૭૧=નવસાગ એ વાત પાણી સાથ રોજ ૩ વાર પીએ. અંદરના તેમજ બહારના સોજા મટે.

૭૨=કડીનાપતું ચુરણ દોઢ અનીભાર રોજ એ વાર આપતું. ૪ દાન પડી ૩ વાર આપતું. પડી એઆરી ભાર આપતું. સર્યાતમાં નિંત્રાતર છઅની ભાર ગોળ સાથઆરી જુલાળ લાવશે, રેાભે-ઠો-૨૨૫.

૭૩=મરીકાંતું મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે. દંડિયર આયોદાધનું કાવ કર. એ ગાંધે રસ છે. પશુ અગત ગળે નહીં

૭૪=રોડી ૧, દત્તમ દલાજ છે.

૭૫=ગદરવા (આવા સરીરે સોજ.) માટે અમતકારીક દલાજ પીગોડા છે. એ કડવા, માડી, ખારી છે, કળા પીગું છે એની જુદી જુદી વ્દત થાય છે. તેના પાનનો રસ શરીરે લગાડે અને એક તો. રસ, સાકર ૧ તો. પાણી સાથ મેળવે અનેગજ એ વાર ૮ દાન સુધી પાંચ.

સામે=જગદર.

૭૬=સંગવાના મુળ પાણીમાં ઘસી લગાડે.

૭૭=પાનકેડા (જંગલી પ્યાજ-સીતળ) દાનરી કરી સુકવે તેનું ચુરણ ગતાવે. ૧ વાલ ચુરણ મરમાં રોજ એ વાર ખાવ.

૭૮=કુતરીઆ છત્તાના પાન ૧૧ તો. ખરાડે. તેના છુંદી અંધ.

૭૯=વાલપાપડીનું મુળ ઘસી લગાડે.

૮૦=દાડીના પાનનો રસ અથવા દાડીનું મુળ, લગાડ. મીઠું મેળવી લગાડે.

ઝામરી.

ઝામરી હાય ઉપર—કાચનાં પોંચાની પીંપર સોજતી માફક ગાંધ થાય છે. તે ઉપર કાંસરીના પાનની લેપડી મુકે તો પાડીને ફૂટી જાય.

સાત પડે.

સાતપદનો દલાજ—મીઠું, સુકા મરયાં, લગદર સુડી સંભાગે મેળવીને તેની લેપડી રોજ નવા મુકવી.

સીતલાની ગરમી.

સીતલાની ગરમી શરીરમાંથી નીકળે તે માટે સીતાજી સારા થયા પછી ધાળા છૂર ના ના લોલો પાણીમાં એક રાત ભીંજી સીકર સાથે પીવું.

મુત્રેમાની લવણ-મુત્રેમાની સાહ.

મુત્રેમાની લવણ—લવણક્ષાર નીચે મુજબ છે :—

નવમાર, મુગેખાર, સીંચવણુ સંમાળે લેવું તેને આંટાના લોંલામાં મુકી, તે લોંલાને કપડાંએ ઢરી અરાયાના ઘીવારાથી પકવવું. જે મુકો અને તે લવણક્ષાર છે.

હૈયું નખાળું—હૃદય નખાળું—હોલેદર.

૧=હાર્ટ નખાળું હૈય તે દરદીએ ફરજાની માળા પહેરવી કાયદાકારક છે.

૨=કલેમ્બમાં કંઠક પડે, કલેમ્બની ફક્કર મટે—ફૂંડીનો અથવા બુરો કાદરનો મુરમા પાંચ તોજા અથવા વધારે બુમે પેટ અથવા અગ્ની બુખ લાગે ત્યારે ખાવો.

૩=હૈયું નખાળું હૈય તે સાથખાર, દાડમની કર્ગીના રતમાં ખાવો.

૪=કુંપરીના કૃત (નિલોદ્રવાની સંકેદ પાતરીનો યુગુકળ ખાવાથી પેટમાં કંઠક આવે અને ફક્કર ચીંતા લાગતી અથ પડે.

૫=પેટમાં ફક્કર લાગતી હૈય તે પેટપર ન્તરથી પાંચે ગાંધિ.

૬=પેટમાં ફક્કર લાગે તે દરદીએ ઊંડા સ્વાસો સ્વસ લેવા, નાક વાટે દમ લેવાય એટલો વખત લેવા, જેટલો વખત દમ ઘૂંટી સદાય તેટલો વખત દમ ઘૂંટવો; પછી દમ ધીરે ધીરે અદાર કાઢવો. આ મુજબ પાંચથી દસ મીનીટ ચાલુ રાખે તે તરત કાયદા જાણાય.

હંથું નખળું=હોલેદર.

૭=લીલા કળનું સરખત દર ૩ કલાકે પાણી સથ લીવું. સરખત ખનાવવાની રીત—લીલાકળના યુક્તની પાનરી વા કોર, પાણી ૩ ગેર સાકર પાંચ ગેર એએને અંધ વાસણમા ઉકાળે પછી ગળે તેને પાચું સુતા ઉપર મુકી ઉકાળે મેળ કાઢે તે ગામળી તગવા કરે.

૮=નુકસીના પાનનો રસ ૧ તો તેમાં બે પીપર મેળવે બીએ. અને એ રસ નાંદે લગાડે.

૯=જવનું ધમરામળ મટે—પનુરંગની ગાટલીનુ પાણી લીએ.

દરસ=મસા દરસના=માવાસીર=મુળવપાધી.

૧=એળીઆ મુક્તામળમાં થી લગાડે તે દરસ ખી પડે ૧૦૦) વાર લેપણાં ગેટીના થીમાં તપાસ મેળવી લગાડે.

૨=નુળ વાળી—દરસ માટે અખરાટના તેલમાં લુગટું ભીંગેલી મુલામાં મંદ તે કાપેલા થાય.

૩=દરસનું લોલી અંધ પડે—ઉદગ્ધવનુ ચુરણ વા તેલો જાસ સાથ ખાય, અને તેની લેપડી દરસપર મંદ.

૪=મસા સફરાના માટે—અરીકાના ફળીઆના મગજને તેલના તેલમાં ઉકાળી મક્કમ ખનાવી લગાડે.

૫=દરસ એટલે સફરામાં ગામડી ઉપર અંકુસ ફૂટે તે. એને ખેરવી કાઢવા માટે અંધગતો ખારકુપારી સાથ લગાડે.

૬=ફડતાલ અને અંધગતો ખાર પાણી સાથ લગાડે.

૭=દરસ માટે—અરીયુ, કાલીછરી, લીમોડોના બીજ, દરેક ૧૦ તોલો, મીઠું બે આંગી ખાર વાટીને પાણી સાથ લેપડી ખનાવવી. જાડે જઈ આવ્યા પછી અને મસા સફરાની અંધાર આવે ત્યારે બીજાંજે જઈ સુવું, અને મસા અંધાર હોય ત્યારે તે ઉપર લેપડી મુકી રાખવી.

૮=ધુંધ દરસ માટે—લેલાની આમલીની જાલ અને કડવી ડાળકીના બીની ધુંધ આપે

૯-મસા=ગાળી ચઢિસની ચતરે આંખાના ઝાડપરના વાંદાને રીત-શર આમંત્રણ કરી, આતવારે કાપી લાવે, તેને તાવીજમાં તેને મુકી દરદીને ખાંધે તો દરસ મૂળથી જાય છે. (ફેટલાકે જાણ પાછાને ચોક્કસ વખતે અને અમુક દીવસે કાપવાનું લખાણ દેશી વખદામાં લખી વાર થાય છે. તેનો મુદો સમજતો નથી.)

૧૦-ડરસનો ઇલાજ—આકાના પાનનો રસ ૫ તોલા અને ૧ તોલા સોનાગેર મેળવી સોટકી ખનાવવી. જેમ વધારે અધે ગીળેને ખરગ કરે તેમ ગુણ વધે. આ ગોટી પાણીમાં ઘસી દરસ ઉપર લગાડવી. બાતરાં બાળશે તે ખમાએ ત્યાં સુધી ખમવાં. ન ખમી આય તો પાણીથી ઘેાંછ નાખી દરસપર મેદાના પાનની લેપડી મુકવી તેથી દરસ મટી જશે. સાફ થાય ત્યાં સુધી આ ઇલાજ કરવો. આકાનું દુધ એકલું મસા ઉપર લગાડવામાં આવે છે.

૧૧-દરસ માટે—આમળીના ચીચોરાને તગોરના પાનના રસમાં ઘસી લગાડે અને તગોડનાં પાનના ધુંગની (કુસાની) લેપડી દરસ પર મુકે. લેપડી સાથે કુમાર મેલવે તો વધારે ફાયદો થાય.

૧૧૧-દરસનું લોહી ખંધ પડે—અડમડીની સીંગનું ચુરણ ૧૦ તોલા લઈ ૨) વાલ સંચળ સાથે મેળવી ફાડ.

૧૧૧૧-ડરસ માટે આરગના મુળની ઝાલ ૧૦ તોલા દુધમાં ઉકાળી ૭ દીવસ પીવો.

૧૧૧૧૧-મસા ફૂલે તે અધ થાય—આમળી ઉપરની ઝાલની રાખ વાલ દહી સાથે ખાવી અથવા ચીચોરા અને સાકર પાણીમાં ઘસી રોજ ૩ વાર મસા પર લગાડવું.

૧૨-અડદ, જીની છેા, કાથો, ગુઆરનો આટો સંભાગે ફેળના રસમાં લેપડી કરી શુદ્ધા ઉપર મુકે અને કાઢો ખાંધે.

૧૩-સાકર, અડદ, કાયફળ, કમ્બુતરની અધાર, આમળા, સંભાગે લઈ ચુરણ ખનાવે. ૧૦ વાલ ચુરણ રોજ બે વાર મધ સાથે ખાય.

૧૪-અખાનું ખીજ (ગારખીજ) ચાપરા લાખના આકારનું પણ મોટું હોય છે, ફતેપુરીઆ મારવાડીઓ આના ખીજને ઘાયલાં કપડાં ઉપર મસળે છે ત્યારે દરીઆના મોઢા જેવો સરલ કપડાં ઉપર દેખાય છે, આ ખીજે કાણું પાડી અંદરના માથો કાઢે તો તે પોકલ અને તેમાં તપકીર મૂકી, લાગરી તરીકે વપરાય. ગાર ખીજના સફેદ ખીજે પાણીમાં ઘસી દરસ પર લગાડે. પાંચ મીનીટ મસળે તો દરસમાંથી પાણી ઝરે. રોજ ૩ વાર મસળે.

૧૫-દરસ મટે-ઇંદ્રવાયજની જડ પાણીમાં ઘસીને દરસપર લગાડે.

૧૬-દરસ માટે-આમલીના પાતરાંને ૨૯ પીવો.

૧૭-ધુંધ દરસ માટે-આમલીની છાત અને કડવા તુરીઆના બીજોની ધુંધ આપવી, દરસ બહાર આવે ત્યારે ફરી ધુંધ આપવી.

૧૮૫દરસ માટે મલમ-અરીળુ ૪ તોલા અને ઘી ૨ તોલા. ઘીને સાત વાર પાણીથી ધોવું. અને રાખવું, બીજો દાવસ એક ઘીને ફરી સાત વાર ધોવું અને રાખવું, આ મુજબ ૭ દિવસના કાળ વાર ઘીને ધોવું, અને તેના ૭ ભાગ કરતા, અરીળુના પાણી ૭ ભાગ કરવા. પછી ૧ ભાગ અરીળુ અને ૧ ભાગ ઘીને તોળાને કળીરીએ હિંચા વાગી તે ઉપર ઘસીને મેળવવું અને ૧ કપમાં રાખવું. બીજો દિવસે બીજા ભાગ અરીળુ અને બીજા ભાગનું ઘી, ઉપર મુજબ કળીરીયા ઉતરવની, મેળવીને પછી પહેલે દિવસે જનાવેલા મલમ સાથે મેળવતા રાખવું, ત્રીજા દિવસે ત્રીજા ભાગ, ઉપર મુજબ મેળવવે, આ મુજબ ઘીના અને અરીળુના સાત ભાગ સાત દાવસમાં મેળવી મલમ પેકકે કરવે. આ મલમ દરસ માટે ગળેા ઉપેતાગી છે. જીને આગક જળુનાં મસા બહાર આવે તે માટે બી આ મલમ ઉપેતાગી છે.

૧૯-દરસ માટે-અરીળુ, કાલીજરી, લીંપાડીના બીજ દરેક ૧ તોલા, મીઠું એઆની બાર વાટીને પાણી સાથે લેપડી જતાવવી. આઠે જઠ આપ્યા પછી મસા સફરાની બહાર નિકળે ત્યારે બીજાણે જઠ સુવું અને મસા બહાર હોય તે ઉપર લેપડી મુકવી.

૨૦-દરસ-અર્સ માટે-૨ થા ૪ તોલા આદુના ઉકારા કરી ૨૧ દિવસ સુધી પાજ પીવો.

૨૧-ઈંદ્રજય, વાયવડીય, લીંપાડી, કાયકાના બીજ, દીકામાલી સંભાગે ૧૧ તો. સુરજી પાણી સાથે રોજ એવાર ખાય.

૨૨-ઈંદ્રપયાના બીજ જે મારવાડ અને વેંધપુરમાં થાય છે, તેના છોડ આગેમાં થાય છે, તે ઉપર સુંદર ફુલો આવે છે, તે ૭) તો. લઈ ૩) પડીકાં કરવા, માડીના વાસણમાં સફેદ બકરીનું દૂધ ૫) સેર કાઢાળવું. દૂધ બળીને ૧૫) સેર રહે તેમાં ૧) પડીકું નાખવું. થંદુ પડે ત્યારે દરદીને પાવું. ખાધા પછી એ પીવું. પછી પાણી પીવું નહીં રોજ ૧) પડીકા લેએ તો મસા ખરી પડ.

૨૩-ધુંધ મુએલો સુકાયલો કીંદર ૫) ભાગ, મુએલા ધોરોના સીંગડામાં વરસાદથી થતાં મુળીઆં ૫) તો. ઈંગ ૨ તો. એના સુન્હુની ધુંધ આપવાથી હાઈ ચીમરાઇ જાય, સુરદાની અંદરના હાઈ બહાર આવે, અને ધુંધ ચાતુ રાખવાથી દરસ ચીમરાઇ જાય. ત્યારે સાજીબાર અને કળી

ચુણે સંભાગે પાણી સાથ મેળવી લેપ કરે તો દરસ નિકળી પડે. (કાસરીકસોદાની માદક કામ કરે છે અમનલાગે છે. સારી ચામડી પર તે લેપલાગવો નહીં જોઈએ) દરસ ખરી જવા પછી ચાંદુ પડે ત્યારે ત્રિફળાં અને યુગળ સંભાગે લખ તેની રાખ ખનારી તેને થી સાથ મેળવી લગાડે તેથી ચાંદુ રૂઝાએ.

૧૪-હડતાલ અને અગ્નિદાનો ખાર પાણી સાથ લગાડે અથવા ફટકડી એરંડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૨૫-અગ્નિદાનો બીજને ચોખાના ધુણુમાં વાડી પીએ તો લોહી બંધ થાય. અગ્નિદા (અપામાર્ગ Rough Chaff Tree) એના પાન ચોલાઈની ભાજી જેવાં થાય છે, વચમાં સ્ત્રીંગ છે, તેમાં કાંટાવાળા બીજ છે. અથવા સ્ત્રીમોડાંનું મગજ ૦૧ તો. સાકર સાથ ખાય તો મસા નાશુદ લોહી બંધ થાય છે.

૨૬-રોગ ૩) એકચી છાત્રા સાથ ભુમે પેને ૩) વર ખાય અને દરસપર કારમોડી તેલ લગાડે.

૨૭-કુંઠ દરસ માટે-આકડાના અથવા આમલીના લાકડાંના કોત્રસા ઉપર અજમો મુકી તેની ધુણ હરસપર આપવી.

૨૮+૨૯-દરસ થવાનું કારણ-પેનમાં બાકી રહે, નીંટાન લાચું ખવાય, ખેસી રહેવાથી, ભાર ખોરાકથી, સખત જીવનથી લેવાથી એ માટે જીના લોખંડ ઉપરનો કાટ, અમતનારા ગંધક સંભાગે ગોળમાં મેળવી લગાડે.

૩૦-અરીજી અને ધનુરાના પાન સંભાગે લેઈ તેમાં એના વજન કરતાં ૪) વજન કોકમનું થી લેવું, તે સફરામાં લગાડવું. મત્રમ કડબુ થાય તો ખન નેચુ દીવત નાખવું અથવા ઉપરી ૩) ચીંતેને પાણી સાથ મેળવી, કમર કાકડા જેવી લંબગોળ ગોળી ખનારી રાતર સુતી વેળા રોગ સ્વપ્ન મેળવી.

૩૧-ધજીનો લોટ, દરીદાની છાલ, વડના ઝાડની લટકડી જડની કુમળી દાદળ (સંભાગે ૭) દીન ખાય;

આ દર્દીના સખત છે, છાતીપર ચુંડારો થાય અને વામીટ બી આવે તેનો પંજાજ દર કામ લેવું.

૩૨-કુકડવેલના પચાંગતી ગાડી ખનારી તે ઉપર દરસવાળો દરદી ખેસે તો ફાયદો થાય. છ માસ સુધી આ ઇલાજ ચાલુ રાખે તો દરસ મટે.

૩૩-કુકડવેલના પાણીમાં બીજવવું, તે ખાણીની દરસ લેવા અથવા ખમી શકાય તો તે પાણીના પોતાં દરસ ઉપર મુકવું.

૩૪-કુકડવેલના ફળ થાય છે તે બહુ તિક્ષ્ણ છે, તેનો બહુ સખત ભુક્ષાળ થાય છે તે મગજના રોગો ઉપર વપરાય છે, તેના ટીપા નાખમાં મુકે તો નાખ ગળે અને માથાનો દુખાવો નરમ પડે બધા રોગ નાખ વાટે નિકળે. (અગન બળે છે) નળ્યાં માણસ માટે આ ઇલાજ ન કરવો.

૩૫-પદાન લીળ અને અરીમની લેપડી મુકે.

૩૬-અશોક (આમોપાળો) ના મૂળની છાલનુ ચુરણુ સોનાના માંદરીઆમાં મુકી કમરે બાંધે.

૩૭-આકડાનું દુધ, કડવી તુબીના પાન, ખરસાણી હુઅરના મુળ, કરંજના મુળ અથવા પાન, ખાકરાના નતરમાં લેપડી કરી મુકે.

૩૮-આકડાનુ દુધ, બાયરીગળ્ફિનો ઘન (ગેક્ટ્રેફા), દારૂડીના ચીક માખણ સાથે મેળવી લગાડે તો દરસ ખરી પડે.

૩૯-મીઠી આવળનો કચ્ડ, ખકરાના નતરમાં પાંચ અને તે ઉપર મોળા અને વેંગળા ખાપ તો જનમના હા વળય.

૪૦-આળસીઆમાંથી કાઢેલું તાંબુ એ આની ભાર અને આખુ સોનું ગા તોલો આની વીટી બનાવે; તેને તલના તેલમાં કકળાવે. તે તેલ દરસને લગાડે.

૪૧-માખન ગા શેર લેવાની કદકમાં ગરમ કરે, શીણુ થતું અટકે ત્યાં આમળાનું ચુરણુ ૨) તો. નાખી ગરમ કરે, પછી વડના કુમળાં પાન ૨) તો. વાટા તેમા નાખી બંધે ચીન સારી પેડે સેકે. ચંદુ પડ આ પછી લીમડાના સોઢાથી સારી પેડે રોજ એ વાર છુટે ગા તો. રોજ ખાવે, ખોરાકમાં, દુધ, ભાત, અને રોટી.

૪૨-દરસ માટે-કપાસના છાંડના મુળને વાટી આખાના ધુણુ અને મધ સાથે પીવું.

૪૩-કુંઈ દરસના માટે-કાળા કોહોડનું આમડું બાળીને ધુંધ આપે, અથવા કુકામાં પીએ તો દરસ જાય.

૪૪-દરસ ખરી પડે-કીડામારીના પાનની લેપડી મુકવા કરે તો મસા ખરી પડે.

૪૫-મસા માટે-કરંજના ઝાડનું લાકડું પાણીમાં ધસી મસા ઉપર લગાડે.

૪૬-દરસ હોય અથવા ગોળાએ સોજો હોય તે માટે-કાચકીના પાન છુદી દારૂમાં મેળવી તેના લેપ ગોળીપર બાંધે, અને આખરાના

પાન મુઠા પાટા બાંધી રાખે તો ગમે ઐયા લાંબા વખતની અને ગમે એટલી ગોળી મોટી હોય તો પણ ફાયદો થયા વિના રહે નહીં. પણ લેખ ધણી વેચસ ચાલુ મુકવે નોખએ, હરસ મસા માટે આ લેપડી રોજ મુકવાઈ ફાયદો થાય.

૪૭-રસ માટે-કાંદાની કાતરી સુકાવી ચુરણ કરે, તે ૧૫ તોલા ચુરણ, ૫ માસો તલ, અને ૫ તોલા સાંકર મેગલી રોજ ખાય. ખોરાકમાં લી, સાંકર વધારે ખાય.

૪-હરમતા મસા માટે-ખરામ ગુર, કરેળની જડ, રતાંજરી, ઘસીને ચાપડે ના મસા, સુકાઈ ખાય છે.

૪૮-લોખાંડા બાદો મસાનું } ફડા છાત્રના કોકાળમાં સાંકર
લોખાંડામડીના દરેકો } મેગલી શરખત ખતાવનું તે
સાથ થાય. } કડનું સરખત ૧ અમર્યા
અથવા વડુ તરૂં સાથ મેગલી રોજ ખાનું.

૫૦-ફરેશા ધરી ખતાવે ખાતે છે. ખરે ફરેશા મુગલી સારી આપે છે. તે રોજ ખાંધો, તે કાત્ર રહે છે. વખત જત રોજ ખરેશાય છે. એ રોજ, ગમને મગતા આવે છે. એમાં લોખાંડો દોષ છે. કપડો પર ખતાવે ઘસના તાંબળા નાચરા ચુરેશ દોરાની આગળ ધરીએ ખાતા તે ખરે લે છે. હિરતા પાણીમાં અને હિરતા અગમીત. તે રોજ એ ખાય છે. એ, તેલ એ તેલ સકાંતી છે. તે તેલ વખત જત કાળુ અને છે. ફોરેને આંકડો થાય, કરમ એ તે વેળા ખતાવે ખરેશા કરેડ હિપર આ તેલ મગતે છે. ફરેશા શરીર તે હરેશા ખારમાંથી પડનું લાડી અટકાવે છે.

ફરેશા વંદરસની ખાય છે. આ ખાતે એક ખતાવે મુંદર છે. અને તે કાત્ર હિપર ધરી હતા પાણી તનુળા આગળ થત તે તાળુનું ખાંડા તેને વળે.

હરમ માટે-ફરેશા અને એમાંના ધરીને આપડે ના હરસ ખાતે છે.

૫૧-હરશ-હરગતા એન્ડ્રાડ એક ભાગ, લી સાત ભાગ મેગલીને રોજ લગાડે ના સાંકર રોજ.

૫૨-હરશ-હરગનું મુગલિં પાણીમાં પસિને હરસપર લગાડે ના હરસ હરશ થાય. આ મુગલીનું કગાડાયા જરૂર અગતનું ખાય છે.

૫૩-કપાસ (નરમાના) ના ગ્રીષાં ૪ ના મગજ, એક પખસિ-
બાર ગોળ સાથ ત્રણ માસ સુધી રોજ ગળે તો દરસ મંડ પહરેજી
કાંઈ નથી.

૫૪-પપ-હરસનું લોહી પીયકારી માફક પડે ત્યારે:મે વાત અથવા
વધારે વેલાતી કોલસો દહી સાથ ખવાડે તો લોહી બંધ થાય, આ
દલાજ રોજ એકવાર ચાલુ રાખે તો રક્તે રક્તે દરસ નાબુદ થાય.
ફેની દારૂ આવા દરદીને ફાયદો કરે છે.

૫૬-કરંજના ઝાડની અંતરજાલ તાજાં દહીમાં ઘસી ૪] દીન
પીએ, ટામેટા ખાવા નહી; કાંદો:અથવા મીઠું ખાવાથી કોઈ દરદીને
મસા ઊમરે છે.

૫૭-દરસ, રક્ત, પદર, નાકમાંથી પડતું લોહી, બંધ કરવા કહ-
હારના પાનના રસ પીના બચકર રક્તસ્ત્રાવ નાબુદ થાય. અને
કોઈમી જગામાંથી પડતું લોહી બંધ થાય અથવા વાયવડીંગ, અને
જોડીમધનું ચુરણ ૧૦ તો. રોજ ચાલુ ખાય તો ઘર કરી ખેડેલા દરવના
દરદીને ફાયદો આપે.

૫૮-ભોરી કલહારનો રસ ૨) તો. મગી ૨૧) નંગ એનું સેવન
કરવાથી ૬) જંતના મમા સારા થાય.

૫૯-કડાની છાત, ઇંદ્રજય રમવંતી, અનિવિપતી કળી સંભાળે
ચુરણ ૧૦ તો. મધ અથવા ગાખા ૧ ધાણ સાથ લીએ.

૬૦=ચુકા કટોળાનું ચુરણ અથવા વાંજ કટોલીના કંદનું ચુરણ
૧૦ તો. ફાંદે.

૬૧=ચુતરનો અવાડ ૧૦ તો. મધમાં ખાવાથી દરસનું લોહી
તેમજ એનું દસ્તાન તરત બંધ થાય છે. માથે આવેલી
એને ૧) જ વાર ખાવાથી ફાયદો થાય છે.

૬૨=કમળ કાકડી સાદર સાથ ખાય.

૬૩ કુઈ દરમનું લોહી ઘણું પડે તો કપુરતી ધુઈ આપે.

૬૪=૧૦ તો. કપુર આ. અરીસ ૨) વાત માખણ સાથ મેળવી
લગાડીઆ કરે તો દ-સ એમરાનું જાય.

૬૫=કપુર મે આનીમાર. (અરીસ ૨) વાત. જાયફળ તો. ૧૦
તજના તેલમ. કુઈ મલમ જેનું બનાવી લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૬૬=કપુર ૧૦ તો. રસવતી ૧) તો. લીઓળીનું મગજ ૧) તો.
૧૦૦) વાર ઘાયલાં ધીમાં મેળવી લગાડે.

૬૭=કાચકાનો રસ ૧) તો. ૧૮ દીન પીવો. અથવા લીંગ, નાજ
કેસર એકેક તો. કેસર ૪) વાતનું ચુરણ ખેડાનીબાર ૩) દાવસ ખાય.

૬૮=કાળીજરી, અતિવિષ. રસવંતી સંભાગે મધમાં મેળવી યોખાના ધુવણ સાથે પીવાથી અન્ય અમત્કારીક અસર જણાય છે.

૬૯=કુકડવેલનું ચુંચું ગોળમાં મેળવી મસાપર લેપ કરવો. મસા સફરામાં હોય તો લુપડાંપર લેપ લગાડે તેની વાટ બનાવી સફરામાં ખોસે. આ ઇલાજ ઘણો જિતમ અને સુગમ છે. વૈદને જ્ય અને માન મળે છે ૩) દીવસમાં ફાયદો થાય છે.

૭૦=કુકડવેલનો રસ ૧) તો, અને ફટકી પાણીમાં પીગળે તેટલી પીગળાવી, તે પાણી ૧) તો, મેળવે; ગ્રાહકે ફરતી વેળા મસા ઉપર જો લેસન લગાડીઆ કરે. હરસ સુકામ જાય.

૭૧=કુતરીઆં ઘાસનો બાળેલો ભુટો. ખાવામાં લીએ તો લોહી પાંધ થાય.

૭૨=સૂતી વેળા ગ્રાહકે ફરવું. મસા ખદાર પડે તે ઉપર કે લેમીના એટલે ખાપર જી મસા ઉપર ટાપવું લગોટ પાંધવી. અથવા ૩ ઉપર ખાપર જી ૧ તોલો મુઝા તે હરસ પર મુકે અને લગોટ મારે.

૭૩=હર્ષ માટે—કુકડવેલનું ચુંચું ૧ તોલો (૬૪) લોહા પાણીમાં આપી ગત લીજવી ગમે, તેનું પાણી ગ્રાહકે વન્ય ત્યાં મધરા ધોવામાં છ માસ સુધી વાપરે તો દંદ જડમુળથી વન્ય અથવા કુકડવેલ, દદરાનાંણી, કડવું તુળવું એના મુળનું ચુંચું ગોળ સાથે મેળવી સફરામાં રોજ મેળે તો થોડા દીવસમાં હરસ જડ મુળથી વન્ય છે.

૭૪=હરસ—કુકડવેળના ફુલના બીજને ગાયના મુતરમાં વાટીને ત્રણવાર લેપ કરે તો હરસ મુળમાંથી ખરી પડે.

૭૫=બલેહોર; અને હરસ માટે—કણકબીજ જે વાલ સાંકર સાથે ખાવા.

૭૬=હરસનું લોહી અટકે—કારેલાનો રસ સાકર સાથે પાંચ.

૭૭=હરસ-મુળ વ્યાધી સારો થાય—કુકરવાડના બીજ, ગોળ, કાવળનો રસ મેળવી મસા ઉપર મુકે તો અગત તત નરમ પડે. કુકરવાનો બીજ અને સીંધવ કાણમાં વાંટી મસા ઉપર કરે.

૭૮=હરસ માટે—કોડીની ખાક, એકચી, ચીનીકપાલા, કાઠો. રેવનચીની ખટાઇ સભાગે ચુરણ બનાવી ૧) તોલો ચુરણ અને ૪ લાગ ધોયણું લી મેળવી રોજ ૩ વાર લગાડવું.

૭૯=કુર્ષ=હરસ માટે કાળો જવ ભાંગરો (બંગરાજ) ભાંચ (પીવામાં લીએ છે તે) કુકડવેલો (મુળ સાથે આપો) જાનવરના સોંગડાના મુળ (ચોમાસામાં સોંગડાં ઉપર ધનગી ફુટે છે તે)

હરસ માટે આ વસ્તુઓનો જુકો કરવો. કોઈથી, હાવતી રીતે એ જુકાની ધુંગી આપતી.

ઉપર મુજબ ધુગી રોજ એ વાર ૧૦) દીવસ સુધી ગુદાના ભાગ પર લેતી. ધુગી લીધા પછી મેડીના પાનની લુગડી મસા ઉપર મુકતી ધુમાડો સહન ન થાયે અને અગત ઘણી બજે તો ગુદા આગળ દીવેલ ચોપડવું. દશ દીવસ સુધી આ પ્રયોગ કરવો.

૮૦=દરસ માટે—કળીદારોનું અને સરસડાનું મુળ પાણીમાં ધસવું. દૂડી ઠી આસપાસ ચાર ચાર આંગળા ફરતો નૂતેનો લેપ કરે તો સાત દીવસમાં દરસ ખરી પડે.

૮૧=દરસ માટે—કમોઈનું મુળયું પાણીમાં ધસે તે પાણીમાં એ ખજુરની પેસી આપી રાત ભાંગી રાખી, સવારે ચાળી, ગાળીને તે પાણી પીવું.

૮૨=દરસના મસા દુર થાય—કપુર ૧ ભાગ અને ૭ વાર ઘાયલું ઘી ૩ ભાગ તેના મક્કમ કરી લગાડે.

૮૩=દરસ—કુકડવેલના ફળના ખીની લેપડી કરી ત્રણ દીસ દરસ પર મુકે.

૮૪=મુળ વ્યાધી-દરસ માટે—દરદીએ રોજ સહવારે જુએ ૧ સોનેરી કેડ માખણ સાથે ખાવું.

૮૫=દરસનું લોડી-દરસનું લોડી નીકળે અથવા ખીજ જગાએથી નીકળે તો કાળી દરાખ તો ૦ ૦૧ દુધ તોલા ૨૦, પાણી તોલા ૨૦, ઉકાળી દીવસમાં એ વાર પીવું.

૮૬=ધુંગી દરસ માટે—ખારેકના ફળીઆની ધુંગ મકરામાં આપતી.

૮૭=દરસ માટે=ખરેડીના પાનની લેપડી મુકવાથી દરસ ખરી પડે છે એના પાનમાં નવટાંક લા તેને પાણી સાથે મસાળા રસ કાઢી ચાર મરીના દાળા નાંખી પીવાય છે.

૮૮=દરસ માટે—ખડીઓખાર, સાલજીર, કળીયુનો, મોરચુયુ સંભાગે લઈ લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ખરણ કરે તે મસાપર લગાડે તો જરૂર મસા ખરી પડે.

૮૯=ખારાક=જુદા જુદા દરદીને જુદી જુદી ખાવાની રીત માફક ન આવવાથી દરસનું જોર વધે છે. માટે જે દરદીને જે ખારાક ન આવે તે છાંડી દેવા.

ઝાડો સાફ લાવવાની પહેલી જરૂર છે. રોજ ઝાડો નરમ અને સાફ લાવવો જોઈએ.

૯૦-ગુદાના હરસ માટે=સુંઠ ૧૫ ભાગ, ખડીઓખાર (ટંકણ-ખાર) સોહાગી ૦૧ ભાગ એનું ચુરણ ૦૧ તો. રોજ એ વાર ખાય અને એ બંધે વસાણા પાણીમાં ધસી મસા ઉપર લગાડે.

૯૧-૧૫) વરસનું જીનું ઘી હરસને લગાડે.

૯૨-હરસનો મલમ=ખડીઓખાર અને નવસાર, ઘી ૧૦૮ વાર ધોયલું હોય તેમાં મેળવી ૧) માસ લગાડે.

૯૩-ગરમાળાના ૫) પાન ૭) મરી સાથે, સાકરના પાણીમાં મેળવી રોજ એ વાર ખાવાં.

૯૪-ગુણપાટના ઠોડાળાની ગાખ, ગળો સત્વ. રાત્રી નાગ કેસર સંભાગે એ આની બાર ચુરણ માખન અને સાકર સાથે રોજ ૨૫ વાર ખાય.

૯૫+૯૬=પારો અને ચમલ સારો ગંધક મરી સંભાગે મેળવી કાજલ બનાવે તેને ૫) તો ૦ ઘીમાં મેળવે. ૧) વેદંત પોદળો અને અરધો હાથ લાંબો કપડાનો કટકો લઈ તેમાં મેળવી કાકડો બનાવે. એક નાકેથી તેને ચીપીઆ વડી પકેડવો; બીજો નાકેથી સળગાવવો: તેલ તપકે તે એકઠું કરવું. સુરેખા, વજ, મનસીત, સુગર લેડ દરેક ૧૫ વાલનું ચુરણ એ તેલમાં મેળવે, મલમ બનાવી લગાડે તો ખુની, તેમજ બાડીના મસા નરમ પડે.

૯૭-કડવી ગીસોડી અથવા કડવી તુંબરીને એક રાત પાણીમાં રાખે તે પાણીમાં નવસાર નાખી, ૨) માસ સુધી એ પાણી મસાને લગાડે.

૯૮-હરસનું લોહી પડનું હોય તો ગંધક વાલ ૮ તથા ફટકા વાલ ૨) પાણી સાથે કાકડી ને ઉપરથી દુધ પીવું.

૯૯-ગંધકનું તેલ—સાંધલા ગંધકને દુધમાં ઉકાળી તેનું દહી કરી ઘી બનાવવું. તે ગંધકનું તેલ કહેવાય છે.

ગંધકને દુધ કરવો—એક તપેલીમાં ઠંડું દુધ મુકવું. ઉપર ધીજો કટકો દુધને લામે નહી તેવી રીતે બાંધવો. લુગડાં ઉપર ગંધકનો ભુંકા નાંખવો. તે ઉપર ઢાંકણ આવું ઢાંકવું. ઢાંકના ઉપર ઇંગાર મુકવો. ગંધક તપી, પાતલી થઈ દુધમાં પડશે. બાકી કચરો કપડાં ઉપર રફી જશે, આ ગંધક શુદ્ધ થએલો ગણાય છે.

૧૦૦-હરસના મસાવાળા દરદીએ ગંધક, મીડીઆવળ (સુના-ખુખી) અને ગુલાબની સુકી કળી સંભાગે મેળવી તેમાંથી ૦૧૧ તોલો દીવસમાં એ વાર મધ સાથે ચાટણુ કરે અથવા રાતરે સુતી વેળા ૩૦ ૧) બાર સુધી રોજ ખાવું.

૧૦૧-હરસના દરદીએ મધક પાક (Confection sulphur) મરી પાક (Confection pepper) ચાલુ ખાવામાં લેવાથી ફાયદો થાય છે.

૧૦૨-હરસ સફરાના હોય તે માટે—ગલગોટાના ફુલ ૧૦ અથવા ૧૧ તોલો સફરે સાથે મેળવી સદવારે રોજ ખાય. અથવા એના ગુલકન ખનાવી ખાય. અથવા પાનનો રસ ૧ તોલો પીએ.

૧૦૩-હરસ માટે—ગધેડાના લીડવાં .પાણીમાં બીજવે, ઉપરનું નીતરું પાણી દહીં સાથે પીવામાં લેવું.

૧૦૪-મસા હરસના માટે—ગળીનો બુકો દામે તો લોહી ખંધ થાય.

૧૦૫-હરસના મસા માટે—જુના ગોળ સાથે હરડે ખાવી.

(જુના ગોળ રસાયણ ૩૫ છે. ત્રણ વરસનો ગોળ ઘણો સારો છે. મધની ગરફાજરીમા જુનો ગોળ ચાલે છે.)

૧૦૬-મસા હરસના માટે—મસા ગરમીથી થાય તો લોહી પડે, રસ વીકારના હોય તો પડે અથવા આમ પડે, વા વીકારના હોય તો સુકા હોય પણ દરદ કરે. યુગલ યોગ્યો ચક્રકને દશ તેજા લઈ પાણીમાં પીગલાવે અને ગાળે, તેમાં મત્ર અને સાધર દરેક પચીસ તેજા નાખી ચાસણી ખનાવે. તેમા મોટી હરડે ૪ તેજા નાખી રસપાક ખનાવે તેમાંથી ૧૧ તોલો રોજ બેવાર ખાવો.

૧૦૭-હરસનું લોહી નરમ પડે—ગળજીખીનો રસ બે તોલો પીવો.

૧૦૮-હરસ દરેક જનના સારા થાય—ગરમારાના પાન પાંચ, મરી નંગ ૭ ને શેર પાણી સાથે જેમ લાંગ ધુટે તેમ ધુંટી ૧૧ તોલો ગોળ મેળવી રોજ સદવારે પીવું. જો હરસનો જોર વધારે હોય તો દીવસમાં ત્રણ વાર પીવું અથવા પાનનો રસ ૧ તોલો ગોળ સાથે લેવો.

૧૦૯-હરસના મસા માટે=ગલોડી ૪) પપ્પ જનવાર જે સાપખા-મનીના જેવું હોય છે તેનું તેલ લગાડવું.

૧૧૦-ગળકાના વેલા કડવા અને મીઠા આવે છે.

હરસ ખરી પડે—કડવા ગળકા અને જળજીવોના સીંમડા ઉપરની મુરદાળ છોળ (ખોપડો) નો ધુમાડો હરસ ઉપર લેવાથી હરસની ગાંઠ (ગલોડી) નીકળી પડે.

૧૧૧-સુરણ સુકેવડું ૪) તો. ચિત્રાનું મુળ ૨) તો. હીમજી હરડે ૧૧ તો. સુંક ૧૧ તો, પીપર ૧, તો જોળ આઠ તેજા એનો પાક ખનાવી ૧૫ પૈસાબાર રોજ ૨ વાર ખાએ.

૧૧૨=ચિત્રાના મળ, હંદ્રજવ સિંધવ, મરી, સુક કનજના ખી, સંભાગે વા નો. દહી સાથ ખાય, ઉપરથી દહી ખાય અથવા છાસ પીએ.

૧૧૩=ચંગીમાય નામનું ઘાસ ચારવાડ ગામમાં થાય છે. તેને તળાએ જમીનની અંદર દાણા થાય છે, તે દાણા ખાવામાં આવે છે. તે ઘાસને રસ તથા પાનની લેખડી હંસને લગાડે.

૧૧૪=ધુઈ ચીમચીડીનો છેડ અથવા સુકવેલો દેડકો, વાગ વાગ-જાતો છેડ એમાંની એક ચીમની ધુઈ આપવી.

૧૧૫=મમા ખરી પટે—ચણાહી, ફાસપાપડો દરેક પાંચ નોલા સાથે નીપાળગોટો, વચનાક, સોદર એ સમગ્રાને જળુના રસમાં ખરણ કરી મસા પર લગાડે.

૧૧૬=મુળા વાપી-હરસ ખરી પટે—કાળા ચિત્રા, ટકણખાર, લગા, ગાળા સંભાગે મેળવી હંસપર લેખડી મુકે તો હંસ ખરી પટે (આ દલાજ બ્રહ્માગોને જાણીતો છે.)

૧૧૭=હંસને કાયદો કરે—જીંજીલા રાણાના દાળીઆ નેજ સાર-વારે જે નોલા ખાય અથવા પાણીની તરસ ફાગે ત્યારે દાળીઆ જે નોલા ખાય અથવા જે દાળ આજ ખાદને પેટ ભરે, જાંતુ કંઈ ખાય નહીં તો ઘણા કાયદો થાય.

૧૧૮=મહમ. હંસ મોં=ચીરણી સાપરી, કાંધા રોકેન એલચી, અંજક એકેક તો દોરણુ ગાયનુ ઘી લઈ તેમાં મેળવી લગાડે.

૧૧૯=ચીડનાં લાકુને રસ ૧) તો. ઘીમાં નેજ ખાય.

૧૨૦=ચીની કપાકાના ૧૫ દાણા પાણી સાથે પેવા.

૧૨૧=ચિત્રાનું મુળ દુધમાં નાખી દહી બનાવે, તે દહી તેની છાસ અથવા તેનુ ઘી સેવન કરે: જહામી વધે. હંસ મટે. માટીના વાસણમાં બાફીણુતો રસ એપડવો. તેમાં છાસ રાત્ર ભંગી, અને સવારે પીતી, ૧૫) દીવસ ચાકુ પીતી.

૧૨૨=જી દાનમાં હરસ મટે—ચિત્રા, સિધાલુણ, કરંજ, હંદ્રજવ, બકાન લીળના પાન, સંભાગે ચુરણ વા નો. અથવા વા નો. છાસ સાથે નેજ જે વાર લેવો. આ દલાજ ખાસ અજમાવાની બલામણુ છે.

૧૨૩=જોલ્યારી ખાવા આતમારામની ખાસ બલામણુનો દલાજ મળેલો=ચિત્રાની જડ, હંદ્રજવ, સીંધવ, સુક, મરી, કનજના ખી. સંભાગે ચુરણ ૫ થી વા નો. છાસ અથવા દહી સાથ રોજ જે વાર ખાય.

૧૨૪=કુંદ્ર મેડેર કચરાની છુંદ્ર મેડેર બે વાર લીએ, ધૂધ લીધા પછી એળાઆના પાણીનું પોતું દરમપર મુકે.

મહે- કચરાનો, અગ્રીમ સાથ ધરીને લગાડે.

૧૨૫=જવાના કુત્તની લેપડી મુકે.

૧-૬=૬-૨ મટે જાસનું સેવન કરવું ધાણું મારું છે.

૧૨૭=ચીનાની જાસને અથવા મુળને ઘાટી ને ધસામે કોગ કાઢવાના વાસણમાં લગાડીને તેમાં દૂધ નાખે. એક રાતમાં તે દહી મશે તે નવવાન દહીને ખવાડુ થોડા દીવસ ખાવું. દહી ખાવામાં આવે તો દસ નાનક થાય.

૧૨૮=દરમ મટે—જાસ ગંગ અદલે ત્યાં કુત્તી તેમાં કુંક મેળવે, તે જાસ નવટ ક પીવી.

૧૨૯=ગળુ ન જાલાની જાવ પાણીમાં મુકી તડકે અને જાકળમાં ૮ દીન ગમે. તે પાણી કાઢાજે અને પીવામાં લીએ.

૧૩૦=દરમનું લોહી ગળ ને મટે—ગળદૂધ કાતરીને તેમાં એક ટાંક અગ્રીજી જાને, ગળદૂધનું મોંદ બંધ કરે. ધાણના દોડગમાં તે ગળદૂધ મુકી તે દોડવું બંધ કરે અને તે દોડવને ધકોળ આટાથી કપડ છાદ કરે અને દીગામ. મુકે, આટો જગી કાળો થાય તે કાઢી લીએ આ ગળદૂધને ખરગ કરી તેમાંથી ૪ ચોખાપુર ૧ દરદીને રોજ ચોખાના કણમાં આપે તો લોહી બંધ થાય.

૧૩૧=મસા—દરમના મસાને કુંડા પાણીની પીચકારીથી વારંવાર ધોવાથી અથવા જાન તો કુંડા પાણીમાં ૩ લીંગરી મસા ઉપર દાખવાથી લોહી નગમ પડે છે.

દરમનું લોહી કળતર, દુઃખાવો મટે—૦૧ તેસો છરાંની ફાફી પાણી સાથે લેવી.

૧૩૨=ચમાર દુધેલીના પાન ગરૂ તેનો રસ ૧) તો ૦ ગાયના ઘી સાથે રોજ સવારે ૭ દીન ખાય પછી ચોખાની ખીર ખનાવી ગાયના ઘી સાથે રોજ ખાવી.

૧૩૩=દૂધ ૦૧ સેરમાં લીંબુની ૧ ચીર નિચની તરત પીવું. અથવા દહીનું નીતર પાણી ૦૧ સેર પીવાથી. અગત તરત બંધ થાય.

૧૩૪=ત્રિકળાં સરપખાના મુળ, નવસાર સંભાળે સુરણ ૦૧ તો ૦ ગાયના ઘી સાથે ખાય. દર્ષ અને બરોળ મટે.

૧૩૫=ચમાર દુધેળાને ૨) તો ઘીમાં તળાને ૭ દીન ખાય તો લોહી હમેશ મટે બંધ થાય. આ હલાજ સર્વોત્તમ છે.

૧૩૬—હાંડીઆ યુવરને પાપટ સેકે તેમ હમાર પર સેકીને રસ કાઢે તેમાં જ્યારણ, એળીઓ, સમદ્ર શીજ મેળવી લેપ કરે. કંઠમાં માંઠ થાય તેને જી એ લગાડે.

૧૩૭—માણસનાં નખને સીસીમાં પેક કરે, તે સીસાને આવસ મુકતા હોય તેમાં મુકે; સરઆતમાંજ તે સીસી આવસમાં મુકે. આવસ પેક અને બહાઈ ને બંદા પડે ત્યારે સીસી કાઢે, તેમાં બનેલું તેજ દરસને લગાડે તો અસાખરી પડે. તેલની અમન ન ખમાએ તો આમળી અને હાંમિયાના પાનની થંદી લેપડી અથવા દહી મુકે.

૧૩૮—ગિલુ નાંમનુ જાડ છે તેના તેજના પોતાં દગસ પર મુકે તો દુખાવો નરમ પડે, અને ગૈદની અથવા એ. મિલાજ કરનારની નામના થાય.

૧૩૯—દરસ માટે આસવ=ગિલુ (જાહાડ) નો રસ રપાા ગેર પાણી મળુ રહે તેવી યરડીમાં નાંખે.

ધાપડીના ડ્રગ, આંખળાં, ખજુર દરેક ૮ તોા કાલી ૧૮, ઈંદગજ, ધમાસો, મગી, પીપર, તજ સુદ, અગ્નેયેનસ, એકચી, ઘેનુ મુરખ, કાલી લવંગ, કંકે, પીપરીમળ, વામ વડીંગ, ચિંત્રા દરેક ૪૭ તો. ગોળ ૬૪૦ તોા એ બધાને મેળવી યરડીનું મેંદું જમીન પર દેખાવતુ રાખે તેની ઉપર તડકો પડવા દીએ. ૧૫ દિવસ પછી ખ્યાંને, શીજ થતુ જાકે અથવા અગાજ થને અંધ થાય અથવા વાસણના મેંદા આગળ ખરી રાખે તે જુગર્જ જાય તહીં ત્યારે આસવ થયેલો જાણવો.

૧૪૦ ધુંઘ રસ—દરસ ઉપર તમાકૂની લેપડી મુકવી.

૧૪૧ દરસ મટે—ટંકનખાર, કાથીદાંત દરેક ૧૦ તોલો લઈને તેનો ધુમાંગ આપવો. આથી દરસ સારો થાય છે.

૧૪૨ દરસના મસા—દરસના મસા માટે કાળા તજ, ગાયનું માખણુ શાકર એકેક પદસા બાર રોજ ખાવું.

૧૪૩ ૧૪૪—દરસના દરદ મટે—જંગલી તુલસીના પાનરાં દહી સાથે ૭ દિવસ વામાં લે છે.

૧૪૫—રતના મના બહુ અકરસાટ કરે તો ટંકજુખાર, કાથો, મંધક, દંદ ૧૦ તો. થી રાા તોલાનો મલમ કરી લગાડે.

૧૪૬—રતના મના ખરી પડે—ચીવક, ટંકનખાર. ગોળ, લગદર સંભાગે મળવી દરસ પર લગાડે.

૧૪૭-કોડો કમજ. હરસનું લોહી—એ માટે તલ ઉપયોગી છે. તલનો ઉકાળો કરી પીવો અથવા તાડુ બનાવી ખાવો. મર્મવંતી સ્ત્રીને તત્ત્વ ઘણા જગ્યામાં લેવાથી અડચણ થાય છે.

૧૪૮-દરમ—નુંવરની દાળમાં દળદો માંડીએ ગાફેગે જાયામાં સુકવેલો પાણીમાં ઘણી લેવ કરવો. દરમ નરમ પડી સળકા તરત બંધ થયે.

૧૪૯-દરમ માટે—નેત્ર અને નાગફેસર સંભાગે ખાવાથી દરમને કાયદો છે માખણ સાથે નાગફેસર ખાવાથી લોહી બંધ થાય છે.

૧૫૦+૧૫૧-દરમ માટે—દાયત્ર ગુચ્છરના લાવ દાડવાં ડોડવાં) નો રમ એ તોડા રોજ એ વાર ૩ દીવસ પીએ તો દરમ નરમ પડે. જો ૭ દીવસ પીએ તો મસા કરી ઉપડે નહીં.

દરમ માટે—નાગફેસરના બીજ, ઈંદર જલ, ગગમતી સંભાગે મુરખ કરી દધેલી બરી ચોખાના ધુણ સાથે ૭ દીવસ મુકી ખાવું.

૧૫૨-દરમનું લોહી બંધ પડે—નાગલી દુધેલીના પાન ૪ તોલા ઘીમાં તળી ખાય તો તત્કાળ લોહી બંધ થાય.

૧૫૩-દરમ માટે—નાગ ફેસર, સાકર સંભાગે મેળવી વા તોલો પાણી સાથે સદવાર સોજ ખાવું.

૧૫૪+૧૫૫-દરમ માટે—લીલું કાપડું અને સાકર ચાવી ખાવું.

૧૫૬-દરમનું પડતું લોહી તરત નરમ પડે—નાળએન્ની ઉપરની ચાટલી અથવા તેનું આખુ છોલું આળી તેની રાખ કરી તે રાખ વાત્ર એ લઈ દહીં મા મસાઈ સાથે ખાવી. ગુણ ન માત્રમ પડે તો રાખ ૪ વાત્ર લેવી.

૧૫૭-ધુન્ડ—પાંડીઆના બીનો ધુમાડો આપે.

દરમ જલ—ગા તોલો ધાણાં છુદી પાણીમાં ભીંજવાં. તે પાણી પતાસાં સાથે પીવું.

૧૫૮-દરમ માટે—ધાણા તથા બનફસા દરેક ૦૧ તોલો છુદી પાણી સાથે પીવા. શરીરના ઝીણા મસા તથા તત્ત્વ ઉપર ધાણા વાટીને લેપડી મુકે તો તે નીકળી જાય.

૧૫૯-દરમનું લોહી બંધ પડે—નાગલી દુધેલીના પાન ૪ તોલા ઘીમાં તળી ખાય તો તત્કાળ લોહી બંધ થાય એનો જૂલો પણ ખાવામાં વપરાય છે.

જલાપાત્રાનો જૂલો બંતાવવાની રીત—જે જાત્રાપાત્રા ચોમાસા-માંજ મળે છે તેને સુકવી રાખવા કરતાં તેની ચટગી બનાવીને

નીકળે એટલો રસ કહાડી તે રસ તડકે સુકવી બુકો કરી રાખવો. અને તેનો ફાવે ત્યારે ઉપયોગ કરવો.

૧૬૦-હરસ માટે દાઝ-ગોળનો દાઝ-સુંઠ ૧ શેર, દરડે ૧ સેર, જીનો ગોળ અશેર, પાણી ૬ શેર મેળવીને તાંપાના વાસણમાં પેક કરી ઘોડાની લીડમાં ૧૫ દીવસ દાટે, પછી જેમ સગળ ગાળે તેમ તેને જંતરથી ગાળે. એ ગાળેલા દાઝમાં બે વાલ કરતુરી મેળાવે. દાઝ પાંચ તોલા અને ગુલાબજળ ૪ તોલા મેળવીને દરદીને ૧૦ વાર પાચે.

૧૬૧-હરસના મસાનું લોહી પડતું હોય ત્યારે દંડા પાણી ૧૧ શેરની પાંચઠારી સફરામાં રાજ લેવી. એથી અંદરના ભાગમાં લોહી ફરતું થાય છે, અને તેથી મસા અઘાતા નથી, અને જાડો આવે ત્યારે કંગાજનું પડે નહીં.

૧૬૨-ફટકડી ઝેરંડીઆમાં મેળવી લગાડવી.

૧૬૩-હરસને ફરદો કરે-ખીરખરોડીની રાખ, સંફદ કાથા, ગંભાગે લદ્દ થઇમાં મેળવી હરસ પર લગાડે.

૧૬૪-રસ વીધારના મસામાંથી આમ અને પદ પડે છે.

વા વીધારના મસા સુકા હોય ત્યારે ફૂકન દરદ થયા કરે છે.

ધુંધ આવળની સુકી પાલી અને ઉંદરની લીંડીની બુકાને દવતા ઉપર સુકી તેની ઉપર દાવવનું ગ્નકું ફુંકું ઉંધું મુકવું. ૨) આંગળી જન્ય એટલું ઠાનું કુડને વચમાંથી કરવું આ કોતરેલા ભાગ ઉપર સફરો મુકીને હરસ ઉપર ધુંધ લગાડવી. એ મુજબ દીવસમાં ત્રણ વાર સાત દીવસ ધુંધ આપવી.

૧૬૫-ધુંધ ઘોડાના આગળી ધુંધ આપવાથી હરસના મસા મટે છે.

૧૬૬-નગડ (સખાલ) ના પાનનું ચુરણ ૧૧ તોલ ગોળ સાથે ખાય.

૧૬૭-મોંચરીંગળીના તાજા ફળને ઠોડીઆમાં મક્કા કપડ બદ કરે; તેને ઢાળ્યામાં સળગાવી ચુરણ બનાવે. ૧૧ મ્લી વાર ચુરણ કપુરી પાન સાથે મેજ ૩૦ વાર ૧૪ દીન ખાય. આથી શરીરે શક્તી આવે, લોહી સુધરે, હરસ મટે, દગ્ગતાન એટકાવે. દરેક જગ્યાએ નિકળતું લોહી બંધ પડે.

રસવંતી, મુંખાર, અંદેક તોલા, માયા નવસાર દરેક ૧૧ તોલ મુળાના રસ સાથે વીની ખેર જેવડી ગોળા બનાવે (રાજ ૨) ગોળા ખાય.

૧૬૮-મોંચરીંગળીના મળની બાલ બાજી સુકવેલીનું ચુરણ ૧૧ વાલ રાજ ૩) વાર લીએ.

૧૧૯-ભારંગીના મૂળ ૧) તો. પાણી ૫) તો મેળવી રાજ
૩) વાર પીવું. ખારકમાં ફક્ત હાસ એથી લેવી દસ નિરમળ થાય.

૧૭૦+૧૭૧-બીલામુ ૧) નંગ, આમળી ૫) તો. પાણી સાથે
વાટી પીવું. બીલામાની ગરમી આમળાથી દૂર છે.

૧૭૨-દરસ માટે—મનસીલ તોલા ૧૦, આક્રમનું દૂધ તોલા ૮૦
તેલ તોલા ૨૦, દળદર તોલા ૧૦, એ સરવેને ઉકાળી તેનું તેલ
ખનાવી દસ પર લગાડે.

૧૭૩-મસા શરીર ઉપરના ખરી પડે—મીઠું ને કવાનું પાણી
મેળવી લગાડે.

૧૭૪-દરમનું લોહી અંધ થાય—મુળાના પાનનો દસ એક તોલા
તેમાં એક ગ્ની ગધકના ફુલ મેળવી પીએ.

૧૭૫-દસ તરત મટે—મુળાના કંદ અને પાન વચ્ચેના લીલા
ભાગ છુટી તેનો દસ એ તોલા ૨) તોલા ઘી સાથે મેળવી સદવારે
પીવે.

૧૭૬-મસાં સુકા, જે દરદ કરે પાણી જેમથી લોહી નીકળે નહી
તે માટે ફલાગ મરી ૧૫ તોલા, સુવા ૨ શેર ખાંડીને મધ
સાથે મેળવી પાક ખનાવી ગળવે, મેળ એ વાર આથી ૧
તોલા લેવે.

૧૭૭-દરમ માટે—ખાવાનું મીઠું દુધેકમાં મેળવી લગાડવું.

૧૭૮-દસ માટે—મોચુચુ અને ટાંબુળાર દરેક તો. ૧ લાખ
પાંદેને વાટી ૩ દાવસ લેપડી કરે તો મસા તુટી પડે. પછી સાદી
ચાખા ગંધી તેના લપડી કરે (આ ફલાગ આક્રમે છે.)

૧૭૯+૧૮૦-દસને મલમ—મીઠું ૧ તોલા ઘી ૪ તોલા, માયા
અને મીઠું ૧ તોલા એના મલમ ખનાવી દરસ પર રાજ એ વાર લગાડે
તો દરસ ઝરી જાય.

૧૮૧+૧૮૨-દરસ માટે—એ તોલા મહેને છુડતાં પાણીમાં એક રાત
બીજવે, સદવારે તે મહેને ઘી અને જીરામાં વધારી બૂંબે પેટે ખાય,
૩ દાવસમાં ફાયદો થાય.

૧૮૩-રતનજેટના ફળની લેપડી દરસ પર મુકે.

૧૮૪-નાકમાં મસા, નાકમાં કીડા—રાજ તોલા ૧, માયનું લી
શેર ૦, કકડારીને ૭ ટીપાં નાંકમા દીન ૧૪ સુધી સુકવાં.

૧૮૫-દર્ષ—બલોહોર, લોહી જામેલું—રગત રોહીડાને ગાયના
મુતરમાં ઘસી પીવું અથવા સુરણી ધીમાં લેવું.

૧૮૬-હરસ મટે—રસમતી અને ગરમાળાનો ગર સંભાગે જુના મેળવી મેળવી લગાડે અને એક વાલની મેળવી કરી રોજ એક ગોળી મધુ વાર ખાય રસપાટને નામે કલકતામાં એ દવા મેળવ્યા છે.

૧૮૭-સરમાડિ ઝાડ—રીસામણી-લગ્નજી-ખાજવરધી, હરસ મટે એની લેખડી મસા પર મુકે તો મસા નરમ પડે.

૧૮૮-હરસ મટે—રસમતીનો ઘસાડો હરસ પર લગાડે તો પેહેલાં લોહી નીકળે પછી મસા સુકાઈ જાય. રસમતી બે રતી રોજ બે વાર ખાય.

રસવતીની ખનાવટ—દાર એક તોલો અને લીલી લગ્નદર મેળવી ખારીક કરવી, તેમાં તેના વજનથી આઠ ઘાણું પાણી નાખી ઉકાળવું, અરધું પાણી ખળા રહ્યા પછી આઠ ઘાણું (૮ તોલા) દધ નાખી ઉકાળવું પ્રવાહી સયજીવું ખાળી નાખવું.

૧૮૯-રીસામણી (લગ્નજી) નો રસ ૨) તો. ઘી સાથે લેવો. મનસીલ, હલદર લવંગ ગજપીપર અનેક તોલો. ગજવેલ ૧ તો. પાણીમાં ઘસી ૪ દીન દર્સ પર લગાડે.

૧૯૦-ગ્નદ્રુમ અસર કરનાર દલાજ—રસવતી ૧૫ વાલ ખાણીમાં મેળવી કપડેલા ગાળે, તે મધ અથવા સાકર સાથે રોજ બે વાર ખાય. લોહી પડીઆ પડ્યા આ દલાજ શરૂ થાય તો ગ્નદ્રુમ અસર દેખાય. દવા થઈ છે દર્દીએ દવામાં ફરતું નહીં.

૧૯૧-રસ મટે—વાડીમાં જલ લીંબુના ઝાડ લિપન ૧૭ લીંબુ આલવાને દાવસે લાવે. રોજ એક લીંબુ ૭ દાવસ સુધી દરેક મુસે, તો હરસનું લોહી બંધ થાય.

૧૯૨-લીંબુનાં તેલ મસા ઉપર મધુક લગાડવું. મનસમા એ જલણી તો દલાજ છે, હાંડક આપે છે અને મસા ચીમડાઈ જાય છે.

૧૯૩-હરસ—૧ તોલા લીમડાના તેલમાં ૧ વાલ કપડું મેળવીને તેનું એક દીપું ખતાસમાં મેળવી રોજ સડવાર સાત દાવસ ખાવાથી મસા સારા થાય છે.

૧૯૪-હરસ મટે—લીમડાના ૨૧ પાનને ફાંતના વગરના મગની દાળ સાથે વાડી તેના વડા ખનાવી ઘીમાં તળીને ૨૧ દીન સુધી રોજ ખાવાં. સમદ્રવ્ય મીઠું ખાવું નહીં, સંધિય થોડા ખાવાં.

૧૯૫-હરસનું લોહી બંધ થાય, અકરસાટ નરમ પડે—લીમડાના પાનનો રસ એક તોલો, ઘી સાકર સાથે મેલવી પાંચ દીન પીવો.

૧૯૬-૧૯૭-ધુમાડી—લસચૂના ઊંડાં (ફાંતનાં) બેસના સોગડાની ઊંડ, પક્ષી ચામચીદીઆની અન્નાર, લાથી ફાંતનો વેદર, માછલાના

બીંગરાં, એમાથી કોઇ બી એક લેવું. જમીનમાં બે વેદે ઉડા ખાડા, ખણી તેમાં દેવતા મુકી તે ઉપર ઉપલો છુકો ૧ તોડો યા વધુ મુકવો. ખાડા ઉપર ઉઠાણી અથવા ધુંડીનું પડ મુકવું, અને ઉપર એવી રીતે અપટ બેસવું કે સમળી ધુંધી ઘુસાને લાગે. ના ઠલાક ધુંધ લેવી.

૬૫ ખરી પડે—લીમોડીનું મગજ તેલમાં તરે. અને મોરચુધુમાં મેળવે અને ઘી સાથે મેળવી લગાડે.

૧૬૯—લીમોટી, જીન્ટી સોપારી, ઘોડાના નખ એની ગોળી બનાવે, પાણીમાં ધરી લગાડે.

૨૦૦—દી મદાના ૨૧) પાન મગની દાળ સાથે મેળવી બજીઆં કરી ૨૧) દાન ખાય. બજીઆમાં કોઇ વાનતો મસાળો નહીં મેલવે. ખોરાકમાં લાત અને ખવાય એટલી જાસ ખીજી દાન નહીં.

૨૦૧—લીમડાના તેલમાં ગધેદા સમાપલો છે, તેના ગુણ ચાલ-ભાગના તેલ સામસાપેલા, અને દાદલીવડના તેલના છે. લીમડાનું તેલ ૨૫૦ ૨૦૦ પૌવાથી કરોળાઓ અને ખાત્ર ચામડીના દરદો મટે.

૨૦૨-૨૦૩-ગનાસા અને લીમોડીના ફળીઆને વાડી ત્રાતના કળ-સીઆમાં માનુ રાખી તેમાં મુકે: પાતાળ વાંતરના તેલ મટે. ૧૫૦ જાણના દાગર કરે. તેલ નિકળે તેના ૩૫ ટીપાં થી માફ નાય ખાય.

૨૦૪-સડાં મગ્યાં, કામેા ગોળ, કેનાં અડાણું વગેરે એ ખાવાથી દરસનું વંતર વધે છે.

૨૦૫-મદાના ત્રીજી વળીમાં દરસ હોય, જ્યાં કેળાય નહીં પણ ફાટ આવે તે માટે=કાળી દગખ, સોનામખી, વ્યવચાની ખટાઈ, ત્રીફળાં, દંદવ વાવવડગ ૧૫ ૧૫ તો. ખાડી પાણી ના કંદમાં ૧૫ રાત બીજવડુ. સવારે ગાળી ૨૫ તો. ગોળ નાખ, તેજ ૧૫ તાર ૩૫ દાન પેત. મસા અંદરના હોય તે લોડી પડે તે મટે.

૨૦૬-વડની છાલ ખાવાથી લોડી પરતું અટકે છે.

અથવા વડની કુમળી રેખા સહવારે ખાવી.

૨૦૭-ધુંધ દરસ માટે-વજન વેલાના પાનની ધુંધ લેવાથી દરસ મટે હંસ જે બહાર નીકળે. હોય તો કરમાઈ ખાય.

૨૦૮-દરસ મટે—જીવારના ખેતરમાં વજનવેદો મળે થાય છે. એના પાતંગની લેપડી સફરા ઉપર મુવાથી લોડી બંધ પડે છે.

હરસ માટે—વસંતવેલાં જાતે ઘણા ઠંડા છે. એના પાંદડાંને રસ કાઢી કાઢવાના ફાડીઆમાં ગખવાથી જેલી જેવો બધાઈ જાય છે.

૨૦૮—માટે—વસંતવેલાંના રસ અને રસ સત્યાનાશીના છેડાનો રસ સરખે જો મેળવવો, તે મરમ કરવાથી પાતલો રસ થશે તે બાટલીમાં ભરી મુકવાથી ખગડશે નહીં.

૨૧૦—હંસ માટે સુરણની ગાંઠને છોલી છીણી નાખી સુકવીને બુકો કરવો ઘમાં તળા ૧, પછી ખરી સાકરના શીરામાં મેળવી એકત્રી. વસંતપુર, બદામના મગજ મેળવી ચકતા પાડવાં. ૪ તોલા દરરોજ રહવારે ખાઈને પુષ્ટ પ.લુ. હંસવાળાં દરદીને દવા તરીકે સુરણ ઘણું ખાવું. રોટલીમાં સુરણ, શાકમાં સુરણ, પુરીમાં સુરણ ફાંવે તેમ સુરણ ખાવું ખાવું.

૨૧૧—હંસ માટે નરહું સુરણ ગોળ સાથે રોજ સવાર સાંજ ખાવું. સુરણ લાગ ૯. સુક ૨, મરી ૧, ગોળ ૧૬ લાગ મેળવી સવાર સંજ વા તોલા રોજ ખાવું.

દેવ જાતના મસા માટે ઉપલું સુરણ છે. જાડા કપળ હાય તો સુકને ખદલે હરડે લેવી.

પાતના મસા હાય તો ઉપલાં સુરણમાં ગોળને ખદલે સાકર લેવી, હરણના મસા તથા મસાની ચુળ થાય તે માટે—સુરણ (વવ-ણું સુરણ વધારે સુણ આંગે) સુકવી, તેની બુકો બનાવી; તેમાંથી વા ચથવા વા તોલા અને ખાંડ વા તોલા મેળવી દરરોજ સવાર સાંજ ખાવી.

૨૧૨—મસા માટે—સોમલખાર વાલ ૩. સુંદાખાડ વાલ ૪ સંચારો સાજીખાર, અંદરબ વરેક બે વાલ, એનો બુકો લીંટુની ફાડમાં ભરવો, તેનો રસ મગજને લગાડવો લીંટુની ફાડ મસા ઉપર દીન ૩ સુધી ખાંધવું. મસા નહીં ખરે અને કાયદો નહીં જણાય તો ખુશખોવાળા ગંધિદા ગાવલ અને ખાંડ તે ઉપર ખાંધે. ધલાજ આડરોછે.

૨૧૩—હંસના મસા ઉપર લગાડે તો ખરી પડે—સધેસરાનું મુળાઈ, ઢળી ચુનામાં ઉકાળાને પછી તે મુળાઆત્રે થી સથ થસીને મસા ઉપર લગાડે.

૨૧૪—પ્રકેશ સુરણનું સુરણ, તેજ અને સૌંધવ મેળવીને રોજ ખાવું.

૨૧૫—સુરણ ૮ ભાગ મરી ૧ ભાગ, સુક ૨] ભાગ, ચીત્રા ૪ ભાગ, ગોળ ૧૬ ભાગ, મેળવી ૧ તો રોજ ખાવું.

૨૧૬—ધુંધું દર્ધ માટે ધુધ—નગોડ, આસંધ, બોંયરીંગળી, લાંડી પીપર એનું ચુરણ કરી ધુણી દવાથી અંદરના દર્ધ બહાર નીકળી આવે છે, તેથી ઉપર સરગવાના મુળના રસમાં સોમક ઘસી ૧] વાર લગાડે તે તાત્કાળ નરમ પડે. બહુ સંજાગથી લગાડવું કારણ તે બહુ ઝેરૂં છે.

૨૧૭—આવાસીંગો છલાજ—૧] શેર સુરણ (વવળનું સુન્ધુ વધારે સાફ) ખાસીતે તેના આટો બનાવવો. ગોળ બુના ૧) ગર, સાદજીર શેર ૧ તથા પીપળ મુળ, વાયવરંગ, તમાકુપતર, નવનરી, સોનાડીની જડ, ખુનાસાની અજમેા દરેક નવનવ માસા લેખ એ બવના ગોળના સીરામાં પાક બનાવી ૧] થી ૨ તોલા રોજ ખાવો.

૨૧૮—સુરણ રોજ ખાવામાં લીધુ હોય તે ધાતુ વધારે અને દરસના મસાને મટાડે છે. વવડતુ સુન્ધુ વધારે ગુણકારી છે.

દરસ માટે—૫ શેર કાચાં સુરણને સુકવી તેનું ચુરણ બા તોલો રોજ બેવાર થંડા પાણી સાથે ખાવું. સુરણ બધુ પુરું થાય ત્યાં સુધી ખાવું.

સુન્ધુના પાંતરાની બાજી બનાવી રોજ બે વાર ખાએ.

સુન્ધુનાં કટકાને ધીમાં તળી ચાસ પાછ મુરખ્યો બનાવી રોજ ખાએ.

૨૧૯—દરસ માટે—સુન્ધુના કકડા ધીમાં તળી ખાવાથી દરસ ત્રણે પ્રકારના દુર થાય

૨૨૦—વવરતાં સુરણનું ચુરણ ડર તોલા, ચીત્રો ૫૬ તોલા, સુંડે ૪ તોલા, મરી ૨ તોલા, એનું ચુન્ધુ અને તેથી બમ ૧ ગોળ મેળવી બા અથવા બા તોલો રોજ ખાવું. એને સુન્ધુવરીક કહે છે.

૨૨૧—અપ—દરસના ઇલાજ. દરસ સફરશમાંથી બહાર આવે ત્યારે સોમકને સરગવાના મુળના રસમાં ઘસી લગાડે તે તરત ખરી પડે પણ દવા ઝેરી છે. સમજદાર વઢે વાપરી અથવા ચોલાબની બાજીના રસમાં સોમકને ખરણ કરે. રસ ઘણા વાપર અને દરસને લગાડે દરસ ખેરવવાનું કામ સોમકનું છે પણ તેની અગત ઓછી કરવા માટે બીજી વસ્તુ મેળવી પડે છે. આ ઇલાજ નોખમભરેલો છે અનુભવીથીજ થઇ શકે.

૨૨૨—મસા શરીર પરના ખરી પડે—સંચારો અને કળીચુનો સંભાગે લઈ પાણીમાં મેળવી પીછી વડે તે મસા ઉપર લગાડે. સફરાના મસા ઉપર એ દવા લગાડવી નહીં બહુ જલદ છે.

૨૨૨-મન શરીરપરના ખરી પડે—સંચોગે કુળતેલો અને સભાગે કળીચુગે અને ત્રીજે ભાગે કાંદો (કુંગરી) મેળવી લગાડે.

૨૨૩-હંસના મસા માટે—સંચોગે અને ચુનો એનો પાણીમાં મક્કમ કરી લગાડે તો મસો ખરી જાય.

૨૨૪-હંસના મસા ચીમરાએ—સંધેસરાની પાલાને પાણી સાથે ધુંદી લેડા કરી સફરા ઉપર મુકે તો મસા ચીમરાએ, અને અગત નરમ પડે.

૨૨૫-હંસ માટે—સુરેખાર પાણીમાં વાટી લગાડવો તેથી દરસ નીકળી પડે છે.

૨૨૬-મસા જડમુળથી જાય—સસલાંની કાપી તેના દાળા ગુરદા તરત કાચા ચાવતે ખાઈ જવા.

૨૨૭-હંસ માં—સુન્ધુ આખું અથવા તેના કટક ફેળના, દીવે-જાના અથવા ઢાળ ખીજ પાદડાંમાં વીંટાળી તેના ઉપર માટીનો થર ફેરવો તે સુકાયે દાણામાં પકાવી લેવું (આ બનાવતને પુકપાક કહે છે) આ માંદા સુકાવીને તેનું સુરણુ વા તોલો, તેલ અને ગોળમાં મેળવી રોજ ખાવો. (ઘણા જાણીતો ઉપાય છે) સુરણુનું શાક વારંવાર ખાવું તેમાં રણુ ગુણુ છે.

૨૨૮-દરસ માટે સુન્ધુ બહુ ગુણુકારી છે. વવરતા સુન્ધુને કપ-ડછંદ કરી દાણાનાં દગામાં ખરી તેનું ઝેર કઢાડી નાખે તેને ખમણી ભુંકા કરી સુન્ધે અને વા થી ૧ તોલો દુધમાં ઉકાળી રોજ ખાય તો દરસને બહુ ફાયદો કરે છે.

૨૨૯-દરસની ચુળ ચાય તે માટે ૫ શેર સુરણુ કાપી, તેની જુકા કરી, રોજ ૮ થી ૧૦ તોલો ખાયા કરવી. ૫ શેર સુરણુની જુકા પાંદોએ ત્યાં મુધી ચાલું ખાવી.

૨૩૦-હંસના દરદાએ મીઠાને બદલે સીધા ખાવું.

૨૩૧-મસા સાત દીનમાં માટે—સુરેખાર, જવખાર, ટંકણુખાર, સંધિવખાર, દરેક ૧૦ તોલો તેઓને મેળવી સાત ભાગ દરવા. ૧ ભાગ રોજ ૭ દાયકા સુધી પાણી સાથે ખાવો.

૨૩૨-હંસ માટે—સુંક ૧૨, પીપર ૮, મરી ૪, પીપળ ૧૨, ચળક ૪, તાર્લસ પત્ર ૪, નાગકેસર ૨, તમાલ પત્ર ૧૦, એલચી ૧, તજ ૧, વાળા ૧, જુનો ગોળ ૧૨૦ તોલા, આ બધાનો પાક કરી તેમાંથી ૧૦ તોલા પાક પાણી સાથે જમવા પહેલા લેવો,

૨૩૩-સાકર, ધરીઆળી, એલચીનું સુરણુ ફાંકવું.

૨૩૫=વરીઆળાની જડ પાણીમાં ધસી પાછલી રાતરે રોજ પીવી. ત્રાંખાના વાસણમાં રાખેલું પાણી પછી પીવું. આથી અદંડ સાથે થાય. ત્રીંદુળાં રોજ ખાવાથી હાંસને ફાયદો થાય.

૨૩૬=ધુંંઈ—વાંદાની અવાડની ધુંંઈ આપે.

૨૩૭=ધુંંઈ દળાડ, ઉપલેટ પાણીમાં ધસે તેમાં ૧ રતી સોમલ મેળવે. દરસ પર રોજ ૨) વાર લગાડે. ૧) દીવસ પછી કમોદ અથવા સુખવેલ આખાનો ભાત દહીં સાથે મેળવી મસાપર બંધ, મસા ખરી પડે-ખોન્ડીના મળના ઉકાળો દાળીમાં નાખે તે ઉપર દરદી ખેસે તો ફૂલ આવે. વાલ, કેળુ, કોળું, ખાતું નહીં.

૨૩૮=દરડે અને ઝળાઝો, માફક આવે તેટલો રોજ ખાય.

૨૩૯=દરમના મસા મટે—દરસ ૩) જાતના છે. ગરમીના એટલે લોહી ચીકારના હોય તો તે હાટે ત્યાર લોહી પડે છે.

૨૪૦=ગરમીના મસામાંથી લોહી પડે છે. જો મસાવાળો દરદી લોહીઆર હોય તેનું લોહી બંધ કરે તો ખીજું દરદ થાય.

ખળગમના મસામાંથી ખળગમ પડે છે.

ગરમ વરતુ ખાવાથી મસાનું જંતર વધે છે. દરદીને હાંડક જોઈએ તો રોજ સાથે અને નરમ આવવા જોઈએ.

નીચે લખેલા ઉપાયોથી મસા સારા થાય છે—

લીમજી દરડે દાંવડમાં તળેલી અને વરીયાળી સંભાળે મેળવી તેમાંથી વા તોલો ફાફી રોજ લેવી.

૨૪૧=હડતાલ ૨૫ તોા મઠો ૪૫ તોા. ઘી. ૧૦૦) વાર ધોમલું ૬ તોા. મક્કમ કરી લગાડે. ખમી સકાય કેટલી અગત ખળસે.

૨૪૨=વડના પાકા પાન જે ખરી પડે તેની રાખ તલના તેલમાં લગાડે.

૨૪૩=નવરાત્રી (નોતરાંના દીવસો) માં નવ દીવસ અપવાસ કરે. સુરજી વવળતું હોય તો ખારીને લેવું. અને સારાં સુરજીના કટકા કરીનેજ લેવા. તેઓને પાણી નાખ્યા વગર પકાવતાં અંદર સિંધાલુજી, દળદર, ધાનાજી નાખે. તેલમાં પકાવે. પેત બરતું ખાય; ખીજું કાંઈ ખાય નહીં. પાણી પીવાએ. દરસ માટે સુરજી પ્રાધાન્ય છે.

નવરાત્રીના વખતમાં સુરજી રસ બધું રહે છે, અને વધારે ગુણ આપે છે. તેથી નવરાત્રીના વખત વધારે સારો છે.

ચોકસ રૂતુમાં, અને દહાડાના ચોકસ વખતમાં જ્યારે વણસ-પતી પુર જોતમાં આવે છે તે વખતે તેને વાપડવામાં અને કાપવામાં વિશેષ ગુણુ છે.

૨૪૪=સુગળુ ૧૬ તો. ચીન્ક ૮) તો. સુંકે ૨૫ તો. એના સુરણને સુરણના રસ સાથે મેળવી ગોળી બનાવે. એ ગોળી દરસને જીતનાર અને જય આનાર છે.

૨૪૫=સમુદ્રકા દાથીના મુતરમાં ધસી લગાડે.

૨૪૬=ધુન્ધુ—સાપની કાંચરી, બાળ, ખારકના બી. કડવી ડોળ-કીના બી. બામરી તી જાત એમાની ૧ ચીજની ધુન્ધુ આપી.

૨૪૭=સીસુ ઘીમાં ધસી મસા ઉપર લગાડવું.

૨૪૮=સરખાના મુળ બે આની બાર પાણીમાં વારી સાકેર સાથે પીવાથી તાલી બંધ થાય છે.

૨૪૯=દરસને મલમ—હીરાદખન તોલો, બા, બોદાર બા તોલો સંગળુ ૧ તોલો, કપુર બા તોલો અને માખણ ૧૪ તોલા બધા મલમ બનાવી સારા ઉપર લગાડયાથી એ રોગ મટે છે.

૨૫૦=દરસના મસા ખરી પડે.—હીંગ ૪ વાત્ર, દીવેલાની મીચ ૧૨ વાત્ર, લસણની ૬ળી ૧૨ વાત્ર એએને છુંદી લેપડી બનાવી મસા ઉપર બાંધે. ઘણા દીવસ બાંધે તો મસા ખરી પડે.

૨૫૧=મસા—હીરાદખન બા તોલો, કાળાં મરી બા તોલો વારી, મેળવીને ખાય, ઉપરથી જાસ શેર ૧ પીએ તો દરસ નીકળી પડે. (આ મસાજ ઘણા જાણીતા છે.) ૪ દીવસ આ મલાજ ચાલુ રાખે.

૨૫૨=દરસના મસા (કફના) મટે—હળદનાં ગાંડીઆને થુચરના દુધમાં સાત બાવના દઈને (સાત પત આપીને) તેને પાણીમાં ધસી મસા ઉપર લેવ કરે.

૨૫૩=હીમજી (હીમજી હરડે) ને પાણીમાં ધસી મસા પર લગાડે. સાથે જરા અરીજી ધસી લીએ તો વધુ ફાયદો થાય ખોરાક સારો લેવા.

૨૫૪=દરસ—મસાનો બાધી મટે—હીમજી હરડે અને જુનો ગોળ ખાય.

૨૫૫=દરસ—બા તોલો સેફલી હળદર કુમારના ગર્જ સાથે ૭) દાન ખાવી.

૨૫૬=દરસ મટે—હલદરના ગાંડીઆને થોરના દુધમાં ૭ પટ આપીને તેને પાણીમાં ધસી મસા ઉપર લગાડે તો મસા મટે અથવા

હરડેની જાંઝ ૦૧ થી ૦૧૧ તોલો, જુનો ગોળ ૧ તોલો, એને પાગડમાં પળાતી થળા દીવસ સેવન કરે. ચુનો. સાચખાર ખરીઓ ખાર, મોરચુથુ સંભાગે લખ લીંબુના રસમાં ૩ દીવસ ભાંજવીને મસા કાપર લગાડે તો મસા ખરી પડે.

૨૫૮=લોહીવાળા હરસ મટે—હીરાદખણ ૨) તોલા, કહેંગાયા ૧ તોલા, કવડી લંબોડીનો મગજ ૨ તોલા, બકાન, લંબોડીનો મગજ ૧) તોલા, રસવંતી બે તોલા લેવી. કહેંગાયાને પહેલે યુક્તાય જળમાં પીસવું, પછી અધી ચીજ મેળવીને ચણા જેવડી ગોળી બનાવવી. ૨) ગોળી સહવારે અને ૨) ગોળી રાત રાત ખાવી.

પીગ થયા વગર હરસ ખરી પડે. નીચે રુજાયનું તેલ હરસને લગાડીઆ કરે.

૨૫૯=હીરાદરી ઉપલેટ, કણેરના મળ, વંજનાગની જડ (જાંગલી) ચુંક, લીડી પીપર, દાંતીના મળ, ચીત્રક, અડસા સીંધાનુજ દડાસ. દાંડડી, મણસાસ, કડવીનાઠના ખી, વાવવડંગ અક્રેક તોલા લેવા. ૬૪ તો તલનું તેલ, ૨૫૨ તો. ગાંમુત, આકડાનું દુધ ૮) તો એનું તેલ બનાવે અને લગાડે તો વગર પીડાએ હરસ ખરી પડે.

૨૬૦=હલદર, કડવાં, તુરીઆનું ચુરણ સંભાગે લખ ચુરુરના દુધમાં ૩) કલાક મેળવવું અને ઘુટવું. ૧) તો સીંધવ મેળવેલા ઘુટતાં ઘુટતાં સુકાઈ જાય તે ચુરણને ગાંમુત સાથે મેળવી ૧૨ દિન લગાડે.

ધુંક-હાંગની ધુલ આપે. હાંગ જાડના મળમાં મુકે તો જાડ મરી જાય તેમજ હરસના મળને મારે.

હાડકું ભાંગે-હાડકું ઉતરે-મોચકાણું.

૧-હાડકું ભાંગે તે જલદી સંધાએ—ગાયનું દુધ તેમાં ઘી. સાકર અને ૦૧ તોલા આપરા લાખનું ચુરણ નાખી રોજ સહવારે પીએ તેથી હાડકું જલદી સંધાએ.

૨-હાડકું ભાંગે. હાડકું ઉતરે તે માટે લસણ, લાંખ, મધ, સાકર, ઘી મેળવી દરદી રોજ ખાએ તો જલદી સાડું થાય. લસણ ખાવાથી ગરમી ફટે, જની પુલ્લી સરીરે થાય ત્યારે ઘી લગાડવું.

૩-ભાગેલા હાડકાં મીન ખાવાથી જલદી સંધાયે છે.

૪-મોચકાયલા ભાગ માટે—ગરમ પાણીનો સેક કરવો. ઇંડાની સંકેતીમા ગેર મેળવી ગરમ કરી લગાડવું પછી આસપાસ તાપ લગાડી સેકાને લેપને સુકવવો.

૫-ભાગેલાં હાડકાંપર નાળીએર ખમનેળું, તેલ, સુકી લગદર ગરમ કરી સેક કરવાથી ફાયદો થાય.

૬-ભાગેલાં હાડકાંવાળી જગા ઉપર જેદીમધને પાણીમાં વાટી તેની ચટણી બનાવી મુકરી.

૭-હાડકું ભાગેલું—ભાગેલા હાડકાંને બરાબર ખેસાડીને જેદીમધની ચટણી ગરમ તેલમાં મેળવી લગાડે તે ઉપર પાટો બાંધવો, અને દંદીને જેદીમધ ખાવામાં આપવાથી સંધિ જલદી મળી જશે.

૮-હાડકું ભાગેલું સંધાય—ઘણી જુની ઇંટને બારીક વાટી ના તોલો ભુખા દુધમાં મેળવી ચાખ્ખામાં રાંધી ખાવાથી ભાગેલું હાડકું આગિઆપ સંધાય છે.

સંધો મેળવનાર છે—શરીરનું હાડકું ભાંગી ગયું ઉ દોય તે વેળા જેદીમધના ઉદાળાનું સેવન ગણો વખત કરવું.

૧૦-તાડકું ભાગેલું જલદી સંધાય—લસણ, મધ, પીપળાની બાલ મેળવીને ગેર ખવાવો.

૧૧-ખાવળની હાલનું ચુરણ અથવા ખાવળના કુમળાં પરડાનું ચુરણ વા નેત્રા મધ સાથે ખાવું.

૧૨-ભાગેલું હાડકું—હાડસંધીને પાલો ૩ દીવસ બાંધે. રમત રોહીડાની હાલ પણ આ મુજબ બધાય છે.

૧૩-હાડકું ભાગેલું જલદી સંધાય—સાંધજસની હાલ છુંદીને ૩ દીવસ ભાગેલાં હાડકાં ઉપર બાંધવી.

૧૪-હાડકું ભાગે તો તેને પહેલે ગોડવનું પછી ઉપર પાણીની ધાર નાંખવી અને કપડું પાણીમાં ભીજવી મુકવું. કળતર નામ પડ્યા પછી આંખ ઉપર થોડા પાણીના ફટકા મારવા પછી લાલ મટોડીને પાણી સાથે જળવીને લેપ મારવો અને કપડાનો પાટો બાંધવો. ૧૨ દલાક પછી મજા. મહુદાની હાલ, આમલીના પાન એએનો ગરમ લેપ મારવો. ૨૪ દલાક પછી પાણીએ ધોયલાં ઘીમાં ચાખ્ખાને આટો ખુબ મરળા તેને પાટો બાંધવો. બીજા ૧૨ દલાક પછી ઉમરો, પીપળો, વડ જેવો હાલનો ઉદાળો કરી તે ઉદાળાથી સેક કરવો એટલે હાડકું સંધાય જશે.

૧૫-હાડકુ જલદી સંધાય માટે ખાસુંદરના જાણુ મુરખ દુધમાં પીવું.

૧૬=ધઉં, ઘી, અને ગોળનો શીરો રોજ ખાંચ.

૧૭=ખાવળ, ત્રીફલાં, સુંડ, યુંગળનું ચુરખ ખાવું.

૧૮=લેપ—ફટકાને ઇંડાની સફેદી સાથ મેળવવાથી સીમેંટ થાય

જે જોજેતા હાડકાં ઉપર લગાડવાથી મજબુતી આવે છે બાફેલી ધાબળને ફટકાના પાણીમાં બોળી ફરી પકવે તો ત્રીકાસ વધુ આવે તેનું સીમેંટ ભાંગેલા હાડકાં પર લગાડે.

૧૯=લેપ ભાંગેલા અથવા મોચકાયલા હાડકાં માટે—ફટકા ૧ તોલો, આંખાલળદર ૨) તોલો ઇંડાના સફેદીમાં મેળવીને તેનો લેપ લગાડવો.

૨૦=મોચકાય પછી શરીરના સાંધામાં દુખાવો આવે તો મધને ઇંડાની સફેદી મેળવી મસળવું.

૨૧=લાયક માટે લેપ—કાપર ૧) ભાગ, લગલ ૪ ભાગ ગરમ કદીને લેપ બાંધવો.

૨૨=યુંગળનો લેપ અને ૩ બાંધવો.

૨૩=હસેસ=(શેપ યુદર) નો લેપ બાંધવો.

૨૪=નાળીએરનું પાણી પીવું.

૨૫=ખાંડ અને મીઠું દરેક ૦૧ તોલો ખાવું.

૨૬=પીપળાનું ૧૫ પાન ગોળ સાથ ૮ દીવસ ખાવું.

૨૭=ફટકા બે વાત્ર ગોળ સાથ રોજ ખાવી

૨૮=લાયક માટે—તેજ મસળીને ગરમ પાણીનો સેક કરવો

૨૯=હાડગંભીર=

હાડકું રોટલું હોય. ઉંડું ધા હોય તે માટે	}	દેશી વાલ જે ખેતનમાં પકે છે તેના પાનની ચટણી બનાવી તે ચટણી જખમમાં દખાવે એટલી રોજ નવી દાખવી.
--	---	---

મોચકાવું હાથ પગનું.

તેજ અને લળદર મેળવી મસળે. આમળીના પાન ૦૧ સેર, મીઠું ૧) તો. બાફે અને પાટો બાંધે. તેથી કળતર દુખાવો નરમ પડે. પાટો દીવસમાં બે વાર બદલવો (જુઓ. 'હાડકું બાળે') સંધા-હાથ વારંમવાર ઊતરે તો તે એકવાર બરાબર બેસાડી લેપ નીચે મુજબ બાંધે. મેઠીના દાણાને આખી રાત બાંધે. બારીક વાટી

ખંભા ઉપર લેપ કરે. ૩ દાખી પાટો બાંધે તે, સાત દીન રહેવા દીએ,
એ મુજબ જી વાર કરે. ચામડી બી કદાચ ફાટે અને નવી આવે.

હાડકું કુલે.

અને સાંધા રહી જાય ત્યારે પાકાં દીમરનો ગર ધણી દીવસ
તગાડે. (એના તાડના ગુદ ની ધુંધ લીએ તો પીસાય દુઃ થાય)

હાડકું ભાંગે.

૧=ખાવણની છાત્ર અથવા ખાવળની સીંગનું ચુરણ ૦૧ થી
૦૧૧ તો. રોજ એ વાર ચાતુ ખાયા કરે,

૨=સાંધ રૂખા અથવા હાડ સિંધીની છાત્ર બાંધવી; હાડકું ડોકાણે
ભાંગી ૩) દીન રોજ નવી બાંધવી.

૩ અન્નુદરાની છાત્રનું ચુરણ ૦૧૧ તો દુધમાં બિઝાળી ખવાડે
અને ઘીમાં મેળવી લેપ કરવો

૪=સાંધીના પાનની લેપડી મુકે તો હાડકાને જળડી બાંધે. એના
પાનને તોડી ૨) કટકા કરો પછી સાથે વળગાડો તો પાણી
વળધી જશે.

૫=લેપ — એળાએ, બોળ, ગુંગળ શેરી હુમાન
ગુજર, રેવનચીનો સીંગ, મદા હાકડી, આળા દલડ, સાજી, લોધર
એનું ચુરણ પાણીમાં અથવા ગૌમુતરતરમાં લગાડે ઉપર ૩ બાંધે
અનેલો લેપ મુકા થાય. તો સ્પીરીટ નાખવાથી પાછો નરમ થાય.

દાથી પગ.

૧=દાથી પગ માટે—ભાદર વેલ, સાતુરી, ઘોડાજવ મેળવી લેપ કરે.

૨=દાથી પગ માટે એક તોલો કીરમજ પાણીમાં ભીંજવી એકજ વખત પીવાથી ફાયદો થાય.

૩=દાથી પગ, સારંગ માંડ (અંતરડાંનું ગાળીમાં ઉતરવું) ઉપર આવરના પાંતરાનું વરાળાઉ બાંધે છે.

૪=દાથી પગ માટે—નેટરની જડ સંક, મરી, પીપર, કચ્છે, અજમો, સુવા, દેવદાર, વાયરંગ એંગેલાનું સંભાગે ચુરણુ ના તોલો ગાજ ૩ વાર ખાનું. અને એ ચુરણુ પગને મસાળવું ૧ મહીના નુધી એ હલાજ આલુ રાખવા અથવા નફ તેલ ગાજ એ વાર મસાળે.

૫=નાગરવેલ પાનના રસમાં સિધાદુણ મેળવી ગરમ પાણી સાથે ગોજ પીવું.

૬=આવળના પાન ખાશી બાંધવાં.

૭=સાંટાડી, સુક, અને સરસવનો ગ્રંદો લેપ કરવા.

૮=પતુને, એરડાનું મુળ, નગોડ, સાંટાડીના મુળ, સરંગવાની જાલ, સરસવ એંગેલાના ચુરણને પાણી સાથે મેળવી બહુ ગ્રંદો લેપ કરવા.

૭=દાથી પગ, } વર ધારાનું મુળ ના તોલો ગાયના મુતરમાં
પગે સોળ, } ધસી ૧ તો. પીએ એક વરસનો સોળે હોય તે
નરમ પડે.

૧૦=દાથી પગને ફાયદો થાય—કસાઇનો ફાડ બરના ફાડને મળતા છે, એને તેના ઉપર મોતી જેવાં ફલ થાય છે. એનું મુળ ગોમુતમાં છાંદી સોળ ઉપર ૭ દીવસ લેપ કરે.

૧૧=દાથી પગને ફાયદો થાય—ખાખરાના મુળનો રસ સરસીડે તેલ સંભાગે મેળવીને એ તોલો દરદી પીએ.

સાગરના જાહની જાલનો કાઢવો પીવા.

હરીતકી દીવેલમાં તળી ગોમુત સાથે ૭ દીવસ ખાવા.

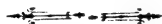
૧૨=દાથી પગ માટે—ના તોલો દળદર ના તોલો ગોળ અને ગોમુત ૧ તોલો સાથે મેળવી ખાવામાં લેવું.

૧૪-હાથી પગ માટે સાપના મોંઢામાં હળદરનો ગાંડીઓ દાખીને મુકવો. તે સાપને એક હાંદલીમાં મુકી કપડાં કંઈ કરવું. જમીનમાં ૧ ખાડો ખોદવો તેમાં હાંદલી મુકવી હાંદલીની આસપાસ દાંદડીઓ કાંટાવાળો થુવર અથવા બાવળીયા અથવા ખોરડીના કાંટા મુકવા (કુતરા કોહસા સાપને ખાંધ ન જાય માટે) ખાડો પુરી નાખી માસ ૧ પછી પેલા ગાંડીઓ કાઢાડી પાણી સાથે ઘસી હાથી પગને લગાડે.

૧૬-હાથી પગ—હળદરનું ચુરણ ગૌમુત્ર સાથે પાતું ૧ વરસનો વ્યાધી દુઃ થશે.

હાથી પગ.

એમાં ચરખી હોય છે તે માટે નહિ કંઈ સારો છે, પાણીમાં ઘસી લગાડે એ કંઈની ગોળી ખવાડે તો ઝાડો ઊંળની થાય, ઝેર નિકળી જાય. તેલ મરચાંની સખત પહરેણ છે.

પગ ચાલવાનું જોર વધે.

હરણના દૂધમાં સાંજખાં નાખી રોજ પીએ.

પારો શરીરે પુટી નિકળે.

૧-પાનનું રસાગ્રેષ્ણ કાચું ખાવાથી શરીરે કુદસા, ચાંદા, કોહવાટ નીકળે તે માટે ગળીના છોડને મુળ સાથે પાણીમાં ઉકાળા તે પાણી સવારે જીરે પેને તા થા વા રોજ પીએ. પછી ૧૦ ૧૦ મીનિટ તે પાણી પીએ. તેથી પીનામ છુટે અને તેમાં કાચા પારોબહાર નીકળે. દરદીને ૧૦ દિનમાં આરામ થાય. જરૂર હોય તો વધુ દીવસ એ પાણી પીએ.

પીનામ ખંધી એકઠી કરે તો નીચે પાને જળાય.

૨-વાંસના ઝાડ પાનના રસ પીવાથી ફાયદા થાએ.

પગની ખોરખાણ બાલકને

બાલકના પગ જનમથી મરડાયલા હોય, અથવા છેક નાની ઉંમરમાં ઊંચું રાખતાં પગ મરડાયા હોય તો, મીઠાના પાણીથી બાલકના પગ સેવ્યા અને સારી ખેંઠે મસગવા. રોજ ૩ વાર કરવું, અથવા દરીઆ આગળની ગરમ ખાંડી રેતીમાં દાખી રાખવા. તેલ મારેલ કરીઆ કરવું.

દાંડણ-ખેન-દમ-સ્વાસ.

૧=દાંડણ મારે—કુલવેલી ટંકનખાર ૨ ભાગ, મરી ૧ ભાગ મેળવી તેમાંથી ૧ તોલી મધમાં સઘવાર સાંજ ખાવું.

૨=દાંડણ મારે=ટંકણાવેલ એટલે ફટકડી કુલવેલી ૧ ભાગ, ટંકનખાર કુલવેલી ૨ ભાગ, મરી ૩ ભાગ, આ ત્રણ ચીજોને મધમાં મેળવી ૧ તોલી સવાર સાંજ ખાવ તો દાંડણ મટે.

૩=દાંડણ મારે—ધંતુરાના પાતરાં ૩) થી ૫) વાલ મુધી સહ તેની બીડી બનાવી પીવામાં લે છે; જે પાતરાં યુષ્મ ન આવે તો ધંતુરાના બી વાપરવામાં આવે છે, દાંડણના કુમલો થાય કે તરત એ બીડી પીતા જેઠાએ. દરદીને દાંડણનું જેર નહીં હોય બતાં સૂતી વેળા ૧ બીડી પીવાની ટેવ રાખે તો દાંડણ તદ્દન સારી થાય. કાઠ દરદીને આથી ફુસતી જણાય તો આ જસાજ અંધ રાખવો.

૪=દાંડણ—બુંગ ગોળા ૧ તોલી સરસાના તેલમાં મેળવી ચાટવાથી દાંડણ નરમ પડે છે.

૫=દાંડણ—ચાંદાઈની બાજી ૧ શેર લેવા તેને ત્રણ શેર પાણીમાં બુચ ઉકાળી તે વાણી ૫) તોલા દીવસમાં વણવાર પીવું. તાવુ બનાવી રોજ પીવું. આ બાજી રોજ ખાવામાં લેવી.

૬=દાંડણ, દડડીની ખરેલી, પીસાળનું અંધ થયું એ મારે ધંતુરાના પાતરાં વપરાય છે.

૭=ખરેલી, દાંડણ મારે ધંતુરાના બી અને મરી સંભાગે લેવા અને આદુના રસમાં દુધરના દાણા જેવી ગોળી બનાવી દીવસમાં એ ખાવા.

૮=દાંડણ સાથે અડગરી હોય તે મારે—દેવદાર ૧ તોલી પાણી ૧ દાા તોલા ઉકાળી, કાદાવા બનાવી તેમાંથી ૩ તોલા પીવું.

૯=દાંડણ બાય—૧ શેર મરીને યુવર ખરસાણીના દુધમાં દુધનાં રાણી કાદવની કુલલીમાં મુકી તેને કપડાંડ કરી સુકાવી તીવે ૭ દીન મુંદ તેમાંથી એક મરી પેલેલે દીવસે ખાવું, પછી એકેક મરી રોજ વધારવા જવું.

૧૦=ખરમાળની પોનના રસમાં વટાણા જેવી ગોળી મોંઢામાં રાખવી. દાંડન ખરી મારે એ બહુ સાફ છે.

૧૧=દાંડણ મારે—અડસોના સુકા પાંતરાનો પુમાડો પેટમાં લેવો.

૧૨=દાંડણ (ખેન) બંધ—ચોખાના પુલમાં કાળી અચ્છીનું અણીઉં બસાવે પીવું.

પા=હાંફણ માટે ઇલાજ—કાળા ધંતુરાના બીને ઝઉમુતમાં સુક કરીને તેની ભરમ કરવી, તેમાંથી રતી એક પાન સાથે ખાવી,

ખાંસી અને દમ માટે—મધ અને જવનું પાણી ગુણકારી છે.

પા=દમ નરમ પડે—ચુઅર કંટારીઆના ૮ પાન રોજ ખાવાં.

૬=દમ, હાંફણ માટે—ખાજરીને દુધમાં ખરમોટી છાયામાં સુકવે, આ મુજબ ૭ પત આપે. તેને કાઢવના વાસણમાં મુકી મોં બંધ કરે.

જમાનમાં ખાડો ખોદી તેમાં છાણા મુકે તે ઉપર પેલું વાસણ મુકી તેની આસપાસ અને ઉપર બીજાં છાણા મુકી સળગાવે અને ખાજરી બળાને ચુરણ થાય. આ બજેલી ખાજરીનું ચુરણ ૧૧ તોલા થંડા પાણી સાથે મેળવીને રોજ ખાવું.

૭=દમ માટે ખીર ખરોટી પાન સાથે ખવાય છે.

૮=હાંફણ માટે—જેડીમધ અને અકકલકરો સંભાળે લઈ મધ સાથે ગોળા બનાવે ૧ ગોળા રોજ ૩ વાર ખાવી.

૯=દમ માટે—મેલેડાંને બકરીના મૂતરમાં ઘસે તે ઘસારો મધ સાથે ખાવે.

૧૦=સ્વાસ, ખેન, દમ માટે—સેકટાના જાડને કાનરી અંદર અજમો ભરેલો અને તે ગાયનું પાંચું પુરી લેવું, ૪ માસ પછી અજમો બહાર કાઢી તેનું ચુરણ ૧૧ તોલા રોજ બે વાર ખાવું.

ખાંસ, દમ માટે—જવનાખરમ પાણીમાં મધ નાખી પીવું.

૧૧=હાંફણ, દમ નરમ પડે—૧ તોલા ટંકણખાંર ફૂલવંચા. કવંગ, પીપર, અકક તોલા ગરમ કરી સધળાંનું ચુરણ બનાવી બેઆંતી ભાર (પાંચ વાત) ચુરણ સદવારે સંજ મધમાં ખાવું.

૧૨=દમ, ખાંસી, હાંફણ માટે—પીપળાની રાખ ૧ શેર લઈ સવાશેર પાણીમાં દોહવી પાણી નીતડે ગાળી લેવું. તે પાણી ૧ તોલા રોજ ૩) વાર પીવું અથવા પીપળાની બાલને રસ ૧૧૧ તોલા સદવારે ૧ વાર ૧૪ દીવસ પીવે.

દમ, ખાંસી માટે—ચુઅરનું દુધ બે વાત ગોળમાં ખાવું.

૧૩=દમ માટે—ચુઅરના બુદાની ખીડી બનાવી દરેક બીએ તે તરત ફાવેલ થાય. ધંતુરાની ખીડી કરતાં વધારે સાકં કામ થાય.

હાંફણ મધ—કાળાં મરીને આકડાનાં દુધમાં મેળવી તેનું ચુરણ બનાવે. ચુરણ એકવાત અથવા વધારે મધ સાથે રોજ બે વાર ખવાડે.

૧૪=ખેન, હાંફણ માટે—ગંધર્વગુણીનાં પાત્ર ફળના બી અને અજમો સંભાળે ચુરણ બનાવી તે ૧૧ તોલા ચુરણ તાજાં પાણી સાથે રોજ બે વાર ખાવું. ૧૪ દીવસ ચાલુ રાખવું.

૧૫=દાંફળુ. દમ, દેડકા માટે—અરદૂસીનો રસ ૧ તોલો, લીલીપીપર ૧ વાસ મેળવી રોજ બે વાર ૧૫ દીવસ પાંચો, અથવા અરદૂસો તોલો ૧, કાઝેફળ તોલ ૦૧ નું ચુરણ બનાવી તેમાંથી ૦૧ તો, ચુરણ મધ સાથે મેળવી રોજ બે વાર ખાવું.

૧૬=દાંફળુનું જોર ધણું હોય ત્યારે ૧, ચોખાપુર મોરચુનું લઈના આટામાં સુકા જોળી બનાવી ખામ તો દાંફળુ તરત નરમ પડે.

૧૭=દાંફળુ—ખડી માટે, ૧) તોલો લસણ અને ૧ ના. બદામ એઆની છુદાને વા શેર બકરીના દુધમાં ઉકાળી તેમાં સંકેર, નયફળ મેળવી ચાટણુ બનાવવું, તેમાંથી ૧) ના. સવાર સાંજ ભુખે પેટે રોજ ખાવું.

૧૮=દાંફળુ, ખાંસી માટે, હળદરના ગાંડીઆ ૫) તોલને ૧) વાસણમાં સુકવા. તે વાસણમાં માયનું દુધ શેર ૧ દોલવું, તેને ગરમ કરવું. તેનું દહીં બનાવવું પછી છાસ કરવી. તે છાસમાંથી હળદના ગાંડીઆ કઢાડી કટકા કરી સુકવવા. તે કટકા દીવસના ૩ વાર ૦૧ તોલો ખાવા.

૧૯=સ્વાસ, દમ માટે—મીઠું અને આકરાનું દુધ સંભાજે લઈ તેની ટીકરી બતાવી, તે મોંઢામાં રાખીને તેનો રસ ગળાવે.

૨૦=દાંફળુ માટે—આકડાના કુળ (છેક મોટાં નહીં તેમ છેક નાદના નહીં) છાસ કઢાડેલાં, મરી, સંચળ સંભાજે મેળવી ચણા જેવડી જોળી બનાવી તેમાંની ૧ જોળી રોજ ૩ વાર ખાવી.

૨૧=ખાંસી, દાંફળુ માટે—ખાત્રી પૂવક છલાજ એજે બાજરીનો આંટા, નીમક, હળદરનું ચુરણ સંભાજે મેળવી તેમાંથી ૦૧ તોલો રાત્રે સુતી વખતે ખાવો; ઉપરથી ગરમ પાણી પીવું. સવારે છાતીપરથી બળમમ પડ્યો અને જરૂર ફાયદો થશે. સાધારણ ખાંસી અને બળમમ માટે રામબાણુ ધલાજ છે.

૨૨=દાંફળુવાળા દરદીને—સવંડરના કુળની ગાદ બનાવી ખાંડ સાથે પીવી.

૨૩=દાંફળુવાળા દરદીનો કફ બહાર કાઢવા માટે વિંછીડાનું ચુરણ ૧ રતીથી ૧) વાસ સુધી આપે.

૨૪=સ્વાસ અને દમ માટે—૪ લવંગને દીવાની બતી ઉપર ગરમ કરી મોંઢામાં રાખી તેનો રસ ગળવા કરે.

૨૫=સ્વાસ, દમ માટે સરખંખા મુળનો ધ્રુમકો લેવો.

૨૬=સ્વાસ, દમ માટે હળદરના ગાંડીઆને દીવાની બતી ઉપર

મરમ કરી તે મોઢાંમાં રાખી તેનો રસ મળે અથવા તે હળદ્રનો લુકા
જોળ સાથે મેળવીને ખાવો.

૨૭=શ્વાસ દમ માટે વડની કુપળ મોઢાંમાં રાખી રસ મળવો.

૨૮=હાંફથી માટે—ઉટકંટાના પીળાં ફુલની રાખ ૦૫ વાત ચેવણી
પાનમાં મુકી ખાય અથવા મધમાં ચાટે.

૨૯=હાંફથી માટે—દેવડામાંથી સફેદ આટો નીકળે છે તે ૦૫ વાલ
મધ સાથે ખાવામાં રોજ લેવો. તેવું વજન વધારતા જમ બે વાલ
સુધી લેવું. ૧૫ દીવસ ચાલુ રાખવું.

૩૦×૩૧=સ્વાસ-દમ માટે—ધંતુરો ધણી ઉપયોગી છે ઘણી સારી
અસર કરે છે. દમવાળા દરદીને ધંતુરાવું બી અઢક રોજ ૧ અડવા-
ડીયું ખવાડવું બીજી આખી અડવાડીયું બળે બી ખવાડવાં ત્રોજે
અડવાડીયે ત્રણ ત્રણ રોજ ખવાડવા. એથે અડવાડીએ ચાર ચાર અને
પાંચમે અડવાડીએ પાંચ પાંચ બી ખવાડે તો એ રોજ મટે.

૩૨+૩૩=દમ-હાંફથી માટે—મરી, સાકર સંભાજે મેળવી દમના દુખથી
કંટાળેલા દરદીએ મધ સાથે ૦૫ તોલો ચુરણ ખાવું.

હાંફથી માટે બીજા ઇલાજો નીચે મુજબ છે.

મરી, મુંઠ, પીપર સંભાજે ચુરણ બનાવી ૦૫ તો, ચુરણ બા
તથા જોળ સાથે ખાવું.

આદુના રસમાં મધની ચામણી બનાવી ખાવી.

આદુનો રસ અથવા ઉકાળો હાંફથી માટે પીવો. આ ઇલાજ
બહુ સારો છે.

૩૪=હાંફથી—ભોંયરંગણીના પાંદડાં, અથવા મુળનો રસ ૨ તો. મધ
૨ તોલા એટલું એક વખત માટે પીવું. આ મુજબ રોજ ત્રણ વાર
પીવાથી હાંફથી તથા ખાંસી બંધ થાય છે.

હાંફથી (ખેન) તો ઈલાજ—ધંતુરાના બીજ અને મરી સંભાજે
લઈ વટાના જેવા જોળી બનાવી તેમાંની બે જોળી સહવારે અને
સાંજે ખાવી.

૩૫=હાંફથી માટે—મરી, મનસીંગ, જટામાસી, સંભાજે મેળવી
તેમાંથી ત્રણ વાલની બીડી બનાવીને પીવી,

૩૬=દમ, હાંફથી—સરસીઈ તેલ અથવા રાઈનું તેલ ૦૫ તોલો
લઈ તેમાં જોળ મેળવી ચાટવું. દરદના પ્રમાણમાં વધતુ ઓછું અને
બે ત્રણ વાર રોજ લેવું. આ ઉપાય બહુ રહેલો અને સસ્તો ધરખં
બની શકે તેવો છે.

દમ—પીપરને આઠ પહોર ખરણ કરી મધ સાથે ખાવી.

હાંફણુ સાથે ખાંસી હોય તે મટે—ઘોડી : પીપર વાલ ૪ મધ સાથે અથવા જીનો ગોળ વા તોલો મેળવાને રોજ ત્રણ વાર ખાતું.

૩૭—હાંફણુ—વડનુ દૂધ વાલ ઝેકની આગરટમાં ગોળા બનાવી દીવસમાં ત્રણ વાર લેવી.

૩૮—હાંફણુ, દેડકા માટે—સરખંખાના મુળના ચુરણ ૧ બાસાની ખીડી કરા પીવા.

દમ, હાંફણુ—સરસીઈ તેલ ૦૧ તોલો અને જીનો ગોળ ૧ તોલો ખાવા.

૩૯—દમ તથા સાદસનો ઉપાય—તંબાકુ ૪ વરસનો જીનો ૧ તોલો, દીંગ ચાખખી ૧ તોલો, ગોળ ૫ વરસનો ૪૦ તોલો. આ આ બધાને મેળવી ૧ ગોળા બનાવો તે ગોળાને ૧૧ રોજ અરદના આટાનો લેપ કરવો. જમીનમાં ખાડો ૧ ફાથ ચારસ ખાદી તેમાં જણા અથવા રાણી ગોળની મુકી વચ્ચે ગોળા રાખી સળગાવવું. બળી રહેતે તે ખાડો મેતાગથી ધડકા નાખી ૧ રાત ગોળા ખાડામાં રહેવા દેવા, પછી અંદરની દવામાથી વાલ ૧, ખાવાના પાન સાથે ચાલુ થણા દીવસ ખાવી.

હાંફણુ માટે છલાજ—દુરદુરાના પાતરાંને છુદાંને તેની લેપડી અને ફાથના અગુધાની નાંચેની નસો ઉપર હાંફણુ રાડે થતાં પહેલાં બાંધે અને થણા દીવસ ચાલુ રાખે.

૪૦—હાંફણુ—સ્વાસ—પીવાની ચાદમાં શાકર નાંખી લીંબુ ૧ ફાંગનો રસનીચવી પીચે તેા હાંફણુ તરત નરમ પડે છે.

દમ—સ્વાસ માટે દરડા ખેરાનું ચુરણ ૦૧ તો. મધ સાથે ખાવું. હાંફણુ માટે દાડકાનો ૦૧ તોલો આરીક બુકો પાણી સાથે પીવાય છે.

૪૧—દમ, હાંફણુ માટે—કેળાંને ચીરી અંદરના ખી કલાડી નાખે અને તેની જગામાં મરીનું ૦૧ તોલો ચુરણ ભરે, આખી રાત દારમાં રાખે, સહવારે તે કેરું દરદી ખાય.

૪૨—દમ, હાંફણુ માટે—કેળાંની કુપળ નવટાંક વડાગરં મીઠું નવટાંકને ખરળ કરવું. ૧ પાણીવાળાં નાળીએરને ફોતરી અંદરનું પાણી કલાડી નાંખવું, તેમાં ઉપલું ચુરણ ભરી કાણું બંધ કરવું, તે નાળીએરને ભઠીમાં બાલવું. કાટલી બળી રહે તે નાળીએરને અંદરના જુદા સાથ વાટવું. તેમાંથી ૧ તોલો રોજ સહવારે ૭ દીન ખાવું, પહેરેજ—તેલ મરચું, દૂધ, માજલી, આમલી, કેરી એ ખાવું નહી.

હિસ્તીરીઆ-વાઈ-મૂળી-આંકડી.

૧-વાંદગાની અઘર ૧ વાલ મધમાં રેગળ ખે વાર ખાવી.

૨-હીમોડીના મગજને કાઢવના વાસણમાં ભરી પેક કરી એક ખાડામાં નવાં અમેશાં પાણીનો બીનાશ રહેતો હોય ત્યાં ૬ માસ દાટી રાખવી. વળી કાળાં મરીને ગળા કંટાળા યુવરના ચડમાં મૂકા ૬ માસ રહેવા દેવાં. ફાગણથી ભાદરવા માસ સુધી આ કામ કરવું આ બધે બજણોનાં સંભાગનું ચુગળ દરદીને ચંગાડે તે મગજનો કાંડા મરી જશે અથવા કાંક સાથે પહાર આવશે.

૩-હીસ્તીરીઆને કાપડો કરે—લસનની ૪ કળી અને હીંગ ૧ મીસાબાર મસળીને દરદીને ચુધાડીઆ કરે. જે વાત વેરવેર હોય તે એક વાલ હીંગ ખાવામાં આવે.

૪-હીસ્તીરીઆ માટે—૧૦૦૦ વરસના જુના અમવાતારી કાગળને પીતલની ચાળીમાં આગે તેની રાખનું બારીક ચુગળ આગે આંજે તે હીસ્તીરીઆ મટે.

૫-હીસ્તીરીઆ—વાડુના દોમ માટે—દરદીએ અરીસાનું ચુગળ સંધવાથી દુશીઆરી આવે.

૬-હીસ્તીરીઆ-આંકડી-સગદી માટે—ઘોડાવજનનું બારીક ચુરણ દરદીને ચુધાડે તેથી એમાં શીક મારશે અને દરદ નરમ પડશે. આ તે. ઘોડાવજનનું ચુગળ મધમાં મેળવી રેગળ ખે વાર ખવાડે.

૭-હીસ્તીરીઆ—કમર કાકરીના બીનું ચુરણ બા તાજા પાણી સાથે પીવું.

૮-હીસ્તીરીઆ માટે—માલકાકણના બીને લુગડામાં મુકી ખુબ મસળી અદરથા કચેરા જાડરા કાઢવા. બીને બીના હાથ લગાડી લોહી પર સેડી તેમાંથી રતી ખે (ચાર ઝેન) લઈ સાકર સાથે મેળવા ૩ દોવસ ખાવી.

૯-હીસ્તીરીઆ—હલદરનો ધુમાડો આપવેલ.

પક્ષલાત, વાઈ, ઉરુસ્તંબ, અડહીઆ વા, ચકટવાયુ,

જીતવાયુ, હીસ્તીરીઆ-વાયુ-ખંચતાણુ.

૧-પીપળાની વડવડનું ચુરણ બા તોલો ખવાડે (કુતરાના ઝેહેર ચડવાથી દરદી બગડીઆ હોય તેને પણ ફાયદા કરે.)

૨—ક્રીડાને લક્ષણમાં વારી મુંઝાડે તે અનુદી દુર થાય, બુદ્ધિની નવા વિચાર ખસે, જીભારી સખત હોય તે આ બધી ચીજોને અંતરના કહે.

૩—પીપળાની તાણ વડવા ૭ તે. વાવનતરી ૧ તે. કનુરી ૧ તે. ભાર મગના દાણા જેવડી ગળી કહે. ૧ ગળી પાણી અથવા ૧ ગળા ૧૦ દીન ખાઈ એટલે જરૂર કાલો થાય.

૪—ગીકટ દરેક વાવનું ધોળાવનથી લેવું છે. પ્રમાણ ૫ વાસ મથ નાથે.

૫—ગીકનુરી ૧, ૧૫૦ વરસી માસ કાકળી પે ચાલીનાર.

૬—અનુદ કણ અને ૬ જ વડવાના અને લક્ષણના રસમાં ઘસાવવાને નામ છે.

૭—જાસ કૃત વાકડાના અને મરીનાં ગાળે બનાવે નેકર નામ સાત ખાણા કહે.

૮—મેનકે અથવા દરેકને મોના કમળનું સ્વચ્છ કાનું.

૯—ગીકનું ચુરણ કાને ઘસવું કાલો ન જવાય તે નાખમાં કુકા દરેક વડવા અથા ખેડે ૪ વાસ અધમાં ચટાકા.

૧૦—ગીકાવાળી પરી દોઝ વાસ જે ૭ કરીને દાણની ખરીની ખાણે નહીં નાથે કાને પર એળીઆનું ચુરણ લગાડે અને જરા પાણી મેકે, એળીઆ પીગળવાથી જીભને એળા કળાસ વાગે જે ઘાગ કનનારી સ્વા વળે તેવી ઉઠિને ફેંકવા મોકે.

૧૧—ગાખડના છાંડ ઉપરનાં તેના મુળ જેટલાં રાતા હોય તેટલાં દાણા લેવાં તે વા તે. લઘુ ઘીમાં ઉકાળી ઘી પાચે તે વાસ મરે.

(પંડીત ગોપાલાચાર્ય)

હેડકી—અડગરી.

હેડકી—ફુસવેલી ફટકી ૧ વાસ ગોળ સાથ ખારી અથવા કુમારના રસમાં ઝુંડની ભુકી મેળવી ખાવી.

હેડકી—અડગરી માટે અડદ અથવા હળદરના ચુરણની ખીડી બનાવી ધુમાડા પેટમાં લેવો.

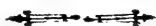
હાડગંભીર.

એક જાતનો કુટલો શરીરપર થાય છે; તેને કોઇ ઇલાજ લાખતો નથી તે માટે નિપાળાના રાજા બીનું મંજ, પારસ પીણાના ફેળ ખેતી લેખડી બાંધે તો ખેતી જાય.

હવા ખરાબ દુર થાય.

ચુનો ખેં બાગ, કટકી ૧) બાગ મેળવી કોરીના વાસણમાં મુકે.

હજરત (હજરાયત) ભરવાની વિધી.

સાખા મુઝા અધિદાની લાવી ૩ નેને લપટાવેછ,
ધૂન કેરા દીપકમાં મુકી પ્રીતે તે પ્રગ્વાવેછ;
સાત વરસનું બાળક બાલ્લાની સ્નાન કરાવેછ,
શ્વેત વનત પેદેરાની એને દીપકબાગળ બેસાવેછ.
બાળક દ્રસ્ટી દીપક સામી રિથર મને રખાવેછ,
તણુ કાળની ગુપત વાત જે પ્રગટને દરસાવેછ.

હોજ મોઢાંમાંથી નિકળે.

ઇસપગુલ અને સાકેર સંભાગે ૧) તો રોજ ખેવાર બાએ ઉપરથી પાણી પીએ. એની આદ અથવા ત્રાબ બોલો ગુણુ કરે છે. બાવ્યાને જરા ગરમ કરી વાપડે તો વધારે ગુણુ આપે.

ખાંસી દરકાની=કાટાંટીકી=દરકાની ખાંસી.

૧=કાળા તંબાકુના દાંડા ૨) રોરના ટુકડા કરવા. ૧) મેર સિંધવ લેવા. લોખંડના વસણમાં તંબાકુના કટકા પાંચરવા તે ઉપર સિંધવ બોટા મુકી પર કરવું. એ મુજબ બધે ચીજ એકેકપર મુકી વાસણુ પેક કરી સળગાવવું. તંબાકુ બળી તે કાળો થવો જોઈએ. સંકેદરાખ થતી ન જોઈએ. ૧) વાલે આ ચુરણુ, બે એલગીનું ચુરણુ તે નાગર પેલના પાકા પાનના રસમાં મેળવી બાળકને રોજ ૩) વાર ખવાડે. ખાંસી વધતી થાય તો હલરાનું નદી.

૨=આદુ, કાડો, કુદનો એનો રસ ૧) ચમચી પીએ. નામને ખાતર દવા તરીકે કાઠ ચીજ અંદર નાખવા આગે.

૩=ધમાસો તેના મૂલ સાથ લાવે તેના ૦૫ તો રસને દૂધ સાથ ખવાડે.

૪=ખેરસાલ ૧) ટાંક, મધ ૨) ટાંક, બોંવ રીંચણીના પાનનો રસ ૨) ટાંક, બાલકનું મુતર ૨) ટાંક એની મેળવણી કરી ૦૫ ચમચા ૦૫ તો. રોજ બેવાર બાલકને પાએ; તો ખાસી જરૂર સારી થાય.

૫=ગોઝારા કુવાની ડીકરી લાવીને મળામાં રાખે.)

૬=લવંગને ૪) પોહોર પાણીમાં બીંજવે તેની દારમાળા કરી બાલકના મળે પેહોરાવે.

૭=કોંટની એસની સુધાડે.

૮=ચામડીઆના કુંદનું પાણી અઘદાવે.

૯=જેડી મધનો સીરો ૧) તો, કાકડ સીંચ ૩) માસા, આતવિષ ૩) માસા, અરીણ ૧) માસા, આદુના રસમાં અને મધમાં ગોળી ચીની ખોર જેટલી ખનાવે, ૬) માસના બાલકને ૦૫ ગોળી, મોટાને ૧) થી ૨) ખવાડવી.

અજીરણુ-હોજરીના દરદો=ખદહજમી, -અરૂચી.

૧=સૂંઠ ૦૫ તોલો, મીઠું ૨) વાલ મેળવી ખાધા અઘાઉ ફાફા મારી અરધા કલાક પછી ખાતું.

૧૧=સુનામખી ૦૫ તોલો મધ સાથ રોજ ખાતી.

૧૧૧=કાલાજરી ૪) વાલ અને મીઠું ૨) વાલ ખાતું.

૨=અજીરણુનો વ્યાધી આ જમાનામાં બહુ વધ્યો છે. ખોરાક ખાવા પાછળ જે પેસો ખરચાય છે તેના કરતાં વધતો પેસો ખોરાકને પચાવવાનું મથન કરવામાં જાય છે. સેહેલો અને સૂતરો દલાજ એ છે જે,

ખોરાક રોજ એકવાર લેવો. અરધી ભુખે ખાતું.

દૂધ કાળનોજ ખોરાક ચાલુ રાખવો.

અપવાસ અઠવાડિયામાં ૧) દીવસ કરવો.

દૂધમાં ચુણાતું નીતરું પાણી નાખી. પીતું બીજે ખોરાક લેતા નહીં.

૩=દુધનું અછરણુ થાય તો દુધમાં ૫) ૭) એલચી ઉઠાણીને દુધ પીવું.

૪=અછરણુ માટે - ૭૩ અને સાકર રોજ એ વાર ખાતી.

૫=હરડે, ૭૩, પીપરીમુળ સંભાગે ચુરણુ વા તોલો લેવો.

૫ા=એહેરકચરા ઘીમાં તળી તેની ફાફી બનાવે. તે ફાફી ૧ વાલ, મરી ૧ વાલ સાથ મેળવે અને જમતાં પેહેલાં અરધો કલાક આજળથી ખાય,

૬=સુક તોલા ૭), મરી તોલા ૫), પીપર તોલા ૬), નાગકેમ તોલા ૪), તમાલપત્ર તોલા ૩), તજ તોલા ૨), એલચી તોલો ૧), સાકર તોલા ૨૮, એનું ચુરણુ વા તોલો જમતાં પેહેલાં પાણી સાથ લીએ.

૧૧=સીંધાલુંણુ, નવસાર, જવખાર સરખે ભાગે ત્રણ ગુદા ગુદા છુંદી એક રસ કરે તેને કાઢવના સાસણુમાં કપડછંદ કરે. તે વાસણુની આસપાસ જાણુ મુકી સળગાવે. અંદરનો ખાર એઆની બાર જમતી વખતે ખાય

૧૨=આદુ, સધિવ અને લીંણુની ચટણી બનાવી ખાતું ખાવા પેહેલાં ખાય.

૧૩=સેકેલી (સેકેલી) સુંદ. મરી. પીપર, અજમા, ૭૩, સાદ૭૩, સીંધાલુંણુ એએને સંભાગે મેળવી જમવા પેહેલાં ખાય, અથવા ચટણી બનાવી મળાએ ફાળાએ ખાય.

૧૪=ત્રીડીપીપર અને સીંધાલુંણુ લીંણુના રસમાં ૭ દીવસ ભીજવી રાખી સુકવી તેનું ચુરણુ બનાવી રોજ ૨ વાલ ખાતું. સેકેલી ભાગની બુકી વા વાલ અથવા વધારે ખાતી.

૧૫+૧૬=અછરણુ માટે પેપરમીટના ફુલ એવલીપાન સાથે ખાવાં

૧૭=અછરણુ, બધકાપ, ૭૭નુંજવર, જુનો તાવ માટે આક્રમ ઇલાજનીચે મુજબ છે:—હરડે નંગ ૨૦૦ આમળા નંગ ૨૦૦, લીંડી પીપર નંગ ૨૦૦, આ બધી ચીજને કાઢવના વાસણુમાં મુકી ખાખરા ના ખારમાં ભીજવી રાખી તે સુકાય ને તેનું ચુરણુ કરે. પછી ચુરણુ ૧ ભાગ, સાકર ૧ ભાગ. મધ ૪ ભાગ, ઘી ૩ ભાગ, એ બધાને મેળવી ખરણીમાં (માટીના રીંદા વાસણુમાં) મુકી ખરણીનું મોંદ બંધ કરી ૬ મહીના જમીનમાં દાટે. એમાંથી ૧ તોલો રોજ સદવારે ખાય ઉપરથી દુધ પીએ તો બળ બુદ્ધી પાછી આવે છે.

૧૮=ખદજની મટે—રોજ સદવારે ડાંડા પાણીમાં ફાંવે એટલું સીંજી નીચી પીવામાં લેવું.

૧૯=અજરણ માટે—ત્રીફળા, પીપર, મરી, સુંઠ, સંયગ્નું ચુરણ ફરી હથેલી ભરીને વાસી પાણી અને મધ સાથે ખાધ તો બુખ લાગે. વા જાય અને પીત જાય.

૨૦=સુંઠ, પીપર, કાર્કુટું, હીમ, મરી, અજમા, સીધવ, સંભાગે ૨ થી ૬ વાલ સુધી દીવસમાં બે વાર લેવું.

૨૧=પેટની પીડા અને અજરણ મટે—કુમારના રસ ૧૧ થી ૧૧૧ તોલો સાફ સાથે ખાવો.

૨૨=અજરણનું ચુરણ—સુંઠ, મરી, પીપર, અજમા, સીધવ, સંભાગે લઘુ સદવારે ૧૧ તોલો ચુરણ વાસી પાણી સાથે લેવું.

૨૩=સુંઠ, મરી, પીપર સંભાગે મેળવી ૧૧ તો. પાણી સાથે દીવસમાં ત્રણ વાર ખાવું.

૨૪=અજરણ, સોજત, અડગી, જવદર, અકર, થાયરા માટે—બેઆની બાર લવણદ્વાર ફી સાથે જમતી વખતે ચાટવું. પેપસીન અને લક્ટો પેપસીનનું કામ કરે છે.

અડગરી-હેલ્ડા.

૧=કાગળની અંદર ૩ મુઠ્ઠી ખીરી ખનાવી તે સળખાવી તેને કુમારો પેટમાં લેવામાં આવે તો અડગરી મટે.

૨=અડગરી, ગળું ખેંડવું હાય તે માટે—લવંગ ચારને દીવેલની અથવા ઘીની ખતી ઉપર ગરમ કરી તેના પ્રતને ખાળી તે લવંગ આવી રસ ગળવો.

૩=ફમ, અડગરી, હાયપગ માટા થાય, રવાસ માટે હરેટ અને સુંઠ દરેક ૧૧ તોલો પાણીમાં ઘસીને પીવી.

૪=હેલ્ડા માટે—રેશમ ખાળીને તેની ગાંધ મધ સાથે ચાટવી.

૫=અડગરી માટે—સુંઠ અને ગોળ ખાવો.

૬=અડગરી તથા હાંફણ માટે—કાફીરાના પાનની ચાલ ખનાવી ગળા બે વાર પીવી.

૭=અડગરી માટે—કાફીરા અથવા આરબાને ૨૨ ૧ તોલો અને પીપર ૩ વાલ મધ સાથે ખાવી, અથવા કાફીરા અંદરનો સુંકો અથવા લીંડા ગર ગોળ સાથે ખાવો.

આસવ.

૧=દરાખ આસવ બનાવવાની રીત—કાળી દરાખ છુદેલી શેર ૫ લેવી પાણી શેર ૫૦) લેવું તેને બાળાને શેર ૫થીસ પાણી રાખવું. તેમાં ગોળ શેર વીસ નાખી મેળવવું. તેમાં નીચે મુજબ મસાલો છુંદીને નાખવો.

તજ, તમાલપત્ર, એલચી, નાગકેસર, પીપર, મરી, દરેક ૪ તોલા, ધાવડીના ફૂલ ૫૦, એઓને ૧) બાટલામાં ભરી તડકે ૧ માસ સુધી મુકવું. પછી તેને ગાળી બાટલીઓ ભરવી. મંદ અગ્નિ, પેટનો વાયુ, સુંકે, ઝાડાનો કબજો એટલાં દરદ માટે એ આસવ ઉપયોગી છે.

આસવ કોઈથી વસાણાનો બનાવવો હોય તે નીચે મુજબ છે— તે વસાણાનો ઉકાળો શેર ૫, મધ શેર ૬૧, ગોળ શેર ૧૨૧, પાણી શેર ૭૨ એને મેળવી બરણીમાં પેક કરી તડકે અને કાચમાં ૧ માસ રાખી પછી બાટલીઓ ભરવી.

૨=રાહીદા આસવ, રાહીત ચરીરટ-૪૦૦ તોલા રાહીદા, ૪૦૬૬ તોલા પાણી સાથે ઉકાળવું, એથી બાગ પાણી રાખી તેમાં ગોળ ૮૦૦ તોલા, ધાવડીના ફૂલ તોલા ૪), પંચકોલ એટલે પીપર, ચવડ, પીપરીમુળ, ચીત્રા, સુંકે દરેક ૪ તોલા, તજ, તમાલપત્ર, એલચી (ત્રીગત) દરેક ૪) તોલા, ત્રીફળાં ૧૨ તોલા મેળવી બરણીમાં ભરી તેનું મોં ૧ માસ બંધ રાખવું.

આફરો-આફ્રો.

૧=ધણું ખાવાથી આફરો થાય ત્યારે યુવરનું દુધ પાવડ ઉપર માપરી તે બુંદને દરદીને ખવાડે તો ઝાટો પુષ્ટિ થાય.

૨=પેટનો આફ્રો મટે—કાંચ અને મરચાની બુટી સોંભાગે સુંદર સાથે મેળવી ચીનીખાર જેવડી ગાળી કરી દર ૧) ફલાકે અકેટ્ટા ખાવી.

૩=આફ્રો—કાચુ અનાજ ખાવાથી માણસના અને જનાવરાના પેશ્ત આફ્રોમાં આવે છે તે માટે કરાના આચારનું પાણી પીવું, એટલે ઝાડા વાટે રોગ નીકળી જશે.

આમન બહાર નીકળે.

૧=આમન—ફટકીનું પાણી આમન ઉપર લગાડવાથી તે અંદર ખેંસી જાય છે.

૨=આમન બહાર નીકળે તો મનસીલની અથવા ફટકડીની હુંછ આપવામાં આવે તે.

૩=આમન બહાર નીકળે—મસુરની દાળનો આટો ઈંડાની સફેદીથી સાથ મેળવી આમન ઉપર મુકે.

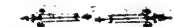
૪=આમણ સફરામાંથી બહાર નીકળે ત્યારે માણુ અને કલઈ સફેદો સંભાગે મેળવીને સફરા ઉપર લગાડે. ઘણું જીનું દરદ દે ચાય અને ઘણાજ વખત ચાલુ રાખે તો ફરી આમન બહાર આવે નહીં.

૫=આમન ખેંસે—માયાનું પાણી લગાડવાથી અથવા લુગડું એ પાણીમાં ઊંજળી આમન ઉપર મુકે તો આમન પાણું ખેંસે.

૬=સ્ત્રીની ગત બહાર પડતી હોય અથવા આમન સફરાની બહાર નીકળે તો મેદીના ખીની લેખડી મુજી વેરથી કાઢડો વાળવો.

૭=આમન ખેંસે—વીરાકસીનું પાણી આમનને લગાડે તો આમન ખેંસે છે.

૮=આમન બહાર નીકળે તો | રીસામળીનું પાન અથવા મુળતો રસ લાથે આળીને તે લાથે આમન અંદર ખેંસાડી.

આગરૂં-પીલસ.

૧=આગરૂં—લીલી લરડેના રસ ૧ તોલા રાજ મધ સાથે પાવો.

૨=આગરૂં તેલ—પાવળીની છાત્ર અથવા પાતરો, અથવા સોમ ૨ તોલા, કવચના ખીજ ૧ તોલા, અરેડી ૧ તોલા, અંબોદળદ ૨ તોલા, પાણી ઘેર ૧, તેલ રોર ૦૧ એનું તેલ બનાવવું એના તે તેલ લગાડવું.

૩=આગરૂં મેદાનો—આવળની છામના ઉવાળાના કામળા કરતા.

આધારીશી

૧=આધારીશી મટે—૧ બદામનું મગજ ૧ લસણની ફળી અડધી દાળ માસા ૬ એનો લેપ કરી ૬ મહાંપર લગાડે અને તે માયા પર મુકે.

૨=આધારીશી ૧ તરત મટે—કલોરોદામ, અર્ધ વચ્ચેડનો ૧૦ આથાનો દ્રાવણ, ૩ અરક સંભાગે મળવી તેમાં ૩ મેળવે મેળવે પર દાખે તો દુખાવો તરત નરમ થાય.

૨=આધાસીસી માટે સમુદર ફળ બકરીની પીસાળમાં ઘસી નાકમાં ટીપાં મુકે.

૩=આધાસીસી માટે સોપારી ઘસીને માથે લગાડે તેથી માથું દુખતું મટી જાય.

૪=આધાશીશી, અને બેશુધી માટે—અરીઠાના પાણીનું ટીપું નાકમાં મુકે તો ફાયદો થાય છે.

૬=આધાસીસી અને હીસીરીઆ માટે—અરીઠાની જાલ પાણીમાં ઘસીને ને સુધે.

૭=આધાસીસી=મામાનો દુખાવો—હીંગ ૧ વાલ અને નગોડના પાતરાં ૧ તોલા સાથે વાટી તેની પોટલી કરીને તેમાંથી ૫ ૧૦ ટીપાં નાકમાં નાખવાં.

૮=આધાસીસી માટે ઠલાજ—૧ વાલ હીંગને ૦૧ તોલા પાણીમાં વાટીને તેના તે ટીપાં નાકમાં નાખવાથી માથું દુખતું બંધ પડે છે.

૯=આધાશીશી માટે—આમનનું ચુરણ નાકે ઘસવું.

૧૦=આધાશીશી માટે—અરંડાના મુળ લીંબુના રસમાં ઘસી કપાળે લેપ લગાડ્યા કરે, લેપ સુધાય તેની ઉપર ફરી લગાડે.

૧૧=આધાસીસી નરમ પડે—કનેરના પાનનો રસ બખે ટીપા નાકમાં નાંખે.

૧૨=પીનસ અને આધાશીશી માટે—કેસરને લીમાં વાટી લી સુંઘવું.

૧૩=આધાસીસી, અદોસી માટે—આકડાના મુળનો છુમાડો નાકે લેવો,

૧૪=આધાશીશી માટે—કેરીના મરવાનું ચુરણ સ્ત્રીના દુધમાં મેળવી જે બાળુનું માથું દુખતું હોય તે બાળુના નસકોરામાં લગાડે.

૧૫=આધાશીશી માટે—તલનો બાળ અને વાવડીન પાણી સાથે મેળવી લેપ કરી માથે લગાડે.

૧૬=આધાશીશી માટે—તલ અને દુધ વાટી લેપડી કરી માથે મુકવી.

૧૭=આધાશીશી માટે તુળસીના પાંતરાનો રસ ટીપા ત્રણ નાકમાં મેળવો.

૧૮=આધાશીશી માટે—તુળસીના પાતરાં ૩) મરીબા દાણા ૩ જે બધેને છુંદી કપડામાં મુકી તે પોતલી પાણીમાં બોળીને સુધવી.

૧૯=આધાશીશી માટે—બાવળના ઝાડ ઉપર કાંટાના કવરમાં ડોશી બંધાય છે તેમાનો ઝાડો તુળસીના પાંતરાં સાથ વાટી રસ નાકમાં મુકવો.

૨૦=આધારીશી અથવા બળમથી માથુ દુખે, ત્યારે સૂઈ ઉઁ ત્યારથી સુરજ અસ્ત પામે ત્યાં સુધી માથાને દુખાવે રહે એના ઇલાજમાં બોંયરીંગણીનાં પાંતરાનો રસ નાકમાં મુકે તો સાફ થાય.

૨૧=અરધું માથું દુખે—તે માટે જંમણી મગ જેની સીંગ ઉપર ફાંટી થાય છે. તે છોડના પાંતરાનો રસ કઢાડી ૨) ટીપા નાંકમાં નાખવાં.

૨૨=આધારીશી માટે—આધારીશી વા અને બળમથી થાય છે તે વેળા દુન્યા અકારી પડે છે. બળમથી આધારીશીનો દુખાવે સુરજ ઉઁ ત્યારથી તે અસ્ત પામે ત્યાં સુધી રહે છે. એનો ઇલાજ વજ, મરી, પીપર સુંકે એ બધાને પાણીમાં ધસીને સુંકવું.

આધારીશી માટે—આકડાનાં પાકાં પાન જે પોતાની મેજે ખરી પડે તેની ઉધી બાજુએ તેલ લગાડી ગરમ કરે તેને દાખવાથી પાણી જેવાં ટીપાં પડે તે ટીપાં ૫) જે બાજુથી માથુ દુખતું હોય તે બાજુ નાકનાં શીફરામાં ૩ દીવસ રોજ ૧) વાર નાંખવાં. ત્યાર જરીન ફાયદો થશે.

આંટણુ.

આંટણુ માટે—પીલોરીના ઝાડના પાદડાનો રસ, સીંધવ ખાર સાથે મેળવી લગાડે તો આંટણુ જલદી પોચું પડે છે.

આંખના દરદો—આંખનો મોતીઓ—આંખનું ડુલું.

૧=આંખે અંધાપો આવે તેનો ઇલાજ—કાચની શીશીનો નજીક બારીક શુકા તેલો ૩, સરસના બીજ ૭, એઓને વાડી સુરમાં જેવું કરી ખાતા લીંણના રસમાં ૩ દીવસ ખરણ કરે તેનો સાથે કપુર બેઆની બાર મેળવી આંધળાને આંખે તો ફાયદો થાય છે. આંખના બીજ દરદો પણ મટે છે.

૨=અંધાપાના ઉપાય—કાળા નાગની પેટની અંદરથી ચરખી તાવી લેવી. સંધેડાનો રસ કઢાડી ૧ કાદવના કોડીયાંને ચોપડી અથવા માં સુકવવું. એ મુળ્ય ૩ વાર સુકવવું. ચીનીકપાલા તેલો ૦૧ એલથી ૦૧ તેલો, ખરાસ વાલ ૧ ને છુંદી મેળવવું. પેલા કોડીઆની અંદર રૂની જડી જેત મુકી પેલો શુકો દીવાની જેત ઉપર અને તેની આસપાસ બજારાવો. તેમાં ચરખી નાખી ને જેત સળગાવી દેવી. ઉપર બીજુ કોડીકાં ધાકવું મેંસ એકઠી કરી આંખે ૪૦ દીવસ અંજન કરે તો અંધાપો જાય.

૩-કુણું આંખનું મટે, લોહી આંખનું કાપે—હિલકાંદાની લીલી અથવા સુકી દાળી પાણીમાં ધસી આંખે લગાડે, અથવા ઘોળી ચણેલી, વાવણુંનું દુધ, દાઝાંઝા ધાસનું ફુલ જે ચડમાં થાય છે તે (ચાસની ઉપર થાય છે તે ન ચાલે) પાણીમાં ધસી લગાડે.

૪-કુણું મટે—આંખના કાળા ભાગમાં સફેદ કુણું હોય ત્યારે વડમર મીઠું બસમાં વાટી અંજન કરે.

૫-આંખનું કુણું મટે, સમુદ્રજળ અને ઘોડાના નખ પાણીમાં ધસી અંજન કરે.

૬-આંખના ખીલ સારા થાય—સરગવાના બી ધસીને આંખે લગાડે.

૭-આંખમાં અમન બળતી હોય તે મટે—હરડેના ૧૨ દાણા પાણીથી ઘોષને પછી તેને ૦૧ શેર પાણીમાં ૧ રાત બીંજવી રાખવા તેને હાથ વતી ચોળીને કપડાંમાંથી ગાળવું. તે પાણીમાં જુનું કપડું બોળીને આંખના પોપચા ઉપર મુકવું.

૮-આંખની ઝાંખ, કુણું, રતાસ માટે તુવેરની દાળમાં હળદરને ૬ ગાંઠીઓ ખાદી હાથડમાં સુકવે તેને પાણીમાં ધસી આંખે આંજે. આંખની ગરમી માટે—બકરીના માંખણમાં હળદર ધસીને નાક પાસેના આંખના ખુણામાં મુકવી એથી ગરમી મટી જાય છે.

૯-આંખે ઝાંખ હોય તે મટે—હળદરનો ગાંઠીઓ, ચીનાઈ સાકર, રતાંજલી પાણી સાથે ધસીને આંખની આસપાસ લગાડી ૩ કલાક રહેવા દેવી રોજ તાળું ધસીને લગાડવું.

૧૦-આંખ લાલ થાય તે માટે—લીલી હળદર, સાકર, મીઠી શેરડી, શુક્ર સંભાગે મેળવી તે બકરીના દુધમાં બીંજવી આંખ ઉપર અને આસપાસ લગાડવું. વાગવાથી અથવા ગરમીથી બંધાય લોહી છુટી જશે.

૧૧-પેટની ગરમી, મગજની ગરમી, આંખની ગરમી, પીસાળે ગરમી, કલેજનો દુખાવા, પીસાળમાં ઠરે માટે—ઈસપગુળ અને ખાડ સંભાગે મેળવી ૧ તોલો સહવારે અથવા સાંજે ખાય ઉપરથી પાણી પીએ,

૧૨-આંખનું તેજ વધે—આસન અને જેઠીમધનું ચૂરણ સંભાગે મેળવી તેમાંના ૧ તોલો આમલીના રસમાં રોજ પીવું. અથવા (૦૧૧ તોલ સુકા આમળાને ૩ તોલા પાણીમાં એક રાત બીંજવી રાખી સહવારે ગાળી તે પાણી પીએ.)

૧૩-આંખના દુખાવા માટે—કપાસના પાનની લેપડી આંખ પર મુકે.

૧૪-આંખની ઝાંખ મટે, આંખના ચમ્પમા ઉતરે, આંખે તેજ વધે, ખીજ, પડજ, કુળું કપાય—ખાખરાના મુળના કટકા કરી કાઢવા દાલામાં ભરવા, એવી રીતે ભરવા અને દાખવા જ હાથે ઉધું વાલીએ તો તે કટકા બહાર પડે નહીં. જમીનમાં ખાડો ખોદી તેમાં ખીજનું વાસણ એવી રીતે મુકવું જે તે વાસણની કાર જમીનની સપાટી બગાડર રહે તે વાસણ ઉપર ખાખરાના મુળવાળું દાણું ધાડવું, ઉધું મુકવું. તે ઉપર જણા મુકી સળગાવે. પેલા મળને આઠ લાગી અંદરથી પાણી છુટી નીચલાં વાસણમાં એકઠું થશે. નીકળતો રસ બહાર ધોળાય નહીં, અને નીચલા વાસણમાં એઠો થાય એવી યુક્તિ રાખવી.

આ રસને ગાળીને ઉકાળતો, મધ જેવા ધાંડા કરેલા અને સળીથી આંખ આંજવા.

૧૫—નાગર મોડ મોટા બકરાના મુતરમાં ઘસી આંખે આંજે તો જનમનું ધૂળુ મટે.

૧૬—પાકું લીંણુ આંખ ઉપર ઘસે તો ગરમી મટે છે. પાકું લીંણુની ઉપર માખણ ચાપડી, તેને પાણીમાં આપી રાત મુકે, પછી તે માખણ આંખમાં લગાડે તો દંડક આપે છે. અને આંખના દરદને કાપે છે.

૧૭-આંખના દરદ માટે—તરત મારેલા કાળા સાપના કટકા કરવા તેને ૨૫ શેર દુધના સાથ ૧ તાંપાના વાસણમાં મુકવા, તેમાં ૪ વીંછુ નાંખવા વાસણનું મોઢું બંધ કરી ૨૧ દીવસ રાખી મુકવું. પછી વામણમાં બધાયલા દહીંને વજોલી માખણ કાઢવું. તે માખણ એક કુકડાને ખવાડવું. તે કુકડાની અધાર આંખ આંજે તો આંખે તેજ વધે અને ઘણા દરદ સારાં થાય છે. કાલા સાપની ચરખી પણ આંખના મોતીઆની દવા બનાવવામાં ઉપયોગી છે.

૧૮-આંખના દરદો માટે નીચલી દવાએ આંખમાં આંજવાથી ફાયદો થાય છે. નીરમળી પાણીમાં ઘસીને કાળા સાપની ચરખીની મેંસ સાથે આંજે, અથવા સંખ ભરમ, અને ઘીની મેંસ મેળની આંજવાથી આંખનો દેખતો થાય, એવું તેજ વધે છે.

૧૯-આંખ, કાનના દરદ માટે—સુનામખી ગરમ પાણી સાથે ના તોલો રોજ ખાવી.

૨૦-આંખના દરદો માટે—તરત મુવેલા સાપના મોંઢામાં અથવા ગરૂ પક્ષીના મોંઢામાં સુરમાનો કટકો મુકી તેમાં ઘી ભરવું પછી ૧ કાઢવણ વાસણમાં તેને મુકી ઢાંકણ બંધ કરવું કપરમટી

કરતી. ૧ ખાટો જમીનમાં ખેતી તેમાં અર્ધાં અડધાં મુકી તે ઉપર વાસણમાં મુકવું. અને બીજા અડધાં મુકી ખારો છાણથી ભરવો. પછી અગતીથી સળગાવવો. પછી સુરમાને કઢાડી લેવો. તેને કપુર કાચલીના ચુરણ સાથે મેળવીને આંખે આંજે તો જેની આંખની કાકીઓને નુકશાન થયવું હોય તે જોઈ શકે.

૨૧=આંખમાં નાસુર હોય તેના ઇલાજ—લળદર. ચીતંગ. કાંડો, નાસર મોથ, લીમડાના પાન, નીમક સંગ, હરેડ લળદ, પાપણીમુળ, વાયવરંગ, સુંદ, વજ, દરેક એકેક તોલો લેવો. તેને સુરમાં જેવું ખારીક કરી ગોળી બનાવી તે ગોળી પાણીમાં ઘસીને લગાડવી.

૨૨=આંખનું કુળું હોય તો આંખના દુધમાં ઉપલી ગોળી ઘસીને આંખે લગાડે.

પાપણ ખરતાં હોય તો ગાયના પીનામાં એ ગોળી ઘસીને આંખે લગાડે.

આંખની કાકી સફેદ થતી હોય તો એ ગોળી મધમાં ઘસીને આંખને કરે.

૨૩=આંખના પાપણ ખરી પડે તેના ઇલાજ—ખાટાં લીંબુને કાપીને બે ફાળ કરી. અંદરના બી કઢાડી નાખવા. બે ફાડની વચ્ચે લળદનો ગાંડીઓ મુકીને બાંધી લેવું. લીંબુ સુકાઈ ગયા પછી લળદનો ગાંડીઓ કઢાડી મધ સાથે ઘસીને આંખને અંજન કરવું.

આંખ ગતી થાય તો ઉપર મુજબ અનેકા લળદનો ગાંડીઓ મધ સાથે ઘસી આંખે અંજન કરવું.

૨૪=આંખ સફેતી મારતી હોય તો લીંબુમાં પાંકેલા લળદનો ગાંડીઓ ગાયના દુધમાં ઘસીને આંખને અંજન કરવું.

૨૫=આંખની કાકી પર પડેલા આવે તો—રીસામણી પાનનો રસ અને ઘોડાનું મુતર સંભાળે મેળવી અંજન કરવું.

૨૬=આંખના ખીસ માટે સરખવાના બી પાણીમાં ઘસી અંજન કરે.

૨૮=આંખની ગરમી—સાકર પાણીમાં ઘસી આંખે આંજે તો ગરમી મટે.

આંખની ગરમી માટે—સાકર તોલો એક. માખણ ગાયનું તોલો ત્રણ. સફેદ મરી નંચ સાત સહવારે નરણે કાંટે રોજ ખાવું.

૨૯=આંખ દુખે—આંખ રાતી થાય તે માટે—કાઠમડી પાણીમાં ઘુંદી તેના રસમાં જરા મીઠું નાખી તેના પોતા આંખ પર મુકે.

૩૦=આંખ ગળે ત્યારે—આવલના પાનના રસના ટીપાં મુકવાં.

૩૨=આંખ-આંખમાં ફટકીના પાણીના ટીપાં નાખે છે તેથી આંખ નરમ પડે છે અને ગરમી કપાય છે.

૩૨=આંખના ખીલ ઉપર મોરચુથુ લગાવે તો મટે.

૩૩=આંખના દરદા માટે—ચમ્પમાં લેવા પડે નહીં—આંખની નેશ વધે—કપુર, ચંદનગી, જુકા, ખાલજંદ, ખાલીજીલો, દરેક ૧ તો. લવંગ અને પીપર દરેક ત્રા તોલો એ સઘળાને ખાખરાં કરી મેળાવે, તેને અડદના લોટથી બંધ કરે, ચુરણની દવા બદાર જવા દેવી નહીં, ફિક્કરાંની નીચે અંગાર મુકે, ૩ કલાક અંગાર ગરેલા દેવો. કોઈના વાસણ પર બરાસ કપુરની પોપરી બંધાસે તેનું અંગરન કરે.

બરાસ કપુર=કપુર તોલા ૧, એલગી, જેડીમધ, ચાંતીકપાળા દરેક એક તોલા લવા આ બધાનું ચુરણ કરી એક કાચાની ચાતીમાં મુકવું, ઉપર ચીના-માટીનું કપ દાકવું, અડદના લોટથી ચાળી સાથે કપને ચંદ્રકાવવું. અંદરની દવા બદાર જવા દેવા નહીં. એક રાત રાખી બીજે દાવસે નહકે મુકવું. અથવા દાવાની ખતી પર મુકવું. કપુર ઉડીને કપની અંદર પર મધાશે તે અંગરન કરવામાં લેવું.

૩૪=આંખનું નરમ થવું—આંખના દેખે—રાગા નાચના પેટમાંની ગરમી લાદાના વાસણમાં તાપે. તેની કાચળા બધું સભાળથી પાડે. કાચળા એકલા કરવા માટે જોઈતાં માટીના કોડીયાને સધેસરાના રસ ચોપડી છાયામાં સુકવે.

૩૫=આંખમાં કચન જાય ત્યારે આંગરનું દધ આંખે આંગરનું.

૩૬=આંખની ગરમી કપાય—દાડમના દાણાનો રસ આંખમાં મુકવાથી ગરમી કપાય છે.

૩૭=આંખ તા દુખાવા માટે—દાડીઆ—(અંખરો-સત્યાનાશી) નો રસ આંખમાં આંજે.

૩૮=આંખની ગરમી કાપે—માથું બોરાળા પછી દીવેલાના પાંતરાં ૨. માથે બાંધે તો ગરમી ચુસી લે. માથાના બાળ મોટા હોય તો શુણુ લાગે નહીં.

૩૯=આંખની ખસ જાય—ઘોડીના બીજ ધસીને આંખે આંજે તો આંખની કાડ જાય.

૪૦=આંખની ગરમી અને કાંખ મટે—મેહેડાને મધ સાથે ધસીને દીનમાં ૩ વાર આંખે આંજવું.

રતનજોત, આંખની સળી—એ બધી જાતના આંખના દરદો સદા કરે છે. અગ્રેજ તેમજ દેશી વૈદ્યામાં એ વપરાય છે. એની બનાવટ નીચે મુજબ છે—મોરચુથુ, ફટકી, સુરોખાર સંભાળે લેવો.

આ યધાં એકદા વજનનો પચાસમો ભાગ કપુર લેવેલ તેઓને ઈમાર ઉપર ગરમ કરી નરમ થાય ને સળીઓ બનાવવી. (મોરથુથુ ઇમાર ઉપર પકાવીને લેવુ.)

૪૧=આંખે ગગમી તથા ઝાંખ માટે—મધને ૧ મલાસમાં નાંખી આંગળા મટે ખુબ મસળીને આંખે અંજન કરવું.

૪૨=આંખની દવા—જીણી દરડે મધમાં ઘસીને આંખમાં આંજવી. દરડેને પાણીથી પળાલેળાં કપડામાં વીટાળીને નરમ કરવી.

૪૩=આંખની રોમની વધે—જીદા પશુમાં કરચળી આવે નહીં કાળીમુસળી સાથ મુનામુખી ખાએ.

૪૪=સળગમ પકાવીનહાર કોડે ખાય તે આંખને તેજ વધે.

૪૫=આંખના દરદો, પરવાળા; ટુંકી નજર માટે સાતોડીનું મુળ દુધમાં ઘસી આંખે લગાડે.

૪૬=આંખે તેજ વધે—સાજખાર લીલી દગખના રસમાં ખાવો.

૪૭=આંખે તેજ વધે—મરડેને શકતી વધે—ધીલી નસો મજબુત થાય—સીતાખના બી તોલો ૦૧ ગાયના ઘીમાં તળી, ૭ દીવસ સુધી ભૂખે પેટે ખાવાં.

૪૮=આંખને તેજ આવે—દરડે બેઆની ભાર, સાકર સાથે રોજ રાત્રે ખાવી. એથી આંખને ઘણા ફાયદા છે. આંખ નજળી પડતી જણાય તો આ ઉપાય પહેલો કરવો.

૪૯=આંખનું તેજ વધે—ત્રીફળાનું ચુરણ ૦૧ તોલો ઘી અને મધમાં મેળવી રોજ ખાએ અથવા

૫૦=૩૭ કાલાં મરી સવારે ભૂખે પેટે ચાવી ખાએ ઉપરથી ૨ તોલા ઘી પીએ, ઘણા દીવસ ચાલું રાખે અથવા

૫૦=ત્રીફળાનું ચુરણ અરધો તોલો ઘી અને સાકર સાથ ખાય ફક્ત એકજવાર ખપોરના બોજન લીએ. જરૂર પડે અને ભુખ ન ખમાય તોજ રાત્રે દસકો ખોરાક દુધ વગેરે લીએ.

૫૧=અગત્યાના ઝાડના ફુલનું રસ ૦૧ તો. મધ સાથ પીએ, ઝાંખ, પડલ, નજલો વગેરે કારણથી આવે તો અધાપા માટે અદ્ભુત ઈલાજ એ છે જે સાપના તેલની કાજળ આંખે આંજે. કાજલ પાડવા માટે કાદવનું કોરીજી લેવું તે ડોડીઆને સંધેસાના રસના ૩૭ પત આપે, તેમાં તેલ નાખે; આંગળાં જેટલા જલ્દી ફનીજેટ (વાટ) મૂકે, વાટની આસપાસ, ચીની ક્યાખ, એલચી, આસનું ચુરણ ભજરાવે તે કાજળ ૨૭ માસ સુધે આંજે. અથવા ગલજબી, ઘી સાથ ખાય તો આંખનું તેજ વધે.

પરજીમાં સના મોતીઓ મારે, સાપની ચરણી ઉપમેરૂં છે. સાપનું
ઝેહર અને આતરડાં કાઢી નાંખવાં, બાકાના સખળાં માણસને કાઢી
પાણીમાં ડીકળે. પડે પડીતી પુછી, પુટ પડે પડે તેણે પાણી ઉપર
તરી બાકા અથવા બાકા બાકા તે તેણની કાળજી પડે અને
આંખ આંખે.

પડેલીકા કાચનો બારોડો જુદો, જેટલાં વાલને માણસના મુઠરમાં
બાળે તેને તડકે રાખે; જે જુદા થાય તે, અને કાચના જુદા કા
બધેને સત્તાનાસીના રસમાં મળે. વાત ખરબ કરી અંજન કરે તો
મોતીઓ વધ્યા હોય, આંખ આંખ દેખાતું હોય તે સારું થાય.

પડે મોતીઓ અપે-ત્રીજાં, જોડીમધ, કાઢી બનાવે છે તે મહુરાં,
તજ સંભાગનું ના તો ચૂરણ લી સાકર સાથ ૪૦ દીન સવારે ખાય.

પડે-સોણીઆની માંખ નરસ પડે-કુળ કપાસ-સરપખાનું મળ
પાણીમાં ધસી આંખે. એના બીનું સુરખ આંખવાથી મોતીઓ અપે.

આંખમાં આંખની.

૧=આંખની ઉપર લખવાની કાળા દેશી સહી લગાડે.

૨=આંખાનું પાન તોડતાં જે થીક નિકળે તે લગાડે.

કમળો.

૧=કુવારના મૂળના રસમાં લીં નાંખી નાસ લીએ.

૨=કુળોના સત્વને મધ સાથ અંજન કરે.

(કુળોના સત્વ બનાવવા જુઓ ટાટીઓ તાવ.)

૩=બોંયરીંગણી, કડવી જીભીરીંગણી, હરીટાના ફળોના રસ અથવા
તેઓના ચૂરણ રતીબાર સુંઘવાથી કમળો મટે. ઉપલી દરેક ચીજનો
ગુણ એક સરખો છે.

૪=કુળાના પાનના રસમાં હળદર, સોનાગર, અમળા ધસી
અંજન કરે.

૫=કુમારનો રસ પીવો. આંખની પીળાસ મટે, પીત્તુ જોર
નરમ પડે. કમળામાં પીતનું જોર વિષસ હોય છે.

૬=હીરવણી (ખાગમાં થતો કપાસ) ના ડીંદળોના રસ, નમ્મર
સાથ પીવો.

૭=કુલાવેળા-ફટકી ૨) વાલ, સાકર ૪) વાલ, પાણી સાથ રોજ
૮) દીન સુધી ખાવું.

૮=આકરાના ઝાડની જાલની જુકી ૧૦) રતી, કાળા મરી નંમ
૧૦) દીવસમાં બે વાર ખાવું (અત્યંત ગુણ કારક છે.) ૧) સેર

જસમાં મીઠું જરા નાખી રોજ પીવી. ૮) દાવસમાં કમળો સારે થાય.

૯-ધરમાં હોડતી માંખ ૧) જીવતી ગોળ સાથ મેળવી ખવારે.

૧૦-વખવેલો વાડપર થાય છે એના ફળ પર દાંઢા દોય છે. એનામાં ૧) અથવા ૨) ખાવાથી પાંડુ રોગ અને કમળો મટે છે.

૧૧-કડવા તુખડાના કટકાને ઈમાર પર મુકી ખાકે આખા સરીરે લેવા. ૪) દીન આ દલાજ કરે.

૧૨-સેકેલા કડાનું ચુરણ એકે વાલ દાવસમાં ૩) વાર લેવું.

૧૩-નવસાર એક વાલે દીનમાં ૩) વાર લેવું.

ખોરાક કદત જીવારનો રોટલો અને ગોળ; ખીન્ને દાવસે પીચડી અને ઘી ખાળે.

૧૪-દેવ દાંગરીના ફળનું ચુરણ ચોખાપુર મુઘે તો નાકમાંથી ખીળો રસ નિકળે અને કમળો મટે.

૧૫-કળચુદા ૨થી ૩) વાલ, ૨) તોલા માખણ સાથ ૭ દીન ખાળે તો જરૂર કમળો સારો થાય.

૧૬-દીકચર ગુલેનચા પીવાથી કમળો મટે.

૧૭-બકનાંની લીટી ૧૬ ભાગ, વડનગરી મીઠું ભાગ ૪, સીધવ ૪ ભાગ, દાડ દેલદર ૪) ભાગ એનું ચુરણ ૧૦ તો. આપવું.

૧૮-અંદાલ (રંગણી) નો ડોડો પાણીમાં બીજવી રસ કાઢે અને તે મુઘે.

૧૯-મોટી ડાલમી (૧ જાતની માછલી) તાજી મીંદા વગરતી જુલું દરદી ૫) દીન ખાય.

૨૦-કડું સોદા ખાદ્ય કારખ, અને ખાંડ ખાવી.

૨૧-કણુતરનો છેડ ૧) વાલ ગોળી સાથ ખાળે.

૨૨-કમળાના દરદીએ ગરમ ખોરાક ન ખાવો. દુધને ચાવલ, દુધને રોટલો ખાવો.

૨૩-દળીઆ કાઢેલી કાળી દગખ ઉપર લીંબુ નીચવી ખાવું.

૨૪-ધાણા અને સાકર રાતરે પાણીમાં પળાલી રાખે અને સવારે પીએ, ધણા દાવસ ચાલુ રાખે.

કમળો ઉજવાની રીત.

૨૫-ઠાંસાની થાળીમાં પાણી નાખી તેમાં દરદીના હાથની જથ્થે દાંધેલી પાણીવાળી ઠાળીમાં મુકાવે.

કમળો ઉજનાર પોતાના હાથની દોકેલી પર ચૂંટા પળાસેલા લગાડી તે ચુનાવાળા હાથ દરદીના હાથ ઉપર મસખે (ફરે) દરદીના હાથની કેની આગળથી હાથ ફરવો સર કરે અને પોંચા મુઠી ફરે. કેની આગળથી દરદીના પોંચા આગળ ઉજનારનો ચૂનો લગાડેલા હાથ આગળ પછી તે ચુનાવાળો હાથ પાણીમાં ઓળે આ મુજબ ઘણી વાર કરે ત્યારે ઠાળીમાંનું પાણી પીગું થાય. અને દરદીના શરીરનો પીળાસ ઓછો થાય.

કમળો ઉજવાની બીજી રીત—૧) તે જુવારના દાણા, ૨) દોપાં પાણી, ૧ રતી ચૂંટા મેળવી દરદીના હાથમાં આપે. દરદીના હાથે તે મસખાવે. ઘણી વાર મસખવાથી જુવાર પીગી થાય, અને દરદીના પીળાસ ઓછો થાય.

અતરંગ-વાયુ ગોળો-સારંગ-ગોળી મોટી થાય.

૧-અતરંગ માટે અને પીસાળ કોણવા માટે—અગમો ૫, દાંધેલીનું મગજ ૨૦, મુંડે ૦૧, સંચળ ૫, વરીઆળી ૨ ભાગનું ચુરણ મનાવી તે ચુરણ ૦ તોલો લેવું તેને ૧૧ તાલા નાખી અને ૧૧ તોલો દુધમાં મેળવીને પાવું, આદરે ૦૧૦ કલાકમાં ન આવે તે ફરી ઉપર મુજબ પાવું.

૨-અગમો, દાંધેલીનું મગજ, કલોથ, ચુરા, અગમોદ સંલેખે જુદાં તેનો સેક કરેલા.

૩-વાયુગોળો, સારંગ ગાંઠ=જાંદર માટે—ફરીઆ વગરની ખારક ૧૫ ભાગ, અગમો ૪ ભાગ, એનું ચુરણ ૦ તોલો ૧૫ દાન રોગ બે વાર પાવું.

૪-અતરંગ માટે ઈલાજ—અગમો ૭ તોલા, દાંધેલ ૧૪ તોલા, પાણી અંતર એએએ સાથે ઉકાળા પાણી પાળી નાખવું. તેલ, ગાળા લેવું. આ તેલ પીટ, પેટ, અને ગોળા ઉપર ૦૧૦ કલાક સુધી મસખાવું. પછી આકાના પાન જરા ગરમ કરી ગોળીની આસપાસ અને ગાંઠો આગળ આંધરાં ૧૨ કલાક પછી અરમ પાણીથી ગોળીને સેકવી.

૪-એળીઓ, જવંચાર, ઉપર, વસ્ત્રો એ સમજાવું તેલ ઉપર જાળવેલી રીત પ્રમાણે બનાવવું, તે તેલ આંતરખાળી, બાબુએ ૧૦ દિવસ મસળવું,

૫-આંતરડું ગોળીમાં દિવરેલું પાણું તરે, સારંગમાં સાથે થાય આવરના ખતરાને છુંદીને ગરમ પાણી કરીને ગોળી ઉપર મુકે તો આંતરડું પાણું ઉકાળે જાય.

૬-આંતરડું ઉતરે-ગોળી મોટી થાય-તે માટે, વવસારના પેતાં મુકે ગોળી સડોચાય અને આંતરડું ચડે. ઉલટી વગેરે બીજા ચી-હો નરમ પડે.

૭-આંતરડું ઉતરેલું હોય ત્યારે મેથીનો આંટો, ઘંતુરાના પાતરાંના રસમાં મેળવી ગરમ કરી સગાડવાથી આંતરડું ચડે છે.

૮-આંતરગળ માટે-મેથી છુંદી પાણીમાં ઉકાળી મસકા જેવી કરી ઉતરેલા આંતરગળાળી જગા ઉપર બાંધવી. એમાં સોસવાની શકતી છે માટે આંતરડું ઉપર ચડે છે.

૯-રેપચર, ગોળીમાં આંતરડું ઉતરે તે માટે-કસેસ અને ઘોડા વેજ ના ઘઉં ભાર, ઘાંડી ૧ તોલો પાણી ના તોલો મેળવી પીવું.

૧૦-આંતરગળ માટે-કુવાના પાણીમાં રાખવામાં આવે છે તે કાચખાના ઇંડાનું તેલ વાત્ર બે પાત સાથે દરદીને રોજ ખવાડે.

એક વસાણાના અનેક ઇલાજો.

કાળી મુસળીનું ચુરણ ટાંક ૧ નીચે મુજબ આવાથી થતા ફાયદા,

૧-કોપરાં સાથે ખાય તો માયાનું દરદ જાય.

૨-નીમળ સાથે ખાય તો જુખ વધે.

૩-ગાયના ઘી સાથે ખાય તો શરીરનો રોગ ટળે.

૪-તલ સાથે ખાય તો માથાનો બળગમ ટળે.

૫-ગકરીની પીણાળ સાથે ખાય તો છુદાંઆ આવે નહી. ખાલ કાળો થાય નહીં.

૬-કંડા પાણીમાં સાત દીન ખાંચે તો તરીઓ તોવ જાય.

૭-ના તોલો ત્રીફળાં સાથે ખાય તો ઘા જલદી રૂઝે.

૮-ગરમ પાણીમાં ખાય તો પેટના દરદ નરમ પડે.

૯-ગાયનો ઘી, માખણ કે દૂધ સાથે ખાય તો વીર્ય વધે.

૧૦-કાંડ સાથે ખાય તો પેટના દરદ મટે.

૧૧-કરાંની જલ સાથે ખાય તો જુખ ઘણી વધે.

- ૧૨-એલચી સાથ ખાય તો બુખ વધે,
 ૧૩-છાકગની પીસાખમા ધસી પીએ તો સાપનું મેર ઉતરે.
 ૧૪-અકરીના દુધમાં ધસી અંગન કરે તો આંખનું તેજ વધે.
 ૧૫-પીસાખમાં ધસી પીએ તો દીવાનો ફૂટીઆર થાય.
 ૧૬-ભાંગરાના રસમાં ધસી કાનમાં મુકે તો એડેરાન ગાય.
 ૧૭-ગાયના ઘીમાં ખાય તો પેટમાના કરમ નીકળી પડે.
 ૧૮-એરંડીઆમાં ધસી લગાડે તો મોંઢાપરના દાઢ ગળે.
 ૧૯-એરંડીઆમા ધસી આંખે લગાડે તો તમર ગાય.
 ૨૦-લીંચુના રસમાં ધસી દુડી પર તથા પીંપર લગાડે તો પીસાખ છુટે.
 ૨૧-ગોળ સાથ ખાય તો દરેક ગતને તાવ ગાય.
 ૨૨-કરમંડીની જડ સાથ ધસી લગાડે તો દરાગ ગાય.
 ૨૩-કપાસના પાન સાથ ખાય તો બુખ વધે.

ઝોકારી-ઉળટી.

૧-ઝોકારી અંધ થાય—અરધો તોડો એલચીનું ચુરણ મધમાં ચાટવું.

૨-ઉળટી મટે—ખોરાક ખાધા પછી તરત ઉળટી થાય તે માટે એલચી ૨૦ તોડો, તુલસીના પાન ૧ તોડો, કપૂર એઆની ભાગ, એની એક વાલની ગોળી બનાવી તે ૩ ગોળી ખાણું ખાધા આગળ પાણી સાથે ગળે.

૩-લોહીની ઉલટી થાય, લોહીના બળબા પડે તે અંધ થાય—કાચુંદરાનો રસ ૦૧ તો. નાગ કેશર દાણા ૪ અંગ મધ ૦૧ તોડો મેળવીને દરદી પીએ તો લોહી અંધ થાય.

૪-ઝોકારી અંધ થાય—ખારેક બુજીતે ચાવી ખાય.

૫-બીલની દબે-બદામના કોટલાં બાળી કોલસો કરે તેનું ચુરણ ૦૧ તોડો મધ સાથે ખાય.

૬-રાતનું પલાસટર ક્ષાક ૦૧ થી ૧ સુધીગેત ઉપર રાખવું. આમડી રાતી થાય, બળતરાં બળે છતાં પણ બલીસ્ટર ગ્રહણ નથી. બળ્યા બળતરાં બળે તો બી ચોપડવું.

૭-ઉલટી બેસે-હોજરી ઉપર રાહનું પસારટર મારવું

૮-ઉલટી અને હેડકી માટે પાંપરનું ચુરણ અને મોરના પીણી રાખ સંભાળે મેળવી ૨ વાલ મધમાં વારવાર ખાવી.

૯-ઉલટી માટે ખાડેલી વરીઆળા ૨ તોલાની પોટલી ૧ શેર પીવાના પાણીમાં કુકી રાખવી તરસ લાગે ત્યારે તે પાણી પીવું.

૧૦-ઉલટી જમીઆ પછી થાય તે માટે ખાડું :લીણુ જે ઇંડાના આકારનું લાંબગાળું હોય તેનો રસ ૧ તો. તેમાં બે આની ભાર પીંપરનું ચુરણ મેળવી સહવાર સાંજ ખાવું.

૧૧-ઝોઝરી-મુળાની કુમરી ડાખળી સખત ઝોઝરીને ચટકાવે છે.

૧૨-ઝોઝરી ગય-સાજખાર ભાંગરાના રસમાં આવે.

૧૩-ધાવણુની ઉલટી બધ પટે-લીંગ ૧ ભાગ, અરીણ વા ભાગ પાણીની સાથ મેળવી મરી જેવા ગોળા બનાવે, અરધી અથવા આખી ગોળા (દિમરના પ્રમાણમાં) પાણીમાં ધસાને દીવસમાં બે વાર આપે. ખાળકના પેટમાં ધાવણુ ન રહેતું હોય તે ટકા શેર, દેશી વેદુ કહે છે જે લીંગ ખાવામાં લેવા હોય ત્યારે તેને જરા સેકી ગરમ કરી વાપરવી. વગર સેકેલી લીંગ ધણુ દરદીને ઉલટી કરાવે છે. અથવા છાતી ઉપર ચુંથારો દરે છે.

૧૪-ગર્ભવાળા સ્ત્રીની ઝોઝરી માટે-આવળની લીંગ ૧ તો. ગાયના ધિમાં વાટી સહેર સાથ ખવાડવી.

૧૫-ઉલટી માટે-એલચના ટોલાની રાખ ૧ તોલા ખવાડવી.

૧૬-ઝોઝરી માટે-નાળ એરની આટલીની રાખ ૧ વાલ, મધ સાથ ચટાડવી.

૧૭-ઉલટી-પાંખળાના છાલની રાખ તોલા પાંચ, ૧ શેર ગરમ અથવા કંટા પાણીમાં દોહવી ૧ કલાક રાખવી, ઉપરથી નીનક પાણી કાઢાડી ૩ તોલા પાણી અંદક કલાકે પાવું, ઉલટી ઊંચે ત્યાં સુધી પાવું.

૧૮-ઉલટી બધ થાય-કોલેરાની અથવા બીજી કોષળી ઉલટી માટે કુદનાનો રસ નવટાંક દીવસમાં ૩ વાર પીવે.

૧૯-ખાળકને ઉલટી, ઝાહડો ચટકે અને ડિંચ આવે-જવનારો મધ, કવંગ દરેક ૨ તોલા; અજમે, રેસર, ખારેક, ગયદળ, દરેક દરેક ૧ તોલા. અરીણ તોલા ૧૧ જેની ખાળકનીના દાણા જેવડી ગોળા કરવી, ગરમ સંજ અંદકી આપવી.

૨૦—ઝોઠારી લાવવા માટે—મીઠાળના ખીજને દુપણ્દ કરી તેમાંથી ૧ વાલ ખાવાં દુપરથી પાણી પીએ તો ઝોઠારી થાય. વળી ફરીથી પાણી પીએ તો વધુ ઝોઠારી થાય એ મૂળ જોડણી વાર વામીટ કરાવતું હોય તેટલીવાર પાણી પીએ.

૨૧—ઉલટી થતી હોય તો—આદુ અને કાદાના રસ અંકડે તોલો પીએ તો ઉલટી બંધ થાય.

૨૨—કપુર કાચળીમાં સુગંધ છે, કોદબી બુકાની બનાવટમાં ખુસબો લાવવા માટે એના બુકા રંગે છે બાલ વધાવવાના મુળ એમાં છે.

૨૩—ઉલટી થઈ ચૂકી હોય તો—દુધકાચળી પાણીમાં ધસીને જીલપર લગાડો.

૨૪—ઉલટી અને ઝાડ બંધ થાય—સરના ઝાડનું મુળ કાપતી વેળાએ સુર્યની સામી બાજુએ ઉભા રહેવું એટલે મુળ કાપનારનો ઝોળો તે ઝાડ ઉપર પડે નહીં. તે મુળ પાણીમાં ધસી પાવું.

ઉદેલ તેલ.

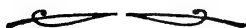
ઉદેલ—લોખાનનું તેલ—લોખાન અને રાજા સંભાગે મેળવી પાતાળ જંતરથી તેલ કાઢવું. આ તેલની ખુસબો સારી છે, બાલને લગાડવામાં ફાયદો છે.

ઉટીઉં તુટીઉં.

ઉટીઉં તુટીઉં નરમ પડે—જુની હાંટનો બુંડા અને મીઠું સંભાગે મેળવી કાદવના વાસણમાં મુકી ખુબ ગરમ કરવું. પછી તે ગરમ વાસણ સધડી પર મુકી રાખી આગે દાલ તેનો બફારો લેવો. બફારો લેવી વખત અંગ ઢાકવું. હવા શરીરને લાગવા દેવી નહીં પછી ઝોઢી સુષ્ટ જવું.

ઉંદરી.

૧=ભંદરી જન્ય-ખાળ આવે-માખીનો અધાર અને સાબુ અંકોળના રસમાં ધસીને ૬ દીવસ સુધી લગાડે તો ઉંદરી સારી થાય.

૨=ઉંદરી માથા પરની થટે-કપાસના મગજને પાણીમાં વારી માથાની ઉંદરી ઉપર લેપ કરે અને જુવારની રોટીનું ૧ પડ ફીકરાં પર ગરમ કરવું અને ખીજું કાચુ પડ માથા પર જ્યાં લેપ કરેલો છે તે ઉપર મુકી ૩) દીવસ બાંધી રાખવું.

૩=ઉંદરી માથાની સારી થાય-કાળીજીરીને ખાળા કોતસો કરી તેલમાં મેળવીને લગાડે.

ઉંઘ આવે.

૧-ઉંઘમાં બચ્ચું રહે તો જલદીજ પાણીમાં ધસી કપાળે લગાડે તો શાંતીથી ઉંઘે.

૨-ઉંઘ આવે અને વધે-કાળી મરચી (મરી) ને ઘાટાની લારમાં વારી આંખે આંજે તો ઉંઘ આવે અને મગજની ખીમારી ઓઘી થાય.

૩-ઉંઘ ન આવે તેના છલાજ-ભાંગ ૧ તોડો લેવી તેનાં ખીઆં કાઢી નાંખવા અને સાત પાણીએ ઘોઘ સુકવીને ભુકા કરવા. ૨ થી ૫ વરસના છોકરાને ૨ ઐન, ૧૦ થી ૧૫ વરસના છોકરાને ૬ ઐન ૧૫ થી ૫૦ વરસના માણસને ૮ ઐન આપવી આ છલાજથી ઉંઘ આવશે અને તખીયત સારી રહેશે.

૪-ઉંઘ આવે-અળસીનું તેલ અને દીવેલ સંભાળે મેળવી પગના તલીઆને લગાડે અને કાંસાના વાટકાથી પગને મસજે.

૫-ઉંઘ ઘણા દીવસની ન આવતી હોય તે માટે-કરતુરી આ અથવા ગાયના દુધમાં ધસી આંખે અંગળ કરે

૬-ઉંધ આવે-તપ ઉતરે—સેદરીના ઝાડના ટંડી જગા ઉપર થાય છે. રામગુલસીના પાન જેવાં એના પાન છે. એના મળતી તોપી બનાવી માથે મુકે તો તાવ જાય અને ઉંધ આવે.

૭-ઉંધ ન આવે તો લીંડીપીપરના મળનું ચુરણ ૦૧ તોલો ગોળમાં ખાવું.

૮-ઉંધ આવે—રાત્ર વતાહડા સેકા મધ સાથે ખાવી તરત ઉંધ આવે.

૯-ઉંધ આવે અને ઉંધ વધે—ચામાસા પોલેલાં સુરમાને લીમડાના ઝાડને કાતરી તેમાં મુકે, જૂનને બંધ કરે ચામાસું ગયા પછી તે સુરમાને બહાર કાઢી તેને કપુર (અથવા સતલચીની) સાથે પેસી બારીક બનાવી આંખે આંખે તો દરદીને ઉંધ આવે, મગજની બીમારીવાળા દરદીને બહુ ફાયદો થાય.

૧૦-ઉંધ આવે કેટલાક દરદીઓને કુતી વેળા સુરમે આંખે આંખે તો નીંદ આવે છે.

૧૧-ઉંધ લાવવા માટે પકાવેલા રસુદર ફળને બકરીના પિત્તલ કુપમાં ધરીને આંખના પોપચા ઉપર તથા કપાળપર લગાડે.

૧૨-ઉંધ—દરદાના ડાળાઆંખમાં ઉંધ લાવવાના મુખ્ય છે.

૧૩-ઉંધ આવે—એરંડીઆના આ દુધમાં ચાંદ, નેત્રે દરદીના કપાળે અને કાના આગળ લગાડે.

૧૪-ઉગરગેરો થાય તેનો દલગ—ઉગરગેરો શરીર સુરત થાય, કામ કરવા ગમે નહીં ત્યારે લીંછુનો રસ ૧ તોલો ખાંડ ૧ તોલો અને પાણી ૦૧ શેર મેળવવે પાવું.

પેટની ગાંઠ ખસે.

૧-પેટની ગાંઠ ખસે ત્યારે કાંચકીના ઝાડના આતવારે સદવારે તોલેલાં ૩) પાતરાં દરદીને ખવાડે.

વિર્ય વધે.

સુરણનું ચુરણ ૦૧ તોલો અથવા ૧) તોલો ૦૧ શેર દુધમાં ઉકાળી રોજ બે વાર પીએ વવડતાં સુરણમાં વધારે મુલ્ય છે.

કાખબલાહી.

૧-કાખ બલાહી-સાતપરો-ખાવતોરો એ માટે-લીમડના પાનની પોટીસ મુકે તો પાકાને દરદ નીકળી જાય.

૨-પાકું, કાખ } એક કલાકમાં કુટે, સરમાઉ જાડની પોટીસ બલાહી, ઉંધુ ગુમડું } કરી ગુમડાં પર મુકે.

૩-ખદ, કાખબલાહી માટે-કાંટા સળીઆની ગરમ પોટીસ બાંધે તો તરતની ખદ વધરાઈ જાય પાકે નહીં.

૪-ખદ, કાખબલાહી પાકે-વડનું કુધ કાગળ ઉપર લગાડી પટી મારે તો દરદ પાકે છે.

૫-કાખબલાહી-રસવંતી, એરીઓ પીળો, રેવંચનો સીરો સંભાગે કુમારના રસમાં મેળવી લગાડે તો કાખબલાહી પાકે અથવા ખેસા જાય.

૬-કાખ મજરી (ખાંચલછ) રાઈ અને કાચ ઘાટી તેની લુગડી ગાંઠ પર મુકે તો તરત કુટે.

૭-ખદ અને કાખબલાહી વધે નહીં, પાકે નહીં અને ખેસી જાય તે માટે-કમેલના પાનની પોટીસ મુકવી.

કીડ.

૧-કીડ--લીંબુના રસ, લુખડનું તેલ, દીવેલ સરખે બાગે મેળવીને મસળવું.

૨-કીડ--લગદર અને કાંદાનો રસ મસળવો.

૩-કીડ અને ઘવરા મટે--ખસખસને ખુબ વાટવી અને કીંદુન રસમાં મેળવી કીડવાળા જગા ઉપર સારી પેડે મસળવી.

૪-મુઠી કીડ માટે ઘુપરેલ ૩ ભાગ, ખાંડ ૧ ભાગ ચૂલાપર ગરમ કરી લગાડે.

તાંબુ મોરના પીછાનું.

તાંબુ મોરના પીછમાંથી મોરના પીછને ઘી અથવા તેલનો દાચ લગાડી, તેના પટ આપે, તેને ફીકરાં પર બાળી ખાખ બનાવે તે ખાખ બનાવે. તે ખાખ, ગોળ ચણોટી, પીપળ, ગુંગળ, માછલી, તનકળખાર, મધ, લાખ, ઘી, જેટાનું બિન, સાથે મેળવી ભડીમાં સળગાવી ગખ કરે. જે રાખ થાય તેને મુસમાં મુકી કુકે, તાંબું ગાળે તેમ ગાળે; તો તાંબું તવાઈ નીચે દે.

દુબેલો માણસ.

પાણીમાં દુબેલો અને સાપે કરડેલા માણસ, બેસુધ હોય નારી ચાલતી ન હોય છતાં તેના જીવ ડાંખો વખત શરીરમાં રહે છે. પાણીમાં દુબેલાં માણસને દરીઆના મીડાંથી આખા શરીરથી ધાકવું મોઢું ખુલ્લુ રાખવું થોડા વખતમાં દરદી દમ લેતો થાય. દાખલા તરીકે ૧ માંખીને પાણીમાં ડુગાવવાથી હીલચાલ વગરની થાય તેને ચુલાની રાખમાં (સોનીની ભઠ્ઠીની રાખ ધણી સારી) દાખે તો તેમાં ચેનન આવે, કારણ કે રાખની ગરમીથી સરદી નીકળી જાય.

દાહ બળે.

શરીરે અગન બળે તો નવટાંક ચંદા દુધમાં સંધા લુખ ૨) વાલ નાંખી મસલે.

થોડા મોટે દવા.

થોડાને અપચો, ખડી, ખાંખી લુખસ મોટે તથા શક્તી વધારવા મોટે બેંસ અથવા પાડાના સીંગડાની રાખ ડાહ અથવા ૧ તોલો આટામાં અથવા ઝાળમાં રોજ ૧) વાર ખવાડે.

હીસ્ટરિયા ચિત્તભ્રમ વાયુની શત્રુ

વાયુ મુક્તિ

પેટનું મમજતર અને આગવર્ધક દવા. અનુપાન નેત્રનું આધિજ્ઞ લાભ અન્નન. ધન્યકેશન. મન્નન કે દાખની જરૂર નહીં. ૨-૧૬૬-૧૪ કી. ૨૨) સેમ્પલના ૩૨) ધાવણા બચ્ચા માટે ૩૨) પો. જુદું. બાળક ૭૬ અને સગર્ભાથી બાલક શકાય. અનુભવ લેનાર દર્દીઓ કહે છે કે દવા સમજાણ.

વાયુ મુક્તિથી આંચકી યાને ખંચ ના અખંડ હુમલ્લા બાળકને ૩ કલાકમાં અને મોટાંને ૧૨ કલાકમાં અટકે ફેફસાં, ખેંચ, ઉઠન. ગલરામણ, ડ્યુરો, મુર્છા, શીત, ચકરી, કંપવાયુ, તોતડાપાણું કે હલ ચાટવી. ગાઝણ-પગેના સળુંદા, વનવા, કેડોવા, કળતર, લકવા, બાળકના પગેના લુલવાટ ૬. વાયુ અને ચિત્તભ્રમની પીડાઓ ત્વરાથી મહે છે.

હીસ્ટરિયા અન્ન-કી. ૩૧) પો. જુદું.

ચકકર રોકવામાં, ઘેન ઉતારવામાં, ભુતંગત ખસેડવામાં, બમેલું ચિત્ત ચિથર કરવામાં, મિથ્યા બકવાદ ઘટાડવામાં સહેલા અને સારો ઉપાય છે.

હીસ્ટરિયા તપખીર-નરય-મુલખી.

મુર્છા ઘટાડી ચેતન લાવવાને, માયાની ટકર ઉતારવાને અને ખંચનો નેસ કયા એચેનીમાં પડતા હવને તે વેળાએ દવા સુધવાથી અમુક્ય લાભ થાય છે.

આમણ નિવારણ કી. ૩૨)

બાળકની આમણ વગર મલમ વડે ખેસ. ફરજિ માટે, જરૂર સુધરે, દવા આવથી લાભ છે.

મુખારકી-પાનકુ નિવારણ કી. ૩૧)

કાશોર બાળકોના હર્ષતાવ, દિકાશ, ધોળા ગાળ, અને નખગાઇ મટી તેહ આવે.

જુદ. ઉ-મુખપાક કી. ૨૦-૮-૦

ધાવણા બચ્ચાનું મોં આવતું, હલપર ધોળા ફાટલા થવા, અને સસળીતો વેસ ૩ કલાકમાં સુધરે છે.

ભડાક ગાળી કી. ૩ ૦-૮-૦

પેટના વાયુ સરે, ભુખ લાગે કળતર દુખાવો મટાડે. આ સિવાય ખીજત દર્દ માટે પણ દવા મળે છે. પત્ર માટે લખો-

છગનલાલ લલ્લુભાઈ શાહ દેશીનામાવાળા

દયાળામીશીરી-વઢોદર

શંભુ ફારમસી-મુંબઈ.

દેશી દવાઓનું કારખાનું.

દેશી વનસ્પતિના ચમત્કારિક ગુણોવાળું “છાલો પાલો મરી મસાલો” નામનું પુસ્તક વાંચ્યા પછી એવી વનસ્પતિ સાચી અને સારી ક્યાં મળી શકે એ પ્રશ્ન થાય ત્યારે મથાળે લખેલા કારખાનાને યાદ કરજો.

આ કારખાનામાં દેશી વનસ્પતિ દરેક જાતની સાચી તથા સારી, આખી અને કુટેલી જેવી જોઈએ તેવી કીકાએત આવે મળી શકશે.

આ કારખાનામાં વૈદકશાસ્ત્ર પ્રમાણે વનસ્પતિમાંથી દવાઓ તૈયાર કરીને વેંચવામાં આવે છે. તેમજ કોઈપણ પાક, તેલ અથવા કાંઈ દવા કોઈની મરજી પ્રમાણે બનાવવાની હોય તે ફરમાવ્યા સુજબ કાગળ પૂર્વક બનાવી આપવામાં આવે છે.

જાવનું કેટલોગ મફત મંગાવો. નીચેને સરનામે પત્રવ્યવહાર કરવો.
સોલ એજન્ટ,

છગનલાલની કુાં

કાલબાદેવી પોસ્ટ ઓફીસ સામે,
મુંબઈ.

વાંચો ઇચ્છો અને લ્યો—જુઓ કે એકજ શીશી શું
કામ કરે છે.

“અમૃતધારા”

ન્યારે કોઈ પણ અસાધ્ય રોગ થાય છે. ત્યારે શું કરવું એવો સ્વભાવીક સવાલ ઉત્પન્ન થાય છે. અને તે રોગ મટાડવાને અસંખ્ય ચુસકેલીઓ, હેરાનગતી અને દુઃખ વેઠવું પડે છે તે સંબંધમાં અમારું “અમૃતધારા” શું છે અને શું કરી શકે છે તે કહેવા રજા લઈએ છીએ.

તે શું છે?—અમૃત બક્ષનારું પાણી છે. આ દવામાં અમુક્ય ગુણો છે ને તેની અસર પણ એવી સારી છે કે બીજી કોઈ પણ દવા તેની બરોબરી કરી શકે તેમ નથી. ટુંકમાં કહીએ તો બહારનાં અને અંદરનાં કોઈ પણ દરદ માટે તે અકસીર છે રામબાણ દવા છે.

તે શું કરી શકે છે? તે ચમત્કારો કરે છે. અમો જેટલું તેને માટે દહીં શકીએ તેનાં કરતાં તે ઘણું વધારે કામ કરી શકે છે તે હમેશાં તમને સંપૂર્ણ તંદુરસ્ત હાલ તમાં રાખી શકે છે. તમારામાંથી દરેક જાતનો રોગ દુર કરે છે.

તેની શું કીમત બેસે છે—

મોટી શીશીની કી. રૂ. ૨-૮-૦ નાની શીશીની કી.
રૂ. ૧-૪-૦ નસુનાની શીશીની કી. રૂ. ૦-૮-૦

અમૃત પુસ્તક મફત મગાવો.

પતો—મેનેજર અમૃતધારા ભવન અમૃતધારા,
કારખાનું અમૃતધારા રોડ લોહાર

ડી. પી. માદનની કંપનીમાં વેચાતી.

સાધારણ ઉપયોગમાં આવતી પરચુરણ દવાઓ.

સારસાપેરીલા કમ્પાઉન્ડ કમ અથોરાઇઝ.—

સાધારણુરૂપે વપરાતા સારસાપેરીલાનો સાથે બીજી ઘણી ઉપયોગી દવાની મેળવણી હોવાથી આ બંનેનો સારસાપેરીલા દરદીને જલદી આરામ કરે છે. સંધ્યાઓમાં થતી કળતર દર કરે છે, ખુજલી, દરાજ, ગરગમડાને જડમૂળથી દટાવી નાખે છે. લોહીમાં સુધારો અને વધારો કરે છે, ગાંઠો માફ થાય છે. બુખ લગાડે છે. અને અંગમાં ફોવતી આપે છે. સારસાપેરીલા જે પીવાની જરૂર હોય તે આ બંનેના સારસા પીવાની વળાઓ મજબુત લક્ષ્યમળ કરે છે.—ડૉ. રૂ. ૨, ૧૫, ૦૫.

ટેમીકલફુડ—જનર્યાંઓને શક્તી આપનારી દવા વેદિકાએ તે ફક્ત આ એકજ છે. જનર્યાંઓ જેઓને અનેસારની માફક જાડો ચાકું રહેતો હોય, જેઓને ખાંધેલું પેટમાં ટકી શકતું ન હોય, જેઓને વારેશ્વરીએ કાઢવાટ થતો હોય, જેઓના હાડકાં તવાખ જેવાં હોય અથવા શરીરમાં કાષ્ટતણુ અવયવો આમી ભરેલા હોય, તેઓ માટે એ દવા ઘણુંજ ઉપયોગી છે. એ દવા લાંબો વખત રહેવાથી જગડી બંધ છે, માટે જનરૂ સરતો માલ ન લેતાં તાજે માલ વાપરવાની સાવચેતી રાખવી.—ડૉ. રૂ. ૧૫, ૦૫.

આસંધ આસવ.

સુવાસ્ત્રેગ માટે—

આસંધ. દ્રાવ્ય વગેરે વસાણાથી બનેલો આ રસ કોષાળી રીતે નુકસાન કરતા નથી. આ રસ લોહીમાં વધારો છે. નળણાં પડી ગયેલાં દરદીને હુશીઆરો આપે છે, પાચન શક્તી વધારે છે. બુખ લગાડે છે. લોહીવા દુર કરે છે. શરાર મેવત લગત છે.

૪૦ વરસ થયા પોતાનાજ પરાક્રમથી પ્રસીધ્ધીને
પામેલી પૌષ્ટિક દવા તરીકે પંકાએલી.

આતંકાનીચ્છલ ગોળીઓ.

શરીર અને મનને મજબુત બનાવે છે. જો તમારું શરીર જુદી
જુદી વ્ધતના રોગોથી ખવાઈ જઈ ખડખડ પાંચમ જેવું થઈ ગયું
હોય તો તમે પણ અજમાવી જુઓ.

સુખી થશો. સંતોષ પામશો.

કીંમત ૩૨ ગોળીની ૯બી ૧નો રૂ. ૧)

વધારે વીગત જાણવા માટે મફત મળતું અમારું
પ્રાઇસ લીસ્ટ મંગાવી-વાંચી ને વાંચેક થાઓ.

વહાલ્ય શાસ્ત્રી મણીશંકર ગોવીંદજી.

જામનગર-કાઠીઆવાડ.

મુખ્ય અંચ-કાલ્યાદેવી રોડ.

ભાવમા મોટો ઘટાડો

સૌથી જુનું અને જાણીતું બટન બનાવવાનું કારખાનું
આ એકજ છે, અમારે ત્યાં ફેન્સી ડીઝાઇનોવાળાં સાનાનાં
ગીલેટના તથા શુદ્ધ ચાંદીનાં કોટ, બટન, જાકીટ બટન,
કેક બટન, ગળાનાં બટન, વીંટીઓ, બંગડી, ચાંદ વીંગર
બને છે. ફેટાવાળા બટન દરેક આગેવાનના બનાવવાનું
માન પણ અમારી કંપનીનેજ છે. માલના ઉમદાપણા માટે
અમારી કંપની કે જે ગોલ્ડ ફીલ્ડ બટન મેન્યુફેક્ચરીંગ
કંપનીના નામથી જાણીતી હતી તેનું મદ્રાસ, જ્વાલીઅર,
માઇસોર તથા ટેલીચેરીમાં ચાંદ તથા સરટીશીકેટો મળ્યાં
છે. પ્રાઇસ લીસ્ટ માટે લખો.

માણેકલાલ પ્રાણલાલની કંપની

રીચીરોડ કોથારીપોળ, અમદાવાદ.

મરહુમ હાડવૈદ શેઠ ભીમજીભાઈ જીવણજી રાંદેઆનારી
હાથ તળે તાલીમ લઈ જપ વરસો સુધી લાંબો
અનુભવ મેળવેલા તેઓના સગા ભાગિજ.

હીરજીભાઈ એદલજી

રાંદેરીઆ.

જ્યાં સાંધાઓ, તથા હાડકાંઓનું ઉતરી જવું, લથ-
કાવું, હાડકાં ભાંગી ચુરેચુરો થઈ ગયલાં હોય તથા ચામડી
ફાટી બહાર નીકળી આવેલાં હોય તેવા તથા પવનના દુખાવા
વગેરે ગંભીર કેસો ખાત્રી ભરેલી રીતે દુરસ્ત કરી શકાશે છીએ.

એ બાબતની સરદીપ્રકિટો જેળી સાંકેઓ જેવા માંગશે
તેઓને ખુશી સાથે બતાવવામાં આવશે. જે સાંકેઓ દેશાવર
બોલાવશે ત્યાં પણ જઈને અથવા લેખ દવા વગેરે મોકલીને
મલાજ કરવામાં આવશે.

મેળાપ રોજ સવારના ૮ કલાકથી સાંજના છ વાગતા
સુધી સુરતમાં કળુપીકની ફક્ત ઉપર થશે તથા ત્યાર પછી
દુકાનની પાછળ ઘરમાં તેલની વખારની પાસે અમારા રહે-
વાના મકાન ઉપર થઈ શકશે.

દર રવીવારે મેળાપ.

ભરૂચ મધે કતોપાર દરવાજા પર બુની અપ્રીબુની
દુકાનની કાલ કુવાની સામે થશે.

અમોએ અમારા છોકરાઓને પણ **હાડવૈદ**ના
ધંધાની તાલીમ આપેલી છે જેથી અમારા ગરહાજરીમાં
તેઓ પણ સારી રીતે ખાત્રીલાયક કામ કરે છે.

કેટલાક દરદીઓ અમારું નામ પુછતાં અને છે તેઓને બીજાઓ
અમારા નામે છતરે છે, માટે દર્દીઓએ અમારા નામની ખાત્રી કરવી.
છેતરાયલા દર્દીઓને ઘણું દુઃખ બોગવવું પડે છે તેથીજ આ ચેતવણી
આપવાની જરૂર પડી છે.

આંતરીયા તથા રોજીયા તાવની ચકસીર દવા.

આ દવા ઘણી અસરકારક છે. ફક્ત મેજ દીવસમાં તાવ નરમ પડે છે.

એક પડીકાની કીમત આના ૭.

વેચનાર—ડી. પી. માદન કુા૦—સુરત.

કુકડીયા કફ પાઉડર—આળકાને ચની લાટ્ટીની ખાંસી અત્યુત્તરણ છે. આળકાને અત્યુત્તરણ કરે છે. આવેલું પાણું બહાર નીકળી આવે છે. અને એ ખાંસી શીખાં આળકાને ઉડે છે. આ ખાંસી લવચે સારી થાય છે એ વીચાર લેવે ખોટો થાય છે. કુકડીયા કફ પાવડર તાપરવાથી આળકાને અત્યુત્તરણ થાય છે.—કીમત રૂ. ૦૫૫.

દેશી વસાણા.

દેશી દવામાં નેત્રના વસાણા ખાતી પુવેક એકજ જાવચી વેચનારા પી. જ. ક. દારમાનુદીકલ વર્કસ. એન્ટરપ્રાઇઝ મેડ—મુંબઈ.

છાંસો પાંસો.

દેશી દવામાં વપડાતા છાંસો પાંસો વગેરે દરેક નતના ઝાડના મુળોમાં તથા પાંતરા વચનાર—

જમાદાર સત્તાવતખા સમશેરખાં પાલનપુર.

ગુરુ તાર લખવાની કળા.

અંગ્રેજ દૃષ્ટિમાં ભણ્યા વિના તાર, શરનામા વગેરે અપવંતગુરુક અંગ્રેજ આ વ્યાપકીમાંથી શીખાય છે, માત્ર અક્ષરો અંગ્રેજ લખવા પડે છે. પગુલભાષા અથવા ખોટી ગુજરાતી ચાલે છે.

આ વ્યાપકી ખાસ કરીને વેપારીઓ અને તેઓના ખેડાઓ નેજા અંગ્રેજ તરીકે શિખેલા હોય તેઓને ઘણી ઉપયોગી છે.

કીમત ૦૫૫=વેચનાર—ભાગાનખાવ મેડ, આ દોષપીટકથી સામે મુંબઈ અંગ્રેજી—મુંબઈ

પાર્ટવાસન ખરાબરી કરવા માટે આ દવાજન દવા છે. પણ પણ એમાં નીસો ખીતકુલ નથી સોઆવરાં ખેરાને કોવત આપે છે. અને દુધનો વધારો કરે છે.

ઈસટન સીરપ—ગરમ દેશની દવાથી તથા તનમનને ઘણી મેહનત આપવાથી શરીરે સુસ્તી અને થાક લાગે છે તે આ દવાથી દુર થાય છે, અને લાવા વખતની દાડધગી જુની તાવ તથા તે પછી ચતી નખલામ દુર કરે છે. તે ધાતુને સધારે છે, તથા તેના બીગાડથી ચતા અનેક પ્રકારના બાધી દુર કરે છે. વળી કમરનું દુખવું, પગનું નીપરાઇ પડવું, વગેરે બધે પડે છે. જુનો ચયલો લાલ માલ ધણી સરનો મળે છે; પણ એવા સસ્તા માત્રથી ફાયદો થવાની આશા નથી—

કીંમત રૂ. ૧૫, ૦૫૫.

કોડલીવર ઈમલશન—કોડલીવર ઓષ્ઠલ ખાંસી અને દાઢણુ-વાળાને ફાયદો કરે છે એટલું નહીં પણ તવામ જતા શરીરને પાતું ખીલવું કરવાને ચોકકસ ગુણ ધરાવે છે; એટલુંજ છતાં એના ખરાબ વાસને લીધે જેવું ગંધએ તેવું વાપરી શકાતું નથી એટલા માટે હમોએ આ તેલ બનાવ્યું છે, જેમાંથી વાસ ખીતકુલ મહાડી નાંખી સ્વાદિષ્ટ થયું છે, અને તે સાથે બીજી દવાની મેગવણીઓ હોવાને લીધે તે બીજી બધી જનના કોડલીવર કરતાં ઘણા જલદી ફાયદો કરે છે:—કીંમત રૂ. ૧૫, ૨૫.

ચાથાઆ નારાક—અ હમારી ચોથીઆ તાવની અકશીર દવા હજારો દરદીઓ ઉપર સંતોસકારક રીતે વપરામ નુકવાથી તે સર્વે ઠંકાણું પ્રસદ્ધ થઈ ચુકી છે. માટે તે વિષે વધુ બોલવાની અગત્ય નથી, માત્ર ટુંકમાં જણાવીએ છીએ કે એ દવાની ખરાબરી કરવા માટે બીજી કોઇ નથી. ઘણા લાંબા વખતનો તાવ હોવા છતાં, અગ્નયખી ભરેલું એ છે કે, તે ફક્ત ચારજ દીવસમાં તાવ કહાડી નાંખે છે. વળી વધારે અગ્નયખી ભરેલું એ છે કે, દવા વનરપતિની બનાવેલી હોવાથી કોઇને કશી દરકત કરતી નથી, અને તે સાથે પહરેજ કંઈ સખત નથી. ગર્ભવાળી સ્ત્રીને એ દવા અડચણ કરતી નથી:—

કીંમત રૂ. ૦૫.

તમારી સંસારનો સાથો સાથી

તમારી સ્ત્રી

જો તમારી સ્ત્રી તનદુસ્ત દરો તોજ ભવિષ્યમાં તમારું નામ રાખનાર બાળકો, નિરોગી અને જ્ઞાની બનશે. માટે પ્રદર, (ધ્રુપણી) ધાતુનું વહેતું, લોહીવા, (રક્ત પ્રદર) જેવા ભયંકર દરદોથી તમારી સ્ત્રીને વધારે રીયાવા ના દો. સ્ત્રીઓની જીવાની, જીવનચરિત્ર અને તંદુરસ્તની પાલનશીલ કરનારા ઉપલા છુંપા દરદો માટે આ જરૂરસાધાર ઉપાય.

પ્રદર વિનાશક.

Regd.

સ્ત્રીઓના ગુપ્ત દરદોનો નાશ કરી ગર્ભધારણ કરવા યોગ્ય બનાવે છે.

પ્રદર વિનાશક દવાના સેવનથી પ્રદર (નખગાદ) અશક્તિ, શરીરનું તવાઈ જવું, છોડ, કસુવાવડ, અટકાવ વખતે થતો પેદ કમ્મરનો દુખાવો, હાથ પગે કળતર, વિગેરે ભયંકર દરદોને જડમુળથી નાબુદ કરી, રૂત્તે સાફ અને નિયમિત બનાવે છે.

ગર્ભવતી સ્ત્રીઓને ત્રણથી ચાર માસ સુધી આપવાથી કસુવાવડ થવાની ધારતી રહેતી નથી. અને ગર્ભને બચાવવાનું કરે છે.

ગર્ભના પેદલાં બે માસ સુધી પ્રદરવિનાશક દવાનું સેવન કરવાથી બાળપૂર્વક પુત્રનો જન્મ થાય છે.

આ દવા માટે પ્રખ્યાત ડોક્ટરો, હકીમો અને જાણીતા પ્રખ્યાત પેપરોએ ધણી ઉત્તમ અભિપ્રાયો આપ્યા છે. ૧૮ દીવસની દવાના પેકેટ ૧ના રૂ. ૨-૮-૦ ચાલ્ટેજ પી. પી. ૦-૬-૦

મદત—પ્રદર નામો પુરા પતા સાથે લખી મોકલનારને એક હમ્મર વપનું ફ્રીદો કેલેન્ડર અને ઉપયોગી પુસ્તક ખંભાનથી મદત મળશે.

સુગતના એજન્ટ—
મેસર્સ ડી. પી. માદનની
કું. ટે. કાલુપીડ.

} મેનેજર, પ્રદરવિનાશક ઓફીસ.
ખંભાલ (૧૦૪) Cambay

સર્વે જાતના દેશી તથા યુનાની પેતંત દવા, ઝાડ
પાલો, વનસપતી વગેરેના જુના અનુભવી વેપારી
મેસરસ કેસુરદાસ ગિગાભાઈ
ની કું. તે પ્રખ્યાત

કાલા ગાંધી

ડંકનરોડ નળબજાર—મુંબઈ.

પાતાની બનાવેલી દવાઓ ભરમ માત્રા મુર્ખ એસનસ
જાધી જાતના સરખત કાઢવો, આસવ, સારસાપરીલા, દાડમ
સાર, બાલામૂત, પાચનની ગોળીઓ, દશ વરસનો કાઢવો
તોનીક પીલસ વગેરે.

મલમ, ગજકરન, ખજ, ખુજડી ચાહાં ચાંદીના દુખતી
દાઢનું મીકશ્વર, જુલાબની ગોળીઓ દત મજન પાકી
આવેલા મોઢાની દવા, દુખતા કાનનું મીકશ્વર, જુલાબની
ગોળીઓ, દાંત મજન, પાકી આવેલા મોઢાની દવા દુખતા
કાનનું મીકશ્વર, પેનખામ, દીલ્લોચર, લાલમવાતર મોતી-
આનો કાલો સુરમો, કપુરનો અર્ક સર્વે જાતની પેપરમીંત
અર્ક તીકચર આયોદીન, બાલ કાઢવાનો પાઉદર વગેરે.
એલવી તથા પવનનું તેલ જાધી જાતનું તેલ તમારી
હાજરીમાં કારી આપશું મુરખા, શુકકંઠ, કેશર, મગજ શુકા-
જળ અંગર, ખાશ, કશતુરી, મહાજ્વેધરી ચોખુ મધ, કોલન
વાટર, સાબુ, મેથીલેતેડ સ્પીરીટ, કેસ્તીક સોડા, દુધ, પાઉદર,
રીંગવર્મ આઈન્ટમેન્ટ વગેરે.

જહાંગામના ઓરડર ઉપર પુરતું ધ્યાન પુગાડી માલ
મોકલવામાં આવશે.

અમારી પાસેથી લીધેલો માલ પાછો રાખવો કે ન
તે અમારી મુનશર્થી ઉપર રહેશે.

કાલા ગાંધીના બનાવેલા એગ્યુ તથા તાપના મીકશ્વરો

Messrs Keshoobdas Giggabhai & Co.

(Kala Gandhi)

Duncan Road Nal Bazar, BOMBAY.

હાકટ ઇસતન સીરપ સફેદ.

નામાંકીત હાકટર ઇસતને, આઝેરન કુખનીન, તથા સ્ત્રી-ચનીઆનો બનાવેલો અને જાહેર કીધેલો સીરપ

આ ઇસતન સીરપ હાડધગી, તથા ગ્રીણી તાવને દુર કરે છે, ધાતુ સુધારે છે અને પાચન શક્તી વધારે છે.

સરીરમાં થતી નબળાઈ, સાંધાનું દરદ, ઝીની તાપ, તથા ગરમ દેશમાં લાંબો વખત રહ્યાથી, તથા તન અને મનને મહેનત આપ્યાથી, જે દરદો ઉત્પન્ન થાય છે, તેવાં અનેક દરદોને નાબુદ કરવાને સઉથી વખણાયેલો અકસીર ઇલાજ એ છે જે આ સીરપ લાંબો વખત સુધી વાપડવો.

આ ઇસતન સીરપ એની તદખીરથી બનાવેલો છે જે એક સાધારણ તાદરોસ્તીવાળા આદમીને ઘણી મહેનત તથા થાકતા કારણને લીધે થતી નબળાઈને, તથા બગડતી તનદોરસ્તીને તે તુરંતજ અટકાવી શકે છે તેમાં જરૂર કરીને મજબુત ખાંધાના માણસને તે ઘણો ઉપયોગી થઈ પડે છે. તાવ પછી થતી નબળાઈ માટે એ ઘણો ઉપયોગી છે.

ઇસતન સીરપ ઉમ્મરે પુગેલી સ્ત્રી પુરોને એક સરખી રીતે માફક આવે છે. તે લોહી સુધારે છે સાંધાઓના દુખાવા, અને આળસાઈને દુર કરે છે. શરીરમાં હોંશીઆરી આવી માણસ પુરો તનદોરસ્ત થાય છે, એટલા વાસ્તે સર્વેને બલામણ કરીએ છીએ કે ઇસતન સીરપ સફેદ નબળાં માણસે કામમાં લેવો. જુનો અને રંગ પકડેલો લાલ માલ વાપરવો નહીં.

પીવાની રીત:—અરબી ચમચીથી એક આખી ચમચી સુધી અથવા ૩૦ ટીપાંથી ૬૦ ટીપાં સુધી દીવસમાં ત્રણવાર પાણી સાથે પીવાં.

એક દ્રામ સીરપમાં ૩૦ અને ફેટલી દવા આવે છે તેની વીગત—કોસફેટ આફ્ર આઝેરન ૨) ઐન, કોસફેટ આફ્ર કુખનીન ૧) ઐન. ફોસફેટ આફ્ર સ્ત્રી ચનીઆ ઐનનો બત્રીસમો ભાગ.

કીમત રીશી ૧)ના રૂ. ૧૫૫, ૦૦૦.

બનર સરનો માલ લાલ રંગનો હોય છે તે જુનો સમજવો તે વાપડયાથી ગુણુ જળુતો નથી.

વેચનાર—ડી. પી. માનની કા. વેલાયતી દવા વેચનાર—સુરત.

—:આખી દુનીયાના દાકતરોએ પસંદ કીધેલાં:—

પેપરમીટના ફલ

—:અને:—

તેલ.

કેકોબાચાશી ઇઓ કોહોમા

જાપાનના ફક્ત એકલા વેચનાર—

માલેક

હસનઅલી કમ.રદીન

૭૧, છીપી ચૌલ,

મુંબઈ નં. ૨

તા૦ ક:—નકજીયાત માલ બીજા વેપારી તરફને
આપવાની તજવીજ કરે તેથી ઠગાસો નહિ.

દરેક જાતની દેશી તથા યુનાની દવા, ઝાડ પાળો
વગેરેની ઘણી જુની

જાણીતી દુકાન.

દરેક જાતની દેશી યુનાની તથા મોગલાઈ દવાઓ
દરેક જાતનું કરીઆણું તથા ઝાડ પાળો વનસ્પતીઓ કેશર
કશતુરી અમળર સુકો મેવો મગજ ગુલાબજળ ચાગખુ મધ
મુરખા ગુલકન વગેરે વેચનાર.

દરેક જાતના મગજોનું તેલ કાઢી આપનાર તથા દરેક
જાતના શરબતો બનાવનાર તથા વેચનાર લાંબા અનુભવી
વેપારી.

બહારગામના ચોરડરો પુરતું ધ્યાન પહોંચાડી ખાત-
રીનો માલ તુરત વી. પી. થી મોકલનાર.

ગાંધી અખદેઅલી અલીભાઈ
કરવા.

૬૦ દુકાન નં. ૧૭ શાનતીનાથના દેરાશરની
નીચે જરીવાળાની પાસે,
પાયધુની મુંબઈ નં. ૩

— શારપાઘન. —

ફક્ત પુરૂષો માટે.

ગૃહસ્થોની શારીરીક નબળાઇ માટે શારપાઘન નામની નીર્ભય ગોળીઓ બહાર પાડી છે. જે ઇલાજ લેણીની તંદરોસ્તીના બોએ બહાર પાડ્યો નથી પણ છેલ્લાં દશ વરસમાં આ ઇલાજ જાણીતા તબીબે હિંદુસ્તાનમાં લગભગ છ દશ્વતર દરદીઓ ઉપર ફતેહમંદીથી અજમાવી આખરફાર દરદીને સારા કરી સારી સરડીશીકટો તથા ધરખમ પુરાવા મળવા પછીજ સુધારા વધારા સાથે બહાર પાડ્યો છે, જેનું પરીણામ ૭૫ ટકા લાભકારક આવે છે. આ ઇલાજનમ હીરા ઝવેરાત-વાલી દવા વાપરવાનો ટોંગ નથી. અને દરદે, બેડા, અને આમલા નાંખી મોટી કીંમતના પાકા, અને યાકુતીઓ બનાવી લોકોને જેમ ફગવામાં આવે છે તેનું પણ નથી, તેમજ તુરત ઇલેક્ટ્રીક પાવર લાવનારી ટોંગી દવા નથી. આ ઇલાજમાં ઝેરી કે નીસા લાવનારી દવા, કે રસાયણ વાપર્યું નથી. એજેન્ડ કરવામાં આવે છે જે આ નીર્ભય બનાવટ છે, અને ગોળી પાણી સાથે કાષ્ઠપણ રૂપમાં વાપરી શકાય છે. નાદાનયની ફૂટેવની ગ્રહસ્તીથી, યા જીવાનીનાં અતેરાંથી તાકાત જતી રહી હોય, અસલ કરતાં ઓછી માલમ પડતી હોય, નેસા દીલી પડી ગઇ હોય તો આ ગોળીથી નસે નસમાં શક્તી લાવી સ્વપ્નાનાં અથવા પીસાખમાં જતાં વીર્યને બંધ કરે છે, દીલી પડેલી નસોને પાછી સજીવન કરે છે, જીખ લગાડી ખાંધેલું પાચન થઇ સાફ ઝાડો બાવી વીર્યનો વધારો કરી પુરુષ તાકાત લાવે છે. જે ગૃહસ્થો સંસાર ગુમાવી બેડા હોય, અને પોતે ગોળીને આ દરદનો ઇલાજ નથી એવું સમજી નીરાસ થયા હોય તો પણ એક વખત છેલ્લા ઇલાજ તરફ આ ગોળી વાપરી જાય. કશી પહરેજ કે નાયમો પાળવાના નથી, છેલ્લાં દશ વરસમાં અનુભવથી જણાયું છે જે ૧૦૦માંથી ૭૫ દરદીઓને શારપાઘનની ૧૦૦ ગોળીની એક શીશીથી સંપૂર્ણ ફાયદો થાય છે, પણ તદ્દન નીરાસી સ્તીથીમાં આ ગોળી કદાચ વધુ વાપરવી પડે છે. પુરા ફાયદા માટે ૧૦૦ ગોળીની એક શીશી જે ૨૫ દીવસ ચાલે છે, તેની કીંમત રૂપીઆ સાડા બાર (૧૨.૦૦) પોસ્ટેજ જુદું.

શારપાઘન ગોળીઓ મળવાનું એકલું ઠેકાણું:—

એ. એમ. ઠંકર દવાવાળા.

ફીદા બ્રિલ્લીંગ, જુમા મસજીદ સામે પ્રીનસેસ સ્ટ્રીટને નાકે.
મુંબઈ.

એચ. એચ. જેઠાભાઈ

ની કું

જથાખંધ ત્યા છુટક દવાના

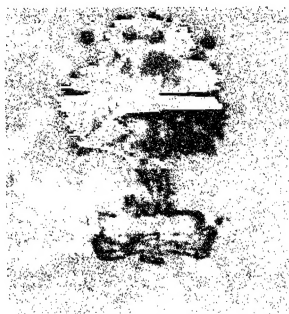
વેપારી

અમારે ત્યાં દરેક જાતની વીલાયતી દવા
પેટન્ટ મેડીશીન, સેન્ટ, સાબુ વીગેરે માલ ક્રીશયત
ભાવે મળશે.

બહારગામ માલ વી. પી. થી મોકલી આપીશું.

ડે૦ સીતારામ બીલ્ડિંગ

કાફડ મારકેટ પાસે મુંબઈ

1944-1945. 1946-1947.

